203.2 I.2

NAZ. CENT
R. BIBLIOTECA
203
2 1
2
VITT. EMAN. II
ROMA

5

203. 2. I. 2.

BASILEAE IN OFFICINA FROBENIANA
ANNO M D XXXV.

Bibliothecæ S. Honuphrij. 1629.

Eiuſdem aduerſus Auxentium Mediolanenſem liber 1
Auxentij epiſtola apologetica Arianæ factionis.
Eiuſdem de ſynodis diuerſis aduerſus Arianos habitis Liber 1
Eiuſdem ad Apram filiam epiſtola,ſed notha.
Eiuſdem ad eandem hymnus,ſed nothus.
Eiuſdem commentarius in euangelium Matthæi.
Eiuſdem commentarij in pleroſque pſalmos.
Index copioſus eruditi cuiuſdam additus in omnes libros.

Additum erat nobis aliud agentibus, ſcriptum quoddam,hunc titulum præ ſe ferens,Hilarij de patris & filij unitate:mox comperimus id non eſſe nouum Hilarij opus,ſed rhapſodiam ſtudioſi cuiuſpiam,partim quidem è ſecundo De trinitate libro, ſed maxima ex parte è nono conſarcinatam, omiſſis & additis quæ libuit, ut ſatis appareat, cum quiſquis hoc auſus eſt,uoluiſſe lectori facere fucum. Attexuit appendicem De uarijs Chriſti cognominibus,ex autore neſcio quo.Nam phraſis plurimũ diſſonat ab Hilariana.Nos uel in hoc relinquendum duximus,quo perſpicuum fiat quid ſit titulis credere,nec ſine cauſa in præfatione deſtomachari Eraſmum in eos qui ſibi nihil non permittunt in celebrium uirorum monumentis.

NISI prorſus inane nomen fatorum eſt, præſu/
lum ornatiſſime,equidē arbitror hoc mihi pror
ſus in fatis eſſe,ut identidem in hoc genus laby/
rinthos reuoluar,unde moleſtiæ tædijq; ſit plu
rimum, gloriæ quàm minimum.Etenim quan/
topere ſudandū ſit ei,qui uetuſtos autores tem/
porum ac librariorum culpa,ſed multo maxime
ſciolorum, & audaculorum temeritate,non uno
modo deprauatos emendare conatur, ut nemo
ſentit,ita nemo credit,niſi qui periculum ipſe fecerit. Verum illud mihi ma
gni cuiuſdam,& excelſi animi uidetur,publicitus benemereri de omnibus,
uel citra ſpem rediturae ad benemerentem gratiæ: porrò excelſioris etiam
animi eſt,planeq; regium,ut ait ille,male audire,quum bene feceris. Quod
mihi iam toties uſu ueniſſe ferrem iniquiore animo,niſi perſpicerem idem,
quum omnibus qui ſua induſtria conati ſunt inſignem utilitatem adferre
rebus mortaliū,tum ipſi diuo Hieronymo, quo uiro nihil habet orbis La/
tinus,uel doctius,uel ſanctius,accidiſſe. Plurimum ſudoris compereram in
emendando Hieronymo,ſed plus in Hilario:cuius talis eſt ſermonis chara *Hilarius diffi/*
cter,ut etiam ſi res per ſe dilucidas tractaret,tamen eſſet,& intellectu diffi/ *cilis*
cilis & deprauatu facilis. Nūc quid cenſes fuiſſe negocij,quum res non mo
do difficillimas,uerum etiam inexplicabiles, illa ſua phraſi diſſerit,uerius q̄
explicat? Et tamen uix in alium autorem plus ſibi permiſit eruditulorum
temeritas:idq; potiſſimum in libris de trinitate & Synodis, in quibus quo/
niam tractantur periculoſę de rebus diuinis difficultates, oportebat ſum/
mam adhibere religionem,nec apicem ullum immutare. Siquidem ex col/
latis uarijs exemplaribus, deprehendimus alicubi librorum initijs additas
præfatiunculas,rurſus in fine coronides, in medio pannos aſſutos, alicubi,
quod Hilarius ſuo more fuerat proloquutus, ſciolum aliquem abſolutius *Cōtaminatus*
& euidētius conatum explicare. Nonnullis paginis uiginti aut triginta uer/ *Hilarius*
ſus erant aſſuti. Iam uero quoties incidebant loca,quæ uidebantur ab opi/
nionibus inter orthodoxos receptis diſſidere, plus quàm uiginti locis phar
macum admiſcuerant,maxime quoties diſputat de doloribus,aut cruciati/

ſi corpus noſtrum id naturæ habet,ut calcet undas,& ſuper fluctus eat &c. nimirũ ex hac diſſimilitudine colligens Ieſu corpus etiam in ſenſu doloris noſtris corporibus fuiſſe diſſimile,ſic ab illis correcta fuerat ſcriptura. Habuerit ſanè illud domini corpus(ex peccato) doloris noſtri naturam,ſi corpus noſtrũ id naturæ habet,ut calcet ũdas(ſuapte natura,ſine mirabili adiutorio dei) & ſup fluctus eat &c.Ac paulo inferius, quũ diuus Hilarius ſcripſiſſet:Et homo ille de deo eſt,habẽs ad patiẽdũ quidẽ corpus,& paſſus eſt ſed naturã non habẽs ad dolẽdũ.Sic erat correctus,hoc eſt deprauatus locus:Et paſſus eſt,ſed(imbecillẽ ut noſtra ex peccato)naturã non habens ad dolendũ. Aliquãto poſt,ubi ſcripſerat Hilarius: Fallit͛ ergo humanæ exiſtimatiõis opinio,putãs hinc dolere ꝙ patit͛,ſic quod ſcriptũ erat emẽdarant, Putans hinc (tanꝙ in carne peccati)dolere,ꝙ patit͛.Similiter in calce ſecũdi libri quum hunc in modũ eſſet ſcriptum:Hic ergo ſpiritus ſãctus expetendus eſt, promerendus eſt, ea deinceps præceptorum fide atq; obſeruatione retinendus,intertexuerant,promerendus eſt,adorandus eſt.ueriti nimirum, ne quis ſuſpicaretur illum ſenſiſſe ſpiritum ſanctum non eſſe adorandum, quum multis modis doceat patrem & filium adorandum, de ſpiritu nihil tale pronũtiet,uidelicet quia non incidit,aut quia nondum hoc id temporis erat exacte definitum. Mirum autem, quur ijdem non corruperint, & huius operis finem,ubi conſtanter ſic ſcriptum eſt:Patrem ſcilicet te noſtrum, filium tuum unà tecum adorem, & ſpiritum ſanctum tuum, qui ex te per unigenitum filium eſt,promerear.Nam hic quoq;,quum pronunciet patrem & filium adorandum, ſpiritum ſanctum nihil aliud quàm promerendum dicit. Hoc genus appendices, plus quàm triginta locis comperimus additas in Hilario, tametſi nos exempli cauſa unum atq; alterum locum duntaxat in medium attulimus,ne moleſti ſimus lectori. Rurſus admiror non & illud eſſe correctum, quòd ſcribit ſpiritum ſanctum ex patre eſſe per filium, ac non potius ab utroque proficiſci, imo in uno quodam exemplari,id correctum comperi,per eum,mutato,in,cum eo. Quæ nam eſt iſta temeritas in libris alienis, præſertim ueterũ, quorum memoria nobis ut eſſe debet, ſacroſancta eſt, quum ipſi abſint à periculo,quemuis ut-

cunq;

A

cunq; uiſum fe
re? An hoc ag
qui laterem, ui
us ſolis diuinis
tumuis eruditu
omnes ſe mem
ſimulq; cum ue

quod ſpeciem habet erroris, quum aliud ſenſerit qui ſcripſit, non erat contaminanda ſcriptura, ſed ſcholijs adiectis ſcrupulus amouendus, quod pleriſq; in locis conatur Petrus Lombardus, adducens ſimul & exponens aliquot locos de dolore ac metu Chriſti, libro ſententiarum tertio, diſt. xv. Non fert epigrammaticus ille poëta, eum qui uelit ingenioſus uideri in libro alieno. Quis autem ferat iſtos, qui tantum ſibi ſumunt, ut ubiubi lubitum fuerit, pro germana ſcriptura ſuos aſſuant pannos? Ciuilitatis eſt commode, quod ſcriptum eſt, interpretari. Cæterum mutare ſuo quenque arbitratu, quod ſcriptum eſt in ueterum libris, temeritas eſt, ne dicam impietas. Et tamen hoc factum deprehendimus & in Ambroſianis libris, non uno in loco. Si mutata ſcriptura conſulendum eſt ſcriptoris periculo, hoc in recentiorum libris potius fieri conueniebat, quos antiquitas nondum ſtatuit extra iudiciorum aleam, nec mors adhuc ab inuidia uindicat. Nunc erga ueteres penè ſuperſtitioſe candidi, in horum libris, qui noſtra ſcribunt ætate, quædam etiam recte ſcripta deprauamus, omnia incommode interpretamur, quaſi talis interpres non reperturus ſit & in Paulinis epiſtolis, quod ut erroneum, ut de hæreſi ſuſpectum, ut ſcandalodes, ut irreuerentiale poſſit calumniari. Sed his interim omiſſis, præſtat ut de ſingulis Hilarij operibus, iudicium noſtrum paucis aperiamus. Duodecim libros de Trinitate ſcripſit exul in Phrygia, quò relegatus erat factione Saturnini cuiuſdam epiſcopi Arelatenſis, imperatore circumuento. Siquidem Ariana factio, tam late radices egerat, ſic inualuerat, ut mundus aliquandiu nutaret anceps, utram in partem ſeſe inclinaret, præſertim quum per Conſtantium Auguſtum, exilijs, direptionibus, minis ac terroribus compellerentur accedere partibus Arianorum. Qua de re uelut indigna queritur apud Cęſarem Hilarius, homines nouo exemplo cogi ad fidem, magis quàm perſuaderi: largiens interim illud, quòd Arianorum fides eſſet ſyncera. Quin & ipſe locis aliquot teſtatur ſe diu ſiluiſſe, uel quod in tanto mundi diſſidio nonnihil ambigeret etiam illius animus, uel quia quum ſpes non eſſet, meliorem partem poſſe uincere, ſatius eſſe duceret, ſilentio conſulere quieti, quàm intempeſtiua audacia, publicum orbis malum non tollere, ſed exacerbare. Videtur autem tota ui adniſus, ut in hoc opere declararet atque exereret, quicquid ingenio, quicquid eloquentia,

Cenſura de ſingulis operibus Hilarij

a

...a hoc fermè,
...io esse, ut in
...iæ ſpecimen
...potuiſſent, ſi
...lius in opere
...)ratore, Au-
...bus explicat
...dus in Cantico.

Magis autem ad hunc conatum extimulamur, ſi contingat argumentum, non ſolum amplum, ac magnificum, uerum etiam nouum, ac non perinde protritum. Siquidem operis amplitudo, præterquam quòd capax eſt magnificæ tractationis, etiam dignitatem ex ſe præbet, & nouitas addit gratiam. Veteres autem parciſſime de rebus diuinis philoſophabantur, neq; quicquam audebãt de his pronunciare, quod non eſſet aperte proditum his literis, quarum autoritas nobis eſt ſacroſancta. Sed huc primum perpulit Ioannem euangeliſtam, Cerinthianorum & Ebionitarum impia temeritas, ut arcana quædam de Chriſti diuina natura literis mandaret: poſt Arianorum curioſa ſubtilitas, ad maiorem neceſſitatem adegit orthodoxos, uidelicet ut de protenſione naturæ diuinæ, de ſupercreatione filij, de adoptione in nomen dei, tum autem, περὶ τοῦ ὁμουσίου, καὶ τοῦ ὁμοιουσίου magnis contentionibus diſſererent, ac deniq; definirent. Subinde neceſſitatem hanc deplorat ſanctiſſimus uir Hilarius, haud quaq; ignarus quàm periculi plenum ſit, quàm parum religioſum, de rebus ineffabilibus eloqui, incomprehenſibilia ſcrutari, de longe ſemotis à captu noſtro pronunciare. Sed in hoc pelagus longius etiam prouectus eſt diuus Auguſtinus, uidelicet felix hominis ingenium, quærendi uoluptate, uelut aura ſequundiore aliunde aliò proliciente. Moderatior eſt & Petrus Lombardus, qui ſententias alienas recitans, non temere de ſuo addit: aut ſi quid addit, timide proponit. Res tandem uſq; ad impiam audaciam progreſſa eſt. Sed ueteribus ſit uenia, quam precantur, quos huc adegit neceſſitas, Nobis qua fronte ueniam poſcemus, qui de rebus longe ſemotiſſimis à noſtra natura, tot curioſas, ne dicam impias mouemus quæſtiones: tam multa definimus, quæ citra ſalutis diſpendium, uel ignorari poterant, uel in ambiguo relinqui? An non habiturus eſt conſortium cum patre & filio, & ſpiritu ſancto, qui neſciat ad philoſophię rationẽ expedire, quid diſcernat patrem à filio, quid ab utroq; ſpiritũ ſanctum, quid interſit inter filij natiuitatem à patre, & ſpiritus proceſſionem? Si credo quod traditũ eſt, eſſe tres unius naturę, quid opus eſt operoſa diſputatione? Si non credo, nullis humanis rationibus perſuadebitur. Atq; huiuſmodi perículoſa curioſitas, ferè nobis è philoſophiæ ſtudio nata eſt: id quod non uno in loco teſtatur ille inter

Religio pronunciandi de rebus diuinis

Recentiorum quorundam audax curioſitas

Latinos

bus, quoniam ad id initia cognitionis ſuppeditant, uel ſenſus ipſi corpo‑rum, uel affectuum experientia, multa certo deprehenduntur, & in pri‑mis iucunda cognitio eſt, & in admirationem ſimul & amorem opificis ſubuehit: attamen quoniam uir ſapiens animaduertit in huiuſmodi ſtudio totam ætatem homines deſidere neglectis interim his quę propius ad nos pertinent, à contemplatione rerum naturalium omne ſtudium ad mores deuocauit. At ea quæ nos ſcrutamur, quæ definimus, interdum nec ſacris literis prodita ſunt, ut ſi comprehendi non poſſint, certe credi debeant: nec ullis rationibus idoneis probari, nec cogitatione concipi, nec ſimilibus adhibitis adumbrari, ut ſunt, poſſunt. In quibus ueſtigandis, quum à fe‑liciſſimis ingenijs ſumma ui diu deſudatum fuerit, hic demum eſt extre‑mus profectus, ut intelligant ſe nihil ſcire: & adeo ad uitæ pietatem nihil faciunt, ut nuſquam magis habeat locum illud Pauli: Scientia inflat, cha‑ritas ædificat. Quod ſupercilium, quas contentiones, quos tumultus, quæ mundi diſſidia uidemus ex huius generis inſcita ſcientia ſcatere? Quumq́ tam fugax ſit uita noſtra, interim ea negligimus, ſine quibus nulla ſpes eſt cuiquam aſſequendæ ſalutis. Niſi condonaro fratri, quod in me peccauit, mihi non condonabit deus, quod in ipſum admiſi. Niſi mundum cor ha‑buero, non uidebo deum. Hoc igitur totis ſtudijs agendum erat, hoc me‑ditandum, hoc urgēdum, ut liuore, ut inuidia, ut odio, ut ſuperbia, ut aua‑ricia, ut libidine purgem animū. Non dānaberis ſi neſcias, utrum ſpiritus à patre & filio proficiſcētis, unicum ſit principium, an duo: ſed non effugies exitium, niſi curaris interim habere fructus ſpiritus, qui ſunt, charitas, gaudi um, pax, patiētia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, mo deſtia, continētia, caſtitas. Ad hęc igitur uertenda eſt, huc intendenda præ‑cipua ſtudij noſtri cura. Non quod in totum dānandam exiſtimē, uel phi‑loſophię in tres partes diſſectę, uel rerū ultramūdanarum ueſtigationem, modo adſit ingeniū felix, & abſit definiēdi temeritas, abſit pugnacia, & con‑cordiæ peſtis, uincendi pertinax libido. Summa noſtræ religionis pax eſt & unanimitas. Ea uix conſtare poterit, niſi de quàm poteſt pauciſſimis de‑finiamus, & in multis liberum relinquamus ſuum cuiq; iudicium: propter‑ea, quod ingens ſit rerum plurimarum obſcuritas: & hoc morbi ferè innatum ſit hominum ingenijs, ut cedere neſciāt, ſimul atque res in contentionem

 uocata

re quod reſpondeant. Imò hoc demū eſt eruditionis theologicæ, nihil ultra quàm ſacris literis proditum eſt, definire: uerum id quod proditum eſt, bona fide diſpenſare. Multa problemata nunc reijciuntur ad ſynodum οἰκουμενικήν: multo magis conueniebat quæſtiones eiuſmodi in illud reijcere tempus, quum ſublato ſpeculo & ænigmate, uidebimus deum de facie. Sed hæc alicubi fortè tempeſtiuius dicentur, nunc ad id quod erat inſtitutum, reuertor. Erat quidem hoc argumentum ſplendidum in primis, ac tali tuba dignum: erat nouum, quòd niſi fallor, Hilarius Latinorum primus, eloquentiæ ſuæ gladium ſtrinxit in Arianos. Ea quoq; res illi plurimum famæ conciliauit, præcipue quod res eſſet cum hoſte nobili. Nam non dubito, quin apud Græcos, præter Athanaſium, plures idem fecerint. Sed hoc erat illius ætatis, præter ſacras literas neminem nominatim citare, præſertim ſi quid hauſiſſent è Græcorum fontibus. Id enim ueluti ſuo iure ſibi uindicabant. Alioqui mihi candidi pectoris uidetur, non diſſimulare, per quos profeceris. Sic autem moderatur orationem in toto hoc opere, quaſi ſuapte induſtria ſingula eruerit è ſacris uoluminibus. Quanquam autē optaſsē tali ingenio, tali facūdię, tali pectori, feliciorē magisq; frugiferā materiā: tamen hinc quoq; non mediocris erit fructus lectori, q; pleraque loca, quæ multum habebant obſcuritatis, apud Ioannem & Paulum explicet, mea ſententia, non minus feliciter, quàm accurate. Porrò Hieronymus in epiſtola quadam ad Paulinum, de doctis cenſuram agens, Hilarium ſcribit Gallicano attolli cothurno, quum alioqui Græcorum floſculis ornatus incedat, fruſtraq; legi ab imperitioribus, quòd interdum longis periodis inuoluatur: quanquam ubiq; ſuum quoddam dicendi genus habet Hilarius, tamen in hoc opere præcipue uerum eſt, Rem enim ut eſt probabile, mutuatus à Græcis, addidit Gallicam grandiloquentiam, quum Græcis peculiaris ſit erudita ſimplicitas, & oratio uenuſta dilucidaq; magis arrideat, quàm grandis & operoſa. Neque raro deſidet in locis communibus: quod genus ſunt, periculoſiſſimum de rebus diuinis uerba facere. Deploratū eſſe, cui pudor eſt in conſilio, ut intellectū etiam errorē pertinaciter tueatur, ſcripturā diuinam non eſſe detorquendā ad noſtros affectus, ſed noſtram ſententiā ad ſcripturę regulam emēdandā. Frequēter autem aſſurgit ad floridam quandā ac theatricam ſublimitatē, pręſertim quūm incidunt loca, quę facile ſplēdeſcunt tractata: ueluti de fabrica.

Opus de trinitate

Cothurnus Hilarij

Loci communes in Hilario

Floridus Hilarius

uniuerſi

uniuerſi, de natura corporum cœleſtium, de concordi diſcordia elementorum, de ſcatebris fontium, de curſu amnium, de uicibus acceſſus ac receſſus maris, de uarijs terræ fœtibus: neq; raro uſq; ad tragica ſchemata attollitur proſopopeias & apoſtrophas, quibus uel hæreticos, uel deum ipſum alloquitur. Et haud ſcio, an hæc grandiloquentia Gallorum ingenijs ſit peculiaris. Habet huiuſmodi quiddam & Sulpitius Seuerus: habet & Eucherius etiam hoc elaboratior, ſed cura feliciore, ſi quid tamen ego iudico. Nec degenerat ab hac phraſi Guilhelmus Budæus, uir inter huius æui ſcriptores celeberrimus: adeo ſublimis, ut tubam ſonare credas, non hominem: adeo feliciter elaboratus, ut eruditum lectorem nunq; ſatiet, triuialiter literatos procul ſubmoueat. Porrò ſermonis obſcuritas, tametſi partim inde eſt, quòd frequenter orationem diuerſis è membris contextam, uix tandem longo circuitu abſoluit: tamen illud etiam officit orationis perſpicuitati, quòd in argumento per ſe ſubtilitatibus inuoluto, laudem etiam affectauit argutiæ, nonnunq; & copiæ: quod idem in Aſſe fecit Budæus. Cæterum hoc incommodi fit leuius, ſi aſſueueris. Quemadmodum enim quoſdam loquentes ægre intelligas, niſi ſæpius audieris: & quemadmodum muſicæ genus ob hoc ipſum minus delectat, quia nouum eſt, & inſolens: ita quoniam ſuus cuiq; ſtilus eſt, fit aſſuetudine familiarior, ac proinde iucundior. Siquidem & Titus Liuius, quo non alius iucundior, ad primum guſtum ſubauſterus eſt. Id autem potiſſimum euenit in his autoribus, in quibus præter id quòd quiſq; ſuum quendam habet guſtum peculiarem, accedit cura, & ſubtilitatis affectatio. Quales mihi præcipue uidentur, inter oratores Quintilianus, inter poëtas Horatius. Apparet hoc ſenſiſſe diuum Hieronymum, qui in epiſtola ad Romanum oratorem, ſcribit hunc in modum: Hilarius meorum confeſſor temporum & epiſcopus, duodecim Quintiliani libros, & ſtilo imitatus eſt, & numero. Difficillimum eſt autem eum, qui uel artis præcepta tradit, uel de rebus natura ſubtilibus argumentatur, curam expoliendi ſermonis cum perſpicuitate coniungere. Quintilianus præter has difficultates, etiam breuitatem affectauit. Mihi uero ueterum dictionem uariam conſideranti, uidetur uix ullos prouinciales feliciter reddidiſſe Romani ſermonis ſimplicitatem, præter aliquot, qui Romæ à pueris ſunt educati. Nam & Tertulliano, & Apuleio, ſuus quidam eſt character, & in decretis Afrorum, quæ multa refert Auguſtinus contra Petilianum & Creſconium, deprehendas anxiam affectationem eloquentiæ, ſed ſic, ut Afros agnoſcas. Subobſcurus ac ſubmoleſtus eſt nonnunq; & Auguſtinus, nec omnino nihil Africum habet Cyprianus, cæteris licet candidior. Nec mirum ſi Gallus refert Gallicum quiddam, ſi Pœnus Punicum, quum in Liuio nonnullos offendat Patauinitas. Ferè fit autem, ut maior ſit affectatio in his qui linguæ cuiuſpiam

Guilhelmus Budæus

Hilarius Quintilianũ imitatus

municipes ſunt, quàm qui ciues: qui aduenæ, quàm qui indigenę. Nimirum hinc eſt, quòd anus illa Theophraſtum hoſpitem appellaſſe legitur, ut nimium Attice loquentem. Quanq̃ mihi quidem uidetur diuo Hieronymo per ἀκυρολογίαν dictus imitatus, qui reddidit, aut expreſſit. Reddit enim aut exprimit parentem nata proles, potius quàm imitatur. Sed natura uerius in fœtu, nunc patrem, nunc matrem, nunc auum aut auiam, nunc materteram aut patruum imitatur. Ad hęc in imitando conatus eſt, in reddendo effectus. Nec ſemper reddimus quod imitamur, & nonnunq̃ imprudentes reddimus aliquid. Alioqui ut fortè non ineptū ſit æmulari ſtilum Quintiliani, ita ſuperſtitioſæ cuiuſdam diligentiæ merito uideatur, præſertim in argumento diſſimili, librorū etiam numerum parem affectaſſe. Cæterum ut in copia diſſimilis eſt Hilarius Quintiliano: nam rem eandem ſubinde alijs atq; alijs uerbis repetit & inculcat, ita in ordinis imitanda cura penè anxius eſt, nec parum temporis conſumens in pollicendo quid dicturus ſit, & in repetendo quid dixerit (qua quidem in re ſimilior eſt Ariſtoteli, quàm Quintiliano) multum in reperiendis tranſitionibus, quibus inter ſe partes concinne contexat: multum in excuſando, ſi quando per occaſionem incidens attactum eſt, quod iuxta promiſſum ordinem alio loco tractari debuerat. Duobus nominibus refert Plinium: qui ſcripſit hiſtoriam mūdi: primū præfatione tam elaborata: deinde, quòd primū librum totius operis elenchū eſſe uoluit, qui illi, ut apparet, poſtremo loco ſcriptus eſt. Atq; hactenus quidē De opere, cui titulus eſt, de Trinitate: cui ſuccedit liber de Synodis, idem argumentū aliter tractās. Refert enim in quibus epiſcoporum conuentibus damnata ſit hæreſis Arianorum. Hunc ſcripſit ad Galliarum epiſcopos, gratulans illis quòd in tantis mundi tumultibus ab ariana factione temperaſſent. Hunc, ut ipſe teſtatur, uertit è Græco, ſed hac libertate, ut ubiq; neglectis uerbis ſententiam modo reddat, & ubi locus inuitat, aliquid de ſuo admiſceat: quam libertatem ſibi permittit, & in pſalmos ſcribens, quemadmodū mox ſuo dicemus loco. Porrò quum hic recitet ſententias ſynodicas, tamen defenſionis periculū deprecatur: non perinde, opinor, quòd illis quibus hæc ſcribebat, diffideret, aut quòd quædam non ſatis approbaret, ſed religione quadam aſſeuerandi, quam nos paulatim ſic dedidicimus, ut nihil pudeat. Sic enim ferè res mortaliū à paruis initijs ad maiora proficiunt, donec in uiciū uſq; luxuriēt. Diuus Hilarius in calce libri duodecimi, nihil audet de ſpiritu ſancto pronunciare, niſi quòd ſpiritus dei eſt: nec hoc auſurus, niſi legiſſet apud Paulum: non audet creaturā dicere, quia nuſquā legerit in ſacris literis. Hæc profeſſio non ſatis eſſet hoc ſeculo, quia plura nos docuit ueterum neceſſaria diligentia, ſed citra neceſſitatem nos longius euehimur. Olim fides erat in uita magis quàm in articulorum profeſſione. Mox neceſſitas admonuit, ut articuli pręſcriberentur, ſed pauci, & apoſto-

Quatenus Quintilianum referat

Liber de ſynodis

Eccleſia degenerans

apoſtolicę ſobrietatis. Deinde hæreticorum improbitas adegit ad exactio rem diuinorum uoluminum excuſſionem, peruicacia compulit, ut quędam ex autoritate ſynodorum definirentur. Tandem fidei ſymbolum in ſcript potius q̃ in animis eſſe cœpit, ac penè tot erant fides, quot homines. C uerunt articuli, ſed decreuit ſynceritas: efferbuit contentio, refrixit chari. Doctrina Chriſti, quæ prius neſciebat λογομαχίαν, cœpit à philoſophi præſidijs pendere: hic erat primus gradus eccleſię ad deteriora prolabentis. Accreuerunt opes, & acceſſit uis. Porrò admixta huic negocio Cęſarum autoritas, non multum promouit fidei ſynceritatem. Tandem res deducta eſt ad ſophiſticas contentiones, articulorum myriades proruperunt. Hinc deuentum eſt ad terrores ac minas. Quũq; uita nos deſtituat: quum fides ſit in ore magis quàm in animo: quum ſolida illa ſacrarum literarum cognitio nos deficiat, tamen terroribus huc adigimus homines, ut credãt, quod non credunt, ut ament quod non amant, & intelligant quod non intelligunt. Non poteſt eſſe ſyncerum, quod coactum eſt: nec Chriſto gratum eſt niſi quod uoluntarium. Meminit huius operis diuus Hieronymus, in epiſtola ad Florentium, hiſce uerbis: Et prolixum ualde librum de ſynodis ſancti Hilarij, quem ei apud Treuiros manu mea ipſe deſcripſeram, ut mihi tranſferas peto. Iungitur huic liber, quem ſcripſit aduerſus Conſtantium Auguſtum, Arianæ factioni fauentem: ſed hic eſt, ni fallor, quem ſcripſit in eum iam uita defunctum. Fortiter enim conuiciatur, quum cæteri ad eundem duo, quorum alterum ſcripſit uiuo, alterum etiam porrexiſſe creditur, blandius loquantur. Meminit huius rei diuus Hieronymus in catalogo: Eſt eius, inquit, & ad Conſtantium libellus, quem uiuenti Conſtantinopoli porrexerat. Eſt alius in Conſtantium, quem poſt mortem eius ſcripſit. Hactenus Hieronymus. Quod autem durius ſcripſit in mortuum, pietati datum eſt: quod blandius egit cum uiuo, Chriſtianæ prudentiæ fuit: quæ mauult mederi malo, ſi liceat, quàm exacerbare. Sed horum librorum mihi nullus uidetur haberi perfectus. Quum enim exactum quiddam & operoſum polliceantur, non præſtant id quod pollicentur, ſed ueluti ſubito obticeſcunt. Ob affinitatem materiæ iungitur his epiſtola, quam ſcripſit aduerſus Auxentium, quem Mediolani de Arianę hęreſeos conſortio reum peregit: Auxentij epiſtola ſubnectitur, qua ſe purgat, Valentiniano & Valenti Auguſtis. In his euoluendis, illud obiter ſubijt animum meum, fortaſſe non defuturos, qui mirentur, q̃ quũ tot libris, tanto ſtudio, tantoq; molimine, tot argumentis, tot ſententijs, tot anathematis agatur, ut credamus filium eſſe uerum deum eiuſdẽ eſſentiæ: ſiue ut aliquoties loquitur Hilarius, eiuſdem generis, aut naturæ cum patre, quod Gręci uocant ὁμούσιον, potentia, ſapientia bonitate, æternitate, immortalitate, cæteriſq; rebus omnibus parem: de ſpiritu ſancto interim uix ulla fiat mẽtio: cum tota controuerſia

Liber aduerſus Conſtantium

Aduerſus Auxentium epiſtola

de cogno-

de cognomine ueri dei,de cognomine homuſij, de æqualitate, non minus
pertineat ad ſpiritum, quàm ad filium. Imò nuſquam ſcribit adorandum
ſpiritum ſanctum,nuſquam tribuit dei uocabulum,niſi quod uno aut alte/

loco in Synodis refert improbatos eos,qui patrem,filiũ,& ſpiritum ſan/
ctum auderent dicere tres deos: ſiue quia putarit tum magis patrocinan/
dum filio,cuius humana natura faciebat, ut difficilius perſuaderetur deum
eſſe, qui idem eſſet homo: & hunc Ariani diuinitate ſpoliare tentabant,
quum de ſpiritu ſancto nondum eſſet agitata quæſtio: ſiue hæc ueterum
religio fuit, ut licet deum pie uenerarentur, nihil tamen de eo pronunciare
auderent,quod non eſſet aperte traditum in ſacris uoluminibus. In quibus
ut aliquoties filio tribuitur dei cognomen,ita ſpiritui ſancto nuſquam aper
te:etiam ſi poſt orthodoxorũ pia curioſitas, idoneis argumentis comperit
è ſacris literis, in ſpiritum ſanctum competere, quicquid filio tribuebatur,
excepta perſonarum proprietate:ſed ob imperueſtigabilem rerum diuina/
rum obſcuritatem in nominibus tribuendis erat religio: de re diuina nefas
eſſe ducebant alijs uerbis loqui,quàm ſacræ literæ loquerentur, & publica
eccleſiæ traderet autoritas. Spiritum ſanctum legerant, ſpiritum dei lege/
rant,ſpiritum Chriſti legerant. Didicerãt ex Euãgelio,ſpiritum ſanctũ non
ſeiungi à patre & filio. Docentur enim apoſtoli baptizare in nomine patris
& filij,& ſpiritus ſancti. Seruant trium perſonarum conſortium ſolemnes
illæ preculæ,ex antiquiſſimo eccleſiæ ritu nobis relictæ,breues iuxta ac do/
ctæ,in quibus pater rogatur per filium,in unitate ſpiritus ſancti. Pater fre/
quẽtiſſime deus uocatur,filius aliquoties,ſpiritus ſanctus exerte nunquam.
Atque hæc dixerim,non ut in dubium uocem, quod nobis è diuinis literis
patrum orthodoxorum tradidit autoritas, ſed ut oſtendam,quanta fuerit
antiquis religio pronunciandi de rebus diuinis, quum ſanctius etiam eas
colerent, quàm nos, qui huc audaciæ prorupimus, ut non uereamur filio
præſcribere, quibus modis debuerit honorare matrem ſuam. Audemus
ſpiritum ſanctum appellare deum uerum, ex patre filioq; procedentem,
quod ueteres aliquandiu non uidentur auſi,ſed ijdem non ueremur illum
ſubinde noſtris ſceleribus ex animi noſtri templo deturbare, perinde qua/
ſi crederemus ſpiritum ſanctũ nihil aliud eſſe quàm inane nomen. Quem/
admodum plerique ueterum, qui ſumma pietate colebant filium, tamen
homuſion dicere uerebantur, quod ea uox nuſquam in ſacris literis habe/
retur. Adeo prior fuit eccleſię profectus in puritate uitę,quàm in exacta co
gnitione diuinitatis, nec unquam plus accepit diſpendij, quam quum in
eruditione philoſophica, demum & in opibus huius mundi quàm ma/
xime promouiſſe uidebatur:non quòd per ſe malę ſint opes,ſed quòd ple
rumque inuoluant hominem curis huius mundi. Nec per ſe mala eſt eru/
ditio, ſed plerunq; gignit factiones ac diſſidia. Prætexitur fidei catholicæ

defenſio,& interim admiſcent ſeſe affectus priuati,& ſub Chriſti titulo Satanæ negocium agitur. Non quòd tale quippiam ſuſpicer de Hilario, quale certo comperimus in quibuſdam huius ætatis: ſed tamen quum uiueret, homo erat: non carebat humanis affectibus: falli poterat, corrumpi poterat. Eiectus erat, ac damnatus erat per Saturninum: apud Phrygas Barbarie nobiles exulabat annos aliquot: urgebat modis omnibus Ariana factio. Hæc aliaq́ permulta poterant etiã boni uiri affectibus imponere, ſub ſpecie pietatis. Non inficior execrandam hæreticam peruicaciam, ſi ſanari non poſſit. Sed illud interim cauendum, ne erroris unius odio, deuoluamur in alium errorem, eamq́ ſeruemus animi moderationem, ne ſimultas nobis perſuadeat, eſſe prauum, quod rectum eſt: eſſe dulce, quod amarum eſt, & contrà. Id ſi nulli ferè ueterum non aliqua ex parte accidit, equidem non deprecabor hominis ocioſi notam, qui hæc admoneam. Tertullianus dum nimis acriter pugnat aduerſus eos, qui plus ſatis tribuebant matrimonio, delatus eſt in alteram foueam, damnans quod Chriſtus approbauit, & exigens quod Chriſtus non exegit, ſed ſuaſit. Hieronymus tanto ardore pugnat aduerſus eos, qui matrimonium efferebant, cum iniuria uirginitatis, ut ipſe ſub iniquo iudice uix poſſit ſuam tueri cauſam, ſi reus fiat parum reuerenter tractati cõiugij ac digamiæ. Montanus dum ardentius oppugnat illos, qui paſſim dignis & indignis aperiebant eccleſiæ fores, plus ſatis laxata ſeueritate diſciplinæ eccleſiaſticæ, in diuerſum incidit malum. Diuus Auguſtinus aduerſus Pelagium toto ſtudio dimicans, alicubi minus tribuit libero arbitrio, quàm tribuendum putant, qui nunc in ſcholis regnãt theologicis. Poſſem huius generis exempla permulta cõmemorare, etiã ex recentioribus, ſed præſtat, opinor, in re odioſa nõ eſſe admodum copioſum. De Hilario nunc agimus, qui tum ob uitæ ſanctimoniã, tum ob inſignem eruditionem, tum ob eloquentiã admirabilem æui ſui lumen fuit. Quanto ſtomacho ſæuit in Arianos, identidem impios, diabolos, blaſphemos, ſatanas, peſtes, antichriſtos eos appellans. iam enim leue eſt hæretici cognomen. Et tamen probabile eſt inter Arianæ factionis homines fuiſſe, quibus perſuaſum eſſet, hoc quod de Chriſto prædicabant, uerum ac pium eſſe. Dogma magnis ac multis autoribus nitebatur: ſuffragabantur in ſpeciem aliquot loca ſcripturæ diuinæ: nec deerant rationes, quæ nonnullam ueri ſpeciem præ ſe ferrent. Acceſſit Cæſaris autoritas, & præter hanc ingens ſubſcribentium numerus, cui merito fuiſſet accedendum, ſi ſemper melior pars eſſet, quæ maior. Poſtremo certamẽ erat de rebus longe ſemotis ab humani ingenij captu. Monendum ac docendũ ego cenſuiſſem, ſi quis cum Ario ſenſiſſet, non autem protinus appellaſſem ſatanam aut antichriſtum. Etenim ſi hæc torquenda ſunt in eum, quiſquis errat alicubi, quid faciemus, præter tot egregios eccleſiæ doctores, ipſi huic Hilario, qui tot locis ſentire

Error cauté uitandus

Hilarij uehementia in Arianos

uidetur, Chriſto fuiſſe corpus, quod doloris capax non eſſet: famem ſitim, laſſitudinem, aliasq; hoc genus affectiones non fuiſſe naturales in eo, ſed aſſumptas? Nam hoc plane ſcripſit exponens pſalmum ſexageſimum octauum: qui in ſynodo pronunciat anathema in illum, qui negaret ſolum patrem innaſcibilem deum dici, quaſi ſpiritus ſanctus aut deus non ſit, aut naſcatur & ipſe à patre? Ac ne quis cauſetur in ſynodis Hilarium recitatorem eſſe tantum ſententiarum, non etiam autorem, dicit eadem ſuo nomine libro de Trinitate duodecimo, aſſeuerans ſolum patrem deum innaſcibilem eſſe: ſolum filium genitum, non creatum: ſpiritum ſanctum ſic proficiſci ab utroq;: ut nec natus dici poſſit, nec tamen admittendus ſit in nominis conſortium: quod quidam filio tribuebant, creaturam illum appellantes, quum nos non minus execremur creaturæ nomen in ſpiritu ſancto, quàm in patre aut in filio. Et quum aliâs, tum libro de Trinitate octauo, magna contentione defendit, nos quoq; cum filio & patre unum eſſe natura, non adoptione, neq; conſenſu tantum. Rurſus eius operis libro tertio, ſed magis libro decimo, ſic loquitur de corpore Chriſti, ut ſentire uideatur Mariam uirginem præter concipiendi, geſtandi, & pariendi miniſterium nihil addidiſſe de ſuo, quum orthodoxi credant Chriſtum ex opificio quidem ſpiritus, ſed ex ſubſtantia uirginei corporis conceptum. Quin & alia loca ſunt, quæ ciuilem & commodum requirant interpretem. Quam autem legem in ſe ſtatuit, qui ſic ſæuit in alios? Hæc nequaquam ideo nobis dicuntur, ut ſanctiſſimi doctiſſimiq; uiri gloriam obſcuremus, famamq; ſuggillemus, ſed ut huius temporis epiſcopos ac theologos admoneamus, ne quid tale ſinant ipſis ſubrepere, quale uidemus ſummis alioqui uiris accidiſſe. Primum Euangelicæ ſimplicitatis eſt, fratrum facta ſcriptaq; candide interpretari. Deinde ſi quis lapſus eſt, qui diſſimulari non poteſt, non ilico ſæuiendum in eum qui lapſus eſt, quum nemo non labatur: ſed adnitendum, ut homine ſaluo tollatur error: deniq; ſic eſt admonendus proximus, quemadmodum nos admoneri cuperemus, ſi quid accidiſſet humanitus. Nunc uidemus quoſdam, qui in alienis libris nihil non calumniātur, qui rabie quadam deſæuiunt in famam proximi, quum in ipſorum libris reperiantur manifeſtæ blaſphemiæ in Chriſtum. Sit hoc uanum, niſi te ipſa doceam in libellis quorundam, qui iam annis aliquot hinc atq; hinc multi prouolarunt, pontificiæ maieſtatis ὑπερασπισαὶ, eſſe quædam, quæ dum impenſe tuentur hominis dignitatem, apertam habent contumeliam in Chriſtum. Hoc niſi res euicerit ipſa, ſim ego uanus autor. Non damno ſtudium illorum, qui ſobrie defendunt Pontificis autoritatem, aduerſus quorundam ſeditioſam petulantiam: tametſi magis optarim ſic efflorescere Chriſti gloriam, ut totius mundi gloriam obſcuret, etiam ſi fieri poſſit Petri & Pauli, non modo Romani Pontificis. Sic enim obſcurati;

Loca in Hilario ſuſpecta.

uere fuerimus glorioſi,ſi nos ex nobis nihil eſſemus,ſed Chriſtus eſſet omnia in omnibus.De paucis interim loquor,qui dum immodice ſtudent homini ſuam aſſerere dignitatem,non ſatis conſuluerunt dignitati Chriſti,cui ſoli debetur omnis dignitas.In his quum ſibi ignoſcant Meuij,tam feroces,tam immites,tam iniqui ſunt aduerſus alios.Quod illic iudiciū eſſe poteſt,ubi tam impotens eſt odium?Semper quidem uentilandus eſt gladius ſermonis euāgelici aduerſus omnes errores impios,& omni,quod aiunt,pede ſtandum aduerſus hæreſes ſuppullulantes:ſed illam oportet primam eſſe curam,ne reperiatur in nobis,quod in alijs inſectamur:deinde,ne corrupti priuatis affectibus,quod bonum eſt,dicamus malum:quod dulce,amarū:quod lucidum,tenebroſum.Eſt enim hoc pertinaciæ pleriſq; mortaliū ingenijs inſitum,ut quod ſemel,quocūq; caſu pronunciauerint,nunquam tueri deſinant,etiamſi compererint ſeſe perperam pronunciaſſe.Primum pudor obſtat,is per contentionem proficit in peruicaciam,peruicacia tandem exit in rabiem:ita fit,ut dum utrinq; crudeſcit pugna,utrinq; ueritas amittatur. Schiſmaticus error dicitur,ſi quis pontifici Romano nonnihil detrahat autoritatis.Cæterum quur nemo cōmouetur,quum huic quidam plus nimio tribuunt,inſigniter impudentes,& turpiter adulantes? Si diſplicet falſitas,quur non ubiq; diſplicet?Deniq; quur aſſeuerans uirginem matrem immunem à peccato originis,apud Dominicales hæreticus eſt,apud Scotiſtas orthodoxus?An non hæc palàm teſtātur corruptum iudicium?An iſtud eſt ſermonem diuinum ὀρθοτμεῖν; nam uerbo Paulino libenter utimur. Sit igitur purus ac ſimplex eius oculus,qui parat ex oculo fratris feſtucam ejicere,ſemperq; nobis ob oculos uerſetur illius lenitas,qui quum ſolus omniū uacaret omni errore,tamen non extinguit linum fumigans, nec baculū fractum comminuit.Sed hæc quoq; tempeſtiuius aliâs diſſerentur.Proximus his locus habet commentarios in Matthæum,ſic enim appellat Hieronymus,alij canonem appellare maluerūt,ob id,opinor,quod carptim titulos aliquot exponat.Nec dubito quin hoc opus uerterit ex Origene,adeo per omnia ſapit Origenis & ingenium & phraſim.Quum enim illic multa præclara doceat,quæ plane clamitant autorem ad unguem abſolutū in diuinis literis,tamen aliquoties in allegorijs ſuperſtitioſior eſt,interim & uiolētior, nimium in hoc intentus,ut deſtruat hiſtoricum ſenſum,quaſi locus non ſit allegoriæ,illo incolumi.Nonnūquam in connectendo(nam & in hoc occupatus eſt)uidetur aliquoties ingenio luſiſſe potius q̄ rem ſeriam tractaſſe. Videmus autem inter innumeras dotes,hoc uitij Origeni ferè in omnibus ſcriptis eſſe peculiare,qui uir utinam haberet multos cæterarum uirtutū ſuarum æmulos,ut hac in parte quoſdā habuit etiam Latinos ſectatores. Porrò commētarios quos ædidit in Pſalmos,Hieronymus admonet ex Origenis commentarijs imitatos eſſe uerius q̄ uerſos,præſertim quum ipſe non

Commentarij in Matthæum

Commentarij in Pſalmos

nulla de ſuo addiderit. Ea quæ ſint, prudens lector non difficile deprehen-det. Sunt enim fermè ex his, quæ tot libris diſſeruerat aduerſus Arianos.

Quod autem ipſe nuſquam indicat quem ſit ſequutus, non opinor ideo factum, ut diſſimularet per quem profeciſſet, ſed ut Origenici nominis inuidiam uitaret. Quod idem ubique facit Ambroſius. Meminit huius operis Hieronymus in præfatione ſecundi libri in Micheam citans Hilarium, qui quadraginta fermè uerſuum milia ex Origene uerterit in Pſalmos ad ſenſum. Mirum autem quo conſilio pſalmos aliquot ſibi ſumpſerit interpretandos, prætermiſſis reliquis, niſi fortè quia non contigit plenum opus Origenis nanciſci. Scripſit autem, quemadmodum recenſet Hieronymus, in pſalmum primum & ſecundum, dein à quinquageſimoprimo uſq; ad ſexageſimumſecundum, & rurſus à centeſimo decimooctauo uſq; ad extremum. Atqui nos plus habemus, quàm recenſet Hieronymus, uidelicet præter duos primos, à pſalmo quinquageſimoprimo uſq; ad ſexageſimumnonum, rurſus à centeſimo decimooctauo uſq; ad finē, niſi quod ultima pars abeſſe uidetur in exēplaribus, extrema (ut ſuſpicor) pagina, in manu deſcriptis codicibus, uel reuulſa, uel detrita: quæ ferè perire ſolet non aliter quàm (quod eſt in prouerbio) extrema faba. Ex quibus illud colligitur, quod in Pſalmos ſcripſerat Hilarius, non totum perueniſſe ad Hieronymum. Nam catalogū de claris ſcriptoribus ædidit, Hilario mortuo, ne quis cauſari poſſit, Hilarium addidiſſe quædam operi, poſt æditum Hieronymo catalogū. Atq; in his teſtatur ſeſe ex nonnullis accepiſſe, quod ſcripſiſſet commentaria in Canticumcanticorum: uerum negat hoc opus ſibi conſpectum fuiſſe. Nobis plura etiam intercidērunt, uidelicet epiſtolæ quas ſcripſit ad diuerſos. Item liber hymnorum. Nam epiſtola quæ ſupereſt ad Apram filiam, nihil habet Hilarij, hymnus multo minus, in quo ne carminis quidem ratio conſtat, quum Hieronymus alicubi teſtetur illum carmē ſcripſiſſe. Nos tamen utrūq; addidimus, ne guſtus deeſſet, ſi quis fortè uellet de his rebus iudicare. Declarat hoc phraſis & cōpoſitio ſermonis Hilariani, in carmine non infelicem fuiſſe. Et fortaſſis aliquot hymni, quos hodie canit eccleſia, non indoctos, ſed incerti autoris, illius ſunt: ueluti hymnus de ligno crucis, cuius initium, Crux fidelis: de Ioanne Baptiſta, cuius initium, Vt queant laxis. Deſideramus & commentarios in Iob, quos, ut indicat ibidem Hieronymus, ex Origene uertit ad ſenſum. Et extat quidem inter Origenis reliquias liber Iob enarrator, cuius phraſis nihil habet affine cū Hilariano charactere. Quin & præfatio teſtatur, idem opus ab alijs nonnullis fuiſſe uerſum, ſed neq; bona fide, neq; doctè, dum ex bene Græcis reddūt male Latina, quum ipſe qui hęc præfatur, re ipſa declaret ſe fuiſſe hominem, qui nec Latine ſciret, nec ingenio aut eruditione ualeret, ſed qui tanto plus haberet arrogātiæ, quāto minus habebat peritiæ. Deſideramus & eum librū, quem

Opera quæ interciderunt

ſcripſit

ſcripſit aduerſus Saluſtium præfectum,ſiue contra Dioſcorum medicum, in quo uidetur omnes ingenij facundiæq́; uires exeruiſſe. Declarat id diuus Hieronymus,in epiſtola ad Magnũ oratorẽ:Breui,inqr,libello, quem ſcripſit contra Dioſcorum medicum,quid in literis poſſet,oſtendit. Deſideratur & liber aduerſus Valentem & Vrſatium, hiſtoriam Ariminenſis & Seleucienſis ſynodi acta continens,niſi forte hic Synodorum libro admixtus eſt. Atq; hactenus quidem de ſingulis eius uiri lucubrationibus attigiſſe ſatis eſt. Nunc in genere de laudatiſſimi uiri dotibus pauca libabimus. Ac primum de uitæ ſanctimonia,quid attinet dicere,quum autoritas eccleſiaſtica iam olim eum diuorum catalogo aſſcripſerit? Quanquam alioqui & omnes uiri libri mirum quendam pietatis ardorem ſpirant. Quanta uero fuerit nominis illius autoritas,uel hinc licet conijcere,quod diuus Hieronymus, qui penè contempſit Auguſtinum, nec ita multum tribuit Ambroſio, toties tanta cum ueneratione citat Hilarium, alibi uocans eum orbis Deucalionẽ,alibi Latini ſermonis tubam,alibi Latinę eloquentię Rhodanum appellans:nec uno in loco aduerſus calumniantes,quod ipſe Origenicis uteretur, huius exemplum ueluti clypeum obijcit, cui pleniſſimum teſtimonium reddit in epiſtola quadam ad Marcellam: Tantum, inquit, uirum, & temporibus ſuis diſertiſſimum, reprehendere non audeo:qui & confeſſionis ſuæ merito, & uitæ induſtria,& eloquentiæ claritate,ubicunq; Romanum nomen eſt, prædicatur. Quid hoc elogio plenius? Nec minus honorifice meminit eius, in cõmentarijs, quibus enarrat Eſaiam: Sanctus, inquiẽs,& eloquentiſſimus martyr Cyprianus, & noſtri temporis confeſſor Hilarius, nónne tibi uidẽtur excelſæ quondam in ſeculo arbores ædificaſſe eccleſiã dei? Quin & diuus Aurelius Auguſtinus, non ſine præfatione honoris autoritatẽ Hilarij citat,in libris de Trinitate. Cęterum Hebræi ſermonis prorſus rudis fuit Hilarius,unde ſi quid ex his attigit,aut ex Origenis hauſit fontibus,aut parum feliciter attigit: ſiquidem enarrans pſalmum quempiam, admonet Breſith rectius uerti in filio, quàm in principio: quemadmodum refert Hieronymus in annotationibus, quas ſcripſit de traditionibus Hebræorum in Geneſim, quum reclamet ſeptuaginta interpretum autoritas:ad hæc Symmachi ac Theodotionis,qui magno conſenſu uerterũt ἐν ἀρχῇ, reclamet & ipſa ſermonis Hebręi ſcriptura,quę Breſith habet,quod Aquila interpretatur ἐν κεφαλίδι, id eſt, in capitulo,non Baben,quod interpretatur in filio. Dicitur autem & caput initiũ cuiuſq; rei. Qua quidem in re, non iniuria quis deſideret in Hilario conſtantiam, qui quum non uno in loco mire prædicet ſeptuaginta translatorum autoritatem, à qua nefas putat latum, ut aiunt,unguem diſcedere, in hac uoce non dubitauerit diſſentire. Suſpicor autem locũ quem notat Hieronymus, eſſe in commentario quo enarrat pſalmum ſecundum. Nam illic obiter annotat Bre

Laudes Hilarij

Hil. Hebraici ſermonis rudis

tat Breſith Hebręis ſonare tria, in principio, in capite, & in filio. Quumque uox ea uarie reddita ſit ab interpretibus, ille putat ab autoritate ſeptuaginta non eſſe recedendum. Sed inſignius etiam lapſus eſt in Oſanna, quam uocem in commentariolo, quem ſcripſit in Matthæum, ſic docet Hebræis ſonare: Sanctificatio domus Dauid, quum nihil ſit in hac dictione, quod ullam habeat affinitatem cum hoc interpretamento. ſiquidem Hebræis redemptio dicitur Pheduth, domus Beth. Porrò Dauidem quum ſit eadem uox Latinis, Græcis, & Hebræis, hic non eſſe inſertum, per ſe liquet omnibus, quemadmodum alicubi docet Hieronymus. Porrò Græcas literas tenuiter attigerat, ſi quidem Hieronymo credimus: cuius uerba ſuper hac re ſubſcribam ex epiſtola quadam ad Marcellam, qua explanat pſalmum centeſimum uiceſimum ſextum: Niſi, inquit, quod non eius culpę aſſcribēdum eſt, qui Hebræi ſermonis ignarus fuit, Græcarum quoque literarum quandam aurulam ceperat, ſed Heliodori presbyteri, quo ille familiariter uſus eſt: ex quo ea quę intelligere non poterat, quomodo eſſent ab Origene dicta quærebat. Qui quoniam in hoc pſalmo commentarium Origenis inuenire non potuit, opinionem magis inſinuare ſuam, quàm inſcitiam uoluit confiteri: quam ille ſumptam claro ſermone diſſeruit, & alienum errorem diſertius exequutus eſt. Hactenus Hieronymi uerba recenſuimus, in quibus dum ſedulo patrocinatur Hilario, ſatis odioſe tractat Heliodorum, præſertim quum id quod adfert, nihil aliud ſit quàm diuinatio. Sed ut obiter hic patrocinemur Hilario, mihi non ſit ueriſimile, uirum tantum uſque adeo fuiſſe credulum, ut in enarrandis diuinis literis totus pependerit ex alieno iudicio: nec adeo rudem Græcæ literaturæ, ut non potuerit ipſe ſenſum deprehendere, præſertim in Origene, cuius ſermo mire perſpicuus eſt: id quod facile coniectari poteſt ex his quæ Latine uerſa ſuperſunt. Quanquam non ſatis uideo, quid hic uſque adeo diuum Hieronymum offenderit. Nam quod adfert uarias ueterum interpretationes ex Hebræo, nihil ad Hilarium pertinet, qui ſemper ex profeſſo ſequitur ſeptuaginta uerſionem, qui hoc loco tranſtulerunt ἐκτετιναγμένων. Cæterum quod ait Hilarium interpretatum filios excuſſorū, apoſtolos, quod iuſſi ſint pedum puluerem excutere in eos, qui non recepiſſent Euangelium, ſi quis attentius legerit commentariū Hilarij in pſalmū: Niſi dominus ædificauerit domum, comperiet aliquanto ſecus habere. Nam, mea ſententia, uocat apoſtolos ac prophetas excuſſorum, hoc eſt, impiorum filios, qui ſua culpa reiecti ſint à deo, & excuſſi in execrationem, ob pertinacem incredulitatem. Cæterum quod obiter duobus uerbis meminit de puluere pedum excuſſo, non huc pertinet, ut apoſtoli dicantur excuſſi, ſed ut puluis excuſſus in incredulos Iudæos, ſignificet ipſos ob pertinaciter reiectam Euangelij gratiam excuſſos in reprobam mentem: id quod clarius etiam explicat commentarius in

Hil. græce parum callens

Hilarius defenſus aduerſus Hieronymum

Matthęū

Matthæum: Et ſigno, inquit, pulueris pedibus excuſſi æterna maledictio relinquatur. Referrem & ex pſalmis ipſius Hilarij uerba, niſi longum eſſet ac moleſtum lectori, præſertim in præfatione. Proinde res ipſa loquitur hic Hieronymum, aut memoria lapſum eſſe, aut Hilarij commentarium parum attente legiſſe. Iam quod probat Hieronymus Marcellæ commētum, quæ ſcripſerit apoſtolos fuiſſe filios excutientium potius, quàm excuſſorum, equidem non uideo quid ſibi uelit, niſi fortè quemadmodum Græci dicunt ἰατρῶν παῖδες, id eſt, medicorum filij, pro medicis, ita dicti ſunt apoſtoli excuſſorum filij, pro excuſſis: alioqui ſucceſſores apoſtolorum potius uocandi erant excuſſorum filij, ſi rectè nomine excuſſoribus intelliguntur apoſtoli. Nec abſurdum eſt tamen excuſſos dici, qui ſe excuſſerint, quemadmodum loti dicuntur, qui ſe lauerint: & cœnati, qui cœnauerint. Sic enim dicitur & puluis excuſſus, & homo ſeu pes excuſſus, quemadmodum dicitur aſperſa labes homini, & homo labe aſperſus. Hæc obiter attingere uiſum eſt, non in hoc tantum ut patrociner Hilario, uerum etiam ut intelligamus olim non fuiſſe religionem ſanctiſſimis uiris, à quamlibet magnis autoribus diſſentire. Preterea ſummos etiam uiros aliquoties dormitare, quemadmodum hic dormitauit Hieronymus in taxando Hilario. Amicus uterq;, ſed omnibus amicior eſſe debet ueritas. Nūc ad illud quod inſtitueramus ſeſe recipiat oratio. Quanquam facile crediderim illum non ad plenum ſciſſe Græcas literas. Etenim quod ad orationis concinnitatem attinet, felicior eſt in his quæ ex ſeſe, ſuoq;, quod aiunt, Marte ſcribit, quàm in his quæ uertit, quum in his quæ uertit, denſior ac ſanior ſit in ſententijs: idq; ſuſpicor in cauſa fuiſſe, ne quid ſuſciperet uertendum, niſi cum hac libertate, ut ſuo arbitratu redderet ſenſum, omiſſis etiam aut additis quæ uidentur. Nam id tutius ſemiperitis eius ſermonis unde transferunt. Sumpſit idem iuris ſibi Pogius in uertendo Diodoro Siculo: ſumpſit ſibi Ruffinus in uertendis penè ſingulis quæ tranſtulit, præſertim in libris Origenis, & Euſebij Cæſarienſis hiſtoria. Verum hæc non eſt libertas interpretis, ſed licentia potius contaminantis aliena ſcripta. Quanquam Hilarius nuſquam interpretem profitetur, præterquam in Synodis, nihilo magis quàm Ambroſius, qui ſua ferè hauſit ex Origenis lucubrationibus. Mihi lapſus uidetur ex occaſione Greci ſermonis, quum diſtribuens ſuam cuiq; perſone proprietatem, eternitatem aſſignat patri, imaginem filio, uſum ſpiritui ſancto. Fortaſſe Græce legit, τὸ χρηστὸν, ſiue χρηστότητα, atq; ea dictio Græcis dicta eſt ἀπὸ τοῦ χρῆσθαι, hoc eſt ab utendo: unde & εὔχρηστος dicitur comis & commodus ad uitæ conſuetudinem: ἄχρηστος inutilis. Cæterum χρηστὸν, ſiue, χρηστότης Græcis non tam ſonat uſum ſiue utilitatem, quàm bonitatem, comitatem, ſuauitatem, ſiue, ut frequenter uertunt, benignitatem. Potentia patri tribuitur, ſapientia filio, bonitas

Vertendi licentia

Quo ſenſu uſū tribuerit ſpiritui ſancto

ſpiritui ſancto. Quem locum citat Auguſtinus in opere de trinitate nonni/hil laborans in exponendo quid ſibi uelit nomen uſus. Cæterum utcunq; hoc habet, quum diuus Hilarius non admodũ Gręce calluerit, tamen ope/rę precium eſt uidere in pſalmis, quàm anxie philoſophetur in dictionibus Græcis, nunc proprietatẽ & emphaſim diligenter indicans, nunc quiritans, à Latino interprete non ſatis commode redditam Græci ſermonis ſenten/tiam, nunc amphibologiam amouens ex uerbis Latinis, Græci ſer/monis præſidio. Et ubi ſunt interim iſti, qui negant in literis ſacris ullum eſſe uſum Græcarum literarum? Vbi ſunt iſti Cameli uerius quàm homi/nes, qui blaterant ex Græcis literis nihil aliud oriri quàm hæreſes? Et quum hæc uociferentur in publicis concionibus, mirantur ſi quibus uidentur el/leboro egere. Quin & translatio qua utitur, diuerſa eſt ab hac, quæ nunc uulgo recepta eſt. Porrò quum Cypriano ſua ſit translatio, quum Augu/ſtino ſua, quum Ambroſio ſua, quum Hilario ſua, quum Tertulliano ſua, ab omnibus diuerſa, ſatis apparet olim nullam fuiſſe communem omniũ. Minutiora fortaſſe uidebuntur, quàm ut ſint indicanda, uoces quaſdam & orationes eſſe huic peculiares, præter publicam conſuetudinem Latine lo/quentium. Nam his pronominibus, ſui & ſuus, durius ſubinde utitur, Item tecum, & cum illis, uſurpat pro eo quod erat, iuxta tuam, iuxta illorum opinionem. Nam intimare pro ſignificare, reperitur & apud alios, ſed re/centiores. Diſproficit aliquoties uſurpat pro degenerat, ſiue in peius profi/cit. Zabolus pro diabolo, non apud hunc tantum inuenitur, & ex antiqui/tate ductũ uideri poteſt: quę non ſolum in dictionibus compoſitis, uerum etiam extra cõpoſitionẽ ζα uſurpabat pro διὰ. Græcas aliquot, aut Hebra/icas uoces uſurpat nonnunq; iuxta Latinam inflexionem, nonnunquam iuxta Græcam. Rheumam alicubi dicit pro rheumate, quaſi dicas, rheuma rheumæ, ut muſa muſæ. Paſcham alicubi dicit & mannam. Rurſus alicubi dicit diapſalmã & diapſalmæ, aliâs diapſalma & diapſalmatis. Eſt ubi ma/nifeſtarium deprehendas ſolœciſmũ, ſed quales ſolent nonnunq̃ & erudi/tiſſimis obrepere, adeo ut & in Ciceronis libris unũ atq; alterum deprehen/das, ne quis continuo mẽdum eſſe ſuſpicetur, & raſuram paret. Referrem aliquot exempla, niſi ſuis locis annotaſſem in ſpatio marginali, quanquam & alioqui non difficile cuiuis fuerit ex elencho reperire. Enarrans pſalmum centeſimum uiceſimumquartum, ſcribit hunc in modum: Poſtq; con/uerſio ſit prophetę retributionem à domino ei qui ab iniquitate manus ab ſtinuerit imprecantis: Bene fac domine bonis & rectis corde, probitatem & uoluntatis, & facti in utroq; ſignificans. Sic enim ſubiecit ſignificans, quaſi præceſſiſſet: Poſtq; conuerſus propheta, retributionẽ imprecatur &c. Et huius generis ſunt fermè cæteri: ſiue hoc accidit humano lapſu, quales deprehẽduntur & in Cicerone: ſiue à Græcis imitatus eſt, qui ſic paternum

Voces Hila/rio peculia/res

Solœciſmi in Hilario

caſum

caſum ponunt abſolute,quemadmodum nos ablatiuum & rectum caſum uſurpamus interdũ loco paterni. Hoc uitium quod ἀνανταπόδοτον Græci uocant,potiſſimum accidit his,qui longo circuitu uix tandem abſoluunt orationem,quiq; magis circa rem,quàm circa uerba ſunt intenti. Quod genus, ſi quis dicat: non licuit ad te ſcribere: poſt multis in medio interiectis,tandem ſubijciat,uarijs negocijs occupatus: quaſi præceſſiſſet,non potui ad te ſcribere. Hoc à ueteribus factum nos citra culpam imitamur,dicentes: Non ſum id neſcius: Quoties ei dici mihi uenit in mentem: Id anus mihi indicium fecit. Perinde quaſi pro Neſcius ſum,dixiſſes Neſcio: pro Venit in mentem,Recordor: pro Indicium fecit,Indicauit. Similis locus eſt,ſed hoc euidentior, in enarratione pſalmi centeſimi quadrageſimiprimi: Corpus enim quod cruci affixerant contuentes,poteſtatem animæ,quæ ſe ſignis & factis deum probauerat,nemo quærebat. Hic rurſus,contuentes, poſitum eſt pro eo quod erat,dum contuentur. Atque hæc exempli gratia retuliſſe ſuffecerit. Sed næ ego inſigniter impudens,qui lectorem auidum, tam loquaci præfatione remorer à lectione diuini operis. Deſinam igitur,ſi prius unum illud abs te petiero, Præſulum optime, ut hoc quicquid eſt laboris, tuo dicatum nomini,mei erga te ſtudij pignus ac monumentum eſſe uelis. Quid præſtiterimus,aliorum eſto iudicium. Certe magnis ſudoribus adnixi ſumus,ut Hilarius,unicum illud Galliarum lumen,aliquanto caſtigatior ac nitidior exiret in manus hominum. Prodibit autem & gratioſior,ſi tuus acceſſerit fauor,cuius prima eſt apud omnes autoritas,cuius integra ſynceraq; iudicia,nulli non perſpecta ſunt. Nimirum reſpondes egregiæ Carondileticæ gentis indoli,cuius felix fœcunditas,nobis præter eximium illum Burgundiæ cancellarium,multos dedit,quorum ego quinque noui,uiros non minus humanos quàm integros,omniq; genere ornamentorum cumulatos. Vides igitur quid uener, nimirum ut ex Carondiletici nominis ſplendore,nonnihil fauoris conciliem Hilario,quem oportet omnibus ſacræ doctrinæ ſtudioſis eſſe commendatiſſimum. Video enim quoſdam præ nouis libellis,qui nunc undiquaq; prouolant,ueteres autores faſtidire: intantum,ut & Origenem & Hieronymum ueluti ſexagenarios,quod eſt in prouerbio,de ponte deturbandos exiſtiment. Ego uero ut non arbitror aſpernãdum,ſi quid horum temporum ingenia,uel excogitarint uel inſtaurarint: ita mentis eſt improbæ,uetuſtati non ſuum deferre honorem: ingratæ uerò etiam,eos reijcere,quorum induſtriæ tantum debet orbis Chriſtianus. Quid enim nunc poſſemus in ſacris literis,niſi Origenis,Tertulliani, Chryſoſtomi,Hieronymi,Hilarij,Auguſtini monumentis adiuti? Ego uerò nec Thomæ nec Scoti libros in totum antiquandos eſſe duco. Scripſere ſuo ſeculo,multaq; nobis è ueterum libris hauſta,ſubtilius excuſſa tradiderunt. Cæterum nec iſtorum inciuilitatem approbo, qui huic autorum

generi tantum tribuunt, ut bonis literis feliciter ubique repullulantibus obſtrependum putent. Variæ ſunt ingeniorum dotes: multæ ſeculorum uarietates ſunt: quod quiſq; poteſt, in medium proferat: nec alteri quiſquam inuideat, qui pro ſua uirili, ſuoq; modo conatur publicis ſtudijs utilitatis aliquid adiungere. Veteribus debetur reuerentia, præſertim quos præter eruditionem & eloquentiam, uitæ quoq; commendat ſanctimonia: ſed ita, ut cum iudicio legantur: recentioribus debetur candor: ut abſque inuidia legantur, nec ſine delectu tamen. Abſit autem ubique rabioſa contentio, pacis & concordiæ peſtis: nec abſint à ſtudijs Gratiæ, quas Muſarum comites non temere finxit antiquitas. Amplitudinem tuam diu nobis incolumem ſeruet is, ſine quo nihil eſſe poteſt ſaluum, Præſulum ornatiſſime. Baſileæ, nonis Ianuarijs, anno à natali Chriſti milleſimo quingenteſimo uigeſimo ſecundo.

VITA BEATI HILARII per diuum Hieronymum.

HILARIVS urbis Pictauorum Aquitaniæ epiſcopus, factione Saturnini Arelatenſis epiſcopi, de ſynodo Biterenſi, Phrygiam relegatus, duodecim aduerſus Arianos confecit libros. Et alium librum de ſynodis, quem ad Galliarum epiſcopos ſcripſit. Et in Pſalmos commentarios, primum uidelicet & ſecundum, & à quinquageſimoprimo uſq; ad ſexageſimum ſecundum, & à cēteſimo decimooctauo uſq; ad extremum, in quo opere imitatus Origenem, nonnulla etiam de ſuo addidit. Eſt eius & ad Conſtantium libellus, quem uiuenti Conſtantinopoli porrexerat. Et alius in Conſtantium, quem poſt mortem eius ſcripſit. Et liber aduerſus Valentem & Vrſatium, hiſtoriam Ariminenſis & Seleucienſis ſynodi cōtinens. Et aduerſus præfectum Saluſtium, ſiue contra Dioſcorum, & liber hymnorum, & myſteriorum alius. Et commentarij in Matthæum: & tractatus in Iob, quos de Græco Origenis ad ſenſum trāſtulit: & alius elegans libellus contra Auxentium: & nonnullæ ad diuerſos epiſtolæ. Aiunt quidam ſcripſiſſe eum & in Cantica cānticorum, ſed à nobis hoc opus ignoratur. Mortuus eſt Pictauis Valentiniano & Valente regnantibus.

HILARII BERTVLPHI LEDII
in æditionem D. Hilarij
Elegiacon.

Vnde redis Hilari? Baſilea ex urbe, ſed illa
Quæ dici potius παμβασίλεια poteſt.
Quid tam cultus ades, fueras qui ſentus, opacis
Abditus hinc tenebris, obrutus inde ſitu?
Corpore ſim nitidus, ſim pectore purus oportet:
Deniq; me faciat ueſtis honeſta uirum.
Quò porrò properas? Ad ſummi præſulis aulam,
Auſpice quo nitidus, quo duce tutus eo.
An mihi nulla precor, quando omnibus ille nitelis
Virtutum radiat, cura nitoris erit?
Omnibus ingenij Carondiletus amœni,
Atq; adeo genij dotibus ille nitet.
Cuius inaudito uel tantum nomine, notum eſt
Protinus & uera nobilitate genus,
Cuius in eloquio, conuictu, moribus, actis,
Dexteritas omnis, nulla ſiniſteritas.
Adde quod hunc abſens merito ſymphradmona felix,
Imò etiam pluſquam Neſtora Cæſar habet.
Quis rutilam dedit hanc ueſtem, quæ textilis auro eſt
A talo ad ſummum tota capillitium?
Hanc uigil adpoſitam ſolertis cura Frobeni
Mi dedit, eximijs qua ſolet arte uiris.
I felix Hilari, non tantum nomine, quando
Vere id quod merito diceris, eſſe potes.

OCTOSTICHON

Hoc eſt quod dicunt prouerbia priſca, prophetæ
Nullos honor propria redditur in patria.
Gallus apud Gallos ſqualore ſituq; iacebam,
Nilq; minus quàm quod nomine dicor, eram.
Reddidit ereptum Celebris Baſilea nitorem,
Olim Marte ualens, nunc etiam ingenijs.
Plus illi quæ me ſuperas reuocauit in auras
Debeo quàm uitam quæ mihi prima dedit.

[illegible] VM DES. ERASMI ROTERODAMI [illegible] IBRVM SEQVENTEM.

[illegible] quanquam poſtremò ſcriptus autori, ueluti prologus eſt [illegible] dei [illegible] dibus mens [illegible] na perueniat ad [illegible] argu[illegible] orum libro [illegible]

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER PRIMVS.

CIRCVNSPICIENTI mihi proprium humanæ uitæ, ac religioſum officium, quod uel à natura manans, uel à prudentium ſtudijs profectum, dignum aliquid hoc conceſſo ſibi ad intelligentiam diuino munere obtineret: multa quidem aderant, quæ opinione communi efficere utilem atq; optandam uitam uidebantur: maximeq; ea, quæ & nunc, & ſemper antea potiſſima inter mortales habentur, ociũ ſimul atq; opulentia, quòd alterum ſine altero mali potius materies, quàm boni eſſet occaſio, quia & quies inops prope quoddam uitæ ipſius intelligatur eſſe exilium: & opulens inquietudo tanto plus calamitatis afferat, quanto maiore indignitate ijs careat, quæ maxime & optata & quæſita ſunt ad utendum. Atq; hæc quidem quanquam in ſe ſumma atq; optima uitæ blandimenta contineant, tamen non multum uidentur à conſuetudine eſſe beluinæ oblectationis aliena, quibus in ſaltuoſa loca, ac maxime pabulis læta euagantibus adſit & ſecuritas à labore, & ſatietas ex paſcuis. Nam ſi hic optimus & abſolutiſſimus uitæ humanæ uſus exiſtimabitur, quieſcere & abundare: neceſſe eſt hunc eundem ſecundum ſui cuiuſq; generis ſenſum nobis atq; uniuerſis rationis expertibus beluis eſſe cõmunem, quibus omnibus natura ipſa in ſumma rerũ copia & ſecuritate famulante, ſine cura habendi, copia redundat utendi. Ac mihi pleriq; mortalium nõ ob aliam quidem cauſam *hanc inepte ac beluinæ uitæ conſuetudinem & reſpuiſſe à ſe, ac coarguiſſe in alijs uidentur, quàm quod natura ipſa autore impulſi, indignum homine eſſe exiſtimauerunt, in officium tantum ſe uentris & inertię natos arbitrari: & in hanc uitam nõ ob aliqua præclari facinoris aut bonæ artis ſtudia eſſe deductos, aut hanc ipſam uitam non ad aliquem profectũ eſſe æternitatis indultam, ob quam profecto non ambigeretur munus dei nõ eſſe refutandũ, cum tantis afflicta angoribus, & tot moleſtijs impedita ſeſe ipſam, atq; ipſa inter ſe ætatem à pueritiæ ignoratione uſq; ad ſenectutis deliramenta conſumeret: & idcirco ad aliquas ſe patientiæ & cõtinentiæ

*Legendũ ſuſpicor licet reclamantib. exemplaribus haud inepte beluinæ &c. Nam in uetuſtiſſimo codice nõ erat addita coniunctio ac

ac placabilitatis uirtutes & doctrina & opere tranſtuliſſe, quòd bene agere atq; intelligere,id demum bene uiuere eſſe opinabantur. Vitam autem ipſam non ad mortem tantum ab immortali deo tribui exiſtimandam: cum boni largitoris non eſſe intelligeretur uiuendi iucundiſſimum ſenſum ad triſtiſſimum metum tribuiſſe moriendi. Et quanq̃ non ineptam hanc eorum eſſe ſententiam atq; inutilem exiſtimarem,conſcientiam ab omni culpa liberam cōſeruare, & omnes humanæ uitæ moleſtias uel præuidere prudenter,uel uitare conſulte,uel ferre patienter: tamen hi ipſi non ſatis mihi idonei ad bene beateq; uiuendum autores uidebantur: communia tantum & conuenientia humano ſenſui doctrinarum præcepta ſtatuentes: quæ cum non intelligere beluinum eſſet, intellecta tamen nō agere,ultra beluinæ immanitatis eſſe rabiem uideretur. Feſtinabat autē animus,non hæc tantummodo agere,quæ non egiſſe,& criminum eſſet plenū,& dolorum: ſed hūc tanti muneris deum parentemq; cognoſcere, cui ſe totum ipſe deberet,cui famulans nobilitandū ſe exiſtimabat, * quem ad omnem ſpei ſuæ opinionem referret: in cuius bonitate inter tantas præſentium negotiorū calamitates tanquam tutiſſimo ſibi portu familiariq; requieſceret. Ad hunc igitur uel intelligendum, uel cognoſcendū, ſtudio flagrantiſſimo accendebatur. Nanq; plures eorum numeroſas incertorum deorum familias introducebant,& uirilem ac muliebrem ſexum in diuinis naturis agere exiſtimantes, ortus ac ſucceſſiones ex dijs deorum aſſerebant. Alij minores ac maiores, & differentes pro poteſtate deos prædicabant: nonnulli nullum omnino deum eſſe affirmantes, eam tantū quæ fortuitis motibus atq; concurſibus in aliquid exiſteret,naturam uenerabantur: pleriq; uero deum quidem eſſe opinione publica loquebantur,ſed hunc eundem incurioſum rerum humanarum ac negligentem pronunciabant: aliqui autem ipſas illas creaturarum corporeas, conſpicabilesq; formas in elementis terrenis & cœleſtibus adorabant. Poſtremo quidam in ſimulacris hominum,pecundum,uolucrum,ferarum, ſerpentum, deos ſuos collocabant, & uniuerſitatis dominum atq; infinitatis parentem intra anguſtias metallorum & lapidū & ſtipitum coarctabant. Dignumq; iam nō erat,autores eos ueritatis exiſtimare,qui ridicula,& fœda,& irreligioſa ſectantes,ipſis illis inaniſſimarum ſententiarum ſuarum opinionibus diſſiderēt. Sed inter hæc animus ſolicitus, utili ac neceſſaria ad cognitionem dei ſui uia nitens:cum neq; incuriam deo rerum à ſe conditarum dignam arbitraretur, neq; naturæ potenti atq; incorruptæ competere ſexus deorum, & ſucceſſiones ſatorum atq; ortorum intelligeret. Porrò autem diuinum & æternū nihil niſi unum eſſe & indifferens pro certo habebat, quia id quod ſibi ad id quod eſt autor eſſet, nihil neceſſe eſt extra ſe quod ſui eſſet præſtantius reliquiſſe. Atq; ita omnipotentiam æternitatemq; non niſi penes unū eſſe,quia neq; in omnipotentia

ualidius

Pro*ad quē

ualidius infirmiusq́;,neq; in æternitate poſterius anteriúſue congrueret. In
deo autem nihil niſi æternum potensq́; eſſe uenerandum. Hæc igitur mul/
taq́; alia eiuſmodi mecũ animo reputans,incidi in eos libros,quos à Moy/
ſe atq; à prophetis ſcriptos eſſe Hebræorũ religio tradebat, in quibus ip/
ſo creatore deo teſtante de ſe hæc ita continebantur:Ego ſum qui ſum. Et
rurſum: Hæc dices filijs Iſrael, miſit me ad uos is qui eſt. Admiratus ſum
planè tam abſoluram de deo ſignificationem, quæ naturæ diuinæ incom/
prehenſibilem cognitionẽ aptiſſimo ad intelligentiam humanam ſermo/
ne loqueretur. Non enim aliud propriũ magis deo quàm eſſe intelligitur,
quia id ipſum quod eſt,neque deſinentis eſt aliquando,neque cœpti:& id
quod incorruptæ beatitudinis poteſtate perpetuum eſt,nõ potuit,aut po/
terit aliquando non eſſe. Quia diuinum omne neq; abolitioni, neq; exor/
dio obnoxium eſt,& cum in nullo à ſe dei deſit æternitas,digne hoc ſolum
quod eſſet ad proteſtationem incorruptæ ſuæ æternitatis oſtendit. Et ad
hanc quidem infiniratis ſignificationem ſatis feciſſe ſermo dicentis uideba
tur: Ego ſum qui ſum: ſed magnificentiæ & uirtutis ſuæ erat à nobis opus
intelligendum:nam cum eſſe ei proprium eſſet,qui manens ſemper non eti
am aliquando cœpiſſet,æterni & incorrupti dei dignus de ſe hic rurſum au
ditus eſt ſermo:Qui tenet cœlũ palmo & terram pugillo. Et rurſum: Cœ/
lum mihi thronus eſt,terra autem ſcabellum pedum meorum. Quam do/
mum mihi ædificabitis,aut quis locus erit requietionis meæ, nõne manus
mea fecit hæc? Vniuerſitas cœli palmo dei tenetur,& uniuerſitas terræ pu/
gillo concluditur. Sermo autem dei etiam ſi ad opinionem religioſæ intel/
ligentiæ proficit, tamen plus ſignificationis introſpectus ſenſu continet
quàm exceptus auditu. Nam concluſum palmo cœlum rurſum deo thro/
nus eſt,& terra quæ pugillo continetur eadem & ſcabellũ pedum eius eſt,
ne in throno & ſcabello ſecundum habitum conſidentis protenſio ſpeciei
corporeæ poſſit intelligi, cum id quod ſibi thronus & ſcabellũ eſt, rurſum
ipſa illa infinitas potens palmo ac pugillo apprehendente cõcluderet. Sed
ut in his cunctis originibus creaturarũ deus intra & extra & ſupereminens
& inrernus, id eſt, circunfuſus & infuſus in omnia noſceretur, cũ & palmo
pugilloq́; continens poteſtatem naturæ exterioris oſtenderet, ac thronus
& ſcabellum ſubſtrata eſſe,ut interno exteriora monſtraret,cum exteriora
ſua interior inſidens,ipſe rurſum exterior interna concluderet. Atq; ita to/
tus ipſe intra extraq́; ſe continens,neq; infinitus abeſſet à cunctis,neq; cun
cta ei qui infinitus eſt non ineſſent. His igitur religioſiſſimis de deo opinio
nibus ueri ſtudio detentus animus delectabatur. Neq; enim aliud quid di
gnum eſſe deo arbitrabatur, quàm ita eum ultra intelligentias rerum eſſe:
ut in quantum ſe ad aliquem præſumptæ licet opinionis modum mens in/
finita protenderet, in tantum omnem proſequentis ſe naturæ infinitatem

infinitas immoderatæ æternitatis excederet. Quod cum à nobis pie intelligeretur,tamen à propheta hæc ita dicente manifeſte confirmabatur: Quò abibo à ſpiritu tuo,aut à facie tua quò fugiam? Si aſcendero in cœlum,tu illic es,ſi deſcendero in infernum,& ibi ades. Si ſumpſero pennas meas ante lucem, & habitauero in extremis maris, & enim illuc manus tua deducet me,& tenebit me dextera tua. Nullus ſine deo,neq; ullus non in deo locus eſt. In cœlis eſt,in inferno eſt,ultra maria eſt. Ineſt interior, excedit exterior. Ita cum habet atq; habetur,neq; in aliquo ipſe,neq; nō in omnibus eſt. Quanquam igitur optimæ huius atq; inexplicabilis intelligentiæ ſenſu animus gauderet, quòd hanc in parente ſuo & creatore immenſæ æternitatis infinitatem uenerearetur: tamen ſtudio adhuc interiore ipſam illam infiniti

Ab*illam & æterni domini ſui ſpeciem quærebat,ut*unam incircunſcriptam immenſitatem in aliquo pulchræ intelligentiæ eſſe opinaretur ornatu. In quibus cum religioſa mens intra imbecillitatis ſuæ concluderetur errorem, hunc de deo pulcherrimæ ſententiæ modum propheticis uocibus apprehendit. De magnitudine enim operum, & pulchritudine creaturarum conſequenter generationum conditor inſpicitur. Magnorum creator in maximis eſt, & pulcherrimorum conditor in pulcherrimis eſt. Et cum ſenſum ipſum ſupergrediatur operatio,omnem tamē ſenſum longe neceſſe eſt excedat operator. Pulchrum itaq; cœlum, aër uel æther, terra,maria & uniuerſitas omnis eſt,quæ ex ornatu ſuo,ut etiam Græcis placet,digne κόσμος,id eſt,mundus nuncupari uidetur. Sed ſi hanc ipſam rerum pulchritudinem ita ſenſus naturali metitur inſtinctu, ut etiam in quarundam uolucrum ac pecudum accidit ſpecie: ut dū infra ſententiam ſermo eſt,ſenſus tamen id ipſum intelligens non eloquatur: quod tamen rurſum dum ſermo omnis ex ſenſu eſt, ſenſus ſibi ipſe loquatur intelligens, Nónne huius ipſius pulchritudinis dominum neceſſe eſt totius pulchritudinis eſſe pulcherrimū intelligi: ut cum æterni ornatus ſui ſpecies ſenſum intelligentiæ omnis effugiat, opinionem tamen intelligentiæ ſenſus nō relinquat ornatus? Atq; ita pulcherrimus deus eſt confitendus,ut neq; intra ſententiam ſit intelligendi,neq; extra intelligentiam ſentiendi. His itaq; piæ opinionis atq; doctrinæ ſtudijs animus imbutus,in receſſu quodam ac ſpelunca pulcherrimæ huius ſententiæ requieſcebat, non ſibi relictum quicquam aliud à natura ſua intelligens, in quo maius officium præſtare conditori ſuo munus'ue poſſet,quàm ut tantum eum eſſe intelligeret, quantus & intelligi non poteſt, & poteſt credi, dum intelligentiam & fides ſibi neceſſariæ religionis aſſumit, & infinitas æternæ poteſtatis excedit. Suberat omnibus his naturalis adhuc ſenſus,ut pietatis profeſſionem ſpes aliqua incorruptæ beatitudinis aleret,quam ſancta de deo opinio & boni mores quodam uictricis miliciæ ſtipendio emererentur. Neq; enim fructus aliquis eſſet bene de deo opinari, cū omnem

ſenſum

ſenſum mors perimeret, & occaſus quidam naturæ deficientis aboleret. Porrò autem nõ eſſe hoc dignum deo ratio ipſa ſuadebat: deduxiſſe eum in hanc participem conſilij prudentiæq; uitam hominẽ ſub defectione uiuendi & æternitate moriendi: ut in id tantum non exiſtens ſubſtitueretur, ne ſubſtitutus exiſteret:cum conſtitutionis noſtræ hæc ſola eſſe ratio intelligeretur,ut quod non eſſet quod eſſe cœpiſſet, non ut quod cœpiſſet eſſe non eſſet. Fatigabatur autem animus, partim ſuo, partim corporis metu, qui cum & conſtantem ſententiam ſuam pia de deo profeſſione retineret, & ſolicitam de ſe atq; hoc occaſuro ſecum, ut putabat, habitaculo ſuo curam recepiſſet, poſt cognitionem legis ac prophetarum, iſtiuſmodi quoque doctrinæ Euangelicæ atq; apoſtolicæ inſtituta cognoſcit. In principio erat uerbum: & uerbum erat apud deum:& deus erat uerbum.Hoc erat in principio apud deum.Omnia per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo factum eſt nihil.Quod factum eſt, in eo uita erat,& uita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet,& tenebræ eam non comprehenderunt. Erat autem homo miſſus à deo,cui nomen erat Ioannes.Hic uenit in teſtimonium,ut teſtimonium perhiberet de lumine.Non erat ille lux,ſed ut teſtimonium perhiberet de lumine. Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. In mundo erat,& mundus per eum factus eſt, & mundus eum non cognouit.In ſua uenit,& ſui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem, filios dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus,neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri,ſed ex deo nati ſunt.Et uerbum caro factum eſt,& habitauit in nobis:& uidimus gloriam eius, gloriam tanquam unigeniti à patre, plenum gratiæ & ueritatis.& cætera.

Proficit mens ultra naturalis ſenſus intelligentiam, & plus de deo quàm opinabatur edocetur. Creatorem enim ſuum deum ex deo diſcit, uerbum deum & apud deum in principio eſſe audit, mundi lumen in mundo manens,& à mundo non recognitum intelligit. Venientem quoq; in ſua,à ſuis nõ receptum.Recipientes autem ſub fidei ſuæ merito in dei filios profeciſſe cognoſcit: non ex complexu carnis, neq; ex conceptu ſanguinis,neq; ex corporum uoluntate,ſed ex deo natos.Deinde uerbum carnem factum,& habitaſſe in nobis,& gloriam conſpectam eius, quæ tanq; unici à patre ſit *profecta cũ gratia & ueritate. Hic iam mens trepida & anxia plus ſpei inuenit quàm expectabat.Ac primum ad cognitionem dei patris imbuitur. Alii *perfecta
Et quod antea de creatoris ſui æternitate & infinitate & ſpecie, naturali ſenſu opinabatur, hoc nunc proprium eſſe etiam unigenito deo accipit: non in deos fidem laxans, quia ex deo deum audit: non ad naturæ diuerſitatem deum ex deo decidens, quia plenum gratia & ueritate deũ ex deo diſcit: neq; præpoſterum ex deo deũ ſentiens,quia in principio apud deum

eſſe deum competit. Rariſſimam deinde huius ſalutaris cognitionis fidem eſſe, ſed maximum præmium noſcit, quia & ſui nō receperunt, & recipientes, in filios dei aucti ſunt, nō ortu carnis, ſed fidei. Eſſe autem filios dei, nō neceſſitatem eſſe, ſed poteſtatem: quia propoſito uniuerſis dei munere, nō natura gignentium afferatur, ſed uoluntas prǣmium conſequatur. Ac ne id ipſum, quod unicuiq; eſſe dei filium, à deo filio ſit poteſtas, in aliquo infirmitatem fidei trepidæ impediret: quia per ſui difficultatem ægerrime ſperetur, quod & magis optatur, & minus creditur, uerbum deus caro factum eſt, ut per deum uerbum carnem factum caro proficeret in deum uerbum. Ac ne uerbum caro factum aut aliquid aliud eſſet quàm deus uerbum: aut non noſtri corporis caro eſſet, habitauit in nobis, ut dum habitat, nō aliud quàm deus maneret: dum autem habitat in nobis, non aliud quàm noſtræ carnis deus caro factus eſſet, per dignationem aſſumptæ carnis non inops ſuorum, quia tanquam unigenitus à patre plenus gratiæ & ueritatis, & in ſuis perfectus ſit, & uerus in noſtris.

Diuina per fidem intelliguntur

Hanc itaq; diuini ſacramenti doctrinam mens læta ſuſcepit, in deū proficiens per carnem, & in nouam natiuitatem per fidem uocata, & ad cœleſtem regenerationē obtinendam poteſtati ſuæ permiſſa ſententiæ, curam in ſe parentis ſui creatoriſq; cognoſcens, nō in nihilū redigendam, ſed per eum exiſtimās, per quē in hoc ipſum quod eſt, ex nihilo ſubſtitiſſet, & hæc omnia ultra intelligentiæ humanæ metiens ſenſum, quia ratio cōmunium opinionum conſilij cœleſtis incapax, hoc ſolum putet in natura rerū eſſe, quod aut intra ſe intelligat, aut præſtare poſſit ex ſeſe. Dei autem uirtutes ſecundum magnificentiam æternæ poteſtatis nō ſenſu, ſed fidei infinitate pendebat, ut deum in principio apud deum eſſe, & uerbū carnem factum habitaſſe in nobis, non idcirco nō crederet, quia non intelligeret, ſed idcirco ſe meminiſſet intelligere poſſe, ſi crederet. Ac ne in aliquo ſecularis prudentiæ tardaretur errore, ad piæ confeſſionis huius abſolutiſſimam fidem, ita

Ceremoniæ abolitæ

inſuper per Apoſtolū diuinis dictis edocetur: Videte ne quis uos deſpoliet per philoſophiam & inanem fallaciam & deceptionem, ſecundū traditionem hominū, ſecundū elementa mundi, & nō ſecundum Chriſtum: quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: & eſtis in illo repleti, qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis: in quo & circunciſi eſtis, circunciſione nō manufacta in expoliatione carnis corporis, ſed circunciſione Chriſti. Conſepulti ei in baptiſmate, in quo & reſurrexiſtis per fidem operationis dei, qui excitauit eum à mortuis. Et uos cum eſſetis mortui in delictis & in præputio carnis ueſtræ, uiuificauit uos cū illo, donatis uobis omnibus delictis, delens quod aduerſum nos erat chirographum, in ſententijs quod erat cōtrarium nobis: & ipſum tulit è medio, affigens illud cruci: exutus carne & poteſtates oſtentui fecit, triumphatis ijs cum fiducia in ſemetipſo

pſo. Reſpuit captioſas & inutiles philoſophiæ quæſtiones fides conſtans, neq; humanarũ ineptiarum fallacijs ſuccumbens, ſpolium ſe præbet ueri/tas falſitati: non ſecundum ſenſum communis intelligentiæ deum retinens, neq; de Chriſto ſecundũ mundi elementa decernens, in quo diuinitatis ple nitudo corporaliter inhabitet, ut dum infinitas æternæ in eo eſt poteſta/tis, omnem terrenæ mentis amplexũ poteſtas æternæ infinitatis excedat: qui nos ad diuinitatis ſuæ naturam trahens, non etiamnũ corporali præce/ptorum obſeruatione deſtrinxerit, neq; per legis umbram ad ſolennia de/ſecandæ carnis imbuerit, ſed ut omnem naturalem corporis neceſſitatem circunciſus à uicijs ſpiritus criminum emundatione purgaret, cuius morti conſepeliremur in baptiſmo, ut in æternitatis uitam rediremus, dum rege/neratio ad uitam mors eſſet ex uita, & morientes uicijs immortalitati renaſ/ceremur, ipſo pro nobis ex immortalitate moriente, ut ad immortalitatem unà cum eo excitaremur ex morte. Carnem enim peccati recepit, ut in aſ/ſumptione noſtræ carnis delicta donaret, dum eius fit particeps aſſumptio ne nõ crimine: delens per mortem ſententiam mortis, ut noua in ſe generis noſtri creatione conſtitutionem decreti anterioris aboleret: crucifigi ſe per/mittens, ut maledicto crucis obliterata terrenæ damnationis maledicta cõ/figeret omnia. Ad ultimum in homine paſſus, ut poteſtates dehoneſtaret, dum deus ſecundum ſcripturas moriturus, & in his uincentis in ſe fiducia triumpharet: dum immortalis ipſe, neq; morte uincendus pro morientium æternitate moreretur. Hęc itaq; ultra naturę humanæ intelligentiam à deo geſta non ſuccumbunt rurſum naturalibus mentium ſenſibus, quia infini/tę æternitatis operatio infinitam metiendi exigat opinionem, ut cum deus homo, cum immortalis mortuus, cum æternus ſepultus eſt, non ſit intelli/gentiæ ratio, ſed poteſtatis exceptio. Ita rurſum econtrario non ſenſus, ſed uirtutis modus ſit, ut deus ex homine, ut immortalis ex mortuo, ut æter/nus ſit ex ſepulto. Coexcitamur ergo à deo in Chriſto per mortẽ eius, ſed dum in Chriſto plenitudo eſt diuinitatis, habemus & ſignificationem dei patris nos coexcitantis in mortuo, & Chriſtũ Ieſum nõ aliud quàm deum in diuinitatis plenitudine confitendum. In hoc ergo conſcia ſecuritatis ſuæ ocio mens ſpebus ſuis læta requieuerat, interceſſionem mortis huius uſque eò non metuens, ut etiam reputaret in uitam æternitatis. Vitam autem hu/ius corporis ſui non modo non moleſtam ſibi aut ægram arbitrabatur, ut eam quod pueritiæ literas, quod ęgris medicinam, quod naufragis natatũ, quod adoleſcentibus diſciplinam, militiam eſſe crederet imperaturis: rerũ ſcilicet præſentium tolerantiam ad præmium beatæ immortalitatis profici entem. Quinetiam id quod ſibi credebat, tamen per miniſterium impoſiti ſacerdotij etiam cæteris prædicabat: munus ſuum ad officium publicæ ſalutis extendens. Sed inter hæc emerſerunt deſperata in ſe & ſæua in om/

Captioſæ quæſtiones

Pietas in animis

nes impiæ temetitatis ingenia,potentẽ dei nataram ex naturæ ſuæ infirmitate moderantiũ. Neq; ut ipſi uſq; ad infinitatem opinandi de infinitis rebus emergerẽt,ſed*infra finem ſenſus ſui indefinita concluderent, eſſentq; ſibi arbitri religionis,cũ religionis opus in ſolo obedientiæ eſſet officio: ſui immemores,diuinorum negligentes,præceptorum emendatores. Nam ut de cæteris hæreticorũ ſtultiſſimis ſtudijs ſileam,de quibus tamen ſicubi occaſionem ſermonis ratio præbebit nõ tacebimus. Quidam ita Euangelicæ fidei corrumpũt ſacramentũ,ut ſub unius dei pia tantum profeſſione natiuitatem unigeniti dei abnegent: ut protenſio ſit potius in hominem quàm deſcenſio.Neq; ut qui filius hominis ſecundum tempora aſſumptæ carnis fuit,idem ſemper fuerit atq; ſit filius dei,ne in eo natiuitas dei ſit,ſed ex eodem idem ſit. Vt unius dei,ut putant,inuiolabilem fidem ſeries deducta ex ſolido in carnem conſeruet:dum uſq; ad uirginem pater protenſus,ipſe ſibi natus ſit in filiũ. Alij uero quia ſalus nulla ſit ſine Chriſto, qui in principio apud deum erat deus uerbũ: natiuitatem negantes,creationem ſolam profeſſi ſunt:ne natiuitas ueritatem dei admitteret,ſed creatio ueluti compoſiti & ſimulati dei falſitatem doceret: quæ dum ementirentur in genere creationis,dei unius fidem nõ excluderent in ſacramento: ſed natiuitatem ueram nomini ac fidei creationis ſubijcientes, à ueritate unius dei ſeparabilẽ eum facerent, ut creatio ſubſtitutionis perfectionem ſibi diuinitatis nõ uſurparet,quam ueritatis natiuitas non dediſſet.Horum igitur furori reſpondere animus exarſit,recolens hoc uel præcipue ſibi ſalutare eſſe:non ſolũ in deũ credidiſſe,ſed etiam in deũ patrem: neq; in Chriſto tantum ſperaſſe,ſed in Chriſto dei filio:neq; in creatura, ſed in deo creatore ex deo nato. Maxime ergo properamus ex propheticis atq; Euangelicis præconijs ueſaniam eorũ ignorantiamq; cõfundere: qui ſub unius dei ſola ſanè utili ac religioſa prædicatione aut deum natum Chriſtũ negant, aut uerum deum non eſſe contendunt, ut creatio potentis creaturæ intra unum deum fidei ſacramentum relinquat:quia natiuitas dei extra unius dei fidem, religionem protrahat cõfitentium. Sed nos edocti diuinitus,neq; duos deos prædicare,neq; ſolum:hanc Euangelici ac prophetici præconij rationem in confeſſione dei patris & dei filij afferemus,ut unum in fide noſtra ſint uterq;, nõ unus: neque eundem utrunq;,neq; inter uerum ac falſum aliud cõfitentes:quia deo ex deo nato,neq; eundem natiuitas permittit eſſe,neq; aliud.

*Alš*intra*

Hereſeon origo

Pater natura Lege Tertullianum contra Praxeã

Arius

Ad lectorẽ ſe uertit

Sed uos quidem,quos fidei calor & ignorante mundo ac ſapientibus mundi ueritatis ſtudium ad legendum uocauit, meminiſſe oportet terrenarum mentium infirmas ac imbecillas opiniones eſſe abijciendas,omnes imperfectæ ſententiæ anguſtias religioſa diſcendi expectatione laxandas. Nouis enim regenerati ingenij ſenſibus opus eſt, ut unumquemq; conſcientia ſua ſecundum cœleſtis originis munus illuminet. Standum itaq; per

fidem

fidem ante eſt,ut ſanctus Hieremias admonet,in ſubſtantia dei, ut de ſub/ſtantia dei auditurus,ſenſum ad ea quæ dei ſubſtantiæ ſint digna,moderetur.Moderetur autem nō aliquo modo intelligendi,ſed infinitate.Quin etiam conſcius ſibi diuinæ ſe naturæ participem (ut beatus apoſtolus Petrus in epiſtola altera ait) effectum fuiſſe, dei naturam non naturæ ſuæ legibus metiatur,ſed diuinas profeſſiones ſecundum magnificentiam diuinæ de ſe proteſtationis expendat. Optimus enim lector eſt, qui dictorū intelligentiam expectet ex dictis potius quàm imponat, & retulerit magis quàm attulerit:neq; cogat id uideri dictis contineri, quod ante lectionem præſumpſerit intelligendū. Cum itaq; de rebus dei erit ſermo, concedamus cognitionem ſui deo,dictisq́; eius pia ueneratione famulemur. Idoneus enim ſibi teſtis eſt,qui niſi per ſe cognitus nō eſt. Si qua uero nos de natura dei & natiuitate tractantes,comparationum exempla afferemus,nemo ea exiſtimet abſolute in ſe rationis perfectionem continere. Comparatio enim terrenorum ad deum nulla eſt,ſed infirmitas noſtræ intelligentiæ coegit ſpecies quaſdam ex inferioribus,tanquam ſuperiorū indices quærere,ut rerū familiarium conſuetudine admonente,ex ſenſus noſtri conſcientia ad inſoliti ſenſus opinionem*edoceremur. Omnis igitur cōparatio homini utilis potius habeatur quàm deo apta: quia intelligentiam magis ſignificet quàm expleat,neq; naturis carnis & ſpiritus,aut inuiſibiliū ac tractabiliū coęquandis præſumpta reputetur,proteſtans & infirmitati ſe humanæ intelligentię neceſſariam,& ab inuidia eſſe liberam nō ſatisfacientis exempli. Pergimus itaq; de deo locuturi dei uerbis, ſenſum tamen noſtrum rerum noſtrarum ſpecie imbuentes. Ac primum ita totius operis modum temperauimus, ut aptiſſimus legentium profectibus connexorum ſibi libellorum ordo ſuccederet.Nihil enim incompoſitum indigeſtumq́ placuit* aſſerere, ne operis inordinata congeries ruſticum quendam tumultum perturbata uociferatione præberet.Sed quia nullus ad prærupta conſcenſus eſt, niſi * ſubſtractis paulatim gradibus feratur greſſus ad ſumma:nos quoq; quędam gradiendi initia ordinantes, arduum hoc intelligentiæ iter cliuo quaſi molliore leniuimus,nō iam gradibus inciſum,ſed planicie ſubrepente deuexū, ut propè ſine ſcandentium ſenſu,euntium poſſit proficere conſcenſus.

γνώμη

Comparatio ad diuina nulla perfecta

*Alś*edu/ceremur*

Ordo totius operis.

*Alś*afferre*

*Alś*ſtratis*

Poſt hunc enim primi huius ſermonis libellum, ſequens ita ſacramentum edocet diuinæ generationis, ut baptizandi in patre & filio & in ſpiritu ſancto non ignorent nominum ueritatem, neq; uocabulis intelligentiam confundant, ſed unumquodq; ita ſenſu concipiant, ut eſt ac nuncupatur: agnituri abſolutiſſime in ijs quæ dicta ſunt, quod neq; non ipſa ueritas ſit nominis,neq; non nomen ſit ueritatis.

Arg.ſecundi libri

Poſt hunc itaq; lenem ac breuem demonſtratæ trinitatis ſermonem,tertius liber etſi ſenſim,tamē iam*proficienter incedit. Nam id quod ultra hu

Arg. tertij li.

Fortè proſpicienter*

manı

mani ſenſus intelligentiam dominus de ſe profeſſus eſt, quantis poteſt potentiæ exemplis ad intelligentiæ fidem coaptat dicens: Ego in patre,& pater in me:ut quod ab homine per naturam habere non capitur, id fides tamen rationabili ſcientia conſequatur: quia neq; non credendum de ſe deo eſt,neq; opinandū eſt,extra rationem fidei eſſe intelligentiæ poteſtatem.

Arg. quarti libri Quartus deinde liber initium ſui ex hæreticorum doctrinis auſpicatur, ſe ipſum uicijs,quibus fides eccleſiæ infirmatur, * expugnans, ipſam illam perfidiæ expoſitionem à multis * non olim æditam proferens, & ſubdole eos ac per id impijſſime unum deum ex lege defendiſſe conuincens,omnibus legis ac prophetarum teſtimonijs ita demonſtratis, ut ſine deo Chriſto unum deum confiteri irreligioſitas ſit,& confeſſo deo unigenito Chriſto,non unum deum prædicare perfidia ſit.

*Al.*ex purgans*
*Al.*iam olim*

Arg. quinti libri Quintus uero tenet eum reſponſionis ordinem, quem hæretici inſtituerant profeſſionis.Namq; cū unū deū prædicare ſe ſecundū legem ementiti eſſent,unum quoq; deū uerū ex eadem proferre ſe fefellerunt, ut per exceptionem dei & unius & ueri,natiuitatē deo Chriſto adimerēt:quia ubi natiuitas eſt,ibi & intelligentia ſit ueritatis.Nos autē ijſdem gradibus quibus idipſum negabant,docentes: nec duos deos,nec ſolitariū uerū deū, ſed patrem uerū deum ita ex lege ac prophetis prædicauimus,ne aut unius dei fidem corrumperemus,aut nati ueritatē denegaremus. Sed quia ſecundū illos creato potius quàm nato nomē dei domino Ieſu Chriſto deputaretur potius quàm ineſſet,diuinitatis ueritas ita ex autoritatibus propheticis demonſtrata eſt,ut nos domino Ieſu Chriſto deo uero prædicato,intra intelligentiam unius dei ueri natiuæ in eo diuinitatis ueritas contineret.

Arg. ſexti libri Sextus uero iam liber omnem hæreticæ aſſertionis fraudulentiam pandit.Namq; ut dictis ſuis fidem facerēt,damnantes dicta & uicia hæreticorum. Valentini ſcilicet & Sabellij & Manichæi & Hierachæ, pias eccleſiæ prædicationes uelamento profeſſionis impię furati ſunt,ut corruptis in melius uerbis irreligioſorum,& ambigua ſignificatione moderatis,ſub impietatis damnatione doctrinam pietatis extinguerent. Sed nos ſingulorū dictis & profeſſionibus demonſtratis, ſanctas eccleſiæ prædicationes abſoluimus,neq; quicquam cum damnatis hæreticis commune eis eſſe permiſimus,ut damnanda damnantes,ſola uenerabiliter ſectanda ſequeremur,filium dei dominum noſtrum Ieſum Chriſtū, quod maxime ab ijs negabatur,per hæc docentes, dum de eo teſtatur pater, dum de ſe ipſe profitetur, dum apoſtoli prædicant, dum religioſi credunt, dum dæmones clamant, dum Iudæi negantes fatentur, dum ignorantes intelligunt gentes, ne iam ambigendum permitteretur,quod ignorandum non relinquebatur.

Arg. ſeptimi libri Septimus deinceps liber ſecundum perfectæ fidei gradum ſuſceptæ diſputationis ſermonē temperauit: namq; primum per inuiolabilis fidei ſa-

nam & incorruptam demonſtrationẽ inter Sabelliũ & Hebionem, & hos non ueri dei prædicatores lite certauit, cur Sabellius ſubſiſtentem ante ſecula negaret, quem creatum alij confiterentur. Ignorabat enim Sabellius ſubſiſtentem filium, dum deum uerum operatum in corpore eſſe nõ ambigit. Hi autẽ negabant natiuitatem, & affirmabant creaturam, dum opera eius dei ueri eſſe opera non intelligunt. Lis eorum noſtra fides eſt: nam dum filium negat, in eo uincit Sabellius, quòd deus uerus operatus eſt. Et eccleſia eos, qui uerum in Chriſto deum negauerint, uincit. At uero cum ſubſiſtentem Chriſtum ante ſecula hi aduerſus eum demonſtrant eſſe ſemper operatum, de condemnato ſecum Sabellio nobis triumphant, deum quidem uerum ſcientes, ſed dei filium neſcientes. Hebion autem ab utroq; ita uincitur, ut hic ante ſecula ſubſiſtentem, hic uerum deum conuincat operatum. Omnesq; ſe inuicem uincendo uincuntur, quia eccleſia & contra Sabelliũ, & contra creaturæ prædicatores, & contra Hebionem, deũ uerum ex deo uero dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & ante ſecula natum, & poſtea hominem genitum eſſe teſtatur. Nemini autem dubium eſt, congruum id maxime piæ doctrinę fuiſſe, ut quia ex lege & prophetis primũ dei filium, poſt etiam deum uerum cum ſacramento unitatis prædicaſſemus, rurſum legem ac prophetas per Euangelia firmantes, primũ ex his dei filium, poſt etiam deum uerum doceremus. Competentiſſimum itaq; fuit poſt nomẽ filij, ueritatem eius oſtendere, quanquam ſecundum cõmunem ſenſum ueritatis abſolutionem nuucupatio filij obtineret. Sed ne quid aduerſantibus unigeniti dei ueritati occaſionis ad fallendũ & illudendum relinqueretur, ipſam illam proprietatem per diuinitatis ueritatem aſtruximus: deum eſſe eum qui dei filius nõ negaretur: his modis docentes, nomine, natiuitate, natura, poteſtate, profeſſione, ne aliud eſſet quàm nuncuparetur, neq; nuncupatio non natiuitatis eſſet, neq; natiuitas naturam amiſiſſet, neque natura non retinuiſſet poteſtatem, neq; poteſtas non etiam conſcia ſibi ueritatis profeſſione noteſceret. Cauſas ergo omnes ſingulorum generum ita ex Euangelijs exceptas ſubiecimus, ut nec profeſſio tacuerit poteſtatem, nec poteſtas exhorruerit naturam, nec natura non ſuæ natiuitatis ſit, nec natiuitas non ſui nominis, ut per id non relinqueretur impietatis calumnia, cum dei ueri ex deo uero diuinitatem ſecundum & nomen & natiuitatem & naturam & poteſtatem ipſe quoq; dominus noſter Ieſus Chriſtus natiuæ ueritatis ſuæ proteſtatione docuiſſet.

Octauus uero iam liber duobus ſuperioribus libris de dei filio & de deo uero multum ad credentiũ fidem proficientibus totus in unius dei demonſtratione detentus eſt, non auferens filio dei natiuitatem, ſed neq; per eam duorum deorum diuinitatem introducens. Ac primum quibus modis hæretici ueritatem dei patris & dei filij, quia negare nõ poſſent, tamen eludere *Arg. octaui libri*

niterentur

niterentur,edocuit: diſſoluens ineptas eorũ & ridiculas occaſiones, quibus per id quod dictum eſt: Multitudinis autem credentium erat cor unum & anima una.Et rurſum: Qui plantat autem & qui rigat, unum ſunt. Et rurſum:Non pro his autem tantum rogo, ſed & pro ijs,qui credituri ſunt per uerbum eorum in me:ut omnes unum ſint,ſicut tu pater in me,& ego in te: ut & ipſi ſint in nobis, uoluntatis potius & unanimitatis quàm diuinitatis aſſerunt ueritatem. Sed nos hæc ipſa ſuis uirtutibus pertractantes, fidem in ſe diuinæ natiuitatis continere oſtendimus: & omnes dictorum domini corum profeſſiones reuoluentes, totum ac perfectũ ex apoſtolicis præconijs ac ſancti ſpiritus proprietatibus,& paternæ & unigenitæ maieſtatis ſacramentum docuimus,cum & in patre filius intellectus,& pater in filio cognitus,unigeniti dei natiuitatem & perfecti in eo dei oſtenderẽt ueritatem. Parum eſt autem in rebus ad ſalutem maxime neceſſarijs, ſola ea ad ſatiſfactionem fidei afferre, quæ propria ſunt: quia plerunq; blandientes ſenſum fallant dictorum noſtrorum inexploratæ aſſertiones, niſi etiam propoſitionum aduerſarum demonſtratæ inanitates fidem noſtram in eo ipſo quod ipſæ ridiculæ eſſe arguantur affiment.

Arg. noni libri Nonus itaq; liber totus in repellendis ijs,quæ ad infirmandam unigeniti dei natiuitatem ab impijs uſurpantur intentus eſt,qui diſpenſationis occulti à ſeculis myſterij immemores,Euangelica fide deũ atq; hominẽ prædicari non recordentur. Namq; cum deum eſſe dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ,& ſimilem deo eſſe & coæqualem ut deũ filium deo patri, natum ex deo,& ſecundum natiuitatis proprietatem in ueritate ſpiritus ſubſiſtere negant,his niti dictorum dominicorũ profeſſionibus ſolent: Quid me dicis bonum?nemo bonus niſi unus deus. Vt cum dici ſe coarguat bonum,& non niſi unum deum bonũ eſſe teſtetur,& extra bonitatem dei ſit, qui bonus eſt:& in dei non ſit ueritate,qui unus eſt. Quibus dictis etiam hæc ad impietatis ſuæ argumenta connectunt:Hæc eſt autẽ uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Vt ſolum uerum deum confeſſus patrem,nec uerus ipſe,nec deus ſit,quia ſolius dei ueri exceptio ſignificatæ proprietatis non excedat autorem. Non ambigue autem hoc ab eo dictũ eſſe intelligendũ,quia idem dixit:Non poteſt filius facere à ſe quicquam, niſi quod uiderit patrem facientẽ. Vt cum nihil niſi de exemplo operis poſſit operari,naturæ in eo intelligatur infirmitas:quia neq; ſit omnipotentiæ comparandũ quod alienæ operationis ſubiectum eſt neceſſitati,& ratio intelligentiæ hoc ſuadeat, in omnibus à ſe poſſe * & nõ poſſe differre,differre autẽ euſq;, ut de patre deo hæc ita profeſſus ſit: Pater maior me eſt.Et ceſſet in profeſſione abſoluta aduerſandi calumnia: quia impię uæſaniæ ſit,honorem ac naturam dei tribuere abnuenti. Omni autem modo in tantũ eum à proprietate ueri dei abeſſe, ut etiam teſtatus

*Et *non poſſe, in quibuſdam non habetur*

hæc

hæc fuerit: De die autem illa & hora nemo ſcit, neq; angeli in cœlis, neq; fi/
lius, niſi ſolus pater: ut cum filius neſciat quod pater ſolus ſciat, longe alie/
nus ſit neſciens ab ſciente, quia natura ignorationi obnoxia, nõ ſit eius uir/
tutis & poteſtatis, quæ à dominatu ignorationis excepta ſit. Hæc itaq; cor/
rupto deprauatoq; ſenſu impijſſime ita intellecta eſſe mõſtrantes, omnes
dictorum cauſas ex ijs ipſis, uel interrogationũ, uel temporum, uel diſpen/
ſationum generibus attulimus, cauſis potius uerba ſubdentes, non cauſas
uerbis deputãtes, ut cum à ſe diſſideat: Pater maior me eſt. &: Ego & pater
unum ſumus: neq; idem ſit: Nemo bonus, niſi unus deus. &: Qui me uidet,
uidet & patrem, uel certe tanta à ſe diuerſitate contraria ſint: Pater omnia
tua mea ſunt, & mea tua. Et iterum: Vt cognoſcant te ſolum uerum deum.
Vel illud: Ego in patre, & pater in me. Et iterum: De die autem illa & hora
nemo ſcit, neq; angeli in cœlis, neq; filius, niſi pater ſolus: intelligãtur in ſin
gulis & diſpenſationum prædicationes, & conſcię poteſtatis naturales pro
feſſiones, & cum idem ſit dicti autor utriuſq;, demonſtratis tamen uirtu-
tibus generum ſingulorum non pertineat ad contumeliam ueræ diuinita/
tis, quod ad ſacramentum fidei euangelicæ ſub diſpenſatione & cauſæ &
temporis & natiuitatis & nominis prædicatur.

Decimi uero libri eadem eſt ratio quæ fidei. Nam quia ex paſſionis ge/ *Arg. decimi libri*
nere & profeſſione quædam per ſtultæ intelligentiæ ſenſum ad contume/
liam diuinæ in domino noſtro Ieſu Chriſto naturæ uirtutiſq; rapuerunt:
ea ipſa demõſtranda fuerant, & ab his impijſſime intellecta eſſe, & ab eo
ad proteſtationẽ ueræ & perfectæ in ſe maieſtatis eſſe memorata. Nanq;
his ſibi dictis, ut religioſe impij ſint, blandiũtur: Triſtis eſt anima mea uſq;
ad mortem. Vt longe à beatitudine atq; incorruptione dei ſit, in cuius ani/
mam dominans metus triſticiæ imminentis inciderit, qui etiam uſque ad
hanc precem cõſternatus fuerit paſſionis neceſſitate: Pater ſi poſſibile eſt,
tranſeat à me calix iſte. Et ſine dubio timere uidetur perpeti, quod ne pa/
teretur orauit, quia patiendi trepidatio cauſam attulit deprecandi. In tan/
tum uero infirmitatem eius obtinuerit uis doloris, ut in ipſo crucis tempo/
re diceret: Deus meus, deus meus, quare me dereliquiſti? Qui etiã uſq; ad
querelam deſolationis, ſuæ paſſionis acerbitate commotus auxilij inops
paterni, ſpiritum in hac uoce emiſerit, cum dixit: Pater, in manus tuas com/
mendo ſpiritum meum. Et exhalandi ſpiritus trepidatione turbatus, tuen/
dum hunc deo patri commendauerit: quia commendationis neceſſitatem
deſperatio ſecuritatis exegerit. Sed ſtultiſsimi atq; impijſſimi homines nõ
intelligentes, nihil contrarium in rebus ijſdem ab eodem dictum fuiſſe: uer
bis tantum inhærentes, cauſas ipſas dictorum reliquerunt. Nam cum lon/
ge multumq; diuerſum ſit: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortẽ. Et: Amo/
do uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis dei: neq; id ipſum

ſit:Pater ſi poſſibile eſt,tranſeat à me calix iſte.Et illud: Calicem quem de-
dit mihi pater meus non bibam illum? Longeq́ꝫ diuerſum ſit: Deus deus
meus,quare me dereliquiſti?ab eo:Amen dico tibi,hodie mecũ eris in para
diſo: multum quoqꝫ diſſentiat: Pater in manus tuas commendo ſpiritum
meum.Et illud:Pater remitte illis, quia quid faciunt neſciunt: ad impieta-
tem reciderunt diuinorum dictorũ incapaces,& cum non conueniat trepi-
dationi & libertati,feſtinationi & excuſationi,querelæ & adhortationi:diſ-
fidentiæ & interceſſioni:diuinæ profeſſionis naturæq́ꝫ immemores ad ar-
gumentum impietatis ſuæ,diſpenſationis geſta & dicta tenuerunt. Itaque
nos demonſtratis omnibus quæ in ſacramento & animæ & corporis do-
mini noſtri Ieſu Chriſti ſunt, ad ſacramenti religionem nihil inexploratũ,
nihil tacitum dereliquimus, ſed dictorum omnium pacificam intelligenti-
am ſingulis quibuſqꝫ cauſarum generibus coaptantes: nec trepidare fidu-
ciam,nec euitare uoluntatem,nec conqueri ſecuritatem,nec commendatio-
nem ſui orantẽ,alijs ueniam*dediſſe monſtrauimus: fidem dictorum uni- *Alſ. deſide-raſſe*
uerſorum abſoluta Euangelici myſterij prædicatione firmãtes. Igitur quia
deſperatiſſimos homines ne ipſa quidem reſurrectionis gloria intra religi-
onis intelligentiam edoctos cohibuit, ſed aut per dignationis profeſſio-
nem,impietatis ſuæ arma ſumpſerunt, aut ſacramẽtum reuelationis ad dei
contumeliam tranſtulerũt,ut per id quod dictum eſt: Aſcendo ad patrem
meum & ad patrem ueſtrum,deum meũ & deum ueſtrum: dum commu-
nis nobis atqꝫ ipſi & pater pater eſt, & deus deus eſt, extra exceptionem
ueri dei ſit in profeſſione communi,eumq́ꝫ ſicut nos & creationis neceſſitas
creatori deo ſubdat:& adoptio aſſumat in filium. Iam uero nulla in eo di-
uinæ naturæ proprietas exiſtimanda ſit,ſecũdum Apoſtoli dictum: Cum
autem dixerit: Omnia ei ſubiecta ſunt, præter eum qui ſubiecit ei omnia:
cum enim fuerint ſubiecta ei omnia, tunc & ipſe ſubiectus erit ei qui ſibi
ſubiecit omnia, ut ſit deus omnia in omnibus, quia ſubiectio & infirmita-
tem ſubiecti proteſtetur, & dominantis ſignificet poteſtatem.

Arg. undeci-mi libri In his quoqꝫ cum ſumma religionis demõſtratione tractandis liber un-
decimus occupatur:etiam ex his ipſis dictis apoſtolicis demonſtrans,non
modo nõ ad diuinitatis infirmitatem ſubiectionem proficere, ſed per eam
ipſam ueritatẽ dei,quia ex deo ſit natus,oſtendi, & per id quod ſibi ac no-
bis & pater pater eſt,& deus deus eſt,nobis multum acquiri, & ei nihil de-
trahi, cum ſcilicet homo natus, & uniuerſis carnis noſtræ paſſionibus fun-
ctus,ad deum & patrem noſtrum,ut homo noſter in deum glorificandus
aſcenderet. Quod autem in omni genere doctrinarum obſeruari ſemper
meminimus:ut ſi qui diu tenui primum exercitatione longoq́ꝫ uſu humili-
oris ſtudij fuerint eruditi,tum iam ad rerum ipſarum, quibus imbuti ſunt,
experimẽta mittãtur: ut cum iam bene luſerint bella militaturi, in militiam
protra-

protrahantur: aut cum forenſes lites ſcholares materiæ tentauerint, tũc mittantur ad tribunalium pugnas: aut cum in ſtagnis domeſticis nauim nauta intrepidus inſtruxerit, tunc magni & peregrini maris committatur procellis: id ipſum nos in hac maxima ac grauiſsima totius fidei intelligentia facere curauimus. Nanq; cum ante à leuibus initijs de natiuitate, de nomine, de diuinitate, de ueritate fidem teneram imbuiſſemus, ac leni profectu etiam uſq; ad euellendas omneis hæreticorum occaſiones, legentium ſtudia extuliſſemus, tum eos ad ipſam palæſtrã glorioſi certaminis magniq; produximus, ut in quantum ad æternæ natiuitatis complectendam intelligentiam humana mens cõmunis ſenſus opinione deficitur, in tantum ſtudijs diuinis ad ſentienda ea, quæ ultra naturæ noſtræ opinionem ſunt niteretur, omnem hanc maxime diſſoluentes, quæ ſecularis ſapientiæ hebetudine inualeſcens, de domino noſtro Ieſu Chriſto ratione ſe putat dicere. Erat quando non erat, & non fuit antequam naſceretur: & de non extantibus factus eſt, ut quia natiuitas eam uideatur afferre cauſam, ut eſſet, qui non erat, & cum non exiſteret naſceretur, per id quoq; unigenitum deum temporum ſenſui ſubdant. Quaſi uero non fuiſſe eum aliquando fides & ratio ipſa natiuitatis oſtendat. Atq; ideo ex eo quod non fuit, natum eſſe dicant, quia natiuitas præſtet eſſe quod non fuit. Sed nos Apoſtolicis atq; Euangelicis teſtimonijs ſemper patrem & filium prædicantes, non poſt aliqua deum omniũ, ſed ante omnia eſſe docebimus: neq; incidere in eum irreligioſę huius intelligentię temeritatẽ, ut de non extantibus naſceretur, & non fuerit anteq̃ natus ſit, ſed ita ſemper fuiſſe, ut & natũ prædicemus: ita uero natum eſſe, ut ſemper fuiſſe manifeſtemus: ſitq; in eo non innaſcibilitatis exceptio, ſed natiuitatis æternitas, quia & natiuitas autorem habeat, neq; careat æternitate diuinitas. Et quia dicti prophetici inſcij, & cœleſtis doctrinæ imperiti ſunt, corrupto ſenſu, ac proprietate ſententiæ creatũ eſſe per id deũ potius q̃ natum affirmare nituntur, quia dictum eſt: Dominus creauit me initiũ uiarum ſuarũ in opera ſua, ut ſit ex cõmuni creationũ natura, licet ſit pręſtantior in generatione creationis: neq; in eo ſit gloria diuinæ natiuitatis, ſed uirtus potentis creaturæ. Verum nos nihil nouum, nihil extrinſecus præſumptum afferentes, in ipſo illo ſapientiæ teſtimonio ueritatem dicti rationemq; præſtabimus: neq; ad natiuitatis diuinę & ęternæ intelligentiam trahi poſſe, quòd initium uiarum dei & in opera ſit creatus, quia non idem ſit in hæc creatum eſſe, & ante omnia natum eſſe: cum ubi natiuitatis ſignificatio eſt, ſola natiuitatis profeſſio ſit: ubi uero creationis eſt nomen, ibi cauſa eiuſdem creationis anterior eſt: & cum ante omnia ſit nata ſapiẽtia, tamen quia etiã in res aliquas ſit creata, nõ id ipſum ſit quod ante omnia eſt, & quod cœpit eſſe poſt aliqua.

Quomodo dicitur creata ſapientia, qui eſt filius dei

Dehinc conſequens uiſum eſt, creationis nomine à fide, quæ nobis de unige-

Arg. 12. libri

unigenito deo eſt,repudiato, ea quoq; quæ in confeſsione ſancti ſpiritus cōgrua ac religioſa eſſent docere, ut iam cōfirmato longo anteriorū libellorum diligentiq; tractatu,nihil de tota fidei abſolutione deeſſet: cum amotis uitioſarū prædicationū,etiam de opinione ſancti ſpiritus irreligioſitatibus illæſum atq; incontaminatū regenerantis trinitatis ſacramentū intra diffinitionē ſalutarem apoſtolica atq; euangelica autoritas cōtineret. Neq; iam per ſenſus humani ſententiā ſpiritū dei inter creaturas quiſquā auderet referre,quem ad immortalitatis pignus & ad diuinæ incorruptæq; naturæ conſortiū ſumeremus. Ego quidem hoc uel præcipuū uitæ meæ officium debere me tibi pater omnipotens deus conſcius ſum, ut te omnis ſermo meus & ſenſus loquatur:neq; enim ullum aliud maius pręmiū hic ipſe uſus mihi à te conceſſus loquendi poteſt referre, q̄ ut prædicando te tibi ſeruiat, teq; quod es patrem ſcilicet unigeniti dei aut ignoranti ſeculo, aut neganti hæretico demonſtret. Et in hoc quidem tantum uoluntatis meæ profeſſio eſt:cæterum auxilij & miſericordiæ tuæ munus orandū eſt,ut extenta tibi fidei noſtræ,confeſſionisq; uela flatu ſpiritus tui impleas, nosq; in curſum prædicationis initæ propellas.Non enim nobis infidelis ſponſionis iſtius autor es, dicens: Petite & dabitur uobis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur uobis. Nos quidem inopes, ea quibus egemus precabimur, & in ſcrutādis prophetarū tuorum apoſtolorumq; dictis ſtudium peruicax afferemus, & omnes obſeratæ intelligentiæ aditus pulſabimus: ſed tuum eſt, & oratum tribuere, & quæſitū adeſſe,& patere pulſatū. Torpemus enim quodam naturæ noſtræ pigro ſtupore, & ad res tuas intelligendas intra ignorātiæ neceſſitatē ingenij noſtri imbecillitate cohibemur: ſed doctrinæ tuæ ſtudia ad ſenſum nos diuinæ cognitionis inſtituant, & ultra naturalem opinionem fidei obedientia prouehat. Expectamus ergo ut trepidi huius cœpti exordia incites, & profectu accreſcente cōfirmes, & ad cōſortium uel prophetalis uel apoſtolici ſpiritus uoces, ut dicta eorum non alio q̄ ipſi loquuti ſunt ſenſu apprehendamus, uerborumq; proprietates ijſdem rerum ſignificationibus exequamur. Locuturi enim ſumus, quæ ab ijs in ſacramento prædicata ſunt,te æternum deum,æterni dei unigeniti patrem,& unum te ſine natiuitate, & unum dominum Ieſum Chriſtum ex te natiuitatis æternæ, non in deorum numerum ueritatis diuerſitate referendum:neq; non ex te genitum,qui deus unus es,prædicandum: neq; aliud q̄ deū uerum,qui ex te deo uero patre natus eſt, confitendum. Tribue ergo nobis uerborū ſignificationem,intelligētiæ lumen, dictorum honorē,ueritatis fidem, & præſta ut quod credimus, & loquamur ſcilicet, ut cōtingat nobis unū te deū patrem,& unum dominū noſtrū Ieſum Chriſtum de prophetis atq; apoſtolis cognoſcentibus, nunc aduerſum negantes hæreticos,ita deū & te celebrare, ne ſolū,& eum prædicare, ne falſum.

Inuocatio

Diui

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER SECVNDVS.

SVfficiebat quidem credentibus dei ſermo, qui in aures noſtras Euangeliſtę teſtimonio cum ipſa ueritatis ſuæ uirtute transfuſus eſt, cum dicit dominus: Euntes nunc docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui uobis, & ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi. Quid enim in eodem ſacramento ſalutis humanæ non continetur? aut quid eſt quod reliquum ſit, aut obſcurum? Plena ſunt omnia & perfecta, ut à pleno & perfecto. Nam & uerborum ſignificationem, & efficientiam rerum, & negociorum ordinem, & naturæ intelligentiam comprehendũt. Baptizare iuſſit in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, id eſt, in confeſsione & autoris, & unigeniti, & doni. Autor unus eſt omnium: unus eſt enim ingenitus deus pater, ex quo omnia: & unus unigenitus dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia: & unus ſpiritus donum in omnibus. Omnia ergo ſunt ſuis uirtutibus ac meritis ordinata: una poteſtas innaſcibilis, ex qua omnia: una progenies, per quã omnia: perfectæ ſpei munus unum. Nec deeſſe quicquam conſummationi tantæ reperietur, intra * quam non ſit in patre, & filio, & ſpiritu ſancto, infinitas in æterno, ſpecies in imagine, uſus in munere. Sed compellimur hæreticorum & blaſphemãtium uitijs, illicita agere, ardua ſcandere, ineffabilia eloqui, inconceſſa præſumere. Et cum ſola fide expleri quæ præcepta ſunt oporteret, perſonis ac rebus adorare ſcilicet patrem, & uenerari cum eo filium, ſancto ſpiritu abundare: cogimur ſermonis noſtri humilitatem ad ea, quæ inenarrabilia ſunt extendere, & in uitium uitio coarctamur alieno, ut quæ contineri religione mentium oportuiſſet, nunc in periculum humani eloquij proferantur. Extiterunt enim plures, qui cœleſtium uerborum ſimplicitatẽ pro uoluntatis ſuæ ſenſu, non pro ueritatis ipſius abſolutione ſuſciperent aliter interpretanda, quàm dictorum uirtus poſtularet. De intelligẽtia enim hæreſis, non de ſcriptura eſt, & ſenſus non ſermo fit crimen. Nunquid corrumpi ueritas poteſt, cum patris nomen auditur? Nunquid natura filij, cum * continetur in nomine? Nunquid ſpiritus ſanctus non erit qui nuncupatur? Neque enim in patre poteſt non eſſe quod pater eſt, neq; in filio deeſſe quod filius eſt, neq; in ſpiritu ſancto non extare quod ſumitur. Sed homines mente peruerſi omnia confundunt & implicant: & uſq; ad naturæ demutationem, ſenſus ſui peruerſitate contendunt, ut quod pater eſt patri adimant, dum uolũt filio

*Alß * intra quam ſit*

Non additur in uetuſtißimo codice, perſonis ac rebus

E ſcriptura perperam intellecta naſcitur hæreſis

*Alß * non*

 auferre

auferre quod filius eſt. Adimũt autẽ, quãdo cum his non de natura ſit filius. Non ex natura autem eſt filius, quando non eadem in ſe habent ortus & generans. Neq; enim filius eſt, cui alia ac diſsimilis erit à patre ſubſtantia. Pater autem quomodo erit, ſi non quod in ſe ſubſtantiæ atque naturæ eſt, *genuerit in filio?

Ali* agnoſcat

Hæc igitur licet mutare de eo quod ſunt nullo modo poſſint, afferũt tamen doctrinas nouas & humana cõmenta, ut Sabellius patrẽ extendit in filiũ, idq; nominibus potius confitendũ putet eſſe q̃ rebus, cum ipſum ſibi filiũ, ipſum proponat & patrem: ut Hebion omne initiũ filio dei ex Maria concedens, non ex deo hominem, ſed ex homine deum proferat, neq; ſubſiſtens antea, quod in principio apud deum erat deus uerbũ, uirgo in carne ſuſceperit, ſed carnem genuerit per uerbum, quia non in uerbo antea exiſtentis unigeniti dei naturam dicat, ſed ſonum uocis elatum.

Sabellius

Hebion

Ariani

Vt aliqui huius nũc tẽporis prædicatores, qui ex nihilo, atq; à tempore formã & ſapientiã, & uirtutem dei prouehunt, ne ſi ex patre ſit filius, deus ſit imminutus in filiũ, ſoliciti nimiũ, ne patrẽ filius ab eo natus euacuet, atq; idcirco deo in filij procreatione ſubueniãt, cũ de nõ extantibus cõparando, ut intra naturę ſuę perfectionẽ pater, quia nihil ex eo ſit genitũ, perſeueret.

Iam uero quid mirũ, ut de ſpiritu ſancto diuerſa nũc ſentiãt, qui in largitore eius, & autore creando, & demutando, & abolendo tam temerarij ſint autores? atq; ita diſſoluãt perfecti huius ſacramẽti ueritatẽ, dum ſubſtantias diuerſitatũ in rebus tam cõmunibus moliuntur: patrẽ negando, dum filio quod eſt filius adimũt: ſpiritum ſanctũ neſciendo, dum & uſum & autorem eius ignorant: ita & imperitos perdunt, dum rationẽ prædicationis huius affirmant: & audientes fallunt, dum naturas nominibus adimunt, quia nomina nõ poſſunt auferre naturis. Prætermitto reliqua humani periculi nomina, Valentinos, Marcionitas, Manichæos, peſteſq; cæteras, quę interdum imperitorũ mentes occupant, & ipſo contagio cõuerſationis inficiunt: fitq; omniũ lues una, dum in audientiũ ſenſus prædicantiũ morbus infunditur. Horũ igitur infidelitas in anceps nos periculũ pertrahit, ut neceſſe ſit de tantis ac tam recõditis rebus aliquid præſcriptũ cœleſte proferre. Dixerat dominus baptizandas gentes in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. forma fidei certa eſt, ſed quantum ad hæreticos omnis ſenſus incertus eſt. Ergo non præceptis aliquid addendũ eſt, ſed modus conſtituendus eſt audaciæ, ut quia malignitas inſtinctu diabolicæ fraudulentiæ excitata, ueritatem rerum per naturæ nomina eludit, nos naturas nominũ proferamus, & ęditis pro ut in uerbis habebimus, dignitate atq; officio patris, & filij, & ſpiritus ſancti, nõ fruſtrẽtur naturæ proprietatibus nominũ, ſed intra naturæ ſignificationem nominibus coarctentur. Et neſcio quid his de rebus aliter ſentientibus animi ſit, ueritatem corrumpentibus, tenebras lumini inferentibus

tibus

tibus,indiſſecabilia diſſecantibus,incorrupta ſcindentibus,indiuiſa partien tibus: quibus ſi factu facile eſſet, cuperent perfecta cõcerpere, ius ponere poteſtati,modũ ſcribere infinito. Mihi certe his reſpondenti in curis æſtus eſt,in ſenſu labes eſt,in intelligentia ſtupor eſt,in ſermone autem non iam infirmitatem ſed ſilentium cõfitebor.Et certe mihi extorquetur hoc uelle, dum & audaciæ reſiſtitur,& errori conſulitur,& ignorantię prouidetur.Im menſum eſt autem quod exigitur,incomprehenſibile eſt quod audetur,ut ultra præfinitionem dei ſermo de deo ſit. Poſuit naturæ nomina, patrem, filium,ſpiritum ſanctum. Extra ſignificantiam ſermonis eſt, extra ſenſus intentionem, extra intelligentiæ conceptionem, quicquid ultra quæritur, non enunciatur,non attingitur,non tenetur. Verborum ſignificantiam rei ipſius natura conſumit,ſenſus cõtemplationem,imperſpicabile lumen ob/cæcat intelligentiæ capacitatem, quicquid fine nullo continetur, excedit. Sed nos neceſſitatis huius ab eo qui hæc omnia eſt, ueniam deprecantes audebimus,quæremus,loquemur,& quod ſolum in tanta rerum quæſtio/ne promittimus,ea quæ ſunt ſignificata credemus. Pater eſt,ex quo omne quod eſt conſiſtit: ipſe in Chriſto & per Chriſtum, origo omnium.Cæ/terum*eſſe in ſeſe eſt,non aliunde,quod eſt ſumens, ſed id quod eſt,ex ſe, atq; in ſe continens. Infinitus, quia non ipſe in aliquo, ſed intra eum om/nia:ſemper extra locum, quia non continetur in loco: ſemper ante æuum, quia tempus ab eo eſt.Curre ſenſu,ſi quid ei putas ultimum eſſe, eum ſem per inuenies:quia cum ſemper intendas,ſemper eſt quò intendas.Semper autem locum eius intendere ita tibi eſt, ut ei eſſe ſemper ſine fine eſt. Ser/mo in eo deficiet,non natura claudetur.Iterum reuolue tempora,eſſe ſem/per inuenies:& cum calculi numerus in ſermone defecerit, deo tamen ſem/per eſſe non deficit.Intelligentiam commoue,& totum mente complecte/re,nihil tenes, quia totum hoc habet reliquum: reliquũ autem hoc ſemper in toto eſt,ergo neq; totũ ei eſt,cui reliquũ eſt:neq; reliquum eſt,cui omne quod eſt,totũ eſt. Reliquũ enim portio eſt,omne uero,quod totũ eſt. De/us autem & ubiq; eſt,& totus ubiq; eſt.Ita regionẽ intelligentiæ excedit,& extra quem nihil eſt, & cui eſt ſemper ut ſemper ſit. Hæc ueritas eſt ſacra/menti dei,hoc imperſpicabilis naturæ nomen in patre. Deus inuiſibilis,in/effabilis,infinitus,ad quem & eloquendũ ſermo ſileat,& inueſtigandũ ſen ſus hebeteſ,& cõplectendũ intelligẽtia coarcteſ.Habet tamẽ, ut diximus, naturę ſuæ nomen in patre,ſed pater tantũ eſt. Non enim humano modo habet aliũde quod pater eſt,ſed potẽs in ſemetipſo habere quod pater eſt, ipſe ingenitus,ęternus,habẽs in ſe ſemper, ut pater ſemper ſit: ſoli filio no/tus, quia patrẽ nemo nouit niſi filius,& cui uoluerit filius reuelare: neq; fili um niſi pater: illis ſciẽtia mutua eſt,illis uiciſſim cognitio perfecta. Et quia patrẽ nemo nouit niſi filius,de patre unà cum filio reuelante filio,qui ſolus

Audi defini/tor temerarie

Patris natura

*Fort.*ipſe*

teſtis fidelis eſt, ſentiamus. Atq; hæc ſenſerim potius de patre q̃ dixerim: nam me non fugit, quòd ad ea quæ eius ſunt eloquenda ſermo omnis in‑ firmus ſit. Sentiendus eſt inuiſibilis, incomprehenſibilis, æternus. Cæterum ipſum, quod in ſemetipſo, & à ſemetipſo ſit, & quòd ipſe per ſe ſit, quòd in uiſibilis, & incomprehenſibilis, & immortalis, in his quidem honoris con‑ feſſio eſt, & ſenſus ſignificatio, & quædam circunſcriptio opinandi. Sed na turæ ſermo ſuccumbit, & rem, ut eſt, uerba non explicant. Nanq; quod in ſemetipſo ſit cum audias, ratio humanę abſolutionis occurrit: habere enim haberiq; diſcernitur, & erit alterum quod eſt, alterũ in quo eſt. Si rurſum quod à ſemetipſo ſit accipias, nemo ſibi ipſe & munerator & munus eſt. Si quod immortalis eſt, ergo eſt aliquis non ab eo, cui alter non fiat obnoxi‑ us, nec ſolũ id eſt, quod per enunciationem uerbi huius uendicatur, ſed ab altero. Si quòd incomprehenſibilis eſt, nuſquã ergo erit quod negatur at‑ tingi. Si quòd inuiſibilis eſt, caret ſe ipſo quicquid non extat ad uiſum: defi cit ergo in nuncupatione confeſſio, & quicquid illuc ſermonũ aptabitur, de um ut eſt, quantusq; eſt, non loquetur. Perfecta ſcientia eſt, ſic deum ſcire, ut licet non ignorabilem, tamen inenarrabilem ſcias. Credendus eſt, intelli gendus eſt, adorãdus eſt, & his officijs eloquendus eſt. Euecti ergo de im‑ portuoſis locis, in alto turbatoq; mari ſumus, nec regredi, nec progredi ſi‑ ne periculo licet, plus tamen difficultatis in emetiẽdis eſt, q̃ in emenſis. Eſt

Filij ratio qualis

pater ut eſt, & ut eſt eſſe credendus eſt. Filiũ mens cõſternatur attingere, & trepidat omnis ſermo ſe prodere. Eſt enĩ progenies ingeniti, unus ex uno, uerus à uero, uiuus à uiuo, perfectus à perfecto, uirtutis uirtus, ſapientia ſa‑ pientiæ, gloria gloriæ, imago inuiſibilis dei, forma patris ingeniti. Quã au‑ tem progeniẽ opinabimur unigeniti ab ingenito? Clamat enim ſępenume ro pater de cœlis: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui. Non eſt abſciſſio, aut diuiſio: impaſſibilis eſt enim ille qui genuit, & imago inuiſibilis dei eſt ille qui natus eſt, & teſtat̃: Quia pater in me, & ego in pa‑ tre. Nõ eſt aſſumptio: uerus enim filius dei eſt, qui clamat: Qui me uidet, ui det & patrẽ. Sed neq; eſſe ut cætera uiſus eſt: nãq; unigenitus ex uno eſt, & in ſe habet uitã, ut habet in ſe uitã ille qui genuit. ait enĩ: Sicut habet pater uitã in ſemetipſo, ita dedit filio habere uitã in ſemetipſo. Sed neq; pars pa‑ tris in filio eſt. teſtatur enim filius: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt. Et rur ſum: Et mea omnia tua ſunt, & tua mea. Et: Quæcũq; habet pater dedit fi‑ lio. Teſtatur & Apoſtolus: Quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuini tatis corporaliter. Nec natura habet omnia eſſe quod portio eſt. Perfectus autẽ à perfecto eſt, quia qui habet omnia dedit omnia: neq; idcirco exiſti‑ mandus eſt nõ dediſſe quia habeat, uel non habere quia dederit. Habent igitur natiuitatis huius uterq; ſecretũ, & ſi quis forte intelligẽtiæ ſuæ impu‑ tabit generationis huius ſacramentũ non poſſe ſe conſequi, cum tamen &

pater

pater ſit abſolute intelligendus & filius, maiore iſtud dolore à me audiet ignorari. Ego neſcio, non requiro, & conſolabor me tamen. Archangeli neſciunt, angeli non audierunt, ſecula non tenent, propheta nõ ſenſit, apoſtolus non interrogauit, filius ipſe non ędidit. Ceſſet dolor querelarum. Nam te, quiſquis es qui hæc requiris, non reuoco in excelſum, nõ in amplitudinẽ tendo, nõ deduco in profundum, nónne æquanimiter ignorabis creatoris natiuitatem ignorans originem creaturæ? Hoc ſaltem requiro, ſentis'ne te genitũ, & quæ ex te generantur intelligis? Non quæro, ſenſum unde hauſeris, uitã unde ſortitus ſis, intelligentiã unde adeptus ſis, quale ſit quod in te eſt, odor, uiſus, ſenſus, auditus. Certe nemo quod facit neſcit. Quæro unde iſta ijs quos generes indulgeas, qualiter ſenſum inſeras, oculos accendas, cor affigas. Hæc ſi potes, enarra. Habes ergo quod neſcis, & tribuis quę nõ intelligis, ęquanimiter imperitus in tuis, inſolenter in dei rebus ignarus. Audi igitur patrem ingenitũ, audi unigenitũ filium. Audi: Pater maior me eſt. Audi: Ego & pater unũ ſumus. Audi: Qui me uidet, uidet & patrem. Audi: Pater in me eſt, & ego in patre. Audi: Ego de patre exiui. Et: Qui eſt in ſinu patris. Et: Omnia quę habet pater, dedit filio. Et: Vitam filius in ſemetipſo habet, ſicut & pater habet in ſemetipſo. Audi filium imaginem, ſapiẽtiam, uirtutem, gloriam dei, & intellige per prophetam clamantem ſpiritum ſanctum: Generationem eius quis enarrabit? Et obiurga dominũ teſtantem: Nemo nouit filium niſi pater, neq; patrem quis nouit niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Et inſere te in hoc ſecretum, & inter unum ingenitum deum & unum unigenitũ deum arcano te inopinabilis natiuitatis immerge. Incipe, procurre, perſiſte, & ſi non perueturum ſciam, gratulor tamen profecturum. Qui enim pie infinita perſequitur, & ſi non contingat aliquando, tamen proficiet prodeundo. Stat in hoc intelligentia fine uerborum. Eſt filius ab eo qui pater eſt: unigenitus ab ingenito: progenies à parente: uiuus à uiuo. Vt enim pater habet uitam in ſemetipſo, ita & filio data eſt uita in ſemetipſo. Perfectus à perfecto, quia totus à toto, non diuiſio aut ſciſſio, quia alter in altero, & plenitudo diuinitatis in filio eſt. Incomprehenſibilis ab incomprehenſibili, nouit enim nemo niſi inuicem. Inuiſibilis ab inuiſibili, quia imago dei inuiſibilis eſt, & quia qui uidet filium, uidet & patrem. Alius ab alio, quia pater & filius. Nõ natura diuinitatis alia & alia, quia ambo unũ. Deus à deo. Ab uno ingenito deo unus unigenitus deus. Non dij duo, ſed unus ab uno. Non ingeniti duo, quia natus eſt ab innato. Alter ab altero nihil differens, quia uita uiuentis in uiuo eſt. Hęc de natura diuinitatis attigimus, non ſummã intelligentiæ comprehendentes, ſed intelligentes eſſe incomprehenſibilia quæ loquamur. Nullum ergo dicis officium eſt fidei, ſi nihil poterit comprehendi. Imò hoc officium fides profiteatur, id quod credit incomprehenſibile ſibi eſſe ſe ſcire: Supereſt de inenatrabili

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

inenarrabili generatione filij adhuc aliquid, imò aliquid illud adhuc totum eſt. Aeſtuo, differor, hebeſco, & unde incipiam neſcio: neſcio enim quando natus ſit filius, & nefas mihi eſt neſcire quòd natus ſit. Quem imprecer? quem implorem? ex quibus libris ad tantarum difficultatū enarrationem uerba præſumam? Euoluam omnem Græciæ ſcholam? Sed legi: Vbi ſapiens? ubi ſcriba? ubi conquiſitor huius ſeculi? In hoc enim ſophiſtæ mundi

Stulta mundi ſapientia

& ſapientes ſeculi muti ſunt, ſapientiam enim dei reprobauerunt. Scribam ergo legis conſulam? ſed ignorat, quia ei crux Chriſti ſcandalum eſt. Hortabor forte uos conniuere & tacere, quia ad uenerationem ſatis ſit eius qui prædicatur, leproſos emundatos fuiſſe, ſurdos audiſſe, claudos cucurriſſe, paralyticos conſtitiſſe, cæcos lumen recepiſſe, cæcum ab utero oculos conſequutum, dæmones fugatos, ægrotos reualuiſſe, mortuos reuixiſſe. Sed hæc heretici confitentur & pereūt. Expectate itaq; nihil minus claudorum curſu, cæcorum uiſu, fuga dæmonum, uita mortuorum. Conſiſtit, Hebion, mecum in patrocinium æditarū ſuperius difficultatū piſcator egens, ignotus, indoctus, manibus lino occupatis, ueſte uuida, pedibus limo oblitis, totus è naui. Quærite & intelligite, circunſpicite utrum mirabilius fuerit mortuum excitaſſe, an imperito ſcientiam doctrinæ iſtius intimaſſe. Ait enim

Sapiens apoſtolorum imperitia

piſcator: In principio erat uerbum. Quid eſt iſtud, in principio erat? tranſeuntur tempora, tranſcenduntur ſecula, tolluntur ętates, pone aliquid quod uoles tua principium opinione, non tenes tempore: erat enim unde tractatur. Reſpice ergo ad mundū, & intellige quid de eo ſcriptum ſit: In principio fecit deus cœlū & terram. Fit ergo in principio quod creatur, & ætatem continet quod in principio cōtinetur ut fieret. Meus autem piſcator illiteratus, indoctus, liber à tempore eſt, ſolutus à ſeculis, uicit omne principium: erat enim quod eſt, neq; in tempore aliquo concluditur, ut cœperit quod erat potius in principio quàm fiebat. Sed excidiſſe fortaſſe ab ordine propoſitæ diſtributionis piſcatorem noſtrum deprehendemus. Verbū enim tempore liberauit, & ſuum eſt, ſibiq; quod liberū & ſolitarium, & obtemperans nemini eſt. Aures arrigamus ad cætera. ait enim: Et uerbum erat apud deum. Iam ſine principio eſt apud deum, quod erat ante principium. Ergo erat qui eſſet apud deum: & quia abeſt à conditione temporis, non abeſt ab autore. Piſcator noſter euaſit, ſed fortaſſe hęrebit in cæteris. Dices enim, uerbum ſonus uocis eſt, & enunciatio negociorum, & eloquutio cogitationum, hoc apud deum erat, & in principio erat. In principio erat, quia

Sermo ab æterno æternus

ſermo cogitationis æternus eſt, cum qui cogitat ſit æternus. Reſpondebo tibi interim pro piſcatore meo paucis, dum uidemus quomodo ruſticitatē ipſe defendat. Sermo in natura nō habet ut eſſe poſſit, ſequens autē ei eſt ut fuerit: eſt uero tantū cum auditur, & quomodo in principio erat, quod neque ante tempus, neq; poſt tempus eſt? & neſcio an uel ipſo eſſe poſſit in tem-

in tempore. Loquentium enim ſermo non eſt anteq̃ loquantur, & cum lo/ cuti erunt, non erit: in eo autem ipſo quod loquũtur dum finiunt; iam non erit id unde cœperunt. Hæc à me, ut ab uno ex cæteris. Sed piſcator meus aliter pro ſe, & obiurgabit te prius, cur negligenter audieris: nam & ſi ſen/ tentiam primam rudis auditor amiſeras, in principio erat uerbum: de ſe/ quenti quid quereris, & uerbum erat apud deum? Nunquid audieras, in deo, ut ſermonẽ reconditæ cogitationis acciperes? Aut fefellerat ruſticum, quid eſſet inter eſſe, & inter ineſſe, & inter adeſſe, momenti? Id enim quod in principio erat, non in altero prædicatur eſſe, ſed cum altero. Sed de ſupe rioribus nihil ſumo, cõſequentia ſibi adſint, ſtatũ uerbi & nomen expecta. Adijcit nanq;: Et deus erat uerbum. Ceſſat ſonus uocis, & cogitationis elo/ quium. Verbum hoc res eſt, non ſonus: natura, nõ ſermo: deus, non inani/ tas eſt. Sed trepido in dicto, & me inſolens ſermo*cõmouit. Audio: Et de/ us erat uerbũ, cum unũ deũ prophetæ nunciauerint. Sed ne quò ultra tre/ pidatio mea progredi poſſit, reddit ſacramẽti tanti piſcator meus diſpen/ ſationem: & referens ad unũ omnia ſine cõtumelia, ſine abolitione, ſine tem pore, ait enim: Hoc erat in principio apud deũ. Cum hoc erat in principio, non tenetur in tempore: cum deus eſt, nõ refertur ad uocem: cum eſt apud deũ, nihil nec confunditur, nec cõfertur: nam nec aboletur in alterũ, & apud unum ingenitũ deũ, ex quo ipſe unus unigenitus eſt, deus prædicatur. Ex/ pectamus à te adhuc piſcator plenitudinem uerbi: erat quidem in princi/ pio, ſed potuit non eſſe ante principiũ. Etiam hic tibi aliquid pro piſcatore meo profero: Quod erat, nõ potuit non fuiſſe: erat enim non habet in tẽm pore non fuiſſe. Sed quid pro ſe ille? Omnia per ipſum facta ſunt, ergo ni/ hil ſine illo eſt, per quem uniuerſa cœperũt: & in infinito eſt, per quẽ quod eſt, omne ſit factum. Tempus enim eſt ſpacij non in loco, ſed in ætate ma/ nentis ſignificata moderatio. Et cum ab eo ſint omnia, res nulla nõ ab eo, & idcirco tempus ab eo eſt. Sed dicitur tibi ab aliquo piſcator meus, nimi/ um facilis & promiſcuus hic fuiſti. Omnia per ipſum facta ſunt. Non ha/ bet modũ, eſt ingenitus, qui à nemine factus eſt: eſt & ipſe genitus ab in/ nato, ſine exceptione ſunt omnia, & nihil quod extra ſit derelinquunt. Sed dum nihil ultra dicere audemus, aut forte dum dicere molimur, occurrit, oc currit planè: Et ſine eo factũ eſt nihil. Piſcator, reddidiſti autorem, cum ſoci um profeſſus es. Cum enim nihil ſine eo, intelligo non ſolũ, quia alius eſt per quem, & alius ſine quo: utrunq; diſcernitur, ſignificatio & interuenien/ tis & agentis. Sed ſolicitor de autore, qui unus ingenitus eſt, ne in eo quod omnia diceres, nihil eſſet exceptũ, ſoluiſti metũ dicẽdo: Et ſine eo factũ eſt nihil. Verũ cõfundor & turbor in eo, quod ſine eo factũ eſt nihil. Eſt ergo aliquid per alterũ factum, quod tamen non ſit ſine eo factum, & ſi aliquid per alterũ licet non ſine eo, iam non per eum omnia: quia aliud eſt feciſſe, aliud

Aliâs *commo/ uit

aliud interueniſſe faciēti. Non habeo hic piſcator meus, ut in cæteris quod ex meo proferam, à tuo ore ſtatim reſpondendum eſt: Omnia per ipſum facta ſunt. Sētio. Apoſtolus enim Paulus docuit: Viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum, & in ipſo. Cum ergo omnia per ipſum, ſubueni & enarra, quid non ſine eo factum ſit quod factum ſit. Quod factum eſt in eo uita erat. Hoc igitur non ſine eo, quod in eo factū eſt: nam & id quod in eo factum eſt, etiam per eum factū eſt. Omnia enim per ipſum, & in ipſo creata ſunt. In ipſo autem creata, quia naſcebatur creator deus: ſed etiā ex hoc ſine eo nihil factum eſt, quod in eo factum eſt: quia naſcens deus uita erat: & quia uita erat, non poſtea quàm eſt natus effectus eſt uita: nō enim in eo aliud eſt quod natus eſt, & aliud eſt quod natus accepit. Non habēt inter ſe tempus & natiuitas & profectus, ſed nihil ſine eo fiebat ex ijs, quæ in eo fiebant, quia uita eſt in quo fiebāt: & deus qui à deo natus eſt, non poſtea q̃ natus eſt, ſed naſcendo deus extitit. Naſcens enim à uiuente uiuus, à uero uerus, à perfecto perfectus: non ſine poteſtate natiuitatis ſuæ natus eſt, natiuitatem ſcilicet ſuam nō poſtea ſentiens, ſed ſe deum in eo ipſo quod deus ex deo naſcebatur intelligēs: hoc unigenitus ab ingenito: hoc ego & pater unum ſumus: hoc in confeſſione patris & filij deus unus: hoc pater in filio, & filius in patre: hinc qui me uidet, uidet & patrem: hinc omnia quę habet pater, dedit filio: hinc ſicut habet pater uitam in ſemetipſo, ita dedit filio uitam habere in ſemetipſo: hinc nemo nouit filium niſi pater, neq; patrem niſi filius: hinc in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: hæc uita eſt: hæc lux tenebras illuminans: & ut impoſſibilitatem generationis eius enarrandæ ſecundum prophetam piſcator * conſolaretur, adiecit: Et tenebræ eam non comprehenderunt. Ceſſit ſermo naturæ, & non habet quò excurrat, & tamen hoc piſcator iſte recubans in dominicum pectus accepit. Non eſt iſte ſeculi ſermo, quia de quo agitur, nō ſeculi res eſt. Addatur aliquid, ſi in ſignificatione uerborum reperiri poteſt ultra quàm dictum ſit: & ſi qua ſunt alia expoſitæ à nobis naturæ nomina, proferantur: quæ ſi non ſunt, imò quia non ſunt, miremur hanc in piſcatore doctrinam, & in eo eloquia dei ſentiamus, confeſſionemq; patris & filij, ingeniti & unigeniti, inenarrabilem, & excedentem complexum omnem & ſermonis, & ſenſus teneamus atq; adoremus, & in domino Ieſu exemplo Ioannis, ut hæc poſſimus ſentire & colloqui, accubemus. Commendat autem fidei huius integritatem, & euangelica autoritas, & apoſtolica doctrina, & circumſtrepentium undiq; hæreticorū odioſa fraudulentia. Stat enim hoc fundamentum ualidum & immotum aduerſus omnes uentos, pluuias, torrentes, non flatibus pellendum, non ſtillicidijs penetrandū, non inundationibus * ſubluendum, & optimū eſt quicquid à plurimis incurſatū, à nullo tamen

Al's * conſeruaret

Al's ſubruēdū

tamen poterit impelli. Vt autem quædam medicamentorum genera ſunt ita comparata, ut non in ſingulis tantum ægritudinibus utilia ſint, ſed omnibus in commune medeantur, habeantq́ in ſe uirtutem generalis auxilij: ita & fides catholica non aduerſum ſingulas tantum peſtes, ſed contra omnes morbos opem medelæ cõmunis impertit, non infirmanda genere, non uincenda numero, non diuerſitate fallenda, ſed una atq; eadem aduerſum ſingula omniaq́ conſiſtit. Magnum eſt enim, tot in una eademq́ remedia eſſe quot morbos, & totidem ueritatis eſſe doctrinas, quotidem erunt ſtudia falſitatis. Contrahantur in unum nomina hæreticorum, & omnes ſcholæ prodeant, audiant unum ingenitũ deum patrem, & unum unigenitum *deum filium perfecti patris progeniem perfectam: nõ per diminutionem genitum, non ex ſolido parte aliqua decisũm, ſed omnia habentem genuiſſe, omnia conſecutum, non ex deriuatione fluxu'ue deductum, ſed ex omnibus atq; in omnibus natum ab eo, qui in omnibus, in quibus eſt, eſſe non deſinat, liberum à tempore, ſolutum à ſeculis, per quem omnia facta ſunt: neq; enim eſſe in his potuit, quæ ab ipſo ſunt inſtituta. Hæc de Euangelijs catholica & apoſtolica confeſſio eſt. *Al.* deū

Patrem & filium, ſi audet, Sabellius eundem prædicet, & ipſum illum eſſe qui utrunq; ſit nuncupatus: ut cum eo unus ſit ambo, non unum. Audi et ſtatim de Euangelijs non ſemel, neq; iterum, ſed frequenter: Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui. Audiet: Pater maior me eſt. Audiet: Ego uado ad patrem. Et: Pater gratias tibi ago. Et: Clarifica me pater. Et: Tu es filius dei uiui. *Teſtimonia contra Sabellium*

Subrepat Hebion, omne initium filio dei ex Maria concedens, & uerbũ à diebus carnis intelligens relegat: Pater clarifica me apud temetipſum ea claritate, qua fui apud te priuſquam mundus eſſet. Et: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbũ, & omnia per eum facta ſunt. Et iterum: In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit. Exiſtant nouelli apoſtolatus, ſed ſub antichriſto prædicatores, id eſt, Ariani omni contumelia dei filium illudentes, & audient: Ego de patre exiui. Et: Filius qui eſt in patris ſinu. Et: Ego & pater unũ ſumus. Ego in patre & pater in me: Et poſtremo unà cũ Iudæis iraſcantur, quòd Chriſtus proprium ſibi patrem deum confitens, æqualem ſe deo ſe cerit, & unà cum ijs audiant: Vel operibus meis credite, quia pater in me & ego in patre. Vnum igitur hoc eſt immobile fundamentum, unà hæc eſt felix fidei petra Petri ore confeſſa: Tu es filius dei uiui, tanta in ſe ſuſtinens argumenta ueritatis, quantæ peruerſitatum quæſtiones & infidelitatis calumniæ mouebuntur. Iam in cæteris diſpenſatio uoluntatis paternæ eſt. *Contra Hebionem* *Contra Arianos* *Petram interpretatur ipſam fidei profeſſionem*

Virgo, partus, & corpus, poſtq́ crux, mors, inferi, ſalus noſtra eſt. Humani enim generis cauſa dei filius natus ex uirgine eſt & ſpiritu ſancto,

Chriſti incarnatio ipſo ſibi in hac operatione famulante, & ſua uidelicet dei inumbrante uirtute, corporis ſibi initia conſeuit: & exordia carnis inſtituit, ut homo factus ex uirgine naturam in ſe carnis acciperet, perq; huius admixtionis ſocietatem ſanctificatum in eo uniuerſi generis humani corpus exiſteret: ut quem admodum omnes in ſe per id quod corporeum ſe eſſe uoluit conderentur, ita rurſum in omnes ipſe per id quod eius eſt inuiſibile, referretur.

Natiuitas Dei igitur imago inuiſibilis pudorem humani exordij non recuſauit, & per conceptionem, partum, uagitum & cunas, omnes naturæ noſtræ contumelias tranſcucurrit. Quid tandem dignum à nobis tantæ dignationis affectui rependetur? Inenarrabilis à deo originis unus unigenitus deus in corpuſculi humani formã ſanctæ uirginis utero inſertus accreſcit. Qui omnia continet, & intra quẽ, & per quem cuncta ſunt, humani partus lege profertur, ad cuius uocem archangeli & angeli tremunt, cœlum & terra & omnia mundi huius reſoluentur elementa, uagitu infantiæ auditur. Qui inuiſibilis & incomprehenſibilis eſt, nõ uiſu, ſenſu, tactuq; moderandus, cunis eſt obuolutus. Hæc ſi quis indigna deo recolet, tanto ſe maioris beneficij obnoxium confitebitur, quanto minus hæc dei conuenerint maieſtati. Non ille eguit homo effici, per quem homo factus eſt, ſed nos eguimus ut deus caro fieret, & habitaret in nobis, id eſt, aſſumptione carnis unius membra uniuerſæ carnis incoleret. Humilitas eius noſtra nobilitas eſt, contumelia eius honor noſter eſt, quod ille eſt deus in carne conſiſtens, hoc nos uiciſſim in deum ex carne renouat. Sed ne fortè detineant ſcrupuloſas mentiũ cogitationes cunæ, uagitus, partus atq; conceptio, reddenda eſt ſingulis dei dignitas, ut uoluntatis humilitatem poteſtatis ambitio præcedat, nec dignationẽ dignitas derelinquat. Videamus igitur quæ ſunt miniſteria conceptus.

Conceptionis dignitas Angelus Zachariæ loquitur, ſterili partus affertur, de incenſi loco ſacerdos mutus egreditur, Ioannes in uocem adhuc utero matris detentus erumpit, Mariam angelus benedicit, matrem filij dei uirginem pollicetur. Illa uirginitatis ſuæ conſcia, difficultate facti commouetur, angelus ei diuinæ operationis efficientiam exponit, ait enim: Spiritus ſanctus deſuper ueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi. Spiritus ſanctus deſuper ueniens uirginis interiora ſanctificauit, & in his ſpirans (quia ubi uult ſpiritus ſpirat) nec ſe humanæ carni immiſcuit, & id quod alienum à ſe erat, ui ſua ac poteſtate præſumpſit, atq; ut ne quid per imbecillitatem humani corporis diſſideret, uirtus altiſſimi uirginem obumbrat, infirmitatem eius ueluti per umbram circunfuſa confirmans, ut ad ſementiua ineuntis ſpiritus efficacia ſubſtantiam corporalem diuinæ uirtutis inumbratio temperaret. Hæc conceptionis eſt dignitas.

Partus dignitas Videamus partum, uagitum & cunas quæ dignitas ſequatur. Loquitur ad Ioſeph angelus parituram uirginem, & eum qui natus fuerit uocandum Emanuelem, id eſt, nobiſcum deus. Proclamat ſpiritus

tus per prophetam. Angelus teſtis eſt. Deus nobiſcum eſt ille qui naſcitur. Nouum Magis de cœlo ſtellæ lumen effertur, & cœli dominũ ſignum cœleſte proſequitur. Angelus paſtoribus nunciat natum Chriſtum dominum ſalutem uniuerſorũ. Multitudo exercitus cœleſtis in laudem puerperij concurrit, & tanti operis præconia diuini cœtus gaudia eloquuntur: Gloria deinde in cœlis deo, & pax in terra bonæ uoluntatis hominibus nunciatur. Adſunt deinde Magi, inuolutum pannis adorant: & poſt illam inanis ſcientiæ ſuæ operationem arcanam poſito in cunis genu flectunt. Sic per Magos cunarum ſordes adorantur, ſic uagitus per angelorum diuina gaudia honorantur, ſic partui proclamans per prophetam ſpiritus, & id ipſum angelus nuncians, & nouæ lucis ſtella famulatur. Sic initia naſcendi ſpiritus ſanctus deſuper ueniens & inumbrãs uirtus altiſſimi moliuntur. Aliud intelligitur, aliud uidetur, aliud oculis, aliud animo cõſpicitur. Parit uirgo, partus à deo eſt: infans uagit, laudantes angeli audiuntur: panni ſordent, deus adoratur. Ita poteſtatis dignitas nõ amittitᷓ, dũ carnis humilitas adoratur.

Par etiam eſt reliquæ curſus ætatis. Nam omne tempus quod in homine egit, dei operibus expleuit. De ſingulis autẽ nõ eſt tempus edicere, tantum illud in uniuerſis uirtutum & curationum generibus contuendum eſt, in carnis aſſumptione hominem, deum uero in geſtis rebus exiſtere.

De ſpiritu autem ſancto nec tacere oportet, nec loqui neceſſe eſt, ſed ſileri à nobis eorum cauſa qui neſciunt, non poteſt. Loqui autem de eo non neceſſe eſt, quia de patre & filio autoribus confitendum eſt, & quidem puto an ſit nõ eſſe tractandum. Eſt enim, quandoquidem donatur, accipitur, obtinetur: & qui confeſſioni patris & filij connexus eſt, nõ poteſt à confeſſione patris & filij ſeparari. Imperfectum enim eſt nobis totum, ſi aliquid deſit à toto, de quo ſi quis intelligentiæ noſtræ ſenſum requirit, in Apoſtolo legimus ambo: Quoniam eſtis, inquit, filij dei, miſit deus ſpiritũ filij ſui in corda ueſtra clamantem abba pater. Et rurſum: Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum dei, in quo ſignati eſtis. Et iterum: Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, ut ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis. Et iterum: Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſi quidem ſpiritus dei in uobis eſt: Si quis autem ſpiritũ Chriſti non habet, hic non eſt eius. Et rurſum: Si autẽ ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in uobis, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis uiuificauit & mortalia corpora ueſtra propter ſpiritum ſuum qui habitat in uobis. Vnde quia eſt, & donatur & habetur & dei eſt, ceſſet hinc ſermo calumniantium cum dicunt per quẽ ſit, & ob quid ſit, uel qualis ſit. Si reſponſio noſtra diſplicebit dicentium per quem omnia & in quo omnia ſunt, & quia ſpiritus eſt dei, donum fidelium: diſpliceant & Apoſtoli & Euangeliſtæ & prophetæ, hoc tantum de eo quod eſſet loquentes, & poſt hæc pater & filius diſplicebit.

Spiritus ſancti ratio

Et patrem & filium nõnunquam appellari ſpiritum

Manere autem hinc quoſdam in ignorantia atq; ambiguitate exiſtimo, quòd hoc tertium, id eſt, quod nominatur ſpiritus ſanctus, uideat pro patre & filio frequenter intelligi. In quo nihil ſcrupuli eſt, ſiue enim pater, ſiue filius, & ſpiritus ſanctus eſt. Sed id quod in Euangelijs legimus, Quia deus ſpiritus eſt, diligenter eſt contuendũ, quomodo & qua ratione ſit dictum. Omne enim dictum ut dicatur ex cauſa eſt, & dicti ratio ex ſenſu erit intelligenda dicentis, ne quia reſponſum à domino eſt: Spiritus deus eſt, idcirco cum ſancti ſpiritus nomine & uſus negetur & donum. Cum Samaritana enim domino erat ſermo: uenerat enim ratio uel redemptio uniuerſorum, cui poſt multum ſermonem aquæ uiuæ, & quinq; uirorũ, & nunc eius qui eſſet alienus, mulier reſpondit: Domine animaduerto quod propheta es tu, patres noſtri in monte hoc adorauerunt, & uos dicitis: quoniam in Hieroſolymis eſt locus ubi adorari oporteat. dominus reſpondit: Crede mihi mulier, quoniam uenit hora quando neq; in iſto monte, neq; Hieroſolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt. Sed uenit hora & nunc eſt, cum ueri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & ueritate, etenim pater tales quærit qui adorent eum. Spiritus enim deus eſt, & adorantes eum, in ſpiritu & ueritate oportet adorare, quia deus ſpiritus eſt. Mulier igitur traditionum memor paternarum, uel tanquam Samaria in monte, uel tanquam Hieruſalem in templo adorandum deum exiſtimabat, quòd Samaria ad adorandum deum per tranſgreſſionem legis locum montis elegerat, Iudæi uero templum à Salomone conditum religionis ſedem exiſtimabant, quorum utrorumq; præſumptio aut collis ædito, aut extructæ domus concauo deum intra quem omnia & extra quem nihil eius capax eſt, continebat. Ergo quia deus inuiſibilis, incomprehenſibilis, immenſus eſt, ait dominus ueniſſe tempus, ut non in monte uel templo non ſit deus adorandus, quia deus ſpiritus eſt, quia ſpiritus nec circunſcribitur nec tenetur, quia per naturæ ſuæ uirtutem ubiq; eſt, neq; uſquam abeſt, in omnibus omnis exuberans. Hos igitur ueros eſſe adoratores, qui in ſpiritu & ueritate ſint adoraturi: adoraturis autem in ſpiritu deum ſpiritum, alter in officio, alter in honore eſt, quia diſcretum eſt in quo quiſq; ſit * adorandus. Non enim tollit ſancti ſpiritus & nomen & donum, quia dictum eſt: Deus ſpiritus eſt. Reſponſum autem eſt mulieri, deum templo & monte claudenti eſſe omnia in deo, deum in ſemetipſo & inuiſibilem atque incomprehenſibilem in ijs quæ & inuiſibilia atq; incomprehenſibilia ſunt adorandum, atq; ita natura & muneris & honoris expreſſa eſt, cum in ſpiritu deum ſpiritum docuit adorandum, & libertatem ac ſcientiam adorantium & adorandi infinitatem, dum in ſpiritu deus ſpiritus adoratur, oſtendit. Simile huic etiam illud Apoſtoli eſt: Quia dominus ſpiritus eſt, & ubi ſpiritus domini, ibi libertas.

Deus ſpiritus

*Ab * adoraturus*

Diſcreuit

Diſcreuit ad intelligentiæ ſignificationem eum, qui eſt ab eo cuius eſt. Nõ enim habere haberiq́ꝫ unum eſt, neqꝫ eadem ſignificatio continet cum atque eius. Ita cum ait: Dominus ſpiritus eſt, naturam infinitatis eius oſtendit. Cum uero adiecit: Vbi ſpiritus domini, ibi libertas: & cum cuius eſt ſignificat, quia & ſpiritus dominus eſt, & ubi ſpiritus eſt domini, ibi libertas eſt. Hæc non quod cauſa poſtulet dicta ſint, ſed * ne quid in his * obſcuritatis hæreret. Eſt enim ſpiritus ſanctus unus ubiqꝫ, omnes patriarchas, prophetas & omnem chorum legis illuminans, Ioannem etiam in utero matris inſpirans, datus deinde Apoſtolis cæteriſq́ꝫ credentibus ad cognitionem eius, quæ indulta eſt, ueritatis. Al.*ne quis Al.*obſcuritatibus

Quod autem ſit officium eius in nobis, uerbis ipſius domini audiamus. Ait enim: Adhuc multa habeo uobis dicere, ſed non poteſtis portare modo: expedit enim uobis ut ego eam, ſi iero mittam uobis aduocatum. Et rurſum: Ego, inquit, rogabo patrem meum, & alium aduocatum mittet uobis ſpiritum paracletum, ipſe me clarificabit. Et rurſum: Rogabo, inquit, patrem meum, & alium aduocatum mittet nobis, ut uobiſcum ſit in æternum, ſpiritum ueritatis, ille uos diriget in omnem ueritatem, non enim loquetur à ſe, ſed quæcunque audierit loquetur, & uentura nunciabit uobis, ille me honorificabit, quia de meo ſumet. Hæc de pluribus ad intelligentiæ uiam dicta ſint, quibus & uoluntas munerantis & ratio & conditio muneris continetur: ut quia infirmitas noſtra neque patris, neque filij capax eſſet, fidem noſtram de dei incarnatione difficilem ſancti ſpiritus donum quodam interceſſionis ſuæ fœdere illuminaret. Eſt autem nunc conſequens, ut & Apoſtolum explicantem doni huius uirtutem atque officium audiamus. ait enim: Quotquot enim ſpiritu dei aguntur, hi filij ſunt dei: non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorũ, in quo clamamus, abba pater. Et rurſum: Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, ut ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis. Et rurſum: Quia nemo in ſpiritu dei dicit anathema Ieſum, & nemo poteſt dicere dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. Et rurſum: Diuiſiones autem donationum ſunt, idem autem ſpiritus: & diuiſiones miniſteriorum ſunt, idem autem dominus: & diuiſiones operationum ſunt, ſed idem deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem, alij autem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, ſecundum eundem ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij dona ſanitatum in uno ſpiritu, alij operatio uirturum, alij prophetia, alij ſeparatio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum, omnia autem hæc operatur unus atque idem ſpiritus. Habemus igitur doni iſtius cauſam, habemus effectus, & neſcio quid de eo ambiguitatis ſit, cuius in abſoluto ſit & cauſa & ratio & Effectus ſpiritus ex Euangelijs Ex Paulo

poteſtas. Vtamur ergo tam liberalibus donis, & uſum maxime neceſſarij muneris expetamus. Ait enim, ut etiam ſuperius oſtendimus, Apoſtolus Paulus: Nos autem nõ ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, ut ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis, quæ & loquimur non indoctis humanæ ſapientię uerbis, ſed in doctrina ſpiritus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes, animalis autem homo non percipit quæ ſunt ſpiritus dei. Accipitur ergo ob ſcientiam. Vt enim natura humani corporis ceſſantibus officij ſui cauſis erit ocioſa: nam & oculis niſi lumẽ ac dies ſit, nullus miniſterij erit uſus, & aures niſi uox ſonu ſue reddatur, munus ſuum non recognoſcent, & nares niſi odor fragrauerit, in quo officio erunt neſcient, non quòd his deficiat natura per cauſam, ſed uſus habeatur ex cauſa. Ita & animus humanus niſi per fidem donum ſpiritus hauſerit, habebit quidem naturam deum intelligendi, ſed lumen ſcientiæ non habebit. Munus autem quod in Chriſto eſt, omne omnibus patet unum, & quod ubiq; non deeſt, in tantum datur in quantum quis uolet ſumere, in tantum reſidet in quantum quis uolet promereri, hoc uſq; in conſummationem ſeculi nobiſcum, hoc expectationis noſtræ ſolatium, hoc in donorum operationibus futuræ ſpei pignus eſt, hoc mentium lumen, hic ſplendor animarũ eſt. Hic ergo ſpiritus ſanctus expetendus eſt, promerendus eſt,* & deinceps præceptorum fide atq; obſeruatione retinendus.

*Als * additur adorandus eſt*

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER TERTIVS

AFfert pleriſq; obſcuritatem ſermo domini, cũ dicit: Ego in patre & pater in me, & non immerito. Natura enim intelligentiæ humanæ rationem dicti iſtius non capit, uidetur namq; non poſſe effici, ut quod in altero ſit, æque id ipſum extra alterũ ſit: & cum neceſſe ſit ea de quibus agitur non ſolitaria ſibi eſſe, numerum tamen ſuum in quo ſint conſeruantia, nõ poſſe ſe inuicem continere, ut qui aliquid aliud intra ſe habeat atq; ita maneat, manenſq; ſemper exterior ei uiciſſim quẽ intra ſe habeat, maneat æque ſemper interior. Hæc quidem ſenſus hominum nõ conſequitur, nec exemplum aliquod rebus diuinis comparatio humana præſtabit, ſed quod inintelligibile eſt homini, deo eſſe poſſibile eſt. Hoc non ita à me dictum ſit, ut ad rationem dicti ea tantum ſufficiat autoritas, quòd à deo dictum ſit. Cognoſcendum itaq; atq; intelligendũ eſt quid ſit illud: Ego in patre & pater in me, ſi tamẽ comprehendere hoc ita ut eſt ualebimus, ut quod natura rerum pati non poſſe exiſtimatur, id diuinæ ueritatis ratio conſequatur, atq; ut facilius intelligentiam difficillime iſtius quæſtionis conſequi poſſimus, prius patrem

& filium

& filium ſecundum diuinarum ſcripturarum doctrinam cognoſci à nobis oportet, ut de cognitis ac familiaribus abſolutior ſermo ſit.

Aeternitas patris, ut in libro anteriore tractauimus, locum, tempora, ſpeciem, & quicquid illud humano ſenſu concipi poteſt excedit. Ipſe extra omnia, in omnibusq́;, capiẽs uniuerſa, & capiendus à nemine, nõ acceſſu deceſſuúe mutabilis, ſed inuiſibilis, incõprehenſibilis, plenus, perfectus, æternus, nõ aliunde quod eſt ſumens, ſed ad id quod ita manet ſibi ipſe ſufficiens.

Hic ergo ingenitus ante omne tempus ex ſe filium genuit, nõ ex aliqua ſubiacente materia, quia per filium omnia, non ex nihilo, quia ex ſe filium, non ut partum, quia nihil in deo demutabile aut uacuum eſt, non partem ſui uel diuiſam, uel diſciſcam, uel extenſam, quia & impaſſibilis & incorporeus deus eſt, hæc autem paſſionis & carnis ſunt, & ſecundum Apoſtolum in Chriſto inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed incomprehenſibiliter, inenarrabiliter ante omne tempus & ſecula unigenitum ex his quæ ingenita in ſe erãt, procreauit: omne quod deus eſt per charitatem atq; uirtutem natiuitati eius impartiens, ac ſic ab ingenito, perfecto æternoq́; patre unigenitus & perfectus & æternus eſt filius. Ea autem quæ eius ſunt ſecundũ corpus quod aſſumpſit, bonitatis eius ad ſalutem noſtram uoluntas eſt. Inuiſibilis enim & incorporeus & incomprehenſibilis, utpote ab eo genitus, tantum in ſe & materiæ & humilitatis recepit, quantũ in nobis erat uirtutis ad intelligendum ſe & ſentiendum & contuendum, imbecillitati noſtræ potius obtemperans, quàm de his in quibus erat ipſe deficiens.

Igitur perfecti patris perfectus filius, & ingeniti dei unigenita progenies, qui ab eo qui habet omnia, accepit omnia, deus à deo, ſpiritus à ſpiritu, lumen à lumine, confidenter ait: Pater in me & ego in patre. Quia ut ſpiritus pater, ita & filius ſpiritus: ut deus pater, ita & filius deus: ut lumen pater, ita & filius lumen. Ex ijs ergo quæ in patre ſunt, ea in quibus eſt filius, id eſt, ex toto patre totus filius natus eſt, non aliunde, quia nihil ante quàm filius: non ex nihilo, quia ex deo filius: non in parte, quia plenitudo deitatis in filio: neque in aliquibus, quia in omnibus, ſed ut uoluit qui potuit, ut ſcit qui genuit: quod in patre eſt, hoc & in filio eſt: quod in ingenito, hoc in unigenito eſt, alter ab altero, & uterq; unum, non duo unus, ſed alius in alio, quia non aliud in utroq;, pater in filio, quia ex eo filius, filius in patre, quia non aliunde quod filius, unigenitus in ingenito, quia ab ingenito unigenitus. Ita in ſe inuicem, quia ut omnia in ingenito patre perfecta ſunt, ita omnia in filio unigenito perfecta ſunt. Hæc in patre & filio unitas, hæc uirtus, hæc charitas, hæc fides, hæc ſpes, hæc ueritas, uia, uita. Non calumniari de uirtutibus ſuis deo, nec per ſecretum ac poteſtatem natiuitatis obtrectare filio. Patri ingenito * nihil comparare: unigenitum ab eo, nec tempore, nec uirtute diſcernere: deum filiũ, quia ex deo eſt, confiteri. Sunt iſtiuſmodi

Quomodo filius à patre & in patre

Al * *nihil terrenum*

in deo poteſtates, quarum cum ratio intelligentiæ noſtræ incomprehenſi-bilis ſit, fides tamen per ueritatem efficientiæ in abſoluto eſt.

Diuina uirtus ex miraculis ad ſimilitudinem diuinæ generationis

Nec hoc in ſpiritualibus tantum, ſed etiam in corporalibus deprehendimus, non ad natiuitatis exemplum, ſed ad admirationem facti intelligibilis oſtenſum eſt. Nuptiarũ die uinum in Chana Galileæ ex aqua factum eſt, nunquid conſequitur aut ſermo noſter, aut ſenſus, quibus modis natura demutata ſit, ut aquæ ſimplicitas defecerit, & uini ſapor natus ſit? Non permixtio fuit ſed creatio, & creatio non à ſe cœpta ſed ex alio in aliud exiſtens, nõ per transfuſionem potioris obtinetur quod infirmius eſt, ſed aboletur quod erat, & quod non erat cœpit. Sponſus triſtis eſt, familia turbatur, ſolennitas nuptialis conuiuij periclitatur. Ieſus rogatus non exurgit aut inſtat, ſed quieſcentis eius hoc opus eſt. Aqua hydrijs infunditur, uinum calicibus hauritur, infundentis ſcientiæ ſenſus non conuenit haurientis. Qui infundunt, hauriri aquam exiſtimant: qui hauriunt, uinum infuſum arbitrantur, tempus quod in medio eſt non ſufficit, ut in liquoris natura & naſcatur & pereat. Ratio facti & uiſum fruſtratur & ſenſum, uirtus tamen dei in his quæ ſunt geſta ſentitur.

Sed & de quinq; panibus nõ diſſimilis facti admiratio eſt, incrementis eorum quinq; millium uirorum & innumerabilium mulierũ ac puerorum fames uincitur, fugit oculos ſenſus noſtri operis intelligẽtia. Quinq; panes offeruntur & franguntur, ſubrepunt in frangentium manibus quædam fragmentorum procreationes, non imminuitur unde præfringitur, & tamen ſemper præfringentis manũ fragmenta occupant: fallunt momenta uiſum, dum plenam fragmentis manum ſequeris, alteram ſine damno portionis ſuæ contueris, inter hæc fragmentorum cumulus augetur. Præfringentes in miniſterio ſunt, edentes in negocio ſunt, eſurientes ſaturi ſunt, duodecim cophinos replent reliquiæ. Non ſenſus, non uiſus profectum tam inconſpicabilis operationis aſſequitur, eſt quod non erat, uidetur quod non intelligitur, ſolum ſupereſt ut deus omnia poſſe credatur.

Non habent itaq; diuina adulationem, nec ſubeſt deo ad placendũ fallendumq; ſimulatio. Hæc filij dei opera nõ de iactantiæ ſtudio ſunt profecta, neq; enim ille cui innumerabilium milium milia angelorum ſeruiunt, adulatus eſt homini: quid enim eorũ quæ noſtra ſunt indigebat, per quem ſunt uniuerſa quæ noſtra ſunt? An honorem à nobis expoſtulabat? nunc à ſomno ſtupidis, nunc de luxu noctium uigilatarũ feſſis, nunc poſt rixas & cædes dierum male conſcijs, nunc poſt cõuiuia ebrijs, quem archangeli & dominatus, principatus & poteſtates ſine ſomno, ſine occupatione, ſine crimine æternis & indefeſſis in cœlis uocibus laudant: & laudant, quia ipſe inuiſibilis dei imago omnes* in ſe creauerit, ſecula fecerit, cœlum formauerit, aſtra diſtinxerit, terram fundauerit, abyſſos demerſerit, ipſe deinceps homo

*Al. * per*

mo natus ſit, mortem uicerit, portas inferni fregerit, cohæredē ſibi plebem acquiſiuerit, carnem in æternitatis gloriam ex corruptione tranſtulerit? Nihil ergo iſte eguit à nobis, ut hæc eum apud nos inenarrabilia, & inintelligibilia opera tanquam egentem laudis ornarent, ſed præuidens deus nequitiæ & ſtultitiæ humanæ errorem, & ſciens euſq; infidelitatem proruptuꝛam eſſe, ut ſibi de dei rebus iudicium præſumeret, audaciam noſtram eaꝛum, de quibus ambigeretur, rerum uicit exemplis.

Sunt enim plures ſeculi prudentes, quorûm prudentia deo ſtultitia eſt, qui cum audiunt deum ex deo, ùerum à uero, perfectum à perfecto, unum ab uno natum eſſe, tanquam impoſſibilia nobis prædicantibus contradicunt, quibuſdam ſententiarum collectionibus inhærentes, cum dicunt: Naſci nihil potuit ab uno, quia omnis natiuitas eſt ex duobus: iam ſi ab uno natus hic filius eſt, partem eiuſdem qui genuit accepit: & ſi pars, neuter ergo perfectus eſt, deeſt enim ei unde deceſſit, nec plenitudo in eo erit, qui ex portione conſtiterit: neuter ergo perfectus eſt, cum plenitudinem ſuam & qui genuerit amittat, nec qui natus eſt conſequatur.

Confutat rationes humanas

Hanc mundi ſapientiam etiam per prophetam prouidens deus ita damnat dicens: Perdam ſapientiam ſapientiū, & intellectum prudentiū reprobabo. Item in Apoſtolo: Vbi ſapiens, ubi ſcriba, ubi conquiſitor huius ſeculi? nōne ſtultam fecit deus prudentiam huius mundi? Nam quia in ſapientia dei nō cognouit mundus per prudentiam deum, placuit deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes, quoniam Græci ſapientiam quærunt, & Iudæi ſigna petunt, nos autē prædicamus Chriſtū crucifixum, Iudæis quidem ſcandalū, gentibus autem ſtultitiam, ijs autē qui ſunt uocati Iudæis atq; Græcis, Chriſtū dei uirtutem & dei ſapientiam: quia quod ſtultum eſt dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmum eſt dei, fortius eſt hominibus. Curam ergo humani generis habens dei filius, primum ut ſibi crederetur, homo factus eſt, ut teſtis diuinarū rerum nobis eſſet ex noſtris, perq; infirmitatem carnis deū patrem nobis infirmis, & ut carnalibus prædicaret, uoluntatem in eo patris dei efficiens, ut dicit: Non ueni uoluntatem meam facere, ſed uoluntatem eius qui me miſit. Non quòd nolit ille quòd faciat, ſed obedientiam ſuam ſub effectu paternæ uoluntatis oſtendit, uolens ipſe uoluntatem patris explere. Erat autem hæc efficiendæ uoluntatis uoluntas, cuius ipſe teſtis eſt dicens: Pater uenit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te, ſicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, ut omne quod dediſti illi, det ei uitam æternam. Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum deum uerum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Ego te clarificaui ſuper terram opere cōſummato, quod dediſti mihi ut faciam. Et nunc clarifica me tu pater apud temetipſum claritate quam habui, priuſq; mundus eſſet, apud te. Manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti

mihi. Verbis breuibus & paucis omne opus officij ſui & diſpenſationis ex/
poſuit, nihilominus fidei ueritatē aduerſum omnē inſpirationē diabolicæ
fraudulentiæ cōmuniens. Curramus ergo per ſingulas ſermonis ſui uirtu/
tes. Ait: Pater, uenit hora, clarifica filiū tuum, ut filius tuus clarificet te. Non
diem, non tempus, ſed horam ueniſſe dicit. In hora diei portio eſt, & quæ
hæc erit hora? nempe illa de qua in tempore paſſionis diſcipulos cōfirmās
locutus eſt: Ecce uenit hora, ut filius hominis clarificetur. Hęc ergo hora eſt
*Al's*quod* in qua ſe à patre clarificari orat, ut patrē ipſe clarificet. Sed quid eſt * iſtud?
clarificari ſe clarificaturus expectat, & honorem redditurus expoſtulat, &
hoc eget quod rurſum impartiat. Et hic occurrant ſophiſtæ mundi & ſapi/
Syllogiſmi entes Græciæ, & ſyllogiſmis ſuis ueritatem irretiant, quo modo & unde &
nūc ſuſtinēt quid cauſæ ſit quærant, & cū hæſerint, audiāt: Quia ſtulta mundi elegit de/
eccleſiam us. Ergo per ſtultitiā noſtram intelligimus hæc inintelligibilia ſapientibus
mūdi. Dixerat dominus: Pater, uenit hora: horā paſſionis oſtenderat: nam
hęc ſub momento eo loquebatur. Deinde adiecit: Clarifica filiū tuum. Sed
quo modo clarificandus erat filius? namq; natus ex uirgine, à cunis atq; in/
fantia uſq; ad conſummatū uenerat uirū, per ſomnū, famem, ſitim, laſſitudi
nem, lachrymas hominem egerat, etiamnū conſpuendus, flagellandus, cru
cifigendus erat. Quid ergo? nobis ſolū hominem in Chriſto hæc erant cō/
teſtatura? Sed nō confundimur cruce, nō flagellis prædamnamur, nō ſpu/
tis ſordidamur. Clarificat pater filium, quo modo tandem? ſuffigitur cruci:
deinde quid ſequitur? ſol non occidit, ſed refugit. Sed quid refugiſſe dico?
nō receptus in nube eſt, ſed de curſu operis defecit, & interitum ſuum cum
*Al's*ulle* eo reliqua mundi elementa ſenſerunt: & ne huic facinori*illæ cœleſtes ope/
rationes intereſſent, interceſſionis huius neceſſitate quadam ſui abolitione
caruerunt. Sed terra quid fecit? ad onus domini in ligno pendentis intre/
muit, eum qui moriturus erat intra ſe conteſtata non capere. Nunquid &
portionem ſuam rupes & ſaxa concedunt? ſed rupta diſſiliunt, & naturam
ſuam perdunt, cæſamq; ex ſe arcam incontinentem condendi corporis con
fitentur. Quid ad hæc proclamat quoq; centurio cohortis & crucis cuſtos?
Vere dei filius erat iſte. O creatura interceſſione huius piaculi liberatur, fir/
mitatem & uirtutem ſaxa non retinent. Qui cruci affixerant, uere dei filum
confitentur. Prædicationi conſentit effectus. Dominus dixerat: Clarifica fi/
lium tuum, non ſolum nomine conteſtatus eſt eſſe ſe filium, ſed & proptie
Chriſtus pecu tate qua dicitur tuum. Multi enim nos filij dei, ſed nō talis hic filius eſt. Hic
liari modo enim & uerus & propius eſt filius origine, non adoptione: ueritate, nō nun/
filius dei cupatione: natiuitate, non creatione. Ergo poſt clarificationem eius, ueri/
dicitur tatem confeſſio conſecuta eſt, nam uerum dei filium centurio confitetur,
ne quis credentium ambigeret, quod unus perſequentium non negaſſet.
Sed fortè ea clarificatione creditur eguiſſe filius quam orabat, & infirmus
reperitur

reperitur,dum clarificationem potioris expectat.Et quis patrem nõ potiorem confitebitur,ut ingenitum à genito,ut patrem à filio,ut eum qui miſerit ab eo qui miſſus ſit, ut uolentem ab ipſo qui obediat? & ipſe nobis erit teſtis:Pater maior me eſt.Hæc ita ut ſunt,intelligenda ſunt: ſed cauendum eſt,ne apud imperitos gloriam filij honor patris infirmet, nec infirmari ſe patitur hæc ipſa clarificatio poſtulata:ad id enim quod dictum eſt: Pater clarifica filium tuum,ſequitur & illud: Vt filius tuus clarificet te. Non ergo infirmus eſt filius, uicem clarificationis ipſe cum clarificandus ſit, redditurus.Sed ſi non infirmus, quid poſtulabat? Nemo enim niſi hoc quo eget poſtulat.Aut nunquid infirmus eſt & pater? Aut eorũ quæ habet ita profuſus eſt, ut ei clarificatio ſit reddenda per filium? Sed neq; hic eguit, neq; ille deſiderat,& tamen alteri alter impertit. Ergo expoſtulatio clarificationis dandæ, uiciſſimq; reddendæ, nec patri quicquam adimit, nec infirmat filium, ſed eandem diuinitatis oſtendit in utroque uirtutem,cum & clarificari ſe filius à patre oret, & clarificationem pater non dedignetur à filio,ſed hæc in patre & filio uirtutis unitatem per uiciſſitudinem dandæ & referendæ clarificationis oſtendunt. Sed clarificatio hæc quæ ſit,& ex quibus ſit, noſcendum eſt. Non opinor demutabilis deus eſt, neque in æternitatem cadit aut uicium, aut emendatio, aut profectus, aut damnum, ſed quod eſt, ſemper eſt. Hoc enim deo eſt peculiare, quod ſemper eſt, habere aliquando in natura non poterit ut non ſit. Quo modo ergo clarificabitur: quod ſuo non eget, neque à ſe deficit, neque quicquam ſit quod in ſeſe recipiat, neque amiſerit ut reſumat? Hæremus, moramur.Sed intelligentiæ noſtræ infirmitatem Euangeliſta non deſerit,qui quam clarificationem patri filius eſſet redditurus oſtendit dicens: Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis,ut omne quod dediſti illi,det ei uitam æternam. Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Clarificatur ergo per filium pater, in eo quod ſit à nobis per filium intelligendus. Claritas autem hæc erat, quod ab eo filius poteſtatem omnis carnis acceperat.Caro enim factus ipſe,uitæ æternitatem erat caducis & corporeis & mortalibus redditurus. Vitæ autem noſtræ æternitas nõ operationis erat, ſed uirtutis effectus, cum æternitatis gloriam non iam molitio noua, ſed ſola dei eſſet cognitio ſumptura. Ergo non claritas deo additur:neq; enim deceſſerat ut adderetur,ſed per filium clarificatur apud nos imperitos,refugas,ſordidos,ſine * ſpiritu emortuos,ſine lege tenebroſos,& clarificatur per id quod ab eo filius poteſtatem omnis carnis acceperit, uitam ei æternam daturus. Per hæc igitur filij opera clarificatur pater. Itaq; cum omnia filius accepit, clarificatus à patre eſt: & contrà clarificatur pater,cum fiunt uniuerſa per filium.Et claritas accepta ſic redditur,ut quod claritatis in filio eſt,id totum claritas patris ſit: quia à patre accepit omnia, quia

Quomodo filius clarificat patrem & uiciſſim ab eo clarificatur

Al. ſpe

quia honor famulantis in hoñore mittentis eſt, ut honor gignentis in ho-
Al's* æterni- tas uitæ nore naſcentis eſt. Sed in quo tandem * æternitatis uita eſt, ait ipſe: Vt co-
gnoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtũ. Quæ hic
difficultatum quæſtiones ſunt, & quæ pugnæ uerborum? Vita eſt, uerum
deum noſſe. Sed nudum hoc non facit uitam. Quid ergo connectitur? Et
quem miſiſti Ieſum Chriſtũ. Debitus patri à filio honor redditur, cum di-
cit: Te ſolum uerum deum. Non tamen ſe filius à dei ueritate ſecernit cum
adiungit: Et quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Nõ habet interuallum confeſ-
ſio credentium, quia in utroq; ſpes uitæ eſt. Nec deus uerus ab eo defecit,
qui in coniunctione ſuccedit. Cum ergo dicitur, ut cognoſcant te ſolum ue-
rum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, ſub hac ſignificatione, id eſt,
mittentis & miſſi, non patris & filij ueritas & diuinitas ſub aliqua aut ſigni-
ficationis aut dilationis diuerſitate diſcernitur, ſed ad gignentis & geniti
confeſſionem fides religionis inſtruitur. Ergo abſolute patrem filius clarifi-
cat in eo quod ſequitur: Ego te clarificaui ſuper terram opere cõſummato,
quod dediſti mihi ut faciam. Laus patris omnis à filio eſt, quia in quibus
laudabitur filius, laus erit patris. Conſummat enim omnia quæ pater uo-
luit. Dei filius homo naſcitur, ſed dei in partu uirginis uirtus eſt. Dei filius
Al's* extitit homo cernitur, ſed deus in operibus hominis * exiſtit. Dei filius crucifigi-
tur, ſed in cruce hominis mortem deus uincit. Chriſtus dei filius moritur,
ſed omnis caro uiuificatur in Chriſto. Dei filius in infernis eſt, ſed homo re
fertur ad cœlum. In quantum hæc laudabuntur in Chriſto, tanto plus lau-
dis ex quo Chriſtus deus eſt conſequetur. His igitur modis pater filiũ cla-
rificat ſuper terram. Ruſumq́ue filius ignorationi gentium & ſtulticiæ ſecu-
li, per uirtutum ſuarũ opera eum ex quo eſt ipſe clarificat. Et hæc quidem
clarificationis uiciſſitudo non pertinet ad diuinitatis profectum, ſed ad ho-
norem eum, qui ex cognitione ignorantiũ ſuſcipiebatur. Quo enim pater
non abundabat, ex quo ſunt omnia? Vel quid filio deerat, per quem ſunt
omnia, in quo complacuerat omnem plenitudinẽ diuinitatis habitare? Er-
go clarificatur pater in terra, quia opus eius quod mandauit efficitur. Vide
amus quid filius à patre clarificationis expectet, & abſolutum eſt. Nam in
conſequentibus eſt: Ego te clarificaui ſuper terram, opus cõſummaui quod
dediſti mihi ut faciam, & nunc clarifica me tu pater apud temetipſum ea
claritate quam habui, prius quàm mundus eſſet, apud te. Manifeſtaui no-
men tuum hominibus. Operibus ergo filij clarificatus eſt pater, dum deus
eſſe intelligitur, dum dei unigeniti pater manifeſtatur, dum ad ſalutem no-
ſtram filium ſuum etiam ex uirgine natũ eſſe hominem uoluit. In quo ex-
plentur ea omnia in paſſione, quæ de partu uirginis cœpta ſunt. Itaq; quia
dei filius ex omni qua eſt parte perfectus, & ante omne tempus in diuinita
tis plenitudinem natus, nunc à carnis ſuæ origine homo conſummabatur

ad

ad mortem, clarificari ſe apud deũ poſtulat, ſicut patrem ipſe clarificabat in terris, quia tum dei uirtutes ignoranti ſeculo clarificabãtur in carne. Nũc autem quid eſt quod apud patrem clarificationis profectum * expectet? Nempe hoc quod habuit apud patrem, prius q̃ mundus eſſet, habuit plenitudinem diuinitatis, atq; habet. Nanq; dei filius eſt: ſed qui erat dei filius, & hominis cœperat eſſe filius. Erat enim uerbum caro factum: nõ amiſerat quod erat, ſed cœperat eſſe quod nõ erat. Non de ſuo deſtiterat, ſed quod noſtrum eſt acceperat, profectum ei quod accepit, eius claritatis expoſtulat, unde non deſtitit. Ergo quia filius eſt uerbum, & uerbum caro factum eſt, & deus uerbum, & hoc in principio apud deum, & uerbum ante conſtitutionem mundi filius: filius nunc caro factus orabat, ut hoc patri caro inciperet eſſe quod uerbum, ut id quod de tempore erat, gloriam eius, quæ ſine tempore eſt, claritatis acciperet, ut in dei uirtutem & ſpiritus incorruptionem transformata carnis corruptio abſorberetur. Hæc itaq; oratio ad deum eſt, hæc ad patrem confeſſio filij eſt, hæc carnis deprecatio eſt, in qua eum iudicij die compunctum, & de cruce recognitũ uniuerſi uidebũt, in qua præfiguratus in monte eſt, in qua eleuatus ad cœlos eſt, in qua deo aſſedit à dextris, in qua uiſus à Paulo eſt, in qua honorificatus ab Stephano eſt. Manifeſtato itaq; nomine patris hominibus, hoc poſtulat. Sed quo nomine? Nũquid nomen dei ignorabatur? Hoc Moyſes de rubo audiuit; hoc Geneſis in exordio creati orbis nũciauit, hoc lex expoſuit, hoc prophetæ prætulerunt, hoc homines in his mundi operibus ſenſerunt, hoc gentes etiam mentiendo uenerate ſunt. Non ergo ignorabatur dei nomen, ſed deus planè ignorabatur: nam deum nemo noſcit, niſi confiteatur & patrem, patrem unigeniti filij, & filium non de portione, aut dilatione, aut emiſſione, ſed ex eo natum inenarrabiliter, incomprehenſibiliter, ut filium à patre plenitudinem diuinitatis, ex qua, & in qua natus eſt obtinentem, uerum & infinitum & perfectum deum: hæc enim dei eſt plenitudo. Nam ſi horum aliquid deerit, iam non erit plenitudo, quam in eo habitare cõplacuit. Hoc à filio dei prædicatur, hoc ignorantibus manifeſtatur, ſicut clarificatur per filium pater, cum pater filij per filium talis agnoſcitur.

Volens itaq; filius huius natiuitatis ſuę fidem facere, factorum ſuorum nobis poſuit exemplum, ut per inenarrabilem geſtorum ſuorum efficientiam de uirtute natiuitatis inenarrabilis doceremur, cum aqua fit uinũ, cum quinq; panibus ſaturatis quinq; milibus uirorum, excepto ſexu & ætate reliqua, replent fragmentis cophinos duodecim, cum res cernitur & neſcitur, fit & non intelligitur: ratio non apprehenditur, effectus ingeritur. Stultum eſt autem, calumniam in eo inquiſitionis intendere, in quo comprehẽdi id unde quæritur, per naturam ſuam non poteſt. Vt enim inenarrabilis eſt pater in eo quod ingenitus eſt, ita enarrari filius in eo quod unigenitus eſt,

Al. * expetat

d non

non poteſt, quia ingeniti eſt imago, qui genitus eſt. Tum enim ſenſu atq; uerbis imaginem apprehendamus neceſſe eſt, cum eum cuius imago eſt, conſequemur. Sed inuiſibilia perſequimur, & incõprehenſibilia tentamus, quibus intelligentia ad conſpicabiles res & corporeas coartatur. Non erubeſcimus ſtulticiæ? non noſmetipſos irreligioſitatis arguimus, dei arcanis, dei uirtutibus calumniantes? Quomodo filius, & unde filius, & quo damno patris, uel ex qua ſit portione natus, inquirimus. * Hæreas in exemplo operationum, ut crederes deum efficere poſſe, quorum intelligere efficientiam non poſſis. Quæris quomodo ſecũdum ſpiritum natus ſit filius. Ego te de corporeis rebus interrogo, nõ quæro quomodo natus ex uirgine ſit. An detrimentum ſui caro perfectã ex ſe carnem generans perpeſſa ſit, & certe non ſuſcepit quod ædidit, ſed caro carnem ſine elementorum noſtrorum pudore prouexit, & perfectum ipſa de ſuis non imminuta generauit. Et quidem fas eſſet, nõ impoſſibile in deo opinari, quod per uirtutem eius poſſibile fuiſſe in homine cognoſcimus. Sed te, quiſquis es, ininueſtigabilia ſectantem, & diuinorum ſecretorum atq; uirtutum grauem arbitrũ conſulo, ut mihi imperito, & tantum de omnibus deo ut ſunt ab eo dicta credenti, rationem ſaltem facti iſtius afferas. Dominum audio, & quia his credo quæ ſcripta ſunt, ſcio iam poſt reſurrectionem frequenter uidendum ſe in corpore præbuiſſe multis non credentibus: credo Thomæ, non niſi contrectatis eius uulneribus credituro, ſicut ait: Niſi uidero in manibus eius figuram clauorum, & miſero digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meam in latus eius, nõ credam. Dominus ad omnem ſe intelligentiæ noſtræ imbecillitatem accommodans, & dubitationi infidelium ſatisfacturus, arcanũ inuiſibilis uirtutis operatur, facti rationem quiſquis eris cœleſtium rerum ſcrutator, expone. Erant diſcipuli incluſi, & ſecretò poſt paſſionem domini congregati conſederant. Dominus Thomæ fidem propoſitis conditionibus confirmaturus aſſiſtit, palpandi corporis & contrectandi uulneris obtulit facultatem: & utiq; qui compunctus recognoſcẽdus ſit, neceſſe eſt ut corpus in quo eſt cõpunctus attulerit. Quæro ergo per quas clauſæ domus partes ſeſe corporeus intulerit. Diligenter enim Euangeliſta expreſſit dicens: Venit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit in medio diſcipulorum ſuorum. An conſtructa parietum penetrans, & ſolidã lignorum naturam impenetrabilem tranſcurrit? Stetit nanq; corporeus, non ſimulatus aut fallax. Sequantur ergo oculi mentis tuæ penetrãtis ingreſſum, & cum eo clauſam domum intelligentiæ tuæ uiſus introeat. Integra ſunt omnia & obſerata, ſed ecce aſſiſtit medius, cui per uirtutem ſuam uniuerſa ſunt peruia. Inuiſibilibus calumniaris, ego à te uiſibiliũ expoſco rationem. Nihil cedit ex ſolido, neq; per naturam ſuam aliquid tanquam lapſu inſenſibili ligna & lapides admittunt. Corpus domini à ſeſe non deficit, ut ſeſe reſumat ex nihilo

Alíš * *Habueras*. *Ego legendum arbitror hebueras, hoc eſt, caecutieras*.

hilo, & unde qui aſſiſtit in medio eſt? Cedit ad hæc & ſenſus & ſermo, & extra rationem humanam eſt ueritas facti. Idcirco ergo ut de natiuitate domini fallimur, ita & de ingreſſu domini mentiamur. Dicamus factum non fuiſſe, quia intelligentiam facti non apprehendimus, & ceſſante ſenſu noſtro facti ipſius ceſſet effectus. Sed mendacium noſtrum facti ipſius fides uincit, aſſiſtit dominus clauſa domo in medio diſcipulorũ, & filius eſt natus ex patre. Noli negare quòd ſteterit, quia per intelligentiæ infirmitatem, conſiſtentis non conſequaris introitum. Noli neſcire, quòd ab ingenito & perfecto deo patre unigenitus perfectus filius deus natus ſit, quia ſenſum & ſermonem humanæ naturæ uirtus generationis excedat. Et omnia quidem inſuper mundi opera adeſſe nobis in teſtimonium poſſent, ne ambigere de dei rebus atq; uirtutibus fas crederemus. Sed in ipſam ueritatẽ infidelitas noſtra procurrit, & uiolenti in excidium dei poteſtatis irrumpimus. Si liceret & corpora & manus in cœlum leuaremus, ſolem aſtraq́; cætera annui curſus ſuis limitibus perturbaremus, permiſceremus diſceſſus oceani & acceſſus: fluenta etiam fontiũ inhiberemus, & naturas fluminum refrenaremus: concuteremus fundamenta terræ, & toto in hæc opera dei parricidio deſæuiremus. Sed bene eſt, quòd nos intra hanc modeſtiæ neceſſitatem natura corporum detinet. Certe non fallimus, quid ſi liceret eſſemus acturi. Nanq; quia non poſſumus, prophana uoluntatis audacia naturam ueritatis conuellimus, & bellum dictis dei comparamus. Filius dixit: Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus. Quid ad hæc calumniamur? quid æſtuamus? patrem tu negas? Atqui hoc maximũ opus filij fuit, ut patrem cognoſceremus. Négas planè, quando ſecundum te filius non ex co natus eſt: & cum filius dicitur factus pro uoluntate, quaſi cætera, admirari deum poſſum conditorem mundi, Chriſtum creantem: & digna deo uirtus eſt, ut effectorem archangelorum & angelorum, uiſibilium & inuiſibilium, cœli atq; terræ, & uniuerſæ huius creationis effecerit. Sed non hic labor domini eſt, ut omnia in creandis rebus deum poſſe tu ſentias, ſed ut ſcias deum patrem eſſe eius filij qui loquitur. Virtutes in cœlo plures ſunt, & efficientes, & æternæ, ſed unus unigenitus eſt filius, non à cæteris ſola differens poteſtate, quia per eum creata ſunt, ſed quia uerus unus eſt filius, non fiat degener, ut natus ex nihilo ſit. Audis filium, quia filius eſt crede. Audis patrem, memento quia pater eſt. Quid iſtis nominibus ſuſpicionem, maliciam, audaciam interſeris? Secundum naturæ intelligentiam nomina diuinis rebus aptata ſunt. Quid adfers uim uerborum ueritati? Audis patrem & filium, ne ambigas eſſe quod nuncupãtur. Summa diſpenſationis eſt filio, ut noueris patrem. Quid irritum facis opus prophetarũ, uerbi incarnationem, uirginis partum, uirtutem operationum, crucem Chriſti? Tibi hęc omnia impenſa, tibi præſtita ſunt, ut per hæc manifeſtus & pater tibi eſſet,

& filius. Supponis nunc uoluntatem, creationem, adoptionem: inſpice &
militiam & ſtipendium Chriſti. Nempe proclamat: Pater manifeſtaui no-
men tuum hominibus. Non audis, creatorem cœleſtium creaſti. Non au-
dis, effectorem terreſtrium effeciſti. Sed audis: Pater manifeſtaui nomen
tuum hominibus. Vtere ſaluatoris tui munere: ſcito patrem eſſe qui genu-
c it, filium eſſe qui natus eſt. Natum ex eo patre, qui eſt ex ueritate naturæ.
Memento non tibi patrem manifeſtatũ eſſe quòd deus eſt, ſed deum ma-
nifeſtatum eſſe quòd pater eſt. Audis: Ego & pater unũ ſumus. Quid diſ-
cindis & diſtrahis filium à patre? Vnum ſunt ſcilicet is qui eſt, nihil habens
quod non ſit etiam in eo à quo eſt. Cum audis filium dicentem: Ego & pa-
ter unum ſumus, perſonis rem accommoda, gignenti & genito profeſſio-
nis ſuæ permitte ſententiam. Sint unum, ut ſunt qui genuit & qui genitus
eſt, quur naturam excludis? quur ueritatem interimis? Audis: Pater in me
eſt, & ego in patre. Et hoc de patre & filio filij opera teſtantur. Non ut cor-
pus per intelligentiam noſtram corpori immittimus, neq; ut aquam uino
infundimus, ſed eandem in utroq; uirtutis ſimilitudinem & deitatis pleni-
tudinem confitemur. Omnia enim filius accepit à patre, & eſt dei forma, &
imago ſubſtantiæ eius. Eum enim qui eſt ab eo, qui eſt imago ſubſtantiæ,
tantum ad ſubſiſtendi fidem, non etiam ad aliquam naturæ diſſimilitudi-
nem intelligendam diſcernit, patrem autem in filio, & filium in patre eſſe,
plenitudo in utroque diuinitatis perfecta eſt. Non enim diminutio patris
eſt filius, nec filius imperfectus à patre eſt. Imago ſola non eſt, & ſimilitu-
do non ſibi eſt. Deo autem ſimile aliquid eſſe, niſi quod ex ſe erit, non po-
teſt. Neq; enim aliunde eſt, quod in omnibus ſimile eſt: neq; diuerſitatem
duobus admiſceri alterius ad alterum, ſimilitudo permittit. Ne ſimilia per-
mutes, neq; ſibi ex ueritate indiſcreta diſiungas. Quia qui dixit: Faciamus
Ab *ſimilem hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, inuicem eſſe ſui * ſimi-
les: in eo quod ſimilitudinem noſtram dicit, oſtendit. Ne contigeris, ne con
trectaueris, ne corruperis. Tene naturę nomina, tene filij profeſſionem. No
lo aduleris, ut filium de tuo laudes: bene habet, ut ijs quæ ſunt ſcripta con-
tentus ſis. Non eſt autem in tantum confidendum in prudentia humana,
ut perfectum ſe quis putet ſapere quod ſapiat, & in eo arbitretur abſolutæ
rationis ſummam contineri, quòd ipſa pertractans, æquabili undiq; apud
ſe exiſtimet ueritatis opinione conſtare. Non enim concipiunt imperfe-
cta perfectum, neq; quod ex alio ſubſiſtit, abſolute uel autoris ſui poteſt
intelligentiam obtinere, uel propriam: ſe quidem in eo tantum quod eſt,
ſentiens, cæterum ulterius ſenſum ſuum quàm ſibi cõſtituta ſit natura non
tendens. Motum enim ſuum non ſibi debet ſed autori, & idcirco id quod
aliud ex autore ſubſiſtit, imperfectum ſibi eſt, dum conſtat aliunde, & ne-
ceſſe eſt, ut in quo ſe perfectum putet ſapere, deſipiat, quia naturæ ſuæ non

moderans

moderans neceſſitatem, & omnia infirmitatum ſuarum exiſtimans termi-
nis contineri, falſò iam ſapientiæ nomine gloriatur, quia ſapere ſibi ultra
ſenſus ſui non liceat poteſtatem, & quàm infirmus ſubſiſtendi eſt uirtutē
tam ſenſu ſit. Atq; ob id imperfectæ naturæ ſubſtitutio, perfecti ſenſus ſa-
pientiam obtinere ſe glorians, ſtultæ ſapientiæ irridetur opprobrio, Apo-
ſtolo dicente: Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed euangelizare,
non in ſermone ſapientiæ, ne inanis fiat crux Chriſti: uerbum enim crucis
pereuntibus ſtultitia eſt, ijs autem qui ſaluantur, uirtus dei eſt. Scriptū eſt
enim: Perdam ſapientiam ſapientium, & intellectum intelligentium repro-
babo. Vbi ſapiens? ubi ſcriba? ubi conquiſitor huius ſeculi? Nónne ſtultam
fecit deus ſapientiam huius mūdi? Quoniam quidem in ſapientia dei non
cognouit mundus per ſapientiam deum, decreuit deus per ſtultitiam præ-
dicationis ſaluare credentes. Quoniam Iudæi ſigna petūt, & Græci ſapien-
tiam quærunt. Nos autem prædicamus Chriſtum Ieſum crucifixum, Iu-
dæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, ipſis autem uocatis Iu
dæis & Græcis, Chriſtum dei uirtutem & dei ſapientiam. Quia quod infir
mum dei eſt, fortius eſt hominibus: & quod ſtultum eſt dei, ſapientius
eſt hominibus. Omnis itaque infidelitas ſtultitia eſt, quia imperfecti ſen-
ſus ſui uſa ſapientia, dum omnia infirmitatis ſuæ opinione moderatur, pu
tat effici non poſſe quod non ſapit. Cauſa enim infidelitatis de ſententia
eſt infirmitatis, dum geſtum eſſe quis non putat, quod geri non poſſe
definiat, & idcirco Apoſtolus ſciens naturæ humanæ imperfectam cogni
tionem, hoc ſolum putare in ueri ratione eſſe quod ſaperet, ait: Non in ſer-
mone ſe ſapientiæ prædicare, ne prædicationis ſuæ inanis eſſet aſſertio,
ac ne ſtultitiæ eſſe prædicator exiſtimaretur, adiecit: Verbum crucis ſtul-
titiam eſſe pereuntibus, quia eam ſolam infideles prudentiam crederent
eſſe quam ſaperent, & cum nihil niſi intra infirmitatis ſuæ ſaperent natu-
ram, eam quæ ſola dei perfecta ſapientia eſt, putarent eſſe ſtultitiam, per
quod ea ipſa infirmi ſapientiæ ſuæ opinione deſiperent. Ergo quicquid pe
reuntibus ſtultitia eſt, hoc ijs qui ſaluantur, dei uirtus eſt, quia nihil natura
lis ſenſus ſui infirmitate moderantur, ſed diuinæ poteſtatis efficientiam ſe-
cundum infinitatem cœleſtis uirtutis expendunt, & idcirco ſapientiam ſa-
pientium, & intelligentiam intelligentium deus improbat, quia per opinio
nem ſtultitiæ humanæ credentibus ſalus tribuitur, dum & infideles quæ
extra ſenſum ſuum ſunt, ſtulta eſſe decernunt, & fideles poteſtati ac uirtuti
dei omnia largiendo ſibi ſalutis ſuæ ſacramenta permittūt. Non ergo ſunt
ſtulta quæ dei ſunt, ſed humanæ naturæ inſipiens prudētia eſt, quæ à deo
ſuo aut ſigna aut ſapientiam ad fidem poſtulet, & Iudæorum quidem eſt
poſtulare ſigna, quia in dei nomine per legis familiaritatē non admodum
rudes, crucis ſcandalo commouentur. Græcorum autem eſt, ſapientiam

poſcere,quia gentili ineptia humanaq́ꝫ prudentia rationem ſublati in crucem dei quærunt. Quæ quia ſecundum ſenſum naturæ infirmis occulta in ſacramento ſit,ſit ſtultitia infidelibus,cum quod naturaliter mens imperfecta non concipit,id extra prudentię cauſam eſſe decernat.Sed ob hanc imprudentem mundi ſapientiam, quæ per dei ſapientiam deum ante neſciuit,id eſt,per hanc magnificentiam mundi, ac tam ſapienter inſtituti opificij ornatum, creatoris ſui non eſt uenerata ſapientiam, placuit deo prædicatione ſtultitiæ ſaluos facere credentes,id eſt, crucis fide æternitatem mortalibus prouenire, ut confuſa humanæ ſapientiæ opinione, ibi ſalus reperiretur,ubi creditur eſſe ſtultitia.Chriſtus enim,qui ſtultitia gentibus,& Iudæis ſcandalum eſt,dei uirtus deiq́ꝫ ſapientia eſt, quia quæ ſenſu humano infirma in dei rebus & ſtulta exiſtimantur, hæc prudentiæ uirtutiq́ꝫ terrenæ,& ſapientiæ & poteſtatis ueritate præcellunt. Nihil igitur in diuinis effectibus humanæ mentis opinione tractandum eſt, neque de creatore ſuo opificij ipſius materia decernat. Aſſumenda autem nobis eſt ſtultitia, ut ſapientiam ſumamus, non in prudentiæ ſenſu, ſed naturæ noſtræ conſcientia, ut quod cogitationis terrenæ ratio non concipit, id nobis rurſum ratio diuinæ uirtutis inſinuet. Cum enim recognita ſtultitiæ noſtræ intelligentia imperitiam naturalis in nobis imprudentiæ ſenſerimus, tum per diuinæ ſapientiæ prudentiam ad dei ſapientiam imbuimur, cum ſine modo uirtutes dei ac poteſtatem metiamur, cum naturæ dominum non intra naturales leges cohibeamus,cum hoc ſolū de deo bene credi intelligamus, ad quod de ſe credendum ipſe ſibi nobiſcum & teſtis & autor exiſtit.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER QVARTVS

QVanquam anterioribus libellis, quos pridem conſcripſimus, abſolute cognitum exiſtimamus, fidem nos & confeſſionem patris & filij & ſpiritus ſancti,ex euangelicis atq́ꝫ apoſtolicis inſtitutis obtinere, neq́ꝫ quicq́ꝫ nobis cum hæreticis poſſe eſſe commune, quippe illis diuinitatem domini noſtri Ieſu Chriſti ſine modo & ratione & metu abnegantibus, tamen etiam his libellis quædam neceſſariò fuerunt comprehendenda,ut omnibus fallacijs eorum & impietatibus æditis abſolutior fieret cognitio ueritatis. Et primum cognoſcendum eſt,quæ doctrinæ eorum temeritas ſit, quodq́ꝫ irreligioſitatis periculum. Deinde quid aduerſum apoſtolicam fidem, cui nos congruimus,habeant ſententiæ,quid'ue ſoleant dicere è contrario, quaq́ꝫ uerborum ambiguitate ſimplicitatem audientium illudant.Poſtremo qua interpretationum

terpretationum ſuarum arte ueritatem diuinorum dictorum uirtutemq́ corrumpant. Non ignoramus autem, ad res diuinas explicandas, neq; hominum eloquutionem, neq; naturæ humanæ comparationem poſſe ſufficere. Quod enim inenarrabile eſt, id ſignificantiæ alicuius finem & modũ non habet, & quod ſpirituale eſt, id à ſpecie corporaliũ exemploꝝq́; diuerſum eſt. Tamen cum de naturis cœleſtibus ſermo eſt, illa ipſa quæ ſenſu mentium continentur, uſu communi & naturæ & ſermonis ſunt eloquenda, non utiq; dignitati dei congrua, ſed ingenij noſtri imbecillitati neceſſaria, rebus ſcilicet uerbisq́; noſtris ea quæ & ſentimus & intelligimus loquuturi. Atq; hæc ſicut primo libello teſtati ſumus, nunc quoq; idcirco à nobis commemorata ſunt, ut cum aliquid ex humanis comparationibus proferimus, non ſecundum naturas corporales de deo ſentire credamur, nec paſſionibus noſtris ſpiritualia comparare, ſed potius rerum uiſibilium ſpeciem ad intelligentiam inuiſibilium protuliſſe.

Quare ergo tam multa de rebus diuinis definimus?

Aiunt nanq; hæretici, non ex deo eſſe Chriſtum, id eſt, filium nõ ex patre natum, neq; deũ ex natura, ſed ex conſtitutione eſſe, adoptionẽ ſcilicet eius eſſe in nomine, quia ſicut plures deo filij, ita & hic filius ſit. Dehinc liberalitatem in dignitate, quia ſicut dij plures ſunt, ita & hic deus ſit. *Indulgentiore tamen in eo adoptionis & nuncupationis *affectu, ut & præ cęteris ſit adoptatus, & adoptiuis alijs maior ipſe ſit filius: & excellentius cunctis naturis creatus, creaturis ipſe cæteris præſtet. Aiunt etiam quidam eorum dei omnipotentiam confitentes, in ſimilitudinem eum dei creatum, & ex nihilo, ut cætera, in æterni illius creatoris ſui imaginem conſtitiſſe. Verbo uidelicet de non extantibus iuſſum eſſe ſubſiſtere, deo potente ſimilitudinẽ ſui ex nihilo cooptare. Quin etiam id adijciunt, cum unius ſubſtantiæ patrem & filium eſſe audiunt, ab anterioribus eſſe epiſcopis prædicatum, ut id ſubtiliter per ſpeciem hæreticæ opinionis infirment, dicentes eos uerbi huius ſignificationẽ, id eſt, unius ſubſtãtiæ, quod Græce dicitur homouſion, hoc ſenſu uſurpare atq; eloqui, tanq́; ipſe ſit pater qui & filius, ex infinitate uidelicet ſua protenſus in uirginem, ex qua corpus aſſumens ſibi, in eo corpore quod aſſumpſit, filij nomen addiderit. Et hæc quidem de homouſio eorum falſitas prima eſt. Sequens illa eſt, quòd affirment id enunciationem homouſion ſignificare, quod rei anterioris atq; alterius communio ſit duobus, & tanq́; prior ſubſtantia uel uſia materiæ alicuius extiterit, quæ participata duobus, & in utroq; conſumpta, utrunq; illum & naturæ anterioris, & rei eſſe teſtetur unius. Atque idcirco improbare ſe homouſij aiunt confeſſionem, quod enunciatio eius neque filium à patre diſtinguat, & poſteriorem patrem materia, quæ ſibi cum filio ſit communis, oſtendat. Tertio quoque hanc improbandi homouſij cauſam comminiſcuntur, quòd ſecundum uerbi huius ſignificationem, ex diuiſione paternæ ſubſtantiæ eſſe

*Al's *Indulgentiorem*
*Al's *affectum*

filius exiſtimetur,tanquam deſectus ex eo fuerit, ita ut in duos ſit res una diuiſa,& ideo ſubſtantiæ dicantur unius,quia portio deſecta de toto,in natura ea ſit unde deſecta ſit, nec poſſe in deũ cadere diuiſionis paſſionem, quia & demutabilis erit, ſi imminutioni per diuiſionem fiat obnoxius,& imperfectus efficietur, perfectionis ſuæ in portionem alteram decedente ſubſtantia:nec non in eo ſe eleganter doctrinæ propheticæ,ſed & euangelicæ atq; apoſtolicæ poſſe exiſtimant contraire,ut filij natiuitatẽ intra tempora prædicent.Cum enim uitioſe à nobis aſſerant dici filium ſemper fuiſſe,neceſſe eſt ut excludendo quod ſemper fuerit, natiuitatem eius confiteantur ex tempore.Si enim non ſemper fuit,erit tempus quo non fuit. Et ſi eſt tempus quo non fuit, erit ante eum tempus, quia qui non ſemper eſt, Al.*Quod eſſe cœpit ex tempore.*Qui autẽ caret tempore, nõ poteſt eo carere quod ſemper eſt.Reſpuere ſe autem id quod ſemper filius fuerit,ob eam cauſam affirmant,ne per id quod ſemper fuit,ſine natiuitate eſſe credatur, tanquã per id quod ſemper fuiſſe dicitur,innaſcibilis prędicetur. O ſtultos atq; impios metus,& irreligioſam de deo ſolicitudinem.Hæc quæ in homouſij ſignificatione,& in eo quod ſemper filius eſſe dicitur arguuntur,eccleſia abominatur,reſpuit,damnat. Nouit enim unum deum,ex quo omnia. Nouit & unum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem omnia. Vnum ex quo,& unum per quem.Ab uno uniuerſorum originem,Per unum cunctorum originem & creationem, In uno ex quo autoritatem innaſcibilitatis intelligit, In uno per quem poteſtatem nihil differentem ab autore ueneratur. Cum ex quo & per quem, ad id quod creatur, in his quæ creata ſunt communis autoritas ſit, nouit in ſpiritu deum ſpiritum impaſſibilem & indeſecabilem.Didicit enim à domino, ſpiritui carnem & oſſa non eſſe, ne fortè cadere in eum corporalium paſſionum detrimenta credantur.Nouit unum innaſcibilem deum:nouit & unum unigenitum dei filium. Confitetur patrem æternum, & ab origine liberum: confitetur & filij originem ab æterno.Non ipſum ininitiabilem,ſed ab initiabili.Non per ſeipſum,ſed ab eo qui à nemine ſemper eſt, natum ab æterno, natiuitatem uidelicet ex paterna æternitate ſumentem. Caret ergo fides noſtra hæreticæ prauitatis opinione.Aedita nanque eſt ſenſus noſtri profeſſio,licet nondum ſit ratio profeſſionis expoſita. Tamen ne quid in homouſij à patribus nuncupati enunciatione,& in ea quod ſemper fuerit confeſſione ſuſpicionis relinqueretur,iſta memorata ſunt,quibus & ſubſiſtere filium in ſubſtantia qua genitus ex patre eſt cognoſceretur:& patri de ſubſtantia qua manebat,per filij natiuitatem nihil eſſe decerptum. Et homouſion patri filium non de commemoratis ſuperius uitijs cauſiſq; à ſanctis, & doctrinam dei callentibus uiris eſſe memoratum,ne quis forte exiſtimaret adimi per uſiam natiuitatem unigeniti filij,quod patri homouſios diceretur, ſed ut ſuſcepti huius

ius utriuſq; uerbi neceſſitatem, & contra debacchantes tunc hæreticos ad maximam fidei ſecuritatem, uſurpati rationem intelligamus, reſpondendum eſſe exiſtimo hæreticorum peruerſitati, & omnes eorũ ſtultas ac mortiferas inſtitutiones euangelicis atq; apoſtolicis teſtimonijs coarguendas. Videntur enim ſibi de ſingulis quæ aſſerunt præſtare rationem, quia ſingulis aſſertionibus ſuis quædam ex diuinis uoluminibus teſtimonia ſubdiderunt, quæ corrupto intelligentiæ ſenſu ſolis tantum ignorãtibus blandiantur, ſpeciem ueritatis ſecundum prauitatem interpretantium præſtituta. Conãtur enim ſola dei patris diuinitate celebrata filio auferre quod deus eſt, quia ſcriptum eſt: Audi Irael: Dominus deus tuus, deus unus eſt. Et id ipſum ad legis doctorem interrogantem, quod præceptum maximum eſſet in lege, domino dicente: Audi Iſrael: Dominus deus tuus, deus unus eſt. Et rurſum Paulo ita prædicante: Vnus enim deus, & unus mediator dei & hominũ. Tum quòd ſolus innaſcibilis, & quòd ſolus uerus ſit, quia Eſaias dixerit: Benedicent te ſolum deum uerum. Quodq; id ipſum conteſtatus ſit dominus in Euangelijs dicens: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Tum quod ſolus ſapiens ſit, ne quid ſapientiæ filio relinquatur, ſecundum Apoſtoli dictum: Ei autem qui potens eſt confirmare uos ſecundum Euangelium meum, & prædicationem Ieſu Chriſti, ſecundũ reuelationem ſacramenti temporibus ſecularibus taciti: manifeſtati autem nunc per ſcripturas propheticas ſecundum præceptũ æterni dei, in obedientiam fidei in omnes gentes, cogniti ſoli ſapienti deo per Ieſum Chriſtum, cui eſt gloria in ſecula ſeculorum, amen. Tum quia ſolus bonus, ne quid ſit bonitatis in filio, quia per eum dictũ ſit: Nemo bonus niſi unus deus. Tum quòd ſolus ſit & potens, quia Paulus dixerit: Quem temporibus ſuis oſtendit nobis beatus & ſolus potens, rex regum, & dominus dominantium. Tum quòd hunc nouerint inconuertibilem & indemutabilem, quia per prophetã dixerit: Ego ſum dominus deus ueſter, & non demutor. Et Iacobus apoſtolus dixerit: Apud quem non eſt demutatio. Hunc iuſtũ iudicem, quia ſcriptũ eſt: Deus iuſtus iudex, fortis & patiens. Hunc cuncta procurantem, quia dominus dixerit cum ei de auibus ſermo eſſet: Et pater ueſter cœleſtis paſcit illa. Et rurſum: Nõnne duo paſſeres aſſe ueneunt, & unus ex illis non cadet ſuper terram ſine patris ueſtri uolũtate? Sed & capilli capitis ueſtri numerati ſunt. Hunc omnia prouidentem, ſicut beata Suſanna dicit: Deus æternus, abſconditorum cognitor, ſciens omnia ante generationẽ eorũ. Hunc etiã inconceptibilem ſecundum quod dictum eſt: Cœlum mihi thronus eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum, quam domũ ædificabitis mihi, aut quis locus requietionis meæ? Hæc enim fecit manus mea, & ſunt omnia hæc mea. Hunc quoq; capientem omnia Paulo teſtante: Quoniam in ipſo uiuimus

Teſtimonium quod deprauate proſe torquẽt heretici

& mouemur

& mouemur & ſumus. Et Pſalmographo dicẽte: Quò abibo à ſpiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero ad infernum, ades. Si ſumpſero pennas meas ante lucem, & habitauero in poſtremis maris, etenim illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Hunc quoq; incorporeum, quia dictum eſt: Spiritus enim deus eſt, & adorantes eum, in ſpiritu & ueritate adorare oportet. Hunc immortalem & inuiſibilem, Paulo dicente: Qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat inacceſſibilem, quem nemo hominum uidit, nec uidere poteſt. Et ſecundum Euangelium: Deum nemo uidit unquam, niſi unigenitus filius, qui eſt in ſinu patris. Hunc quoq; ſolum manentem, quia dictum eſt: Ego ſum qui ſum. Et rurſum: Sic dices filijs Iſrael: Miſit me ad uos is qui eſt. Et per Hieremiam: Qui es domine. Atque hæc * quis intelligat plena fraudis eſſe & plena fallaciæ? Quæ quanquam ſint ſubtiliter confuſa atq; permixta, tamen abſolute artificioſam malitiæ atq; ſtultitiæ calliditatem & ineptiam teſtantur. Inter cætera enim addiderũt, ſolum ſe patrem innaſcibilem cognouiſſe: tanquam hinc quiſquam poſſit ambigere, eum ex quo ille genitus ſit, per quem omnia ſunt, id quod ipſe eſt à nemine conſecutum. Ipſo enim quod pater dicitur, eius quem genuit autor oſtenditur, id habens nomen, quod neq; profectũ ex alio intelligatur, & ex quo is qui genitus eſt, ſubſtitiſſe doceatur. Igitur id quod deo patri proprium eſt, proprium ei ac ſecretum relinquamus, confitentes in eo æternæ uirtutis innaſcibilem poteſtatem. Nemini autem dubium eſſe exiſtimo, ob eam cauſam in confeſſione dei patris quædam eius tanquam peculiaria & priuata memorari, ne præter ipſum eorum quiſquam particeps relinquatur. Dum enim dicũt, ſolum uerum deum, ſolum iuſtum, ſolũ ſapientem, ſolum inuiſibilem, ſolũ bonum, ſolum potentem, ſolũ immortalitatem habentẽ, in eo quòd ſolus hæc ſit, à communione eorũ ſecundum hos filius ſeparatur. Soli enim, ut aiunt, propria non participantur ab altero: quæ ſi in patre ſolo, nõ etiam in filio eſſe exiſtimabuntur, neceſſe eſt ut filius deus & falſus & inſipiens, & ſecundum cõſpicabiles materias corporeus & maleuolus & infirmus, & extra immortalitatem credatur eſſe, qui ab his omnibus, cum in his pater ſolus ſit, excipitur. Dicturi autem de abſolutiſsima maieſtate & de pleniſſima diuinitate unigeniti dei filij, non exiſtimamus quenquam arbitraturum, omnem hunc ſermonem, quo * hæſuri erimus, ad dei patris contumeliam pertinere, quaſi ex eius dignitate decedat, ſi quid eorum referatur ad filium, cum potius honor filij dignitas ſit paterna, & glorioſus autor ſit, ex quo is qui tali gloria ſit dignus extiterit. Nihil enim niſi natum habet filius, & geniti honoris admiratio in honore generantis eſt. Ceſſat ergo opinio contumeliæ, cum quicquid ineſſe filio maieſtatis docebitur, id ad amplificandam poteſtatem eius, qui iſtiuſmodi genuerit, redundabit. Conſequens autẽ eſt, ut

Al. * quis non intelligat

Al. * uſuri

cognitis

cognitis iam ijs,quæ ad deformationem filij de patre cōfeſſi ſunt,id ipſum
illud quod de filio profeſſi ſunt audiatur.Reſponſuri enim ſingulis eorum
propoſitionibus , & diuinorum dictorum teſtimonijs irreligioſam eorum
doctrinam prodituri,debemus ad illa quæ de patre dicta ſunt, ea quæ de-
inceps de filio dei ſint commemorata ſubiungere,ut de confeſſione ea quę
de patre & filio eſt,inter ſe comparata,unus atq; idem à nobis in abſoluen
dis ſingulis propoſitionibus ordo teneatur . Memorāt nanq; filiū dei neq;
ex aliqua ſubiacente materia genitū eſſe , quia per eum creata omnia ſunt:
neq; ex deo eſſe,quia decedere ex deo nihil poſſit,ſed eſſe ex ijs, quæ non
erant,id eſt,creaturā dei perfectam,uerūtamen non ſimilem cæteris creatu
ris.Eſſe autem creaturam,quia ſcriptū ſit: Dominus creauit me initium uia
rum ſuarum.Eſſe autem facturam perfectam , ſed non ſimilem cæteris fa-
cturis . Facturam autem per id quod Paulus ad Hebræos dixerit : Tanto
melior factus angelis , quanto excellentius ab his poſſidet nomen. Et rur-
ſum:Vnde fratres facti uocationis cœleſtis participes cognoſcite Apoſto-
lum & principem ſacerdotum confeſſionis noſtræ Ieſum Chriſtū,qui fide
lis eſt ei qui fecit eum . Ad infirmādam uero filij & uirtutem & poteſtatem
& diuinitatem eo maxime utuntur,quod dixerit:Pater maior me eſt.Idcir-
co autem nō eſſe eum unum ex omnibus creaturis cōcedunt,quia ſcriptum
eſt : Omnia per eum facta ſunt . Concludunt ergo omnem irreligioſitatis
ſuæ doctrinā iſtiuſmodi uerbis,dicentes:Nouimus deum unū,ſolum infe- *Exemplū blaſphemiæ eorū qui creaturā eſſe dei filium dicunt*
ctum,ſolū ſapientem,ſolum ſempiternū,ſolum ſine initio,ſolum uerum, ſo
lum immenſum,ſolū immortalitatem habentem, ſolum optimum , ſolum
potentem,omniū creatorem,ordinatorē & diſpoſitorem inconuertibilē, in
commutabilem,iuſtum & optimum legis & prophetarū & noui teſtamen-
ti : hunc deum genuiſſe filium unigenitum ante omnia ſecula , per quem &
ſeculum & omnia fecit : natum autem nō putatiue, ſed uere obſecutum uo
luntati ſuæ: immutabilem & incōuertibilem,creaturam dei perfectam, ſed
non ſicuti unam de creaturis facturam,ſed nō ſicuti cæteræ facturę. Nec ut
Valentinus prolatione patris natum cōmentatus eſt . Nec ſicut Manichæ- *Valentinus*
us partem unius ſubſtantiæ patris natū expoſuit . Nec ſicut Sabellius,qui *Manichæus* *Sabellius*
unionem*diuidit,ipſum eſſe dixit filium quem & patrem.Nec ſicut Hiera- *Hierachas*
chas lucernā * dicit de lucerna, uel lampadam in duas partes.Nec eum qui *Forte*inducit*
fuit ante,poſtmodum natum,uel ſupercreatū in filium,ſicuti & tu ipſe bea- *Forte* diuidit*
tiſſime papa,media in eccleſia & in conſeſſu fratrum frequenter eos qui ta-
lia introducunt renuiſti . Sed ſicut diximus uoluntate dei ante tempora &
ſecula creatum,& uiuere & eſſe accipiens à patre,& glorians cum ſubſiſten
te patre . Neq; enim pater dans ei omnium hæreditatem fraudauit ſemet-
ipſum ab his, quę non facta habentur ab ipſo,fons eſt autem omniū.Qua *Tres ſubſtantiæ, ὑποστάσεις*
propter tres ſubſtantiæ ſunt,pater & filius & ſpiritus ſanctus , & quidē de-
us pater

us pater cauſa eſt omnium, omnino ſine initio ſolitarius: filius autem ſine tempore æditus eſt à patre & ante ſecula creatus & fundatus. Non erat antequam naſceretur, ſed ſine tempore ante omnia natus, ſolus à ſolo patre ſubſiſtit. Nec enim eſt æternus, aut coæternus, aut ſimul nō factus cum patre, nec ſimul cum patre habet eſſe, ſicuti quidam dicūt, aut aliqui duo non nata principia introducentes, ſed ſicut unio eſt principium omnium, ſic & deus ante omnia eſt. Propter quod & ante filium eſt, ſicut & à te didicimus papa media in eccleſia prædicante. Secundum quod itaq; & à deo eſſe habet, & gloriari & uiuere, & omnia ei ſunt tradita, ſecundum hoc principium eius eſt deus. Principatur autem ei utpote deus eius, cum ſit ante ipſum. Si enim quod ex ipſo & quod ex utero exiuit & uenit, & quod ex patre, uelut partem eius unius ſubſtantiæ, & quaſi prolationem extendens intelligitur, compoſitus erit pater, & diuiſibilis & mutabilis & conuertibilis, etiam corpus ſecundum illos, &, quantum in ipſis eſt, cōſequentia corpori ſuſtinens ſine corpore deus. Hic eorum error eſt, hæc mortifera inſtitutio, ad cuius confirmationem corrupto intelligentiæ ſenſu, diuinorum dictorum teſtimonia uſurpant, & de his ſub occaſione humanæ ignorantiæ mentiuntur. Nemini autem dubium eſſe oportet ad diuinarum rerum cognitionem diuinis utendum eſſe doctrinis. Neq; enim ſcientiam cœleſtium per ſemet humana imbecillitas conſequetur, neq; inuiſibilium intelligentiam ipſe ſibi corporaliū ſenſus aſſumet. Non enim uel id quod creatum in nobis atq; carnale eſt, uel id quod in uſum uitæ noſtræ ex deo datum eſt, ſuomet iudicio naturam creatoris ſui opuſq; diſcernet. Non ſubeunt ingenia noſtra in cæleſtem ſcientiam, neq; incomprehenſibilem uirtutem ſenſu aliquo infirmitas noſtra concipiet, Ipſi de ſe deo credendum eſt, & ijs quæ cognitioni noſtræ de ſe tribuit obſequendum. Aut enim more gentilium denegandus eſt, ſi teſtimonia eius improbantur: aut ſi ut eſt deus creditur, non poteſt aliter de deo ꝙ ut ipſe eſt de ſe teſtatus, intelligi. Ceſſent itaq; propriæ hominum opiniones, neq; ſe ultra diuinam conſtitutionem humana iudicia extendant. Sequamur ergo aduerſus irreligioſas & impias de deo inſtitutiones, ipſas illas diuinornm dictorum autoritates, & unumquodq; eorum ipſo, de quo quæritur, autore tractabimus, non ad fallendam & male imbuendam audientium imperitiam, quaſdam uerborum enunciationes ſubtractis eorum cauſis coaptantes. Intelligentia enim dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi, quia non ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubiectus. Verum omnia æditis ſimul & dicendi cauſis & dictorum uirtutibus proſequemur. Igitur ſingula ſecundū propoſitionis ordinem retractentur. Nam hoc eorum principale eſt: Nouimus, inquiunt, unum ſolum deum, Moyſe dicente: Audi Iſrael, Dominus deus tuus deus unus eſt, ſed nunquid hinc quiſquam fuit auſus ambigere, aut unquam aliter à quoquam eorum prædicatum

dicatum eſſe qui deum crederent cognitũ eſt,niſi unũ deũ eſſe,ex quo omnia,unam uirtutem innaſcibilem,& unam hanc eſſe ſine initio poteſtatem? Sed nõ per id quod deus unus eſt,dei filio accidit negari poſſe, quod deus eſt. Moyſes nanq;,uel potius deus per Moyſen, populo & in Aegypto & in deſerto idolis & deorũ(ut putabant)religionibus occupato,hoc cõſtituit principale mandatum, ut unum deũ crederet, & uere ac merito conſtituit. Vnus eſt enim deus,ex quo omnia. Sed uideamus an idem Moyſes eum quoq; per quem omnia ſunt,deũ eſſe confeſſus ſit. Non enim patri adimitur quòd deus unus eſt, quia & filius deus ſit. Eſt enim deus ex deo, unus ex uno:ob id unus deus,quia ex ſe deus.Cõtrà uero,nõ minus per id filius deus,quia pater deus unus ſit. Eſt enim unigenitus filius dei, nõ innaſcibilis,ut patri adimat quòd deus unus ſit, neq; aliud ipſe quàm deus, quia ex deo natus eſt:de quo quamuis ambigi nõ oporteat, quin naſcendo ex deo deus ſit,per quod fidei noſtræ deus unus eſt,tamen uideamus an Moyſes qui ad Iſrael dixerat:Dominus deus tuus unus eſt,dei filiũ deũ prædicauerit. Vti enim nos ad cõfitendam domini noſtri Ieſu Chriſti diuinitatem teſtimonio illius oportebit,cuius autoritate hæretici unũ tantũ deũ confitentes,filio putant negandũ eſſe quòd deus eſt.Igitur cũ abſoluta hæc de deo & perfecta confeſſio ſit,ſecundũ Apoſtolum ita loqui:Vnus deus pater ex quo omnia.& unus dominus noſter Ieſus Chriſtus per quẽ omnia, uideamus originem mundi,quid de ea Moyſes loquatur.Ait namq;: Et dixit deus,fiat firmamentũ in medio aquæ, & ſit diuidens inter aquam & aquam, & factum eſt ſic,& fecit deus firmamentũ, & diuiſit deus per mediũ aquæ. Habes ergo deũ ex quo,habes deũ per quem: aut ſi id negabis, neceſſe eſt id quod factũ eſt, per quem factũ ſit doceas: aut certe naturam ipſam creandorum deo obedientem eſſe demonſtres, quæ ad id quod dictũ eſt,fiat firmamentũ,ſe ipſam dei uerbo iuſſa firmauerit.Sed hæc diuinæ ſcripturæ ratio nõ recipit. Omnia enim,ſecundũ prophetam,facta ex nihilo ſunt,nec natura aliqua manens demutata in aliud eſt,ſed id quod non erat creatum eſt,& abſolutum eſt. Per quem? Audi Euangeliſtam:Omnia per ipſum facta ſunt.Si quæris per quem, audias eundem Euangeliſtam dicentem: In principio erat uerbũ,& uerbũ erat apud deũ,& deus erat uerbũ, hoc erat in principio apud deum.Omnia per ipſum facta ſunt. Quod ſi negare uoles à patre dictum uideri, fiat firmamentũ, audias rurſum prophetam dicentem:Ipſe dixit & facta ſunt,ipſe mandauit & creata ſunt.Quod ergo dictũ eſt,fiat firmamentũ,in eo quod pater ſit locutus oſtenditur. Quod autem adijcitur:Et factum eſt ſic, & quod feciſſe deus dicitur, in eo perſona efficientis eſt intelligenda,qui faciat.Dixit enim & facta ſunt. Non utiq; ſolum uoluit & fecit,mandauit & creata ſunt.Non utiq; quia complacitũ ei eſt extiterunt, ut mediatoris officium inter ſe & ea quæ eſſent creanda ceſſaret.

Patris iuſſu per filiũ omnia condita

Dicit ergo fieri deus ex quo omnia ſunt, & fecit deus per quē omnia ſunt. Eodem pariꝗ nomine, & in dicentis ſignificatione & in efficientis operatione confeſſio eſt. Si autem loqui audebis, nō de filio dici, & fecit deus, ubi erit quod dictum eſt: Omnia per ipſum facta ſunt? Et illud Apoſtolicum: Vnus dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia? Et illud: Ipſe dixit & facta ſunt? Quòd ſi impudentiam tuam hæc diuinitus dicta cōuincent, nō adimitur dei filio quòd deus ſit, per id quod dictū eſt: Audi Iſrael, Dominus deus tuus, deus uuus eſt: cum ab eo ipſo qui hæc eſt locutus, in ipſa cōſtitutione mundi deus fuerit prædicatus & filius. Sed uideamus in quem profectum hęc diſtinctio iubentis dei, & facientis dei agatur. Nam tametſi ſenſus cōmunis intelligentiæ nō recipiat, ut in eo quod dictum eſt, iuſſit & facta ſunt, ſolitarius atꝗ idem ſignificatus eſſe credatur, tamen nequid ambigi poſſit, oportet ea quæ mundi creationem conſecuta ſunt explicari. Cū igitur perfecto mundo eius incola formandus eſſet, talis de eo ſermo eſt: Et dixit deus, Faciamus hominē ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Et rurſum: Et fecit deus hominem, ad imaginem dei fecit eum. Quæro nunc, ſolum ne ſibi deum locutū exiſtimes, an uero ſermonem hunc eius intelligas nō ſibi, ſed ad alterum extitiſſe? Si ſolum fuiſſe dicis, eius ipſius uoce argueris dicentis: Faciamus hominem ad imaginē & ſimilitudinē noſtram. Deus enim per legiſlatorem ſecundū intelligentiam noſtram locutus eſt, uerbis uidelicet quibus uti ipſe nos uoluit, cognitionem eorum nobis quæ geſſit impertiens. Significato namꝗ dei filio per quem facta ſunt omnia, in eo quod dictum eſt: Et dixit deus, Fiat firmamentum. Et rurſum ita dictum eſt: Et fecit deus firmamentū, ne tamen hic quidam inanis ac ſuperfluus ſermo exiſtimaretur, ſi ſibiipſi dixiſſet ut fieret, & rurſum ipſe feciſſet (Quid enim tam alienum ab eo qui ſolus eſſet, ut ſibi faciendū diceret, cum uoluntate tantum opus eſſet ut fieret?) abſolutius uoluit intelligi ſignificationem hanc nō ad ſe tantum eſſe referendam, dicendo: Faciamus hominē ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, ſuſtulit ſingularis intelligentiam profeſſione conſortij. Conſortium autē eſſe aliquod ſolitario ipſe ſibi non poteſt. Neꝗ rurſum recipit ſolitarij ſolitudo, faciamus. Neꝗ quiſquam alieno à ſe, noſtram, loquitur. Vterꝗ ſermo & faciamus & noſtram, ut ſolitarium eundemꝗ nō patitur, ita neꝗ diuerſum à ſe alienumꝗ ſignificat. Aut quæro, ſi cum audias ſolitariū, utrum nō ipſum eundemꝗ eſſe exiſtimes: aut cum audias nō ipſum, neꝗ eundem, an ne quòd ſolitarius tantū ſit intelligas? In ſolitario ergo ſolitarius, in nō eodem uero neꝗ ipſo, non ſolitarius reperitur. Solitario ergo conuenit faciam & meam: non ſolitario uero, faciamus & noſtram. Cum itaꝗ legimus: Faciamus hominem ad imaginē & ſimilitudinem noſtram, quia ſermo uterꝗ, ut nō ſolitarium tantum, ita neꝗ differentem eſſe ſignificat, nobis quoꝗ nec ſolitarius tantum, nec diuerſus

uerſus eſt confitendus,cognita per id quod noſtram imaginem dicit,nō etiam imagines noſtras,unius in utroq; proprietate naturæ. Non ſufficit autem ſolam uerborū attuliſſe rationem, niſi dictorū intelligentiam etiam rerum operatio conſequatur.Scriptum enim ita eſt: Et fecit deus hominem, ad imaginē dei fecit eum. Quæro ſi ſolitario atq; ipſi ad ſe eundem fuit ſermo,quid hic ſentiendum exiſtimes? Video enim nunc tripertitam ſignificationem & facientis & facti & exempli. Qui factus eſt,homo deus. Deus autē fecit,& quem fecit ad imaginem dei fecit. Si de ſolitario Geneſis eſſet locuta,dixiſſet utiq;:& fecit ad imaginem ſuam. Sed ſacramentū Euangelicum annuncians, non duos deos, ſed deum & deum elocuta eſt, cum hominem per deum effectum ad imaginem dei dicit. Atq; ita deus,ad cōmunem ſibi cum deo imaginem atq; eandem ſimilitudinem hominem reperitur operari, ut nec ſolitudinis intelligentiam ſignificatio efficientis admittat,nec diuinitatis diuerſitatem, ad eandem imaginē ac ſimilitudinem conſtituta patiatur operatio. Et quanq; ſuperfluum poſt hęc exiſtimetur ultra aliquid afferre,quia in diuinis rebus nō frequentius dicta ſufficiunt, tamen quid de hoc eodem dictum ſit cognoſci oportet. Non enim diuinorum dictorū, ſed intelligentiæ noſtræ à nobis ratio præſtanda eſt. Deus ad Noe inter multa mandata ita loquitur: Qui effuderit ſanguinem hominis, pro ſanguine eius effundetur anima eius, quia ad imaginē dei fecit hominem. Etiam hic diſtinguitur exemplū,opus & operans. Deus teſtatur ſe ad imaginem dei hominem feciſſe. Cum faciendus homo eſt,quia neq; de ſe,neque ad ſe loquebatur,dixit ad imaginem noſtram. Cum autem factus homo eſt,fecit deus hominem ad imaginem dei. Non ignorauit utiq; uerbi proprietatem,ſi ſibi ipſe loqueretur,ut diceret:Feci ad imaginem meam. Dixerat enim iam ad demonſtrandam naturæ unitatē,faciamus ad noſtram. Neq; rurſum confundit de ſolitario ac nō ſolitario intelligentiam, cum hominem deus faciens,ad imaginem dei fecerit. Quòd ſi deum patrem ſolitarium ſibi hæc locutum fuiſſe affirmare uoles, tanquam concedi tibi poſſit, ut unus ſecum uelut cum altero ſit locutus, credaturq; in eo, quod ad imaginem dei fecit hominem,ita uoluiſſe intelligi, tanquam ad imaginem meam feci hominem, primum ipſe teſtimonio tuo redargueris. Dixiſti enim: Ex patre omnia,ſed per filium omnia. Namq; per id quod dictum eſt: Faciamus hominem,ex eo origo eſt, ex quo capit & ſermo. In eo uero quod deus ad imaginem dei fecit hominē,ſignificatur etiam is per quem cōſummatur operatio. Tū deinde nequid tibi hinc liceat mentiri, ſapientia quam tu ipſe Chriſtum confeſſus es,contraibit dicens: Cum certos ponebat fontes ſub cœlo, cum fortia faciebat fundamenta terræ, eram apud illum cuncta componens. Ego eram ad quem gaudebat, quotidie autem lætabar in conſpectu eius in omni tempore, cū lætaretur orbe perfecto, & lætabatur

Aliud teſtimonium quòd filius deus

in filijs hominũ. Concluſa eſt omnis occaſio, & coarctatur ad ueri confeſſionem uniuerſus error. Adeſt deo genita ante ſecula ſapientia. Neq; ſolũ adeſt, ſed etiam componit. Eſt ergo componẽs apud ipſum. Intellige compoſitionis uel diſpoſitionis officiũ. Pater enim in eo quod loquitur efficit, filius in eo quod operatur quæ fieri ſunt dicta, componit. Perſonarum autem ita facta diſcretio eſt, ut opus referatur ad utrunq;. Nam in eo quod dicitur faciamus, & iuſſio exequatur & factũ. In eo uero quod ſcribitur: Eram apud illum componens, nõ ſolitarium ſe ſibi eſſe in operatione ſignificat. Lætatur autem ante eum quem ſibi ſignificat aggaudere lætanti. Quotidie autem lætabar in conſpectu eius in omni tempore, quando lætabatur orbe perfecto & lætabatur in filijs hominum. Cauſam lætitiæ ſuæ ſapientia docuit, lætabatur autem ob lætitiam patris in perfectione mundi, & in filijs hominum lætantis. Scriptũ eſt enim: Et uidit deus quia bona ſunt. Placere patri opera ſua gaudet, per ſe ex præcepto eius effecta. Gaudiũ enim ſuum hinc eſſe profitetur, quòd in conſummato orbe in filijs hominum pater lætus exiſteret. Et in filijs hominum ob id, quia iam in uno Adam omne humani generis exordium conſtitiſſet. Non ergo in fabricatione mundi ſolitarius pater ſibi loquitur, ſapientia ſecum & cooperante & conſummata cooperatione gaudente. Non ignoramus autẽ multa & maxima ad abſolutionem horum dictorũ eſſe reliqua, ſed dilata nobis potius quàm diſſimulata habeantur. Plenior namq; eorum tractatus propoſitionibus cæteris reſeruatur. Nunc enim tantum ad id reſpondetur quod in expoſitione fidei ſuæ, uel potius perfidiæ ab impijs dictum eſt, unum tantum deum à Moyſe prædicatum, & uere ita prædicatũ meminimus, quia unus deus eſt ex quo omnia. Sed non propterea ignorandũ eſſe, quia filius deus eſt, cum idem Moyſes deum & deum toto operis ſui corpore ſit profeſſus. Igitur uidendum eſt, quomodo electio & legiſlatio deum & deum pari confeſſionis ordine prædicet. Poſt multas nanq; dei id ad Abraham allocutiones, cum aduerſum Agar Sara cõmoueretur, conceptui ancillæ domina ſterilis inuidens, cumq; diſceſſiſſet à conſpectu eius, ita de ea ſcriptura loquitur: Et dixit angelus domini ad Agar: Redi ad dominam tuam, & humilia te ſub manibus eius. Et dixit ei angelus domini: Multiplicans multiplicabo ſemen tuum, & non dinumerabitur à multitudine. Et rurſum: Et uocauit nomen domini, qui loquebatur ſecum deus, qui aſpexiſti me. Angelus dei loquitur. Duplex autem in angelo dei ſignificatio eſt, ipſe qui eſt, & ille cuius eſt. Et loquitur nõ res ſecundum nomen officij ſui. Ait enim: Multiplicans multiplicabo ſemen tuum, & nõ dinumerabitur à multitudine. Miniſteriũ angeli poteſtas multiplicandarũ gentium excedit, ſed quid tandem de eo qui dei angelus, quæ ſoli deo propria ſunt loquebatur, ſcriptura teſtata eſt: Et uocauit nomen domini qui loquebatur ſecum, tu deus qui aſpexiſti me.

Primum

Primum angelus dei, ſecundo dominus. Vocauit enim nomen domini, qui loquebatur ſecum. dehinc tertio deus: Tu enim es deus qui aſpexiſti me. Qui angelus dei dictus eſt, idem dominus & deus eſt. Eſt autē ſecundum prophetam filius dei, magni conſilij angelus: ut perſonarū diſtinctio abſoluta eſſet, angelus dei eſt nuncupatus. Qui enim eſt deus ex deo, ipſe eſt & angelus dei. Vt uero honor debitus redderetur, & dominus & deus eſt prædicatus, & hic quidem primū angelus dei, deinde idem poſtea & dominus & deus. Ad Abraham uero tantū deus. Tota enim iam perſonarū diſcretione præmiſſa, ne ſolitarij error ſubeſſet, abſolutum & uerum eius nomen edicitur. Scriptum namq; eſt: Et dixit deus ad Abraham, Ecce Sara uxor tua pariet tibi filiū, & uocabis nomen eius Iſaac, & ſtatuam teſtamentum meum ad illum in teſtamentū æternum & ſemini eius poſt illum. De Iſmael autem hæc: Ecce exaudiui te, & benedixi eum, & amplificabo eum ualde. Duodecim gentes generabit, & dabo eum in gentē magnam. Nunquid ambigitur, quin qui angelus dei dictus eſt, idem rurſum dicatur & deus? Pariterq; de Iſmael ſermo eſt, & nunc & dudum multiplicandus ab eodem eſt. Et ne fortè non idem qui eſſet locutus ad Agar, nunc loqui crederetur, eiuſdem perſonæ ſignificationem diuinus ſermo teſtatur, dicens: Et benedixi eum, & multiplicabo eum. Benedictio ex præterito eſt, iam enim ad Agar ſermo fuerat: amplificatio uero in futurum. Nunc enim primum ad Abraham de Iſmael deus loquitur: ad Agar uero angelus dei locutus eſt. Deus igitur eſt qui & angelus dei eſt, quia & qui angelus dei eſt, deus eſt ex deo natus. Dei autē angelus ob id dictus, quia magni conſilij eſt angelus. Deus uero idem poſtea demonſtratus eſt, ne qui deus eſt, eſſe angelus crederetur. Sequatur ſermo ordinem rerum. Angelus dei ad Agar locutus eſt, idem ad Abraham deus loquitur. Ex eodem ad utrunq; fit ſermo. Benedicitur Iſmael, & in gentem magnam amplificandus eſſe promittitur. Scriptura & per Abraham, deum eſſe qui loqueretur, oſtendit. Abrahæ quoq; Iſaac filius promittitur. Dehinc poſtea aſſiſtunt uiri tres. Abraham conſpectis tribus unum adorat & dominum confitetur. Scriptura aſtitiſſe uiros tres edidit: ſed patriarcha non ignorat qui & adorandus ſit & confitendus. Indiſcreta aſſiſtentium ſpecies eſt, ſed ille dominum ſuum fidei oculis & uiſu mentis agnouit. Dehinc ſequitur. Et dixit ei: Reuertēs ueniam ad te, ad hoc tempus in futurū, & habebit filium Sara uxor tua. Et poſt hęc dixit ei dominus: Num celabo ego* Abrahæ puero meo quæ facturus ſum? Et rurſum: Dixit autem dominus, Clamor Sodomorū & Gomorreorum impletus eſt, & peccata eorū magna ualde. Et rurſum poſt alium multū ſermonem, quem breuitatis ſtudio prætermittimus, cum de iuſtis unà cum iniuſtis perdendis Abraham eſſet ſolicitus, ait: Nequaq; qui iudicas terram, facies hoc iudicium, ut perdas iuſtum cū impijs. Et dixit dominus: Si inue-

Filius eſt angelus dei & deus

Magni conſilij angelus

Erant tres uiri ſpecie ſimiles, ſed Abrahã uiſu mentis et oculis fidei deū inter alios agnouit

Al. Abrahã puerū meū*

nero Sodomis quinquaginta iuſtos in ciuitate, remittam omni loco prop' ter illos iuſtos. Et rurſum conſummato ſermone ad Loth fratrem Abrahę' ſcriptura dicit: Et dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorram ſulphur & ignem à domino de cœlo. Et rurſum: Et dominus uiſitauit Saram, ſicut dixit, & fecit deus Saræ ſicut locutus eſt, & concepit & peperit Sara Abra- hæ filiũ in ſenectute ſua & in tempore, ſicut locutus eſt illi dominus. Et de- hinc expulſa de Abrahæ domo cum filio ſuo ancilla, & in deſerto ob aquę inopiam interitum pueri timente, eadem ſcriptura ait: Et ecce exaudiuit do minus deus uocem pueri ubi erat, & uocauit angelus dei Agar de cœlo, & dixit ei: Quid eſt Agar? Noli timere, exaudit enim deus uocem pueri de loco in quo eſt. Surge & accipe puerum, & tene manũ eius, in gentem enim magnam faciam eum. Quæ perfidiæ cæcitas eſt, quæ increduli cordis obtu ſio eſt, quæ irreligioſitatis temeritas, aut ignorare hæc, aut nõ ignorata ne- gligere? Certe ita cõmemorata & dicta ſunt, ne intelligentiam ueritatis er- ror aliquis aut obſcuritas impediret. Quæ ſi non poſſe ignorari docemus, impietatis eſſe crimẽ neceſſe eſt quod negatur. Angelus dei loqui ad Agar cœpit, Iſmaelem in gentem magnam adaucturus, eiq; innumerabilem gen tis progeniem præſtiturus. Confeſſio audientis & dominum eum eſſe & deum edocet. Sermonis enim exordium ab angelo dei cœpit, ſed in cõfeſ- ſione dei conſtitit. Ita qui ſub myſterio magni conſilij nunciandi dei ange- lus eſt, ipſe & natura & nomine deus eſt. Nomen enim naturæ, nõ nomini natura componitur. Iiſdem etiam de rebus ad Abraham deus loquitur, be nedictum iam Iſmaelem edocetur, & multiplicadũ eſſe eundem in gentem: Benedixit, inquit, ei. Non itaq; demutauit perſonæ ſuæ ſignificationem. Se enim iam benedixiſſe demonſtrat. Scriptura certe ſacramenti ordinem & ueræ prædicationis modũ ab angelo dei incipiens, & poſtea ijſdem de re- bus eundem loquentem deum confeſſa ſeruauit. Procedit autem pleniore doctrinæ profectu ſermo diuinus. Deus iſtic ad Abraham loquitur, paritu ram Saram pollicetur. Poſt hæc uiri tres ſedenti aſſiſtunt, unum adorat, & dominum confitetur, idemq; & adoratus & confeſſus ab illo, tempore eo- dem in futurum rediturum ſe promittit, & Saræ filium futurum. Deus ad Abraham locutus eſt. Idem poſtea de rebus ipſis eundem uir ab eo uiſus alloquitur: Demutatio tantum fit nominum, nihil tamẽ de confeſſione de- ceſſit. Virum enim licet conſpectum Abraham deum tamen adorauit, ſa- cramentum ſcilicet futuræ corporationis agnoſcens. Nec tamen tantæ fidei teſtimonio caruit, domino in Euangelio dicente: Abraham pater ueſter læ tabatur, ut uideret diem meum, & uidit & gauiſus eſt. Vir ergo conſpectus rediturum ſe tempore eodem pollicetur. Contuere reſponſionis effectum, memento tamen uirum eſſe qui ſpondeat. Quid ergo ſcriptura dicit? Et do minus uiſitauit Saram. Vir ergo iſte dominus eſt, de quo ſcriptura dicit,

Qui ſibi myſterio magni conſilij nunciandi dei angelus eſt, ipſe natura & nomine deus eſt

Abraham cõſpiciens uirũ, futurũ corporationis ſacramentũ nouit

efficiens

efficiens quod ſpopondit. Quid autem ſequitur? Et fecit deus Saræ ſicut locutus eſt. Vir in loquendo nuncupatus, dominus in uiſitatione ſignificatus, deus prædicatur in facto. Locutũ certe uirum non ignorans, qui Abrahæ & uiſus eſt & locutus. Deum quo modo ignorabis, ſcriptura eadem quæ uirum dixerat, deũ confitente? Ipſa enim dixit: Et concepit & peperit Sara Abrahæ filium in ſenectute ſua in tempore, ſicut locutus eſt illi dominus. Sed uir uenturum ſe locutus eſt. Virum crede tantum, niſi qui uenit, & deus & dominus eſt. Cauſam compara. Vir certe ob id uenit, ut Sara & cõcipiat & pariat. Fidem diſce. Dominus & deus ob hoc uenit, ut Sara & conciperet & pareret. In poteſtate dei uir locutus eſt, & in effectu dei deus præſtitit. Ita ſe deum & loquendo & faciendo ſignificat. Viris deinde conſpectis tribus, duo abeunt, ſed qui reſidet, & dominus & deus eſt. Neq; ſolum dominus & deus eſt, ſed & iudex eſt. Stans enim ante dominũ Abraham dixit: Nullo modo tu facies hoc uerbũ, occidere iuſtum cum impio, & erit iuſtus ſicut impius. Nequaquam, qui iudicas omnem terram, facies hoc iudicium. Toto igitur ſermone ſuo Abraham fidem, ob quã iuſtificatus eſt, docet: dominũ ſuum ex tribus agnitum, & ſolum adoratum, & deum confeſſus eſt & iudicem. Ac ne forte exiſtimes in unius confeſſione, trium omnium uirorũ, qui ſimul uidebantur, honorem contineri, contuere quid conſpectis duobus, qui diſceſſerant, Loth dixerit: Et uidit Loth, & ſurrexit in obuiam illis, & adorauit in faciem in terra, & dixit: Ecce domini, diuertite in domum pueri ueſtri. Hic pluralem retinuit ſignificationem ſimplex uiſio angelorum, illic ſingularem honorem patriarchæ fides confitetur. Hic diuinæ ſcripturæ hiſtoria duos de tribus angelos fuiſſe ſignificat, illic dominũ & deum prædicat. Ait enim: Et dixit dominus ad Abraham: Quare riſit Sara, dicens: Ego uere paritura ſum, ego autem quæ iam ſenui? Nunquid impoſſibile eſt à domino uerbum? in tempore hoc reuertar ad te in futurum, & erit Saræ filius. Tenet ergo ſcriptura ordinem ueritatis, nec pluralem ſignificationẽ in eo qui & deus & dominus agnoſcebatur admiſcens, neq; angelis duobus honorem, qui deo tantũ fuerat delatus, impertiens. Loth quidem dominos dicit, ſed ſcriptura angelos nuncupat. Illic hominis officium eſt, iſtic confeſſio ueritatis. Dehinc adeſt in Sodomam & Gomorram iuſti pœna iudicij. Et quid tandem momenti in eo eſt? Dominus ſulphur & ignem pluit à domino: ut dominus à domino, ita non diſcreuit naturæ nomine, quos ſignificatione diſtinxerat. Legimus namq; in Euangelio: Pater nõ iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio. Dedit ergo dominus, quod dominus accepit à domino, ſed qui accepiſti in domino, & domino iudicis cognitionem, cognominis eiuſdem in deo & deo cognoſce conſortium. Iacob diſcedens ob metum fratris ſui ſomnians uiderat ſcalam fundatam in terra & contingentem cœlum, & per eam aſcendentes

Ex tribus conſpectis duo angeli & unus deus & dominus

& deſcendentes angelos dei, & dominum incumbentem ſuper eam ſibiq; omnes benedictiones quas Abrahæ & Iſaac dederat, impertientem. Ad hunc poſtea talis dei ſermo eſt: Dixit autem deus ad Iacob: Surgens aſcende in locum Bethel, & habita ibi, & fac ibi altare deo qui apparuit tibi cum fugeres à facie fratris tui. Deus honorem deo poſtulat, & poſtulat cum alterius ſignificatione perſonę: Qui, inquit, apparuit tibi cum fugeres, ne qua perſonæ eiuſdem confuſio naſceretur. Deus ergo qui loquitur dicitur, & de quo loquitur, honoris confeſſio naturæ nomine non diſcernit, quos ſignificatio ſubſiſtentes eſſe diſtinguit. Et huic quidē loco quædam meminimus ad pleniorem abſolutionē neceſſaria. Sed ſecundū propoſitionis ordinem reſponſionis quoq; ordo retinendus eſt. Itaq; quæ ei reliqua ſunt, in libro altero ſuo loco exequemur. Tantū hoc nunc in deo qui honorē deo poſtulat, demonſtrandū fuit, angelū dei qui cū Agar locutus eſſet, & deū eſſe & dominū, cū ijſdem de rebus ad Abraham locutus ipſe ſit, & uirū qui Abrahæ uiſus eſt, & deū eſſe & dominū. Angelos autē duos & cum domino uiſos, & ab eo ad Loth miſſos, nihil aliud à propheta niſi angelos prædicatos. Non ſolū autē ad Abraham in uiro deus affuit, ſed etiam ad Iacob in homine deus uenit. Neq; ſolū uenit, ſed luctatus oſtenditur. Neq; tantummodo luctatus, ſed etiam aduerſus eum cū quo luctabatur, infirmus. Nunc de luctæ ſacramento neq; eſt in tempore, neq; in materia aliquid tractare. Deus certe eſt, quia Iacob aduerſus deū inualuit, & Iſrael deū uidit. Videamus autē an etiam alibi præterquam ad Agar hic angelus dei deus eſſe ſit cognitus. Cognitus planè eſt. Neq; ſolum deus, ſed etiam deus Abraham & deus Iſaac & deus Iacob repertus. Angelus enim domini Moyſi de rubo apparuit, dominus de rubo loquitur, uocem eius intelligendam exiſtimas, utrū eius qui uiſus eſt, an alicuius alterius? Hic mendacij locus nullus eſt. Ait enim ſcriptura: Apparuit autē illi angelus domini in flamma ignis de rubo. Et rurſum: Vocauit eum dominus de rubo: Moyſes Moyſes. Et reſpondit: Quid eſt? Et dixit dominus: Ne acceſſeris huc, ſolue calciamentū de pedibus tuis, locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Et dixit ei: Ego ſum deus Abraham & deus Iſaac & deus Iacob. Qui apparuit in rubo, de rubo loquitur, & uiſionis locus unus & uocis eſt, neq; alius quàm qui eſt uiſus, auditur. Quia qui angelus dei eſt cum uidetur, idem rurſum cum auditur eſt dominus: ipſe uero qui auditur dominus deus eſt. Deinde Abrahæ Iſaac & Iacob deus eſſe cognoſcitur. Cum angelus dei dicitur, nō proprius ſibi ac ſolitarius eſſe monſtratur. Etenim dei angelus cum dominus & deus nuncupatur, in honore naturæ ſuæ & nomine prædicatur. Habes ergo angelum qui de rubo apparuit, & dominū & deū. Percurre adhuc Moyſi teſtimonia, & intellige an occaſionem aliquam prædicandi deū & dominū negligat. Tenes nempe ex dictis eius: Audi Iſrael, Dominus deus tuus unus eſt

Angelus ad Agar loquēs deus fuit

Idem angelus domini & deus

eſt. Tene nunc diuinæ illius cantionis dicta. Ait namq;: Videte uidete, quoniam ego ſum dominus, & non eſt deus præter me. Et cũ omnis ſermo dei ex perſona dei uſq; ad finem cantionis fuiſſet ait: Lætamini cœli ſimul cum eo, & adorent eum omnes filij dei. Lætamini gentes cum plebe eius, & honorificent eum omnes angeli dei. Honorificandus eſt à dei angelis deus, dicens: Quoniam ego ſum dominus, & nõ eſt deus præter me. Eſt enim unigenitus deus, neq; conſortem unigeniti nomen admittit, ſicut nõ recipit innaſcibilis, in eo tantum quòd eſt innaſcibilis, participem. Eſt ergo unus ab uno. Neq; præter innaſcibilem deum deus innaſcibilis alius eſt. Neq; præter unigenitum deum unigenitus deus quiſquam eſt. Vterq; itaq; unus & ſolus eſt. Proprietate uidelicet in unoquoq; & innaſcibilitatis & originis. Ac ſic uterq; deus unus eſt. Cum inter unum & unum, id eſt, ex uno unum, diuinitatis æternæ non ſit ſecunda natura. Adorandus eſt ergo à filijs dei, & honorificandus ab angelis dei. Ita & honor & ueneratio deo à dei filijs & angelis poſtulatur. Significationem honorandi & eorum per quos eſt honorandus intellige, ſcilicet per angelos & filios dei, deus. Ac ne fortè honorem dei nõ naturalis exiſtimes poſtulari, & arbitreris hoc in loco Moyſen de honorando deo patre ſenſiſſe, cum tamen pater ſit honorandus in filio, tamen benedictionem quam ſub eodem ſermone ad Ioſeph diſponit, aduerte. Ait enim: Et quæ accepta ſunt ei qui apparuit in rubo, ueniant ſuper caput Ioſeph & uerticem. Adorandus ergo à dei filijs deus eſt, ſed deus qui & filius dei eſt. Honorificandus aũt à dei angelis deus eſt, ſed deus qui dei angelus eſt. Qui de rubo apparuit dei angelus deus, & quæ ei complacita ſunt, Ioſeph cũ benediceretur optantur. Nõ ideo nõ deus, quia angelus dei eſt: neq; rurſum angelus dei nõ idcirco, quia deus eſt, ſed ſignificata perſonarum intelligentia, & diſtinctio innaſcibilitatis natiuitatisq; ſenſu ac manifeſtata ſacramentorũ cœleſtium diſpenſatione, nõ ſolitarium deum docuit opinandum, cum angelum & filium dei deum dei angeli & filij adorabũt. Et hæc quidẽ de Moyſi libris reſponſa à nobis ſint, uel potius Moyſes ipſe reſponderit, quia eo hæretici autore uſi, per unius dei confeſſionẽ putent perſuaderi poſſe, ne deus eſſe dei filius prędicetur, contra autoris ſui teſtimonium impij. Quando ille unum deũ confitens, nõ deſtiterit de dei filio docere quòd deus eſt. Sed conſequens eſt multiplices de eodẽ prophetarum ſententias proferre. Tenes dictum: Audi Iſrael. Dominus deus tuus unus eſt. Atq; utinã recte teneres. Sed ſecundũ ſenſum tuũ dicti propheticí quęro rationẽ. Ait enim in pſalmis: Vnxit te deus deus tuus. Diſcerne ad legentis intelligentiã unctũ & ungentẽ. Diſtingue te & tuus, ad quẽ & de quo ſit ſermo, demonſtra. Superioribus enim dictis is cõfeſſionis ordo ſubiectus eſt. Dixerat namq;: Sedes tua deus in ſeculũ ſeculi, uirga directionis tuæ uirga regni tui, dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatẽ; Nunc quoq; his adiecit

Alius locus ex cantico Moyſi, quoniam ego ſum dominus & non eſt alius præter me

Angelus dei filius dei deus

Tractatis teſtimonijs ex Moyſe tranſit ad alios prophetas

Vnxit te deus deus tuus

adiecit:Propterea unxit te deus deus tuus.Deus ergo regni æterni ob meritum dilectæ iuſtitiæ & peroſæ iniquitatis, à deo ſuo unctus eſt. Nunquid intelligentiam noſtram aliqua ſaltem nominũ interualla cõfundunt?Nam diſcretio tantum perſonæ in te & tuus poſita eſt,in nullo tamen naturæ diſtincta confeſſione.Tuus enim relatum eſt ad autorem,te uero ad eius qui ex autore eſt,ſignificationem.Eſt enim deus ex deo,propheta eodem ordine confitente: Vnxit te deus deus tuus. Non eſt autem ante innaſcibilem deum deus ullus,ipſo dicente:Eſtote mihi teſtes,& ego teſtis dicit dominus deus,& puer meus quem elegi,ut ſciatis & credatis & intelligatis,quoniam ego ſum, & ante me non eſt alius deus,& poſt me non erit. Eius igitur qui

*Al's * perſona* ſine natiuitate eſt, demonſtrata eſt * dignitas, & eius qui ex innaſcibili eſt, honor cõſeruatus eſt,unxit te deus deus tuus. Id enim quod ait tuus,ad natiuitatem refertur, cæterum non perimit naturam. Et idcirco deus eius eſt, quia ex deo natus in deum eſt. Non tamen per id quod pater deus eſt, nõ & filius deus eſt.Vnxit enim te deus deus tuus,deſignata uidelicet & autoris ſui & ex eo geniti ſignificatione,uno eodemq́ dicto utrunq́ illum in naturæ eiuſdem & dignitatis nuncupatione conſtituit. Verum ne fortè ex eo arripi impiæ aſſertionis poſſit occaſio,quod dictũ eſt:Quoniam ego ſum, & ante me non eſt deus alius, & poſt me non erit,tanquam per id non & filius deus ſit, quia poſt dominum,ante quem deus nullus ſit,nullus quoque poſtea deus futurus ſit,totius ob id dicti ratio tractanda eſt.Deus ipſe ſermonis ſui teſtis eſt, ſed puer eius electus unà cum eo teſtis eſt, deum ante ſe non eſſe, neq́ poſt ſe futurum. Sufficiens quidem ſibi ipſe teſtis eſt, ſed teſtimonio de ſe ſuo teſtimonium pueri,quem elegit,admiſcuit. Vnum ergo duorum teſtimonium eſt,nullum ante ſe deum eſſe, ex eo enim omnia ſunt, neq́ poſt ſe deum futurum, non utiq́ ex ſe non fuiſſe. Erat enim iam puer in teſtimonio patris hæc loquens.Puer in tribu ex qua gigni habebat electus:Idipſum ita in Euangelijs demonſtrat:Ecce puer meus quem elegi: dilectus meus,in quo complacuit animæ meæ.Non eſt ergo ante me alius deus,& poſt me non erit.Aeternæ uidelicet & indemutabilis uirtutis infinitatem in eo,quod antea & poſtea deus præter ſe ſit nullus,oſtendens,pue-

*Al's * tum* ro * tamẽ ſuo ut in teſtimonio ſuo,ita & in nomine collocato.Et hoc ipſum promptũ eſt ex perſona ipſius diſcere.Ait enim ad Oſeæ propheten:Non apponam adhuc ut miſerear domui Iſrael, ſed enim aduerſans aduerſabor illis,filiorum aũt Iuda miſerebor, & ſaluos faciam illos in domino deo ipſorum. Ergo abſolute pater deum filium nuncupat, in quo & elegit nos ante tempora ſecularia. Illorũ idcirco ait, quia deus innaſcibilis à nullo eſt, noſq́ filio in hæreditatem à deo patre donamur. Legimus namq́: Poſce à me,& dabo gentes tibi in hæreditatem tuam. Deo enim ex quo omnia ſunt,deus nullus eſt,qui ſine initio æternus eſt. Filio autẽ deus pater eſt,ex

Idcirco deus eius eſt,quia ex deo natus in deum eſt

Saluos faciam illos in domino deo ipſorũ

eo

eo enim deus natus eſt. Nobis autẽ & deus pater eſt, & filius deus eſt, pa/
tre de filio confitente,quòd deus noſter ſit:filio de patre docente,quòd de/
us nobis ſit.Deo tamẽ filio à patre,id eſt,ipſo innaſcibili uirtutis ſuæ nomi/
ne nuncupato.Et hæc quidem ad Oſeæ.Per Eſaiam autem quàm abſoluta
dei patris de domino noſtro Ieſu Chriſto profeſſio eſt? Ait namq;:Quoni
am ſic dicit dominus deus ſanctus Iſrael,qui fecit quæ uentura ſunt. Inter/
rogate me de filijs ueſtris & de filiabus, & de operibus manuum mearum
mandate mihi.Ego enim feci terram & hominem ſuper eam,ego omnibus
ſideribus præcepi lucere, ego ſuſcitaui regem cũ iuſticia , & omnes uiæ eius
rectæ, hic ædificabit ciuitatẽ meam, & captiuitatem plebis meæ conuertet.
Non cum præmio,neq; cum muneribus,dicit dominus ſabaoth . Labora/
uit Aegyptus & mercatus Aethyopum & Sabain, uiri excelſi ad te tranſi/
bunt,& tui erunt ſerui,& poſt te ſequentur alligati uinculis, & adorabũt te,
& in te deprecabuntur,quoniam in te eſt deus,& nõ eſt deus præter te.Tu *Quoniam in te eſt deus, & non deus præter te*
enim es deus,& neſciebamus.Deus Iſrael ſaluator,erubeſcent & pudebunt
omnes qui aduerſantur ei,& ibunt cũ cõfuſione. Eſt ne adhuc aliquis teme
ritati locus? aut ulla relicta eſt ignorationis occaſio, niſi id tantũ reliquũ ſit,
ut impietas profeſſa ſe prodat? Deus,ex quo omnia ſunt,qui omnia*man/ *Als*mandato*
dando fecit,facti opera ſibi aſſumens,nõ utiq; efficienda,niſi dixiſſet ut fie
rent,teſtatur regem per ſe excitatũ iuſtum,& ædificantem ſibi domino ciui
tatem,& plebis captiuitatem auertentem,nõ cum præmio,neq; cum mune
ribus,gratia enim omnes ſaluamur . Deinde ita loquitur, cũ poſt laborem
Aegyptij,id eſt,ſeculi captiuitatem, & mercatus Aethyöpum & Sabain,ui
ri excelſi ad eum tranſibunt . Et qui tandem exiſtimandus labor Aegypti,
& mercatus Aethyopum & Sabain? Recordemur orientis Magos adoran
tes dominũ, & munerantes, & laborem ueniendi uſq; in Bethleem Iudæ,
tanti itineris metiamur . In principio enim labore totius Aegypti, ſeculi la/
bor demonſtratus eſt.Magis namq; diuinæ uirtutis operationes falſa rerũ
ſpecie metientibus potiſſimus impiæ religionis honor à ſeculo ſcilicet om/
ni deferebatur. Iiſdem Magis ex mercatu Aethyopum & Sabain, auri, &
thuris,& myrrhæ munera deferentibus: quod quidẽ id ipſum & alius pro/
pheta præmonuit,dicens:In conſpectu eius procident Aethyopes,& inimi
ci eius limum lingent.Reges Tarſis munera offerent,reges Arabum & Sa/ *Sabain.*
bain munera adducent,& dabitur ei de auro Arabię.In Magis itaq; & mu
neribus labor Aegypti,& mercatus Aethyopũ & Sabain,oſtenditur* ſecu *Als*ſcilicet*
li & mundi error Magis adorantibus, & electa gentiũ munera adorato ab
his domino oblata.Excelſi autẽ uiri,qui ad eum tranſituri ſunt, atque eum
uincti ſequentur,qui tandem iſti ſunt,nõ in obſcuro eſt. Reſpice ad Euan/
gelia.Petrus dominum ſuum ſequuturus præcingitur . Intuere apoſtolos.
Seruus Chriſti Paulus in uinculis gloriatur.& uideamus an uinctus Chri/

ſti Ieſu

ſti Ieſu,ea quæ deus de filio ſuo deo fuerat loquutus,impleuerit:Precabuntur,inquit,quoniam in te eſt deus. Dictum itaq; ab Apoſtolo recognoſce, & recognitũ intellige:Deus in Chriſto erat mundum reconcilians ſibi. Dehinc ſequitur: Et nõ eſt deus præter te. Quibus continuo idem Apoſtolus ait: Vnus eſt enim dominus noſter Ieſus Chriſtus,per quem omnia. Et nullus præter eum uideatur alius eſſe,qui unus eſt. Tertio quoq; ait: Tu es deus, & neſciebamus. Sed ex perſecutore factus doctor eccleſiæ,dixit: Quorum patres,ex quibus Chriſtus,qui eſt ſuper omnia deus. Hi igitur uincti hæc prædicarũt,excelſi uidelicet,& in duodecim thronis iudicaturi tribus Iſrael, & dominũ ſuum doctrinę & paſſionis ſuæ martyrio ſecuturi. Deus ergo in deo eſt,& in quo eſt deus,deus eſt. Et quomodo nõ eſt deus præter te, cũ in eodem deus ſit? Vſurpas ó hęretice,ad confeſſionem ſolitarij dei patris, nõ eſt deus præter me. Quomodo ex prædicatione dei patris dicentis,non eſt deus præter te,dictum interpretaberis,ſi per id quod dictum eſt,nõ eſt deus præter me,affirmare contendis,ne dei filius deus ſit? Et cui ergo deus dixerit,nõ eſt deus præter te? Subijcere enim hic tibi perſonam ſolitarij nõ licebit. Dominus enim dixit regi, quem excitauit ex perſona uirorũ excelſorum adorantium & deprecantiũ,quoniam in te eſt deus. Solitarium res iſta nõ recipit. In te enim præſentem, ueluti ad quem ſit ſermo, ſignificat. Quod autem ſequitur,in te eſt deus,nõ ſolum eum qui præſens eſt,ſed etiam eum qui maneat in præſenti demonſtrat,habitantem ab eo in quo habitat,diſcernens perſonę tantum diſtinctione,nõ generis. Deus enim in eo eſt,& in quo eſt deus, deus eſt. Non enim deus in diuerſæ atq; alienæ à ſe naturæ habitaculo eſt,ſed in ſuo atq; ex ſe genito manet deus in deo, quia deus ex deo eſt. Tu es enim deus,& neſciebamus,deus Iſrael ſaluator. Negantem te deũ in deo ſequens ſermo confutat. Ait enim: Erubeſcent & pudebit omnes qui aduerſantur ei, & ibunt cum confuſione. Decretũ hoc in impietatem tuam,dei eſt. Aduerſaris enim Chriſto,de quo te profeſſio paternæ uocis obiurgat. Deus eſt enim, quem eſſe tu deum negas. Denegas uero ſub ſpecie honoris dei,dicentis: Nõ eſt alius deus præter me. Sed confundere & erubeſce, nõ eget delato à te honore innaſcibilis deus, gloriam hanc à te ſolitudinis ſuæ nõ poſtulat, nõ deſiderat hanc opinionis tuæ intelligentiam, ut ob hoc quòd dixerit, non eſt deus præter me, eum quem ex ſe genuit deum abneges. Ac ne ſibi hoc ad diuinitatẽ filij deſtruendam peculiare deferres,unigeniti ſui gloriam honore perfectæ diuinitatis impleuit,dicens: Et nõ eſt deus præter te. Quid exæquata diſcriminas? quid comparata diſcernis? Proprium dei filio eſt, ne præter eum deus ſit. Proprium deo patri eſt,ne abſq; eo deus quiſquam ſit. Verbis dei de deo utere. Confitere ita,& precare regem,quoniam in te eſt deus,& nõ eſt deus præter te. Tu enim es deus,& neſciebamus,deus Iſrael ſaluator. Caret cõtumelia honoris

Proprium dei filio. Proprium deo patri.

noris officium, neq; offenſionem habet confeſſionis exemplum, maxime cum aduerſatio eius plena confuſionis ſit & pudoris. Immorare dei uerbis, confitere dei uocibus, & fuge cōfuſionis denunciationē. Deū enim dei filiū abnegando, nō tam deum tanquam ſolitario gloriæ honore ueneraberis, quàm patrē filij inhonoratione contemnis. Honoris fidem innaſcibili deo confitere, quòd præter eum deus nullus ſit. Vnigenito deo prædica, quòd abſq; eo deus nō ſit. Audi enim præter Moyſen & Eſaiam, tum tertio id ipſum quoq; & Hieremiam docentem, cum dicit: Hic deus noſter eſt, & non deputabitur alter ad eum. Qui inuenit omnē uiam diſciplinæ, & dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. Poſt hęc ſuper terram uiſus eſt, & inter homines conuerſatus eſt. Dixerat enim iam ſuperius: Et homo eſt, & quis cognoſcet eum? Habes ergo deū in terra uiſum, & inter homines conuerſatum, & requiro quomodo intelligendum exiſtimes, deum nemo uidit unquam, niſi unigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, eum Hieremias deum prædicet, qui & uiſus in terris eſt, & inter homines conuerſatus eſt? Pater certe non niſi filio uiſibilis eſt. Quis ergo iſte eſt qui uiſus eſt, & conuerſatus eſt inter homines? Deus certe noſter eſt, & uiſibilis in homine, & cōtrectabilis deus. Et prophetam loquentem intellige: Nō deputabitur alter ad eum. Si quæris quomodo, audi quæ ſequuntur, ne per id non & patri proprium eſſe exiſtimes, quod dictum eſt: Audi Iſrael. Dominus deus tuus unus eſt. Hæc enim ſibi cohærent: Non deputabitur alter ad eum, qui inuenit omnē uiam ſcientiæ, & dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. Poſt hoc ſuper terram uiſus eſt, & inter homines conuerſatus eſt. Vnus eſt enim mediator dei & hominum, deus & homo: & in legiſlatione, & in corporis aſſumptione mediator. Alius igitur ad eum non deputabitur. Vnus eſt enim hic in deum ex deo natus, per quem creata ſunt omnia in cœlo & in terra, per quem tempora & ſecula facta ſunt. Totum enim quicquid eſt, ex eius operatione ſubſiſtit. Hic ergo unus eſt diſponens ad Abraham, loquens ad Moyſen, teſtans ad Iſrael, manens in prophetis, per uirginem natus ex ſpiritu ſancto, aduerſantes nobis inimicasq; uirtutes ligno paſſionis affigens, mortem in inferno perimens, ſpei noſtræ fidem reſurrectione confirmans, corruptionem carnis humanæ gloria corporis ſui perimens. Ad hunc ergo nō deputabitur alius. Soli enim hęc unigenito deo propria ſunt, & unus hic in hanc peculiarem uirtutum ſuarū beatitudinem natus ex deo eſt: non alter ad eum deus deputatur. Non enim ex alia ſubſtantia, ſed ex deo deus eſt. Nihil in eo itaq; nouum, nihil extraneum, nihil recens eſt. Cū enim audit Iſrael, quòd ſibi deus unus ſit, & filio dei deo nō alter deus deputetur, ut deus ſit abſolute pater deus, & filius deus unū ſunt, non unione perſonæ, ſed ſubſtantiæ unitate, quia filio dei deo deputari ad alterum deum non ſinit propheta dicens, quòd deus unus eſt.

Quomodo deus ſupra terram uiſus

Quomodò intelligitur illud: Non deputabitur alter ad eum

Per uirginem natus ex ſpiritu ſancto

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE

LIBER QVINTVS

REſpondentes impijs & uæſanis hęreticorum inſtitutionibus ſuperioribus libris, non ignoramus in eam nos contradicendi neceſſitatem deductos fuiſſe, ut non minus periculi audientibus reſponſio noſtra quàm ſilentium cõmoueret. Cum enim unum deum prophanæ aſſertio infidelitatis ingereret, & rurſum unum deũ religioſe negare fides ſana non poſſet, tractari de eo non ſine ancipitis periculi conſcientia potuit, quod non minus impie confirmaretur quàm negaretur. Equidem humani ſenſus opinione ineptum, & rationis alienum eſſe hoc fortè exiſtimabitur, ut quod irreligioſum eſt negare, id ipſum irreligioſum ſit confiteri, cum pietas confitendi, impietatem condemnet negandi: nec ratione conueniat, ut utiliter affirmetur, quod utiliter deſtruatur. Sed ad diuinæ ſapientiæ intelligentiam humanus ſenſus imprudens, & ſecundũ cœleſtem prudentiam ſtultus, iuxta infirmitates ſuas ſentit, & iuxta imbecillitatem naturę ſuæ ſapit, ſtultus ſibi futurus ut deo ſapiat, ſcilicet ut ſenſus ſui inopiam intelligens, & dei ſapientiam conſectans, non ſecundum humanam ſapientiam prudens ſit, ſed ſecundum quod ad deũ proficit, ſapiat, in dei ſapientiam ex recognita mundi ſtultitia tranſiturus. Cuius ſtultæ ſapientiæ ſenſum hæretica ſubtilitas ad fallendi occaſionem coaptans, unum deum profeſſa eſt autoritate legis Euangeliorumq́ꝫ uſa, qua dictum eſt: Audi Iſrael: Dominus deus tuus unus eſt. Non ignorans quantum in eo ſit, uel reſponſionis periculum, uel ſilentij, & ex utroqꝫ opportunitatem impietatis expectans, ut ſi ſanctitatẽ dicti infideliter uſurpati, conniuentis taciturnitas confirmaret, per id quod deus unus eſt, filius tamen dei deus non eſſet, deo tantum ſicut eſt, uno manente. At uero ſi contradictio præſumptæ impiæ huius profeſſionis exiſteret, ueritatem fidei Euangelicæ non conſeruaret deum unum non confeſſa reſponſio, cum fidei noſtræ profeſſio ſecundum deum unum ſit, reciderettq́ꝫ in alterius hæreſeos impietatem, deum unum patrem & filium non profeſſa confeſſio. Atqꝫ ita ſapientia mundi, quæ ſtultitia apud deum eſt, ſpecie blandæ & peſtiferæ ſimplicitatis illuderet, cum hoc fidei ſuæ conſtitueret exordium, in quo ſibi impie aut aſſentiremur aut aduerſaremur. Et per hoc utriuſqꝫ rei periculum, dei filium deum non eſſe obtineret, quia deus unus eſt, aut extorqueret alterius hæreſeos neceſſitatem, ſi & patrem deũ, & filium deum confitentes, unum deum prędicare ſecundum Sabellij opinionem impiam exiſtimaremur, & ita hoc prædicationis ſuæ modo, unus deus aut alium

excluderet

excluderet,aut per alium non eſſet,aut tantũ in nominibus unus eſſet:quia & unitas alium neſciret,& alius non permitteret unionem,& duo unus eſſe non poſſet.Sed nos ſapientiam dei,quæ mundo ſtultitia eſt conſequuti,& per fidei dominicæ ſalutarem & ſynceram confeſſionem, uipereæ doctrinæ fraudulentiam prodituri,hunc reſponſionis noſtræ ordinem inchoauimus, qui & aditum ſibi demonſtrandæ ueritatis acquireret,nec ſe periculo impiæ profeſſionis inſereret,temperato inter utrunq; moderamine,nõ negantes deum unum, ſed eo ipſo autore deum & deũ, per quem deus unus prædicatus eſt,prædicantes & deum unum,nõ per unionem docentes, neque rurſum ad diuerſitatis numerum deſecantes:neq; contra tantum in nominibus confitentes,ſed deũ & deum repoſita & dilata adhuc plenius unitatis quæſtione,monſtrantes.Recte enim unum deum à Moyſe prædicatũ Euangelia teſtantur, & rurſum fideliter in Euangelijs deũ & deum doceri, Moyſes deum unum prædicans autor eſt. Atq; ita nõ autoritati contrariũ eſt,ſed ex autoritate reſponſum eſt,ne per id filium liceret deũ negare,quia ad Iſrael deus unus eſt,cum confitendi dei filium deũ idem autor eſſet,qui autor eſt dei unius prædicandi. Sequitur itaq; ordinem quæſtionis etiam ordor cõnexi ſibi libelli. Nam quia hæc ſequens impij blandimenti poſita ſententia eſt,nouimus deum unum uerum: hinc quoq; ſecundi huius libri omnis ſermo conſiſtit,an filius dei deus uerus ſit.Nam ſine dubio in hunc ſe ordinem hæretici ingenij ſubtilitas coaptauit,primum unum deũ dicens, deinde unum uerum deum confitens,ut per id filium dei à natura dei & ueritate auerteret,cum ueritas in natura unius manens, naturalem unius non excederet ueritatem.Igitur quia ambiguitati locus nullus eſt,quin Moyſes unum deum prædicans, intelligatur de dei filio ſignificaſſe, quòd deus ſit, per ipſas illas ſignificationis ſuæ autoritates recurramus,& requiramus, an quem deum ſignificauerit,deum quoq; uerum intelligendũ docuerit.Nulli autem dubium eſt, ueritatem ex natura & naturæ uirtute eſſe, ut exempli cauſa dictum ſit. Verum triticum eſt quod ſpica ſtructum, & ariſtis uallatum,& folliculis excuſſum,& in far comminutum,& in panem coactum,& in cibum ſumptum,reddiderit ex ſe & naturam panis & munus.Itaq; quia naturæ uirtus præſtat ueritatem, uideamus an uerus deus ſit, quem Moyſes deum eſſe ſignificat, de uno deo,& eodem uero deo poſtea loquuturi, ne non interpoſita ſponſione, de unius ueri dei in patre & filio ſubſiſtentis confirmatione, periculoſa ſuſpicio pendulæ expectationis ſolicitudinẽ defatiget.Creatio igitur mundi,* priuſquam & dei cognitio ſuſcepta eſt, filiũ dei deum eſſe ſignificans,rogo in quo tandem uerum eſſe deum deneget? Non enim ambigitur,quin per filium omnia ſint. Omnia namq;, ſecundũ Apoſtolũ,per ipſum,& in ipſo.Si omnia per eum,& omnia ex nihilo,& nihil non per eum,quæro in quo ei ueritas dei deſit, cui non deſit dei nec na

Moyſes unũ deum prædicãs,de filio ſignificauit q̃ deus ſit, nunc inquiritur an uerus deus ſit

Alš *poſtq̃

tura nec uirtus? Naturę enim ſuæ uirtute uſus eſt, ut & eſſent quæ nõ erant, & fierent quæ placerent. Vidit enim deus quòd bona ſunt. Neq; enim aliam quàm perſonæ intulit lex ſignificationem cum ait: Et dixit deus: Fat firmamentum. Et ſubiecit rurſum: Et fecit deus firmamentum. Cæterum nec uirtutem diſtinxit, nec naturam ſeparauit, nec nomen demutauit in eo, in quo tantum dicentis intelligentiam præſtitit, ut ſignificationem efficientis afferret. Veritatem autẽ naturæ atq; uirtutis, ſignificatio ſermocinantis nõ adimit, quin potius ueritatem ipſam quanta poteſt proprietate commendat. Afferre enim dicto efficientiam, naturæ eius eſt, qui efficiens id poſſit præſtare, quod dicens. In quo ergo tandẽ nõ erit uerus ille qui efficit, cũ uerus ſit ille qui dicit? Quandoquidẽ dicti ueritatem, facti ueritas conſequatur. Deus eſt qui dixit, deus eſt qui fecit. Si in dicto ueritas eſt, quæro quur negetur in facto? niſi forte hic dicendo uerus ſit, & non ſit uerus iſte faciendo. Habemus itaq; in filio dei deo naturę ueritatẽ. Deus eſt, creator eſt, dei filius eſt, poteſt omnia, parũ eſt ut quod uult poſſit, quia ſemper uoluntas uirtutis eſt, quin etiam id quod ſibi dicitur poteſt. Perfectæ enim poteſtatis eſt, hoc naturam poſſe facientis, quod poſſit ſignificare ſermo dicentis. Atq; ita cũ quicquid dici poteſt, id ipſum & effici poſſit, tenet ueritatis naturam ea quæ dictis exæquatur operatio. Non eſt itaq; dei filius deus falſus, nec deus adoptiuus, nec deus nuncupatiuus, ſed deus uerus. Et non neceſſe eſt aliquid è diuerſo demonſtrare, per quod non ſit uerus deus. Mihi enim ſufficit in eo dei nomen atq; natura. Deus enim eſt, per quem facta ſunt omnia. Hoc mihi de eo creatio mundi loquuta eſt: Exæquatur deus deo nomine, exæquatur ueritati ueritas opere. Vt ſignificatio eſt dei potentis in dicto, ita intelligentia eſt dei potentis in facto. Et poſt hæc quæro in patris & filij confeſſione, qua autoritate naturę ueritas uel diuinitatis denegetur, quam & uirtus nominis, & nomẽ uirtutis impleuit? Meminiſſe autem legentem oportet, non me immemorem aut diffidentem earum quæ obijci ſoleant quæſtionũ, de his nunc tacere. Neq; enim hoc quod dici ſolet: Pater maior me eſt, & cætera huiuſmodi ſimilia, aut ignorantur, aut nõ intelliguntur, ut nõ per hæc ipſa ueri dei in filio natura doceatur: ſed ordinem reſponſionis noſtræ eum eſſe conuenit, qui erat propoſitionis aduerſæ, ut ueſtigia impiæ inſtitutionis greſſus hic piæ prædicationis inculcans, ipſa illa primâ euandentis in hoc prophanum irreligioſumq; inter fallacis doctrinæ ſigna deleret. Dilatis igitur, atq; in poſtremum reſeruatis Euangelicis atq; apoſtolicis præconijs, omnis interim nobis de lege & prophetis aduerſus impios pugna ſit, ementitam eorum atq; fallacem peruerſitatem his ipſis interim, quibus fallere tentant, dictis coarguentibus. Neque enim aliter ueritas intelligi poteſt, quàm ſi falſa ea eſſe, quæ ueritati obiecta ſunt, detegantur. Et hoc quidem mentientiũ abſolutiore dedecore, ſi mendacia ipſa

Filius dei non eſt deus falſus, non deus adoptiuus, nec nuncupatiuus, ſed deus uerus

Veritas intelligitur, cũ obiecta falſa eſſe conuincuntur

ipſa proficiant ueritati. Et quidem ſenſu humanæ opinionis cõmune iudicium eſt, nequaq̃ ueris falſa ſociari, neq; hæc rerũ genera mutuo ſibi aſſenſu contineri, quia per generis differentiam aduerſante natura nunq̃ diſſidentia coeant, nec diuerſa conſentiant, nec ſibi inuicem aliena cõmunia ſint. Quæ cum ita ſint, interrogo, inter uerũ & falſum deum, quomodo hoc dictum intelligatur: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Verba ſenſum enunciant, ſenſus rationis motus, rationis motum ueritas incitat. Ex uerbis igitur ſenſum ſequamur, & ex ſenſu rationem intelligamus, & ex ratione ueritatem apprehendamus. Cui enim dicitur: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, quæro in quo nõ ſecundum eum uerus ſit qui ſibi dicat. Nam ſine dubio dictum hoc ex affectu ſenſuq́; dicentis eſt. Ergo qui dicit, faciamus, ſignificat ſecum ad faciendum nõ diſſentientem, nõ alienum, non infirmum, ſed qui potens ſit ad id unde eſt ſermo faciendum. Hoc ergo ſine dubio ſenſiſſe qui loquitur, quia id loquutus eſt, intelligendus eſt. Vt plenior autem naturæ atq; operationis ueritas doceretur, qui ſenſum ſuũ per uerba eloquebatur: ſenſus quoq; rationem ex natura cum ueritate ſubiecit, dicens: Ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Vbi eſt hic falſus deus, cui uerus deus dicit: Ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtram? Non habet unionem, nõ habet diuerſitatem, non habet diſcretionem. Homo enim ad cõmunem fit, ſecundum ueritatem ſermonis, imaginem. Cõmunio autẽ falſo uerOq́; nõ cõuenit. Deus qui loquitur, ad deum loquitur. Ad patris & filij imaginem homo conditur. Nomẽ nõ diſcrepat, natura nõ differt. Vna enim eſt imaginis, ad quã homo creatus eſt, ſpecies: & inter hæc ueritas ubi deperit, manente inter utrunq; & facti cõmunione, & cõmunis imaginis ueritate. Nondum abſoluendę huius quæſtionis mihi tempus eſt, poſterius enim demonſtrabimus, in quã imaginem dei patris & dei filij homo conditus ſit. Nunc interim hoc tenemus, an iſte uerus deus nõ ſit, cui uerus deus dixerit: Faciamus hominẽ ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Diſcerne ſi quid potes, in hac imaginis cõmunione, uerum atq; falſum, & hæretico furore hæc indeſecabilia decide. Vnum enim ſunt, ad quorũ imaginis & ſimilitudinis unũ eſt homo factus exemplũ. Sed ſequamur ordinem lectionis, ut ueritas ſibi cohærens nõ demutetur offendiculo falſitatis. Et fecit deus hominẽ, ad imaginẽ dei fecit eum. Imago cõmunis eſt, deus ad imaginem dei hominem fecit. Qui uerum deum filiũ dei denegat, quæro ad cuius dei imaginem à deo factũ hominem intelligat? Meminerit tamen ſemper per filium omnia, ne fortè hæretica intelligentia operationẽ ſibi dei patris coaptet. Si igitur ad imaginem dei patris per filiũ deũ homo cõditur, conditur quoq; ad imaginẽ filij, quia nemo filio dictum denegat, ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Tenuit ergo ſermo diuinus rationẽ ueritatis in dictis, quam opus explebat

Alius locus

Ex uerbis ſenſum ſequamur, ex ſenſu rationem intelligamus, ex ratione ueritatem apprehendamus

Ad patris & filij imaginẽ homo cõditur

in factis, ut hominem ad imaginem dei deus figurans, & deũ ſignificaret, nec ueritatem deo adimeret, cum & in cõmunione imaginis eſſet deus uerus, qui in opere efficiendo intelligebatur* dei filius. O deſperatę mentis furor perdite, ô ſtulta cæcæ impietatis temeritas. Audis deum & deum, audis imaginem noſtram, quid tu ſubijcis uerum & non uerum? Quid inſeris naturalem atq; falſum? Quid ſub religionis nomine religionẽ euertis? Quid per unum deum, & unum uerũ deum tentas, ne deus uerus unus ſit? Nondum uæſanos ſpiritus tuos dictis Euangelicis atque apoſtolicis ſuffoco, in quibus pater & filius nõ perſona, ſed natura unus & uerus deus uterq; eſt: interim te lex ſola necat. Nunquid ait deum uerum, & non deum uerum? Nunquid aliter in utroq; præterquam naturæ nomine uſa eſt? Deum & deum dixit, quæ dixit deum unum. Sed quid tantum dixiſſe dico? Deum uerum, & deum uerum, per ueritatem imaginis prædicauit. Vſa eſt in nuncupatione primum naturæ nomine, utitur deinceps in genere ueritate naturæ. Cum enim qui fit, ſecundum imaginem creatur utriuſq;, non poteſt nõ in utroq; conſiſtere, quòd uterq; deus uerus ſit. Sed pergamus etiam nunc eo prædicationis noſtrę itinere, quo lex ſancta de deo docuit: Angelus dei ad Agar de deo loquitur, & idem angelus deus eſt. Sed fortè idcirco non deus uerus eſt, quia angelus dei eſt. Inferioris enim naturæ uidetur hoc nomen, & ubi nuncupatio eſt generis alieni, ibi exiſtimatur ueritas eiuſdem generis non ineſſe. Et quidem iam ſuperior liber inanitatem huius quæſtionis oſtendit. In angelo enim officij potius quàm naturæ intelligentia eſt. Et pſalmiſta mihi teſtis eſt, dicens: Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem urentem. Vrens autem ignis, illi miniſtri eius ſunt: ſui autem ſpiritus, angeli eius ſunt. Per hæc enim nunciorum, qui angeli nuncupantur, ac miniſtrorum oſtenditur uel natura, uel uirtus. Fit ergo hic ſpiritus angelus, uel hic ignis urens, miniſter dei: & hæc natura eorum accipit nuncij & miniſtri officium. Volens igitur lex, imò per legem deus perſonam paterni nominis intimare, dei filium angelum dei loquuta eſt, id eſt, nuncium dei. Significationem enim officij teſtatur in nuncio: naturæ autem ueritatem confirmauit in nomine, cum deum dixit. Hic autem nunc diſpenſationis eſt ordo, non generis. Non enim aliud quàm patrem & filium prædicamus, & ita naturam nominum coæquamus, ut ueritatem dei teneat ex innaſcibili deo dei unigeniti natiuitas. Miſſi autem & mittentis ſignificatio hic non aliud quàm patrem & filium docet: cæterum ueritatem non adimit naturæ, neq; in filio perimit natiuæ diuinitatis proprietatem, quia nemo ambigat naturam autoris in filij natiuitate connaſci, ut ex uno conſiſtat in unum atque per unum, non diſcernatur ab uno, atque ita unum ſint per unum, ut unus ex uno eſt. O impatiens fidei calor, & deſiderati ſermonis incontinens ſilentium. Iam enim & in ſuperiori libro mo-

dum

Al's *deus*

Alius locus, ex quo probat filiũ uerum deum

Angelus eſt nomen officij, non naturæ

dum conſtitutæ prędicationis exceſſimus, cum quando impie dictũ unum deum ab hæreticis arguentes, & deũ atq; deum à Moyſe prædicatum docentes, ad unius dei ueram & religioſam confeſſionem pia, quamuis inconſiderata, feſtinatione deſcendimus, nunc quoq; alterius quæſtionis negocio immorantes, non tenuimus ordinem conſtitutum, & dum de deo uero dei filio loquimur, uſq; ad confeſſioné dei ueri in patre & filio feruentis ſpiritus ardore prorupimus. Sed tractatui ſuo fidei noſtræ ueritas reſeruetur, quæ cum inchoata ſit ad ſecuritatem legentis, tractanda tamen atque abſoluenda plenius eſt ad deſperationem contradicentis. Non affert itaque demutationé naturæ nomen officij. qui enim angelus dei eſt, deus eſt. Non ſit planè deus uerus, ſi nõ res dei & loquutus fuerit, & geſſerit. In gentem enim magnam Iſmael adauget, & nomini eius multiplicationem gentium pollicetur, & quæro ſi hoc angeli opus eſt? Sin uero poteſtas dei eſt, quid naturæ aufers ueritatem, cui ueritatis non adimis poteſtatem? Tenet itaque uirtus naturæ ueritatis fidem, & inter diſpenſationis ſuæ ſalutaria mundo ſacramenta: qui deus uerus eſt neſcit aliquando non eſſe deus uerus. Et primum quæro, quid ſignificationis habeat deus, & nõ deus uerus? Non enim uerbi huius apprehendo rationem ſi dicatur mihi, ignis eſt, ſed non eſt uerus ignis: aut aqua eſt, ſed non eſt uera aqua, & quæro, in quo eiuſdem generis ueritas à generis eiuſdem ueritate diſſentiat? Quod enim ignis eſt, non poteſt eſſe ne uerus ſit: nec natura manens eo poteſt carere quod uera eſt. Perime aquæ quod aqua eſt, & per id poteris abolere ne uera ſit: cæterum ſi aqua maneat, etiam in eo neceſſe eſt perſiſtat ut uera ſit: poteſt ita demũ natura perire, ſi non ſit: uerum non poteſt non uera eſſe ſi maneat. Aut deus uerus eſt filius dei, ut deus ſit, aut ſi non eſt uerus deus, non poteſt id etiam eſſe quod deus eſt: quia ſi natura non ſit, non naturæ competit nomen: ſi autem naturæ in eo nomen eſt, non poteſt ab eo ueritas abeſſe naturæ. Sed fortè in eo cum angelus dei deus dicitur, adoptionis nomen indulgeatur, & ſit in eo nuncupatio dei potius quàm ueritas. Si parum naturam in ſe dei, tum cum angelus dei dictus eſt, edocuit, in inferioris adhuc ab angelo naturæ nomine intellige, an ex ſe dei præſtiterit ueritaté. namq; ad Abraham homo loquutus eſt, ſed Abraham deũ adorauit. Et ô peſtifer hæretice, deum Abraham confeſſus eſt, quem tu deum denegas. Quas promiſſas Abrahæ benedictiones impie expectas? Non eſt tibi ille, ut eſt, gentium pater, neque in familiam ſeminis ſui per benedictiones fidei ſuæ renatus euadis. Non de lapidibus Abrahæ filius excitaris, ſed natio uiperarum confeſſionis tuæ hoſtis exiſtis. Non es Iſrael dei, non es Abrahæ ſucceſſio, non iuſtificatus ex fide es, non enim deo credidiſti. Per eam namque fidem iuſtificatus eſt, & conſtitutus eſt Abraham pater gentium, per quam deum cui credidit adorauit.

Verum eſſe, non ſeparatur ab eſſe

Obiectio

Adorauit etenim beatus ille & fidelis patriarcha deũ, & accipe quàm deũ uerum,cui,ut ipſe de ſe ait,nõ impoſſibile eſt omne uerbum.Aut nunquid nõ ſoli deo poſſibile eſt omne uerbũ? Aut cui poſſibile eſt omne uerbum, quæro quid deſit de deo uero, & rogo, quis eſt deus hic Sodomæ & Gomorræ euerſor? Pluit enim dominus à domino. Nunquid nõ uerus dominus à uero domino? aut nunquid aliud quàm dominus à domino? Vel quid præter ſignificationem perſonæ in domino ac domino coaptabis? Et memento, quòd quem ſolum uerum deum noſti, hunc eundem ſolum iuſtum iudicem ſis profeſſus.Et intellige, quòd dominus qui pluit à domino, nõ occidens iuſtum cum impio, omnem iudicans terram,& deus & iudex eſt iuſtus,& pluit à domino. Et inter hæc,quem ſolum iuſtum iudicem dixeris quæro.A domino enim dominus pluit,& hunc iuſtum iudicem nõ negabis,qui pluit à domino.Abraham enim dixit, pater gentium nõ utiq; infidelium: Nullo modo facies hoc uerbum ut occidas iuſtum cum impio, & erit iuſtus tanq̃ impius.Nullo modo qui iudicas terram, facies hoc iudicium.Hunc ergo deum iuſtum iudicem neceſſe eſt & uerum deũ eſſe.Tuo te impie teneo mendacio . Nondũ ex Euangelijs deum iudicem profero, lex mihi iudicem deum loquuta eſt.Adime filio quòd iudex eſt,ut auferas quòd deus uerus eſt. Eum enim ſolũ uerum deũ, quem ſolum iudicem iuſtum profeſſus es: & quem iuſtum iudicem doces, hunc nõ potes ſecundũ te uerũ deũ negare.Qui iudex eſt,dominus eſt,potens ad omne uerbũ eſt, benedictionum æternarũ ſponſor eſt,piorũ impiorumq; iudex eſt.Abrahæ deus eſt,ab eo adoratus eſt.Ementire ſaltem aliquid per hanc impiam & ſtultam uerbi tui impudentiam,unde nõ uerus eſt.Non perimunt naturæ ueritatem cœleſtis miſericordiæ ſacramenta,ſed nec ſanctorũ fidem ſpecies quę ad fidei uiſionem coaptantur eludunt.Sacramenta enim legis myſterium diſpenſationis Euangelicæ præfigurant,ut patriarcha uideat & credat,quod Apoſtolus contempletur & prædicet. Namque cum lex umbra ſit futurorũ,ueritatem corporis umbræ ſpecies expreſſit. Et deus in homine & uidetur, & creditur, & adoratur, qui ſecundũ plenitudinem temporis eſſet in homine gignendus.Namq; ad uiſum ſpecies præfiguratæ ueritatis aſſumitur. Viſus eſt aũt tum tantũ deus in homine, nõ natus eſt: mox etiã hoc eſt quod eſt uiſus,& natus eſt . Ad ueritatẽ uero naſcendi familiaritas proficit aſſumptæ ad cõtemplandũ formæ. Illic homo per deũ ſecundũ naturæ noſtræ infirmitatẽ uidendus aſſumitur,hic pro naturę noſtræ infirmitate naſcitur quod erat uiſum. Accipit umbra corpus,& ſpecies ueritatẽ, & uiſio naturã.Nõ tamẽ deus à ſe demutatur, cũ in homine nobis aut cõſpicitur,aut naſcitur,familiari inter ſe proprietate & natiuitatis & uiſus,ut quod natũ eſt,uiſum ſit,& quod uiſum eſt naſceretur. Et quia nondũ nobis collationis Euangelicæ ac prophetic̨ę locus eſt inſtitutus,interim ex lege ordinẽ proſequamur

Filius iudex oſtenditur ex lege

Abraham uidit,credidit, & adorauit deum in homine

proſequamur,probaturi poſtea ex Euangelijs, uerũ dei filium natũ in hominem fuiſſe, nunc uiſum interim patriarchis in ſpecie hominis, dei filium deum uerũ doceamus ex lege.Namq; cũ Abrahæ homo uiſus eſt, & deus adoratur,& iudex prædicatur. Et cũ pluit dominus à domino, nõ ambigitur quin quod pluit dominus à domino, ad ſignificationẽ patris & filij lex loquatur.Neq; rurſum exiſtimandum eſt, quòd patriarcha neſcierit, quin deum uerũ adoraret,quem deũ intelligens adorabat.Habet autẽ nõ exiguam perfidię impietas ad intelligentiam ueri fidei difficultatem.Anguſtum enim irreligioſitatis ſenſum religioſæ doctrinæ inſtitutio non adit,ex quo fit,ut quæ ad ſacramentũ ſalutis humanæ deus in hominem naſcendo geſſit,mens irreligioſa nõ capiat,dum opus ſalutis ſuæ nõ intelligit eſſe*ueritatem,& contemplando partum natiuitatis, infantiæ infirmitatem, pueritiæ profectum,iuuentutis ætatem,corporis paſſiones,& paſſionum crucem,& crucis mortem, per hæc nõ ſentiunt deum uerũ, cum hæc in ſe ad naturam genuerit,quæ ſibi nõ erant antea in ueritate naturæ, ita ut naturæ nõ amitteret ueritatem,neq; homo factus deus eſſe deſineret,cum qui deus eſt,homo eſſe cœpiſſet,nõ intelligentes nõ niſi ex ueri dei uirtute eſſe,ut quod nõ eſſet,eſſet:nec tamen quod eſſet eſſe deſineret,cum naturæ infirmæ aſſumptio nõ eſſet,niſi ex potentis uirtute naturæ:quæ cum in eo quod eſſet maneret,poſſet tamen eſſe quod non erat. O hæretica imprudentia, & ſtulta mundi ſapientia,opprobrium Chriſti non intelligens dei eſſe uirtutem, & ſtultitiam fidei nõ ſentiens dei ſapientiam.Deus ergo idcirco tibi Chriſtus nõ eſt,quia qui erat naſcitur:quia qui indemutabilis eſt, creſcit ætate: quia impaſſibilis patitur, quia uiuens moritur, quia mortuus uiuit, quia omnia in eo cõtra naturam ſunt? Rogo hoc quid aliud eſt, quàm omnipotentem eſſe,quod deus eſt? Nondũ uos ô ſacra & ueneranda Euangelia contingo, ut ex nobis Chriſtus Ieſus in his paſſionibus deus ſit.Ex lege enim eſtis,& oportet eam docere,quòd per aſſumptam infirmitatem nõ*admittat deus eſſe,qui deus eſt. Sacramentum enim fidei ueſtræ myſteriorum ſuorũ uirtute teſtata eſt.Adeſto nunc mecum fidei tuæ ſpiritu aduerſus uenenata infidelitatis ſibila,ſancte & beate patriarcha Iacob, & in lucta hominis inualeſcens,benedici te ab eo fortior deprecare. Quid iſtud eſt,quod imbecillũ oras,quod ab infirmo expectas? Hunc cuius benedictionẽ rogas, complexu tuo ualidior elidis.A geſtis corporis tui,mentis tuæ opus diſſidet. aliud enim quàm agis ſentis.Tenes in geſtis luctæ tuæ hominem infirmum, ſed hic tibi homo deus uerus eſt,nõ ex nuncupatione,ſed ex natura. Nõ enim adoptiuis benedictionibus benedici te poſtulas patriarcha,ſed ueris.Cum homine luctaris,ſed deum facie ad faciem uides:non hoc oculis tui corporis cernis,quod * uſu fidei tuæ ſentis. Infirmus ſecundum te homo eſt, ſed anima tua ſecundum uiſum deum ſaluata eſt.Iacob in lucta es, poſt fidem poſtulatæ

Al's *uirtutem

Al's *adimat

Deus uideri uoluit homo infirmus,ante quam eſſet homo natus

Al's *uiſu

poſtulatæ benedictionis Iſrael es. Subditur tibi ſecundum carnem homo ad myſterium paſſionis in carne: deum in carnis infirmitate non neſcis ad ſacramentũ benedictionis in ſpiritu. Nec aſpectus impedit, quin fides maneat, nec infirmitas auocat, quin benedictio poſtuletur. Nec homo efficit, quin qui homo eſt, deus ſit, nec qui deus eſt, non deus uerus eſt, quia non poteſt non deus uerus eſſe, qui deus eſt, & benedicit transferens nuncupando. Tenet adhuc ſacramenti Euangelici ordinem legis umbra, & apoſtolicæ doctrinæ ueritatem myſterijs ſuis ueri æmula præfigurat. In uiſu ſomni beatus Iacob deum uiderat: in ſomnio ſacramenti reuelatio eſt, non corporalis cõtemplatio. Nam & per ſcalam deſcenſus & aſcenſus angelorum ad cœlum demonſtratur, & ſuper ſcalam incumbens deus oſtenditur, & interpretatio uiſionis, reuelationẽ ſomnij prophetauit: nam patriarchæ dictis, & domus dei, & porta cœli, locus eſſe hic uiſionis oſtenditur. Et poſt multam geſtorum eius enarrationem ſequitur: Dixit autem deus ad Iacob: Surge & deſcende in locum Bethel, & habita ibi, & offer ſacrificium deo, qui uiſus eſt tibi cum recederes à facie Eſau. Si Euangelica fides per deũ filium, ad deum patrem habet aditum, & non poteſt deus niſi per deum intelligi, nunc deus qui honorẽ deo incumbenti in ſcalam cœli poſtulat, docete unde non uerus ſit, aut quæ in utroq; naturæ diuerſitas eſt, ubi eiuſdem naturæ unum atq; idem nomen eſt? Deus uiſus eſt, deus de uiſo deo loquitur. Non poteſt deus niſi per deum intelligi, ſicut nec honorem à nobis deus niſi per deum accipit. Namq; honorandus eſſe non intelligetur, niſi iſte docuerit honorandum: nec deus ſcietur, niſi hic deus ſcitus ſit. * Hic ianua eſt, ut de ſe in Euangelijs teſtatus eſt: hinc Dauid cœli portam profitetur in pſalmo. * Habet ergo diſpenſatio ſacramentorũ ſuorum ordinem. Ad dei honorem, per deum, qui & uita eſt & porta, docemur. Tenet natura ſuũ nomen. Nõ aliud uterq; quàm deus eſt, & inter patris & filij naturæ unius nomen unum. Quæro quomodo deus filius honorem ſibi dei poſtulans, à ſe poſſet degenerare ne uerus ſit, quũ præſumptio diuini honoris naturæ in ſe diuinæ proteſtata ſit ueritate? Hanc autem poſt ſacramentum in initio cum Iacob iuſte loquutus eſt, qui etiam ante aſſumptionem carnis & uiſus eſt, & uia dei deus adorandus eſſet, & porta nõ eſt de deo. Non eſt de deo humanis iudicijs ſentiendum. Neq; enim nobis ea natura eſt, ut ſe in cœleſtem cognitionem ſuis uiribus efferat. A deo diſcendũ eſt, quid de deo intelligendum ſit, quia non niſi ſe autore cognoſcitur. Adſit licet ſecularis doctrinæ elaborata inſtitutio, adſit uitæ innocentia, hæc quidem proficiẽt ad conſcientię gratulationem, nõ tamen cognitionem dei conſequentur. Moyſes in reginæ filium adoptatus & omnibus Aegyptiorum doctrinis eruditus, cum utiq; ex naturæ affectu Hebræi iniuriam morte Aegyptij ultus eſſet, deum tamẽ paternarum benedictionum neſciebat. Namq; ob metum

Offer ſacrificium deo qui uiſus eſt tibi &c.

Deus non intelligitur niſi per deum

**Hæc ab hic ianua uſq; ad *Habet ergo diſpenſ. addita reperiri in uno quodam exemplari, mihi uidentur aſſuta*

cædis proditæ Aegyptũ derelinquens, cum in terra Madian paſtor ouium eſſet, ignem in rubo ſine concrematione rubi contuens, deum audiuit, & nomen interrogauit, & naturam cognouit. Neq; enim hęc de deo niſi per deũ cognita eſſe potuiſſent. Loquendũ ergo non aliter de deo eſt, quàm ut ipſe ad intelligentiam noſtram de ſe locutus eſt. Angelus dei eſt qui in igne de rubo apparuit, & de rubo in igne deus loquitur: habes diſpenſationem in angelo, quia in angelo officiũ eſt nõ natura: habes in naturæ nomine deũ, qua angelus dei deus eſt. Sed fortè non uerus eſt. Nunquid non uerus eſt deus Abrahæ & deus Iſaac & deus Iacob? Horũ enim angelus de rubo loquens deus in æternũ eſt. Et ne adoptiui nominis utereris occaſione, loquitur ad Moyſen deus ille qui eſt. Ita enim ſcriptum eſt: Dixit autem dominus ad Moyſen: Ego ſum qui ſum. Et dixit: Sic dices filijs Iſrael: Qui eſt, miſit me ad uos. Cœptus ab angelo dei ſermo eſt, ut ſacramentum intelligatur humanæ ſalutis in filio. Idẽ deus Abrahæ & deus Iſaac & deus Iacob eſt, ut ei naturæ ſuæ nomen ſit. Mittit deinde ad Iſrael deus qui eſt, ut uere intelligeretur eſſe quod deus eſt. Quid ad hæc inefficax hæreticæ impietatis ſtultitia uæſano ſpiritu mentiris, & contra tantorum patriarcharũ ſcientiam generoſi ſeminis tritico urendam zizaniam ſator nocturnus interſeris? Sed ſi Moyſi crederes, crederes & deo dei filio, niſi fortè negabis quòd de deo Moyſes locutus ſit. Qui cũ negare uolueris, audies uerbis dei: Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit. Arguit te planè, arguit ille toto legis uolumine, quã manu mediatoris per angelos diſpoſitam ſuſcepit. Et quęre an qui legem dederit, deus uerus ſit, cũ utiq; mediator ſit ille qui dederit. Aut nũquid nõ obuiam deo Moyſes populũ eduxit ad montẽ? Aut nunquid nõ deus deſcendit in montem? Aut fortè falſum hoc & adoptiuum *potius naturæ ſuæ nomen eſt. Intellige perſonantes tubas, & lampadum flammas, & è monte æſtuante fornacium fumum, & ad aduentum dei conſciam humanæ infirmitatis trepidationem, & à populo * orato ad loquendum Moyſi confeſſam ſub uoce dei mortem. Tibi hæretice nõ eſt deus uerus, quo Iſrael tantum loquente mori timuit, & uocem eius humana infirmitas non tulit. Tibi idcirco deus non eſt, quia ut audires & uideres per infirmitatem hominis eſt locutus? Moyſes in montem adijt, diuinorũ & cœleſtium ſacramentorum cognitionem quadraginta dierum ac noctium tempore adeptus eſt. Omnia ſecundum ſpeciem oſtenſæ ſibi in monte ueritatis inſtituit. Per familiaritatem loquentis ad ſe dei gloriam claritatis inconſpicabilis ſumpſit, & corruptiuam uultis ſui ſpeciem lux intolerabilis uicinæ maieſtatis impleuit. Deum teſtatur, de deo loquitur. Ad hunc adorandum cum lætitia gentiũ angelos dei aduocat. Huius placitas benedictiones Ioſeph uertici imprecatur. Et poſt hęc ſolo conceſſo ei nomine, audet quiſquam negare quod uerus eſt? Nunc quia

Ex rubo loquebatur deus filius, qui eſt angelus dictus dei patris, ratione officij

*Al's *potius quàm*

*Al's *coacto.*

Concluſio autoris

quia omni hoc ſermone noſtro demonſtratũ exiſtimamus, nullam interpoſitam intelligentiæ rationẽ fuiſſe, ut deus uerus & deus falſus in ſenſum humanæ mentis incideret, cum deum & deum, dominum & dominum lex locuta ſit, neq; in nominibus naturisq; ſignificatam diuerſitatem fuiſſe, ne nõ ſecundum nomen naturæ & natura nominis poſſet intelligi, cum uirtus dei, poteſtas dei, res dei, nomen dei in eo eſſet, quem deum lex prædicabat, quæ ſecundum ſacramenti Euangelici diſtributionem ad perſonæ ſignificationem demonſtraret, & in creando mundo obedientẽ dictis dei deum, & in figurando homine cõmunis ſecum & dei imaginis dominum creatorem, & in iudicandis Sodomitis iudicem dominũ à domino, & in largiendis benedictionibus & in decernendis myſterijs legis angelũ dei deum, ut ad ſalutarem confeſſionem in patre deo & in filio deo deus ſemper oſtenſus, naturæ ueritatem ipſo naturæ nomine edoceret, cum lex deum utrunq; ſignificans ambiguitatem non relinqueret ueritatis, tempus iam nunc eſt, ut quod pie religioſeq; lex docuit, non impie furto hæreticæ ſtultitiæ prædicari ſinamus, quæ dei filium deum negatura ſic cœpit: Audi Iſraël, Dominus deus tuus unus eſt. Ei quia impietas eius periclitaretur in nomine, cum deum & deum lex eſſet locuta, ut naturam nominis per autoritatem dicti prophetici negaret, adiecit: Benedicent te deũ uerum. Vt per id unũ deum locuta lex eſſet, eſſetq; in filio dei dei nomen potius quàm ueritas, uno tantum uero deo intelligendo. Et fortè contradicere nos dictis tuis ò ſtulte arbitraris, ut negemus unum deum uerum. Non planè negamus ſecundum te confitendo. Hæc eſt enim fides noſtra, hęc conſcientia, hic ſermo eſt. Sed intelligimus unum & eundem uerum deum. Nec confeſſio noſtra periclitatur in nomine, quæ in natura filij unum & uerum deum prædicat. Diſce confeſſionis tuæ intelligentiam, & unum ac uerum deũ cognoſce, ut unum ac uerum deum pie prædices. Rapis enim ad impietatem tuam religionis noſtræ profeſſionem, & quod eſt negas, dum quod eſt non negas. Sic ſtulta mundi ſapientia fallis, ut ueritatem perimas ſpecie ueritatis. Vnum uerum deum confiteris, ut unum uerum deum deneges. Profeſſio enim tua ſic putatur pia, quòd magis impia eſt: ſic uera, quòd falſa eſt. Sic à te unus & uerus deus prædicatur, ut non ſit. negas enim dei filium deum uerum, cum tamen deum non neges, deum tantum non natura confitendo ſed nomine. Si natiuitas eius nominis potius eſt quàm ueritatis, potes auferre nominis ueritatem. Si autem uere deus natus eſt, quæro quomodo poſſit non uerus eſſe quòd natus eſt? Aut nega eſſe ne ſit, aut ſi eſt, quomodo quod eſt non erit, cũ quod eſt non poſſit eſt ut non ſit? Ac de natiuitate quidem mox erit ſermo: interim tamen de ueritate naturæ dei impietatem mendacij tui prophetica profeſſione conuincam, ita tamẽ ut unum & uerum deum prædicari à nobis neq; Sabellij hæreſis ipſum patrem ſibi &

filij

filij profeſſa præſumat,neq; tu ueritatem de filio dei unum tantum uerum deum prædicans mentiaris. Nihil*planè in ſe habet ſapientiæ impietas & dei timor,qui ſapientiæ initiũ eſt,ubi deeſt, aufert ſecum omne exordium prudentiæ. Ad infirmandam enim dei ueri in filio fidem propheticus ſermo profertur,quo dictum eſt: Et benedicent te deum uerũ. Primum hæc impietatis ſtultitia fuit, ut quæ ſuperius dicta ſunt aut non intelligerentur, aut intellecta cum eſſent tacerentur. Tum deinde ad quam ſe fraudem ſyllabæ adiectione, quæ in libris non extat, inſtruxit, ſtultitiæ ſuæ in eo uſa mendacio,tanq; dictis ſuis eouſq; adhibēda fides eſſet, ut requirendā eſſe ipſam dictorum propheticorũ autoritatem nō putaret. Non enim ita ſcriptum eſt:Benedicent te deum uerum: ſed,benedicent deum uerum. Nam non exiguum ambiguitatis momentum eſt inter te deum uerum, & deum uerum.Perſonæ enim alterius uidetur eſſe pronomen,ubi te eſt: cæterum ubi pronominis ſyllaba nō erit,ibi ad autorem dicti refertur & nomen. Et ut abſoluta intelligendæ ueritatis ratio ſit, ipſa illa ex ſolido prophetæ dicta ſubdentur.Propterea ſic dicit dominus:Ecce qui ſeruiunt mihi manducabunt, uos uero eſurietis: ecce qui ſeruiunt mihi bibent, uos uero ſitietis: ecce qui ſeruiunt mihi exultabunt in lætitia,uos autem clamabitis propter dolorem cordis ueſtri,& à contritione ſpiritus ululabitis. Relinquetis ergo uos nomen ueſtrum in lætitia electis meis,uos autem interficiet dominus. Seruientibus uero mihi uocabitur nomen nouũ, quod benedicetur ſuper terram,& benedicent deum uerum:& qui iurant ſuper terram, iurabunt in deum uerum.Nunc; non ex cauſa eſt, cum conſuetudo prædicationis exceditur,& rationem nouitatis ratio*falſitatis inducit.Cum enim antea*tantum de deo prophetiæ extitiſſent, & ad dei dignitatem ac naturā demonſtrandam ſimplex & ſolum dei nomen commemoratum fuiſſet, quærendum eſt,qua ratione nunc per Eſaiam benedicendum deum uerum, & iurandum ſuper terram in deum uerum prophetiæ ſpiritus præloquatur. Et primum noſcendum eſt, ſermonem hunc res futuri temporis nunciare, & quæro an deus uerus non ſit,qui tum ſecundum opinionem Iudæorum & benedicebatur & iurabatur.Iudæi nanq; ſacramentum myſterij dei neſcientes,& per hoc dei filium ignorantes deum tantum non & patrem uenerabantur.Nam utiq; uenerantes patrem uenerabantur & filium. Hi ergo deum benedicebant & iurabant per eum. Sed propheta benedicendũ deum uerum teſtatur. Verum deum idcirco pronuncians, quia per myſterium aſſumpti corporis non ab omnibus eſſet in eo dei ueritas intelligēda. Et opus fuit ueri cōfirmatione,ubi falſi proruptura eſſet aſſertio.Et ſingulas dictorum eorundem ſententias recenſeamus. Propterea ſic dicit dominus:Ecce qui ſeruiunt mihi manducabunt,uos uero eſurietis:ecce qui ſeruiunt mihi bibent,nos uero ſitietis.Cognoſce ſub eodem dicto utriuſq; tem

Als ſanè*

Ex prophetis oſtendit filiũ eſſe uerũ deũ

Scriptum eſt benedicēt deũ uerum, & nō te uerũ deum

*Als*ueritatis*

Als tantæ*

Ratio quare propheta prædixerit nō ſolum deum,ſed deũ uerum benedicendum

poris ſignificationem,ut ſacramentũ aſſequaris ætatis. Qui enim ſeruiunt manducabunt.Religionem ſcilicet præſentem futuris præmijs muneratur, ita ut præſentium impietatem futuræ ſitis ac famis pœna conficiat.Deinde adiecit:Ecce qui ſeruiunt mihi exultabunt in lætitia, uos autem clamabitis propter dolorem cordis ueſtri,& à contritione ſpiritus ululabitis. Secundũ ſuperiorem ſenſum etiam nunc futuri & præſentis temporis demonſtratio eſt,ut qui ſeruiunt exultaturi ſint in lætitia,qui uero non ſeruiunt,in clamore atq; ululatu per dolorem cordis & contritionẽ ſpiritus manſuri ſint. Deinde ſubiecit:Relinquetis enim uos nomen ueſtrum in lætitia electis meis, uos autẽ interficiet dominus.Sermo ad carnalem Iſrael eſt cum futuri temporis ſignificatione, cui exprobratur quod nomen ſuũ electis dei relicturus ſit. Quæro quod hoc nomen ſit. Nempe Iſrael, ad quem tum erat ſermo.Dehinc interrogo qui ſit hodie Iſrael.Equidẽ teſtatur Apoſtolus:Qui ſpiritu non litera:Qui in regula Chriſti procedentes Iſrael dei ſunt. Tum præterea cum ſuperius dictũ ſit:propterea ſic dicit dominus, intelligẽdum eſt cur ita hoc cõſequatur:Vos autẽ interficiet dominus. Deinde poſt hæc quid ſibi uelit hic ſermo: Seruientibus uero mihi uocabitur nomen nouũ, quod benedicetur ſuper terrã.Nunquid ambigitur in eo quod dictum eſt, propterea ſic dicit dominus: Et in eo quod ſequitur:Vos autem interficiet dominus, id demonſtratum fuiſſe, ut qui loqueretur, & qui interfecturus eſſet,non alius intelligeretur eſſe quàm dominus,qui & poſt ſibi ſeruientes nouo eſſet nomine muneraturus, & non ignoraretur & in prophetis locutus eſſe,& piorum atq; impiorum iudex futurus? Myſterium itaq; ſermo reliquus euangelici ſacramenti,ne quid in domino dicente,& in domino interficiente ambigi poſſit,explicuit.Seruientibus autem mihi uocabitur nomen nouum,quod benedicetur ſuper terrã.Omnis hic futuri temporis ſermo eſt.Et quod eſt hoc nouum nomen religionis, quod benedicitur ſuper terram?*Si à ſeculis Chriſtiani uocabuli antea beatitudo nunq; fuit, nunc nomen nouum eſt. Si uero hoc ſanctificatur pietas noſtra in deũ,nouum nomen eſt.Hæc profecto profeſſionis nouitas cœleſtium benedictionum merces ſuper terram eſt.Iam uero totius fidei noſtræ cõſcientiam ſequens ſermo confirmat dicens:Et benedicent deum uerum,& qui iurãt ſuper terram iurabunt in deum uerum.Certe ſi cum benedicent deum uerum,quorum in dei ſeruitute nouũ nomen eſt, tum deinde qui iurandus erit deus, deus uerus eſt, an ne ambigitur quis iuretur,quis benedicatur? per quem nouum ipſis ſeruientibus benedictumq; nomen ſit? Conſiſtit mecum aduerſus impiam tuam hæretice prædicationem abſoluta ſermonis*euangelici fides noui per te Chriſte nominis,& per ſeruitutis profeſſionem benedictę ex te ſuper terram nuncupationis te uerum deũ iurans. Omne enim os credentium te Chriſte deum loquitur. Omnis credẽtium fides te deum iurat

Qui ſub nomine Iſrael intelliguntur

Nomen Chriſtianũ eſt nomen nouum

*For.*ſic legẽdum,ſi à ſeculis Chriſtiani uocabuli antea beatitudo uel tanta beatitudo unq̃ fuit, nũc nomen nouũ non eſt*

*Aliàs*eccleſiaſtici*

iurat,deum uerum eſſe te confitens,deum uerum eſſe te prædicans, deum uerum eſſe te cõſcia. Quanq́ igitur omnis hic propheticus ſermo nullam reliquerit difficultatem,quin deum ſignificaſſe intelligatur, & cui per nouũ nomen ſeruiatur,& per quem eiuſdem nominis in terris benedicta ſit noui tas,& qui benedicatur deus uerus,& qui iuretur deus uerus, quæ omnia ſe cundum temporum plenitudinem eccleſiæ fides pia in deum Chriſtum re ligione profitetur: Et ita ſe in eo propheticus ſermo coaptauit, ut ſignifica tionem perſonæ alterius adiectione pronominis non nouaret. Si enim ad didiſſet,te deum uerum, referri ad alterũ dicentis ſermo potuiſſet. ſed cum ait, deum uerum, ſignificationis intelligentiam penes loquentem reliquit. Et quanquam quem præſens ſermo ſignificet,non ambigitur, tamen con nexa ſuperius dicta cuius profeſſio iſta ſit intelligenda, demonſtrant. Ait enim Eſaias:Palàm apparui non interrogantibus me, & inuentus ſum non quærentibus me:Dixi ecce adſum genti,qui non inuocauerunt nomen me um. Extendi manus meas tota die ad populum diffidentem & contradi centem. An'ne impia furtiuæ prædicationis falſitas in obſcuro eſt, & deus uerus ignorabitur,qui hæc loquitur? Rogo quis apparuit non interrogan tibus,& quis inuentus non quærentibus? Et quis gentium eſt, qui non in uocauerunt antea nomen eius? Et quis die tota manus ad diffidentem & contradicentem populum extendit? Confer cum his ſacrum illud & diui num Deuteronomij canticum,in quo ſuper non deos deus exacerbatus,ſu per non gentem & gentem ſtultam, in zelum incitat infideles, & intellige quis manifeſtus ſit ignorãtibus,& quis *proprius uſurpatur alienis,& quis manus ſuas ante diffidentem contradicentemq́ populum configens cru ci chirographum edicti anterioris *expandit. Hic nanq; prophetæ ſpiritu dixit per continentem ſibi in ordine cõnexumq́ ſermonem: Seruientibus uero mihi uocabitur nomen nouum,quod benedicetur ſuper terram,& be nedicent deum uerum:& qui iurant ſuper terram, iurabũt in deum uerum. Hæc ſi ſtultitia atq; impietas hæretica ad fallendum ignorantes ſimplicio resq́ dicta eſſe ex perſona dei patris mentietur,ne in deum filium dicti hu ius intelligentia ſuſcipi poſſit, audiat mendacij ſui reatum, & Apoſtolo & doctore gentium omnia hæc ad ſacramẽtum paſſionis dominicæ & euan gelicæ fidei tempora prædicante, tunc cum infidelitatem Iſrael aduentum domini in carne nõ intelligentis exprobrat. Ait enim ita: Omnis enim qui cunq; inuocauerit nomen domini,ſaluus erit. Quomodo ergo inuocabũt eum in quem non crediderunt? Quomodo autem eredent ei quem non audierunt? Quomodo audient ſine prædicante? Quomodo autem prædi cabunt niſi mittãtur? Sicut ſcriptum eſt: Quàm ſpecioſi ſunt pedes eorum qui annunciant pacem, qui annunciant bona. Sed non omnes obediunt Euangelio: Eſaias enim dicit: Domine quis credit auditui noſtro? Itaq; fi

Alterius loci teſtimonium

*For. *propius*

*For. *expũgit*

Apoſtolus interpres prophetæ

des ex auditu, auditus autem per uerbũ dei. Sed dico nunquid non audierunt? Imò in omnem terram exiuit ſonus eorum, & ad terminos orbis terræ uerba eorum. Sed dico: Nunquid Iſrael non ſciuit? Primus Moyſes dixit: Ego incitabo uos in non gentem, in gentẽ inſenſatam exacerbabo uos. Eſaias autem audet & dicit: Apparui ijs qui me non quærebant, inuentus ſum ijs qui me non interrogabant. Ad Iſrael autem quid dicit? Tota die extendi manus meas ad populum non audientem, & cætera. Quis in tertium cœlum incorporeus an corporeus ingreſſus fidelior Paulo dictorum propheticorum interpres extitiſti? Quis inenarranda cœleſtium myſteriorum audiens ſacramenta & tacens, maiore hæc fiducia reuelatæ tibi à deo ſcientiæ prædicaſti? Quis ad plenitudinem dominicæ paſſionis cruci reſeruandus, antea in paradiſum raptus euadens melius de diuinis ſcripturis electionis uaſe docuiſti, hæc neſciens dicta geſtaq́ eſſe à deo uero, & intelligentiã dei ueri à uero eius & electo Apoſtolo prædicata? Niſi fortè Apoſtolus dictis propheticis nõ ex prophetiæ ſpiritu uſurpatis, temerarius alieni ſermonis interpres eſt. Omnia quidem per reuelationem Ieſu Chriſti Apoſtolus didicit. Sed Eſaiæ dicta ex dictis Eſaiæ ipſius nouit: in exordio enim ſermonis eius in quo deus uerus à ſeruientibus ſibi benedicendus atque iurandus eſt, hæc prophetæ oratio legitur: A ſeculo non audiuimus, nec oculi nòſtri uiderunt deum præter te, & opera tua quę facies expectantibus miſericordiam tuam. Loquitur Eſaias, pręter hunc ſe neminem deum uidiſſe. Vidit enim gloriam dei, cuius *pronunciauerat myſterium incorporationis ex uirgine. Ac ſi tu hæretice ignoras quòd in ea gloria unigenitum deum uiderit, audi Ioannem Euangeliſtam dicentem: Hæc autẽ dixit Eſaias quãdo uidit honorem eius, & locutus eſt de eo. Hinc Apoſtolicis, hinc Euangelicis, hinc propheticis dictis impie hæretice cõcluderis. Eſaias enim deum uidit, & cum ſcriptum ſit, deum nemo uidit unquam, niſi unigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Deum tamen propheta uidit, & gloriam eius uſq; ad inuidiam propheticæ dignitatis aſpexit. Nam in iudicium mortis ob hanc cauſam à Iudæis actus eſt. Deum itaq; nemini uiſum unigenitus filius q in ſinu patris eſt enarrauit. Aut diſſolue unigeniti enarrationem, aut deum crede qui uiſus eſt, qui apparuit non intelligentibus ſe, & palàm factus eſt genti non inuocanti ſe, & expandit manus ante populum contradicentem. Ita tamen ut & ſeruiẽtibus ſibi nomen nouum uocetur, & in terris uerus deus benedicatur atque iuretur. Propheta loquitur, Euangelium teſtatur, Apoſtolus interpretatur, eccleſia confitetur uerũ deum eſſe, qui uiſus ſit, cum tamen deum patrem uiſum nemo fateatur. Et eò hæretici furoris prorupit inſania, ut dum cõfiteri ſe ſimulat denegaret. Negat enim nouo cõfeſſionis impioq́ cõſilio, & arte ſubdola fidẽ dũ mentitᵉ eludit. Cum enim cõfeſſo uno deo eodẽq́ uero & ſolo iuſto, ſolo ſapiẽte,

Al's *prænunciauerat*

Propheta uidit deum ſcilicet filium, ſed nõ patrẽ, quoniam uidit ſolus filius qui eſt in ſinu patris

ſolo

ſolo indemutabili,ſolo immortali,ſolo potente,ſubijcitur & filius in diuerſitate ſubſtantiæ,non ex deo natus in deum, ſed per creationem ſuſceptus in filium, non naturæ habens nomen, ſed adoptionis ſortitus appellationem,neceſſe eſt ut his omnibus ſimul careat filius quæ ad priuilegium ſolitariæ in patre maieſtatis ſunt prædicata. Neſcit hæretica peruerſitas unũ deum uerum noſſe & confiteri,& extra impietatis ſenſum confeſſionis huius eſt & fides & intelligentia.Prius confitendus eſt pater & filius, ut unus uerus deus poſſit intelligi.Et cognitis ſacramentis ſalutis humanæ, quæ in nobis per regenerationis uirtutem in patre & filio conſummãtur ad uitam legis & prophetarum ſunt myſteria conſequenda.Vnum deum uerũ non apprehendit ignara euangelicæ & apoſtolicæ prædicationis impietas.Cuius quamuis intelligentiam uſq; ad abſolutiſſimam ueræ pietatis profeſſionem ex ipſis eorum doctrinis præſtabimus,ut indiuiſus atq; inſeparabilis non ex perſona ſed ex natura ſubſiſtens, ex patre unigenitus intelligatur, & per id unus ſit deus,quia ex natura dei deus ſit,tamen ex propheticis dictis perfectæ huius unitatis fides eſt aſtruenda,& hinc euangelicæ domus ſunt ponenda fundamina, ut per eandem naturam diuinitatis unius unus deus per id intelligatur,quod in deum alterum deus unigenitus non referatur.Tenuimus enim omni hoc ſermonis noſtri libello eum ordinem, ut in quibus ſuperiori libro deum filium docueramus,in ipſis nunc deum uerum oſtenderemus.Et ut ſpero ea dictorum omnium abſolutio fuit,ut deus uerus intelligeretur qui deus eſſe non negabatur. Reliquus autem nunc omnis ſermo ad id proficiet,ut qui deus uerus eſſe intelligitur,non in deum alterum deputetur,& quod in alterum non proficit,id unum intelligatur.Vnum autem illud,non ſubſiſtentem naturam perimat in filio, ſed in deo & in deo naturam dei conſeruet unius.Veritatis ratio poſtulat ab eo initium intelligentiæ iſtius ſumi, per quem manifeſtare ſeculo deus cœptus eſt. Moyſes nanq;, cuius ore hæc de ſe unigenitus deus profeſſus eſt,ait:Vide te uidete,quoniam ego ſum deus, & non eſt deus præter me. Ac ne forte dicti huius ueritatem hæretica impietas ad patrem innaſcibilem deum referat,& ipſa dicti ratio & Apoſtolus autor occurrit, qui ex perſona unigeniti dei ſicut ſuperius docuimus, intelligendi totius huius ſermonis interpres eſt, & hoc quod dictum eſt: Lætamini gentes cum plebe eius,proprium eius eſſe demonſtrauit ſubijciens ad fidem dicti: Et erit radix Ieſſe, & qui ſurget regere gentes, in eum gentes ſperabũt. Demonſtrato igitur per Moyſen eo qui dixerat:Non eſt deus præter me.In eo quod ait: Lætamini gentes ſimul cum eo. Et Apoſtolo id ipſum in dominum noſtrum IESVM CHRISTVM unigenitum deum intelligente, in quo ſecundum carnem ex radice Ieſſe ſurgente rege gentium ſpes eſt, ipſa nunc dicti ratio tractanda eſt,ut quia dictum nõ ambigitur,quatenus dictum ſit poſſit

Cum oſtẽſum ſit quòd filius ſit uerus deus, relinquitur probandum, quòd nõ ſit alius deus à patre

intelligi. Verum & abſolutum & perfectum fidei noſtræ ſacramentum eſt, deum ex deo, & deum in deo confiteri non corporalibus modis, ſed diuinis uirtutibus, nec naturę in naturam transfuſione, ſed myſterio & poteſtate naturæ: Non enim per defectionem aut protenſionem aut per deriuationem ex deo deus eſt, ſed ex uirtute naturæ in naturam eandem natiuitate ſubſiſtit. Res ipſas plenius conſequens liber euangelicorum atq; apoſtolicorum dictorum interpres loquetur. Sed interim ex lege & prophetis hoc quod & loquimur & credimus eſt docendum. Natiuitas igitur dei non poteſt non eam ex qua profecta eſt, tenere naturam. Neq; enim aliud quàm deus ſubſiſtit, quod non aliunde quàm ex deo deus ſubſiſtit. Eandem autem naturam inde ita, nō ut natus ſit ipſe qui genuit, (Nam quomodo erit ipſe, cum genitus ſit?) ſed ut in his ipſis ſubſiſtat ille qui genitus eſt, in quibus* totus eſt ipſe qui genuit. Quia non ex *alia genitus, neq; aliud quàm deus eſt, quia non eſt aliunde quod genitus eſt. Et per hoc non refertur ad aliud, quod in unum ſubſiſtit ex uno. Neq; nouum in ſe eſt, quòd uiuit ex uiuo, neq; abeſt ex ſe, quòd uiuus genuit uiuum. Ac ſic in generatione filij & naturam ſuam, ut ita dixerim, ſequitur incorporalis atque indemutabilis deus incorporalem atque indemutabilem deum gignens, nec naturam ſuam deſerit ex incorporali atque indemutabili deo incorporalis & indemutabilis dei perfecta natiuitas, per hoc utique ſubſiſtentis ex deo dei ſacramentum? Hæc ita unigenitus deus per ſanctum Moyſen teſtatur. Videte uidete, quoniam ego ſum dominus, & non eſt deus præter me. Non eſt enim natura diuinitatis alia, ut pręter eam *alius deus ſit. Nam cum ipſe deus ſit, tamen etiam per naturę uirtutem in eo deus eſt, ut per id quod ipſe deus, & in eo deus eſt, & non eſt deus præter eum, cum non extet aliunde quod deus eſt, & in eo deus ſit, habens in ſe & quod ipſe eſt, & ex quo ipſe ſubſiſtit. Confirmat autem fidei noſtræ ueram & ſalutarem profeſſionem idem atque unus in plurimis ſpiritus prophetiæ, per ſucceſſiones & interualla temporum non demutans religioſæ doctrinæ prædicationem. Vt enim per Moyſen ex perſona unigeniti dei dicta pleniore ad intelligentiam confirmarentur profectu, rurſum ſermone dei patris ex perſona uirorum excelſorum idem prophetiæ ſpiritus per Eſaiam loquitur: Quoniam in te eſt deus, & non eſt deus præter te. Tu enim es deus & neſciebamus, deus Iſrael ſaluator. Inſerat ſe in hanc & naturæ & nominis inſeparabilem profeſſionem hæreticæ impietatis deſperatus furor, & hæc ſi poteſt, dictis ac rebus unita, rabido uæſaniæ ſuæ ore concerpat. In deo deus eſt, & præter eum deus nō eſt. Diſſoluat eum qui ineſt, ab eo in quo eſt, & ſacramenti huius intelligentiam diuidat generum uarietate. Nam in eo quod ait: In te eſt deus, naturæ dei patris, in deo filio docuit ueritatem, cum in eo deus intelligeretur eſſe qui deus eſt. In eo uero quod ſubiecit: & præter te non

eſt

Quō deus de deo ex lege et prophetis

Alſ *deus

Alſ *alio

Alſ *ullus

eſt deus,oſtendit pręter eum deũ non eſſe,quia in ſe deo deus ineſſet.Hoc uero quod tertium eſt,tu es deus & neſciebamus,humanæ intelligentiæ piam & fidelem teſtatur profeſſionem, quæ cognitis natiuitatis myſterijs & nomine ad Ioſeph per angelum nunciato conficeretur. Tu enim es deus & neſciebamus, deus Iſrael ſaluator ſubſiſtentem in eo dei naturam intelligens, cum in deo deus inſit, nec præter eum qui eſt deus quiſquam deus alius ſit,quia ipſe deus, & in eo deus alterius nobis cuiuſquam dei non relinquat errorem. Et hæc quidem Eſaias indiuiduam atque inſeparabilem patris & filij diuinitatem teſtatus ita prophetauit. Hieremias uero non diſpari prophetiæ uirtute indiſcretæ à deo patre naturæ unigenitum eſſe deum ita docuit dicens:Hic deus noſter eſt,& non deputabitur alter ad eum, qui inuenit omnem uiam ſcientiæ & dedit eam Iacob puero ſuo & Iſrael dilecto ſuo. Poſt hæc ſuper terram uiſus eſt, & inter homines conuerſatus eſt.Quid alium deum in filio dei deo hæretice ſupponis? Diſce unum deum uerum intelligere & confiteri.Non alius deus ad Chriſtum deputatur ut deus ſit. Deus eſt ex natura, ex natiuitate, ex deo. Quod enim deus eſt ex deo eſt, non etiam deus alius eſt. Alius enim ad eum non deputatur,quia non eſt in eo alia præterquã quæ dei eſt ueritas.Quid uerum & non uerũ, quid degenerem & nobilem, quid diuerſum & indiuerſum ſub unius dei ementita religione componis? Deus eſt pater, & deus eſt filius, in deo deus eſt, præter eum deus non eſt, non alter ad eum deputatur ut deus ſit.In his ergo ſi unum magis quàm ſolitarium deum intelligis, eccleſiæ religionem profiteberis,quæ patrem in filio confitebitur.Sin uere unũ deum ad ſolitarij ſignificationem ſacramenti cœleſtis ignarus obtendis,extra cognitionem dei es,deum in duo eſſe non confitens.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE

LIBER SEXTVS

NOn ſum neſcius difficillimo me aſperrimoq; tempore ſcribere hæc aduerſum uęſanam impiorum hæreſim, dei filium creaturam eſſe affirmantem,aggreſſum fuiſſe, multis iam per omnes fermè Romani imperij prouincias eccleſijs morbo peſtiferæ huius prædicationis infectis,& uelut ad piæ fidei huius male uſurpatã perſuaſionem longo doctrinę uſu,& ementito nomine ueræ religionis imbutis,non ignorans difficilem eſſe ad emendationis profectum uoluntatem, quam in erroris ſui ſtudio per plurimorum aſſenſum autoritas publicæ iam ſententiæ contineret.Grauis enim & periculoſus eſt error in plurimis,& multorũ lapſus,etiam ſi ſe intelligat, tamen exurgendi *Quare error multorum eſt periculoſus*

 pudore

pudore autoritatem ſibi præſumit, ex numero habens hoc impudentiæ, ut quod errat, prudentiam uelit exiſtimari: & quod cum multis errat, intelligentiam eſſe aſſerat ueritatis, dum minus erroris eſſe exiſtimat in multis. Ac mihi quidem præter ſtudij mei atq; officij neceſſitatem, qua hoc eccleſiæ epiſcopus prædicationis euangelicæ debeo miniſteriũ, tameo eo propenſior cura ad ſcribendum fuit, quo magis plures periculo infidelis intelligentiæ detinebantur, uberius gaudiũ conſectans ex ſalute multorũ, ſi cognitis ſacramentis perfectæ in deum fidei impia humanæ ſtultitiæ inſtituta deſererent, & ſe deo redderent, hæreticis repudiatis: atq; à cibo mortis, quo in laqueum aues ſolent illici, in uolatũ ſe liberæ ſecuritatis erigerent, ſequerenturq; Chriſtũ ducẽ, prophetas nuncios, Apoſtolos præuios, fidem conſummatã, & ſalutem in patris & filij confeſſione perfectam, & cum dictum meminiſſent ore domini: Qui non honorificat filiũ, non honorificat patrem qui miſit illum, ad honorificandũ patrem per honorem filij ſe referrent. Emerſit enim peſtifera & lætalis populis proxima lues, quæ ingenti graſſata cõtagio ruinam miſerandæ mortis inuexit. Non enim tantũ aut cõſidentium in chaos cum populis ſuis repens urbiũ uaſtitas, aut frequens bellorũ & funeris mortis, aut immedicatæ ægritudinis populoſa contagia deſæuierunt, in quantũ ad exitiũ generis humani hęreſis hæc funeſta graſſata eſt. Deo enim cui omnia in mortuis uiuunt, hoc ſolũ perit quod ſibi deperit. Nam iudicaturus ipſe de omnibus, & pro maieſtatis ſuæ miſericordia pœnæ meritum ignoranti moderaturus errori, negantes ſe non iam iudicabit utiq;, ſed negabit. Negat enim, negat furens hæreſis ſacramentũ uerę filij dei, ad impietatis ſuæ doctrinam religionis uſa principijs, cum infidelitatis ſuæ expoſitionem, ut in ſuperioribus libris continetur, ita cœpit: Nouimus enim unũ ſolum deum infectũ, ſolum ſempiternũ, ſolum ſine initio, ſolum uerum, ſolũ immortalitatem habentem, ſolum optimũ, ſolum potentem. Ad id enim uſurpatũ proficit piæ confeſſionis exordium, quo ait, unũ deum, & ſolũ infectũ, & ſolũ ſine initio, ut per hæc quæ religioſe uerbis oſtentarentur, cætera impie ſubderentur. Nam poſt multa alia quæ de filio pari quoq; ſimulatæ religionis profeſſione protulerat ſubiecit: Creaturã dei perfectam, ſed non ſicuti unum de creaturis: facturam, ſed non ſicuti cæteras facturas. Et poſt multa alia quibus ueritatis interiectis confeſſionibus, huius hæreticæ impietatis obumbraretur intentio, ut ſubſiſtere eum de nõ extantibus argutæ interpretationis ſubtilitate defenderet, ait: Et ante ſecula creatus & fundatus, non erat antequã naſceretur. Poſtremo quaſi rebus iam omnibus ualidiſſime ad impietatis* profeſſionẽ communitis, ne uel filius uel deus intelligeretur adiecit: Si enim quod ex ipſo, & quod ex utero, & quod ex patre exiui & ueni, uelut patrem eius unius ſubſtantiæ, & quaſi prolationem extendens intelligitur, compoſitus erit pater & diuiſibilis & conuertibilis

Commemoratio ſententiæ Arianorũ ſeu fides Arianorum circa trinitatem

*Al'*defenſionem*

conuertibilis & corporeus ſecundũ illos,& quantum in ipſis eſt, conſequentia corporis ſuſtinẽs,ſine corpore deus.Et quia nobis ex integro aduerſum hanc impiiſſimæ doctrinæ expoſitionem euangelicus nunc erit ſermo,conſequens exiſtimauimus*in quarto iam libro, licet omnẽ æditionem huius hæreſeos conſcriptam,nunc quoq; huic ſexto inſerere,ut recens lectio & reſponſionis ad ſingula collatio ſubiecta, per euãgelicas atq; apoſtolicas inſtitutiones inuitis licet & contradicentibus ſenſum ueritatis eliciat. Dicunt ergo:Nouimus unum deum ſolum infectum,ſolum ſempiternum, ſolum ſine initio,ſolum uerum,ſolum immortalitatem habentẽ,ſolum optimum. ſolum potentem,omnium creatorem,ordinatorem & diſpoſitorem, inconuertibilem,immutabilem,iuſtum & optimũ,legis & prophetarum & noui teſtamenti,hunc deum genuiſſe filium unigenitum ante omnia ſecula, per quem & ſeculũ & omnia fecit.Natum autem non putatiue, ſed uere obſecutum uoluntati ſuæ,immutabilem & inconuertibilem, creaturã dei perfectam, ſed non ſicuti unum de creaturis:facturam,ſed non ſicuti cæteras facturas.Nec ut Valentinus prolatione natum patris commentatus eſt,Nec ſicut Manichæus partem unius ſubſtantiæ patris natũ expoſuit. Nec ſicut Sabellius qui unionem diuidens,ipſum dicit filium quem & patrem. Sed nec ſicut Hierachas lucernam dixit de lucerna,uel lampadam in duas partes.Nec eum qui fuit ante,poſtmodum natum uel ſupercreatum in filium, ſicuti & tu ipſe beatiſſime papa media in eccleſia & in conſeſſu frequenter eos qui talia introducũt renuiſti.Sed ſicuti diximus,uolũtate dei ante tempora & ſecula creatũ,& uiuere & eſſe accipiens à patre, & glorians cum ſubſiſtente patre. Neq; enim pater dans ei omniũ hæreditatem fraudauit ſemetipſum ab his,quæ non facta ab ipſo habentur,fons eſt autẽ omnium. Quapropter tres ſubſtãtiæ ſunt,pater & filius & ſpiritus ſanctus.Et quidẽ cauſa eſt omnium deus pater,omnino ſine initio ſolitarius. Filius autẽ ſine tempore æditus à patre,& ante ſecula creatus & fundatus, non erat anteq̃ naſceretur.Sed ſine tempore ante omnia natus,ſolus à ſolo patre ſubſiſtit. Nec enim eſt æternus aut coæternus,aut ſimul nõ factus cũ patre fuit ſemper,nec ſimul cum patre habet eſſe,ſicut quidã dicunt.Aut aliqui, duo non nata principia introducentes,ſed ſicut unio eſt principiũ omnium,ſic & deus ante omnia eſt. Propter quod & ante filium eſt, ſicut & à te didicimus papa media in eccleſia prædicante. Secũdum quod itaq; à deo eſſe habet, & gloriari & uiuere, & omnia ei ſunt tradita, ſecundum hoc, principium eius eſt deus. Principatur autem utpote deus eius, cum ſit ante ipſum. Si enim quod ex ipſo, & quod ex utero, & quod ex patre exiui & ueni, uelut partem eius unius ſubſtantiæ, & quaſi prolationem extendens intelligitur, compoſitus erit pater & diuiſibilis & conuertibilis & mutabils & corporeus ſecundum illos, & quantum in ipſis eſt, conſequentia corporis ſuſtinens

Supra libro 3 pag. 47

*Alš*primo,ut quarto licet libro. Alš primo licet libro*

Ego uero non dubito quin legendũ ſit,in quatuor iam libris, nã primus nihil habet præter præfationẽ et argumenta.

Valentinus
Manichæus
Sabellius
Hierachas

ſuſtinens ſine corpore deus. Quis non in his ſentiat lubricos ſerpentinę uię flexus, uel tortuoſi ſpiritus nodos uipereos non intelligat, quibus uenenati oris principalis poteſtas collecto inflexi corporis orbe concluditur? Sed extenſis omnibus atq; abſolutis totum occultati capitis uirus patebit. Ingerunt enim nobis primum nomina ueritatis, ut uirus falſitatis introeat. Bonum in ore eſt, ut de corde malum ſubeat. Et inter hęc nuſquã audio ab his deum dei filium dici. Nuſquã inuenio filiũ ita prędicatum eſſe, quòd filius ſit. Nomen filij ingeritur, ut natura taceatur. Natura adimitur, ut nomẽ ſit alienum. Hæreſes cæteræ prætenduntur, ut de ſe hæreſis mentiatur. Vnus ſolus deus, & ſolus uerus* ingeritur, ne uerũ ac proprium dei filio relinquatur eſſe quod deus eſt. Quanq; igitur ſuperioribus libellis de deo & deo, & deo uero ac deo uero, & in deo uero patre, & in deo uero filio, uno uero deo intelligendo ſecundũ naturæ unitatem, non ſecundum perſonæ unionem ex legis ac prophetarum prædicationibus docuerimus, tamen perfecta fidei huius abſolutio ex euangelicis atq; apoſtolicis eſt præſtanda doctrinis, ut uerus dei filius deus nõ alienę à patre diuerſæq; naturę, ſed eiuſdem eſſe diuinitatis per ueritatem natiuitatis exiſtens poſſit intelligi. Nec ſanè quenq̃ tam amentẽ poſſe eſſe exiſtimo, qui dei de ſe profeſſiones aut cognitas non intelligat, aut intellectas à ſe nolit intelligi, aut emendandas putet humanę opinionis prudẽtia. Sed anteq; res ipſas ſalutariũ ſacramentorum loqui incipiamus, ne in aliquo ſibi ędítis hæreticorum nominibus, hæreſis profeſſio blandiatur, demonſtrandum eſt omne huius argutæ maliciæ uelamen, ut per quod ſe uirus latens contegit, per id ipſum proditum ſit & reuelatum, & ad blandientis ueneni intelligentiã publicę conſcientiæ ſenſus introeat. Volentes igitur hæretici dei filium ex deo eſſe, neq; de natura & in naturam dei ex deo deum natum, cum iam ſuperius commemoraſſent unum deum ſolum uerum, neq; adieciſſent & patrem, ut unius ueritatis eſſe patrem & filium excluſa proprietate natiuitatis negarent, dixerunt. Nec ut Valentinus prolatione natum patris commentatus eſt, ut ſub ſpecie hæreſeos Valentinianæ, nomine prolationis improbato, natiuitatẽ dei ex deo improbarent. Valentinus enim quædam ridicula & fœda commentans, cum præter principem deũ familiam deorũ & numeroſas æternitatum poteſtates introduxiſſet, tunc prolatum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum myſterio occultatæ uoluntatis aſſeruit. Hanc ergo inanem prolationem temerarij ac ſtulti autoris furore quęſitam euãgelica atq; apoſtolica eccleſiæ fides neſcit. Ignorat enim Valentini bythonas & ſilentium & ter denos ęonas. Neſcit enim aliud q̃ unum deum patrem, ex quo omnia ſunt, & unum dominum noſtrum Ieſum per quem omnia, natum ex deo deum. Sed quia ex deo deus, neq; per natiuitatem ſuam deo ademit eſſe quod deus eſt, neque ipſe in natiuitate non deus eſt, & quod deus eſt, non

cœpit

Autoris de prædicta ſententia particulatim eã examinantis

*Al. *aſſeritur*

Valẽtini commẽta circa diuinitatem trinitatis

Bythones
Aeones
Lege Tertul. de hæreſ. & diſces Valentini fabulas

cœpit eſſe,ſed natus ex deo deus eſt:& quod naſcitur,id ipſum ſecundum humanæ intelligentiæ ſenſum uidet eſſe prolatũ, ita ut prolatio ipſa natiuitas eſſe exiſtimetur, idcirco tentatũ eſt per Valentini hæreſim prolationis nomen excludi,ne natiuitatis ueritas permaneret, quia prolationis intelligentia,opinione terrena non multũ eſſet à natura terrenæ natiuitatis aliena. Naturæ humanæ tarda ac difficilis ad res diuinas intelligẽtia exigit, de his,quæ ſemel dicta à nobis ſunt,frequẽtius admoneri, ne ſatisfacere ſacra mentis diuinæ uirtutis,humanæ comparationis exempla credãtur, ſed tantum ad imbuendũ ſpiritualiter de cœleſtibus ſenſum,ſpeciem terreni generis afferri,ut per hunc naturæ noſtræ gradũ ad intelligentiã diuinæ magnificentię proueharmur.Non eſt autem ſecundũ humanarũ natiuitatum prolationes,dei natiuitas exiſtimanda. Vbi enim unus ex uno eſt, & deus natus ex deo eſt,affert tantũ ſignificationis intelligentiã terrena natiuitas: cæterum non ſatisfacit cõparationis exemplo origo naſcentiũ, quæ habet in ſe & coitum & conceptũ & tempus & partum, cum deus ex deo natus nihil aliud intelligendus ſit eſſe ꝙ natus.Et quidem de diuinæ natiuitatis,ſecundum fidem euangelicam atq; apoſtolicam, ueritate ſuo loco tractabimus,interim tamen hæreticæ artis ingenium oſtendi debuit, quæ ad ueritatem natiuitatis abolendã,prolationis nomen extingueret.Tenet uero etiam in cæteris eiuſdem artis ſuę malignã fraudulentiã dicens:Nec ſicut Manichæus partem unius ſubſtantiæ patris natum expoſuit.Negata ſuperius prolatio eſt,ut natiuitas negaretur: nunc quoq; ſub Manichæi nomine neganda unius ſubſtãtiæ infertur & portio,ne deus ex deo eſſe credatur. Manichæus autem abrupti in improbanda lege ac prophetis furoris & diaboli,quantũ in ſe eſt,profeſſus aſſertor,& ſolius ſui neſcius cultor, id quod in uirgine fuit,portionem unius ſubſtantiæ prædicauit, & id filium uoluit intelligi,quod ex dei ſubſtãtia parte aliqua deductũ apparuerit in carne. Vt igitur unigeniti filij natiuitas,& unius ſubſtantiæ nomen tolleretur, portio unius ſubſtantiæ in natiuitate filij prætenditur: ut quia prophane ea,quæ ex portione unius ſubſtantiæ natiuitas aſſerta eſt,prædicatur,primum natiuitas ipſa nõ eſſet, quæ in Manichæo eſſet ex portionis profeſſione damnata: tum deinde nomen ac fides unius ſubſtantiæ tolleretur, quia apud hæreticos ex portione cõpeteret,& per id nõ ex deo deus eſſet, quòd in eo diuinæ naturæ proprietas nõ ineſſet. Quid ueſanas ſolicitudines ementita religionis ſpecie impius furor ſimulat? Manichæum ſecundũ hæreticę inſaniæ prædicatores,piæ eccleſię fides damnat. Neſcit enim in filio portionẽ, ſed ſcit deum totum ex deo toto: ſcit ex uno unũ non defectum, ſed natũ: ſcit natiuitatem dei nec diminutionem eſſe gignentis, nec infirmitatẽ eſſe naſcentis.Si ex ſe ſcit,infer calumniam temeritati uſurpatę ſcientiæ: ſi uero de domino ſuo didicit natiuitatis ſuæ ſcientiã,permitte naſcenti.Hæc enim

Semel dicta ſunt ſepe repetẽda propter noſtram infirmitatem

Manichæi error cum filij natiuitate

ita

ita ei à deo unigenito cõperta ſunt, quòd & pater & filius unũ ſunt, quòd plenitudo deitatis in filio eſt,per quod & portionem unius ſubſtantiæ addit ad filium, & per natiuitatis ueritatem, ueræ diuinitatis proprietatem ueneratur in filio. Sed ſepoſita pleniore ſingularum reſponſionum abſolutione per reliqua curramus,nanq; id ſequitur: Nec ſicut Sabellius, qui unionem diuidens,ipſum dixit filiũ quem & patrem. Ignorat euangelica atq; apoſtolica ſacramenta,ſic credens Sabellius:ſed nõ hoc ab hæreticis in hæretico ſimpliciter damnatur. Volentes enim nihil inter patrem & filiũ eſſe unum,diuiſæ à Sabellio unionis crimen exprobrant, cuius unionis diuiſio non natiuitatem intulit,ſed eundem diuiſit in uirginem. Nobis autẽ in confeſſione natiuitatis eſt, & unionẽ deteſtantes, unitatẽ diuinitatis tenemus, ſcilicet ut deus ex deo unum ſint in genere naturæ,dum quod per natiuitatis ueritatem ex deo in deum extitit,non aliunde quàm ex deo eſſe ſubſtiterit. Quod autem nõ aliunde quàm ex deo manet, maneat neceſſe eſt in ea ueritate qua deus eſt,ac per hoc unum ſunt,cum qui ex deo deus eſt, neq; aliud ipſe eſt,neq; aliunde quod deus eſt. Idcirco autem unionis in Sabellio impietas prætenditur,ut eccleſiæ fidei unitatis religio auferatur. Perſequar deinde & cætera hęretici ingenij artificia,ne fortè ſuſpitioſis magis q̃ ueris ſolicitudinibus maleuolus interpres alienæ ſimplicitatis exiſtimer, oſtenſurus totius profeſſionis concluſionem, in quem ſe exitum promiſſio tam ſubdoli ſermonis inſtruxerit. Id enim ſequitur: Sed nec ſicut Hierachas,lucernam de lucerna,uel lampadam in duas partes: nec qui fuit ante, poſtmodum natum,uel ſupercreatum in filium. Hierachas neſciens unigeniti natiuiuatem,nec euangelicorum ſacramẽtorum uirtutem adeptus,unius lucernæ duo lumina prædicauit, ut lychnorũ bipertita diuiſio ſubſtantiam patris & filij æmularetur,quæ ex unius uaſculi*unguine accenderetur in lumen,tanquam eſſet ſubſtantia exterior, ut oleum in lucerna continens luminis utriuſq; naturam,uel certe ut lampas papyro eodem intexta,utroque capite luceret,eſſetq; media materies, lumen ex ſe utrũq; protendens. Hæc ſtultitiæ humanæ error inuexit,dum quod ſapiũt, ex ſe potius quàm deo ſapiunt. Sed quia ueræ fidei profeſſio eſt, ita deum ex deo natũ ut lumen ex lumine, quod ſine detrimento ſuo naturam ſuam præſtat ex ſeſe, ut det quod habet, & quod dederit habeat, naſcaturq; quod ſit, cum non aliud quàm quod eſt natum ſit,& natiuitas acceperit quod erat,nec ademerit quod accepit, ſitq; uterq; unum, dum ex eo quod eſt naſcitur,& quod naſcitur,neq; aliunde,neq; aliud eſt. Eſt enim lumẽ ex lumine. Vt ergo fidei huius intelligentia auerteretur, Hierachæ lampas uel lucerna ad crimen cõfitendi ex lumine luminis obiecta eſt,ne dici religioſe exiſtimetur, quod impie dictum,& nunc & ante damnatum eſt. Abſiſte abſiſte inaniſſime timor hæreticorum, nec patrocinium eccleſiaſticæ fidei falſæ ſolicitæ aſſertio-

Sabellij ſententia

Hierachæ opinio ſeu fides

*Al. *unguedine*

aſſertionis opinione mentire. Nihil corporale ſecundum nos, nihil inane in dei rebus eſt: Quod deus eſt, deus totum eſt. Nihil in eo, *niſi uirtus, niſi uita, niſi lux, niſi beatitudo, * niſi ſpiritus eſt. Materies hebetes natura illa non recipit, neq; ex diuerſis conſtat ut maneat. Deus ut eſt deus, quod eſt permanet, permanẽs deus deũ genuit. Non cõtinent ut lampas & lampas, aut lychnus & lychnus exteriore natura. Vnigeniti ex deo dei natiuitas nõ ſeries eſt, ſed progenies, non tractus, ſed ex lumine luminis natura. Vnitas eſt non ex cõnexione porrectio. Iam uero in eo, quanta hęreticæ *ſtultitiæ, & quàm callida profeſſio fuit: nec qui fuit ante, poſtmodum natum uel ſupercreatum in filio. Deus qui ex deo natus eſt, non utiq; natus ex nihilo eſt, neq; de non extantibus natus eſt, ſed * natiuitatis ſuæ uiuentem habuit naturam. Nec idem deus qui erat, ſed deus ex deo qui erat natus eſt, Et natiuitas habuit originis ſuæ in ipſa ſua natiuitate naturam. Si ex noſtro loquimur, inſolentes ſumus: ſin uero ad loquendum edoctos nos per dominum docebimus, natiuitas dei ſecundum doctrinã dei eſt confitenda. Hanc igitur in patre & filio naturæ unitatem, & hoc uiuentis natiuitatis inenarrabile ſacramentũ excludere hæreticus furor tentans ait: Nec eum qui fuit ante, poſtmodum natum, nec ſupercreatum in filium. Quis enim tam uæſanus erit, ut defeciſſe à ſe patrem putet, ut idem qui fuerat, poſtea naſceretur uel ſupercrearetur in filium, & eſſet abolitio dei, ut ſuccederet de abolitione natiuitas, cum natiuitas manentẽ teſtetur autorem? Vel quis tam demens eſt, ut ſubſtitiſſe filium niſi ex natiuitate fateatur? Quis porrò tam uęcors, qui non extitiſſe deum ex eo quod deus naſcitur, audeat prædicare? Non enim qui manebat deus, ſed ex manẽte deo deus natus eſt, tenens in ſe naturam gignentis in natiuitate naturæ. Natiuitas autem dei, quæ ex deo in deum extitit, non quæ nõ erant tenet, ſed quæ in deo manebãt & manent, obtinuit ueritate naſcendi. Non ergo qui nõ erat natus eſt, ſed ex his atq; in his quæ dei erant, deus natus *exiſtit. Omnis igitur hic ſuperior hæreticæ fraudulentiæ ſermo, hanc uiam impijſſimæ doctrinæ ſuæ præparauit, ut unigenitum deum negatura tanquam ratione ueritatis ante præmiſſa, ex nihilo potius quàm ex deo natum prædicaret, natiuitatem eius ad creationis referens de non extantibus uoluntatem. Deniq; poſt multa ad id tanquam præparato ſibi aditu prorupit dicens: Filius autẽ ſine tempore æditus & ante ſecula creatus & fundatus, non fuit antequam naſceretur. Temperauit ſe, quantum putat hæreticus ſermo, & ad impietatis confirmationem, & ad calumniæ, ſi quæſtio intenderetur, excuſationem dicens: Non erat antequam naſceretur. Vt in eo quod non fuit antequã naſceretur, naturam ei ſubſiſtentis originis denegaret, & cœpiſſet eſſe de nihilo, cui ante natiuitatem ſuam exiſtens non daretur autoritas. Tum porrò ſi irreligioſe hoc dictum exiſtimaretur, adeſſet ei prompta defenſio, quia naſci qui erat

*Hæc ab niſi uirtus, uſq; ad niſi ſpiritus, addita reperi in quodam codice

Ali* aſtutiæ

Ali* diuinitatis

Nõ q nõ erat natus eſt, ſed ex ijs &c.

Ali *extitit

h non

nõ potuit,neq; qui antea eſſet,naſcendi cauſam per quam eſſet, habuiſſet' cum natiuitas ad id proficiat,ut ſubſiſtat eſſe qui naſcitur. O ſtulte atq; impie hæretice,quis natiuitatem expectet in eo, qui ſine natiuitate ſubſiſtat? Aut quomodo qui eſt,naſci exiſtimandus eſt,cum natiuitas naſcendi natura ſit? Sed ſubdole adde negãdam ex deo patre unigeniti dei natiuitatem contendens,per id quod non fuit antequam naſceretur, euadere uoluiſti, quòd deus ex quo dei filius natus eſt, erat, maneretq; dei natura, ex qua deus filius natiuitate ſubſiſtit.Si igitur ex deo natus eſt, manentis naturæ confitenda natiuitas eſt,non ut deus qui erat naſceretur, ſed ut ex deo qui erat,dei natiuitas intelligeretur.Sed irreligioſos æſtus ſuos calor hæreticus non continet,& per id quod ait:nõ erat antequam naſceretur, id laborans, ut de non extantibus naſceretur,id eſt,non à deo patre in deum filium uera & perfecta natiuitate natus eſſet,in ipſa totius expoſitionis concluſione ad ultimum & prophaniſſimum irreligioſi furoris ſui prorupit ardorem dicens: Si enim quòd ex ipſo, & quòd ex utero, & quòd ex patre exiui & ueni,uelut partem unius eius ſubſtantiæ, & quaſi prolationem extendens intelligitur,compoſitus erit pater, & diuiſibilis & conuertibilis & corporeus ſecundum illos,& quantum in ipſis eſt, cõſequentia corporis ſuſtinens, ſine corpore deus.Grauis & multæ difficultatis labor eſſet, ueritatem religionis aduerſus falſitatis impietatem tueri, ſi quantum audet impietas, in tantum conſuleret prudentia. Sed bene eſt quòd irreligioſitatis uoluntas ex inopia prudentiæ eſt. Et idcirco cum facilis ſit aduerſum ſtultitiam reſponſio, emendatio tamen difficilis ſtultorum eſt,per quam primum & ratio intelligentiæ non quæritur,& deinceps ab intelligente intimata non capitur. Sed ſi quos timor dei & intelligentiæ ignoratio, non impietatis uoluntas,per ſtultitiæ ſenſum detinuerit in errore,ſpero quòd ad emendationem procliues ſint,cum impietatis ſtultitiam abſolutæ ueritatis ſit demonſtratio proditura. Dixiſtis ô ſtulti, quin & hodie idem dicitis, neſcientes in deum ſapere.Si enim quòd ex ipſo,& quòd ex utero,& quòd ex patre exiui & ueni,quæro à te,hoc totũ dictũ à deo,an ne non dictum ſit? Dictum utiq; eſt,& neceſſe eſt,cum à deo de ſe dictũ ſit, non aliter intelligendũ eſſe q; dictũ eſt.De dictis ſuo loco demonſtratis ſingulorum quorumq; uirtutibus tractabimus.Interim tamen uniuſcuiuſq; intelligentiam cõſulo, quid exiſtimet in eo quod dictum ſit,ex ipſo. Vtrúmne ex altero intelligendum ſit,an ne ex nullo,an uero ipſe ille credendus ſit? Ex altero non eſt, quia ex ipſo eſt,*id eſt,ne aliunde præter quàm ex deo deus ſit: Ex nihilo non eſt, quia ex ipſo eſt. Demonſtratur enim natura, unde natiuitas eſt.Ipſe non eſt,quia ubi ex ipſo eſt,natiuitas filij refertur ex patre.Deinde cum ſignificatur ex utero,interrogo an credi poſſit eſſe natus ex nihilo, cum natiuitatis ueritas per corporalium efficientiarum nomina reueletur. Non enim corpora-

Fort.*idem

*corporalium conſiſtens deus,cum generationem filij commemoraret ait: Ex utero ante luciferum genui te? Sed inenarrabilem illam unigeniti ex ſe filij natiuitatem ex diuinitatis ſuæ ueritate confirmans, ad intelligentiæ fi/dem loquutus eſt, ut de diuinis ſuis rebus ſecundum humanam naturam humanæ naturæ ſenſum ad fidei ſcientiã erudiret:ut cum ait,ex utero,non ex nihilo creatio ſubſtitiſſe,ſed ex ſe unigeniti ſui naturalis doceretur nati/uitas.Poſtremo quod dixit:Ex patre exiui & ueni,utrum ambiguitatem re liquerit,quin intelligeretur non aliunde ꝙ ex patre eſſe quod deus eſt?Ex patre enim exiens,neq; aliam natiuitatis habuit naturam,neq; nullam,ſed cum ſibi teſtatur autorẽ,ex quo ſe profitet exiſſe. De his aũt demonſtran/dis atq; intelligendis poſterior mihi ſermo eſt. Interim tamen hæc uidea/mus,qua hominis fiducia intelligenda de deo inhibentur, quę quòd à deo de ſe dicta ſint,non negantur. O grauiſſimum humanæ ſtultitiæ atq; in/ſolentiæ dedecus,profeſſionis ſuæ de ſe deum non modo arguere non cre dendo, ſed emendando damnare, & illud ineffabile in eo naturæ ſuæ uir/tutisq; ſecretũ humanis contaminare & impugnare doctrinis,& hæc aude re loqui:Si,inquit,ex deo eſt filius,demutabilis & corporeus deus eſt, qui ex ſe protulerit uel extenderit, quod ſibi eſſet,in filiũ. Quid ſolicitus es,ne demutabilis deus ſit?Nos natiuitatem confitemur, nos unigenitum prædi camus ex deo docti: tu ne natiuitas maneat, ne unigenitus deus in eccleſiæ fide ſit, naturam indemutabilis dei, quæ nec extendi nec protendi poſſit, opponis.Afferrem tibi infelix error,etiam ex rebus mũdi quarundam na/turarum,quæ gignuntur,exemplum, ne natiuitatem protenſionem exiſti/mares,nec naſcentium naturas detrimenta crederes eſſe gignentium,ut eti/am multa ſine corporali admixtione ex uiuentibus in uiuentes animas gi/gnerentur,niſi nefas eſſet deo de ſe non credidiſſe: & ultimi furoris uęſania iudicaretur, adimere autoritatem ad fidem, cui uenerationem profitearis ad uitam. Si enim non niſi per eum uita eſt, quomodo non per eum fides uitæ eſt?Fides autem uitæ quomodo in eo eſt, qui ſibi de ſe teſtis infidelis habeatur?Vſurpas enim impijſſime hæretice natiuitatem filij ad creatio/nis uoluntatem,ut non ex deo natus ſit,ſed uolente eo qui creauit, ex crea/tione ſubſtiterit.Et tecum idcirco non deus eſt, quia manẽte deo uno non teneat filius originis ſuæ in natiuitate naturam,ſed in ſubſtantiam alteram cõditus ipſe tanꝗ unigenitus, cõditionibus & facturis cæteris præſtantior ſit,ſubſtitutus tamen,ut creationis indultæ ſibi habeat ſubſtitutionem,non dei attulerit ex generatione naturã,& natum dicas, quod ſubſtitit ex nihi/lo.Filiũ autem idcirco nuncupes,non quia ex deo natus eſt,ſed quia per de um creatus eſt,quia & homines religioſos appellatione huius nominis di/gnos à deo habitos memineris. Tum porrò ei non alia cõditione dẽi no/men indulgeas, ꝙ ea qua dictũ ſit: Ego dixi dij eſtis, & filij altiſſimi om/

Als* membris corporalibus. Modo corpo/rali loquitur deus, ut ab bo minibus ueri/tas ſpiritualiũ capiatur

h 2 nes

nes,ut utatur dignatione in uocabulo nuncupantis, non naturę in nomine ueritate. Sitq́ʒ tecum filius ex adoptione,deus ex nũcupatione,unigenitus ex priuilegio, * primogenitus ex ordine,totius creatio, ex nullo deus, quia generatio eius nõ naturalis ex deo natiuitas ſit,ſed ſubſtantiæ creatura. Ac primũ orata à te impatientiſſimi doloris mei uenia, loqui me apud te omnipotens deus patere,& me terram ac cinerem charitatis tamen tuæ religioni deuinctum,liberum in hæc uerba permitte. Ego infelix nihil antea fui, & uitæ ſenſus expers, ſine mei intelligentia eo quod ſum carebam: ſed miſericordia tua ad uiuendum mihi cauſa eſt,& non ambigo, quin tu bonus bonum mihi ſtatueris eſſe quod natus ſum. Neqʒ enim qui mei non eges, ad mali me originem inchoaſſes.Sed cum me in uitam animatum rationis quoqʒ intelligentem præſtitiſſes,ad cognitionem me tui ſacris, ut arbitror, per ſeruos tuos Moyſen & prophetas uoluminibus erudiſti, ex quibus te non in ſolitudine tua uenerandum prodidiſti. Cognoui tecum illic deum non alterum in natura,ſed in ſacramento ſubſtantiæ tuæ unum. Cognoui te in deo deum,non ex permixtione confuſum,ſed ex uirtute naturæ,dum quod tu deus es,in eo qui ex te eſt,ineſſes.Non ut idem tu eſſes & ineſſes, ſed ineſſe te in eo qui ex te eſſet,perfectæ natiuitatis ueritas edoceret. Hoc mihi rurſum euangelicæ atqʒ apoſtolicæ uoces loquuntur, & ex ipſo ſacro unigeniti tui ore condita in libris uerba teſtantur.Filium tuum ex te ingenito deo unigenitum deum & hominem ex uirgine ad myſteriũ ſalutis meæ natum,in quo te generationis ex te ueritas contineret,& quem in te manentis ex te natiuitatis natura retineret.In quod me oro profundum deſperati reditus demerſiſti? Hæc enim ego ita didici, ita credidi, & ita confirmatæ mentis fide teneo,ne aut poſſim credere aliter,aut uelim. Quid me miſerũ de te fefelliſti,& infelicem carnem atqʒ animam alienæ à te cognitionis doctrina perdidiſti? Decepit me poſt rubri maris diuiſionem gloria deſcendentis de monte Moyſi,& omnia tecum arcanorum cœleſtium ſecreta cernentis.Huic ego de te uerbis tuis credidi. Perdidit me repertus ſecundum cor tuum Dauid,& dignus Salomon diuinæ ſapientiæ munere, & uiſo domino Sabaoth Eſaias prædicans,& ante conformationem ſanctificatus in utero Hieremias,eradicandarum & plantandarum gentium prophetes, & myſterij reſurrectionis Ezechiel teſtis,& uir deſideriorum Daniel,temporum conſcius,& prophetarum conſecratus chorus, & omne prædicationis euangelicæ ſacramentum, electus ex publicano Matthæus in apoſtolum, & ex illa familiaritate domini,& reuelatione cœleſtium myſteriorũ dignus Ioannes,& poſt ſacramenti cõfeſſionem beatus Simon ædificationi eccleſiæ ſubiacens,& claues regni cœleſtis accipiens,& reliqui omnes ſpiritu ſancto prædicantes, & ex perſequutore apoſtolus uas electionis tuæ Paulus in profundo maris uiuens,in cœlo tertio homo,in paradiſo ante martyriũ,

Fort. legendum, primogenitus ex ordine totius creationis, ex nullo deus. Nam Hilarius aliquoties uſurpat creationẽ pro creatura.

Petrus ædificationi eccleſiæ ſubiacet

In martyrio perfectæ fidei cõſummata libatio. Ab his ergo quæ teneo edo
ctus ſum, his immedicabiliter imbutus ſum. Et ignoſce omnipotens deus,
quia in his nec emendari poſſum, ſed commori poſſum. Tarde mihi hos
piiſſimos, quantum ego arbitror, doctores ętas nunc huius ſeculi protulit. Alß impiiſſi
Sero hos habuit fides mea quam tu erudiſti magiſtros. Inauditis ego om mos
nibus his in te ita credidi, per te ita renatus ſum, & exinde tuus ita ſum. Om
nipotentem te ſcio, nec conſciæ ſibi tantum atq; ipſi unigenito tuo natiuita
tis inenarrandæ expecto rationem. Impoſſibile enim tibi nihil eſt, & geni/
tum à te filiũ omnipotentiæ tuæ uirtute non ambigo. Ambigens enim, iam
omnipotentem te negabo. Bonum te etiam ex natiuitate mea didici, atque
ob id non inuidum te bonorum tuorum in unigeniti tui natiuitate eſſe con
fido. Credo enim, quòd quæ tua ſunt, eius ſint, & quæ eius ſunt, tua ſint.
Sapientem te mihi etiam ipſa mundi creatio prodidit. Sapientiam te tuam
non diſſimilem genuiſſe ex te, mihi conſcius ſum. Verus & unus mihi deus
es, ſed non aliud in eo qui ex te deus eſt credam ineſſe, * quàm tu es. Et Alß* quàm
in eo me iudica, ſi crimen mihi eſt, nimium me per filium tuum & legi & quod tuũ eſt
prophetis & apoſtolis crediďiſſe. Sed ceſſet ſermo temerarius, & ex his in
quæ demonſtrandæ ſtultitiæ hæreticæ neceſſitate proruperat, in * redden/ Alß* credẽda
dę potius rationis myſterium decidat, ut ſi qui adhuc ſalui eſſe poſſunt, ad
fidem, teneant euangelicæ doctrinæ atq; apoſtolicæ iter, ac uerum dei fili/
um non ex adoptione, ſed ex natura intelligant. Hunc enim reſponſionis
noſtræ eſſe ordinem conuenit, ut primum dei filium eſſe doceamus, ut na/
tura in eo diuinitatis per quod filius eſt, abſoluta ſit. Id enim maxime hæ/
reſis, de qua nunc agitur, elaborat, ne dominus noſter Ieſus Chriſtus uere
dei filius, deus uerus ſit. Vere dei filium unigenitum deum dominum no/
ſtrum Ieſum Chriſtum eſſe ac doceri, multis modis cognitum eſt: dum de
eo teſtatur pater, dum de ſe ipſe profitetur, dum apoſtoli prædicant, dum
religioſi credũt, dum dæmones confitentur, dum Iudæi negant, dum gen/
tes in paſſione cognoſcunt. Neq; enim ex communione nuncupationis eſt,
quod de proprietatis fide dicitur. Et cũ omnia quæ Chriſtus dominus aut
egit, aut docuit, ultra omnia eorũ ſint, qui filij nuncupantur, & in his omni/
bus quæ præcipua Chriſti ſunt, hoc uel potiſſimũ doceatur eſſe, quod dei
filius eſt, nõ eſt in eo filij ex generali familiaritate cognomen. Non cõtami
no ueritatis fidẽ, ut hoc uerbis meis aſtruam. Loquatur, ut ſæpe ſolitus eſt,
de unigenito ſuo pater, ne ſub conſummandi baptiſmi ſacramento Ieſus
Chriſtus ignorabilis poſſit eſſe per corpus: Hic eſt filius meus dilectus, in
quo bene complacui. Rogo in quo ueritas deperit, & in quo infirma fides
profeſſionis eſt? Non annunciatus per angelum de ſpiritu ſancto, partus
ex uirgine. Non index Magis ſtella, nec adorati in cunis honor, nec bap/
tizandi ſub Baptiſtæ profeſſione uirtus, ſatis eſſe ad demonſtrationẽ ma/

h 3 ieſtatis

ieſtatis exiſtimantur. Pater de cœlo loquitur, & ita loquitur: Hic eſt filius meus. Quid ſibi uult non cognominum, ſed pronominum fides? Cognomina enim nominibus adduntur: pronomina uero obtinẽt in ſe nominum uirtutem. Proprietatis autem ſignificatio eſt, ubi & hic eſt, dictum eſſe auditur: Et meus eſt. Et intellige quæ ſit ueritas & ratio dictorum. Legeras: Filios genui & exaltaui: ſed non legeras, filios meos. Genuerat enim eos ſibi per diuiſionem gentium, & plebem hæreditatis in filios. Ne igitur per communionem adoptiuæ hæreditatis cognomentum filij unigenito deo adderetur, naturæ ueritas per ſignificationem proprietatis oſtenſa eſt. Aſſignetur ſanè hoc communionis in Chriſto nomen, ut filius ſit, ſi de quoquam dictum reperietur: Hic eſt filius meus. Sin uero propriũ ac ſingulare ei eſt, hic eſt filius meus, quid calumniam deo patri profeſſæ de filio proprietatis afferimus? An ne tibi in eo quod dicitur, hic eſt, non hoc ſignificare uidetur, alios quidem cognominatos ab eo in filios, ſed hic filius meus eſt? Donaui adoptionis plurimis nomen, ſed iſte mihi filius eſt. Ne quęras alium, ne non hunc eſſe credas, hunc ego tanquam indice digito, ac uerbi ſignificatione cõtingo, qua dico, & meus eſt, & hic eſt, & filius eſt. Quid poſt hæc intelligentiæ poterit eſſe, ne non eſſe credatur? Et hæc quidem paternæ uocis ſignificatio eo fuit, ne qui ad implendam omnem iuſtitiam baptizandus eſſet, quid eſſet ignoraretur, ſed ut qui ad ſacramẽtum ſalutis noſtræ homo cernebatur, dei uoce noſceretur dei filius, & quia in fidei huius confeſſione credentium uita eſſet, non enim alia æternitatis uita eſt, niſi ut IESVM CHRISTVM unigenitum deum ſciamus eſſe dei filium, uox de cœlis rurſum ab apoſtolis iteratæ huius ſignificationis auditur, ut id firmius crederetur ad uitã, quod nõ credidiſſe mors eſſet. Nanq; cũ dominus in monte maieſtatis ſuæ habitu cõſtitiſſet, Moyſe atq; Helia aſſiſtentibus, & ad uiſionis ac uocis fidem tribus columnis eccleſiarũ teſtibus aſſumptis, hęc uox de cœlo paterna eſt: Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui, hunc audite. Non ad confirmationẽ honoris charitas conſpecta ſatis fuerat, uoce deſignatur: Hic filius meus eſt. Apoſtoli gloriam dei non ferunt, & mortales oculi hebetantur ad uiſum, & conſternata ad metum Petri & Iacobi & Ioannis fides concidit. Adeſt autẽ autoritatis paternæ profeſſio, & filius hic per proprietatẽ ſignificantis oſtenditur. Neq; ſolum ueritas filij per hoc quod & hic, & meus eſt, intimatur, ſed additur: Hunc audite. Teſtimoniũ quidem patris è cœlo eſt, ſed teſtimoniũ filij confirmatur in terra, nam audiendus oſtenditur. Et quanq̃ ambiguitas per profeſſionem paternã non relinquatur, tamen & filij de ſe profeſſio de ſe credenda decernitur, & eo uſq; ueritas in eo filij docetur, ut paternæ uocis confirmatio audiendi à nobis filij poſtulet obſequelã. Igitur quia paternæ uolũtatis hęc uox eſt, ut filius audiatur, audiamus filiũ de ſe quid ſit ipſe, profitẽtem.

Pronomina proprietatem dicunt

Neminẽ

Neminem autē tam alienum à cōmuni ſenſu exiſtimo eſſe,ut cum in omnibus euangeliorū libris ex profeſſione filij aſſumptionē corporeæ humilitatis intelligat,cum ait:Pater clarifica me.Et rurſum frequētiſſime: Videbitis filium hominis.Et illud:Pater maior me eſt. Sed & hoc: Nunc anima mea turbata eſt ualde.Vel etiam hoc: Deus deus meus,quare dereliquiſti me? & multa alia iſtiuſmodi,de quibus ſuo ordine erit ſermo: tamē in hac tam aſſidua humilitatis cōteſtatione inſolentiæ eum arguat, quòd ſibi patrem deum dicat,cum ait: Omnis autem plantatio quā non plantauit pater meus cœleſtis eradicabitur.Vel illud:Domū patris mei domū feciſtis negociationis.Et ubicunq; ſemper patrē ſibi deū nominat,temerariæ præſumptionis potius ſit, ꝙ confidentis naturæ, quæ conſcia natiuitatis ſuæ teneat ueritatis nomen in patre.Humilitatis igitur profeſſio frequens nō habet hoc inſolentiæ uitiū,ut ſibi aliena uendicet,& non ſua defendat, & proprie deo coæquanda præſumat.Nec pari temeritate qua patrē nuncupat, ſe quoq; filiū profiteatur dicens: Nec enim miſit deus filiū ſuum in hunc mundum, ut iudicet mundū,ſed ut ſaluus fiat mundus per eum. Vel iterū: Tu credis in filiū dei? Quid nunc agimus, cōcedentes tantū Ieſu Chriſto nomen adoptionis,per quod & in patre ſibi deo nuncupando temerariæ eum arguimus præſumptionis?Paterna de cœlo uox eſt: Hunc audite. Audio:Pater gratias ago tibi.Audio:Dicitis quia blaſphemaui,quoniam dixi, filius dei ſum.Si non credo nominibus,ſi naturā uocabuli nō intelligo,quid credendum & intelligendū ſit quæro.Non mihi relinquitur alia ſuſpicio. Autoritas de cœlo paterna eſt:Hic eſt filius meus.Profeſſio filij de ſe eſt: Domus patris mei,& pater meus.Profeſſio nominis ſalus eſt, cum interrogatio fidem poſtulat dicens:Tu credis in filium dei?Proprietatis nomina ſequuntur,ubi meus eſt.Tibi quęro hętetice,unde alia præſumptio ſit.Adimis patri fidem,filio profeſſionē,nominibus naturā,uim uerbis dei affers, ne ſint quod enunciant.Impietatis tuæ ſola impudētia eſt, ut mentitū de ſe deum argªas.Quanꝗ igitur ſola ſimplex confeſſio naturæ nomina oſtendat, ut de quo dictum eſt,hic eſt filius meus,& ad quem dictum eſt, pater meus, hoc ſint quod nuncupantur,tamen ne aut adoptionis nomē in filio ſit, aut honoris in patre,uideamus quæ proprietates per filium ad filij nomen adiectæ ſint,ait:Omnia mihi tradita ſunt à patre, & nemo nouit filiū niſi pater, neq; patrem quiſquā nouit niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare.Ad id quod dictum eſt,hic eſt filius meus,& pater meus, utrum'ne ſibi conuenit,nemo nouit filiū niſi pater,neq; patrem quiſquā nouit niſi filius? Non enim niſi per mutuam teſtificationē cognoſci,uel per patrem filius, uel per filium pater potuit.Vox è cælis eſt,ſermo etiā filij eſt. Tam ignorabilis eſt filius quàm & pater.Omnia ei tradita ſunt,& in omnibus nihil intelligitur exceptum. Si poteſtas exæquata eſt, ſi ſecretum cognitionis æquale eſt, ſi

Proprietates ad filij nomen adiectæ

natura in nominibus eſt,quæro quomodo quod uocantur non ſunt, quorum & uis in poteſtate, & difficultas in cognitione non differt? Non fallit itaq; in uocabulis deus,nec ſe aut pater mentitur,aut filius, & accipe quę in his fides nominũ ſit. Ait enim: Opera enim quæ dedit mihi pater, ut perficiam ea,ipſa opera quæ facio,teſtimoniũ perhibent de me,quoniam pater miſit me, & qui miſit me pater, ipſe teſtificatus eſt de me. Vnigenitus deus,non nominis tantũ teſtimonio, ſed etiam ueritatis docet ſe eſſe filium. Opera enim eius quæ facit,teſtantur à patre ſe miſſum. Quæro quam rem opera teſtantur. Miſſum nanq; eſſe. Itaq; & filij obedientia,& paterna autoritas docetur in miſſo, dum alterius opera eſſe nõ poſſunt quæ facit,niſi eius qui miſſus à patre ſit. Sed opera nõ ſufficiunt * incredibilibus ad teſtimonium,quod ſe pater miſerit. Sequitur nanq;:Et qui miſit me pater, ipſe teſtificatus eſt de me,neq; uocẽ eius audiſtis,neq; figurã eius uidiſtis. Quęro quod teſtimoniũ patris de eo fuerit. Reuolue euãgelica uolumina,& totum eorũ opus recenſe. Da teſtimoniũ patris,prӕterq̃ quod auditum eſt: Hic eſt filius meus dilectus,in quo cõplacui.&:Tu es filius meus. Hoc Ioannes,licet nõ ignarus,audiuit,tamen ad doctrinã noſtrã paternæ uocis teſtimonium mittitur, nec hoc ſufficit. Ioannes quidẽ dignus in deſerto hac uoce eſt,ſed & apoſtoli nõ fuerũt huius teſtimonij autoritate priuandi. Eadem de cœlo ad eos uox adeſt,ſed accipiũt plus Ioanne. Ioãnes enim iam ab utero prophetans,nõ eguit hac uoce:hũc audite. Audiã planè,nec quenquam prӕter hũc audiã, niſi eum qui audierit ut doceret. Si nullũ aliud patris de filio teſtimoniũ extat in libris, q̃ quod hic filius ſuus ſit, teſtimonij huius ueritas eſt,ut opera ipſa patris quæ gerit,ueritatem teſtimonij huius affirment. Quid infertur hodie calumnia,ut adoptio nominis ſit, ut mendax deus ſit,ut nomina inania ſint? Teſtatus eſt pater de filio: operibus ſuis filius teſtimonio ſe patris exæquat. Cur nõ uideatur eſſe in eo quod eſt filij ueritas,quę & dicitur & probatur? Non eſt per deũ patrem filij nomen in Chriſto ex adoptione bonitatis, neq; ſanctitate meruit hoc nomen, ſicut plures poſt cõfeſſionẽ fidei dei filij ſunt. Proprietatis ẽm in his ſignificatio nulla eſt: nominis nanq; tantũ quod deo dignũ eſt, indulta dignatio eſt. Aliud eſt,hic eſt,& hic meus eſt,& hũc audite:in hoc ueritas eſt,natura eſt,fides eſt. Nec ſanè quicq̃ de ſe minus filius hac paternæ ſignificationis proprietate teſtatut. Vt ẽm in eo quod ait pater:Hic eſt filius meus,naturę demõſtratio eſt,& in eo quod ſubiecit:Hũc audite, ſacramenti & fidei,ob quã de cœlis uenit,auditio eſt,cum eum ad ſalutarem cõfeſſionis doctrinã admonemur audire, ita in eo filius & natiuitatis ueritatẽ docuit & aduentus dicens:Neq; me ſcitis,neq; unde ſim noſtis. Nec enim à me ueni,ſed uęrax eſt qui me miſit, quem uos neſcitis,ſed ego noui eum, quoniam ab eo ſum,& ipſe me miſit. patrem non nouit,& frequens hinc profeſſio filij eſt,

Alĩ* incredulis

In Chriſto eſt ſignificatio proprietatis filij, ſed nõ in alijs filijs dei dictis

Idcirco autem ſoli ſibi eſſe cognitũ dicit, quia ab eo ſit. Quæro autẽ utrum id quod ab eo eſt, opus in eo creationis an naturam generationis oſtẽdat. Si opus in eo creationis eſt, uniuerſa quoq; quæ creãtur, à deo ſunt. Et quo modo patrẽ nõ uniuerſa nouerũt, cum filius eum idcirco quia ab eo eſt, nõ neſciat? Quòd ſi creatus potius q̃ natus uidebit' in eo quod à deo eſt, cum à deo cuncta ſint, quomodo non cum cęteris patrem, quæ ab eo ſunt igno rat? Sin uero idcirco ei quia ab eo ſit, eum noſſe ſit propriũ, quomodo non hoc ei quod ab eo eſt, erit proprium? Scilicet ut uerus filius ex natura deo ſit, cum idcirco deum ſolus nouerit, quia ab eo ſolus ſit. Habes igitur proprietatem cognitionis de proprietate generationis, & quod ab eo eſt, non creaturæ in eo uirtutem, nam omnia à deo per uirtutem creationis exiſtũt, ſed natiuitatis ueritatem, per quã ſolus patrem nouit, cum cætera eum quę ab eo ſunt ignorent. Tamen ne fortè id quod ab eo eſt, aduentus ſui tempus hæreſis inuaderet, continuo ſubiecit: Quoniã ab eo ſum, & ipſe me miſit. Tenuit ordinem euangelici ſacramenti, natum ſe profeſſus & miſſum, ut & quis eſſet, & unde eſſet, ſecundum ſuperiorem ſententiam noſceretur. Neque enim id ipſum eſt, ab eo ſum, & ipſe me miſit, ſicuti non idem eſt, neque me ſcitis, neque unde ſim noſtis. Nunquid non omnis homo in carne licet natus, ſecundũ ſenſum communis opinionis ex deo eſt? Et quomodo negat ab his uel ſe ipſum, & unde ipſe ſit ſciri, niſi id unde eſt, ad naturę ſuæ referret autorem? qui idcirco ignorabilis eſſet, quia ipſe eſſe dei filius ignoraretur. Diſcute infelix ſtultitia quid illud ſit: Neq; me ſcitis, neq; unde ſim noſtis. Omnia utiq; ex nihilo, & uſq; adeo ex nihilo, ut etiam unigenitum deum ex nihilo ſubſtitiſſe ſis auſa mentiri. Quid ergo eſt quòd impij & Chriſtũ neſciunt, & unde ſit neſciunt? Nam id quod unde ſit ignoratur, naturam ex qua eſt, dum unde ſit neſcitur, oſtendit. Ignorari enim unde ſit non poteſt, quicquid ſubſiſtit ex nihilo: quia hoc ipſum quod non ignoratur ex nihilo, ignorationem eius unde ſit non habet. Non ex ſe eſt autem ille qui uenit, ſed qui miſit illum uerax eſt, quem impij neſciunt. Iam ergo ille qui miſit, ipſe eſt qui miſiſſe ignoratur. Ab eo ergo qui miſit eſt ille qui miſſus eſt. Ab eo eſt, unde eſſe neſcitur, & ob hoc qui ſit ipſe neſcitur, dum ignoratur à quo ſit. Non nouit Chriſtum, qui unde Chriſtus ſit neſcit: nec filium confitetur, qui negat natum: nec natum intelligit, qui putabit ex nihilo. Ex nihilo autem uſque adeo non eſt, ut impij unde ſit neſciant. Neſciunt planè, neſciunt, quia naturam nomini adimunt, quia neſcientes non amant ſcire, & audiunt filium ſcientiæ huius ignorationem impijs exptobrantem, tum cum ſibi patrem deum Iudæi dicerent. Ait enim: Si deus pater ueſter eſſet, diligeretis utiq; me, ego enim à deo exiui & ueni: nec enim à me ueni, ſed ille me miſit. Religioſi nominis aſſumptionem dei filius in his, qui ſe dei filios confitentes patrem ſibi deum dicerent non

Proprietas cognitionis arguit proprietatem generationis

impro

improbauit,ſed temerariam Iudæorũ uſurpationem,patrem ſibi deũ præſumentium, per id quod ſe non diligerent, obiurgat: Si deus pater ueſter eſſet,diligeretis utique me, ego enim à deo exiui & ueni. Omnibus quibus per fidem deus pater eſt, per eam fidem pater eſt,qua Ieſum Chriſtũ dei filium confitemur. Confiteri autem filiũ ſecundum generale ſanctorũ nomen,quid habet fidei,ut dicamus,unus ex filiјs eſt? Sed nunquid & cæteri in hac creaturę ſuæ infirmitate non filiј ſunt? In quo ergo filium dei Ieſum Chriſtum fides confeſſa pręcellit,cum ei ſecundum*filios,filiј non natura, ſed nomen ſit. Sed Chriſtum perfidia iſta non diligit,nec hæc impia profeſſio pie ſibi aſſumit deum patrem,quia ſi ſibi pater deus eſſet,Chriſtum ob id diligerent, quia exiſſet ex deo. Exiſſe ex deo,quid ſit requiro. Non utiq; dici poteſt,id ipſum eſſe ex deo exire,quod & ueniſſe,nam utrunq; ſignificat: Quoniam à deo exiui & ueni.Et oſtendens quid eſſet,à deo exiui, & quid eſſet,& ueni,continuo ſubiecit: Nec enim à me ueni,ſed ille me miſit.Non ſe ſibi eſſe originẽ docuit cum ait: Nec enim à me ueni. Et rurſum ſe ex deo exiſſe, & ab eo miſſum eſſe teſtatur. Sed cum ab јs qui ſibi deũ patrem dicerent,idcirco ſe diligendum ait, quia ex deo exiſſet, cauſam dilectionis ex cauſa docuit eſſe naſcendi.Exiſſe enim ad incorporalis natiuitatis retulit nomen, quia religio profitendi ſibi patrem deum ex dilectione Chriſti, qui ex eo genitus eſt,ſit merenda. Nam cum ait: Qui me odit,& patrem meum odit.meum cum ait,communionem nominis per ſignificationem proprietatis excluſit. Cæterũ profitentem ſibi patrem deum,& ſe non diligentẽ,in paterni nominis uſurpatione cõdemnat, quia qui ſe odit, oderit & patrem:nec in deum patrem ſit religioſus, qui non diligat filium: cum diligendi filiј non alia cauſa ſit,q̃ quòd ex deo ſit.Ex deo igitur filius eſt,non aduentu ſed natiuitate,& dilectio in patrem hinc erit omnis,ſi filius ex eo eſſe credat̃.Teſtatur hoc dominus dicens:Non dicam uobis quoniam ego rogabo patrem pro uobis. Ipſe enim pater amat uos, quoniam uos me amatis,& creditis quoniam ego à deo exiui, & à patre ueni in hunc mundum. Caret apud patrem interceſſionis neceſſitate perfecta de filio fides,quæ quod à deo exierit credat atque amet, & per ſe ipſa iam & audiri meretur & amari,natum ex deo filium miſſumq; confeſſa. Natiuitas itaq; eius & aduentus oſtendit̃ cum abſolutiſſima ſignificatæ proprietatis ueritate. A deo ait exiui, ne in eo alia q̃ natiuitatis natura eſſe exiſtimaretur, cum exire à deo,id eſt,ex natiuitate ſubſiſtere,quid aliud q̃ deus poſſit? Et à patre,inquit,ueni in hunc mundum,ut exitio illa à deo,natiuitas ſignificata eſſe intelligeretur ex patre,à patre ſe in hunc mundum profeſſus eſt ueniſſe.Alterum itaq; in diſpenſatione,alterum in natura eſt. Nec patitur exitionem aduentũ exiſtimari,cum poſt exitionem à deo,aduentum commemoret à patre.A patre enim ueniſſe & ex deo exiſſe,non eſt ſignificationis

eiuſdem

Fort.* illos

Quid exire à deo

A patre uenire & ex deo exire nõ ſunt idem

eiuſdem, & quantum intereſt inter naſci & adeſſe, tantũ à ſe uterq; ſermo diſcernitur, cum aliud ſit à deo in ſubſtãtia natiuitatis exiſſe, aliud eſt à patre in hunc mundũ ad cõſummanda ſalutis noſtræ ſacramenta ueniſſe. Et quidem ſecundũ propoſitę à nobis reſpõſionis ordinem opportuniſſimus hic nobis locus eſt, ut tertio nunc doceamus filium dei dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum ab Apoſtolis traditũ, non ex nuncupatione, ſed ex natura, neq; ex adoptione, ſed ex natiuitate. Quaq̃ enim plures & maxime adhuc unigeniti de ſe dei extent profeſſiones, quibus generationis ſuæ ueritatem ſine leui ſaltem ementiendæ licet calumniæ occaſione teſtetur, tamen quia neq; legentium onerandus eſt ſenſus coaceruatis ad copiam dictis, & cum iam nõnulla de proprietate natiuitatis oſtenſa ſint, cætera omnia alijs erũt quæſtionibus reſeruanda. Nunc uero quia hic ſermonis noſtri ordo inſtitutus eſt, ut poſt patris conteſtationem, poſt filij profeſſionem, fidem quoque Apoſtolorum de uero & ſecundum natiuitatem confitendo dei filio doceremus, uidendum eſt an in eo quod ait dominus: Ex deo exiui, aliud in eo aliquid potius q̃ naturã intellexit natiuitatis. Poſt multas nanq; prouerbiorum obſcuritates, quibus in parabolis locutus eſſet*quem iam antea Chriſtum ſciebant annunciatũ à Moyſe & prophetis, confeſſum quoq; à Nathanaele & dei filium & regem Iſrael, obiurgato etiam Philippo cum de patre requireret, cur per operum uirtutem patrem in ſe, & ſe in patre eſſe neſciret, cumq; ſe à patre miſſum frequentibus dictis ante docuiſſet, tamen cum profitentem eum audiſſent ſe à deo exiſſe, hæc eorum reſponſio fuit.

Alś. quoniam

Connexus enim hic ſibi ſermo eſt. Dicunt ei diſcipuli eius: Nunc palàm loqueris, & prouerbium nullum dicis, nunc ergo ſcimus quia noſti omnia, & non habes neceſſe ut aliquis te interroget. In hoc credimus quia à deo exiſti. Quę rogo hęc uerbi huius admiratio eſt, quòd ſe exiſſe à deo profeſſus ſit? Tanta & tam propria uos ô ſancti & beati uiri ob fidei ueſtrę meritum claues regni cœlorum ſortiti, & ligandi atq; ſoluendi in cœlo & in terra ius adepti geſta eſſe per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum dei filium uideratis, & ad id quod à deo exiſſe dixit, nũc primum uos ueri intelligentiam aſſecutos proteſtamini? Videratis utiq; nuptiales aquas, & in eiſdem nuptiale uinum, & naturæ in naturam uel demutationem, uel profectum, uel creationem. Quinq; etiam panes ad cibum tantæ multitudinis fregeratis, & ſatiatis omnibus in plenitudinem duodecim cophinorũ fragmenta panum creuerant,*& naturæ paruitas famem pellens profecerat in eiſdem copiam naturæ. Reuiruiſſe manus aridas conſpexeratis, & in uocem mutorum linguas ſolutas, & in curſum claudorum pedes alacres, & cæcorũ oculos cernentes, & mortuorum uitas reuertentes, fætens Lazarus conſtiterat ad uocem, & ſepultus uocatur in nullo interuallo uocis & uitæ, cito fuerat egreſſus, & adhuc odorem mortis in ſenſum nariũ ſpiritu agente ipſe iam

Apoſtoli ſortiti ſunt claues regni cœlorum ob confeſſionem diuinitatis Chriſti

** Suſpicor ita legendum, & materiæ paruitas famem pellens profecerat in eiſdem copiam naturæ*

uiuus

uiuus extiterat. Taceo de cæteris magnarum uirtutum & diuinarum opera tionibus. Nunc ergo primum intelligitis quis ſit hic miſſus è cœlis poſtq̃ audiſtis: De patre exiui? Et hoc uobis primum iam ſine prouerbio dictum eſt, & per naturæ uirtutem intelligitis uerum eſſe quòd à deo exiuit, cum uoluntatum ueſtrarum cogitationes tacitas intuetur, cum de nonnullis tan quam ignarus interrogat, cum omnium cognitor eſt? Per hęc enim omnia

*Alš *uirtute* quæ*ueritate ac natura dei agit, à deo exiſſe credendus eſt. Non hic ſancti Apoſtoli à deo exiſſe, id eſt, à deo miſſum eſſe intellexerunt. Nam omni ſu periori ſermone confitentem miſſum ſe eſſe frequenter audierant, ſed audi entes à deo exiſſe, naturam in eo dei operibus cernentes, naturæ ueritatem per id quod à deo exiuit recognoſcũt cum dicunt: Nunc ergo ſcimus, quia noſti omnia, & non habes neceſſe ut aliquis te interroget. In hoc credimus quòd à deo exiſti. Per id enim credunt quòd à deo exiịt, per quod ea quæ dei ſunt poteſt atq; agit, plenaq; fide teſtificantur. Non enim naturam dei à patre ueniſſe, ſed à deo exiſſe conſummat. Deniq; hoc quod nunc primũ audiunt confirmatur ad fidem. Nam cum dominus utrunq; dixiſſet: Ego à deo exiui, & à patre ueni in hunc mundum, nihil admirationis in eo ha buerunt, quòd frequenter audierant, & à patre ueni in hunc mundum. Re ſponſio autem eorum fidem & intelligentiam huius dicti conteſtata eſt:

Priuſ deũ no uerãt, ſed rati onẽ natiuita tis non acce perant Ego à deo exiui. Non ad id tantum reſponſum eſt cum dicunt: In hoc cre dimus quia à deo exiſti. Neque addunt, & à patre ueniſti in hunc mun dum: & cum alterum in profeſſione, alterum in ſilentio eſt, profeſſionis cau ſam dicti nouitas exegit. Profitendi enim conteſtationem intelligentia ue ritatis elicuit. Sciebant quidem eum omnia ut deum poſſe, ſed nondum ra tionem natiuitatis acceperant: & qui ſciebant à deo miſſum, exiſſe tamen à deo neſciebant. Inenarrabilem illam & perfectam filij natiuitatem per uir tutem dicti iſtius intelligentes, nunc primũ cœperunt aduertere, cum illum ſine prouerbijs profitentur eſſe locutum. Non enim per cõſuetudinem hu mani partus deus ex deo naſcitur, neq; per elementa originis noſtræ ut ho mo ex homine propellitur. Integra illa & perfecta & incontaminata nati uitas eſt, cuius à deo exitio potius q̃ partus eſt. Eſt enim unus ex uno, non eſt portio, non eſt defectio, non eſt diminutio, non eſt deriuatio, non eſt protenſio, non eſt paſſio, ſed uiuentis naturæ ex uiuente natiuitas eſt, & de us ex deo exiens eſt, non creatura in dei nomen electa, non ut eſſet cœpit ex nihilo, ſed exịt à manente: & exịſſe ſignificationem habet natiuitatis, non habet inchoationis. Non enim idem eſt ſubſtãtiam cœpiſſe & deum exịſſe de deo. Et natiuitatis huius ſcientia licet non ſubiecta uerbis ſit, cum inenarrabilis ſit, habet tamen in doctrina filij fidei ſecuritatẽ à deo ſe ma nifeſtantis exiſſe. Non eſt euangelica & apoſtolica fides, filium dei nomi ne potius q̃ natura crediſiſſe. Si enim adoptionis hæc nuncupatio eſt, &

non

non idcirco filius eſt, quia exierit à deo, quęro unde beatus Simon bariona eſt confeſſus: Tu es Chriſtus filius dei uiui. An ne cum omnibus poteſtas ſit per ſacramentum regenerationis in filios dei naſci, ſi ſecundũ hanc nuncupationem filius dei Chriſtus eſt, interrogo quid illud ſit quod Petro nõ caro neq; ſanguis reuelauit, ſed pater qui in cœlis eſt. Generalis profeſſio quid habet meriti? aut quæ reuelationis eſt gloria in publica conſcientia? Si ex adoptione filius eſt, unde hæc in Petro beata cõfeſſio eſt, hoc filio de ferente quod eſt commune ſanctorum? Vltra humanam autem intelligentiam ſe fides apoſtolica protendit. Audierant utiq; frequenter: Qui recipit uos me recipit, & qui me recipit, recipit eũ qui me miſit. Miſſum ergo iam non ignorabat, & quem miſſum iam nõ ignorabat, audierat profitentem: Omnia mihi tradita ſunt à patre. Et nemo nouit filium niſi pater, neq; patrem quis nouit niſi filius. Quid iſtud eſt quod nũc in Petro pater reuelat, quod beatæ cõfeſſionis gloriam ſumit? Nunquid patris & filij nomen neſciebat? Atqui frequenter audierat. Sed loquitur quod uox humana nondum protulerat: Tu es Chriſtus filius dei uiui. Nam tametſi in corpore manens dei filium ſe eſſet profeſſus, tamen Apoſtolica fides nunc primum in eo natutam diuinitatis agnouit. Neq; enim Petro tantum ex confeſſo honore laus reddita eſt, ſed ex agnitione myſterij, quia nõ Chriſtum ſolum, ſed Chriſtum dei filium eſſe confeſſus eſt. Nam utiq; ad confeſſionem honoris ſuffecerat dixiſſe: tu es Chriſtus. Sed inane fuerat, Chriſtum ab eo confeſſum fuiſſe, niſi dei filium confiteretur. In eo enim quod ait: tu es, uirtutem & proprietatem naturalis ueritatis explicuit. Et pater dicẽdo: hic eſt filius meus, Petro reuelauit ut diceret: tu es filius dei. Quia in eo quod dicitur: hic eſt, reuelantis indicium eſt. In eo uero quod reſpondetur: tu es, confitentis agnitio eſt. Super hanc igitur confeſſionis petram eccleſiæ ædificatio eſt. Sed ſenſus carnis & ſanguinis cõfeſſionis huius intelligentiam non reuelat. Hoc eſt diuinæ reuelationis ſacramentum, Chriſtum dei filiũ non ſolum nuncupare, ſed credere. Aut nunquid nuncupatio potius quàm natura Petro reuelata eſt? ſi nuncupatio, iam hanc à domino frequenter audierat, ſe eſſe dei filium confitente. In quo ergo reuelationis eſt gloria? naturæ ſcilicet non nominis, cum frequentata nominis profeſſio iam fuiſſet. *Super confeſſionis petram eſt eccleſiæ ædificatio*

Hæc fides, eccleſiæ eſt fundamentũ, per hanc fidem infirmę aduerſus eam ſunt portæ inferorũ. Hæc fides regni cœleſtis habet claues. Hæc fides quæ in terris ſoluerit aut ligauerit, & ligata ſunt in cœlis & ſoluta. Hæc fides paternæ reuelationis eſt munus, Chriſtum non creaturã nouit ex nihilo mentiri, ſed ſecundum proprietatis naturam dei filium cõfiteri. O miſeræ ſtultitiæ furor impius, nõ intelligens beatæ ſenectutis fideiq; martyrem, & martyrem Petrũ, pro quo pater rogatus eſt, ne fides eius in tentatiõe deficeret, qui iterata à ſe dilectionis in deũ poſtulata profeſſione tẽtari ſe adhuc tan *Fides eccleſiæ fundamentum habet claues regni cælorũ, & ſoluit & ligat* *Martyr teſtis*

quam ambiguum & incertum tertia interrogatione congemuit. Per id quoque à domino poſt tertiam tentationis infirmitatem, paſce oues meas, ter *meritus audire, qui in cunctorum Apoſtolorum ſilentio dei filium reuelatione patris intelligens ultra humanæ infirmitatis modũ, ſupereminentem beatæ fidei ſuæ confeſſione locum promeruit. In quam nunc interpretandæ uocis ſuæ deducimur neceſſitatem? Ille confeſſus eſt Chriſtum filium dei. At mihi tu hodie noui apoſtolatus mendax ſacerdotium ingeris Chriſtum ex nihilo creaturam. Quam uim affers dictis glorioſis? filiũ dei confeſſus, ob hoc beatus eſt. Hæc reuelatio patris eſt, hoc eccleſiæ fundamentum eſt, hæc ſecuritas æternitatis eſt, hinc regni cœlorũ habet clauem, hinc terrena eius iudicia cœleſtia ſunt. Sacramentũ occultatum à ſeculis per reuelationem didicit, fidem locutus eſt, naturam enunciauit, dei filiũ confeſſus eſt. Hoc qui creaturam dei potius confitens negat, prius eſt ut neget Petri apoſtolatum, fidem, beatitudinem, ſacerdotium, martyrium, & poſt hæc ſe alienũ à Chriſto eſſe intelligat, quia Petrus eum filium dei confeſſus hæc meruit. An ne ô miſer quiſquis hodie es, ô hæretice beatiorem Petrũ futurum fuiſſe exiſtimas, ſi dixiſſet: Tu es Chriſtus perfecta dei creatura, & ſupereminens facturis omnibus factura, & qui ex nihilo cœpiſti eſſe, & per bonitatem dei qui bonus ſolus eſt, nomen filij adoptione meruiſti, & quia nõ ex deo es natus? Et quæro à te quid auditurus fuerit hæc dicens, qui audita paſſione reſpondens: Propicius tibi dominus, non erit iſtud, audierit ſibi dici: Vade retro poſt me ſatanas, ſcandalũ mihi es? Nec Petro tamen humana ignorantia proficit ad crimen. Nõ enim ei pater adhuc omne paſſionis myſteriũ reuelauerat. Sed fides parua ſententiã damnationis excepit. Cur igitur non hanc confeſſionis fidem pater Petro reuelauit, creaturã ſcilicet & adoptionem? Inuidit credo hic Petro deus, ut in tempora poſteriora diſſimulans, hæc nunc nobis uobis prædicatoribus reſeruaret. Sit ſanè fides alia, ſi aliæ claues regni cœlorũ ſunt. Sit fides alia, ſi eccleſia alia eſt futura, aduerſum quam portæ inferi nõ præualebunt. Sit fides alia, ſi erit alius apoſtolatus ligata & ſoluta per ſe in terra, ligans in cœlo atq; ſoluens. Sit fides alia, ſi Chriſtus filius dei alius præter q̃ qui eſt, prędicabitur. Sin uero hæc ſola fides confeſſa Chriſtũ dei filiũ omnium beatitudinum gloriam meruit in Petro, neceſſe eſt ut ea quæ creaturã potius ex nihilo confitebitur, claues regni cœlorũ non adepta, & extra fidem ac uirtutem apoſtolicam cõſtituta, nec eccleſia ſit ulla, nec Chriſtus. Proferamus itaq; omnes Apoſtolicæ fidei profeſſiones, in quibus dei filiũ confitentes non adoptionis in eo nomen, ſed naturæ proprietatem cõfitentur, neq; creationis in eo ignobilitatem, ſed natiuitatis gloriam proteſtatur. Loquatur Ioannes ſic uſq; ad aduentum domini manens, & ſub ſacramento diuinæ uoluntatis relictis deputatus, dum non neq; mori dicitur & manere. Loquatur ergo ſua

*Al's meruit

ſua,ut ſolet,uoce: Deum nemo uidit unquam,niſi unigenitus filius, qui eſt in ſinu patris. Naturæ fides non ſatis explicata uidebatur ex nomine filij, niſi proprietatis extrinſecus uirtus per exceptionis ſignificantiam adderetur. Præter enim filium & unigenitum nihil cognominans ſuſpitionem penitus adoptionis excuit,cum ueritatem nominis,unigeniti natura præſtaret. Nondũ quæro quid ſit,qui eſt in ſinu patris,habet interrogatio iſta ſuum ordinem: quæro quid ſignificatio iſta unigeniti ſibi poſtulet,& uideamus an hoc ſit,quod tu eſſe profiteris,id eſt,creaturã dei perfectam,ut perfecta pertineat ad unigenitum,creatura uero referatur ad filiũ. Sed deum unigenitum filium Ioannes dixit,nõ creaturam perfectã. Non enim ignorauit hæc blaſphemiæ nomina dicens: Qui eſt in ſinu patris. Et à domino ſuo audiens: Sic enim dilexit mundũ deus,ut filium ſuum unigenitum daret,ut omnis qui credit in eum non pereat,ſed habeat uitam æternam. Deus mundum diligens, hoc dilectionis ſuæ in eum teſtimonium protulit,ut unigenitum filium ſuum daret. Si dilectionis hinc fides eſt,creaturam creaturis præſtitiſſe,& pro mundo id quod mundi eſt dediſſe, & ad ea quæ ex nihilo ſunt ſubſtituta redimenda,eũ qui ex nihilo ſubſtitit præbuiſſe, non facit magni meriti fidem uilis & ſpernenda iactura. Precioſa autem ſunt quæ cõmendant charitatem,& ingentia ingentibus æſtimantur. Deus diligens mundũ filium non adoptiuum,ſed ſuum,ſed unigenitum dedit*Hinc pietas eſt,natiuitas eſt,ueritas eſt,non creatio eſt,non adoptio eſt,non falſitas eſt. Hinc dilectionis & charitatis fides eſt,mundi ſaluti & filium & ſuum & unigenitum præſtitiſſe,prætermitto omnes de filio nuncupationes. Non eſt damnoſa diſſimulatio,ubi de copia eſt electio. Rei profectus ſemper ex cauſa eſt, & omne opus manifeſtam habet ſuſcepti negocij neceſſitatem. Scribens utiꝗ Euangeliſta, ſcribendi afferre debuit rationem, & uideamus quam oſtenderit dicens: Hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis quoniam Ieſus eſt Chriſtus filius dei. Scribendi igitur euangelij non aliam prętulit cauſam,quàm ut omnes crederent Ieſum eſſe Chriſtum filium dei. Si ſufficit ad ſalutem Chriſtum credere,cui adiecit filium dei? Si uero Chriſtum credere ea demum fides eſt,non Chriſtum tantummodo, ſed Chriſtum filium dei crediediſſe: nõ eſt nomen filij in Chriſto unigenito deo ex adoptionis conſuetudine, quod proprium eſt ad ſalutem. Si ergo ſalus in confeſſione nominis eſt, quęro cur in nomine ueritas nõ ſit? quòd ſi in nomine ueritas eſt,qua autoritate creatio eſſe dicitur, cum nõ creationis confeſſio ſalutẽ ſit præſtitura,ſed filij? Hæc igitur ſalus uera eſt, hoc perfectæ fidei meritum, Ieſum Chriſtum filium dei crediediſſe. Non enim eſt in nobis dilectio ad deũ patrẽ,niſi per filij fidem. Et audiamus eum per epiſtolam loquentem: Omnis qui diligit patrem,diligit eum qui ex eo natus eſt. Quid eſt ergo ex eo naſci? Nunquid id ipſum eſt quod per eũ creari? Aut

**Hic pietas eſt*

Neceſſe ẽ credere Chriſtũ eſſe filiũ dei

cur Euangeliſta mentitur, ut ex eo natum dicat, quem per eum creatū potius hæreticus doceat? Et audiamus omnes quis ſit hic doctor. Dictū nanque eſt: hic eſt antichriſtus, qui negat patrem & filiū. Quid ais tu aſſertor creaturę, & de non extantibus Chriſti nouus conditor? Si profeſſionem tenes, profitentis nomen recognoſce. An cum creatorem & creaturam patrem & filium prædicabis, per aſſimulatas nominum uoces excludere te poſſe credis, ne eſſe antichriſtus intelligaris? Si in fide tua per naturam pater eſt, & per naturam filius eſt, maledicus ego ſum, opprobrium in te alieni referens nominis. Sin uero ſimulata omnia ſunt, & potius nūcupata quàm propria, fidei tuæ ab Apoſtolo diſce cognomen, & audi quæ ſit crediti filij fides, ſequitur enim: Qui negat filium, nec habet patrem, qui confitetur filium, & filium habet & patrem. Negans filium, caret patre. Confitens filium atque habens habet & patrem. Quæro hic quid adoptiua nomina loci habeant. Nunquid non naturę res iſta omnis eſt? & quàm naturæ res ſit accipe. Ait enim idem: Quia ſcimus quòd filius dei uenit, & concarnatus eſt propter nos, & paſſus eſt, & reſurrexit à mortuis, aſſumpſit nos & dedit nobis intellectum optimum, ut intelligamus uerum, & ſimus in uero filio Ieſu Chriſto, hic eſt uerus deus & uita æterna & reſurrectio noſtra. O infelix intelligentia, & ſpiritu dei carens, & in antichriſti ſpiritum ac nomen proficiens, & neſciens ad ſacramentū ſalutis noſtræ dei filium ueniſſe. Ac per hoc indigna optimæ huius intelligentiæ ſenſu, creaturæ potius adoptiuū nomen quàm uerum filium dei Ieſum Chriſtum eſſe confeſſa. Quibuſnam hoc arcanorum myſteriorum ſecretis edocta es? uel quis hodie nouus huius ſcientiæ tuæ autor eſt? An ne ſecreto tibi hoc per familiaritatē amoris recumbenti in pectus ſuum dominus oſtendit? aut ſolus ad crucem ſequens inter cætera ſuſcipiendæ tibi in matrē Mariæ præcepta, hæc quoque in illa ſpecialis in te amoris cōteſtatione didiciſti? uel ad ſepulchrū prior quoque Petro currens adeptus es? uel intra cōſeſſus angelorū & ſignatorū librorum inſolubiles nexus, & ſignorum cœleſtium multiformes poteſtates, & nouarum atque incōprehenſibilium cantionum hymnos ſempiternos tam pia tibi hæc per agnum ducem reuelata doctrina eſt, ne pater pater ſit, ne filius filius ſit, ne natura natura ſit, ne ueritas ueritas ſit? Hæc em̄ apud te omnia demutantur in falſa. Apoſtolus conceſſa ſibi optima intelligentia uerū dei filium dicit, tu affirmas creationem, tu prædicas adoptionem, tu negas natiuitatem, & cum hic uerus dei filius nobis ſit, & uita æterna & reſurrectio, nec uita æterna eſt ei, nec reſurrectio, cui ille nec uerus eſt. Et hæc quidē Ioannes diſcipulus à domino dilectus. Sed nihil ab his diſſimile * executor Apoſtolus & uas electionis prædicauit. Quis enim ſermo eius nō ſub filij confeſſione eſt? Quę epiſtola non de ſacramēto ueritatis ipſius cœpta eſt? in quo nomine nō proprietatis ſignificatio eſt? Cū enim dicit: Recōciliati

Al. * *ex perſecutore*

ſumus

ſumus deo per mortem filij ſui. Et rurſus: Deus filium ſuum miſit in ſimilitudinem carnis peccati. Et rurſum: Fidelis deus per quē uocati eſtis in communionem filij eius. Quid hic hæreticorū furto loci relictum eſt? Filius ſuus eſt, filius eius ſit, non adoptio eius eſt, non creatura eius eſt. Nomen naturam loquitur, ueritatem proprietas enunciat, fidem confeſſio teſtatur. Non intelligo quid addi poſſit ad naturam filij ꝙ quòd filius eius eſt, qui eſſe pater creditur. Nō incerta & infirma ille, qui electionis eſt uas, locutus eſt. Nec magiſter gentiū, & Apoſtolus Chriſti ambiguæ doctrinæ ſuæ errorem reliquit. Scit qui ſint adoptionis filij, & qui hoc eſſe ac nūcupari per fidem meriti ſunt, ait nanq;: Quotquot enim ſpiritu dei agūtur, hi filij ſunt dei. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis, in quo clamamus abba pater. Fidei noſtræ per ſacramentum regenerationis hoc nomen eſt, & profeſſio noſtra nobis præſtat adoptionem: filios enim dei, opera ſecundū ſpiritū dei geſta cōnuncupant, & clamat à nobis potius abba pater, ꝙ ex naturæ manet proprietate, quia extra naturæ proprietatem eſt uocis officiū, & dici atq; eſſe non idem eſt. At uero quæ de filio dei Apoſtoli fides ſit intelligamus. Nam cum omni quem habuit ad eccleſiæ doctrinā ſermone, nunꝙ patrem ſine filij cōfeſſione loqueretur, tamen ut ueritatem nominis huius quanta poſſet humani ſermonis ſignificatione monſtraret, ait: Quid ad hęc? Si deus pro nobis, quis contra nos? qui proprio filio ſuo nō pepercit, ſed tradidit eum pro nobis. Nunquid nam etiā nunc adoptionis in eo erit nuncupatio, in quo proprietatis eſt nomen? Apoſtolus enim uolens charitatē erga nos dei oſtendere, ut magnificentia dei dilectionis ex comparationis genere noſceretur, non pepercisse deum proprio filio ſuo docuit. Neq; utiq; pro adoptandis adoptiuo, neq; pro creatis creaturæ, ſed pro alienis ſuo, pro connuncupandis proprio. Quære uirtutem dicti, ut magnitudinem charitatis intelligas. Quid ſit proprium expende, ne ignores ueritatem. Nunc enim Apoſtolus ad Romanos proprium ait filium, cum in multis uel ſuum, uel eius ſæpe dixiſſet. Et ꝙuis multi codices per translatorum ſimplicem intelligentiam, in hoc loco pro proprio filio, ſuo filio, conſcriptū habeant, tamen Græcitas, qua lingua Apoſtolus eſt locutus, proprium nunc magis quàm ſuum nuncupat. Et licet communis intelligentiæ ſenſu nō ſatis inter propriū & ſuum differat, uerum Apoſtolus cum in cæteris dictis ſuum commemoraſſet filium, quod eſt Græce: *τὸν ἑαυτοῦ υἱόν*: tamen in hoc loco ſecundū quod ait, *ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο.* Qui proprio filio ſuo non pepercit, naturæ ueritatem ſignificanter expreſſit, ut qui ſuperius filios plures per ſpiritum adoptionis demōſtraſſet, nunc unigenitū deū filium proprietatis oſtenderet. Non eſt humanus hic error, neq; in negādo dei filio uitiū eſt ignorantiæ, ubi ignorari nō licet quod negatur. Creatura ex nihilo ſubſiſtens, dei

filius dicitur,hoc ſi nec pater locutus eſt,nec filius teſtatus eſt, nec Apoſto-lus prædicauit,tamen audere eloqui, hoc eſt Chriſtum non ignorare tan-tummodo,ſed odiſſe. Cum enim pater de filio ſuo dicat: Hic eſt filius me-us,& filius de ſe dicat: Qui tecũ loquitur,ipſe eſt, & Petrus confiteatur: Tu es filius dei,& Ioannes teſtetur: Hic uerus eſt,ſed Paulus nõ deſiſtat prędi-care de proprio,non intelligo aliud ꝙ negandi eſſe odiũ,ubi imperitiæ er-ror non excuſatur in crimine. Loquitur hæc interim,loquitur planè per ad-uentus ſui prophetas ac pręuios ipſe ille, qui poſtea erit in antichriſto locu turus,ſalutarem fidei confeſſionẽ his tentamentis nouis inquietans, ut pri-mum conſcientiæ nõſtræ,qua ita credimus,intelligentiã filij naturalis euel-lat,deinde ipſum illud quod adoptiuũ erit,reliquũ nomen excludat. Nam cum quibus creatura eſt Chriſtus, neceſſe eſt ut cum his antichriſtus ipſe ſit Chriſtus,quia & filij proprietatẽ creatura nõ habeat,& dei ſe ille filium mentiatur,& per hoc à quibus hic dei filius iam negatur,ab his tunc Chri-ſtus ille credatur. Quas oro ſpes inanis furor expetis? & qua ſalutis tuæ fi-ducia creaturã eſſe Chriſtum potius ꝙ filium blaſphemo ore contendis? Oportuerat te ex euangelijs noſſe ac tenere fidei huius ſacramentũ. Nam cum dominus poſſet omnia, tamen in uno quoq; eorum qui orabant ope rationis ſuæ effectum,meritum uoluit eſſe confeſſionis. Neq; enim ei uirtu tem,quia deus uirtus eſt,cõfeſſio orantis addebat,ſed fidei erat præmium, hoc mereri. Nanq; cum Martham rogantem pro Lazaro interrogaret,an eos qui in ſe credidiſſent,mori non crederet in æternum, at illa conſcientiæ ſuæ fidem elocuta eſt dicens: Vtiq; domine,ego credidi,quia tu es CHRI-STVS filius dei uiui, qui in hunc mundum ueniſti. Confeſſio hæc æter-nitas eſt,& fides iſta non moritur. Martha deprecans fratris ſui uitam, in-terrogata an ita crederet, credidit ita. Quam rogo uel à quo uitam expe-ctat hoc denegans,cum ſola ſit uita ſic credere? Magnum eſt enim huius fi dei ſacramentum,& perfecta confeſſionis iſtius beatitudo eſt,& cæco à na tiuitate dominus uiſum indulſerat, & naturæ damnum naturæ dominus exemerat,& quia cæcus hic ad gloriam dei natus fuerat, ut in Chriſti ope-re dei opus poſſet intelligi,non expectata ab eo fuit fides cõfeſſionis. Sed qui in receptis oculis autorem ſibi tanti muneris neſciebat, meruit hoc po-ſtea, ut fidem diſceret. Non enim cæcitatis depulſio uitæ æternitatem af-ferebat. Ob quod dominus iam ſanum, & de ſynagoga eiectum interro-gat dicens: Tu credis in filium dei? Ne damnum ſibi putaret eſſe, ſe care-re ſynagoga,cui immortalitatem fides hæc confeſſa redhiberet. Et cum ille incertus etiam nunc reſpõdiſſet. Quis eſt domine,ut credam in eum? Igno rationem eius,quem poſt oculorum recuperationem tantę fidei intelligen tia munerabatur, nolens manere, ita ait: Et uidiſti eum,& qui loquitur te-cum,ipſe eſt. Nunquid ab hoc ſicut à cæteris dominus, qui orabant ſanita-

tes

tes,confeſſionem fidei ad ſalutem merendam popoſcit? Non utiq;.Nam hæc iam ad cæcum uidentem locutus eſt,ſed ob id tantum, ut reſponderet ille: Credo domine. Quia reſponſionis fides non cæcitatis ſanitatem eſſet allatura,ſed uitæ.Et uirtutē dicti huius diligenter retractemus. Interrogat dominus:Tu credis in filium dei? Si utiq; ſola Chriſti qualiſcunq; confeſſio,fidei eſſet conſummatio,dictum fuiſſet:Tu credis in Chriſtū? Sed quia hæreticis penè omnibus hoc nomen in ore eſſet futurū,ut Chriſtum confiterentur,& filium tamen negarēt,id quod Chriſto proprium eſt ad fidem poſcit,id eſt,ut credatur in dei filiū. Credidiſſe aūt in dei filium quid proficit,ſi credatur in creaturam,cum à nobis fides in Chriſto non creaturæ dei filij dei poſtuletur? An ne huius nominis proprietatē dæmones neſcierūt? Dignum enim eſt hæreticos*non iam Apoſtolicis doctrinis,ſed dæmonū clamore conuinci.Clamant enim & ſæpe clamant:Quid mihi & tibi eſt Ieſu fili dei altiſſimi?Inuitis ueritas elicuit confeſſionē,& naturæ poteſtatem teſtatur dolor obediendi. Virtute uincuntur, cum poſſeſſa diu corpora deſerunt:honorē reddunt,dum naturam confitentur. Dei ſe inter hæc filium Chriſtus & opere teſtatur & nomine. Vnde tibi inter iſtas confitentiū dæmonum uoces ô hæretice præſumis nomen creaturæ & indulgentiam adoptionis? Quid ſit Chriſtus ab his ſaltem qui neſciūt diſce,ut impietatem tuam ipſa illa ignorantium neceſſaria profeſſio arguat. Nanq; cum Iudæi Chriſtum corporeum neſcirent, ſcirent tamen eum qui Chriſtus eſſet, eſſe filiū dei, cum falſis aduerſus eum teſtibus ſine ulla ueritatis aſſertione uterentur, ſacerdos eum ita interrogat:Tu es CHRISTVS filius dei benedicti? Sacramentum neſcientes, naturam tamen non ignorant. Neque interrogant an CHRISTVS filius dei ſit,ſed an hic ſit CHRISTVS filius dei. Error in homine eſt, non in dei filio.Nam non quod CHRISTVS dei filius ſit ambigitur, atque ita dum interrogatur an hic ſit, tamen quòd CHRISTVS ſit dei filius non negatur. Et qua tandem rogo tu iſtud fide denegas,quod ne ipſi quidem negant qui neſciunt? Cum enim perfecta ſcientia ſit, CHRISTVM dei filium ante ſecula manentem,etiā ex uirgine natum noſſe,ipſi quoque qui de Maria natum neſciunt, dei tamen filium eſſe non neſciunt. Et uide in quod te negando filium dei, Iudaicæ impietatis conſortium miſcuiſti. Quam enim illi damnationis in eum cauſam detulerint teſtantur dicentes: Et ſecundum legem debet mori, quoniam filium dei ſe fecit.An ne non hoc etiam impiæ tuæ uocis opprobrium eſt,cur ſe filium dei dicat,quem tu aſſeris creaturam? Ille dei confitendo ſe filium, reus mortis ab his iudicatur:tu eum dei filium negando, quæro quid iudices? Profeſſio enim eius ita Iudęis ut tibi diſplicet.Interrogo an diuerſæ ab eis ſententiæ maneas,à quibus non diuerſus ſis uoluntate. Eadem enim filium dei eum eſſe impietate tu negas. Illi tamen eo crimine minore quod

Additū in uno.Nā etiam demones confiterentur q̄ heretici negant

neſciunt.Neſciunt enim de Maria Chriſtum,ſed Chriſtum dei filium eſſe non ambigunt.Tu quia Chriſtum non potes neſcire de Maria,Chriſtum tamen dei filium eſſe non prædicas.Illis in eo quod neſciunt,poteſt adhuc in tuto ſalus eſſe ſi credant: tibi iam omnia clauſa ſunt ad ſalutem, qui negas quod ignorare iam nõ potes.Non enim ignoras eſſe filium dei, uſque adeo ut adoptionis nomen indulgeas, ut creaturam cõnuncupandam filium mentiaris.Naturam autem,quãtum in te eſt,auferens, auferres quoq; ſi tibi liceret & nomen: ſed quia id non licet,naturã nominis non relinquis, ne quod filius dicitur,uerus dei filius ſit. Habueras in cõfeſſione eorum*ut crederes,quibus deſæuiente uento turbato mari,in uerbi iuſſu erat reſtituta tranquillitas,ut & tu uerum dei filium confitereris, & eorũ uoce utereris: Vere filius dei eſt.Sed te ſæuiens ſpiritus in naufragiũ uitæ rapit,& mentis tuæ motibus tanq; fluctuoſo mari incumbens procella dominatur. Si tibi hæc nauigantiũ ex eo incerta fides uidebitur,quia exiſtimabitur eſſe Apoſtolorum,mihi tamen & ſi minus præſtat admirationis, plus tamen affert autoritatis. Veruntamen etiam gentium in eo fidem ſume, audi enim inter ſæuas crucis cuſtodias Romanæ cohortis edomitum ad fidem militẽ. Loquitur nanq; cõſpectis tantæ uirtutis operibus cẽturio: Vere dei filius erat iſte.Hoc poſt emiſſum ſpiritum,diſſciſſum templi uelum,& mota terra, & ſciſſa ſaxa,& ſepulchra patentia,& mortui reſurgentes teſtantur, & homo gentilis perfidiæ confitetur, uirtutis naturam agnoſcit in geſtis, naturæ ueritatem profitetur in nomine.Tanta ratio ueritatis,& tanta uis fidei eſt, ut uincat uoluntatem ueri neceſſitas, & Chriſtum dominum gloriæ æternæ uere dei filium eſſe,nec qui crucifixerat denegaret.

Vt crederes in uetuſtiſſimo codice non erat

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE

LIBER SEPTIMVS

SEptimus hic nobis aduerſum nouę hęreſeos uęſanam temeritatem liber ſcribitur, cæteris quidẽ anterioribus numero poſterior, ſed ad perfectæ fidei ſacramentum intelligendũ aut primus aut maximus, in quo nõ ignoramus q̃ difficile aut arduum iter doctrinæ euangelicæ ſcandamus. A quo quamuis conſcientiæ infirmitatis noſtrę trepidatione reuocemur,tamen fidei ęſtu incitati,& hæreticorum furore commoti, & periculo ignorãtium perturbati, qui loqui non audemus, ſilere non poſſumus: utriuſque diſcriminis metui ſubditi,ne deſtitutę ueritatis rea in nobis ſit aut taciturnitas aut prędicatio. Incredibilibus etenim ſe corrupti ingenij artibus hęretica ſubtilitas circum-

egit,primum ut fingeret religionem, deinde ut omniũ ſimplicium aurium ſecuritatem uerbis falleret, tum prætereа ut ſe prudentiæ ſeculi coaptaret, poſtremo ut ueritatis intelligentiam per ſpeciem æditæ rationis auerteret. Nam proteſtata deum unum,mentita pietatem eſt. Profeſſa rurſus dei filium,audientes fefellit in nomine.Dicens etiam non fuiſſe antequam naſceretur,mundi ſapientiæ ſatisfecit.Indemutabilem quoq; & incorporeum deum confitens,natiuitatem dei ex deo,per demonſtrationem ſubdolæ rationis excluſit, noſtris aduerſum nos uſa doctrinis,& eccleſiæ fide contra eccleſiæ fidem pugnans,grauiſſimo aduerſus nos uel reſponſionis uel ſilentij periculo cõparato,dum per ea quæ non negantur, ea prædicat quæ negantur. Et quidem cæteris ſuperioribus libris admonitos à nobis legentes meminimus,ut totius blaſphemiæ æditionem pertractantes, animaduerterent nihil aliud laborari,ꝗ̃ ut dominus noſter Ieſus Chriſtus neq; dei filius,neq; deus eſſe credatur,dum ei conceſſis tantum ex quadam adoptione nominibus, & dei natura negatur & filij, cum & indemutabilis atq; incorporeus deus,ſicuti & eſt,idcirco affirmetur, ne filius natus ex deo ſit, & deus pater ob id tantum in confeſſione deus unus ſit, ne in fide noſtra deus Chriſtus ſit, quia nec natiuitatis intelligentiam natura incorporalis admittat,& dei ex deo fidem unus tantum nobis deus in confeſſione diſſoluat.Sed ſuperioribus iam libellis fallacem eorum hanc atq; inutilem prædicationem ex lege ac prophetis docentes, eam reſponſionis formã tenuimus,quæ in deo ex deo prædicato,& uno ac uero deo profeſſo,neq; in unius ueri dei unione deficeret,neq; ad fidẽ dei alterius excederet, dum neque ſolitarius nobis deus in confeſſione,neq; duo ſunt,& inter hæc unum, neq; negando neq; cõfitendo,fidei conſeruata perfectio eſt,dum & quòd unũ ſunt refertur ad utrunq;,& uterq; nõ unus eſt. Hoc igitur perfectæ fidei indiſſolubile ſacramentũ,euangelicis ac apoſtolicis doctrinis abſoluturi,nõ aliud primũ ꝗ̃ dei filium ueræ natiuitatis ſubſiſtentem natura,cognitioni audientiũ debuimus intimare,neq; aliunde,neq; ex nihilo,ſed ex deo filium eſſe manifeſtare. Quod quia ſecundum ea quæ anteriori libro ædita ſunt,ambigi nõ poteſt,quin ceſſante adoptionis nomine, uerus filius ex natiuitatis ueritate ſit,eam nunc quoq; ex euangelijs proferimus,ut qui filius uerus eſt,uerus quoq; deus eſſe noſcatur.Quia neq; uerus filius erit, niſi uerus & deus eſt, neq; uerus deus,niſi uerus & filius eſt. Nihil humanæ naturæ grauius eſt periculi cõſcientia. Nam ea quæ aut ignorata aut repentina ſunt,habent quidem*mirabilem ſecuritatem,ſed non habent metũ futuri, quia non ignaro accidentium anxietas ipſa, pœna patiendi eſt. Non ego nunc nauem è portu ſoluo naufragij ignarus, neque iter ineo infeſtos neſciẽs latronibus ſaltus,nec Libyæ arenas incertus ſcorpiões ubiq; & aſpides & baſiliſcos adeſſe tranſcurro.Nihil ſolicitudini meæ, nihil conſcientiæ

Al.*miſerabilem

uacat

uacat, ſub ſpecula enim omnium hæreticorum ad occaſiones ſingulorum
uerborum in os meum pendentiũ loquor, & omnis ſermonis mei iter aut
anguſtijs præruptũ eſt, aut foueis inciſum eſt, aut laqueis prætenſum eſt.
Iam quod arduum aut difficile ſit minus conqueror, non meis enim, ſed
Apoſtolicis ſcando gradibus. Mihi uero aut anguſtijs decidere, aut in de-
foſſa incidere, aut plagis illaqueari, ſemper in periculo, ſemper in metu eſt.
Prædicaturo enim ſecundum legem & prophetas & Apoſtolos unum de-
Sabellius um, adeſt mihi Sabellius, totum me ſub uerbi huius profeſſione tanq̃ de-
ſideratum cibum morſu ſæuiſſimo tranſuorans. Negãtem me rurſum con-
tra Sabellium unum deum, & confitentem uerum deũ dei filium, expectat
me noua hæreſis, ut à me duos deos arguat prædicari. Natum quoq; dei
Hebion Pho- filium ex Maria dicturo Hebion, qui eſt Photinus, aſſiſtit, autoritatẽ men
tinus dacij ſui ex profeſſione ueritatis ſumpturus. De cæteris taceo, qui ab omni
bus extra eccleſiam eſſe non ignorantur. Hoc uero damnatũ & abiectum
licet frequenter, ſed internum hodie adhuc malũ eſt. Impie multos ad uni-
Galatia us dei profeſſionem Galatia nutriuit. Male in totum penè orbem quos ne
Alexandria gat deos ſuos Alexandria protulit. Peſtifere natum Ieſum Chriſtũ ex Ma-
Pannonia ria Pannonia defendit. Eccleſia inter hæc periclitatur ueritatem non tenere
per uera, dum ea ei ad irreligioſitatem ingeruntur, quibus religio confir-
matur & perit. Non enim unum deum pie poſſumus prædicare, ſi ſolum:
quia non erit dei filius in ſolitarij fide. At uero dei filiũ, ſicut eſt, deum præ-
dicantes, periclitamur fidem dei unius nõ tenere, & eiuſdem periculi res eſt
unum deum negare, cuius eſt & ſolitarium cõfiteri. Et hæc quidem mundi
ſtulta non ſentiunt, dum his neq; in non ſolo ſignificari unus uidetur, neq;
in uno non ſolus intelligi. Sed eam, ut ſpero, eccleſia doctrinæ ſuæ lucem
*Al'*impu-* etiam*imprudentiæ ſeculi inuehit, ut licet fidei ſacramentum non ſuſcipiat,
dentiæ tamen aduerſus hæreticos ueritatem ſacramenti à nobis intelligat prædica
ri. Magna enim uis eſt ueritatis, quæ cum per ſe intelligi nõ poſſit, per ea ta
men ipſa quæ ei aduerſantur elucet, ut in natura ſua immobilis manens, fir
mitatem naturæ ſuæ quotidie dum attentatur acquirat. Hoc enim eccleſiæ
proprium eſt, ut tum uincat cum læditur, tum intelligatur cũ arguitur, tum
obtineat cum deſeritur: omnes quidem illa ſecum atq; intra ſe uellet mane
re, nec ex tranquilliſſimis ſinibus ſuis aliquos abijcere aut perdere, dum in-
digni fiunt tantæ matris habitaculo. Sed diſcedentibus ex ea hæreticis uel
abiectis, quantũ amittit occaſionis largiendæ ex ſe ſalutis, tantũ aſſequitur
ad fidem expetendæ de ſe beatitudinis. Cognoſci enim hoc ex ipſis hære-
ticorum ſtudijs promptiſſimũ eſt. Nanq; cum à domino eccleſia inſtituta,
& ab apoſtolis cõfirmata, una omniũ ſit, ex qua ſe diuerſarũ impietatũ fu-
rens error abſciderit: nec negari poſſit ex uitio malæ intelligentiæ, fidei exti
tiſſe diſſidium, dum quod legitur ſenſui potius coaptatur, quàm lectioni
ſenſus

ſenſus obtemperat,tamen dum ſibi partes ſingulæ aduerſantur, nō ſolum ſuis, ſed etiam aduerſantium eſt intelligēda doctrinis, ut dum aduerſus u/nam eam omnes ſunt,impijſſimū tamen errorem omnium per id quod ſo la eſt atq; una confutet.Hæretici igitur omnes contra eccleſiā ueniunt, ſed dum hæretici omnes ſe inuicem uincunt,nihil tamen ſibi uincunt.Victoria enim eorum,eccleſiæ triumphus ex omnibus eſt,dum in eo hæreſis contra alteram pugnat, quod in hæreſi altera eccleſiæ fides damnat. Nihil enim eſt quod hæreticis commune eſt.Et inter hæc fidem noſtram dum ſibi ad/uerſantur affirmant.Vnum deum Sabellius prædicat filij natiuitate ſubla/ta,dum per naturæ uirtutem,quæ operata in homine eſt,deū eſſe non am/bigit. Sacramento etenim filij ignorato, per geſtorum admirationem fi/dem ueræ generationis amiſit.Et dum audit:Qui me uidet,uidet & patrē, indiſcretæ & indiſſimilis in patre & filio naturæ impie eripuit unionē, non intelligens,naturalē unitatem ſub natiuitatis ſignificatione monſtrari, cum per id quod in filio pater uidetur,confirmatio diuinitatis ſit, non natiuita/tis abolitio. Cognitio itaq; alterius in altero eſt,quia non differt alter ab al tero natura.Et in quo nihil differtur,in eo differens cōtemplatio eſt de pro prietate naturæ.Nec ſanè ambigi poteſt,quin ex ſe ſpeciem dei formæ,qui in forma dei manebat,oſtenderet.Succedit quoq; ad huius prauæ opinio/nis ſtultum furorem hoc dictum domini: Ego & pater unum ſumus. Na/turæ enim indiſſimilis unitas,irreligioſe ad unionis profecit errorem, & ra/tionem dicti,uirtus ſola intellecta nō tenuit. Non enim ſolitariū ſignificat, ego & pater unū ſumus. Nam cōiunctio ea quæ ſignificat,& patrem,intel/ligentiam nō admittit unius,& illud quod ſumus,non patitur ſingularem. Hoc uero quod unum ſumus,non natiuitatem adimit,ſed naturam nō diſ/cernit in genere:dum neq; unum diuerſitatis eſt,nec ſumus,unius eſt.Com pinge huius furori præſentium hæreticorum furorem, ut aduerſus Sabel/lium ſibi adſint.Legiſſe ſe aſſerunt:Pater maior me eſt. Et nihil uel ex nati/uitatis ſacramento,uel ex myſterio euacuati à ſe dei, & aſſumptę carnis in/telligentes naturæ faciunt diminutionē profeſſione maioris. Contendunt enim aduerſum Sabelliū, filium eſſe eo uſq;,ut & minor patre ſit,& hono/rem præteritū repoſcat,& mori timeat,& mortuus ſit. Contrà uero ille na/turam dei defendit in geſtis, & cum unū deū nouella hæc nunc hæreſis nō negabit,ne filiū deum credat.Sabellius tamen deum unū,ne filius omninò extet,in profeſſione retinebit.Hic filiū operantem ingeret,hic deum in ope ribus eſſe cōtendet.Hic unū dicet,hic unum deum negabit. Sabellius ſe ita tuebitur dicens:Opera quæ geſta ſunt,præter quam dei natura non efficit.Pec catorum remiſſio,curatio infirmitatum,claudorum curſus, cæcorum uiſus, mortuorum uita à deo ſolo eſt.Non alia natura quàm quæ ſui conſcia eſt, diceret:Ego & pater unum ſumus.Quid me in ſubſtantiam alteram rapis? quid

Hæreticorum diſſenſio fidē confirmat

Cōfutatio Sabellij

Quomodo Sabellius & Arriani diſſentiunt

quid in deum alium ſolicitas? Geſta quæ proprie dei ſunt, deus unus hæc geſſit. Clamabunt uero contra hæc, diſſimilem deo patri filium prædicantes non minus ore uipereo. Sacramentum ſalutis tuę neſcis. Credendus eſt filius, per quem ſecula facta ſunt, per quem formatus eſt homo, qui per angelos legem dedit, qui de Maria natus eſt, qui miſſus à patre eſt, qui crucifixus eſt, mortuus & ſepultus eſt, qui de mortuis reſurgēs in dextris dei eſt, qui uiuorum iudex eſt & mortuorum. In hunc renaſcendum eſt, hic confitendus eſt, huius regnum eſt promerendum. Vterq; hoſtis eccleſiæ, res eccleſiæ agit, dum Sabellius deum ex natura in operibus prędicat, hi uero ex ſacramento fidei filium dei confitentur. Iam uero quæ fidei noſtræ uictoria, Hebion, qui Photinus eſt, aut uincit aut uincitur, dum Sabelliū arguit, quur hominem neget filium dei, dum ab Arriomanitis cōfutatur, quur in homine neſciat dei filium, aduerſum Sabellium Euangelia ſibi ex filio Mariæ defendit. Arrius ei Euangelia per ſolū filium Mariæ non relinquit. Aduerſum hunc qui filium negat, homo ab eo uſurpatur in filium. Ad hoc ei qui ante ſecula filium neſciat, filius dei ſolum negatur ex homine. Vincant ut uolunt, quia ſe inuicem uincendo uincuntur, dum & hi qui nunc ſunt, de natura dei confutantur, & Sabellius de ſacramento filij refellitur, & Photinus natum ante ſecula dei filium, uel ignorare arguitur, uel negare. Sed inter hæc eccleſiæ fides euangelicis atq; apoſtolicis fundata doctrinis, & aduerſum Sabelliū tenet filij profeſſionem, & aduerſus Arriū dei naturam, & aduerſus Photinum ſeculi creatorem. Et hoc uerius, quòd hæc ab his inuicem non denegātur. Naturam enim dei in operibus Sabellius prædicat, ſed operantem filium neſcit. Hi uero filium nuncupant, ſed ueritatem in eo naturæ dei non confitentur. Hominē autem Photinus uſurpat, ſed in uſurpato ſibi homine natiuitatē dei ante ſecula ignorat. Itaq; dum unuſquiſq; defendit aut damnat ueritatem fidei noſtræ, hæc ipſa pro ut ſunt, religioſe & defendentes & damnantes oſtendunt. Hæc igitur à me demonſtranda paucis fuerunt, non copiæ ſtudio, ſed ratione cautelæ: primum ut hæreticorum incerta eſſe omnia & erratica noſcerentur, tum quoniam ſibi pro nobis inuicem diſſiderent: tum deinde, ne me horum qui nunc ſunt blaſphemis profeſſionibus obnitentem, & deum patrem ac filium dei deum prædicantem: deinde ut unius nominis atq; naturæ indiſſimili genere diuinitatis, patrem & filium eſſe profitentem, quiſquam aut in duum deorū, ac contra in unici ac ſolitarij dei teneret errore, cum quando neq; unio in prędicato deo patre & deo filio reperiretur, neque ſub indiſcretæ naturæ demonſtratione deorum diuerſitas conueniret. Nunc quia negantibus dei filium à deo ex natiuitatis ueritate ſubſiſtentem, libro ſuperiore ſecundum euangelia reſponſum eſt: demonſtrādum eſt eum, qui uere ex natura filius dei eſt, uere quoq; per naturā deum eſſe, ita tamē, ut neq; ad ſingularem neq; ad

Photinus ab utroq; diſſentit

Quæ uera ſit fides

Opiniōes prædictorū hæreticorum de Chriſto

ad alterum deum fides noſtra depereat, cum neq; unum deum ſit ſic præ/dicatura quaſi ſolum,neq; quaſi non unum ſit confeſſura,ne ſolum.Deum igitur dominum noſtrum Ieſum Chriſtum his modis nouimus, nomine, natiuitate,natura,poteſtate,profeſſione:ſed de nomine nihil puto ambigui tatis remanſiſſe. Legimus enim: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. Quid calumniæ eſt, quur non ſit quod nuncupatur? Aut nunquid nomen nō naturæ ſignificatio eſt? Et quia con/tradictio omnis ex cauſa eſt,nunc hic negandi dei quæro cauſam.Simplex namq; nuncupatio eſt, & caret offendiculo adiectionis alienæ. Verbum enim quod caro factum eſt,nihil aliud quàm deus eſt.Non eſt hic deputa tæ aut aſſumptæ nuncupationis relicta ſuſpicio, ut ei quod deus eſt, nō ex natura ſit nomen.Reſpice ad cæteras aut deputatiuas, aut aſſumptiuas ap/pellationes.Ad Moyſen dictum eſt:Dedi te deū Pharaoni. Sed nunquid non adiecta nominis cauſa eſt cum dicitur,deum Pharaoni? Aut nunquid dei naturam ei intulit, & non potius in eum qui metueret terrorem,cū dra/cones magicos draco Moyſi mox uirga manens, deuorat? cum cynomyi/am quam immiſerat abigit? cum grandinem poteſtate qua euocauerat auertit? cum locuſtas ea uirtute qua inuexerat repulit? cum in operatio/nibus eius Magi confitentur digitum dei eſſe? Sic Moyſes Pharaoni deus datus eſt,dum timetur,dum oratur,dum punit, dum medetur. Et aliud eſt deum dari,aliud eſt deum eſſe. In Pharaonem enim deus datus eſt, cæte/rum nō ei eſt & natura,& nomē,ut deus ſit.Memini quoq; & alterius nun/cupationis,ubi dicitur:Ego dixi,dij eſtis. Sed in eo indulti nominis ſignifi/catio eſt:& ubi refertur,ego dixi, loquentis eſt potius ſermo, quàm rei no/men,quia rei nomen intelligentiam rei affert: cæterū uoluntas appellatio/nis ex alio eſt. Et ubi ſe nuncupationis autor oſtendit, ibi per ſermonē au/toris eſt nuncupatio, non naturale nomen in genere. At uero hic uerbum deus eſt, res exiſtit in uerbo, uerbi res enunciatur in nomine. Verbi enim appellatio in dei filio, de ſacramento natiuitatis eſt myſteriū, ſicuti ſapien/tiæ & uirtutis eſt nomen, quæ cum in dei filium cum ſubſtantia ueræ nati/uitatis extiterint, deo tamē ut ſua propria, quamuis ex eo in deū ſint nata, non deſunt.Non enim,ſicut frequenter dictum à nobis eſt,dei naturam di uiſam eſſe aſſerimus in filio,ſed natiuitatis ſacramentum prædicamus. Nec ſeparatio fuit imperfecta, ſed progenies perfecta, quia natiuitas nō habet detrimentum generandi, cum profectū teneat naſcendi. Et idcirco earum rerum unigenito deo aptata cognomina ſunt,quæ cum eum ſubſiſtentem ex natiuitate conſumment,tamen patri non deſint ex indemutabilis uirtu/te naturæ. Vnigenitus enim deus & uerbum eſt,ſed innaſcibilis pater nun/quam omnino ſine uerbo eſt.Non quòd prolatio uocis natura ſit filij, ſed ex deo deus, cum ueritate natiuitatis ſubſiſtens, ut à patre proprius, & per

Chriſtus eſt deus nomine, natiuitate,na/tura,poteſta/te,& pro/feſſione

naturæ indifferentiam inſeparabilis doceretur,ſignificatus in uerbo eſt. Sicut Chriſtus ſapientia & uirtus eſt dei,non ille ut intelligi ſolet internæ poteſtatis, aut ſenſus efficax motus,ſed natura tenens per natiuitatē ſubſtantiæ ueritatem,his internarum rerum ſignificata nominibus eſt. Non enim id quod naſcendo ſubſiſtit,poteſt id ipſum uideri eſſe quod unicuiq; ſemper internum eſt. Sed ex æterno deo patre unigenitus filius in ſubſiſtentē deum natus, ut non alienus eſſe à natura paternæ diuinitatis poſſet intelligi,per hæc proprietatū nomina ſubſiſtens oſtenſus eſt,quibus,ex quo ſubſtiterat,non carebat. Deus igitur qui eſt,non eſt aliud quàm deus. Nam cū audio: Et deus erat uerbum,non dictum ſolum audio uerbum, ſed demonſtratum intelligo eſſe quod eſt, quia nō ſicuti ſuperius in Moyſe deo, & in cognominatis drjs per appellationem nomen adiectum ſit. Hic autem res ſignificata à ſubſtantia eſt, cum dicitur: Deus erat. Ecce enim non eſt accidens nomē,ſed ſubſiſtens ueritas,& manens cauſa,& naturalis generis proprietas. Et uideamus an hanc Euangeliſtæ prædicationem, apoſtoli Thomæ confeſſio conſequatur,cū ait: Dominus meus,& deus meus. Deus igitur ſuus eſt,quem deum confitetur,& certe dictum non ignorabat à domino: Audi Iſrael. Dominus deus tuus,deus unus eſt. Et quomodo apoſtolica fides principalis immemor eſt facta mandati,ut deum Chriſtum confiteretur, cum in unius dei eſſet confeſſione uiuendū? Sed apoſtolus totius ſacramenti fidem per uirtutem reſurrectionis intelligens, cum frequenter audiſſet: Ego & pater unum ſumus,&: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt. &: Ego in patre, & pater in me, iam ſine fidei periculo naturæ nomen confeſſus eſt. Quia ab unius dei patris profeſſione religio nō excederet deum confeſſa dei filium, cum in filio dei non niſi paternæ naturæ ueritas crederetur, neq; ſub alterius dei impia confeſſione fides naturæ periclitaretur unius,quia non alterius dei naturam perfecta dei natiuitas attuliſſet. Veritatem igitur Euangelici ſacramenti Thomas intelligens, dominum ſuum, & deum ſuum eſſe confeſſus eſt. Non hic honoris eſt nomen, ſed naturæ confeſſio eſt: rebus enim ipſis atq; uirtutibus deū credidit, & dominus profeſſionis huius religionem,non honoris eſſe docuit,ſed fidei,dicens: Quia uidiſti me credidiſti, beati qui non uiderunt & crediderunt. Videns enim Thomas credidit, ſed quid credidit quæris. Et quid aliud credidit quàm profeſſus eſt: dominus meus & deus meus? Reſurrexiſſe enim per ſe ex mortuis in uitam,niſi natura dei non potuit, & creditæ religionis fides hoc eſt profeſſa, quod deus eſt. An ne ergo nomen dei non naturæ res exiſtimabitur, cum profeſſio nominis fidem naturæ creditæ ſit ſequuta? Nam utiq; religioſus filius, & qui non uoluntatem ſuam, ſed eius qui ſe miſerat, faceret: & qui non honorem ſuum,ſed eius à quo uenerat,quæreret,honorem huius in ſe nominis recuſaſſet,ne quod ipſe unum prædicauerat,ſolueretur

Thomas

Deus aliquando honoris nomen eſt

retur, ſed ueræ & apoſtolicæ fidei myſterium confirmans, & naturæ in ſe paternæ nomen agnoſcens, beatos eſſe docuit, qui cum ſe reſurgentem à mortuis non uidiſſent, deum tamen per reſurrectionis intelligentiam crediſſent. Nomen igitur naturæ, fidei noſtræ nõ deſerit profeſſionem. Nomen enim quod rem unamquanq; ſignificat, rem quoq; eiuſdem generis oſtendit. Et iam nõ res duæ ſunt, ſed res generis eiuſdem eſt. Filius namq; dei deus eſt, hoc enim ſignificatur ex nomine. Non duos deos cõnumerat unum nomen, quia unius atq; indifferentis naturę unum deus nomen eſt. Cum enim & pater deus eſt, & filius deus eſt, & proprium naturæ diuinæ nomen in utroq; ſit, uterq; unum ſunt. Quia cum ſubſiſtat filius ex natiuitate, naturæ unitatem conſeruat in nomine, nec ad profeſſionẽ duûm deorum natiuitas filijs credentium fidem cogit, quæ patrem & filium ut unius naturæ, ita unius profitetur & nominis. Eſt itaq; deo filio nomen ex natiuitate, hic enim nobis ſecundus ad demonſtrationem gradus eſt, ut deus ſit ex natiuitate. Quanquam mihi adhuc de proprietate nominis ſuperſit apoſtolica autoritas, ſed interim Euangelicũ placet tractare ſermonem. Et primo quæro, quam natiuitas filij naturæ nouitatem potuerit inferre, ne deus ſit? Intelligentię iſtud humanę ſenſus excludit, ut aliquid à natura originis ſuæ naſcendo diuerſum ſit, niſi fortè quod ex naturarum diuerſitate conceptum nouum aliquid* in ſe, & ita ſit generis utriuſq;, quod neutrũ ſit, ueniat in uitam, quod in pecoribus ac beſtijs uſitatum eſt: ſed ea ipſa nouitas non ineſt, niſi ex cognatis proprietatibus ſub diuerſitate naturæ, & diuerſitatem eorum natiuitas non intulit, ſed accepit, dum id tenet, quod ex utroq; ſibi unum eſt. Et cum hæc in his corporalibus cauſis & paſſionibus ita ſint, quis rogo furor eſt, natiuitatẽ unigeniti dei ad degenerem ex deo referre naturam, cũ natiuitas nominis ex proprietate naturæ ſit? & iam natiuitas non erit, ſi proprietas naturæ in natiuitate nõ inerit. Hinc ille omnis æſtus & furor eſt, ut in filio dei non natiuitas ſit ſed creatio, ut nõ naturæ ſuæ originem ſubſiſtens teneat, ſed alienam à deo de nõ extantibus ſumat. Quia ſecundum quod ait: Quod de carne naſcitur caro eſt, & quod de ſpiritu ſpiritus eſt, quia deus ſpiritus eſt, nõ ambiguum ſit naſcenti diuerſum atq; alienum aliquid ab eo, ex quo natum ſit, nõ ineſſe. Natiuitas igitur dei deũ perficit, ut deus nõ cœptus intelligatur eſſe, ſed natus: quia & cœptum eſſe poteſt nõ idipſum eſſe quod naſci, dum omne cœptum aut ex nihilo in aliquid exiſtit, aut ex alio in aliud proficit, & deſinit, ut ex terra aurũ, ut ex aquis animantia, ut ex inanimis uiuentia, ut ex ſolidis liquida, ut ex frigidis feruentia, ut ex albis punicea. Dei autẽ filius neq; ex nihilo deus cœpit eſſe, ſed natus eſt, neq; aliud aliquid fuit antequã deus eſſet. Atque ita qui in deũ natus eſt, nec cœpit quod deus, nec quod deus eſt profecit. Tenet itaq; natiuitas eam ex qua ſubſiſtit naturam, & filius dei non aliud quàm quod

Secundus gradus, oſtendere filiũ eſſe deũ natiuitate

Fort. inſit, pro in ſe legendum*

deus eſt ſubſiſtit. Aut quiſquis hinc ambigit, diſcat à Iudæis intelligentiam naturæ, uel potius agnoſcat ab Euangelio ueritatem natiuitatis, in quo ſcriptum eſt: Propter hoc magis quærebant eum Iudæi interficere, quia nõ ſolum ſoluebant ſabbatũ, ſed & quod* propriũ patrem dicebat deum, æqualem ſe faciens deo. Non nunc, ut in cæteris ſolet, Iudæorũ ſermo ab his dictus refertur, expoſitio potius hæc Euangeliſtæ eſt, cauſam demonſtantis quur dominum interficere Iudæi uellent. Ceſſet ergo per impietatem blaſphemantium uitioſæ intelligentię excuſatio, cum per apoſtoli autoritatem ſub ſignificatione natiuitatis, proprietas naturalis oſtenſa ſit. Patrem ſuum dicebat deum, ęqualem ſe faciens deo. An ne naturalis natiuitas nõ eſt, ubi per nomen patris proprij, naturæ æqualitas demonſtratur? Non enim ambigitur quin ęqualitas nihil differat. Quis porrò dubitabit, quin indifferentem naturam natiuitas conſequatur? Hinc enim eſt ſola illa, quæ uere poſſit eſſe æqualitas, quia naturæ æqualitatem ſola poſſit præſtare natiuitas. Aequalitas uero nunquam ibi eſſe creditur, ubi unio eſt: nec tamen illic reperietur, ubi differat. Ita ſimilitudinis æqualitas, nec ſolitudinem habet, nec diuerſitatem, quia omnis æqualitas, nec diuerſa, nec ſola ſit. Quanq; igitur huius intelligentiæ noſtræ * iudicia cum humani ſenſus opinione cõmunia ſint, ut & natiuitas naturæ habeat æqualitatẽ, & ubi æqualitas eſt, neq; alienum à ſe aliquid poſſit eſſe, nec ſolũ, tamen ex ipſis dictis dominicis huius quoq; ſermonis noſtri fides affirmanda eſt, ne temeritas cõtradicendi ſub libertate diuerſę in hominibus intelligẽtię audeat profeſſionibus diuini de ſe teſtimonij contraire. Reſpondebit enim dominus: Non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem: quæcunq; enim ille facit, eadem & filius facit ſimiliter. Pater enim diligit filiũ, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit, & maiora horum opera demonſtrabit ei, ut uos admiremini. Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Nec enim pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio, ut omnes honorificent filiũ ſicut honorificant patrem. Qui nõ honorificant filium, nõ honorificant patrem, qui miſit illum. Propoſitionis quidem ordo id exigebat, ut ſingula quæq; genera ſingularũ quarumq; cauſarum pertractarentur, ut quia deum eſſe dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ dei filium, nomine, natiuitate, natura, poteſtate, profeſſione docuiſſemus, demonſtratio noſtra gradus ſingulos diſpoſitionis propoſitæ percurreret: ſed id natiuitatis natura nõ patitur, quæ in ſe & nomen, & naturam, & poteſtatem, & profeſſionẽ ſola complectitur. Sine his enim natiuitas nõ erit, quia in ſe hæc omnia naſcendo cõtineat. Hanc igitur tractantes incidimus in eam neceſſitatem, ut ſuperius commemorata ad ordinem tractatus proprij differre non liceat. Reſpondens enim dominus ad Iudæos, quòd cum interficere ob hoc magis uellent, quia patrẽ ſuũ dicens deũ, ęqualem ſe deo feciſſet

* Alij habent, ſuum patrem

Ali* indicia

feciſſet, omne ſacramentũ fidei noſtræ dum impijs eorum motibus contra dicit,expoſuit. Dixerat enim ſuperius,cum paralytico curato uiolati ſabbati reus,etiam mortis iudicio cõſtitueretur:Pater meus uſq; adhuc operatur, & ego operor. Et hinc omnis accendebatur inuidia,quòd ſe deo exæquaſſet,paterni nominis uſurpatione. Volens itaq; & natiuitatem ſuam confirmare,& naturæ uirtutem profiteri,ait: Non poteſt quicq; à ſe facere filius, niſi quod uiderit patrem facientẽ. Exordiũ reſponſionis aduerſus Iudæorum impium motum,per quem uſq; ad uoluntatem inferendæ mortis exagitabantur,aptatum eſt. Nam ad uiolati ſabbati obiectum ſibi reatum dixerat:Pater meus uſq; adhuc operatur,& ego operor. Vt uſurpaſſe hoc ex autoritate intelligeretur exempli, ſignificans tamen hoc quod ipſe ageret, patris eſſe opus intelligendum,quia ipſe in ſe operaretur operante. Et rurſum aduerſum eam inuidiam qua ſe per paternũ nomen deo exæquaſſet, hæc ſubdidit:Amen amen dico uobis,nõ poteſt filius à ſe facere quicq;,niſi quod uiderit patrem facientem. Ne igitur exæquatio illa per nomen naturamq; filij fidem natiuitatis auferret,ait filium à ſe facere nihil poſſe, niſi quod patrem facientem uidiſſet. Et ut maneret ſalutaris in patre & in filio confeſſionis noſtræ ordo,naturam natiuitatis oſtendit,quæ poteſtatẽ efficiendi nõ per incrementa indultarum ad unumquodq; opus uirium ſumeret,ſed de cognitione præſumeret:præſumeret autem nõ aliquo operis corporalis exemplo,ut aliquid prius pater faceret,ad quod poſtea filius facturus eſſet,ſed cum natura dei in naturam dei ſubſtitiſſet,id eſt,ex patre filius natus eſſet,per uirtutis ac naturæ in ſe paternæ conſcientiam,nihil ab ſe,niſi quod patrem facientem uidiſſet,filiũ facere poſſe teſtatus eſt. Et cum unigenitus deus paternæ uirtutis operationibus operaretur, tantũ ſibi ad faciendum præſumeret, quantũ in conſcientia ſua eſſet, inſeparabilem à ſe dei patris, quam per legitimam natiuitatem obtinebat, poſſe naturam. Non enim corporalibus modis uidet, ſed uiſus ei omnis in uirtute naturæ eſt. Deniq; ſubiecit: Omnia enim quæcunq; pater facit,eadem & filius facit ſimiliter. Similiter illud ad ſignificationem natiuitatis adiecit,omnia uero,& eadem,ad oſtendendam naturę ueritatem loquutus eſt. In his enim,quæ, & quæcunq;,& eadem ſunt,nec diuerſitas poteſt eſſe, nec reliquum. Atq; ita in natura eadem eſt,cui eadem omnia poſſe naturæ ſit. Vbi uero ſimiliter per filium eadem omnia fiunt,ſimilitudo operum ſolitudinem operantis excluſit,ut omnia quæ pater facit, eadem omnia ſimiliter faciat & filius. Hæc eſt ueræ natiuitatis intelligentia,& fidei noſtræ, quæ ex naturę diuinę unitate,unius indifferentisq; diuinitatis ueritatem in patre & in filio cõfitetur abſolutiſſimum ſacramentum,ut eadem faciendo, filius ſimiliter faciat, & ſimiliter faciendo,eadem ſint ipſa quæ faciat:quia ſub una hac ſignificatione teſtentur,& ſimiliter facta natiuitatẽ,& eadem facta naturam. Tenet

Pater meus uſque adhuc operatur,& ego operor

Quæ ſit ueræ natiuitatis filij intelligẽtia

itaq; reſponſionis dominicæ ordo eccleſiaſticæ fidei integrum ordinem,ut nec diſcernat naturam,& ſignificet natiuitatem.Hoc namq; ſequitur:Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei,quæ ipſe facit, & maiora horũ opera demonſtrabit ei, ut uos admiremini. Sicut enim pater ſuſcitat mortuos,& uiuificat,ſic & filius quos uult uiuificat. An ne demonſtratio operũ aliud hic nobis præter quàm natiuitatis fidem ingerit,ut ſubſiſtentem filiũ ex ſubſiſtente deo patre credamus? Niſi fortè per ignorationẽ credendus eſt unigenitus deus doctrina demonſtrationis eguiſſe, ſed temeritas impiæ huius exiſtimationis non admittitur. Non enim doceri eget,qui quid quis docendus ſit ſciat.Nam poſtea quàm ait: Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit,ut oſtenderet omnem hanc patris demonſtrationem,fidei noſtræ eſſe doctrinam,ut ſcilicet pater nobis in confeſſione eſſet & filius, & ne qua hic ignoratio in filio poſſit intelligi, cui pater opera omnia quę ipſe faceret,demonſtraret,continuo ait:Et maiora horum opera demonſtrabit ei, ut uos admiremini. Sicut enim pater ſuſcitat mortuos,& uiuificat,ſic & filius quos uult uiuificat.Demonſtratio ergo futuri operis non ignoratur à filio,cui hoc demonſtrandũ eſt, ut exemplo paternæ naturæ mortuos uiuificet. Ea enim patrem demonſtraturum filio dicit,quæ mirentur,& quæ eadem eſſent illa,mox docuit: Sicut pater ſuſcitat mortuos,& uiuificat,ſic & filius quos uult uiuificat.Exęquata uirtus eſt per naturę indiſſimilis unitatem.Et demonſtratio operum nõ ignorationis inſtructio eſt,ſed noſtræ fidei,quæ non filio ſcientiam ignoratorum, ſed nobis confeſſionem natiuitatis inuexit,confirmans eam per id quod ſibi omnia eſſent demonſtrata quæ poſſet. Neq; enim nõ circunſpectum ſe cœleſtis ſermo egit,ne fortè diuerſæ naturæ ſignificatio ſub occaſione dicti ambigui ſubreperet. Demonſtrata enim ei potius opera patris eſſe ait, quàm ad operationem eorũ naturam uirtutis adiectam, ut demonſtratio ipſa natiuitatis eſſe ſubſtantia doceretur,cui per dilectionem patris operum paternorum,quæ per eum effici uellet,eſſet cognata cognitio.Porrò autẽ ne per demonſtrationis profeſſionem,ignorantis in eo naturæ diuerſitas crederetur,ea ipſa quæ profitetur demonſtranda,nõ neſcit.Vſq; adeo non de exempli autoritate geſturus eſt, ut uiuificet quos uelit. Velle enim naturæ libertas eſt, quæ ad perfectæ uirtutis beatitudinem cum arbitrij uoluntate ſubſiſtat.Ac ne deinceps,quod quos uult uiuificat, non natiuitatis in ſe naturam habere uideretur, ſed nõ natæ potius iure poteſtatis ſubſiſtere,cõtinuo ſubiecit: Nec enim pater iudicat quenq̃, ſed omne iudiciũ dedit filio. Et in eo quod omne iudicium datum eſt, naturæ demonſtratur natiuitas, quia & omnia habere ſola natura poſſit indifferens, neq; natiuitas aliquid poſſit habere,niſi datum ſit.Datum autem omne iudicium eſt, quia uiuificat quos uult. Neq; ademptum patri iudicium poteſt uideri,cum ipſe non iudicet

Demonſtratio operũ ingerit fidem natiuitatis

Remotio obiectionis

Velle naturæ libertas eſt, quæ ad perfectæ uirtutis beatitudinem cũ arbitrij uoluntate ſubſiſtat

iudicet,quia filij iudicium ex iudicio ſit paterno. Ab eo enim datum omne iudicium eſt,ſed dati iudicij cauſa nō tacita eſt. Sequitur enim: Sed iudiciū omne dedit filio,ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium,non honorificat patrem,qui eum miſit. Quid igitur,oro,derelictum eſt ſuſpicionis, aut quid relictum eſt ad impietatem occaſionis? Pater nō iudicat quenquam,ſed omne iudicium dedit filio. Iudicij autem dati ea cauſa eſt,ut filius exæquati honoris ad patrem ſit,& inhonorificus filio inhonorificus & patri ſit.Et quomodo poſt hæc intelligitur natiuitatis differre naturam,quam non ſolum operatio, uirtus, honor, ſed etiam contumelia negati honoris exæquat? Nihil ergo aliud quàm ſacramentum natiuitatis,ſermo nunc diuinæ reſponſionis oſtendit.Neq; aliter potuit aut debuit filius à patre diſtingui, quàm ut & natus eſſet, nec tamen differens doceretur. Pater igitur uſq; modo operatur, & filius operatur.Habes naturæ nomina,cum & pater operatur & filius,intellige & naturam dei,per quam deus operatur, operantem. Ac ne fortè duas operationes naturarū diſſimilium exiſtimes intelligendas, memento de cæco dictū fuiſſe: Sed ut manifeſtarentur opera dei in eo, me oportet operari opera eius,qui miſit me.In eo ergo quod operatur filius, opus patris eſt: & opus filij,opus dei eſt.Et de operibus ſermo adhuc ſequens eſt. Interim nunc nil aliud ſtuduit reſponſio,quàm ut omne opus referret ad utrunque,utriuſq; autem natura nō differret operandi,cū in eo quod uſq; adhuc pater operatur,operatur & filius,ne qui dominus ſabbati eſt,dominus eſt enim ſabbati filius hominis,impie operari ſabbato crederetur,cuius opus per natiuitatis naturam paterni in ſe operis eſſet autoritas.Nō cōfunditur itaq; aut aboletur natura,ne ſit filius:nec tamē rurſum adimitur natura,ne deus ſit.Nec diſcernuntur diuerſitate,ne unū ſint:neq; quòd unū ſunt, id poteſt præſtare,ne uterq; ſit.Et primū filiū cognoſce,cū dicitur:Nō poteſt filius à ſe facere quicq̄,niſi quod uiderit patrem facientē. Habes natiuitatē filij, quæ ab ſe nihil poteſt facere,niſi uideat.In eo autē quod à ſe nihil poteſt, innaſcibilitatis adimit errorem.Ab ſe enim nō poteſt poſſe natiuitas. Quod autē uidet,cōſciæ in ſe naturę ſignificatur agnitio,& in eo nūc ueram dei cognoſce naturam. Quæcunq; enim ille facit,eadē & filius facit ſimiliter.Per naturæ autē uirtutem,naturæ per id indiſſimilis intellige unitatem,ut omnes honorificent filiū,ſicut honorificant patrē,qui miſit illum.Ac ne te naturę unitas in ſolitarij unione contineat,ſacramentū in eo fidei diſce:Qui non honorificat filiū,nō honorificat patrem,qui miſit illū.Concluſa ſunt omnia aduerſum hæretici furoris ingenia: filius eſt,quia à ſe nihil poteſt: deus eſt,quia quæcunq; pater facit,& ipſe eadem facit:unum ſunt,quia exæquatur in honore,& eadem facit,nō alia. Nō eſt pater ipſe,quia miſſus eſt.Habet igitur hoc ſacramenti ſola natiuitas,ut cōplectatur in ſe & nomen, & naturam,&

Opus patris, & opus filij, unum opus dei eſt

poteſtatem,& profeſſionem:quia uniuerſa natiuitas nõ poteſt nõ in ea eſſe natura,unde naſcitur. Non affert externi generis ſubſtantiam,quia ex uno nõ ſubſiſtit alienũ. Quod autẽ alienũ à ſe nõ eſt, id unũ eſt genere naturæ. Et quicquid unũ eſt per natiuitatẽ, nõ habet ſolitudinem, quia & ſolitudo ſingularis eſt,& natiuitatis eſt unitas ad utrunq;. Et ſuper hoc aſciſcit ſibi diuinæ de ſe ſententię teſtimoniũ. Ait enim: Qui ſunt ex ouibus meis,uocem meam audiunt,& ego noui eas,& ſequuntur me,& ego uitam ęternam do eis,& nõ perient in ſempiternum,nec quiſq; rapiet eas de manu mea. Pater quod dedit mihi,maius eſt omnibus, & nemo poterit rapere de manu patris mei. Ego enim & pater unũ ſumus. Quis,rogo,intelligentiam noſtram ſtupor hebetis mentis obtundit, ut hæc in ſenſum noſtrũ tam abſolute dicta nõ ſubeant? Aut quis infirmitatem humanam tumor animi inſolentis illudit,ut dei cognitionem ex his adepti, deũ putent nõ his intelligendum eſſe quibus cognitus eſt? Aut enim alia ſunt Euangelia proferenda quæ doceant, aut ſi de deo ſola iſta docuerunt, quur non ita credimus ut docemur? Quòd ſi ex his tantum ſumpta cognitio eſt,quur nõ fides exinde ſit unde cognitio? Sed cum fides cognitioni eſſe aduerſa detegitur, iam nõ cognitionis fides illa, ſed criminis eſt, irreligioſam ſibi fidem aduerſum religionem confeſſæ cognitionis aſſumens. Vnigenitus igitur deus naturæ in ſe ſuę conſcius,natiuitatis propriæ inenarrabile ſacramentũ,ad fidei noſtrę confeſſionem,quanta poteſt uerborũ abſolutione ſignificat,ut & natus intelligatur,& in dei natura eſſe credatur,& cũ patre unum ſit, & unũ ſe profitendo cum patre, nõ tamen ut unus ſolus tantũ, atq; ipſe pater intellectus, amittat eſſe quod filius eſt. Teſtatur enim primum naturæ uirtutem, cum de ouibus ſuis ait: Nec quiſquam rapiet eas de manu mea. Conſciæ poteſtatis hæc uox eſt, imperturbatæ uirtutis libertatẽ per id quod nemo oues de manu ſua abripiat,confiteri. At uero ut in natura licet dei,naturæ tamen ex deo ſit intelligenda natiuitas,ſubiecit: Pater quod dedit mihi, maius eſt omnibus. Non occultat ex patre eſſe ſe natũ:quod enim à patre accepit,maius eſt omnibus,& quia accepit,eſt in eo quod accepit naſcendo,nõ poſtea tamen ex alio eſt,dũ accepit. Sed qui ex alio accipit,ne aliud quid potius & nõ in eius intelligeretur natura,à quo accipit,exiſtere,ait: Nemo poterit rapere de manu patris mei. De manu ſua nemo rapit, quia à patre, quod eſt omnibus maius,accepit. Quid ſibi uult tam diuerſa profeſſio,ut rurſum de manu patris ſui nemo rapiat? Filij manus eſt, quæ accepit à patre. Patris manus eſt,quæ dedit filio. Et quomodo quod nõ rapitur de manu filij,nõ rapitur de manu patris? Quomodo ſi quæris,intellige: Ego & pater unum ſumus. Manus filij,manus patris eſt. Non enim degenerat per natiuitatem natura,ne eadem ſit: neq; rurſum quia eadem eſt, intelligentiam natiuitatis offendit,quia natiuitas nihil in ſe admittit alienum. Vt uero per corporalem

Pater quod dedit mihi, maius eſt omnibus

Manus patris eſt manus filij,& contrà

talem ſignificationem uirtutem poſſis eiuſdem noſſe naturæ,cõmemorata eſt filij manus,manus patris, quia natura & uirtus patris eſt etiam in filio. Poſtremo ut per ſacramentũ natiuitatis ueritatẽ naturæ indifferentis agnoſceres,dictũ eſt: Ego & pater unũ ſumus: ut quod unũ ſunt, nec diuerſum, nec ſolitarium crederetur, non alia in utroq; per natiuitatis & generationis proprietatem exiſtente natura.Manet quantũ intelligi licet, & mentiũ uæſanarum uoluntas,ceſſante licet uoluntatis effectu,& malignũ animũ male uolentiæ ſtudium abſiſtente mali operis occaſione nõ deſerit. Nunc enim hæreticorũ furor iam dominũ in cœlis ſedentem, quia exemplo Iudæorũ in crucem agere nõ poſſunt,pari tamen infidelitate hoc eum quod eſt, denegant,& cum nõ poſſint negare quæ dicta ſunt,tamen dictis nõ obedientes,odiũ impietatis exercẽt,uerborũ lapides inijciunt, & ſi poſſent,de throno eum ſuo in crucem retraherent. Et de Iudæis quidem ad dicti huius nouitatem cõmotis, ita ſcribitur: Tulerũt igitur lapides Iudæi, ut eum lapidarent.Reſpondit eis:Multa bona opera oſtendi uobis à patre,propter quod eorũ opus me lapidatis?Reſponderunt autẽ ei Iudæi: Pro bono opere nõ lapidamus te,ſed pro blaſphemia,& quia tu cũ ſis homo,facis te deũ.At tu uero hæretice,quid agas ac profitearis agnoſce, & eorũ te intellige eſſe conſortem,quorum in te refers perfidię exemplum.Ad id enim quod dictum eſt:Ego & pater unum ſumus,Iudæi lapides eleuauerunt,& eorum impius dolor ad ſacramentum fidei ſalutaris impatiens,uſq; ad impetum inferendæ mortis erupit.Quid tu nõ habendo quem lapides,negando minus efficis? Non differt uoluntas, ſed uoluntatem tuam inefficacem eſſe cœleſtis thronus efficit. Quanto tu irreligioſior Iudæo? Lapides ille in corpus eleuat,tu in ſpiritum:ille in hominem ut putabat,tu in deum:ille in diuerſantẽ in terris, tu in throno uirtutis ſedentem: ille in ignoratum, tu in confeſſum: ille in moriturũ, tu in iudicem ſeculorum. Ille dicit,cum ſis homo: tu dicis, cum ſis creatura:uterq; autem dicitis: Facis te deum, hoc commune in eum impijueſtri oris opprobriũ eſt. Negas enim deum ex generatione dei, negas filium ex natiuitatis ueritate. Negas hoc quòd ego & pater unum ſumus, confeſſionẽ unius in utroq; atq; conſimilis eſſe naturæ. Subijcis ſubſtantiæ nouæ,& externæ,& alienæ deũ, ut aut alterius generis deus ſit,aut omnino nec deus ſit,quia nõ ex dei natiuitate ſubſiſtat. Sed quia ad ſacramentum dicti huius cõmotus es:Ego & pater unũ ſumus,ut Iudæo dicente: Cum ſis homo, facis te deum: tu pari impietate dicas, cum ſis creatura facis te deum. Dicis enim,nõ es filius ex natiuitate,non es deus ex ueritate. Creatura es præſtantior cunctis,ſed nõ es in deum natus,quia ex incorporali deo nõ natiuitatem admitto naturæ. Non modo tu & pater nõ unum eſtis, ſed nec filius es, nec ſimilis es,nec deus es. Iudæis quidẽ dominus reſpondit,ſed magis ad impietatẽ tuam omnis hęc apta reſponſio eſt. Nõne

ſcriptum

Quoniã ego dixi dij eſtis

ſcriptum eſt in lege: Quoniam ego dixi dij eſtis? Si ergo illos dixit deos, ad quos uerbum factum eſt dei, & nõ poteſt ſolui ſcriptura, quem pater ſanctificauit & miſit in hũc mundum, uos dicitis: quia blaſphemaui, quoniam dixi: filius dei ſum? Si nõ facio opera patris, nolite credere mihi: ſi autem facio, & mihi nõ uultis credere, operibus credite, ut ſciatis & cognoſcatis, quoniam pater in me eſt, & ego in patre. Cauſa reſponſionis cauſam obiectæ ei blaſphemiæ intulit. Id enim ad crimen deputabatur, quod ſe cum homo eſſet deum faceret. Deum autẽ ſe facere per id arguebatur quod dixiſſet: Ego & pater unum ſumus. Demonſtraturus itaque hoc, quod ipſe & pater unum eſſent, ex natiuitatis uſurpatum eſſe natura, in eo primum ineptiam ridiculi opprobrij confutat, quur in reatum uocaretur, quòd ſe cum homo eſſet, deum faceret. Cum enim lex huius nominis appellationẽ ſanctis hominibus decerneret, & ſermo dei indiſſolubilis confirmaret hanc impertiti nominis profeſſionem, quomodo hic quẽ pater ſanctificaſſet, & quem in hunc mundum miſiſſet, blaſphemus eſſet, dei ſe filium confitendo, cum cognominatos per legem deos, indiſſolubilis dei ſermo ſtatuiſſet? Iam ergo nõ eſt criminis, quòd ſe deum cum homo ſit, faciat, cum eos qui homines ſint, lex deos dixerit. Et ſi à cæteris hominibus non irreligioſa huius nominis eſt uſurpatio, ab eo homine quem pater ſanctificauit: omnis enim hic de homine reſponſio eſt, quia dei filius etiam hominis filius eſt, nõ imprudenter uſurparari uidetur, quod dei ſe filiũ dixerit, cum præcellat cæteros, qui cognominare ſe nõ irreligioſe deos poſſunt, per id quod ſanctificatus in filiũ eſt, beato Paulo ſcientiam nobis nominis iſtius intimante, cum ait: Qui ante promiſit per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei de ſemine Dauid ſecundum carnem, qui prædeſtinatus eſt filius dei in uirtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis. Ceſſat ergo blaſphemiæ crimen, cum ſit homo: deũ ſe facit, cum hoc nomen plurimis dei ſermo detulerit, & ſanctificatus ac miſſus à patre, nihil aliud ſe quàm dei filium ſit profeſſus. Nõ eſt relictus, ut arbitror, ambigendi locus, quin de natura natiuitatis dictum ſit: Ego & pater unum ſumus. Nam cum Iudæi arguiſſent illum, quod per hoc dictum, homo ipſe cum eſſet, ſeſe deum faceret, reſponſio eius confirmat, quod dei ſe filium per id quod, ego & pater unũ ſumus, oſtenderit, primũ nomine, deinde natura, poſtremo natiuitate. Nam ego & pater rerũ nomina ſunt: unũ uero naturæ profeſſio eſt, quia in eo quod eſt uterq; non differat: ſumus autem nõ patitur unionem. Et ubi quod ſumus, unio nõ eſt, unum eos efficit eſſe natiuitas, hoc enim totum ex eo eſt, quod dei ſe filium ſanctificatus à patre profitetur, & profeſſio dei filij hoc ego & pater unum ſumus confirmat, quia natiuitas non aliam poſſit niſi eam ex qua ſubſiſtit, afferre naturam. Conſummauit autẽ totius fidei noſtræ ſacramentũ uigeniti dei ſermo. Namq; cum reſponſum ad id fuiſſet,

Pater & filius ſunt nomina rerum, ſed unum eſt naturæ profeßio

cur

cur ſe cum homo eſſet, deum faceret, ut dictum illud: Ego & pater unũ ſumus, abſolutæ & perfectæ intelligentiæ ordinem ſumeret, hæc conſequenter ſubiecit: Vos dicitis quia blaſphemaui, quoniam dixi, filius dei ſum. Si non facio opera patris, nolite credere mihi: ſi autem facio, & mihi non uultis credere, operibus credite, ut ſciatis & cognoſcatis, quoniam pater in me eſt, & ego in patre. Infrenis audaciæ eſt deſperata iam per conſcientiam ſalus, & extra pudorem eſt profeſſa omnis impietas. Nam iam quiſquis nec erubeſcit ſtultitiæ, ubi perdidit religionem, ei non contradicere, amentia potius quàm ignoratio eſt. Dominus dixerat: Ego & pater unũ ſumus. Natiuitatis hoc ſacramentũ eſt, ut pater & filius in unitate naturæ ſint. Et quia naturæ præſumptio uocaretur in crimen, præſumendi ratio docetur ex cauſa. Ait enim: Si non facio opera patris, nolite credere mihi. Si non opera patris facit, non credendum ei eſt profitenti dei eſſe ſe filium. Non habet ergo natiuitas nouam externamq́ naturam, quia per id filius eſſe credendus eſt, quod opera patris efficiat. Quid hic adoptio, quid indulgentia nominis loci inuenit, ne ex natura dei filius ſit, cum dei filius ex naturæ paternæ operibus credendus ſit? Non exæquatur ac ſimilis eſt deo creatura, neque ei naturæ alienę poteſtas comparatur. Sola ei natiuitas filij non improprie per ſimilitudinem creditur æqualis. Nam quicquid extra eum eſt, cum contumelia ei honoratæ uirtutis ęquabitur. Si enim aliquid quod non ex ipſo eſt, reperiri poteſt ſimile ei, ac uirtutis eiuſdem, amiſit priuilegium dei ſub conſortio coæqualis, iamq́ non erit deus unus, à quo indifferens ſit deus alius. At uero non habet contumeliam, proprietatis æqualitas, quia ſuum eſt quod ſui ſimile eſt: & ex ſe eſt, quod ſibi ad ſimilitudinem comparatur: nec extra ſe eſt quod quæ ſua ſunt poteſt: & profectus dignitatis eſt, genuiſſe poteſtatem, nec alienaſſe naturam. Opera patris efficit filius, & per id credi ſe dei filium poſtulat. Non eſt præſumptio arrogans, quia probari ſe non niſi ex his quæ gerat poſcit. Gerere autem ſe non ſua, ſed quæ patris ſunt teſtatur, ne per magnificentiam geſtorum naturæ natiuitas auferatur. Et quia ſub ſacramento aſſumpti corporis, & nati ex Maria hominis, dei filius non intelligebatur, fides nobis intimatur ex geſtis cum ait: Si autem facio, & ſi mihi non uultis credere, uel operibus credite. Credi ſibi primum quòd dei filius ſit, niſi ex operibus patris quæ ipſe efficit, non uult. Quòd ſi facit opera, & per humilitatẽ corporis, fide profeſſionis indignus eſt, operum fidem poſtulat. Cur enim ſacramentũ nati hominis, intelligentiam diuinæ natiuitatis impediat, cum diuina natiuitas omne opus ſuum, ſub * myſterio aſſumpti hominis exequatur? Si igitur homini per opera nõ creditur quòd dei filius ſit, credatur operibus quòd dei filij ſint, quia negari quòd dei ſint non poſſunt. Omne enim in ſe filius dei habet naſcendo, quod dei eſt, & idcirco opus filij, opus patris eſt, quia natiuitas nec extra naturã

Facere opera dei nõ poteſt conuenire creaturæ

*Al. * miniſterio*

eam

eam eſt ex qua manat, & naturam eam in ſe habet unde ſubſiſtit. Faciens igitur opera patris, & poſtulans, ut ſi ſibi non crederetur, uel operibus ipſis crederetur, demonſtrare debuit quid eſſet operibus credendum, nempe quod ſequitur: Si autē facio, & ſi mihi non uultis credere, operibus credite, ut ſciatis, & cognoſcatis, quoniam pater in me, & ego in eo. Hoc eſt illud: dei filius ſum. hoc eſt illud: ego & pater unum ſumus, hæc natiuitatis natura, hoc ſalutaris fidei ſacramentum, non diuidere quod unum ſunt, nec natiuitatis adimere naturam, & ex uiuente deo uiuentis dei ueritatem confiteri. Nō enim ex compoſitis atq; inanimis deus qui uita eſt, ſubſiſtit. Neq; qui uirtus eſt, ex infirmioribus continetur: neq; qui lux eſt, ex obſcuris coaptatur: neq; qui ſpiritus eſt, ex diſparibus formabilis eſt. Totū in eo quod eſt, unum eſt. Vt quod ſpiritus eſt, & lux & uirtus & uita ſit: & quod uita eſt, & lux & uirtus & ſpiritus ſit. Namq; qui ait: Ego ſum, non demutor: non demutatur ex partibus, nec fit diuerſus ex genere. Hæc enim quæ ſuperius ſignificata ſunt, non ex partibus in eo ſunt, ſed totum hoc in eo unum & perfectum omnia deus uiuens aſt. Viuens igitur deus, & naturę æternæ uiuentis poteſtas eſt, & quod cum ſacramento ſcientiæ ſuæ ex eo naſcitur, nō potuit aliud natum eſſe quàm uiuens. Nam cum ait: Sicut miſit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem, docuit uitam in ſe per uiuentē patrem ineſſe. Deinde cum dicit: Sicut enim pater habet uitam in ſemetipſo, ſic & filio dedit uitam habere in ſemetipſo, omnia uiua ſua ex uiuente teſtatus eſt. Quod autem ex uiuo uiuum natum eſt, habet natiuitatis profectum ſine nouitate naturæ. Non enim nouum eſt, quod ex uiuo generatur in uiuum, quia nec ex nihilo ad natiuitatem uita quæſita eſt, & uita quæ natiuitatem ſumit ex uita, neceſſe eſt per naturæ unitatem, & perfectæ atq; inenarrandæ natiuitatis ſacramentum, ut & in uiuente uiuat, & in ſe habeat uitam uiuentem. Admonuiſſe nos in exordio ſermonis noſtri meminimus, humanas comparationes diuinis non ſatisfacere exemplis, tamen pro parte intelligentiæ noſtræ ſenſum formis corporalibus erudiri. Humanæ natiuitatis conſcientiam conſulo, utrum nō intra patres maneat origo naſcentium. Nam tametſi elementa illa inanima ac turpia, quibus naſcendi cauſę inchoantur, in hominem alterum effluant, per naturæ tamē uirtutem intra ſe inuicem manēt, dum & per datam à ſe naturæ eiuſdem originem naſcentem ſequitur ille qui gignit, & per acceptam natiuitatem cuius uirtus & ſi deriuetur, non tamen aufertur, in gignente ſe manet ille qui naſcitur. Et hoc quidem tantum ad humanæ natiuitatis intelligentiam commemoratum à nobis ſit, non etiam ad perfectum in unigenito deo natiuitatis exemplū, quia naturæ humanæ infirmitas ex diſparibus comparatur, & ex inanimis continetur ad uitam, nec ſtatim in ea quod gignitur uiuit, neq; totum uiuit ex uita, cum in ea multa ſint, quæ ſine naturæ ſuæ ſenſu cum excreuerint deſecentur.

Quomodo homo genitus manet in patre gignente

centur. In deo uero totum quod eſt uiuit. Deus enim uita eſt, & ex uita nõ poteſt quicquam eſſe niſi uiuum. Neq; ex deriuatione, ſed ex uirtute natiuitas eſt. Ac ſic dum totum quod eſt uiuit, & dum totum quod ex eo naſcitur, uirtus eſt, habet natiuitatem, nõ habet demutationem, & impertit profectum, nec amittit naturam, dum & natiuitatem quam dedit, per indiſcretæ naturæ ſimilitudinem ſequitur, & natiuitas eam quæ uiuens ex uiuente eſt, naturam naſcendo nõ deſerit. Affert autem pro parte fidei huius ſignificationem, ignis in ſe ignem habens & in igni ignis manens. Nam cum ſit in eo ſplendor luminis, naturæ calor, uirtus urendi, mobilitas æſtuandi, totum tamen ignis eſt. Et hæc uniuerſa, una natura eſt. Habet quidem ex infirmitate quod per materiam ſubſiſtit ac uiuit, & cum ea per quam uixerat deficit. Sed hoc quod dei eſt, comparatione ex parte cognoſcimus, ut non incredibile in deo ſit, quod pro parte aliqua in terrenis reperiatur elementis. Quæro itaq; nunc utrum diuiſio ac ſeparatio ſit, cum ignis ex igne eſt. Aut nunquid abſcinditur natura ne maneat, aut non ſequitur natura ne inſit, cum accenſo lumine ex lumine per quendam quaſi natiuitatis profectũ naturæ nulla*defectio ſit, & tamen ſit lumen ex lumine? Aut nunquid hoc non manet in eo quod ex ſeſe ſine * defectione ſubſiſtit? Aut hoc nõ eſt in eo unde non reciſum eſt, ſed cũ unitate ſubſtantiæ naturalis exiuit? Et quæro an non unum ſint, cum lumen ex lumine nec diuiſione ſeparabile ſit, nec genere naturæ? Et hæc, ut dixi, ad intelligentiam fidei tantum comparata ſint, nõ etiam ad dei dignitatem, ut nos potius intelligentiam inuiſibilium ex comparabilibus ſumeremus, non utique ut aliquod naturæ dei ſatisfaceret comparationis exemplum, cum dignum & iuſtum eſſet teſtanti de ſe deo credere: ſed quia ſimpliciorum fidem furor hæreticus turbaret, ut id de deo credi non oporteret quod difficile, niſi per corpoream comparationem poſſit intelligi, idcirco ſecundũ illud quod iam etiam ſuperius memoratum à nobis eſt, domini dictum: Quod de carne naſcitur, caro eſt: quod atem de ſpiritu, ſpiritus eſt, quia deus ſpiritus eſt: utile exiſtimauimus hæc pro parte inſerere comparationis exempla, ne mentiri de profeſſione ſua exiſtimaretur, cum diuinæ nobis profeſſionis intelligentiam ex aliquo naturalia creaturarũ exempla præſtarent. Igitur ex uiuente deo patre uiuens dei filius, & ex deo deus, & naturæ inſeparabilis atq; indiſſimilis unitatem & ſacramentũ natiuitatis oſtendens, ait: Ego & pater unum ſumus. Et quia calumnia dicti tanquam inſolentis exiſtiret, ut conſcientiam potius naturæ demonſtraret in dicto, ſubiecit: Dicitis quia blaſphemaui, quoniam dixi: Filius dei ſum, unitatem naturæ ex natiuitate eſſe conteſtans. At uero, ut natiuitatis fidem profeſſio abſoluta firmaret, nec naturæ tamen afferret natiuitas profeſſa diſſidium, hanc totius reſponſionis ſuæ tenuit abſolutionem: Operibus credite, quoniam pater in me, & ego in patre. Quid hic non na-

*Al's*deſectio*

Vtitur his ad fidei intelligentiam non dei dignitatem

turale ac propriũ ſub ſacramento natiuitatis oſtenſum eſt. Inſunt ſibi inui-
cem, dum non eſt niſi ex patre natiuitas, dum in deum alterum natura, uel
exterior, uel diſſimilis non ſubſiſtit, dum deus ex deo manens, non eſt ali-
unde quod deus eſt. Infer duos, ſi occaſio patet, fidei eccleſiæ deos. Aut ſoli
tarium deum, uel falſa ſaltem ementire ratione, filium ſi potes, à patre abſ-
que natiuitatis tantum confeſſa ueritate diſcerne. Filius in patre eſt & in fi-
lio pater, nõ per transfuſionem refuſionemq́ꝫ mutuam, ſed per uiuentis na
turę perfectam natiuitatẽ. Ita in deo patre & in filio neqꝫ duos connumera
bis deos, quia unum uterqꝫ ſunt, neque ſingularem prædicabis, quia uterqꝫ
nõ unus eſt. Non habet igitur fides Apoſtolica duos deos, quia nec duos
patres habet, nec duos filios: confitendo patrem confeſſa filium eſt: cre-
dens in filium credidit & in patrem, quia & nomẽ patris habet in ſe filij no
men. Non enim niſi per filium pater eſt: & ſignificatio filij, demonſtratio
patris eſt, quia nõ niſi ex patre ſit filius. In unius itaqꝫ confeſſione nõ unus
eſt, dum & patrem conſummat filius, & filij ex patre natiuitas eſt. Non de-
mutatur autem per natiuitatem natura, ne ſecundum ſimilitudinem gene-
ris ſui eadem ſit. Eadem autem ita eſt, ut per natiuitatem & generationem
uterqꝫ potius unũ confitendus ſit eſſe, nõ unus. Duos itaqꝫ prædicet deos,
qui poteſt unum prædicare ſine uno: aut ſingularem deũ doceat, qui po-
ſit negare unum uni per naturę uirtutem, & per ſacramentum generationis
& natiuitatis nõ ineſſe. Naturam quoqꝫ diuerſam deputet ad utrunqꝫ, qui
neſciat patrem & filiũ quod unum ſint, prædicatos. Deleant hæretici Euan
gelicam filij de ſe profeſſionem: Ego in patre, & pater in me, ut poſſint uel
duos deos prædicare, uel ſolum. Non ſunt naturarum ſignificationes in na
turæ unius proprietate, nec duos deos dei ex deo ueritas perficit, nec ſingu
larem deum dei patitur natiuitas, nec non unum ſunt, qui in inuicem ſunt.
In inuicem aut ſunt, cùm unus ex uno eſt, quia neqꝫ unus uni aliud per ge-
nerationem quàm quod ſuum eſt dedit, neqꝫ unus ab uno aliud per nati-
uitatem obtinet quàm*unus. Apoſtolica igitur fides, ſiue patrem prædica-
bit, prædicabit deum unum, ſiue filiũ confitebitur, cõfitebitur deum unum,
quia eadem atqꝫ indiſſimilis dei natura ſit in utroque, quod dum & pater
deus, & filius deus eſt, & unum ſit naturæ nomen utriſqꝫ, unum utrunqꝫ ſi-
gnificat. Nam ex deo deus, uel in deo deus, nec duos deos perficit, cũ unus
ex uno in naturæ & nomine unius maneat. Nec in ſolitarium deum deficit,
cum unus & unus in ſignificatione nõ ſolus ſit. Non incertam aut dubiam
dominus tanti ſacramenti doctrinam reliquit, nec nos in ambiguæ intelli-
gentię deſeruit errore. Et audiamus eum omnem fidei huius cognitionem
Apoſtolis reuelantem, ait enim: Ego ſum uia & ueritas & uita, nemo uenit
ad patrem niſi per me. Si ſcitis me, & patrem meum ſcitis, & amodo ſcietis
eum, & uidiſtis eum. Ait illi Philippus: Domine oſtende nobis patrem, &
ſufficit

Filius in patre & pater in filio per uiuentis naturæ perfectam natiuitatem

Pater & filius unũ ſunt non unus

*Al's *unius*

ſufficit nobis. Dicit ei Ieſus: Tanto tempore uobiſcum ſum, & non cogno/uiſtis me? Philippe qui uidet me, uidet & patrē, quo modo tu dicis oſten/de nobis patrē? Nō credis mihi, quoniam ego in patre, & pater in me eſt? Verba quæ ego loquor uobis, nō à me loquor, ſed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Credite mihi, quoniam ego in patre, & pater in me eſt. Sin autem, uel propter opera ipſa credite. Non nos in erratica atq; in inuia deducit ille qui uia eſt, neq; illudit per falſa qui ueritas eſt, neq; in mortis re linquit errore qui uita eſt. Et quia hæc benigna ad ſalutē noſtram diſpen/ſationis ſuæ nomina ipſe conſtituit, ut nos tanquam uia in ueritatem dedu ceret, & ueritas conſtitueret in uita, cognoſcendum eſt, quod illud obtinen/dæ uitę ſacramentū eſſe demonſtrarit. Nemo uenit ad patrem niſi per me. Iter ad patrem per filium eſt. Et quærendum eſt utrum hoc per doctrinæ admonitionem, an per naturæ fidem ſit, quia uideri poſſumus per doctri/nam filij potius ad patrem, quàm per confeſſionem paternę in eo diuinita tis uenire. Intelligentiæ igitur ſenſum in conſequentibus requiramus. Non enim fides ex arbitrio noſtro, ſed ex dictorū eſt ineunda uirtutibus, nam hoc ſequitur: Si ſcitis me, & patrem meum ſcitis. Homo Ieſus Chriſtus cer nitur, & quomodo ſi ipſe cognitus ſit erit cognitus pater, cum naturæ ſuæ, id eſt, hominis in eo habitum Apoſtoli recognoſcant, & liber à corporali deus carne nō in hac corporalis carnis infirmitate noſcendus ſit? Sed in ſa/cramento aſſumpti corporis diuinitatis paternæ naturam in ſe dominus confirmans, hunc ordinem tenuit: Si ſcitis me, & patrem meū ſcitis, & amo/do ſcietis eum, & uidiſtis eū. Tempus uiſionis ſeparauit à tempore cogni/tionis. Nam quem cognoſcendum ait, eundem iam dixit & uiſum, ut natu/ræ iam pridem in ſe conſpectæ ſcientiam ex tempore nunc huius reuelatio nis acciperent. Sed commouit Apoſtolum Philippum nouitas dictorum, homo cernitur, dei ſe filiū confitetur, cognito ſe cognoſcendū patrem fate/tur. Patrem uiſum ſe uiſo dicit, & per id cognoſcendū eſſe quia uiſus ſit, hu/mani iſtud animi infirmitas non capit, nec fidem ſumit tam diuerſarum re/rum profeſſio, ut qui tunc uiſus ſit non cognoſcendus ſit, cum uidiſſe cog/nitio ſit, ut ſi filius cognitus ſit, & pater cognitus ſit, cū cognitionem filij ipſe ſecundum hominem corporalis & uiſus & tactus ingeſſerit. Cognitionem autem ex eo patris ipſa illa differens ab eo conſpecti hominis natura non præſtet, & frequenter filius patrem à nemine uiſum eſſe teſtatus ſit, proru/pit igitur Apoſtolica familiaritas & conſtantia dominū interrogans: Do/mine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Non fides nunc periclitatur, ſed ignorationis hic error eſt. Viſum enim iam & amodo cognoſcendum dominus patrem dixerat, ſed uiſum eſſe Apoſtolus non intellexerat. Dein/de non uiſum negauit, ſed oſtendi ſibi rogauit. Neque oſtenſionem ueluti corporalis contemplationis deſiderauit, ſed demonſtrationem intelligendi

Philippus

Quomodo intelligendũ, domine oſtende nobis patrem

eius qui uiſus eſt, poſtulauit. Filiũ enim hominis in habitu uiderat, ſed quomodo per id patrẽ uiderit neſcit. Nam ad id quod dixerat. Domine oſtende nobis patrẽ, ut oſtenſio illa intelligendi potius eſſet demonſtratio quàm uidendi, ſubiecit: Et ſufficit nobis. Nõ adempta eſt fides dicto, ſed cognoſcendi demonſtratio eſt poſtulata, quæ ſufficeret ad fidẽ dicti, quia per domini profeſſionẽ autoritas eſſet nõ incerta credendi. Hinc autẽ oſtendendi patris petitio orta eſt, quia dictũ eſſet uiſum eſſe, & per hoc noſcendũ eſſe, quia uiſus ſit. Nec impudens erat oſtenſionem eius, qui uiſus eſt, poſtulare. Dominus itaq; dictis Philippi hæc reddidit: Tanto tempore uobiſcũ ſum, & nõ nouiſti me Philippe? Arguit Apoſtoli in cognoſcẽdo ſe ignorationem, quia ſuperius ſe cognito, patrẽ quoq; cognitũ eſſe dixiſſet. Sed quid illud eſt quod queritur ſe tanto tempore cognitum non fuiſſe? ſcilicet quia ſe cognito, paternæ in ſe naturæ eſſet intelligenda diuinitas, cum ea quæ gereret propria deo eſſent, calcare undas, iubere uentis, *in intellecta demutatione uini, incrementoq; panum cum geſtorum fide gerere, fugare dæmones, morbos depellere, damna corporum rependere, emendare uitia natiuitatis, peccata dimittere, uitam mortuis reddere, & hæc agere carnalem, & dei ſe filium inter iſta profitentem, hinc querelæ omnis orta cõqueſtio eſt, quòd in ſacramento natiuitatis humanæ geſſiſſet hæc. In homine aſſumpto, dei non intellecta natura eſt, & idcirco arguens, cur cum hæc tanto tempore gereret, agnitus non fuiſſet, poſtulantibus ut ſibi patrem oſtenderet, ait: Qui me uidet, uidet & patrem. Non hic ille contemplationem corpoream, & uiſum oculorum carnalium ſignificat, ſed eorum de quibus dixerat. Nõnne uos dicitis, quoniam adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis uenit? Ecce dico uobis, leuate oculos ueſtros, & aſpicite regiones, quia albæ ſunt iam ad meſſem. Nec tempus patitur, nec albentium ad meſſem regionum ſignificatio permittit, aliquid terrenum hic & corporeum intelligi, ſed ad perfectorum fructuum beatitudinem contuendam, intelligentiæ iuſſit oculos eleuari ut nunc, dicens: Qui me uidet, uidet & patrem. Nõ enim hoc quod ex partu uirginis carnale eſt, ad cõtemplandam in eo dei formam & imaginem proficit, neq; ad incorporalis dei naturam uidendam aſſumpti hominis ſpecies in exemplo eſt. Sed agnitus in eo deus eſt, ſi quibus tamẽ ipſe agnitus eſt, ex uirtute naturæ, & intellectus deus filius id præſtat, ut intellectus & pater ſit, dum ita imago eſt, ut non differat genere, ſed ſignificet autorem. Imagines autem cæteræ, ex diuerſis metallis, aut fucis, aut generibus, aut artibus, reddunt eorum ſpecies, quorum ſunt imagines inſtitutæ. Sed nunquid ut imagines ueræ ſint, exæquari poſſunt inanima uiuentibus, & uel picta, uel ſculpta, uel fuſa natiuis: filius autẽ patri non ſecundum hæc imago eſt, quia uiuentis uiuens imago eſt, & ex eo natus non habet naturæ diuerſitatem, & in nullo diuerſus tenet naturæ eius ex qua non diuerſus

Hoc loco uariebant exemplaria, etiam uetuſta, ſed hinc atq; hinc collatis coniecturis legendũ arbitror: In intellectam demutationẽ uini, incremẽtaq; panũ cõ geſtorum fide gerere, ut con geſtorum referatur ad fragmenta collecta. Quanq̃ non diſplicet ut fides geſtorum declaret rẽ antè nõ intellectã, pòſt compertam

uerſus eſt, poteſtatem? Qui ergo imago eſt, eò proficit, ut deũ patrem unigeniti dei ſignificet natiuitas. Significet autem, ut forma ipſa & imago inuiſibilis dei, & per hoc non amittat naturæ * unitam ſimilitudinem, quia nec careat uirtute naturæ, & hinc illud eſt: Tanto tempore uobiſcũ ſum, & non noſti me Philippe? qui uidet me, uidet & patrem. Quomodo tu dicis oſten de nobis patrem? Nõ credis mihi quia ego in patre, & pater in me eſt? Nõ relictus eſt hominum eloquijs de dei rebus alius præter quàm dei ſermo. Omnia reliqua & arcta & concluſa & impedita ſunt & obſcura. Si aliquis alijs uerbis demonſtrare hoc, quàm quibus à deo dictum eſt uolet, aut ipſe nõ intelligit, aut legentibus nõ intelligendum relinquit. Dominus dixit cũ rogaretur, ut oſtenderet patrem: Qui me uidet uidet & patrem. Hoc demutare antichriſti, hoc negare Iudæi eſt, hoc neſcire gentilis eſt. Sed fortè intelligentię ſenſus in crimine ſit, ſi in fide noſtra uitium, ſi in dictis dei reſedit obſcuritas. Nam nec ſolitarium ſermo ſignificat, & indifferentem tamẽ naturam profeſſio docet. Viſum enim in filio patrem, nec ſingularis poteſt eſſe, nec diſparis. Per hunc ille uiſus, neq; non unum ſunt in ſacramenti profeſſione, neq; unus. Et quæro quid ſignificaſſe in eo dominus creditur, cum dicit: Qui me uidet, uidet & patrem? Non tenes unionem, ubi per coniunctionem ipſam paterni nominis ſignificatur adiectio. Etenim cum dicitur, & patrem, excluſa eſt ſingularis atq; unici intelligentia, & quid reliquũ eſt, niſi ut per naturæ unitam ſimilitudinem, pater per filium uiſus ſit? Et ne hoc incertum nobis ad fidem relinqueretur, dominus ſubiecit: Quomodo tu dicis, oſtende nobis patrem? Quæ enim ignorandi patrem aut oſtendendi ignorantibus neceſſitas relinquebatur, cum pater in filio uiſus eſſet? Viſus autem adeo eſt ex proprietate naturæ, dum ex indifferentia atq; in genere ueritatis unum ſunt natus & generans, ut hic domini ſermo ſequetur: Non credis, quia ego in patre & pater in me eſt? Inſeparabiles eſſe per naturalem ſimilitudinem patrem & filium, non poſſumus alijs uerbis docere, niſi filij. Non enim hic per demutationem nominum atq; ſpecierum filius, qui uia & ueritas & uita eſt, mimis theatralibus ludit, ut in aſſumpto homine ſe filium dei nuncupet, in natura uero deum patrem, & unus ac ſolus perſonali demutatione ſe nunc in alio mentiatur. Non itaq; ipſe ſolitarius, nunc ſibi filius eſt, nunc ſe ſibi profitetur in patrem, & naturæ nomina infert ceſſante natura. Alia hic uerborum ſimplicitas eſt: nam & pater pater eſt, & filius filius eſt. Sed in his nominibus ac rebus nihil nouum, nihil diuerſum, nihilq; peregrinum eſt. Tenet enim naturæ proprietas ueritatis proprietatem, ut quod ex deo eſt, deus ſit, & nec diminutionis ſit natiuitas, nec diuerſitatis, dum & filius non in naturam externam ac diſſimilem patri deo ſubſiſtit, nec pater alienum quid à ſe natiuitati unigeniti acquirens, ſed uniuerſa potius quæ ſua ſunt ſine damno impertientis indulſit. Atq; ita nec

Ali* natiuitas

Non relictus eſt hominum eloquijs de dei rebus alius præterq̃ dei ſermo

natura dei caret, dum non aliunde quàm ex deo deus eſt: nec à deo differt, dum nõ aliud ipſe quàm deus eſt, quia & natiuitas dei conſiſtit in filio, nec per natiuitatem dei amiſit* eſſe dei natura quòd deus eſt. Pater igitur in filio eſt, & filius in patre, deus in deo. Non per duplicem conuenientium generum coniunctionem, neq; per inſitiuam capacioris ſubſtantiæ naturam, quia per corporalem neceſſitatem exteriora fieri his quibus cõtinentur, interiora nõ poſſunt, ſed per natiuitatẽ uiuentis ex uiuente naturæ. Dum res non differt, dum naturam dei non degenerat natiuitas, dum non aliud aliquid quàm in deum ex deo deus naſcitur: dum nihil in his nouum eſt, nihil alienum, nihil ſeparabile: dum in patre & filio credere duos deos impium eſt: dum patrem & filium ſingularem deum prædicare ſacrilegũ eſt: dum deũ ex deo quod in ſimilitudine generis unum ſint negare blaſphemum eſt. Ac ne dubium hoc atq; ambiguum ſacramentũ fides Euangelica ſuſciperet, hunc doctrinæ ſuæ dominus ordinem tenuit: Non creditis mihi quoniam ego in patre, & pater in me eſt? Verba quæ ego loquor uobis, nõ à me loquor, ſed pater qui in me manet ipſe facit opera ſua. Quibus rogo alijs in patre & filio naturæ proprietas demonſtrari quàm his ipſis uerbis potuit & poteſt, natiuitatis tamen in omnibus ſignificatione prælata? Cum enim ait: Verba quæ ego loquor uobis, non à me loquor, nõ exemit perſonam, neq; ſe filium denegauit, nec naturam in ſe paternæ uirtutis abſcondit. Nam dum loquitur, ipſe in ſubſtantia manens loquitur: dum autem non ab ſe loquitur, natiuitatem in ſe dei ex deo patre teſtatur ipſe, inſeparabilis ab eo atq; indiſſimilis unitate naturæ, quia quamuis ab eo loquatur, ipſe tamen loquitur. Nam qui nõ à ſe loquitur & tamẽ loquitur, nõ poteſt nõ eſſe dum loquitur: & dum nõ à ſe loquitur, oſtendit nõ ſuũ tantum eſſe quod loquitur, ſubiecit enim: Sed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Manere in filio patrem, non eſt ſingularis atq; unici. Operari uero per filium patrem, non eſt differentis aut exteri. Sicuti non unius eſt, non ab ſe loqui qui loquitur, neq; rurſum alieni ac ſeparabilis ſit, loqui per loquentem, ſed hoc horum ſacramentum eſt, qui unum ſunt, qui uterq; non aliud ſunt, qui per naturæ proprietatem in ſeſe ſunt: quorum hæc unitas eſt, ut loquens non à ſe loquatur, neq; qui non à ſe loquitur, non loquatur. Et quia in ſe patrem & loqui & operari docuerat, perfectæ huius unitatis fidem ſtatuit, dicens: Sed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Credite mihi quia ego in patre & pater in me. Sin autem, uel propter opera ipſa credite. Pater operatur in filio, ſed & filius opus patris operatur. Ne ergo per uirtutis efficientiam, & non per naturæ, quę ſecundum natiuitatem eſt, proprietatem, pater in filio & operari crederetur & loqui, ait: Credite mihi quoniam ego in patre, & pater in me eſt. Quid eſt iſtud rogo: Credite mihi? certe ad id refertur quod dictum eſt: Oſtende nobis patrem. Fides con-

Ali ex ſe*

Quomodo pater in filio nõ tanquam aliud in alio

Verba que ego loquor uobis, non à me loquor

firmatur

firmatur ex credendi præcepto,& ea fides qua patrem ſibi oſtendi popoſ/
cerat. Non enim ſuffecerat dixiſſe: Qui me uidet,uidet & patrem:niſi intel/
ligentiam noſtram euſq; protenderet,ut cum patrem noſceremus in filio,
filium tamen eſſe meminiſſemus in patre, ne transfuſio potius alterius in al
terum exiſtimaretur, quàm per generationem natiuitatemq; unitas eiuſ/
dem in utroq; naturæ. Credi itaq; ſibi dominus uult, ne forte per aſſum/
pti hominis diſpenſationem fidei conſcientia periclitaretur. Certe ſi quid af
ferat ambiguitatis caro & corpus & paſſio,uel operibus credatur, deum in
deo eſſe,& ex deo deum eſſe, unum eos eſſe, dum naturæ uirtute uterq; in
ſe eſt, & neuter ſine altero eſt: dum & pater nihil ex ſuis amittit in filio, &
filius totum ſumit ex patre quod filius eſt. Nō eſt corporalium naturarum
iſta conditio, ut inſint ſibi inuicem, ut ſubſiſtentis naturæ habeant perfe/
ctam unitatē, ut manens unigeniti natiuitas, à paternæ diuinitatis ſit in ſe/
parabilis ueritate. Vnigenito tantū iſtud deo proprium eſt,& in ſacramen/
to ueræ natiuitatis fides iſta eſt,&* ſpecialis uirtutis hoc opus eſt, nihil diſ/ *Al**ſpiri/ *tualis*
ferre & eſſe & ineſſe. Ineſſe autem non aliud in alio, ut corpus in corpore,
ſed ita eſſe ac ſubſiſtere,ut in ſubſiſtente inſit:ita uero ineſſe, ut & ipſa ſubſi
ſtat. Nam uterq; ſubſiſtens, per id non ſine alio eſt,dum ſecundum gene/
rationem & natiuitatem * ſubſiſtens,natura nō alia eſt, hinc enim illud eſt: *Al**ſubſi/ *ſtentis*
Ego & pater unū ſumus,& qui me uidet uidet & patrem. & : Ego in patre,
& pater in me. Quia non differt nec degenerat natiuitas, quia unius in pa/
tre & filio diuinitatis ſacramentum natiuitatis natura conſummat, dum
dei filius non aliud quàm deus eſt. Et idcirco nō in deos duos unigeniti ge/
neratio deputatur,quia in deum filius dei naſcens, naturam in ſe dei ſe gig/
nentis exhibuit.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER OCTAVVS

BEatus Apoſtolus Paulus formam conſtituendi epiſco
pi* figens,& planè nouum eccleſiæ hominem præcep/ *Al***fingens*
tis ſuis condens,hanc ueluti ſummam cōſummatarum *Summa con/*
in eo uirtutum eſſe docuit dicens : Obtinentem ſecun/ *ſummatarum*
dum doctrinam fidei uerbum, ut potens ſit exhortari *uirtutū in epi*
ad doctrinam ſanam,& cōtradicentes reuincere. Sunt *ſcopo ſecūdū*
enim multi non ſubditi, uaniloqui & ſeductores. Ita *Apoſtolum*
enim quæ propria diſciplinæ ac morum ſunt, ad ſacerdotij meritum utilia
eſſe ſignificat,ſi etiam hæc quæ ad docendæ ac tuendæ fidei ſcientiam ne/
ceſſaria ſunt,inter reliqua non deerunt. Quia non ſtatim boni atque utilis

Bonus paſtor debet eſſe bonus & ſimul doctus

ſacerdotis eſt, aut tantummodo innocenter agere, aut tantummodo ſcienter prædicare, cum & innocens ſibi tantum proficiat, niſi doctus ſit: & doctus ſine doctrinæ ſit autoritate, niſi innocens ſit. Non enim apoſtolicus ſermo probitatis honeſtatisq́ꝫ præceptis hominem tantum ſeculo conformat ad uitam, neqꝫ rurſum per doctrinæ ſcientiam ſcribam ſynagogæ inſtituit ad legem, ſed perfectum eccleſiæ principem perfectis maximarum uirtutum bonis inſtruit, ut & uita eius ornetur docendo, & doctrina uiuendo. Deniqꝫ ipſum illum ad quem ei ſermo erat, Titum iſtiuſmodi decreto conſummandæ religionis inſtruxit: In omnibus te ipſum bonorum factorum præbens exemplum, docentem cum ueneratione uerbum ſanum, irreprehenſibile, ut aduerſarius reuereatur, nihil habens turpe aut malum de nobis dicere. Non ignorauit doctor hic gentium & ex conſcientia loquentis atque habitantis in ſe Chriſti, eccleſiæ electus magiſter, morbidi eloquiȷ graſſatura eſſe contagia, & aduerſum ſanitatem uerborum fidelium deſæuituram doctrinæ peſtiferæ corruptionem, quæ impiæ intelligentiæ ſuæ uirus uſque ad ipſam ſedem animæ demergens, profundo ſerperet malo: Ex his enim ait, quorum ſermo ut cancer ſerpit, latenti ſemper

Al's perſuaſe

ſubrepentiq́ꝫ contagio ſanitatem * peruaſæ mentis itiſiciens, ob quod ſani ſermonis in epiſcopo uoluit eſſe doctrinam, fidei conſcientiam, & exhortationum ſcientiam, aduerſum impias & mendaces & uæſanas contradictiones obnitentem. Multi enim ſunt qui ſimulantes fidem non ſubditi ſunt fidei, ſibiq́ꝫ fidem ipſi potius conſtituūt, quàm accipiunt, ſenſu humanæ inanitatis inflati, dum quæ uolunt ſapiunt, & nolunt ſapere quæ uera ſunt,

Sapientiæ ueritas eſt interdum ſapere quæ nolis

cum ſapientiæ hæc ueritas ſit, ea interdum ſapere quæ nolis. Sequitur uero hanc uoluntatis ſapientiam ſermo ſtultitiæ. Quia neceſſe eſt quod ſtulte ſapitur, ſtulte & prædicetur. Iam uero ſtulta prædicatio quantum malum eſt audientium, cum ſeducuntur in ſententiam ſtultitiæ ſub opinione ſapientiæ? Et idcirco Apoſtolus hunc de his ordinem tenuit dicens: Sunt enim multi non ſubditi, & uaniloqui, & ſeductores. Contradicendum itaqꝫ eſt, & impietati inſolenti, & itiſolentiæ uaniloquæ, & uaniloquio ſeducenti, & contradicendū per doctrinæ ſanitatem, per fidei ueritatem, per uerborum ſynceritatem, ut & ſatitas ueritatis ſit, & ueritas ſanitatis. Ac mihi quidem ea nunc cōmemorandæ huius ſententiæ apoſtolicæ fuit cauſa, quia homines mente peruerſi, & profeſſione fallaces, & ſpe inanes, & ſermone uiperei, contradicendi nobis neceſſitatem imponūt, dum letales doctrinas, & morbidas intelligentias, & corruptas * uoluptates, ſimplicitati audientium per ſpeciem religionis itiſinuant. Id apud eos prætermiſſa apoſtolicæ prædicationis ſynceritate agentes, ne pater pater ſit, ne filius filius ſit, ne deus deus, ſit, ne fides fides ſit. Quorum uæſanis mendacijs renitentes uſque eò

Al's uoluntates

iam

iam ſermonem reſponſionis noſtræ extendimus,ut cum deum & deum & uerum deũ in uero deo demonſtraſſemus ex lege, tum deinde perfectam ac ueram unigeniti dei natiuitatem ex Euangelicis atq; Apoſtolicis doctri nis oſtenderemus,poſtremo ut uerum deum dei filium & indifferentis na/ turæ à patre,eodem prædicationis noſtrę curſu doceremus,ita ut nec ſingu larem deum fides eccleſiæ, nec duos deos profiteretur, cũ nec natiuitas dei ſolitarium deum ſineret, nec natiuitas perfecta diuerſarum naturarum no/ mina in dijs duobus admitteret. Duplex autem nobis in refellendis eorum uaniloquijs cura eſt,ut primum quæ ſunt ſancta & perfecta & ſana docea/ mus,neq; ſermo noſter per deflexus quoſdam atq; anfractus oberrans, & ex deuijs atq; erraticis cuniculis emergens, ueritatem potius quærat quàm oſtendat:tum deinde ut quæ ab illis inanium ac fallacium ſententiarum ar/ gutijs ad ſpeciem ueri blandientis aptantur, ea ipſa conſcientiæ omnium ri dicula eſſe & inepta pandamus. Non enim ſufficit nobis docuiſſe quæ pia ſunt,niſi pijſſima ea eſſe per id intelligantur, dum quæ impia ſunt refellun/ tur. Vt uero bonis & prudentibus uiris naturæ ac ſtudij eſt,totos ſe ad bea tę ſpei alicuius obtinendam,uel rem,uel tempus pręparare, ne in aliquo mi nor ſit expectatione procinctus, ita iſtis hæretico furore amentibus ſolici/ tudinis maximæ eſt,toto aduerſus piæ fidei ueritatem impietatis ſuæ inge nio laborare,ut aduerſus eos qui religioſi ſunt,uincant eſſe irreligioſi,& ul/ tra ſpem uitæ noſtræ, uitæ ſuæ deſperatione potiores ſint, & plus impen/ dant cogitationis ad falſa,quàm nos doctrinæ aptamus ad uera. Pijs enim fidei profeſſionibus has impiæ perfidiæ ſuæ contradictiones elaboraue/ runt, ut primum requirant, utrum ne nobis in fide deus unus ſit, deinde ſubijciant,an etiam Chriſtus deus ſit,poſtremo,an pater maior ſit filio, ut cũ audierint in profeſſione deũ unũ,utantur ea ad id, ne Chriſtus deus ſit. Nõ enim de filio quærunt an deus ſit, ſed id tantũ uolunt de Chriſto inter rogando ne filius ſit,ut ſimplicis fidei hominẽ captantes, per unius eũ dei fidem à Chriſti dei confeſſione depellant,dum iam nõ unus deus ſit, ſi ſit deus confitendus & Chriſtus. Iam uero hic quanta ſecularis ingenij ſubtili tate contendunt,cũ dicunt: Si unus eſt,quiſquis ille alius uidebitur eſſe,iam non erit. Quòd ſi alius eſt, iam unus hic non erit, cum natura non ſinat, ut ubi alius eſt,ibi unus ſit: aut ubi ſit unus,ibi alius ſit. Dehinc cũ facilitatem credentis atque audientis, arte ſubdolæ huius aſſertionis eluſerint, tum id tanquam iam faciliore uia obtineant, ut deus Chriſtus ex nomine potius quàm ex natura ſit, quia hoc generale in eo nomen in nullo eam quæ uera ſola eſt,unius dei fidem deſtruat,& per hoc pater filio maior ſit,quia diffe rente natura,cum non niſi deus unus eſt, maior pater ſit proprietate natu/ ræ,ſitq; hic nuncupatus filius,& creatio ex dei uoluntate ſubſiſtens, quia & minor patre ſit,& deus nõ ſit, quia deus unus deum alium eſſe nõ patitur.

Interrogationes hæreticorum cum ſuis obiectionibus quòd filius nõ eſt deus

Et

Et qui minor eſt, neceſſe eſt ut naturæ ab eo qui ſe eſt maior alienæ ſit. Et hi quidem quàm ridiculi in eo ſunt præſcribentes deo, cũ aſſerunt, ex uno naſci nihil poſſe, quia uniuerſarũ rerum ex duorũ coniunctione natiuitas eſt. Deum autem indemutabilem nullam ex ſe natiuitatem tribuere poſſe naſcenti, quia nec acceſſioni id quod nõ demutatur obnoxium ſit, nec ſolitarij atq; unius natura id in ſe habeat conditionis, ut generet. Nos autẽ Euangelicam atque Apoſtolicam fidem doctrinis ſpiritualibus aſſecuti, & beatæ æternitatis ſpem in patris & filij confeſſione ſectantes, demonſtrato dei & dei ex lege ſacramento, neq; unius dei fidem excedentes, neq; non & deum Chriſtũ prædicantes, hunc ex Euangelijs reſponſionis ordinẽ ſumpſimus, ut ueram ex deo patre natiuitatem unigeniti dei doceremus, quia per eam & deus uerus eſſet, neq; à natura unius dei ueri eſſet alienus, ac ſic neq; deus negari poſſet, neq; ipſe alius deus dici, quia & deũ natiuitas præſtaret, & natura in eo unius dei, ex deo eum in deum alterũ non ſepararet. Et quanquam ad id nos cõmunis intelligentiæ ſenſus impelleret, ne in natura eadem naturarum nomina conuenirent, & nõ unum eſſent, quibus id quod ſunt non differret in genere, tamen ipſis hoc domini nunc profeſſionibus placuit oſtendi, qui cum frequenter fidei ac ſpei noſtræ deum unum intimaſſet, ut per ſacramentũ unius dei ſe quoq; deo profeſſo probatoq; firmaret, dixit: Ego & pater unum ſumus. Si ſcitis me, ſcitis & patrem meũ. Et qui me uidet, uidet & patrem. Et pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Et credite mihi, quia pater in me, & ego in patre. Sin autẽ, uel propter opera credite. Natiuitatem ſuam in nomine patris expreſſit, cognoſci patrem in ſe cognito docet. Vnitatem naturæ fatetur, cum pater in ſe uiſo uidetur. Inſeparabilem ſe à patre teſtatur, cum in manente in ſe manet pater. Fiduciam cõſcientiæ tenet, cum his dictis ſuis credi poſtulet ex operatione uirtutis. Atq; ita in hac perfectæ natiuitatis beatiſſima fide, uicium omne & duûm deorum, & dei ſingularis extinguitur, cum qui unum ſunt, non ſit unus, & qui non unus eſt, non tamen ab eo qui eſt, ita ex aliquo differat, ut uterq; non unum ſint. Hæc igitur quia hæretici negare nõ poſſunt, quippe cũ ſint tam abſolute dicta atq; intellecta, tamen ſtultiſſimo impietatis ſuæ mendacio negando corrumpunt. Id enim quod ait: Ego & pater unum ſumus, tentant ad unanimitatis referre conſenſum, ut uoluntatis in his unitas ſit, non naturæ, id eſt, ut non per id quod idem ſunt, ſed per id quod idem uolunt, unum ſint. Et illud quod eſt in Actibus apoſtolorum, huic*diffinitioni ſuę aptant: Multitudinis autẽ credentium erat anima una & cor unũ, ut animarũ & cordium diuerſitas in cor unum atq; animam unam per conuenientiam eiuſdem uoluntatis unitas ſit. Vel illud quod ad Corinthios ſcribitur: Qui plantat autem & qui rigat, unum ſunt: ut nõ differente miniſterio ad ſalutem, & in eiuſdem ſacramenti profectũ, uoluntatis ſit unitas

Communis ſenſus dicit, quòd unum ſunt in natura, quæ eadem nomina habent naturarũ

*Al*deſenſiõi Obiectiones contra unitatem deitatis filij cum patre*

in

in duobus. Vel id quod dominus ad ſalutem crediturarum in ſe gentium à patre poſtulans,ait:Nō pro his rogo tantum, ſed & pro his qui credituri ſunt per uerbū eorum in me,ut omnes unū ſint, ſicut tu pater in me,& ego in te, ut & ipſi unum ſint in nobis: ut quia homines refundi in deū nō poſſunt,uel ipſi inuicem in unum atq; indiſcretum aceruum coire,id quod unū ſunt,ex unitate ſit uoluntatis, cū & omnes deo placita agant, & ipſi nō diſſidentibus inter ſe animorū motibus coeant.Atq; ita unum eos eſſe nō natura efficiat,ſed uoluntas. Neſcit ſanè ſapere, qui deū neſcit:& cum ſapientia Chriſtus ſit, neceſſe eſt ut extra ſapientiam ſit,qui Chriſtū aut ignorat, aut odit, ut iſti qui maieſtatis dominū, & regem ſeculorū, & unigenitū deū creaturam dei uolunt potius eſſe quàm filiū:& cum ſtulte mentiantur,ſtultius tamē in defenſione mendacij ſui ſapiunt.Dilata enim paululum etiam nūc ea,quæ in deo patre,& in deo filio eſt unitatis proprietate, ex his ipſis quibus utuntur refellendi ſunt. Namq; quorū anima & cor unum omniū erat,quæro utrum per fidem dei unum erat.Vtiq; per fidem,per eam enim anima una & cor unū omniū erat.Et interrogo, utrum fides una, an ne altera ſit? Vna certe,etiam ipſo Apoſtolo autore, unam fidem ſicuti unū dominum,& unū baptiſma,& unam ſpem,& unū deum prædicante. Si ergo per fidem, id eſt,per unius fidei naturam,utiq; unū omnes erāt,quomodo nō naturalem in his intelligis unitatem, qui per naturam unius fidei unum ſunt? Omnes enim renati erant ad innocentiam,ad immortalitatē,ad cognitionem dei,ad ſpem fidei.Et nō poſſunt hęc ſibi eſſe diuerſa,quia & ſpes una eſt,& deus unus eſt, ſicuti & dominus unus eſt,& baptiſma regenerationis unū eſt. Si hæc aſſenſu potius unū ſunt quàm natura, his quoq; qui in hæc renati ſunt,unitatē uoluntatis aſcribe. Sin uero regenerati in unius uitæ atq; æternitatis naturam ſunt, per quod anima eorū & cor unum eſt, ceſſat in his aſſenſus unitas,qui unum ſunt in eiuſdem regeneratione naturæ. Non noſtra loquimur, neq; ad illudendas audientium aures corrupto dictorum ſenſu aliqua ex his ementita compingimus, ſed ſanæ doctrinæ formam tenentes, quæ ſyncera ſunt ſapimus & prædicamus. Docet enim Apoſtolus, ex natura ſacramentorum eſſe hanc fidelium dei unitatem, ad Galatas ſcribens:Quotquot enim in Chriſto baptizati eſtis,Chriſtum induiſtis,non ineſt Iudæus neq; Græcus,non ineſt ſeruus neq; liber,non ineſt maſculus neq; fœmina, omnes enim unum uos eſtis in Chriſto Ieſu. Quod unum ſunt in tanta gentium,conditionum,ſexuum diuerſitate,nunquid ex aſſenſu uoluntatis eſt,aut ex ſacramenti unitate,quia his & baptiſma ſit unum,& unum Chriſtum induti omnes ſunt? Quid ergo hic animorum concordia faciet, cum per id unum ſint, quòd uno Chriſto per naturam unius baptiſmi induantur? Aut cū qui plantat & qui rigat,unum ſint, nunquid non per hoc unum ſunt, quia ipſis in uno baptiſmo renatis una

Quomodo intelligitur multitudinis credentium erat anima una &c.

Qui plantat, & qui rigat unū ſunt

unius

Al.* rege- nerantis

unius * regenerationis baptiſmi diſpenſatio ſit? Nunquid nō & idē agunt? nunquid non in uno unum ſunt? Itaq; qui per rem eandem unum ſunt, natura etiam unum ſunt, non tantum uoluntate: quia & ipſi res eadem effecti ſunt, & eiuſdem rei atq; efficientiæ ſunt miniſtri. Proficit autem ſemper contradictio ſtultorum ad ſtultitiæ demonſtrationem, quia quæ ingenio inſipientis aut peruerſæ intelligentiæ aduerſus ueritatem coaptantur, dum & inconcuſſa & immobilis eſt, neceſſe eſt, ut quæ è diuerſo ſunt, & falſa intelligantur & ſtulta. Laborantes enim hæretici fallere per id quod dictum eſt: Ego & pater unum ſumus, ne naturæ in his unitas & indifferens diuinitatis ſubſtantia crederetur, ſed ex dilectione mutua, & ex uoluntatū cōcordia unū eſſent, exemplū unitatis iſtius, ut ſuperius demonſtrauimus, etiam ex dictis Dominicis protulerunt, ut omnes unum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipſi ſint in nobis. Extra Euangelica promiſſa eſt, quiſquis extra fidem eorum eſt, & impiæ intelligentiæ crimen ſpem ſimplicem perdidit. Habet enim non tam ueniam quàm præmiū ignorare quod credas, quia maximū ſtipendium fidei eſt, ſperare quæ neſcias: at uero ultimæ impietatis furor eſt, aut intellecta non credere, aut intelligentiam corrupiſſe credendi. Sed licet ipſum intelligentiæ ſuæ ſenſum impietas demutet, non tamen poteſt intelligentia non extare dictorum. Dominus patrem orat, ut qui in ſe credituri ſint, unum ſint, ſicut ipſe in patre eſt, & pater in eo eſt, ita omnes in his unū ſint. Quid hic æquanimitatem, quid per uoluntatis aſſenſum animæ & cordis unitatē introducis? Fuerat namq; in uerborum copia & proprietate, ut ſi uoluntas unum eſſe eos faceret, dominus ita precaretur: Pater ſicut nos unum uolumus, ita & illi unū uelint, & unum per concordiam ſimus omnes. Aut fortè qui uerbū eſt, ſignificationem uerbi ignorauit? & qui ueritas eſt, loqui uera neſciuit? & qui ſapientia eſt, in ſtultiloquio errauit? & qui uirtus eſt, in ea fuit infirmitate, ne poſſet eloqui quæ uellet intelligi? Loquutus planè ille eſt uera & ſyncera fidei Euangelicæ ſacramenta. Neq; ſolum loquutus eſt ad ſignificationem, ſed etiam ad fidem docuit, ita dicens: Vt omnes unum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipſi unum ſint in nobis. Pro his primum precatio eſt, de quibus dicitur: Vt omnes unum ſint: tum deinde unitatis profectus exemplo unitatis oſtenditur, cū ait: Sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipſi unum ſint in nobis, ut ſicut pater in filio & filius in patre eſt, ita per huius unitatis formam, in patre & filio unum omnes eſſent. Sed quia ſoli patri & filio ex natura proprium eſt ut unū ſint, quia deus ex deo, & unigenitus ex innaſcibili, nō poteſt niſi in originis ſuæ eſſe natura; ita ut & in ſubſtantia natiuitatis ſuæ qui unigenitus eſt, exiſtat, neq; aliam ac diuerſam diuinitatis natiuitas habeat, quam ex qua profecta eſt, ueritatem. Nihil nobis ambiguū dominus ad fidem relinquens, abſolutæ unitatis huius toto conſequenti ſermone

Vt omnes unum ſint, ſicut & tu pater in me & ego in te

docuit

docuit naturam.Id enim ſequitur:Vt & mundus credat,quia tu me miſiſti. Per id ergo mūdus crediturus eſt filium à patre miſſum eſſe, quod omnes qui credituri in eum ſunt,unum in patre & filio erunt: & quomodo erunt, mox docemur.Et ego honorem quem dediſti mihi,dedi eis.Et nunc interrogo, utrum id ipſum ſit honor quod uoluntas,cum uoluntas motus mentis ſit,at uero honor naturæ,aut ſpecies,aut dignitas. Honorem ergo acceptum à patre filius omnibus qui in ſe credituri ſunt dedit, non utiq; uoluntatem,quæ ſi data eſſet,non haberet fides præmium,cum fidem nobis neceſſitas affixę uoluntatis inferret. Accepti autem honoris datio,quo proficeret oſtendit:Vt ſint unum,ſicut & nos unum ſumus. Ob eam ergo cauſam acceptus honor datus eſt,ut omnes unum ſint. Iam igitur unum ſunt omnes in honore, quia non alius quàm qui acceptus eſt honor datus eſt: neq; ob aliud datus eſt,quàm ut omnes unū eſſent. Et cum per honorem datum filio,& à filio præſtitum credentibus,omnes unū ſunt, quæro quomodo filius diuerſi honoris à patre ſit,cum credentes omnes honor filij ad unitatem paterni honoris aſſumat? Et inſolens quidem hic fortè humanæ ſpei erit ſermo,ſed nō erit infidelis, quia quamuis hoc ſperare temerarium ſit,tamen non crediſſe irreligioſum eſt,cum idem atq; unus nobis & ſpei autor ſit & fidei. De hoc quidem planius & copioſius ſuo, ut cōgruit, loco tractabimus. Interim tamen etiam ex præſenti ſermone neq; inanis,neque temeraria eſſe hæc ſpes noſtra intelligitur. Per acceptum igitur & datū honorem unū omnes ſunt. Fidem teneo,atq; cauſam unitatis accipio,ſed non dum apprehendo rationem,quomodo datus honor unū omnes eſſe perficiat. Sed dominus nihil fidelium conſcientiæ incertum relinquens, ipſum illum naturalis efficientiæ docuit effectum dicens:Vt ſint unū, ſicut & nos unum ſumus,ego in his,& tu in me,ut ſint perfecti in unum. Eos nunc qui inter patrem & filium uoluntatis ingerunt unitatē,interrogo utrúm ne per naturæ ueritatem hodie Chriſtus in nobis ſit,an per concordiam uoluntatis? Si enim uere uerbum caro factum eſt,& nos uere uerbum carnem cibo dominico ſumimus,quomodo nō naturaliter manere in nobis exiſtimandus eſt, qui & naturam carnis noſtræ iam inſeparabilem ſibi homo natus aſſumpſit, & naturam carnis ſuæ ad naturam æternitatis ſub ſacramento nobis cōmunicandæ carnis admiſcuit? Ita enim omnes unum ſumus, quia & in Chriſto pater eſt,& Chriſtus in nobis eſt. Quiſquis ergo naturaliter patrem in Chriſto negabit, neget prius non naturaliter uel ſe in Chriſto, uel Chriſtum ſibi ineſſe,quia in Chriſto pater,& Chriſtus in nobis,unum in his eſſe nos faciūt. Si uere igitur carnem corporis noſtri Chriſtus aſſumpſit,& uere homo ille,qui ex Maria natus fuit,Chriſtus eſt,noſq; uere ſub myſterio carnem corporis ſui ſumimus, & per hoc unū erimus, quia pater in eo eſt,& ille in nobis,quomodo uoluntatis unitas aſſeritur, cum natura-

m lis per

lis per ſacramentum proprietas,perfectæ ſacramentũ ſit unitatis? Non eſt humano aut ſeculi ſenſu in dei rebus loquendum, neq; per uiolentam atq; impudentem prædicationem cœleſtium dictorum ſanitati alienæ,atq; impiæ intelligentiæ extorquenda peruerſitas eſt. Quæ ſcripta ſunt legamus, & quæ legerimus intelligamus,& tunc perfectę fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Chriſti ueritate quæ dicimus, niſi ab eo diſcimus, ſtulte atq; impie dicimus. Ipſe enim ait: Caro mea uere eſt eſca,& ſanguis meus uere eſt potus. Qui edit carnem meam,& bibit ſanguinem meum,in me manet,& ego in eo. De ueritate carnis & ſanguinis non relictus eſt ambigendi locus, nunc enim & ipſius domini profeſſione & fide noſtra uere caro eſt,& uere ſanguis eſt. Et hæc accepta atq; hauſta id efficiũt, ut & nos in Chriſto,& Chriſtus in nobis ſit. An ne hoc ueritas non eſt? Contingat planè his uerum non eſſe,qui Chriſtum Ieſum uerũ eſſe deum negant. Eſt ergo in nobis ipſe per carnem,& ſumus in eo,dum ſecum hoc quod nos ſumus,in deo eſt. Quod autem in eo per ſacramentum communicatæ carnis & ſanguinis ſimus, ipſe teſtatur dicens: Et hic mundus iam me non uidet, uos autem me uidebitis,quoniã ego uiuo,& uos uiuetis,quoniã ego in patre meo,& uos in me,& ego in uobis. Si uoluntatis tantum unitatem intelligi uellet, quur gradum quendam atq; ordinem conſummandæ unitatis expoſuit,niſi ut cum ille in patre per naturam diuinitatis eſſet, nos cõtra in eo per corporalem eius natiuitatem,& ille rurſum in nobis per ſacramentorum ineſſe myſteriũ crederetur, ac ſic perfecta per mediatorem unitas doceretur, cum nobis in ſe manentibus ipſe maneret in patre, & in patre manens ipſe maneret in nobis, & ita ad unitatẽ patris proficeremus, cum qui in eo naturaliter ſecũdum natiuitatem ineſt, nos quoq; in eo naturaliter inessemus,ipſo in nobis naturaliter permanente. Quòd autem in nobis naturalis hæc unitas ſit,ipſe ita teſtatus eſt: Qui edit carnem meam,& bibit ſanguinem meũ,in me manet,& ego in eo. Nõ enim quis in eo erit,niſi in quo ipſe fuerit,eius tantũ in ſe aſſumptã habens carnem,qui ſuã ſumpſerit. Perfectæ autem huius unitatis ſacramentum ſuperius iam docuerat dicens: Sicut me miſit uiuens pater,& ego uiuo per patrem, & qui manducat meam carnem,& ipſe uiuet per me. Viuit ergo per patrem, & quomodo per patrem uiuit,eodem modo nos per carnem eius uiuemus. Omnis enim cõparatio ad intelligentiæ formã præſumitur,ut id de quo agitur, ſecundũ propoſitum exemplũ aſſequamur. Hęc uero uitę noſtræ cauſa eſt, quod in nobis carnalibus manẽtem per carnem Chriſtũ habemus uicturis nobis per eum ea conditione qua uiuit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter ſecundum carnem per eum uiuimus,id eſt,naturã carnis ſuæ adepti, quomodo non naturaliter ſecundum ſpiritum in ſe patrem habeat,cum uiuat ipſe per patrem? Per patrem autem uiuit, dum natiuitas non alienam ei intulit diuerſamq;

Caro mea uere eſt eſca,& ſanguis meus uere eſt potus

Quomodo uiuit Chriſtus p patrẽ, & nos uiuimus per eius carnem

uerſamq; naturam, dum quod eſt, & ab eo eſt, nec tamen ab eo per aliquã incidentem naturæ diſſimilitudinem ſeparatur, dum in ſe habet patrẽ per natiuitatem in uirtute naturæ. Hæc autem idcirco à nobis commemorata ſunt, quia uoluntatis tantum inter patrem & filiũ unitatem hæretici mentientes, unitatis noſtræ ad deum utebantur exemplo, tanquam nobis ad filium & per filium ad patrem obſequio tantum ac uoluntate religionis unitis, nulla per ſacramentum carnis & ſanguinis naturalis communionis proprietas indulgeretur, cum & per honorem nobis datum dei filij, & per manentem in nobis carnaliter filium, & in eo nobis corporaliter & inſeparabiliter unitis, myſterium ueræ ac naturalis unitatis ſit prædicandum. Reſponſum igitur à nobis eſt ſtultitiæ furentium, ad demonſtrationem tantũ inanis mendacij, ne imperitos fallerent uanæ ac ridiculæ aſſertionis errore. Cęterum fides euangelica reſponſionis noſtræ neceſſitate nõ eguit, unitatem noſtram ad deum dominus pro nobis precatus eſt, ſuam uero obtinet ille, & in ea manet. Nec per ſacramentum diſpenſationis unum ſunt, ſed per naturæ natiuitatẽ, dum nihil in eo ex ſe deus eum gignendo degenerat. Vnũ ſunt, dum quæ de manu eius non rapiuntur, nõ rapiuntur de manu patris, dum eo cognito pater cognitus eſt, dum eo uiſo pater uiſus eſt, dum quæ loquitur, pater in ſe manens loquitur, dum in operante ſe operatur pater, dum ipſe in patre eſt, & pater in eo eſt. Hoc nõ præſtat creatura, ſed natiuitas: non efficit uoluntas, ſed poteſtas: nõ loquitur unanimitas, ſed natura. Quia nõ eſt unum creari & naſci, neq; uelle id ipſum eſt quod & poſſe, neque concordare idem eſt quod manere. Non negamus igitur unanimitatem inter patrem & filium, nam hoc ſolent hæretici mentiri, ut cum ſolum concordiã ad unanimitatem non recipimus, diſcordes eos à nobis affirmari loquãtur. Sed audiant q̃ꝑ à nobis unanimitas nõ negetur. Vnum ſunt pater & filius natura, honore, uirtute: nec natura eadem poteſt uelle diuerſa. Et audiant ad hoc naturę ſibi cum patre unitatem filiũ teſtantem, ait enim: Cum uenerit aduocatus ille quem ego mittam uobis à patre ſpiritũ ueritatis, qui à patre meo procedit, ipſe teſtificabitur de me. Aduocatus ueniet, & hunc mittet filius à patre, & ſpiritus ueritatis eſt, qui à patre procedit. Excutiat ingenij ſui aculeos omnis hæreticorum ſchola, & quærat nunc, quod uel mentiri ab ignorantibus poſſit, & doceat quid ſit hoc quod filius mittit à patre. Qui mittit, poteſtatẽ ſuã in eo quod mittit, oſtendit: ſed quod à patre mittit quid intelligimus, utrũ acceptũ ac dimiſſum aut genitũ? Nam horum neceſſe eſt unum aliquid ſignificet, quod à patre miſſurus eſt, & miſſurus à patre eſt eum ſpiritum ueritatis, qui à patre procedit. Iam ergo non eſt acceptio, ubi demonſtrata proceſſio eſt: ſupereſt ut confirmemus in eo ſententiam noſtram, utrum in hoc conſiſtentis egreſſionem, an geniti proceſſionem exiſtimemus. Neq; in hoc nunc calumnior libertati intel-

Intellectus huius, ut & ipſi unũ ſint in nobis

Quomodo ſpiritus ſanctus à patre procedit, & à filio mittitur, & ſimilia

ligentiæ, utrum ex patre an ex filio ſpiritum paracletum putent eſſe. Non enim in incerto dominus reliquit, nam ſub iiſdem dictis ita loquutus eſt: Adhuc multa habeo uobis dicere, ſed nõ poteſtis portare illa modo: Cum uenerit ille ſpiritus ueritatis, diriget uos in omni ueritate. Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunq; audierit loquetur, & futura annunciabit uobis. Ille me honorificabit, quoniam de meo accipiet, & annunciabit uobis. Omnia quæcunq; habet pater, mea ſunt, propterea dixi, de meo accipiet, & annunciabit uobis. A filio igitur accipit, qui & ab eo mittitur, & à patre procedit, & interrogo utrum id ipſum ſit à filio accipere, quod à patre procedere. Quòd ſi nihil differre creditur inter accipere à filio, & à patre procedere, certe id ipſum atq; unum eſſe exiſtimabitur, à filio accipere, quod ſit accipere à patre. Ipſe enim dominus ait: Quoniam de meo accipiet, & annunciabit uobis. Omnia quæcunq; habet pater mea ſunt, propterea dixi, de meo accipiet, & annunciabit uobis. Hoc quod accepit, ſiue poteſtas eſt, ſiue uirtus, ſiue doctrina eſt, filius à ſe accipiendum eſſe dixit: & rurſum hoc ipſum ſignificat accipiendum eſſe à patre, cum enim ait: Omnia quæcunq; habet pater, ſua eſſe, & idcirco dixiſſe ſe de ſuo accipiendum eſſe, docet etiam à patre accipienda, à ſe tamen accipi, quia omnia quæ patris ſunt, ſua ſint: non habet hæc unitas diuerſitatem, nec differt à quo acceptũ ſit, quod datum à patre, datum referatur à filio. Nunquid & hic uoluntatis unitas afferetur? Omnia quæ habet pater, filij ſunt: & omnia quæ filij ſunt, patris ſunt. Ipſe enim ait: Et mea omnia tua ſunt, & tua mea. Nondum loci eſt, ut demonſtrem quur ita dixerit, quoniam de meo accipiet: futuri enim temporis ſignificatio eſt ubi accepturus eſſe oſtenditur: nunc certe ideo à ſe acceptūrum ait, quia omnia patris ſua eſſent. Diſſeca naturæ huius, ſi potes, unitatem, & aliquam diſſimilitudinis infer neceſſitatem, per quam filius non ſit in unitate naturæ. A patre enim procedit ſpiritus ueritatis, ſed à filio mittitur, & à patre: omnia quæ patris ſunt, filij ſunt, & idcirco quicquid accipiet, à filio accipiet ille mittendus, quia filij ſunt uniuerſa quæ patris ſunt. Natura itaque in omnibus tenet ſuam legem, & quod unum ambo ſunt, eiuſdem in utroq; per generationem natiuitatemq; diuinitatis ſignificatio eſt, cum id quod accipiet à patre ſpiritus ueritatis, id filius dandum à ſe fateatur. Non permittenda itaq; ad impiæ intelligentiæ libertatem hæretica peruerſitas eſt, ut dictum hoc domini quod quia omnia quæ patris ſunt, ſua ſunt, idcirco à ſe accipiet ſpiritus ueritatis, non ad unitatem confiteatur referendum eſſe naturæ. Loquatur enim ille, qui electionis eſt uas, & gentium prædicator, ſecundum ueritatis intelligentiam fide Romanæ plebis ante laudata. Volens enim naturæ unitatẽ in patre & filio docere, ita ait: Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſi quidem ſpiritus dei in uobis eſt. Si quis autem ſpiritũ Chriſti non habet, hic non eſt eius. Si autẽ Chriſtus

in uobis

in uobis eſt,corpus quidem mortuum eſt per peccatum, ſpiritus autem ui/
ta eſt per iuſtitiam. Si autem ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis,
habitat in uobis,qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis: uiuificabit & mortalia cor/
pora ueſtra propter ſpiritum ſuum, qui habitat in uobis. Spirituales om/
nes ſumus, ſi in nobis eſt ſpiritus dei, ſed hic ſpiritus dei & ſpiritus Chri/
ſti eſt. Et cum Chriſti ſpiritus in nobis eſt, eius tum ſpiritus in nobis eſt,
qui Chriſtum ſuſcitauit à mortuis: & qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis,
corpora quoq; noſtra mortalia uiuificabit propter habitantem ſpiritum
eius in nobis. Viuificamur ergo propter habitantem in nobis ſpiritũ Chri
ſti, per eum qui Chriſtum ſuſcitauit à mortuis. Et cum eius qui ſuſcitauit
Chriſtum à mortuis,in nobis eſt ſpiritus,& ſpiritus tum in nobis eſt Chri/
ſti, nec tamen non dei eſt ſpiritus, qui in nobis eſt. Diſcerne igitur ô hære/
tice, ſpiritum Chriſti ab ſpiritu dei, & excitati à mortuis ſpiritum Chriſti
ab ſpiritu dei, Chriſtum à mortuis excitantis, cum qui inhabitat in nobis
ſpiritus Chriſti, ſpiritus dei ſit: & cum ſpiritus Chriſti à mortuis excitati,
ſpiritus tamen dei ſit,Chriſtum à mortuis excitantis.Et quæro nunc in ſpi/
ritu dei utrum ne naturam, an rem naturæ ſignificatam exiſtimes. Non
idem eſt enim natura,quod naturæ res:ſicuti non idem eſt homo, & quod
hominis eſt. Nec idem eſt ignis,& quod ignis ipſius eſt: & ſecundum hoc
non idem eſt deus, & quod dei eſt. Memini enim in ſpiritu dei ita filium
dei ſignificari, ut in eo deus pater demonſtratus eſſe intelligatur,& ad cu/
iuſuis demonſtrationem poſſe ſignificatum dei ſpiritum pertinere: neque
tantum hoc ex prophetica, ſed ex euangelica autoritate monſtrari, cũ di/
citur:Spiritus domini ſuper me,propterea unxit me. Et rurſum: Ecce puer
meus quem elegi, dilectus meus in quo complacuit animæ meæ, ponam
ſuper eum ſpiritum meum:Et ipſo de ſe domino teſtante: Si autem in ſpi/
ritu dei ego eijcio dæmonia, utiq; appropiauit in uobis regnum dei: hæc
enim uidentur non ambigue uel patrem ſignificare,uel filium, uirtutem ta/
men naturæ manifeſtantia. Nanq; idcirco dictum exiſtimo,in utroq; ſpi/
ritum dei, ne ſecundum corporales modos ita ineſſe filium in patre,uel pa
trem in filio crederemus,ſcilicet ne loco deus manens, nuſquam alibi exta/
re uideretur à ſeſe.Homo enim,aut aliquid aliud ei ſimile,cum alicubi erit,
tum alibi non erit,quia id quod eſt illic,continetur ubi fuerit, infirma ad id
natura eius,ut ubiq; ſit,qui inſiſtens alicubi ſit. Deus autem immenſæ uir/
tutis uiuens poteſtas,quæ nuſquam nõ adſit,nec deſit uſquam, ſe omnem
per ſua edocet,& ſua non aliud quàm ſe eſſe ſignificat,ut ubi ſua inſint,ipſe
eſſe intelligatur, non autem corporali modo, cum alicubi ſit, non & ubiq;
eſſe credatur,cum per ſua in omnibus eſſe nõ deſinat, nõ aliud autem ſint
quàm quod eſt ipſe,quæ ſua ſunt.Et hæc quidem ad naturę intelligentiam
dicta ſunt.In ſpiritu autem dei patrem deum ſignificari, ita exiſtimo intel/

De ſpiritu Chriſti,qui idem eſt etiã ſpiritus dei

Spiritus domini ſuper me

In ſpũ aũt dei pater deus ſignificatur

ligi oportere, quòd ſpiritum domini ſuper ſe eſſe dominus Ieſus Chriſtus profeſſus ſit,propter quod eum ungat,& mittat ad euangelizandũ. Paternæ enim naturæ uirtus in eo manifeſtatur. Naturæ ſuæ communionem in filio etiam incarnato per ſacramentum ſpiritualis huius unctionis oſtendens,cum poſt conſummati baptiſmi natiuitatem hæc proprietatis ſignificatio eſt audita, uoce teſtante de cœlo: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Non enim uel ipſe ſuper ſe eſſe, uel ſibi de cœlis adeſſe, uel ipſum ſe cognominaſſe ſibi filium intelligendus eſt. Sed omnis hæc fidei noſtræ fuit demonſtratio,ut ſub perfectæ ac ueræ natiuitatis ſacramento unitatem naturæ paternæ manentis in filio,qui etiam homo eſſe cœperat,noſceremus. Et patrem quidem in dei ſpiritu ita ſignificari repertum eſt,filium uero hoc modo demonſtratum intelligamus cum dicit: Quòd ſi in ſpiritu dei ego eijcio dæmones,utiqꝫ appropiauit in uobis regnum dei,ſe ſcilicet,id eſt,naturæ ſuæ poteſtate dæmones eijcere demonſtrans, qui non niſi dei ſpiritu eijci poſſint. Eſt autem & in ſpiritu dei ſpiritus paracleti ſignificatio,neque ſolum prophetica,ſed apoſtolica ueritate,cum dicitur:Sed hoc eſt quod dictum eſt per prophetã: Erit in nouiſſimis diebus dicit dominus, effundam de ſpiritu meo in omnem carnem, & prophetabunt filij eorum & filiæ eorum.Conſummatum hoc tunc in apoſtolis totum fuiſſe docetur,cum miſſo ſpiritu ſancto,omnes linguas gentium ſunt loquuti. Hæc autem idcirco ſunt demonſtrata neceſſario,ut in quamcunqꝫ ſe licet partem hæretica falſitas contuliſſet,finibus tamen atqꝫ præſcripto ueritatis euangelicæ concluderetur.Habitat enim in nobis Chriſtus,& habitante Chriſto habitat deus, & cum habitat in nobis ſpiritus ſanctus, habitat tum in nobis ſpiritus Chriſti,nõ alius tamen ſpiritus habitat quàm ſpiritus dei.Quòd ſi per ſpiritum ſanctum Chriſtus in nobis eſſe intelligitur, hunc tamen ita ſpiritum dei,ut ſpiritum Chriſti eſſe noſcendum eſt. Et cum per naturam dei natura ipſa habitet in nobis,indifferens natura filij eſſe credetur à patre,cum ſpiritus ſanctus,qui & ſpiritus Chriſti & ſpiritus dei eſt, res naturæ demõſtratur unius.Quæro nunc igitur,quomodo nõ ex natura unum ſunt. A patre procedit ſpiritus ueritatis,à filio mittitur,& à filio accipit. Sed omnia quæ habet pater,filij ſunt,& idcirco qui ab eo accipit,dei ſpiritus eſt,ſed idem & ſpiritus Chriſti eſt.Res naturæ filij eſt, ſed eadem res & naturæ patris eſt, & dei excitãtis Chriſtũ à mortuis ſpiritus eſt, ſed idem ſpiritus Chriſti eſt à mortuis excitati. In aliquo differat Chriſti & dei natura ne eadem ſit, ſi præſtari poteſt,ut ſpiritus qui dei eſt,non ſit & Chriſti.Sed te hæretice furentem, & ſpiritu doctrinæ mortiferæ circumactum tenet & coartat Apoſtolus,Chriſtũ nobis fundamentũ ponens fidei,dicti huius quoqꝫ domini ci nõ neſcius:Si quis diligit me,ſermonem meũ ſeruabit,& pater meus diliget eum,& ad eum ueniemus,& manſionẽ apud eum faciemus. Per id eñ

In ſpiritu dei eſt etiã ſignificatio ſpiritus paracleti

ſpiritu

ſpiritū in nobis Chriſti manente, dei ſpiritū in nobis manere teſtatus eſt: nec diuerſum à ſe eſſe ſpiritum à mortuis excitati Ieſu,& ſpiritum à mortuis excitantis Ieſum. Veniunt enim atq; habitant in nobis, & rogo utrū comitatu diuerſitatū uenient,manſionemq; facient,an unitate naturæ? Sed obnititur doctor gentium,non duos ſpiritus, dei ſcilicet & Chriſti,ſed ſpiritū Chriſti,qui & ſpiritus dei eſt, ineſſe credentibus. Non eſt cohabitatio, ſed habitatio eſt.Sub ſacramento tamen cohabitationis habitatio, dum neq; duo habitant,neq; ab alio diuerſus habitator eſt.Eſt enim in nobis ſpiritus dei, & eſt in nobis ſpiritus Chriſti: & cū ſpiritus Chriſti ineſt, ineſt ſpiritus dei. Ita cum quod dei eſt, & Chriſti eſt,& cum quod Chriſti eſt,& dei eſt, nō poteſt aliud quid diuerſum Chriſtus eſſe q̄ deus eſt.Deus igitur Chriſtus eſt unus cum deo ſpiritus.Et illud euangelicum:Ego & pater unum ſumus.Docet Apoſtolus unitatem eſſe naturæ, nō ſolitudinem unionis,ſcribens Corinthijs:Propter quod notū uobis facio,quòd nemo in ſpiritu dei loquens,dicit anathema Ieſum. Scis'ne nunc hæretice, in quo ſpiritu dicas Chriſtū creaturam?Cum enim in anathemate ſint, qui ſeruierūt creaturæ potius q̄ creatori,Chriſtū creaturam cōfitens,quid ſis intellige,& qui non ignoras, quin in maledicto ſit religio creaturæ, & quid ſequatur,aduerte: Nemo poteſt dicere dominū Ieſum,niſi in ſpiritu ſancto.Sentis'ne quid tibi deſit,Chriſto negando quod ſuū eſt?Si per naturā dei Chriſtus tibi dominus eſt,habes ſpiritū ſanctum:ſi uero per adoptiuū nomen hic dominus eſt,ſpiritu ſancto carens, ſpiritu erroris animaris, quia nemo niſi in ſpiritu ſancto dominū Ieſum poteſt dicere, & tu creaturam eum potius q̄ deum dicis?Dominum licet nuncupes,dominū tamen eſſe non dicis, quia tibi ex communi genere potius,& familiari nomine,quàm ex natura ſit dominus. Sed à Paulo, & dei ſpiritu in eo diſce naturam, ſequitur enim: Diuiſiones autem donorum ſunt,idem autem ſpiritus eſt:& diuiſiones miniſteriorum ſunt,idem autem dominus: & diuiſiones operationum ſunt, idem autem deus,qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad id quod utile eſt.In præſenti ſermone quadrimoda ſignificatio intelligitur,cum in diuiſione donorum idem ſpiritus eſt, & in diuiſione miniſteriorum idem ipſe dominus eſt, & in diuiſione operationum idem deus eſt,& in utilitatis datione manifeſtatio ſpiritus eſt. Atq; ut datio utilitatis in manifeſtatione ſpiritus noſceretur, continuo ſubiectum eſt: Huic quidem per ſpiritū datur ſermo ſapientiæ,alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum,alij autem fides in eodem ſpiritu, alij donum curationum in eodem ſpiritu,alij operatio uirtutum, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum,alij genera linguarum,alij interpretatio ſermonū, & quidem id quod quartum eſſe diximus, id eſt, in datione utilitatis ſpiritus manifeſtationum, abſolutam habet intelligentiam. Commemoratum eſt enim,

Deus eſt Chriſtus,unus cum deo ſpiritus

Probat Chriſtū deum,quia Chriſti & dei idem eſt ſp̄us

per quas dationum utilitates hæc eſſet ſpiritus manifeſtatio. In his nanqꝫ diuiſionum uirtutibus non incerta doni huius oſtenſio eſt, de quo dominus ad apoſtolos dixerat, præcipiens his, ne ab Hieroſolymis diſcederent, ſed expectarent promiſſionem patris, quã audiſtis ex ore meo. Quoniam Ioannes baptizauit aqua, uos autem ſpiritu ſancto tingemini, quem & accipietis non poſt multos hos dies. Et rurſum: Sed accipietis uirtutem ſuperueniente ſpiritu ſancto in uos, & eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in omni Iudæa & Samaria, & uſqꝫ ad ultimũ terræ. Promiſſionem patris quæ de ore eius audita eſt, expectari iubet. Certe etiam nunc paternę eius promiſſionis eloquium eſt. Per has igitur uirtutum efficientias manifeſtatio ſpiritus eſt: neqꝫ enim in occulto eſt ſpiritus donum, ubi ſermo ſapientiæ eſt, & uerba uitæ audiuntur: uel ubi diuinæ cognitionis ſcientia eſt, ne pecudum modo per ignorationẽ dei, uitæ noſtræ ignoremus autorem: uel per fidem dei, ne non credentes euangelio dei, extra euangelium dei ſimus: uel per dònum curationum, ut gratiam eius quæ hæc tribuit, infirmitatum curatione teſtemur: uel per operationem uirtutum, ut quod agimus, dei eſſe uirtutis intelligatur: uel per prophetiam, ut per doctrinam intelligamus ex deo eruditi: uel per diſcretionem ſpirituum, ne ignari ſimus, ſancto an peruerſo ſpiritu quis loquatur: uel per genera linguarũ, ut in ſignũ dati ſpiritus linguarum ſermo donetur: uel in interpretatione linguarum, ne ignoratione fides audientium periclitetur, cum linguam ignorantibus linguæ interpretator abſoluat. In his igitur omnibus modis ad utilitatem unicuiqꝫ diuiſis manifeſtatio ſpiritus eſt, per has ſcilicet datæ unicuiqꝫ utilitatis adminiſtratione, dono ſpiritus non latente. Tenuit autem beatus Apoſtolus Paulus in hoc difficillimo ad humanam intelligentiam cœleſtium ſacramentorum myſterio, & abſolutam demonſtrationem, & ſolicitam cautelam, ut per ſpiritum in ſpiritu dari hæc diuiſionum dona monſtraret, ne fortè nõ per Chriſtum, & in Chriſto omnia crederentur, quia datio doni quæ obtinetur in ſpiritu, hæc tamen indulta per ſpiritum ſit. Conſummat autem has dationum diuiſiones hoc modo: Hæc autem omnia operatur unus & idem ſpiritus, diuidens unicuique pro ut uult. Nunc igitur quæro, quis hæc ſpiritus operetur, diuidens unicuique pro ut uelit. Vtrum Ieſus Chriſtus deus ſpiritus, per quem & in quo donorum diuiſio eſt. Quòd ſi non id ipſum ſignificatum eſſe loqui aliquis audebit, contradicet Apoſtolus, quur ſe uitioſe lector intelligat, ait enim ſuperius: Et diuiſiones operationum ſunt, idem autem deus qui operatur omnia in omnibus. Alius eſt ergo qui diuidit, & alius eſt in quo indulta diuiſio eſt. Et intellige operantem hæc omnia ſemper deum, ita tamẽ, ut Chriſtus operetur, ut paterno opere operatus filius fungatur. Et ſi in ſpiritu ſancto Ieſum dominũ confiteris, intellige tripartitę ſignificationis in Apoſtolo uirtutem, cum in diuiſionibus donorũ idem

Nota hic multa de ſpiritu ſancto

ſpiritus

ſpiritus eſt,& in diuiſionibus miniſteriorũ idem dominus eſt, & in diuiſionibus operationum idem deus eſt. Et rurſum omnia operatur unus ſpiritus unicuiq; ſicut uult diuidens.Et apprehende, ſi potes,dominum in diuiſione miniſteriorũ,& deum in diuiſione operationum, hũc eundem unum eſſe ſpiritum,& hæc inoperantem,& pro ut uult,diuidentem, quia in diuiſionibus donorum unus eſt ſpiritus,& idem operatur ac diuidit. Aut ſi diſplicet in deo & in domino unus hic eiuſdem per natiuitatis ſacramentum, & diuinitatis ſpiritus,oſtende quis ſpiritus,& in quo ſpiritu has nobis diuiſiones & operetur & diuidat. Sed nihil aliud quàm quod fidei noſtræ eſt oſtendes,quia Apoſtolus qui eſſet intelligendus oſtẽdit dicens:Sicut enim unum eſt corpus,membra autem habet multa, omnia autem membra ex uno corpore cum ſint multa,unũ eſt corpus,ſic & Chriſtus. Diuiſiones ergo chariſmatum ex uno domino Ieſu Chriſto qui corpus eſt omniũ, eſſe ſignificat: quia cum oſtendiſſet dominum in miniſterio, oſtendiſſet etiam deum in operationibus,unum tamen hęc omnia ſpiritum & operari & diuidere demonſtrat,membra hæc gratiarum in perfectionem unius corporis diuidentem: niſi fortè nõ tenuiſſe rationem unitatis in eo Apoſtolũ exiſtimas quod dixit:Et diuiſiones miniſteriorũ ſunt, idem autem dominus. Et diuiſiones operationum ſunt, idem autem deus. Vt quia miniſteria ad dominum retulit,& operationes ad deum, nõ unum atq; idipſum in miniſterijs atq; operationbus uideatur intelligi. Accipe quàm hæc membra miniſteriorum membra operationum ſunt,cum ait:Vos eſtis corpus Chriſti & membra. Et quoſdam quidem poſuit deus in eccleſia, primum apoſtolos,in quibus eſt uerbum ſapientiæ: ſecundo prophetas,in quibus eſt donum ſcientiæ: tertio magiſtros,in quibus eſt doctrina fidei: deinde uirtutes,in quibus ſunt curationes infirmitatum,auxiliorum poteſtates, gubernationes prophetales,& dona,genera linguarũ, uel loquendi uel interpretandi. Certe hęc eccleſiæ & miniſteria ſunt & operationes,in quibus eſt corpus Chriſti,& hæc deus ſtatuit. Aut profitere non per Chriſtum ſtatuta, quia ea deus ſtatuit,ſed audies ipſum dicentem: Vnicuiq; autem noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. Et iterum: Qui deſcendit ipſe eſt,qui & aſcendit ſuper omnes cœlos,ut adimpleat omnia, & ipſe dedit quoſdam apoſtolos, quoſdam autem prophetas, quoſdam autem euangelizantes,quoſdam autem paſtores & doctores,ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij. Nunquid miniſteriorum dona non Chriſti ſunt, cum tamen & inoperantis dei dona ſint? Sed ſi id ſibi uſurpauit impietas, ut quia ait:idem dominus & idem deus,non ſint in unitate naturæ,adiungam uero huic intelligentiæ tuæ,ut putas,firmiora pręſidia.ipſe enim Apoſtolus ait:Sed nobis unus deus pater eſt, ex quo omnia, & nos in ipſo. Et unus dominus Ieſus, per quem omnia, & nos per

ipſum. Et rurſum: Vnus dominus, una fides, unum baptiſma. Vnus deus & pater omnium, qui ſuper omnia, & per omnes, & in omnibus nobis. Per id enim quod dicitur, unus deus & unus dominus, deo tantum quaſi uni deo proprium deputari uidetur ut deus ſit, cum proprietas unitatis cōſortium non patiatur alterius. O planè rara ac difficilia chariſmatum dona, & uere in hac utilitatum datione manifeſtatio ſpiritus conſtituta, & merito hic diuidendarum gratiarum ordo ſeruatus eſt, ut principalis eſſet ſermo ſapientiæ. Vere enim illud eſt, & nemo poteſt dicere dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto, quia niſi per hoc ſapientię uerbum Chriſtus dominus non poteſt intelligi. Tum deinde ſequens eſſet ſermo ſcientiæ, ut quod ſapimus, ſcienter loquamur, ita ut ſapiamus ſapientiæ uerbum. Tertium uero donum in fide eſſet, quia illa principalia & ſuperiora utilitatem doni niſi deus crederetur, amitterent, ut nunc in huius maximi & pulcherrimi dicti apoſtolici ſacramento, hæreticis omnibus nec uerbum ſapientiæ eſt, nec ſermo ſcientiæ, nec religionis fides, quia impietas quæ non capit intelligentiam, extra ſermonis ſcientiam & extra ſimplicitatē fidei eſt. Nec enim quiſquā quod non ſapit loquitur, nec quod loqui nō poteſt, poteſt credere. Vnum itaq; deū Apoſtolus prędicans, & ex lege ueniens, atq; in Euangeliū Chriſti uocatus, perfectæ fidei tenuit confeſſionem. Et ne aliquā hæreticis occaſionem tanquam incauti ſermonis ſimplicitas præſtaret, ut natiuitatem filij per unius dei prædicationem negarent, unum deum ſub proprietatis ſignificatione confeſſus eſt, dicens ita: Vnus deus pater, ex quo omnia, & nos in ipſo, ut qui deus eſt, & pater crederetur. Dehinc quia nudum hoc in unum deum credere, non proficeret ad ſalutem, ſubiecit: Et unus dominus noſter Ieſus Chriſtus per quem omnia, & nos per ipſum, ſynceritatem fidei ſalutaris in unius dei & in unius domini prædicatione demonſtrans, ut nobis & unus deus pater, & unus dominus Ieſus Chriſtus in fide eſſent. Non enim dictum ignorabat à domino: Hæc eſt enim uoluntas patris mei, ut omnis qui uidet filium & credit in eum, habeat uitam ęternam. Sed fidei eccleſiaſticæ ordines ponens, fidem noſtram in patre & filio ſtatuens, inſeparabilis illius atque indiſſolubilis unitatis & fidei ſacramentum locutus eſt dicens: Vnus deus & unus dominus. Ac primum extra Apoſtolicum ſpiritum uiuens, ſtultitiam tuam hæretice intellige. Si enim profeſſionem unius dei ad id uſurpas, ne deus Chriſtus ſit, quia ubi unus eſt, ſolitarius ſit intelligendus, & id quod unus eſt, proprium ei ſit & ſingulare, qui unus eſt, quid de eo profiteberis quod Ieſus Chriſtus unus eſt dominus? Si enim ſecundum te quod unus pater deus eſt, Chriſto non relinquit ut deus ſit, neceſſe eſt, ut etiam ſecundum te unus dominus Chriſtus deo non relinquat ut dominus ſit, quia quod unus eſt, propriū ei uelis eſſe qui unus eſt. Si enim itaque unum dominum Chriſtum eſſe etiam deum negabis,

unum

unum quoq; deum patrem eſſe negabis & dominũ, & quid erit in dei uir/tute, niſi dominus eſt, & in domini proprietate, niſi deus eſt, cum deũ perfi ciat id eſſe quod dominus eſt, dominum id conſtituat eſſe quod deus eſt? Sed ſacramentũ dicti dominici Apoſtolus tenens quod eſt, ego & pater unum ſumus: dum utrunq; unũ profitetur, unum utrunq; ſignificat, nõ ad ſolitudinem ſingularis, ſed ad ſpiritus unitatem, quia unus deus pater, & unus Chriſtus dominus, cum uterq; & dominus & deus ſit, deus tamen in fide noſtra nec deos patitur eſſe nec dominos. Vnus igitur uterque eſt, & unus cum ſit, uterq; non ſolus eſt. Nec loqui ſacramentũ fidei, niſi apoſtoli ca uoce poterimus: Vnus eſt deus, & unus eſt dominus. Et per id quod u/nus eſt deus, & unus eſt dominus, in deo demonſtratur dominus, ſicut de/us demonſtratur in domino, ut in uno deo patre unũ ſignificaret & domi/num, *non tenẽs unionẽ, ut deus ſingularis ſit, nec tamen diuidẽs ſpiritum, ut uterq; non unũ ſint, neq; in uno deo, & in uno domino diſcernere pote/ris poteſtatẽ, ne qui dominus eſt, non ſit & deus, uel qui deus eſt, non ſit & dominus. Cauet enim Apoſtolus per eloquia nominũ duos uel deos præ/dicare uel dominos, & idcirco uſus eſt eo genere doctrinæ, ut in uno domi no Chriſto unum ſignificaret & deum, & in uno deo patre unum ſignifica ret & dominũ. Ne tamen impiam nobis ad perimendam unigeniti dei na/tiuitatem inueheret unionem, & patrẽ profeſſus eſt & Chriſtũ. Niſi fortè eouſq; ultimæ deſperationis furor audebit erumpere, ut quia Chriſtũ do/minum Apoſtolus dixerit, nemo aliud eum præter q̃ dominũ debeat con fiteri, & habens domini proprietatem, non habeat dei ueritatem. Sed non ignorat Paulus Chriſtum dominum dicens: Quorum patres & ex quibus Chriſtus, qui eſt ſuper omnia deus. Non hic creatura in deum deputatur, ſed creaturarum deus eſt, qui ſuper omnia deus eſt. Quòd uero ſuper om/nia deus & inſeparabilis ſit à patre ſpiritu, diſce etiam de hoc ipſo de quo nunc agitur Apoſtoli dicto. Confeſſus enim unum deum patrem, ex quo omnia ſunt, & unum dominum Ieſum Chriſtum, per quem omnia, quæro quid diuerſitatis attulerit dicens: Ex deo omnia, per Chriſtũ omnia? An ne poſſit ſeparabilis à ſe natura & ſpiritus intelligi, ex quo, & per quẽ omnia. omnia enim per filium ex nihilo ſubſtiterunt: & ad deum, ex quo omnia: ad filiũ uero, per quem omnia Apoſtolus retulerit. Et nõ inuenio quid diſ/ferat, cum utrunq; *appoſuit uirtutis eiuſdem. Si enim ad uniuerſitatis ſub/ſtantiam propriũ ac ſufficiens creaturis eſſet quòd ex deo ſunt, quid habuit neceſſitatis memorare, quòd quę ex deo ſunt, per Chriſtum ſint, niſi quòd unum idemq; eſt per Chriſtum eſſe, & ex deo eſſe? Sed quemadmodum dominũ & deum utriq; eorum, ut mutuũ eſſet, aſcriptum eſt, ita ex quo & per quem, relatũ ad utrunq; eſt, & ad demonſtrationem unitatis utriuſq;, nec ad intelligentiam ſingularis. Non patet ad occaſionem impietatis pius

Al. *non reti/nens uterq; u/nionem ut de/us ſingularis ſit, nec tamen diuidens ſpiri tum*

Quorũ pa/tres & ex qui bus Chriſtus, qui eſt ſuper omnia deus

Al. *per opus ſit*

ſermo,& apoſtolica fides non eſt extra prædicationis diligētiam.His enim ſe uerborum proprietatibus temperauit, quibus nec duos deos intelligere/ tur ſignificare,neq; unicum,dum & unionem deteſtatur,nec ſeparat unita/ tem.Hoc enim ex quo omnia,& per quē omnia, licet non ſingularem con ſtitueret in poteſtate uirtutis, non tamen diuerſum demonſtraret in effici/ entiæ poteſtate,cum ex quo omnia, & per quē omnia,eiuſdem naturæ ad id demonſtraret autorem: utrunq; autem eiuſdem naturæ proprium eſſe declarat.Nanq; poſt illud diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei poteſtatum profundum,& inſcrutabilium iudiciorum confeſſam inintelligentiā, & in/ inueſtigabilium uiarum demonſtratam ignorationem, humanæ tamen fi/ dei uſus officio, hunc honorem ininueſtigabiliū & imperſcrutabilium cœ/ leſtium ſacramentorum profundo reddidit dicens: Quoniam per ipſum, & ex ipſo, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula ſeculorum. Id nunc ad unius naturæ ſignificationem referens,quod nō niſi opus unius poſſit eſſe naturæ.Cum enim ſpecialiter deo id aſcripſerit,ut ex eo omnia, ut propri/ um Chriſto detulerit,ut per eum omnia,& nūc honor dei ſit quòd ex ipſo, & per ipſum,& in ipſo ſint omnia, & quum ſpiritus dei idem ſit & ſpiritus Chriſti,uel cum in miniſterio domini & in operatione dei,ſpiritus unus o/ peretur & diuidat,nō poſſunt non unum eſſe, quorum propria unius ſunt, cum in eodem domino filio,& in eodem deo patre unus atq; idem ſpiritus in eodem ſpiritu diuidens,uniuerſa perficiat. O dignus ille magnorum & cœleſtium arcanorum conſcientia,& aſſumptus ſecretorum diuinorum ele ctusq; particeps,& ea ipſa illiciti eloquij ſilentio neceſſario*ſtatuens, & ue/ re Apoſtolus Chriſti, quali humanæ peruerſitatis ingenia abſoluti ſermo nis ſui prædicatione concluſit,unum patrem deum,& unum dominum Ie/ ſum Chriſtum confitendo,ut inter hæc nec duos quiſquam poſſit prędica re,neq; unicum,cum qui non unicus eſt,nō in duos proficeret, nec qui duo non ſunt,ſolitarius poſſet intelligi,& inter hæc perfectam Chriſti natiuita/ tem pater demonſtratus oſtenderit. Extendite nūc uibratas ſibilis linguas hæretici ſerpentes,ſiue Sabelli,ſiue Photine,ſiue qui nunc creaturā eſſe uni genitum deum prædicatis.Audiat unum deum patrem, quiſquis negat fi/ lium:quia cum pater non niſi per filium pater ſit,filius per id ſignificatur in patre.Qui uero unitatē naturæ indifferentis filio adimit, cognoſcat unum dominum Ieſum Chriſtum:niſi enim per unitatem ſpiritus unus eſt domi/ nus, deo patri non relinquitur ut dominus ſit. At qui de tempore atq; ex carne filium deputat,cognoſcat quia per eum omnia, & nos per ipſum, & extra tempora ſit, condens omnia intemporalis immenſitas. Et interea re/ legat,quia una eſt ſpes uocationis,unū baptiſma, & una fides. Et poſt hæc aduerſans prædicationi Apoſtoli ipſe anathema cōſtitutus, cum aliter ex ſenſu ſuo ſapiat,nec uocatus,nec baptizatus eſt,nec fidelis:quia in uno deo patre

Quid ſit, ex quo omnia & per quē omnia

*Al's *tacens*

patre,& in uno domino Ieſu Chriſto unius ſpei atq; baptiſmi fides una ſit. Nec doctrinarum diuerſarum eſſe poterit gloria,quæ unius & dei & domini & ſpei & baptiſmi ſit & fidei. Vna igitur fides eſt, patrē in filio & filium in patre per inſeparabilis naturæ unitatem confiteri: non confuſam,ſed indiſcretam:neq; permixtam,ſed indifferentem:neq; cohærentē,ſed exiſtentem:neq; in conſummatā,ſed perfectam.Natiuitas eſt enim, nō diuiſio: & filius eſt, non adoptio:& deus eſt,non creatio. Neq; alterius generis deus eſt, ſed pater & filius unum ſunt: non enim innouata eſt natura naſcendo, ut ab originis ſuæ proprietate eſſet aliena. Tenens hanc itaq; manentis in patre filij, & patris in filio fidem, unum deum patrem & unum dominum Chriſtum ſibi eſſe Apoſtolus prædicat, cum in domino Chriſto & deus eſſet, & in deo patre eſſet & dominus, & unū eſſet uterq; quod deus eſt,& unum eſſet uterq; quod dominus eſt,quia imperfectū eſſet deo, niſi dominus ſit,& domino intelligat̄ deeſſe,niſi deus ſit. Atq; ita cū uterq; unus eſt, & unus ſignificatur in utroq;,& nō eſt uterq; ſine uno, nō excedit euangelicam prædicationē Apoſtolus docens:nec loquēs in Paulo Chriſtus diuerſus ab his eſt,quæ corporeus in mundo manens locutus eſt. Dixerat enim in euangelijs dominus: Operamini eſcam non quæ interit,ſed eſcam quæ permanet in uitam æternam,quam filius hominis dabit uobis. Hunc enim pater ſignauit deus. Dixerunt igitur ad eum: Quid faciemus ut operemur opera dei? Et dixit illis: Hoc eſt opus dei,ut credatis ei quem miſit ipſe. Sacramentum & concorporationis & diuinitatis ſuæ dominus exponit, fidei quoq; noſtræ & ſpei doctrinam locutus eſt,ut eſcam non pereuntem, ſed permanentem in æternum operemur, ut hanc æternitatis eſcam dari nobis à filio hominis meminiſſemus, ut filium hominis ſignatum à deo patre ſciremus,ut hoc eſſe opus dei noſceremus,credere in eum quē miſiſſet.Et quis eſt quem pater miſit? nempe quē ſignauit deus:& quis eſt quē ſignauit deus? filius utiq; hominis,eſcam ſcilicet præbens uitę æternæ. Qui tandē ſunt quibus præbet eam? Illi nanq; qui operabuntur eſcam non intereuntem. Atq; ita quæ operatio eſcæ eſt,eadem operatio dei eſt,in eum ſcilicet credidiſſe quem miſit. Sed hæc loquitur filius hominis. Et quo modo eſcam uitæ æternæ filius hominis dabit? Sed ſacramentum ſalutis ſuæ neſcit,qui neſcit filium hominis dantem eſcam in uitam æternam,à deo patre eſſe ſignatum. Hic nunc quæro qui tandem intelligentiæ ſenſus ſit,filium hominis à patre ſignatum deo. Ac primum cognoſci oportet,deum non ſibi,ſed nobis locutum,& in tantum ad intelligentiam noſtram eloquij ſui temperaſſe ſermonem, quantū comprehendere ad ſentiendum naturæ noſtræ poſſit infirmitas.Nanq; cum ſuperius à Iudæis increpatus fuiſſet,cur ſe æqualem deo filium ſe dei profitendo feciſſet,reſponderat:Omnia ſe quæ faceret pater,facere,& omne ſe à patre adeptum eſſe iudicium,etiam ſe ut patrem ho-

Hoc eſt opus dei,ut credatis ei quem miſit ipſe

norandum. Et in his omnibus profeſſus ante, ſe filium patris, exęquauerat honore, poteſtate, natura. Dehinc dixerat, ut patrem uitam in ſe habere, ita cum filio uitam in ſe habendam dediſſe, in quo ſignificauerat naturæ eius per ſacramentũ natiuitatis unitatem. Per id enim quod habet pater, ipſum illud ſignificat habendo, quia nõ humano modo ex compoſitis deus eſt, ut in eo aliud ſit quod ab eo habetur, & aliud ſit ipſe qui habeat, ſed totũ quod eſt, uita eſt. Natura ſcilicet pfecta & abſoluta & infinita, & nõ ex diſparibus conſtituta, ſed uiuens ipſa per totum, quæ cum qualis habetur, talis & data eſt, & ſi natiuitas eius intelligatur ſignificari cui data eſt, non tamen diuerſitatem generis affert, cum talis data eſt, qualis & habetur. Poſt hanc ergo tam multiplicem ac propriam demonſtrandæ in ſe paternæ naturæ ſignificationem ad Apoſtolos uſus hoc dicto eſt: Hunc enim ſignauit pater deus. Signaculorũ ea natura eſt, ut omnem impreſſæ in ſe ſpeciei explicent formam, & nihil minus ex eo in ſe habeant unde ſignentur, & dum totum accipiunt quod imprimitur, totum ex ſe præferũt quicquid impreſſum eſt. Verum hoc ad diuinæ natiuitatis nõ proficit exemplum, quia in ſignaculis & materies ſit, & diuerſitas & impreſſio, per quam mollioribus naturis ualidiorum generum ſpecies imprimuntur. Vnigenitus uero deus, & per ſacramentum ſalutis noſtræ, hominis filius, uolens proprietatis nobis paternę in ſe ſignificare ſpeciem, ſignatum ſe à deo ait, & hoc ideo, quia uitæ æternæ eſcam filius hominis eſſet daturus, ut per hoc poteſtas in eo dandæ ad æternitatem eſcæ intelligi poſſit, quia omnem in ſe paternæ formæ plenitudinem ſignantis ſe dei contineret, ut quod ſignaſſet deus, non aliud ex ſe quàm formam dei ſignantis afferret. Hæc quidem dominus ad Iudæos ob infidelitatem ſuam dicti iſtius incapaces locutus eſt. Sed nobis euangelij prædicator proprietatis huius intelligentiam ſpiritu Chriſti per ſe loquentis inſinuat dicens: Qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſe exinaniuit, formam ſerui accipiens. Quem enim ſignauerat deus, aliud præterquam dei forma eſſe non potuit. Et ideo quod ſignatũ in dei forma eſt, hoc neceſſe eſt totum in ſe coimaginatum habere quod dei eſt. Et idcirco Apoſtolus eum quẽ ſignauit deus, in dei forma manentem deum prædicauit. Nam aſſumpti & cõnati in eo corporis ſacramentũ locuturus ait: Non rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formã ſerui accipiens. Quod enim in forma dei erat, per ſignantem ſe deũ deus manebat. Sed quia ſuſcipienda erat forma ſerui, & obediens eſſet futurus ad mortem, non niſi rapiens eſſe ſe æqualem deo ad ſuſceptionem formæ ſeruilis, per obedientiã exinaniuit. Non exinaniuit autẽ ſe ex dei forma, id eſt, ex eo quod æqualis deo erat. Non tamen æqualem ſe deo per rapinã exiſtimans, quamuis in forma dei, & æqualis deo, per deũ ſignatus extaret. Nunc nõ quęro utrũ alterius generis

Hunc enim ſignauit pater deus

Qui cũ in forma dei eſſet

deus

deus,& qui in forma dei deus maneat, ut ſecundum cõſignatas conſignan teſq; ſpecies in ſignaculis cernimus,cum impreſſum plumbo ferrũ, & gem ma ceræ ſpeciem,uel cõcauæ in ſe imaginis fingat, uel extantis de ſe expri/ mat formæ.Sed ſi quis extiterit tam ſtultus & uęcors, ut putet quod aliud ex ſe deus in deum q̃ deum formet,& qui in forma dei ſit, aliud aliquid to tus ipſe q̃ deus ſit poſt ſacramenta hominis aſſumpti,& per obedientiam conſummatæ uſq; ad crucis mortem humilitatis, audiet cœleſtium & terre ſtrium & infernorum,& omnis linguæ cõfeſſionem,Ieſum in gloria dei pa tris.In hac igitur gloria, ſi cum iam forma ſeruilis fuerit manebit, tunc cum in forma dei eſſet quæro quid manſerit,utrúmne in natura dei,quæ ſignifi catur,in gloria Chriſti ſpiritus fuerit, cum in gloria dei patris Chriſtus Ie/ ſus*id eſt,homo extaret. Tenet in omnibus beatus Apoſtolus fidei euan/ ſielicæ indemutabilem prædicationem,ita dominum noſtrum Ieſum Chri ſtum deum prædicans,ut neq; per alterius generis deũ, in duos deos fides apoſtolica depereat, neq; inſeparabilis à patre filius deus unici ac ſingula/ ris dei pędicandi occaſionem impiam prębeat.Dicens enim,in forma dei, & in gloria dei patris,neq; differre docuit,neq; non exiſtentem exiſtimari permiſit.Nam qui in forma dei eſt,neq; in alterum deum proficit,neq; eti/ am ipſe non deus eſt:quia nec ſeparari poteſt à dei forma,cum in ea ſit,nec qui in dei eſt forma,nõ deus eſt.Sicut qui in dei gloria eſt, nõ poteſt aliud eſſe q̃ deus eſt,& dum in gloria dei deus eſt,alterius dei atq; à deo diuerſi non habet pędicationem,quia per id quod in gloria dei eſt, ex eo in cuius gloria eſt habet in ſe naturale quod deus eſt. Non periclitatur per plures pędicationes fides una,ne una ſit.Euangeliſta enim dictum à domino do cuerat, Qui me uidet,uidet & patrem.Sed nunquid doctor gentium Pau/ lus uirtutem dicti dominici aut ignorauit aut tacuit dicens: Qui eſt imago dei inuiſibilis? Et interrogo utrum uiſibilis imago eſt inuiſibilis dei deus:& utrum infinitus deus per formam circunſcriptam & imaginem coimagina/ ti poſſit ad ſpeciem.Imago enim formã neceſſe eſt eius reddat, cuius ima/ go eſt.Qui uolunt autem alterius generis filio eſſe naturam,conſtituant cu ius modi filium imaginem eſſe inuiſibilis dei uelint. An ne corpoream & contemplabilem,& ex locis in loca motu inceſſuq; circunuagam.Memine/ rint tamen ſecundum euangelia & prophetas,& Chriſtum ſpiritum & de/ um ſpiritum. Qui ſi circunſcriberent hunc ſpiritũ formali & corporali mo/ do,non erit inuiſibilis dei imago corporea,nec *indefinitæ ſpeciei, definita moderatio.Sed neq; dominus incertum reliquit:Qui me uidet,uidet & pa trem.Neq; Apoſtolus tacuit qualis eſſet,qui eſt imago dei inuiſibilis. Do/ minus enim dixerat:Si nõ facio opera patris mei,nolite mihi credere.Hinc uideri in ſe patrem docens, quòd opera eius efficeret, ut intellecta naturæ uirtus naturam intellectæ uirtutis oſtenderet, per quod Apoſtolus hanc

Obiectionis excluſio

*Al's *idem natus*

Qui eſt ima go dei inui/ ſibilis

*Al's*indiffe/ renti*

imaginem dei eſſe ſignificans,ait: Qui eſt imago dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in ipſo conſtituta ſunt omnia in cœlis & in terra,uiſibilia & inuiſibilia,ſiue throni,ſiue principatus,ſiue poteſtates,ſiue dominationes,omnia per ipſum & in ipſo cõdita ſunt,& ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant,& ipſe eſt caput corporis eccleſiæ,qui eſt initium, primogenitus ex mortuis,ut fieret in omnibus ipſe primatum tenens, quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipſum reconciliari omnia in eum. Per horum igitur operum uirtutem imago dei eſt. Nam utiq; inuiſibilium conditor nõ eſt in ea naturæ neceſſitate, ut inuiſibilis dei imago uiſibilis ſit. Ac ne formæ potius quàm naturæ imago eſſe intelligeretur,idcirco inuiſibilis dei imago eſt,natura in eo dei per naturę ſuæ uirtutem intelligenda, non uiſibili qualitate. Primogenitus itaq; omnis creaturę eſt,quia in ipſo omnia creata ſunt.Et ne quòd in ipſo omnia creata ſunt, non ad ipſum quiſquam auderet referre,ait: Omnia per ipſum & in ipſo condita ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia ipſi conſtant,quia ante omnia eſt, & in quo omnia ſunt. Et hæc quidem ad exordia pertinent creaturarum. Cæterum ob diſpenſationem corporis noſtri ait: Et ipſe eſt caput corporis eccleſiæ,qui eſt initium primogenitus ex mortuis, ut fieret in omnibus ipſe primatum tenens, quia in ipſo cõplacuit omnem plenitudinem habitare,& per ipſum omnia reconciliari in eum. Reddidit Apoſtolus ſpiritualibus ſacramentũ cõcorporationis. Nam qui imago dei inuiſibilis eſt, ipſe eſt caput corporis eccleſiæ. Et qui primogenitus omnis creaturæ eſt, idem initium, primogenitus ex mortuis eſt, ut in omnibus teneat primatum,dum nobis concorporalis eſt,qui dei imago eſt, dum qui primogenitus creaturæ eſt, idem progenitus ad æternitatem eſt, ut cui ſpiritualia debent, in primogenito creata quòd maneant, ei & humana debeant, quòd in primogenito ex mortuis renaſcantur uitæ æternæ. Ipſe eſt enim initium, qui cum filius ſit, imago dei eſt. Primogenitus quoque omnis creaturæ eſt,continens in ſe uniuerſitatis exordium. Et rurſum ipſe caput corporis eccleſiæ eſt, & primogenitus ex mortuis,ut in omnibus teneat ipſe primatum capitis.Et quia omnia ei cõſtant, in ipſo complacita plenitudo conſiſtit, dum in eo per ipſum, & in eum reconciliantur omnia, in quo per ipſum & in ipſo omnia ſunt creata. Sentis'ne iam quid ſit eſſe imaginẽ dei? Creari utiq; omnia in eo & per eum. Cum in eo creantur omnia, intellige etiam eum cuius imago eſt creantem in eo omnia. Cum autem quæ in eo creantur per ipſum creantur, in hoc quoq; qui imago eſt naturam eius cuius imago eſt,cognoſce.Et per ſe enim creat,quæ in ipſo creantur,ſicuti per ipſum reconciliantur in eo omnia. Cum in eo reconciliantur,paternæ uirtutis in eo apprehende naturam reconciliantem ſibi in eo omnia. Et cum per eum reconciliantur omnia,ipſum patri reconciliantem in ſe omnia quæ

Quō filius imago dei

per

per ſe reconciliat intellige. ait enim idem Apoſtolus: Omnia autem à deo qui reconciliauit nos ſibi per Chriſtũ, & dedit nobis miniſteriũ reconciliationis, quoniam quidem deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Confer cum his omne euangelicæ fidei ſacramentum. Qui enim uidetur in uiſo, qui operatur in operante, qui loquitur in loquente, idem in reconciliante recõciliat, & idcirco in eo & per eum recõciliatio eſt, quia per indifferentem naturam pater in eo manens mundum ſibi ipſe per eum & in eo, *reconciliatione reddebat. Conſulens itaq; humanæ infirmitati deus, non incerta uerborum nuditate fidem docuit. Namq; cum credendi neceſſitatem dicti dominici autoritas ſola præſtaret, tamen ſenſum noſtrum per intelligentiam æditæ rationis inſtituit, ut id quod dixerat: Ego & pater unum ſumus, per cauſam ipſam unitatis expoſite noſceremus. Dicens enim ſe per loquentem loqui, & per operanté operari, & per iudicantem iudicare, & per uiſum uideri, & per reconciliantem reconciliari, & manere ſe in eo qui in ſe maneret, quæro quo alio ad intelligentiæ noſtræ ſenſum expoſitionis ſuæ uti potuerit apertiori ſermone, ut unum eſſe intelligerentur, quàm iſto, quo per natiuitatis ueritatem, & naturæ unitatem, quicquid filius ageret & diceret, id in filio pater & loqueretur & ageret? Non eſt hoc itaq; naturæ ſpecie à ſe alienæ per creationem in deum comparatæ, neq; ex portione dei in deum natæ, ſed perfecta natiuitate in deum perfectum genitæ diuinitatis, cuius hæc naturalis conſcientiæ fiducia eſt, ut dicat: Ego in patre, & pater in me. Et rurſum: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt. Nihil enim ei ex deo deeſt, quo operante & loquente & uiſo, deus & operatus & locutus & uiſus ſit. Non ſunt duo in unius uel operatione, uel ſermone, uel uiſione. Nec ſolitarius deus eſt, qui in operante & loquente & uiſo deo deus & operatus & locutus & uiſus ſit. Hoc eccleſia intelligit, hoc ſynagoga non credit, hoc philoſophia non ſapit, unum ex uno, & totum à toto, deum & filium, neq; per natiuitatem patri ademiſſe quod totus eſt, neq; hoc ipſum totum non ſecum naſcendo tenuiſſe. Et quiſquis in hac infidelitatis ſtultitia detinebitur, aut Iudæorum ſectator, aut gentiliũ eſt. Vt autem dictum domini intelligas quod ait: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt, Apoſtoli & doctrinam & fidem diſce dicẽtis: Videte ne quis uos ſeducat per philoſophiam & inanem deceptionem ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum, quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. De mundo eſt, qui doctrinam hominum ſapit: & philoſophiæ præda eſt, quiſquis Chriſtum uerum deum neſcit, quiſquis in eo plenitudinem diuinitatis ignorat. Humana mens hoc ſolum ſapit quod intelligit, & mundus hoc tantum quod poteſt credit, ſecundum elementorum naturas, id tantum poſſibile exiſtimans, quod aut uideret, aut ageret. Elementa enim mundi ex nihilo ſubſtiterunt. ſed Chriſtus non

Forte reconciliatũ legendum pro recõciliatione*

Quõ intelligendũ, omnia quæ patris ſunt, mea ſunt

De humana ſapientia

de extantibus manet, nec cœpit ab origine, ſed originem ab origine ſumpſit æternam. Elementa enim mundi aut inanima ſunt, aut in animam profecerunt, ſed Chriſtus uita eſt, ex deo uiuente in uiuentem deum deus natus. Elementa mundi ex deo ſunt inſtituta, non deus ſunt. Chriſtus ex deo deus, hoc totum eſt ipſe quod deus eſt. Elementa mundi cum intra ſint, nō poſſunt à ſe extare, ne intra ſint. Deum ſub ſacramēto in ſe habens Chriſtus in deo eſt. Elementa mundi cum ex ſe ſui generis generant ad uitam, per corporales quidem paſſiones præbent ex ſe initia naſcendi. Cæterum non inſunt*uiua ipſa naſcentibus. Omnis uero corporaliter plenitudo diuinitatis in Chriſto eſt. Et interrogo cuius in eo diuinitatis plenitudo eſt? Quæ ſi non patris eſt, quem mihi deum alium unius dei fallax prædicator imponis, cuius diuinitatis plenitudo habitet & in Chriſto? Si uero patris eſt, edoce quo modo corporaliter hæc in eo inhabitet plenitudo. Si enim corporali modo patrem in filio recludis, pater in filio habitans non extabit in ſeſe. Sin uero quod eſt potius, corporaliter in eo manens diuinitas, naturæ in eo dei ex deo ſignificat unitatem, dum in eo deus eſt, non autem per dignationem, aut per uolūtatem, ſed per generationem uerus & totus corporalis ſecundum ſui plenitudinem manens, dum quod ipſe eſt, id etiā per natiuitatem dei in deum natus eſt, neq; diuerſum, aut diuiſum, aut differēs aliquid deus in deo eſt, cum id quod eſt, corporaliter habitet in Chriſto, & quicquid inhabitat corporaliter, id ipſum ſecundum diuinitatis eſt plenitudinem. Quid humana ſectaris? quid inaniū deceptionum doctrinis inhæres? quid mihi affers, *unitatē, concordiā, creaturam? Plenitudo diuinitatis in Chriſto eſt corporaliter. Tenuit autem etiā in hoc Apoſtolus fidei ſuæ legem, ut corporaliter in Chriſto inhabitare plenitudinē diuinitatis doceret, ne ad unionē impiam fidei ſermo decideret, ne in alterius naturæ intelligentiam furor irreligioſus erumperet. Habitans enim in Chriſto plenitudo diuinitatis corporaliter, nec ſingularis, nec ſeparabilis eſt, dum nec ſe patitur à corporali plenitudine corporalis plenitudo diſcerni, nec habitans diuinitas, ea ipſa intelligi poteſt eſſe diuinitatis habitatio. Atq; ita*Chriſtus eſt, ut corporaliter plenitudo diuinitatis in Chriſto ſit, ſicq; uere in Chriſto ſit diuinitatis corporaliter plenitudo, ut in eo inhabitans nihil aliud intelligatur eſſe q̄ Chriſtus. Furare quas uoles uerborū occaſiones, & irreligioſi ingenij aculeos exagita. Ementire ſaltem cuius plenitudo diuinitatis in Chriſto inhabitet corporaliter. Eſt enim Chriſtus, eſt & inhabitās in eo diuinitatis corporaliter plenitudo. Et quæ ſit ſi quæras habitatio corporalis, intellige quid ſit loqui in loquēte, & in uiſo uideri, & in operāte operari, & in deo deū, & ex toto totū, & ex uno unū, & ita corporalis diuinitatis plenitudinem recognoſce, cuius hæc diuinitatis corporaliter inhabitans plenitudo ſit, memento Apoſtolū non tacere dicentem: Ea enim quæ inuiſibilia ſunt

Margin notes: Al's*una — Quō plenitudo diuinitatis in Chriſto corporaliter — Al's*unanimitatem — Al's*Chriſti — Quæ ſit habitatio corporalis

ſunt eius à conſtitutione mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpici/
untur, æterna quoq; eius uirtus & diuinitas. Huius itaq; diuinitas corpora/
lis in Chriſto eſt, nõ ex parte, ſed tota: neq; portio eſt, ſed plenitudo: ita cor
poraliter manens, ut unũ ſint: ita unũ ſint, ut à deo non differat deus: ita in/
differens à deo deus, ut perfectũ deũ ſubſtituerit perfecta natiuitas: ita au/
tem perfecta natiuitas ſubſiſtat, quia in deo ex deo nato corporaliter diui/
nitatis inhabitet plenitudo.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER NONVS

TRactantes ſuperiori libro de indifferenti natura dei pa
tris & dei filij, & id quod dictũ eſt: Ego & pater unũ ſu/
mus, demonſtrantes non ad ſolitariũ deum proficere,
ſed ad unitatẽ indiſcretæ naturæ, ſecundũ generationẽ
diuinitatis, dum neq; aliunde ꝙ ex deo deus natus eſt,
& ex deo deus nõ poteſt nõ id eſſe quod deus eſt, per/
curſiſq; & ſi nõ omnibus, tamen ad intelligentiã ſuffi/
cientibus dictorũ diuinorum atq; apoſtolicorũ teſtimonijs, quibus inſepa/
rabilis natura ac poteſtas patris ac filij docebatur, uſq; ad hunc Apoſtolicę
fidei locũ uenimus, quo ait: Videte ne quis uos ſeducat per philoſophiam
& inanem deceptionem ſecundum traditionem hominum, ſecundum ele/
menta mundi, & non ſecundum Chriſtũ, quia in ipſo inhabitat omnis ple/
nitudo diuinitatis corporaliter. In quo per corporaliter habitantem in eo
diuinitatis plenitudinem, uerum & perfectum & paternæ naturæ deũ de/
monſtrari docuimus, ita ut inhabitans plenitudo nec diuerſum intelligere/
tur ſignificare, neque unicum: cum & incorporalis dei, corporalis habitatio
proprietatem naturalis unitatis in deo qui ex deo ſubſtitiſſet doceret, & ha
bitans in Chriſto deus ſubſiſtentis Chriſti natiuitatem, dum eius eſt habi/
tator oſtenderet, per quod impietati eorum ſatis ſuperq; arbitror fuiſſe re/
ſpõſum, qui id quod à domino dictum eſt: Qui me uidet, uidet & patrem.
Et pater in me & ego in patre. Et ego & pater unum ſumus: Et omnia quæ
patris ſunt, mea ſunt, ad*unitatem & concordiam uoluntatis referrent, ut Als*unani/mitatem
quia dicti fides maneret, dicti tamen intelligentiam fallacis doctrinæ reli/
gio ementita corrumperet. Et cum negari non poſſit uoluntatum aſſenſus
in his in quibus naturæ unitas prædicatur, ad abolendã tamen eam quæ ſe
cundũ natiuitatem eſt unitatẽ, ſocietas tantũ cõcordiæ crederet. Sed beato
Apoſtolo poſt multa naturalis ueritatis nõ ambigua præconia, corporali/
ter habitãtis diuinitatis plenitudinẽ in Chriſto docente, abſciſſa eſt omnis
impiæ temeritatis aſſertio, cum naturalẽ unitatem incorporalis diuinitatis

habitatio corporalis efficeret,ut id quod non ſolus filius eſt,ſed quod in eo manet pater,neq; ſolũ manet,ſed & operatur & loquitur,neq; ſolum operatur & loquitur,ſed & uidetur, nõ ſunt nuncupatiua,ſed uera, dum habet in ſe per ſacramentũ natiuitatis & uirtus uirtutem, & poteſtas poteſtatem, & natura naturã,tenens per natiuitatẽ ipſa quod ſuum eſt,& ex ſe per ipſius imaginẽ referens quod in ſe eſt,dum & imago eſt autoris & ueritas,quia perfecta natiuitas perfectã imaginem præſtat, & plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitans naturalem obtinet ueritatẽ.Et hæc quidem ꝗ̃uis ita ſe ut ſint habeant, quia naturalis ex deo deus non poteſt niſi in ea natiuitatis ſuæ natura eſſe qua deus eſt,& uiuentis naturæ indifferens unitas,inſeparabilis à ſe eſt ſub uiuentis natiuitate naturæ,tamen per fidei euangelicæ ſalutarem confeſſionem ſubrepunt hæretici* in aduerſitatis excidiũ, ut naturalem filio detrahant unitatem,dum aliter atq; in aliud dicta,aliter atq; in aliud intelligenda cõponunt. Negantes itaq; dei filium,utuntur ea autoritate qua dixerat: Quid me dicis bonum? Nemo bonus niſi unus deus. Vt quia unũ deum profeſſio eius locuta ſit,quicquid illud in dei nomine erit,non in natura dei maneat, quia deus unus eſt: atque ut id quod ipſe deus dicitur, nuncupatione potius ꝗ̃ ueritate ſit,hinc confirmare nituntur, quia dixerit: Hæc eſt autem uita æterna,ut cognoſcant te ſolum & uerũ deum. Et ut extra proprietatem ueri dei ſit,id adijciũt: Non poteſt filius ab ſe facere quicquam,niſi quod uiderit patrẽ facientem. Tentant quoq; & illud: Pater maior me eſt. Poſtremo iam tanꝗ̃ indiſſolubili abnegatę diuinitatis profeſſione ſubuertiſſe ſe fidem eccleſiæ gloriantur,cum relegunt: De die autẽ illa & hora nemo ſcit,neq; angeli in cœlis,neq; filius,niſi pater ſolus. Nõ enim uidetur exæquabilis per natiuitatẽ eſſe natura,quæ ignorationis ſit neceſſitate diuerſa, & pater ſciendo ac filius neſciendo manifeſtent diſſimilitudinem diuinitatis,quia & ignorare deus nihil debeat, & ignorans non cõparandus ſit ad ſcientẽ. Sed hæc omnia,nec ratione intelligentes,nec temporibus diſcernẽtes,nec ſacramentis euãgelicis apprehendentes,nec dictorũ uirtutibus ſentientes, ſtulto atq; imperito furore aduerſus diuinitatis naturã loquũtur,adimplentes aures ignorantiũ,ſola hæc & nuda memorãtes, aut abſolutionibus eorũ tacitis,aut cauſis,cum dictorũ intelligentia,aut ex præpoſitis,aut ex cõſequentibus expectetur. Atq; horũ quidem ſuperius memoratorum rationẽ ex ipſis uel euangelicis, uel apoſtolicis profeſſionibus præſtaturi,admonendos eſſe omnes cõmunis fidei exiſtimamus,ut in qua cõfeſſione æternitas uitæ eſt,in eadem ſit intelligẽtia ęternitatis. Neſcit,planè uitã ſuam neſcit,qui Ieſum Chriſtũ ut uerum deum,ita & uerum hominem ignorat. Et eiuſdem periculi res eſt,Chriſtũ Ieſum uel ſpiritum deum, uel carnẽ noſtri corporis denegare: Omnis ergo,inquit,qui cõfitebitur me coram hominib. cõfitebor & ego eũ coram patre meo qui eſt in cœlis. Qui autem

Al's in, ſiue ad ueritatis excidium, legendũ ſuſpicor in diuerſitatis excidium*

Dictorũ intelligẽtia aut ex præpoſitis aut ſequentib. expectanda

autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui eſt in cœlis. Verbum caro factũ loquebatur, & homo Ieſus Chriſtus dominus maieſtatis docebat. Mediator ipſe in ſe ad ſalutẽ eccleſię conſtitutus, & illo ipſo inter deum & homines mediatoris ſacramẽto utrunq; unus exiſtens, dum ipſe ex unitis in idipſum naturis, naturę utriuſq; res eadem eſt, ita tamen ut neutro careret in utroq;, ne fortè deus eſſe homo naſcendo deſineret, & homo rurſum deus manendo non eſſet. Hæc itaq; humanæ beatitudinis fides uera eſt, deum & hominem prædicare, uerbum & carnem confiteri, neq; deum neſcire quòd homo ſit, neq; carnem ignorare quòd uerbum ſit. Cum autem contra naturam ſenſus noſtri, deus manens homo naſcitur, iam non eſt contra naturam ſpei noſtræ, ut natus homo deus maneat, cum potior natura in inferiorem nata fidem pręſtet, inferiorem in naturam naſci poſſe potiorem. Et quidem ſecundum legem & conſuetudinem mundi promptior magis ſpei noſtræ quàm diuini ſacramenti effectus eſt. Nanq; mundus in his quæ naſcuntur habet incręmenti uirtutem, non habet diminutionis poteſtatẽ. Gramen, arbores, ſata, pecudes, ipſum quoq; participem rationis hominem contuere, ſemper proficit augmento, nunq̃ uero diminutione contrahitur, nec ſeſe caret quod excreuit ex ſeſe. Nam tametſi aut ætate marceſcat, aut morte perimatur, habet quidem aut demutationem in tempore, aut finem in conſtitutione uiuendi, cæterũ hoc quod fit nõ habet in*ueritate non eſſe, ut nouũ ſe per imminutionem condat ex eodem, id eſt, ut ex ſene decidat in paruulũ. Naturæ ergo noſtrę neceſſitas in augmentum ſemper mũdi lege prouecta, non imprudenter profectum naturæ prioris expectat, cui & incrementum ſecundum naturã eſt, & imminutio contra naturam eſt. Deo itaq; propriũ fuit eſſe aliud quàm manebat, nec tamen non eſſe quod manſerat: naſci in hominem deum, nec tamen deum eſſe deſinere: contrahere ſe uſq; ad cõceptum & cunas & infantiam, nec tamen dei poteſtate decedere: hoc nõ ſibi, ſed nobis eſt ſacramentum: neq; aſſũmptio noſtra deo profectus eſt, ſed cõtumeliæ ſuæ uoluntas, noſtra profectio eſt, dum nec amittit ille quod deus eſt, & homini acquirit ut deus ſit. Natus igitur unigenitus deus ex uirgine homo, & ſecundum plenitudinem temporũ in ſemetipſo prouecturus in deũ hominem, hunc per omnia euangelici ſermonis modũ tenuit, ut ſe filium dei credi doceret: & hominis filium prædicari admoneret, locutus & gerens homo uniuerſa quæ dei ſunt, loquens deinde & gerens deus uniuerſa quæ hominis ſunt, ita tamen, ut in ipſo illo utriuſq; generis ſermone nunq̃ niſi cum ſignificatione & hominis locutus & dei ſit, uno tamẽ deo patre ſemper oſtenſo, & ſe in natura unius dei per natiuitatis ueritatem profeſſo, & tamen ſe deo patri & filij honore & hominis conditione ſubdente, cum & natiuitas omnis ſe referat ad autorem, & caro ſe uniuerſa ſecundum deum profiteatur

Al's*uirtute

infirmam

Vnde occaſio hæreſeos infirmam. Hinc itaq; fallendi ſimplices atq; ignorantes hæreticis occaſio eſt,ut quæ ab eo ſecundum hominem dicta ſunt, dicta eſſe ſecūdum naturæ diuinæ infirmitatē mentiantur,& quia unus atq; idem eſt loquens omnia quæ loquitur,de ſemetipſo omnia eum locutum eſſe contendant. Nec ſanè negamus totum illum qui eius manet,naturæ ſuæ eſſe ſermonem, ſed ſi Ieſus Chriſtus & homo & deus eſt,& neq; cum homo,tum primū deus, neq; cum homo, tum non etiam & deus, neq; poſt hominem in deo non totus homo,totus deus,unū atq; idem neceſſe eſt dictorum ſacramentum eius eſſe quod generum.Et cum in eo ſecundū tempus diſcernis hominem à deo, dei tamen atq; hominis diſcerne ſermonem, & cum deum atq; hominem in tempore confiteberis,dei atq; hominis in tempore dicta dijudica.Cum uero ex homine & deo rurſum totius hominis,totius etiā dei tempus intelligis, ſi quid aliud ad demōſtrationem eius temporis dictum eſt, tempori coaptato quæ dicta ſunt,ut cum aliud ſit ante hominē deus,aliud ſit homo & deus,aliud ſit poſt hominem & deum totus homo totus deus, non cōfundas temporibus & generibus diſpenſationis ſacramentum, cum pro qualitate generum ac naturarum alium ei in ſacramento hominis neceſſe eſt ſermonem fuiſſe non nato,alium adhuc morituro,alium iam æterno.Noſtri igitur cauſa hæc omnia Ieſus Chriſtus manens, & corporis noſtri homo natus,ſecundū conſuetudinem naturæ noſtræ loquutus eſt,non tamen omittens naturæ ſuæ eſſe quod deus eſt. Nam tametſi in partu ac paſſione ac morte naturæ noſtræ rem peregerit, res tamē ipſas omnes uirtute naturæ ſuæ geſſit,dum ſibi ipſe origo naſcēdi eſt, dum pati uult quod eum pati non licet,dum moritur qui uiuit.Et tamen cum hæc deus per hominem agit,ex ſe natus,per ſe paſſus,& ex ſe mortuus,nónne hominem ſe nō egit,dum & natus & paſſus & mortuus eſt? Hæc autem omnia iam ante cōditionem mundi ſacramēta ſunt cœleſtium myſteriorum cōſtituta, ut unigenitus deus homo naſci uellet,māſuro in æternū in deo homine,ut deus pati uellet,ne paſſionibus humanæ infirmitatis diabolus deſæuiens, legem in nobis peccati deo infirmitatem noſtrā aſſumente retineret: ut deus mori uellet,ne qua inſolens poteſtas aduerſus deum eſſet,neq; creatæ in ſe uirtutis poſſet uſurpare naturā,cum ſe immortalis deus intra legem mortis habuiſſet.Naſcitur itaq; deus aſſumptioni noſtræ, patitur uero innocētiæ, poſtremo moritur ultioni, dum & homo noſter in deo permanet,& infirmitatum noſtrarū paſſiones deo ſociæ ſunt, & ſpirtales nequitiæ ac malitię poteſtates triumpho carnis deo per carnē moriēte ſubdūtur. Huius igitur ſacramenti Apoſtolus conſcius,& per dominū ipſum fidei ſcientiam adeptus,cum nō ignoraret incapacem eſſe eius & mundum & homines, & philoſophiam,ait: Videte ne quis uos ſeducat per philoſophiā, & inanem deceptionem ſecundum traditionem hominum, ſecūdum elementa mūdi,&

non

non ſecundũ Ieſum Chriſtum, quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter,& eſtis in illo repleti,qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis.Expoſita itaq; habitantis corporaliter diuinitatis in eo plenitudine,ſacramentum aſſumptionis noſtræ cõtinuo ſubiecit dicens: Et eſtis in eo repleti. Vt enim in eo diuinitatis eſt plenitudo, ita in eo & nos ſumus repleti.Neq; ſanè ait,eſtis repleti,ſed,in eo eſtis repleti,quia per fidei ſpem in uitam æternam regenerati ac regenerandi omnes, nũc in Chriſti corpore manent,replendis poſtea ipſis,nõ iam in eo , ſed in ipſis ſecundum tempus illud,de quo Apoſtolus ait:Qui transfigurauit corpus humilitatis noſtræ,cõforme corpori claritatis ſuæ. Nunc igitur in eo repleti ſumus,id eſt, per aſſumptionem carnis eius,in qua diuinitatis plenitudo corporaliter inhabitat.Et huius ſpei noſtræ nõ exigua in eo poteſtas eſt. Nanq; quod repleti in eo ſumus,hoc eſt caput ac principium omnis poteſtatis , ſecundum illud:Vt in nomine ſuo omne genu flectatur, cœleſtium,terreſtrium & infernorum,& omnis lingua cõfiteatur,quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris.Confeſſio itaq; hæc erit,Ieſum in gloria dei patris , & natum in hominem deum, iam nõ in infirmitate corporis noſtri manere, ſed in dei gloria . Et hoc lingua omnis cõfitebitur, & cum cœleſtia & terreſtria genu flectent,hoc caput omnis principatus & poteſtatis eſt, ut ei uniuerſa genu flectendo ſubiecta ſint, in quo ſumus repleti , & qui per habitantem in ſe corporaliter , diuinitatis plenitudinẽ in dei patris gloria ſit cõfitendus. Demõſtrato autem & naturæ ſuæ & aſſumptionis noſtræ ſacramẽto,cum in eo plenitudine diuinitatis manente , nos in eo per id quod homo natus eſt repleamur,reliquã diſpenſationem humanæ ſalutis exequitur dicẽs: In quo & circunciſi eſtis circunciſione nõ manufacta in deſpoliatione corporis carnis,ſed in circunciſione Chriſti conſepulti ei in baptiſmate , in quo & cõſurrexiſtis per fidẽ operationis dei,qui excitauit eum à mortuis.Circuncidimur itaq; nos nõ circunciſione carnali,ſed circũciſione Chriſti, id eſt,in nouũ hominem renati.Cum enim cõſepelimur baptiſmate eius , mori nos neceſſe eſt ex uetere homine , quia regeneratio baptiſmi reſurrectionis eſt uirtus:& hæc circunciſio Chriſti eſt,nõ expoliari carne præputij , ſed totos cõmori ei , & per id totos poſtea ei uiuere . In eo enim reſurgimus per eius dei fidem,qui eum ſuſcitauit à mortuis.Credẽdus ergo deus eſt,cuius operatione Chriſtus excitatus à mortuis eſt, quia fides iſta correſurgit in Chriſto.Cõſummatur deinde ita omne hominis aſſumpti ſacramẽtum : Et uos cum mortui eſſetis in delictis , & præputio carnis ueſtræ,uiuificauit cũ illo, donatis uobis omnibus delictis,delens quod aduerſum nos erat chirographum in ſentẽtijs , quod erat cõtrariũ nobis,& ipſum tulit è medio affigẽs illud cruci,exutus carnẽ,& poteſtates oſtentui eſſe fecit , triumphatis his in ſemetipſo. Apoſtolicã fidẽ ſeculi homo nõ capit,&*ex ſenſus ſui dicta alius

Duplex circũciſio,carnalis & ſpiritualis

*For.*exceſſus*

præter

prꝺter quàm ipſius ſermo non explicat. Deus Chriſtum à mortuis excitat, & Chriſtũ in quo corporaliter diuinitatis plenitudo inhabitat. Sed cõuiuificauit nos cum illo, donans nobis peccata, & delens chirographũ legis peccati, quod per ſententias anteriores contrarium nobis erat. Hoc tollens de medio, & cruci affigens mortis lege carne ſeſe ſpolians, poteſtates oſtentui reddens, triumphatis his in ſemet ipſo. Et de triumphatis poteſtatibus in ſemet ipſo, atque oſtentui reddiris, deletoq́ chirographo, uiuificatisq́ nobis, iam ſuperius tractauimus. Hoc uero ſacramenrum, quis uel apprehendet, uel eloquetur? Suſcitat dei operatio Chriſtum à mortuis, & hæc eadem dei operatio nos uiuificat cum Chriſto, & hæc eadem dei operatio donat peccata, chirographum delet & affigit cruci. Carnem ſe exuit, poteſtates oſtentui reddit, ac de his in ſemet ipſo triumphat. Habes operationem dei Chriſtum à mortuis excitantis: habes & Chriſtum hꝺc ipſa in ſe, quæ deus operatur operantem. Chriſtus enim mortuus eſt, carne ſe ſpolians. Tene ergo Chriſtum hominem à deo ex mortuis excitatum, tene deum Chriſtum ſalutis noſtræ operationem cum eſſet moriturus operantẽ. Et cũ hæc deus operatur in Chriſto, operetur licet deus, ſpolians ſe tamen Chriſtus carne, moriturus ſit: & cum mortuus eſt Chriſtus, operans ante mortem deus, mortuum tamen Chriſtum operatio dei excitet, cum ipſe ſit Chriſtus à mortuis excitatus, qui eſt ante mortem Chriſtus operatus, & idem ſit ſpolians ſe carne moriturus. Iam'ne apoſtolicæ fidei ſacramentum intelligis? Iam'ne Chriſtũ habes cognitum? Quæro enim à te, quis ſit carne ſe ſpolians, & quæ ſit caro illa ſpoliata? Duplicis enim intelligentiæ ab Apoſtolo teneo ſignificationem, ſpoliatæ carnis, ſeq́ carne ſpolianris, & inter hæc Chriſtum audio per operationem dei à mortuis excitatũ. Et cum ſit Chriſtum à mortuis excitans deus, ſitq́ & Chriſtus excitatus à mortuis, interrogo quis eſt carne ſe ſpolians, & quis eſt Chriſtum à mortuis excitans, noſq́ uiuificans cum Chriſto? Si enim non idem eſt Chriſtus mortuus, qui eſt caro ſpoliata, carnis expoliatæ nomen oſtende. Et rurſus, naturam eius qui ſe carne ſpoliauit, expone. Eundem enim eſſe inuenio deum Chriſtum à mortuis excitatum, qui ſe carne ſpoliauit, & rurſum ſpoliatam carnem Chriſtũ à mortuis eſſe excitatum, deinde principatus & poteſtates oſtentui reddentẽ & triumphantem reperio in ſemetipſo. Intelligis'ne hũc triumphantem poteſtates in ſemetipſo? Sentis'ne quod à ſe non differat caro ſpoliata, & carne ſe ſpolians? In ſemetipſo enim triumphat, id eſt, in ea qua ſe carne ſpoliauit. Vidés ne ita deum & hominem prædicari, ut mors homini, deo uero carnis excitatio deputetur? Non tamen ut alius ſit qui mortuus eſt, & alius ſit per quẽ mortuus reſurgit. Spoliata enim caro Chriſtus eſt mortuus, & rurſus Chriſtum à mortuis excitans, idem Chriſtus eſt carne ſe ſpolians. Naturam dei in uirtute reſurrectionis intellige, diſpenſationem

Carne ſe ſpolians

Chriſtus mortuus eſt caro ſpoliata

tionem hominis in morte cognoſce. Et cum ſint utraque ſuis geſta naturis, unum tamen Chriſtum Ieſum eum memento eſſe, qui utrunq; eſt. Quanquam enim memineris frequenter ad deum patrem per Apoſtolum referri, Chriſtum à mortuis eſſe *ſuſcitatum, ſed non eſt Apoſtolus extra Euangelicam fidem dictis ſuis ipſe cõtrarius, maxime domino dicente: Propter hoc me pater diligit, quòd ego pono animam meam, & iterum recipiam eam. Nemo tollet eam à me, ſed ego pono eam à me. Poteſtatẽ habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum accipiendi eam. Hoc enim mandatum accepi à patre. Vel cum poſtulatũ ab eo eſſet, ut ſignum ad fidem de ſe oſtenderet, ait de templo corporis ſui: Soluite templum hoc, & ego in triduo excitabo illud. Cũ enim per accipiendæ animæ poteſtatem, & per ſuſcitandi templi uirtutem ipſum ſe ſibi reſurrectionis ſuæ deum doceat, totũ hoc tamen ad mandati paterni refert autoritatem. Non contrarie intelligitur Apoſtolus, Chriſtum dei uirtutem & dei ſapientiam *prædicans, omnemq; operis ſui magnificentiam per id ad patris gloriam retuliſſe, quia quicquid Chriſtus gerit, uirtus dei & ſapientia gerit: & quicquid uirtus & dei ſapientia gerit, ſine dubio deus gerit, cuius & ſapientia eſt Chriſtus & uirtus. Deniq; nunc per operationem dei excitatus Chriſtus à mortuis eſt, quia per opera dei patris ipſe naturæ à deo non differentis operatus eſt. Et in eo reſurrectionis fides eſt, qui Chriſtũ ſuſcitauit à mortuis. Hanc igitur beatus Apoſtolus geminæ in Chriſto ſignificationis tenuit prædicationẽ, ut & infirmitatem in eo hominis, & uirtutem dei ac naturam doceret, ſecundum illud Corinthijs dictum: Nam & ſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, ſed uiuit ex uirtute dei, mortem infirmitatis humanæ, uitam uero dei uirtutis oſtendens. Et illud ad Romanos: Quod enim mortuũ eſt peccato, mortuũ eſt ſemel: quod autem uiuit uiuit deo. Sic & uos deputate uoſmet ipſos mortuos quidem eſſe peccato, uiuere autem deo in Chriſto Ieſu: mortem peccato, id eſt, corpori noſtro adſcribens, uitam autem deo, cui eſt naturale quod uiuit. Et per id nos corpori noſtro mori oportere, ut deo uiuamus in Chriſto Ieſu, qui peccati noſtri corpus aſſumens, totus iam deo uiuit, naturæ noſtræ ſocietate in communionem* diuinæ immortalitatis unita. Hæc igitur demonſtranda à me paucis fuerũt, ut utriuſq; naturæ perſonam tractari in domino Ieſu Chriſto meminiſſemus, quia qui in forma dei manebat, formam ſerui accepit, per quam obediens uſq; ad mortẽ fuit, obedientia enim mortis non eſt in dei forma, ſicuti nec dei forma ineſt in forma ſerui. Per ſacramentum autem Euangelicæ diſpenſationis non alius eſt in forma ſerui, quàm qui in forma dei eſt, cum tamen ſerui formam accipere, & in forma dei manere non idem ſit, cumq; accipere formam ſerui niſi per euacuationem ſuam non potuerit qui manebat in dei forma, non conueniente ſibi formæ utriuſq; concurſu. Sed non alius atq; diuerſus eſt,

*Alš *excitatũ*

*Alš *prędicaſſe*

*Alš *ſubſtantiæ immortalis*

Obedientia mortis nõ eſt in dei forma.

qui ſe exinaniuit, & qui formam ſerui accepit. Accepiſſe enim non poteſt eius eſſe qui non ſit,quia eius ſit qui ſubſiſtat accipere.Ergo euacuatio formæ non eſt abolitio naturæ,quia qui ſe euacuat,nō caret ſeſe, & qui accipit manet.Et cum ipſe ſit euacuans & accipiens,habet quidem in eo ſacramentum quod ſe euacuat & accipit,non habet tamen interitũ,ne non extet euacuans,& ne non ſit accipiens.Itaq; euacuatio eo proficit,ut proficiat forma ſerui,nō ut Chriſtus qui in forma dei erat,Chriſtus ex ſe non maneat,cum formam ſerui nō niſi Chriſtus acceperit. Qui cũ ſe euacuauerit,ut manens ſpiritus Chriſtus, idẽ Chriſtus homo eſſet in corpore, demutatio habitus & aſſumptio naturæ,naturam manentis diuinitatis non perimit,quia unus atq; idem Chriſtus ſit,& demutans habitũ,& aſſumens. Oſtenſa itaq; ſacramentorum diſpenſatione,per quã hæretici ignorantes quoſq; fallerent, ut ea quæ per aſſumpti hominis naturam dicta geſtaq; ſunt omnia, infirmitati diuinitatis adſcriberent, & formæ dei deputarent, quicquid formæ ſerui propriæ aptatum eſt, nunc ipſis propoſitionibus eorum reſpondendum eſt. In totum enim iam dictorum ſingulorũ genera dijudicabuntur, cum uerbum & carnem,id eſt, deum & hominem Ieſum Chriſtum ſola fides ſit confiteri.Deum igitur dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ ex eo negandum per naturam hæretici exiſtimant,quia dixerit: Quid me dicis bonum?Nemo bonus eſt niſi unus deus.Omnis reſponſionum ratio neceſſe eſt,ut ex interrogationum cauſis proficiſcatur. Ad id enim reſpondebitur, unde quęritur.Et primum requiro à dicti huius calumniatore,utrum ne id arguere dominum exiſtimet,quur bonus dictus ſit,quia ſeſe maluerit malum dici.Id enim ſignificari uideatur hoc dicto,quid me bonum dicis? Nō opinor quiſquam tam uæcors erit,ut malitiæ profeſſionem ei uelit adſcribere,qui dixerit:Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis,& ego reficiam uos.Tollite iugum meũ ſuper uos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde,& inuenietis requiem animabus ueſtris:Iugum enim meum ſuaue eſt,& onus meum leue eſt. Mitem ſe profitetur & humilem, & iraſci creditur,quur bonus dictus ſit?Profeſſionum hęc diuerſitas diſſidet,ut bonitatis ſuæ teſtis nomen in ſe bonitatis accuſet. Non ergo iraſci intelligitur ſe bonum dici: Quærendũ eſt,quam aliam de ſe profeſſionem arguat,qui nō credendus eſt nomen in ſe bonitatis arguere.Videamus itaq;,quid præter bonũ interrogans dixerit, ait enim: Magiſter bone, quid boni faciam? Duas igitur res cõnuncupauit,& bonum,& magiſtrum. Et quia nō arguit bonum ſe dici,hoc neceſſe eſt arguat, quòd magiſter bonus dictus ſit. Ita autem arguit ſe magiſtrum bonũ dici,ut fidem interrogantis potius,quàm uel magiſtri in ſe,uel boni nomen argueret. Iuuenis enim inſolens, per obſeruantiam legis,& finem legis,qui Chriſtus eſt,neſciens,& iuſtificatum ſe in operibus exiſtimans,& nõ intelligens ueniſſe eum ad oues perditas domus

Quomodo nemo bonus niſi deus

Iuuenis Euangelicus arrogans ex obſeruatione mandatorũ legis

mus Iſrael, & impoſſibile eſſe legi per fidem iuſtificationis ſaluare creden/tes,tanquam communium præceptorum,& in lege ſcriptorum magiſtrum interrogat dominum legis, & unigenitũ deum. Deteſtatus itaq; dominus hanc de ſe irreligioſę fidei profeſſionem,quòd tanquam magiſter legis in/terrogaretur,reſpondit: Quid me dicis bonũ? Atq; ut ſignicaret quatenus intelligendus & profitendus bonus eſſet,ſubiecit: Nemo bonus niſi unus deus. Non reſpuit bonitatis nomen, ſi ſibi hoc tanquam deo deputaretur. Deniq; oſtendens ſe magiſtri in ſe boni,per fidem eius, qui tanq̃ hominẽ interrogat,nomen arguere,poſt iactantiam iuuenis & gloriam legis imple tæ,ita reſpondit: Vnum tibi deeſt,uade,uende quæcunq; habes,& da pau/peribus,& habebis theſaurum in cœlo,& ueni ſequere me. Non refugit bo nitatis de ſe nomen, qui cœleſtem theſaurum pollicetur: nec magiſtrum ſe non uult uideri,qui ducem ſe perfectæ huius beatitudinis præſtat. Terrenę autem de ſe opinionis fidem arguit,bonitatem in ſolo deo docens eſſe. Et ut ſe & deum & bonum ſignificaret,bonitatis eſt uſus officijs, cœleſtes the ſauros pandens,& ſe ad eos præuium tribuens. Ita & quę ſibi tanquam ho mini tantũ deferebantur, deteſtatur, neq; ſe ab his quæ in deo deputabat, profeſſus alienum eſt,cum unum deum bonum confitens,ea*ipſe loquere tur atq; ageret, quæ unius dei uirtutis, bonitatis atq; naturæ ſunt. * Quòd igitur non bonitatis nomen refugerit, ſed neq; magiſtri honorem recuſa/uerit, ſed fidem eius qui in ſe nihil niſi corporeum & carnale ſapuiſſet, ar/guerit,hinc intelligitur, quòd aliter ad apoſtolos magiſtrum ſeſe confiten/tes loquutus eſt,dicens: Vos me uocatis magiſtrum & dominum, & bene dicitis,ſum etenim. Et alibi cum dixiſſet: Ne uocemini magiſtri,quia magi/ſter ueſter Chriſtus eſt. Vbi cũ fide magiſter eſt,ibi adeo laudat,ut & pro/fiteatur hoc nomen,hic uero boni magiſtri nomen nõ recognoſcit, ubi nec dominus intellectus eſt eſſe,nec Chriſtus,ſolum unum deum bonum præ dicans,non ſe utiq; à deo ſecernens,qui & dominũ ſe profeſſus eſt,& Chri ſtum ducem cœleſtis theſauri oſtendat. Tenuit autem hunc ſemper domi/nus fidei eccleſiaſticæ modum,ut patrem deũ unum prædicans à ſacramen to ſe dei non ſepararet unius,dum per naturam natiuitatis, neque alium ſe deum profiteretur eſſe,neq; ipſum:quia eum nec diuerſi generis deum eſſe natura in eo unius dei patitur, neq; natiuitas admittit nõ perfectum ei eſſe quod filius eſt. Ita nec ſeparabilis à deo poteſt eſſe,neq; ipſe eſt. Per quod ita omnem ſermonis ſui ſignificationem temperat, ut quicquid deo patri honoris proteſtaretur, id modeſtiſſima confeſſione etiam ſibi proprium eſſe demonſtraret. Cum enim ait: Credite in deum,& in me credite, quæro in quo ſe in natura diſcreuerit,qui non diſcreuit in honore? Dicens enim,& in me credite,cum dixiſſet,& in deũ credite: an ne per id quod ait, & in me, non & ſuam intelligitur ſignificaſſe naturam? Naturam planè ſapara,ſi fi/

Al's*ipſa

Al's*Quàm

Ne uocemini magiſtri,quia magiſter ueſter Chriſtus eſt

dem ſeparas. Si credidiſſe ſine Chriſto in deum uita ſit, Chriſtum à dei & nomine & proprietate diuelle. Quòd ſi uitam perficit credere in Chriſto eos, qui in deum credunt, uerbi uirtutem diligens lector expendat: Credite in deum, & in me credite. Cum enim ait: Credite in deum, & in me credite, uniens ſe fidei dei, & naturæ eius uniuit, cum memorato deo in quem credi oporteret, & in ſe docuerit eſſe credendum, deum ſe per id docens, cum credendum in eum ſit ab his, qui in deum credant. Occaſionem tamen irreligioſæ unionis excluſit, quia cum & in deum, & in ſe credendũ profeſſus ſit, fidem de ſe ſolitarij non reliquit. Quanquam igitur in plurimis, ac penè omnibus dictis ſacramenti huius præſtiterit abſolutionem, ne quando cõfeſſus deũ patrem, ab eius ſe unitate diſcerneret, neq; ſe in unitate ipſius collocãs, eundem tamen unum & ſolitariũ profiteretur, tamen etiam ex hoc uel maxime intelligitur ſacramentum & unitatis & natiuitatis doceri, cum ait: Ego autem habeo teſtimoniũ maius Ioanne. Opera enim quæ dedit pater mihi ut perficiam ea, ipſa opera quæ facio, teſtimoniũ perhibent de me, quoniam pater me miſit, & qui miſit me pater, ipſe teſtificatus eſt de me. Neq; uocem eius unquam audiſtis, neq; figuram eius uidiſtis, & uerbum eius nõ habetis in uobis manens: quoniam quem miſit ille, huic uos nõ creditis. Patrem teſtatum eſſe de filio quomodo uere intelligitur, cũ nec ipſe uiſus ſit, nec uox eius audita ſit? Memini quidem de cœlis auditam uocem fuiſſe, dicentis: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, hunc audite. Et quomodo uox dei audita nõ eſt, cum paternæ uocis ſignificationem in ſe uox audita contineat? Sed fortè in Hieroſolymis manentes nõ audierant, quia in deſertis Ioannes ſolus audierit. Quærendũ eſt ergo in Hieroſolymis quomodo teſtatus eſt pater. Nõ enim teſtimonio iam Ioannis utitur uocem è cœlo audientis, ſed habet teſtimoniũ maius Ioanne, & quod hoc eſſet, cõtinuo ſubiecit: Opera enim quæ dedit mihi pater ut perficiam ea, ipſa opera quæ facio, teſtimoniũ perhibent de me, quoniam pater me miſit. Agnoſco teſtimonij autoritatem, neq; enim quiſquam niſi filius à patre miſſus hæc ageret. Opus ergo ſuũ teſtimonium eſt. Sed quid tandem ſequitur? Et qui me miſit pater, ipſe teſtificatus eſt de me. Neq; uocem eius unquam audiſtis, neq; figuram eius uidiſtis, & uerbum eius nõ habetis in uobis manens. Extra crimen ergo ſunt ignorantes teſtimoniũ patris, qui in his nunquam auditus ac uiſus ſit, & in his nõ maneat uerbum eius, ſed nõ ſunt ſub uenia incogniti ſibi teſtimonij, quia teſtimonium de ſe patris, operum ſuorum teſtimoniũ eſſe profitetur. Opera igitur de eo teſtantur quòd à patre ſit miſſus, ſed hoc operum teſtimonium patris eſt. Et cum operatio filij, patris teſtimonium ſit, eam neceſſe eſt operari in Chriſto naturam intelligendam eſſe, per quam teſtis & pater eſt. Atq; ita Chriſtus operans, & in eius opere pater teſtans, oſtenduntur inſeparabilis ſecundũ natiuitatem eſſe

eſſe naturæ,cum dei de Chriſto teſtimonium, ea ipſa Chriſti eſſe ſignificetur operatio. Non ſunt itaq; extra reatum non cogniti ſibi teſtimonij, cum opus Chriſti teſtimoniũ de eo patris ſit. Neq; in eo quòd teſtantis uocem non audierint,& figuram non uiderint, & uerbum eius manens in ſe nõ habuerint, idcirco ſine teſtimonij ſunt conſcientia. Ad id enim refertur quod dictum eſt:Neq; uocem eius audiſtis, neq; figuram eius uidiſtis, & uerbũ eius manens non eſt in uobis.Et cum teſtatus de eo pater fuiſſet,ut cauſa tamen neq; uocis auditæ,neq; uiſæ figuræ,& uerbi in his non manentis poſſit intelligi,continuo ſubiecit:Quoniam quem miſit ille,huic uos non creditis.Secretò & uocem dei audiendam, & figuram uidendam, & uerbũ eius in his qui credunt ineſſe demonſtrans, cum per naturæ unitatem in ſe pater & loqueretur,& uideretur,& haberetur, nunquid non & patrem ſignificat,cum miſſus ab eo eſt? Nunquid ſe per aliquam naturæ differentiam à patre diſcreuit,cum hinc pater teſtans de eo,neq; auditus ſit,neq; uiſus ſit, nec intellectus ſit,quia miſſo ſibi à patre nõ creditum ſit? Non ſe ergo unigenitus deus à deo ſeparat, patrem deũ confitens, ſed per ſignificationem patris deo patre demonſtrato,ſe quoq; in dei honore conſtituit.Namq; in hoc ipſo eodemq; ſermone,in quo operibus ſuis teſtari ſe miſſum eſſe à patre docet,& patrem teſtantem, quod ab eo miſſus ſit,ſignificat, cum dixiſſet:Et honorem eius qui eſt ſolus deus,non quæritis,non tamen hoc dictũ nudum,& non antea ad unitatis fidem præparatũ reliquit.Superius enim ita ait:Nõ uultis uenire ad me,ut uitam habeatis: honorem ab hominibus non accipio,ſed cognoui uos quoniam dilectionem dei non habetis in uobis.Ego ueni in nomine patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius uenerit in nomine ſuo,illum recipietis.Quomodo poteſtis uos credere,qui honorem ab hominibus accipitis, & honorem eius qui eſt ſolus deus,non quæritis? *Honorẽ eius qui eſt ſolus deus, non quæritis* Honorem improbat hominum, quia honor potius quærendus à deo eſt, & infideliũ eſt honorem ab altero accipere. Quid enim homo homini honoris impartiet? Cognitum itaq; ſibi ait,dilectionem dei in his non eſſe, & non manentis in his dilectionis dei hanc docet cauſam, quia ſe uenientem in nomine patris ſui nõ accipiunt. Quid rogo eſt,in nomine patris eum uenire? Nunquid aliud quàm in nomine dei? Aut nunquid non idcirco in his dilectio dei nõ eſt,quia non ſuſceptus ſit in nomine dei ueniens? Aut nunquid in ſe non & naturam dei ſignificauerat, dicens: Non uultis uenire ad me,ut uitam habeatis? Nam & in eodem ipſo ſermone iam dixerat:Amen amen dico uobis, quoniam uenit hora,& nunc eſt, in qua audient mortui uocem filij dei,& qui audierint,uiuent.Cum in nomine patris uenit,neque ipſe pater eſt,nec tamen non in ea eſt diuinitatis natura qua pater eſt,quia & filio & deo propriũ eſt in nomine dei patris uenire. Deinde accipiendus eſt alius in nomine eodem ueniens.Sed hic homo eſt,à quo ſibi honorem

homines ſperabunt, & cui honorem reddent uiciſſim, cum tamen ſe idem in nomine patris ueniſſe fallet. Et hic quidem antichriſtum ſignificari non obſcurum eſt, mendacio paterni nominis gloriantem. Et cum hunc honorabunt, atq; ab eo honorabuntur, tunc enim ſpiritum erroris accipient, honorem eius qui eſt ſolus deus nõ quærent. An ne cum ob hoc dilectionem dei nõ habeant, quia uenientem ſe in nomine patris non acceperint, & rurſum uenienté alium in eodem nomine recipientes, & honoré ab alterutro accipientes, honorem eius qui ſolus deus eſt nõ requirant, ſeparare ſe Chriſtus ab honore unius dei potuerit intelligi, cum idcirco nõ quæratur honor ſolius dei, quia antichriſtum ſuſcipiendo non ſit ille ſuſceptus? Nam cuius repudiatio honoris ſolius dei prætermiſſio eſt, in huius honore neceſſe eſt honorem ſolius dei eſſe, in cuius ſi ſuſceptione manſiſſent, honorem ſolius dei quæſiſſent. Et hic idem ipſe ſermo teſtis eſt nobis, in cuius exordio continetur, ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, nõ honorificat patrem qui miſit illum. Nunquam enim natura alia exæquatur in honore, neq; exæquatus honor ſeparat honorandos, cum ſacramento tamen natiuitatis poſcitur honoris æqualitas, cum filius ita honorandus ut pater ſit. Et cum eius qui ſolus eſt deus, honor non quæritur, non eſt extra ſolius dei honorem, cuius honor idem atq; unus & dei eſt, quia ut non honorificans filium, nõ honorificat & patrem, ita & ſolius dei honorem non quærens, non quærit & Chriſti. Inſeparabilis itaq; eſt à dei honore honor Chriſti. Et quàm unus atq; idem utriuſq; ſit, etiam ex eo docet, cum ait nunciata ſibi Lazari infirmitate: Infirmitas hæc nõ eſt uſq; ad mortem, ſed pro gloria dei eſt, ut honorificetur filius dei per eum. Pro gloria dei Lazarus moritur, ut filius dei glorificetur per Lazarũ. Nunquid ambigitur, in gloria filij dei eſſe gloriam dei, cũ mors Lazari quæ deo ſit glorioſa, gloriam ſit dei filio paritura? Atq; ita & naturalis per natiuitatem unitas dei patris in Chriſto docetur, cum infirmitas Lazari pro dei gloria eſt: & ſacramentum fidei retinetur, cum per Lazarum glorificandus eſt dei filius, deo perinde dei filio intelligendo, neq; ita deo intelligendo, ut nõ etiam dei filio confitendo, cum glorificando per Lazarum deo, dei ſit filius glorioſus. Inſeparabilis ſacramento diuinæ naturę eſt uiuentis à uiuente natiuitas, nec demutationem generis accipit filius dei, ne non in eo paternæ naturæ ueritas maneat. Nam & his ipſis ſignificationibus, quibus confeſſo uno tantũ deo abnegaſſe in ſe dei naturam uidetur, ſub ſolius demonſtratione, in unitate ſe tamen paternæ naturæ unius dei fidem non conuellens locauit. Interrogatus enim à ſcriba, quod in lege eſſet principale mandatũ, reſpondit: Audi Iſrael, Dominus deus tuus deus unus eſt. &: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis uiſceribus tuis, & ex tota uirtute tua. Hoc eſt primum mandatum. Secundum autem

Honor Chriſti eſt inſeparabilis ab honore dei

tem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum tanquam te ipſum. Maius autem horum mandatuum non eſt. Alienaſſe ſe à natura & religione unius dei exiſtimatur, cum principalis mandati hæc ſit profeſſio: Audi Iſrael, Dominus deus tuus deus unus eſt. Deinde ne in conſequentis ſe quidem mandati religione conſtituat, cũ ad proximi nos dilectionem lex ſicut ad unius dei fidem uocaret. Et quidem reſponſio ſcribæ nõ eſt negligenda, dicentis: Bene dixiſti magiſter in ueritate, quòd unus ſit deus, nec eſt alius præter illum. Ita diligendus ex toto corde, & ex totis uirtutibus, & ex tota anima, & diligere proximum tanquam ſeipſum, hoc maius eſt omnibus holocauſtomatibus & ſacrificiis. Reſponſio ſcribæ uidetur cum dictis domini conuenire, unius dei charitatem intimam internamq; profitentis, & dilectionem proximi ſecundum propriæ dilectionis ueritatem pollicentis, & ſupra ſacrificiorum holocauſtomata charitatem in deũ atq; hominem eſſe intelligentis. Sed quid ſequatur uidendum eſt: Videns autem Ieſus quòd ſapienter reſpondiſſet, dixit illi: Non es longe à regno dei. Quid ſibi uult tam moderatę reſponſionis profeſſio? cum hominem ad cœlorum regnum fides iſta conſummet, unum deum credere, & eum tota anima, & totis uirtutibus, & toto corde diligere, proximũ quoq; ita ut ſeipſum amare, ſcriba hic nõ iam in regno dei ſit, ſed non longe à dei regno ſit? Alia iſtud ſignificatione nudum ueſtientibus, & eſurientem alentibus, & ſitientem potantibus, & ęgrotum uiſitantibus, & clauſum cercere frequentantibus datur: Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatum uobis regnum à conſtitutione mundi. Vel illis quibus hæc pauperis ſpiritus merces eſt: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Perfectus hic fructus eſt, & abſoluta* profeſſio eſt, & præparati regni nõ incerta traditio. Aut nunquid adoleſcens minus aliquid horum confitebatur? Nam exæquata ad amorem ſuum dilectione proximi, quid de boni operis conſummatione nõ egerat? Interdum enim indulgentem officioſumq; eſſe, non perfectæ eſt charitatis: perfecta autem charitas omne huiuſcemodi indulgentiæ implebit officium, cum non reliquerit quod alteri debeat, qui tantum alteri quantum ſibi reddat. Sed ignoratione conſummati ſacramenti detentum ſcribam, per * profeſſionem fidei dominus collaudans, & non longe eum à dei regno eſſe reſpondens, non tamen eum in ipſa iam beatæ ſpei poſſeſſione conſtituit. Tendebat enim felici curſu, etſi ignoranti, & prælata omnibus dilectione dei, & charitate proximi ſuæ ipſius dilectioni exæquata, cum tamen ei ipſi proximi charitati amorem dei prętuliſſet, iam non holocauſtomatum & ſacrificiorum præſcriptis continebatur. Non erat longe iſtud ab Euangelico ſacramento: & quur non longe à dei regno ſit; qui futurus magis in dei regno ſit, ex ipſis dictis domini intelligendum eſt. Sequitur enim: Et nemo audebat iam eum interrogare. Et reſpondens Ieſus dixit docens in tem

Quare ſcribæ dominus dixit, non longe es à regno dei

Al poſſeſsio*

*Al*promiſſionem*

plo: Quomodo dicunt ſcribæ Chriſtum filium eſſe Dauid? Ipſe enim Dauid dicit in ſpiritu ſancto: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Ipſe Dauid dicit eum dominum, & unde eſt filius eius? Non longe igitur à dei regno eſt ſcriba unum deum confitens, qui ultra omnia eſſet diligendus: ſed admonetur ſua ipſius profeſſione, cur ſacramentum legis ignoret, & Chriſtum dominum filium dei neſciat per natiuitatis naturam in fide unius domini confitendum. Et quia per unius domini ſacramentum manere, non relinqui uidebatur, ſcribam admonet, quomodo Chriſtum Dauid filium eſſe diceret, cum Dauid eum dominũ ſuũ eſſet profeſſus, nec natura ſineret, ut qui tanto patriarchę eſſet filius, eſſet & dominus. Hoc ideo, ut ſcriba ſecundum carnem & partum Mariæ quòd ex Dauid eſſet, ſolum eum intelligens, dominum potius ſecundum ſpiritum Dauid meminiſſet eſſe, quàm filium. Et id quod dictũ eſt: Audi Iſrael. Dominus deus tuus deus unus eſt, à domini unius ſacramento Chriſtum non ſepararet, cum tantus patriarcha & prophetes eum, qui ex utero domini ante luciferum genitus fuiſſet, dominum ſibi profiteretur. Nõ utiq; immemor legis, neq; ignorans dominum alium nõ confitendum, ſed eum qui ſacramento naturalis natiuitatis ex incorporali dei utero ſubſtitiſſet, abſq; uiolatæ legis fide dominum eſſe intelligendum, cum unus ex uno per unius domini naturam haberet in ſe naturale quod dominus eſt. Quis ergo etiam nunc relictus eſt ambigendi locus? Dominus ipſe præcipuum mandatum legis in unius domini confeſſione ac dilectione docens eſſe non ſuo ad ſcribam, ſed prophetę teſtimonio eſt uſus, eſſe ſe dominum, dominum ſe tamẽ ſemper per id quod dei filius eſt eſſe ſignificans. Per id enim in ſacramento dei unius per natiuitatem manet, quia dei in ſe naturam dei natiuitas tenens, in deum alterum non excedat diuerſitate naturæ, & ueritas generationis nec patri adimat ne nõ deus ſit, nec filio non perficiat ne non ſit & dominus. Atq; ita neq; autoritatem pater amittit, nec naturam filius non tenet, per quod nec deus pater nõ dominus unus eſt, neq; unigenitus deus dominus ſeparatur ab uno, cum ex uno domino unus ipſe ſubſiſtat in dominum, dominum unum eſſe ita ex lege docens, ut ſe quoq; dominum, propheta teſtante confirmet. Tendat per cæteras impij furoris propoſitiones fidei Euangelicæ reſponſio, & his ipſis quibus impugnatur repugnet, & armis excidij ſui uincens, unius ſpiritus dicta, unius quoq; fidei demonſtret eſſe doctrinam. Neq; enim alius eſt Chriſtus, quàm qui eſt prædicatus, deus ſcilicet uerus, & in dei unius ueri gloria manens: & ſicut ſe dominũ ex lege dũ negare uideretur, profeſſus, ita & in Euangelijs uerum ſe deũ dum nõ confiteri exiſtimatur, oſtendens, Hoc enim ſe dicto eius, ne cũ uerũ deũ eſſe hæretici confiteantur, excuſant: Hæc eſt autẽ uita æterna, ut ſciant te ſolũ uerũ deũ, & quem miſiſti Ieſum

Dixit dominus domino meo

Hæc eſt aũt uita æterna &c.

Chriſtum

Chriſtum. In eo namq; quod ait, te ſolum uerum deum, ſeparare ſe à ueritate dei per exceptionem ſolitarij exiſtimatur, cum ſolus uerus deus niſi ſe tantum ſolitarium deum non patiatur intelligi. Et uere iſtud fides apoſtolica non patitur duos ueros deos credi, quia naturæ unius dei nihil alienum naturæ eiuſdem exæquandum ſit ueritati. Non erit enim in dei unius ueritate deus unus, ſi extra naturam unius dei ueri, alterius generis & nõ ſecundum natiuitatem naturalis ſibi deus, uerus deus exiſtat. Sed ut in hoc ipſo eodem dicto nõ ambigue ipſe ſe in unius dei ueri naturam deũ uerum profeſſus eſſe intelligatur, à ſuperioribus huic tamen dicto cõtinuatis atq; iunctis profeſſionibus reſponſionis noſtrę ſermo deſcendat, ut per gradus demonſtratæ fidei iam in ipſo apice ueri dei Chriſti, libertatis noſtræ fiducia conquieſcat. Poſt ſacramentũ itaq; ſermonis eius quo dixerat: Qui me uidet, uidet & patrem, & non creditis mihi quòd ego in patre, & pater in me eſt. Et uerba quę ego loquor uobis, nõ à me loquor, ſed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Credite mihi, quoniam ego in patre, & pater in me eſt: ſin autem, uel propter opera ipſa credite. Poſt multiplicem ergo hunc ingentium myſteriorũ ſermonem ſequitur reſpondentium diſcipulorum ſermo iſte: Nunc ergo ſcimus quia noſti omnia, & non habes neceſſitatem ut aliquis te interroget, in hoc credimus quoniam à deo exiſti. Virtutibus in eo dei, naturam quoq; dei intellexerunt: neq; enim noſſe omnia, & cordium cogitationes ſcire, miſſi potius à deo poſſet eſſe, quàm nati. In hoc ergo credere ſe profitentur, quòd à deo exierit, quia naturæ in eo dei eſſet poteſtas. Intelligentiam autem eorum collaudans dominus reſpondit, non utiq; quòd miſſus eſſet, ſed quòd à deo exiſſet, profectum natiuitatis ex incorporali deo ſub exitionis ſignificatione teſtantium. Nam & ipſe natiuitatem ſuam ſub exitionis demonſtratione fuerat eloquutus, dicens: Vos me amatis, & creditis quoniam à deo exiui, & à patre ueni in hunc mundũ. A patre enim in hunc mundum uenerat, quia à deo exierat. Nam ut natiuitatem ſuam in exitione ſignificaſſe intelligeretur, ſubiecit, ſe à patre ueniſſe. Et cum per id à patre uenerit, quia à deo exierit, exitio eius à deo abſoluta natiuitas eſt, quam paterni nominis eſt profeſſio conſequuta. Intelligentibus itaque apoſtolis hoc exitionis ſacramentum, hæc loquutus eſt: Modo creditis: Ecce uenit hora & nunc uenit, ut diſpergatur unuſquiſque in ſua, & me ſolum relinquatis, ſed non ſum ſolus, quoniam pater mecum eſt: ut exitionem illam, non alienationem à deo patre doceret eſſe, ſed de natiuitate naturam in ſe dei patris naſcendo retinentem, ſubiecit, nõ ſe ſolum eſſe, ſed patrem ſecum eſſe, uirtute utiq; atq; unitate naturæ, cũ ſecũ pater in ſe manens, eſſet in loquente ſe, atq; in operante & operans & loquens. Deinde ut cauſam totius huius ſui ſermonis oſtendereret, adiecit: Hæc loquutus ſum uobis, ut in me pacem habeatis. In hoc autem ſeculo tribulationem

Exitio Chriſti à deo, eſt eius abſoluta natiuitas

tribulationem habebitis,ſed animi æqui eſtote,quia uici ego mundum. Lo quutus ergo iſta eſt, ut pacifici in eo manerent, neq; diſſentionum ſtudio *ſuæ perfidiæ diſceptationibus diſſiderent,cum qui ſolus relinqueretur,nō ſolus eſſet,& qui à deo exiſſet,eum à quo exiſſet deum in ſe haberet.Dein de in ſeculo uexati, patientes promiſſionū eius eſſent, qui mundum à deo exeundo,& deū ſecum habendo uiciſſet. Poſtremo totius myſterij fidem eloquuturus,eleuatis in cœlum oculis,ait:Pater uenit hora, honorifica filiū tuum,ut & filius tuus honorificet te.Sicut dediſti illi poteſtatem omnis car nis,ut omne quod dediſti illi,det ei uitam æternam. An ne tibi infirmus ui detur,cum honorificari ſe rogat?Sit planè infirmus, niſi honorificari ſe id circo poſtulat,ut ipſe honorificet honorificantem. De honore autem acci piendo & reddendo, libro alio tractauimus, & eadem reuoluere admodū ocioſum eſt. Certe non ambigitur gloriam idcirco poſci,ut glorificetur im partiens,ſed fortè in eo imbecillis eſt, quòd poteſtatem omnis carnis acce pit.Sit quoq; acceptio poteſtatis imbecilla,niſi potens eſt illis quos accipit, uitæ tribuere æternitatem:Sed in eo ipſo quoque quod accipit,naturæ ali qua infirmitas arguitur.Sit planè acceptio infirmitatis, niſi Chriſtus ex na tiuitate potius quàm ex innaſcibilitate deus uerus eſt.Quòd ſi acceptio po teſtatis,ſola eſt ſignificatio natiuitatis, in qua accipit id quod eſt, nō eſt in firmitati datio deputanda,quæ totū hoc naſcentem conſummat eſſe quod deus. Cum enim innaſcibilis deus ad perfectam diuinæ beatitudinis nati uitatem unigenito deo autor ſit,autorem natiuitatis eſſe ſacramentum pa ternum eſt. Cæterum non habet contumeliam, quæ autoris ſui exprimit imaginem: quod enim pater dedit poteſtatem in hoc filium genuit, quod filius accepit,natiuitatem cōſummat.Dedit enim ei poteſtatem omnis car nis, & ad id dediſſe, ut det eis uitam æternam: habet in dante quòd pater eſt,& in accipiente quòd deus eſt,cum & in eo ſignificetur pater eſſe quòd dederit,& in eo filius deus maneat,quòd uitæ æternæ dandę ſumpſerit po teſtatem. Naturalis igitur filio dei & congenita omnis poteſtas eſt,quæ cū data ſit, non alienata eſt per id ab autore,quia data eſt, cum quod eſt au toris,hoc datum ſit, dare ſcilicet uitam æternam, & corruptionem in incor ruptionem mutare. Dedit itaque pater omnia, & accepit filius omnia, ne que ambiguum eſt, cum dixerit: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt. Et hic quidem non creationum ſpecies, neq; elementorū diuerſas ſubſtitutiones præſens ſermo ſignificat,ſed beatę atq; abſolutę diuinitatis nobis gloriam pandens, deum in his oſtendit intelligendum eſſe quæ ſua ſunt in uirtute, in æternitate,in prouidentia,in poteſtate. Non quòd hæc deus ita habeat, tanquam aliud quid extra iſta eſſe credendus ſit, ſed quòd in his ad ali quantulam ſenſus noſtri opinionem ſignificatus ſit ipſe qui habeat. Vni genitus igitur in his ſe docens ſubſtitiſſe, quæ patris ſunt, cum ex ſe

Al's* ſuper fi de uel fidei

ſumpturum eſſe ſanctum ſpiritũ dixiſſet, adiecit: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt, propterea dixi, de meo accipiet. Omnia quæ patris ſunt, ſua ſunt, tradita utiq; & accepta. Sed data non infirmant * natiuitatem, quæ in his cum conſtituunt eſſe quibus pater eſt. His igitur nunc gradibus præmiſſæ de ſe intelligentiæ uſus eſt, ut cum ſe à deo exiſſe docuiſſet, ſecumq; eſſe patrem profeſſus eſſet, ſeq; mundũ uiciſſe teſtatus eſſet, & honorandus à patre, patrem eſſet honoraturus, & accepta poteſtate in danda uniuerſę carni uitæ æternitate eſſet uſurus, tum poſtremo omnia hæc tali abſolutione concluderet: Hæc eſt autẽ uita æterna, ut ſciant te ſolum deum uerum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Vitæ æternæ fidem uel loqui ô hæretice diſce uel credere, & ſepara à deo Chriſtum ſi potes, à patre filium, à deo uero ſuper omnia deum, à ſolo unum. Vnus enim dominus eſt Ieſus Chriſtus. Si uita æterna eſt in deum ſolum uerum credidiſſe, ſed non ſine Chriſto, ſeparato Chriſto à ſolo deo uero, in confeſſione ſolius dei ueri, uita æterna non capitur. Non intelligo quo modo nobis à deo uero ſeparandus ad fidem ſit, qui non ſit ſeparabilis ad ſalutem. Quanquam igitur ſciam moroſas difficilium quæſtionum abſolutiones legentium deſiderijs graues eſſe, tamen dilata ad modicum totius ueritatis demonſtratione, indulgeri mihi exiſtimo non ſine aliquo fidei profectu his ipſis dictis Euangelicis tecum hæretice luctanti. Audis profeſſionem domini dicentis: Hęc eſt autem uita æterna, ut ſciant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Quæro quid ſit quod ſenſum moueat, ne uerus deus Chriſtus ſit. Non enim tibi nunc quid de Chriſto credideris ſignificatio aliqua alia ſubiecta demonſtrat. Non habes quicquam præter quàm Ieſum Chriſtum: non filium hominis, ut de ſe ſolet dicere: non filium dei ut profiteri ei de ſe uſitatum eſt: non deſcendentem panem uiuum de cœlis, quod cum multorum ſcandalo de ſe frequenter aſſerit, ſed dicens, te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum omnem prænominum & cognominum ſuorum, uel naturalium, uel aſſumptorum conſuetudinem prætermiſit, ut cum confitendus ſolus uerus deus & Chriſtus Ieſus æternitatem præſtarent, ſine dubio in ea Ieſus Chriſtus eſſet ſignificatiõe, qua deus eſt. Sed fortè quod ait, te ſolum, communionem atque unitatem ſuam à deo ſeparat. Separet ſanè, ſi non ad id quod ait, te ſolum uerum deum, continuo ſubiecit: & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et ſenſum audientis interrogo quid credendus ſit Ieſus Chriſtus, cum ad id quod pater ſolus deus uerus credendus ſit, credendus & Chriſtus eſt? Sed ſolus fortè pater deus uerus Chriſto nõ relinquit ut deus ſit. Nõ relinquat ſanè, ſi unus deus pater Chriſto ut unus ſit dominus, non relinquit. Quòd ſi unus deus pater Chriſto non adimit ut unus ſit dominus, ita ſolus deus pater uerus Chriſto Ieſu non auferat ut uerus deus ſit, cum ad uitæ æternæ meritum hoc proficat, ut cum credatur ſolus

Al's diuinitatem*

Hæc uita eſt æterna ut ſciant te ſolum

ſolus uerus deus,credatur & Chriſtus.Quid nunc rogo ſtultitiæ tuæ ſenſu Chriſto deputans hæretice,ut cum creditur deo patri,credatur & Chriſto, qui uitam æternam tribuit, quia honorificandus à patre patrem honorificauit,quia mundũ uicit,quia ſolus relinquendus nõ ſolus eſt,ſed ſecum habet patrẽ,quia à deo exiuit,atq; à patre uenit? Quid igitur in tantis dei uirtutibus nato,naturæ ac ueritatis imparties? Solum enim uerum deum patrem inutiliter credimus,niſi credamus & quem miſit Ieſum Chriſtũ.Quid hæres? quid moraris? quid Chriſtus cõfitendus ſit doce,nam qui quæ ſcripta ſunt negas,quid reſtat,niſi ut quæ non ſcripta ſunt credas. O infelix uoluntas,ô ueritati obnitens falſitas, cum in fide & confeſſione ueri dei patris Chriſtus unitus ſit,rogo qua fide uerus deus negatus creatura eſſe dicitur, cum fides nulla ſit in ſolum uerum deum credidiſſe ſine Chriſto? Sed anguſtum te hæretice & diuini ſpiritus incapacem cœleſtium dictorum non adit ſenſus,& uipereo inſpiratus errore,Chriſtum uerum deum neſcis in fide ſolius ueri dei ad uitæ æternitatem confitendum. Sed eccleſiæ fides ſolum uerum deum patem confeſſa,confitetur & Chriſtũ: neq; uerum Chriſtum deum confitendo,non & ſolum uerum deum patrem confitetur.Neque rurſum ſolum uerum deum patrem confeſſa, non confitetur & Chriſtum. Per id enim & Chriſtum confeſſa deum uerum eſt,quòd ſolum uerum deum confeſſa ſit patrem. Ita quod ſolus pater deus uerus eſt, deum uerum eſſe confirmat & Chriſtum. Non enim unigenito deo naturæ demutationem naturalis natiuitas intulit,& qui ex ſubſiſtente deo ſecundum diuinæ generationis naturam deus ſubſiſtit, ab eo qui ſolus uerus deus eſt inſeparabilis eſt ueritate naturę.Tenuit enim natura ueritatis ſuę ordinem, ut natiuitatis ueritatem ueritas naturalis inueheret, nec alterius ex ſe generis deum deus unus afferret. Atq; ita ſacramentũ dei nec in ſolitudine, nec in diuerſitate conſiſtit,cum neq; alter deus deputetur qui ex deo cum naturæ ſuæ proprietate ſubſtiterit,neq; in unione maneat, quem patrem natiuitatis ueritas doceat confitendũ.Non deſeruit igitur natus deus naturæ ſuæ proprietatem, & naturali in eo uirtute eſt,cuius in ſe tenet naturali natiuitate naturam. Non enim in eo deus aut demutatus aut degener eſt, cum ſi quod uitium natiuitatis intuliſſet ei, potius naturæ cõtumeliam per quam natiuitas ſubſiſtebat, inferret, dum quod ex ſe eſt deſineret eſſe quod ſuũ eſt.Atq; ita non eum demutatio corrumpebat,eo qui ſubſtantiam nouam natiuitate ſubſiſteret, ſed eum qui natiuitate filij impotens naturæ ſuæ tenere conſtantiam externum aliquid à ſe alienumq; genuiſſet. Non eſt autem,ut ſæpe iam commemorauimus, in unitate dei patris & dei filij humanarum uitium opinionum,ut ſit uel extenſio, uel ſeries,uel fluxus,ut aut riuum fons effundat ab origine,aut ramum arbor teneat in caudice,aut calorem ignis emittat in ſpacium.*Hæc enim inſeparabili protenſione manent

potius

tius de re quàm ſibi ſunt, dum & calor in igne eſt, & in arbore ramus eſt, & riuus in fonte eſt. Et hæc ipſa res ſola ſibi eſt potius, quàm res ex re ſubſtituta eſt: quia nõ aliud arbor quàm ramus, neq; ignis quàm calor, neq; fons poſſit eſſe quàm riuus. At uero unigenitus deus ex perfecta atque inenarrabili natiuitate ſubſiſtens deus eſt, & uera progenies innaſcibilis dei eſt, & incorporalis naturæ generatio incorporalis, deus uiuus & uerus à uiuente deo uero, & inſeparabilis à deo naturę deus, dum ſubſiſtens natiuitas nõ alterius naturæ deũ perficit, neq; generatio quæ ſubſtantiam prouehebat, ſuſtantiæ naturam demutauit in genere, ſed diſpenſationem aſſumptæ carnis, & per exinaniendi ſe ex dei forma obedientiam, naturę ſibi nouitatem Chriſtus homo natus intulerat, non uirtutis naturæq; damno, ſed habitus demutatione exinaniens ſe. Igitur ex dei forma ſerui formam natus accepe rat. Sed hanc carnis aſſumptionem, ea cũ qua ſibi naturalis unitas erat patris natura non ſineret, &*nouitas temporalis, licet maneret in uirtute naturæ, amiſerat tamen cum forma dei naturæ dei ſecundum aſſumptũ hominem unitatem. Sed ſumma diſpenſationis hæc erat, ut totus nunc filius homo ſcilicet & deus per indulgentiam paternæ uoluntatis, unitate paternæ naturæ*maneret, & qui manebat in uirtute naturę, maneret quoq; in genere naturę. Id enim homini acquirebat ut deus eſſet. Sed manere in dei unitate aſſumptus homo nullo modo poterat, niſi per unitatem dei in unitatẽ dei naturalem euaderet. Vt per hoc quod in natura dei erat deus uerbum, uerbum quoq; caro factum rurſum in natura dei ineſſet. Atq; ita homo Ieſus Chriſtus maneret in gloria dei patris, ſi in uerbi gloriam caro eſſet unita, rediretq; tunc in naturæ paternæ etiam ſecundum hominem unitatem uerbum caro factum, cum gloriam uerbi caro aſſumpta tenuiſſet. Reddenda igitur apud ſeipſum patri erat unitas ſua, ut naturę ſuę natiuitas in ſe rurſum glorificanda reſideret, quia diſpenſationis nouitas offenſionem*unitatis intulerat, & unitas ut perfecta antea fuerat, nulla eſſe nunc poterat, niſi glorificata apud ſe fuiſſet carnis aſſumptio. Et idcirco tanto antea præparato ad fidei huius intelligentiam ſenſu, cum dixiſſet: Hæc eſt autẽ uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, ſubiecit ſecundũ diſpenſationis ſuæ obedientiam: Ego te glorificaui ſuper terram, opus conſummaui quod dediſti mihi ut facerem. Poſtq; ut meritũ obedientię & ſacramentum totius diſpenſationis intelligeremus, adiecit: Et nũc glorifica me tu pater apud temetipſum gloria quam habebam anteq; ſeculum eſſet apud te. Qui manere Chriſtũ in natura dei denegat, & inſeparabilem eſſe atq; indifferentẽ à ſolo deo uero nõ credit, reſpondeat quæ huius petitionis ſit ratio: Et nunc glorifica me tu pater apud temetipſum. Quid enim cauſæ eſt, ut pater eũ glorificet apud ſemetipſum? aut quæ uerbi huius ſignificatio eſt? quiue ſignificationis effectus eſt? Pater namq; nõ

*Al's * hæc eni à ſe inſeparabili protenſio ne manent potius detenta q̃ ſibi inſunt.*

Non aliud arbor quàm ramus, neq; ignis quàm calor &c.

*Al's *natiuitas*

*Al's *ineſſet*

*Al's *uirtutis*

Et nunc glorifica me apud temetipſum

eget gloriæ,nec ſe exinaniuerat de forma gloriæ ſuæ.Quo modo ergo apud ſemetipſum glorificaturus eſt filium, & ea gloria quam habuit apud eum ante mundi conſtitutionem? Sed apud eum habere quis ſenſus eſt? Non enim ait,gloriam quam habebam anteq̃ ſeculũ eſſet, cũ eſſem apud te,ſed gloriam quã habebam apud te.Eſſe enim apud te,conſiſtentem ſignificat: habere autem apud te, naturæ ſacramentũ docet. Glorifica uero apud te, nõ idem eſt quod glorifica me. Non enim ſemetipſum glorificari tantũ ita ut ſibi aliquid ſit propriũ gloriæ rogat,ſed apud ſemetipſum patrem glorificari ſe ab eo precatur. Vt enim in unitate ſua maneret,ut manſerat,glorificaturus eum apud ſe pater erat,quia gloriæ ſuæ unitatem per obedientiam diſpenſationis exceſſerat, ſcilicet ut in ea natura per glorificationem rurſus eſſet,in qua ſacramento erat diuinæ natiuitatis unitus,eſſetq̃ patri apud ſemetipſum glorificatus,ut quod apud eum aute habebat maneret,neq̃ abalienaret ab eo formæ dei naturam formæ ſeruilis aſſumptio, ſed apud ſemetipſum glorificaret formam ſerui,ut maneret dei forma,quia qui in forma ſerui manſerat,idem erat in forma dei.Et cum ſerui forma glorificanda eſſet in dei forma,apud eum ipſum glorificanda erat in cuius forma formæ ſeruilis erat habitus honorandus.Non noua uero hæc,neq̃ nunc primum Euangelicis doctrinis conſignata,uox domini eſt,& hoc ipſum glorificandi filij apud ſemetipſum dei patris ſacramentum pulcherrima illa ſpei ſuæ gratulatione teſtatus eſt, tunc cum Iuda ad proditionem exeunte, gaudio cõſummandæ ſuæ diſpenſationis elatus hæc dixit: Nunc honorificatus eſt filius hominis,& deus honorificatus eſt in eo. Si deus honorificatus eſt in eo,& deus honorificauit eum in ſe,& deus protinus honorificauit eũ,quid limoſi corporis graues animæ, & ſordente peccatis conſcientia fœtidæ cœnoſæq̃ uſq̃ ad iudiciũ diuinæ de ſe profeſſionis inflamur? & arbitros nos naturæ cœleſtis deputantes, impijs ad deum calumniæ noſtræ diſputationibus fallimus? Quanta potuit enim dominus uerborũ ſimplicitate Euangelicam fidem locutus eſt: & in tantum ad intelligentiam noſtram ſermones aptauit,in quantum naturæ noſtræ ferret infirmitas, nõ tamen ut quicquam minus dignũ naturæ ſuæ maieſtate loqueretur. Et primam quidem dicti ſui ſignificationem non ambiguam exiſtimo,cum ait: Nunc honorificatus eſt filius hominis.Gloria enim omnis non uerbo,ſed carni acquirebatur,id eſt,nõ natiuitati dei ſed nati hominis diſpenſationi. Hoc uero quod ſequitur quid ſignificet interrogo: Et deus honorificatus eſt in eo. Honorificatum enim in eo deum audio, & quid iſtud ſit ſecundum intelligentiam tuam hæretice ignoro.Deus in eo honorificatus eſt, in filio utiq̃ hominis. Et quæro an filius hominis idem ſit & filius dei, & cum non aliud ſit filius hominis,neq̃ aliud filius dei,uerbum enim caro factum eſt: & cum qui filius dei eſt, ipſe & hominis ſit filius, requiro quis in hoc filio hominis, qui

Gloria non uerbo, ſed carni quærebatur

&

& filius dei eſt, glorificatus ſit deus, q̃a in filio hominis, qui & filius dei eſt, glorificatus deus eſt? Videamus quid ſit hoc quod tertio ſubditur: Si deus glorificatus eſt in eo, deus glorificauit eũ in ſe. Quod iſtud rogo ſacramenti myſterium eſt? Deus in filio hominis glorificato glorificatum deum glorificat in ſe. In filio hominis dei gloria eſt, & gloria dei gloria filij hominis. Deus glorificat eum in ſeſe, homo utiq; non per ſe glorificatur. Neq; rurſum qui in homine glorificatur deus, licet gloriam accipiat, nõ tamen aliud ipſe quàm deus eſt. At uero cum glorificato filio hominis, glorificans deũ deus glorificat in ſeſe, inuenio naturæ gloriam in gloriam naturæ, naturam glorificantis aſſumi. Non enim ſe deus glorificat, ſed glorificat deum in homine glorificatum in ſeſe. Quòd autem glorificat in ſeſe, licet non ſe glorificet, tamen in naturæ ſuæ gloriam naturam glorificantis aſſumit. Et cũ glorificans deũ deus, quia glorificatus in homine ſit, glorificat in ſeſe, eum quem glorificauit in ſeſe ineſſe demonſtrat cum eum glorificat in ſeſe. Affer nunc quiſquis es hęretice flexuoſę doctrinę tuæ ineuolubiles quęſtiones, quę cũ ſe nodis ſuis illigent, in nullo tamen agmine hærendi moleſtiam continebunt. Filius enim hominis glorificatur, & glorificatur in eo deus, & deus glorificatum eum in homine glorificauit in ſeſe. Nõ enim idipſum eſt glorificari filium hominis, quod & glorificari in filio hominis deum: uel glorificari in ſeſe, glorificatum in homine deum. Loquere hoc ſecundum impietatis tuæ ſenſum uerbis tuis quid uelis eſſe glorificare in filio hominis deũ. Vtiq; aut Chriſtũ neceſſe eſt eſſe qui glorificatur in carne, aut patrem qui glorificatur in Chriſto. Si Chriſtus eſt deus, certe Chriſtus eſt qui glorificatur in carne. Si pater eſt, ſacramentum unitatis eſt, cum pater glorificatur in filio. Aut Chriſtum cõfitendo deum, etiam inuitus loqueris, aut patrem deum intelligendo, naturam dei patris non negabis in Chriſto. Atq; hæc de glorificato filio hominis glorificato in eodem deo dicta ſint. De eo uero quòd glorificatum in filio hominis deum deus glorificat in ſeſe, in quo tandem tibi relictam facultatem exerendæ impietatis exiſtimas, ne ſecundum naturæ ueritatem uerus deus Chriſtus ſit? Chriſtum enim deus natũ hominem clarificat in ſeſe, nunquid extra ſe eſt quem clarificat in ſeſe? Reddit enim in ſe Chriſto gloriam quam apud ſe habuit: & cum in forma dei aſſumptio formæ ſeruilis aſſumit, in ſe glorificatur glorificatus in homine deus, qui ante natiuitatis diſpenſationem in ſeſe erat, & per formam ſui, & per naturam natiuitatis unitus. Natiuitas enim nõ nouæ neq; alienæ naturæ deum fecerat, ſed naturalis filius patri naturali generatione ſubſtiterat. Et cum poſt natiuitatem hominis glorificatus in homine, in naturę ſuæ rurſum gloriam clareſcit, in ſe eum deus clarificat, cum in naturæ paternæ gloriam, ab ea per diſpenſationem euacuatus aſſumitur. Concludit autem audaciſſimum impietatis tuæ furorem apoſtolica fides, ne quò licentia liberæ

p 2 intelligentiæ

intelligentiæ euageris,cum ait:Omnis lingua confitebitur quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris.Quem enim in ſeſe pater glorificauit,in eius gloria confitendus eſt, & qui in patris gloria confitendus eſt:quem in ſe pater glorificauit,in his ſine dubio intelligendus eſt eſſe, quibus pater eſt,cum & in ſe eum glorificauerit,& in gloria eius ſit confitendus. Non enim hic nūc tantummodo in gloria dei eſt,ſed in gloria dei patris eſt. Necꝫ glorificauit gloria exteriore,ſed glorificauit gloria in ſeſe, in eam eum quæ ſua eſt gloriam reſumendo,& in eam gloriam quam apud eum habuit, eum & apud ſe glorificat & in ſeſe.Atqꝫ ita inſeparabilis à fidei huius coniunctione intelligitur etiam ſub hominis humilitate,ſic dicens:Hęc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtū.Cum & ſine Chriſto,ſolo deo patre cognito,uita æterna nō ſit,& Criſtus glorificatus in patre ſit.Si autē ea demum uita æterna eſt,ſolum uerum deum patrem noſſe, & quem miſit Ieſum Chriſtū,nō exiſtimetur planè uerus deus Chriſtus,ſi uita ſit in deum credidiſſe ſine Chriſto,& quòd ſolus deus pater deus uerus eſt,nō pertineat ad deum Chriſtum,niſi gloria Chriſti*omnis in ſolo uero deo patre eſt. Si enim in ſe deū glorificat pater, & ſolus pater deus uerus eſt,nō extra ſolum uelum deum Chriſtus eſt, quia glorificatum in deum Chriſtum glorificet pater uerus deus ſolus in ſeſe. Et quòd à ſolo uero glorificatur in ſeſe,nō alienatur à ſolo uero,quia in ſe ſolo glorificatur à uero. Sed fortè piæ huic fidei noſtræ, impiæ perfidiæ tuæ occurrat aſſertio,ut aliena ab intelligenda dei ueri ſit hæc neceſſitatis cōfeſſio : Amē amen dico uobis,non poteſt filius à ſe facere quicq̄ niſi quod uiderit patrē facientem.Niſi duplicem reſponſionem duplex Iudæorum indignatio exigit, ſit hæc planè infirmitatis profeſſio, nihil ab ſe facere filium poſſe, niſi quod uiderit patrem facientem . Quod ſi Iudæis & uiolati ſabbati reatum obijcientibus , & æqualitatem in Chriſto dei per profeſſum ſibi deum patrem nō ferentibus , ſub eodem dicto ad utrunqꝫ reſponſum eſt, putas ne per cōfeſſionem reſponſionis poſſe dictorum occuli ueritatem? Et quanq̄ꝫ in alio libello tractatus hic à nobis locus fuerit, tamē quia modo nō obeſt, ſed etiam ad religionem proficit fidem retractari,eundem ipſum,quia cauſa poſtulat reuoluamus . Hinc autē primū reſponſionis neceſſitas orta eſt: Et propter hoc perſequebantur Iudæi Ieſum, & quærebant eum interficere,quoniam hæc faciebat ſabbato. Ira itaqꝫ eorum uſqꝫ ad cupiditatem interficiendi eum accendebatur propter opera ſabbato geſta.Sed uideamus quid dominus reſponderit:Pater meus uſque modo operatur, & ego operor.Quod rogo iſtud opus patris eſt,hæretice,demonſtra.Per filum enim & in filio omnia ſunt uiſibilia & inuiſibilia. Et tu qui ultra Euangelia ſapis, neceſſe eſt ut aliquibus arcanorū doctrinis cognitionē paterni operis adeptus,operantem nobis patrem oſtendas.Quòd ſi pater operatur in filio ſecundum

*Al's*hominis*

Non poteſt filius à ſe facere quicquam niſi quod uiderit patrem facientem

Pater meus uſque modo operatur, & ego operor

cundum quod ipſe ait: Verba quæ ego loquor uobis,non ego loquor,ſed pater qui in me manet,ipſe facit opera ſua,uides ne quid hoc ſit: Pater meus uſq; modo operatur? Hoc enim ideo ait,ut paternæ in ſe naturæ intelligeretur maieſtas in ſabbati opere poteſtatis ſuæ uſa natura. Cum enim in ſe operante operetur pater, ipſe neceſſe eſt patre operetur operante, atq; ideo ait:Pater meus uſq; modo operatur,ut ipſum illud præſens dictorum atq; geſtorum per ſe opus,paternæ in ſe naturæ exiſtimaretur operatio.Id enim quod uſq; modo operatur, unū atq; idem dicti temporiſq; momentum eſt, ut non aliud aliquod opus eſſe patris quàm ſuum hoc quod agit crederetur, cum per id quod uſq; modo pater operatur, hæc ipſa eſſet patris ſub eodem tempore ſermonis operatio. Ac ne fides intra cognitionem tantum patris relicta à uitæ æternæ ſpe abeſſet,continuo ſubiecit:Et ego operor, ut hoc ipſum quod modo operatur pater operetur & filius. Ac ſic perfectam fidem docuit, cum id quod modo eſt,eiuſdem tēporis opus ſit, & id quod operatur pater & filius,extra ſingularis ſit unionem. Sed geminatus eſt audientiū dolor,id enim ſequitur:Propter hoc magis quærebant eum Iudæi interficere, quod non ſolu m ſoluebat ſabbatum,ſed & patrem ſuum proprium dicebat deum, æqualem ſe faciens deo. Et hic rurſum admonebo & euangeliſtæ iudicio, & communi humani generis ſenſu filium in paternæ naturæ æqualitate eſſe. Aequalitatem autem non niſi ex eadem eſſe natura,quia natiuitas non habet aliunde quod maneat.Et omnis generatio à generante ſe nō ſit aliena, dum ad id quod maneat, ſubſiſtit ex eodem. Huic igitur duplicatæ indignationi uideamus quid dominus reſpondeat: Amen amen dico uobis, non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem. Quæcunque enim ille facit, eadem & filius facit ſimiliter. Niſi dicta propoſitionis propria ſunt, uim dictis præſumptione propriæ & infidelis intelligentiæ afferimus. Si autem irarum cauſis ſubiecta reſponſio eſt, fides noſtra potius loquitur quod docetur, quàm irreligioſa peruerſitas impietatis ſuæ defendit errorem. Quæramus ergo an de ſabbati opere hæc propria reſponſio ſit: Non poteſt filius à ſe facere quicquàm, niſi quod uiderit patrem facientem. Ait enim ſuperius: Pater meus uſq; modo operatur & ego operor.Si paternæ in ſe naturæ autoritate quod gerit,gerente patre agit,qui uſq; modo operatur in ſabbato, extra crimen eſt operis filius, in quo paternæ operationis præfertur autoritas.Non enim ad infirmitatem retulit,nōpoteſt, ſed ad autoritatem. Nam ab ſe non poteſt niſi uideat,neq; enim præſtat uidiſſe uirtutem, & cum nō præſtet uiſus uirtutem,naturam non infirmat non poſſe ſine uiſu, ſed autoritatem oſtendit ex uiſu.Id enim quod ait:Niſi uideat,conſcientiam ſignificat in uiſu,ſicut ad Apoſtolos in Euangelio ait: Ecce dico uobis,leuate oculos ueſtros,& uidete regiones quoniam albæ ſunt ad meſſem.Conſcientia

igitur in ſe naturæ paternæ quæ in ſe operatur operante, ne uiolaſſe ſabbatum dominus ſabbati crederetur, ait: Non poteſt filius ab ſe facere quicꝙ, niſi quod uiderit patrem facientem, ut id quod operatur, ex conſcientia naturæ in ſe operantis oſtenderet, cum & in ſe ſabbato operante uſq; modo pater operetur in ſabbato. Ad alterius uero indignationis dolorem conſequentis dicti retulit cauſam: Quæcunq; enim pater facit, eadem & filius ſimiliter facit. Exprobra infirmitatem dei filio, adime quoq; naturæ æqualitatem, ſi nō quęcunq; facit pater, eadem & filius facit ſimiliter. Si diſcrimen aliquod paternæ uirtutis atq; operationis admittitur, ſi quod ad æqualitatem uirtutis naturæꝗ; proprium eſt, honoris æqualitas nō poſtulatur. Ipſe enim in continuis ait: Vt omnes honorificent filiū ſicut honorificant patrē. Qui nō honorificat filium, nō honorificat patrem qui miſit illum. Diſcerne æqualitatem in honore nō diſpari, infirma naturam in eadem operatione uirtutis. Quid reſponſionis cauſam ad cōtumeliam diuinitatis inuadis? Ad operationē ſabbati reſpondit, nō ſe quicꝙ facere poſſe, niſi quod patrē facientem uidiſſet. Ad demonſtrationē uero æqualitatis, quæcunq; pater faceret, facere ſe profeſſus eſt. Tenet quod ad ſabbatū pertinet, ad opprobriū infirmitatis, ſi nō quæcunq; facit pater, eadem & filius facit ſimiliter. Si autem ſine exceptione quæcunq; ſunt, in quo tandem infirmitas reperietur, cū nulla quæ pater poſſit nō poſſit & filius? Aut in quo tandem per interceſſionem infirmitatis negatur æqualitas, cū unus atq; idem honor poſtuletur ad utrunq;? Quòd ſi eadem eſt uirtus operandi, & eadem eſt religio honorandi, nō intelligo in quo tandem naturæ infirmæ contumelia relinquatur, cū eadem ſit in patre & in filio & uirtutis poteſtas & honoris æqualitas. Et hæc quidē quamuis cū ipſa rerū abſolutione tractata ſint, tamē ne quid in eo quod ait dominus: Nō poteſt filius facare à ſe quicꝙ niſi quod uiderit patrem facientē, ad infirmandæ naturæ impietatē proficiat, potius quàm ad demonſtrandæ paternæ in ſe naturæ conſcientiam, per quā ex autoritate operatus in ſabbato eſt, dicti quoq; dominici ad id pertinentis demonſtranda cognitio eſt, quo ait: Et à me facio nihil, ſed ut docuit me pater, hæc loquor. Et qui me miſit, mecū eſt, & non reliquit me ſolū, quoniam ego quæ ſunt ei placita facio ſemper. Sentis ne quid ſit, nō quicꝙ poſſe facere filium, niſi uideat patrem facientem, & quo ſacramento dictum ſit: Et à me facio nihil? Et rurſum: Nō reliquit me ſolum, quoniam ego quæ ſunt ei placita, facio ſemper? Si enim ideo nihil ab ſe facit, quia in ſe manet pater, quomodo rurſum ideo ſe ſolū pater nō reliquit, quia quæ ſunt ei placita facit? Non concordat ſecundum ſenſum tuum hæretice, dictorum diuerſitas, ut nihil faciat à ſe niſi doctus à manente in ſe patre: & rurſum idcirco in ſe pater maneat, quia quæ ei ſunt placita gerit. Si enim nihil ab ſe facit propter manentem in ſe patrem, quo modo hinc ut in ſe pater maneat me

ritus

ritus eſt,quòd ea quæ ei placeant agit? Non enim meritum aliquod eſt,nõ ab ſe gerere quæ quis agat. Et contrà,quo modo patri quæ filius agat placita ſunt,cũ ea ipſa agat manens in filio pater? In anguſto es impietas,& te munitiſſima fidei noſtrę pietas concludit. Agit aliquid filius aut nõ agit? Si nõ agit, quo modo in his quæ agit placet? Si autẽ agit, quo modo agit in his quæ ab ſe nõ agit,cum & proprium ſit egiſſe quæ placeant,& ſine merito ſit non ab ſe egiſſe quæ geſſerit? Sed naturæ cui contradicis, hæc unitas eſt,ut ita per ſe agat,ne à ſe agat:& ita à ſe non agat, ut per ſe agat. Intellige agentem filium,& per eum agentem patrem. Non ab ſe agit, cum pater in eo manere monſtratur. Per ſe agit,cum ſecundum filij natiuitatem agit ipſe quæ placita ſunt. Infirmus ſit non ab ſe agendo,niſi adeo ipſe agit,ut quæ agit placeant. Non uero ſit in unitate naturæ, ſi nõ quæ ipſe agit, & in quibus placet,nõ ab ſe agit,ſed manens in eo ad agendum pater edocet. Ita & manendo docet pater, & filius agendo nõ ab ſe agit, & non ab ſe agens filius, cum quæ placita ſunt facit, ipſe agit. Ac ſic unitas naturæ retinetur in agendo,dum & ipſe operans non operatur ab ſe, & ipſe ab ſe non operans operatur. Adiunge quoq; huic illud quod ad opprobriũ infirmitatis uſurpas: Omne quod dat mihi pater,ad me ueniet, & uenientem ad me nõ repello,quia deſcendi de cœlo, nõ ut faciam uoluntatem meam, ſed uoluntatem patris qui me miſit. Sed fortè ſine uoluntatis libertate ſit filius,ut ei naturę infirmitas imperet neceſſitatem. Ideo autem neceſſitati ſit ſubditus nõ uoluntati,ut datos ſibi uenientes à patre nõ repellat. Sed ſacramenti unitatem in his dominus ſignificans, dum nõ repellit ſibi datos, dum nõ ſuam, ſed mittentis ſe agit uoluntatem,poſt repetitam hanc eandem Iudæis murmurantibus uocem,intelligentiæ noſtræ ſenſum confirmat,dicens: Omnis qui audiuit à patre & didicit,uenit ad me,nõ quòd uiderit patrẽ quiſquàm, niſi qui eſt à deo,hic uidit patrem. Amen dico uobis, qui credit in me,habet uitam æternam. Et quæro primũ,ubi auditus ſit pater,ubi docuerit audientes. Sed patrem nemo nouit,niſi qui à deo eſt. Et quo modo eum quiſquàm audierit, quem nemo uidit? Audiens ergo à patre ad filium ueni. Et cum filius auditur & docet, naturæ in eo paternæ proprietas & auditæ & docentis oſtenditur,ut hoc quod docet filius & auditur, paternæ doctrinæ intelligatur auditio. Nam cum nemo uiderit patrem, & ad filium ueniens, à patre audiat atq; diſcat ut ueniat,admonemur intelligere quid ſit & in loquente filio patrem docere, & in cõſpecto filio patrem qui à nemine ſit uiſus,audiri, quia naturæ paternæ proprietatem natiuitas filij in ſe perfecta contineat. Volens igitur unigenitus deus autoritatem paternam,ſalua in ſe naturæ unitate teſtari, & datos ſibi à patre non repellit,& uoluntatem non ſuam, ſed eius qui ſe miſit efficit? non quòd non uelit quæ agit, aut quòd nõ ipſe audiatur qui docet,ſed ut eum qui ſe mittat,& ſe qui miſſus eſt,ſub

An neceſſitas filij ſit

proprietate naturę indifferentis oſtenderet,cũ quę uult agit,& loquitur ea, & uoluntatẽ & opera & dicta patris eſſe ſignificet. Quòd autẽ ſit libere uo luntatis,nõ ambigue oſtendit cum ait:Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & uiuificat,ſic & filius quos uult uiuificat: cũ æqualis in patre & filio & uirtu‑ tis poteſtas & honoris dignitas manifeſtatur,ibi & libertas uolũtatis oſten ditur:cum autẽ unitas demonſtratur,ibi paternę uoluntatis ſignificatur af‑ fectio. Quæ enim uult pater,ea facit filius.facere autẽ plus eſt,quàm uolun tati obedire,quia obedire uoluntati,habet exterioris neceſſitatẽ: facere uo‑ luntatem,propriũ eſt unitati,cum factũ ſit uoluntatis.Et cũ filius uoluntatẽ patris facit, docet per naturæ indifferentiam, naturalem ſibi uoluntatẽ eſſe cum pátre,cũ uoluntas eius ſit,omne quod faciat. Vult planè filius omnia quæ pater uult, nec naturalis diſſentit uoluntas.Namq; cum hæc uoluntas patris ſit quã oſtendit dicens: Hæc eſt enim uoluntas patris mei, ut omnis qui uidet filiũ & credit in eum,habeat uitam æternam,& ſuſcitem eũ in no‑ uiſſimo die,audi nunc an filij à patre diſſentiens ſit uoluntas,cum ait: Pater quos mihi dediſti uolo ut ubi ego ſum,& illi ſint mecũ. Non ergo ambigi‑ tur filiũ uelle.Nam cum pater uelit credentes in filio uitam æternam habe‑ re,filius uult illic ubi ipſe ſit eſſe credentes,niſi fortè cohabitare Chriſto nõ ſit æternitas, aut non perfecta & beata in ſe credentibus tribuat Chriſtus, hæc dicens:Nemo nouit filiũ,niſi pater, neq; patrem quis nouit, niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare.An ne nõ in libertate eſt uoluntatis uolens no bis ſecreti illius paterni tribuere cõſcientiam, & adeo uoluntas ei libera eſt, ut cognitionem ſui atq; patris quibus uoluerit impartiat? Atq; ita inter pa trem & filiũ & natiuitatis & unitatis demonſtrata natura eſt, cũ ſic liber in uoluntate ſit filius,ut quod uolens agit,factum paternę ſit uoluntatis.Neſ‑ ciens planè diſpenſationem fidei, extra intelligentiam ſacramentorum eſt, & doctrinam Euangelij non adeptus,ab ſpe Euangelij peregrinatur. Cre‑ dendus eſt pater in filio,& filius in patre,per naturæ unitatem, per uirtutis poteſtatem,per honoris æqualitatem, per natiuitatis generationem. Sed contraria fortè huic noſtræ profeſſioni eſt domini teſtatio, cum ait: Pater maior me eſt.Hoc'ne hæretice,impietatis tuæ telum eſt? hæc furoris tui ar ma ſunt? Excidit ne tibi eccleſiam duos innaſcibiles neſcire, & duos patres non confiteri? Oblitus es mediatoris diſpenſationem, & in ea partum,cu‑ nas, ætatem, paſſionem, mortem, crucem? Et renaſcens non confeſſus es ex Maria filium dei natum? Si in his omnibus filius manens ait:Pater ma‑ ior me eſt,ignorandum exiſtimas hanc diſpenſationem ſalutis tuæ, exina‑ nitionem formæ dei eſſe? & patrem extra hanc humanarũ paſſionum aſ‑ ſumptonem,in illa incontaminatæ naturæ ſuæ beata æternitate ſine carnis noſtræ ſuſceptione manſiſſe? Nos enim unigenitum deum in forma dei manentem in natura hominis manſiſſe profitemur, neq; unitatem formæ

ſeruilis

ſeruilis in naturam diuinæ unitatis ſtatim refundimus,neq; rurſum corporali inſinuatione patrem in filio prædicamus, ſed ex eo eiuſdem generis genitam in ſe naturam naturaliter in ſe gignentem ſe habuiſſe naturam, quæ in forma naturæ ſe gignentis manens formam naturæ atq; infirmitatis corporalis acceperit.Erat enim humanæ naturæ proprietas, ſed nõ dei forma iam nõ erat,quia per eius exinanitionẽ ſerui erat forma ſuſcepta. Neq; eñ defecerat natura ne eſſet,ſed in ſe humilitatem terrenæ natiuitatis manens, ſibi dei natura ſuſceperat,generis ſui poteſtatem in habitu aſſumptæ humilitatis exercens,& ex deo deus natus, in forma * dei homo repertus, deũ ſe uirtutibus agens, neq; deus non erat quem geſtis ſuis docebat. Neq; enim homo,in cuius habitu repertus eſt,non manebat. Et idcirco in hoc eodem ſuperiore ſermone,naturæ ſibi cũ patre unitatem conteſtatus dixerat: Qui me uidet,uidet & patrem,& ego in patre,& pater in me. Quę utiq; differentiam nõ habent ex qualitate naturæ, cum cõtemplatio filij uiſum cõpleſſet & patrem,& unus in uno manens,unum nõ diſcernat ab uno,ac ne per contemplationem corporalem referre ex ſe paternæ cõtemplationis uiſum exiſtimaretur,ſubiecerat:Credite in me,quoniam ego in patre,& pater in me. Sin autẽ,uel propter opera credite. Vt cum uirtus naturæ res eſſet,& operatio ipſa uirtutis ſit poteſtas,per uirtutis poteſtatẽ,naturæ in ſe paternæ unitas noſceretur,cum in quantũ quiſq; deum cognouiſſet in naturę uirtute,in tantum deum patrem cognoſceret in poteſtate naturę. Et cum tantus quantus eſt pater, filius uidendũ in ſe patrem præſtaret & in geſtis, indifferens per id pater in filio cognoſceretur, per intelligentiam indifferentis pro poteſtate naturæ.Impleturus itaq; unigenitus deus carnis diſpenſationem, & acceptæ formæ ſeruilis ſacramentũ conſummaturus uſus eſt demonſtrandæ fidei noſtræ profeſſione,dicens:Audiſtis quoniam dixi uobis, uado & uenio ad uos.Si diligeretis me,gauderetis quoniam uado ad patrem,quia pater maior me eſt.His itaq; quæ ad naturam diuinitatis ſpectant,explicitis,hoc eodem ſuperiore ſermone nunquid profeſſio hæc aufert filio naturæ æqualitatem,quam natiuitas generata cõſummat? Aut nunquid unigenito deo cõtumelia eſt patrem ſibi innaſcibilem deũ eſſe,cum ex innaſcibili deo natiuitas unigenita in naturam unigenitam ſubſiſtat? Non enim ſuæ originis eſt filius,neq; natiuitatem ſibi nõ extans ipſe conquiſiuit ex nullo, ſed ex uiuente natura uiuens natura extans tenet in ſe naturæ poteſtatem, profeſſa autoritate naturæ,ut & honorem teſtetur,& gratiam ſumptæ natiuitatis in honorem, & hoc quidem patri debitũ reddens, ut obedientiam ſuam mittentis deputet uoluntati, nõ tamen ut naturæ unitatem obedientia humilitatis infirmet,factus obediens uſq; ad mortem.Num tamẽ poſt mortem non ſuper omne nomen eſt? Sed ſi fortè hinc inæqualis uidetur, quia ei poſt euacuationem formæ dei donatur hoc nomen, calumnia hæc

Al's* ſerui

ſacramen-

ſacramentum aſſumptæ humilitatis ignorat. Si enim natiuitas hominis naturam nouam intulit, & humilitas formam demutauit ſub aſſumptione ſeruili, nũc donatio nominis, formæ reddidit æqualitatem. Quid enim donatum ſit quære. Si enim hoc donatum quod dei eſt, naturæ huius donum ignobilitatem diuinæ illi nõ inuehit naturæ. Deniq; hoc nunc quod donatur ei nomen, & ſi habeat doni ſacramentum, nõ tamen habet in dono nominis nomen alienum. Donatur enim Ieſu, ut ei cœleſtia & terreſtria & inferna genu flectãt, & omnis lingua confiteatur quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. Confeſſionis ergo huius honor donatur, ut in gloria dei patris ſit cõfitendus. Cum audis itaq;: Pater maior me eſt, ſcito eum de quo ob meritum obedientiæ dictum eſt: Et donauit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen. Audi rurſum: Ego & pater unum ſumus. Et qui me uidet, uidet & patrem. Et ego in patre, & pater in me. Honorem donatæ confeſſionis intellige, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Quando igitur illud eſt, pater maior me eſt? nempe tum cum donatur ei nomen ſuper omne nomen. At contrà quando eſt, ego & pater unũ ſumus? nempe cum omnis lingua cõfiteatur quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. Si igitur donantis autoritate pater maior eſt, nunquid per doni cõfeſſionem minor filius eſt? Maior itaq; donans eſt, ſed minor iam nõ eſt cui unũ eſſe donatur. Si nõ hoc donatur Ieſu, ut cõfitendus ſit in gloria dei patris, minor patre eſt: ſi autẽ in ea gloria donatur ei eſſe qua pater eſt, habes & in donantis autoritate, quia pater maior eſt, & in donati cõfeſſione, quia unum ſunt. Maior itaq; pater filio eſt, & planè maior, cui tantum donat eſſe, quantus ipſe eſt: cui innaſcibilitatis eſſe imaginem, ſacramento natiuitatis impertit, quem ex ſe in forma ſua generat, quem rurſum de forma ſerui in forma dei renouat, quem in gloria ſua ſecundũ ſpiritũ Chriſtũ deum natum, donat rurſum eſſe in gloria ſua ſecundũ carnem Ieſum Chriſtũ deum natum, mortuũ. Cauſam igitur oſtendit, quur ſi eum diligerent, gauderent quòd ad patrem uadit, quia pater maior me eſt. Gaudiũ hoc utiq; ex dilectione docens eſſe, quia lætaretur dilectio Ieſum eſſe in gloria dei patris cõfitendum, & gloriæ huius reſumendæ meritũ continuo ſubiecit, dicens: Venit enim princeps mundi huius, & in me habet nihil. Nihil in eo princeps mũdi huius habet, quia ut homo habitu repertus, extra peccatũ carnis manebat in ſimilitudine carnis peccati de peccato peccatũ in carne cõdemnãs. Totũ autẽ hoc ad paterni mandati referens obedientiam, ſubiecit: Sed ut ſciat mũdus quoniam ego diligo patrẽ, & ſicut mandatũ dedit mihi pater, ſic facio, ſurgite eamus hinc. Ad conſummandũ corporeæ paſſionis ſacramentum per dilectionẽ efficiendi mandati paterni feſtinat exurgẽs corporeæ tamẽ aſſumptionis ſtatim myſteriũ pandens, per quam ei tanq; in uite modo palmitis ineſſemus, fructum nobis ut palmitibus, niſi ille uitis eſſet

Imò ſi non donat hoc quo maior eſt, quomodo non minor filius?

effectus

effectus,utilem nõ daturis. Atq; idcirco manere nos in ſe per fidem aſſumpti corporis monet, ut qui uerbum caro factum eſt,naturæ carnis ſuæ tanquam uiti palmites ineſſemus, à corpore huius humilitatis aſſumptione formam paternæ maieſtatis alienans, tum cum ſe ad unitatem palmitũ uitem profeſſus,agricolam patrem curioſum huius uitis oſtendit,cuius inutiles atq; inferaces palmites deſecans deputaret arſuros,dicẽs ita: Qui me uidet,uidet & patrem, & uerba quæ ego loquor, non à me loquor,ſed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Et credite mihi, quoniam ego in patre, & pater in me eſt, ut ſacramentum natiuitatis, & myſterium aſſumpti corporis manifeſtaret per continentiam dictorum ad id ueniens, ait: Quia pater maior me eſt. Et confeſtim, ut abſoluta dicti ratio ſubeſſet, & agricolæ,& uitis,& palmitum,ſubiecit exemplũ, aſſumptionem per id corporeæ humilitatis oſtendens. Et hinc cauſam eundi ad patrem,& dilectionis lætitiam cum ad patrem iret, docens eſſe oportere, quia pater maior ſe eſſet,à quo ſcilicet eſſet gloriam reſumpturus, apud quẽ,& in quo eſſet glorificandus,nõ nouello honore,ſed priſtino:neq; alieno,ſed quẽ apud eum habuit. Si itaq; nõ in ipſo glorificandus eſt,id eſt,ut ſit in gloria dei patris, cõtumeliam adſcribe naturæ:ſi uero quòd ab eo glorificatur, autoritas eſt, patrem maiorẽ in glorificandi autoritate cognoſce. Quid diſpenſationem ad impietatem trahis? Quid ſacramentum noſtræ ſalutis inuadis ad mortem? Glorificaturus filiũ pater maior eſt, glorificatus in patre filius minor nõ eſt. Aut quomodo minor eſt,qui in gloria dei patris eſt? Aut nunquid pater maior non eſt? Maior utiq; pater eſt,dum pater eſt:ſed filius dum filius eſt,minor nõ eſt. Natiuitas filij patrem conſtituit maiorem, minorem uero filiũ eſſe natiuitatis natura non patitur. Maior pater eſt,dum gloriam aſſumpto homini rogatur ut reddat:filius minor nõ eſt,dum gloriam reſumit apud patrem. Atq; ita & ſacramentũ natiuitatis, & diſpenſatio corporationis impletur. Nam & pater dum & pater eſt,& glorificat nunc filium hominis,maior eſt. Et pater & filius unum ſunt, dum ex patre natus filius, poſt aſſumptionem terreni corporis glorificatur in patre. Non habet itaq; natiuitas naturæ ignobilitatem, quia in forma dei eſt, qui ex deo naſcitur. Et cum differre ſignificatione ipſa exiſtimetur innaſcibilitas à natiuitate,natiuitas tamen nõ eſt extra innaſcibilitatis naturam, quia nõ ſumpſit aliunde quod ſubſiſtit. Nam & ſi nõ conſequuta ſit,ut coinnaſcibilis effecta ſit, accepit tamen ex innaſcibili deo eſſe,quod deus eſt. Fides igitur noſtra & ſi initium natiuitatis nõ apprehendens, unigenitum deum ſemper profiteatur,quia natura non ferat ut cœpiſſe aliquando confiteatur,cuius natiuitas omne initij tempus excedat,ſed quem ſemper eſſe & ante tempora confitetur,natum tamen in intemporali infinitate non ambigit, cum tamen ex initiabilis intelligentiæ natiuitate confeſſa. Sed hoc hæretici ad naturæ contumeliam

Pater maior, ſed filius non eſt minor

meliam ſumunt, quia dictum eſt: Pater maior me eſt. Vel illud: De die autẽ & hora nemo ſcit, neq; angeli in cœlis, neq; filius, niſi pater ſolus. Ignoratio ergo diei atq; horæ obijcitur unigenito deo, ut deus ex deo natus nõ ſit in ea naturæ perfectione qua deus eſt, cum neſciendi neceſſitate dominante, iam uis aliqua exterior eo potior ſit, quæ tanquam aduerſum ſe imbecillũ in ignorantiæ cum infirmitate detineat. Quin etiam ad huius nos intelligentiæ impietatem hæreticorum furor iure quodam neceſſariæ confeſſionis compellit, ut ita credendum ſit, quia & à domino dictum ſit ita, & uideri irreligioſiſſimum, profeſſionis eius de ſe proteſtationem diuerſa intelligentiæ noſtræ opione corrumpi. Ac primũ antequam dicti ratio & cauſa memoretur, ſenſu cõmunis iudicij ſentiendũ eſt, an credibile eſſe poſſit, ut aliquid ex omnibus neſciat, qui omnibus ad id quod ſunt, atq; erunt, autor eſt. Si enim omnia per Chriſtum, & in Chriſto, & ita per ipſum ut omnia in ipſo ſint, id quod neq; extra eum, neq; non per eum eſt, quomodo non etiam in ſcientia eius ſit, cum plerunq; ſcientia ea etiam, quæ neq; in ſe, neq; per ſe ſint, per uirtutem naturæ non neſciens apprehendat? At uero quod cauſam niſi ex eo nõ ſumit, & motum ad id quod eſt, eritq;, niſi intra ſe nõ capit, quomodo extra eius naturæ ſcientiam eſt, per quã, & in qua id quod efficiendum ſit, continetur? Cogitationes namq; humanas nõ tantum præſenti motu incitatas, ſed etiam inſtinctu futuræ uoluntatis agitandas dominus Chriſtus non ignorat, Euangeliſta teſtante: Sciebat enim Ieſus ab initio, qui eſſent non credentes, & qui eſſet traditurus eum. Naturæ ergo eius uirtus, quæ cognitionem rerum nõ extantium capit, & quieſcentium adhuc animorũ ſubituras inquietudines nõ ignorat, id quod per ſe, intraq; ſe eſt, neſciſſe exiſtimabitur, & alieni potens, impotens ſui eſſe? de quo dictũ meminerimus: Omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes. Vel illud: Quia in ipſo complacuit omnem plenitudinẽ inhabitare, & per ipſum reconciliari omnia in ipſo. Cum igitur omnis in eo ſit plenitudo, & omnia per ipſum & in ipſo reconcilientur, & dies illa recõciliationis noſtræ expectatio ſit, hanc ille diem ignorat, cuius & in ſe tempus eſt, & per ſacramentum eius eſt? Etenim aduentus ſui dies iſta eſt, de qua Apoſtolus ait: Cum autem Chriſtus apparuerit uita ueſtra, tunc & uos cum eo apparebitis in gloria. Nemo itaq; quod per ſe, & intra ſe eſt, neſcit. Chriſtus aderit, & aduentus ſui diem ignorat? Dies ſuus eſt ſecundũ eundem Apoſtolum, quia dies domini ſicut fur in nocte adueniet, & ignoratione eius detineri intelligendus eſt? Humanæ naturæ quod agere diffiniunt, quantum in ſe eſt, præſciunt, & ſequitur gerendorum cognitio uoluntatem agendi, deus uero natus, quod in ſe, & per ſe eſt, neſcit? Per eum enim tempora, & in eo dies eſt, quia & per ipſum futurorum conſtitutio eſt, & in ipſo aduentus ſui diſpenſatio eſt. Et erit in ea hebetudine, ut quod ſibi cõſtat, ſenſu naturæ

Quomodo filius neſcit diẽ · *Coloſſ. 1.*

torpentis

torpentis ignoret,ferarum beluarumq́ modo,quæ extra rationem conſilij prouidentis animatæ ipſum quod agunt neſciunt,cum quodam motu ſtupidæ uoluntatis agitatæ, fortuito ad aliquid & incerto feruntur ingreſſu? Quomodo etiã dominus gloriæ aduẽtus ſui ignorabili die naturæ eſſe incompoſitæ & imperfectæ creditur, quæ & neceſſitatẽ habeat adueniendi, & ſcientiam aduentus ſui nõ adepta ſit, per quod potior ſit ignoratio deo, quæ ei auferat cognitionis habere uirtutem? Iam uero quãta impietatis generatur occaſio per infirmitatem Chriſti,etiam deo patri uitium deputabitur,ut unigenitum deum,& dilections ſuæ filiũ,huius diei cognitione fraudauerit, malignitatisq́ affectu ſcientiam futuræ cõſummationis inuiderit. Et cum non ignorabilem ei eſſe paſſionis & diem & horam uoluerit, diem uirtutis eius,& clarificandi in ſanctis ſuis horam negauerit,& ademerit beatitudinis cognitionẽ,cui mortis indulſerit præſcientiã? Humanæ iſtud conſcientiæ mon poteſt ferre trepidatio, ut hoc ſibi de deo arbitrium præſumat, & ei uitia humanæ demutationis adſcribat, ut aut aliquid filio pater deneget,aut aliquid deus natus ignoret. Neſcit autem deus aliud aliquando quàm dilectio eſſe,neq́ aliud quàm etiam pater eſſe. Et qui diligit,non inuidet:& qui pater eſt,non etiam non pater totus eſt. Non enim admittit hoc nomen portionem,ut ex aliquo pater ſit,& ex aliquo pater non ſit. Pater enim uniuerſitatis eius quæ in ſe eſt, pater eſt: omnem ſe in eo habens, cui non ſit ex portione quòd pater eſt,non quòd ſibi eorum quæ ſua ſunt, pater ipſe ſit, ſed quòd in his quibus ipſe eſt,ei qui ex ſe eſt,pater totus ſit. Et cum ſecundum humanorum corporum naturas quæ ex diſparibus conueniunt,& ex compoſitis conſiſtũt,non poſſit niſi omniũ ſuorum quis pater eſſe:aut quod in unoquoq́ eſt generum ac partium, id in filio natiuitas perfecta cõſeruet. Omniũ ergo ſuorum quis pater eſt,dum ex omnibus natiuitas,& in omnibus manet. Et cum in deo nõ ſint corporalia, ſed abſoluta:neq́ particulata,ſed tota & uniuerſa:nõ uiuificata, ſed uiua, totus uiuẽs, & unũ totum deus,dum non ex portione copoſitus eſt, ſed ex ſimplicitate perfectus eſt,neceſſe eſt,ut ſecundũ quod eſt pater, ipſe ſit omniũ ſuorum eius quem ex ſe genuit pater totus, dum eum patrem ex ſuis omnibus natiuitas filij perfecta cõſummat. Si igitur proprius filio pater eſt, in ea neceſſe eſt filium manere proprietate qua pater eſt. Manere autem quomodo exiſtimabitur,ſi extra præſcientię naturã ſit,& aliquid natiuitati eius ex autoritate defuerit? Deerit enim propè totum,ſi quod propriũ deo eſt, nõ habeat. Propriũ autem deo quid aliud,q̃ cognitio futurorum eſt? ut res nondum manentes,manſuraſq́, poſterius inuiſibiliũ ac nondum extantiũ generum capax natura cõtineat. Non patitur autẽ in nobis doctor gentium Paulus hãc impij erroris profeſſionem,ut ignoraſſe aliquid unigenitus deus exiſtimet. ait enim: Inſtituti dilectione in omnes diuitias adimpletionis

intellectus in agnitionē ſacramēti dei patris & Chriſti, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconſi. Deus Chriſtus ſacramentum eſt,& omnes ſapientiæ & ſcientiæ in eo theſauri latent. Portioni uero & uniuerſitati non poteſt conuenire,quia neq; pars omnia intelligi,& omnia partem non patitur intelligi. Filius enim ſi diem neſcit,iam non omnes in eo ſcientiæ theſauri ſunt.Quòd ſi in eo omnes ſcientiæ theſauri ſunt,diem nō ignorat,omnem in ſe ſcientiæ theſaurum continens.Sed meminiſſe nos conuenit,occultos in eo iſtos ſcientiæ theſauros eſſe,neq; idcirco quia occulti ſint, non ineſſe,cum per id quod deus eſt, in eo inſint: per id uero quod ſacramentum eſt,occultantur.Non occultum autem, neq; ignoratum nobis eſt ſacramentum dei Chriſti,in quo abſconſi omnes ſcientiæ theſauri ſunt. Et quia ſacramentum ipſe eſt, uideamus an in his quæ neſcit ignorans ſit. Si enim in cæteris profeſſio ignorandi non habet neſciendi intelligentiam, ne nunc quidem quod neſcit ignorat.Nam cum ignoratio eius ſecundū quod omnes theſauri in eo ſcientiæ latent,diſpenſatio potius quàm ignoratio ſit, habes cauſam ignorandi ſine intelligētia neſciendi. In omnibus enim quæ ignoraſſe deus loquitur, ignorantiam quidem profitetur, ſed ignoratione tamen non detinetur,dum ad id quod neſcit, non neſciendi infirmitas eſt, ſed aut tempus eſt non loquendi,aut diſpenſatio eſt non agendi.Loquitur ad Abraham deus dicens: Clamor Sodomorum & Gomorræ impletus eſt,& peccata eorum magna ualde.Deſcendam ergo & uidebo,ſi ſecūdum clamorem eorum conſummantur:quod ſi non,ut ſciam.Habemus ergo neſcientem deum, quod tamen non neſciat: nam cum peccata magna ualde ſciat eſſe, & rurſum deſcendit ut uideat an conſummati ſint, & ſi nondum conſummati ſunt ut ſciat,intelligimus eum non ea tunc ſcire,quia prius neſciat,ſed tunc ſcire,quia tempus ad agendum ſit.Neſcire ergo deum,nō eſt ignorantiæ diminutio,ſed temporis plenitudo.Expectatur enim ad hoc ut ſciat.Et cum *neſcimus id de eo intelligere quod neſciat, cum tamen adhuc expectet ut ſciat,neceſſe eſt,ut id quod ſciens neſcit,& neſciens ſcit,nihil aliud quàm uel loquendi diſpenſatio ſit,uel agendi. Non ergo ambigi licet, dei ſcientiā ex tempore potius eſſe quàm ex demutatione,cum ad id quod deus ſcit,profitendæ potius ſcientiæ tempus ſit,quàm adeptæ, ut etiam ex hoc docemur,quod ad Abraham dictum eſt:Ne inijcias manum tuam in puerum,& ne facias illi quicquam:nunc enim cognoui quia times dominū deum tuum,& non pepercisti filio tuo dilecto propter me.Deus itaq; modo ſcit:modo autem ſcire,anterioris ignorantię profeſſio eſt.Quod cum in deum non cadat,neque ut ignorauerit ante fidelem ſibi eſſe Abraham, de quo dictum eſt:Credidit Abraham deo, & deputatum eſt ei ad iuſtitiam: hoc quod nunc cognouit,tempus quo Abraham teſtimoniū accepit, nōn etiam deus ſcire cœpit.Abraham enim holocauſto filij,dilectionem quam

Deus quō ſciat aut neſciat

*Al's*non poßimus*

ad deum

ad deum habebat, docuerat. Deus tunc cognouit, cum loquitur. Et quia ante neſcire non intelligendus eſt, neceſſe eſt idcirco tunc intelligatur cognouiſſe, quia loquitur. Et de plurimis quidem quæ de ſcientia dei teſtamento ueteri continentur, hæc tantum exempli cauſa demonſtrata à nobis ſunt, ut id quod neſcit deus, non ignorationis cauſa intelligeretur eſſe, ſed temporis. In euangelijs uero dominum multa ſcientem neſcire inuenimus, operarios iniquitatis in uirtutibus multis, & in nomine eius gloriantes non nouit dicens: Et tunc iurabo, quia non noui uos. Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Etiam cum iureiurando eos non nouit, quos tamen iniquitatis operarios eſſe non neſcit. Neſcit ergo non idcirco quia neſciat, ſed quia cognitione eius per iniquitatem operationis indigni ſint, fidem dicti etiam iuriſiurandi religione confirmans, & habens in naturę uirtute ne neſciat, & retinens in ſacramento uoluntatis ut neſciat. Neſcit quoq; unigenitus deus uirgines ſtultas, & comparandi ſibi olei incurioſas, glorioſi aduentus ſui thalamum ingreſſus, ignorat. Nanq; & adeunt & rogant, & uſq; eo non ignorantur, ut his rex reſpondeat: Amen dico uobis, quia neſcio uos. Nam & occurſus & deprecatio nō ignorabiles eſſe eas patitur, ſed neſciendi reſponſio, non naturæ potius quàm uoluntatis eſt, dum ab eo qui nihil neſcit, indignæ ſunt quæ ſciantur. Deniq; ne per infirmitatem ignorare exiſtimaretur, cōtinuo Apoſtolis ita loquutus eſt: Vigilate itaq;, quia neſcitis diem neq; horam, ut cum uigilare eos ob ignorationem diei atq; horę monet, per id neſciri ab eo uirgines noſcerentur, quòd ſopitę & negligentes, indignæ aditu thalami ſui oleo indigendo manſiſſent. Non eſt igitur dominus Ieſus Chriſtus, qui ſcrutans corda & renes deus eſt, in ea naturæ infirmitate, ne neſciat, cum hoc ipſum ex naturæ ſcientia intelligatur eſſe, quod neſciat. Quòd ſi qui fortè ignorationem ei deputabunt ab eo quia ſciat cogitationes eorū, dici ſibi metuant: Quid cogitatis mala in cordibus ueſtris? Nam cum cogitationum geſtorumq; non ignarus cognitor, interdum de cogitatis geſtiſq; quaſi ignarus interrogat, uelut de tactu fimbrię mulierē, uel de dictorū diſſenſione apoſtolos, uel de ſepulchro Lazari flentes, non neſciens intelligēdus eſt neſcire, ſed loquens. Neq; enim natura fert, ut qui in abſenti Lazarū mortuum ſepultumq; ſciat, ſepulchri locū neſciat: & qui cogitationes uidet, mulieris fidem nō cognouerit: & qui neceſſitatē non habet de aliquo interrogādi, diſſenſionem apoſtolorū ignorauerit. Sed ei qui nouit omnia, ea ipſa quæ nō neſcit, diſpenſatio eſt aliquando neſcire ſe loqui, dum aut apud Abrahā ſcientia diſſimulatur in tempus, aut apud ſtultas uirgines, & iniquitatis operarios cognitio negatur indignis, aut in ſacramento filij hominis, interrogatio ignorantis ex homine eſt. In his ſe omnibus ueritate corporeæ natiuitatis accōmodans, quibus naturæ noſtræ infirmitas detinet, non ut infirmus eſſet ex natura qui deus eſt, ſed infirmitates

Neſcio nos

ſibi hominum deus homo natus aſſumpſerit. Aſſumpſerit autem ita, non ut in naturam infirmã natura indemutabilis ſit redacta, ſed ut in naturę demutabilis ſuſceptione eſſet ſacramentum, dum & qui erat deus, homo eſt, nec deus deſtitit manere, qui homo eſt. Agens itaq; ſe, atq; cõformans hominem natum, manens deus uerbũ, ſæpiſſime in ea eſt profeſſione qua homo eſt, cum tamen & proteſtatio dei ea ſit ſæpe quæ hominũ, cum ea neſcit, quę aut nõ ſint in tempore cõfitenda, aut nõ agnoſcuntur ad meritum. Intelligendum itaq; eſt, cur profeſſus eſt diem ſe neſcire. Si omnino neſcire creditur, Apoſtolus ita cõtradicit: In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Eſt ergo abſconſa ſcientia, quæ quia abſcondita eſt, interdum & neſcientia cõfitenda eſt, ut eſſe poſſit abſcondita. Nam ſi erit in proteſtatione, non etiam in ſecreto manebit. Negat ergo ſe ſcire, ut ſcientia poſſit eſſe abſcondita. Quòd ſi idcirco neſcit, ut ſcientia maneat abſconſa, non per naturam neſcit omnia ſciens, quod idcirco tantũ ut abſconſum ſit, neſcit. Cur autem diei ſcientia abſconſa ſit, non in obſcuro eſt. Nanq; dum monet nos irremiſſa fide intentos ſemper manere, ſecuritatem cognitionis ademit, ut pendulæ expectationis incerto mens ſolicita feſtinans, & aduentus diem ſemper expectans, ſemper expectando ſperet, curamq; peruigilem incertum ipſum, nõ ambigendi tamen temporis detineret. Ita enim dominus ait: Ideo & uos eſtote parati, quia neſcitis qua hora filius hominis uenturus eſt. Et rurſum: Beatus ille ſeruus, quem ueniens dominus eius inuenerit uigilantem. Ignoratio nõ ad errorem fuit neceſſaria, ſed ad perſeuerantiam. Nec negatum id ad detrimentum eſt, quod ignoratum tribuit incrementum, ne ſcientiæ ſecuritas negligentiam fidei diſſimulatæ non*exerceret, ſed præparationem irremiſſam expectatio indefinita retineret, quæ modo furis metuendo ſemper caueret, illo eligente omne tempus ad furtũ, patrefamiliàs uero domus, damni ſemper timore uigilante. Quanq; igitur nõ obſcurũ ſit, ignorationem dei nõ ignorationem eſſe, ſed ſacramentum, dum per diſpenſationem agendi, aut proteſtandi, aut demõſtrandi ſic neſciat ut ſciat, & ſic ſciat ut neſciat, tamen uidendũ eſt, ne fortè & ita infirmus ſit, ut ea quæ pater ſcit, ſcire nõ poſſit, potente quidem eo cogitationes humanorũ cordiũ noſſe, quia natura potior motibus ſe naturæ inferioris admiſceat, eamq; tanq; imbecillã uehemẽti uirtute tranſcurrat, ſed impotens ſit, uehementiorem ſe naturã infirmior ipſa penetrare, quemadmodũ leuibus grauia, & raris denſa, & ſolida liquidis nõ cedunt, ita cõtrà grauibus leuia, & rara denſis, & liquida ſolidis ſunt peruia, quia cum nõ pateãt ualida infirmioribus, ualidis tamen infirma penetrãtur. Ob id ergo cogitationes dei patris ignorare filius ab impijs dicitur, quia infirmus ipſe cum ſit, non adeat incundo potiorẽ, nec ualentẽ inualidus tranſcurrat. Quæ ſi quis non modo ore temerario loqui audebit de unigenito deo, uerum etiam corde

Iudicij dies quare abſconditus

*Al. *excitaret*

impio

impio cogitare, Apoſtolū ita de ſpiritu ſancto ad Corinthios ſcribentem credidiſſe cognoſcat: Nobis autem reuelauit deus per ſpiritū ſuum, ſpiritus enim omnia ſcrutatur etiã altitudines dei. Quis enim ſcit hominū quæ ſunt hominis quę in ipſo ſunt, niſi ſpiritus qui in ipſo eſt? Ita & quę in deo ſunt nemo nouit, niſi ſpiritus dei. Sed hęc inania corporaliū rerū exempla ſpernentes, deū de deo, & ſpiritum de ſpiritu, uirtutibus ſuis potius quàm terrenis cōditionibus ęſtimemus. Aeſtimemus autē non ſenſu noſtro, ſed profeſſione diuina, & credamus ei qui ait. Qui me uidet, uidet & patrē. Nec ignoremus eum qui dixit: Vel operibus meis credite, quia pater in me, & ego in patre. Nec ignoremus eum qui locutus eſt: Ego & pater unū ſumus. Si eñ ſenſum noſtrū rerum nomina ſecundū humanam intelligentiã commemorata cōfirmant, nō habet ab eo naturæ differentiã, in quo per intelligentiã quiſque uidetur. Nec differt à genere, qui manentē in ſe habens, ineſt in manente. Nec diuerſi ſunt qui unū ſunt, intellige unitatē, dum nō diuidua natura eſt. Naturæ uero rurſum indiuiduę ſacramentū apprehende, dum tanquam ſpeculū unus unius eſt. Speculū autē ita, ut nō imaginatã ſpeciem exterioris naturæ ſplēdor emittat, ſed dum uiuens natura uiuētis indifferens eſt, quippe quæ ex tota tota ſit, quæ dū unigenita eſt, patrē in ſe habeat, & maneat in patre dum deus eſt. Hæc itaque ad ſignificandū natiuitatis ſacramentum à domino prædicata, hæretici quia negare nō poſſunt, ita conantur eludere, ut ad uolūtatis cōcordiam referant, ut in deo patre, & in deo filio nō diuinitatis ſit unitas, ſed uoluntatis, tanquam diuinæ doctrinæ inops ſermo ſit, neque aut dici à domino potuerit: ego & pater unū uolumus, aut eiuſdem intelligentiæ ſit: ego & pater unū ſumus, uel loquendi imperitus nō dixerit: Qui uidet uolūtatem meã, uidet & uoluntatē patris mei. Et id ipſum ſit: Qui me uidet, uidet & patrē. Vel certe non fuerit in uſu eloquij diuini: Voluntas patris mei in me eſt, & uolūtas mea in patre meo eſt, ſed cōueniens huic dicto ſit: Ego in patre, & pater in me. Quæ quanquam omnia fœda & inepta & impia ſint, neque ſenſus humanus in hanc ſtultæ opinionis ſententiam cōcedat, ut aut non potuerit dominus loqui quod uolebat, aut aliud loquutus ſit quàm loquutus eſt, & quanquam reperiatur parabolicis & allegoricis dictis uſus eſſe, ſed aliud eſt uel exemplis dicta firmare, uel prouerbiorum ſignificationibus rerum ſatisfacere dignitati, uel temporū profeſſionibus ſe coaptare, tamen ipſe idem unitatis de qua tractatur, locus non patitur in dictis aliud quàm ſonant uerba eſſe credendū. Si enim per id unū ſunt, quia unū uolunt: unū autē uelle naturæ ſeparabiles nō poſſunt, quæ diuerſitatem generis diſſidentis in diuerſas neceſſario uoluntates naturæ diuerſitate diſſentiunt, quomodo unū uelle poſſunt, quibus ſcire nō unū eſt, cum ſcientia & ignoratio uolūtatis unius impediat unitatē? Cum itaque ſcientiæ inſcientia aduerſa ſit, unū uelle aduerſa nō poſſunt. Sed fortè id quod ſolū

patrem filius ait ſcire, filium, qui ſe neſcire dixerit, neſcire cõfirmet. Niſi planè patrem ſolũ ſcire dixiſſet, maximi periculi res intelligentiæ noſtræ relinqueretur, ne fortè exiſtimaretur ipſe neſcire. Nam cum in eo quod neſciat, diſpenſatio ei potius abſcõditæ ſcientiæ, ꝗ̃ natura ſit neſciẽdi, per id quoq; nũc quod ſolus pater ſcit, nõ ignorare credendus eſt, quia ſicut ſuperius docuimus, ſcientia apud deũ non cognoſcendi id quod neſcierit intelligentiæ eſt, ſed loquendi. Et per id quod ſolus pater ſcit, filius nõ intelligitur neſcire, cum filius idcirco neſcire ſe dicat, ne & alij ſciant: patrem ob id ſolũ dicat ſcire, ne & ipſe non neſciat. Si enim tunc cognouiſſe deus dicitur, amari ſe ab Abraham, cum hoc nõ celauit Abrahæ: neceſſe eſt, ut & pater diem ob id ſcire dicatur, quia nõ celauerit filium, deo ſcientiã non de repentina cognitione ſumente, ſed in tempore proteſtante. Si itaq; diem filius ſecundũ ſacramentum neſcit, ut taceat, è cõtrario neceſſe eſt, ideo diem pater ſolus oſtendatur ſcire, quia nõ tacet. Abſit autem corporalium demutationũ nouitates in patre & filio exiſtimari, ut aliquando pater filio aut loquatur aut taceat. Nobis quidem nõnunꝗ̃ miſſam uocem de cœlo meminimus, ut ſacramentum apud nos filij, paterni dicti ſignificatio firmaret, ſicut dominus ait: Nõ propter me uox hæc uenit de cœlo, ſed propter uos. Cæterum natura dei non eget compoſitis humani officij neceſſitatibus, linguæ motu, temperamento oris, ſpiritus nixu, aëris pulſu. Deus ſimplex eſt, religione noſtra intelligendus eſt, pietate profitẽdus eſt, ſenſu uero nõ perſequendus eſt, ſed adorandus, quia natura moderata & infirmis, naturæ infinitæ & potẽtis ſacramentum intelligentię opinione nõ occupat. Non eſt itaq; diuerſus compoſitæ diuinitatis partibus, ut ſit in eo aut poſt ſtuporẽ uoluntas, aut poſt ſilentiũ ſermo, aut poſt ocium opus, ut aut uelle aliquid, niſi ad uolendum motus ſit nõ putetur, aut loqui quid niſi poſt ſilentiũ ſonent uerba, nõ poſſit, aut agere aliquid, niſi in opus exeat, nõ intelligatur. Non ſubiacet naturæ legibus, à quo legem omnis natura ſortitur: neq; in aliquo infirmitate aut demutatione efficiendi detinetur, qui extra modũ eſt poteſtatis ſecundum domini dictũ: Pater poſſibilia tibi omnia ſunt. Vt quantũ ſenſus humanus nõ capit, tantũ deus poſſit. Sed ne ipſum quidẽ ſe omnipotẽtiæ uirtute fraudauit dicens: Omnia quęcunq; facit pater, eadẽ & filius facit ſimiliter. Non eſt difficultas ubi non eſt infirmitas, quia difficultati ſubiacet impotens efficiendi poteſtas. Difficultatis enim natura in infirmitate uirtutis eſt, quæ cum nõ habet modũ poteſtatis, non tenetur lege infirmitatis. Hoc idcirco demonſtratũ à nobis eſt, ne aut deus poſt ſilentiũ loquutus ad filium, aut filius poſt ignorationẽ ſcire exiſtimaretur, ſed intelligentiã noſtrã naturæ noſtræ eſſe ſignificationibus inſtruendã, quę demonſtrari aliquid, niſi per loquentẽ non intelligeret, & non neſciri aliquid niſi ſciendo nõ exiſtimaret. Filius itaq; diem idcirco quia tacet, neſcit, & patrẽ ſolũ idcirco ſcire ait: quia

Nũc cognoui quòd timeas dominum

Quur ergo tam multa definiuit?

ait:quia ſolus uni ſibi nõ tacet.Sed non expectat, ut dixi, has naturæ diffi-cultates, ut tunc ſciat cum ignorare deſtiterit, tunc audiat cum loqui pater cœperit. Naturæ ſuæ cum eo tanq̃ unigeniti unitatem nõ ambigue docu-it dicens: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt. Non enim ille nũc de obtinen-do loquutus eſt, quia aliud eſt extrinſecus ſubſiſtentia ſua eſſe, aliud eſt in ſuis, atq; id ipſum ſe eſſe, quorũ unum eſt poſſidere cœlũ, terras, mũdumq; totũ, aliud eſt ſe ipſum in his ſignificare, quæ ſua ſunt. Sua aũt ita nõ tanq̃ externa ſubiacent, ſed quòd ex ſuis ipſe ſubſiſtat. Nunc ergo cum omnia quę patris ſunt, ſua ſunt, diuinitatis ſignificat naturã, non obtentorum com munionem. Nam ad id quod de ſuo accepturũ ſanctum ſpiritum loqueba tur, ait: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt, & ideo dixi, de meo accipiet, ut dum de ſuo accipit, non etiam nõ de patris accipere exiſtimaretur, uel cum de patris ſumeret, non etiã non de ſuo ſumere intelligeretur. Neq; enim de creaturis ſumebat ſpiritus ſanctus, quia dei ſpiritus eſt, ut ex his uideatur accipere, quia ea omnia dei ſunt. Sed ideo omnia quæ patris ſunt, ſua ſunt, ut quod ſumit ex filio, ne etiam non de patre ſumere uideretur, cum omnia quæ patris eſſent, eſſe intelligerentur & filij. Hæc igitur natura nõ eguit uel demutatioue, uel interrogatione, uel allocutione, ut poſt ignorantiam ſciat, poſt ſilentium interroget, poſt interrogationem audiat, ſed perfecta in ſa-cramento unitatis ſuæ manens, ut habuit de deo natiuitatem, ita habet & uniuerſitatem. Vniuerſitatem autem habens, non etiam nõ quæ uniuerſi-tatis ſunt, tenuit, ſcientiam ſcilicet & uoluntatem, ne quod ſcit pater, per in-terrogationem, filius ſciret: uel quod uult pater, per ſignificationem filius uellet, ſed cum omnia quæ patris ſunt, ſua eſſent, in ea eſſet proprietate na-turæ, ne aliud aliquid quàm pater aut uellet, aut ſciret. Ad demonſtrationẽ uero natiuitatis plerunq; demonſtratio eſt adhibita perſonæ, cum dicitur: Non ueni uoluntatem meam facere, ſed uoluntatem eius qui miſit me pa-tris. Patris uoluntatem, nõ ſuam facit, dum per uoluntatẽ eius qui ſe miſit, ſignificat & patrem. Quòd autẽ id ipſum uelit, nõ ambigue oſtendit dicẽs: Pater quos mihi dediſti, uolo ut ubi ego ſum, & ipſi ſint mecum. Cum er-go pater uelit nos cum Chriſto eſſe, in quo ſecundũ Apoſtolum elegit nos ante mundi cõſtitutionem, & ipſum illud filius uelit, ſcilicet eſſe nos ſecum, uoluntas ad naturam eadem eſt, quæ ad natiuitatis ſignificationem diſtin-guitur in uolente. Non itaq; ignorat filius, quod non ignorat pater: neque quia ſolus pater ſcit, idcirco neſcit & filius, cum in unitate naturæ pater & fi lius maneant. Quod autem filius neſciat, in quo omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi ſunt, tacendi diſpenſatio ſit, ſicut ipſe dominus teſta-tus eſt, cum quærẽtibus apoſtolis de temporibus reſpõdit: Non eſt ueſtrũ ſcire tempora uel momenta, quę pater poſuit in ſua poteſtate. Cognitio ne gatur, neq; ſolũ negatur, ſed & ſolicitudo cognitionis inhibetur, cum ſcire

Quur fugit cõmunionis nomen?

Filius quo ſenſu neſcit idem

hęc tempora non eſt eorũ. Ipſum certe nũc poſt reſurrectionem de tempo/
ribus interrogant, quibus ante interrogantibus dictũ eſt, ne filium quidem
Als* aurem ſcire, nec uideri poſſunt, ſecundum* aures intellexiſſe neſcire filiũ, cum ipſi
eum tanq̃ ſcientem & rurſum interrogant. Sed ſacramentũ neſciendi, diſ/
penſationem intelligentes eſſe tacendi, nũc poſt reſurrectionem loquendi
tempus iam arbitrantes eſſe interrogant. Atq; illis filius non iam ſe neſcire
ait, ſed quòd nunc ſcire non ſit eorũ, quæ pater in poteſtate ſua poſuerit. Si
itaq; apoſtoli hoc quod neſcit filius diem, diſpenſationem eſſe intelligunt,
nõ infirmitatem: nos filium ob id tantum diem dicimus neſcire, ne deus ſit,
cum diem pater deus idcirco in poteſtate ſua poſuerit, ne ad ſcientiam hu/
manæ cognitionis euaderet, & filius ante interrogatus, neſcire ſe dicẽs, nũc
rurſum nõ neſcire ſe reſpondeat, ſed eorum eſſe neſcire: patrem uero tem/
pora nõ in ſcientia ſua, ſed in poteſtate poſuiſſe? Nam cum dies & momen
tum intra temporũ nomen ſit, nõ poteſt uideri diem & momentum reſti/
tuendi in regnũ Iſrael ipſe ille qui reſtituturus eum eſt, ignorare. Sed nos
ad intelligentiam natiuitatis ſuæ per exceptionem paternæ poteſtatis eru/
diens, neq; ſe neſcire reſpondit, ſed facultatem ipſis ſcientiæ non conceſſam
eſſe demonſtrans, id ipſum in ſacramento paternæ poteſtatis cõſiſtere eſt
profeſſus. Non ergo quia neſcire ſe diem & momentum filius dicit, neſcire
credendus eſt, ſicuti cum ſecundũ hominem aut flet, aut dormit, aut triſtis
eſt, deus obnoxius eſſe aut lachrymis, aut ſomno, aut timori eſt confiten/
Etiam ut ho/ dus, ſed ſalua unigeniti in ſe ueritate, ſecũdum carnis infirmitatem, fletum,
mo ſciebat ſomnum, inediam, ſitim, laſſitudinem, metum pati neceſſe eſt, & ſecundum
hominis naturam, diei atq; horæ profeſſus eſt inſcitiam.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER DECIMVS

NOn eſt ambiguũ, omnem humani eloquij ſermonem
cõtradictioni obnoxiũ fuiſſe ſemper, quia diſſentienti/
bus uoluntatum motibus, diſſentiens quoq; fit ſenſus
animorum, cum aduerſantium iudiciorum affectione
compugnans, aſſertionibus his quibus offenditur, con
tradicit. Quamuis enim omne dictum ueri ratione per
fectum ſit, tamen dum aliud alijs aut uidetur, aut com/
placet, patet ueritatis ſermo aduerſantium reſponſioni, quia contra uerita/
tem aut non intellectam, aut offendentem, uel ſtultæ, uel uitioſæ uolunta/
tis error obnititur. Immoderata enim eſt omnis ſuſceptarũ uoluntatũ per/
tinacia, & indeflexo motu aduerſandi ſtudium perſiſtit, ubi non rationi uo
luntas ſubijcitur, nec ſtudium doctrinæ impenditur, ſed his quæ uolumus,
rationem

rationem cõquirimus,& his quæ ſtudemus doctrinam coaptamus. Iamq́ nominis potius quàm naturæ erit doctrina quę fingitur,& nõ iam ueri manebit ratio,ſed placiti, quã ſibi uolũtas magis ad defenſionem placentium coaptauit,nõ quæ uoluntatis inſtinctum per intelligentiam ueri rationabilis incitauit. Per hæc igitur uitia ſtudioſarum uoluntatum omnes aduerſantium intentionum emergũt cõtradictiones, & inter ueri aſſertionem & placiti defenſionem pertinax pugna eſt, dum ſe & ueritas tenet, & tuetur uoluntas. Cæterum ſi nõ præiret rationem uoluntas, ſed per ueri intelligentiam ad uelle id quod uerum eſt,moueretur,nunq́ doctrina uolũtati quæreretur,ſed uoluntatem omnem doctrinæ ratio cõmoueret, eſſetq́ omnis ſine cõtradictione ueritatis ſermo,cum unuſquiſq; nõ quod uellet, id uerum eſſe defenderet,ſed quod uerum eſt,id uelle cœpiſſet. Harum itaq; uitioſarum uoluntatum nõ ignarus Apoſtolus inter multa conteſtandæ fidei & prædicandi uerbi præcepta,ad Timotheum ſcribens ait: Erit tempus cum ſanam doctrinam nõ ſuſtinebũt, ſed ad ſua deſideria coaceruabũt ſibi magiſtros prurientes auribus. Et à ueritate quidem auditum auertẽt, ad fabulas autem cõuertentur. Vbi enim per impietatis ſtudium extra ſanæ doctrinæ patientiam erunt, tũc his quæ deſiderant coaceruabũt magiſtros, apta ſcilicet cupiditatibus ſuis doctrinarũ inſtituta cumulantes,neq; doceri ſe deſiderantes,ſed doctores ad id quod deſiderant congregantes, ut cumulus ipſe conquiſitorum & coaceruatorum magiſtrorum, æſtuantium deſideriorum ſatisfaciat doctrinis. Et hic tantus ſtultę religioſitatis furor,quo tandem ſpiritu ſanam doctrinam non ſuſtinens, corruptam deſiderabit? Si ignorat, ab eodem Apoſtolo ad hunc eundem Timotheum ſcribente cognoſcat: Spiritus autem manifeſte dicit, quia in nouiſſimis temporibus recedent quidam à fide,attendẽtes ſpiritibus ſeductoribus, doctrinis dæmoniorum in hypocriſi mendaciloquorum. Quis enim doctrinæ profectus eſt,placida magis quàm docenda cõquirere? Aut quæ doctrinę religio eſt, non docenda deſiderare, ſed deſideratis coaceruare doctrinam? Sed hæc ſeducentium ſpirituum incentiua ſuppeditant, & ſimulatæ religionis falſiloquia confirmant. Sequitur enim fidei defectionem hypocriſis mendax, ut ſit uel in uerbis pietas quam amiſerat cõſcientia. Et ipſam quidem ſimulatam pietatem omni uerborum mendacio impiam reddunt, falſæ doctrinæ inſtitutis corrumpentes ſanctitatem fidei, dum ſecundum deſideria ſtudiorum potius quàm ſecundum euangelicam fidem coaceruata doctrina eſt. Auribus enim prurigine incitatis,dum per audiendi impatientem oblectationem ſub nouella deſiderij ſui prædicatione ſcalpuntur, ipſi penitus ab auditu ueritatis alieni,totos ſe fabulis deſtinant, ut his quæ loquuntur, ueritatis ſpeciem acquirant, dum quæ uera ſunt & loqui & audire nõ poſſunt. Incidimus planè in hoc prophetiæ apoſtolicæ moleſtiſſimũ tempus.

Conquiſitis

Conquiſitis enim nũc creaturæ potius quàm dei prædicandi magiſtris, de ſiderijs humanis potius quàm ſanę fidei doctrinis ſtudetur, & eò uſq; eos prurigo aurium ad ea quæ deſiderãt audienda excitauit, ut coaceruatis do/ ctoribus ſola hæc nũc interim prædicatio polleat, per quam unigenitus de us à poteſtate & ueritate dei patris alienus, aut alterius generis deus ſit in fi de noſtra, aut deus non ſit, mortifera ex utroq; impietatis profeſſione, aut duos deos ſub diuerſitate diuinitatis loquentes, aut deum omnino cui na/ tura ex deo per natiuitatem ſit abnegantes. Hoc alienatis ab auditu ueritatis, & conuerſis ad fabulas auribus placet, huius ſanæ doctrinæ audientia non ſuſtinetur, & omnis ipſa cum prædicatoribus ſuis exulat. Sed licet nũc à multis coaceruantibus ſibi ſecũdum deſideria ſua magiſtros, ſana doctri/ na exulet, non tamen à ſanctis quibuſq; prædicationis ueritas exulabit. Lo quimur enim exules per hos libros, & ſermo dei, qui uinciri non poteſt, li/ ber excurret, de hoc eodem apoſtolicæ prophetiæ admonens tempore, ut cum auditus ueritatis impatiens deprehenditur, & ſecundum deſideria hu mana coaceruati magiſtri reperiuntur, iam de tempore nõ ambigatur, ſed in eo coexulare exulantibus ſanę fidei prædicatoribus ueritas intelligatur. Ac de temporibus non queremur, quin etiam gaudebimus, quia iniquitas ſe per hoc exilij noſtri tempus oſtenderit, quo ueritatis impatiens ſanæ do ctrinæ prædicatores, ut ſecundum deſideria ſua coaceruet ſibi magiſtros, relegat, exilio noſtro lætantes & exultãtes in domino, cõtigiſſe in nobis ple nitudinem apoſtolicæ prophetiæ. Superioribus igitur libellis ſynceræ, ut arbitror, fidei & incõtaminatæ ueritatis profeſſionẽ tenentes, quanq̃; ſecun dum humanæ naturę cõſuetudinem nullus ſermo nõ ſit obnoxius contra/ dictioni, eam tamen nos arbitror totius reſpõſionis noſtrę moderatos eſſe rationem, ut cõtradicere quiſquã niſi cum impietatis profeſſione nõ poſſit. Eorum enim dictorũ quæ ſecundum falſiloquij ſui artem ex euãgelijs hæ/ retici præſumunt, ita demonſtrata ueritas eſt, ut iam in cõtradictione igno rantiam excuſare nõ liceat, ſed irreligioſitatẽ neceſſe ſit cõfiteri. Eam quoq; nunc ſecundum ſancti ſpiritus donum temperauimus totius fidei demon/ ſtrationem, ut ne quid ementiri ſaltem aduerſum nos criminis poſſint. So/ lent enim ita de nobis implere aures ignorantium, ut nos aſſerãt negare na tiuitatem, cum unitatem diuinitatis prædicamus, & dicant ſolitarium à no/ bis per hoc quod ſcriptũ eſt: Ego & pater unũ ſumus, ſignificari deum: ut innaſcibilis deus deſcendens in uirginem, homo natus ſit, quia ad diſpenſa tionem carnis pertineat id quod ita cœperit, ego, ad diuinitatis ſuæ uero de monſtrationem ſubiecerit, & pater, tanq̃; huius hominis ſui pater eſſet, ex duobus uero cõſiſtens homine ſcilicet & deo de ſe locutus ſit, unum ſumus. Sed nos natiuitatẽ ſubſiſtentẽ ſine tempore proteſtãtes, prędicabimus dei filiũ non alienæ à deo patre naturæ, deũ: neq; ex innaſcibilitate innaſcibili

coæqualem

coæqualem,ſed ex generatione unigenitum non diſparem,neq; unum eos eſſe ex geminatis nominibus unionis,ſed ex natiuitate naturæ,neque duos deos per diuerſitatem generis in fide eſſe,neq; rurſum ſingularem deũ, ubi ſacramentum dei unigeniti eſt cõfitendum,ſed in patre ſignificari atq; eſſe dei filium,dum in eo & natura patris & nomen eſt.In filio uero patrem intelligi ac manere,dum filius neq; dici poteſt niſi ex patre,neq; eſſe,uiuentis quoq; naturæ eſſe uiuentem imaginem & conſignatam naturaliter dei in deo formam,uſq; adeo indifferẽtis poteſtatis & generis,ut in eo nec opus, nec ſermo,nec uiſus alienus à patre ſit,ſed cum naturaliter in ſe habeat autoris ſui imago naturam,per naturalem quoq; imaginem ſuam autor & operatus & uiſus & locutus ſit. Atq; hanc quidem & intemporalem & inenarrabilem & omnem humanæ intelligentiæ ſenſum excedentẽ unigeniti generationem prædicantes,nati quoq; in hominem ex partu uirginis dei ſacramentum docuimus, demonſtrantes ſecundum diſpenſationem carnis aſſumptæ,tum cum ſe ex forma dei euacuans formam ſerui accepit infirmitatem habitus humani,dei non infirmaſſe naturam, ſed ſalua diuinitatis in homine uirtute,acquiſitam eſſe dei ad hominem poteſtatem. Nanq; cum in homine deus natus ſit,non idcirco natus eſt,ne nõ deus maneret, ſed ut manente deo homo natus in deum ſit. Nam & Emanuel nomen eius eſt, quod eſt nobiſcum deus,ut nõ defectio dei ad hominem ſit, ſed hominis prouectus ad deũ. Vel cum glorificari ſe rogat,nõ utiq; naturæ dei, ſed aſſumptioni humilitatis hoc proficit.Nam hanc gloriã poſtulat, quam ante cõſtitutionem mundi apud deum habuit.Reſpondẽtes quoq; ſtultiſſimis eorum profeſſionibus uſq; ad ignoratæ horæ deſcendimus demonſtrationem,quæ etiam ſi ſecundum illos à filio apprehenſa non eſſet,tamen id ad cõtumeliam diuinitatis unigenitæ nõ pertineret, quia natura non ferret,ut cum natiuitas retroageret ad innaſcibilitatis ininitiabilem ſubſtitutionem, poteſtati ſuæ patre momentũ definiendi adhuc diei ad demonſtrationem autoritatis innaſcibilis reſeruante:neq; in eo infirmam intelligi poſſe naturam, in qua tantum ineſſet ex natiuitate naturæ, quantum implere poſſet perfecta natiuitas: neq; ad differentiam diuinitatis unigenito deo ignorationem diei & horæ deputandam,cum ad demonſtrandam aduerſum hæreticos Sabellianos innaſcibilem in patre atq; ininitiabilem poteſtatẽ, innaſcibilis hæc in eo ſit poteſtatis exceptio,* per quam patuit uerbi profeſſionem ad conſummandi hominis ſacramentum pertinere,ut qui infirmitates noſtras portabat, infirmitatem quoq; ſibi humanæ ignorationis adſumeret,atq; ita diem neſcire ſe diceret,ut ſepulchrum Lazari neſciebat,& attrectantem ueſtis ſuæ fimbriam mulierem ignorabat, tam infirmus ad ſciendum q̃ infirmus ad flendum,ſub laſſitudinis & ſitis & inediæ officio, in ſcientiæ etiam nõ dedignatus errorem, maxime cum ex mortuis reſurgẽtem

Hæc à, p quã uſq; ad. Sed quia hãc, aſſuta reperi in quodã codice

& ingreſſu

& ingreſſurũ ſupergreſſurumq; cœlos Apoſtoli iam non neſcientem. Sed huius ipſius diei ſuæ potentem ac ſcientem interrogaſſent, nihil aliud percontantes q̃ id quod ſub diſpenſatione hominis tacebatur, ut in eo quod neſcire ſe dixerat, dum rurſum interrogãt, ad adſumptionem potius quàm neceſſitatem ignorantiæ intelligere uideretur. * Sed quia hanc neſcitæ diei profeſſionem, non ignorationis eſſe infirmitatem, ſed tacendi diſpenſationem docuimus, *expugnanda etiam nunc eſt omnis impiæ aſſertionis occaſio, & omnes hæreticæ blaſphemiæ tranſcurrendæ ſunt prædicationes, ut ueritas euangelij per ea ipſa quibus obſcurari uidebatur eluceat. Volunt enim plærique eorum ex paſſionis metu & ex infirmitate patiẽdi, non in natura eum impaſſibilis dei fuiſſe, ut qui timuit & doluit, non fuerit uel in ea poteſtatis ſecuritate quæ non timet, uel in ea ſpiritus incorruptione quæ non dolet, ſed inferioris à deo patre naturæ, & humanæ paſſionis trepidauerit metu, & ad corporalis pœnæ congemuerit atrocitatem. Atque hac impietatis ſuæ aſſertione nitantur, quia ſcriptũ ſit: Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem. Et rurſum: Pater ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte. Sed & illud: Deus deus meus quare me dereliquiſti? Hoc quoque adijciant: Pater commendo in manus tuas ſpiritum meum. Has enim omnes piæ fidei noſtræ profeſſiones ad impietatis ſuæ rapiũt uſurpationem. Vt qui timuerit, qui triſtis eſt, qui & transferri à ſe calicem deprecatus ſit: ut qui doluerit, qui derelictum ſe à deo in paſſione cõqueſtus ſit: ut infirmus quoque fuerit, qui ſpiritum ſuum patri commẽdauerit. Nec anxietas admittat ſimilitudinem exæquatæ ad deum in unigeniti natiuitate naturę, quæ infirmitatem diuerſitatemque ſuam & deprecatione calicis, & deſolationis querela, & commendationis confeſſione teſtetur. Ac primum antequam ex his ipſis dictis demonſtremus, nec metuendi de ſe in eum infirmitatem incidiſſe aliquã nec dolendi, quærendum eſt quidnam uideatur timere potuiſſe, ut in eum formido intolerandi doloris uel terroris inciderit: & puto nõ alia hic ad timendum quàm paſſionis & mortis cauſa prętenditur. Et interrogo eos qui hoc ita exiſtimant, an ratione ſubſiſtat, ut mori timuerit, qui omnem ab Apoſtolis terrorem mortis propellens, ad gloriam eos ſit martyrij adhortatus dicens: Qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus: & qui inuenit animam ſuam perdet eam, & qui perdiderit eam propter me, inueniet illã. Cum enim pro eo mori, uita ſit, quid ipſe in mortis ſacramento doluiſſe exiſtimandus eſt, qui pro ſe morientibus uitã rependat? Et cum non timendos eſſe qui corpus occiderent monet, ipſum illum mors à timore paſſionis corporalis exterruit? Tum denique quem dolorem mortis timeret, poteſtatis ſuæ libertate moriturus? Humano enim generi uitę mortem aut uis exterior, id eſt, febris, uulneris, caſus, ruinæ, degraſſata in corpus accelerat, aut ipſa natura corporis noſtri ſenio in eam ipſam mortẽ uicta concedit

Margin notes: Als *expurganda — Quõ doluerit ac timuerit Chriſtus

cedit. Vnigenitus autem deus ita poteſtatem habens ponendæ animæ, ut reſumendæ, ad peragendum in ſe mortis ſacramentū, cum poto aceto conſummaſſe ſe omne humanarū paſſionum opus teſtatus eſſet, inclinato capite tradidit ſpiritum. Si hoc naturæ hominis ius relictum eſt, ut per ſe exhalans ſpiritū requieſcat in mortem, & nō diſſoluto corpore labefacta anima decedat, uel aut ruptis aut perfoſſis aut colliſis membris ſpiritus tanq̃ in ſede ſua uiolatus erumpat aut effluat, incidat in dominum uitæ mortis metus, ſi quod emiſſo ſpiritu mortuus eſt, nō libertatis ſuæ ad moriendum uſus eſt poteſtate. Quòd ſi ex ſe mortuus eſt, & per ſe ſpiritū reddidit, non eſt terror mortis in poteſtate moriendi. Sed fortè humanæ ignorantiæ timiditate hanc ipſam ſuam moriendi in ſe timuit poteſtatem, ut licet ab ſe moriturus, tamen hoc ipſum quod moriturus eſſet timuerit. Et fortè ſi erūt qui ita exiſtimabunt, cōſtituant cui rei exiſtimāt mortem fuiſſe terribilem, ſpiritui an corpori. Si corpori, an ne ignorant quòd ſancto corruptionem nō uiſuro intra triduū corporis ſui templum eſſet ſuſcitaturus? Si uero ſpiritui mors terribilis eſt, Lazaro in Abrahę ſinibus lætante, infernum chaos Chriſtus timeret? Hæc ſtulta atq; ridicula ſunt, ut in poteſtate ponendæ animæ ac reſumendæ mori timeret, ad ſacramentum uitæ humanæ ſub uoluntatis ſuæ libertate moriturus. Non eſt in uoluntate morientis mors, & in poteſtate nō diu in morte manendi timor mortis, quia & uoluntas moriendi, & poteſtas reuiuiſcēdi, extra naturam timoris eſt, dum timeri mors nō poteſt, & in uoluntate moriendi & in poteſtate uiuendi. Sed fortè penduli in cruce corporis pœnę, & colligantiū funium uiolenta uincula, & adactorum clauorum cruda uulnera ſunt timori. Et uideamus cuius corporis homo Chriſtus ſit, ut in ſuſpenſam & nodatā & transfoſſam carnem dolor*manſerit. Ea enim natura corporū eſt, ut ex cōſortio animæ in ſenſum quendam animæ ſentientis animata, nō ſit hebes inanimiſq; materies, ſed & attacta ſentiat, & cōpuncta doleat, & algens rigeat, & confota gaudeat, & inedia tabeſcat, & pingueſcat cibo. Ex quodam enim obtinentis ſe penetrantiſq; animæ tranſcurſu, ſecundum ea in quibus erit, aut oblectatur, aut læditur. Cum igitur cōpuncta aut effoſſa corpora dolent, ſenſum doloris transfuſæ in ea animæ ſenſus admittit. Deniq; uulnus corporis uſq; ad os dolet, & digiti excedentium ex carne unguium præſegmina neſciunt. Et ſi quando accedente uitio pars aliqua corrupta membrorū, ſenſum uiuæ carnis amiſerit, ea cum uel deſecabitur, uel uretur, dolorem quiſquis eſſe potuiſſet, nō manente in ea animæ permixtione, nō ſentiet. Aut cum grauis neceſſitas recidendi corporis manet, medicato potu cōſopitur uigor animæ, & in emortuam ſenſus ſui obliuionem mens ſuccis uiolentioribus occupata conficitur. At tum doloris neſcia membra cędūtur, & omnē alti uulneris plagam ſenſus carnis emortuus, ſenſu animæ in ſe torpentis euadit. Affert

Forte*inuaſerit

r itaq;

itaq; dolorem per animæ infirmis admixtionem, in infirmũ ſenſum ſuum corpus animatum. Si igitur homo Ieſus Chriſtus per initia corporis atq; animæ noſtræ uixit in corpore, & non ita ut corporis ſui, ſic & animæ ſuæ princeps deus in ſimilitudine hominis cõſtitutus, & habitu repertus ut homo natus eſt, parem dolorem ſenſerit corporis noſtri animæ noſtrę & corporis, ut conceptu ita & initio animatus in corpore. Quòd ſi aſſumpta ſibi per ſe ex uirgine carne, ipſe ſibi ex ſe animam cõcepti per ſe corporis coaptauit, ſecundum animæ corporisq; naturã, neceſſe eſt & paſſionũ fuiſſe naturam. Euacuans ſe enim ex dei forma & formã ſerui accipiens, & filius dei etiam filius hominis naſcens, ex ſe ſuaq; uirtute nõ deficiens, deus uerbum conſummauit hominem uiuentem. Nam quo modo filius dei hominis filius erit natus, uel manens in dei forma, formã ſerui acceperit, ſi non potente deo uerbo ex ſe & carnem intra uirginem aſſumere, & carni animã tribuere homo Chriſtus Ieſus ad redemptionem animæ & corporis noſtri perfectus eſt natus? Et corpus quidẽ ita aſſumpſerit, ut id ex uirgine cõceptum, formã eum eſſe ſerui effecerit. Virgo enim nõ niſi ex ſancto ſpiritu genuit quod genuit. Et quãuis tantum ad natiuitatem carnis ex ſe daret, quantũ ex ſe fœminæ ędendorũ corporum ſuſceptis originibus impenderent, nõ tamen Ieſus Chriſtus per humanæ cõceptionis coaluit naturam. Sed omnis cauſa naſcendi inuecta per ſpiritũ tenuit in hominis natiuitate quod matris

Al's*uirtute eſt, cum tamen haberet in originis*natiuitate quod dei eſt. Hinc igitur maximum illud ac pulcherrimũ ſuſcepti hominis ſacramentum dominus ipſe oſtendit dicens: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Quod deſcendit de cœlo, cõceptæ de ſpiritu originis cauſa eſt. Non enim ex ſe corpori Mariæ originem dedit, licet ad incrementa partũq; corporis omne quod ſexus ſui naturale eſt, cõtulerit. Quod uero hominis filius eſt, ſuſceptæ in uirgine carnis eſt partus. Quod autẽ in cœlis eſt, naturæ ſemper manẽtis poteſtas eſt, quæ initiata cõditaq; per ſe carne nõ ſe ex infinitatis ſuę uirtute intra regionẽ definiti corporis coarctauit, ſpiritus uirtute ac uerbi dei poteſtate in forma ſerui manens, ab omni intra extraq; cœli mundiq; circulo cœli ac mũdi dominus nõ abfuit. Per hoc ergo & de cœlo deſcendit, & filius hominis eſt, & in cœlis eſt, quia uerbum caro factũ nõ amiſerat manere quod uerbũ eſt. Nam dum uerbũ eſt, & in cœlis eſt: dum caro eſt, & hominis filius eſt: dum uerbũ eſt caro factum, & de cœlo eſt, & filius hominis eſt, & in cœlo eſt, quia & uerbi uirtus nõ corporalibus modis manens, nõ deerat unde deſcenderat, & caro nõ aliunde originem ſumpſerat quã ex uerbo. Et uerbũ caro factum, cum caro eſſet, nõ tamen nõ erat & uerbum. Abſolute autem beatus Apoſtolus etiam huius inenarrandæ corporeæ natiuitatis ſacramentum locutus eſt dicens: Primus homo de terræ limo, ſecundus homo de cœlo. Hominem enim dicens, natiuitatem

tiuitatem

tiuitatem ex uirgine docuit,quæ officio uſa materno, ſexus ſui naturam in conceptu & partu hominis executa eſt. Et cum ait, ſecundum hominem de cœlo,originem eius ex ſuperuenientis in uirginem ſancti ſpiritus aditu teſtatus eſt.Atq; ita cum & homo eſt,& de cœlis eſt, hominis huius & partus à uirgine eſt,& cõceptus ex ſpiritu eſt.Et hæc quidẽ Apoſtolus ait: Ipſe autem dominus huius natiuitatis ſuæ myſterium pandens ſic locutus eſt: Ego ſum panis uiuus qui de cœlo deſcendi. Si quis manducauerit de meo pane,uiuet in æternum.Se panem dicens, ipſe enim corporis ſui origo eſt. Ac ne uerbi uirtus atq; natura defeciſſe à ſe exiſtimaretur in carne, ſuum rurſum panẽ eſſe dixit,ut per hoc quod deſcendens de cœlis panis eſt,non ex humana cõceptione origo eſſe corporis exiſtimaretur,dum cœleſte eſſe corpus oſtenditur.At uero cum ſuus panis eſt,aſſumpti per uerbum corporis eſt profeſſio,ſubiecit enim:Niſi manducaueritis carnem filij hominis,& ſanguinem eius biberitis,non habebitis uitam in uobis. Vt quia id quod filius hominis eſt,& panis de cœlis ipſe deſcendit,per panem ſuum de cœlo deſcendentem, & per carnem ac ſanguinem filij hominis, & conceptæ ex ſpiritu ſancto, & natæ ex uirgine carnis intelligatur aſſumptio. Huius igitur corporis homo Ieſus Chriſtus & dei filius & hominis eſt filius, & ex forma dei ſe exinaniens formam ſerui accepit. Non alius filius hominis quàm qui filius dei eſt,neq; alius in forma dei quàm qui in forma ſerui perfectus homo natus eſt,ut ſicut per naturam conſtitutam nobis à deo originis noſtræ principe,corporis atque animæ homo naſcitur, ita Ieſus Chriſtus per uirtutem ſuam admixtione carnis atq; animæ homo ac deus eſſet, habens in ſe & totum uerumq; quod homo eſt,& totum uerumq; quod deus eſt. Quanquam multi confirmandæ hæreſeos ſuæ arte,ita aures imperitorum ſoleãt illudere,ut quia & corpus & anima Adę in peccato fuit,carnẽ quoq; Adę atq; animam dominus ex uirgine acceperit,neq; hominem totum ex ſpiritu ſancto uirgo conceperit, qui ſi intelligerent ſacramentum carnis aſſumptæ,intelligerent etiam ſacramentum eiuſdem & hominis filij & dei filij. Quaſi uero ſi tantũ ex uirgine aſſumpſiſſet corpus, aſſumpſiſſet quoq; ex eadem & animam, cum anima hominis opus dei ſit, carnis uero generatio ſemper ex carne ſit.Sed uolentes unigenitum deum, qui in principio apud deum erat deus uerbum,nõ ſubſtantiuum deum eſſe,ſed ſermonem uocis emiſſæ,ut quod loquentibus eſt ſuum uerbũ, hoc ſit patri deo filius, argute ſubrepere uolunt ne ſubſiſtens uerbum deus, & manens in forma dei Chriſtus homo natus ſit, ut cum hominem illum humanæ potius originis cauſa quàm ſpiritualis conceptionis ſacramẽtum animauerit,non deus uerbum hominem ſe ex partu uirginis efficiẽs extiterit, ſed ut in prophetis ſpiritus prophetiæ, ita in Ieſu uerbum dei fuerit. Et arguere nos ſolent quòd Chriſtum dicamus natũ,non noſtri corporis atq; animę hominem,

cum nos uerbum carnem factum,& ſe ex forma dei euacuantē Chriſtum, & formam ſerui aſſumentem,perfectum ſecundum habitum conformationis humanæ,& noſtræ ſimilitudinis natum hominem prædicemus, ut uere dei filius uerus hominis filius natus ſit. Neq; non natus ex deo homo, neque quia natus ex deo homo,ideo deus eſſe deficiens. Sed ut per ſe ſibi aſſumpſit ex uirgine corpus,ita ex ſe ſibi animā aſſumpſit,quę utiq; nunquam ab homine gignentium originibus præbetur. Si enim conceptū carnis niſi ex deo uirgo non habuit, longe magis neceſſe eſt, anima corporis, niſi ex deo aliunde non fuerit. Et cum ipſe ille filius hominis ipſe ſit qui & filius dei,quia totus hominis filius totus dei filius ſit, quàm ridicule præter dei filium qui uerbum caro factum eſt, alium neſcio quem tanquā prophetam uerbo dei animatū prædicemus, cum dominus Ieſus Chriſtus & hominis filius & dei filius ſit.Per id uero quòd triſtis eſt anima ſua uſq; ad mortem, & quòd poteſtatem habet animę ſuæ ponendæ & reſumendæ,uolunt extrinſecus animam non ex ſpiritu ſancto, ut & corpus ex eo conceptum eſt, deputare,cum uerbum deus in ſacramento naturæ ſuæ manens,homo natus ſit. Natus eſt autem non ut eſſet alius atq; alius, ſed ut ante hominem deus ſuſcipiens hominem,homo deus poſſet intelligi. Nam quo modo Ieſus Chriſtus dei filius natus ex Maria eſt, niſi quòd uerbū caro factū eſt, ſcilicet quòd filius dei cum in forma dei eſſet,formā accepit ſerui? Accepiſſe autem formā ſerui eum qui eſſet in dei forma,de contrarijs cōparatur, ut quāta ueritas eſt manere in dei forma,tanta ueritas ſit accepiſſe formā ſerui. Ad proprietatē enim naturę intelligendā ſignificatione uerbi ad id communis impellimur.In forma enim ſerui eſt, qui & in forma dei eſt. Et cum hoc naturæ, illud uero diſpenſationis ſit, in eiuſdē tamen eſt ueritatis proprietate quod utrunq; eſt,ut tam uerus ſit in dei forma quàm uerus in ſerui. Vt uero aſſumpſiſſe formā ſerui, non aliud eſt quàm hominem natum eſſe:ita in forma dei eſſe,nō aliud eſt quàm deum eſſe, unum tamen eundemq; non dei *defectione,ſed hominis aſſumptione profitētes, & in forma dei per naturam diuinā,& in forma ſerui ex cōceptione ſpiritus ſancti, ſecundum habitum hominis repertū fuiſſe. Itaq; cum Ieſus Chriſtus & natus & paſſus & mortuus & ſepultus ſit,& reſurrexerit,& in cœlos aſcēderit,nō poteſt in his ſacramentorū diuerſitatibus ita ab ſe diuiduus eſſe,ne*Chriſtus ſit,cum nō alius Chriſtus quàm qui in forma dei erat,formā ſerui acceperit, neq; alius quàm qui natus eſt mortuus ſit,neq; alius quàm qui eſt mortuus reſurrexerit,neq; alius quàm qui reſurrexerit aſcenderit in cœlos.In cœlis autem nō alius ſit quàm qui deſcendit ante de cœlis.Homo itaque Ieſus Chriſtus unigenitus deus per carnem & uerbū,ut hominis filius, ita & dei filius hominem uerum ſecundum ſimilitudinem noſtri hominis non deficiens à ſe deo, ſumpſit, in quē quamuis aut ictus incideret,aut uulnus deſcenderet,aut nodi cōcurrerent, aut

Al's*defectiōe

Al's*deus

aut ſuſpenſio eleuaret, afferrent quidem hæc impetũ paſſionis, non tamen dolorem paſſionis inferrent, ut telũ aliquod aut aquã perforans, aut ignem compungens, aut aëra uulnerans. Omnes quidẽ has paſſiones naturæ ſuæ infert, ut perforet, ut cõpungat, ut uulneret, ſed naturã ſuam in hæc paſſio illata non retinet, dum in natura non eſt uel aquã forari, uel pungi ignem, uel aëra uulnerari, q̃uis naturæ teli ſit uulnerare & compungere & forare. Paſſus quidẽ dominus Ieſus Chriſtus, dum cæditur, dum ſuſpẽditur, dum crucifigit̃, dum moritur, ſed in corpus irruens paſſio, nec nõ fuit paſſio, nec tamen naturã paſſionis*exercuit, dum & pœnali miniſterio illa deſęuit, & uirtus corporis ſine ſenſu pœnæ, uim pœnæ in ſe deſæuientis excepit. Habuerit ſanè illud domini corpus doloris noſtri naturam, ſi corpus noſtrũ id naturæ habet, ut calcet undas, & ſuper fluctus eat, & nõ degrauetur in greſſu, neq; aquæ inſiſtentis ueſtigijs cedant, penetret etiã ſolida, nec clauſæ domus obſtaculis arceatur. At uero ſi dominici corporis ſola iſta natura ſit, ut ſua uirtute ſua anima feratur in humidis, & inſiſtat in liquidis, & extructa tranſcurrat, quid per naturã humani corporis concepta ex ſpiritu ſancto caro iudicatur? Caro illa, id eſt, panis ille de cœlis eſt. Et homo ille de deo eſt habens ad patiendum quidem corpus, & paſſus eſt, ſed naturã nõ habens ad dolendum. Naturæ enim propriæ ac ſuæ corpus illud eſt quod in cœleſtem gloriã transformatur in monte, quod attactu ſuo fugat febres, quod de ſputo ſuo oculos format. Sed fortè in quo affectio flendi, ſitiendi, eſuriendiq; manſit, & cæterarũ quoq; humanarum paſſionum in eo neceſſe ſit ineſſe naturam. Qui ſacramentũ fletus, ſitis atq; eſuritionis ignorat, ſciat & uiuificare flentem, nec mortem Lazari flere ob quam gaudeat, & flumina aquæ uiuæ ex ſe præbere, ſitientem neq; carere ſiti, qui potens ſit potare ſitientes & eſurientes, eam quæ fructus ſuos eſurienti non præbuerit, damnare arborem, nec naturam eam uinci inedia quæ naturam uiriditatis iuſſa ariditate demutet. Quòd ſi præter fletus & ſitis & eſuritionis myſteriũ aſſumpta caro, id eſt, homo totus, paſſionum eſt permiſſa naturis, nec tamen ita ut paſſionis conficeretur iniurijs, ut flens non ſibi fleret, & ſitiens ſitim non potatura depelleret, & eſuriens nõ ſe cibo eſcæ alicuius expleret, Neq; enim tum cum ſitiuit, aut eſuriuit, aut fleuit, bibiſſe dominus, aut manducaſſe, aut doluiſſe monſtratus eſt, ſed ad demonſtrandam corporis ueritatẽ, corporis conſuetudo ſuſcepta eſt, ita ut naturæ noſtræ cõſuetudine conſuetudini ſit corporis ſatisfactũ, uel cum cibum & potum accepit, nõ ſe neceſſitati corporis, ſed cõſuetudini tribuit. Habuit enim corpus, ſed originis ſuæ proprium, neq; ex uitijs humanæ cõceptionis exiſtens, ſed in formam corporis noſtri uirtutis ſuæ poteſtate ſubſiſtens. Gerens quidem nos per formã ſerui, ſed à peccatis & à uitijs humani corporis liber, ut nos quidem in eo per generationem uirginis ineſſemus, ſed noſtra in eo per uirtutem profectæ ex ſe ori

Lege caute

Al's *execuit

Lege caute

ginis uitia non ineſſent, dum homo natus, nõ uitijs humanæ conceptionis eſt natus. Tenuit enim Apoſtolus demonſtrandæ natiuitatis huius ſacramentum, cum ait: Sed humiliauit ſe, formam ſerui accipiens in ſimilitudine hominũ conſtitutus, & habitu repertus ut homo. Vt dum formã ſerui accepit, natus eſſe in forma hominis intelligatur, dum autẽ in ſimilitudine hominum cõſtitutus, & habitu repertus ut homo, ſpecies quidẽ & ueritas corporis hominẽ teſtetur, ſed naturã uitiorum, qui ut homo ſit habitu repertus, ignoret. In ſimilitudine enim naturæ non uitiorũ proprietate eius generatio eſt, nam quia in eo quod formã ſerui accepit, natiuitatis uidebatur ſignificata eſſe natura, ſubiecit: In ſimilitudine hominũ conſtitutũ, & habitu repertũ ut hominem, ne natiuitatis ueritas naturæ quoq; per uitia infirmis proprietas crederet, cum & in forma ſerui eſſet uera natiuitas, & in habitu repertũ ut hominẽ, eſſet ſimilitudo naturæ. Ipſe quidẽ per uirginẽ ex ſe natus homo, & in ſimilitudine uitioſæ peccati carnis inuẽtus. Quod id ipſum ad Romanos ſcribẽs teſtatus Apoſtolus eſt, cum ait: Quod erat eñi impoſſibile legi, in quo infirmabatur per carnẽ, deus filiũ ſuum miſit in ſimilitudine carnis peccati, & de peccato cõdemnauit peccatũ in carne. Non fuit habitus ille tantũ hominis, ſed ut hominis: neq; caro illa caro peccati, ſed ſimilitudo carnis peccati, dum & habitus carnis in natiuitatis eſt ueritate, & ſimilitudo carnis peccati à uitijs humanæ paſſionis aliena eſt, ita homo Chriſtus Ieſus & in ueritate natiuitatis eſt dum homo eſt, & nõ eſt in proprietate peccati dum Chriſtus eſt, quia & qui homo eſt, nõ potuit non homo eſſe qui natus eſt, & qui Chriſtus eſt, nõ potuit amiſiſſe quod Chriſtus eſt. Atq; ita dum homo Chriſtus Ieſus eſt, habet & natiuitatẽ hominis, quia homo eſt: nec eſt in uitioſa hominis infirmitate, quia Chriſtus eſt. Quauq; igitur nos ad huius ſacramẽti intelligentiam apoſtolica fides inſtruat, quæ & habitu ut hominẽ repertum, & in ſimilitudine carnis peccati miſſum hominem Chriſtũ Ieſum eſſe teſtata eſt, ut cum habitu ut homo eſt ſit in forma ſerui, & nõ ſit in uitijs naturæ: & cum in ſimilitudine carnis peccati eſt, ſit quidem uerbũ caro, ſed in ſimilitudine carnis peccati ſit, potius ipſe caro peccati ſit. Et cum homo Chriſtus Ieſus eſt, ſit quidẽ homo, ſed in homine nõ poſſit aliud eſſe Chriſtus eſt. Atq; ita & ex corporis natiuitate homo natus ſit, nec ſit in hominis uitijs, qui non ſit in origine, quia uerbũ caro factum nõ potuit non caro eſſe, quod factũ eſt: & uerbũ licet caro factum ſit, non tamen amiſit eſſe quod uerbũ eſt: & dum uerbum caro factum originis ſuæ non poteſt carere natura, non*oportuit niſi in naturæ ſuæ origine permanere quod uerbũ eſt, neq; non uere intelligi uerbũ caro eſſe quod factũ eſt, ita tamen ut qui habitauit in nobis, non caro illa uerbũ ſit, ſed uerbi caro ſit habitantis in carne. Quæ cum ita ſint, tamen uideamus an peractus uniuerſus ille paſſionis ordo infirmitatem in domino corporalis doloris

Al.*potuit

tis permittat intelligi. Dilatis enim ad modicum eorum dictorũ cauſis, ex quibus metum domino hæreſis aſcribit, res ipſas ut geſtæ ſunt cõferamus. Neq; enim fieri poteſt, ut timor eius ſignificetur in uerbis, cuius fiducia contineatur in factis. Timuiſſe ô hæretice dominus gloriæ paſſionem uidetur, ſed ei ob ignorantiæ huius errorem, & ſatanas Petrus & ſcandalũ eſt, & ille quidem per charitatẽ Chriſti quem ei non caro neq; ſanguis, ſed pater qui in cœlis eſt reuelauerat, deteſtatus paſſionis ſacramentũ, tali ſeueritatis ſententia cõfirmatus ad fidem eſt. Tu uero quid ſectaberis ſpei, Chriſtum deum negando, & metũ ei paſſionis addendo? An'ne metuit qui armatis ad corripiendũ ſe obuius prodijt? & in corpore eius infirmitas fuit, ad cuius occurſum cõſternata perſequentiũ agmina conciderunt, & maieſtatem ingerentis ſe ad uincula nõ ferentes ſupinatis corporibus reciderunt? Quam igitur infirmitatem dominatam huius corporis credis, cuius tantã habuit natura uirtutẽ? Sed fortè dolorẽ uulnerum timuit. Quem rogo penetrantis in carnẽ claui habuit terrorẽ, qui exciſę auris carnẽ ſolo reſtituit attactu? Expone nobis tu dominicæ infirmitatis aſſertor, hoc ipſo paſſionis tempore, infirmatę opus carnis. Exerente enim Petro atq; adigẽte gladiũ, truncus aure ſeruus ſacerdotis aſtabat. Quo modo ex deciſæ auris uulnere contingente Chriſto reſtituta caro auris eſt? Vnde inter fluentẽ ſanguinẽ & poſt ipſa deſcendentis gladij ueſtigia, & in ipſa truncati corporis calumnia, exijt quod nõ eſt, & ſequitur quod nõ extat, & rependitur quo caretur? Producens ergo hęc aurẽ manus, clauum dolet? & ſentit ſibi uulnus, qui alteri dolorem uulneris non relinquit? Compungendæ carnis metu triſtis eſt, cuius attactui licet carnem donare poſt cædem? Quòd ſi hęc in Chriſti corpore uirtus fuit, qua rogo fide naturaliter infirmus fuiſſe defenditur, cui naturale fuit omnem humanarum infirmitatũ inhibere naturam? Sed fortè ſtulta atq; impia peruerſitate hinc infirmis in eo naturæ præſumitur aſſertio, quia triſtis ſit anima eius uſq; ad mortem. Nondum te hæretice cur uirtutem dicti non intelligas arguo. Interim tamen à te requiro, cur exeunte ad proditionem Iuda non memineris dictum fuiſſe: Nunc honorificatus eſt filius hominis. Si enim paſſio honorificatura eum erat, quo modo triſtem eum metum paſſionis effecerat, niſi fortè tam irrationabilis fuerit, ut pati timuerit quæ ſe eſſent glorificatura patiẽtem? Sed fortè timuiſſe uſq; eò exiſtimabitur, ut transferri à ſe calicem deprecatus ſit dicens: Abba pater, omnia poſſibilia tibi ſunt, transfer hunc calicem à me. Vt de cæteris nõ calumnier, nónne hebetudinem impietatis tuæ uel hinc coarguiſſes, quia legeras: Reconde gladium tuum in theca, calicem quem dedit mihi pater non bibam? Quo modo enim per patiendi metum transferri à ſe deprecaretur, quod per diſpenſationis ſtudium feſtinaret impleri? Non enim conuenit ut pati nolit quod pati uelit. Et cum pati eum uelle cognoſceres, religioſius

*Al.*ignorantiam,ſuſpicor fuiſſe ſcriptũ inintelligẽtiã*

fuerat dicti*intelligentiam confiteri,quàm ad impiæ ſtultitię furorem prorumpere, ut cum aſſereres ne pateretur oraſſe, quẽ pati uelle cognoſceres. Sed credo te ad impietatis tuæ pugnam etiam hoc dicto dominicæ uocis armabis:Deus deus meus, quare me dereliquiſti? Poſt cõtumeliam enim crucis fortè dignationem ab eo paterni auxilij exiſtimes receſſiſſe, & hinc deſolatæ infirmitatis ſuæ querelam extitiſſe. Si tibi itaq; in Chriſto cõtemptus & infirmitas & crux contumelia eſt, oportuerat te dicti huius immemorem nõ fuiſſe:Verum dico uobis, amodo uidebitis filiũ hominis ſedentem à dextris uirtutis,& uenientem cum nubibus cœli. Vbi rogo in paſſione timor?ubi infirmitas?ubi dolor?ubi contumelia? Timere ab impijs dicitur,ſed ipſe pati uelle ſe prædicat.Infirmus eſſe cõtenditur,ſed ſe potentem dum conſternatis perſequutoribus obuius non ſuſtinetur,oſtendit. Dolere uulnera carnis arguitur, ſed in eo quod carnem auris reddit ex uulnere: caro ipſe cum ſit,extra carnalem tamen naturã dolendi uulneris reperitur, quia dum & manu truncam aurem attingit, manus illa de corpore eſt: & dum manus aurem producit ex uulnere,nõ eſſe manus illa corporis ſignificatur infirmis,ſed cõtumelioſa ei eſſe crux dicitur.Atqui per hanc hominis filius ſedere à dextris uirtutis uidendus eſt, & ex partu uirginis homo natus in maieſtate ſua cum cœli nubibus reuerſurus. Non tenes irreligioſe rerum naturalium cauſas,& dum impietatis atq; erroris ſpiritu plenus ſacramentum fidei nõ intelligis, ex ipſo ſeculi ſenſu hæretica hebetudine* diſproficis.Omne enim quod timetur,uitari neceſſe eſt dum timetur:& quod infirmũ eſt,ſumit ex infirmitate terrorem: & quicquid dolet, dolendi in ſe habet indemutabilem naturam:& quicquid cõtumelioſum eſt, ſemper inhonorum eſt.Tu uero quo ſenſu rationis intelligis dominum Ieſum Chriſtum ad quod feſtinat timere? Et conſternantem fortes infirmitate trepidare?& uulnera non permittentem doleri,uulneratum dolere?& contumelia crucis dehoneſtari, cui crux conſcenſus ad deum eſt, & reditus ad regnum?Sed fortè uel hoc tibi relictum occaſionis impiæ arbitraris,ut deſcenſionem ad inferos, & ipſam mortis timuerit neceſſitatẽ, dum id ipſum teſtari uidetur hoc dicto:Pater cõmendo in manus tuas ſpiritũ meum. Hoc legens & nõ intelligens,aut pie tacuiſſes, aut etiam religioſe intelligentiam eius oraſſes, non magis per impudentem aſſertionem ſtulto furore ueritatis incapax uagareris. An'ne tibi metuere infernũ chaos & torrentes flammas,& omnem pœnarum ultricium abyſſum credendus eſt dicens latroni in cruce:Amen dico tibi,hodie mecum eris in paradiſo? Naturæ huius poteſtatem iam non dico metus, ſed nec infernæ ſedis regio eſt concludens, quæ deſcendens ad inferos,à paradiſo nõ deſit, ſic ut & hominis filius loquens in terris,maneat & in cœlo martyri ſuo paradiſum promittẽs,& conſummatæ beatitudinis delicias pollicens, nõ habet hunc metus corporalis

Infirmis dicit aliquoties,ut imbecillis

Vtitur & alis eo uerbo pro degenerare

penetrãtem

penetrantem quidem inferos, ſed ubiq; naturæ ſuæ uirtute diſtentum. Et naturam hāc mundi dominā ac libertate ſpiritalis uirtutis immenſam non ſibi terrore mortis gehennæ chaos uendicat, qua paradiſi delitiæ carere nō poſſunt? Futurus enim in inferis dominus, & in paradiſo eſt futurus. Deſeca ad metum pœnæ naturæ indeſecabilis portionem, & de Chriſto apud inferos pone quod doleat, & in paradiſo relinquo quod regnet. Latro enī rogat ut ſui in regno ſuo meminerit. Et credo eum ad hanc beatæ confeſſionis fidem auditus tranſeūte palmas clauo gemitus accendit, & regnū Chriſti per dolorem infirmitatis in Chriſti corpore didicit. Ille dignationem reminiſcentis in regno poſtulat, tu crucis mortem ad metum deputas? Dominus cōmunionem ei paradiſi mox pollicetur, tu Chriſtum in inferis ſub pœnali terrore cōcludis? Diuerſæ ſpei fides iſta eſt. Paradiſum meruit ſub cruce latro pendentem Chriſtum confeſſus in regno. In pœnæ ergo dolore & metu mortis Chriſtum deputans, & paradiſo neceſſe eſt ſit cariturus & regno. Collatis ergo dictorum atq; geſtorum uirtutibus demonſtratis, non ambiguum eſt, in natura eius corporis infirmitatem *naturæ corporeę non fuiſſe,, cui in uirtute naturæ fuerit omnem infirmitatem corporum depellere, & paſſionem illam illata licet corpori ſit, non tamen naturam dolendi corpori intuliſſe, quia q̄uis forma corporis noſtri eſſet in domino, non tamen uitioſæ infirmitatis noſtræ forma eſſet in corpore, qui non eſſet in origine, quod ex conceptu ſpiritus ſancti uirgo progenuit, quod licet ſexus ſui officio genuerit, nō tamen terrenæ conceptionis ſuſcepit elementis. Genuit etenim ex ſe corpus, ſed quod conceptum eſſet ex ſpiritu, habens quidem in ſe ſui corporis ueritatem, ſed nō habens naturæ infirmitatem, dum & corpus illud corporis ueritas eſt quod generatur ex uirgine, & extra corporis noſtri infirmitatem eſt quod ſpiritalis cōceptionis ſumpſit exordiū.

In uetuſto codice quidam mutarat, parem noſtræ naturæ corporeæ, quod & aliâs fecit

Sed niti aduerſus *apoſtolicæ fidei demonſtrationē hæretici uidentur hoc dicto: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortē, ut profeſſio eius qui ſe triſtem ait, naturæ infirmitatem, per cuius cōſcientiam triſtis cœperit eſſe, teſtetur. Ac primum humanæ intelligentiæ ſenſum interrogo, quid ſit triſtem eſſe uſq; ad mortem. Non enim eiuſdem ſignificationis eſt, triſtem eſſe propter mortem, & triſtem eſſe uſq; ad mortem. Quia ubi propter mortem triſtitia eſt, illic ipſa mors cauſa triſtitiæ eſt. Vbi uero triſtitia uſq; ad mortem eſt, mors iam nō triſtitiæ eſt cauſa, ſed finis. Qui ergo nō propter mortem, ſed uſq; ad mortem triſtis eſt, quærendū eſt unde ſit triſtis. Triſtis autem non incerto neq; indefinito humanæ ignorantię tempore, ſed uſq; ad mortem. A deo autem non propter mortem ſuſcepta triſtitia eſt, ut ſit deſtituta per mortē: & ut cauſam triſtitiæ intelligere poſſimus, uideamus quid hanc profeſſionem triſtitiæ uel præceſſerit uel conſequatur. Totius enim paſſionis & fidei myſterium cōſummatum paſchæ cœna fuerat per dominū, poſtq̄ uniuerſo-

Als euangelicæ*

uniuerſorum in ſe ſcandalum docet, ſed præceſſurum ſe eos in Galilæam promittit. Petrus cæteris licet ſcandalizandis, ſe tamen nō ſcandalizandum conſtanti fide ſpopondit. Sed dominus per naturam dei non ignarus gerendorum, ter eum negaturum eſſe reſpondit, ut cæterorum ſcandalum intelligeretur ex Petro, cum ille in tam graue fidei periculum ter negando recideret. Tūc ille aſſumptis Petro, Iacobo & Ioanne duobus ad martyrium electis, & Ioanne in prædicatione euangelij firmando, triſtē ſe uſq; ad mortem profeſſus eſt, deinde progreſſus orauit dicens: Pater meus, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte, ſed non tamen ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis. Tranſire à ſe calicem rogat, utiq; iam ſecum manentem, qui tum in ſanguine noui teſtamenti pro multorum peccatis effundendus conſummabatur. Non autem rogat ne ſecum ſit, ſed ut à ſe tranſeat. Deinde rogat ne uoluntas ſua fiat, & quod uult effici, id ipſum concedi ſibi non uult, ait enim: Sed tamen nō ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis. Vt uolūtate calicis deprecandi humanæ in ſe ſolicitudinis ſignificans cōſortium, ſententiā à ſe unitæ ſibi communisq; cum patre nō diſcerneret uoluntatis. Vt autem nō pro ſe precari intelligeretur, & ratio ſignificatæ uolūtatis, ac deprecatio nō obtinendæ eſſet in abſoluto, hoc totum huiuſmodi petitionis ſuæ cœpit exordijs: Pater meus, ſi poſſibile eſt. Aliquid ergo patri relinquitur, quod ei an poſſibile eſt, incertum ſit? Et ſi nihil patri impoſſibile eſt, intelligendum eſt ad cuius cōditionem id quod ſibi impoſſibile eſt, ſit relictum. Poſt huius enim orationis precem ſequitur: Et uenit ad diſcipulos ſuos, & inuenit eos dormientes, & dicit Petro: Non potuiſtis una hora uigilare mecum? Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. An'ne adhuc triſtitię cauſa & tranſeundi calicis deprecatio in obſcuro eſt? Vigilari enim ſecum ob hoc iubet & orari, ne in tentationem intrent, ſpiritu quidem prompto, ſed infirma carne. Nam qui nō ſcandalizandos ſe per conſtantiam fidelis cōſcientiæ pollicebantur, in ſcandalo per infirmitatem carnis erant futuri. Non ergo ſibi triſtis eſt, neq; ſibi orat, ſed illis quos monet orare peruigiles, ne in eos calix paſſionis incumbat, quem à ſe tranſire orat, ne in his ſcilicet maneat. Idcirco autē transferri eum ſi poſſibile eſſet, à ſe precatus eſt, quia cum impoſſibile deo nihil ſit, ſicut ipſe ait: Pater poſſibilia tibi omnia ſunt, impoſſibile tamē eſt homini, paſſionis terrore nō uinci, nec poſſit niſi per probationem fides noſci. Atq; ideo & pro hominibus ut homo uult calicē tranſire, ut & dei ex deo uoluntas effectui paternæ uolūtatis uniatur. Id autē quod ait, ſi poſſibile eſt tranſeat, manifeſte in eo docuit quod ait Petro: Ecce ſatanas expetiuit, ut uos cerneret ſicut triticum, ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. Per hunc enim calicem dominicæ paſſionis tentandi omnes erant. Etiam pro Petro pater rogatur, ne deficiat fides eius, ut negantis infirmitati uel dolor ſaltem

pœni-

pœnitentiæ non abeſſet,quia fides in eo nõ deficeret,quod pœniteret.Triſtitia igitur uſq; ad mortem domino eſt,quia in morte motu terræ, diei tenebris,diſciſſione ueli,monumentorũ reſeratione,mortuorum reſurrectione cõfirmanda iam apoſtolorũ fides eſſet,quam & nocturnæ cuſtodiæ terror,& in flagellis,alapis,ſputis,corona ſpinea,crucis onere, & totius paſſionis ludibrium,& poſtremo maledictæ crucis damnatio cõmoueret.Sciens igitur dominus hęc omnia poſt paſſionem ſuam*deſtitura,ideo & uſq; ad mortem triſtis eſt,& ſcit hunc calicem tranſire nõ poſſe,niſi biberet dicens: Pater meus,ſi nõ poteſt calix iſte tranſire à me niſi bibam illum,fiat uoluntas tua. Conſummata in ſe ſcilicet paſſione metum calicis tranſiturum,qui niſi eum bibiſſet,tranſire nõ poſſet. Finem terroris eius non niſi finito conſummatæ in ſe paſſionis terrore ſuccedere,quia poſt mortẽ eius per uirtutũ gloriam apoſtolicæ infirmitatis ſcandalũ pelleretur: & quanq; in eo quod ait,fiat uoluntas tua,in calicis,id eſt,paſſionis ſuæ ſcandalo apoſtolos permittens paternæ uoluntatis arbitrio,tamen etiam repetitæ tertio orationis prece uſus eſt,poſt quam ait:Dormite iam & requieſcite. Non enim extra rationis alicuius internæ cõſcientiam, qui antea eos dormiẽtes coarguiſſet, nunc dormire & requieſcere eos iubet. Sed intelligentiam nobis Lucas adhortationis iſtius tribuiſſe exiſtimatur,qui cum dixiſſet, ſatanam expetiſſe ut apoſtolos modo tritici cerneret,& dominum pro fide Petri ne deficeret, oratum fuiſſe,ſubiecit: Poſt multam domini precem,angelũ adſtitiſſe confortantem eum,quo aſſiſtente orare prolixius cœperit,ita ut guttis ſanguinum corporis ſudor efflueret. Miſſo enim ad tuitionem apoſtolorum angelo,& per eum cõfortato domino,ne pro his triſtis eſſet, iam ſine triſtitiæ metu exiſtens ait:Dormite iam & requieſcite.De angelo quidem Matthæus & Marcus,& de expetitione zabuli nihil locuti ſunt, ſed poſt triſtitiam animæ,poſt dormientium obiurgationem,poſt transferendi calicis deprecationem nõ ex nihilo dormientiũ adhortatio ſubſecuta eſt,niſi quòd cum abſuturus ab his eſſet,& indulti angeli cõfortatus auxilio, ſecuritate cuſtodiæ cuſtodiendos permittebet in ſomnum.Nec ſanè ignorandum à nobis eſt,& in Græcis & in Latinis codicibus complurimis, uel de aduenięte angelo,uel de ſudore ſanguinis nihil ſcriptum reperiri. Ambigentibus igitur, utrũ hoc in libris uarijs aut deſit,aut ſuperfluũ ſit, incertũ hoc nobis relinquitur de diuerſitate librorũ. Sed certe ſi quid ſibi ex hoc hæreſis blanditur,ut infirmũ affirmet,cui opus fuerit angeli confortantis auxilio,meminerit creatorem angelorũ creationis ſuæ nõ ęguiſſe præſidio, tum deinde neceſſario eo modo eum cõfortari,quo modo & triſtem eſſe.Nam qui nobis triſtis eſt,id eſt,propter nos triſtis eſt,neceſſe eſt ut propter nos ſit confortatus & nobis.Quia ergo qui de nobis triſtis eſt,& de nobis cõfortatus eſt, ea confortatus eſt conditione qua triſtis eſt. Sudorẽ uero nemo infirmitati

Al's *deſitura*

Chriſtus quõ ab angelo confortatus

i. audebit

audebit deputare,quia dum & contra naturam eſt ſudare ſanguinem, nec infirmitas eſt,quod poteſtas non ſecundum naturæ conſuetudinem geſſit, neq; ad hæreſim infirmitatis pertinere ullo modo poterit,quod aduerſum hæreſim phantaſma mentientem,proficiat per ſudorem ſanguinis ad cor/poris ueritatem.Igitur cum & triſtitia de nobis eſt, & oratio pro nobis eſt, non poſſunt nō omnia propter nos geſta eſſe intelligi,cum omnia pro no/bis,quibus timebatur,orata ſunt. Præſtant autem ſibi mutuam euangelia plenitudinem,dum alia ex alijs,quia omnia unius ſpiritus prædicatio ſit,in telliguntur. Hanc enim tacitam ab omnibus pro apoſtolis domini oratio/nem Ioannes maxime ſpiritualium cauſarum prædicator oſtendit, domi/num ita precatum eſſe dicens: Pater ſancte, conſerua eos in nomine tuo. Cum eſſem cum eis,ego cuſtodiebam eos in nomine tuo:quos dediſti mi/hi cuſtodiui. Non ſibi itaq; fuit oratio illa,ſed apoſtolis: nec ſibi triſtis eſt, qui orare eos ne tentētur monet:nec ſibi angelus mittitur,qui ſi uellet,duo/decim milia legionum de cœlis deduceret: nec propter mortem anxiatus, ut à ſe transferatur calix,rogat,ſed à ſe tranſire calicē rogat, qui tamen tran ſire non poſſet,niſi cum biberet.Tranſire autem non de loco eſt decedere, ſed omnino non extare,quod quidem ipſum & euangelicus & apoſtolicus ſermo ſignificat,cum dicitur:Cœlum & terra tranſibunt,uerba autem mea non præteribunt. Sed & Apoſtolus:Ecce uetera tranſierunt, & facta ſunt omnia noua.Sed & cum ait:Et figura huius mūdi tranſibit. Calix ergo de quo patrem rogat ut tranſeat,nō poteſt tranſire niſi bibatur: & quod orat dominus,utiq; pro his orat,quos cum his manens ipſe ſaluauit,quos & pa tri ſaluandos reliquit.Nunc uero ſacramentum mortis peracturus,patrem his cuſtodem precatur,& miſſi in eo angeli, ſi tamen ita eſt, non ambigua præſentia eſt,& obtentæ precis manifeſta ſecuritas eſt,cum eos cōſumma/ta oratione adhortatur in ſomnum.Effectum autem impetratæ orationis, & adhortatæ dormitionis ſecuritatem iam in ipſo opere paſſionis Euange liſta demonſtrat,cum apoſtolis omnibus de perſecutorum manibus elap/ſuris ait:Vt adimpleretur uerbum quod dixerat, quoniā quos dediſti mi/hi,perdidi ex eis neminem.Impletur enim per ſe orationis precatio, & ſal/ui omnes ſunt.Sed oratur pater,ut ſaluatos per ſe nūc in nomine ſuo ſaluet ipſe,& adeo ſaluat,ut Petri fides pœnitentia ſubſequente nō deficiat, licet territa.Demonſtrata itaq; & à Ioanne domini oratio,& à Luca zabuli po/ſtulatio,& ea quæ in Marco & in Matthæo triſtitia uſq; ad mortem eſt,& ſomni obiurgatio,& rurſum adhortatio,nihil ambiguitatis relinquūt, cum quando per precem à Ioanne,qua patri apoſtolos commendat, & triſtitiæ cauſa,& tranſeundi calicis deprecatio abſoluta ſit, nō à ſe paſſionem amo/ueri domino deprecante,ſed patrem ut apoſtolos ſe paſſuro tueatur oran/te,& per Lucā oſtenſa aduerſum zabulū prece, iam de fiducia uetiti antea

ſomni

ſomni ſecura permiſſio ſit. Non eſt itaq; in ea natura quæ ſupra hominem eſt,humanæ trepidationis anxietas, & extra terreni eſt corporis mala,non terrenis inchoatum corpus elementis, & ſi filio hominis originem ſpiritus ſanctus per ſacramentũ conceptionis inuexit, nempe & altiſſimi uirtus uirtutem corpori, quod ex conceptione ſpiritus uirgo gignebat, admiſcuit. Nam cum per transfuſæ in corpus animæ conſortium ſenſus animati corporis uiuat, & ipſum ad illatorum dolorem corpus anima corpori permixta uiuificet,quæ ubi cœleſtis ſpei,ac fidei ſuæ beato calore,terrenæ in corpore ſuo originis deſpexit exordiũ, ſui quoq; ſenſus ac ſpiritus corpus efficitur in dolore,ut pati ſe deſinat ſentire quod patitur. Et quid nobis de natura dominici corporis, & deſcendentis de cœlo filij hominis adhuc ſermo ſit? Ipſa terrena corpora timere ac dolere interdũ neſciunt, quòd & dolere neceſſe eſt,& timeri. Quæro enim an paſtas ad fomenta exæſtuandæ Babylonicæ fornacis flammas Iſraelitæ pueri timuerint, & utrum in illud noſtræ conceptionis corpus metus tanti ignis inceſſerit. Quæro etiam an*circumaduri ſe flammis doluerint,ſed fortè idcirco quia nõ uſti ſunt, nihil doleant,& tum abfuiſſe ignibus naturam urendi exiſtimabitur.Certe hæc natura corporis erat,ut & uri ſe timeret, & poſſet uri. Quòd ſi per ſpiritum fidei terrena corpora,id eſt,ſecundum elementa cauſarum communium initiata,neq; uri potuerũt,nec timere,quæ ergo per fidem dei in homine contra naturam ſunt, ea in deo homine ſecundum uirtutem ſpiritus ad naturæ originem inchoata,nõ ſunt naturaliter æſtimanda? Vincti pueri in medio ignis ſunt:ignem non timent,dum incenduntur:flammas nõ ſentiunt,dum orant:uri nõ poſſunt,dũ in ingne ſunt.Naturam ſuam in his & ignis,& corpora amittit,nam neq; illa uruntur,neq; ille urit,& tamen in cæteris in natura ſua eſt ignis & corpus.Nam circunſtantes ardent,& pœnæ miniſteria in pœna ſunt. Non uis impie hæretice, ut tranſeunte palmas clauo Chriſtus non doluerit,neque uulnus illud nullam acerbitatem teli compingentis intulerit.Interrogo quur pueri ignes non timuerint,nec doluerint,aut quid in eorum corporibus naturæ fuerit,ut naturam ignis excederet. Quòd ſi illi fidei calore,&*beati martyrij gloria timere neſciunt quæ timentur, Chriſtus etiam ſi uitiorum noſtrorũ origine eſſet conceptus,tamen per crucem manſurus deus,& mundum iudicaturus, & rex æternorum ſeculorum futurus, triſtis metu crucis eſſet? & tantorum præmiorum immemor,turpis metus anxietate trepidaret?Daniel prophetę prandio alendus,leonũ lacum non timet,apoſtoli cædi ſe pro Chriſti nomine & pati gaudent, Paulo libatio ſua corona iuſticiæ eſt, deſecanda colla ſua percuſſoribus cũ hyminis martyres tendunt,& ædificatos ſibi congerie lignorum ignes cum canticis ſcandunt, uſque eò ſenſus fidei, perempto in corporibus naturalis infirmitatis metu, corpora ipſa ad ſenſum non ſentiendi doloris emutat, ut per animæ

Fort.*circundari Alß*circumamburi

Alß*beata

propoſitum firmitas corpori inuehatur, animatumq́ corpus in id ſe tantum ſentiat, in quod animæ ſtudio commouetur, ut quod pati animus gloriæ cupiditate cõtemnit, id ſe pati corpus anima*negante nõ ſentiant. Hæc ſi in hominibus naturalia ſunt per animæ ad gloriam ardentis calorem, ut paſſiones ſuas neſciant, & uulnera ignorent, & mortes nõ intelligant: dominus ueræ gloriæ Ieſus Chriſtus, cuius in fimbria uirtus eſt, cuius ſputus & ſermo natura corporis eſt, dum & mancus iam non mancus manum iubetur extendere, & cæcus natus natiuitatis uitia non ſentit, & truncus aure nõ truncus eſt, in ea infirmitate compuncti, ac dolentis corporis deputabitur, in qua glorioſos ac beatos uiros fidei ſuæ ſpiritus nõ reliquit? Paſſus igitur unigenitus deus eſt omnes incurrentes in ſe paſſionum noſtrarum infirmitates, ſed paſſus uirtute naturæ ſuæ, ut & uirtute naturæ ſuæ natus eſt: neq; enim cum natus ſit, non tenuit omnipotentiæ ſuæ in natiuitate naturam. Nam cum natus ſit lege hominum, non tamen hominum lege conceptus eſt, habens in ſe & conſtitutionẽ humanæ conditionis in partu, & ipſe extra conſtitutionem humanæ conditionis in origine, ſecundum quod ita ex infirmitate corporis noſtri paſſus in corpore eſt, ut paſſiones corporis noſtri, corporis ſui uirtute ſuſciperet, & huius fidei noſtræ etiam ſermo propheticus teſtis eſt, cum ait: Hic peccata noſtra portat, & pro nobis dolet, & nos exiſtimauimus eum in doloribus eſſe, & in plaga, & in uexatione. Ipſe autem uulneratus eſt propter iniquitates noſtras, & infirmatus eſt propter peccata noſtra. Fallitur ergo humanæ exiſtimationis opinio, putans hinc dolere quod patitur: portans enim peccata noſtra, peccati noſtri ſcilicet corpus aſſumens, tamen ipſe non peccat. Miſſus namq; eſt in peccati carnis ſimilitudine, portans quidẽ in carne peccata, ſed noſtra, & pro nobis dolens, non & doloris noſtri dolet ſenſu, quia habitu ut homo repertus, habens in ſe doloris corpus, ſed non habens naturam dolendi, dum & hominis habitus eſt, & origo non hominis eſt, nato eo de conceptione ſpiritus ſancti. Hinc itaq; exiſtimatus eſt & in doloribus, & in plaga, & in uexatione eſſe. Formam enim ſerui accepit, & natus ex uirgine homo, opinionẽ nobis naturalis ſibi in paſſione doloris inuexit. Ipſe autẽ uulneratus eſt, ſed propter iniquitates noſtras. Nam quamuis ſit uulneratus, nõ tamen iniquitatis ſuę uulnus eſt, & quicquid patitur, non ſibi patitur. Non enim ſibi homo natus eſt, nec ex ſe iniquus eſt. Teſtatur Apoſtolus cauſam diſpenſationis iſtius, dicens: Orantes pro Chriſto, reconciliari deo, eum qui non cognouit peccatum, pro nobis peccatum fecit. Peccatum enim in carne per peccatũ condemnaturus, peccati licet expers, factus eſt ipſe peccatũ, id eſt, per carnem peccatum in carne condemnans, carnis quidem peccati neſcius, ſed pro nobis caro factus, carnis ſimilitudo peccati eſt. Et idcirco propter iniquitates noſtras eſt uulneratus. Cæterum neſcit in Chriſto Apoſtolus trepidatio-

*Al's*negetante* (margin)

Caute lege (margin)

nem

nem doloris,nam diſpenſationem hanc paſſionis loquuturus,in ſacramen to eam diuinitatis prædicauit,dicens:Donans nobis omnia peccata,delens quod aduerſum nos fuit chirographum in ſententijs,quod erat cõtrarium nobis,tollens illud de medio,& affigẽs illud cruci,ſpolians ſe carne,& prin cipatus & poteſtates traduxit cum fiducia, triumphans eos in ſemet ipſo. Succumbere ergo tibi uidetur uirtus iſta uulneris clauo, & ad ictum com pungentis exterrita demutaſſe ſe in naturã dolendi? Atqui Apoſtolus lo quente in ſe Chriſto loquutus, & ſalutis noſtræ per dominũ opus memo rans,mortem Chriſti ita ſignificat, ut carne ſe ſpoliet, & poteſtates cum fi ducia dehoneſtet, & de his in ſemet ipſo triumphet. Si in paſſione ſua ne ceſſitas eſt,& nõ ſalutis tuæ donum eſt:ſi in cruce dolor compungendi eſt, & non decreti quod in timore eſt,ſcripta confictio eſt: ſi in timore uis mor tis eſt,& non per poteſtatẽ dei carnis exuuię ſunt:ſi deniq; mors ipſa aliud eſt quàm potentum dehoneſtatio,quàm fiducia,quàm triumphus, adſcri be infirmitatem:ſi ibi neceſſitas eſt & natura : ſi ibi uis eſt, & diffidentia, & dedecus : ſin autem hæc è contrario in ſacramento paſſionis prædicantur, quis rogo furor eſt,repudiata doctrinæ apoſtolicæ fide, mutare ſenſum re ligionis , & totum hoc ad imbecillitatem & contumeliam rapere naturæ, quod & uoluntas eſt,& ſacramentum,quod & poteſtas eſt,& fiducia,& tri umphus? Triumphus planè eſt quæri ad crucem,& offerentem ſe non ſu ſtineri : ſtare ad ſententiam mortis,ſed inde conſeſſurum à dextris uirtutis: configi clauis,ſed pro perſequutoribus orare:acetum potare,ſed ſacramen tum conſummare:deputari inter iniquos,ſed paradiſum donare : eleuari in lignum,ſed terram tremere:pendere in cruce,ſed ſolem ac diem fugare:exi re de corpore,ſed reuocare animas in corpora:ſepeliri mortuum, ſed reſur gere:demum ſecundũ hominem pro nobis infirma omnia pati, ſed ſecun dum deum in his omnibus triumphare.Reſtat nobis adhuc,ut hęreticis ui detur,magna & grauis confeſſę infirmitatis profeſſio,& maxime ipſius do mini uocibus ædita,cum ait:Deus deus meus,quare me dereliquiſti? Quæ maxima querelæ eſſe intelligitur proteſtatio, derelictum ſe eſſe conqueri, infirmitatiq́; permiſſum . Verũ hæc impiæ intelligentiæ uiolenta præſum ptio, quàm ſibi in omni dictorum dominicorũ genere compugnat, ut qui ad mortem feſtinat, ut qui per eam honorificandus eſt, ut qui poſt eam à dextris uirtutis ſeſſurus eſt,in his tot beatitudinum cauſis mori timuerit,& ob id ad neceſſitatem moriendi deſertũ ſe à deo ſuo queratur,cum in beati tudinibus illis eſſet mortem obeundo manſurus. Quin etiam ad irreligioſi tatis huius tanquam ad præparatam ſibi uiam per id ingenia hæretica con tendunt, quod aut defeciſſe omnino deum uerbũ in animam corporis uo lunt,ut nõ idem fuerit Ieſus Chriſtus hominis filius, qui & dei filius: & aut ex ſe defecerit deus uerbum, dum corpus officio animæ uiuificat, aut om

nino nec fuerit Chriſtus homo natus, quia in eo dei uerbũ modo ſpiritus prophetalis habitauerit. Sed ridiculæ huius peruerſitatis error in maiorem ſe impietatis extendit audaciam, ne Ieſus antecꝗ ex Maria natus eſt, Chriſtus ſit, dum nõ qui erat, natus eſt, ſed ad id tum primũ quod natus eſt, eſſe cœperit. Per quod etiam illud uitij adiungitur, ut deus uerbum tanquam pars aliqua uirtutum dei quodam ſe tractu continuationis extendens, hominem illum qui à Maria eſſe cœpit, habitauerit, & uirtutibus diuinæ operationis inſtruxerit, animæ tamen ſuæ motu naturaꝗ uiuentem. Per hanc ſubtilem peſtiferamꝗ doctrinam deducuntur in uitium, ut aut deus uerbũ anima corporis per demutationem naturæ ſuę in naturam infirmitatis extiterit, & uerbũ dei eſſe defecerit, aut rurſum per exteriorem nudamꝗ naturam hominem illum ſola uita animæ mouentis animatum, in quo uerbum dei, id eſt, quædam quaſi poteſtas extenſæ uocis habitauerit. Atꝗ ita omni modo impijſſimæ intelligentiæ aditus pandatur, ut aut deus uerbum in animam defecerit, nec permanſerit deus uerbum, aut omnino Chriſtus ante partum Mariæ non fuerit, quia Ieſus Chriſtus animæ ſolum communis & corporis homo hoc habeat ſui, quòd ut eſſet homo cœpit exordiũ, quẽ extrinſecus protenſi ſermonis poteſtas ad uirtutem operationũ confirmauerit, qui nunc à dei uerbo contracta rurſum protenſione deſertus, clamet: Deus deus meus, quare me dereliquiſti? Vel certe tum, cum in animam corporis à dei uerbi natura demutatus eſt, paterno in omnibus uſus auxilio, nunc inops eius mortiꝗ permiſſus, ſolitudinem ſuam conqueratur, relinquentemꝗ ſe arguat, omniꝗ modo exitiabile deceptæ fidei periculũ comparetur, ſi aut in deo uerbo ſignificari exiſtemetur naturæ infirmitas per querelam, aut omnino nec fuerit deus uerbum, dum Chriſto Ieſu Mariæ ſolum partus exordium eſt. Sed inter has impias infirmaſꝗ ſententias, eccleſiæ fides apoſtolicis imbuta doctrinis nouit in Chriſto natiuitatem, ſed ignorat exordium. Scit diſpenſationẽ, ſed neſcit diuiſionem. Non patitur Chriſtum Ieſum, ut Ieſus ipſe non ſit Chriſtus: nec filium hominis diſcernit à dei filio, ne filius dei fortè non & filius hominis intelligatur. Non aſſumit filium dei in filium hominis, neꝗ tripartita Chriſtũ fide ſcindit, cuius deſuper texta ueſtis inſciſſa eſt, ut Ieſum Chriſtum & in uerbum, & in animam, & in corpus incidat, neꝗ rurſum deum uerbum in animam & in corpus abſumat. Totum ei deus uerbum eſt, totum ei & homo Chriſtus, retinens hoc in ſacramento confeſſionis ſuæ unum, nec Chriſtum aliud credere quàm Ieſum, nec Ieſum aliud prædicare quàm Chriſtũ, & dei uerbum. Non ignoro autem in quantum humanæ intelligentiæ infirmitatem magnificentia myſterij cœleſtis impediat, ut hæc nõ facile aut uerbis enunciare, aut* diuidere ſenſu, aut etiam complecti mente poſſimus. Sciens autem Apoſtolus arduum hoc terrenæ naturæ difficillimumꝗ eſſe, rerum diui-

Al.* diiudicare

natum

natum efficientiam iudicio noſtro tanquam ad intelligendum acriore, quàm ad efficiendum deo potiore concipere, illi legitimo ſibi ſecundum fidem filio, ſacraſq; literas ab infantia * ſumenti, ita ſcribit: Sicut hortatus Fort.* ſequenti ſum te ſuſtinere Epheſi cum irem in Macedoniam, ut præciperes quibuſdam, ne aliter docerent, neq; attenderent fabulis & genealogijs interminatis, quæ quæſtiones magis præſtant, quàm ædificationem dei, quæ eſt in fide. Vetat genealogiæ eloquia tractari, & fabulas interminatæ quæſtionis attingi. Aedificationem uero dei dicit in fide eſſe, ut humanæ uerecundiæ modum fideli omnipotentiæ dei religione concludat, neq; ſe infirmitas noſtra ad perſpicienda ea, quæ perſpiciendi naturam non habent, extendat. Quòd ſi contuentibus ſolis claritatem, uirtus intenti luminis obſtupeſcit, ut ſi quando cauſam radiantis luminis ſolertius acies curioſæ contemplationis inquirat, uſq; ad emortuum uidendi ſenſum oculorum natura reuocetur, accidatq; nitendo magis uidere, ne uideas: quid nobis in dei rebus & in ſole iuſtitiæ expectandum eſt? Nónne incumbet uolentibus ſuperſapere ὑπερφρονεῖν ſtultitia? Nónne ipſum illud acre intelligentiæ lumen ſtupor hebitis deſipientiæ occupabit? Non enim natura inferior cauſam naturæ potioris intelliget, nec ſubiacet humanæ conceptioni ratio cœleſtis. Nam intra conditionem infirmitatis erit, quicquid infirmi conſcientiæ ſubdetur. Excedit itaque humanam mentem dei poteſtas, ad quam ſi ſe infirmitas protendat, magis infirma reddetur, dum hoc ipſum quod obtinet, amittit potiore ad obtundendam eam rerum cœleſtium natura, quia omnem eius conſectantis ſe peruicaciam ipſe complexus eius maior infirmat. Vt igitur ſol ita uidendus eſt, ut poſſit uideri, tantuſq; excipiendus lumine eſt, quantus admittitur, ne ſi plus uelimus ſpectare, minus quoq; quàm poſſumus conſequamur: ita & ratio cœleſtis in tantum intelligenda eſt, in quantum ſe permittit intelligi: in tantum expetenda eſt, inquantum apprehendendam ſe dedit, ne ſi contenti indulgentiæ moderatione nõ ſimus, amittamus indulta. Eſt ergo in deo quod percipi poteſt: eſt planè, ſi modo quod poteſt, uelis. Sicut enim eſt in ſole quod uideas, ſi hoc uelis uidere quod poſſis: amittas autem quod potes uidere, dum quod non potes, niteris: ita & in rebus dei habes quod intelligas, ſi intelligere quod potes, uelis: cæterũ ſi ultra quàm potes, ſperes, id quoq; quod potuiſti poſſe, non poteris. Nondum intemporalis natiuitatis illius ſacramentum moueo, competentis loci eſt ille tractatus. Interim mihi aſſumptæ carnis myſterium in uerbis eſt, illos nunc arcanorum cœleſtium ſcrutatores conſulo, ut ſecundum naturam ſuam nati ex uirgine Chriſti ſacramentũ loquantur. Vnde dicent uirgini conceptũ? unde uirgini partum? quam hanc eſſe genitalium originum cauſam diſputabunt? Et quid intra receſſus maternorũ ſinuum coaluiſſe? corpus unde? homo unde? Iam uero poſt hæc, quid ſit deſcendiſſe de cœlis filium hominis

nis in cœlo manentem? Non enim eiuſdem eſt,ſecundum corporales cau/ ſas,deſcendere & manere,quorum alterum deſcenſionis tranſmutatio eſt, alterum manendi imperturbatio eſt. Vagit infans,ſed in cœlo eſt:puer cre/ ſcit, ſed plenitudinis deus permanet. Iam uero cum aſcendit ubi antea fuit, & deſcendit qui manet,quo intelligentiæ humanæ ſenſu continebitur? Do minus enim ait: Quid ſi uideritis filiũ hominis aſcendentem ubi antea fuit? Aſcendit filius hominis ubi antea fuit, & quis hoc ſenſus concipiet? De/ ſcendit de cœlo filius hominis, qui in cœlis eſt,& quæ hoc ratio præſtabit? Verbum caro factum eſt, quæ hoc uerba loquentur? Fit caro uerbum, id eſt,homo deus.Et qui homo eſt,in cœlis eſt:& qui deus,de cœlis eſt. Aſcen dit deſcendens,ſed deſcendit non deſcendens. Eſt qui erat, & quod eſt, nõ erat.Currimus per cauſas,& ratione deficimur: rationem cernimus,& cau/ ſas nõ intelligimus.Sed Chriſtum Ieſum ita intelligentes ſcimus, & magis putantes nos intelligere, neſcimus. Iam uero quantum eſt illud dictorum & geſtorum ſacramentum? flere Chriſtum,& per animi angorem lachry/ mas oculis effluere? Vnde eius animæ hæc uitia,ut fletum corpori triſtitiæ mœror eliciat? Et quæ rerum acerbitas, & intolerantia doloris, deſcenden/ tem de cœlis filium hominis in lachrymas diſſoluit? Quid ſit deinde quod in eo fleuerit,deus'ne uerbum, an corporis anima? Nam quamuis lachry/ marum officiũ in corpore ſit,animæ tamen eas in miniſterio corporis qua/ ſi quidam mœror exudat. Tum deinde quę ei ad flendum cauſa ſit? An'ne impiam*parricidialemq; Hieruſalem nihil dignum tantorum prophetarũ & apoſtolorum cæde,& ipſius domini ſui morte paſſuram,debito lachry/ marum honore proſequitur? & ut humanarum mortium deflentur calami tates,ita perditæ huius deſperatæq; gentis caſus doletur? Et quod hoc,ro/ go,flendi ſacramentum eſt? Anima quæ triſtis eſt,flet. Sed nunquid hæc prophetas miſit? Sed nunquid hæc totiens uoluit congregatos pullos eius pennarum integmento obumbare? Non cadit in uerbum domini mœror, neq; in ſpiritum lachrymæ, ſed neq; in animam conuenit aliquid ante cor/ pus egiſſe. Et tamen uere Ieſum Chriſtum fleſſe non dubium eſt,pari quo que lachrymarum ueritate & Lazarus fletus eſt. Et quæro primum quid fleatur in Lazaro, non utiq; mors,quæ non uſque ad mortem eſt, ſed pro dei gloria eſt.Dominus enim ait:Infirmitas iſta non eſt uſque ad mortem, ſed pro gloria dei,ut honorificetur filius dei per eum.Mors ergo quæ glo/ rificandi dei cauſa eſt,flendi triſtitiam non afferebat. Sed ne in eo quidem flendi neceſſitas exiſtebat, quòd Lazaro moriente abfuiſſet. Nam ipſe ait manifeſte: Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter uos, ut credatis quo/ niam non eram ibi. Abſentia itaque eius non habuit cauſam lachryman/ di, quæ ad apoſtolorum fidem proficiebat, cum ægri mortem conſcientia diuinæ cognitionis abſens prænunciaſſet. Nulla ergo reſtat neceſſitas flen/

Al's*parri/ cidamq;

Quid fleuit Chriſtus in Lazaro

di,&

di,& tamen fletum eſt.Et tamen quæro, cui imputabitur fletus ille,deo, an animæ,an corpori? Sed corpus per ſe tantum non habet lachrymas, quas ad dolorem animæ mœrentis profundit. Longe autem minus eſt, ut deus fleuerit,qui glorificandus in Lazaro eſt.Non conuenit autem,ut anima de ſepulchro Lazarum uocet, & ad animæ innexæ corpori præceptum atque uirtutem in mortuum ſuum anima iam ex eo diſſoluta reuocetur. Dolet qui glorificandus eſt? Flet qui uiuificaturus eſt? Non eſt uiuificaturi, flere: nec glorificandi,dolere,& tamen uiuificat,qui & fleuit & doluit. Non inopiæ neceſſitate, uel dictorum ignoratione de multis pauca memorauimus, ſed ut abſolutam expoſitionem ratio nō moroſa commendet. Gerit dominus atq; ait,quod cum conſcientia neſcitur, quod nec ignoratur, & ignorabile eſt,dum & ueritas in rebus eſt, & in uirtute ſacramentum eſt, ut etiam ex his quæ ait, manifeſte docebimus: Propter hoc me pater diligit, quòd ego pono animam meam,ut iterum accipiam eam. Nemo tollet eam à me, ſed ego pono eam à me. Poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo accipiendi eam,hoc mandatum accepi à patre meo. Animam ſuam ab ſe ponit,& quæro quis ponat. Chriſtum enim non ambigimus eſſe deū uerbum, neq; rurſum filium hominis ex anima & corpore conſtitiſſe ignoramus,angelo ad Ioſeph confirmante: Surge & accipe puerum & matrem eius, & uade in terram Iſrael, defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri. Cuius hæc ergo anima eſt requiro,corporis ne,an dei? Si corporis, quid habet corpus poteſtatis, quod per animæ motum animatur in uitam? Deinde utrum mandati aliquid corpus acceperit, quod ſine anima hebes emortuumq; eſt? Si uero quiſquam putabit animam ſuam uerbum deum ponere ut rurſum reſumat,oſtendat uerbum deum mortuum,id eſt, ut ſine ſenſu atque uita mortui corporis modo maneret, quod iterum animam ſuam ad uiuendum, qua rurſum uiuificaretur, aſſumpſerit. Sed nec deo animam quiſquam rationis particeps deputabit, quanquam frequenter animam dei & ſabbata, & neomenias odiſſe ſcripta ſit, & etiam in quibuſdam complacere. Sed ex ea iſtud ſignificatione commemorari ſolitum eſt, qua & manus, & oculi, & digiti, & brachium, & cor in incorporali deo commemorantur. Nam cum ſpiritus,ſecundum domini dictum,carnem & oſſa non habeat, ei qui eſt, nec demutatur, nulla ad ſoliditatem ſui corporaliū partium membra conueniunt, ſed ſimplex ac beata natura unū totum quod eſt,omnia permanet. Non ergo deus corporalibus modis officio interioris animæ animatur ad uitam,ſed ipſe uita ſibi uiuit. Et quomodo ponet animam ſuam,uel poſitam reſumet,uel quę huius mandati ratio eſt? Deus ergo nec ponit ad mortē animam, nec reſumit ad uitam, ſed nec corpus mandatum ad reſumendū habet, quia nec per ſe reſumit. Dictum enim de corporis ſui templo eſt: Soluite templum hoc, & poſt triduū ſuſci-

Cui conuenit ponere & reſumere animā in Chriſto, an corpori, animæ, an deo

Quomodo anima deo tribuitur

tabo illud. Suſcitat ergo templum corporis ſui deus. Et quis ponit animam ut reſumat? Corpus enim nõ per ſe reſumit, ſed per deum ſuſcitatur. Suſcitatur autem quod eſt mortuũ, & nec ponit animam quod uiuit. Deus itaq; nec mortuus eſt, nec ſepultus, & tamẽ ab eo dictum eſt: Hæc enim mittens unguentum hoc in corpus meum, ad ſepeliendũ me fecit. Quod in corpus ſuum miſſum eſt, ad ſepeliendum eum factum eſt, & non idem ẽſt, ſe eſſe, ſuumq; eſſe: & nõ unum eſt, ad ſepeliendum ſe fieri, & ungi ſuum corpus. Neq; conuenit corpus ſuum eſſe, ſeq; ſepeliri, ſed ſacramentum iſtud diuinæ intelligentiæ eſt, non ignorare deum, quem non neſcias hominem: non neſcire autem hominem, quem nõ ignores deum: Ieſum Chriſtum nõ diuidere, quia uerbũ caro factum eſt: & ſepultũ nõ putare, quem reſuſcitatum eſſe intelligas: reſuſcitatũ nõ ambigere, quem negare nõ audeas ſepultũ. Sepultus enim eſt Ieſus Chriſtus, quia & mortuus eſt. Mortuus autẽ eſt, qui & moriturus locutus eſt: Deus deus meus, quare me dereliquiſti? Locutus autẽ hęc eſt, qui & dixerit: Amẽ dico tibi, quia hodie mecũ eris in paradiſo. Paradiſum quoq; promittens, magna uoce proclamauerit: Pater in manus tuas cõmendo ſpiritum meum. Et hoc dicens expirauerit. Vos nunc uel tripartientes Chriſtum in uerbum, & animam, & corpus: uel totũ Chriſtum deum uerbum, in ſolum cõmunis generis hominem contrahentes, hoc nobis magnum pietatis ſacramentum, quod in carne manifeſtum eſt reuelate quem tradiderit ſpiritum Chriſtus, & quis in manus patris commendauerit ſuum ſpiritum, & quis in paradiſo die eadem fuerit, & quis derelinqui ſe à deo queſtus ſit. Nam querela derelicti, morientis infirmitas eſt. Promiſſio autem paradiſi, uiuentis dei regnum eſt. Commendatio ſpiritus, commendantis confidentia eſt. Traditio ſpiritus, morientis exceſſio eſt. Quæro itaque, quis moritur? Nempe qui tradit ſpiritum. Deinde quis tradidit ſpiritum? Vtique qui tradidit, patri commendauit ſpiritum ſuum. Et ſi idem qui commendauit, tradens ſpiritum mortuus eſt, interrogo utrum corpus animam commendet,* an corpus animam? Nam ſpiritum frequenter ſignificari animam, non ambiguum eſt, uel ex hoc ipſo quod Ieſus moriturus tradidit ſpiritum. Si igitur quiſquam exiſtimandum putabit, commendari animam à corpore, à diſſoluendo uiuentem, à corrumpendo æternam, à reſuſcitando manentem: & non ambigitur quin idem commendauerit ſpiritum patri, qui & die eadem in paradiſo fuerit cum latrone. Et quæro an ſepulchro receptus in paradiſo manſerit, an uero in paradiſo manens, derelictum ſe à deo queſtus ſit. Vnus enim atque idem eſt dominus Ieſus Chriſtus, uerbum caro factum, ſe ipſum per hæc uniuerſa ſignificans, qui dum ad mortem derelinqui ſe ſignificat, homo eſt: dum uero homo eſt, in paradiſo deus regnet. Regnans porrò in paradiſo, patri commendat ſpiritum dei filius: cõmendatum uero patri ſpiritum, hominis

Deus nec mortuus eſt, nec ſepultus

Clamare ſe derelinqui, commendare ſpiritum, promittere paradiſum, tradere ſpiritum, eſſe in paradiſo, quomodo cõueniunt Chriſto ſecundum corpus atque animam &c.

Al. *an deus corporis*

filius tradat ad mortem. Quid nunc de ſacramento facimus contumeliam? Habes conquerentem ad mortem relictum ſe eſſe, quia homo eſt: habes eum qui moritur, profitentem ſe in paradiſo regnare, quia deus eſt. Quur hoc nobis quod ad intelligentiam mortis ſuæ locutus eſt, ſolum ad impietatem retinemus, & id quod idem ad demonſtrationē immortalitatis ſuæ eſt profeſſus tacemus? Si eiuſdem uox hæc atq; ſermo eſt, ſe derelictū conquerentis, & ſe regnare profitentis, quàm fidem noſtram infidelitatis ratione diuidimus, ut non idem in tempore eodem ſit mortuus, qui & regnet, cum idem ipſe de ſe utrunq; teſtatus ſit, & commendans ſpiritum, & expirans? Quòd ſi idem commendans ſpiritum, atq; tradens, & regnans moritur, & mortuus regnat, habemus in ſacramento filij hominis & filij dei, & mori regnantem, & regnare morientem. Abſiſtat itaq; omnis irreligioſa & diuini ſacramenti incapax infidelitas, quæ neſcit Chriſtum non ſibi fleſſe, ſed nobis, ut aſſumpti hominis ueritatem ipſe quoq; affectus humanę conſuetudinis ſuſceptus proteſtaretur: quæ ignorat Chriſtum non ſibi mori, ſed uitæ noſtræ, ut per immortalis dei mortem, mortalium uita renouetur: quæ non intelligit querelam derelicti, & regnantis confidentiam, ut quod deus regnat, & quod ſe mori queritur, ſit intelligentia noſtra, & homo mortuus, & deus regnans. Non enim alius eſt moriens & regnans, neque alius eſt commendans ſpiritum & expirans, neq; alius eſt ſepultus & reſurgens, neq; non unus eſt deſcendens & aſcendens. Audi in hoc apoſtolicæ doctrinæ eruditam non carnis ſenſu, ſed dono ſpiritus fidem, cum Græcis ſapientiam, & Iudæis ſigna poſcentibus loquitur: Nos autem prædicamus Chriſtum Ieſum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam: ipſis autem uocatis Iudæis atq; Græcis Chriſtū Ieſum dei uirtutem & dei ſapientiam. Nunquid diuiſus eſt Chriſtus, ut alius ſit Ieſus crucifixus, alius Chriſtus uirtus & ſapientia dei? Sed hoc & ſcandalum Iudæis, & ſtultitia gentibus eſt: nobis uero Chriſtus Ieſus dei uirtus, deiq; ſapientia, ſed ſapientia non mundo cognita, nec intellecta à prudentibus ſeculi. Et quàm non intellecta ſit, diſce, eodem beato Apoſtolo dicente: Sed loquimur dei ſapientiam, quæ in ſacramento abſconſa eſt, quam præfiniuit deus ante ſecula in gloriam noſtram, quam nemo ex principibus huius ſeculi cognouit: ſi enim cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. An ne Apoſtolus ignorat hanc dei ſapientiam in ſacramento eſſe abſconſam, & eſſe principibus ſeculi ignorabilem? An ne diuidit Chriſtū, ut alius ſit dominus maieſtatis, alius Ieſus crucifixus? Sed ſtultiſſimæ huic atque impijſſimę opinioni contradicit, dicens: Non enim iudicaui quicquam ſcire in uobis, niſi Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixum. Aliud Apoſtolus neſcit, neq; aliud ſe ſcire iudicat. Nos autem & infirmi ingenij, & infirmioris fidei, Chriſtum Ieſum ſcindimus, diuidimus, duplicamus, arbitrij myſteriorum

Cauſa quare Chriſtus fleuit

Temeritas definiendi de Chriſto

riorum,& occulti ſacramenti calumniatores. Alius enim nobis eſt Chriſtus crucifixus,alius dei ſapientia,alius ſepultus, alius deſcendens: & alius filius hominis,& alius filius dei. Non intelligentes docemus, & neſcientes argui/mus,& dicta dei homines emendamus, & non dignamur ſecundum Apo ſtolum ita credere: Quis criminabitur electos dei? Deus eſt qui iuſtificat, Quis eſt qui condemnet? Chriſtus qui mortuus eſt, imò qui etiam reſur/rexit, qui eſt in dextera dei, qui & poſtulat pro nobis. An ne alius pro nobis poſtulat,quàm qui in dextera dei eſt? Vel qui in dextera dei eſt,nõ ipſe eſt qui reſurrexit? Vel qui reſurrexit, non idem mortuus eſt? Vel qui mortuus eſt,non idem condemnat? Vel qui condemnat,non idem eſt qui iuſtificat deus? Separemus ergo ſcilicet à iuſtificante deo condemnantem Chriſtum,à condemnante Chriſto mortuum Chriſtum, à mortuo Chri/ſto Chriſtum in dextris ſedentem,orantemq; pro nobis. Si itaq; hæc om/nia Chriſtus unus eſt, neq; alius eſt Chriſtus mortuus, alius ſepultus: aut alius deſcendens ad inferna, & alius aſcendens in cœlos, ſecundum illud Apoſtoli: Aſcendit autem quid eſt, niſi qui deſcendit in inferiora terræ? Qui deſcendit ipſe eſt qui aſcendit ſuper omnes cœlos, ut adimpleret om/nia. Quò uſq; impietatis noſtræ extendimus ſtultiloquam ignorationem, ut quod in ſacramento dei abſconſum eſt, id explicari à nobis poſſe profi/teamur? Qui deſcendit,ipſe eſt qui & aſcendit. Nunquid ambigitur,quin Ieſus Chriſtus homo ex mortuis reſurgens, ſuper omnes cœlos aſcendẽs, ad dexteram dei ſit? Nunquid deſcendiſſe ad inferos corpus quod in ſe/pulchro iacuit,dicetur? Si itaq; qui deſcendit,ipſe & aſcendit,ut neque cor/pus deſcendiſſe ad inferos credatur,& reſurgens ex mortuis,corpus aſcen/diſſe in cœlos non ambigatur, quæ hic præter occulti ſacramenti, & incog/niti mundo ac principibus ſeculi fides relicta eſt,cum idem atq; unus ſit de ſcendens & aſcendens? Vnus quoq; nobis Ieſus Chriſtus ſit, & dei filius & hominis filius,& uerbum deus & homo caro,& paſſus,& mortuus, & ſe pultus,& reſurgens, & in cœlos receptus, & ſedens ad dexteram dei habẽs in ſe uno eodemq; per diſpenſationem atque naturam, in dei forma & in forma ſerui, ſine aliqua ſui & partitione quod homo eſt,& diuiſione quod deus eſt. Incautæ igitur atq; ignorantis opinionis noſtrę fidem Apoſtolus formans, ita confeſſionis huius ſacramentum locutus eſt: Nam & ſi cruci/fixus eſt ex infirmitate,ſed uiuit ex uirtute dei. Prædicans enim filium ho/minis dei filium, qui cum ex diſpenſatione homo eſſet, maneret tamen ex natura deus,eundem ex infirmitate crucifixum ait,qui ex uirtute dei ui/ueret. Vt cum infirmitas eſſet ex forma ſerui, & natura maneret ex forma dei,& qui cum eſſet in forma dei aſſumpſiſſet formam ſerui,nõ ambiguum eſſet,in quo ſacramento & paſſus eſſet & uiueret. Vt cum in eodem eſſet & infirmitas ad paſſionẽ, & ad uitam dei uirtus, nõ alius aut diuiſus à ſe eſſet

qui & pateretur & uiueret. Paſſus quidem eſt unigenitus deus quæ homines pati poſſunt, ſed utamur Apoſtoli fide atq; dicto: Tradidi enim uobis in primis, quia Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas, & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit die tertia ſecundũ ſcripturas. Non nudis uſus eſt ad erroris occaſionem dictorum definitionibus, ſed mortis & reſurrectionis modum nõ tantum rerum nominibus quantũ & ſcripturarum uirtutibus admonens confitendum, ut hæc noſtra eſſet in eius morte intelligentia, quæ & eſſet in ſignificatione ſcripturarũ. Infirmas enim cogitationes, & ſcrupuloſas fidei calumnias nõ relinquens, finem hunc tantũ ſecundũ ſcripturas prædicandæ mortis & reſurrectionis adiecit: Ne inaniũ diſputationum uento circumacti, uel fallacium quæſtionũ ineptis argutijs impediti infirmaremur. Sed in hunc ſe ſemper religionis ſuæ portum fides illæſa reuocaret, ut mortem & reſurrectionem hominis filij & dei filij Ieſu Chriſti ſecundum ſcripturas crederet & confiteretur pia aduerſus calumniam reſiſtendi ſecuritate propoſita, cũ ita mori ac reſurgere Chriſtus Ieſus intelligendus eſſet, qualiter ſcriptus eſt. Non enim habet fides periculum, & omnis pia profeſſio in occulto ſacramenti dei tuta eſt. Natus ex uirgine Chriſtus eſt, ſed ſecundum ſcripturas conceptus de ſpiritu ſancto eſt. Fleuit Chriſtus, ſed ſecundum ſcripturas, ut in eo quod fleuit gratulatus ſit. Et eſuriuit Chriſtus, ſed ſecundum ſcripturas, ſine cibo in non habentem fructus arborem deus operatus eſt. Paſſus Chriſtus eſt, ſed ſecundum ſcripturas, tũc à dextris uirtutis ſeſſurus eſt. Derelinqui ſe ad mortem queſtus eſt, ſed ſecundum ſcripturas, tunc confeſſorem ſuũ ſecum in regno paradiſi recepit. Mortuus eſt, ſed ſecundum ſcripturas, reſurgens à dextris domini dominus aſſidet. In huius igitur ſacramenti fide uita eſt, calumniam confeſſio iſta non recipit. Certe Apoſtolus nõ relinquit ut ambigi diciq; liceat: Chriſtus natus, paſſus, mortuus, reſurgens quo modo, qua uirtute, qua diuiſione, quibus partibus, quis lachrymans eſt, quis gaudens, quis conquerens, quis deſcendens, quis aſcendens. Sed fidei in hoc meritũ, per cõfeſſionem incunctantis tantũ religionis oſtendens ait. Ex fide autem iuſtitia, ſic dicit: Ne dixeris in corde tuo, quis aſcendit in cœlum? hoc eſt Chriſtum deducere: uel quis deſcendit in abyſſum? hoc eſt Chriſtũ à mortuis reducere. Sed quid dicit ſcriptura? Iuxta eſt uerbum tuum in ore tuo & in corde tuo, hoc eſt uerbum fidei quod prædicamus. Quia ſi cõfeſſus fueris in ore tuo, quia dominus eſt Ieſus, & credideris in corde tuo quia deus illũ ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. Iuſtum fides conſummat, ſecundum quod dictum eſt: Credidit Abraham deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Nunquid Abraham calumniatus eſt deo, cum ei hæreditatem gentium, & ſecundum ſtellarum & arenæ multitudinẽ, manſuræ ex ſe ſobolis numeroſitatem pollicebatur? De omnipotentia enim dei fides religioſa non ambigens, humanæ infirmi-

Fides non habet periculũ, quia omnia intelligenda qualiter ſunt ſcripta

Notet curioſi inquiſitores

tatis nō eſt detenta naturis,ſed in ſe id quod erat caducum terrenumq́ꝫ deſpiciens,diuinæ ſponſionis fidem ultra modum corporeæ cōſtitutionis excepit, quia nequaq̄ dei uirtutes lex poſſet humana moderari,tantum in efficiendo libertatis deo promente,quantū in ſpondendo oſtenderet uoluntatis.Nihil igitur fide iuſtius eſt,quia cum æquitas atqꝫ moderatio terrenorum actuum ſit probabilis,nihil tamen iuſtius homini ſit, quàm omnipotentiam dei indefinitæ poteſtatis intelligentia credidiſſe.Hanc itaqꝫ in nobis quæ ex fide eſt iuſtitiam Apoſtolus expectans,incertæ atqꝫ infidæ ambiguitatis irreligioſitatem remouit, uetans curam ſolicitæ in cor cogitationis admitti,dicti etiam prophetici ratione monſtrata,ait enim : Ne dixeris in corde tuo,quis aſcendit in cœlum . Hæc à propheta dicta ſubiectæ ſententiæ abſolutione proſequitur dicens : Hoc eſt Chriſtum deducere. Non enim ſe in cœleſtē ſcientiā humanæ mentis ſenſus extendit, ſed neqꝫ de diuinis operibus religioſa fides ambigit.Non eguit Chriſtus humanæ uirtutis auxilio,ut ex illa beatitudinis ſuæ ſede deſcendēs,cuiuſquam è cœlo ope deduceretur in corpus . Non exterior poteſtas eum egit ad terras, credendus eſt ueniſſe qualis & uenit.Et uera pietas eſt Chriſtum non deductum, ſed deſcendentem confiteri. Sacramentū ſuum eſt & in tempore & in opere.Neqꝫ quia modo uenit,deductus per alterū eſſe credendus eſt,nec temporalis eius aduentus poteſtati deducentis ſubditus intelligendus eſt, ſed ne alterius quidem ambiguitatis infidelitas ſinitur. Nam cōtinuo ex dicto prophetico ſubditur : Vel quis deſcendit in abyſſum ? Ac mox dicti ratio ſubiecta eſt:Hoc eſt Chriſtū à mortuis reducere.Libertas redeundi in cœlum,ex deſcendendi in terrā libertate eſt. Ambigendi autē ſublata cunctatio eſt,ſapientia in fide eſt, ratio in uirtute eſt,effectus in rebus eſt, cauſa in poteſtate eſt.Sed non nutante ad id opus eſt conſcientia.Apoſtolus enim totum ſcripturæ myſterium exequens ait: Iuxta eſt uerbū tuum in ore tuo & in corde tuo.Non tardo opus eſt petitoqꝫ longe uerbo confeſſionis,nec interuallo aliquo inter cor atqꝫ os relicto, ut quod ad proteſtationem religionis loquendum ſit, per infidelem ambiguitatem cogitetur, ſed & iuxta nos eſſe oportet,& in nobis, ne aliqua inter religionem cordis atqꝫ oris mora,fides fortè noſtra nō ita in ſenſu ſit,ut in uerbis, ſed connexa ori atqꝫ cordi incunctantem habeat & ſentiendi & loquendi religionem,& huius quidem dicti prophetici,ut in cæteris,rationē Apoſtolus ſubiecit:Hoc eſt uerbum fidei quod prædicamus,quia ſi confeſſus fueris in ore tuo quia dominus eſt Ieſus, & credideris in ore & corde tuo, quia deus illum ſuſcitauit à mortuis,ſaluus eris.Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.Pietas eſt nō ambigere,& iuſtitia eſt credere, & ſalus eſt confiteri. Non in incerta diffluere, neqꝫ ad ſtultiloquia efferuere, neqꝫ ratione aliqua uirtutes dei uentilare, neqꝫ modo circunſcribere poteſtatem, neque

Intellectus Apoſtoli, Ne dixeris in corde tuo, quis aſcendit in cœlum

cauſas ininueſtigabilium ſacramentorum retractare, dominum Ieſum con fiteri, & à deo ſuſcitatum à mortuis credere ſalus eſt. Quæ uero inſania eſt, qualis & cuiuſcemodi ſit Ieſum calumniari, cũ ſalus ſola ſit, hoc ſolum ſcire quòd dominus ſit? Tum porrò qui humanæ inanitatis error eſt, de reſurre ctione eius lites mouere, cum ſufficiat ad uitam, quòd à deo ſuſcitatus ſit credidiſſe? In ſimplicitate itaq; fides eſt, in fide iuſtitia eſt, in cõfeſſione pietas eſt. Non per difficiles nos deus ad beatam uitam quæſtiones uocat, nec multiplici eloquentis facundię genere ſolicitat. In abſoluto nobis ac facili eſt æternitas, Ieſum ſuſcitatum à mortuis per deum credere, & ipſum eſſe dominum confiteri. Nemo itaq; ea quæ ob ignorationem noſtram dicta ſunt, ad occaſionem irreligioſitatis uſurpet. Cognoſcendus enim Ieſus Chriſtus mortuus erat ut in eo uiueremus. Si itaq; ad intelligentiam mortis ſuæ ait: Deus deus meus, quare me dereliquiſti. &: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum, nunquid confeſſioni noſtræ conſulens, infirmum ſe eſſe potius confeſſus eſt, quàm nos ambiguos non reliquit? Excitaturus namq; Lazarum orat ad patrem, nunquid prece eguit, dicens: Pater, gratias ago tibi quia exaudiſti me? & ego ſciebam quia ſemper me exaudis, ſed propter turbam dixi, ut credant, quia tu me miſiſti. Nobis itaq; orauit, ne filius ignoraretur: & cum ſibi nõ proficeret deprecationis ſermo, ad profectum tamen noſtræ fidei loquebatur. Non inops ergo tum auxilij eſt, ſed nos ſumus inopes doctrinæ. Clarificari ſe quoque deprecatur, ac mox de cœlo uox dei patris clarificantis auditur. Sed ad auditæ uocis admirationem ait: Non propter me uox hæc uenit, ſed propter uos. Nobis pater rogatur, nobis pater loquitur. Totum ad effectum ſit noſtræ confeſſionis. Et cum clarificationis reſponſio non obſecrationi claritatis ſit impenſa, ſed ignorationi audientium; quomodo querela paſſionis in ſumma exultatione patiendi nõ confeſſionis noſtræ eruditioni præſtita intelligetur? Chriſtus pro perſequentibus rogat, quia quod agunt neſciũt. Chriſtus de cruce paradiſum promittit, quia deus regnat. Chriſtus in cruce cõſummaſſe ſe omnia aceti poculo gratulatur; quia moriturus prophetiam impleuerit. Nobis natus eſt, nobis paſſus eſt, nobis mortuus eſt, nobis reſurrexit. Et cum nobis hæc ſola ſit proprietas ad ſalutem, ut dei filiũ confiteamur ex mortuis, cur rogo in hac irreligioſitate moramur? ut cum Chriſtus intra fiduciam diuinitatis ſuæ manens, mori ſe per ſignificationem aſſumpti hominis, cum ſecuritate morientis oſtenderit, hoc maxime ad abnegandũ eum deum proficiat, quod ſe nobis filius dei & hominis filium eſt profeſſus & mortuum?

Non per difficiles quæſtiones nos deus ad uitã uocat

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER VNDECIMVS

TOtum atq; abſolutum fidei Euangelicę ſacramentum multifarie Apoſtolus tractans, hæc quoq; inter cæteta diuinæ cognitionis præcepta ad Epheſios eſt locutus: Sicut & uos uocati eſtis in una ſpe uocationis ueſtræ, unus dominus, una fides, unum baptiſma, unus deus & pater omnium qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Non enim ambiguis nos & erraticis indefinitæ doctrinæ ſtudijs dereliquit, uel incertis opinionibus ingenia humana permiſit, ſtatutis per ſe & oppoſitis obicibus in libertatem intelligentiæ uoluntatiſq; concludens, ut ſapere nō niſi ad id tantum quod prædicatum à ſe fuerat, nos ſineret, cum per definitam fidei indemutabilis conſtitutionem credi aliter atq; aliter non liceret. Vnum itaq; nobis dominum prædicās, unam fidem memorat. Deinde unius domini unam fidem memorans, unum etiam baptiſma demonſtrat, ut cum unius domini una fi-
Al'*porro des eſſet, unius*per hoc fidei in domino unum eſſet & baptiſma. Et quia ſacramentum omne & baptiſmi & fidei ut in uno domino, ita & in deo uno eſt, conſummationem ſpei noſtrę unius dei profeſſione concluſit, ut & unū baptima & fides una ſicut unius domini, ita & dei eſſet unius. Vnus enim uterq; eſt non unione, ſed proprietate, dum & unius cuiuſq; proprium eſt, ut unus ſit, uel patri eſſe quod pater eſt, uel filio eſſe quod filius eſt, & id quod uterq; in proprietate ſua unus eſt, ſacramentum unitatis ad utrunq; eſt, quia & unus dominus Chriſtus deo patri non poteſt auferre quod dominus eſt, & unus deus pater uni domino Chriſto non intelligitur negare quod deus eſt, cum ſi per id quod deus unus eſt, non & Chriſto proprium eſſe uidetur ut deus ſit, neceſſe eſt per id quod unus dominus Chriſtus eſt, non & deo patri demptū eſſe intelligatur ut dominus ſit, ſed id quod unus eſt, non ſacramenti ſit ſignificatio ſed unionis exceptio. Vnius itaq; domini ſicut unius dei patris & unum baptiſma & fides una eſt. Fides autē una iam non eſt, ſi non unum dominum & unum deum patrem in conſcientiæ profeſſione retinebit. Vnum uero dominum & unum deum patrem quo modo fides quæ nō una eſt confitetur? Vna autē in tanta prædicationum diuerſitate iam nō erit, ſi alius dominū Ieſum Chriſtū penetrante palmas clauo, infirmitatis noſtræ credit dolore gemuiſſe, & egentē naturæ ſuæ poteſtatiſq; uirtute, imminentis iam ſibi mortis timuiſſe terrorem, ſi etiam id quod principale eſt, natum negabit, & creatum potius prædicabit, ſi deum
Al'*deos dicet magis quàm intelliget, quia &*duos dici irreligſum eſt, & deum non

intelligi

intelligi, diuinæ naturæ conſcientia eſt. Iam ergo non unus eſt dominus Chriſtus, ſi aliud deus non dolet, ſi aliud infirmus timet. Alij ſit ex natura, alij ex cognomine deus, & alij ex generatione, & alij ex appellatione ſit filius, & per id neq; deus pater unus in fide eſt, ſi alijs poteſtate, alijs generatione pater creditur, quia & uniuerſorũ pater deus ſit. Iam porrò quis ambiget, extra fidem eſſe quicquid extra fidem unam eſt? Quia in fide una & unus dominus Chriſtus, & deus pater unus ſit. Vnus autẽ dominus Chriſtus nõ nomine, ſed fide unus eſt, tuncq; dominus & deus ſemper & filius ſit, ſi deus ſit, ſi indemutabilis ſit, ſi non aliquando defuerit uel deus eſſe uel filius. Qui igitur Chriſtum aliter quàm eſt prædicabit, idem nec filium nec deum eſſe alium Chriſtum prædicabit. Sed nec unius baptiſmi fides una eſt, quia ſecundum Apoſtolicam doctrinam eius unius baptiſmi fides una eſt, cuius unus dominus, & dei ſit filius Chriſtus, & deus ſit. Non enim negari iam Chriſtus quin Chriſtus ſit poteſt, neq; mundo ignorabilis effici. Hunc prophetiæ uolumina conſignant, hunc temporum quotidie proficiens plenitudo teſtatur, hunc Apoſtolorum & martyrum per uirtutum operationes loquuntur ſepulchra, hunc poteſtas nominis ſui probat, hunc immundi ſpiritus profitentur, hunc punitorum dæmonũ reſonant mugitus. Sed in his omnibus, uirtutis ſuæ diſpenſatio eſt. Cęterum fide noſtra, talis qualis eſt prædicandus eſt, ut non nomine, ſed confeſſione in unius baptiſmi fide una unus nobis dominus ſit, quia ſecundũ unum dominum Chriſtum unus deus pater eſt. Sed nunc hi noui Chriſti prædicatores cuncta negando quæ Chriſti ſunt, alium dominum Chriſtum, ſicuti alium deum patrẽ prædicant, quia neq; hic genuerit, ſed creauerit, neq; ille natus ſit, ſed creatus ſit. Et per id extra ueritatẽ deus Chriſtus ſit, cui nõ ſit ex natiuitate quod deus eſt, & extra fidei cõſcientiam deus pater ſit, cui nõ ſit in generatione quod pater eſt. Laudantes quidẽ merito, ita ut dignũ eſt, deũ patrem, naturę ſcilicet eum eſſe inacceſſæ, inconſpicabilis, inuiolabilis, inenarrabilis, infinitæ, prouidæ, potentis, benignę, mobilis, tranſcurrentis, manentis intra extraq;, & omnia in omnibus *ſentientis. Sed cũ adijciunt ad ſupereminentiam laudis, ſolum bonum, ſolum potentem, ſolum immortalem, quis non hãc religionẽ laudationis intelligat eò tendere, ut dominus Ieſus Chriſtus extra hanc corporationis beatitudinẽ, quę ſoli deo per exceptionem ſolius deferatur ad honorẽ manens, ipſe & mortalis & infirmus & malus ſit, dum in his pater ſolus eſt? Et ei idcirco naturalis ex deo patre natiuitas abnegatur, ne per generationẽ ea quæ in eo naturalis deo patre beatitudo eſt maneat, quia natiuitas in naturæ eius ſit uirtute, quæ genuit, nec Apoſtolicis, nec Euangelicis prædicationibus eruditi ad impiæ profeſſionis ſuæ uſurpationem magnificentiam dei patris non religionis fide, ſed arte impietatis extollunt, ut dum incomparabilia omnia eſſe naturæ eius ediſſerunt, de

Alš *ſentiendæ

generis infirmioriſq; naturæ unigenitum deum per exceptionem compa/ rationis affirment. Deum uiuentis dei uiuam imaginem, & beatæ naturæ pleniſſimam formam, & innaſcibilis ſubſtantiæ unigenitam natiuitatem. Ab* gloriam Quæ niſi perfectam paternæ beatitudinis habeat * formam, & abſolutam naturæ totius referat ſpeciem, non eſt in imaginis ueritate. Si autem innaſ/ cibilis dei unigenitus deus imago eſt, perfectæ atque abſolutæ in eo natu/ ræ ueritas ineſt, per quam efficitur eſſe eum imaginem ueritatis. Potens eſt pater, ſed ſi infirmus eſt filius, imago iam non eſt potentis. Bonus eſt pa/ ter, ſed ſi in diuerſi generis diuinitate filius eſt, boni imaginem mali natu/ ra non reddit. Incorporeus pater eſt, ſi filius ſecundum ſpiritum circunſcri/ ptus eſt corpore, iam incorporei non eſt forma corporeus. Ineffabilis pa/ ter eſt, ſi filium ſermo complectitur, extra imaginem eſt inenarrabilis na/ tura narrabilis. Verus deus eſt pater, ſi filius in dei falſitate eſt, iam non eſt ueri imago qui falſus eſt. Non ex parte imaginem, neq; ex portione for/ mam eum dei Apoſtolus prædicat, ſed imaginem eſſe ei deum inuiſibilis, & formam eum dei eſſe loquitur. Non poteſt expreſſius in filio dei diui/ nitatis natura ab Apoſtolo prædicari, quàm ad id quod inuiſibile dei eſt inuiſibilis dei imago ſit Chriſtus, qui utique in ſubſtantia conſpicabili, ima ginem naturæ inuiſibilis non referret. Sed ut ſuperioribus libris docuimus, diſpenſationem aſſumpti corporis rapiunt ad contumeliam diuinitatis, & impietatis cauſas arripiunt de ſalutis noſtræ ſacramento. Qui ſi Apoſtoli/ cæ fidei tenaces eſſent, intelligerent eum qui in forma dei eſſet, aſſumpſiſ ſe formam ſerui, neque formam ſerui uſurparent ad formam dei dehone/ ſtandam, cum forma dei plenitudinem in ſe dei contineret, & quæ eſſent temporum ac myſteriorum, pia ratione tractarent, ut nec contumeliam diuinitas ſuſciperet, nec diſpenſatio efferret errorem. Sed omnibus, ut exi/ ſtimo, iam à nobis abſolutiſſime demonſtratis, & ſub aſſumpti corporis natiuitate diuinæ naturæ uirtute monſtrata, non relictus eſt ambigendi lo/ cus, quin omnia unigenitus deus & homo uirtutibus dei geſſerit, & in uir/ tutibus dei uniuerſa hominis ueritate perfecerit, habens in ſe & naturam dei potentis in geſtis, dum natus ex deo eſt, & perfecti hominis abſolutio/ nem dum ei eſt partus ex uirgine, & cum ueritate corporis ſubſiſtens in natura dei, & cum dei natura manens in corporis ueritate. Quanquàm igi/ tur uſque ad ipſam mortis gloriam omnis reſponſionis noſtræ ſermo deſ/ cenderit, & ſingulis profeſſionis impiæ propoſitionibus ex Euangelicis at/ que Apoſtolicis doctrinis ſit contradictum, tamen quia etiam poſt reſur/ rectionis gloriam quædam ad degeneris infirmitatem naturæ demon/ ſtrandam, præſumere impij auſi ſunt, his ipſis nunc reſpondendum eſt. Atque ut in cæteris obſeruatum à nobis eſt, eorum ipſorum dictorum ra/ tio, ex his ipſis dictis afferatur, ut illic ueritas repetiatur, ubi negatur. Quæ

enim

enim ſimpliciter & ad eruditionem fidei diuinitus dicta ſunt, ea neceſſe eſt ita dicta ſint, ut ad id quod dicta ſunt, non alienorum atque extrinſecus dictorum confirmentur exemplis. Inter cæteras enim impietates ſuas etiam hoc dicto domini uti hæretici ſolent: Aſcendo ad patrem meum & patrem ueſtrum ad deum meum & deum ueſtrum. Vt per id quod pater eius pater eorum eſt, & deus eius deus eorum eſt, in natura dei non ſit, dum hoc cæteris deum patrem profitetur eſſe quod ſibi ſit. Ceſſante priuilegio, in communione & naturę & natiuitatis, per quam & deus ſit natus & filius ſit. Teneant quoq; etiam illud Apoſtoli: Cum autem dixerit, omnia ſubiecta ſunt, abſq; eo qui ſubiecit ei omnia. Cum autem ſubiecta ei fuerint omnia, tunc ipſe ſubiectus erit ei qui ſibi ſubiecit omnia, ut ſit deus omnia in omnibus. Vt quia ſubiectio illa infirmioris naturæ cōteſtatio eſſe exiſtimabitur, non ſit in paternæ naturæ uirtute, quem naturalis infirmitas, naturæ potioris ſubiecerit poteſtati. Sumant autem omnis impietatis ſuæ hanc tanquàm munitiſſimam & inexpugnabilem defenſionem ad ueritatem natiuitatis abolendam, ut quia per ſubiectionem deus nō eſt, & per communem ſibi atq; nobis deum atq; patrem, in communione ſit creaturæ, ipſe quoq; ex deo creatio ſit potius quàm generatio, quia creatio ex nihilo ſubſiſtat, generatio uero naturalem habeat natiuitatis autorem. Omnis quidem calumnia improba eſt, quia ueritati falſitas, cū iam effrenato pudore ſit, contradicit, ſed tamen interdū prætendit aliquod excuſationis ambiguæ uelamen, ut uerecunde in defenſione ſit, quod impudenter in ſenſu eſt. Verum nunc in his quæ impie ad infirmandam domini noſtri diuinitatem præſumpta ſunt, locus uerecundiæ & uelamen falſæ excuſationis excluſus eſt, cum quando ipſa illa ignorationis uenia ceſſante, ſola uoluntas irreligioſæ intelligentię detegatur. Vt enim paululum ipſius dicti Euangelici differam demonſtrationem, an ne ignorabilis hæc erat Apoſtoli prædicatio dicentis, Et quidem confeſſione omnium, magnum eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, uiuificatum eſt in ſpiritu, uiſum eſt angelis, prædicatū eſt Gentibus, creditum eſt in hoc mundo, aſſumptum eſt in claritate? Eſt ne adhuc quiſquàm tam hebetis intelligentiæ, ut diſpenſationem aſſumptæ à domino carnis aliud quàm ſacramentum pietatis intelligat? Et primum extra fidem dei eſt, quiſquis extra hanc erit confeſſionem. Non enim Apoſtolus ambigit, quin hoc ab uniuerſis fatendum ſit. Myſterium quidem ſalutis noſtræ contumeliam non eſſe diuinitatis, ſed magnæ pietatis ſacramentum. Non eſt ergo iſtud neceſſitas, ſed pietas: nec infirmitas, ſed magnæ pietatis ſacramentum. Et ſacramentum non iam in myſterio occultatum, ſed in carne manifeſtatum: neq; adhuc per naturam carnis infirmum, ſed in ſpiritu iuſtificatum, ut per iuſtificationem ſpiritus abeſſet

Obiectiones hæreticorū

Aſcēdo ad patrem meū & patrē ueſtrū

Subiectus erit ei qui ſibi ſubiecit omnia

à fide noſtra carnis infirmitas,& per carnis manifeſtationem myſteriũ nõ eſſet occultũ, & per myſterij ignorabilem cauſam magnæ pietatis in ſacramento eſſet ſola confeſſio. Atq; ita Apoſtolus fidei totius ordinem tenuit: ut dum pietas eſt,ſacramentũ fit:dum ſacramentũ eſt, cognitio in carne fit: dum cognitio in carne eſt,iuſtificatio in ſpiritu fit,quia ſacramentum pietatis quod manifeſtatur in carne, ut uere ſacramentũ ſit,per iuſtificationẽ ſpiritus manifeſtatur in carne. Ac ne illa manifeſtatio in carne qualis eſſet iuſtificatio in ſpiritu ignoraretur,ſacramentum quod manifeſtatũ in carne,& iuſtificatum in ſpiritu eſt,& angelis uiſum eſt, & gentibus prædicatum eſt, & in hoc mundo creditum,hoc ipſum aſſumptum eſt,in claritate,ut in omnibus ſit magnæ pietatis ſacramentum,dum manifeſtatur in carne,dum iuſtificatur in ſpiritu, dum uiſum eſt ab angelis, dum prædicatur gentibus, dum creditur in hoc mundo,dum aſſumitur in claritate. Nam & uiſum ſequitur prædicatio, & prædicationem fides, & omnia conſummat claritatis aſſumptio,quia & magnæ pietatis ſacramentum eſt,aſſumptio claritatis,& per hanc diſpenſationis fidem,conformes aſſumi claritatis dominicæ præparamur.Magnæ igitur pietatis ſacramentũ eſt carnis aſſumptio, quia per aſſumptionem carnis,manifeſtatio ſacramenti in carne eſt.Sed tamen manifeſtatio in carne non aliud quàm magnæ pietatis ſacramentum confitendum eſt, quia manifeſtatio eius in carne iuſtificatio ſpiritus eſt, & claritatis aſſumptio. Et qua tandem ſpe in fide noſtra eſt piæ diſpenſationis myſterium,diuinitatis infirmitas,cum per claritatis aſſumptionem,magnæ pietatis ſacramentum ſit confitendum?Et quia iam non eſt infirmitas,ſed ſacramentum:nec neceſſitas,ſed pietas,dicti nũc Euangelici ratio quærenda eſt, ne quod ſalutis noſtræ & gloriæ myſterium eſt,id ad occaſionem prædicationis impiæ relinquatur.Grauis tibi autoritas eſt hȩretice,& indiſſolubilis domini de ſe profeſſio,qua ait: Aſcendo ad patrem meũ & ad patrem ueſtrum,ad deum meum & ad deum ueſtrum. Vt per id quod & nobis & illi unus & pater pater eſt,& deus deus eſt, ſit in ea infirmitate qua ſumus, dũ & per eundem patrem exæquamur in filios, & per eundem deum comparamur in ſeruos, & cum nos ſimus & creatio ex origine, & ex natura ſerui, tamen dum & pater nobis communis & deus eſt:ſit ei nobiſcum & creatio & natura cõmunis & ſeruitus. Et hic impiæ prædicationis furor etiam hoc prophetico utitur dicto:Vnxit te deus deus tuus,ut nõ ſit in ea naturæ uirtute qua deus eſt,dum ei ungens ſe deus in deum ſuum ſit antelatus. Ignorat deum Chriſtum,qui ignorat deum natum.Deum autem naſci non eſt aliud,quàm in ea natura eſſe qua deus eſt,quia naſci cum cauſam natiuitatis oſtendat,nõ diſproficit tamen in genere autoris exiſtere. Quod autem nõ diſproficit in genere,debet quidem autori cauſam natiuitatis ſuæ,naturam ta

Intellectus aſcendo ad patrẽ &c.

Quid deũ naſci

ram ta

ram tamē ex ſe nō amiſit autoris, quia natiuitas dei neq; aliunde, neq; aliud eſt. Quæ ſi aliunde eſt, non natiuitas eſt: ſi uero aliud eſt, non deus eſt. Cum autem ex deo deus eſt, per id deus pater deo filio & natiuitatis eius deus eſt, & naturę pater, quia dei natiuitas & ex deo eſt, & in ea generis eſt natura qua deus eſt. Huius igitur piæ ac debitæ profeſſionis modum ita in omnibus quæ locutus eſt dominus temperauit, ne diuinitati ſuæ contumeliam confeſſio natiuitatis afferret, ne obſequij religio naturam maieſtatis offenderet, ſed ut honorem debitū natiuitas profiteretur, quæ * ſubdere ſe deberet autori, & naturæ conſcientiam fiducia naturalis oſtenderet, quæ in deū naſcendo ſubſiſteret. hinc enim illud eſt: Qui me uidet, uidet & patrē. Sed & illud: Verba quæ ego loquor, nō à me loquor. Nam dum nō à ſe loquitur, autori eum neceſſe eſt debere quod loquitur. Cum autē ſe uiſo pater uidetur, naturæ conſcientia eſt, quæ ad demonſtrationem in ſe dei, non aliena à deo in deū natura ſubſtiterit. Vel illud: Pater quod dedit mihi maius eſt omnibus. Et rurſum: Ego & pater unum ſumus. Nam & datio paterna ſumptæ natiuitatis profeſſio eſt, & quod unum ſunt proprietas ex natiuitate naturę eſt. Vel illud: Sed iudicium omne dedit filio, ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem. Nam dum iudicium datur, natiuitas nō tacetur: dum uero exæquatur honor, natura retinetur. Vel illud: Ego in patre & pater in me. Et ruſum: Pater maior me eſt. In eo enim quod in ſe ſe ſunt, dei ex deo diuinitatem cognoſce. In eo uero quod pater maior eſt, confeſſionem paternæ autoritatis intellige, Sicuti & illud eſt: Non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientē, quęcunq; enim ille facit, eadem & filius facit ſimiliter. Dum nō à ſe facit, ad id quod agit ſecundum natiuitatem, ſibi pater autor eſt. Et tamen cū quęcunq; facit pater, eadem & filius facit ſimiliter, nō in aliud aliquid quàm in deum ſubſtitit ad facienda omnia quæ deus pater faciat, paternæ omnipotentiæ in ſe ſubſiſtente natura. Hæc itaq; ſecundū ſpiritus unitatem, & naturæ quæ ſecundū natiuitatis eſt proprietatē, ita demonſtrata ſunt, ut & natiuitas deum * ſubſtitutionis ſuæ confiteretur, &* ſubſtitutio naturæ conſcientiam nō taceret, profitens ſibi patrem deum deus filius, dum ex eo naſcitur, cæterum ad id quod natus eſt, totū habens naturale quod deus eſt. Diſpenſatio itaq; magni & pij ſacramenti natiuitatis diuinæ patrem inſuper etiam conditionis aſſumptæ deū fecit, dum qui in forma dei erat, repertus eſt in forma ſerui. Seruus enim non erat cum eſſet ſecundum ſpiritum filius dei, & ſecundum commune iudicium ubi non eſt ſeruus, neq; dominus eſt. Deus quidem & pater natiuitatis eſt unigeniti dei. Sed ad id quod ſeruus eſt, nō poſſumus niſi tunc ei dominum deputare cum ſeruus eſt. Quia ſi cum ante per naturam non erat ſeruus & poſtea ſecundum naturam eſſe quod non erat cœpit, nō

Al's ſubſidere*

Pater maior eſt ratione autoritatis.

Al's ſubſiſtentiæ*

Al's ſubſiſtentiæ*

Quomodo intelligendū Chriſtus non erat ſeruus, ſed factus eſt

pit, non alia dominatus cauſa intelligenda eſt ,quàm quæ extitit ſeruituis, tunc habens ex naturæ diſpenſatione dominum,cum præbuit ex hominis aſſumptione ſe ſeruum.Manens igitur in forma ſerui,qui manebat ante in dei forma homo Chriſtus Ieſus locutus eſt:Aſcendo ad patrem meum & ad patrem ueſtrum,ad deum meum & ad deum ueſtrum.Si igitur hæc ſer uus,& ad ſeruos locutus eſt, quomodo profeſſio iſta nõ ſerui ſit,& ad eam magis naturam,quę nõ in natura ſerui ſit,transferetur,cum ei qui in forma dei manens formam ſerui aſſumpſit, quaſi ſeruo ad ſeruos communio,nõ niſi ex eo tantum poſſit eſſe quod ſeruus eſt? Pater igitur ſibi,ita ut homini bus pater eſt,& deus ſibi,ita ut ſeruis deus eſt. Et cum hæc ad homines ſer-uos homo in ſerui forma Ieſus Chriſtus loquatur,non ambigitur quin pa-ter ſibi ut cæteris ſit ex ea parte qua homo eſt, & deus ſibi ut cunctis ſit,ex ea natura qua ſeruus eſt.Deniq; hunc eundem ſermonem huiuſmodi pro-feſſionis cœpit exordio,ita dicens: Vade autem ad fratres meos,& dices il-lis: Aſcendo ad patrem meum, & ad patrem ueſtrum, ad deum meum & ad deum ueſtrum . Et quæro nunc, fratres ei ſecundum formam dei,an ne ſecundum formam ſerui eſſe intelligendi ſint. habeatq; aliquod ad eum ſe-cundum plenitudinem habitantis in eo diuinitatis corruptio noſtra conſor tium, ut in fratres ei ad id quod deus eſt deputemur? Sed non ignorat & propheticus ſpiritus unigenito deo qua ex parte ſint fratres. hęc enim non tam homo quàm uermis locutus eſt. Narrabo nomen tuum fratribus me-is.Et hæc uermis,uel non ex conceptu communium originum uiuens,uel è profundis terræ uiuus emergens, ad ſignificationem aſſumptæ & uiuifica-tæ per ſe etiam ex inferno carnis profeſſus eſt, totoq; in pſalmo paſſionis ſuæ ſacramenta prophetico ſpiritu * prolocutus, ex ea neceſſe eſt ut fratres habeat diſpenſatione qua paſſus eſt.Nouit ſacramentum in eo fratrum eti am Apoſtolus.ut & primogenitum eum ex mortuis, ita primogenitum in multis fratribus prædicans.Secundũ id ergo eſt in multis fratribus primo-genitus,ſecundũ quod eſt primogenitus ex mortuis. Et cum ſacramentum mortis in corpore ſit, ſacramentum quoq; fraternitatis in carne eſt.Fratres itaq; ex carne ſunt deo,quia & uerbum caro factum eſt,& habitauit in no-bis.Cæterum unigenitus deus in unigeniti exceptione ſine fratribus eſt. Ip ſe autem uniuerſitatis noſtræ in ſe continens ex carnis aſſumptione natu-ram, erat quod nos ſumus, neque amiſerat eſſe quod manſerat, habens ex natiuitate tunc patrem tantum ex conſtitutione, nunc deum & pa-trem tantum ex conſtitutione, nunc deum,quia ex patre deo omnia . Om-nibus enim deus pater eſt, dum ex eo & in eo omnia ſunt . Sed unigenito deo quia uerbum caro factum eſt, non hinc tantum pater eſt . Pater enim eſt ad id quod in principio apud deũ erat deus uerbum . Sed cum uerbum

Abuſus pro-nominis ſibi reddit ſenſum obſcuriorem

Deus relatiue ad ſeruum

Al's præ-locutus*

Quomodo apoſtoli fra-tres Chriſti

caro

caro factum eſt, manet & in uerbi dei natiuitate, & in carnis conſtitutione
quod pater eſt. Pater enim omnis carnis eſt deus, Sed nō ſecundum quod
uerbo deo pater eſt. Verbum autem deus, neq; uerbum eſſe deſijt, neq; ca/
ro non fuit. Nam uerbum quod caro factum eſt, & habitauit in nobis, ne/
que dum habitat non uere uerbum eſt, neq; dum uerbum caro eſt, non ue
re deus homo eſt, quia & habitare eius neceſſe ſit eſſe qui maneat, & car/
nem fieri eius intelligendum ſit eſſe qui naſcitur. Et quod in nobis habitat, *Verbum habitare in nobis, eſt noſtræ carnis aſſumptio*
noſtræ carnis aſſumptio eſt, quia per id in nobis habitat uerbum caro fa/
ctum, dum deus eſt in noſtri corporis ueritate. Si igitur naturam detrahit
deo uerbo homo ſecundum carnem Chriſtus Ieſus, uel non ſecundum ſa/
cramentum pietatis deus uerbum homo Chriſtus Ieſus eſt, ſit in naturæ
cōtumeliam quod ei ſecundū nos & pater pater eſt, & deus deus eſt. Quod
ſi deus uerbum, homo Chriſtus Ieſus deus uerbum eſſe non deſtitit, com/
munio nobis & illi ad patrem & deum ex ea tantum eſt natura qua frater
eſt, quia aſcendo ad patrem meum & patrem ueſtrum, ad deum meum &
deum ueſtrum, non per id quod unigenitus deus uerbum eſt, ſed per id
quod uerbum caro factum eſt, ſit fratribus nunciatū. Non in cautis autem
neq; ad occaſionem impietatis incertis ſignificationibus ſermo apoſtolicus
loquitur. Vt nunc Euangeliſta dictum domini à profeſſione fratrum inci/
piens, totius dicti profeſſionē ad eius naturæ conſortiū docuit, ex quo fra/
ter eſt pertinere. quia ſermo eſt deſtinatus ad fratres, ne ad diuinitatis con/
tumeliam reputaretur, quod ad ſacramentum pietatis prædicabatur, tum
cōmunio ad eum noſtra qua pater nobis & ſibi pater eſt, & deus nobis &
ſibi deus eſt, ſecundum diſpenſationem carnis exiſteret fratribus nobis ad
eum natiuitate corporis deputandis. Nemo igitur ambigit deum patrem
eſſe etiam deum domini noſtri Ieſu Chriſti, Sed hæc pia noſtra profeſſio
non patet ad impietatis occaſionem. Deus eius eſt, nō idcirco ut diuerſi ab
eo generis deus ſit, ſed quia ex patre deus natus eſt, & ex diſpenſatione ſer/
uus eſt, habeat & patrem dum ex eo deus eſt, & deum ſuum, dum ex uirgi
ne caro eſt. Quod breui atq; abſoluto Apoſtolus ſermone cōſignat dicēs:
Cōmemorans in orationibus meis, ut deus domini noſtri Ieſu Chriſti pa/
ter claritatis det uobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis. Vbi enim Ieſus
Chriſtus eſt, ibi deus eius eſt. Vbi uero claritas eſt, ibi pater eſt. Qui itaque
Chriſto ſecundum claritatem eſt pater, idem Chriſto ſecundū Ieſum deus
eſt. Ieſum enim angelus Chriſtum dominum quem Maria eſſet paritura,
cognominat. Cæterum Chriſtum dominum ſpiritus prophetia loquitur,
& pleriſq; ſecundū latinitatem hoc dictum obſcurius uidetur, quia latini/
tas pronominibus non utitur, quæ Græcitas uſu honeſto & neceſſario ſem
per uſurpat, ita enim ſcribitur: ὁ θεὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ ὁ πατὴρ *Articuli Græci uis*
τῆς δόξης. Quod nobiſcum ſi ſemper pronominum conſuetudo eſſet, ita
pronuncia/

pronunciaretur. Ille deus illius domini noſtri Ieſu Chriſti, ille pater illius claritatis. Ped id enim quod ille deus illius Ieſu Chriſti eſt, & ille pater illius claritatis, quædam ſecundum capacitatem ſenſus noſtri intelligentiæ proprietas expreſſa eſt, ut Chriſti ubi claritas eſt, ibi deus pater eius ſit: ubi uero Chriſtus Ieſus eſt, ibi pater deus ſuus ſit, habens deum ſuum in diſpenſatione cum ſeruus eſt, & patrem in claritate cum deus ſit. Nõ afferunt autem tempora uel ætates ſpiritus diuerſitatem, ut non ipſe atq; idem Chriſtus in corpore ſit qui manſit ſpiritus in prophetis. Loquẽs enim per os ſancti patriarchæ Dauid: Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis, nõ ſecundum ſacramentũ aliud quàm ſecundum diſpenſationem aſſumpti corporis eſt locutus. Namq; nunc fratribus mandans patrẽ eorum patrem ſuũ, & deum eorum deum ſuũ eſſe, tunc quoq; unctum ſe à deo ſuo præ participibus ſuis loquebatur, ut dum unigenito Chriſto deo uerbo paticeps non eſt, participes tamen ei ex ea noſcerentur aſſumptione qua caro eſt. Vnctio enim illa non beatæ illi & incorruptæ & in natura dei manenti natiuitati profecit, ſed corporis ſacramento & ſanctificationi hominis aſſumpti, Petro Apoſtolo teſtante, qui ait: Conuenerunt enim uiri in ciuitate iſta aduerſum ſanctum tuum filium Ieſum quem unxiſti. Et rurſum: Vos ſcitis quod factum uerbũ eſt per uniuerſam Iudæam, incipiens à Galilæa poſt baptiſmũ quod prædicauit Ioannes, Ieſum Nazarænum, quomodo unxit illum deus ſpiritu & uirtute. Ieſus ergo ungitur ad ſacramentum carnis regeneratæ, & quemadmodum ſpiritu dei & uirtute ſit unctus, nõ ambiguum eſt, tum cum aſcendente eo de Iordane uox dei patris audita eſt: Filius meus es tu, ego hodie genui te, ut per hoc teſtimoniũ ſanctificatæ in eo carnis, unctio ſpiritalis uirtutis cognoſceretur. Cæterũ cum in principio apud deum erat deus uerbũ, non habet ullam aut cauſam, aut enarrationẽ naturę eius unctio, quę nihil aliud quàm eſſe in principio nunciatur. Neq; habuit ſanè ungendi ſe per ſpiritũ & uirtutem dei neceſſitatem deus, qui dei & ſpiritus eſſet & uirtus. Vngitur ergo deus à deo ſuo prę conſortibus ſuis. Et ſi ante diſpenſationem carnis plures ex lege ſunt Chriſti, Chriſtus qui nũc præ participibus ungitur, poſterior in tempore eſt, dum unctis participibus antefertur. Deniq; ille prophetiæ ſermo poſteriorem unctionem hanc quæ in tempore eſſet, oſtendit dicens: Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem, propterea unxit te deus deus tuus oleo exultationis præ cõſortibus tuis. Conſequens & poſterior cauſa nunq; refertur ut prior ſit, quia meruiſſe aliquid, poſterius eſt, quàm eſſe qui poſſit mereri. Mereri enim eius eſt, qui ſibi ipſe meriti acquirendi autor exiſtat. Si igitur natiuitati unigeniti dei unctionem deputabimus, quæ unctio ob meritum dilectæ iuſtitiæ, & peroſæ iniquitatis indulta ſit, prouectus potius per unctionem unigenitus deus, quàm genitus intelligetur, iamq; per incrementa & profectus

Participes Chriſti

Chriſtus unctus ſecundũ carnem

Chriſtus deus ſpiritus & uirtus

Vnctio data ob meritum

profectus deus conſummabitur,qui non natus deus ſit,ſed in deum ſit unctus ex merito,& iam per cauſam erit deus Chriſtus,non omnis cauſa per deum Chriſtum.Et ubi illud Apoſtoli erit:Omnia per ipſum,& in ipſo,& ipſe eſt ante omnes, & omnia ipſi conſtant? Deus enim dominus Ieſus Chriſtus, non ob aliqua, neque per aliqua deus eſt, ſed deus natus eſt. Et qui ex generatione deus eſt,nõ poſt natiuitatem in deum per cauſam profecit,ſed in eo quod natus eſt,nihil aliud naſcendo quàm deus eſt.Cum uero ungitur ex cauſa, non ad id quod incremento non eget, ſpectat unctionis profectus, ſed ad id quod per incrementum ſacramenti profectu eguit unctionis, id eſt, ut per unctionem ſanctificatus homo noſter Chriſtus exiſteret. Si igitur nunc quoq; per prophetam ſerui demonſtratur diſpenſatio,ob quam à deo ſuo præ participibus ungitur,ut propterea quia iuſtitiam dilexerit,& oderit iniquitatem, ungatur,quur prophetæ ſermo nõ ad eam Chriſti naturam pertinebit, in qua ei ſunt ex carnis aſſumptione participes? Cum præſertim ita ſe prophetiæ ſpiritus temperauerit,ut dum deus a deo ſuo ungitur, ſit ei & in diſpenſatione unctionis quod deus ſuus eſt,& in natura quod deus eſt. Deus igitur ungitur,ſed quæro an id, quod in principio deus erat uerbum, unctum ſit? Non utique, nam poſterior deo unctio eſt.Et cum non ea uerbi natiuitas quæ in principio apud deum deus erat, uncta ſit in deum, neceſſe eſt ungatur quod poſterius ſit in diſpenſatione quàm deus eſt. Et cũ deus à deo ſuo ungitur,id ungitur, quod ab eo in myſterio carnis ſeruile ſuſceptum eſt. Nemo igitur magnæ pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum in carne eſt, ſenſu impio uiolet, nec ſe quiſquam unigenito per ſubſtantiam diuinitatis exæquet. Sit nobis ille & frater,& particeps, ſecundũ quod uerbum caro factum habitauit in nobis, ſecundum quod mediator dei atq; hominũ homo Ieſus Chriſtus eſt. Sit nobis & ſecundum ſeruos & cõmunis pater, & communis deus,& præ participibus unctus ſit in ea natura,cum priuilegio licet unctus,qua participes unguntur. Sit in mediatoris ſacramento ut homo uerus,ita & deus uerus. Deus ipſe ex deo communem nobiſcum habens patrem ac deum, in ea communione qua frater eſt.Sed fortè ſubiectio illa regniq; traditio,deinde finis,aut naturæ abolitio, aut poteſtatis defectio, aut diuinitatis infirmitas ſit intelligenda. Pleriq; enim ita uolunt, ut aut dum ſubiectis omnibus deo ſubijcitur, per conditionem ſubiectionis deus non ſit:aut dum regnum tradit,non ſit in regno:aut dum finis eſt, finem eius defectio conſequatur. Cõgruum itaq; eſt, omnem ſuper his apoſtolici ſermonis ſenſum retractare, ut ſingulorũ quorumq; dictorum ratione expoſita atq; ædita, ſacramenti totius capaces ueritatis intelligentiam*præbeamus. Ait itaque: Quoniam enim per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Quomodo enim in Adam omnes moriunť, ſic & in Chriſto omnes

Quomodo filius ſubiectus patri &c.

Al. *inſtruamur*

uiuificabuntur. Vnuſquiſq; autem in ſuo ordine, primitię Chriſtus, deinde hi qui ſunt Chriſti, qui in aduentum eius crediderunt: deinde finis, cum tradiderit regnum deo & patri, cum euacuauerit omnem principatum & poteſtatem. Oportet enim illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ſuis. Omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius: Nouiſſima autem inimica deſtruetur mors. Cum autem dixerit, omnia ſubiecta ſunt, abſq; eo qui illi ſubiecit omnia. Cum autē ſubiecta fuerint ei omnia, tunc ipſe ſubiectus erit illi, qui ſubiecit ſibi omnia, ut ſit deus omnia in omnibus. Cœleſtium diſpenſationum arcana Apoſtolus non ab hominibus, neq; per hominē, ſed per Ieſum Chriſtum electus gentium magiſter, quanta poteſt abſoluti ſermonis ſignificatione demonſtrat. Et qui inenarranda uſq; ad tertiū cœlum raptus audiſſet, ea tantum quorum natura humana capax eſſet, ſenſui humanæ intelligentiæ reuelauit, nō ignorans tamen quædam nō ſtatim poſſe æque ut audiuntur, intelligi, quia infirmitas noſtra * aliter in uerum atq; in abſolutum mentis iudicium, ea quę in aures transfunderentur, acciperet, longiore ad cunctandum mora ſenſui potius quàm auditui derelicta, cum & audiſſe uocis ſit, & intellexiſſe rationis, deo tamen intelligentiæ cupidis intelligentiam reuelante. Namq; ad Timotheum per auiæ ac matris glorioſam fidem, ſacris ab infantia literis inſtitutū ſcribens plurima, hoc quoq; addidit: Intellige quæ dico. dabit enim tibi dominus in omnibus intellectū. Admonitio intelligendi ex difficultate intelligentiæ eſt. Intelligentiæ uero à deo donum, fidei munus eſt, per quam infirmitas ſenſus gratiam reuelationis meretur. Ergo ſi Timotheus apoſtolico teſtimonio homo dei, & legitimus Paulo ſecundum fidem filius, ut intelligat admonetur, quia ei dominus intelligentiam in omnibus ſit daturus, nos quoq; admoneri per Apoſtolum ad intelligentiam meminerimus, ſcientes dominum nobis intelligentiam omnium præſtaturum. Et ſi fortè humanæ conditionis errore præſumptum aliquid ſenſu tenebimus, profectum intelligentiæ per reuelationis gratiam nō recuſemus, ne intellexiſſe aliquid ſemel ſuo ſenſu ad id ualeat, ut pudeat rectius aliquid demutando ſentire. Ob quod prudenter conſulteq; moderandum, hæc ad Philippenſes beatus quoq; idem Apoſtolus ſcribit: Quotquot ergo perfecti ſumus, hæc ſentiamus, & ſi quid aliter ſentitis, id quoq; deus uobis reuelabit. Verum in quo feſtinauimus, ipſo ingrediamur. Non præiudicat ſenſus anterior dei reuelationi, nam Apoſtolus nouit in quo ſapiant, qui ſapiunt perfecte. Et his qui aliter ſapiunt, reuelationem dei, ut id quod perfectum eſt ſapiant, expectat. Si qui ergo profundam hanc arcanæ ſcientię diſpenſationem aliter intellexerint, & per nos rectum aliquid & probabile afferetur, nō pudeat eos ſecundum Apoſtolum per reuelationem dei ſapere perfecte, neq; magis ament ueritatem neſciſſe, quàm oderint permanſiſſe in nō ueris. Eos enim qui aliter ſapiunt, & qui

*Ab * tardius*

Si quid aliter ſentitis, id quoq; deus uobis reuelabit

& quibus id deus reuelauit, monet in id feſtinare, in quo ingreſſi fuerunt, ut relicto primo ignorantiæ ſenſu, ſecundum propoſitæ feſtinationis ingreſſum reuelationem perfectæ intelligentiæ conſequantur. Ingrediamur itaq; in quo feſtinauimus, & ſi fortè feſtinationem noſtram deuij itineris error moratur, per reuelationem tamen dei in id quò feſtinauimus rurſum ingreſſi, feſtinationis noſtræ nõ demutemus ingreſſum. Feſtinauimus enim ad Chriſtum Ieſum dominum gloriæ, & regem æternorum ſeculorum, in quo inſtaurata ſunt omnia in cœlis & in terra, cui conſtant omnia, in quo, & cum quo ſemper manebimus. In his ergo ingreſſi ſapimus perfecte, & ſi quid aliter ſapimus, deus nobis id quod perfecte ſapitur, reuelabit. Itaq; ſecundum apoſtolicam fidem ſacramentum dictorum præſentium retractemus, & eo modo quo ſuperius à nobis tractata ſunt omnia, ut omnem impiæ uoluntatis ſenſum ſub dictis apoſtolicis deceptũ, ex ipſa fidei apoſtolicæ ueritate prodamus. Tria igitur ſecundum dictorum ordinem in quæſtionem uocantur, primum finis, deinde traditio, deinde ſubiectio, ut per hæc aut deſinat Chriſtus in fine, aut regnum tradendo non teneat, aut extra dei naturam ſubiectus exiſtat. Ac primum noſcendum eſt, nõ hunc ordinem apoſtolicæ eſſe doctrinæ. Primum enim regni traditio eſt, deinde ſubiectio, poſtremo finis. Sed ſingulis quibuſq; cauſis propria quarumq; cauſarum genera ſubiecta ſunt, ut dum res ſingulæ in res alias deſinant, habeat ſemper ſubiacentem ſibi cauſam præcedens cauſa. Finis enim erit, ſed cum tradiderit regnũ deo. Tradet autẽ regnũ, ſed cum euacuauerit omnem magiſtratũ & omnẽ poteſtatem. Euacuabit autẽ omnem magiſtratũ & poteſtatem, quia oportet eum regnare. Regnabit aũt donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius. Ponet uero omnes inimicos ſub pedibus ſuis, quia deus ſubiecit omnia ſub pedibus eius. Subiecit aũt deus ita, ut nouiſſima ab eo mors inimica uincaẽ. Deinde ſubiectis omnibus ei pręter eum qui ſubiecit ei omnia, tunc ſubijcietur ipſe ſubijcienti ſibi omnia. Subiectionis uero cauſa non alia eſt, quàm ut ſit deus omnia in omnibus. Finis itaq; eſt, eſſe deum omnia in omnibus. Et quærendum nunc ante omnia eſt, an finis defectio ſit, an traditio amiſſio ſit, an ſubiectio infirmitas ſit. Quæ ſi his ſibi contrarijs non ſubiacebũt, erunt in ea intelligẽtia qua dicta ſunt. Finis itaq; legis Chriſtus eſt, & quæro utrum abolitio Chriſtus legis ſit, an'ne perfectio? Quòd ſi legem Chriſtus, qui finis eius eſt, nõ diſſoluit, ſed adimplet, ſecundum quod ait: Non ueni legem ſoluere, ſed adimplere, finis non defectio eſt, ſed conſummata perfectio. Tendunt enim ad finem omnia, non ut non ſint, ſed ut in eo ad quod tetenderant, maneãt. Et propter finem omnia. Cæterum finis ad aliud aliquid non refertur. Sed cum finis omniũ ſit, manens ipſe ſibi totus eſt. Et quia non excedens ex ſeſe ulli alij tempori aut rei potius quàm ſibi proficit, ad finem ipſum ſemper intentio ſpei omnis

Quõ in fine tradet filius regnum deo patri, & erit illi ſubiectus.

Finis

Finis ad aliud aliquid non refertur

u protenⸯ

protenditur. Et idcirco dominus religioſæ fidei patientiam fini ſe reſeruan-
tem, ita adhortatur: Beatus qui permanſerit uſq; in finem. Non utiq; ut ſi
& beata defectio, & nõ eſſe ſit fructus, & merces fidei ſuę cuiuſq; cõſtitua
tur abolitio, ſed quia finis propoſitæ beatitudinis inexceſſus modus eſt, be
ati ſunt, qui uſq; ad finem cõſummandæ beatitudinis manſerint, non ultra
Finis eſt manendi immobilis ſtatus ſe fidelis ſpei expectatione tendente. Finis itaq; eſt manendi immobilis ad
quem tenditur ſtatus. Deniq; Apoſtolus impietatis finem ad definẽdi me
tum præmonens, ait: Quorũ finis eſt interitus, noſtra autem expectatio in
cœlis eſt. Si itaq; & beatis & impijs finis eſt, & finis intelligić eſſe defectio,
religionem atq; impietatem finis exæquat, quia utrinq; per cõſtitutum fi-
nem ſit in commune non eſſe. Et ubi expectatio noſtra in cœlis eſt, ſi per fi
nem eſſe ſecundum impios definamus? Quòd ſi ſanctis expectatio, impijs
uero finis debitus eſſe dicitur, tamen ne ſic quidem finis creditur eſſe defe-
ctio: quia quæ pœna impietatis eſt, omnino non eſſe ad pœnarum ultrici-
um ſenſum, cauſa in his per defectionem ſui non extante patiendi. Finis ita
que eſt indemutandæ conſtitutionis manſura perfectio, quæ & beatitudi-
ni reſeruata, & impietati eſt præparata. Nunc ergo quia iam ambigi nõ po
teſt, in fine non defectionem, ſed non exceſſuram conſtitutionẽ eſſe intel-
ligendam, quanq; adhuc quædã in ipſa dicti abſolutione ſint reſeruata, ta-
De traditione regni men his tantum ad ſignificationem ſenſus demonſtratis, uideamus an tra-
ditio regni defectio ſit intelligenda regnantis, ut quod tradidit filius patri,
tradenda non teneat. Quòd ſi quis ſtultæ impietatis furore cõtendet, fatea
tur neceſſe eſt, patrem cum tradiderit omnia filio, amiſiſſe tradendo, ſi tra-
dentem traditis egere ſignificet. Ait enim dominus: Omnia mihi tradita
ſunt à patre meo. Et rurſum: Data mihi eſt omnis poteſtas in cœlo & in ter
ra. Si igitur dediſſe caruiſſe eſt, pater quoq; his quæ dedit caruit. Quòd ſi
pater tradendo non caruit, ne filius quidẽ intelligi poteſt his egere quæ tra
didit. Ergo ſi tradens omnia, his ipſis quæ tradidit non uidetur eguiſſe, re-
liquum eſt, ut in tradendo diſpenſationis cauſa noſcatur, quur & pater tra-
De ſubiectiõe dendo non careat, & filius dando non egeat. De ſubiectione autẽ ne quid
in ea contumelioſum filio deputetur, cum alia nõnulla fidei noſtræ opitu-
lentur, præcipue tamen ſibi hic ipſe locus aderit. Et primum cõmunem ſen-
ſum interrogo, utrũ nunc ſubiectionem ita intelligendam putemus, tanq;
ſeruitutem dominatui, aut infirmitatẽ uirtuti, aut honori inhonorationem
contrarijs qualitatibus ſubdimus, ut filius ſecundũ hæc deo patri ſit diſſi-
dentis naturę diuerſitate ſubiectus. Quòd ſi ita exiſtimabitur, errorẽ hunc
Al. cautio* opinionis humanæ apoſtolici ſermonis* cautela prohibebit. Subiectis eñ
ſibi omnibus, tunc ſubijciendus ſubijcienti ſibi omnia erit, & per id quod
tunc ſubijcietur, diſpenſationem ſignificauit in tempore. Nam ſi ſubiectio
nem aliud ſentiemus, & ſi tunc ſubijcietur, certe ſubiectus modo non eſt, &
efficie-

efficiemus eum diſſidẽtem & inſolentem & impium, quem neceſſitas temporis tanquam fracto & compreſſo tyrannicæ impietatis tumore, in ſeram obſequelam ſit ſubditura. Et ubi illud erit: Non ueni facere uoluntatem meam, ſed uoluntatem eius qui miſit me? Et rurſum: Pater diligit me: quia omnia quæ placita ſunt ei facio? Sed & illud: Pater fiat uoluntas tua. Vel hoc Apoſtoli: Humiliauit ſe factus obediens uſq; ad mortem. Et qui ſe humiliauit, habet hoc in natura ne humilis ſit? Et qui ſit obediens, ſuſcepit ex uoluntate quod obedit, dum per id quod ſe humiliat, ſit obediens? Vnigenitus itaq; deus humilians ſe & obediens patri uſq; ad mortem crucis, quo genere cum ſubiecta ei omnia ſint, tunc ſubijciendus ipſe patri intelligetur, niſi quod ſubiectio hæc non nouæ obedientiæ, ſed diſpenſatio ſacramenti eſt, quia & obſequela iam maneat, & in tempore ſit ineunda ſubiectio. Nihil itaq; nunc aliud ſubiectionis ſignificatio, quàm myſterij demonſtratio eſt. Et quid illud ſit, ſecundum hanc eandem fidei noſtræ ſpem, intelligendum eſt. Nam reſurgentem à mortuis dominum Ieſum Chriſtum ſedere à dextris dei non ignorabile eſt, etiam Apoſtolo teſtante, cum ait: Secundum operationem potentiæ fortitudinis eius, quam operatus eſt in Chriſto, cum eum excitauit à mortuis, & collocauit ad dexteram ſuam in cœlis ſuper omnem principatum & poteſtatem & uirtutem & dominationem, & omne nomen quod nominatur non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro, & omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Apoſtolicus nanq; ſermo ſecundum dei poteſtatem pro factis iam, futura ſignificat, quæ enim per adimpletionem temporum ſunt gerenda, ea iam in Chriſto, in quo omnis eſt plenitudo, conſtituit: quæ cum futura erunt, diſpenſationis in his potius eſt ordo, quàm nouitas: Subiecit enim omnia ſub pedibus eius, licet adhuc ſubijcienda ſint, ut in eo quod ſubiecta ſunt, Chriſti indemutabilis ſit poteſtas: in eo uero quod ſubijcienda ſunr ſecundum plenitudinem temporum ſuccedentium, ad fidem ætatum profectus ſit. Omnem autem contrariam uirtutem euacuandam eſſe non obſcura cognitio eſt, & hunc aëris principem & ſpiritalis nequitiæ poteſtatem æterno interitu tradendam, ſecundum illud: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Euacuatio autem non idem eſt quod ſubiectio. Nam euacuare aduerſantem poteſtatem, hoc eſt ius poteſtatis auferre ne maneat, & per poteſtatis euacuationẽ, regni eſt abolere dominatum. *Denuo & dominus teſtatus eſt dicens: Regnum meum non eſt de hoc ſeculo, hunc eundem regni iſtius potentem mundi principem ante teſtatus, cuius poteſtas deſinet regni ſui euacuato dominatu. Subiectio uero, quæ & obedientię & fidei eſt, eadem uel conceſſionis, uel demutationis demonſtratio eſt. Euacuatis itaque magiſtratibus, ſubijcientur inimici eius, ita autem ſubijcientur, ut ipſe ſibi ſubijciat: ita uero ſubijciet, ut ei ſubijciat deus.

Subiectio hæc non nouæ obedientiæ, ſed diſpenſatio ſacramenti eſt.

Euacuatio

Al. *De quo*

An ne ignorauit Apoſtolus dicti euangelici uirtutem, cum ait: Nemo uenit ad me, niſi pater meus adducat illum, cum tamen ſcriptum ſit: Nemo uadit ad patrem niſi per me? Et nunc ipſe ſibi inimicos ſubijcit, attamen deus ei ſubiecit, omne per hoc opus eius, dei in eo opus eſſe teſtans. Et cum non niſi per eum eundum ad patrem ſit, ad filium tamē niſi pater adduxerit, non uenitur. Nam dum filius dei intelligitur, paternæ in eo naturæ ueritas diſcitur. Atq; ita & cognito filio deus pater aduocat, & credito filio pater ſuſcipit, quia ſignificatio & cognitio patris in filio, per ſignificationem in ſe dei patris religioſos nos in eum paterna religione perfectos adducit. Adducit ergo ita pater, dum principale pater creditur. Ad patrem autem nemo uadit niſi per filium, quia ceſſante in nobis fide filij, ignorabilis pater eſt, non adituris ad paternam religionem, niſi prius filij ueneratione ſuſcepta. Atq; ita cognito filio, ad uitæ nos æternitatē pater adducit & ſuſcipit, & utrunq; per filium eſt, dum prædicatione per eum patris, & perducit ad eum pater, & ad patrem ipſe deducit. Ad abſolutiorem itaq; dicti præſentis intelligentiam commemoratio ſacramenti iſtius fuit neceſſaria, ut per filium eſſet quod pater nos & adducit & ſuſcipit, & per hoc intelligeremus, quatenus quod ipſe ſibi ſubiecit, deus ei ſubiecit, dei ſcilicet in eo natura per natiuitatem manente, & ea quæ ipſe agit, agente, dum ita agit, ut ea deus agat, & tamen ipſe ea quæ deus egerit, agat: ita tamen, ut in eo quod ipſe agit, ut filius dei agere intelligatur: in eo uero quod deus agit, paternę in eo naturę ut in filio proprietas ſentiatur, exiſtere. Euacuatis itaq; magiſtratibus & poteſtatibus, ſubijcientur ei ſub pedibus inimici eius. Et quos inimicos intelligi oporteat, idem Apoſtolus docuit dicens: Secundum euangelium quidem

Inimici inimici propter uos, ſecundum electionem autem dilecti propter patres. Hos ergo inimicos crucis Chriſti meminerimus, ſed quia dilecti propter patres ſunt, ſcimus eos ſubiectioni reſeruatos, ſecundum quod dictum eſt: Nolo enim uos ignorare fratres ſacramentum hoc, ut non ſitis uobis ſapientes, quoniam ex parte obtuſio facta eſt in Iſraël, quoadusq; plenitudo nationum intret, & ſic omnis Iſraël liberabitur, ſicut ſcriptum eſt: Et ueniet à Sion, qui eliberet & auertat impietates ab Iacob, & hoc illis à me teſtamentum, cum abſtulero iniquitates eorum. Inimici ergo ſubijcientur ſub pedibus eius, ſed ſubiectionem illam quid conſequatur, intelligendum eſt, nempe illud: Nouiſſima deuicta eſt ab eo mors. Deuictio autem mortis nihil aliud eſt, quàm reſurrectio ex mortuis, cum interitus corruptione ceſſante, uiuæ iam cœleſtisq; naturæ conſtituetur æternitas, ſecundum quod dictum eſt: Oportet enim corruptiuum iſtud induere incorruptionem, & mortale iſtud induere immortalitatem. Cum autem mortale iſtud induerit immortalitatem, tunc fiet uerbū quod ſcriptum eſt: Abſorpta eſt mors in contentione. Vbi eſt mors contentio tua? Vbi eſt mors ſtimulus tuus?

In ſubiectione

In ſubiectione itaque inimicorum mors uincitur,& morte uicta, immortalitatis uita ſuccedit. Quæ autem ſubiectionis perfecta illa poſt fidei ſubiectionem proprietas ſit, idem Apoſtolus teſtatus eſt, cum ait: Qui transfigurabit corpus humilitatis noſtræ conforme corpori gloriæ ſuę ſecundum efficaciæ ſuæ opera,qua poſſit ſubijcere ei omnia. Subiectio itaque etiam ea eſt, quæ eſt ex natura in naturam conceſſio, dum à ſe ſecundum quod eſt definens,ei ſubijcitur,cuius concedit in formam. Definit autem non ut non ſit,ſed ut proficiat, fitq; ex demutatione ſubditus, in ſpeciem ſuſcepti alterius generis tranſeundo. Deniq; ut ſacramenti huius eſſet ratio abſoluta,poſt nouiſſime deuictam mortem,ait: Cum autem dixerit: Omnia ſubiecta ſunt abſque eo qui ſubiecit ei omnia, tunc & ipſe filius ſubiectus erit illi,qui ei ſubiecit omnia,ut ſit deus omnia in omnibus. Primus igitur ſacramenti gradus eſt,ſubiecta eſſe ei omnia,& tunc ipſum ſubiectum fieri ſubijcienti ſibi omnia, ut quemadmodum nos gloriæ regenerantis corporis ſubdimur,eodem rurſus ſacramento ipſe regnans in gloria corporis ſubijcienti ſibi uniuerſa ſubdatur. Subdimur autem gloriæ corporis ſui, ut in ea ſimus corporis claritate, qua regnat in corpore, quia corpori eius conformes erimus. Et quidem gloriam regnantis nunc corporis ſui euangelia non tacent. Ita enim ſcribitur, domino dicente: Amen dico uobis, quoniam ſunt aliqui de aſtantibus hic, qui non guſtabunt mortem, donec uideant filium hominis uenientem in regno ſuo. Et factum eſt poſt dies ſex, aſſumpſit Ieſus Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelſum ſeorſum,& transfiguratus eſt Ieſus ante eos,& reſplenduit facies eius ut ſol,ueſtimenta autem eius facta ſunt ſicut nix. Gloria itaque uenientis in regnum corporis apoſtolis demonſtrata eſt. Nam in habitu dominus glorioſæ transformationis ſuæ conſtitit, regnantis corporis ſui claritate patefacta. Et huius quidem gloriæ ſuæ conſortium Apoſtolis pollicens,ait: Sic erit in conſummatione ſeculi. Mittet filius hominis angelos ſuos,& colligent de regno eius omnia ſcandala, & qui faciunt iniquitatem,& mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tūc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regni patris eorum, qui habet aures audiendi audiat. Nunquid non omnibus naturales corporalesq; aures ad dictorum audientiam patent,ut ad audiendum dominica admonitione fuerit opus? Sed ſacramenti ſcientiam dominus inſinuans, auditionem doctrinæ fidelis exegit. In conſummatione itaque ſeculi de regno eius ſcandala auferuntur. Habemus ergo regnantem dominum ſecundum corporis claritatem quouſque ſcandala auferantur. Habemus rurſum conformes gloriæ corporis ſui in regno patris, tanquam in ſolis claritate fulgentes, in qua habitum regni ſui apoſtolis in monte transformatus oſtendit. Tradet ergo regnum deo patri, non utiq; tanquam tradens poteſtate concedat, ſed quod

Filius ſubiectus erit illi

Sunt aliqui de aſtantibus hic &c.

Tradet regnū deo patri

nos conformes gloriȩ corporis ſui facti, regnum dei erimus. Non enim ait, tradet ſuum regnum, ſed, tradet regnum, effectos nos per glorificationem corporis ſui regnum deo traditurus. Nos itaque tradet in regnum ſecundum hoc in euangelijs dictum: Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatum uobis regnum à conſtitutione mundi. Fulgebunt ergo iuſti ut ſol in regno patris eorum. Tradet enim filius deo regnum eos, quos uocauit in regnum, quibus & beatitudinem ſacramenti ſpopondit dicens: Beati mundo corde, quoniam ipſi deum uidebunt. Regnans itaque auertet ſcandala, & tunc iuſti in regno patris tanquam ſol fulgebunt. Tradet autem deo patri regnum, & tunc quos regnum deo tradiderit, deum uidebunt. Quod regnum ipſe teſtatus eſt, dicens ad apoſtolos: In uobis enim eſt regnum dei. Regnans itaque regnum tradet. Et ſi quis quæret, quis iſte ſit tradens regnum, audiet: Chriſtus reſurrexit à mortuis, primitiæ dormientium, quoniam per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Omnis enim hic nunc præſentis quæſtionis ſermo de ſacramẽto corporis eſt, quia Chriſtus primitiæ ex mortuis eſt. Quo autem Chriſtus myſterio ex mortuis reſurrexerit, Apoſtolo docente noſcamus: Memento Chriſtum Ieſum à mortuis reſurrexiſſe, de ſemine Dauid. Mortem utique & reſurrectionem ex ea, tantum docens ex diſpenſatione eſſe qua caro eſt. Regnat autem in hoc eodem glorioſo iam ſuo corpore, donec euacuatis magiſtratibus, & morte deuicta ſubijciat ſibi inimicos. Et quidem ab Apoſtolo ſeruatus hic modus eſt, ut magiſtratibus & poteſtatibus euacuatio, inimicis uero ſubiectio deputaretur. Quibus ſubiectis, ſubijcietur ſubijcienti ſibi omnia, deo ſcilicet, ut ſit deus omnia in omnibus, naturæ aſſumpti corporis noſtri natura paternæ diuinitatis inuecta. Per id enim erit omnia in omnibus deus, quia ſecundum diſpenſationem ex deo & homine hominum deiq́ mediator, habens in ſe ex diſpenſatione quod carnis eſt, adepturus in omnibus ex ſubiectione quod dei eſt, ne ex parte deus ſit, ſed totus deus. Non alia itaque ſubiectionis cauſa eſt, quàm ut omnia in omnibus deus ſit, nulla ex parte terreni in eo corporis reſidente natura, ut intra ſe duos continens, nunc deus tantum ſit, non abiecto corpore, ſed ex ſubiectione tranſlato, neque per defectionem abolito, ſed ex clarificatione mutato, acquirens ſibi deo potius hominem, quàm deũ per hominem amittens. Subiectus uero ob id, non ut non ſit, ſed ut omnia in omnibus deus ſit, non habens in ſacramento ſubiectionis eſſe ac manere quod non eſt, non habens in defectione ita ſe carere, ne non ſit. Et quanquam ad intelligentiæ huius religioſam ſecuritatem ſufficiat nobis apoſtolica autoritas, ſubijciendum eſſe in tempore, & per diſpenſationem dominum noſtrum Ieſum Chriſtum primitias dormientium, ut ſit deus omnia in omnibus, per quod non diuinitatis infirmitas eſt, ſed aſſumptionis profectus,

Beati ſunt regnum

dum

dum homo & deus, iam deus totum eſt, tamen ne fortè quia clarificatum in corpore dum in eo regnat,& poſtea ſubijciendum,ut deus omnia in omnibus ſit,credimus,ne non etiam ex euangelijs præſumpſiſſe exiſtimemur fidei noſtræ teſtimonium,non ſolum apoſtolicorum, ſed etiam dominicorum dictorum profeſſione eſt aſtruendum,ut quod loquente Paulo Chriſtus loquutus eſt,id ante Paulum Chriſtus ipſe ſit iam loquutus. Diſpenſationem itaq; gloriæ huius apoſtolis ſuis abſoluta uerborum ſignificatione demonſtrans,ait:Nunc glorificatus eſt filius hominis,& deus glorificatus eſt in eo. Si deus glorificatus eſt in eo,& deus glorificauit eum in ſe,& deus protinus glorificabit eum, habemus primum gloriam filij hominis, deinde in filio hominis dei gloriam. In eo enim quod dictũ eſt: Nunc honorificatus eſt filius hominis,& deus honorificatus eſt in eo,hoc enim primum ſpectat ad corporis gloriam, quæ ex naturæ diuinæ conſociatione mutuaretur.Succedit deinde gloriæ plenioris * effectus, ex incremento indultæ iam corpori gloriæ capeſſendus:Deus honorificatus eſt in eo, & deus honorificauit eum in ſe,& deus protinus honorificabit eũ.Per hoc enim glorificauit eum deus in ſe,quia iam in eo glorificatus ſit deus. Nam quod deus in eo glorificatus eſt,ad corporis gloriam ſpectat, per quam dei gloria intellecta per corpus eſt,gloria dei per gloriam filij intelligenda.Quod uero quia glorificatus in eo deus eſt,ideo glorificauit eum deus in ſe,per incrementum glorificati in eo dei,glorificauit eum in ſe deus, ut quia iam regnat in gloria,quæ ex dei gloria eſt,ipſe exinde in dei gloriã tranſeat. In ſe enim deus glorificauit,id eſt,in ea natura qua deus eſt,quod eſt,ut ſit deus omnia in omnibus,tota iam in deũ ex ea qua homo eſt diſpenſatione manſuro.Nec ſanè de tempore tacuit dicens:Et deus glorificauit eum in ſe,& deus protinus glorificabit eum. Vt quia prodeunte ad proditionẽ Iuda,gloriam quæ ſibi poſt paſſionem cõſequuta reſurrectione futura eſſet,in poſterum reſeruaret,dei in eo gloria per uirtutẽ reſurrectionis oſtenſa, ipſo uero in dei gloriã,id eſt,in deum omnia in omnibus ex ſubiectionis diſpenſatione manſuro.Et in eo quidẽ quanta furoris hæretici ſtultitia eſt,deſperare in deo,quod humanis ſuis ſpebus blandiatur,& quod in homine deus potens ſit,id in ſe ipſo infirmus ſit.Nec ſermo iſtud,nec ſenſus rationis capax loquitur, ut naturali quadam neceſſitate ad conſulendum nobis obnoxius deus,ſibi nihil afferre beatitudinis poſſit.Non quod profectu egeat,qui imperturbatæ naturæ uirtutiſq; ſit,ſed quia per diſpenſationem & ſacramentum pietatis magnæ, qui deus & homo eſt, impotens ſibi ſit,hoc ſe totum præſtare quod deus eſt,cum nobis nõ ambigue indulturus ſit,id quoq; nos eſſe quod non ſumus. Vitæ enim humanæ atq; mortis finis eſt reſurrectio. Et certiſſimũ militiæ noſtræ ſtipendiũ eſt incorrupta æternitas,non ad pœnæ perſeuerantiã manens,ſed ad perpetuæ gloriæ fructum iucũditatemq;

*Al. * profectus*

Per glorificationẽ humanitatis apparuit gloria dei

non deſinens. Cum igitur hæc noſtra terrenorum corporum origo in habitum naturæ potioris excedat, & conformis gloriæ dominici corporis fiat, deus in forma ſerui repertus, licet iam glorificatus in corpore ſit, ſecundum quod in forma ſerui eſt, tamen conformis deo non erit, ut qui nobis formam glorificati corporis ſui tribuet, ipſe corpori ſuo nihil ultra poſſit quàm nobis ac ſibi ſit commune præſtare. Hoc enim quod dictum eſt: Tunc ſubiectus erit illi, qui ei ſubiecit omnia, ut ſit deus omnia in omnibus, plærique hæreticorum ita affirmant: ut idcirco ſubijciendus ſit deo patri filius, ut pater per ſubiectionem filij deus ſit omnia in omnibus, tanquam ei adhuc perfectio dei deſit, quam per filij ſubiectionem ſit adepturus, abſolutæ utique ac beatæ diuinitatis inops intelligendus, ſi deus eſſe omnia in omnibus per prouectionem temporum conſequetur. Ac mihi quidem deum ſola ueneratione intelligenti, non minus his reſpondere impium uidetur, quàm adeſſe, & de natura quæ humani ſenſus conceptionem excedat, uerbis quorum adhuc ſignificatio auguſtior quàm intelligentia ſit, enunciare ſe poſſe confidere, ac primum ambigere, deſit ne quid deo, an plenus ipſe ſit, uel pleno iam pleniorem eſſe ei reliquũ ſit. Quod ſi deus cui nõ aliunde eſt quod deus ſemper eſt, profectum habeat, ut plus ſit aliquãdo, non poteſt tamen ad id peruenire, ne ſibi nihil deſit: quia cui naturæ profectus eſt reliquus, nunquam intelligitur ſine aliquo incremento reſiduo profeciſſe, cum natura ad profectum ſpectans, proficiens licet ſemper, ſemper tamen pateat ad profectũ. Quod autem in plenitudine perfecta manet, ſemperque eſt, non ſibi relinquit ut plenius ſit, quia acceſſionem plenitudinis, plenitudo nõ capiat. Et hæc quidem de deo ita opinandi, piæ intelligentiæ ſpecies eſt, deo nihil deeſſe, plenumque eſſe. Cæterũ non ignorat Apoſtolus, cuiuſmodi de de deo cõfeſſionis uoce teſtandum ſit dicens: O profundum diuitiarum & ſapientiæ & ſcientiæ dei, quàm ſunt incomprehenſibilia iudicia eius, & ininueſtigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini? aut quis cõſiliarius eius fuit? aut quis prior dedit, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula ſeculorũ. Non circunſcribitur deus mente terrena, neque hoc ſapientiæ ſuæ profundũ ſenſu intelligentiæ penetrantis attingitur, nec iudicia conſtitutionũ ſuarum perſcrutantium ingenio apprehendũtur, nec uiæ cognitionis eius ininueſtigabiles ſe conſectantium ſtudijs derelinquũt. Incõprehenſum profundũ demerſa eius omnia ſunt, nihilque de rebus eius reperietur, nihil cõſectabitur. Senſum eius nemo cognouit, & conſilio non eguit externo. De nobis autem nunc omnis ſermo hic eſt, non etiã de eo per quẽ omnia ſunt, qui eſt magni cõſilij angelus, qui ait: Nemo nouit filiũ, niſi pater: neque patrẽ quis nouit, niſi filius: & cui uoluerit filius reuelare. Sed aduerſum imbecillas mentes noſtras, & ſe ad definiendæ circunſcribendæque naturæ diuinæ demergẽtes profundum

Tũc ſubiectus intelligunt plæriq;

confeſſione

confeſſione apoſtolicæ proteſtationis utendum eſt,ne temeraria opinio ali quid ſibi de deo præterquã docetur,uſurpet. Cõmunis autem hæc natura/lium cauſarum intelligentia eſt,nihil in ſenſum cadere,niſi quod ſenſui ſub/iacet,ut aut res oppoſita oculis, aut opus quodq; ipſo ſenſu noſtro ac men/te poſterius:quorum unum quid aut attrectatur,aut cernitur,dum cedit in/tra opinionis noſtræ ſententiã,ipſo tactu uiſuq; moderandum : aliud uero quod fit in tempore , & quodã iuniore à nobis aut gignitur, aut cõſtituitur exordio,quia ſenſum intelligentiæ non præuenit,iudicio quoq; ſenſus diju dicantis obnoxium eſt.Non enim aut aſpectus noſter inuiſibilia dijudicat, qui non niſi tantum cõſpecta diſcernat, aut mens noſtra ſe in id quod non extitit tempus,extendet,& antiquiora ortu ſuo perueſtigabit, cum non niſi earum rerum opinio,quarum ipſa ſit ſenior,relinquatur,quæ plerunq; ipſa per neceſſitatem naturalis ſuæ infirmitatis incerta,abſolutam ſcientiã in cau ſarum cognitione non teneat, nedum eorum quæ ante ſe ſint, æternam ra/tionem ſenſu ultra natiuitatem ſuam redeunte percipiat.Et idcirco Apoſto/lus,quia nunquam niſi ea in cognitionẽ caderent,quæ ſenſui poſteriora ſuc cederent,cõmemorato ſapientiæ dei profundo,& inſcrutabiliũ iudiciorum infinitate , & ininueſtigabiliũ uiarũ ſecreto, & incogniti ſenſus ignoratione, & cõſilij non cõmunicati*intelligẽtia,ſubiecit : Quis enim prior dedit,& re/tribuetur ei?quoniam ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo ſunt omnia,ipſi gloria in ſecula ſeculorum. Deus qui ſemper eſt,non ſubiectus eſt modo,neq; ab anteriore ſui aliquo motu mentis, aut intelligentiæ præuenitur . Et idcirco inueſtigabile & imperſcrutabile ipſe totus profundũ eſt . Totus autem ita, ut non per hoc definitus in modum ſit,ſed intellectus ſit in immenſo, quia à nemine quod eſt, ſumpſit, ſed nec prior ei dedit aliquis, ut retribui offi/cium danti oporteat.Ex ipſo enim,& per ipſum,& in ipſo ſunt omnia.Non eget ex ſe, & per ſe, & intra ſe manentibus . Nec qui origo, nec qui opifex eſt,nec qui cõtinens eſt,& internis externus, & effectis conditor,& ſuorum ipſe egens nunquam eſt . Nihil ante eſt,nihil aliunde,nihil extra eſt . Quo igitur caret plenitudinis profectu, ut per tempus adhuc deus omnia in om/nibus ſit? Vel unde ſumet,extra quem nihil eſt? Nihil autem ita ut ſemper ipſe ſit.Et qui ipſe ſemper eſt,extra quem nihil eſt,quo incremento explen dus eſt,uel quo augmento demutandus eſt,dicens:Ego ſum, & non demu tor ? cum non relinquatur uel ad demutationem locus uel ad profectum cauſa,uel ad æternitatem anterius,uel ad deum aliud præter quàm deus ip ſe eſt ? Non ergo per ſubiectionem filij deus erit omnia in omnibus, neq; per cauſam conſummabitur,ex quo,& per quem,& intra quem omnis cau/ſa cõſiſtat.Manet itaq;,ut eſt,ſemper deus,nec profectu eget,quia id quod eſt,ex ſe ac ſibi ſemper eſt.Sed ne in unigenitũ quidem deum, demutandę naturæ cadit neceſſitas. Deus enim eſt, quod plenæ ac perfectæ diuinitatis eſt no/

Al. ignoran/tia. Legẽdum ſuſpicor,in in/telligentia

Deus nomen eſt plenæ ac perfectæ diuinitatis

*Al.*intra*

eſt nomen. Nam ut ſuperius docuimus, & repetitæ gloriæ ſignificatio, & ſubiectionis cauſa eſt, ut ſit deus omnia in omnibus. Eſſe autem deum omnia in omnibus, ſacramentum eſt, non neceſſitas. In forma enim dei manens, formam ſerui aſſumpſit, non demutatus, ſed ſe ipſum exinaniens, & intra ſe latens, &*infra ſuam ipſe uacuefactus poteſtatem, dum ſe uſq; ad formam temperat habitus humani, ne potentem immenſamq́ naturam aſſumptæ humilitatis non ferret imfirmitas, ſed in tantum ſe uirtus incircumſcripta moderaretur, in quantum oporteret eam uſque ad patientiam connexi ſibi corporis obedire. Quod autem ſe ipſum intra ſe uacuefaciens continuit, detrimentum non attulit poteſtati, cum intra hanc exinanientis ſe humilitatem, uirtute tamen omnis exinanitæ intra ſe uſus ſit poteſtatis. Quod itaque deus erit omnia in omnibus, aſſumptionis noſtræ profectus eſt. Qui enim cũ eſſet in forma dei, repertus eſt in forma ſerui, rurſum confitendus eſt in gloria dei patris, ut non ambigue in eius forma manens intelligatur, in cuius erit gloria cõfitendus. Diſpenſatio itaq; tantum eſt, non demutatio: in eo enim eſt, in quo erat. Sed cum medium eſt quod eſſe cœpit, id eſt, homo natus, totum ei naturæ, quæ antea deus non fuit, acquiritur, cum deus eſſe omnia in omnibus poſt ſacramentum diſpenſationis oſtenditur. Noſtra hæc itaq; lucra ſunt, & noſtri profectus, nos ſcilicet conformes effici gloriæ corporis dei. Cæterum unigenitus deus, licet homo natus ſit, nõ tamen aliud quàm deus omnia in omnibus eſt. Subiectio enim illa corporis, per quam quod carnale eſt, in naturam ſpiritus deuoratur, eſſe deum omnia in omnibus eum, qui præter deum & homo eſt, cõſtituet: noſter autem ille homo in id proficit. Cæterum nos in hominis noſtri confor mem gloriam proficiemus, & in agnitionem dei renouati, ad creatoris ima ginem reformabimur, ſecundum Apoſtoli dictum: Exuti ueterem hominem cum actibus ſuis, & induti nouum eum, qui renouatur in agnitionem dei ſecundum imaginem eius qui creauit eum. Conſummatur itaq; homo imago dei, nanq; conformis effectus gloriæ corporis dei, in imaginem creatoris excedit ſecundum diſpoſitam primi hominis figurationem. Et poſt peccatum ueteremq́ hominem, in agnitionẽ dei nouus homo factus, cõſtitutionis ſuæ obtinet perfectionem, agnoſcens deum ſuum, & per id imago eius, & per religionem proficiens ad æternitatem, & per ęternitatem creatoris ſui imago manſurus.

LIBRI VNDECIMI D. HILARII FINIS.

D.Hilarij

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER DVODECIMVS

TEndimus iam ſancto ſpiritu tandem proſequente, ad tutum ſecuræ fidei tranquillumq; portum. Atq; ita ut multo mari uentoq; iactatis accidere ſæpiſſime ſolet, ut cum eos circa*ora portuum impediti, & graues fluctus nōnunquam morentur, ad ultimū in notam ſibi fidamq; ſtationem ipſe ille ingentis terribiliſq; undæ æſtus impellat. Quod nobis, ut ſpero, duodecimo hoc aduerſum hæreticam tempeſtatem nitentibus libro continget. Vt cum in eo grauiſſimæ*tempeſtatis fluctui communitam puppim damus, ipſe ille nos fluctus ad optatæ quietis ſinum deuehat. Omnibus enim incerto doctrinæ uento circumactis, hinc metus, hinc periculū, hinc etiam ſæpe naufragium eſt, quia unigenitus deus ſub prophetica autoritate creatura eſſe defenditur, ut in eo non ſit natiuitas ſed creatio, quia ex perſona ſapientiæ dictum eſt: Dominus creauit me initium uiarū ſuarum. Hic hyemis eorum maximus fluctus eſt, hæc tortuoſi turbinis grauis unda eſt, quæ excepta à nobis & ſecuro nauigio* infracta uſq; ad ipſum tutiſſimum nos portū optati littoris proſequetur. Non incertis autem neq; ocioſis nautarum modo nitimur ſpebus, quos interdum uotis magis q̃ fiducia nauigantes, uagi inſtabileſq; uenti aut depellunt aut deſerunt. Cæterum nobis adeſt inſuperabilis fidei ſpiritus dono unigeniti dei permanens, & nos indemutabili curſu ad tranquilla deducens. Non enim dominum Chriſtum creaturam, quia ipſe eſt qui creauit omnia: neq; facturam, quia facturarum omnium ipſe eſt dominus, ſed deum nouimus, deum dei patris propriā generationem. Nos quidem omnes ſecundum bonitatis dignationem dicti aſſumptiq; ſumus filij dei. Sed ille uerus unus patri deo filius, & uera atq; abſoluta manens, tantum in cognitione utriuſq; natiuitas. Noſtra uero tantum hæc ſola religio eſt, filium confiteri non adoptiuum ſed natum, neq; electum ſed generatum. Non enim aut factum aut non natum prædicamus, quia neq; creatorem creaturis comparamus, neq; natiuitatem ſine generatione mentimur. Non per ſe eſt, qui per natiuitatem eſt. Neq; non natus eſt, qui filius eſt. Neq; qui filius eſt, aliter poteſt quàm naſcendo eſſe, quod filius eſt. Nemini autem dubium eſt, contrarias ſemper obnitenteſq; impietatis cauſas eſſe cauſis religionū, neq; poſſe id pie ſuſcipi, quod impie ſuſceptū eſſe decernitur. Vt hi nunc noui apoſtolicæ fidei emendatores euangelicū & propheticum ſpiritum in lites diuidunt, & in iurgia partiuntur, ut hi aliter prophetauerint, & hi aliter prædicauerint, quia Salomon ad creaturæ nos uenerationem

*Al's*oras*

*Al's*impietatis*

*Al's*inſtructa*

Chriſtus non eſt adoptiuus filius ſed natus, neque electus ſed generatus

nerationem uocet. Paulus uero ſeruientes creaturæ coarguat. Quæ utique non uidentur ſibi ſecundum pietatis dei intelligentiam conuenire, ut Apoſtolus, & per legem doctus, & per præfinitionem ſegregatus, & per loquentem in ſe Chriſtum loquens, prophetiam aut ignorauerit aut non ignoratam diſſoluerit, & neſcire creaturam Chriſtum quem creatorem nuncupauerit, & uetuerit creaturæ religionem, qui ſoli creatori ſeruiendum* nouerit dicens: Qui immutauerunt ueritatem dei in mendacium, & ſeruierunt creaturæ præterito creatore, qui eſt benedictus in ſecula. Parum ne arguit hãc falſiloqui impietatem loquens in Paulo Chriſtus? Parum ne demutatæ ueritatis mendacium damnat? Per dominum enim Chriſtum creata omnia ſunt, & idcirco ei proprium nomen eſt ut creator ſit. Non cadit in eum efficientiæ ſuæ & natura & nuncupatio, teſtis nobis eſt Melchiſedech creatorem cœli atq; terræ deum ita prædicans: Benedictus Abraham deo ſummo, qui creauit cœlum & terram. Teſtis eſt & Oſee propheta dicens: Formans cœlum & creans terram ego dominus deus tuus, cuius manus creauerunt omnem militiam cœli. Teſtis & Petrus ita ſcribens: Quaſi fideli creatori commendantes animas ueſtras. Quid operis nomen opifici imponimus? Quid noſtris cognominibus deum cognominamus? Creator noſter eſt, creator omnis militiæ cœleſtis eſt. Hæc cum ad filiũ per quem omnia facta ſunt, Apoſtolica atq; euangelica fide intelligenda referantur, quomodo his ipſis quæ geſſit æquabitur, & in ea erit naturæ nũcupatione, qua cuncta quæ facta ſunt? Primum quidem humanæ intelligentiæ ſenſus hæc reſpuit, ut creator creatura ſit, quia creatio per creatorem eſt. Qui ſi creatura ſit, & corruptioni ſubditus eſt, expectationi obnoxius eſt, & ſeruituti ſubiectus eſt. Ait enim idem beatus Apoſtolus Paulus: Et enim longinqua expectatio creaturæ, reuelationem filiorum dei expectat. Vanitati enim creatura ſubiecta eſt non ſponte, ſed propter eum qui ſubiecit in ſpe. Quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem claritatis filiorum dei. Si igitur Chriſtus creatura eſt, neceſſe eſt ſub ſpe longinquæ expectationis incertus ſit, & longa eius expectatio noſtra potius expectet, & expectans ea, uanitati ſubiectus ſit, & per neceſſitatis ſubiectionẽ nõ ſponte ſubiectus ſit. Subiectus autẽ non ſponte cum ſit, neceſſe eſt & ſeruus ſit. Seruus autem cum ſit, maneat etiã in corruptione naturæ. Hæc enim omnia creaturæ propria eſſe Apoſtolus docet, à quibus per longinquam expectationem liberanda, ſecundum humanam gloriam clareſcet. Et ó impudentem de deo atq; impiam profeſſionem, his eum per creaturæ contumeliam ludibrijs deputare, ut ſperet, ut ſeruiat, ut coactus ſit, ut liberandus ſit in noſtra non in ſua, cum de ſuis nos ad aliquid prouehamur. Sed impietas noſtra cum ingenti perfidiæ incremento per hanc illicitæ uocis audaciam cò procedit, ut quia filius creatura ſit, pater quoq; non differat à creatura.

Chriſtus

*Als*monuerit*

Verbum Melchiſedech de deo filio intelligitur

Chriſtus enim in forma dei manens formam ſerui accepit, & qui in forma dei eſt, ſi creatura eſt, deus non aberit à creatura, qui in forma dei ſit creatura. Eſſe autem in forma dei, non alia intelligentia eſt quàm in dei manere natura. Per quod & deus creatura eſt, quaſi natura eius ſit creatura. Qui autē in forma dei erat, deo ſe æqualem eſſe non rapuit, quia ex dei æqualitate, id eſt, ex forma eius in ſerui formam decederet. Decedere autem ex deo in hominem, niſi ſe ex dei forma deus euacuans non potuit. Euacuans autem ſe non abolitus eſt, ut non eſſet, cum eſſet & aliud quàm fuiſſet. Neq; enim defecit ex ſeſe, qui ſe euacuauit in ſeſe, cum uirtutis poteſtas etiam in euacuandi ſe poteſtate permaneat, & in formam ſerui tranſiſſe, nō ſit naturam dei perdidiſſe, cum formam dei euacuaſſe nihil aliud quàm uirtus diuinæ ſit poteſtatis. Adeo autem in forma dei eſſe, nihil aliud eſt quàm ęqualem deo eſſe, ut æqualitas honoris domino Ieſu Chriſto, qui in forma dei eſt, debeatur ipſo dicēte: Vt omnes honorificent filium ſicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui miſit illum. Nunquam diuerſitas rerum, niſi & in honore diuerſo eſt. Res enim eædem uenerationis eiuſdem ſunt, quia ut ſummus honor indigne inferioribus defertur, ita cum contumelia ſuperiorum inferiora his æquabuntur in honore. Filius autem ſi concreatio potius quàm natiuitas ſit, per uenerationem qua exæquabitur patri, nulla nobis religio honoris ad patrem eſt, cum tanta nobis eius ueneratio impoſita ſit, quanta eſt creaturæ. Sed quia deo patri in eo quod ex deo deus eſt natus, æqualis eſt, eſt etiam ęqualis in honore. Filius enim eſt, non creatura. Et hæc de illo præclara uox patris eſt: Ex utero ante luciferum genui te. Non præiudicatur autem deo, ut ſæpe iam diximus, per infirmitatem noſtræ intelligentiæ, ut per id quod ex utero genuiſſe ſe dixit, ex partibus internis externiſq; per membra coëuntibus, tanquam corporalium cauſarum originibus conſiſtat, cum extra naturaliū neceſſitatum cauſas liber atq; abſolutus, naturæ totius dominus manens, proprietatem natiuitatis unigeniti ſui ex indemutabilis naturæ ſuæ uirtute ſignificet. Ex ſpiritu enim ſpiritus naſcens, licet de proprietate ſpiritus, per quam & ipſe ſpiritus eſt naſcatur, non tamen alia ei præter quàm*perfectarum atq; indemutabilium cauſarū ad id quod naſcitur cauſa eſt. Et ex cauſa licet perfecta atq; indemutabili naſcens, neceſſe eſt ex cauſa in cauſæ ipſius proprietate naſcatur. Proprietas autem humanarum* neceſſitatum intra cauſas uteri continetur. Sed deo non ex partibus perfecto, ſed indemutabili per ſpiritum, quia deus ſpiritus eſt, non eſt internarum cauſarum naturalis neceſſitas. Sed quia nobis ſpiritus de ſpiritu natiuitatem prędicabat ſenſum noſtrum*cauſarum noſtrarum exemplo. Non in exemplum natiuitatis, ſed ad intelligentiam generationis, ut exemplum illud non ad neceſſitatem proficiat ſed ad ſenſum. Si igitur creatio eſt unigenitus deus, &

Eſſe in formà dei, eſt manere in natura dei

Infirmitas humanæ intelligētiæ nō præiudicat diuinis

Al's*perfectæ atque indemutabilis ſubſtantiæ

Al's*natiuitatum

Al's*generationum

quid ſibi uult ſignificatio intelligentiæ, quæ per conſuetudinem natiuitatis humanæ intelligentiam diuinæ generationis oſtendit? Pleruncȝ enim per

[Per membra noſtri corporis ſignificantur operationes dei

hæc noſtrorum corporum membra, operationum ſuarum nobis deus momenta ſignificans, ſenſum noſtrum uſu intelligentiæ cõmunis edocuit, cum ait: Cuius manus creauerunt omnem militiam cœli. Vel iterum: Oculi domini ſuper iuſtos. Vel rurſum: Inueni Dauid Ieſſe filium ſecundum cor meum. Cum enim & uoluntas ſignificetur in corde, per quam Dauid morum probitate complacuit, & cognitio uniuerſitatis, qua extra ſcientiam dei nihil ſit, ſub oculorum uocabulo enuncietur, & operum efficientia quia nihil non ex deo ſit per nomen manuũ intelligatur, uolens & prouidens & agens deus cuncta, ſub ſignificatione cauſarum corporalium intelligendus ſine miniſterio corporali eſt, quo modo in eo quod ex utero genuit, non per cauſam corporalem intelligendæ natiuitatis ſenſus affertur, cum per cæteras membrorum ſignificationes, cęterarum quocȝ in deo efficientiarum demonſtretur effectus? Quia ergo proponitur cor ad uoluntatem, oculi ad uiſum, manus ad effectum, cum tamen *extra partium inſectam comparationem deus & uelit & prouideat & peragat, & hæc eadem per cor & oculos & manum enuncientur, nónne ſignificatio qua ex utero genuit, ueræ natiuitatis oſtenſio eſt? Nõ quod ex utero genuerit, ſicuti nec per manũ agat, nec per oculos uideat, nec per cor uelit, ſed quia per ſignificationem horũ uere omnia agat & uideat, & uelit ita per ſignificationem uteri, uere ex ſe genuerit quem genuit, non per cauſam uteri, ſed ad ueritatis genuinę profeſſionem, ſicuti nec per cauſas corporũ aut uelit aut uideat aut agat, ſed utatur his partium nuncupationibus, ut per corporalium miniſteria uirtus efficientiarum incorporalium ſentiatur. Natura igitur humanæ conſuetudinis non ſinit, ſed nec dominicæ doctrinæ ſententia patitur magiſtro diſcipulum pręeſſe, uel ſeruum imperare domino, quod alterum alteri & per ignorantiam ſubiaceat, ut ignarus ſcientiæ, & per conditionem inferior ſit, ut dominatui ſeruitus. Quæ cum ita eſſe commune iudicium ſit, cuius nunc nos temeritatis exemplo, deum creaturam, & filium dei facturam & dicemus & exiſtimabimus? Cum nuſquam nobis hoc de ſe & magiſter & dominus ſeruis ac ſuis diſcipulis locutus ſit, necȝ natiuitatem ſuã aut creationem aut facturam docuerit? Sed & pater nihil aliud q̃ filium teſtatus ſit, & filius nihil aliud q̃ proprium ſibi deum patrem profeſſus ſit? Natum uticȝ nõ factum aut creatũ, ſicuti ait: Omnis qui diligit patrẽ, diligit & filiũ, qui natus eſt ex eo, factura autẽ opera creaturarũ ſunt, non generationis natiuitas. Non enim cœlum filius, aut terra filius, aut mundus natiuitas eſt, de quibus dictũ eſt: Omnia per ipſum facta ſunt. Et per prophetam: Opera manuum tuarum ſunt cœli. Et per eundem: Opera manuum tuarum non omittas. Nunquid pictori pictura filius, aut gladius fabro filius, aut architecto domus filius?

Al. *ultra Al. imperfectum

Hæc

Hæc enim opera efficientium ſunt,at uero patri ſolus qui ex eo naſcitur,fi/
lius eſt.Et nos quidem filij deo,ſed per facturã filij . fuimus enim aliquan/
do filij iracundiæ.Sed filij deo per ſpiritũ adoptionis effecti, & dici id me/
remur potius quàm naſcimur. Et quia omne quod fit , antequam fiat,non
fuit,nos cum filij non fuiſſemus,ad id quod ſumus efficimur.Ante enim fi/
lij non eramus,ſed poſtquam meruimus hoc,ſumus. Sumus autem nõ na
ti,ſed facti:neq; generati,ſed acquiſiti.Acquiſiuit enim ſibi deus populum,
& per hoc genuit.Genuiſſe autem deum filios nunquam cum proprietatis
ſignificatione cognoſcimus . Non enim ait , filios meos genui & exaltaui,
ſed hoc tantum,filios genui & exaltaui. Niſi fortè in eo quod ait:Filius pri
mogenitus meus Iſraël,quiſquam hoc quod primogenitus meus dixit , ad
detrahendam filio proprietatem generationis intelliget, ut quia & de Iſra/
ël dixerit meus , aſſumptio factorum filiorum pro natiuitatis proprietate
uſurpata ſit.Et idcirco nõ ſit natiuitati dei proprium, quod de eo dictũ eſt:
Hic eſt filius meus dilectus , cum meus etiam illis proprium eſſe dicatur,
quos nõ natos eſſe manifeſtum eſt.Non natos autem eſſe, licet nati eſſe di
cantur,uel eo docetur cum dicitur:Populus qui naſcetur quem fecit domi/
nus.Ergo populus Iſraël naſcet' ut fiat.Neq; per id quod naſci dicitur,non
intelligitur & fieri.Ex adoptione enim eſt filius nõ ex generatione , neq; ei
proprietas,ſed nuncupatio eſt . Nam licet primogenitus meus de eo ſcrip/
tum ſit,longe tamen multumq; differt,filius meus dilectus, & filius primo
genitus meus.Vbi enim natiuitas eſt,ibi filius meus dilectus.Vbi uero ele/
ctio ex gentibus eſt,& adoptio per uoluntatem eſt,ibi filius primogenitus
meus.Hic quod ſuus eſt,ad primogenitũ eſt,illic quod ſuus eſt,ad filiũ eſt,
& in natiuitate filij primũ ſuus eſt,& ſic dilectus.In electione,primum pri/
mogenitus,& ſic poſtea ſuus . Vt adoptato ex omnibus populis filio Iſra/
ël proprium eſſet,quod primogenitus eſt.Nato uero unigenito deo,mani/
feſtum ſit,proprium eſſe quòd filius ſit . Non eſt itaq; uera & perfecta na/
tiuitas,ubi deputatur magis q̃ generatur , quia non ambiguũ eſt eum po/
pulum qui in filium naſcatur,& fieri.Quod autem fit cum nõ fuiſſet,& per
id quod factum eſt dicitur naſci, non eſt in eo uera natiuitas , qui ante ali/
ud quàm natum eſt fuerit.Et idcirco fuit antequam naſceretur, id eſt, ante/
quam fieret,quia qui ex gentibus filius eſt , gens eſt antequam filius eſt,ac
per id nõ uere filius,quia non ſemper filius. Vnigenitus autẽ deus neq; fu/
it aliquando non filius , neq; fuit aliquid antequam filius , neq; quicquam
aliud ipſe niſi filius.Atq; ita qui ſemper eſt filius,non reliquit id de ſe intel/
ligentiæ,ne aliquando non fuerit . Et natiuitates quidem humanæ habent
in tempore non fuiſſe,primũ quidem quia omnes ex his omnibus qui an/
te fuerint naſcantur.Nam tametſi unicuiq; naſcentium , ex eo ſit origo qui
fuerit,tamen ipſe ille ex quo naſcitur non fuit antequam natus eſt. Dehinc

Genuiſſe deus filios legitur, ſed ſine proprietatis ſignificatione

Filius primogenitus meus Iſrael

ipſe qui natus eſt, poſtquàm non fuit, natus eſt, tempore ipſo ante manenſte quàm naſcitur. Naſcens enim hodie, in eo quod heſternum fuit, nõ fuit. Et in id quod eſt, ex eo quod non fuit cœpit, & intra intelligentiã noſtram eſt heſterno id quod hodie naſcitur non fuiſſe. Atq; ita natiuitas eius per quam eſt poſt id quod non fuit manet, quia hodie primum poſt heſternũ tempus neceſſe eſt, ut ei ſit in tempore nõ fuiſſe. Et hęc quidem cõmunia in rerum humanarum origine ſunt, ut omnia initium ſui cum antea non fuerint accipiant. Primum quidem, ut docuimus, per tempus, deinde per cauſam, Et per tempus quidem nõ ambiguum eſt, quin ea quæ nunc cœperint, ante non fuerint. Per cauſam uero, quia his non ex cauſis conſtet eſſe quod maneant. Reuolue enim omnes originum cauſas, & intelligentiam in anteriora conuerte, inuenies nihil cœpiſſe per cauſam, dum omnia per uirtutem dei ad id quod ſunt creantur, non etiam naſcuntur ex aliquo. Ex quo etiam unicuiq; generi per ſucceſſionem ipſam naturale eſt, ut non fuerit & cœperit, dum & poſt tempus in tempore eſt, & cum ſemper uniuerſa poſt tempus ſint, cauſam ſui quoq; de antea non extantibus ſumunt, dum ex his naſcuntur quæ antea nõ fuerint, ipſo illo primo humani generis parẽte Adam ex terra quæ ex nihilo eſt, & poſt tempus, id eſt, poſt cœlum & terram, diem, ſolem, lunam & aſtra formato, qui & originẽ non habuerit naſcendi, & cœperit cum nõ fuiſſet. Sed unigenito deo, cui non præeſt tempus anterius, non relinquitur ut aliquando non fuerit, quia ipſum illud aliquando iam temporis eſt, & incipiet nõ poſt eum tempus eſſe, ſed ipſe eſſe poſt tempus, cui in eo quod antequàm naſceretur nõ fuit, id ipſum in quo nõ fuit præferatur. Deinde qui ex eo qui eſt, natus eſt, intelligi non poteſt, ex eo quod non fuit natus eſſe, quia eius qui eſt ad id quod eſt, cauſa eſt, non etiam id quod non eſt, origo naſcendi eſt. Ergo cui neq; in tẽpore eſt, ut aliquando non fuerit, neq; in patre, id eſt, autore eſt, ut ſubſiſtat ex nullis, nõ reliquit id de ſe occaſionis, ut aut ex nihilo natus ſit, aut nõ fuerit antequã naſceretur. Non ſum autem neſcius plæroſq; eorum quibus aut per impietatem obtuſa mens ſacramentum dei non capit, ut per aduerſi ſpiritus dominationem ſub ſpecie religionis obtrectandi deo furor pronus eſt, affirmare ſimpliciorum auribus id ſolere nos cum ſemper filium fuiſſe dicamus, neq; aliquid aliquando fuiſſe, quod nõ fuit, ſine natiuitate eum per id quod ſemper fuerit prædicare, quia humani ſenſus opinio id quod ſemper fuit non patiatur ut natum ſit. Naſcendi autem cauſa ut ſit quod nõ erat, eſſe uero quod non fuit, nihil aliud ſub cõmuni ſenſu eſſe quàm naſci. Adijciant uero ad hæc arguta ſatis atq; auditui placentia: Si, inquit, natus eſt, cœpit. Et quum cœpit non fuit. Et cum non fuit, nõ patitur ut fuerit. Atq; idcirco piæ intelligentiæ ſermonẽ eſſe contendant, non fuit anteq̃ naſceretur, quia ut eſſet qui non erat matris eſt, non qui erat natus eſt. Neq; eguit natiuitate qui erat, cum

Argumentum contra natiuitatem filij

ad id ut

ad id ut eſſet qui non erat naſceretur. Ac primum oportuerat homines re ligioſam diuinarum rerum ſcientiam præferentes, ubi euangelicæ atq; apo ſtolicæ prędicationis ueritas pręcellebat, callidę philoſophię tortuoſas quę ſtiones abijcere & ſectari potius fidem quæ in deo eſt, quia ſenſum infir mum facile fidei ſuæ præſidio ſophiſma ſyllogiſticæ interrogationis exue ret, cum captioſa propoſitio reſponſionem ſimplicem, ſibiq; ſecundũ inter rogationem rerum obſecundantem ad ultimum iam ſenſus ſui interroga tione ſpoliaret, ut quod profeſſione amiſiſſet, id iam cõſcientia non teneret. Quid enim tam neceſſario interrogationi obſecũdabit, quàm ut cum à no bis quæratur, eſt ne aliquid antequam naſcitur, in profeſſiõe noſtra ſit non fuiſſe antequam naſcitur? Neq; enim aut in natura aut in neceſſitate eſt, ut quod eſt naſcatur, cum naſci quid ob id tantum ut ſit, nõ quia erat, neceſſe ſit. Quod cum conceſſum fuerit à nobis, quia recte conceditur, exuti fidei ſciẽtia, capti iam impijs atq; alienis ſtudijs acquieſcemus. Quod prouidẽs ante beatus Paulus apoſtolus, ſicut frequenter oſtendimus, ut caueremus admonuit dicens: Videte ne quis uos ſpoliet per philoſophiam & inanem deceptionem, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mun di, & non ſecundum Chriſtum, in quo habitat omnis plenitudo diuinita tis corporaliter. Cauendum igitur aduerſum philoſophiam eſt, & huma narum traditionum non tam euitanda ſunt ſtudia quàm refutanda. Neq; enim his ita concedendũ eſt, quaſi uincant potius quàm fallant. Quia nos Chriſtum dei uirtutem & dei ſapientiam prædicantes, æquum eſt huma nas doctrinas non tam defugere quàm refellere, & ſimpliciores ne ab his ſpoliẽtur, & obſtruere & inſtruere. Nam cũ poſſit omnia, & in ea omnia ſa pienter deus poſſit, & nec uirtuti eius ratio, nec rationi uirtus obſiſtat, opor tet & eos qui Chriſtum prædicant mũdo, irreligioſis mundi imperfectisq; doctrinis per ſcientiam ſapientis omnipotentiæ contraire. Secundum illud beati Apoſtoli dictum: Noſtra enim arma non ſunt carnalia, ſed potentia deo, ad deſtructionem munitionum, rationes deſtruẽtia, & omnem altitu dinem eleuatam aduerſum cognitionem dei. Fidem non nudam Apoſto lus atq; inopem rationis reliquit, quæ quamuis potiſſima ad ſalutem ſit, ta men niſi per doctrinam inſtruatur, habebit quidem inter aduerſa tutum refugiendi receſſum, non etiam retinebit conſtantem obnitendi ſecurita tem, eritq; ut infirmibus ſint poſt fugam caſtra, nõ etiam ut*caſtra haben tibus adſit interrita fortitudo. Contundendæ ſunt ergo inſolentes aduer ſum deum diſputationes, & deſtruenda rationum fallacium munimenta, & eleuata ad impietatem ingenia conterenda, nec carnalibus armis, ſed ſpiritualibus: nec terrena doctrina, ſed cœleſti ſapientia, ut quanta rerum diuinarum humanarumq; diſcretio eſt, tantum ultra terrena ſtudia ratio cœleſtis excedat. Ceſſet itaque ſolicitudo perfidiæ, neque negare nos, quia

Contra ſophiſticas captiones

*Al*arma*

ipſa non intelligit exiſtimet, quod ſolum à nobis bene & intelligitur & creditur. Nam ipſa ſermonum enunciatione, cum natum confitemur, non tamen non natum prædicamus. Neq; enim id ipſum eſt, non natum atq; naſci. Quia illud ab altero, hoc uero à nemine eſt. Et aliud eſt ſine autore eſſe ſemper æternum, aliud quod patri, id eſt, autori eſt coæternum. Vbi enim pater autor eſt, ibi & natiuitas eſt. At uero ubi autor æternus eſt, ibi & natiuitas æterna eſt. Quia ſicut natiuitas ab autore eſt, ita & ab æterno autore æterna natiuitas eſt. Omne autem quod ſemper eſt & æternum eſt. Sed tamen non omne quod æternum eſt, etiam innatum eſt. Quia quod ab æterno naſcitur, habet æternum eſſe quod natum eſt. Quod autem non natum eſt, id cum æternitate non natum eſt. Quod uero ex ęterno natum eſt, id ſi non æternum natum eſt, iam non erit & pater autor ęternus. Si quid igitur ei qui ab æterno patre natus eſt, ex ęternitate defuerit, id ipſum autori non eſt ambiguum defuiſſe, quia quod gignēti eſt infinitum, infinitum eſt etiam naſcēti. Medium enim quid inter natiuitatem dei filij & generationem dei patris, nec ratio, nec ſenſus admittit. Quia & in generatiōe natiuitas eſt, & in natiuitate generatio eſt. Quod utrunq; ſine interuallo ſui eſt, quia ſine utroq; neutrum eſt. Quod ergo niſi ex utroq; non conſiſtit, id in omnibus niſi utrunq; non permanet, quia in aliquo alterum non relinquatur, quod id ipſum alterum in aliquo non poſſit eſſe ſine altero. Sed inquiet quiſquā diuini huius incapax ſacramenti: Omne quod natum eſt, non fuit, quia in id natum eſt, ut eſſet. Et quis igitur ambiget quin quæ in rebus humanis nata ſunt, aliquando non fuerint? Sed aliud eſt ex eo naſci qui non fuit, aliud ex eo naſci qui ſemper eſt. Infantia enim omnis cum antea non fuiſſet, cœpit ex tempore. Quæ rurſum in pueritiam excreſcēs, poſt etiam adoleſcentiam coēgit in patrem, & non ſemper pater eſt, qui ante in adoleſcentiam per pueritiam, & in pueritiam per infantiam cœptam profecerit. Ergo qui non ſemper pater eſt, non ſemper & genuit. Vbi autem ſemper pater eſt, ſemper & filius eſt. Si itaque habes in cognitione uel ſenſu deum, in cuius cognitionis ſacramento proprium eſt quod pater eſt, non ſemper patrem eſſe filij unigeniti, habes & in intelligentia & ſcientia, non ſemper filium eſſe qui genitus eſt. Quod ſi ſemper patri proprium eſt, quod ſemper eſt pater, neceſſe eſt filio ſemper proprium eſſe, quod ſemper eſt filius. Et quomodo in ſermonem noſtrum atque intelligentiam cadet, ut non fuerit antequam naſceretur, cui propriū eſt, ſemper eſſe quod natus eſt? Formam itaq; atq; imaginem inuiſibilis dei unigenitus in ſe deus continens, in omnibus his quæ propria deo patri ſunt, per plenitudinem ueræ in ſe diuinitatis æquatur. Nam ut ſuperioribus libris docuimus, per uirtutem & uenerationem ſicut pater & honorandus & potens eſt, ita & in eo quod pater ſemper eſt, ei quoque in eo quod filius eſt, filio ſemper eſſe commune

Nullum medium inter natiuitatē filij dei & generationē dei patris

eſt

eſt. Nam ſecundum ad Moyſen dictũ, miſit me ad uos is qui eſt, deo proprium eſſe id quod eſt, non ambigens ſenſus eſt, quia id quod eſt, non poteſt intelligi dicię non eſſe. Eſſe enim & non eſſe, contraria ſunt, neque hæ diuerſæ ſignificationes in unum atq; idem coëunt, quia manente alia altera nõ erit. Ergo ubi eſſe eſt, non poteſt uel ſenſum uel ſermonem inire non eſſe, ſenſui noſtro retroacto ſemperq; reuocato ad intelligentiam eius qui eſt, *deo id ipſum tantum quod eſt dei, ſemper anterius eſt, quia id quod infinitum in deo eſt ſemper infinitatem ſe ſenſus noſtri recurſui ſubtrahat, Vt ante id quod proprium deo eſt, ſemper eſſe aliquid aliud intentio retroacta nõ capiat, quia nihil aliud ultra ad intelligendam dei æternitatem procedat, quũ deum ſemper eſſe ſemper occurrat. Quod igitur & per Moyſen de deo ſignificatum, & per communem ſenſum nihil aliud nobis intelligendum permittitur, id ipſum unigenito deo eſſe proprium euangeliſta teſtatur, cum in principio erat uerbũ, & cum apud deum hoc erat, & cum lumen uerũ, & cum unigenitus deus in ſinu patris eſt, & cum Ieſus Chriſtus ſuper omnia deus eſt. Erat igitur atq; eſt, quia ab eo eſt, qui quod eſt, ſemper eſt. Ab eo autem eſſe, id eſt, ex patre eſſe, natiuitas eſt. Eſſe autem ſemper ab eo, qui eſt ſemper, ęternitas eſt. Aeternitas uero nõ ex ſe, ſed ex æterno, ex æterno autem nihil aliud quàm æternum. Quod ſi non æternũ, iam nec pater, qui generationis eſt autor, æternus eſt. Quod ſi illi patrem ſemper eſſe, atq; huic filium ſemper eſſe proprium eſt, & in eo quod eſt, ſignificatur æternitas, per id quoq; cui quod eſt, proprium eſt, proprium eſt & ęternũ. Nemini autem dubium eſt, quin generatio ſignificet natiuitatem, & natiuitas manentem doceat, non etiam non manentem. Porrò autem ambigi non poteſt, neminẽ qui erat naſci. Nam naſcendi ad eum non proficit cauſa, qui per ſe maneat æternus. Sed unigenitus deus, qui & dei ſapientia & dei uirtus & uerbũ eſt, cum natus ſit, patrem teſtatur autorem. Cum ex manente natus eſt, nõ eſt natus ex nihilo. Et cum ante tempora æterna natus, omnem ſenſum neceſſe eſt naſcendo præueniat, nec reliquit in uerbis, ut non fuerit antequam naſceretur. Si enim ſenſui noſtro ſubiacet, ut non fuerit antequam natus eſt, iam natiuitate eius & ſenſus noſter & tempus anterius eſt. Quia omne quod non fuit iam & ſenſui obnoxium eſt & tempori, in ea ipſa ſignificatione qua non fuit. Quia non fuiſſe, pars temporis eſt. Qui autem ab æterno eſt & ſemper fuit, dum & ſemper fuiſſe, ſupra tempus eſt, & natum eſſe natiuitas eſt. Natum itaq; unigenitum deum, ſed natum ante tempora æterna confitemur. Quia cõfiteri neceſſe eſt, in quod nos Apoſtolicarum atque propheticarum prædicationum dicta concludunt, cum tamen ſenſus humanus intelligentiam intemporalis natiuitatis non apprehendat, quia aliquid in naturis terrenis ante tempora natum eſſe non competit. Quod cum ita à nobis prædicabitur, quo modo rurſum

*Ali** deus. Forte legendum ſemper per infinitatẽ ſi ſenſus noſtri recurſui ſubtrahit*

In quodam codice hoc erat additũ nec eſt ſine natiuitate nec non fuit

Sẽſus hũanus natiuitatẽ intemporalẽ nõ apprehendit

eiuſdem intelligentiæ complexu, non fuiſſe antequam naſcitur dicemus, cum ſecundum Apoſtolum ante tempora æterna ſit unigenitus deus? Si igitur natũ ante tempora æterna nõ ratio humanæ intelligẽtię, ſed prudentiæ fidelis profeſſio eſt, quia & natiuitas per autorem eſt, & quod tempora excedit, æternum eſt, & extra ſenſum terrenum eſt quod ante tempora æterna ſit natum, certe iam impia uoluntate ſenſum humanæ rationis extollimus, ut per intelligentiam mundi non fuerit antequam naſcitur, cum ultra ſenſum humanum & intelligentiam mundi naſcatur æternum. Aeternum autem eſt, quicquid tempus excedit. Tempora enim omnia uel opinione complectimur, uel ſcientia, cum quod nunc eſt, ſcimus non etiam pridie fuiſſe, quia quod pridie fuerit nunc non ſit, quod autem eſt, nunc tantum ſit, non & pridie fuerit. Opinione uero ita præterita metimur, ut ante urbem aliquã inſtitutam, etiam non ambigatur tempus fuiſſe, quo urbs inſtituta nõ fuerit. Cum ergo uel ſcientię uel opinioni noſtræ ſubiaceant tempora, ſenſu humanæ intelligentiæ iudicamus, ut de aliqua ratione dixiſſe exiſtimemur, non fuit antequam naſceretur, quia uniuſcuiuſq; originem tempora ſemper antelata præueniant. At uero cum in dei rebus, id eſt, in dei natiuitate nihil nõ ante tempus æternũ ſit, non cadit in id, ut antequam natus eſt, cuiꝗ ante tempora æterna promiſſum æternum ſit, ſecundum beati Apoſtoli dictum, in ſpe uitæ ęternæ quam promiſit non mendax deus ante tempora æterna, aliquando non fuiſſe dicatur, quia intelligi non poteſt cœpiſſe poſt aliquid, qui eſſe ſit ante æterna tempora confitendus. Si ergo naſci aliquid ante tempora æterna, neq; in naturis humanis eſt, neque in intelligentia, & tamen in hoc profeſſionibus de ſe dei creditur, quomodo id quod ſine ſenſu intelligentiæ æternæ natum ſemper, id eſt, ante tempora æterna eſſe apoſtolica fides locuta ſit, id rurſum non fuiſſe antequam naſcitur, per ſenſum humanæ intelligentiæ noſtri temporis æſtimatione infidelitas eloquitur? Cum quod ante tempus natum eſt, ſemper eſt natum, quia id quod eſt ante æternum tempus, hoc ſemper eſt. Quod autem ſemper eſt natum, non admittit ne aliquando non fuerit, quia aliquando non fuiſſe, iam non eſt ſemper eſſe. Semper autem eſſe excludit nõ ſemper fuiſſe. Et excluſo eo per id quod ſemper eſt natus, non ſemper fuiſſe, non cadit in ſenſum, ut non fuerit antequam natus ſit, quia qui ante tempora æterna natus eſt, natus eſſe ſemper in ſenſu eſt, cum tamen ante tempora natum non eſſe non ſubeat in ſenſum. Nam ſi quod utiq; conuenit, ante creaturam ſeu inuiſibilem, ſeu corporalẽ & ante omnia ſecula & tempora æterna, & ante ſenſum omnẽ natus confitendus eſt eſſe, qui per id quod ita natus eſt, ſemper eſt, concipi quoq; nullo ſenſu licet, ut nõ fuerit anteꝗ naſceretur, quia & ante ſenſum omnem eſt qui ante tempora æterna natus eſt. Et in ſenſu nunꝗ eſt eum qui ſemper eſſe cõfitendus eſt non fuiſſe.

Tempora omnia uel opinione uel ſcientia cõplectuntur

Sed

Sed argute huius interrogationis calumnia antefertur:Si,inquit,in ſenſum non cadit non fuiſſe anteq̃ naſcitur,reliquum hoc ſenſui eſt, ut qui erat natus ſit.Et calumnianti reſpondebo.Nunquid à me aliud q̃ natum dici meminerit?Aut nunquid ante tempora ęterna eſſe,id ipſum ſit quod eſt,eum qui erat naſci?quia naſci quod erat,iam non naſci eſt,ſed ſeipſum demutare naſcendo eſt.Natum autem ſemper eſſe,hoc eſt ſenſum temporum naſcendo præcurrere, neq; intelligentiæ patere aliquando fuiſſe non natum. Non eſt itaq; id ipſum natũ ante tempora æterna ſemper eſſe,& eſſe antequam naſci.Natum autem ante tempora æterna ſemper eſſe, excludit non fuiſſe anteq̃ naſcitur.Cæterũ non relinquit prius eſſe q̃ naſci, quia qui ultra ſenſum eſt,in nullo ſubiacet ſenſui.Nam ſi ultra ſenſum eſt, natum ſemper eſſe, non licet iam eſſe poſt ſenſum non fuiſſe eum anteq̃ naſceretur. Cum itaq; natum ſemper eſſe, nihil aliud ſit confitendum eſſe q̃ natum, id ſenſui anteq̃ naſceretur uel fuiſſe, uel non fuiſſe non ſubiacet, quia ſenſum nihil aliud quàm ante tempora æterna natum eſſe ſemper anteuenit. Natus itaq; eſt, & ſemper eſt qui nihil aliud de ſe patitur intelligi aut dici poſſe, niſi natũ. Nam cũ anterior ipſo tempore ſenſu nõ eſt, quia ante ſenſum tempus ęternũ eſt,nõ admittit ſenſum de ſe dijudicantẽ,eſſe aut nõ fuiſſe anteq̃ naſceretur,quia & eſſe anteq̃ naſcitur, nõ ſit natiuitatis, & non fuiſſe,iam temporis ſit.Ergo & infinitas temporũ ęternorum,quod eſt temporis,id eſt,non fuiſſe,conſumit,& natiuitas quod ſuum non eſt, id eſt,antequam naſcitur eſſe non patitur. Quod ſi aut eſſe aut non fuiſſe ſenſui ſubiacebit, iam natiuitas ipſa poſt tempus eſt. Quia qui non ſemper eſt, neceſſe eſt cœperit eſſe poſt aliquid.Finis igitur & fidei & ſermonis & ſenſus eſt, dominum Ieſum & natum eſſe & ſemper eſſe, quia ſi quid de filio mens retroacta ſcrutabitur, nihil aliud ſcrutantis ſenſui quàm natum eſſe & ſemper eſſe,ſemper occurret. Vt igitur deo patri proprium eſt ſine natiuitate,ita & filio debitum eſt,per natiuitatem ſemper eſſe.Natiuitas autem nihil aliud quàm patrem,neque pater aliud quàm natiuitatem enunciabit. Mediũ enim nihil quicquam nomina iſta aut natura permittit. Aut enim non ſemper pater,ſi non ſemper filius,aut ſi ſemper pater,ſemper & filius, quia quantum filio temporis ne ſemper filius fuerit, abnegabitur, tantum patri deeſt ne pater ſemper ſit. Vt licet ſemper deus, non tamen & pater in ea fuerit infinitate, qua deus eſt. Etiam in id ſe profeſſio impietatis extendet,ut nõ filio tempora natiuitatis,ſed patri generationis aſcribat, quia generationis modus intra natiuitatis ſit tempora cõſtitutus.Pium tibi ac religioſum hæretice,exiſtimas,deũ ſemper quidem,ſed non ſemper patrẽ confiteri?Quod ſi ita ſentire te pium eſt,Paulum impietatis,neceſſe eſt filiũ ante tempora æterna eſſe dicentem,cõdemnes.Etiã ipſam de ſe teſtantem ſapientiã,quod ante ſecula fundata ſit,crimineris,quæ patri aderat,tum cum

Natũ ſemper eſſe uel aliud q̃ natum

cœlum

cœlum præpararet. Sed tu ut deo initiũ tribuas quo pater eſt, prius tempo ribus initiũ decerne quo cœpta ſunt. Quæ ſi cœpta ſunt, mendax eſt Apo/ ſtolus, qui ea ſit profeſſus æterna. Soletis enim tẽpora de ſolis ac lunę crea tione numerare, quia ſcriptũ de his ſit: Et ſint in ſigna & tempora & annos. Sed qui ante cœlum eſt, quod ſecundum uos etiam ante tempus eſt, idem & ante ſeculum eſt. Neq; ſolum ante ſeculum eſt, ſed etiam ante generatio nes generationum ſeculum præeuntes. Quid caducis & terrenis & angu/ ſtis diuina & infinita concludis? Neſcit Paulus in Chriſto niſi temporum æternitatẽ. Non poſt aliquid ſe eſſe ſapientia, ſed ante omnia loquitur: Te/ cum à ſole ac luna tempora inſtituta ſunt. Chriſtũ autẽ ante ſolem perma/ nere ſignificat dicens: Ante ſolem permanet nomen eius. Et ne res dei mun di iſtius origine inchoatas arbitreris, idem dixit: Et ante lunã & generatio/ nes generationum. Deſpiciuntur hæc tempora à tantis uiris & prophetico ſpiritu dignis, & nihil ſenſui humano relinquitur, in quo ſe ante natiuitatẽ, quæ tempora æterna excedit, extendat. Sed hunc modum tantum habeat religioſæ opinionis fides, ut dominum Ieſum Chriſtum unigenitum de/ um, & ad perfectæ natiuitatis confeſſionem natum meminerit, & in diuini/ tatis ueneratione non ignoret æternũ. Sed accuſamur mendacij, & unà no/ biſcum doctrina Apoſtolicæ prædicationis arguitur, natiuitatem quidem confeſſa, ſed æternitatem natiuitatis profeſſa. Vt & natiuitas teſtaretur au/ torem, & æternitas in ſacramento diuinæ natiuitatis ſenſum humanæ opi/ nionis excederet. Profertur enim aduerſum nos ſapientiæ de ſe proteſta/ tio, quæ creatam ſe docuerit his dictis: Dominus creauit me initium uia/ rum ſuarum. Et ó te miſer hæretice, quid indulta eccleſiæ aduerſum ſynago gam arma, contra fidem eccleſiaſticæ prædicationis inuadis? & doctrinæ ſalutaris munitiſſimam intelligentiã rapis aduerſum uniuerſorum ſalutem, creaturam Chriſtum per hæc uerba eſſe contendens? Nam Iudæũ potius negantem Chriſti ante ſecula æterna diuinitatem, & in omnibus operibus ac doctrinis dei efficientiã hęc uerba ſapientiæ ſubſiſtentis extinguũt, quæ ſe nunc creatam initium uiarum dei, & in opera eius à ſeculo dixerit, ne for/ tè ante Mariam manere non exiſtimaretur, neq; tamen creatam ſe ad nati/ uitatis intelligentiam referret, quia uiarum initium, & in opera ſit creata. At uero ne hoc uiarum initium quod utiq; de diuinis rebus humanæ co/ gnitionis exordium eſt, quiſquam ad ſubijciendam tempori natiuitatem infinitam deputaret, fundatã ſe ante ſecula eſt profeſſa. Vt dum aliud eſt in uiarum initium, & in opera creari, & aliud eſt ante ſecula fundari, ante/ rior intelligeretur eſſe & creatione & fundatione, & hoc ipſum quod funda ta in opera ante ſeculum eſt, ſacramentum creationis oſtenderet: quia fun/ datio ante ſeculum, & creatio in uiarum initium atq; in opera, poſt ſeculum ſit. Iam uero ne creatio & fundatio fidem diuinæ natiuitatis offenderet, ſequitur

Quõ ſcriptu/ ra, Dominus creauit me & initium uiarũ ſuarum intelli gitur

Locus hic ua/ rius habeba/ tur, nec mihi adhuc ſatis/ facit

ſequitur:Prius quàm terram faceret,prius quàm mõtes ſtabiliret,ante omnes colles genuit me.Iam genitus eſt ante terram, qui ante ſecula fundatus eſt:neq; ſolum ante terram,ſed etiam ante montes atq; colles.Et in his quidem quia de ſe ſapientia loquitur,plus loquiẗ quàm auditur. Omnia enim quæcunq; ad infinitatis intelligentiam ſignificantur, iſtiuſmodi eſſe oportet,ne rei cuiquam aut generi ſecunda in tempore ſint. Cæterum ad æternitatis demonſtrationem nequaquam temporalia coaptabuntur, quia per id quod poſteriora ſunt cæteris, per ſe ipſa non manifeſtant infinitatis exordium,cum temporale ſortita ſint. Quid enim magnũ eſt,ut ante terram deus dominum Chriſtum generaret,cum angelorum origo terræ creatione reperiatur antiquior? Aut cur qui ante terram genitus diceretur, etiam ante montes & colles manifeſtaretur, cum collium ſignificatio poſt montes ſit,mõtium uero intelligentia poſt terram ſit? Per quod exiſtimari non poteſt,idcirco hæc eſſe dicta,ut ante montes & colles & terram eſſe intelligeretur,qui ea quæ ante terrã & montes & colles ſunt,infinitatis ſuæ æternitate præcelleret. Sed ſenſum noſtrum ſermo diuinus non inopem rationis reliquit, nam cauſam dicti per hæc quæ conſequuntur oſtendit: Deus fecit regiones,& inhabitabilia & cacumina quę habitantur ſub cœlo. Cum pararet cœlum,eram cum illo,& cum ſecernebat ſuam ſedem.Quando ſuper uentos ualidas faciebat in ſummo nubes,& cum certos ponebat fontes ſub cœlo, & cum fortia faciebat fundamenta terræ, ego eram apud illum componens.Quis hic temporum locus eſt? aut quo ſe extendere ultra infinitam unigeniti dei natiuitatem humanæ intelligentiæ ſenſus permittitur? Non enim per hæc, quorum creationem mente concipimus, comprehendi generatio eius poteſt,qui anterior his omnibus eſt, ut quamuis præſtet in tempore,non tamen infinitus ſit,cui hoc ſolum tributum ſit,ut ante temporalia natus ſit. Nam cum illa tempori in ſui conſtitutione ſubiaceant,ille tamen licet anterior his omnibus ſit, non ſit liber à tempore, quia temporalis horum conſtitutio tempus natiuitatis eius qui ante ſit natus,oſtendat,dum hoc ipſum ei temporale eſt,quod temporalibus antefertur. Sed dei ſermo & ueræ ſapientiæ doctrina quæ loquitur, & perfecta & abſoluta ſignificat,docens ſe nõ temporalibus eſſe anteriorem,ſed infinitis.Cum enim præpararetur cœlum,aderat cum eo. Nunquid cœli præparatio deo eſt temporalis? Et*res cogitationis motu ſubito in mentem tanquam antea torpidam ſtupentemq; ſubrepſit,humanoq; modo fabricandi cœli impenſam & inſtrumenta quęſiuit? Atqui alius prophetæ de operationibus domini ſenſus eſt,cum ait: Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Præcepto tamen dei cœli ut firmarentur eguerunt. nam apparatus & uirtus eorũ in hac imperturbatæ inſtitutionis ſuæ firmitate, non de temporatione alicuius, & permixtione materiæ, ſed ex ſpiritu

Angeli ante mundũ creati reperiuntur

Non poteſt filij generatio comprehendi per creata

Dei ſermo pro filio dei

Ab repens cogitationis motus*

ſpiritu diuini oris exiſtit. Quid ergo eſt præparāti deo cœlum genitam ab eo adeſſe ſapientiam,cum neq; creatio cœli ex præparatione cōſiſtat, neq; naturæ dei ſit, in apparatu eum cogitandi operis commorari? Nihil enim non ſemper cum deo fuit,quicquid in rebus eſt:quę & ſi ad creationem ſui cœpta ſunt,non ſunt tamen ad dei uel præſcientiam, uel poteſtatem inchoata.Et teſtis eſt nobis propheta dicens:Deus qui feciſti omnia quæ futura ſunt.Quæ enim futura ſunt,licet in eo quod creanda ſunt,adhuc fient, deo tamen,cui in creandis rebus nihil nouum ac recens eſt,iam facta ſunt,dum & temporum diſpenſatio eſt ut creentur, & iam in diuinæ uirtutis & præſcientiæ efficientia ſint creata.Et idcirco nunc ſapientia natam ſe ante ſecula docens,anteriorem ſe non ſolum his quæ creata ſunt,docet,ſed æternis coæternam,præparationi ſcilicet cœli,& diſcretioni ſedis dei. Non enim tum diſcreta ſedes eſt,cum effecta eſt,quia aliud eſt diſcerni ſedem, aliud componi.Neq; tum paratum cœlum eſt,cum præparatum eſt, nam erat apud præparantem & diſcernentem. Poſt uero componebat cum parante æternitatem ſuam,cum præparanti adeſt & miniſterium, quando cum parante componit, oſtendens. Idcirco nunc etiam ante terram & montes & colles genitā ſe eſſe dixit, quia & præparationi cœli affuiſſe ſe doceret,ut hæc iam tunc cum pararetur cœlum,penes deum facta eſſe per id quod nihil deo nouum eſt,demonſtraret.Perpetua enim & æterna rerum creandarum eſt præparatio, neq; partibus cogitationū uniuerſitatis huius corpus effectum eſt,ut primum de cœlo ſit cogitatū,tum poſtea terræ cura & tractatus deum inierit,conſultatumq; per ſingula ſit, ut primum in planiciem diffunderetur,deinde poſtea meliori cōſilio montibus eleuaretur, rurſum autem etiam collibus uariaretur, quarto deinde habitabilis etiam in ipſis cacuminibus redderetur, præpararetur q; cœlū, ac ſedes dei ſegregaretur, uentorumq; exhalationes nubes in ſummo ualidæ continerent. Tum deinde certi ſub cœlo fontes*mearent,ac poſtremo fundamentis terra fortioribus confirmaretur.Singulis enim his omnibus anteriorē ſe ſapientia eſſe profitetur.Sed cum omnia per deum quæ ſub cœlo ſunt,facta ſint,& componendo cœlo Chriſtus affuerit,& ipſam præparati cœli præueniat æternitatem, non patitur hoc exiſtimari in deo minutarum rerum particulatas cogitationes,quia omnis horū præparatio deo eſt coæterna.Nam tametſi habeat diſpenſationem ſui ſecundum Moyſen firmamenti ſolidatio,aridę nudatio,maris congregatio,aſtrorum conſtitutio, aquarum terræq; in eijciendis ex ſe animantibus generatio, non tamen cœli, terræ,cæterorumq; elementorū creatio leui ſaltem momento operationis diſcernitur, quia eorum præparatio æquabili penes deum æternitatis infinitate cōſtiterat.His igitur infinitis & ęternis in deo Chriſtus cum adeſſet,ſolam nobis natiuitatis ſuæ permiſit cōſcientiam,ut quantū ad fidem proficeret dei intellectus,

tantum

Creaturæ nō ſunt ad dei poteſtatem uel præſcientiam incœptæ

*Al.*manarēt*

Componendo cœlo Chriſtus affuit

Omnis præparatio creaturarum eſt deo coæterna

tantum ualeret ad ſuſceptam religionem cognita natiuitatis ęternitas,quia ex eo qui æternus eſt patre,nec ratio,nec ſenſus admittat,niſi coæternum filium prædicari. Sed creationis nomen nos & profeſſio mouet. Moueat ſanè nomen creationis, ſi non natiuitas ante ſecula, & creatio in initium uiarum dei & in opera prædicatur. Non enim poteſt natiuitas pro creatione accipi,cum natiuitas ante cauſam ſit,creatio uero per cauſam. Ante præparationem enim cœli erat, & ante ſecula fundata, quæ initium uiarum dei & in opera eſt creata. Aut nunquid eiuſdem intelligentiæ eſt initium uiarum, & in opera creari, & naſci ante omnia, quorum unum habet tempus in geſtis,aliud uero intemporalem intelligentiam continet? Aut fortè uelis id quod in opera creatur,ita intelligi oportere,ut propter opera ſit creatus, id eſt,ut Chriſtus cauſa efficiendorum operũ ſit creatus, ut ipſe ſeruus potius & operator mundi maneret,non dominus gloriæ natus eſſet,& ad miniſterium efficiendi ſeculi crearetur, non etiam ſemper filius dilectionis & rex ſeculorum. Sed quanquam hunc impijſſimum ſenſum tuum intelligentia communis extinguat,quia aliud ſit initium uiarum dei & in opera creari,aliud ante ſecula naſci,tamen hic idem locus,ne propter operationẽ mundi deum Chriſtum creatum eſſe mentireris,occurrit,cum deum patrem effectorem atq; operatorem uniuerſitatis oſtendit. Tuto id quidem pro nobis, quia ei qui pararet omnia, adeſſet ipſe componens. Sed cum ſcriptura omnis creatorem mundi dominũ Ieſum Chriſtum eſſet loquutura, nunc tamen ſapientia ad denegandam impietatis occaſionem, & fabricatorem mundi deum patrem profeſſa eſt, neque ſe fabricanti deo docuit abfuiſſe. Quippe cum adeſſet etiam præparanti, & cum pater pararet, & ſapientia cum parante componeret,adeſſetq; etiam præparanti,per id ipſum utrunque complexa eſt, ne propter opera creata eſſe intelligeretur, quæ æternæ præparationi futurorum operũ affuiſſet, neq; ſcripturam mendacem conſtitueret,quia cum parante componeret. Sed tandem per doctrinæ catholicæ reuelationem, quid ſit Chriſtum initium uiarum dei & in opera creatum eſſe,in principio hæretice cognoſce,& ipſius ſapientiæ dictis impiæ hebetudinis tuæ diſce ſtultitiam. Cœpit enim ita: Si enunciauero uobis quæ quotidie fiunt, memorabor ea quæ à ſeculo ſunt, enumerare. Namq; cum ante dixiſſet. O uos homines obſecro, & emitto uocem meam filijs hominum,intelligite ſimplices aſtutiam, in doctrina autem cor apponite. Et rurſum: Per me reges regnant,& potentes * ſciunt iuſtitiam. Per me principes magnificantur,& tyranni per me tenent terram. Et rurſum: In uijs ęquitatis ambulo,& inter medias ſemitas iuſtitię conuerſor, ut diuidam diligentibus me ſubſtantiam, & theſauros eorum impleam bonis. Quotidianum opus ſuum ſapientia non tacet, & primum uniuerſos obſecrans monet,& ſimplices intelligere aſtutiam, & indoctos cor apponere, ut uerborum diſtinctas

Al* ſcribunt

diſcretasq́ uirtutes uehemens ac diligens lector expenderet. Suis itaque modis, ſuis conſtitutionibus uniuerſa agi, intelligi, laudari, teneri docet, & intra ſe regna regum, & potentium prudentiam, & principum famoſa opera, & ius terram obtinentium tyrannorum contineri oſtendit, ſe quoq; non admiſceri iniquitatibus, nec iniuſtitijs intereſſe. Et hoc ob id, ut uniuerſis æquitatis ac iuſtitiæ operibus intercedendo diligentibus ſe, æternorum bonorum, & incorruptorum theſaurorum opulentiam ſubminiſtret. Ergo ea ſe quæ quotidie fiunt, enarraturam profeſſa, memorem ſe quoq; ad enumeranda ea, quæ à ſeculo ſunt, pollicetur. Et nunc quis hebetudinis ſenſus eſt, ea quæ à ſeculo eſſe memorata ſunt, quod ante ſecula geſta ſint, exiſtimare? quia in his quæ à ſeculo ſunt, opus omne poſt ſeculum eſt, à uero quæ ante ſeculum ſunt, præueniunt ſeculi à ſe poſterioris conſtitutionem. Memorem itaque ſe ad dicenda ea quę à ſeculo ſunt profeſſa, ſapientia ait: Dominus creauit me initium uiarum ſuarum in opera ſua. Rerum itaque à ſeculo geſtarum ſignificatio iſta eſt, neq; generationis ante ſecula * prædicat initium, ſed diſpenſationis à ſeculo initæ doctrina eſt. Et quærendũ eſt, quid ſit natum ante ſecula deum, rurſum initium uiarũ dei & in opera creari, quia ubi ante ſeculũ eſt natiuitas, illic infinitæ generationis æternitas eſt. Vbi uero à ſeculo eſt creatio, eademq́; in uias dei atq; in opera eius oſtenditur, illic operibus ac uijs cauſa creationis aptata eſt. Ac primũ quia Chriſtus ſapientia eſt, uidendum eſt, an ipſe ſit initium operum uiæ dei. Nec, ut opinor, ambigitur, ait enim: Ego ſum uia, & nemo uadit ad patrem, niſi per me. Via eſt, dux euntium, feſtinantiũ curſus, ignorantium ſecuritas, & quædam neſcitarum ac deſideratarum rerum magiſtra. Ergo uiarum initium & in opera dei creatur, quia & uia eſt, & deducit ad patrem. Sed creationis huius quæ à ſeculis eſt, ratio quærenda eſt. Nam ultimæ diſpenſationis ſacramentum eſt, quod etiam creatus in corpore, uiam ſe dei operũ eſt profeſſus. Creatus autem eſt in uia dei à ſeculo, cum ad cõſpicabilem ſpeciem ſubditus creaturæ, habitum creationis aſſumpſit. Videamus itaq; in quas dei uias, & in quæ dei opera à ſeculis creata ſit nata ante ſecula ex deo ſapientia. Vocem deambulantis in paradiſo Adam audiuit. Putas'ne deambulantis inceſſum, niſi in ſpecie aſſumptæ creationis auditum, ut in aliqua creatione conſiſteret, qui inambulans fuerit auditus? Non requiro qualis ad Cain & Abel & Noe loquutus ſit, & benedicẽs quoq; Enoch qualis affuerit. Angelus ad Agar loquitur, & utiq; idem deus eſt. Nunquid ſpeciei eiuſdem eſt, cum angelus uidetur, cum eſt in ea natura qua deus eſt? Certe ſpecies angeli oſtenditur, ubi poſtea dei natura memoratur. Sed quid de angelo dicam? Homo ad Abraham uenit. Nunquid ſecundum hominem in creationis iſtius habitu Chriſtus talis aſſiſtit, qualis & deus eſt? Sed homo loquitur, & corpore aſſiſtit, & cibo alitur, ueruntamen deus adoratur. Certe

Ab * prædicate

An Chriſtus initiũ ſit operum uiæ dei

qui ante angelus,nunc etiam homo eſt,ne naturalem hanc eſſe dei ſpeciem diuerſitas huius ipſius aſſumptę creationis pateretur intelligi.Adeſt autem ad Iacob etiam uſque ad luctæ complexum in habitu humano,& manum conſerit,& membris nititur,& lateribus inflectitur,& in omni motu noſtro inceſſuq; conſiſtit. Sed idem poſtea & Moyſi eſſe ignis oſtenditur, ut naturæ creatæ tum potius ad ſpeciem quàm ad ſubſtantiam naturæ fidem diſceres.Habuit tum in ſe poteſtatem conflagrandi, nec tamen naturalem ſuſcipiens urendi neceſſitatem,quia ſine rubi damno cõflagratio ignis apparuit. Curre per tempora, & intellige qualis uiſus ſit, uel Ieſu naue nominis ſui prophetæ,uel Eſaiæ etiam cum Euangelico teſtimonio uiſum prædicanti,uel Ezechieli uſque ad conſcientiam reſurrectionis aſſumpto,uel Danieli,hominis filium in æternorum ſeculorum ſempiternitate confitenti,& cæteris alijs, quibus ſe in habitu uariæ creationis ingeſſit, in uijs dei & in opera dei,ad cognitionem ſcilicet dei,& noſtræ æternitatis profectũ. Quid hic nunc hæc humanæ ſalutis diſpenſatio tam impiam æternæ natiuitatis contumeliam molitur?Creatio iſta à ſeculis eſt,cæterũ ante ſecula infinita natiuitas eſt. Vim ſanè nos dictis afferre contende, ſi propheta, ſi dominus,ſi apoſtolus,ſi ſermo ullus ad diuinitatis æternæ natiuitatem creaturæ rettulit nomen. In his enim omnibus deus, qui ignis conſumens eſt, ita creatus ineſt, ut creationẽ ea uirtute qua aſſumpſit abſumeret, potens abolere rurſum quod tantum ad cauſam contemplationis extiterat. Beatam autem illam & ueram conceptæ intra uirginem carnis natiuitatem qua tum creaturæ noſtræ & natura & ſpecies naſcebatur,creaturam & facturam Apoſtolus nominauit.Et certe cum eo ueræ ſecundũ hominem natiuitatis hoc nomen eſt,cum ait:At ubi uenit adimpletio temporis,miſit deus filium ſuum factum de muliere,factum ſub lege,ut eos qui ſub lege erant,redimeret,ut adoptionem filiorum conſequeremur.Filius itaq; ſuus eſt,qui eſt in homine,& ex homine factura. Neq; factura tantum, ſed etiam creatura,ut dicitur:Sicut eſt ueritas in Ieſu,deponere uos ſecundum priorem conuerſationem ueterem hominem, eum qui corrumpitur ſecundum concupiſcentias eius deceptionis.Innouamini autem ſpiritu ſenſus ueſtri, & induite nouum hominem,eum qui ſecundum deum creatus eſt. Induendus itaq; nouus ille homo eſt,qui ſecundum deum creatus eſt.Qui enim erit filius dei,natus erat & filius hominis,quia non diuinitatis erat natiuitas,ſed creatura carnis ſignificationem ſui generis accepit, nouus homo ſecundum natum ante ſecula deum,creatus.Et quur ſecundũ deum homo nouus creatus eſſet,oſtendit,hæc adijciens:In iuſtitia,& ſanctitate,& ueritate. Dolus enim in illo nõ fuit,& factus eſt nobis iuſtitia & ſanctificatio,& ipſe eſt ueritas.Hunc ergo Chriſtum,qui ſecundum deum nouus homo creatur,induimur.*Secundũ deum autem creatur, quia ſecundum dei iuſtitiam, & ſanctificationem, &

Qui ante angelus,nunc etiam homo eſt

Paulus

Chriſtus quomodo creatura

Induite nouum hominem &c.

**Additum*

ueritatem homo peccati neſcius eſt creatus. Si igitur ſapientia memorem ſe eorum,quæ à ſeculo geſta ſunt, dicens, in opera dei atq; in uias dei creatam eſſe ſe dixit,atq; ita creatam,ut fundatam ſe ante ſecula doceret, ne aſſumptæ illius uariæ ac frequenter creationis ſacramentum demutaſſe naturam uideretur, cum fundationis firmitas conuellendi ſtatus non reciperet perturbationem. At uero ne fundatio aliud quicquam quàm natiuitatem uideretur oſtendere, ante omnia profeſſa eſt ſe eſſe genitam. Nunc uero quur creatio ad natiuitatem deputatur,cum quæ genita ante omnia eſt,ipſa fundata ante ſecula eſt? Quæ autem fundata ante ſeculum eſt,ea ipſa initium uiarum dei, & in opera eius creata à ſeculis eſt, ut creatio à ſeculis differre intelligeretur ab ea, quę ante ſecula,& quę ante uniuerſa natiuitas eſt. Non habet ſaltem impietas ueniam,ut prætendat impietatis errorē.Namque & ſi infirmitas intelligentiæ ſenſum irreligioſæ opinionis impediret,ne nunc quæ creationis proprietas eſſet,conſequi poſſet,tamen uel ſecundum Apoſtoli dictum facturam ueræ natiuitati deputantē,creationem quoq;, & ſi indocte, tamen non impie ad generationis fidem proficere oportere

Quomodo Paulus Chriſtum dicit factum de muliere

exiſtimare debuerat. Apoſtolus enim uidetur unius ex uno natiuitatem,id eſt,deum ex uirgine ſine paſſionum humanarum conceptu prædicaturus, non extra rationem factum de muliere locutus eſſe,quem natum ſciebat, frequenterq; dixiſſet, ut & natiuitas ueritatem generationis oſtenderet, & factura unius ex uno natiuitatem proteſtaretur:quia humanæ permixtionis conceptum facturæ nomen* excederet,cum factus eſſe ex uirgine diceretur,qui natus magis eſſe non ambigebatur. Ac uide tu, quàm ſis impius ò hæretice,creatum Ieſum Chriſtum potius ex deo, quàm natum eſſe, ſermo nullus aut Euangelicus, aut apoſtolicus, aut propheticus eſt loquutus. Tu uero natiuitatem negas, & affirmas creaturam, non ſecundum ſignificationem Apoſtoli factū eſſe dicentis, ne natus eſſe ambigeretur unus ex uno,ſed ad impijſſimū ſenſum, ne deus naturali natiuitate ſubſiſteret,cum creatura potius ex nihilo ſubſtitiſſet. Hoc primum infelicis mentis tuæ uirus eſt,non natiuitatem etiam creaturam nominare, ſed pro natiuitate * fidem creationi aptare. Quanquam id quidē inopis ingenij eſſet,ſed tamen nō admodum irreligioſi creatum idcirco dixiſſe,ut impaſſibilis ex deo,tanquam unius ex uno natiuitas noſceretur. Sed nihil horum conſtans atque apoſtolica fides patitur.Scit enim in qua diſpenſatione temporis Chriſtus creatus,& in qua temporum æternitate ſit natus.Natus autem ex deo deus eſt,ut in eo ueræ natiuitatis,& perfectæ generationis,& non ambigua diuinitas eſſet.Nihil enim in rebus dei niſi natum æternumq; confitemur. Natum autem non poſt aliquid,ſed ante omnia,ut natiuitas tantū teſtetur autorem,non præpoſterum aliquid in ſe autore ſignificet. Et quidem confeſſione cōmuni,ſecunda quidem ab autore natiuitas eſt,quia ex deo eſt,non

*Als * excluderet*

*Als * contumeliam*

Natiuitas ſolum teſtatur autorem

tamen

tamen ſeparabilis ab autore, quia in quantum ſenſus noſter intelligentiam tentabit excedere, in tantum neceſſe eſt etiam generatio excedat. Solus itaque hic pius de deo ſermo eſt, ſcire patrem, & cum eo eum qui ex eo eſt, filius. Neq; ſanè aliud de deo, præterquàm patrem eum eſſe unigeniti dei & creatoris docemur. Vltra ſe itaq; infirmitas humana non tendat, & loquatur hoc ſolum, in quo ſolo ei ſalus eſt, ante carnis ſacramentum in domino Ieſu Chriſto hoc ſe ſemper ſcire, quod natus eſt. Ego quidem in quantum cōceſſo mihi à te hoc ſpiritu uigebo, ſancte pater, omnipotens deus, ut ęternum te deum, ita æternum & patrem confitebor. Neq; in id unquam ſtultitiæ atq; impietatis erumpam, ut omnipotentiæ tuæ ſacramentorumq; arbitrum hunc infirmitatis meæ ſenſum ultra infirmitatis tuæ religioſam opinionem, & ſignificatam mihi æternitatis fidem erigam, ut te aliquando ſine ſapientia & uirtute, & uerbo tuo, unigenito tuo, deo domino meo Ieſu Chriſto fuiſſe præfiniam. Non enim præiudicat de te ſenſui meo naturæ noſtræ infirmus imperfectusq; ſermo, ut fidem intra ſilentium ſtrangulet eloquendi inopia. Namq; cum uerbum, & ſapientia, & uirtus in nobis interioris motus noſtri opus noſtrum ſit, tecum tamen perfecti dei, qui & uerbum tuum, & ſapientia, & uirtus eſt, abſoluta generatio eſt, ut inſeparabilis ſemper à te ſit, qui in his æternarū proprietatum tuarum nominibus ex te natus oſtenditur. Natus autem ita, ut nihil aliud quàm te ſibi ſignificet autorem. Non etiam fidem infinitatis amittat, per id quod ante tempora ęterna natus eſſe memoratur. Multa enim iſtiuſmodi in rebus humanis præſtitiſti, quorum cum cauſa ignoretur, effectus tamen non neſcitur. Et religioſa eſt fides, ubi eſt etiam naturalis inſcitia. Nam cum erexi in cœlum tuum hos luminis mei infirmos oculos, nihil aliud eſſe quàm cœlum tuū eſſe credidi. Hos enim aſtriferos in eo circulos, & annuos recurſus, & uergilias, ſeptentrionem, & luciferum, & diuerſa miniſteriorum ſuorum ſortitos officia conſpiciens, deum te in his, quorum intelligentiam non complector, intelligo. Cum uero mirabiles elationes maris tui uidi, non ſolum aquarum originem, ſed nec motum dimenſæ huius*uiciſſitudinis aſſecutus, fidem tamen rationis mihi imperſpicabilis licet apprehendens, in his te quoq; quæ ignoro, non neſcio. Iam uero cum in terram mente conuertor, quæ occultarum uirtute cauſarum, ſata omnia ſuſcepta diſſoluit, diſſoluta uiuificat, uiuificata multiplicat, multiplicata confirmat, nihil in his repperi, quæ intelligere ſenſu meo poſſem, ſed ignorationis meæ hebetudo ad intelligendum te profecit, dum famulantis mihi naturæ imperitus, uſu te tantum meæ utilitatis intelligo. Ipſum me quoque neſciens ita ſentio, ut te magis eo quod mei ſum ignarus, admirer. Nam hunc dijudicantis mentis meę aut motum, aut rationem, aut uitam, & non intelligens ſentio, & ſentiens tibi debeo, cui ultra intelligentiam naturalis exordij, ſenſum naturæ oblectantis impartias

Ad deum patrem autor loquitur

Multi noſcuntur effectus, quorū cauſæ ignorantur

Al. uaſtatudinis*

tias,& cum te me ignorans intelligam,& intelligens uenerer,nec ego in tuis rebus fidem omnipotentiæ tuæ laxabo, quia neſciam, ut ſenſus meus originem primogeniti tui occupet,& ſibi ſubdat, & aliquid in me ſit,quo ego ultra & creatorem & deũ meũ tendam. Natiuitas eius ante æterna tempora eſt.Si aliquid in rebus eſt quod anteuenit æternitatem,erit aliquid profecto quod ſenſum æternitatis excedat. Tua enim res eſt,& unigenitus tuus eſt, non portio, non protenſio, non ſecundum efficientiarum opinionem nomen aliquod inane, ſed filius, filius ex te deo patre deus uerus, & à te in naturæ tuæ ueritate genitus.Poſt te ita confitendus,ut tecum,quia æternæ originis ſuę es autor æternus.Nam dum ex te eſt,ſecundus à te eſt:dum uero tuus eſt,non ſeparandus à te eſt,quia nec ſine tuo fuiſſe confitendus aliquando es, ne aut imperfectus ſine generatione, aut ſuperfluus poſt generationem arguaris.Atq; ita ad id tantum natiuitas proficit æterna,ut geniti ante æterna tempora ex te filij patrem te ſciamus æternũ. Et mihi quidem parum eſt hoc, fidei meæ ac uocis officio dominum & deum meum,unigenitum tuum Chriſtum Ieſum creaturam negare, huius ego nominis conſortium ne in ſancto quidem ſpiritu tuo patiar ex te profecto, & per eum miſſo.Magna enim mihi erga res tuas religio eſt, neq; quia te ſolum innaſcibilem,& unigenitum ex te natum ſciens, genitũ tamẽ ſpiritum ſanctum non dicturus ſim, dicam unquam creatum. Huius ergo dicti quod mihi

*Aliàs * ad te quoq; prorepentis timeo*

cum cæteris à te ſubſtitutis cõmune eſt, * prætendiſti ſenſui meo contumeliam. Profunda tua ſpiritus ſanctus tuus ſecundũ Apoſtolum ſcrutatur & nouit, & interpellator pro me tuus inenarrabilia à me tibi loquitur, & ego

*Als*cum unigenito tuo*

naturæ ſuæ ex te * per unitam tuam manentis potentiam creationis nomine non modo non eloquar,ſed etiam infamabo. Nulla te niſi res tua penetrat,nec profundũ immenſæ maieſtatis tuæ,peregrinæ atq; alienæ à te uirtutis cauſa metitur.Tuum eſt quicquid te init,neq; alienũ à te eſt, quicquid

*Als*intereſt*

uirtute ſcrutantis*ineſt.Mihi autẽ inenarrabilis eſt, cuius pro me mihi inenarrabiles ſunt loquelæ.Nam ut in eo quod ante æterna tempora unigenitus tuus eſt,ceſſante omni ambiguitate ſermonis,atq; intelligentiæ difficultate,ſolum quod natus eſt manet, ita quod ex te * per eum ſanctus ſpiritus

*Als*cum eo*

tuus eſt,& ſi ſenſu quidem non percipiam, ſed tamen teneo conſcientia. In ſpiritualibus enim rebus tuis hebes ſum, unigenito tuo dicente : Ne mireris quod dixerim tibi, oportet uos naſci denuo : Spiritus ubi uult ſpirat, &

Spiritus ubi uult ſpirat

uocem eius audis, & non ſcis unde ueniat,& quò eat. Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu ſancto.Regenerationis meæ fidẽ obtinens neſcio,& quod ignoro iam teneo. Sine ſenſu enim meo renaſcor cum efficientia renaſcendi. Modus autem ſpiritui nullus eſt loquenti cum uelit, quod uelit,ubi uelit,& cuius adeuntis atq; abeuntis cauſa, ſub aſſiſtentis licet conſcientia neſciatur, huius naturam inter creaturas referam, & originis ſui definitione

moderabor

moderabor? Omnia quidem facta per filium, qui apud te deum in principio erat deus uerbum, Ioannes tuus loquitur. Sed creata omnia in eo in cœlis & in terra uiſibilia & inuiſibilia Paulus enumerat. Et cum uniuerſa in Chriſto & per Chriſtum creata memoraret, de ſpiritu ſancto ſufficientem ſibi ſignificationem eam exiſtimauit, quod hunc ſpiritũ tuum diceret. Cũ his ergo proprie electis tibi uiris hæc ita ſentiam, & ſicut nihil aliud ultra ſenſum intelligentiæ meę ſecundũ eos de unigenito tuo dicam quàm eſſe natum, ita quoq; ultra ingenij humani opinionem ſecundum eos nihil aliud de ſancto ſpiritu tuo loquar quàm ſpiritum tuum eſſe. Neq; ſit mihi inutilis pugna uerborum, ſed incunctantis fidei conſtans profeſſio. Conſerua, oro, hanc fidei meæ incontaminatam religionem, & uſque ad exceſſum ſpiritus mei dona mihi hanc conſcientię meæ uocem, ut quod in regenerationis meæ ſymbolo baptizatus in patre, & filio, & ſpiritu ſancto profeſſus ſum, ſemper obtineam, Patrem ſcilicet te noſtrum, filium tuum unà tecum adorem, & ſanctum ſpiritum tuum, qui ex te per unigenitum tuum eſt, promerear. Quia mihi idoneus ad fidem teſtis eſt, dicens: Pater omnia mea tua ſunt, & tua mea, dominus meus Ieſus Chriſtus manens in te, & ex te, & apud te ſemper deus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen. *Cauta profeſſio de ſpiritu*

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI DE TRINITATE LIBRI DVODECIMI ET VLTIMI, FINIS.

DIVI HILARII PICTA

VORVM EPISCOPI, CONTRA CONSTANTIVM Auguſtum iam uita defunctum liber.

TEmpus eſt loquendi, quia iam prę̈terijt tempus tacendi. Chriſtus expectetur, quia obtinuit anti chriſtus. Clament paſtores, quia mercenarij fu-gerunt. Ponamus animas pro ouibus, quia fu-res introierunt, & leo ſæuiens circumit. Ad mar tyrium per has uoces exeamus, quia angelus ſa tanæ transfigurauit ſe in angelū lucis. Intremus per ianuam, quia nemo uadit ad patrē, niſi per filiū. Manifeſtentur in pace ſua pſeudoprophe-tæ, quia in hæreſi & ſchiſmate manifeſtabuntur probati. Suſtineatur tribu latio, qualis nō fuit à conſtitutione mundi, ſed intelligantur breuiandi dies propter electos dei. Impleta prophetia eſt, dicens: Erit tempus quando ſa-nam doctrinam nō ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi ma giſtros ſcalpentes aures, & à ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autē conuertentur. Sed expectetur promiſſio proteſtantis: Beati eſtis cum maledicent, & perſequentur, & dicent omne malū aduerſum uos propter iuſtitiam. Gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlo. Sic enim perſequuti ſunt prophetas qui erant ante uos. Stemus ante iudi-ces & poteſtates pro Chriſti nomine, quia beatus eſt, qui uſq; ad finē per-ſeuerauerit. Non timeamus eum qui poteſt corpus occidere, animam autē nō poteſt, ſed timeamus eum, qui poteſt corpus & animam occidere in ge-hennam. Nec ſolliciti de nobis ſimus, quia capilli capitis noſtri numerati ſunt, & per ſpiritū ſanctum ſequamur ueritatem, ne per ſpiritū erroris cre-damus mendacio. Et cōmoriamur Chriſto, ut Chriſto corregnemus. Vlte rius enim tacere, diffidentiæ ſignum eſt, nō modeſtiæ ratio, quia nō minus periculi eſt, ſemper tacuiſſe, quàm nunq̄. Ego fratres, ut mihi omnes qui me uel audiunt, uel familiaritate cognitum habent, teſtes ſunt, grauiſſimum fi-dei periculum longe antea prouidens, poſt ſanctorum uirorum exilia Pau lini, Euſebij, Luciferi, Dionyſij, quinto ab hinc anno à Saturnini, & Vrſatij, & Valentis cōmunione, me cum Gallicanis epiſcopis ſeparaui, indulta cæte ris conſortibus eorum reſipiſcendi facultate, ut nec pacis abeſſet uoluntas, & principalium morborū fœtida, & in corruptionem totius corporis mem bra proficientia deſecarentur, ſi tamē hoc ipſum beatiſſimis confeſſoribus Chriſti ę̈ditum decretū, tum à nobis manere placuiſſet. Quibus poſtea per factionem eorum pſeudapoſtolorū ad Biturenſem ſynodum compulſis, cognitionem

Nō minus periculi ſemper tacuiſſe, quàm nunquam

Spatiū reſipiſcentiæ datū

cognitionem huius hæreſeos obtuli. Sed hi timentes publicæ conſcientiæ, audire ingeſta à me noluerũt, putantes ſe innocentiam ſuam Chriſto poſſe mentiri, ſi uolentes neſcirent, quod geſturi poſtmodũ eſſent ſcientes. Atq; exinde toto hoc tempore in exilio detentus, neq; * diſcedendũ mihi eſſe de Chriſti confeſſione decreui, neq; honeſtam aliquam ac probabilem ineundę unitatis rationē ſtatui reſpuendam. Deniq; exinde nihil in tempore male dictum, nihil in eam quæ tum ſe Chriſti eccleſiam mentiebatur, nunc autem antichriſti eſt ſynagoga, famoſum ac dignum ipſorũ impietate ſcripſi, aut locutus ſum, nec interim criminis loco duxi, quenq; aut cũ his colloqui, aut ſuſpenſa licet cõmunionis ſocietate, orationis domũ adire, aut paci optanda ſperare, dum erroris indulgentiam ab antichriſto ad Chriſtũ* recurrentium per pœnitentiã prępararemus. Si quis igitur prudens, iam rationē ſilentij mei percipit, profecto me uſq; nunc recentis iniuriæ acerbitatē moderatum, nunc demũ fideli in Chriſto libertate teſtante, nõ aliquo uitio humanæ perturbationis ad hæc ſcribenda arguet incitatũ. Neq; enim immature loquor, qui diu tacui: nec ſine modeſtia tacui, qui aliquando iam loquor: neq; iniuriam queror, qui diſſimulaui recentem: & ne quid ex cauſa mea loqui exiſtimarer, tantum adhibui ad ſilentiũ tempus. Nunc mihi nõ alia ad dicendũ cauſa quàm Chriſti eſt, cui & hoc debui, quod uſq; nũc tacui, & ex reliquo me intelligo debere, ne taceam. Atq; utinam illud potius omnipotens deus & uniuerſorũ creator, ſed unius domini noſtri Ieſu Chriſti pater, ætati meæ & tempori præſtitiſſes, ut hoc cõfeſſionis meæ in te atque in unigenitum tuũ miniſterium Neronianis, Decianis'ue temporibus expleſſem. Nec ego per miſericordiam domini & dei filij tui Ieſu Chriſti, calens eculeũ metuiſſem, qui defectũ Eſaiam ſciſſem: nec ignes timuiſſem, inter quos Hebræos pueros cantaſſe meminiſſem: nec crucem & fragmenta crurum meorum uitaſſem, poſtquam in paradiſum tranſlatum latronem recordarer: nec profundũ maris & Pontici æſtus abſorbentem rheumam trepidaſſem, cum per Ionam & Paulum docuiſſes fidelibus eſſe in mari uitam. Aduerſus enim abſolutos hoſtes tuos felix mihi illud certamē fuiſſet, quia nec dubium relinqueretur, quin perſequutores eſſent, qui ad negandũ te, pœnis, ferro, igni, compellerent: neq; ad teſtificandũ plus tibi nos, quàm mortes noſtras liceret impendere. Pugnaremus enim in palàm & cum fiducia contra negantes, contra torquentes, contra iugulantes, & nos populi tui tanquam duces ſuos, ad confeſſionis religionem intelligentia perſequutionis publicæ comitarentur. At nunc pugnamus contra perſequutorem fallentem* contra hoſtem blandientem, contra Conſtantiũ antichriſtum, qui non dorſa cædit, ſed uentrem palpat: non proſcribit ad uitam, ſed ditat in mortem: nõ trudit carcere ad libertatem, ſed intra palatium honorat ad ſeruitutem: non latera uexat, ſed cor occupat: non caput gladio deſecat, ſed animam

Alĩs dicendũ*

Modeſtia ſeruata cum aduerſarijs

Alĩs recurſum*

Cauſa loquendi, qui tacendi Chriſtum

Animus ad martyriũ paratus. Satis fortiter.

Hæc rheuma, ut alibi dicit, diaplaſma

Alĩs fauentē*

Cæſarē dicit antichriſtum

mam auro occidit: non ignes publice minatur, ſed gehennam priuatim accendit: non contendit ne uincatur, ſed adulatur ut dominetur. Chriſtũ confitetur, ut neget: unitatem procurat, ne pax ſit: hæreſes comprimit, ne Chriſtiani ſint: ſacerdotes honorat, ne epiſcopi ſint: eccleſię tecta ſtruit, ut fidem deſtruat. Te in uerbis, te in ore circunfert, & omnia omnino agit, ne tu ut deus, ita pater eſſe credaris. Ceſſet itaq; maledictorum opinio, & mendacij ſuſpicio. Veritatis enim miniſtros decet uera proferre. Si falſa dicimus, infamis ſit ſermo maledicus: ſi uero uniuerſa hæc manifeſta eſſe oſtendimus, non ſumus extra apoſtolicam libertatem & modeſtiam, poſt longum hęc ſilentium arguentes. Sed temerarium me fortè quiſquàm putabit, quia dicam Conſtantium antichriſtum eſſe. Quiſquis petulantiam iſtud magis quàm conſtantiam iudicabit, relegat primum Ioannem dixiſſe ad Herodem: Nõ tibi licet facere iſtud. Sciat à martyre eſſe dictum regi Antiocho: Tu quidem iniquus de præſenti uita nos perdes, ſed rex mundi defunctos nos pro ſuis legibus in ęternam uitam in reſurrectione ſuſcitabit. Et rurſum beata fideliq; uoce alium increpaſſe: Poteſtatem, inquit, inter homines habens, cum ſis corruptibilis, facis quod uis. Noli autem putare genus noſtrũ à deo eſſe derelictum. Patienter ſuſtine, & uide, magna poteſtas ipſius qualiter te & ſemen tuũ torquebit. Et quidem ita pueri. At uero fœmina nihil minus perfectis & beatis uiris loquuta eſt, dicens: Tu uero qui inuentor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum dei. Si enim nobis uiuis propter increpationem & correptionem dominus modicũ iratus eſt, ſed iterum recordabitur ſeruis ſuis. Non eſt iſtud temeritas, ſed fides: neq; inconſideratio, ſed ratio: neq; furor, ſed fiducia. Proclamo tibi Conſtanti, quod Neroni loquuturus fuiſſem, quod ex me Decius & Maximianus audirent, contra deũ pugnas, contra eccleſiam ſæuis, ſanctos perſequeris, prædicatores Chriſti odis, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum, ſed diuinorum. Hæc tibi à me atq; illis ſocia atq; communia ſunt, at uero nunc propria tua accipe. Chriſtianum te mentiris, Chriſti nouus hoſtis es, antichriſtum præuenis, & arcanorũ myſteria eius operaris. Condis fidem, contra fidem uiuens: doctor prophanorũ es, indoctus piorum: epiſcopatus tuis donas, bonos malis demutas: ſacerdotes cuſtodiæ mandas, exercitus tuos ad terrorem eccleſiæ diſponis: ſynodos contrahis, & occidentalium fidem ad impietatem compellis: concluſos urbe unà minis terres, fame debilitas, hyeme conficis, diſſimulatione deprauas. Orientales autem diſſenſiones artifex nutris, blandos elicis, fautores inſtigas, ueterum turbator es, prophanus nouorum es. Omnia ſęuiſſima ſine inuidia glorioſarum mortium peragis. Nouo inauditoq; ingenij triumpho de diabolo uincis, & ſine martyrio perſequeris. Plus crudelitati ueſtræ Nero, Deci, Maximiane debemus. Diabolum enim per uos uicimus, ſanctus ubiq; beatorum

Excuſatio de immodeſtia

Sed mortuo

Exprobrata Conſtantio Cæſari

martyrũ ſanguis exceptus eſt, Dum in his dæmones * mugiunt, dum egritudines depelluntur, dum admirationum opera cernuntur, eleuari ſine laqueis corpora, & ſuſpenſis pede fœminis ueſtes non defluere in faciem, uri ſine ignibus ſpiritus, confiteri ſine interrogantis incremento fidei. At tu omnium crudelitatũ crudeliſſimee, damno maiore in nos, & uenia minore deſæuis, Subrepis nomine blandienti, occidis ſpecie religionis, Impietatem peragis, Chriſti fidem Chriſti mendax prædicator extinguis. Non relinquis ſaltem miſeris excuſationes, ut æterno iudici ſuo pœnas, & aliquas laniatorum corporum præferant cicatrices, ut infirmitas defendat neceſſitatem. Sceleſtiſſime mortaliũ, omnia perſecutionis mala ita temperas, ut excludas & in peccato ueniam, & in confeſſione martyrium. Sed hæc ille pater tuus artifex humanarum mortium docuit, uincere ſine contumacia, iugulare ſine gladio, perſequi ſine infamia, odire ſine ſuſpicione, mentiri ſine intelligentia, profiteri ſine fide, blandiri ſine bonitate, agere quod uelis, nec manifeſtare quæ uelis. Sed me ipſe unigenitus deus, quem in me perſequeris, admonuit, ne tibi crederem, neq; me hoc fallax in te ementitumq́; nomen illuderet, dicens: Non omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnum cœlorum, ſed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cœlis eſt, hic intrabit in regnum cœlorum. Agnoſcis ne nunc diuinæ in re prophetiæ ueritatem, & dominicæ ſententiæ fidem, qua non profeſſio nominis in cœleſte regnum, ſed obedientia paternæ uoluntatis admittitur? At uide tu ſi præferens nomen domini in uerbis, uoluntatem efficias dei patris in rebus. Clamat ille: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Et tu decernis non eſſe filium, neque eſſe patrem, ſed adoptionis nomina, externas nuncupationes, & ſimulantem de ſe omnia deum, nouus hodie religionis diuinæ perſecutor inducis. Ante hac patres tui in ſolum Chriſtum hoſtes fuerunt. Tu autem ad patrem deum certas ut mendax ſit, ut fefellerit, ut hoc de ſe profeſſus ſit quod nõ eſſet, quaſi neq; poſſit. Clamat filius: Ego & pater unũ ſumus. Et operibus meis credite, quia pater in me, & ego in patre: Et omnia quæ patris ſunt, mea ſunt: tu Chriſtum obiurgas ueritatis, tu patrem arguis profeſſionis, emendas deum homo, uitam moderaris corruptio, & nox lucem illuminas, & promulgas fidem infidelis, & pietatẽ impius mentiris, & orbem prophana ſimultate* committis, negans hoc de deo quod ipſe profeſſus eſt. Sed præter hanc emendationẽ falſitatis, aliud me dominus ad intelligendum te, dictum docuit dicens: Attendite à pſeudoprophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium, ab intus autẽ ſunt lupi rapaces, à fructibus eorum cognoſcetis eos. Eſt enim aliquid in corde quod diſſimulatur in uultu, & uelatũ mente, & ouem putantes, lupum ſenſerunt. Si quæ ouium ſunt, agunt, credantur & oues eſſe, Si autem rapacia luporum oues peragunt, lupi eſſe per opus ſuum intelliguntur. Ex geſtorũ

fructu

Alš*rugiunt

Grauior iactura ſub ſpecie religiõis Chriſtum oppugnare

Alš*cõmiſces

fructu,ueſtimentorum ſpecies arguitur. Veſtem ouis tuæ lupe rapax cernimus. Auro reipub. ſanctũ dei * honoras, & uel detracta templis,uel publicata edictis, uel exacta pœnis deo ingeris. Oſculo ſacerdotes excipis, quo & Chriſtus eſt proditus:caput benedictioni ſummitis,ut fidem calces: conuiuio dignaris,ex quo Iudas ad proditionem egreſſus eſt:cenſum capitum remittis,quem Chriſtus ne ſcandalo eſſet,exoluit:uectigalia Cæſar donas, ut ad negociationem Chriſtianos inuites:quæ tua ſunt relaxas, ut quæ dei ſunt,amittantur.Hæc tua falſa ouis,indumenta ſunt. At nunc fructus operum tuorum lupe rapax audi. Neq; alia potiuſquam quæ geſta ſunt in eccleſia refero,ut tyrannidem aliam pręter quàm dei referrem.Non quia cauſam ignoro, ſed tamen querela famoſa eſt. Iuſſos à te epiſcopos non eſſe quos cõdemnare nullus audebat, etiam nunc in eccleſiaſticis frontibus ſcriptos metallicæ damnationis titulo recenſeri.Adeſt mecum Alexandria tot concuſſa bellis,tantum commotarum expeditionum pauens tumultũ.Breuius enim aduerſum Perſam, quàm aduerſum eam armis certatũ eſt. Mutati præfecti,electi duces,corrupti populi,commotæ legiones,ne ab Athanaſio Chriſtus prædicaretur. Taceo de minoribus populis & ciuitatibus, quibus per totum orientem aut terror,aut bellũ eſt. Poſtquam omnia contuliſti arma aduerſum fidem occidentis,& exercitus tuos cõuertiſti in oues Chriſti,fugere mihi ſub Nerone licuit. At tu Paulinum beatæ paſſionis uirum blandimento ſollicitatum relegaſti,& eccleſiam ſanctam Treuerorum tali ſacerdote ſpoliaſti.Edictis fidem terruiſti, ipſum uſque ad mortem demutaſti exilijs & fatigaſti,extra Chriſtianum quoq; nomẽ relegaſti,nẽ panem aut de horreo tuo ſumeret,aut de Montanę Maximillæq; antro prophanatum expectaret. Mediolanenſem pijſſimam plebem, quam tu furore terroris tui turbaſti, tribuni tui adierunt ſancta ſanctorum,& uiam ſibi omni per populum crudelitate pandentes,protraxerunt de altario ſacerdotes. Leuius te putas ſceleſte, Iudæorum impietate peccaſſe? Effuderunt quidem illi Zachariæ ſanguinẽ, ſed quantũ in te eſt, concorporatos Chriſto,à Chriſto diſcidiſti.Vertiſti deinde uſq; ad Romam bellum tuum,eripuiſti illinc epiſcopum,& ò te miſerum,qui neſcio utrum maiore impietate relegaueris,quàm remiſeris.Quos tu deinde in eccleſiam Toloſſanam exercuiſti furores? clerici fuſtibus cæſi,diacones plumbo eliſi,& in ipſum,ut ſanctiſſimi mecum intelligunt,in ipſum Chriſtũ manus miſſæ. Hæc Conſtanti ſi ego mentior,ouis es,ſi uero tu peragis, antichriſtus es. Num quia hæc quæ conſcientia publica tenentur, nõ magis à me maledicta ſunt,quàm uera? ſi cui in Chriſto reliqua ſpes eſt,ſi quis iudicij diem metuit, ſi quis diabolo renunciauit, ſi quis ſe regeneratum in uitam recordatur, accipiat quæ dico,& de his iudicet quo modo in ſe iudicandum eſt.Quę enim dicturus ſum,non aliunde cognoui, ſed ipſe audiui,& præſens affui cũ gerebantur.

Al's* oneras

Treueri

In

In Chriſto itaq; non mentior, quia diſcipulus ueritatis aſſiſto orientalium in Seleucia Synodo, ubi repperi tantum blaſphemorum, quantum Conſtantio placebat. Nam poſt ſeceſſionem meam deprehendi, ut Chriſtum Ieſum centũ & quinq; epiſcopi ὁμοιούσιον, id eſt, diſſimilis eſſentiæ profiterentur, & ſoli Ægyptij præter Alexandrinũ hæreticum ὁμούσιον conſtantiſſime obtinerent. Cogente itaq; Leona comite, in unum omnes congregati ſunt ex his qui ὁμοιούσιον prædicabant. Aliqui eorũ nonnulla pie uerbis præferebant, quod & ex deo eſſet, id eſt, de ſubſtantia dei filius, & ſemper fuiſſet. Qui uero ὁμοιούσιον defendebant, nihil niſi prophaniſſimum aſſerebant. Negantes quicquàm ſubſtantiæ dei ſimile eſſe poſſe, neq; de deo poſſe exiſtere generationem, ſed eſſe Chriſtũ creaturam. Itaq; quod creatus eſſet, id ei natiuitas deputaretur. Ex nihilo autem eſſe, & idcirco nõ eſſe filium, nec deo ſimilem. Loquor autem uobis, quod ego ipſe recitari in conuentu publice audiui, quod prædicatum Antiochiæ exceptum habebatur. Hæc ergo ita dicta eſſe ab eo cõmemorabantur. Erat deus quod eſt, pater non erat, quia neq; ei filius, nam ſi filius, neceſſe eſt, ut & fœmina ſit, & colloquium ſermonis, & compunctio coniugalis uerbi, & blandimentũ, & poſtremum ad generandum naturalis machinula. O miſeras aures meas, quę tam funeſtæ uocis ſonũ audierunt, hæc de deo ab homine dici, & de Chriſto in eccleſia prædicari. Poſt multas autem iſtiuſmodi impietates, cum patrem & filiũ ex nominibus potiuſquam ex natura comparaſſet, ait: Quantum enim filius ſe extendit cognoſcere patrem, tantum pater ſuperextendit ſe, ne cognitus filio ſit. Quibus recitatis, tumultus exortus eſt. Cum autem intellexiſſent & hi qui diſſimilem deum dicunt humanas aures tantæ impietatis uerba ſuſcepturas non eſſe, rurſum hi ipſi palatio potius quàm eccleſiæ epiſcopi, fidem ſcribunt ὁμουσίου & ὁμοιουσίου, diſſimilitudinem damnant. Quod cum contrariũ ipſis ſenſu audientium eſſet, ipſe ego quendam eorum, qui fortè ad me pertentandum acceſſerat, quaſi ignorans rerum geſtarum percunctatus ſum, quid ſibi uellet iſtud, ut qui unam ſubſtantiam filij eſſe cum patre damnaſſent, uel eſſe ſimilis ſubſtantiæ denegaſſent, diſſimilitudinem damnarent. Tunc mihi ait: Chriſtum deo ſimilem non eſſe, ſed ſimilem patri eſſe. Rurſus hoc obſcurius mihi adhuc uidebatur. De quo cum iterum interrogarem, tunc hæc ita locutus eſt: Dico eum diſſimilem deo eſſe, ſimilem patri poſſe intelligi, quia pater uoluiſſet creaturam iſtiuſmodi creare, quæ ſimilia ſui uellet, & idcirco ſimilem patri eſſe, quia uoluntatis eſſet potius filius, quàm diuinitatis. Diſſimilem autem deo eſſe, quia neque deus eſſet, neque ex deo, id eſt, de ſubſtantia dei natus eſſet. Hæc audiens hebui neque credidi, donec cum publice ex conſenſu omnium eorum prophaniſſimæ huius ſimilitudinis ratio prædicaretur. Hi autem qui ὁμοιούσιον prædicabant, omnes eos qui maxime ſine

ὁμοούσιος ſonat eiuſdẽ eſſentiæ. ὁμοιούσιος ſimilis eſſentiæ. Prius uocabulũ reijciebant Ariani, poſterius admittebant, quod ſimilitudo ferat inæqualitatem

ὁμοιούσιον interpretatur diſſimilitudinem, nõ quod ita ſonet Græcis, ſed quod ſic interpretarentur Ariani. meminit harum duarũ uocum in ſynodis, & differentiam expo nit Hilarius

aliquo impietatis pudore impudentiſſime hæc loquebantur, condemnauerunt. Condemnati ad regem ſuum aduolauerunt, exceptiq; honorifice impietates ſuas quanta potuerunt ambitione confirmauerunt, ſimilem deo eſſe, uel ex deo natum, uel naturalem eſſe filium denegantes. Pauci plurium damnati ſunt. Conſtantius res blaſphemiæ ſuæ, metu extorſit exilij, uiciſſe ſe iam orientales gloriatus, quia decem legatos uoluntatis ſuæ ſubdidiſſet. Comminatus & populo per præfectum & epiſcopis intra palatium, per maximas orientis ciuitates hæreticos epiſcopos ſubrogatos cõmunione hæretica muniuit. Nihil prorſus egit aliud, quàm ut orbem terrarum pro quo Chriſtus paſſus eſt diabolo cõdonaret. Vtitur autem etiam nunc, ut in cæteris ante, artis ſuæ cõſuetudine, ut per recti ſpeciem praua cõfirmet, & per rationis nomen inſana conſtituat: Nolo, inquit, uerba quę nõ ſcripta ſunt dici. Hoc tandem rogo quis epiſcopis iubeat? & quis apoſtolicæ prædicationis uetet formam? Dic prius, ſi recte dici putas. Nolo aduerſum noua uenena nouas medicamentorum comparationes. Nolo aduerſum nouos hoſtes noua bella. Nolo aduerſum nouas inſidias cõſilia recentia. Si enim Ariani hæretici idcirco ὁμοούσιον hodie euitant, quia prius negauerunt, nónne tu hodie idcirco refugis, ut hi nunc quoq; denegent? Nouitates uocũ, ſed prophanas deuitari iubet Apoſtolus. Tu cur pias excludis? cũ præſertim ab eo dictum ſit: Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata utilis eſt. Innaſcibilem ſcriptum nuſquam legis. Nunquid ex hoc negandum erit, quia nouum eſt? Decernis ſimilem patri filium. Euangelia non prædicant. Quid eſt quod non refugis hanc uocem? In uno nouitas eligitur, in alio ſubmouetur. Vbi impietatis occaſio patet, nouitas admittitur. Vbi autem religionis maxima & ſola cautela eſt, excluditur. Sed diabolici ingenij tui fallentem ſubtilitatem non tacebo, ſimilem (quod ſcriptum non eſt) patri filium decernis prædicari, ut æqualem Chriſtum deum, quod eſt ſcriptum, taceas. Domini enim mortis hæc cauſa eſt: Propter hoc magis Iudæi quærebant eum occidere, quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed quod patrem ſuum dicebat deum, æqualem ſe faciens deo. Hoc Ioannes loquens magna uoce proclamabat, ut profeſſus filius ſibi patrem deum, profeſſum ſe æqualem eſſe intelligatur. Quod ſi fortè dicis æqualitatem ſibi & deo negaſſe Chriſtum, quia dixerat: Non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem: Memento Chriſtũ & reſpondiſſe de ſabbato quod uiolaſſe arguebatur, ut in hoc ipſo, patris in ſe operantis præferret autoritatem & ęqualitatẽ ſibi uirtutis honoriſq; ſumpſiſſe, dicens: Omnia quæcunq; pater facit eadem & filius facit ſimiliter. Et iterum: Vt honorificent filium, ſicut honorificant patrem: Et qui nõ honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit illum. Si uirtus eadem eſt, ſi honor idem eſt, quæro in quo deſit æqualitas? Sed ſimilitudo tibi placet, ne audias: Ego &

pater unum ſumus. Nunquid & hoc quod unum ſumus in quo neq; unio, neq; diuerſitas relinquebatur. Calumniantibus rurſum Iudæis quòd ſe per hoc dictum deum faceret, dominus denegauit, dicens: Si non facio opera patris mei, nolite mihi credere. Si autem facio, & non uultis mihi credere, uel operibus meis credite, quia pater in me eſt, & ego in patre. Quid rogo æqualitati dei deeſt? an opus? an natura? an profeſſio? Nam pater in me eſt, & ego in patre, æqualitas eſt, quæ uiciſſitudinem æqualitatis expreſſit, dum ineſſe atq; eſſe commune eſt. Opera uero patris ſui facere, non aliud eſt, quàm uirtutem in ſe paternæ diuinitatis operari. Vnũ uero quod ſunt, hoc eſt, non æqualitatẽ abnuere, ſed incremento intelligentiæ, fidem æqualitatis inſtruere. Vetas igitur non ſcripta dici, & ipſe non ſcriptis tamen uteris, neq; quæ ſunt ſcripta loqueris. Similem uis patri filium prædicari, ne ab Apoſtolo audias: Qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed exinaniuit ſe formam ſerui accipiens. Non rapit quod erat Chriſtus, id eſt, in forma dei eſſe. Nõ eſt æqualitas dei in forma dei eſſe, ſi non æqualitas hominis eſt eſſe in forma ſerui. Quòd ſi in forma ſerui homo Chriſtus eſt, quid aliud in forma dei quàm Chriſtus deus eſt? Similem itaq; ob id prædicari uis, ne in fide tua ſit: Et omnis lingua cõfiteatur, quoniam dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. O fallax blandimentũ tuũ. Paleis enim aquas tegis, & foueas ceſpitibus occultas, & eſcis laqueos ſupponis. Satisfacere ignorantibus putas, quia dicis ſimilem patri ſecundũ ſcripturas. Audi etiam nunc impietatis tuę artem. Nunquid nõ pie dicimus, hominem ſimilem deo ſecundũ ſcripturas, quia dictum eſt: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinẽ noſtram? Homo ergo ad imaginem & ſimilitudinem dei patris & dei filij eſt factus. Et cuiuſmodi imago eſt, catholici ſi requirent docebuntur. Nunc autẽ homo ad ſimilitudnem & imaginem dei conditur, non etiam ſimilitudo inter patrem & filium prædicatur. Id enim quod ait, noſtram, æqualitatis eſt demonſtratio, dum non differat, cuius in ſacramento & imago ſit & ſimilitudo. De filio autem nuſquam ſimilitudinem reperies. Imaginem autem eum dei eſſe Apoſtolus dicit, ſed cum additamento fidei, ne imaginem conformationem ſentires. Ait enim: Qui eſt imago dei inuiſibilis, ut imago inuiſibilis dei, etiam per id quod ipſe inuiſibilis eſt, inuiſibilis dei eſſet imago. Similitudinẽ uero cum imagine ad deum homini deputauit, ne ueritatis proprietas exiſtimaretur, cui ad imaginem ſimilitudo eſſet adiuncta. Deniq; ubi ad ſignificationem uirtutis ęquat, & ſimilitudo in filio demonſtratur operandi, cum profectus uero intelligentiæ prædicatur, tum ita dicit: Omnia quæcunque facit pater, eadem & filius facit ſimiliter. Facere ſimiliter, parũ uiſum eſt, niſi eadem fierent, quæ ſimiliter fiebant. Atq; ita ſimilitudo faciendi pie demonſtrata eſt in eorundem proprietate factorũ. Eſt autẽ & ſimilitudo in domino carnis

z 2 peccati

peccati, ſed illi nõ ſimilitudo carnis eſt,ſed ſimilitudo carnis peccati eſt. Vt quod in forma hominis eſt,homo ſit:quod autẽ in ſimilitudine carnis pec/
Al's* natura cati eſt,hominis ſit ſimilitudo,dum in hominis * ſtatura eſt,& extra homi/
Al's* Quin uel quoniam nis peccatum eſt.* Quæ ergo callidæ religionis tuę profeſſio eſt,ſimilem ſecundum ſcripturas patri filium dicere, cum ad imaginem & ſimilitudinem dei homo tantũ factus ſit? Quid itaq; uerbis fallis? Quid arte eludis? Cur non æqualem deo? Hoc enim ſecundum ſcripturas pie dicis, ſed uereris ne æqualem dicens, innaſcibilem ſignifices. Sed uerum intellige, quòd hinc æqualis deo eſſe intellectus eſt, quia ſibi proprium deũ profeſſus eſt eſſe: & proteſtari patrem ſibi proprium deũ eſſe, natiuitatis demonſtratio eſt. Mihi quidem ſimilitudo, ne unioni detur occaſio,ſancta eſt, ſed tibi à me non concedenda eſt, quia æqualem eundem & ſimilem poſtea fatebor pie. Smilem autem patri, ſimilem quoque & deo,religioſe prædicabo. Similem uero ita,ut ſimilitudini hoc dictum ſemper anteferam: Ego & pater unum ſumus. Tu autem his omnibus contradicis,quia ſimilitudinem excuſationi defendis. Negas filium per natiuitatem, negas deum per naturam, negas ſimilem per æqualitatem,negas uerum per unitatem. Et iam quæro, quid ei relinquas ſimilitudinis, cui nihil ad quod filius eſt, proprietatis impertias. Hoc nunc à te Conſtanti requiro,in qua tandem fide credas. Ego enim nunc fidẽ tuam ignoro per demutationis tuæ tempora, quibus quiſquẽ in unum blaſphemiæ ſuæ barathrum deſcendens,per gradus præcipites cucurrit. Namq; poſt primam uerę fidei ſynodicen,congregato rurſum Antiochiæ concilio,fidem tibi renouas. Sed accidit tibi quod imperitis ædificatoribus,quibus ſua ſemper diſplicent,accidere ſolet, ut ſemper deſtruas quod ſemper ædifices. Ac ne me iniquum uoluntatis tuæ iudicem arguas, quid tibi in eadem Niceorum fide diſpliceat renunciabo. Minime fallit illud quod tuum eſt: Patres generatum eſſe ex patre filium dixerunt, deum de deo,totum de toto,unum de uno,perfectum à perfecto,regem de rege, inconuertibilis diuinitatis eſſentiæq;,uirtutis & gloriæ incommutabilem imaginem. His quidem ego intra Niceam ſcripta à patribus fide fundatus maneo,quæ non ego,ſed tamen hæc tu emendando reſcindis, ac ſine fidei meæ damno tibi requiris perfidiæ occaſionem. Poſt ſynodum deinde Sardicenſem,omnem rurſum aduerſum Photinũ Syrmium catholicæ doctrinæ tuæ commoues curam. Sed tibi ſtatim hoc quod utraq; fide continebatur exhorret. Eos autem qui dicunt,de nõ extantibus eſſe filium dei, uel ex alia ſubſtantia,& non ex deo,& quod erat aliquando tempus aut ſeculum quando non erat,alienos nouit ſancta & catholia eccleſia: tu his ipſis diſſides & aduerſus tuos hoſtis rebellas. Nouis uetera ſubuertis. Noua ipſa rurſum innouata emendatione ſcindis. Emendata autem iterum emendando condemnas. Suſcipis etiam aduerſum deliramenta Oſij & incrementa Vr/

ſatij ac Valentis,emendationũ tuarum damnationes. Sed mox emendanda tua omnia eſſe, uel potius damnanda conſtituis. Offenderis enim his paucis inimiciſſimis tibi uerbis, & ſi quis ſeniorem tempore patrem dicat filio eſſe unigenito,iuniorem autem filium patre,anathema ſit. Non calumniamur de reſciſſis,de quibus magis poſt Niceam ſynodum inſtitutis conquerimur.Nam etiam ſi his omnibus nihil uiciorum ſubiacere affirmetur, non tamen cauſa religioſæ uoluntatis ineſſet, quia mali meditatio eſt bonorum demutatio,& nõ neceſſaria emendatio peruerſitatis occaſio eſt. Taceo cur noſtra apud Niceam à patribus geſta reſcindis.Non enim cum his tibi conuenit. Hoc tantum querar,cur tua damnas? Fidem enim unam & unum baptiſma Apoſtolus prædicat. Iam quicquid apud te præter fidem unam eſt,perfidia non fides eſt.Nam qui fidem emendando condemnas, damnationem fidei eſſe conſtituis,dum apud te aboletur per alteram,quę per alteram rurſus abolenda eſt. Cuius enim tu exinde epiſcopi manũ innocentem reliquiſti?Quam linguam non ad falſiloquium coegiſti?Quod cor non ad damnationem anterioris ſententiæ demutaſti? Damnare homouſion decernis. Antiquitatis fidem & pietatis ſecuritatem anathematizari,homœuſion ab his ipſis à quibus uſurpatum eſt,conſtituiſti,quod tamen etſi nobis ad fidem uitioſum eſt,tamen reſcindentibus,fidei ſuæ damnatio eſt. Damnas quoque & ſubſtantiæ nomen, quo te & Sardicenſi ſynodo & Syrmienſi pium eſſe occidentalibus mentiebaris, quod tamen prophetica autoritate ſuſcepta fidei intelligentiam continebat. Omne itaque quod probatum antea eſt, damnare iubes: quod improbatum ſemper eſt,ſanctificari compellis. O tu ſceleſte, quod ludibrium de eccleſia facis? Soli canes ad uomitum ſuum redeunt,tu ſacerdotes Chriſti reſorbere ea quæ expuerant coegiſti: probare eos id in confeſſionibus ſuis præcipis quod ante damnauerant: in negando reos ſuos abſoluunt, & ſe ipſos reos reddunt.Omnia in impietatẽ & in reatũ detruſiſti,dum omnes reos ſe eſſe atq; impios aut ex præſentibus ſtatuunt,aut ex præteritis cõfitentur. Non recipit mendacium ueritas,nec patitur religio impietatem. Chriſtianum te loqueris,ſed quàm nõ ſis,ipſe teſtaris. Nec confeſſioni tuæ geſta cõueniũt. Subſtrauiſti enim uoluntati tuæ,ſed & uiolentiæ.Mandas tibi ſubſcriptiones Afrorum, quibus blaſphemiam Vrſatij & Valentis condemnauerant reddi, renitentibus cõminaris, & poſtremum ad diripiendos mittis. Quid exiſtimas Chriſtum non niſi per literam iudicare,& ad arguendam uoluntatem egere chartula deum? Aut quod ſemel ſcriptum eſt, & per te uiolenter abreptum,id de conſcientia poſſe diuinæ poteſtatis aboleri? Sequentur quidem te in cineres chartulæ, ſed crimino ſorum apud deum uiuent damnationes. Vnum tantũ*perficis,ut poſteritas quid decernere in eos debeat, Al* proficis
inſtructa ſit timendo. Et ô quantis ad impietatem proficis incrementis. Et

cæteri quidem mortales ſemper cum uiuis bella geſſerunt, dum homini ad hominem ultra mortem nihil cauſæ eſt, tibi uero inimicitiarum nullus eſt finis. Receptos enim iam in æternam quietem patres noſtros laceſſis, & in decreta eorum peruerſus irrumpis. Apoſtolus cõmunicare nos ſanctorum memorijs docuit: tu eas damnare coegiſti. Eſt ne aliquis hodie aut uiuus, aut mortuus, cuius tu dicta non reſcideris? Epiſcopatus ipſos qui nunc uidentur, ſuſtuliſti: quia nemo non iam per ſe damnatus eſt, & eum à quo ſacerdotium ſumpſit, nõ iam & ipſe damnauit. Cui nunc ſanctorum memoriæ communicabitur? Anathema tibi trecenti decem & octo conuenientes apud Niceam epiſcopi ſunt, anathema deinde omnes qui uarijs exinde expoſitionibus affuerunt. Ipſe quoq; pridem iam mortuus anathema tibi pater tuus eſt, cui Nicea ſynodus fuit curę, quã tu falſis opinionibus infamatã perturbas, & contra humanũ diuinumq; iudicium cum paucis ſatellitibus tuis prophanis impugnas. Sed nõ licet tibi nunc regno potenti etiam in poſterum præiudicare. Extant enim literæ, quibus id quod tu criminoſum putas, pie tunc eſſe ſuſceptum docetur. Audi uerborum ſanctam intelligentiam. Audi eccleſiæ imperturbatam conſtitutionem. Audi patris tui profeſſam fidem. Audi humanæ ſpei confidentem ſecuritatem. Audi hæreticæ damnationis publicũ ſenſum, & intellige te diuinæ religionis hoſtem, & inimicum memorijs*autorum, & paternæ pietatis hæredem rebellem. Pater eſt, ex quo omne quod eſt, cõſiſtit, ipſe in Chriſto, & per Chriſtum origo omniũ. Cęterũ eſſe eius in ſeſe eſt, nõ aliunde quod eſt ſumens, ſed id quod eſt, ex ſe atq; in ſe obtinens. Infinitus, quia non ipſe in aliquo, ſed intra eum omnia. Semper extra locũ, quia nõ continetur in loco. Semper ante æuum, quia tempus ab eo eſt. Curre ſenſu, ſi quid ei putas ultimũ eſſe, eum ſemper inuenies. Quia cũ ſemper intendas, ſemper eſt quò intendas. Semper autẽ locum eius intendere, ita tibi eſt, ut ei eſſe ſemper ſine fine eſt. Sermo in eo deficiet, non natura claudetur. Iterũ reuolue tempora, eſſe ſemper inuenies. Et cum numerus calculi in ſermone defecerit, deo tamen ſemper eſſe nõ deficiet. Intelligentiam cõmoue, & totum mente complectere, nihil tenes. Totum hoc habet reliquum, reliquũ autem hoc ſemper in toto eſt. Ergo neq; totum ei eſt, cui reliquum eſt: neq; reliquum eſt, cui eſt omne quod totum eſt. Reliquum enim portio eſt, omne uero quod totum eſt. Deus autem & ubiq; eſt, & totus ubiq; eſt. Ita regionẽ intelligentiæ excedit, & extra quem nihil eſt, & cuius eſt ſemper ut ſemper ſit. Hæc ueritas eſt ſacramenti dei, hoc imperſpicabili naturæ nomen in patre. Deus inuiſibilis, ineffabilis, infinitus, ad quem & eloquendum ſermo ſileat, & ad inueſtigandũ ſenſus hebeat, & ad complectendũ intelligentia coarctetur. Volens itaq; filius huius natiuitatis ſuæ fidem facere, factorũ ſuorum, nobis poſuit exempla, ut per inenarrabilium geſtorum ſuorũ efficientiam, de uirtute natiuitatis inenarrabilis

Al.* ſanctorũ, forte auorum

rabilis doceremur,cum aqua fit uinum,cum quinq; panes ſaturatis quinq; milibus uirorum, excepro ſexu & ætate reliqua, replent fragmentis cophi/ nos duodecim.Res cernitur,& neſcitur:fit,& non intelligitur:ratio non ap/ prehenditur,ingeritur effectus.Stultum eſt autem calumniam in eo inqui/ ſitionis intendere, in quo cõprehendi id unde quæritur per naturam ſuam nõ poteſt. Vt enim inenarrabilis eſt pater in eo quod ingenitus eſt,ita enar/ rari filius in eo quod unigenitus eſt, nõ poteſt, quia ingeniti eſt imago qui genitus eſt. Tum enim ſenſu atque uerbis imaginem apprehendamus ne/ ceſſe eſt, cum eum cuius imago eſt conſequemur. Sed inuiſibilia perſequi/ mur,& incomprehenſibilia tentamus,quibus intelligentia ad conſpicabiles res & corporeas coarctatur. Non erubeſcimus ſtultitiæ, non noſmetipſos irreligioſitatis arguimus, dei arcanis, dei uirtutibus calumniantes, quomo/ do filius, & unde filius, & quo damno patris, uel ex qua ſit portione natus inquirimus.*Habueras in exemplo operationum,ut crederes deum effice/ re poſſe,quorum intelligere efficientiam non poſſis.Quæris quomodo ſe/ cundum ſpiritum natus ſit filius.Ego te de corporeis rebus interrogo.Non quęro quomodo natus ex uirgine ſit.An detrimentum ſui caro perfectam ex ſe carnem generans perpeſſa ſit,& certe non ſuſcepit quod edidit,ſed ca ro carnem ſine elementorum noſtrorũ pudore prouexit, & perfectum ip/ ſa de ſuis non imminuta generauit. Et quidem fas eſſet, non impoſſibile in deo opinari, quod per uirtutẽ eius poſſibile fuiſſe in homine cognoſcimus. Sed te,quiſquis es ininueſtigabilia ſectantem,& diuinorum ſecretorũ atq; uirtutum grauem arbitrum conſulo, ut mihi imperito & tantum de omni/ bus deo,ut ſunt ab eo dicta,credenti,rationẽ ſaltem facti iſtius afferas.Do minum audio,& quia his credo quæ ſcripta ſunt, ſcio iam poſt reſurrectio/ nem frequenter uidendum ſe in corpore præbuiſſe, multis nõ credentibus. Credo Thomæ nõ niſi contrectatis eius uulneribus crediturо,ſicut ait:Ni/ ſi uidero in manibus eius figuram clauorum, & miſero digitũ meum in lo/ cum clauorum,& mittam manum meam in latus eius,non credam. Domi/ nus ſe ad omnem intelligentiæ noſtræ imbecillitatem accommodat, & du bitationi infidelium ſatisfacturus,arcanum uirtutis inuiſibilis operatur.Fa/ cti rationem,quiſquis eris cœleſtium rerum ſcrutator,expone. Erant diſci/ puli incluſi, & ſecretò poſt paſſionem domini coniuncti conſederant. Do/ minus Thomæ fidem propoſitis conditionibus confirmaturus aſſiſtit,pal pandi corporis & contrectandi uulneris obtulit facultatẽ. Et utiq; qui com punctus recognoſcendus ſit, neceſſe eſt ut corpus in quo eſt compunctus, attulerit. Quæro ergo per quas clauſæ domus partes ſeſe corporeus intule rit.Diligenter enim Euangeliſta expreſſit dicens: Venit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit in medio diſcipulorum ſuorũ. An conſtructa parietum penetrans, & ſolidam lignorum naturam impenetrabilem tranſcurrit? Stetit namque

Forte habueras

corporeus, non ſimulatus aut fallax. Sequantur ergo oculi mentis tuæ penetrantis ingreſſum, & cum eo clauſam domum intelligentiæ tuæ uiſus introeat: Integra ſunt omnia & obſerata, ſed ecce aſſiſtit medius, cui per uirtutem ſuam uniuerſa ſunt peruia. Inuiſibilibus calumniaris, ego à te uiſibiliũ expoſco rationẽ. Nihil cedit ex ſolido, neq; per naturam ſuam aliquid tanquàm lapſu inſenſibili ligna & lapides admittũt. Corpus domini à ſeſe nõ deficit, ut ſeſe reſumat ex nihilo. Et unde qui aſſiſtit in medio eſt? Cedit ad hæc & ſenſus & ſermo, & extra rationem humanam eſt ueritas facti. Idcirco ergo ut de natiuitate fallimur, ita & de ingreſſu domini mentiamur. Dicamus factum non fuiſſe, quia intelligentiam facti nõ apprehendimus: & ceſſante ſenſu noſtro, facti ipſius ceſſet effectus. Sed mendacium noſtrum facti fides uincit. Aſſiſtit dominus clauſa domo in medio diſcipulorum, & filius eſt natus ex patre. Noli negare quòd ſteterit, quia per intelligentię infirmitatem conſiſtentis nõ conſequaris introitũ. Noli neſcire quòd ab ingenito & perfecto deo patre unigenitus perfectus filius deus natus ſit, quia ſenſum & ſermonem humanæ naturæ, uirtus generationis excedat: & omnia quidem inſuper mundi opera adeſſe nobis in teſtimonium poſſent, ne ambigere de dei rebus atq; uirtutibus fas crederemus. Sed in ipſam ueritatem infidelitas noſtra procurrit, & uiolenti in excidiũ dei poteſtatis irrumpimus. Si liceret, & corpora & manus in cœlũ leuaremus, ſolem aſtraq; cætera annui curſus ſuis limitibus perturbaremus, permiſceremus deceſſus oceani & acceſſus, fluenta etiam fontium inhiberemus, & naturas fluminum refrenaremus, concuteremus fundamenta terræ, & toto in hæc opera dei parricidio deſæuiremus. Sed bene eſt quòd nos intra hanc modeſtiæ neceſſitatem natura corporum detinet. Certe non fallimur, quid ſi liceret, eſſemus acturi: namq; quia non poſſumus, prophana uoluntatis audacia naturam ueritatis cõuellimus, & bellum dictis dei comparamus. Ceſſet dolor querelarũ, nam te quiſquis es, qui hæc requiris, non reuoco in excelſum, non in amplitudinem tendo, non deduco in profundum. Nónne æquanimiter ignorabis creatoris natiuitatem ignorans originem creaturę? Hoc ſaltem requiro, ſentis ne te genitum, & quæ ex te generentur intelligis? Non quæro, ſenſum unde hauſeris, uitam unde ſortitus ſis, intelligentiam unde adeptus ſis, quale ſit quod in te eſt, odor, ſenſus, uiſus, auditus. Certe nemo quod facit neſcit. Quæro unde iſta his quos generas indulgeas, qualiter ſenſum inſeras, oculos accendas, cor affigas. Hæc ſi potes, enarra. Habes ergo quod neſcis, & tribuis quæ non intelligis, æquanimiter imperitus in tuis, inſolenter in dei rebus ignarus.

Hic liber uidetur imperfectus, nec alter cum hoc cohæret.

Diui

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, AD CONSTANTIVM AVGVSTVM LIBER

Benignifica natura tua, domine beatiſſime Auguſte, cũ benigna uoluntate cõcordat. Et quoniam de fonte paternæ pietatis tuæ miſericordia largiter profluit, quod rogamus, facile nos impetrare poſſe confidimus. Non ſolum uerbis, ſed etiam lachrymis deprecamur, ne diutius catholicæ eccleſię grauiſſimis iniurijs afficiantur, & intollerabiles ſuſtineant perſecutiones & cõtumelias, & quod eſt nefariũ, à fratribus noſtris. Prouideat & decernat clementia tua, ut omnes ſe ubiq; iudices, quibus prouinciarũ adminiſtrationes creditæ ſunt, ad quos ſola cura & ſolicitudo publicorũ negociorũ pertinere debet, à religioſa ſe obſeruantia abſtineant. Neq; poſthac præſumant atq; uſurpent, & putent ſe cauſas cognoſcere clericorũ, & innocentes homines uarijs afflictationibus, minis, uiolentia, terroribus frangere atq; uexare. Intelligit ſingularis & admirabilis ſapientia tua, nõ decere, nõ oportere cogi & cõpelli inuitos & repugnantes, ut ſe his ſubijciant & addicãt ui oppreſſi, qui nõ ceſſant adulterinæ doctrinæ corrupta ſemina aſpergere. Idcirco laboratis, & ſalutaribus conſilijs rempublicã regitis, excubatis etiam & uigilatis, ut omnes quibus imperatis, dulciſſima libertate potiantur. Nõ alia ratione quæ turbata ſunt componi, quæ diuulſa ſunt coerceri poſſunt, niſi unuſquiſq; nulla ſeruitutis neceſſitate aſtrictus, integrũ habeat uiuendi arbitriũ. Certe uoces exclamantium, à tua mãſuetudine exaudiri decet, Catholicus ſum, nolo eſſe hęreticus: Chriſtianus ſum, nõ Arianus: & melius eſt mihi in hoc ſeculo mori, quàm alicuius priuati potentia dominante caſtam ueritatis uirginitatẽ corrumpere. Æquumq; debet uideri ſanctitati tuæ, glorioſiſſime Auguſte, ut qui timẽt dominum deũ & diuinum iudiciũ, nõ polluantur aut contaminentur execrandis blaſphemijs, ſed habeãt poteſtatẽ, ut eos ſequantur epiſcopos & præpoſitos, qui & inuiolata cõſeruant fœdera charitatis & cupiunt perpetuam & ſynceram habere pacẽ. Nec fieri poteſt, nec ratio patitur, ut repugnantia congruant, diſſimilia cõglutinentur, uera & falſa miſceantur, lux & tenebræ confundantur, dies quoq; & nox habeant aliquam coniunctionẽ. Si igitur (quod ſine dubitatione & ſperamus & credimus) hæc permouent nõ inſitam, ſed ingenitam tuam bonitatẽ, præcipe ut nõ ſtudiũ, nõ gratiam, nõ fauorem, locorũ rectores grauiſſimis hæreticis præſtẽt. Permittat lenitas tua populis, quos uoluerint, quos putauerint, quos elegerint, audiant docentes, & diuina myſteriorũ ſolennia concelebrent, pro incolumitate & beatitudine tua offerant preces. Nõ quiſq; peruerſus aut inuidus maligna loquatur. Nulla quidem ſuſpitio erit nõ modo ſeditionis, ſed nec aſperæ murmurationis. Quieta ſint omnia, & uerecunda. At nunc qui Ariana & peſtifera cõ-

tagione inquinati ſunt,nō ceſſant ore impio,& ſacrilego animo Euangelio
rum ſynceritatē corrumpere, & rectam Apoſtolorū regulam deprauare.
Diuinos prophetas nō intelligunt. Callidi & aſtuti artificio quodam utun
tur,incluſam pernicioſam corruptelam exquiſitorū uerborū uelamine con-
tegunt. Non prius uenenatū uirus infundunt, quàm ſimplices & innocen-
tes ſub prętextu nominis Chriſtiani raptos atq; irretitos inuoluant,ne ſoli
pereant, ſed participes horrendi criminis ſui reos faciāt. Et hoc obſecramus
pietatē tuā,ut eos qui adhuc egregij uidelicet ſacerdotes,qui tanti nominis
præpollent dignitate,aut in exilio,aut in deſertis locis tenentur, iubeas ad
ſedes ſuas remeare,ut ubiq; grata libertas ſit,& iucunda lætitia. Quis nō ui
det,quis non intelligit,poſt quadringentos ferè annos,poſtq; dei unigeni-
tus filius humano generi pereunti ſubuenire dignatus eſt, quaſi ante non
Apoſtoli, nō poſt eorum martyria & exceſſus fuerint Chriſtiani. Nouella
nunc & teterrima lues,nō corrupti aeris, ſed execrandorū blaſphemorū A-
riana effuſa eſt. Ita illi qui ante crediderūt,inanē ſpē immortalitatis habue-
runt. Nuper didicimus,commenta hæc fuiſſe inuenta & à duobus Euſebijs
& à Narciſſo & Theodoro & ab Stephano & Achaico & Menophanto,
& imperitis atq; improbis duobus adoleſcentibus Vrſatio & Valente,quo
rum epiſtolæ proferuntur,& idoneis teſtibus etiamnum conuincuntur,qui
eos magis oblatrantes quàm diſputantes audierint, quibusq; cōmunionē
ſuam imprudenter & incaute cōmiſcent, quia fient ſocij ſcelerum,participes
criminū,neceſſe eſt etiam eos qui in hoc ſeculo abiecti ſunt & abdicati,cum
aduenerit dies iudicij, pati ſupplicia ſempiterna. Iam nemini dubiū eſt, cu-
iuſcemodi curam in abſolutionem Athanaſij,ſancti illi uiri receperint, ut
poſt ſynodi ſententias,quas pro ſacerdotalis iudicij reuerentia,fas fuerat ſa
cerdotali uel eccleſiaſtica cōtinentia cōtineri,ſcribi ad regem, legationemq;
inſtrui oportuerit. Sed quid aliud his literis quàm libertatem fidei & conta
gionem Ariani nominis deprecantur, orantq; uincula, carceres, tribunalia,
Forte adytū & omne illud ferale * habitū,nouas etiam in reos quæſtiones inhiberi. De-
us cognitionē ſui docuit potius quàm exegit,& operationū cœleſtiū admi-
ratione præceptis ſuis concilians autoritatē,coactam confitendi ſe aſperna-
tus eſt uoluntatē. Si ad fidem ueram iſtiuſmodi ius adhiberetur,epiſcopa-
Nunc tantum cogunt etiam theologi lis doctrina obuiam pergeret, diceretq; : Deus uniuerſitatis eſt, obſequio
nō eget neceſſario,nō requirit coactam confeſſionē. Non fallendus eſt,ſed
promerendus. Noſtra potius nō ſua cauſa uenerandus eſt. Nō poſſum ni-
ſi uolentem recipere,niſi orantem audire,niſi profitentē ſignare. Simplicita
te quærendus eſt, confeſſione diſcendus eſt, charitate amandus eſt, timo-
re uenerandus eſt,uoluntatis probitate retinendus eſt. At uero quid iſtud
quòd ſacerdotes timere deū uinculis coguntur, pœnis iubentur, ſacerdotes
carceribus cōtinentur,plebs in cuſtodiam catenati ordinis conſtricta diſpo
nitur,

nitur,uirgines nudantur ad pœnam, ſacrata deo corpora publico expoſita conſpectui,ad fructũ ſpectaculi & quæſtionis aptantur? Cogunt, nempe nõ ut Chriſtiani omnes ſint,ſed ut Ariani,& cõfeſſam in deo fidem ad cõſortium piaculi ſui ſceleris compellunt. Autoritate etiam nominis ſui,in errorem imperatorem tranſducunt,rectum affirmantes,ut ſub ſpecie timoris dei,in hac peruerſitate ſubditos ſibi tradant, quæſtiones poſcunt,iudiciorũ ſubſidia deſiderant,autoritatẽ regiam implorant,& nec ſic peruerſitatẽ ſceleris ſui erubeſcunt, extorquere cõniuentiam plebium,nec cogi de iure potuerunt. Hæc ſi de ueteribus chartulis prolata ætatis noſtræ tempus inſtruerent,ambigendum,ut opinor, tantis de rebus fuiſſet,& cũ ab alijs quibuſq; pronunciari poſceretur, reus quereretur in fidem literarũ, in iudiciũ uitam,in accuſatorũ fidem,in ipſius quoq; hominis mores atq; actus. Moueret enim abſolutionem eius Arianorũ iuncta damnatio,magniq; periculi eſſet iudicium ſimul cum reatus & innocentiæ nõ ſuſcepta rurſum inquiſitione diſſoluere,totaq; in patrocinium ſuum cum fidei doctrina autoritas ſibi antiquitatis aſſiſteret. At cum ipſi qui tunc Ariani hęretici damnati ſunt, rem exagitent,turbent omnia,omnesq; ex poteſtate & ambitione corrumpant,& Athanaſius ſi fuit,eſſe adhuc reus poteſt,teſtes loquantur,uideant iudices,fidei doctrina præceptis Euangelicis atq; apoſtolicis eluceat. Quæ obtuſio intelligentiæ eſt? quæ cordis hebetudo? quæ obliuio ſpei? quæ mors ſcelerũ? quod odium ueritatis? in damnatorũ fauorem, dei amorem tranſducunt. Venio nunc ad id quod recens geſtũ eſt, in quo ſe etiam profeſſio ſceleris ex ſecreto artis ſuæ dedignata eſt continere. Euſebius Vercelleſis epiſcopus, eſt uir omni uita deo ſeruiens,hic poſt Arelatenſem ſynodum cũ Paulinus epiſcopus tantis iſtorũ ſceleribus contraiſſet, uenire Mediolanum præcipitur,collecta iam illic malignantium ſynagoga,decem diebus ad eccleſiam eſt uetitus accedere,dum aduerſus tam ſanctũ uirum maliciose peruerſa conſumit. Soporatis deinde conſilijs omnibus,ubi libitum eſt,aduocatur. Adeſt unà cum Romanis clericis, & Lucifero Sardiniæ epiſcopo,conuentis ut in Athanaſiũ ſubſcriberent,ait de ſacerdotali fide prius oportere conſtare,compertos ſibi quoſdam ex his qui adeſſent,hęretica labe pollutos, expoſitam fidem apud Niceam, cuius ſuperius meminimus, poſuit in medio,ſpondens omnia ſe quæ poſtularent,eſſe facturũ,ſi pro fidei profeſſione ſcripſiſſent. Dionyſius Mediolanenſis epiſcopus chartam primus accepit: ubi profiteri ſcribendo cœpit, Valens calamũ & chartam è manibus eius uiolenter extorſit,clamans nõ poſſe fieri, ut aliquid inde gereretur. Res poſt clamorem multũ deducta in conſcientiam plebis eſt,grauis omniũ dolor ortus eſt,impugnata eſt à ſacerdotibus fides. Verentes igitur illi populi iudiciũ,è dominico ad palatium tranſeũt. Cuiuſmodi ſententiam in Euſebium longe antequàm eccleſiam ingrederetur,ſcripſerint,de ſe loquitur ipſa ſententia.

Et hic liber uidetur imperfectus.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, AD CONSTANTIVM AVGVſtum liber, quem Conſtantio ipſe tradidit.

NOn ſum neſcius pijſſime imperator, ea quæ de nõnullis negocijs ad conſcientiæ publicæ audientiam proferantur, pro dignitate eorum qui eloquuntur, uel grauia exiſtimari ſolere, uel leuia, dum diſtantibus opinionibus, ambiguam ſententiam ad ſtudium intelligentiæ promouet hominis contemptus aut gratia. Sed mihi apud te de diuina re pia dicturo, nullus uulgatæ conſuetudinis metus eſt, quia cũ ſis bonus ac religioſus, nec uiciũ iudicij apud prudentes religionum, quid à quo audiat, ſed an quæ audiat ſint religioſa, dijudicet. Et quia mihi à deo de præſentia tua opportunitas præſtita eſt, nec erga hæc quidem conſcientiæ meæ ceſſauit officium, ut in eum quem apud te habeo de religione ſermonem, indignitas fortè aliqua tecum loquentis offendat, Epiſcopus ego ſum in omnium Gallicarum eccleſiarum atq; epiſcoporum cõmunione, licet in exilio permanens, & eccleſiæ adhuc per presbyteros meos communionem diſtribuens. Exulo autem non crimine, ſed factione, & falſis nuncijs ſynodi apud te imperatorem pium, nõ ob aliquam criminum meorum cõſcientiam per impios homines delatus. Nec leuem habeo querelæ meæ teſtem dominum meum religioſum Cæſarem tuum Iulianum, qui plus in exilio meo à malis cõtumeliæ, quàm ego iniuriæ pertulit. In promptu enim ſunt pietatis ueſtræ literę, falſa autem eorum omnia, qui in exilium meum procurauere, non in obſcuro ſunt. Ipſe quoq; uel miniſter, uel autor geſtorum omnium intra hanc urbem eſt. Circunuentum te Auguſtum, illuſumq́; Cęſarem tuum, ea confidens conſcientiæ meæ conditione, patefaciam, ut ſi indignum aliquid non modo epiſcopi ſanctitate, ſed etiam laici integritate geſſiſſe docear, nõ iam ſacerdotium per ueniam expectem, ſed intra pœnitentiam laici conſeneſcam. Hæc autẽ dignantiſſime imperator, arbitrio tuo derelinquo, quatenus & quomodo me iubes loqui, & ea quæ maxime tecum in tempore hoc agenda ſunt, proſequar. Dabis quidem id in pręſens inſtructionis ad cauſam, ut præſentem eum, cuius miniſterio exulo, uſq; ad confeſſionem falſorum quæ geſſit, adducam. Sed nihil de eo, niſi cũ iuſſeris, loquar. Nunc autẽ quia mihi metus eſt de mundi periculo, de ſilentij mei reatu, de iudicio dei, quur autẽ eſt deſperandũ de uita, de immortalitate nõ tam mea quàm tua, uniuerſorumq́;? Quæ quia mihi cum plurimis communis eſt, hæc à me communis ſpei expectatio eſt. Recognoſce fidem quam olim, optime ac religioſiſſime imperator, ab epiſcopis optas audire, & nõ audis. Dum enim à quibus ea requi-

ritur

ritur,ſua ſcribunt,& non quæ dei ſunt prædicant, orbem æternum erroris, & redeuntis in ſe ſemper certaminis circumtulerunt. Oportuerat enim humanæ infirmitatis modeſtia omne cognitionis diuinæ ſacramentum illis tantum conſcientiæ ſuæ finibus cõtineri,quibus credidit, neq; poſt confeſſam & iuratam in baptiſmo fidem in nomine patris,& filij, & ſpiritus ſancti quicquam aliud uel ambigere, uel innouare, ſed quorundam aut præſumptio aut facilitas,aut error,apoſtolicæ doctrinę indemutabilem conſtitutionem partim fraudulenter cõfeſſa eſt,& partim audacter egreſſa,dum in confeſſione patris,& filij,& ſpiritus ſancti,ueritate naturalis ſignificationis eludit,ne id maneret in ſenſu,quod in regenerationis ſacramẽto eſt confitendum.Ob hoc penes quorundam conſcientiam nec pater pater,nec filius filius,nec ſpiritus ſanctus ſpiritus ſanctus eſt.Sub cuius neceſſitatis tanquam improbabili occaſione ſcribendæ atq; innouandæ fidei exinde uſus inoleuit,qui poſtquam noua potius cœpit cõdere, quàm accepta retinere, nec ueterata defendit,nec innouata firmauit,& facta eſt fides temporũ potius quàm euangeliorum, dum & ſecundum annos ſcribitur, & ſecundum confeſſionem baptiſmi nõ tenetur.Periculoſum nobis admodum, atq; etiam miſerabile eſt,tot nunc fides exiſtere,quot uoluntates: & tot nobis doctrinas eſſe,quot mores:& tot cauſas blaſphemiarum pullulare, quot uitia ſunt, dum aut ita fides ſcribuntur, ut uolumus, aut ita ut uolumus,intelliguntur:& cum ſecundum unum deum & unum dominum, & unum baptiſma, etiam fides una ſit, excedimus ab ea fide quæ ſola eſt, & dum plures fiunt,ad id cœperũt eſſe,ne ulla ſit:Conſcij enim nobis inuicem ſumus, poſt Niceni cõuentus ſynodum,nihil aliud quàm fidem ſcribi,dum in uerbis pugna eſt,dum de nouitatibus quæſtio eſt, dum de ambiguis occaſio eſt,dum de autoribus querela eſt,dum de ſtudijs certamen eſt,dum in conſenſu difficultas eſt,dum alter alteri anathema eſſe cœpit,propè iam nemo Chriſti eſt. Incerto enim doctrinarum uento uagamur, & aut dum docemus,perturbamus:aut dum docemur,erramus. Iam uero proximi anni fides,quid iam de immutatione in ſe habet? Primum, homouſion decernit taceri,ſequens rurſum*quæ homouſion decernit & prædicat. Tertium deinceps, quæ uſiam ſimpliciter à patribus præſumptam, per indulgentiam excuſat.Poſtremum quartam,quæ non excuſat,ſed cõdemnat. Et quò tandem proceſſum eſt,ut neq; penes nos,neq; penes quenquam ante nos,ſanctum exinde aliquid atq; inuiolabile perſeueret. De ſimilitudine autẽ dei filij ad deum patrem,quod miſerabilis noſtri temporis fides eſt, ne nõ aut ex toto,aut tantũ ex portione ſit ſimilis, egregij ſcilicet arbitri, cœleſtiũ ſacramentorũ cõquiſitores, inuiſibiliũ myſteriorũ profeſſionibus de fide dei calũniamur,annuas atq; menſtruas de deo fides decernimus, decretis pœnitemus,pœnitentes defendimus, defenſos anathematizamus, aut in no-

Fides ſubinde noua in ſcriptis

Idẽ nunc agitur

*Fort.*uſia*

Margin note: *In tã manife-ſto mendo cõ ſentiebãt exẽ-plaria, quũ nemini dubiũ ſit eſſe legẽdum: & mordentes inuicẽ, iam cõſumpti ſumus &c.*

ſtris aliena, aut in alienis noſtra damnamus,* & morientes morũ uice, iam
abſumpti ſumus ab inuicem. Fides deinde quæritur, quaſi fides nulla ſit: fi-
des ſcribenda eſt, quaſi in corde non ſit. Regenerati per fidem, nunc ad fi-
dem docemur, quaſi regeneratio illa ſine fide ſit. Chriſtum poſt baptiſma
diſcimus, quaſi baptiſma aliquid eſſe poſſit ſine Chriſti fide: emendamus,
quaſi in ſpiritum ſanctum peccaſſe ſit uenia. Sed impietatis ipſius hinc uel
præcipue cauſa perpetua eſt, quod fidem apoſtolicam ſeptuplo proferen-
tes, ipſi tamen fidem euangelicam nolumus confiteri, dum impietates no-
ſtras nobis in populis multiloquijs defendimus, & magniloquentiæ uani-
tate aures ſimplicium uerbis fallentibus illudimus, dum euitamus de domi
no Chriſto ea credere, quæ de ſe docuit credenda, & per ſpecioſum pacis
nomen in unitatem perfidiæ ſubrepimus, & ſub reijciendis nouitatibus rur
ſum ipſi nouis ad deum uocibus rebellamus, & ſub ſcripturarum uocabulo
non ſcripta mentimur, uagi, prodigi, impij, dum & manentia demutamus,
& accepta perdimus, & irreligioſa præſumimus. Quod hyeme undoſo ma
ri obſeruari à nauigantibus maxime tutum eſt, ut naufragio deſæuiente, in
portum ex quo ſoluerant, reuertantur: uel incautis adoleſcentibus cõuenit,
ut cum in tuenda domo ſua mores paternæ obſeruantiæ tranſgreſſi, profu
ſa libertate ſua uſi ſunt, iam ſub ipſo amittendi patrimonij metu ſolus illis
ad paternam conſuetudinem neceſſarius & tutus recurſus eſt, ita inter hæc
fidei naufragia cœleſtis patrimonij iam penè profligata hæreditate, tutiſſi-
mum nobis eſt, primam & ſolam euangelicam fidem confeſſam in baptiſ-
mate, intellectamq; retinere, nec demutare quod ſolum acceptum atq; au-
ditum habeo bene credere, non ut ea quæ ſynodo patrum noſtrorum con
tinentur, tanquam irreligioſe & impie ſcripta damnanda ſint, ſed quia per
temeritatem humanam uſurpantur ad cõtradictionem, quod ob hoc ſub
nomine nouitatis euangelium negaretur impericuloſe, tanquam ſub emen
datione innouetur. Quod emendatum eſt, ſemper proficit, ut dum omnis
emendatio diſplicet, emendationem omnem emendatio conſequuta con-
demnet, ac ſi iam, quicquid illud eſt, non emendatio aliqua ſit emendatio-
nis, ſed cœperit eſſe damnatio. In quantum ego nunc beatæ religioſæq; uo
luntatis uere te domine Conſtanti imperator ádmiror, fidem tantũ ſecun-
dum ea quæ ſcripta ſunt, deſiderantem: & merito planè ad illa ipſa unigeni
ti dei eloquia feſtinans, ut imperatoriæ ſolicitudinis capax pectus etiam di-
uinorum dictorum conſcientia plenum ſit. Hoc qui repudiat, antichriſtus
eſt, & qui ſimulat, anathema eſt. Sed unum hoc ego per hanc dignationis
tuæ ſynceram audientiam rogo, ut præſente ſynodo quæ nunc de fide liti-
gar, paucis me de ſcripturis euangelicis digneris audire, & loquar tecum de
uerbis domini mei Ieſu Chriſti, cuius uel exul ſum, uel ſacerdos. Habent
enim uaſa teſtea non ignobiles theſauros, & infirmiora corporum magis

reuerenda ſunt,& apud nos modo deũ indocti piſcatores locuti ſunt: Su/per humilem & trementem uerba ſua, ſecũdum prophetam, deus reſpicit. Fidem imperator quęris, audi eam non de nouis chartulis, ſed de dei libris: ſcito eam poſſe etiam in occidente donari, unde uenie͂tes in regno dei, cum Abraham, & Iſaac, & Iacob recumbent. Memento eam non in quæſtione philoſophiæ eſſe, ſed in euangelij doctrina. Non tam mihi rogo audienti/am, quàm tibi, atq; eccleſijs dei. Ego enim penes me habeo fidem, exterio/re non egeo. Quod accepi, teneo, nec demuto quod dei eſt. Sed memento tamen, neminem hæreticorum eſſe, qui ſe nunc nõ ſecundũ ſcripturas præ/dicare ea quibus blaſphemat, mentiatur. Hinc enim Marcellius, uerbũ dei cum legit, neſcit: hinc Photinus, hominem Ieſum Chriſtum cum loquitur, ignorat: hinc & Sabellius, dum quòd ego & pater unum ſumus, non intel/ligit, ſine deo patre, & ſine deo filio eſt: hinc & Montanus per inſanas fœ/minas ſuas paracletum alium defendit: hinc & Manichæus & Marcion le/gem odit, quia litera occidit, & mundi princeps diabolus eſt. Omnes ſcrip/turas ſine ſenſu loquuntur, fidem ſine fide prætendũt. Scripturæ enim non in legendo ſunt, ſed in intelligendo: neq; in præuaricatione ſunt, ſed in cha/ritate. Audi, rogo, ea quæ de Chriſto ſunt ſcripta, ne ſub eis ea quæ nõ ſcri/pta ſunt prædicentur. Summitte ad ea quæ de libris locuturus ſum, aures tuas, fidem tuam ad deum erigas. Audi quod proficit ad fidem, ad unita/tatem, ad æternitate͂. Locuturus ſum tecum cum honore regni & fidei tuæ, omnia ad orientis & occidentis pacem profutura, ſed publica cõſcientia ſub ſynodo diſſidenti ſub lite famoſa. Prætermitto interim pignus futuri apud te ſermonis mei, non aliqua ad ſcandalum, neq; quæ extra euangeliũ ſunt, defendam: ſed intelliges à me in ſacramento ſolius dei ueri, & quem miſit Ieſum Chriſtum, prædicari unum deum patrem, ex quo omnia: & unũ do/minum Ieſum Chriſtum, per quem omnia, natũ ex deo, qui eſt ante tem/pora æterna, & erat in principio apud deum deus uerbum, qui eſt imago dei inuiſibilis, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: qui cum in forma dei eſſet, humilians ſe ſalutis noſtræ cauſa, formam ſerui ex conceptu ſpiritus ſancti de uirgine accepit, factus obediens uſq; ad morte͂, mortem autem crucis: & poſt reſurrectionem mortis deinde in cœleſtibus ſedens, aderit iudex uiuorum & mortuorum, & rex omnium ęternorum ſe/culorum. Eſt enim unigenitus deus, & deus uerus, & deus magnus, ſuper omnia deus, & omnis lingua confitebitur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria dei patris eſt. Hæc ego in ſpiritu ſancto ita credidi, ut ultra hanc de domino Ieſu Chriſto fidem non poſſim doceri: non per hæc adimens pa/trum fidei religionem, ſed ſecũdum regenerationis meæ ſymbolum, & do/ctrinæ euangelicæ ſcientiam, ab ea iuxta iſta non diſſonans.

Et hic liber uidetur minutus.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, CONTRA ARIANOS, VEL AVXENTIVM MEDIOLANENSEM, LIBER.

DIlectiſsimis fratribus in fide paterna manentibus,& Arianam hæreſim deteſtantibus epiſcopis, & omnibus plebibus,Hilarius cõſeruus ueſter ſalutē. Specioſum quidem nomen eſt pacis,& pulchra eſt opinio unitatis, ſed quis ambigat eam ſolam eccleſiæ atq; Euangeliorũ unitam pacem eſſe quæ Chriſti eſt? Quã ad apoſtolos poſt paſſionis ſuæ gloriam eſt locutus,quam ad ęterni mandati ſui pignus cõmendauit abiturus,hanc nos fratres dilectiſſimi, & amiſſam quærere,& turbatam componere,& repertam tenere curauimus.Sed huius ipſius temporis noſtri peccata non meruerunt, nec imminentis antichriſti præuij miniſtriq; ſunt paſſi,qui pace ſua,id eſt,impietatis ſuæ unitate ſe iactant,agentes ſe non ut Chriſti epiſcopos,ſed antichriſti ſacerdotes. Ac ne maledicis uerborũ in eos uti conuitijs arguamur,cauſam perditionis publicæ, ne cuiquam ignorata ſit,non tacemus antichriſtos plures eſſe, etiam apoſtolo Ioanne prędicante,cognouimus. Quiſquis enim Chriſtum,qualis ab apoſtolis eſt prædicatus,negauit,antichriſtus eſt. Nominis antichriſti proprietas eſt,Chriſto eſſe contrarium.Hoc nunc ſub opinione falſę pietatis efficitur, hoc ſub ſpecie prædicationis euãgelicæ prædicatur,ut dominus Ieſus Chriſtus,dum prædicari creditur,denegetur. Ac primum miſerari licet noſtræ ætatis laborem,& pręſentium temporum ſtultas opiniones congemiſcere, quibus patrocinari deo humana creduntur, & ad tuendam Chriſti eccleſiam ambitione ſeculari laboratur. Oro uos epiſcopi, qui hoc uos eſſe creditis,quibus nam ſuffragijs ad prædicandum euangelium apoſtoli uſi ſunt? quibus adiuti poteſtatibus Chriſtũ prædicauerũt,genteſq; ferè omnes ex idolis ad deum tranſtulerunt? An ne aliquam ſibi aſſumerent è palatio dignitatem, hymnum deo in carcere, inter catenas,& poſt flagella cantãtes? Edictiſq; regis Paulus cum in theatro ſpectaculũ ipſe eſſet, Chriſto eccleſiam cõgregabat? Nerone ſe,credo,aut Veſpaſiano,aut Decio patrocinantibus tuebatur,quorũ in nos odijs confeſſio diuinæ prędicationis effloruit. Illi manu atq; opere ſe alentes, intra cœnacula ſecretaq; coëuntes, uicos & caſtella genteſq; ferè omnes terra ac mari contra ſenatuſconſulta & regum edicta peragrantes,claues,credo,regni cœlorum non habebant? Aut non manifeſta ſe tum dei uirtus contra odia humana porrexit, cum tanto magis Chriſtus prædicaretur,quanto magis prædicari inhiberetur? At nunc, proh dolor, diuinã fidem ſuffragia terrena commendant,inopſq; uirtutis

Nūc idem fit maxime

ſuæ

ſuæ Chriſtus,dum ambitio nomini ſuo conciliatur,arguitur. Terret exilijs & carceribus eccleſia,credicꝗ ſibi cogit,quæ exilijs & carceribus eſt credita: pendet ad dignationem communicantium,quæ perſequentium eſt conſecrata terrore:fugat ſacerdotes,quæ fugatis eſt ſacerdotibus propagata: diligi ſe gloriatur à mūdo,quę Chriſti eſſe nō potuit,niſi eam mundus odiſſet. Hæc de comparatione traditæ nobis olim eccleſiæ * nuncꝗ deperditæ, res ipſa quæ in oculis omnium eſt atq; ore,clamauit. Quid autem illud ſit quod ignorandū ultra non ſit,breuiter exponatur. Secundū placitam deo plenitudinem coartata ſunt tempora. incircunſcripta enim ratio eorū cœleſtibus libris docetur,ac neceſſe eſt in ipſam nos ętatē antichriſti incidiſſe, cui ſecundum Apoſtolum miniſtris ſatanæ in lucis ſe angelū transformantibus,ab omnium ferè ſenſu & conſcientia is qui eſt Chriſtus aboletur. Vt enim erroris affirmatio certa ſit, incerta uero opinio antefertur: ſitcꝗ antichriſto iam peruium,Chriſtū eum eſſe ſe falleret,de quo nunc uſq;* diſceſſum ſit.Hinc illæ uariæ opiniones, hinc ſub unius Chriſti fide prædicatio plurimorū,hinc Arij ſpiritus nuper ex angelo diaboli in lucis angelū transfiguratus,cuius hæreditas*nominis ad Valentem,Vrſatium, Auxentium, Germinium,Caium ſucceſſit atq; defluxit:nam ipſi nunc Chriſtū nouum, per quem antichriſtus ſubreperet, intulerunt. Nolunt enim hunc ſuū Chriſtum non eiuſdem diuinitatis eſſe,cuius & pater eſt, ſed eſſe eum præſtantem cæteris alijs creaturis creaturam, eumcꝗ per uoluntatem dei ex nihilo ſubſtitiſſe, & eum ante omnia quidem ſecula, & ante omne omnino tempus natum ex deo deum eſſe,ſed non ex ſubſtantia dei eſſe,neq; diuinæ in eo natiuitatis maieſtatiſcꝗ eius, quæ dei eſt,intelligendā ueritatē, ne quàm uerus ſit deus qui pater eſt,tam uerus ſit deus qui filius eſt. Vt id quod unum eſſe filius & pater in euangelijs prędicātur, in uoluntatis tantum ſit & charitatis ſocietate,non in diuinitatis ueritate:quæ ſi in filio non eadem eſt ipſa illa quæ dei eſt,ut in confeſſione fidei deus unus ſit,quur dominum filium,quur ante tempora & ſecula confitentur? niſi quia dei nomen ſancto cuicꝗ per indulgentiā eſt deſtinatū, & regenerati omnes uere dei filij ſunt, & angeli omnes per Chriſtum utiq; conditi,*ante tempora,& ante omnia omnino ſecula ſunt creati. Verū antichriſtum arbitror minori inuidia intro ducendum,miſeriſcꝗ credendum. Tribuunt Chriſto dei nomen, quia hoc & hominibus ſit tributum. Fatentur dei uere filium, quia ſacramento baptiſmi uere dei filius unuſquiſcꝗ perficitur. Ante tempora & ſecula confitentur,quod de angelis atq; diabolo eſt non negandum. Ita domino Chriſto ſola illa tribuuntur, quæ ſunt uel angelorum propria,uel noſtra. Cæterum quod deo Chriſto legitimum & uerum eſt,Chriſtus deus uerus,id eſt,eadem eſſe filij quę patris diuinitas, denegatur. Et huius quidem uſq; adhuc impietatis occaſio per fraudem perficitur, ut iam ſub antichriſti ſacerdoti-

Nunc incendijs

** Legendum, nūc quàm deperditæ, licet reclamātibus exemplaribus*

Alś diſſenſum*

Alś omnis*

Alś non*

bus Chriſti populus non occidat, dum hoc putant illi filij dei eſſe, quod uocis eſt. Audiunt deum Chriſtum, putant eſſe quod dicitur. Audiunt filium dei, putant in dei natiuitate ineſſe dei ueritatem. Audiunt ante tempora, putant id ipſum ante tempora eſſe, quod ſemper eſt. Sanctiores aures plebis, quàm corda ſunt ſacerdotũ. Si deum uere Ariani prædicant, Chriſtum deum ſine fraude confeſſi ſunt: quòd ſi deum dicunt & negant uerum, tribuunt nomen, adimunt ueritatem. Quanquam igitur impijſſimis eorum blaſphemijs plenæ omnes eccleſiarum chartæ, plenięꝗ iam libri ſunt, quid proxime tamen acciderit, nõ tacendum eſt. Cum edicto graui ſanctus rex perturbari eccleſiam Mediolanenſium, quę deum uerum Chriſtum, & unius cum patre diuinitatis & ſubſtantiæ confitetur, ſub unitatis ſpecie & uoluntate iuſſiſſet, etiam importuna interpellatione ſuggeſſi, Auxentium blaſphemum eſſe, & omnino hoſtem Chriſti habendum, atq; adieci, eum aliter credere quàm rex ipſe, aut alij omnes haberent. Quibus rebus permotus, audiri nos à quæſtore & magiſtro præcepit. Conſidentibus unà nobis cum epiſcopis ferè decem, primumꝗ, ut in foro ſolet, de perſona calumniatus eſt, damnatum me à quodam Saturnino, audiri ut epiſcopũ non oportere. Non eſt nunc temporis, quid ad hæc reſponſum ſit enarrare, ſed qui tum audiebant, de fide potius, ut regi placuerat, agitandum eſſe decernũt. Cumꝗ iam in arcto eſſet negandi periculo, credere ſe Auxentius Chriſtũ deum uerum, & unius cum deo patre diuinitatis & ſubſtantiæ eſt profeſſus. Placuit igitur hoc ſcribi, & ne memorijs audientium quæ dicta eſſent, elaberentur, continuo libellum regi per quæſtorem offero, quo quid conueniſſet, contineretur: & ne quid mentiri arguar, eiuſdem exempla ſubieci. Placet omnibus Auxentium hæc ipſa profiteri frequẽter, qui ut ipſe ſcriberet, eſt coactus. Qui diu conſilia ſua uerſans, callidiſſime fidem regis eludit, dat ſcripturam ſtilo antichriſti compoſitam. Nam primum ea quæ Niceæ Thraciæ omnium impietas ex ſe ſoluiſſet, ſancta eſſe teſtatur, uim ſcilicet illatam epiſcopis, fidem eſſe ueræ confeſſionis affirmans. Negat quoq; ſe ſcire Arium, cum in Alexandria in Ariana eccleſia, cui Gregorius præerat, presbyter eſſe cœpiſſet. Sed de Ariminenſi ſynodo, quæ ab omnibus eſt religioſe diſſoluta, nihil dicamus, tantũ diaboli commenta pandenda ſunt. Cum placuiſſet igitur ſcribi deum uerum eſſe Chriſtum, & unius cum patre diuinitatis eſſe atq; ſubſtantiæ, ponitur talis ab eo, ut à callidiſſimo diabolo, ſententia, quæ ſignificaret Chriſtum ante omnia tempora natum deum uerum filium, ut ſecundum Arianos ueritas ad filium, non ad deum referretur. Et ut longe maior differentia huius ſignificationis exiſteret, ſubijcitur: Ex uero deo patre, ut in patre dei ueritas eſſet, in Chriſto ueritas tantum filij ſcriberetur. Dehinc procedẽte ſermone, unà ab Auxẽtio diuinitas prædicatur, & in ea non confitetur & filiũ, ut in ſolo patre, nõ etiam in filio

Tantũ initiũ poſuit exemplorum

eſſet

eſſet ſola una diuinitas. Spargitur uero per populos, Auxentiũ uerum de-um Chriſtum, & unius cum patre diuinitatis ac ſubſtantiæ eſſe ſcripſiſſe, neq; expoſitę per me fidei diſſidere ſententiã, poſtq; ad cõmunionem eius rex pro fidei ſuę ſynceritate aduenit. Sed cum hoc myſteriũ impietatis diu occultatum iam non taceretur, dicerentq; fingi omnia, fidem negari, deum atq; homines illudi, iubeor de Mediolano proficiſci, cum conſiſtendi mihi in ea inuito rege eſſet nulla libertas. Hęc igitur fratres, quibus dei iudicium in metu eſt, ita geſta eſſe ſignifico. Auxentius quod negare timuit, noluit cõfiteri: nam expoſitionis ipſius exemplar ſubieci.*Si idem ſcripſit, arguite fallentem: ſi uero aliud ſcripſit q̃ profeſſus eſt, intelligite iam Chriſtũ per eum alium, id eſt, antichriſtum prædicari. Luſit quidem ille uerbis, quibus poſſit fallere electos, ſed patet impietatis tantæ profeſſio. Negat ſe duos deos prædicare, quia non duo patres ſunt. Quis ſecundum hæc non uidet unius dei confeſſionem idcirco tantũ patri propriam eſſe, quia ſolus eſſet? Vnde & ille ſatanæ ſtilus extitit: Noui unũ ſolum uerum deum patrem. Et poſt maleuolas ſignificationes: Similem, inquit, ſecundum ſcripturas fili-um genitori ſuo patri. Si uſquam in ſanctis uoluminibus hoc ſcriptum eſt, habet innocentię profeſſionem. Si ueritate diuinitatis pater & filius unum ſunt, quid ſimilitudinis imperfecta opinio anteferetur? Imago quidem dei Chriſtus eſt, ſed & hominẽ imaginem dei eſſe non dubiũ eſt, cum ad ima-ginem & ſimilitudinem dei Adam factus ſit. Quid tu hæres Arij, Chriſto tantũ noſtra cõcedis? Quid regem, quid comites, quid dei eccleſiam patris tui, id eſt, ſatanæ, arte circumuenis? Chriſtũ deum dicis, quid fallis in nomi-ne? Nega Moſen Pharaoni deum dictũ, Chriſtũ filium & primogenitum dei loqueris. Nega primogenitum filium Iſraël deo eſſe, Chriſtũ ante tem-pora natum aſſeris, & creatum. Nega diabolũ ante tempora & ſecula ſub-ſtitiſſe, Chriſtũ ſimilem patri memoras. Nega ad imaginem & ſimilitudi-nem dei hominem eſſe cœpiſſe, ſolũ in Chriſto quod eſt denegas, ne deus uerus & unius cum patre diuinitatis atq; ſubſtãtiæ ſit, & ſolitus es unà cum magiſtris tuis me hæreticũ arguere. Expone quibus potes literis, impietatis meæ cauſam, & blaſphemiarũ mearum titulum propone. Mihi autem an-tichriſtus eſt, qui unius diuinitatis eſſe filium cum patre non confitetur, quiq; non ita unum deum uerum patrem prædicat, ut ueritas quoq; diui-nitatis non intelligatur in filio. Si igitur unius diuinitatis Chriſtus & deus ſunt, quur hoc non ſimpliciter ſcripſiſti? Si tibi non ſunt, quur hoc non ſim pliciter denegaſti? Arcanum igitur tam peſtiferi myſterij optaſſem fratres ipſe potius quàm per literas reuelare, & omnes blaſphemias Auxentij uerbis ſingulis explicare: uerum quia id non licet, ſaltem unuſquiſq; quod ſibi placet intelligat. Multa alia proferre eccleſiæ me pudor inhibet, & committere epiſtolæ Arianorum blaſphemiarum dedecora pertimeſco.

Deeſt exẽplar

Angeli ante mũdũ creati

Vnum moneo,cauete antichriſtum. male enim uos parietum amor cepit,
male eccleſiam dei in tectis ædificijſq́ ueneramini, male ſub his pacis no-
men ingeritis. An ne ambiguum eſt,in his antichriſtũ eſſe ſeſſurum? Mon-
tes mihi,& ſyluæ,& lacus,& carceres,& uoragines ſunt tutiores,in his enim
prophetæ aut manentes, aut demerſi, dei ſpiritu prophetabant. Abſiſtite
ab Auxentio ſatanæ angelo,hoſte Chriſti uaſtato,perdito fidei negatore,
quam ſic eſt regi profeſſus,ut falleret:ſic fefellit,ut blaſphemaret. Congre-
get nunc ille quas uolet in me ſynodos,& hæreticum,ut ſæpe iam fecit, pu-
blico titulo proſcribat, & quantam uolet iram in me potentium moliatur,
mihi certe ille nunquam aliud quàm diabolus erit,quia Arianus eſt. Neq;
pax aliquorum unquam optabitur,niſi eorum, qui ſecundum patrum no-
ſtrorum apud Niceam tractatum,anathematizatis Arianis, Chriſtum de-
um uerum prædicabunt.

AVXENTII MEDIOLANENSIS EPISTOLA.

Beatiſſimis ac glorioſiſſimis imperatoribus, Valentinia-
no ac Valenti Auguſtis, Auxentius epiſcopus eccleſiæ
catholicę Mediolanenſium. Ego quidem pijſſimi im-
peratores,exiſtimo non oportere ſexcentorũ epiſcopo-
rum unitatem poſt tantos labores ex contentione pau-
corũ hominũ refricari, abiectis decretis ante annos de-
cem,ſicut & ſcripta manifeſtant. Sed & ſi aliqui è plebe, qui nunq́ cõmuni-
cauerant,neq; his qui ante me fuerunt epiſcopis, nunc amplius excitati ab
Hilario & Euſebio,perturbantes quoſdam,hæreticũ me uocauerunt. Iuſſit
uero pietas ueſtra cognoſcere de his uiros laudabiles quęſtorem & magi-
ſtrum,& ſicut prędixi non eos perſonã habere accuſatorũ,aut iudicare,qui
ſemel depoſiti ſunt,dico autẽ Hilariũ,& qui ei cõſentiunt: tamen obediens
ſerenitati ueſtræ,proceſſi manifeſta re, falſa dicẽtibus & blaſphemantibus
& uocantibus me Arianũ, & quaſi non confitentem Chriſtum filium dei
deum eſſe. Expoſui amicis pietatis ueſtræ meã confeſſionem, primum ſa-
tisfaciens,quia nunq́ ſciui Arium,non uidi oculis,non cognoui eius doctri-
nam: ſed ex infantia quemadmodum doctus ſum, ſicut accepi de ſanctis
ſcripturis credidi, & credo in unũ ſolum uerum deum patrem omnipoten-
tem, inuiſibilem, impaſſibilem,immortalem: & in filium eius unigenitum
dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum,ante omnia ſecula & ante omne princi-
pium natũ ex patre deũ,ex uero deo patre,ſecundum quod ſcriptum eſt in
euangelio: Hæc eſt autẽ uita æterna,ut cognoſcant te ſolũ uerum deum, &
quem miſiſti Ieſum Chriſtũ. Per ipſum enim omnia facta ſunt, uiſibilia &
inuiſibilia. Qui deſcendit de cœlis uoluntate patris propter noſtrã ſalutem;

natus

natus de ſpiritu ſancto ex Maria uirgine ſecundum carnem, ſicut ſcriptum eſt,& crucifixum ſub Pontio Pilato, ſepultum,tertia die reſurrexiſſe,aſcendiſſe in cœlis,ſedere ad dexteram patris, uenturum iudicare uiuos & mortuos.Et in ſpiritum ſanctum paracletum,quem miſit dominus & deus noſter ſaluator Ieſus Chriſtus diſcipulis ueritatis ſpiritū. Sic credidi, & credo ſicuti & aſcendēs in cœlis unicus filius dei tradidit diſcipulis dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Duos autem deos nunquam prædicaui, nec enim ſunt duo patres, ut duo dij dicantur,nec duo filij, ſed unus filius ex uno patre, ſolus à ſolo, deus ex deo,ſicut ſcriptum eſt: Vnus pater deus,ex quo omnia, & unus dominus Ieſus Chriſtus,per quem omnia, propter quod & unam deitatem prædicamus. Omnes ergo hæreſes quæ aduerſus catholicam fidem ueniunt,ſemper quidem congregati epiſcopi catholici condemnauerunt & anathematizauerunt,ſpecialiter autem cōuenientes Arimino, & inde condemnauimus. Catholicam autem & euangeliorum quam tradiderūt apoſtoli, hanc fideliter cuſtodiuimus. Vt autem pietas ueſtra uerius cognoſceret ea quæ geſta ſunt in concilio Ariminenſi tranſmiſi, & peto ut ea libenter legi præcipiatis. ſic enim cognoſcet ſerenitas ueſtra, quia iam dudum damnati, depoſiti, hoc eſt,Hilarius & Euſebius contendunt ubiq; ſchiſmata facere. Quæ enim bene de ſanctis ſcripturis catholicæ fidei expoſita ſunt, pietas ueſtra peruidet,hæc retractari non oportere.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE SYNODIS FIDEI CATHOLICAE contra Arianos, & præuaricatores Arianis acquieſcentes.

D*Ominis & beatiſsimis fratribus,& coepiſcopis prouinciç Germaniæ primæ & Germaniæ ſecundæ, & primæ Belgicæ & Belgicæ ſecundæ,& Lugdunenſi primæ & Lugdunenſi ſecundæ, & prouinciæ Aquitanicæ,& prouinciæ nouæ Populanæ,& ex Narbonenſi plebibus, & clericis Toloſſanis,& prouinciarum Britanniarum epiſcopis,Hilarius ſeruus Chriſti, in deo & domino noſtro æternā ſalutem. Conſtitutū mecum habebam fratres chariſſimi, in tanto ſilentij ueſtri tempore nullas ad uos eccleſiaſtici ſermonis literas mittere. Nam cum frequēter uobis ex plurimis Romanarum prouinciarū urbibus ſignificaſſem, quid cū religioſis fratribus noſtris orientis epiſcopis,fidei ſtudijq; eſſet, quātaq; ſub occaſione temporalium motuū diabolus uenenato ore atq; lingua mortiferæ doctrinæ ſibila protuliſſet, uerens ne in tanto ac plurium epiſcoporum calamitoſæ impietatis uel erroris periculo taciturnitas ueſtra de pollutæ atq; impiatæ conſcientiæ

Al. *dilectiſſimis*

eſſet

eſſet deſperatione ſuſpecta, nam ignorare uobis frequēter admonitis non licebat, mihi quoq; apud uos tacendum arbitrabar, dominicę ſententiæ ad modũ memor, quæ poſt primam atq; iteratam conuentionem, eos qui etiam ſub teſtimonio eccleſiæ inobedientes exiſterent, haberi ſicut ethnicos publicanoſq; iuſſiſſet. Sed beatæ fidei ueſtræ literis ſumptis, quarum lentitudinem ac raritatem de exilij mei, & longitudine, & ſecretò intelligo conſtitiſſe, gratulatus ſum in domino incontaminatos uos & illæſos ab omni contagione deteſtandæ hæreſeos perſtitiſſe, uoſq; cōparticipes exilij mei, in quod me Saturninus, ipſam conſcientiã ſuã ueritus, circumuento imperatore detruſerat, negata ipſi uſq; hoc tempus toto iam triennio cōmunione, fide mihi ac ſpiritu cohærere, & miſſam proxime uobis ex Syrmienſi oppido infidelis fidei impietatem, non modo nō ſuſcepiſſe, ſed nunciatam etiam ſignificatamq; damnaſſe, neceſſarium mihi ac religioſum intellexi, ut nunc quaſi epiſcopus, epiſcopis mecum in Chriſto communicātibus ſalutaris ac fidelis ſermonis colloquia tranſmitterem, & qui per metum incertorum; conſcientiæ tantum antea meæ, quòd ab his omnibus eſſem liber, gratulabar, nunc iam communis fidei noſtræ integritate gauderem. O glorioſæ conſcientiæ ueſtrę inconcuſſam ſtabilitatem. O firmam fidelis petrę fundamine domum. O intemeratæ uoluntatis illæſam imperturbatamq; conſtantiam. Manſit nanq;, atq; etiam nunc permanet poſt ſynodi Biturenſis profeſſionē, in qua patronos huius hæreſeos ingerēdæ quibuſdam uobis teſtibus denunciaueram, innocens inuiolataq; religio. Expectatis enĩ ſanctæ & indemutabilis perſeuerantiæ glorioſum triumphum, non cedendo Saturnini minis, poteſtatibus, bellis, & cum omnia inchoandæ blaſphemiæ in deũ certamina mouerentur, manenteſq; nunc uſq; mecum in Chriſto fideles, neq; antea ad occaſionē proruptūræ hæreſeos *ceſſiſtis, & nũc omnem eius petulantiam in proruptionis congreſſione fregiſtis. Viciſtis enim fratres, cum ingenti fidei communis gratulatione, & geminã habuit illæſæ conſcientiæ ueſtræ honor gloriam, de integritate ſcilicet conſcientiæ, & de exempli autoritate. Nam fidei ueſtræ imperturbatę inconcuſſæq; fama quoſdam orientalium epiſcopos ſero iam ad aliquem pudorem nutritæ exinde hæreſeos auctæq; commouit: & auditis his quæ aqud Syrmiũ conſcripta impijſſime erant, irreligioſorum audaciæ quibuſdam ſententiarum ſuarum decretis contradixerunt. Et ſi diligenter ſententia hæc expenſa eſſet, fortè totius tractatus mei ratio non fuiſſet ſuſpitioſa. Non enim tacuiſſem illic, quod non niſi cum ſcandalo eſſet audiendum. Et licet non ſine aliquo aurium ſcandalo & piæ ſolicitudinis offenſione reſtiterint, tamen adeo reſtiterũt, ut ipſos illos qui tunc apud Syrmiũ in ſententiam Potamij atq; Oſij, ita ut ipſi conſentientes confirmanteſq; * conſenſerant, ad profeſſionem ignorantiæ erroriſq; compellerent, ut ipſi rurſum ſubſcribendo

Al.* ceſſaſtis

Al.* conceſſerant

damnarent

damnarent,quod fecerant.Quod utiq; ideo fecerant, ut aliud ante damna rent. Sed tenet etiam nunc inuicta fides ueſtra ſpectabilem cóſcientiæ ſuæ gloriam,& nihil ſubdolum,nihil ambiguum,nihil trepidum agere conten/ ta,ſecure in Chriſto libertatis ſuæ profeſſione perſiſtit, ab eorum ſe com/ munione qui epiſcopos blaſphemijs ſuis contradicentes,in exilio detinent abſtinendo, neq; ſe in iniuſti iudicij reatum per aſſenſum diſſimulationis ſubdole aggregando.Nam poſt multum & grauem omnium noſtrum ob eas res quæ irreligioſe ab impijs gerebantur dolorem, ex eo intra nos tan/ tum cómunio dominica cótinetur, ex quo his perturbationibus uexari ec/ cleſia cœpta eſt,ut exulent epiſcopi,demutentur ſacerdotes, plebes terrea/ tur,fides periclitetur,humano arbitrio ac poteſtate doctrinæ dominicę de/ creta ſtatuant. Hoc fides illęſa ueſtra neq; neſcire ſe ſimulat,neq; pati poſ/ ſe profitetur,nó ſe extra conſcientiæ crimen futurá intelligens ex ipſo diſſi/ mulationis aſſenſu.Et quanquam in omnibus quæ geſſiſtis & geritis, con/ ſtantem fidei ueſtrę libertatem & ſecuritatem teſtemini, tamen etiam in eo feruentis ſpiritus ardorem probaſtis, quod nonnulli ex uobis quorum ad me potuerút ſcripta deferri,quæ exinde orientales,fidei profeſſionibus ge/ rant & geſſerút,ſignificari uobis humilitatis meæ literis efflagitaſtis, etiam hoc mihi onus imperitiſſimo atq; indoctiſſimo omniú ex affectu charita/ tis addentes,ut quid ipſe ſuper omnibus dictis eorú ſentiam indicem, cum difficillimum ſit ſenſum ipſum propriæ meæ fidei ſecundum intelligentiæ affectum loquendo proferre, ne dum modo facile ſit intelligétiam eorum quæ abſolute in hoc omni loco legentibus rationem conſilij mei, quam li/ teris complexus ſum,ab alijs dicantur exponere.Oro autem uos per domi ni miſericordiam,ut quia mihi ad uos de diuinis,ut uoluiſtis rebus,& de fi/ dei noſtræ intemerata cóſcientia,erit per literas has ſermo,ne quiſquam de me ante ſermonis conſummationem per literarum exordia exiſtimet iudi candum.Iniquum eſt enim niſi comperta uſq; ad finem ratione dictorum, pręiudicatam ſententiam ex initijs,quorum cauſa adhuc ignoretur afferre, cum non de inchoatis ad cognoſcendum,ſed de abſolutis ad cognitionem ſit iudicandum.Eſt enim mihi nó de uobis, ut dominus ſenſui meo conſci/ us eſt, ſed de quibuſdam nimium apud ſe cautis & prudétibus metus,non intelligentibus per beatum Apoſtolum ſibi,ne ſuperſaperent præceptum, ὑπερφρονεῖν quos uereor nolle omnia ea quorú abſolutio à me in conſummatione erit pręſtanda cognoſci,dum uerú intelligi ex ijs quæ abſoluentur euitant.Sed quiſquis hæc legenda & cognoſcenda ſuſceperit,modú ſibi atq; mihi pati/ entiæ fidelis indulgeat,& uſq; ad abſolutionem uniuerſa percenſeat. Fortè enim omnis hic fidei meæ ſermo præſtabit,ut neque furtiui hæretici quod uolunt fallant, & perfecti catholici quod deſiderant,conſequantur. Obſe/ quor igitur charitatis ueſtræ impatientiſſimæ uolútati, & omnes fides quę

poſt

poſt ſanctam Synodũ Nicenam diuerſis temporibus & locis æditæ ſunt, cum ſententiarum omnium atq; etiam uerborum additis per me expoſitionibus deſtinaui. In quibus ſi quid uitioſum ineſſe intelligetur, nemo mihi uitium poteſt aſſignare dictorum. Internũcius enim, ut uoluiſtis, ſum ipſe, non conditor. Si quid uero rectum atq; ex doctrinis apoſtolicis deprehendetur, nemo ambigit non interpretantis in eo eſſe gloriam, ſed autoris. Ego tamen quę geſta ſunt, fideliter tranſmiſi, uos an catholica, an hæretica ſint, fidei ueſtræ iudicio comprobate. Quanquã enim reſponderi literis ueſtris neceſſarium fuerit, quibus mihi communionem dominicam fidei ueſtræ ſcriptis miſeratis, & quidam etiam ex uobis ad Synodum quæ in Bythynia futura uidebatur acciti, firmiſſima fidei cõſtantia intra communionem ſe meam continentes, ſe à cæteris extra Gallias abſtinerent. Et dignum ſanè erat epiſcopali miniſterio ac uocè, in tanto hæreticorum furore, aliqua uobiſcum per literas piæ fidei conſilia conferre. Non enim cum corporibus noſtris exulans, uinctum ac detentum eſſe potuit dei uerbum, ut non communicari uobiſcum poſſet ubicunque, ſed maxime cum comperiſſem Synodos in Ancyra atq; Arimino congregandas, & ex ſingulis prouincijs Gallicanis binos uel ſingulos eò eſſe uenturos, ea quæ inter nos atq; orientales epiſcopos mutuis ſuſpicionibus detinentur, per me qui in orientis partibus continebar, exponenda uobis licet iam ſcientibus, atq; ędenda exiſtimaui, ut cum hanc prorumpentem à Syrmio hæreſim & uos condemnaſſetis, & illi cum anathemate iudicaſſent, ſciretis tamen in cuius fidei profeſſionem id ipſum quod uos geſſeratis, etiam ab orientalibus epiſcopis eſſet effectum, & uos quos maxime uellem futuris Synodis probabiles elucere, non paterer uno atq; eodem apoſtolicæ fidei ſenſu catholica ſentientes, aliqua ſaltem à catholicæ fidei ſynceritate ignorata uerborũ opinione differre. Et quidem rectum ac conueniens exiſtimo, ut antequam de uerborum ſuſpicionibus ac diſſenſionibus in eo ſermonẽ, ea quæ ab orientalibus epiſcopis aduerſum conſcriptam apud Syrmium hæreſim, dicta & conſtituta ſunt, uerbis quàm poſſim abſolutiſſimis demonſtrem, non quod non ab alijs planiſſime omnia ædita ſint, ſed quod ex Græco in Latinum ad uerbum expreſſa translatio affert plęrunq; obſcuritatem, dum cuſtodita uerborum collatio eandem abſolutionem non poteſt ad intelligentiæ ſimplicitatem conſeruare. Meminiſtis nanq; in ea ipſa ſcripta proxime apud Syrmium blaſphemia, id tentatum ac laboratum fuiſſe, ut dum pater unus & ſolus omniũ deus prędicatur, deus eſſe filius negaretur, & dum de homouſio & homoeuſio taceri decernitur, id decretũ eſſe, ut aut ex nihilo, ut creatura, aut ex alia eſſentia, ut conſequentia creaturarum, & non ex deo patre deus filius natus cõfirmaretur. Tum porrò in eo quod honore, claritate, dignitate, maieſtate pater maior diceretur, id eſſe quæſitũ, ut filius his omnibus

bus quibus pater maior eſt,indigeret.Poſtremo dum ignorabilis natiuitas eius aſſeritur,per hoc ignorãtiæ decretũ neſcire quod ex deo ſit iuberemur. Perinde quaſi iuberi decerniq́ꝫ poſſit, ut quis aut quod ignoraturus ſit ſciat,aut quod ſcierit ignoret.Ipſam aũt ex ſolido impĳſſimę blaſphemiæ peſtem inuitus licet ſubdidi,ut reſponſionũ quę è diuerſo ab orientalibus poſitæ ſunt,abſolutius & uirtus & ratio noſceretur,quibus ſtudĳ fuit, ut ſecundum intelligentiæ ſuæ ſenſum omnibus hæreticorum artibus contrairent.

Exemplũ blaſphemiæ apud Syrmiũ per Oſium & Potamiũ cõſcriptæ. Cum nõnulla putaretur eſſe de fide diſceptatio,diligẽter omnia apud Syrmium tractata ſunt & diſcuſſa,præſentibus ſanctiſſimis fratribus & coepiſcopis noſtris,Valente,Vrſatio & Germinio.Vnum cõſtat deum eſſe omnipotentem patrem,ſicut per uniuerſum orbem creditur, & unicũ filiũ eius Ieſum Chriſtum dominũ, ſaluatorem noſtrũ,ex ipſo ante ſecula genitum. Duos autẽ deos nec poſſe nec debere prædicari, quia ipſe dominus dixit: Ibo ad patrem meum & patrem ueſtrũ,deum meum & deum ueſtrũ.Ideo omniũ deus unus eſt,ſicut apoſtolus docuit: An Iudæorum deus tantum? nõnne & gentium? imò & gentium. Quoniam quidem unus deus qui iuſtificat circuncifionem ex fide,& præputiũ per fidem.Sed & cætera conuenerunt,nec ullam habere potuerunt diſcrepantiam. Quod uero quoſdam aut multos mouebat de ſubſtantia, quæ Græce uſia appellatur,* id eſt, ut expreſſius intelligatur,homouſion dicitur,aut homoeouſion, nullam omnino fieri oportere mentionem. Nec quenq́ꝫ prædicare*eadem eſſe ratione,quod nec in diuinis ſcripturis contineatur, & quod ſuperbi nominis ſcientia ſit, nec quiſquam poſſit natiuitatem filĳ enarrare, de quo ſcriptũ eſt: Generationem eius qui enarrabit? Scire autem manifeſtum eſt ſolum patrem,quomodo genuerit filium ſuum,& filium quomodo genitus ſit à patre.Nulla ambiguitas eſt,maiorem eſſe patrem.Nulli poteſt dubium eſſe, patrem honore,dignitate,claritate,maieſtate, & ipſo nomine patris maiorem eſſe,filio teſtante: Qui me miſit,maior me eſt.Et hoc catholicum eſſe, nemo ignorat,duas perſonas eſſe patris & filĳ, maiorem patrẽ,filium ſubiectum,cum omnibus his quæ ipſi pater ſubiecit. Patrem initium non habere,inuiſibilem eſſe,immortalem eſſe,impaſſibilem eſſe.Filium autem natum eſſe ex patre,deũ ex deo,lumen ex lumine. Cuius filĳ generationem, ut ante dictum eſt, neminem ſcire niſi patrem ſuum. Ipſum autem filium dei dominum & deum noſtrum,ſicut legitur,carnem uel corpus,id eſt,hominem ſuſcepiſſe ex utero uirginis Mariæ,ſicut angelus prędicauit.Vt autem ſcripturæ omnes docent, & præcipue ipſe magiſter gentium Apoſtolus,hominem ſuſcepiſſe de Maria uirgine,per quem compaſſus eſt. Illa autem*clauis totius fidei & illa confirmatio, quod trinitas ſemper ſeruanda eſt,ſicut legimus in euangelio:Ite & baptizate omnes gentes in nomine pa-

Al's idem*
*Al's*ea de cauſa*
*Al's*clauſula eſt*

B tris,&

tris & filij & ſpiritus ſancti. Integer, perfectus numerus trinitatis eſt. Paracletus autem ſpiritus per filium eſt, qui miſſus uenit iuxta promiſſum, ut Apoſtolos & omnes credentes inſtrueret, doceret, ſanctificaret.

His itaq; tot & tantis impietatis profeſſionibus ęditis, has rurſum è contrario orientales epiſcopi in unum congregati ſententiarũ definitiones condiderunt. Sed quia frequens nobis nuncupatio eſſentiæ ac ſubſtantiæ neceſſaria eſt, cognoſcendum eſt quid ſignificet eſſentia, ne de rebus locuturi,

Vſia quid rem uerborum neſciamus. Eſſentia eſt res quæ eſt, uel ex quibus eſt, & quę in eo quod maneat ſubſiſtit. Dici autem eſſentia, & natura, & genus, & ſubſtantia uniuſcuiuſq; rei poterit. Proprie autẽ eſſentia idcirco eſt dicta, quia ſemper eſt. Quæ idcirco etiã ſubſtantia eſt, quia res quæ eſt neceſſe eſt ſubſiſtat in ſeſe: quicquid autem ſubſiſtit, ſine dubio in genere uel in natura, uel ſubſtãtia maneat. Cum ergo eſſentiã dicimus ſignificare naturã, uel genus uel ſubſtantiã intelligimus eius rei quæ in his omnibus ſemper eſſe ſubſiſtat. Nũc igitur præſcriptas ab orientalibus fidei definitiones recenſeamus.

1 Si quis audiens, imaginem eſſe filiũ dei inuiſibilis, idem dicat eſſe imaginem dei quod & deum inuiſibilem, quaſi nõ confitens uere filium, anathema ſit. Expoſitiones omnes ſi quid habent criminis, intra ſe habent: cæterum non habere in publica facie exiſtimantur. Sed quia ſcirem mea ſola Syrmiũ eſſe delata, excluſa eſt aſſertio uolentiũ nominibus tantũ patrem & filiũ prædicare, cum imago omnis, eius ad quem imaginetur, ſpecies indifferens ſit. neq; enim ipſe ſibi quiſquã imago eſt, ſed eũ cuius imago eſt, neceſſe eſt ut imago demõſtret. Imago itaq; eſt rei ad rem coęquãdæ imaginata & indiſcreta ſimilitudo. Eſt ergo pater, eſt & filius, quia imago patris eſt filius: & qui imago eſt, ut uere imago ſit, ſpeciem neceſſe eſt & naturam & eſſentiam ſecundum quod imago eſt, in ſe habeat autoris.

2 Et ſi quis audiens filium dicentem: Sicut enim pater habet uitam in ſemetipſo, ſic & filio dedit uitam habere in ſemetipſo, eundem dicat, qui acceperit à patre uitam, qui cõfitetur hoc idem: Ego uiuo propter patrẽ, quem & illum qui dederit, anathema ſit. Diſcernitur perſona accipiẽtis & dantis, ne ipſe ſit idem unus & ſolus. Cum enim anathema ſit, qui ſolitarium atq; unicũ in accipiẽtis & dantis profeſſione crediderit, nõ poteſt intelligi idem atq; unus à ſe accepiſſe qui dederit. Neq; enim eſt ipſe ſolus qui uiuit & per quẽ uiuit, quia alius eſt ſibi uiuẽs, alius profitẽs ſe uiuere per autorẽ: & unũ atq; eundẽ nemo profitebitur qui uita utatur, & per quẽ ſit cauſa uiuendi.

3 Et ſi quis audiens unigenitũ filiũ, inuiſibilis dei ſimilem, nõ dixerit eſſentia filiũ, qui eſt imago dei inuiſibilis, cuius imago & iuxta eſſentiã intelligitur, quaſi nõ uere dicens filiũ, anathema ſit. Indiſcreta cõfirmatur indiſſimiliſq; natura. Cum enim unigenitus filius, & imago inuiſibilis dei ſit, neceſſe eſt per ſpeciem atq; naturã ſimilis eſſentia ſit. Aut quomodo inter filium

atq;

atq; patrem natura diſcernitur generis indifferentis, cum in his quæ patris ſunt propria, ſubſiſtens filius, per naturā in ſe genitā cōſiſtat, gloriæ ſcilicet, uirtutis, poteſtatis, inuiſibilitatis, eſſentiæ, atq; ita in his paribus diuinitatis bonis intelligitur. Neq; ille minor eſſe cum filius ſit, neq; hic pręſtare cū pater ſit, cum patri filius & coimaginatus ad ſpeciē ſit. Nec ſit diſſimilis in genere, quia diuerſitatē ſubſtātiæ geniti ex ſubſtātia patris & filij ſimilitudo nō recipit, & omnē in ſe diuinitatis paternæ, qualis & quanta eſt, formā inuiſibilis dei filius & imago cōplectit̃, & hoc uere eſt eſſe filiū, paternæ ſcilicet formę ueritatē, coimaginatę in ſe naturæ perfecta ſimilitudine retuliſſe.

Et ſi quis audiens hoc: Quomodo enim pater habet uitā in ſemetipſo, 4
ſic & filio dedit uitā habere in ſemetipſo, ſimilem nō dicat etiā iuxta eſſentiam filiū patri, ipſo teſtante quod ſic habet, quemadmodū dixit, anathema ſit. Manifeſtū eſt enim, quòd uita in patre hic intelligitur ſubſtantia ſignificata: uita quoq; in unigenito, quæ ex patre generata eſt, eſſentia intellecta, ita ſimilitudinē eſſentiæ ad eſſentiā ſignificari cōnectitur. Tali cōfeſſione originis ſuæ indiſcretæ naturæ perfecta natiuitas eſt. Quod enim in utroq; uita eſt, id in utroq; ſignificatur eſſentia: & uita quæ generatur ex uita, id eſt, eſſentia quæ de eſſentia naſcitur, dum nō diſſimilis naſcit̃ ſcilicet, quia uita ex uita eſt, tenet in ſe indiſſimilem naturā originis ſuæ, quia & natæ & gignentis eſſentiæ, id eſt, uitæ quæ habetur, & data eſt, ſimilitudo nō diſcrepet. Quod enim ex ſe deus eū ex naturæ ſuæ ſimilitudine genuit, nō deſeruit in eo genitā ſimilitudinē naturalis proprietate ſubſtātiæ. Non em̄ aliud habet q̄ dedit, & ſicut uitā habēs, ita habendā dedit uitā. Ac ſic quod de eſſentia tanq̄ uita ex uita, ſimile ſui ſecundū eſſentiā naſcitur, nullam diuerſitatem ac diſſimilitudinem admittit geniti & gignents eſſentia.

Si quis cōdidit uel creauit me, & genuit me, ab eodē audiens, hoc genuit me, nō tame ex ſimilitudine eſſentię intelligat, ſed idem eſſe dicat, genuit me & cōdidit me, quaſi nō dicens filiū de deo perfectū, ex duobus nominibus ſignificatū filiū, ſed per duo nomina, hoc eſt, cōdidit me & genuit, conditionē tantūmodo dicens, & nequaq̄ filiū, ſicut tradidit ſapientia ex duobus piū intellectū, anathema ſit. Dicentibus creaturā uel cōditionē eſſe filium dei cōtraitur ratione ſubiecta. Nanq; impietatis hæreticorū hinc prophana præſumptio eſt, quòd legiſſe ſe dicāt: Dominus cōdidit uel creauit me. id ipſum enim cōditio & creatio uidetur intelligi. Sed conſequentē ſententiam ſubtrahentes, ex qua intelligentiā prior ſumit: ex prima arripiunt impietatis ſuæ autoritatē, ut creaturā dicant, quia ſapientia dixerit ſe creatam. Quæ ſi creata eſt, quomodo potuit & naſci? quia omnis natiuitas quęcunq; eſt, in naturā ſuam ex natura gignente cōſiſtit. Creatio aūt ſumit exordium de creantis poteſtate: potente ſcilicet creatore ex nihilo cōdere creaturam. Sapientia itaq; quæ ſe dixit creatā, eadem in cōſequenti ſe dixit & 5

genitam,creationẽ referens ad parentis indemutabilem naturã, quæ extra
humani partus ſpeciem & cõſuetudinem , ſine imminutione aliqua ac de-
mutatione ſui creauit ex ſe ipſa quod genuit . Creãtis enim opus nõ habet
paſſionẽ aut permixtionis,aut partus.Eſſe enim aliquãdo incipit,quod cre
atur ex nihilo . Et qui creat, efficit pro poteſtate quod condidit:& eſt opus
uirtutis creatio,nõ naturæ ex natura gignente natiuitas . At uero natiuitas,
legitimæ originis & genuinæ naturæ profectus eſt . Ex natura enim gene-
rante naturã ſumpſit genita natura.Sed quia dei filius nõ corporalis parti-
tudinis eſt genitus exemplo,ſed ex perfecto deo perfectus deus natus eſt,
idcirco ait creatã ſe eſſe ſapientia, iam omnes in generatione ſua coporales
paſſiones excludens.At uero ut oſtenderet,nõ creationis in ſe, ſed natiuita
tis naturã eſſe,ſubiecit & genitã,ut cum creatã ſe & genitã confitetur , abſo-
lutam natiuitatis ſuæ intelligentiã præſtaret:dum & indemutabilem patris
naturã in creatione ſignificat , & legitimã ac propriã ex deo patre genitam
naturæ ſuæ oſtendit eſſe ſubſtantiã.Atq; ita perfectę natiuitatis intelligen
tiam,creationis & generationis attulit ſermo,cum alterũ ſine demutatione,
alterũ in proprietate naturæ eſt.Fitq; utrunq; unũ, & unum utrunq; perfe-
ctum,dum & filius ex deo ac ſine demutatione dei natus eſt,& ex patre na
ſcitur ut creetur,& indemutabilis ex ſe,ac naturalis filio , pater ſic filiũ con-
dit ut generet.Hæreſis ergo creaturã eſſe dei filiũ profiteri auſa damnatur,
quia impiã creaturę dei ex nihilo opinionẽ,impaſſibili per eam diuinitatis
perfectione mõſtrata cõſequẽs profeſſio naturalis generatiõis extinguat.
6 Et ſi quis in filio patris ſimilitudinẽ ſecundũ eſſentiã quidem , ipſo filio
reuelante,per hæc quæ dicit:Sicut enim pater habet uitã in ſemetipſo, ſic &
filio dedit habere uitã in ſemetipſo, iuxta efficientiã aũt per ea quæ docet.
7 Quæ enim pater facit , eadẽ & filius ſimiliter facit, ſolã ſecundũ efficaciam
ſimilitudinẽ cõcedens:iuxta eſſentiam uero, quod eſt principaliſſimũ fidei
noſtrę,filiũ fraudet,quaſi ſemetipſum fraudans cognatione uitę perpetuę,
quæ eſt in patre & filio,anathema ſit.Concluſi hæretici ſcripturarũ autori-
tatibus hoc ſolũ tribuere ſolent filio,ut patri tantũ uirtute ſimilis ſit,adimãt
autẽ ei ſimilitudinẽ naturæ,ſtulti atq; impij nõ intelligentes, nõ niſi ex na-
turæ ſimilitudine ſimilitudinẽ eſſe uirtutis . Neq; enim aliquando inferior
natura,ſuperioris à ſe potioriſq; naturæ uirtutẽ cõſequetur. Aut quid hæc
aſſerentes,de omnipotente patre deo profitebũtur,ſi uirtuti ſuæ uirtus na-
turæ inferioris exęquatur? Non enim poteſt negari quin filius idem poſſit
cum dixerit:Quæcunq; facit pater,eadẽ & filius facit ſimiliter.Sed ſimilitu
dini uirtutis , naturæ ſimilitudo ſuccedit,cum dicit : Sicut enim pater habet
uitã in ſemetipſo,ita & filio dedit uitã habere in ſemetipſo.In uita , naturæ
& eſſentiæ ſignificatio eſt, quæ ſicut habetur , ita data eſſe docetur ad ha-
bendum.Tenet ergo uitę ſimilitudo uirtutis ſimilitudinẽ.Similitudo enim
uirtu-

uirtutis nō poteſt eſſe diſſimilis naturæ,atq; ita neceſſe eſt,ut eſſentiæ ſimi/
litudo uirtutis ſimilitudinē cōſequatur. Quia ſicut ea quæ pater facit, eadē
& filius facit:ita ſicut habet uitā pater,ſic habendā filio dedit uitā. Cōdem
natur ergo impiæ profeſſionis temeritas,quæ uirtutis ſimilitudinē cōfitens,
diſſimilitudinē auſa ſit prædicare naturæ,cum principalis ſpei noſtræ fides
ſit,indifferentem in patre & filio diuinitatis ſubſtantiam confiteri.

Et ſi quis patrem & filiū credere ſe promittens,patrē diſſimilis ſibi eſſen 7
tiæ dicat, ſed ſimilis efficaciæ,quaſi prophanas & nouas uoces cōtra eſſen/
tiam filij loquēs,& interimens uerū dei filiū eſſe,anathema ſit. Cōfuſis per
mixtiſq; uerbis ueritatē frequentiſſime hæretici eludūt, & incautorū aures
communiū uocabulorū ſono capiūt,patrem & filiū ſolis nominibus,nō eti/
am per ueritatē naturalis & genuinæ eſſentiæ prædicātes, quia omniū crea
tionum ſciant dici deū patrem,& ſanctos quoſq; nūcupari meminerint dei
filios,quo exemplo patrē & filium ſecundū cōmunia uniuerſitatis nomina
cōfitentur,ut pater & filius dicātur potius q̄ ſint:dicūtur enim,nō etiā ſunt,
ſi in his differentis eſſentiæ diſcreta natura eſt,cum nō poſſit paterni nomi
nis ueritas niſi ex naturæ ſuæ progenie acquiri.Pater itaq; nō poteſt alienę
à ſe ac diſſimilis ſubſtātiæ pater dici,quia natiuitas perfecta nō habet diſſi
dentem originalis ſubſtantiæ diuerſitatē.Repudiatur ergo hæc omnis im/
pietas,quæ patrem nō ſecundū naturam ſuam,genitiq; ex ſe filij patrem lo
quatur.Neq; enim pater per id dicetur deus,ſi habeat uirtuti atq; efficaciæ
ſuæ ſimilē creationem,ſed ſi genuerit nō diſſimilis atq; alienæ à ſe eſſentiæ
naturā:quia diuerſitatē paternæ naturæ natiuitas naturalis nō recipit.Atq;
ob id anathema ſint, qui patrem aſſerāt diſſimilis ſibi naturæ patrem eſſe,
ut ex deo aliud q̄ deus natus ſit, & putent eſſentiā patris à ſe in filio dege/
neraſſe gignendo. Perimunt enim quantū in ſe eſt, ipſam illam innaſcibi/
lem patris & indemutabilem eſſentiam, quia auſi ſunt in unigeniti ſui nati/
uitatem,diſſimilitudinem degeneratæ eſſentiæ naturalis ingerere.

Et ſi quis intelligens ſimilem ſecundū eſſentiam filium, eius cuius & fili/ 8
us intelligitur,eundem dicens filiū quem patrem,aut patrem patris,aut per
emanationem, aut aliquā paſſionē,quemadmodū corporales filios,ab in/
corporali patre incorporalem filiū ſubſiſtentem,anathema ſit. Cauetur in
omnibus aduerſum ſingularū peruerſitatum uitia,neq; occaſio fraudis ad/
mittitur.Plures enim hæreticorū,idcirco ſimilem ſecundū diuinitatē eſſe pa
tri filiū dicunt,ut per ſimilitudinis proprietatē eundē patrem eſſe quem fili
um cōfirment, quia indiſcreta ſimilitudo admittere uideatur unici ac ſingu/
laris occaſionem.Quod enim non diſſentit in genere, id uidetur in unione
manere naturæ.Sed natiuitas nō admittit hanc fabulā,quia unio nō habet
natiuitatem:quod enim natū eſt, habet natiuitatis ſuæ patrem. Neq; quia
indiſcreta eſt naſcentis à gignente natiuitas,ideo ipſe eſt & generator & ge

nitus,cum nō poſſit niſi alius atq; alius eſſe generans & generatus,neq; rurſum diſſimilis eſſe poſſit natus & generans. Anathema ergo eſt qui in patre & filio naturæ ſimilitudinē ad abolendā filij perſonalem ſignificantiam *perſonabit. Quia cū in nullo differat res à re per mutuā ſimilitudinē, ſimilitudo tamen ipſa nō recipiens unionem, patrem & filiū per id quod filius indemutabilis ſimilitudo patris eſt,cōfitetur. Non enim aut pars eſt filius patris,ut unus dici poſſit & natus & generans.Neq; emanatio eſt, ut continenti fluxu per corporalem & indiuiduū procurſum, idem ipſe fluxus retentus in origine,ipſum ſibi ſit ſerie atq; tractu cohærenti, origo quod fluxus,ſed perfecta natiuitas eſt,& cum naturæ ſimilitudine manens, nō conceptu & partu corporali corporaliter inchoata, ſed ſecundū eiuſdem naturæ ſimilitudinem incorporalis filius ex incorporali patre ſubſiſtens.

Als* prædicabit

9 Et ſi quis propterea,quòd nūq; pater filius intelligit̃,& quòd filius nunq; pater intelligitur,aliū dicēs filiū præter patrē,propterea quòd alius ſit pater,alius ſit filius,ſecundū quod dictū eſt:Alius eſt qui teſtimoniū perhibet mihi, q me miſit pater,propter hāc piā in eccleſia intelligendā proprietatē perſonæ patris & filij,timēs nequādo idem intelligat̃ filius & pater, ſimilē nō dicat etiā iuxta eſſentiā patri,anathema ſit.Dictū ad apoſtolos domini eſt:Eſtote prudētes ut ſunt ſerpētes,& ſimplices ut colūbæ. Per quod diſſidentium à ſe animantiū ineſſe nobis uoluit naturā,ſed ita ut ſerpentinā prudentiā colūbæ ſimplicitas tēperaret, & ſimplicitatē colūbę prudētia ſerpentis inſtrueret:fieretq; & ſimplex ſapiētia,& ſapiens ſimplicitas,quod præceptum in huius fidei expoſitione ſeruatū eſt.Nam cū ſuperior de qua locuti ſumus,ſentētia id cauiſſet,ne per ſimilitudinē eſſentiæ,perſonalis unio prædicaretur,neq; ut naturæ indifferētia perimeret filij natiuitatē,& unus ac ſolitarius nobis eſſet in ſenſu,quia alter ab altero non differret in genere: ſed cōſequēti ſentētia illi prudētię ſerpētis,cui cōfigurari cū colūbę ſimplicitate pręcipimur,p ſimplicē atq; apoſtolicā prudētiā rurſum occurſum eſt,ne fortè p id quod pſonalis unio nō reciperet̃,quia alius ſit pater,alius ſit & filius, prædicatio iterū diſſimilis naturæ poſſit obrepere:ne dū alius eſt qui miſit, & alius q miſſus eſt,quia non unus eſt miſſus & mittēs,diſcretę ac diſſimilis naturę exiſtimarent̃ eſſe miſſus & mittēs,cū diuerſę eſſentię eſſe nō poſſint natus & generans.Retinet̃ itaq; in patre & filio naturæ indifferētis ſimilitudo per eſſentiæ natiuitatē.Nō tamē damnū pſonę affert, ut unus ſit miſſus & mittēs,ſimilitudo naturæ.Neq; rurſum in perſonæ proprietate, cum nō poſſit ipſe ſibi unus & filius & pater dici, aufert̃ ſimilitudo naturæ, atq; ita & natiuitatis ueritas ad ſimilitudinē proficicit eſſentię, & ſimilitudo eſſentiæ nō adimit natiuitatis perſonalem ueritatem. Neq; rurſum profeſſio gignentis & geniti ſimilitudinē excludit eſſentiæ, quia cum gignens & genitus unus eſſe nō poſſit, nō tamen diuerſæ naturæ ſint natus & generans.

Et ſi

Et ſi quis in aliquo tempore patrem deū unigeniti filij intelligat, & non 10
ſuper tempora,& ſuper omnem humanam exiſtimationem unigenitū fili/
um ſine paſſione extitiſſe, quaſi prætergrediens euangelicam prædicatio/
nem,quæ temporū quidem intercapedinem de patre & filio aſpernata eſt:
fideliter autem nos docuit,quòd in principio erat uerbū,& uerbū erat apud
deum,& deus erat uerbum,anathema ſit.Pia profeſſio eſt,patrem nō intra
tempora contineri.Omnem enim intelligentiæ ſenſum excedit intempora
litas,paterni nominis ueritas.Et ſi ipſa paterni nominis, per quod impaſſi/
bilis origo naſcentis eſt,religioſa confeſſio eſt,nō tenetur tamen in tempo/
re,quia nō poteſt æternus & infinitus deus pater intelligi temporalis.Et ſe/
cundum euangelicā prædicationem cognoſcitur unigenitus deus, uerbum
magis iam in principio apud deum eſſe quàm naſci.

Et ſi quis ſeniorem tempore patrē dicat filio ex ſe unigenito, iuniorem 11
autem filium patre,anathema ſit.Similitudo eſſentię cōfigurata in genere,
indifferens quoq; docetur in tempore:ne qui imago eſt dei, qui uerbū eſt,
qui deus eſt apud deum in principio,qui ſimilis eſt patri,interiecto inter ſe
ac patrem tempore,non perfectum in ſe habeat quod & imago eſt & uer/
bum eſt & deus eſt.Si enim tempore iunior prædicatur, amiſit & imaginis
& ſimilitudinis ueritatem, quia ſimilitudo iam non ſit quæ diſſimilis repe/
riatur in tempore.Quia ipſum illud quod deus pater eſt, tempus aliquod
non poteſt habere ne pater ſit.Ex quo nec in filio tempus poteſt eſſe ne fi/
lius ſit.Atq; ob id,nec pater filio ſenior,nec filius patre iunior eſſe dicendus
eſt,quia utriuſq; nominis ueritas non poſſit eſſe ſine altero.

Et ſi quis intemporalē unigeniti filij de patre* ſubſtantiā ad innaſcibilē 12
dei eſſentiā referat,quaſi filiū patrem dicēs,anathema ſit. Dediſſe ſuperior *ὑπόςασιν ma
definitio occaſionē hæreticis uidebatur,cum tempus natiuitatis filij negare le uerſum*
tur,quia nefas eſſet,ſi pater eſſet in tempore.In tēpore aūt eſſet,ſi filius tem
pori ſubderetur,ut per hāc opportunitatē temporis abnegati,ſub filij nun/
cupatione pater,qui innaſcibilis eſſet, ſingularis atq; unicus, ipſe ſibi & pa/
ter & filius prędicaretur.Quia ubi naſcendi tempus excludiť,illic opinio ui/
detur innaſcibilitatis admitti,ut natus nō puteť,cuius natiuitas nō ſit in tem
pore.Idcirco ne ꝑ hāc occaſionē tēporis abnegati hęreſis unionis irreperet,
& hæc impietas dānatur, quę audeat intēporalē natiuitatē ad unicā ac ſin/
gularem innaſcibilis eſſentiæ referre ſubſtantiam,cum aliud ſit intempora/
lem eſſe, aliud ſit eſſe non natum, quorum unum habeat, licet extra tem/
pus,natiuitatē,aliud ipſum ſibi,ad id quod eſt, ſolus atq; idem autor æter/
nus ſit.Percucurrimus chariſſimi fratres, omnes orientalium epiſcoporum
æditas fidei definitiōes,quas aduerſum emergentē proxime hæreſim, con
gregati intra Synodū condidere:& nos quantum potuimus, ad intelligen/
tiæ eorū ſenſum,expoſitionis noſtræ ſermonē coaptauimus, famulātes po

tius eorum dictis, quàm dictorũ alienorum autores exiſtimãdi, quibus aduerſum nouã & prophanã impietatem, hæc cõſcientiæ ſuæ, & adeptæ iampridem doctrinæ ſuæ inſtituta decernũt, & eos qui hanc apud Syrmiũ hæreſim cõſcripſerant, uel cõſcriptam ſuſceperant, ignorationem confitentes, ad ſubſcriptionẽ decretorũ talium coẽgerũt. Vbi filius patris imago perfecta eſt. Vbi ſub indifferentis imaginis proprietate, per fraudem prophanã filius nõ aboletur, ut pater ſit. Vbi imago patris filius prædicatur per ſimilitudinis ueritatẽ, à ſubſtantia patris, cuius imago eſt, ſubſtantię diuerſitate nõ differt. Vbi per habitã à patre uitam, & acceptã à filio uitã, nihil differens in ſubſtantia quæ ſignificatur in uita, habeat pater, quã filius accepit ad habendum. Vbi non creatura eſt filius genitus, ſed à natura patris indiſcreta ſubſtantia eſt. Vbi ſicut inter patrem & filiũ indifferens uirtus eſt, ita nullã inter ſe diuerſitatẽ patiatur eſſentiæ. Vbi pater generando filiũ, nihil ex ſe in eodem degenerat diuerſitate naturę. Vbi quia nihil differat in utroq; naturæ proprietas, tamen ſimilitudinis perſonaliũ nominũ reſpuat unionem, ne ſubſiſtens unus ſit, qui & pater dicatur & filius. Vbi quia pie dicitur & pater mittens, filius miſſus, in nullo tamen inter patrem & filiũ, id eſt, inter miſſum atq; mittentem diſcernatur eſſentia. Vbi nõ intra tempora paterni nominis ueritas continetur. Vbi filius patre non eſt poſterior in tempore. Vbi ultra tempus omne perfecta natiuitas, innaſcibilitatis in ſe nõ admittit errorem. Et hæc quidem fratres chariſſimi, omnis quæ ędita eſt fidei doctrina, per paucos iuxta uniuerſitatis modũ orientales, ſub his ipſis propè diebus, quibus uos ingeſtam hæreſim reſpuiſtis, emerſit, cuius exponendæ ea fuit ratio, quòd unius ſubſtantię ſilentiũ decernebatur. Sed iam ſuperioribus diuerſiſq; temporibus, multis hic cauſis poſtulantibus, fides alias neceſſe fuit conſcribi, quæ quales ſint ex ipſis intelligetur, omnibus quæ ab his geſta ſunt cognitis, ut facilius tum & plenius earũ rerum, de quibus inter nos quæſtio eſt, abſolutionẽ religioſam & unitati cõgruam afferamus.

Expoſitio eccleſiaſticæ fidei quę expoſita eſt in Synodo, habita per Encænias Antiochenæ eccleſiæ cõſummatæ, quam expoſuerunt qui affuerũt epiſcopi nonaginta & ſeptem, cum in ſuſpitionẽ ueniſſet unus ex epiſcopis quòd praua ſentiret, conſequenter euangelicæ & apoſtolicæ traditioni.

Credimus in unũ deũ patrẽ omnipotentẽ, cũctorũ quę ſunt ędificatorẽ & factorem & prouiſorẽ, ex quo omnia: & in unũ dominũ Ieſum Chriſtũ filiũ ipſius unigenitũ deum, per quẽ omnia, qui generatus eſt ex patre, deũ ex deo, totũ ex toto, unũ ex uno, perfectũ de perfecto, regem de rege, dominum de domino, uerbũ, ſapientiã, uitã, lumen uerũ, uiam ueram, reſurrectionem, paſtorem, ianuam, inconuertibilem & incõmutabilem, diuinitatis eſſentiæq; & uirtutis & gloriæ incommutabilem imaginem, primũ æditum totius creaturæ, qui ſemper fuit in principio apud deũ uerbum deus, iuxta

iuxta quod dictum eſt in euãgelio: Et deus erat uerbum, per quem omnia facta ſunt, & in quo omnia conſtant, qui in nouiſſimis diebus deſcendit de ſurſum, & natus eſt ex uirgine ſecundum ſcripturas, & agnus factus eſt mediator dei & hominum, prædeſtinatus fidei noſtrę & dux uitæ. dixit quippe: Non enim deſcendi de cœlo ut facerem uoluntatem meam, ſed uoluntatem eius qui me miſit. Qui paſſus eſt, & reſurrexit pro nobis tertia die, & aſcendit in cœlis, & ſedet in dextera patris, & iterum uenturus cum gloria iudicare uiuos & mortuos. Et in ſanctum ſpiritum, qui in paracleſim & ſanctificationem & cõſummationem credentibus datus eſt, iuxta quod & dominus Ieſus Chriſtus ordinauit diſcipulis dicens: Pergite & docete uniuerſas gentes, baptizantes eas in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Manifeſta utiq; patris, uere patris, certaq; filij, uere filij, notaq; ſpiritus ſancti, uere ſpiritus ſancti, hiſq; nominibus non ſimpliciter, neq; ocioſis propoſitis, ſed ſignificantibus diligenter propriam uniuſcuiuſq; nominatorũ ſubſtantiam & ordinem & gloriam, ut ſint quidem per ſubſtantiam tria, per conſonantiam uero unũ. Hanc ergo habentes fidem, & ab initio & uſq; in finem habituri in conſpectu dei & Chriſti, omnem hæreticã prauam ſectam anathematizamus, & ſi quis præter ſalubrem ſcripturarũ & rectam fidem docet, dicens aut tempus, aut ſpatium, aut ſeculũ, aut eſſe, aut fuiſſe prius q̃ generaretur filius, anathema ſit. Et ſi quis filium conditionẽ dicit, quemadmodum unum conditionum: aut natiuitatem, ſicut ſunt natiuitates: aut factionem, ſicut ſunt facturæ, non ſicut diuinæ ſcripturæ tradiderunt, ſingulæ quæque ſuperius dictæ ſunt. Et ſi quis aliud docet, aut euangelizat præter quod accepimus, anathema ſit. Nos enim omnibus quæ diuinis ſcripturis tradita ſunt à prophetis & apoſtolis, uere & cum timore & credimus & ſequimur. Minus fortè expreſſe uidetur de indifferenti ſimilitudine patris & filij fides hæc locuta eſſe, maxime cum de patre & filio & ſpiritu ſancto ita ſenſerit ſignificatam in nominibus propriam uniuſcuiuſq; nominatorum ſubſtantiam & ordinem & gloriam, ut ſint quidem per ſubſtantiam tria, per conſonantiam uero unum. Et primum ſciendum eſt, nõ aduerſum hæreſim quæ diſſimilis ſubſtantiæ patrem & filium & ſpiritum ſanctum auſa eſt prædicare, in Antiochia fuiſſe conuentum, ſed aduerſus eam quæ poſt ſanctam Synodum Nicenam in id proruperat, ut tria nomina patri uellet aſcribere, de qua ſuo loco tractauimus. Memini enim me in exordio ſermonis, patientiam & æquanimitatem legentium atq; audientium uſq; ad abſolutionem omnium dictorum meorum popoſciſſe, ne temeratius quiſq; in me iudex ante cognitionem perfecti ſermonis exiſteret.

Tria in diuinis ὑποστάσεις

Conditio pro creatura

Tria

Volens igitur congregata ſanctorum Synodus impietatẽ eam perimere, quæ ueritatem patris & filij & ſpiritus ſancti, nominum numero eluderet, ut non ſubſiſtente cauſa uniuſcuiuſq; nominis, triplex nuncupatio obti

neret ſub falſitate nominum unionem, ut pater ſolus atq; unus idem atq; ipſe haberet & ſpiritus ſancti nomen & filij, idcirco tres ſubſtantias eſſe dixerunt, ſubſiſtentium perſonas per ſubſtantias edocẽtes, non ſubſtantiam patris & filij & ſpiritus ſancti diuerſitate diſſimilis eſſentiæ ſeparantes. Quod autem dictum eſt, ut ſint quidem per ſubſtantiam tria, per conſonantiam uero unum, non habet calumniam. Quia cognominato ſpiritu, id eſt, paracleto conſonantiæ potius quàm eſſentiæ, per ſimilitudinem ſubſtantiæ prædicari conuenit unitatem. Cæterum omnis ſuperior ſermo in nullo patrem & filium eſſentiæ ac naturæ diuerſitate diſcernit. Vbi enim dicitur, deum de deo, totum ex toto, non ambigitur totum deum ex toto deo natum. Nam & dei de deo natura nõ differt, & totus ex toto, in ijs eſt ipſe in quibus pater eſt. Vnus ex uno, paſſiones humani partus, & conceptiones excludit, ut dum unus ex uno eſt, non aliunde nec diuerſus, aut aliud ſit qui eſt unus ex uno, perfectus à perfecto. Non differt præter originis cauſam ab innaſcibilitate natiuitas, cum perfectio utriuſq; nõ differat. Rex de rege. Non admittit uno atq; eodem nomine poteſtas connuncupata diſſimilitudinem poteſtatis. Dominum de domino. Dominatus quoq; æquatur in domino. Nec recipit differentiam confeſſa in utroq; ſine diuerſitate dominatio. Illud uero quod poſt multa alia ſubiectum eſt, incõuertibilem & immutabilem diuinitatis & eſſentiæ & uirtutis & gloriæ incommutabilem imaginem, abſolutũ eſt. Nam ex deo deus, ex toto totus, ex uno unus, & ex perfecto perfectus, & ex rege rex, & ex domino dominus, cum in eo omnis diuinitatis gloria atq; natura in qua pater permanet, natus quoque ſubſiſtat, & filius etiam hoc ex paterna ſubſtantia habet, ne demutabilis ſiat. Non enim in eo naſcente ea de qua eſt natus, demutata natura eſt, ſed indemutabilem eſſentiam natus obtinuit, ex indemutabilis autoritate naturæ. Nam quamuis imago eſt, tamen incõmutabilis eſt imago. Non commutatus in eo ſcilicet per diſſimilitudinem paternæ eſſentiæ, ex qua eſt genitus natura, quia in eo imago paternæ eſſentiæ naſceretur. Iam uero cum primus æditus eſſet totius creaturę, doceretur & ille ſemper fuiſſe in principio apud deum. Verbum deus dicitur, dum primus æditur. Natus fuiſſe oſtenditur, dum ſemper fuit, nec tempore* ſeparatus à patre. Non ergo uideri poteſt diuiſio ſubſtantiarum, quæ nihil aliud ſtuduit quàm ut per trium ſubſiſtentium nomen triplicis uocabuli excluderet unionem, ad ſeparationem diuerſæ in filio & in patre ſubſtantiæ introducta, cum totius fidei expoſitio patrem & filium innaſcibilem & unigenitum, nec tempore, nec nomine, nec eſſentia, nec dignitate, nec dominatione diſcernat. Dignum autem eſt conſcientia communi etiam cæteras eorundem epiſcoporũ orientalium diuerſis & locis & temporibus conſcriptas fides noſcere, ut per plures confeſſiones ſynceritas conſcientiæ poſſit intelligi.

Tres ſubſtantiæ in deo

Al. ſeparatur*

Sancta

Sancta ſynodus in Sardica congregata ex diuerſis prouincijs orientalium partium, Thebaida, Aegypto, Palæſtina, Arabia, Phœnice, Syria Cœle, Meſopotamia, Cilicia, Cappadocia, Põto, Paphlagonia, Galatia, Bithynia, Helleſponto, Aſia, Phrygijs duabus, Piſidia, Cycladum inſularũ, Pamphylia, Caria, Lydia, Europe, Thracia*Eminonto, Maſſilia cũ Myſia, Pannonijs duabus, hãc expoſuimus fidem. Credimus in unum deum patrem omnipotentem creatorem & factorum uniuerſorum, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Credimus & in unigenitũ eius filium dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui ante omnia ſecula ex patre genitus eſt, deum ex deo, lumen ex lumine, per quem facta ſunt omnia, & quæ in cœlis & quæ in terra, uiſibilia & inuiſibilia, qui eſt uerbum & ſapientia & uirtus & uita & lumen uerum, & qui in nouiſſimis diebus propter nos incarnatus eſt, & natus ex ſancta uirgine, qui crucifixus & mortuus eſt & ſepultus, & reſurrexit ex mortuis tertia die, & receptus eſt in cœlo, & ſedet in dextera patris, uenturus iudicare uiuos & mortuos, & reddere unicuiq; ſecundũ opera eius. Cuius regnũ ſine ceſſatione permanet in immenſa ſecula. Sedet enim in dextera patris, nõ ſolũ in hoc ſeculo, ſed etiã in futuro. Credimus & in ſpiritũ ſanctum, hoc eſt, paracletũ, quem promittens apoſtolis poſt reditũ in cœlos, miſit docere eos ac memorari omnia per quẽ & ſanctificantur ſynceriter in eum credentiũ animę. Eos aũt qui credunt, de non extantibus eſſe filium dei, uel ex alia ſubſtantia & nõ ex deo, & quod erat aliquando tempus aut ſeculũ quando nõ erat, alienos nouit ſancta & catholica eccleſia. Similiter & eos qui dicũt, tres eſſe deos, uel Chriſtũ non eſſe deum, & ante ſecula neq; Chriſtũ, neq; filium eum eſſe dei, uel eum ipſum eſſe patrem & filiũ & ſpiritum ſanctũ, uel innaſcibilem filium, uel quod neq; uolũtate pater genuerit filium, anathematizat ſancta & catholica eccleſia.

Fides ſecundũ orientis ſynodum

*Aliꝰ*Eminũto*

Hilarius. Breuibus expoſitio fidei huius, ſed abſolutiſſimis uſa eſt definitionibus. Nã cõdemnans eos, qui de nõ extantibus eſſe filiũ dei dicerẽt, originem ei non cœptã, ſed manentẽ dedit. Ac ne hæc origo eius, ex qua natus eſt manens, alia potius ꝙ dei intelligeretur eſſe ſubſtantia, etiã eos blaſphemos pronũciat, qui ex alia aliqua ſubſtantia, & nõ ex deo filiũ natum eſſe loquerent, atq; ita cum nõ ex nihilo ſubſiſtit, neq; aliunde ꝙ ex deo quod eſt extitit, nõ poteſt ambigi in his natus eſſe quæ dei ſunt, quia neq; de non extantibus, neq; alia ꝙ de innaſcibili patris & æterna ſubſtantia, unigenita filij generatur eſſentia. Reſpuit uero & interualla temporũ ac ſeculorum, ut qui per naturam non differt, non poſſit ſeparabilis eſſe per tempus. Ex omni autem parte, qua ſe circumagere ſolicitudo potuit, hęreticorum ingenijs aditus obſtruitur, ne quid eſſe diuerſitatis prædicetur in filio. Anathematizat nanq; eos qui tres deos dicunt, quia ſecundũ naturæ ueritatem, numerum nuncupationũ ſubſtantia iſta nõ recipit, niſi ut hominibus atq; angelis

ſolet,cum nomen tribuitur ex honore meritorum, naturæ tamen inter eos & deum differens eſt ſubſtantia,& idcirco dij plures ſunt. Cæterum in natura dei deus unus eſt,ita tamen,ut & filius deus ſit, quia in eo natura non differens ſit:& cum deus ex deo ſit, non poteſt non uterq; deus eſſe, quorum per generis indifferentiam non diſcernatur eſſentia. Numerus autem nominis in nuncupatione reſpuitur,quia non eſt in naturæ qualitate diuerſitas.Cum igitur anathema ſit duos deos dicens, anathema ſit filiū deum denegans,abſolute oſtendit ur unius ad utrunq; nominis unitatem de proprietate indifferentis eſſe ſubſtantiæ,cum in confeſſione innaſcibilis dei patris,& unigeniti dei filij,neutro à ſe diſſimilitudine eſſentiæ differente dicitur,ut uterq; cum deus ſit, deus tamen unus & credendus ſit & prædicandus. Solicita itaq; multum diligentiq; cautela epiſcoporū fides munit naturæ genitæ & gignentis indifferentiam,nominis unionem cōfirmans.Tamen ne rurſum unius dei prædicatio, unicam ac ſine progenie ſua ſolitarij dei uelit affirmare ſubſtantiam, ſtatim etiam hanc condemnat temeritatē, quæ quia deus unus eſt,unum ac ſolitarium deum patrem,habentem in ſe nomen patris & filij confitetur, cum in generante patre & naſcente filio deus unus eſſet ob indifferentem abinuicem naturæ ſubſtantiam prædicandus.Innaſcibilem quoq; filium,ſanctorum fides neſcit,quia natura filij niſi ex natiuitate nō extat.Natiuitatis autem in eo à deo perfecta natura eſt, ut qui ex ſubſtantia dei natus eſt,etiam ex conſilio eius ac uoluntate naſcatur.Ex uoluntate enim atq; conſilio,non ex corporalis paſſione naturæ eſſentiæ dei,de eſſentia dei,abſoluta perfectio eſt.

Conſequens autem eſt,ut eam nunc fidem rettactemus,quę non olim, tunc cum Photinus epiſcopatu deiectus eſt,cōſcripta eſt. Exemplū fidei Syrmio ab orientalibus contra Photinū conſcriptæ. Credimus in unum deum patrē omnipotentem,creatorem & cōditorem, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terris nominatur. Credimus & in unicū filium eiuſdem dominum noſtrū Ieſum Chriſtū,qui ante omnia ſecula ex patre natus eſt, deum ex deo, lumen ex lumine, per quem facta ſunt omnia in cœlis & in terra,uiſibilia & inuiſibilia.Qui & eſt uerbum & ſapientia & uita,& lumen uerum, qui in nouiſſimis diebus propter nos incorporatus eſt, & natus de ſancta uirgine,& crucifixus & mortuus & ſepultus, q & reſurrexit ex mortuis tertia die,& aſcendit in cœlū,& ſedet in dextera patris, & uenturus eſt in conſummatione ſeculi iudicare uiuos & mortuos,& reddere unicuiq; ſecundum opera ſua, cuiusq; regnū ſine fine perſeuerans permanet in æterna ſecula.Erit enim ſedens in dextera patris,non ſolū in hoc ſeculo, uerum etiam & in futuro.Et in ſpiritum ſanctum,id eſt, paracletū, quem promittens apoſtolis,poſteaquam cœlum aſcendit,miſit docere eos,& commonere omnia,per quem & ſanctificantur credentium in eum ſynceriter animæ.

Eos

Eos autem qui dicunt, de nullis extantibus eſt filius, uel de alia ſubſtan- 1
tia, & non ex deo: & quod erat tempus uel ſeculum quando non erat, alie-
nos ſcit ſancta & catholica eccleſia. *Si* quis autem patrem & filium duos 2
dicit deos, anathema ſit. Et ſi quis unum dicens deum, Chriſtum autem 3
deum ante ſecula filium dei obſecutum patri in creatione omniũ non con-
fitetur, anathema ſit. Et ſi quis innaſcibilem deũ, uel partem eius de Ma- 4
ria natum eſſe audet dicere, anathema ſit. Et ſi quis ſecundum præſcienti 5
am uel prædeſtinationem, ex Maria dicit filium eſſe, & non ante ſecula ex
patre natum apud deum eſſe, & per eum facta fuiſſe omnia, anathema ſit.
Si quis ſubſtantiam dei dilatari & contrahi dicit, anathema ſit. *Si* quis 6. 7
dilatatam ſubſtantiam dei filiũ dicat facere, aut latitudinẽ ſubſtantiæ eius,
ſicuti ſibi uidetur, filium nominet, anathema ſit. *Si* quis inſitum uel prola 8
tiuum uerbum dei filium dicat, anathema ſit. *Si* quis hominem ſolum di 9
cit de Maria filium, anathema ſit. *Si* quis deũ & hominem de Maria na- 10
tum dicens, deũ*innaſcibilem ſic intelligit, anathema ſit. *Si* quis uerbũ ca 11
ro factum eſt audiens, uerbum in carnem tranſlatum putet, uel demutatio *ἀγέννητος
nem ſuſtinentem accepiſſe carnem dicit, anathema ſit. *Si* quis unicum fi- 12
lium dei crucifixum audiens, dealitatem eius, corruptionem, uel paſſibilita-
tem, aut demutationem, aut diminutionem, uel interfectionem ſuſtinuiſſe
dicat, anathema ſit. *Si* quis, faciamus hominem, nõ patrem ad filium di- 13
xiſſe, ſed ipſum ad ſemetipſum dicat deũ locutum, anathema ſit. *Si* quis 14
filium non dicat Abrahæ uiſum, ſed deum innaſcibilem, uel partem eius di
cat, anathema ſit. *Si* quis cum Iacob non filium quaſi hominem colucta 15
tum, ſed deum innaſcibilem, uel partem eius dicat, anathema ſit. *Si* quis, 16
pluit dominus à domino, nõ de filio & patre intelligat, ſed ſeipſum à ſeipſo
dicat pluiſſe, anathema ſit. Pluit enim dominus filius à domino patre. *Si* 17
quis dominum & deum, non patrem & filium quaſi dominum à domino
intelligat, quia dominũ & deum duos dicat deos, anathema ſit. Non enim *Filius patri*
exæquamus uel conformamus filium patri, ſed ſubiectũ intelligimus. Ne- *ſubiectus eti-*
que enim deſcendit in Sodomam ſine patris uoluntate, neq; pluit ex ſe, ſed *am iuxta na-*
à domino autoritate patris: nec ſedet in dexera à ſemetipſo, ſed audit di- *tiuitatem*
centem patrem: Sede ad dexteram meam. *Si* quis patrem & filium & ſpi 18 *diuinam*
ritum ſanctum unam perſonam dicat, anathema ſit. *Si* quis ſpiritumſan 19
ctum paracletum dicens, innaſcibilem deum dicat, anathema ſit. *Si* quis, 20
ſicut docuit nos dominus, nõ alium dicat paracletum à filio, dixit enim: Et
alterum paracletum mittet uobis pater, quem rogabo eum, anathema ſit.
Si quis ſpiritumſanctum partem dicat patris uel filij, anathema ſit. *Si* 21. 22
quis patrem & filium & ſpiritumſanctum tres dicat deos, anathema ſit.
Si quis, quod dictũ eſt: Ego deus primus, & ego deus nouiſſimus, & præ 23
ter me non eſt deus, ad deſtructionem idolorum dictum, & eorum qui nõ

ſunt dij, in deſtructionem unici ante ſecula dei Iudaice dictum intelligens,
24 anathema ſit. Si quis uoluntate dei tanquàm unum aliquid de creatura
25 factum dicat filium,anathema ſit. Si quis nolente patre natũ dicat filium,
anathema ſit. Non coactus pater,uel naturali neceſſitate ductus,cum nollet genuit filium,ſed mox ut uoluit,ſine tempore & impaſſibiliter ex ſe unigenitum demonſtrauit.
26 Si quis innaſcibilem & ſine initio dicat filium tanquàm duo ſine principio,& duo innaſcibilia,& duo innata dicens,duos faciat deos,anathema ſit.Caput enim quod eſt principium omnium filius, caput autem quod eſt principium Chriſti,deus.Ita enim ad unum,qui eſt ſine principio,omniũ principium,per filiũ uniuerſa referimus,& iterum confirmantes Chriſtianiſmi intellectum,dicimus:Quoniam ſi quis Chriſtum deum filium dei ante ſecula ſubſiſtentem & miniſtrantem patri ad omniũ perfectionem non dicat,ſed ex quo de Maria natus eſt,ex eo & Chriſtum & filium nominatũ eſſe & initium accepiſſe,ut ſit deus, anathema ſit. Hilarius. Neceſſitas & tempus admonuit eos qui tum cõuenerant, per multiplices quæſtiones latius ac diffuſius expoſitionẽ fidei ordinare.Quia multis & occultis cuniculis in catholicam domum ea quæ per Photinum renouabatur hæreſis,tentaret irrepere,ut per ſingula genera intemeratæ & illæſæ fidei unicuiq; generi hæreticæ ac furtiuæ fraudulentiæ contrairetur: eſſentq; totidem fidei abſolutiones, quotidem eſſent quæſitæ perfidiæ occaſiones. Ac primũ poſt generalem illam atq; indubitatam ſacramentorum expoſitionem, hinc exponendæ fidei aduerſum hæreticos cœpit exordiũ.

Chriſtus miniſtrat etiam ut deus filius

1 Eos autẽ qui dicunt, de nullis extantibus eſt filius, uel de altera ſubſtantia & non ex deo, & quod erat tempus uel ſeculum quando non erat, alienos ſcit ſancta & catholica eccleſia.Quis hic ambiguitatis locus,aut quid ex ſynceræ fidei conſcientia reliquum eſt?Non eſt de nõ extantibus. Vt ei extans origo ſit,non eſt extans ei ad originem ſubſtantia aliqua alia, niſi ſola quæ dei eſt. Vt in eo quidem nihil aliud quàm deus ſit,quia non ex nihilo extans aliunde nõ ſubſiſtit.Non differt in tempore,ut cum patre ſit intemporalis & filius. Inſeparabilia itaq; inter innaſcibilem patrem & unigenitũ filium cuncta ſunt, quos in tempore pares ipſa illa unius tantũ paternæ innaſcibilitatis æternitas,ex qua natiuitas ſumitur,indifferenti in nullo diſcernat eſſentiæ.
2 Si quis autẽ patrem & filium duos dicit deos,anathema ſit.
3 Et ſi quis unum dicens deum, Chriſtum autem deum ante ſecula filium dei obſecutum patri in creatione omnium non confitetur,anathema ſit.Rerum nobis abſolutam intelligentiam ipſa illa nominis religioſa profeſſiõ tribuit.Cum enim in damnatione ſit, patrem & filium duos deos dicere:& rurſum anathema ſit,filium deum negare ſubſtantiæ diuerſæ alterius ab altera,opinio in prædicandis dijs duobus excluditur.Non enim eſt alia præter illam dei patris, ex qua dei filius deus intemporalis eſt natus, eſſentia.

tia. Nam cum neceſſario deum patrem confitemur, & abſolute Chriſtum dei filium deum prædicamus,& inter hæc duûm deorum ſit irreligioſa con feſſio,nõ poſſunt ſecundũ naturæ indifferentiam & nomen indifferens nõ unum eſſe in eſſentiæ genere,quorum eſſentiæ nomẽ nõ licet eſſe niſi unũ.

Si quis innaſcibilem deum,uel partem eius de Maria natũ eſſe audet di/ 4
cere,anathema ſit.Ne quod nuncupatæ eſſentiæ in patre & filio,per indiſſi milem naturam nomen unum eſt,occaſionem hæreticis præſtaret,ut inna/ ſcibilem deum uel partem eius naſci de Maria prędicarent,occurſum eſt ſa lutaris definitione ſententiæ,ut anathema eſſet hoc confitens.nõ enim reli/ gioſa unitas nominis ex indifferentis naturæ eſſentia conſtituta,perſonam genitæ ademit eſſentiæ,ut unica ac ſingularis dei ſubſtantia per unionẽ no minis intelligatur,cum utriuſq; eſſentiæ nomen unum,id eſt,deus unus,ob indiſcretæ in utroq; naturæ indiſſimilem ſubſtantiam prędicetur. Si quis 5
ſecundũ præſcienriam & prædeſtinationem,à Maria dicit filium eſſe,& nõ ante ſecula ex patre natum apud deũ eſſe,& per eum facta eſſe omnia,ana thema ſit.Deum omnium noſtrum dei filium antequàm corporeus naſce/ retur,negaturi,ſecundũ præſcientiam & prædeſtinationem,non ſecundum naturæ ſubſiſtentis eſſentiam fuiſſe confirmant, id eſt, ut per præſcientiam patris,quia eum prædeſtinauit ut eſſet, aliquando ſcilicet gignendus ex uir gine nunciatus nobis fuerit potiuſquàm ante ſecula in naturæ diuinæ ſub/ ſtantia natus extiterit, utq; omnia quæ ipſe in prophetis de incorporatio/ nis ſuæ ac paſſionis ſacramentis locutus eſt, ſecundum præſcientiam de eo à patre ſint dicta. Itaq; doctrinæ huius peruerſitas cõdemnatur, ut cogni/ tus nobis unigenitus filius dei,natus potius ex patre ante ſecula,& ipſa ſecu la cum creaturis omnibus cõdens, quàm prædeſtinatus ſit eſſe gignendus.

Si quis ſubſtantiam dei dilatari & contrahi dicit,anathema ſit.Contrahi 6
& dilatari,corporalis eſt paſſio,deus autẽ qui ſpiritus eſt,& ſpirat ubi uult, nõ ſe per demutationem ſubſtantiæ aut dilatat aut contrahit.Extra corpo/ ralis enim naturæ neceſſitatem liber manens, quod uult id præſtat ex ſeſe. Impium ergo eſt,ſubſtantiæ demutationem libertati tantæ uirtutis aſcribe re. Si quis dilatatam ſubſtantiam dei filium dicat facere, aut latitudinem 7
ſubſtantiæ eius nominet filium,anathema ſit.Superior ſententia etſi inde/ mutabilem docere deũ uoluerit,ad hanc ſe tamen ſequentem hæreſim prę parauit. Quidam enim auſi ſunt innaſcibilem deum uſq; ad ſanctam uirgi nem,ſubſtantiæ dilatatione protendere,ut latitudo deducta, quodam na/ turæ ſuæ tractu aſſumenſq; hominẽ filius nuncuparetur,neq; filius ante ſe cula perfectus deus natus,idem poſtea & homo natus ſit.Totũ hoc itaque catholica fides damnat, in quo & demutabilis pater dicitur, & natus filius abnegatur. Si quis inſitum & prolatiuum uerbũ,dei filium dicat,anathe/ 8
ma ſit.Hæretici perimentes quantum in ipſis eſt,dei filium,uerbũ eſſe tan/

tum confitentur, prodeuntem ſcilicet ex loquentis ore ſermonem, & in ſub-
ſtantiuæ uocis incorporalem ſonum, ut deo patri iſtiuſmodi ſit uerbum fi-
lius, cuiuſmodi per inſitam nobis loquendi naturam uerbum omne profer-
tur in uocem. Fraus ergo hæc omnis in damnatione eſt, quę deum uerbum
quod in principio apud deum erat, tanquam uerbum eſſe inſitæ ac prolatæ uo
9 cis affirmet. Si quis hominem ſolum dicat de Maria filium, anathema ſit.
Filium dei de Maria nõ prædicamus, niſi & hominem & deũ pręđicemus.
10 Si quis deum & hominem de Maria natum dicens, deũ innaſcibilem ſic
intelligit, anathema ſit. Sed ne id quod deũ & hominem prædicamus, frau
dis habeat occaſionem, cõtinuo ſubiecit, deum innaſcibilem: ſic intelligenti
conſeruatur ſubſtantię & nomen & uirtus, cũ in anathemate ſit, qui ex Ma
ria dei filium, hominem ſine deo dixerit, & in eodem iudicio ſit, qui in ho-
mine innaſcibilem deum dixerit: nõ deus is qui in homine eſt, nõ eſſe deus
dicitur, ſed deus innaſcibilis abnegatur, patre à filio non naturæ nomine,
11 quia nec diuerſitas eſſet, ſola innaſcibilitatis autoritate diſcreto. Si quis,
uerbum caro factum eſt, audiens, uerbũ in carnem tranſlatũ putet, uel de-
mutationem ſuſtinentem accepiſſe carnem dicat, anathema ſit. Conſerua-
tur dignitas diuinitatis, ut in eo quod uerbum caro factũ eſt, dum uerbum
caro ſit, nõ amiſerit per carnem quod erat uerbum, neque tranſlatum in car-
nem ſit, ut uerbum eſſe deſineret, ſed uerbũ caro factum eſt, ut caro potius
hoc inciperet eſſe quod uerbũ. Alioquin unde carni in operibus uirtutes?
in monte gloriam? in cogitationibus humanorum cordium ſcientiam? in
paſſione ſecuritatem? in morte uitam? Sed demutationẽ deus neſciens, ni-
12 hil ex ſubſtantiæ ſuæ bonis caro factus amiſit. Si quis unicum filium dei
crucifixum audiens, deitatem eius corruptionem, uel paſſibilitatem, aut de-
mutationem, uel diminutionẽ, uel interfectionem ſuſtinuiſſe dicit, anathe-
ma ſit. Abſolute oſtenditur, cur uerbum, licet caro factũ ſit, nõ tamen tranſ-
latum fuerit in carnem. Cum enim hæc paſſionũ genera infirmitatem car-
nis afficiant, deus tamẽ uerbum caro factus nõ potuit demutabilis eſſe pa-
tiendo. Non enim id ipſum eſt pati & demutari, quia omnem carnem paſ-
ſio cuiuſque generis demutet ſenſu, dolore, patientia, tolerantia. Verbum au
tem quod caro factum eſt, licet ſe paſſioni ſubdiderit, non tamen demuta-
tum eſt paſſibilitate patiendi. Nam pati quidem potuit paſſione, ſed paſſi-
bilitate paſſibilis eſſe non potuit, quia paſſibilitas naturæ infirmis ſignifica
tio eſt. Paſſio autem eſt eorũ quæ ſint illata, perpeſſio. Itaque quia indemu-
tabilis eſt deus, cum tamen uerbũ caro factum ſit, habuerunt in eo paſſio-
nes materiam ſine paſſibilitatis infirmitate. Manet itaque indemutabilis eti-
am in paſſione natura autori ſuo indifferens, & impaſſibilis eſſentiæ nata
13 ſubſtantia. Si quis, faciamus hominem, nõ patrem ad filiũ dixiſſe, ſed ip-
14 ſum à ſemetipſo dicat deum locutum, anathema ſit. Si quis filium non
dicat

dicat Abrahæ uiſum,ſed deũ innaſcibilem,uel partem eius,anathema ſit.
Si quis cum Iacob non filium, quaſi hominem colluctatum, ſed deũ in- 15
naſcibilem,uel partẽ eius dicat, anathema ſit. Si quis pluit,dominus à do 16
mino,non de filio & de patre intelligat,ſed ipſum à ſe pluiſſe dicat, anathe
ma ſit. Pluit enim dominus filius à domino patre.Hæc quia Photinus,ad-
uerſum quem tunc conuentũ erat,negabat,inferenda fidei fuerunt, ne quis
auderet non ante dei filium quàm uirginis filiũ prædicare,& ſuperiora om
nia quæ propria dei filio ſunt, ſtultiſſima hæreticę inſanię peruerſitate deo
innaſcibili coaptaret,& dum hæc ad patrem refert, filio ſubſtantiam dene-
garet. Quæ quia abſoluta ſunt, neceſſitatem nobis interpretandi non reli-
querunt. Si quis dominum & deum nõ patrem & filium intelligat, quia 17
dominum & deum duos dicat deos,anathema ſit.Non enim exęquamus,
uel comparamus filium patri, ſed ſubiectum intelligimus. Neq; enim de-
ſcendit in Sodomã ſine patris uoluntate,neq; pluit ex ſeſe, ſed à domino,
autoritate ſcilicet patris.Nec ſedet in dextera à ſemetipſo,ſed audit dicentẽ
patrem: Sede ad dexteram meam. Et ſuperiora & cõſequentia ſuſpicionẽ,
ſi qua eſſe in his dictis uidebitur,penitus excludunt,ne diuerſitas diſſimiliũ
in domino & domino prædicetur,& in eo nõ comparatur,quia duos deos
dici impium ſit . Non autem idcirco non comparatur uel exæquatur filius
patri,ne deus ſit ipſe creator.Cum enim anathema ſit, Chriſtum deum de
negans, nõ poteſt idcirco prophanum uideri, duos deos cognominari, ne
& Chriſtus deus prædicetur,cum per eſſentiæ naturalis proprietatem idcir
co deus unus eſt, quia ex innaſcibili deo patre, qui unus eſt, deus unigeni-
tus filius deus natus non aliunde,quàm ex deo habeat eſſe quod deus eſt,
& indifferenti ipſi qui genitus eſt, ab eo qui genuit, eſſentia nõ potuit eſ-
ſe,nam indifferentis unum nomen eſt naturæ, uel in eo quidẽ maxime nõ
comparatur,nec coæquatur filius patri, dum ſubditus per obedientiæ obſe
quelam eſt,dum pluit dominus à domino, ne à ſe ipſe ſecundum Photinũ
aut Sabelliũ plueriti,ut dominus à domino,dum ad dexteram dei tum con-
ſedit,cum ſibi ut conſideret dictũ ſit,dum mittitur,dum accipit,dum in om
nibus uoluntati eius,qui ſe miſit,obſequitur.Sed pietatis ſubiectio non eſt *Filius ſub-*
eſſentiæ diminutio, nec religionis officium degenerem facit naturam, cum *iectus*
per id quod cum & innaſcibilis pater deus eſt, & unigenitus filius dei deus
eſt,deus tamen unus ſit, & ſubiectio filij doceatur & dignitas, dum ei ipſi
non niſi filius nuncupandus ſubijcitur. Quod cum dei patris ſit,tamen ſibi
ex natura ſit,nomen habens alienum, ſed eius cuius & filius eſt, ut ſit patri
& obſequio ſubiectus & nomine: ita tamen ut ſubiectio nominis proprie-
tatem naturalis atq; indifferentis teſtetur eſſentiæ. Si quis patrem & filiũ 18
unam perſonam dicit,anathema ſit. Non habet neceſſitatem contradicen-
di ſibi abſoluta peruerſitas, & tamen ſtultus quorundam furor in id pro-

rumpit,ut perſonam unam duûm nominum auſa ſit prædicare.

19 Si quis ſpiritum ſanctum paracletum dicens, innaſcibilem deum dicat, anathema ſit. Adiectio nunc paracleti,anathemati obnoxiam facit innaſci bilis in eo dei prædicationem. Impiiſſimum enim eſt, innaſcibilem deum eum dici,qui ad conſolationem noſtram ſit miſſus à filio.

20 Si quis ſicut docuit nos dominus,non alium dicat paracletum à filio,di xit enim:Et alterum paracletum mittet uobis pater, quem rogabo ego pa/ trem,anathema ſit. A filio paracletum miſſum meminimus,& in principio hoc fides ipſa expoſuit. Sed quia frequenter filius per indifferentis naturæ uirtutem opera ſua opera patris eſſe dixit,dicens: Ego opera patris mei fa/ cio, miſſurus quoq; paracletum,ſicuti frequenter * expoſuimus, interdum eum & mittendum dixit à patre,dum omne quod ageret, pie referre eſt ſo litus ad patrem.Ex quo hęretici occaſionem frequenter arripiunt,ut ipſum eſſe filium paracletum dicant,cum in eo quod alium paracletum mittendũ à patre ſit precaturus, differentiam miſſi rogantisq; ſignificent.

*Al's *ſpopōdit*

21 Si quis ſpiritumſanctum partem dicat patris uel filij,anathema ſit. Stul/ titia hæretici furoris hæc coegit ſcripto referre non quæſtio. Nam cum ſpi/ rituſſancti nomen habeat ſuam ſignificationem,& ſpirituſſanctus paracle tus habeat ſubſtantiæ ſuæ & officium & ordinem,& cum ubiq; indemuta/ bilis pater & filius prædicetur, quomodo pars eſſe aut patris,aut filij, ſan/ ctuſſpiritus aſſeritur? Sed quia ſicut inter cætera inſaniarum genera etiam hoc quoq; proferri ab impijs ſolet,idcirco à ſanctis debuit improbari.

22 Si quis patrem & filium & ſpiritumſanctum tres dicit deos, anathema ſit. Duûm deorum profeſſio cum irreligioſa ſit, quia nuſquàm niſi unum deum prędicatum meminerimus & prædicemus,quanto magis trium deo rum in patre & filio & ſpirituſancto nuncupatio damnabilis eſt? Quod ta men,quia hæretici dicunt,recte catholici condemnant.

23 Si quis quod dictum eſt: Ego deus primus, & ego deus nouiſſimus, & præter me nõ eſt deus,ad deſtructionem idolorum dictum, & eorum qui non ſunt dij, in deſtructionem unici ante ſecula dei Iudaice dictum intelli/ gat,anathema ſit. Deorũ numeroſitate damnata,& deo tantum uno præ/ dicato, negari deus filius dei non poteſt. Verum naturæ iſtud præſtat ge/ nuina proprietas, ut nomen quod negatur ad numerũ, debeatur eſſentiæ: & id quod non eſt deus præter me, non poſſe filio auferre quod deus eſt. quia deus alius quàm qui eſt ex deo, nullus eſt. Et præter hanc uocem pa/ tris,non poteſt nõ deus eſſe, qui ex ſe indifferenti ad naturam ſuam eſt na tus eſſentia. Quod idcirco Iudæi ad unionem dei referũt, quia unigenitum deum neſciunt. Sed nos cum duos deos negamus, diuerſitatem in patre & filio naturalis abominamur eſſentiæ, quia id quod non eſt deus premere, impiam de falſis dijs perimit opinionem. Cum uero unum deum confiten

tes,ſi/

tes, filium quoq; deum dicimus, nihil diuerſum per ſubſtantiam in utroq; ſub uno nomine prædicamus. Si quis uoluntate dei tanquàm unum ali/ 24
quem de creatura filiũ factum dicat, anathema ſit. Omnibus creaturis ſub/ſtantiam uoluntas dei attulit, ſed naturam filio dedit ex impaſſibili ac non nata ſubſtantia, perfecta natiuitas. Talia enim cuncta ſunt creata, qualia ea eſſe deus uoluit. Filius autem natus ex deo talis ſubſtitit, qualis & deus eſt, nec diſſimilem ſui ędidit natura naturam. Sed ex ſubſtantia dei genitus, naturæ ſecundum originem attulit eſſentiam, nõ ſecundum creaturam uoluntatis eſſentiam. Si quis nolente patre natũ dicat filium, anathema ſit. Nõ 25
enim nolente patre coactus pater, uel naturali neceſſitate ductus cum nol/let genuit filium, ſed mox ut uoluit ſine tempore & impaſſibiliter ex ſe uni/genitum demonſtrauit, cum nõ ex uoluntate, ut cætera, filius ſubſiſtere doceretur, ne ſecundum uoluntatem tantum nõ etiam ſecundum naturam haberet eſſentiam, data hæreticis occaſio uidebatur, ut neceſſitatem deo patri gignendi ex ſe filij aſcriberẽt, tanquàm naturali lege cogente, inuito ſe ædi/derit. Sed hæ paſſionum non eſt in deo patre conditio, cum inenarrabili & perfecta natiuitate filij, nec uoluntas ſola genuit filium, nec demutata, aut coacta imperio naturalis legis eſſentia eſt, nec ad gignendum quæſita ſub/ſtantia eſt, nec gignentis in genito diuerſa natura eſt, nec in tempore paterni nominis ſolitudo, ſed ante tempora omnia pater ex naturæ ſuæ eſſentia, impaſſibiliter uolens filio dedit naturalis natiuitatẽ eſſentiæ. Si quis in/ 26
naſcibilem & ſine initio dicat filium, tanquàm duo ſine principio, & duo in/naſcibilia, & duo innata dicẽs, duos faciat deos, anathema ſit. Caput enim quod eſt principium omnium, filius: caput autẽ, quod eſt principium Chriſti, deus. Sic enim ad unum ininitiabile omnium initium per filium uniuerſa referimus, filium innaſcibilem confiteri, impijſſimum eſt. Iam enim non erit deus unus, quia deum unum prędicari natura unius innaſcibilis dei exigit. Cum ergo unus deus ſit, duo innaſcibiles eſſe non poſſunt, cum idcirco deus unus ſit, cum pater deus ſit, & filius dei deus ſit, quia innaſcibilitas ſola penes unum ſit. Filius autem idcirco deus, quia ex innaſcibili eſſentia natus exiſtat. Reſpuit ergo innaſcibilem filiũ prædicari fides ſancta, ut per unum innaſcibilem, deum unum prædicet, ut naturam unigenitam ex innaſcibili genitam eſſentia, in uno innaſcibilis dei nomine cõplectatur. Caput enim omnium filius eſt, ſed caput filij deus eſt. Et ad unum deũ omnia hoc gra/du atq; hac cõfeſſione referuntur, cum ab eo ſumant uniuerſa principium, cui ipſe principium ſit, & iterum confirmantes Chriſtianiſmi intellectum, dicimus. Quoniam ſi quis Chriſtum deum, filium dei ante ſecula ſubſi/ 27
ſtentem & miniſtrantem patri ad omnium perfectionem non dicat, ſed ex quo de Maria natus eſt, ex eo & Chriſtum & filium nominatum eſſe, & initium accepiſſe ut ſit deus, dicat, anathema ſit. Concludi damnatio eius

hæreſis,propter quam conuentum erat,expſitione totius fidei cui aduerſabatur, oportuit, quæ initium dei filij ex partu uirginis mentiebatur. Hoc enim fidei noſtrę ſecundum Euangelicam & apoſtolicam doctrinam principale eſt, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum deum & dei filium à patre nec honoris confeſſione,nec uirtutis poteſtate,nec ſubſtantiæ diuerſitate, nec interuallo temporis ſeparari. Multifarie, ut intelligitur ex epiſcoporum conſilijs atque ſententijs, quæſita ueritas eſt, & intelligentiæ ratio expoſita eſt per ſingulas ſcriptæ fidei profeſſiones, ſingulis quibuſque generibus impiæ prædicationis extinctis. Non enim infinitus & immenſus deus breuibus humani ſermonis eloquijs uel intelligi potuit uel oſtendi. Fallit enim plerunque & docentes breuitas uerborum, & compendio ſermonum aut non intelligi poteſt quod requiritur,aut etiam corrumpitur quod ſignificatum magis quàm enarratum rationis abſolutione non conſtat. Et idcirco epiſcopi in intelligentiæ ſuæ ſenſu loquentes, ob difficultatem naturalis intelligentiæ & plurimis definitionibus & copioſioribus uerbis uſi ſunt ad docendum, ut & ſenſum audientium diſtinctione æditæ per multa ueritatis imbuerent, & de diuinis rebus nihil aut periculoſum aut obſcurum in hac multimoda plurium ſententiarum abſolutione loquerentur. Nihil autem mirum uideri uobis debet fratrés chariſſimi, quòd tam frequenter exponi fides cœptæ ſunt, neceſſitatem hanc furor hæreticus imponit. Nam tantum eccleſiarum orientalium periculum eſt, ut rarum ſit huius fidei, quæ qualis ſit uos iudicate, aut ſacerdotes aut populum inueniri. * Male enim per quoſdam impietatis autoritas data eſt in exilijs epiſcoporum,quorum cauſam nõ ignoratis,uires*autem ſunt prophanorum. Non peregrina loquor,neq; ignorata ſcribo:audiui ac uidi uicia præſentiũ: non laicorum, ſed epiſcoporum. Nam abſque epiſcopo Eleuſio & paucis cum eo, ex maiori parte Aſianæ decem prouinciæ, intra quas conſiſto,uere deum neſciunt. Atque utinam cum neſcirent, cum procliuiore enim uenia ignorarent quàm obtrectarent. Sed horum epiſcoporum dolor * ultra ſilentium non continens, unitatem fidei huius quærit, quam iamdudum per alios amiſit. Nam in illa in prima collatæ expoſitionis ſynodo,fides hanc habuit neceſſitatem,quum apud Syrmium per Oſium immemorem geſtorum ſuorum dictorumq́;,nouæ & tamen iam diu ſuppuratæ impietatis doctrina proruperat. Sed de eo nihil loquor, qui idcirco eſt reſeruatus,ne iudicio humano ignoraretur qualis ante uixiſſet. Vbiq; autẽ ſcandala,ubiq; ſchiſmata,ubiq; perfidiæ ſunt. Hinc illud eſt,ut ad profeſſionẽ ſubſcribendæ fidei aliqui eorũ,qui ante aliud ſcripſerant, cogerentur. Non queror de patientiſſimis uiris orientalibus epiſcopis, quibus ſufficit poſt blaſphemiæ uoluntatem coactæ ſaltem fidei profeſſio. Gratulandũ enim uidetur in tanta blaſphemantium epiſcoporũ hæretica pertinacia,aliquem

Al'* multa

Al'* auctæ

Al'* ſe intra

ex

ex his ſuſcipi pœnitentẽ. Sed inter hæc ó beatos uos in domino & glorio-
ſos, qui perfectam atq; apoſtolicam fidem conſcientia & profeſſione dei re
tinentes, conſcriptas fides huc uſq; neſcitis. Non enim eguiſtis litera, qui ſpi
ritu abundabatis. Neq; officiũ manus ad ſcribendũ deſideraſtis, qui quod
corde à uobis credebatur, ore ad ſalutem profitebamini. Nec neceſſarium
habuiſtis epiſcopi legere, quod regenerationis officio tenebatis. Sed neceſ-
ſitas conſuetudinem intulit, exponi fides, & expoſitis ſubſcribi. Vbi enim
ſenſus conſcientiæ periclitatur, illic litera poſtulatur. Nec ſanè ſcribi impe-
dit, quod ſalutare eſt confiteri. Confitemur planè in ſancti ſpiritus dono
ſemper innocentes, & ſcribimus uolentes, non deos duos, ſed deum unum,
neq; per id nõ & deum dei filium. Eſt enim ex deo deus. Non innaſcibiles
duos, quia autoritate innaſcibilitatis deus unus eſt. Neq; per id nõ & uni-
genitus deus eſt. Namq; origo ſua innaſcibilis ſubſtantia eſt. Non unum
ſubſiſtentem, ſed unam ſubſtantiam. Non differentem, non unum indiſſi-
milibus naturis dei nomen, ſed unius nominis atq; naturæ indiſſimilem eſ-
ſentiam. Non præſtantẽ quenquam cuiquam genere ſubſtantiæ, ſed ſubie-
ctum alterũ alteri natiuitate naturæ. Patrem in eo maiorem eſſe quòd pa-
ter eſt, filiũ in eo nõ minorem eſſe quòd filius eſt. Significationẽ intereſſe,
nõ intereſſe naturam. Patrem nõ intra tempora confiteri, ſed cointempora-
lem patri nõ negare. Patrem in filio prædicare, quia nihil in ſe habeat filius
à patre diſſimile: filiũ in patre confiteri, quia non eſt aliunde quod filius eſt.
Mutuam ſibi ac ſimilẽ inuicem naturam nõ neſcire, quia pat ſit quod unus
ſit, nõ exiſtimare, quia unum ſunt, unum eos ſic per indiſſimilis naturæ in-
differentiam prædicare, ne unus ſit. Expoſui chariſſimi quantũ humani ſer
monis cõſuetudo patiebatur, & dominus mihi ſemper, ut ipſe ſcit, à me ora
tus indulſit, cõmunis fidei conſcientiam. Et ſi quid minus, imò quia minus,
ac propè nihil dictum eſt, mementote non ſenſum mihi, ſed uerba deeſſe.
Arguam fortè in eo naturam meam, non tamen arguam uoluntatem: &
ignoſco naturæ, ſi loqui de deo quod uult non poteſt, cui ſufficiat ad ſalu-
tem, credidiſſe quæ dei ſunt. Nunc quia fides mea atq; ueſtra, quantum mi
hi conſcius ſum, apud deũ non periclitatur, & oſtendi uobis, ſicut uoluiſtis,
quæ ante expoſitæ fides eſſent ab orientalibus epiſcopis, ſed paucis: repe-
tam ergo, quia ſecundũ numerum eccleſiarum orientalium, epiſcoporum
paucorum fides iſta eſt, ipſe quoq; quid de diuinis rebus ſecundũ doctri-
nam apoſtolicam ſentirem profeſſus ſum. Reliquum eſt, ut profeſſio quæ
errorẽ nobis aſpergere uidetur ſimplicitatis ex ſermone ſine ſuſpicione ali-
qua, quia iam nec*relata eſt, audienda ſit. Et quanquàm iam non*mouear
de me iudicari ſecundum expoſitionem totius fidei, tamen patimini, ut no-
lim de me adhuc, niſi abſolutis omnibus, iudicari. Multi ex nobis fratres
chariſſimi, ita unam ſubſtantiam patris & filij prædicant, ut uideri poſſint,

Filius patri ſubiectus eti-am iuxta diui-nam naturam

*Ali*relictæ*

*Ali*uerear*

non

non magis id pie quàm impie prædicare. habet enim hoc uerbũ in ſe & fidei conſcientiam & fraudem paratam. Nam ſi ſecundum naturæ proprietatem ac ſimilitudinẽ,ut ſimilitudo non ſpeciem ſolam afferat,ſed genus teneat,religioſe unam ſubſtantiam prædicamus, dummodo unam ſubſtantiam proprietatis ſimilitudinem intelligamus,ut quod unum ſunt,non ſingularem ſignificet,ſed æquales: æqualitatẽ dico,id eſt,indifferentiam ſimilitudinis,ut ſimilitudo habeatur æqualitas. Aequalitas uero unum idcirco dicitur eſſe,quia par ſit. Vnum autẽ in quo par ſignificatur,non ad unicum uendicetur. Vna igitur ſubſtantia ſi non perſonam ſubſiſtentem perimat, nec unam ſubſtantiam partitam in duos diuidat, religioſe prædicabitur. Quæ ex natiuitatis proprietate, & ex naturæ ſimilitudine ita indifferẽs ſit, ut una dicatur. At uero ſi idcirco unius ſubſtantiæ pater & filius dicatur, ut hic ſubſiſtens ſub ſignificatione licet duûm nominum unus ac ſolus ſit,confeſſum nomine filium conſcientia nõ tenemus, ſi unam ſubſtantiam confitentes,ipſum ſibi unicũ ac ſingularem & patrem eſſe dicimus & filiũ. Quin æque & huius tanti erroris occurrit occaſio, ut diuiſus à ſe ipſe pater intelligatur, & partem execuiſſe quæ eſſet ſibi filius. Id enim hæretici unam ſubſtantiam prædicantes contendunt, & his multũ pie confeſſionis noſter ſermo blanditur. Vt dum hoc uerbũ indefinita breuitate dubiũ eſt, proficiat ad errorem. Eſt præterea error hic tertius,ut cũ unius ſubſtantiæ pater & filius eſſe dicitur,ſignificari exiſtimetur ſubſtantia prior quã inter ſe duo pares habeant. Ac ſic tres res ſermo ſignificet,ſubſtantiam unam,& duos unius ſubſtantiæ uelut cohæredes. Vt enim cohæredes duo ſunt,& hæreditas anterior eſt cuius duo ſunt cohæredes, ita unius ſubſtantiæ anterioris duo poſſunt uideri cõſortes. Atq; ita una ſubſtantia patris & filij prædicata,aut unum qui duas nuncupationes habeat, ſubſiſtentẽ ſignificat, aut diuiſam unam ſubſtantiam duas imperfectas feciſſe ſubſtantias,aut tertiam priorẽ ſubſtantiam quæ à duobus & uſurpata ſit & aſſumpta. Quę idcirco una dicatur,quia in duas una defecta ſit. Et ubi poſt hæc natiuitas, ubi pater, ubi filius intelligitur,ſi patrem & filiũ uel defectio potius,uel anterioris ſubſtantiæ communio, quàm naturæ natiuitas prædicabit? In his igitur tot tamq; grauibus fidei periculis,uerborũ breuitas temperanda eſt:ne impie dici exiſtimetur,quod pie intelligitur:ne ſecura atq; innocente conſcientia, per occaſionem hæreticorũ reus ſermo dicturus, unam ſubſtantiam catholicam patris & filij nõ inde incipiat, neq; hoc quaſi maximum teneat, tanq; ſine hoc uera fides nulla ſit,tuto unam ſubſtantiam dicet,cum ante dixerit: Pater ingenitus eſt, filius natus eſt, ſubſiſtit ex patre, patri ſimilis eſt, uirtute, honore,natura. Patri ſubiectus eſt,ut autori: nec ſe per rapinam deo,cuius in forma manebat,æquauit:obediens uſq; ad mortem fuit. Non ex nihilo eſt,ſed natiuitas eſt. Non eſt innaſcibilis, ſed cõtemporalis. Non eſt pater,

ſed ex eo filius eſt. Non eſt portio aliqua, ſed totus eſt. Non eſt autor ipſe, ſed imago eſt. Imago dei ex deo, in deum nata. Non eſt creatura, ſed deus eſt. Non eſt alter deus in genere ſubſtantię, ſed unus deus per indifferentis ſubſtantiæ eſſentiam. Non perſona deus unus eſt, ſed natura: quia nihil in ſe diuerſum ac diſſimile habent natus & generans. Et poſt hæc, unam ſubſtantiam patris & filij dicendo, non errat, at unam ſubſtantiam negando, iam peccat. Nemo itaq; unam ſubſtantiam negari à nobis putet, cuius idcirco ratio oſtenditur, ne negetur. Nemo unam ſubſtantiam breui ac nudo ſermone putet prædicandam, ut poſſit religioſe dici, una eſſe ſubſtantia. Non enim ego audio: Chriſtus ex Maria natus eſt, niſi & audiam: In principio erat uerbum, & deus erat uerbum. Non audiam, Chriſtus eſuriuit, niſi poſt quadraginta dierum ieiunium audiam: Non in pane ſolo uiuit homo. Nõ audiam, ſitiuit, niſi audiam: Qui biberit de aqua quam ego dedero ei, nõ ſitiet in æternũ. Non audiam, Chriſtus paſſus eſt, niſi audiam: Nunc eſt hora ut filius hominis clarificetur. Nõ audiam, mortuus eſt, niſi audiam, reſurrexit. Nihil ſolitarium ex diuinis ſacramentis ad ſuſpicionem audientium & ad occaſionem blaſphemantium proferamus. Ante natiuitas filij, ante ſubiectio, ante ſimilitudo naturę filij prędicanda eſt, ut nõ impie unius eſſe & pater & filius ſubſtantiæ prædicetur. Et nõ intelligo, cur ante cætera tanquam maximum & potiſſimum & ſolitarium prædicandum ſit, quod nec pie poſſit ante cætera prędicari, & iam impie neceſſe ſit poſt cętera denegari. Non eſt, fratres chariſſimi, una patris & filij neganda ſubſtantia, ſed nec irrationabiliter prædicanda ſit una ſubſtantia ex naturæ genitæ proprietate. Non ſit, aut ex portione, aut ex unione, aut ex cõmunione. Poteſt una ſubſtantia impie dici, & pie taceri. Habes natiuitatem, habes ſimilitudinẽ. Quid uerbi calumniam ſuſpicioſe tenemus, rei intelligentia nõ diſſidentes credamus: & dicamus eſſe unam ſubſtatiam, ſed per naturam proprietate non ad ſignificationem impiæ unionis. Vna ſit ex ſimilitudine, non ex ſolitudine. Sed fortè parum proprietatis in ſe habere ſimitudo uideatur. Hoc ſi eſt, quęro quo modo poſſim alterum ad alium, niſi per ſimilitudinem coæquare? Aut nunquid nõ id eſt eſſe ſimile quod æquale? Si unum dico, habet & unici ſuſpicionem: ſi ſimilem dixero, habet indifferentis comparationem. Inter ſimilem & unum quæro quem locum habeat æqualis, & interrogo utrum ſimilitudinis potius aut ſolitudinis res ſit. Non eſt æqualitas in diſſimilibus, nec ſimilitudo eſt intra unũ. Aut quid differũt ſimilis & æqualis, ut ab uno iterum diſcernatur æqualis? Non ſunt itaq; diſſimiles æquales. Et quid aliud poſſunt eſſe ſimiles quàm æquales, cũ in diſſimilibus non ſit æqualitas? Prædicantes itaq; fratres chariſſimi ſimilem filium in omnibus patri, nihil aliud quàm æqualem prædicamus, perfectę æqualitatis habet ſignificantiam ſimilitudo, & hoc ex ſanctis ſcripturis intelligendũ eſt.

legimus

legimus namq;: Vixit autẽ Adam ducentis triginta annis, & genuit ſecundum effigiem & ſimilitudinem ſuam, & cognominauit nomen eius Seth. Quæro cuiuſmodi ſimilitudinem & effigiem ſuam Adam in Seth genuerit. Tolle corporum infirmitates, tolle conceptus initium, tolle dolores partitudinis, & omnem humanam neceſſitatem. Quæro ſimilitudo hæc quæ in Seth eſt, utrum per naturam diſſentiat autori, aut utrũ alterius generis eſſentia fuerit in utroq;, ne nõ naturalem habuerit Adæ Seth natus eſſentiam. Sed ſimilitudo Adæ eſt, etiam ſi genus, quia nõ eſt natura diſſimilis. Similitudo autem naturæ non habuit in Seth alterius generis naturam, quia non aliunde Seth natus eſt: ita ſimilitudo res ipſas naturales coæquat per ſimilitudinẽ nõ indifferentis eſſentiæ. Omnis itaq; filius ſecundũ naturalẽ natiuitatẽ, ęqualitas patris eſt, quia eſt & ſimilitudo naturę. Et beatus Ioannes docet in natura patris & filij, quam Moyſes in Seth Adam ſimilitudinem dicit, hanc eandem æqualitatẽ eſſe naturæ. ait enim: Propter hoc eum magis quærebant Iudæi interficere, quoniam non ſolum ſoluebat ſabbatũ, ſed & patrem ſuum dicebat deum, æqualem ſe faciens deo. Quid tantorũ uirorum doctrinis atq; dictis inſerimus torpentia peccatis grauibus ingenia? & ſenſus hebetes atq; temerarios aduerſum indiſſolubilis prædicationis autoritatẽ impij fatigamus? Per Moyſen Seth Adæ ſimilitudo eſt. Per Ioannem filius patris æqualitas eſt. Et quęrimus tertiũ neſcio quid inter patrem & filiũ, quod natura nõ recipit. Similis eſt patri filius, filius patris eſt, ex eo natus eſt. Per hoc ſolũ pie poteſt, quod unum ſit prædicari. Nec me fallit fratres chariſſimi, quoſdam eſſe qui ſimilitudinem confitentes negant æqualitatem. Sed loquantur ut uolunt, & blaſphemiæ ſuæ uirus ingerant ignorantibus. Si inter ſimilitudinem & æqualitatem differre dicunt, quęro unde comparetur æqualitas. Namq; ſecundũ eſſentiam & uirtutem & gloriam & tempus patri filius ſimilis eſt. Interrogo ex quo nõ uideatur æqualitas. Nam etiam hæc in ſuperiori fidei conſtituta damnatio eſt, ut anathema eſſet, qui patrem diſſimilis ſibi eſſentiæ diceret patrem. Si ergo naturam neq; aliam, neq; diſſimilẽ ei, quẽ impaſſibiliter generabat, dedit, non poteſt aliam dediſſe, niſi propriã. Ita ſimilitudo proprietas eſt, proprietas æqualitas eſt, & æqualitas nihil differt. Quę aũt nihil differũt, unũ ſunt, nõ unione perſonæ, ſed æqualitate naturæ. Quanq; uero & cõmuni ſenſu & diuinis autoritatibus inter ſimilitudinem & æqualitatem nihil differe intelligatur: quippe cum ſecundũ Moyſen & Ioannem patri filius & ſimilis ſit & æqualis, tamẽ uideamus an dominus Iudæis iraſcentibus quòd patrem ſibi deũ dicendo, deo ſe coęquaſſet, ſe eſſe docuerit deo ęqualem. ait enim: Non poteſt filius à ſe facere quicq̃, niſi quod uiderit patrem facientem. Autorem diſcreuit, cũ ait: Non poteſt à ſe facere. Obedientiam ſignificat cum addit: Niſi quod uiderit patrem facientem. Non enim uirtutis differentia

Obediẽtia etiam in filio dei

eſt

eſt,non poſſe niſi uideat, quia uirtutem magis præſtat natura quàm niſus. At uero obſequelæ eſt,tunc poſſe cũ uidet.Atq; ita per id quod uidet,ſignificat,non ex uiſu ſe accipere uirtutem,ſed autoritate uiſus præſumere poteſtatem. Non ergo differt naturæ uirtus in patre & filio,cui hoc poſſe,quod pater poſſit,nõ ex incremento aliquo naturæ profectus tribuat,ſed autoris exemplũ. Deniq; honore in quẽ ſubiectio conſeruauit,naturæ uirtus æquauit. Subiecit enim : Quæcunq; enim ille facit,eadem & filius ſimiliter facit. Nunquid ſimilitudo nõ æqua eſt? æqua planè eſt,etiam ſi negemus, eadẽ enim ſimiliter facit. Nunquid ſimiliter facta,nõ eadem ſunt,aut eadem nõ recipiunt æqualitatem,aut aliquid inter ſimile differt & æquale? Cumq; ſimiliter fiunt,eadem fieri intelligantur,niſi forte quiſq; quæ eadem ſunt,negauerit æqualia,ut quæ ſimilia ſunt,nõ dicantur æqualia:cumq; ſimiliter fiunt,nõ modo æqualia fieri, ſed eadem prædicentur. Caret igitur fratres ſimilitudo naturæ contumeliæ ſuſpicione, nec poteſt uideri filius idcirco in proprietate paternæ naturæ nõ eſſe, quia ſimilis eſt, cũ ſimilitudo nulla ſit niſi ex æqualitate naturæ. Æqualitas autem naturæ nõ poteſt eſſe,niſi una ſit. Vna uero nõ perſonæ unitate,ſed generis. Hæc fides pia eſt,hæc conſcientia religioſa,hic ſalutaris ſermo eſt,unam ſubſtantiam patris & filij idcirco nõ negare,quia ſimilis eſt: ſimilem uero ob id prædicare, quia unũ ſunt. Expoſita chariſſimi pietate unius ſubſtantiæ,quæ Græce homouſion dicitur,& ſimilis ſubſtantiæ,quæ homœouſion, uitijs quæ ex uerborũ uel breuitate ſubdola, uel perículoſa nuditate accidere poſſint, abſolutiſſime demonſtratis,reliquus mihi ſermo ad ſanctos uiros orientales epiſcopos dirigendus eſt. Et quia iam de fide noſtra nihil inter nos ſuſpitionis relictum eſt, ea quæ adhuc in ſuſpitionem ex uerbis ueniunt purgentur, & dabunt ueniam ex cõmuni conſcientiæ fide ſecum liberius locuturo. O ſtudioſi tandem apoſtolicæ atq; Euangelicę doctrinæ uiri, quos fidei calor in tantis tenebris hæreticæ noctis accendit. Quantam ſpem reuocandæ ueræ fidei attuliſtis conſtanter audacis perfidiæ impetũ retundendo. Antea enim in obſcuro atq; in angulis dominus Chriſtus dei eſſe ſecundũ naturam filius negabatur,& eſſentiæ inops paternæ, accepiſſe cum creaturis originem de nõ extantibus prædicabatur. At uero nũc publicæ autoritatis profeſſione hæreſis prorumpens,id quod antea furtim muſſitabat, nunc uictrix gloriabitur. Quibus enim antea cuniculis in catholicam eccleſiam nõ tentauit irrepere? Quas non *exercuit falſæ religionis blandimento,ſeculi poteſtates? Al.*exeruit Homines enim peruerſi euſq; proruperant,ut cum hoc ipſi prædicare publice nõ auderent, imperatorem tamen fallerent ad audiendũ. Fefellerunt enim ignorantem regem,ut iſtiuſmodi perfidię fidem bellis occupatus exponeret, & credendi formam eccleſijs nondum regeneratus imponeret. Contradicentes epiſcopos ad exilium coegerunt. coegerunt enim nos ad

uoluntatem exulandi,dum impietatis imponũt neceſſitatẽ. Sed exulemus ſemper,dummodo incipiat uerũ prædicari:domino enim gratias quòd ignorationem per uos admonitus imperator agnouit, & errorem nõ ſuũ,ſed * aſtantium, per has fidei ueſtræ ſententias recognouit, & ſe inuidia apud deũ atq; homines impiæ uoluntatis exemit, cum legationem ueſtram honorifice habens,falſitatem eorum,quorũ autoriate in inuidiam deduceba-tur,coacta à nobis ignorantiæ ſuæ profeſſione cognouit. Fallunt quantum & uereor,& mihi uidetur fratres chariſſimi fallunt,quia ſemper fefellerunt, & ipſa illa præſens nũc ſubſcriptio nõ caret falſitate. Excuſant enim ſe idcirco homuſion & homœuſion taceri uoluiſſe, quia unũ atq; idem ſignificari uerbo utroq; exiſtimarent. Rudes credo epiſcopi ignorauerunt homouſij ſignificationem,quaſi nunq; de hoc aut ſynodus fuiſſet, aut lites. Sed eſto, ignorauerunt homouſion, aut neſciebant homœuſion id ſignificari, quod ſimilis eſſet eſſentiæ. Iam ſi hoc neſciebant, cur neſciri uolebant generationem filij? Nunquid ſi inenarrabilis eſt,ideo & ignorabilis eſt? Sed ſi ignoratur quomodo natus eſt,nunquid ignorari poteſt,quòd filius deus nõ ex alia ſubſtantia,ſed ex deo natus nõ diuerſam habeat eſſentiam? Nunquid nõ legerant,ſicut patrem,ita & filiũ honorandũ,ut patrem honore præferrent? Nunquid incognitũ habebant,patrẽ in filio uideri, ut filius apud eos dignitate, charitate, maieſtate differret? An & hoc ex ignorantia uenit,ut cũ cæteris patri ſubiectus ſit filius,ut dum cũ cęteris ſubijcitur,nõ *diceretur natura patri æqualis, natura cæteris cum infirma ſit? Paſſum quidem ſciebant,ſed dicant quæſo,cõpaſſum quomodo cognouerant? cur euitant homouſion atq; homœuſion, quia nuſq; ſcriptũ ſit, quæro compaſſum eſſe unde præſumpſerint? Aut nunquid uolũt duos eſſe qui paſſi ſunt? Id enim compaſſio teſtatur. Vbi illud eſt? Ieſus Chriſtus filius dei. Aut nunquid alius eſt Ieſus Chriſtus, alius filius dei? Si nõ idem atq; unus intra extraq; filius eſt,credite in homouſio ignorationẽ,ſi hæc ignorare licet:ſi aũt in his ipſis ipſa illa ignoratio impia eſt, quæ tamen nõ poteſt in eo falſo excuſari, uereor ne & homouſij ignorationem profeſſio mentiatur. Non queror admodum de uenia quã dediſtis. religioſum eſt deo ſua reſeruare, & ignorationis error humanus eſt. Sed ignoſcant mihi iam duo epiſcopi Valens & Vrſatius,quòd eos pro ætate atq; exercitatione ſua ignoraſſe nõ credo. Et difficillimũ eſt ne mentiri exiſtimentur, qui ſe in alio negocio non poſſunt niſi mendacio purgare. Sed dominus hoc magis tribuat,ut nos male opinemur,quàm illi nõ ignorauerint. Malo enim ego male exiſtimans iudicari, quàm fidem ueſtram hæretica & cõſcientia & cõmunione uiolari. Oro autem uos ſanctiſſimi uiri, ut cum bona uenia ſolicitudines meas æſtimetis. *Teſtis enim dominus eſt conſcientiæ meæ, in nullo me expoſitiones has quas in Syrmiũ detuliſtis fidei ueſtræ uelle conuellere. Sed date ueniam,ſi

quædam

Al's adhortantium*

In quodã codice ſic erat, Diſcernatur à cæteris,cum ſubiectio filij naturæ proprietas ſit, ſubiectio autẽ cæterorũ creationis infirmitas ſit

Hæc erant addita,ſed in re-

quædam intelligere non poſſum,& conſolabor me, quia legi:Spiritus prophetarũ prophetis ſubiectus eſt.Ex quo fortè non impudenter etiam à me præſumitur,ut & ego intelligam quod alius ignoret.Non quod quicq̃ uos ſecundũ menſuram ſcientię ignorare auſus ſim dicere,ſed ſuper fidei catholicę unitatem patimini nõ minus in nobis eſſe ſolicitudinẽ quàm in uobis. Epiſtolam quã à uobis de homouſij & homœuſij expoſitione apud Syrmium Valens & Vrſatius & Germinius popoſcerunt legi, intelligo in quibuſdam nõ minus circunſpectã eſſe quàm liberam.Et ipſa homouſij & homœuſij demonſtratio,nihil reliquit difficultatis.Et quidem de homœuſio, quod eſt ſimilis eſſentiæ,cõmune iudiciũ eſt.De homouſio uero,quod eſt unius eſſentiæ,tractantes,primũ idcirco reſpuendũ pronunciaſtis,quia per uerbi huius enunciationẽ ſubſtantia prior intelligeretur, quã duo inter ſe partiti eſſent,intelligo uitiũ intelligentiæ.Et prophanus hic ſenſus eſt,& cõmuni iudicio ab eccleſia reſpuendus. Secundo quoque id addidiſtis,quod patres noſtri, cũ Paulus Samoſateus hæreticus pronunciatus eſt,etiam homouſion repudiauerint,quia per hanc unius eſſentiæ nuncupationẽ ſolitarium atq; unicũ ſibi eſſe patrẽ & filiũ prædicabat. Et hoc ſanè nunc quoq; prophaniſſimũ eccleſia recognoſcit,patrem & filiũ in his nominũ profeſſionibus ad unionis ac ſingularis ſolitudinem negata perſonarũ proprietate reuocare. Tertio etiã hæc cauſa improbandi homouſij cõmemorata à uobis eſt,quia in ſynodo,quę apud Nicæam fuit,coacti patres noſtri propter eos qui creaturam filiũ dicebant, nomẽ homuſij indidiſſent.Quod nõ recipiendum idcirco ſit,quia nuſquàm ſcriptũ reperiretur.Quod à uobis dictũ ſatis miror. Si enim homouſion propter nouitatẽ uerbi repudiandũ ſit,uereor ne & homœuſion periclitetur,quia nuſquam ſcriptum reperiatur.Sed hinc nõ calumnior.Malo enim aliquid nouum cõmemoraſſe, quàm impie reſpuiſſe. Prætermiſſa itaq; quæſtione nouitatis, ne in his quidem reſidet quæſtio,quę & cõmuni omniũ noſtrũ iudicio damnantur.Quis enim ſanę mentis tertiam ſubſtantiam,quæ patri & filio cõmunis ſit,prædicabit? Vel quis ſecundũ Samoſateum in Chriſto renatus, & filiũ cõfeſſus ac patrem, quòd Chriſtus in ſe ſibi & pater & filius ſit,confitebitur? Par itaq; in condemnandis impietatibus hæreticorũ ſententia eſt, & hanc homouſij intelligentiam nõ modo reſpuit,ſed & odit. Atq; ita nõ relinquitur uitioſæ intelligentiæ quęſtio,ubi in uitij damnatione cõmunis aſſenſus eſt.Dicturo autem me tandem de tertia quæſtione,oro uos,ne ubi pax conſcientiæ eſt,ibi ſit pugna ſuſpicionũ. Neq; quicq̃ me niſi ad unitatis profectum proferre exiſtimetis.Inane enim eſt calumniã uerbi pertimeſcere, ubi res ipſa, cuius uerbũ eſt, nõ habeat difficultatem. Diſplicet cuiquam in Synodo Nicena homouſion eſſe ſuſceptũ? Hoc ſi cui diſplicet,neceſſe eſt placeat qđ ab Arianis eſt negatũ.Negatũ enim idcirco eſt homouſion,ne ex ſubſtantia dei

centiore codice, Pro prudentia ueſtra expendite qd ſit à ſanctiſſimis uiris poſcere,ut cũ bona uenia audiant dicentẽ,et an eiuſdem ſit exulare et obiurgare. hoc ideo dictũ eſt, quia quæ ab his adpræſens tacita fuiſſent eram producturus. Nõ tamẽ in his quæ poſſent tanq̃ excuſabilia defendi uiderer calumniari

patris deus filius natus,ſed ſecundum creaturas ex nihilo conditus prędica retur.Nihil nouum loquimur,pluribus ædita literis,ipſa Arianorum perfidia ſibi teſtis eſt.Si propter negantiũ impietatem pia tum fuit intelligentia cõfitentium, quæro cur hodie conuellatur, quod tum pie ſuſceptũ eſt,quia impie negabatur? Si pie ſuſceptũ eſt,cur uenit conſtitutio pietatis in crimẽ? quæ impietatẽ pie per ea ipſa quibus impiabatur extinxit? Videamus igitur quid Nicena Synodus ſtatuerit,homouſion,id eſt,unius ſubſtãtiæ cõfitendo,nõ utiq; hæreſim parturire,quæ de homouſij uitioſa opinione cõcipitur.Non opinor illud loquentur, quod unam anteriorem ſubſtantiam pater & filius in ſubſtantiam ſuam partiendo diuiſerint. Et ipſam quidem tum religioſe conſcriptam fidem, nunc quoq; huic ſermoni noſtro nõ irreligioſe inſeremus. Credimus in unum deũ patrem omnipotentem,omniũ uiſibilium & inuiſibilium factorem. Et in unum dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum filiũ dei,natum ex patre unigenitũ,hoc eſt,de ſubſtantia patris, deũ ex deo,lumen ex lumine,deũ uerũ de deo uero,natũ nõ factum, unius ſubſtantiæ cum patre,quod Græce dicunt ὁμοούσιον,per quem omnia facta ſunt,quæ in cœlo & in terra, qui propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis,& incarnatus eſt,& homo factus eſt,& paſſus eſt,& reſurrexit tertia die, & aſcendit in cœlos,uenturus iudicare uiuos & mortuos.Et in ſpiritumſanctum.Eos autem qui dicunt,erat quando nõ erat,& anteq; naſceretur non erat,& quòd de nõ extantibus factus eſt,uel ex alia ſubſtantia aut eſſentia, dicentes eſſe cõuertibilem & demutabilem deũ,hos anathematizat catholica eccleſia. Non hic ſanctiſſima religioſorum uirorũ Synodus neſcio quã

*Ab*Et* priorem quæ in duos diuiſa ſit,ſubſtantiam introducit.* Sed filium natum de ſubſtantia patris, nõ quidem nos negamus,aut quid aliud confitemur. Et poſt cæteras cõmunis fidei expoſitiones ait,natũ nõ factum, unius ſubſtantiæ cum patre,quod Græci dicunt ὁμοούσιον.Quæ hic uitioſæ intelligentiæ occaſio eſt? natus eſſe de ſubſtantia patris filius, nõ factus prædicatur, ne natiuitas diuinitatis,factura ſit creationis.Idcirco autẽ unius ſubſtantię, nõ ut unus ſubſiſtat,aut ſolus,ſed ex ſubſtantia dei natus nõ aliunde ſubſiſtat,neq; ut aliqua diſſidentis ſubſtantiæ diuerſitate ſubſiſtat.Aut nũquid

*Ab*uera* nõ hæc fides*noſtra eſt,ut nõ aliunde ſubſiſtat,neq; quòd indiſſimilis ſubſiſtat? Aut aliud hic teſtatur homouſion, quàm ut una atq; indiſſimilis ſit ſecundum naturæ propaginem eſſentia, quia eſſentia filij non ſit aliunde, quæ quia aliunde non eſt, unius recte eſſe ambo creduntur eſſentiæ, quia ſubſtantiam natiuitatis filius nõ habeat niſi de paternæ autoritate naturæ? Sed fortè econtrario dicetur,idcirco improbari oportere, quia uitioſe intelligi ſoleat.Hoc ſi timemus,deleamus in apoſtolo quod dictum eſt:Mediator dei & hominũ homo Chriſtus Ieſus, quia ad autoritatem hæreſis ſuæ Photinus hoc utitur:& nõ legatur à nobis,quia ab illo male intelligatur.Pereat

E ſacris literis hæreſes ortæ,nec ideo damnantur

reat quoque ad Philippenſes ſcripta epiſtola,aut igni,aut ſpongia,ne in ea Marcion relegat:Et habitu repertus ut homo,phantaſiam corporis confi- tens eſſe nõ corpus.Non extet Euangeliũ Ioannis,ne Sabellius dicat: Ego & pater unum ſumus. Neq; iſti nunc creaturæ prædicatores ſcriptũ male legant:Pater maior me eſt. Neq; illi qui diſſimilem patri filiũ affirmare uo lunt,legant: De die autẽ & hora nemo ſcit, neq; angeli in cœlis,neq; filius, niſi pater ſolus. Non ſint quoq; libri Moyſi,ne tenebræ deo,qui innaſcibi- lem lucem habitat,coæuæ ſint,quia in Geneſi poſt noctem dies cœpta ſit, ne anni Mathuſale ętatem diluuij excedant,& nõ tantum octo ſint animę reſeruatæ,ne clamorem Sodomorũ repletis iam peccatis deus audiens, tan quàm ignorans clamorem deſcendat ut uideat an plena ſint cum clamore peccata,& reperiatur deus neſcire quod ſcierit. Ne quiſquàm quoq; ſepeli- entium ſepulti Moyſi ſciat ſepulchrũ,ne per hoc, ut hæretici putant,diuer- ſa lex ipſa ſibi hoſtis ſit. Et quia hæc ab his nõ intelliguntur, nõ legantur à nobis.Pereant quoq; ſi uidetur(quod nõ ego dixerim,ſed reſponſionis ne ceſſitas) omnia diuina illa & ſancta Euangelia ſalutis humanæ,ne ſe inui- cem contraria dictorum opinione compugnent,ne miſſurus dominus ſpi- ritum ſanctum ipſe de ſpiritu ſancto natus legatur. Ne mortem & gladiũ denunciaturus,uſuris gladium paſſurus interdicat.Ne ad inferos deſcenſu- rus,in paradiſo ſit cum latrone.Ne poſtremo apoſtoli reperiantur in crimi ne, qui baptizare in nomine patris & filij & ſpiritusſancti iuſſi, tantum in Ieſu nomine baptizauerunt. Vobis enim fratres uobis dico, qui non iam lacte alimini, ſed firmo cibo ualetis, Nunquid, quia iſta ſapientes mundi non intelligunt,& his ſtulta ſunt,nos cum mundo ſapientes erimus, ut hæc ſtulta credamus? Et quia hæc impijs cæca ſunt,nos nõ lucebimus intellecta ueritate doctrinæ? Male ſanctis rebus præiudicatur,ſi, quia non ſanctæ à quibuſdam habentur,eſſe nõ debeant.Non ergo gloriemur in cruce Chri ſti, quia ſcandalum mundo eſt: neq; in uiuente deo mortem prædicemus, ne ab impijs mortuus deus arguatur. Male intelligit͛ homouſion, quid ad me bene intelligentẽ? Male homouſion Samoſateus cõfeſſus eſt,ſed nun- quid melius Ariani negauerunt? Octoginta epiſcopi olim reſpuerunt, ſed trecenti decem & octo nuper receperũt. Et mihi quidem ipſe ille hic nume- rus ſanctus eſt, in quo Abram uictor regum impiorũ ab eo qui æterni ſa- cerdotij eſt forma,bene dicitur.Illi contra hæreticum improbauerũt. Nun- quid & iſti nõ aduerſum hæreticum probauerunt? Grauis autoritas eſt ue- terum.Nunquid & horũ leuis ſanctitas eſt? Si contraria inuicem ſenſerũt, debemus quaſi iudices probare meliora:ſi uero & probando & improban- do unum utriq; ſtatuerunt, quid bene conſtituta conuellimus? Sed fortè dicetur mihi, aliqui hodie ex his qui tunc ſynodo interfuerunt, tacendum de homouſio eſſe decreuerũt.Et ego inuitus licet reſpondebo dicenti.Nun

quid non & ipſi tacendum eſſe de homœuſio. Oro uos,ne quiſquam alius ex his præter ſenem Oſium,& ipſum illum nimiũ ſepulchri ſui amantem, reperiatur,qui tacendum eſſe exiſtimet de utroq;.Et quò tandem n tantis hæreticorum peruerſitatibus recidimus, ſi dum nõ utrunq; recipimus,neutrum retinemus? Non enim uideri poteſt impie dici,ut quia neutrũ ſcriptũ reperiatur,aut neutrum cõfitendum ſit,aut utrunq;. Homouſion ſanctiſſimi uiri,intelligo ex deo deum,nõ diſſimilis eſſentiæ, nõ diuiſum, ſed natũ, & ex innaſcibili dei ſubſtantia cõgenitam in filio ſecundum ſimilitudinem un genitam natiuitatem,ita me antea intelligentem non mediocriter ad id confirmauit homouſion.Quid fidem meam in homouſio damnas,quam per homœuſij confeſſionẽ nõ potes probare?Damnas enim fidem meam uel potius tuam, cũ damnas intelligentiam eius in nomine. Sed male alius intelligit: Damnemus in cõmune uitioſam intelligentiam,nõ auferamus fi dei ſecuritatem.Synodo Samoſatenæ ſubſcribendum putas,ne ſecundum Samoſatei intelligentiã quiſquàm ſibi uſurpet homouſion. Subſcribamus & Nicenæ ſynodo,ne homouſion improbẽt Ariani.Sed uerendum eſt,ne ſi ſecundum fidem homœuſion homouſion ſignificare uideantur,decernatur,nihil differre unius & ſimilis eſſe ſubſtantiæ.Sed & homouſion poteſt male intelligi.Conſtituatur qualiter bene poſſit intelligi.Vnum atq; idem quod ſapimus,pium inter nos eſſe uelimus.Date ueniam fratres quam frequenter popoſci.Ariani nõ eſtis,cur negando homœuſion cenſemini Ariani?Sed dices.Mouit me cum ſcandalo,homœuſij ambiguitas.Iterum audi oro ſine ſcandalo,& me mouit homœuſij nuditas.Multa ſæpe fallunt quę ſimilia ſunt.Timeo aurum bracteæ,quia me fallere poſſit interius. Et tamẽ auro ſimile eſt quod uidetur.Timeo lactis ſimilitudinem, ne oblatum mihi lac,non lac ouium ſit,quia ei ſimile uideatur & bubulum, ut lac ouium lacti ouium ſimile ſit,nõ poteſt ſimile eſſe,niſi ouis ſit.Similitudo uera in ueritate naturæ eſt,ueritas autem in utroq; naturæ, nõ negatur homœuſios? hæc eſt enim ſecundum eſſentiam ſimilitudo. Si maſſa maſſæ cõſimilis nõ fallat in bractea,ſi lac quod concolor eſt,non diuerſum ſit in ſapore,ſimile auro quicquam non poteſt eſſe niſi aurum: ſimile lacti, niſi ſui generis ſit, eſſe non poterit.Fefellit me frequenter color uini,& tamen guſtatu alterius generis liquorem recognoui.Vidi carnes carnibus ſimiles, ſed poſtea mihi naturæ diſſimilitudinẽ ſapor prodidit.has enim ſimilitudines,quæ non ex unitate naturæ ſint,metuo. Vereor enim fratres,orientis hæreſes in tempora ſingula pullulantes, & quid uerear edicam. Iam & legi. Mihi quidem in his,quę uos de orientalium quorundam aſſenſu,ſuſceptæ legationis miniſtri ſubſcribenda Syrmium detuliſtis,nihil ſuſpicionis relictum eſt:ſed habuerunt ab exordio nõ nihilum offenſionis, quæ credo uos ſanctiſſimi uiri Baſilij & Euſtathij & Eleuſi ne quid ſcandali afferretur,abolenda tacuiſſe.Quæ

ſe. Quę ſi recte ſcripta ſunt, taceri non debuerunt. Si autem quia non recte ſcripta ſunt adhuc tacentur, cauendum eſt ne aliquando dicantur. Parcens enim adhuc de his nihil dico, tamen mecum recognoſcitis, quod nō ita omnis ſcripta apud Ancyram fides ſe habeat. Non famæ fabulam loquor, literarum fidem teneo, non à * lectoribus ſumptam, ſed ab epiſcopis datam. Alš* laicis Orò uos fratres, adimite ſuſpicionem, ſecludite occaſionē, ut probari poſſit ὁμοιούσιον, nō improbemus ὁμούσιον. Cogitemus tot ſacerdotes ſanctos & quieſcentes iam, quid de nobis dominus iudicabit, ſi nunc anathematizantur à nobis? Quid de nobis erit, qui rem eò deducimus, ut quia epiſcopi nō fuerunt, nos quoq; nec ceperimus? Ordinati enim ab his ſumus, & eorum ſumus ſucceſſores. Renunciemus epiſcopatui, quia officium eius ab anathemate ſumpſerimus. Date ueniam fratres dolori meo. Impium eſt quod *audítis, non patiar hanc uocem, ut in anathemate ſit ὁμούσιον, ſecundum religioſam intelligentiam confitens. Nomen nihil habet criminis, quod ſenſum non perturbat religionis: homœuſion neſcio, nec intelligo, niſi tantum ſimilis eſſentiæ confeſſionem. Teſtor dominū cœli atq; terræ, me cum neutrum audiſſem, ſemper tamē utrunq; ſenſiſſe quod per homœuſion & homouſion oporteret intelligi, id eſt, nihil ſimle ſibi ſecundum naturam eſſe poſſe, nō quod eſſet ex eadem natura. Rege manens fidem Nicenam nunquam niſi exulaturus audiui, ſed mihi homouſij & homœuſij intelligentiam Euangelia & apoſtoli intimauerunt. Pium eſt quod uolumus, ne damnemus patres, ne animemus hæreticos, ne dum hæreſim appellamus, hæreſim nutriamus. Interpretati patres noſtri ſunt poſt Synodū Nicenam homouſij proprietatem, religioſi extant libri, manet conſcientia, ſiquid ad interpretationem addendum eſt, communiter conſulamus. Poteſt inter nos optimus fidei ſtatus condi, ut nec ea quæ bene ſunt conſtituta uexentur, & quæ male ſunt intellecta reſecentur. Egreſſus ſum fratres chariſſimi, humanæ conſcientiæ pudorem, & humilitatis meæ immemor de tantis ac tam reconditis rebus, & ad uſq; hanc ætatem noſtram intentatis ac tacitis, amore ueſtri coactus hæc ſcripſi, & quæ ipſe credebam loquutus ſum. Conſcius mihi, hoc me eccleſiæ, militiæ meæ ſtipendium debere, & per has literas, epiſcopatus mei in Chriſto uocem, ſecundum doctrinas Euangelicas, deſtinate. Veſtrum eſt in cōmune tractare ac prouidere atq; agere, ut quod uſq; nunc inuiolabili fide manetis, religioſa conſcientia conſeruetis & teneatis quod tenetis. Mementote exilij mei in orationibus ſanctis, à quo me poſt expoſitionem huius fidei neſcio an tam iucundum eſt ad uos in domum Chriſti reuerti, quàm ſecurum eſt mori. Deus & dominus noſter incontaminatos uos & illæſos in diem reuelationis reſeruet opto fratres chariſſimi.

Alš* audetis

FINIS

HAEC EPISTOLA MERVM EST NVGA= MENTVM HOMINIS OCIOSE INDOCTI, HYMNVS eiuſdem eſt farinæ, ſed bene habet quòd non plu/ res nænias affinxerint ſancto Hilario.

EPISTOLA S. HILARII AD ABRAM FILIAM SVAM

Ilectiſſimæ filiæ Abræ Hilarius in domino ſalutem. Ac cepi literas tuas, intelligo deſiderantē te mei eſſe, & cer/ tum ita habeo. Sentio enim quantū prçſentia horū qui amantur optabilis ſit, & quia grauē tibi eſſe abſentiam meam ſcio, ne me fortè impiū eſſe erga te exiſtimares, qui tam diu à te abeſſem, excuſare tibi & profectionē meam & moras uolui, ut intelligeres me non impie tibi, ſed utiliter deeſſe. Namq; cū te filiam ut unicam, ita, quantū à me eſt, unanimem habeam, & uellem te pulcherrimam omniū & ſanctiſſimā uiuere. Nunciatū mihi eſt, eſſe quendam iuuenem habentē margaritam, & ueſtem inçſtimabilis pre/ cij, quā ſiquis ab eo poſſit mereri, ſuper humanas diuitias & ſalutē & diues & ſaluus futurus eſſet. Ad hunc ergo his auditis profectus ſum, ad quē cū per multas & longas & difficiles uias ueniſſem, uidens eum procidi ſtatim. Adeſt enim tam pulcher iuuenis, ut ante conſpectū eius nemo audeat con ſiſtere. Qui ubi me procidiſſe uidit, tinterrogari me iuſſit quid uellē, & quid rogarem, & ego reſpondi, audiſſe me de ueſte ſua & margarita, & ideo ue/ niſſe, & ſi eam dignaretur præſtare, eſſe mihi filiam quā uehementer dilige rem, cui hanc ueſtem ac margaritam quærerem. Et in terram proſtratus fa/ cie fleo plurimum, & noctibus ac diebus gemiſcens rogo uti audire digna/ retur precē meam. Poſt quæ, quia bonus iuuenis & melius illo nihil eſt, ait mihi: Noſti hanc ueſtem atq; hanc margaritam, quam à me lachrymis ro/ gas uti eam filiæ tuæ concedam? Et ego reſpondi illi, domine auditu cogno ui de ipſis, & fide credidi, & ſcio quia optima ſunt, & ſalus uera eſt hac ue/ ſte uti, & hac margarita ornari. Et ſtatim miniſtris ſuis præcepit ut mihi & ueſtem hanc & margaritam oſtenderent. Et confeſtim ita fit. Hanc ueſtem anno primo uidi, uidi filia, uidi quod eloqui nō poſſum. Nunquid nō & ſe/ ricum ſecundū ſubtilitatem eius* partem habuerat? Nunquid candori eius niues comparatæ nō nigreſcebant? Nunquid aurum iuxta fulgorem eius li uebat? Ipſa enim multicolor & nihil prorſus comparatū ei poterat æquari. Poſtq̃ uideo margaritam, qua uiſa ſtatim concidi. Nō enim poterāt oculi mei ſuſtinere tantū eius colorē. Nam nec cœli, nec lucis, nec maris, nec terræ ſpecies pulchritudini eius poterat cōparari. Et cū proſtratus iacerem, ait mi hi quidam de aſſiſtentibus: Video te ſolicitū, & bonū patrem eſſe, & hanc ueſtem atq; hanc margaritam ad filiam tuam mittere deſiderare, ſed ut ma gis

Alš* par erat

gis deſideres, oſtendo tibi quid adhuc hæc ueſtis atq; margarita boni ha-
beat: ueſtis hæc nunq̃ tineis comeditur, nõ uſu atteritur, non ſorde infici-
tur,nõ ui ſcinditur, nõ damno amittitur, ſed ſemper talis qualis eſt perma-
net.Margarita uero hæc uirtutis eius eſt,ut ſi quis eam induitur,non ægro-
tet,nõ ſeneſcat,nõ moriatur.Nihil omnino in ſe habet quod ſit obnoxium
corpori,ſed utenti ea nihil accidit,quod aut mortem afferat, aut ætatem de
mutet,aut impediat ſanitati.Quod ut audiui filia,exanimari magis deſide-
rio margaritæ & ueſtis iſtius cœpi, & ſicut proſtratus iacebam, indeficienti
fletu & intenta oratione iuuenem precari cœpi,dicens: Domine ſancte,mi-
ſere preci meæ, & miſerere ſolicitudini & uitæ meæ. Si enim hanc ueſtem
mihi & margaritam nõ cõcedis,miſer futurus ſum, filiam meam uiuentem
perditurus ſum,ego propter hanc ueſtem & margaritam peregrinari uolo.
Scis domine,quia tibi nõ mentior. Poſtq̃ uocem meam audiuit, iubet me
leuare,& ait mihi:Mouerunt me preces & lachrymæ tuæ,& bene eſt quod
credidiſti.Et quia dixiſti, te pro hac margarita ipſam uitam tuam uelle im-
pendere,nõ poſſum eam tibi negare,ſed ſcire debes propoſitũ & uolunta-
tem meam. Veſtis quã ego dedero talis eſt,ut ſi quis uoluerit ueſte alia co-
lorata & ſerica & aurata uti,ueſtem meam capere non poſſit.Sed illi dabo
eam quæ contenta ſit, nõ ſerico habitu,ſed natiuis coloribus,& inſumptuo-
ſo textu ueſtiri:ita ut propter conſuetudinem,purpuream per auguſtas ue-
ſtes habeat: nõ etiam purpura ipſa defundatur in ueſte. Margaritam uero
quã à me petis naturæ eius eſt,ut habere eam nõ poſſit,ſi quis margaritam
aliam habuerit.Quia aliæ margaritę,aut de terra,aut de mari ſunt:mea au-
tem,ut ipſe tu uides,ſpecioſa & precioſa eſt incompabilis & cœleſtis,nõ di-
gnatur ibi eſſę ubi aliæ ſunt.Non enim rebus meis conuenit cum rebus ho
minis, quia qui ueſte mea & margarita utitur,in æternum ſanus eſt,nõ fe-
bre exardeſcit,nõ uulneri patet,nõ annis demutatur,nõ morte diſſoluitur,
æqualis æternis. Ego tamẽ hanc ueſtem & hanc margaritam meam peten
ti tibi dabo, eam ut filiæ tuæ perferas. Sed prius ſcire debes quid uelit filia
tua,ſi ſe huius ueſtis & margaritæ meæ facit dignam,id eſt, ſi ueſtes ſericas
& auratas & infectas habere noluerit:ſi alteram margaritã oderit,tunc hæc
quæ me rogas tibi pręſtabo. Poſt uocem filia lætus exurgo,& ſecretum ha
bens,hanc ad te epiſtolam feci,rogans te per multas lachrymas meas,ut te
huic ueſti & margaritæ referues, neq; miſerum ſenem tali damno tuo faci-
as,ſi hanc ueſtem & hanc margaritam nõ habueris.Teſtor autem tibi filia
deum cœli & terrę,quia nihil hac ueſte atq; hac margarita precioſius eſt,&
tui iuris eſt ut hanc habeas.Tu modo quando tibi ueſtis alia affertur,uel ſe
rica,uel infecta,uel deaurata,dicito ei qui tibi offert: Ego ueſtem alterã ex-
pecto, propter quã pater meus à me tam diu peregrinatur, quã mihi quæ-
rit,quam nõ poſſum habere ſi hanc habuero.Sufficit mihi lana ouis meæ:
ſufficit

ſufficit mihi color quem natura attulit: ſufficit mihi lectus inſumptuoſus. Cæterum ueſtem illam deſidero quæ dicitur nõ abſumi, nõ atteri, nõ ſcindi. At uero ſi tibi margarita offeratur aut ſuſpendenda collo, aut digito coaptanta, dices ita, nõ mihi impedimẽto ſint iſtæ inutiles & ſordidę margaritę, ſed expecto illam precioſiſſimam, pulcherrimam & utiliſſimam. Credo patri meo, quia & ille qui ſpopondit ei ſe credidit, propter quã mihi ſignificauit ſe etiam mori uelle. Hanc expecto: hanc deſidero, quæ mihi præſtabat ſalutem & æternitatem. Ergo filia ſubueni ſolicitudini meæ, & hanc epiſtolam meã ſemper lege, & huic ueſti & margaritæ te reſerua. Et ipſa tu mihi, nullum interrogans, quomodolibet potes literis reſcribe, utrũ ueſti huic & margaritæ te reſerues, ut ſciam quid iuueni illi reſpondeam: & ut ſi illam deſideras, ſi expectas, lætus poſſim ad te reditum cogitare. Cum autem tu mihi reſcripſeris, tunc tibi & ego quis ſit hic iuuenis, & qualis ſit, & quid uelit, & quid promittat, & quid poſſit, indicabo. Interim tibi hymnum matutinum & ſerotinum miſi, ut memor mei ſemper ſis. Tu uero ſi quid minus per ætatem hymno & epiſtola intelligis, interroga matrem tuam, quæ optat ut te moribus ſuis genuerit deo, & deus qui te genuit, hic & inæternũ cuſtodiat, quod & opto filia deſideratiſſima.

D. HILARII PICTAVORVM EPISCOPI hymnus filiæ ſuæ Abræ tranſmiſſus.

Hymnus epiſtolæ reſpondens, hoc eſt, dignũ patella operculũ

Lucis largitor optime
Poſt ipſa noctis tempora
Tu uerus mundi lucifer,
Venturæ lucis nuncius,
Sed toto ſole clarior
Materna noſtri pectoris
Adeſto rerum conditor
Cuius amota gratia
Tu quoq; pleno ſpiritu
Ne rapientis perfidi
Vt inter actus ſeculi,
Omni carentes crimine
Probroſas matris caſtitas
Sanctumq́; puri corporis
Hęc ſpes precantis animæ,
Vt matutinæ nobis ſit
Gloria tibi domine,
Cum ſpiritu paraclito
Cuius ſermonis lumine
Dies refulſus panditur.
Non is qui parui ſyderis
Anguſto fulget lumine.
Lux ipſe totus & dies
Illuminans præcordia.
Paternæ lucis gloria,
Noſtra paueſcunt corpora
Secum deum geſtantia,
Diris pateſcat fraudibus.
Vitæ quos uſus exigit
Tuis mittamus legibus.
Carnis uincat libidines
Delubrum ſeruet ſpecie.
Hæc ſunt uotiua munera
Lux in noctis cuſtodiam.
Gloria unigenito,
Nunc & per omne ſeculum.

FINIS.

ELENCHVS CANONVM D. HILARII IN EVANGELIVM MATTHAEI, ordine quo ab eo ſunt æditi.

CANON I

De natiuitate Chriſti. De Magis cum muneribus,& de infantibus occiſis.

CANON II

De Ieſu regreſſo ex Aegypto. De prædicatione Ioannis, & baptiſmo. De domino baptizato.

CANON III

De tentatore diabolo.De ieiunio Ieſu quadraginta diebus, De Petro & Andrea piſcatoribus.

CANON IIII

De beatitudine & præceptis. De reconciliatione fratrum.De adulterio. De oculo & manu eruenda.De iuramentis & eleemoſyna.

CANON V

De oratione & ieiunio. De theſauro in cœlo. De lucerna corporis. De duobus dominis. De cibo & ueſtitu. De uolatilibus & lilijs agri, & fœno. De ſolicitudine diei. De feſtuca & trabe in oculo.

CANON VI

De margaritis ante porcos. De pſeudoprophetis. De domo ædificata ſuper petram.

CANON VII

De leproſo quem curauit dominus.De puero tribuni paralytico. De ſocru Petri.De plurimis & diuerſis curis.

CANON VIII

De diſcipulis in naui excitantibus Ieſum.De duobus dæmoniacis in terra Geraſenorum.De paralytico curato & lectum ferente.

CANON IX

De Matthæo publicano.De phariſæorum,& diſcipulorum Ioannis ieiunio.De adſutu panni rudis.De profluuio mulieris. De filia principis excitata à mortuis.De duobus cæcis.De ſurdo & muto.

CANON X

Miſertus turbarum dominus,duodecim diſcipulos præmittit cum poteſtate & doctrina &c.

CANON XI

Ioannes de carcere ad Ieſum mittit, & Ieſus de Ioanne ad turbas loquitur.Item confeſſio Ieſu ad patrem.

CANON XII

Diſcipuli ſpicas uellunt. Manus aridæ hominem ſabbato curauit. Cæcum & dæmoniacum curauit. De blaſphemia ſpiritus. De fructu arboris

bonæ

bonæ & malæ. De omni uerbo ocioſo. De ſigno Ionæ. De Niniuitis & regina Auſtri. De ſeptem ſpiritibus & octauo. De matre Ieſu & fratribus.

CANON XIII

Sedens in nauicula Ieſus turbis parabolas loquitur. De ſeminante bonum ſemen. De zizania & tritico. De grano ſinapis. De fermento abſconſo in farina. Expoſitio zizaniæ. De theſauro in agro. De bona margarita. De rete miſſo in mare.

CANON XIIII

De ſcriba in regno cœlorum. De fratribus & ſororibus domini. De Ioannis capite in diſco. De quinq; panibus & duobus piſcibus. Vbi ſuper mare ambulabat, & Petrum merſum erexit.

CANON XV

De lauandis manibus. Et nõ ea quæ in os intrant, ſed ea quæ ex ore exeunt inquinare. De filia Chananææ mulieris. De ſeptem panibus & paucis piſcibus.

CANON XVI

De Ionæ prophetæ ſigno. De fermento phariſęorũ, & cõfeſſione Petri. De benedictione domini, & de ſe abnegando qui Dhriſtũ ſequi uoluerit.

CANON XVII

Vbi in monte cũ Moyſe & Helia uidetur, & uox de cœlo auditur. Vbi puerum lunaticum ſaluat. De credentium fide. De didragma poſtulata, & ſtatere in ore piſcis inuento.

CANON XVIII

De infantibus inhibitis. De humilitate eorũ aſſumẽda. De manu & pede, & oculo eruẽdo, & de oue perdita. De corripiendis fratribus ſecreto primũ, tũ duobus teſtibus, poſtremo eccleſia præſente. Et quòd ſemper ignoſcendum. De eo qui conſeruum, remiſſo ſibi à domino debito, ſuffocauit.

CANON XIX

Tranſit in Galilæam. Vxorem non debere dimittere. De eunuchis. De infantibus inhibitis. Diuitem difficile introire in regnum cœlorum.

CANON XX

De ſpe apoſtolorum. De nouiſſimis primis efficiendis. Vbi conducuntur operarij ad uineam. De filijs Zebedęi. De primo accubitu. De duobus cæcis ſecus uiam ſedentibus.

CANON XXI

De aſina & pullo eius. De eiectis è templo nummularijs. De ficu maledicta. De duobus filijs ad uineam miſſis. De publicanis & meretricibus.

CANON XXII

De uinitoribus, qui miſſos ad ſe ob recipiendos fructus interficiunt. De inuitatis promiſcuis, & de ueſte nuptiali.

CANON XXIII

De tributo Cæſari dando, & de imagine Cæſaris. De eadem ſeptem

fratrum

fratrum uxore. De mandatis maximis. De Dauid filio.

CANON XXIIII

De cathedra Moyſi,ſuper quã ſederũt ſcribæ & phariſæi. De clauſo ab ijſdem regno cœlorũ.Et ab ijſdem comedi domos uiduarũ, & circumeunti um mare & arida.Et dicẽtibus:Quicũq; iurauerit in templo,nihil eſt. Et de decimantibus mentã & anetũ. Et ædificantibus ſepulchra prophetarũ. Et de Hieruſalem,quę interficit prophetas,& lapidat eos qui ad ſe miſſi ſunt.

CANON XXV

De ſtructura tẽpli interrogãtibus diſcipulis.Et de his, qui in tecto ſunt, ne deſcendant tollere aliquid de domo, & qui in agro ſunt ne reuertantur tollere tunicam ſuam. Et de prægnantibus & nutrientibus.

CANON XXVI

De ſole obſcurato,& luna & ſtellis.

CANON XXVII

De ſeruo fideli quẽ cõſtituit dñs ſuper familiã ſuã. Et de decem uirgini/bus.De homine peregre profecto, qui tradidit ſubſtantiã ſuam ſeruis ſuis.

CANON XXVIII

De aduentu filij hominis uenientis ad iudicium cum maieſtate ſua.

CANON XXIX

De muliere quæ acceſſit ad Ieſum in domo Simonis leproſi, habẽs ala/baſtrum unguenti precioſi.

CANON XXX

De die prima azymorum, in qua acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicen/tes:Vbi uis paremus tibi manducare paſcha?

CANON XXXI

Venit Ieſus in agrum, qui dicitur Gethſemani, & dicit diſcipulis ſuis: Sedete hic donec eam illuc orare. Et triſtata eſt anima eius uſq; ad mortẽ. Et de calice mortis dicit:Pater ſi poſſibile eſt,tranſeat à me calix iſte.De ſpi ritu prompto,& carne infirma.Et rurſum de eo quod dixit: Pater non po/teſt hic calix tranſire,niſi illum bibam?fiat uoluntas tua.

CANON XXXII

De Iuda,qui erat unus de duodecim diſcipulis, ueniente ad Ieſum cum plurima turba ut eum traderet. De gladio quem iuſſit Petro conuertere in locum ſuum.

CANON XXXIII

De Pilato cum ſederet pro tribunali, & cum miſit ad illum uxor ſua,di/cens:Nihil tibi ſit & iuſto iſti.De tranſeuntibus iuxta crucem,qui mouebãt capita ſua & dicebant:Hic eſt qui deſtruebat templum,& in triduum illud reædificabat.

ELENCHI FINIS

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, IN EVANGELIVM Matthæi canones,ſeu commentarius.

De natiuitate Chriſti. De Magis cum muneribus,& de infantibus occiſis. Canon I

Hæc in quodã codice ſic habebantur, Et quē Lucas per ſacerdotalem ordinem dinumerat, uterq; agnitionem in domino utriuſq; tribus ſignificat: rectæq; generationis gradus ponitur, quia ſacerdotalis & regiæ tribus ſocietas per Dauid ex cõiugio inita, à Salathiel in Zorobabel cõfirmetur ex genere.

LIBER generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abrahæ &c.

Geſſus quem Matthæus* & Lucas in ordine regiæ ſucceſſionis ędiderãt, quē dum uterq; dinumerat, & agnitionem in domino utriuſq; tribus uterque ſignificat, & rectæ generationis gradum ponit, quia ſacerdotalis & regię tribus ſocietas, per Dauid ex coniugio inita, iam à Salathiel in Zorobabel confirmatur ex genere. Atq; ita dum Matthæus paternã originem, quæ ex Iuda proficiſcebatur, recenſet, Lucas uero acceptum, per Natham ex tribu Leui genus edocet, ſis uterq; partibus domino noſtro Ieſu Chriſto, qui eſt æternus & rex & ſacerdos, etiam in carnali ortu utriuſq; generis gloriam probauerunt. Quòd uero Ioſeph potius q̃ Mariæ natiuitas recenſetur, nihil refert. Eadē enim eſt totius tribus atq; una cognatio. Exemplũ autem etiã Matthæus & Lucas dederũt, patres inuicem appellantes, non tam genere q̃ gente, quia ab una tribu cœpta, ſub unius ſucceſſionis & originis familia continetur. Cum enim filius Dauid atq; Abrahæ ſit oſtendendus, ita Matthæus cœpit:

Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abrahæ.) Non refert quis in originis numero atq; ordine collocetur, dummodo uniuerſorũ familia cœpta eſſe intelligatur ab uno. Itaq; cum eiuſdem tribus ſit Ioſeph & Maria, dum profectus eſſe ex Abrahæ genere Ioſeph oſtēditur, profecta quoq; docetur & Maria. Hæc enim in lege ratio ſeruata eſt, ut ſi mortuus ſine filijs familiæ princeps eſſet, defuncti uxorem poſterior frater eiuſdem cognationis acciperet, ſuſceptosq; filios in familiam eius qui mortuus eſſet referret: maneretq; ita in primogenitis ſucceſſionis ordo, cum patres eorũ, qui poſt nati eſſent, aut nomine haberentur, aut genere. Sequens illud eſt, ut quia diximus ſecundum rerum fidem generationis iſtius ordinem, nec numero ſibi, nec ſucceſſione conſtare, huius quoq; rei ratio adferatur. Non enim leuis cauſa eſt, ut aliud in narratione ſit, aliud fuerit in geſtis: & aliud referatur in ſumma, aliud uero teneatur in numero. Nanq; ab Abraham uſq; ad Dauid quatuordecim generationes numeratæ ſunt, & à Dauid uſque ad tranſmigrationem Babylonis, in quibuſdã libris decem & ſeptem deprehen-

deprehenduntur. Sed in hoc non mendacij aut negligentiæ uitiũ eſt. Tres enim ratione prætеritæ ſunt, Nam Ioras genuit Ochoziam, Ochozias uero genuit Ioam, Ioas deinde Amaſiam, Amaſias autem Oſiam. Et in Matthæo Ioras Oziam genuiſſe ſcribitur, cum quartus ab eo ſit. Hoc ita quia ex gentili fœmina Ioras Ochoziam genuit, ex Achab ſcilicet, qui Hiezabel habuit uxorem. Deniq; per prophetam, non niſi in quartam generationem, in throno regio Iſraëlis, quenquã de domo Achab eſſe ſeſſurum dicitur. Purgata igitur labe familiæ gentilis tribus, quæ prçteritis iam regulis in quarto generationum conſequentium ordine numeratur, & uſque ad Mariam generationes quatuordecim eſſe ſcribuntur, cum in numero decem & ſeptem reperiantur, nullus error eſſe poterit, ſcientibus non eam ſolum eſſe domino noſtro Ieſu Chriſto originem, quæ cœpit ex Maria, ſed procreatione corporea natiuitatis çternæ ſignificantiam comprehendi. Generationis autem ratio ſimplex eſt. Nam conceptum ex ſpiritu ſancto, natum ex Maria uirgine, omnium opus prophetarum eſt. Sed plures irreligioſi, & à ſpirituali doctrina admodum alieni, occaſionem ex eo occupant turpiter de Maria opinandi, quod dictum ſit: Prius quàm conuenirent inuenta eſt in utero habens. & illud: Noli timere accipere coniugem tuam. & illud: Non cognouit eam donec peperit, non recordantes deſponſatam fuiſſe, & dictum hoc Ioſeph uolenti eam abijcere, quia iuſtus ipſe nollet in eam lege decerni. Igitur ne qua de partu eius ambiguitas exiſteret, ipſe conce pti ex ſpiritu ſancto Chriſti teſtis aſſumitur. Dehinc quia deſponſata eſſet, in coniugem reciperetur. Cognoſcitur itaq; poſt partum, id eſt, tranſit in coniugis nomen. Cognoſcitur enim, non admiſcetur. Deniq; cum tranſire Ioſeph ad Aegyptum admonetur, ita dicitur: Accipe puerum & matrem eius, & reuertere cum puero & matre eius. Et rurſum in Luca: Et erat Ioſeph & mater eius. Et quotieſcunq; de utroque ſit ſermo, mater potius Chriſti, quia id erat, non uxor Ioſeph eſt nuncupata, quia non erat. Sed hæc quoq; ab angelo ratio ſeruata eſt, ut tum cum deſponſatam eam iuſto Ioſeph ſignificabat, coniugem nuncuparet. nam ita ait: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariã coniugem tuam. Ergo & coniugis nomen ſponſa ſuſcipit, & poſt partum in coniugem recognita tantum Ieſu mater oſtenditur, ut quemadmodum iuſto Ioſeph deputaretur eiuſdem Mariæ in uirginitate coniugium, ita uenerabilis eius oſtenderetur in Ieſu matre uirginitas. Verum homines prauiſſimi hinc præſumunt opinionis ſuæ autoritatem, quòd plures dominum noſtrum fratres habuiſſe ſit traditum, qui ſi Mariæ illi fuiſſent, & non potius Ioſeph ex priore coniugio ſuſcepti, nunquam in tempore paſſionis Ioanni apoſtolo tranſcripta eſſet in matrem, domino ad utrunque dicente: Mulier ecce filius tuus. & Ioanni: Ecce mater tua, niſi quòd ad deſolatæ ſolatium charitatem filij in diſcipulo relinque-

bat. Stellę autem ortus primum à Magis intellectus indicat, mox gentes in Chriſto credituras, & homines profeſſionis longe à ſcientia diuinæ cognitionis auerſæ, lumen, quod ſtatim in ortu eius extitit, cogni turos. Denique oblatio munerum, intelligentiam in eo totius qualitatis expreſſit, in auro regem, in ture deum, in myrrha hominem confitendo. Atq; ita per uenerationem eorum, ſacramenti omnis eſt cõſummata cognitio, in homine mortis, in deo reſurrectionis, in rege iudicij. Quòd uero repetere iter atq; ad Herodem in Iudæam redire prohibentur, nihil à Iudæis petere ſcientiæ cognitionisq; permittimur, ſed in Chriſto ſalutem omnem & ſpem locantes, admonemur prioris uitæ itinere abſtinere. Parante autem Herode paruuli necem, Ioſeph per angelum monetur, ut eum in Aegyptum transferat.) Aegyptum idolis plenam, & omnigenum deûm monſtra uenerãtem, iam poſt Iudæorum inſectationem, & in extinguendo eo prophanæ plebis aſſenſum, Chriſtus ad gentes inaniſſimis religionibus deditas tranſit, & Iudaicam relinquens ignorantiam ſeculo colendus, infertur Bethleem, id eſt, Iudæam martyrum ſanguine redundantem. Herodis uero furor & infantium mors, populi Iudaici in Chriſtianos ſæuiẽtis eſt forma, exiſtimantis ſe beatorum martyrum cæde poſſe in omniũ fide & profeſſione Chriſti nomen extinguere. Sed glorioſus per prophetam eorum honor redditur dicentem: Vox in rama audita eſt, ploratus & ululatus multus. Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt.) Rachel Iacob uxor fuit diu ſterilis, ſed nullos ex his quos genuit amiſit. Verum hæc in Geneſi eccleſiæ typum prætulit. Non igitur illius uox & ploratus auditur, quæ nullam habuit amiſſorum filiorum dolorem, ſed huius eccleſiæ diu ſterilis, nunc uero fœcundæ ploratus ex filijs, non idcirco, quia peremptos dolebat, auditur, ſed quia ab his perimebãtur, quos primum genitos filios retinere uoluiſſet. Denique conſolari ſe noluit quæ dolebat. * Non enim non erant ij, qui mortui putabantur, in æternitatis enim profectum per martyrij gloriam efferebantur. Conſolatio autem rei amiſſæ erat præſtanda, non auctę.

In quodam codice habebatur, Neque enim erant ij, qui mortui putabãtur, ut ſit ſenſus: Neq; enim erãt mortui, q mortui putabantur.

De Ieſu regreſſo ex Aegypto. De prædicatione Ioannis & baptiſmo. De domino baptizato. Canon II

POſt quæ mortuo Herode per angelum monetur, ut in Iudæam cum puero & matre ipſius redeat. Et reuertens cum Archelaum Herodis filium regnare audiſſet, timuit eò uenire, & per angelum monetur, ut in Galilæam tranſeat, & in regionis eius ciuitate Nazareth inhabitet. Reuerti ergo ad Iudęam monetur, & reuerſus timet. Et rurſum uiſu admonitus, tranſire ad regionem gentium iubetur. Sed aut timere eum qui admonitus ſit non oportuit, aut per angelum deferri admonitio mox mutãda non debuit. Verum typica ratio ſeruata eſt.

Ioſeph

Ioſeph enim apoſtolorum habet ſpeciem, quibus Chriſtus circumferendus eſt creditus..Hi tanquam Herode mortuo,id eſt,populo eius in paſſione domini deperdito,Iudæis prædicare ſunt iuſſi.Miſſi enim erant ad oues perditas domus Iſraël, ſed manēte hæreditariæ infidelitatis dominatu metuunt & recedūt.Admoniti per uiſum,ſancti ſcilicet ſpiritus, donum in gentibus contemplantes,ad eas transferunt Chriſtum Iudææ miſſum, ſed uitam & ſalutem gentium nuncupatum. In diebus illis uenit Ioannes prædicans in deſerto Iudææ dicens:Pœnitentiam agite,appropinquauit enim regnum cœlorum &c.) In Ioanne locus,prædicatio,ueſtitus,cibus eſt contuendus:atq; ita ut meminerimus,geſtorum ueritatem non idcirco corrumpi,ſi gerendis rebus interioris intelligentiæ ratio ſubiecta ſit. Fuerant enim prædicāti & locus opportunior, & ueſtitus utilior,& cibus aptior: ſed ſubeſt geſtis rebus exemplum,& in eo operatio ipſa meditatio eſt.Nam & ad deſertam Iudæam uenit:deſertam dei frequentatione non populi, & uacuam ſancti ſpiritus habitatione non hominum, ut prædicationis locus, eorum quibus prędicatio erat miſſa,ſolitudinem proteſtaretur.Pœnitentiam quoq; regno cœlorum propinquante pronūciat, per quam eſt reditus ab errore,& recurſus à crimine, & poſt uitiorum pudorem profeſſio deſinendi:ut deſerta Iudæa meminiſſet ſe eum ſuſcepturā, in quo cœlorum eſt regnum, non uacuam deinceps futuram, ſi ſe à ueteribus uitijs pœnitentiæ confeſſione purgaſſet. Pilis etiam camelorum ueſtis adtexta, peregrinum propheticæ iſtius prædicationis habitum deſignat,cum exuuijs immundarum pecudum, quibus pares exiſtimamur, Chriſti prædicator induitur, fitq; ſanctificatum habitu prophetali, quicquid in nobis uel inutile fuerat ante uel ſordidum.Zonę autem pręcinctio, efficax in omne opus bonum eſt apparatus, ut ad omne miniſterium Chriſti uoluntatis cingulo ſimus accincti.In eſum etiam eliguntur locuſtæ fugaces hominum, & ad omnem aduentus noſtri ſenſum auolantes. Nos ſcilicet, qui ab omni ſermone & congreſſu prophetarum impijs quibuſdam corporum ſaltibus efferebamur, uoluntate uagi, in operibus inutiles,in uerbis queruli, ſede peregrini, nunc ſumus ſanctorum alimonia,& ſatietas prophetarū, electi ſimul cum melle ſylueſtri,dulciſſimum ex nobis cibum, non ex aluearijs legis, ſed ex truncis ſylueſtrium arborum præbituri. Tali igitur Ioannes habitu prædicans,uenientes phariſæos & Saducæos ad baptiſmum, progenies nuncupat uiperarum,fructum ut dignum pœnitentiæ faciant monet,ne ue Abraham patrem habere ſe glorientur,quia ex lapidibus deus potens eſt Abrahæ filios excitare.Non enim ſucceſſio carnis quæritur,ſed fidei hæreditas. Dignitas igitur originis in operum conſiſtit exemplis, & proſapiæ gloria fidei imitatione retinetur.Zabulus infidelis,Abraham fidelis. Nam ille in hominis tranſgreſſione fuit perfidus,hic uero iuſtificatus eſt ex fide. Igitur

uniuſcuiuſq; mores atq; uita propinquitatem cognationis acquirit, ut qui fideles ſunt, Abrahæ propago per fidem ſint: qui autem infideles ſunt, in Zabuli progeniem infidelitate mutentur: quando & phariſæi uiperarum natio nuncupantur, & gloriatio ſanctificati parentis eis inhibetur, & ex ſaxis ac rupibus Abrahæ filij excitantur, & ut operantes dignos fructus pœnitentiæ ſint admonentur, ut qui diabolum patrem habere cœperant, cum eis qui de lapidibus excitarentur, rurſum Abrahæ filij per fidem fiant. Securis uero radicibus arborum appoſita, infructuoſarum arborum cæde & concrematione ſignificans, inutilis perfidiæ excidium conflagrationi iudicij præparari. Et quia legis opus eſſet iam inefficax ad ſalutem, & Ioannes baptizandis in pœnitentiam nuncius extitiſſet: prophetarum enim officium erat, à peccatis reuocare: Chriſti uero propriũ, ſaluare credentes: ſe quidem baptizare in pœnitentiam dicit, ſed fortiorem eſſe uenturum, cuius ferendorum ac ſoluendorum calciamentorum ſit indignus officio: apoſtolis circunferendæ prædicationis gloriam derelinquens, quibus ſpecioſis pedibus pacem dei erat debitum nunciare. Salutis igitur noſtræ & iudicij tempus deſignat in domino dicens: Ille baptizabit uos in ſpiritu ſancto & igni, quia baptizatis in ſpiritu ſancto reliquum ſit conſummari igne iudicij.

Habens uentilabrum in manu purgabit aream ſuam, & congregabit triticum ſuum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.) Ventilabri opus eſt ab infructuoſis fructuoſa diſcernere. Quòd in manu domini ſit, arbitrium indicat poteſtatis. Triticũ ſuum, perfectos ſcilicet credentium fructus, horreis recondendum. Paleas uero, id eſt, inutilium atq; infructuoſorum hominum inanitatem, igne iudicij cõcremandas. Tunc uenit Ieſus in Galilæam, in Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo, & reliqua.) Erat in Ieſu Chriſto homo totus, atq; ideo in famulatum ſpiritus corpus aſſumptum, omne in ſe ſacramentum noſtræ ſalutis expleuit. Ad Ioannem igitur uenit ex muliere natus, conſtitutus ſub lege, & per uerbum caro factus. Ipſe quidem lauacri egens non erat, quia de eo dictũ eſt, peccatum non fecit: & ubi peccatum non eſt, remiſſio quoq; eius eſt otioſa: ſed aſſumptum ab eo creationis noſtræ fuerat & corpus & nomen, atq; ita non ille neceſſitatem habuit abluendi, ſed per illum in aquis abluitionis noſtræ erat ſanctificanda purgatio. Deniq; & à Ioanne baptizari prohibetur, ut deus: & ita in ſe fieri oportere, ut homo edocet. Erat enim per eum omnis implendi iuſtitia, per quem ſolum lex poterat impleri. Atq; ita & prophetæ teſtimonio, lauacro non eget, & exempli ſui autoritate humanæ ſalutis ſacramenta cõſummat, hominem & aſſumptione ſanctificans & lauacro. Ordo etiam in eo arcani cœleſtis exprimitur. Nam baptizato eo, reſeratis cœlorum aditibus, ſpiritus ſanctus emittitur, & ſpecie columbæ uiſibilis cognoſcitur, & iſtiuſmodi paternæ pietatis unctione perfunditur, uox

deinde de cœlis ita loquitur: Filius meus es tu, ego hodie genui te.) Fi/
lius dei auditu conſpectuq́ monſtratur, plebiq́ infidæ & prophetis inobe
dienti, teſtimonium de domino ſuo mittitur & contemplationis & uocis,
ac*ſummi, ut ex eis quæ conſummabātur in Chriſto, cognoſceremus, poſt Al.*ſimul
aquæ lauacrum, & de cœleſtibus portis ſanctum in nos ſpiritum inuolare,
& cœleſtis nos gloriæ unctione perfundi, & paternæ uocis adoptione dei
filios fieri, cum ita diſpoſiti in nos ſacramenti imaginem ipſis rerum effecti
bus ueritas præfigurauerit.

De tentatore diabolo. De ieiunio Ieſu quadraginta diebus. De Pe/
tro & Andrea piſcatoribus. Canon III

TVnc Ieſus ductus eſt in deſertum à ſpiritu, ut tentaretur à Za
bulo, & reliqua.) Et in deſertū traductio, & quadraginta die
rum ieiunium, & poſt ieiunium fames, & ſatanę tentatio, & re
ſponſio domini, magni cœleſtisq́ conſilij effectibus plena
ſunt. Nam quòd in deſertū ductus eſt, ſignificatur libertas ſpiritus ſancti,
hominem ſuū iam diabolo offerentis & permittentis tentandi & aſſumen/
di occaſionem, quam non niſi datam tentator habuiſſet. Erat igitur in dia/
bolo de metu ſuſpitio, non de ſuſpitione cognitio. Mouebatur enim qua/
draginta dierum ieiunio. Sciebat totidem diebus aquas abyſſi effuſas, ex/
ploratam repromiſſionis terram, Moyſi legem à deo ſcriptam, annorum
quoq́ quibus plebs in eremo uita angelorum habituq́ manſit, hunc nu/
merum expletum fuiſſe. Igitur iſtius temporis metu, in tentando eo quem
hominem contuebatur, ſumpſit temeritatem. Adam enim pellexerat, & in
mortem fallendo traduxerat. Sed ita dignum nequitia eius & ſcelere erat,
ut in eo, cuius morte & calamitatibus gloriabať, homine uinceretur, & qui
dei beneficia homini inuidiſſet, ante tentationem deum in homine intelli/
gere non poſſet. Tentatur igitur ſtatim poſt baptiſmum dominus, tentati/
one ſua indicans in ſanctificatis nobis maxime diaboli tentamenta graſſa/
ri, quia uictoria ei eſt magis exoptata de ſanctis. Non cibum etiam homi/
num eſurijt, ſed ſalutem. Nam poſt quadraginta dies, non in quadraginta
diebus eſurijt, Moyſe & Helia in eodem ieiunij tempore non eſurientibus.
Igitur cum eſurijt dominus, non inediæ ſubrepſit operatio, ſed uirtus illa,
quadraginta dierum non mota ieiunio, naturæ ſuæ hominem dereliquit.
Non enim erat à deo diabolus, ſed à carne uincendus: quam utiq́ tentare
auſus non fuiſſet, niſi in ea per eſuritionis infirmitatē quæ ſunt hominis re/
cognoſceret, quam utiq́ in eo ſentiens ita orſus eſt: Si filius dei es.) An/
ceps ſermo eſt: Si filius dei es. Licet eſurientem uideret, quadraginta tamen
dierū in eo ieiuniū pertimeſcebat, quia rerum ratione indicat, poſt quadra/
ginta dierū conuerſationē, quibus poſt paſſionem in ſeculo erat cōmoratu
rus, eſuritionē ſe humanę ſalutis habiturū. Quo in tempore expectatū deo

 patri

patri munus hominem quem aſſumpſerat reportauit. Contuendum itaq; nunc illud eſt, quibus tandem interrogationibus uſus ſit, ait enim: Si filius dei es, dic ut lapides iſti panes fiant. Fallax diabolus, & ad traducendū artifex callidiſſimus, poſſe omnia Chriſtum ſciebat, & eſuritionem in homine ex ipſo ieiunij tempore ſentiebat, ignarus quid nam eſuriretur. Eam ergo in tentando conditionem operis propoſuit, per quam & in deo ex demutatione lapidum in panes uirtutem poteſtatis agnoſceret, & in homine oblectamento cibi patientiam eſurientis illuderet. Sed dominus nō panem potius quàm ſalutem hominum eſuriēs ait: Non in pane ſolo uiuit homo. Quia ipſe non ſolum homo, ſed & deus, licet uſq; in tentationis diem cibo hominis abſtineret, dei tamen ſpiritu alebatur, oſtendens non in pane hoc ſolitario, ſed in uerbo dei alimoniam æternitatis eſſe ſperandam. Sequens etiam interrogatio talis eſt, cum eum in ſummum templi ſuſtuliſſet: Si filius dei es, mitte te deorſum, & reliqua.) Laborat tentatione dominum de excelſis ad inferiora deducere, & poſitum in templi ſummo, id eſt, ſupra leges & prophetas eminentem in humilibus continere: Sciebat quidē & miniſteria angelorum prompta eſſe dei filio, neq; in lapidem poſſe offenſionis incidere, quippe ſuper aſpidem & baſiliſcum ambulaturum, & cōculcaturum leonem & draconem. De his enim quæ in ſe dicta ſunt tacuit, ſed ſuperiora memorando, uult quoquo modo obedientiā elicere tentato, relaturus hinc gloriam ſi ſibi dominus maieſtatis, licet per confidentiā, paruiſſet. Sed nulla diabolo contigit tantę fraudis occaſio, idipſum deo tempore poſteriore teſtante, cum dicit: Venit princeps huius ſeculi, & nō inuenit in me quicquam. Digna igitur hanc eius petulantiam domini eſt ſecuta reſpōſio:

Non tentabis deum & dominū tuum.) Diaboli conatus & tentamenta contundens, & deum ſe proteſtatur & dominum, docens, à fidelibus abeſſe oportere iactantiam: quia cum omnia poſſibilia deo ſint, nihil tamen in tentationem eius audendum ſit. Sed iam tertio tota diabolicæ poteſtatis commouetur ambitio. Conſtituto igitur domino in monte excelſo, uniuerſa orbis terrarum regna, eorumq; gloriam obtulit, ſi modo adoraretur ipſe. Iam gemina reſponſio opinionem ſuſpitionis exceſſerat. Cibo Adam pellexerat, & de paradiſi gloria in peccati locum, id eſt, in regionem uetitæ arboris deduxerat: tertio diuini nominis ambitione corruperat, dijs futurum ſimilem pollicendo. Igitur aduerſus dominū tota iam ſeculi poteſtate pugnatur, & creatori ſuo poſſeſſio huius uniuerſitatis offertur, ut tenens ordinem fraudis antiquæ, quem neq; cibo pellexerat, nec loco mouerat, nunc uel ambitione corrumperet. Sed reſponſio domini dignum de ſuperioribus gradum fecit. Ait enim: Vade retro ſatana. Scriptum eſt enim: Dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Temeritatis tantæ congruum exitum tulit, cum & criminum ſuorum in Satana nomen audiuit,

& dominum

& dominum deum ſuum adorandum in homine cognouit. Præbuit etiam huius reſponſionis effectu magnum nobis dominus exemplũ, ut contempta humanæ poteſtatis gloria, & ſeculi ambitione poſtpoſita, ſolum meminiſſemus deum & dominum adorandum, quia omnis ſeculi honor diaboli ſit negocium. Poſt hanc ergo diaboli fugam, angeli Chriſto miniſtrant, oſtendentes, à nobis uícto calcatoq́ʒ diaboli capite, & angelorum miniſteria, & uirtutum in nos cœleſtium officia non defutura. Cum audiſſet autem Ieſus quòd Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilęam, tranſiens in Capharnaum.) Et prophetę Eſaiæ rei geſtæ ordo eſt. In píſcatorum uero allectione, ex hominum arte futuri eorum officij opus proditur, ut píſcibus è mari, ita hominibus deinceps è ſeculo in locum ſuperiorem, id eſt, in lumen cœleſtis habitaculi protrahendis. Quibus & artem & patrias domos relinquentibus, docemur Chriſtum ſecuturi, & ſecularis uitæ ſolicitudine, & paternæ domus conſuetudine non cõtineri. In quatuor uero primum apoſtolis eligendis, præter rerum fidem, quia & ita geſtum eſt, futurorum euangeliſtarum numerus præfiguratur. Galilæam igitur circumit, & in ſynagogis prædicat regni euangelium, & omnium ægritudinum infirmitates medendo, factis ipſe ſe profert, ut quem in prophetarum uoluminibus legere erãt ſoliti, præſentem operibus contuerentur.

De beatitudine & præceptis. De reconciliatione fratrũ. De adulterio. De oculo & manu eruenda. De iuramentis & eleemoſyna. Canon IIII

CONgregatis igitur pluribus turbis, montem conſcendit & docet, in paternæ ſcilicet maieſtatis poſitus celſitudine, cœleſtis uitæ præcepta conſtituit. Non enim æternitatis inſtituta, niſi in æternitate poſitus tradidiſſet. Deniq; ita ſcriptum eſt: Aperuit os ſuum & docebat eos.) Locutum eum fuiſſe promptius erat dicere, ſed quia in gloria paternæ maieſtatis inſtiterat, & æternitatem docebat, idcirco ad motum ſpiritus eloquentis obediſſe oſtenditur humani oris officium. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.) Exemplo dominus docuerat humanę ambitionis gloriam relinquendam, dicens, Dominum deum tuũ adorabis, & illi ſoli ſeruies. Et cum ſe per prophetas populum humilem & ad uerba ſua trementem, præmonuit eſſe lecturum, in ſpiritus humilitate perfectæ beatitudinis poſuit exordiũ. Igitur humilia ſpirantes, id eſt, ſe homines recordãtes, in cœleſtis regni poſſeſſione conſtituti, conſcij ſibi ex ſordentibus ac tenuiſſimis ſe principijs coalitos, in hanc formã perfecti corporis procreari, & in hunc ſentiendi, contuendi, iudicandi, agendi ſenſum deo profectũ miniſtrante procedere: nihil cuiq́ʒ ſuum eſſe, nihil propriũ, ſed cunctis dono parentis unius eadem & ueniendi in uitam tribui primordia, & utendi eandem ſubſtantiam miniſtrari, ac nos optimi illius, qui nobis ſit iſta largitus, exemplo, perfunctæ in nos

bonitatis eſſe æmulos oportere, ut boni omnibus ſimus, communia omnia omnibus exiſtimemus. Nulla nos nec ſecularis faſtus inſolentia, nec opum cupiditas, nec inanis gloriæ ambitio corrũpat, ſed ſubiecti deo ſimus, & de communione uiuendi in omnes communis uitæ charitate teneamur. Magnum etiam in eo quod nati ſumus, diuinæ bonitatis futurum profectum exiſtimantes, cuius præmiũ atq; honos præſentis uitæ operibus ſit merendus, atq; ita per hãc ſpiritus humilitatẽ, qua à deo nobis meminerimus & indulta omnia, & deinceps potiora ſperanda, cœlorũ regnũ erit noſtrum.

Beati mites, quoniam ipſi hæreditabunt terram.) Mitibus terræ hæreditatem pollicetur, id eſt, eius corporis, quod ipſe dominus adſumpſit habitaculum. Et quia per manſuetudinem mentis noſtræ habitauerit Chriſtus in nobis, nos quoq; gloria clarificati eius corporis ueſtiemur. Beati lugentes, quoniam ipſi conſolabuntur.) Lugentibus æternæ conſolationis ſolatia repromittit, non orbitates aut contumelias aut damna merentibus, ſed peccata uetera flentibus, & criminum quibus obſordeſcimus, conſcientia ærumnoſis. Hæc ſedula in cœlo conſolatio præparatur. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.) Sitientibus & eſurientibus iuſtitiam, beatitudinem tribuit, ſignificãs extenſam in dei doctrinam ſanctorũ auiditatem bonis perfectæ in cœlo ſatietatis expleri. Beati miſericordes, quia ipſis miſericordiam præſtabit deus.) Miſericordibus miſericordiæ munera præparat. In tantum enim deus beneuolentiæ noſtræ in omnes delectatur affectu, ut miſericordiam ſuam ſit ſolis miſericordibus præſtiturus. Beati mundo corde, quoniam deum ipſi uidebunt.) Mundis corde conſpectum dei ſpondet. Nihil enim pollutum & ſordidum ad occurſum diuinæ charitatis inſiſtit, & ad conſpectũ dei acies obſoletæ mentis hebetatur, eos ſcilicet & uiſui & occurſui dei eſſe patentes, quibus per animi nitorem ac uitæ puritatẽ poteſtas eius ſit contuendi. Non enim niſi ſpiritu perfecti, etiam mortalitate immutati, quod ſolis mundis corde diſpoſitum eſt, hoc quod in deo eſt immortale cernemus. Beati pacifici, quoniam filij dei uocabuntur.) Pacificorum beatitudo adoptionis eſt merces, ut filij dei maneant. Parens enim omnium deus unus eſt, neq; aliter tranſire in nuncupationem familiæ eius licebit, niſi obliuione earum rerum aſſumpta, quibus poſſimus offendi, fraternæ inuicem charitatis pace uiuamus.

Beati qui perſequutionem patiũtur propter iuſtitiam, & reliqua.) Perfecta ad poſtremũ beatitudine eos muneratur, quibus omnia pro Chriſto pati promptus affectus eſt, quia ipſe iuſtitia eſt. His igitur & regnũ reſeruatur, & merces in cœlo copioſa promittitur, qui in cõtemptu ſeculi pauperes ſpiritu, & damnis rerum præſentiũ, iacturiſq; probroſis, & aduerſus maledicta hominũ cœleſtis iuſtitiæ confeſſores, ac deinceps glorioſi promiſſorum dei martyres, omnẽ uitæ uſum teſtimonio ueritatis eius impenderint.

Vos

Vos eſtis ſal terrę,quòd ſi ſal infatuatũ fuerit,ad nihilũ ualet id quod ſalietur.) Sal,ut arbitror,terræ nullũ eſt,quomodo ergo apoſtolos ſal terræ nuncupauit? Sed proprietas eſt quęrenda dictorũ, quam & apoſtolorum officium,& ipſius ſalis natura monſtrabit. Sal eſt in ſe uno cõtinens aquæ & ignis elementũ,& hoc ex duobus eſt unũ.Hic igitur in omnem uſum humani generis effectus incorruptionẽ corporibus,quibus fuerit aſperſus,impertit,& ad omnem ſenſum cõditi ſaporis aptiſſimus eſt. Apoſtoli autem ſunt rerum cœleſtiũ prædicatores,& æternitatis uelut ſatores, immortalitatem omnibus corporibus, quibus eorũ ſermo aſperſus fuerit, conferentes. Atq; ſuperius Ioannes teſtis eſt ſacramenti aquæ ignisq; perfecti,dum ait: Ipſe uos baptizabit ſpiritu & igni.Merito igitur ſal terræ ſunt nũcupati,per doctrinæ uirtutẽ ſaliendi modo æternitati corpora reſeruãtes,ſed natura ſalis ſemper eadẽ eſt,nec immutari unq; poteſt, uerũ quia cõuerſioni homo ſubiacet,& ſolus beatus, qui uſq; ad finẽ in omnibus dei operibus permanſerit,ideo eos ſal terræ nuncupatos monet in traditæ ſibi poteſtatis uirtute perſiſtere,ne infatuati nihil ſaliant,& ipſi ſenſu accepti ſaporis amiſſo uiuificare corrupta nõ poſſint,& proiecti de eccleſię promptuarijs,cum his quos ſalierint,pedibus incedentiũ proterantur. Vos eſtis lumen mundi.) Natura luminis eſt,ut lucem quocũq; circũferatur emittat, illatumq; ędibus tenebras interimat,luce dominante.Igitur mundus extra cognitionẽ dei poſitus obſcurabatur ignorantiæ tenebris,cui per apoſtolos ſciẽtiæ lumen inuehitur,& cognitio dei claret,& de paruis eorũ corpuſculis quacunq; inceſſerint,lux tenebris miniſtratur. Non poteſt ciuitas abſcondi ſuper montem ædificata,neq; accendũt lucernã,& ponũt eam ſub modio, & reliqua.) Ciuitatem carnem quã aſſumpſerat, nuncupat, quia ut ciuitas ex uarietate ac multitudine conſiſtit cohabitantiũ, ita in eo per naturã ſuſcepti corporis quædã uniuerſi generis humani cõgregatio cõtinetur.Atq; ita & ille ex noſtra in ſe cõgregatione fit ciuitas,& nos per conſortiũ carnis ſuæ ſumus ciuitatis habitatio.Abſcondi ergo iam nõ poteſt,quia in altitudine poſitus,celſitudinis dei admiratione operũ ſuorum & cõtemplandus & intelligendus omnibus effertur. Sed nec lucerna accenditur recondenda ſub modio.) Quis enim fructus eſt,clauſi impenſam luminis continere? Verũ ſynagogam digne dominus modio cõparat,quę ſuſceptos fructus intra ſe tantum receptans,certum modũ dimenſæ obſeruantiæ cõtinebat.Nunc tamen fructu omni adueniente,ſe uacuauit,nõ tamen potens luminis occulendi, atq; ideo iam lucerna Chriſti nõ recondenda ſub modio eſt, neq; operimento occultanda ſynagogæ,ſed in ligni paſſione ſuſpenſa lumen æternum eſt in eccleſia habitantibus præbitura.Pari etiam fulgere apoſtolos monet lumine,ut admiratione operis eorũ deo laus impertiatur, nõ quòd hominibus oporteat gloriam quęrere,quia omnia in honorem dei agenda ſunt,ſed ut diſſimu-

diſſimulantibus licet nobis opus noſtrum,his inter quos uiuimus eluceat.

Nolite putare quoniam ueni diſſoluere legem aut prophetas,non ueni diſſoluere,ſed adimplere.) Virtus & poteſtas uerborum cœleſtiũ magna in ſe mométa complexa ſunt.Lex enim operũ poſita eſt,& omnia in fidem eorũ,quæ in Chriſto erant reuelanda,concluſit, cuius & doctrina & paſſio grande & profundum eſt paternæ uoluntatis arbitrium,Lex autẽ ſub uelamento uerborũ ſpiritualiũ natiuitatẽ domini noſtri Ieſu Chriſti, & corporalitatem & paſſionem & reſurrectionem loquuta eſt, atq; id ita iam ante tempora ſecularia in ætatis noſtræ tempus eſſe diſpoſitũ, frequens & prophetica & apoſtolica autoritas eſt. Igitur poſt ieiuniũ dierum quadraginta, ſatanas tantis ſuſpicionibus anxius, uſq; ad tentandi erupit audaciam, ingens in Ieſu pertimeſcens cœleſtis molitionis arcanũ,Ieſus enim domino noſtro nomen ex corpore eſt, itaq; & corporalitas eius & paſſio uoluntas dei & ſalus ſeculi eſt,& ultra humani ſermonis eloquiũ eſt,deum ex deo,filium ex patris ſubſtantia, atq; intra patris ſubſtantiam conſiſtentem, primum in hominem corporatum, dehinc morti hominis conditione ſubiectum,poſtremo poſt triduum in uitam ex morte redeuntem, conſociatam ſpiritus & ſubſtantiæ ſuæ æternitati materiem ad cœlum aſſumpti corporis retuliſſe. Ne igitur aliud exiſtimaremus in operibus ſuis eſſe quàm continetetur in lege,nõ ſoluere ſe legem profeſſus eſt,ſed implere.Cœlum quidem & terram,maxima,ut arbitramur,eleméta eſſe ſoluenda, cæterum ne minimum quidem poſſe eſſe de mandatis legis infectum. In ipſo enim lex & prophetia omnis impletur.Sub paſſione & iamiam ſpiritum traditurus, magni huius in ſe certus arcani, poto aceto conſummata omnia eſt profeſſus.Fidem enim geſtorum omnia tum prophetarum dicta ſumebãt. Itaq; ne minima quidem mandatorum dei,niſi cum piaculo dei cõſtituit eſſe ſoluenda,futuros minimos,id eſt,nouiſſimos,ac penè nullos denuncians, minima ſoluentes. Nulla autem his minora poſſunt eſſe, quæ minima ſunt. Minimum autem eſt omnium,domini paſſio & crucis mors, quam ſi quis tanquam erubeſcendam non confitebitur, erit minimus. Confitenti uero magnæ in cœlo uocationis gloriam dominus eſſe cõfitetur. Dico autem uobis, quia niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus quàm ſcribarum & phariſæorum,non intrabitis in regnum cœlorum.) Pulcherrimo ingreſſu opus legis cœpit excedere,ut non diſſolueret eam, ſed profectu potiore præcelleret,aditum apoſtolis in cœlum, niſi iuſtitiam phariſæorum æquitate anteiſſent, denuncians non futurum.Propoſitis igitur his quæ in lege pręſcripta ſunt,profectu ea nõ abolitione tranſgreditur. Lex uetuit occidere,reatum homicidij ſeueritate iudicij expiatura, ſed male in alterum commotæ mentis affectio idem in euangelijs habet pœnæ, & ex præcepto fidei non minus rea ira eſt ſine ratiõe ſuſcepta, quàm in operibus legis homicidium.

Coacta interpretatio

Et qui

Et qui dixerit fratri ſuo racha, reus erit concilio.) Racha uacuitatis opprobrium eſt,& qui ſancto ſpiritu plenum conuitio uacuitatis inſimulet,ſit reus concilio ſanctorum,contumeliam ſpiritus ſancti ſanctorum iudicium animaduerſione luiturus, Qui autem fatuum dixerit,reus erit gehennæ ignis.) Piaculi magni periculum eſt,quem ſalem deus nuncupauerit, eum cõtumelia infatuati ſenſus laceſſere: & ſtultorum intelligentiam ſalientem, ſtultæ intelligentię exaſperare maledicto.Iſtiuſmodi igitur ęterni ignis erit pabulum.Ita quicquid lex in ipſis quidem operibus damnauit, euangeliorum fides pro contumelioſa tantũ uerborum facilitate cõdemnat. Mutua igitur uniuerſos charitate deuinciens,nullam impacificæ orationis fieri precem patitur,ſed altario munera offerentes,ſi recordentur habere ſe cum fratribus aliquid ſimultatum,recõciliata humana pace reuerti in diuinam pacem iubet, in dei charitatem de charitate hominũ tranſituros. Et quia nullum tempus uacuum affectu placabilitatis eſſe permittit, cito in omni uitæ noſtræ uia recõciliari nos aduerſario benignitate præcepit, ne in reditu gratiæ moroſi in mortis tempus non inita pace ueniamus, noſq; aduerſarius iudici tradat,& iudex miniſtro,& in carcerẽ mittamur, & nõ exeamus inde donec reddamus nouiſſimum quadrantem.In præceptis dominicæ orationis remitti nobis peccata noſtra oramus exemplo,& data aduerſarijs conditione ueniæ,ipſi ueniam deprecamur. Hæc itaq; negabitur nobis,ſi alijs negetur à nobis:noſtroq; ipſi iudicio rei ſumus,ſi in iudicij tempus non remiſſis ſimultatibus tranſeamus,aduerſario tradẽte nos iudici,quia manens in eum ſimultatis noſtræ ira nos arguit. Et quia charitas plurimum peccatorum tegit,& errorum noſtrorum ambitioſa ad deum patrona eſt,nouiſſimum pœnæ quadrantem ſoluemus,niſi precio ipſius aliquantorũ criminum culpa redimatur. Quid autẽ à pluribus in hoc capite ſenſum ſit, non putaui eſſe tractandum.Hoc enim quod aduerſario recõciliari beneuolentia iubemur, ad corporis & ſpiritus aduerſantiũ ſibi concordiam*retulerit, *Alꝭ*retulerunt* ſed nos ordinem doctrinæ tenentes, & opus legis euangelicis profectibus excedentes,non putauimus intelligentiæ continuationẽ oportere conuelli.

Audiſtis quia dictum eſt,non mœchaberis &c.) Fertur ſuo curſu ordo præcepti,& prætermiſſis legis operibus, iam in euãgelicis adulterio motus tantum oculi * incidentis æquatur, & cum fornicationis opere punitur illecebroſa uiſus tranſcurrentis affectio. *Fort.* *inſidiantis* Quòd ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum, & proijce abs te &c.) Fit innocentiæ gradus celſior, & profectum fides ſumit.Carere enim non ſolum proprijs uitijs, ſed & extrinſecus incidentibus admonemur.Non enim ex cauſis peccantium membrorum corporis damna præcepta ſunt. Dextero enim oculo non minus ſiniſter erraret. Certe pes ſenſu concupiſcentiæ carens damno inutilis eſt, in quem pœnæ cauſa non incidet. Sed quia diuerſa inuicem membra,cor-

pus tamen omnes unum ſumus,abijcere à nobis,uel potius eruere propinquitates chariſſimorum hominum admonemur, ſi in illis aliquid tale cernamus,ne in conſortium criminis eorum de familiaritate ueniamus,rectius utilibus & maxime neceſſarijs, tanquam oculi & pedis membris carentes, quàm uſque in ſocietatem gehennæ uitioſæ propinquitatis teneamur affectu.Eſſet autem abſciſio membrorum utilis,ſi & cordis eſſe poſſet exectio. Cum enim concupiſcentia efficientiæ compararetur, damnũ corporis ocioſum eſt,relicto uoluntatis inſtinctu. Dictum eſt autem:Quicunq; dimiſerit uxorem ſuam, det illi repudium &c.) Aequitatem in omnes concilians,manere eam maxime in coniugiorum pace præcepit, legi addens plura,nihil demens.Nec ſanè profectus argui poteſt.Nam cum lex libertatem dandi repudij ex libelli autoritate tribuiſſet, nunc marito fides euangelica non ſolum uoluntatem pacis indixit,uerum etiam reatum coactæ in adulterium uxoris impoſuit,ſi alij ex diſceſſionis neceſſitate nubẽda ſit, nullam aliam cauſam deſinendi à coniugio præſcribens, quàm quæ uirum proſtitutæ uxoris ſocietate pollueret. Iterum audiſtis, quia dictũ eſt antiquis: Non periurabis &c.) Lex pœnam poſuerat periurio,ut fraudulentiã mentium ſacramenti religio contineret, ſimulq; plebs rudis atq; inſolens frequentem de deo ſuo mentionem haberet familiaritate iurandi: fides uero ſacramenti conſuetudinem remouet,uitæ noſtræ negocia in ueritate conſtituens, & abiecto fallendi affectu,ſimplicitatem loquendi audiendiq; præſcribens,ut quod erat eſſet, non eſſet uero quod non erat, quia intereſt,& non patens eſſet materia fallendi, & quod ultra eſt, id omne de malo eſt. Quod enim eſt,ſuũ eſt ut ſemper ſit:quod uero non eſt, naturæ eſt ut non ſit. Ergo in fidei ſimplicitate uiuentibus iurãdi religione opus non eſt,cum quibus ſemper quod eſt, eſt:quod non, non: & per hæc eorum & opus & ſermo omnis in uero eſt. Neq; per cœlũ iurabis,quia ſedes dei eſt, & reliqua.) Non ſolum reddere nos deo ſacramenta non patitur, quia omnis dei ueritas dicti factiq; noſtri ſimplicitate retinẽda eſt, ſed ſuperſtitionem contumaciæ ueteris condemnat.His enim elementorum nominibus Iudæis erat religio iurare,& cœli & terræ,Hieruſalem,& capitis ſui,quibus in contumeliam dei ſacramento uenerationem deferebant.Quid enim momenti erat iurare per cœlum dei ſedem,iurare per terram ſcabellum pedum eius, iurare per Hieruſalem urbem breui ob inſolentiam & peccata inhabitantium deſtruendam,cum præſertim in præformationem eccleſiæ,id eſt,corporis Chriſti, quæ magni regis eſt ciuitas, eſſet conſtituta? Per caput autem iurare quur uellent? Nunquid uel capilli unius mutandi facultas eſſe poterat iuranti,cum omnibus colorem natura à deo profecta ſuggereret? Atq; ita hæc ſacramentorum pignora plena apud eos piaculi fuiſſe demõſtrat, cum ignotato aut neglecto opifice,religionem operibus impertirentur.

Audiſtis,quia dictum eſt:Oculum pro oculo,dentem pro dente,& reliqua.) Extenſam fidei noſtræ in æternam ſpem rebus ipſis dominus uult probari,ut ipſa diſſimulandæ iniuriç & tolerātia teſtis iudicij ſit futuri.Lex infidelem Iſraël intra metum continebat,& iniuriæ uoluntatem iniuriæ uiciſſitudine coercebat. Fides autē nullius tam grauem dolorem eſſe patitur iniuriæ,ut ultionem expetat, & illatæ ſibi quiſquam uindex ſit cōtumeliæ, quia in iudicio dei & perpeſſis iniuriā plus eſt conſolationis, & pœna ſeuerior iniurioſis.Atq; ita non ſolū ab iniquitatibus nos abeſſe euangelia præcipiunt,uerum etiam ulciſcendæ iniuriæ exigunt diſſimulationē. Nam accepta alapa maxillam alteram iubemur offerre,& mille paſſus onus uchentes,progredi in ſpacium paſſuum duûm millium, iniuriæ augmento profectum ultionis habituri,ipſo uirtutum cœleſtium domino ad incrementum gloriæ & maxillas palmis,& flagris ſcapulas offerente. Non ſolum autem iudicij humani refugienda eſſe arbitria præcepit, uerum etiam cum damni uoluntate uitanda, ut tunicā nobis uolenti iudicio exuere mittamus & pallium, & per ſpem bonam ſecularem ſupellectilem contemnentes, inanem gentium cupiditatem,& uanitatem infructuoſæ auaritiæ arguamus. Omnibus etiam dari quæ popoſcerint iubet, & à precibus uolentium mutuari, os atq; animum non referre, ut his quibus indigent, per noſtram munificentiam expleātur,& eorum uel ſitim potu,uel famem cibo,uel nuditatem ueſtitu indulto arceamus,ac ſic bonorum eorum quibus à deo indigemus, digni reperiamur,cum obtinendi meritum indulgendi conſuetudo conciliet.In officio quoq; diſpendendæ eius quam accepimus gratię,pronos eſſe oportere demonſtrat, ut boni gratuiti ſit diſpenſatio gratuita, & mutuari uolentibus non negemus quod mutuamur à deo,ſemper ſine habēdi damno impertiendi miniſterio functuri. Audiſtis quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odies inimicum tuum, & reliqua.) Concluſit omnia bonitate perfecta.Amari enim lex proximum exigebat, & in inimicum licentiam odij dabat.Diligi uero inimicos fides pręcipit,& petulantes humanarum mentium motus publicę charitatis frangit affectu,non ſolum iram ab ultione depellens,ſed etiam in amorē mitigans iniurioſi, quia gentium ſit amantes amare,& commune ſit diligere diligentes. Vocat igitur nos in dei ut hæreditatem, ita & imitationem bonis & iniuſtis Chriſti ſui aduentu in baptiſmi & ſpiritus ſacramēto,& ſolem tribuentis & pluuiam, ita nos ad perfectam uitam per hanc publicæ bonitatis concordiam, quia nobis in cœlo perfectus pater ſit imitandus inſtituit. Attendite iuſtitiā ueſtrā, ne faciatis coram hominibus &c.) Omnem curam rerum pręſentiū amouet,& attentos tantum eſſe in ſpem futuri iubet, neq; ſectari uel hominum fauorem oſtentatione bonitatis, uel iactantiam religionis orationis publicæ copia, ſed intra conſcientiam fidei fructum boni operis continendum,

quia humanæ laudis conſectatio eam tantum quam ab hominibus expectet, mercedem ſit receptura. Cæterum promerendi dei expectatio, præmium ſit longæ patientiæ conſequutura. Siniſtra quoq; manus ut ignoret opus dextræ. Sed nunquid iſtud natura corporis ſinet? aut intelligentiæ ſenſum manuum miniſteria ſortiuntur? Verum ut in dei ſcientia opera noſtra conſiſtunt, cum ſub nuncupatione membrorũ in his quæ geramus, eorum quæ noſtra ſunt, atq; nobiſcum ſunt, conſcientia arceatur.

De oratione & ieiunio. De theſauro in cœlo. De lucerna corporis. De duobus dominis. De cibo & ueſtitu. De uolatilib. & lilijs agri, & fœno. De ſolicitudine diei. De feſtuca & trabe in oculo.

Canon V

Clauſo quoque cubiculi oſtio iubemur orare, atq; in omni loco precem fundere docemur, & ſanctorum oratio inter feras, carceres, flammas, & de profundo maris, ac beſtiæ uentre ſuſcepta eſt. Ergo non occulta domus, ſed cordis noſtri cubiculum ingredi, & clauſo mentis noſtræ ſecreto orare ad deum, non multiloquio, ſed conſcientia admonemur, quia dictorum uerbis opus omne præcellat.

Cyprianus De orationis autem ſacramenti neceſſitate nos commendandi, Cypria*Tertullianus* nus uir ſanctæ memoriæ liberauit. Quanquam & Tertullianus hinc uolumen aptiſſimum ſcripſerit, ſed conſequens error hominis detraxit ſcriptis probabilibus autoritatem. Cum aũt ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Exterminant enim facies ſuas, ut pateant hominibus ieiunantes &c.) Ieiuniorum profectum docet extra iactantiam cõfecti corporis eſſe oportere, neq; de inediæ oſtentatione fauorem gentium conſectandum, ſed omne ieiunium in ſanctæ operationis decore ponendũ. Oleum enim fructum miſericordiæ eſſe cœleſtis, & propheticus ſermo eſt. Ergo bonitatis operibus caput noſtrum, id eſt, uitæ noſtrę ſenſus ornandus eſt, quia intelligentia omnis in capite eſt. Sordesq; in facie abluendæ, ne quid ſit horroris ex uitijs, ſed magis gratia candoris ſit in occurſu,, atq; ita nos in ſplendorem bonę conſcientiæ elutos, & in gratiã miſericordiæ operis delibutos, deo ieiunia noſtra commendent. Cæterum fugientes in ieiunijs hominum conſcientiam unctis capitibus, & ridiculi magis erimus, & cogniti. Nolite theſaurizare uobis theſauros in terra, & reliqua.) Prętermiſſa igitur humanæ gloriæ & opulentiæ ſolicitudine, omnem placendi deo curam ſumi oportere demonſtrat. Quia humanam laudem uel corporum uitia, uel obtrectatio inuidentium corrumpat, & hic theſaurus pecuniæ aut detrimento ſit periculoſus, aut furto. Cæterum laus cœleſtis æterna eſt, nec ſubrepentis furto ſubtrahenda, nec tinea aut rubigine inuidiæ exedenda, corde noſtro ſedem theſauri utram ſit ſequutus habituro, & intelligentiæ noſtræ lumine aut cum pecunia damnoſa futuro, aut cum deo ſempiterno.

Lucerna

Lucerna corporis tui eſt oculus tuus.) Continens ſenſus eſt. De oculi enim officio lumen cordis expreſſit. Quod ſi ſimplex & lucidum manebit, claritatem æterni luminis corpori tribuet, & ſplendorem originis ſuæ corruptioni carnis infundet: ſi autem obſcurum peccatis, & uoluntate erit nequã, uitijs mentis natura corporis ſubiacebit. Et ſi lumen quod in nobis eſt, tenebroſum ſit, quantas neceſſe eſt ipſarũ tenebras eſſe tenebrarum? Quia iam periculoſe ſolet animi generoſitati terrenæ carnis uitioſa origo dominari, longeq́; magis peccata corporis ingraueſcere, ſi etiam cupiditatibus adiuuentur animorum, ex eoq́; fieri præter naturam ſuam corpora noſtra tenebroſa, ſi illis mentium lumen extinctum ſit. Quod ſi per ſimplicitatem ſpiritus retinuerimus, lumine ſuo neceſſe eſt & corpus illuminet. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire &c.) Duûm dominorum infidele ſeruitium eſt, nec par eiuſdem poteſt eſſe ad ſeculum atq; ad deum cura. In alterum enim neceſſe eſt odium ſit, in alterum amor: quia idem opus diuerſæ dominorum non conueniat uoluntati, nec pauperes ſpiritu deo placentes, ambitioſæ ſeculi huius poſſint apti eſſe iactantiæ. Ideo dico uobis, ne cogitetis in corde ueſtro, quid manducetis, neque corpori ueſtro, quid ueſtiatis. Nónne anima ueſtra pluris eſt quàm eſca, & corpus pluris eſt quàm ueſtimentum?) Contemptum ſeculi, & fiduciam futurorum toto ſuperiore ſermone pręceperat. Nam cum ad iniuriam pronos iubet eſſe, & ad damnum uoluntarios, & ad ultionem negligentes, & ad diligendum promiſcuos, & ad humanam gloriam incurioſos, confirmare nos in ſpem bonorum æternorum laborat. Plures enim & amor præſentium, & deſperatio futurorum incertos facit, & aut illecebris capit, aut infidelitate cõfundit. Ergo regnum cœlorum quod prophetæ nunciauerunt, Ioannes prædicauit, dominus noſter in ſe eſſe poſitum eſt profeſſus, uult ſine aliqua incertæ uoluntatis ambiguitate ſperari, alioquin iuſtificatio ex fide nulla eſt, ſi fides ipſa fiat ambigua. Igitur curam nullam eſſe ueſtitus & cibi præcepit dicens, & eſcis animam, & cibo corpus eſſę precioſius. Et quidem pulchrum eſt, præſentium rerum cõtemptu curam tantum diuinis rebus impendere, ſed altius ſermo deſcendit, & in cœleſtis dicti intelligentiam uerbis ſubiecta ratio extenditur. Theſaurũ dominus condi iuſſit in cœlo, & ex oculi lumine corpori quoque ſplendorẽ ſpopondit, & dominis duobus neminẽ placere poſſe teſtatus eſt, & poſt hęc ait: Ideo dico uobis, ne cogitetis in corde ueſtro qd manducetis, neq; corpori ueſtro quid induatis. Quæ cõſequuntur, nõ ſatis propoſitionibus cõgruunt. Nunquid & unius domini ſeruus nõ poſſit circa ueſtem eſſe cibumq́; ſolicitus? Nunquid per aduerſam ualetudinẽ hebetato oculi lumine obſcurabitur corpus, aut quod corporis lumen eſſe poſſit ex oculo? Nunquid theſaurizare in cœlis ſola nuditas ac fames poterit? Sed quia corruptus circa futurorũ curam infideliũ ſenſus eſt, calumniantiũ quæ

in reſurrectione corporum ſpecies ſit futura, quæ in ſubſtantia æternitatis alimonia,& cum ex difficultatibus quæſtionũ inutilium quædam utendarum præſentium uoluptatum ratio quæſita eſt, inutili metu circa dei reuerentiam demorantes,in ſeculi gaudia tranſeunt, atq; ita eſt,ut duobus dominis unius infidele ſeruitium ſit,igitur ex ſummo pietatis affectu, grauiſſimoq; diffidentiæ periculo ante prædicto,ita admonet:Nónne anima pluris eſt quàm eſca,& corpus pluris eſt quàm ueſtimentum? In dictis dei ueritas eſt,& rerum creandarum efficiẽtia omnis in uerbo eſt, itaq; nec quod ſpopondit ambiguum eſt,nec inefficax quod loquutus eſt. Nihil eſt quod non in ſubſtantia ſua & creatione corporeum ſit, & omnium ſiue in cœlo, ſiue in terra,ſiue uiſibilium,ſiue inuiſibilium elementa formata ſunt. Nam & animarum ſpecies, ſiue obtinentium corpora, ſiue corporibus exulantium,corpoream tamen naturæ ſuæ ſubſtantiã ſortiuntur, quia omne quod creatum eſt,in aliquo ſit neceſſe eſt.Atq; ideo inertiam inutiliſſimæ quęſtionis deus arguens, non patitur, anima & corpore in æternitatis ſubſtantia collocandis, ſpem noſtram futuri in reſurrectione cibi & ueſtitus ſolicitudine demorari,*ne tanto precioſa reddẽti,corpus ſcilicet atq; animam, contumelia in non efficiendis leuioribus inferatur. Reſpicite uolatilia cœli, quoniam non ſerunt,neque congregant in horrea, & pater ueſter cœleſtis paſcit illa.Nónne uos magis pluris eſtis illis?) Sub nomine uolucrum exemplo nos immundorum ſpirituum adhortatur, quibus ſine aliquo negocio quærendi & cõgregandi,uiuendi tamen tribuitur de æterni conſilij poteſtate ſubſtantia.Atq; ut ad immũdos iſtud ſpiritus referri oporteret,adiecit:Nónne uos magis pluris eſtis illis? De comparationis præſtantia diſcrimen nequitiæ & ſanctitatis oſtendens. Quis autem ueſtrum poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum unum? Et de ueſtimento quid ſoliciti eſtis?) Fidem uitalis ſubſtantiæ noſtræ documento ſpirituum firmauit, opinionem autem habitus futuri, iudicio communis intelligentiæ dereliquit.Cum enim uniuerſorum corporum quę uitam*auxerint diuerſitatem in unum cõſummatum uirum perfectumq; ſit excitaturus, ſolusq; potens ſit ad uniuſcuiuſq; proceritatem cubitum unum & alterum tertiumue præſtare,de ueſtitu,id eſt,de ſpecie corporum, cum tanta eius contumelia ambigemus? qui ut æqualem atq; uniformem omnem hominem efficiat,tantum menſuræ ſit humanis corporibus additurus. Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt, non laborant, neq; nent. Dico autem uobis quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut unum ex iſtis &c.) Lilia non laborant,neq; nent, & Salomon coopertus eorum gloria non fuit, propheta magnus,& merito dilectæ ſapientię deo charus. Sed lilia naſcuntur potius quàm cooperiuntur. Coopertio autem uelamentum eſt corporis,non corpus ipſum. Quod ſi ad ſenſum humanæ intelligentiæ refertur,

Suſpicor ita legendum, ne tanto precioſiora regenti &c.

Non dubito quin legendũ ſit, hauſerint

colorem

colorem lilij uelamenti candor potuerat æmulari.Sed lilia non laborantia, neq; nentia ſignificari intelligẽda ſunt,ut angelorum cœleſtium claritates, quibus extra humanæ ſcientiæ eruditionem, ſuiq́; operis mercedem à deo gloriæ candor indultus atq; indutus eſt,ne quid ex proprio labore aut arte exiſtimarentur habuiſſe.Et cũ in reſurrectione ſimiles omnes angelis erũt, ſperare nos cœleſtis gloriæ uoluit operimentum exemplo angelicæ clari/ tatis . Eſt autem in natura iſtius germinis , ut aptiſſime cœleſtibus angelo/ rum ſubſtantijs comparetur . Hoc enim effloreſcens, cum à ſtirpe detentæ humi radicis auellitur,naturæ ſuæ uirtutem licet aruiſſe putetur occultat, & redeunte tempore rurſum lilij ſui honore ueſtitur. Ex ſe igitur effloreſcit ac redditur,& quod eſt,nec radici poteſt debere,nec terræ,cum ille qui ſe ſube at ſuccus ex ſe ſit . Atq; ita annuæ licet huius uiriditatis exemplo uirtutem cœleſtis ſubſtantiæ æmulatur , cum ex eo tantum quod intra ſe acceptum habeat alatur in florem.Ideo ergo lilia non laborant,neq; nent,quia uirtu/ tes angelorũ ex ea quam adeptæ ſunt originis ſuæ ſorte ut ſint ſemper ac/ cipiunt. Si enim fœnum agri quod hodie eſt , & cras in ignem mittitur, deus ſic ueſtit, quanto magis uos modicæ fidei?) Fidei noſtræ inuiolabi/ lem confidentiam exemplorum autoritate confirmat, ut tanto maioris pe/ riculi res ſit ambigere , quãto impenſiore cura omnem occaſionem infide/ litatis abſtulerit.Fœnũ non idcirco naſcitur,ut detur igni,neq; ideo ueſtien di eius peculiaris deo cura eſt ut crémetur , ſed ſub fœni nomine nuncupa/ tas eſſe à deo gentes crebro inuenimus.Germen autem illud eſt , quod uir/ tutis ſuæ flore dilapſo,ad calorẽ ſolis areſcit . Igitur requies nulla gentibus, neq; mortis,ut uolunt,cõpendio quies dabitur,ſed corporalis & ipſis æter/ nitas deſtinabitur,ut ignis æterni in ipſis ſit æterna materies,& in uniuerſis ſempiternis exerceatur ultio ſempiterna. Si igitur gentibus idcirco tantum indulgetur æternitas corporalis, ut mox igni iudicij deſtinentur, q̃ profa/ num eſt,ſanctos de gloria ęternitatis ambigere,cũ iniquis ęternitatis opus præſtetur ad pœnã ? Omnem igitur expectationem noſtrã in fide repro/ miſſionum & uirtutis ſuæ poteſtate exigit collocari, ut cura rerũ quibus in/ digemus omiſſa,ab eo potius omnia à quo ipſi uitale exordium ſumimus, expetamus,regnũ dei uitæ noſtræ ſtipendijs quæramus. Et hæc recte per/ fecteq́; uiuentiũ merces eſt,ut in nouã cœleſtemq́; ſubſtantiam ex hac cor ruptibilis corporis materie transferantur,& corruptio terrena cœleſti incor ruptione mutetur.Gentiũ igitur eſt,infidelitatis iſtius cura angi, quibus ſe/ culi amore detentis,& corporis gaudijs occupatis,nullũ per fidẽ & confeſſi onem dei in cœleſte regnũ iter quæritur & optatur. Nolite ergo ſoliciti eſſe de craſtino.Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibi ipſe,ſufficit diei mali/ cia ſua.) Cõmune iudiciũ eſt,diem eſſe labentium temporũ curſum luce ſo lis illuminatũ,quem nox interiectu diſcriminat,& interuentu ſuo diei diem

ſubrogat.Futuri autem temporis ſignificantia continetur in craſtino, ergo de futuro ſolicitos nos eſſe deus uetuit: incuria autem ſolicitudinis relaxatæ,non negligentiæ,ſed fidei eſt.Quur enim ſoliciti ſimus in craſtino, cum craſtinus dies ſibi ipſe ſolicitus ſit? Ergo anxietatem noſtram ipſa pro nobis dies ſolicita depellit. Sed ſolicitudo, ut arbitror, proprius eſt hominis affectus,hanc autem excitat aut curæ,aut metus,aut doloris anxietas.Dies uero curſus eſt temporis,& ſola prouidentia conſequuta, ſolicitudinis recipiunt affectum.Conſtituetur ergo dies eſſe animal quod & caueat, & proſpiciat & curet,cui & malicia propria ſufficiat, neq; extrinſecus accidenti ſit cumulanda peccato.Sed natura rei nō capit diei deputare mētis affectum, ergo & quòd ſibi ipſa ſolicita eſt,& quòd ei malicia ſua ſufficit,& quòd inhibemur ſoliciti eſſe de craſtino,totum ſub dicti cœleſtis ſignificantia continetur.Iubemur igitur non ambigere de futuris,ſatis enim uitæ noſtræ malitia,& dierum quibus uiuimus peccata ſufficiunt,ut circa hæc purganda & promerenda omnis uitæ noſtrę meditatio laborq; uerſetur, ne etiam de futurorum diffidentia inexpiabilis irreligioſitas contrahatur. Cum ceſſante cura noſtra,ipſa in officio ſuo,quæ ſunt futura,ſolicita ſint,& nobis æternæ claritatis profectus dei procurāte bonitate iam nō ſolicitis præparetur.

Nolite iudicare,ne iudicemini.Quo enim iudicio iudicaueritis,iudicabitur de uobis.) Omne iudicij officium penitus ſubmouet,nec ullum omnino ſuſcipi patitur, ſed compugnare propoſitis ſubſequentia exiſtimantur, cum dicit:Quo iudicio iudicaueritis,iudicabitur de uobis. Sed ſuperius ait: Nolite iudicare,ne iudicemini.Nunquid boni iudicij arbitrium ſuſcipi non oportebit? Atqui profitetur pro conditione iudicij iudicandos,& uniuerſis genere quo menſi ſunt metiendum,ergo nunq̃ bene iudicabitur, ſi omnino non erit iudicandum. Sed iamdudum,ut ſuperius cognoſcitur, nihil in uerbis dei leue aut inane tractatur,omniſq; hic ultra ſenſum gentilium aurium ſermo eſt.Iudicari enim de ſpōſionibus ſuis uetuit, quia ut iudicia ex incertis rebus inter homines ſumūtur, ita & hoc iudicium aduerſum deum ex ſentiendi atq; opinandi ambiguitate ſuſcipitur, quod penitus repellit à nobis,ut conſtans potius fides retineatur,quia nō ſicut in rebus cæteris peccatum ſit perperam iudicaſſe,ſed in his rebus tantūmodo de deo iudicium initum eſſe ſit criminis. Quid aūt uides feſtucā in oculo fratris tui,& trabem in oculo tuo nō uides? & reliqua.) In cōſequentibus docuit ſolā in ſpiritum blaſphemiā extra ueniam futurā, cæteris omnibus deo indulgētiam largiēte.Peccatū autem in ſpiritū eſt,deo uirtutis poteſtatē negare, & Chriſto ſubſtantiam adimere æternitatis,per quem quia in hominem deus uenit,homo rurſum fiet in deū. Ergo quantū inter feſtucā & trabem diſcriminis eſt,tantū oſtendit peccatū in ſpiritū conditionem cæterorum criminum excedere, ut cum infideles delicta corporis alijs exprobrent, onus peccati

quo

quo de promiſſis dei ambigāt,in ſe ante non uideant?In oculo utroq; tanquam in mentis acie inſidente.Fit enim ſæpe,ut aſſumamus nobis arguendi aliquos autoritatē ſine ullo propriæ emendationis exemplo , & medendæ cæcitatis alienæ iactantiam præferamus, ipſi in tenebris corrupti luminis conſtituti,cum difficile quenquā ſit præſtare quod exigat, & optimum ſit exemplo potius docere quàm dictis.Cura ergo proprie adhibenda eſt cæcitati , quia ex natura rerum eſt,non prius aliquem purgandæ de oculo fratris feſtucæ idoneum effici poſſe doctorem,quàm de mentis ſuæ lumine trabem perfidiæ grauantis eiecerit.

De margaritis ante porcos.De pſeudoprophetis.De domo ædificata ſuper petram. Canon VI

NOlite dare ſanctum canibus,neq; miſeritis margaritas ueſtras ante porcos &c.) Præceptis & promiſſis dei nihil precioſius ſanctiusq; eſt,quæ ſanctificatis nobis immortalitatis theſaurum largiuntur . Horum igitur ſacramenta atq; uirtutes neq; in gentes efferre,neq; cum hæreticis conferre permittimur.Canes enim ob latrandi aduerſus deum rabie, gentes ſunt nuncupatæ. Porcorum uero hæreticis eſt nomen,quia quamuis ungulæ bifidæ ſint, acceptā tamen dei cognitionem non ruminando diſponunt . Ergo & incorporationē uerbi dei, & paſſionis myſterium, & uirtutem reſurrectionis non promiſcue tractare nos cōuenit , neq; imperite incurioſeq; proferre,ne ignorantiam noſtram, ſi perfectæ ſcientiæ deſit inſtructio,proterant atq; cōculcent , & infirmitatem in deo paſſionis irrideant , conuerſiſq; in nos contradictionū aculeis, imperitiam noſtrā fidemq; diſrumpant.Sed in his quæ ignorabimus , uia nobis conſequendę ueritatis aperitur,quam obtinere in ſola precum mora eſt . Vt igitur ſentiamus credamuſq; omnia, & nullo ambiguæ uoluntatis differamur incerto, orandum eſt,quęrendum eſt,pulſandum eſt,oratione miſericordiā,inquiſitione profectum,tentamento aditum reperturis.Quin etiam ad ſpem obtinendi exemplo humani affectus docemur . Nam cum nos filijs piſcem panem'ue poſcentibus,non ſerpentem ſimus aut lapidem reddituri,quanto magis nobis optimus ac præſtātiſſimus pater deus orantibus perfectæ fidei munera largietur , neq; ſit pro uitæ cibo lapidem duritiæ gentilis,aut pro baptiſmi cōſeruatione ſerpentem ueneni hæretici præſtiturus.Cōſummauit deinde omnia bonitatis exemplo,uniuerſos amoris mutui pace coniungens,in eo legis & prophetarum mandata conſtituens, ut uniuerſorum in nos bonitatem optantes,ipſi omnibus boni ſimus.

Intrate per anguſtam portam.) Quàm lata & ſpacioſa uia quæ ducit ad perditionem.Arduum in cœlum iter homini eſt , & aditus anguſtus ac tenuis . Cæterum perditionis uia lata eſt , hanc plures obtinent,illam porrò pauci inueniunt . Paucis enim damna rerum præſentium chara ſunt,

quibus cupiditates & animi uincere & corporis frangere, & expoſita totis ſeculi uiribus illecebrarum omnium lenocinia prȩterire maximum cœleſtis ſpei lucrum eſt. Illis autem quibus ſolum bonũ eſt ſcortari, comeſſare, ambire, inſoleſcere, faſtidire, odiſſe, diripere, plurimus eſt frequentantium iter tale comitatus. Et quia paucorum eſſet uiam anguſtam inuenire, fraudulentiam eorum qui eam ſe quærere mentiuntur exponit dicens: Attendite à pſeudoprophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium, & reliqua.) Blandimenta uerborum & manſuetudinis ſimulationem admonet fructu operationis expendi oportere, ut non qualem quis uerbis referat, ſed qualem ſe rebus efficiat ſpectemus. Quia in multis ueſtitu ouium rabies lupina contegitur. Ergo, ut ſpinæ uuas, ut tribuli ficus non generant, ut iniquæ arbores utilia poma non afferunt, ita ne in iſtis quidem cõſiſtere docet boni operis effectum, & idcirco omnes cognoſcendos eſſe de fructibus. Regnum enim cœlorum ſola uerborum officia non obtinent. Neq; qui dixerit: domine domine, hæres illius erit. Quid enim meriti eſt domino dicere, domine? Nunquid dominus non erit, niſi fuerit dictus à nobis? Et quæ officij ſanctitas eſt nominis nuncupatio, cum cœleſtis regni iter obedientia potius uoluntatis dei nõ nuncupatio repertura ſit? Multi mihi dicent in illa die: domine domine, nónne in tuo nomine prophetauimus? & reliqua.) Etiam nunc pſeudoprophetarum fraudulentiam & hypocritarum ſimulamenta condemnat, qui gloriam ſibi ex uerbi uirtute præſumunt, in doctrinæ prophetia & dæmoniorum fuga, & iſtiuſmodi operum uirtutibus. Atque hinc ſibi regnum cœlorum pollicentur, quaſi uero eorum aliquid proprium ſit, quæ loquuntur aut faciunt, & non omnia uirtus dei inuocata perficiat, cum doctrinæ ſcientiam lectio afferat, dæmonia Chriſti nomen exagitet. De noſtro igitur eſt beata illa æternitas promerenda: præſtandumq; eſt aliquid ex proprio, ut bonum uelimus, malum omne uitemus, totoq; affectu præceptis cœleſtibus obtemperemus, ac talibus officijs cogniti deo ſimus, agamusq; potius quod uult, quàm quod poteſt gloriemur, repudians eos ac repellens, quos à cognitione ſua opera iniquitatis auerterint. Omnis ergo qui audit uerba mea & facit, ſimilem æſtimabo uiro ſapienti, qui ædificat domum ſuam ſuper petram, & reliqua.) Senſus eſt ſuperioribus iunctus. Obiurgans enim pſeudoprophetarum iactantiam, & hypocritarum figmenta, per comparationis exemplum, perfectæ in ſe fidei hominem exponit. Quòd is qui uerba ſua & audit & facit, ſuper petram ſit ædificatus, & fundamento ſtabili firmoq; incidentium tempeſtatum impetu non poſſit diſſolui. In petra ſeipſum dominus ſignificat ualidum excelſi ædificij fundamentum. Eum autem qui ex ſe in ſublime opus excreuerit, moueri non poſſe uel pluuijs, uel fluminibus, uel uento. In pluuijs, blandarum & ſenſim illabentium uoluptatum illecebras ſignificat,

quibus primum fides rimis patentibus immadeſcit,poſtq; torrentium procurſus,id eſt,grauiorum cupiditatum motus incurrit,atq; exinde tota uentorum uis circunſtantium deſæuiat, uniuerſus ſcilicet zabolicæ poteſtatis ſpiritus inſeratur.Sed fundamēto petræ homo ædificatus inſiſtet, nec moueri loco ſuo poterit.Stultus uero hæc audita diſſimulans, tanquam ſuper harenam opus ędificationis impenderit,infideliter ſtat,cito pluuijs illabentibus ſubluendus,& fluminibus propellendus,& uentis differendus, ſecundum naturam ſuper quas ædificatus eſt harenarum, cum graui ruinæ ſuæ ſtrage ſoluendus. Atque ita ſuperiorum conturbationum exemplo dominus nos uoluit & efficere quæ iuſſit,& credere quę ſpopondit.Conſummatis igitur omnibus, turbæ mirabantur doctrinam eius, quia ſe non ſcribarum & phariſæorum more docuiſſet. In uerborum enim uirtutibus effectus poteſtatem metiebantur.

De leproſo quem curauit dominus.De puero tribuni paralytico.
De ſocru Petri.De plurimis & diuerſis curis. Canon VII

ET deſcendente eo de monte,ſecutæ ſunt eum turbæ multæ. Et ecce leproſus quidam ueniens adorabat eum dicens:Domine, ſi uis potes mundare me &c.) In exordio ſermonis admonuimus, ne quis fortè exiſtimaret aliquid rerum geſtarũ fidei detrahendum,ſi res ipſas profectus rerum conſequentium continere in ſe doceremus.Nihil enim ueritati detrahit,imitationem ueritas conſecuta.Toto igitur ſuperiore ſermone dominus fidei præcepta tradiderat, legem exceſſerat,iam inutilem atq; inefficacem excedendo ſignificans. Mandatorum obſeruantiam exegerat,ante promiſſorum ſuorum ſpem fidiſſimam impetrauerat, quid igitur poſt hæc primum geſſerit contuendum eſt. Adeſt leproſus,emundari ſe rogat,purgatur uerbi poteſtate,contactum iubetur ſilere, ſed tamen oſtendere ſe ſacerdoti, & munus quod Moyſes in teſtimonium fieri præcepit offerre. Curatio igitur obedientis & credentis turbæ, & cum domino de monte uenientis adoratio in leproſo oſtenditur, quæ uitioſa labe corporis contaminata,audita regni cœlorum prædicatione,curari ſe rogat,contactu corporis uiſitatur,uerbi uirtute curatur.Et ut ſalus hæc non offerretur potius quàm quæreretur, ſilentium imperatur. Et oſtendere ſe ſacerdotibus iubetur, ut prænunciatus in lege factis & operibus cernatur,& in quo lex infirmabatur,in eo uirtus intelligeretur,præmiũ quoq; receptæ ſalutis qui purgatus eſt,deo offerat. Sed ut donũ illud non ſit ex auibus, ſed ut homo ipſe à ſordibus peccati corporis emundatus, in ſacrificium dei tranſeat. Quia quod Moyſes in lege præceperit, teſtimonium ſit,non effectus. Poſt hæc autem cum introiſſet Caparnaum, acceſſit ad eum quidam tribunus rogans eum & dicens: Puer meus iacet in domo paralyticus &c.) Sequitur emundationem leproſi, paralytici pueri

curatio

curatio. Sed quid iſtud eſt, quod non dignum ſe tribunus pueri dominus profitetur eſſe,ut Chriſtus domum eius introeat,puerũ uideat, & præſens
Ab*Seq; pręſenti opem afferat?*Sed habere milites,iubere quod uelit,& in poteſtate poſito parere ſibi plurimos? Similiter & dominum curationem uerbo poſſe præſtare? De tribuno poſuiſſe me ſatis ſit principem eſſe gentiũ creditur arũ.Quis hic princeps ſit cui ſubiecti ſunt plures,qui uolet ſcire,Moyſi in Deuteronomio canticum,& Salomonis librum Eccleſiaſticum, ubi de diſperſione gentium quædam locuti ſunt, legat: nobis tantũ de puero tractatus ſit. Secedit deinde in hoc puero poſt paralytici ſanitatem curationi populi de monte deſcendentis ſalus gentium.Iacebat enim puer diſſolutus in domo humili,corruptibili,& ingreſſu eius,cuius tamen egens erat,ſaluatoris indigna.Et tribunus ſcit puerum uerbo poſſe ſanari, quia ſalus gentium omnis ex fide eſt, & in præceptis domini uita eſt uniuerſorum. Igitur iacentes in ſeculo,& peccatorũ morbis diſſolutæ gentes exiſtimandæ ſunt, omnibus undiq; artubus fluidis, & ad conſiſtendi officium ingrediendiq; corruptis. Quarum ſalutis ſacramentum in tribuni puero expletur, non tamen ingreſſuro domum Chriſto,quia licet in ſeculo demoratus ſit, uitia tamen ſeculi & peccata non adijt.Miratus deinde fidem ait: Non inueni tantam fidem in Iſraël.Non erat tribunus iſte de gentibus,& quomodo in Iſraël fides talis non eſt reperta,cum qui crederet eſſet Iſraëlita? Sed ut ſimilitudinem futuri hæc ipſa ueritas æmularetur, idcirco uerbi ratio ſubiecta eſt, tantam fidem quanta gentium eſt, in Iſraël non reperiendam, & cum Abraham & Iſaac & Iacob in regno cœlorum ex ultimis gentibus quieturos.Perfecta quidem eſt in puero ſecundum credentis fidem ueritas ſanitatis,ſed præſentium efficientia etiam futurorum imagini proficere monſtratur,quando & tribuno credente,& puero ſaluato, nec talis in Iſraël fides reperta eſt,& regni cœlorum conſortiũ cum Abraham gentibus deſtinatur.

Cum ueniſſet Ieſus in domum Petri, uidit ſocrum eius iacentem & febricitantem,& reliqua,) In ſocru Petri uitioſa infidelitatis æſtimatur affectio,cui adiacet libertas uoluntatis, quæ nos quadam ſibi coniugij ſocietate coniungit.Ergo ingreſſu domini in Petri domum,id eſt,in corpus, curatur infidelitas peccatorum calore exæſtuans, & uitiorum ægra dominatu, mox deinde ſanata officij famulatu miniſtrat.Nã primus credidit, & apoſtolatus eſt princeps, & quod in eo ante languebat, dei uerbo inualeſcens miniſterio tanq; publicæ ſalutis operatum eſt.Recte autem hanc ex ſocru Petri ſimilitudinem ad affectionem infidelitatis aptari,loco qui de nuru & ſocru cõſequitur tractabimus,nunc autem ideo infidelitas ſocrus Petri nuncupabitur,quia uſq; dum credidit,uoluntatis ſuæ ſeruitio detinebatur.

Veſpere autem facto obtulerunt ei multos dæmonia habẽtes,& eijciebat ſpiritus immundos &c.) Curationem promiſcuam horis ueſpertinis

concurſu

concurſu eorum quos poſt paſſionem docuit recognoſcimus, omniũ peccata dimittens,omnium infirmitates auferens,& malarum uoluptatum incidentium incentiua depellens, paſſione corporis ſui ſecundum prophetarum dicta infirmitates humanæ imbecillitatis abſorbens.

Videns aũt Ieſus turbas multas circum ſe, iuſſit diſcipulos ſuos ire trans fretum.Et accedens ad eum quidam ſcriba,ait:Magiſter ſequar te quocunque ieris,& reliqua.) Multa incurrunt quæ ſenſum communem mouere poſſunt, ad quæ non nos intelligentiam fingimus, ſed geſta ipſa nobis intelligentiam impertiuntur.Neq; enim res intelligentiæ, ſed rei intelligentia ſubſecundat.Turbæ plures ſunt,& ire trans fretum dominus diſcipulis præcipit. Non exiſtimo cadere in ſaluatoris bonitatẽ,ut circuncurſantes relinquere uoluerit,& ſecretum quoddam * imperandæ ſalutis eligere. Deinde conſequitur ſcriba dicens, magiſtrum ſe quocunq; ierit ſecuturum.Sed nihil à ſcriba dictum factum'ue legitur,quod poſſet offendere, dominus reſpondit: uulpibus eſſe foueas, & cœli uolucribus nidos quieſcendi,filio autem hominis,quo reclinet caput ſuum, locum eſſe nullum. Et diſcipulũ poſtulaſſe dari ſibi tempus patris ſepeliendi, hoc negatum, & pij atq; humani officij uetitam religionem.Ergo rerum tantarum, & tam diuerſarum ratio promenda eſt, atq; ita ut ſecundum continentem rerum ordinem grauiſſimas ueritatis ipſius cauſas interioris ſignificantiæ intelligentia explicet, diſcipulorum nomen non in duodecim tantũ apoſtolis uerſari exiſtimandum eſt.Nam præter apoſtolos plures fuiſſe diſcipulos legimus. Ex omni igitur turba quædam fieri uidetur electio, eorum ſcilet qui dominum per multa ſeculi huius pericula & iactationes eſſent ſecuturi. Eccleſia enim inſtar eſt nauis, & plurimis locis ita nuncupata eſt, quæ diuerſiſſimi generis & gentis uectore ſuſcepto,ſubiecta eſt omnibus & uentorum fluctibus,& maris motibus. Atque ita illa & ſeculi & immundorum ſpirituum uexatur incurſibus.Propoſitis enim periculorũ omnium motibus, Chriſti nauem, id eſt,eccleſiam introimus,ſcientes nos mari uentoq; iactandos. Vt igitur ordo typicæ ſignificantiæ cohæreret,poſſetq; intelligi fidelium portio conſcendentium nauem, & infideliũ turba reſidentium,ſcribæ & diſcipuli perſona ſubiungitur:Et quidam ſcriba,qui eſt unus ex doctoribus legis, an ſit ſecuturus interrogat,quaſi uero lege non hunc eſſe Chriſtum, quem ſequi eſſet utile contineretur.Igitur infidelitatis affectum ſub differentia interrogationis expreſſit,quia fidei aſſumptio non interroganda eſt, ſed ſequenda. Vt autẽ eadem interrogatio infidelitatis eſſet punita iudicio,dominus reſpondit: uulpes habere foueas,& uolucres cœli nidos quibus requieſcãt, hominis autem filium non habere ubi caput ſuum inclinet. Vulpes eſt animal inſidioſum circa domorũ ſe occulens foueas, & domeſticis auibus inſidians, atq; hoc nomine pſeudoprophetas nũcupari aliquot locis legimus.

Al. imperitiendæ

Vector paßiue

Volucres autem cœli ſæpenumero immundos ſpiritus cognominari didicimus. Dei ergo filius paucitatem ſequentiũ contuens, & doctori legis diffidenti an ſequeretur, ipſum exprobrat pſeudoprophetis eſſe foueas, & immundis ſpiritibus nidos quieſcendi, quòd extra nauem relicti, id eſt, extra eccleſiam poſiti, effecti ſint incolatus pſeudoprophetarum & habitatio dæmonum. Filiũ autẽ hominis, ſe ſcilicet, cui caput deus ſit, nõ reperire in quos collocata dei cognitione requieſcat, inuitatis omnibus ut in nauem, ita in eccleſiam paucis metu maris, id eſt, ſeculi ſecuturis. Adeſt poſt hæc diſcipulus non interrogans an ſequatur (iam enim ſequi oportere ſe credidit) ſed permitti ſibi orans ſepelire patrem. Accipimus in dominicæ orationis exordio, ita primum precandum: Pater noſter qui in cœlis es. Ergo quia credentis in diſcipulo populi perſona eſt, admonetur, ut meminerit quòd pater ſibi unus in cœlis eſt. Sequi autem dominum iubetur, quia & uolebat, ita ut mortui mortuum ſepeliant. Sed nullum arbitror officium expectari à mortuis poſſe. Quomodo ergo mortui mortuos humabunt? Primum igitur oſtendit perfectam in ſe fidem nulla ſecularis in alterũ officij religione eſſe deuinctam. Deinde inter fidelem filium patremq́ infidelem ius paterni nominis non relinqui. Non igitur obſequium humandi patris negauit, ſed addendo: dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos, admonuit non admiſceri memorijs ſanctorum mortuos infideles. Mortuos autem & iam eos eſſe qui extra deũ uiuant. Et idcirco mutua mortuis officia relinquenda, ut mortui ſepeliantur à mortuis, quia per dei fidem uiuos uiuo oporteat adhibere.

De diſcipulis in naui excitantibus Ieſum. De duobus dæmoniacis in terra Geraſenorum. De paralytico curato & lectum ſuũ ferente. Canon VIII

ET aſcendente eo in nauiculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli. Et ecce tempeſtas magna facta eſt in mari. & reliqua.) Nauem diſcipulis introgreſſis tempeſtas oritur, mare commouetur, nauigantes turbantur. Ipſe uero ſomno cõſopitus timentium metu excitatur, oratur ut opem afferat. Et increpitis his quod modicæ eſſent fidei, uento & mari tranquillitatem imperauit, cum admiratione hominum præceptis eius uentum & mare obediſſe. Igitur ſecundum hæc eccleſiæ intra quas uerbum dei nõ uigilauerit, naufragæ ſunt, nõ quòd Chriſtus in ſomnum relaxetur, ſed quòd ſomno noſtro conſoporetur in nobis. Maxime autem illud accidit, ut à deo præcipue in periculi metu & uexatione ſperemus, atq; utinam, uel ſpes ſera confidat ſeſe periculum poſſe euadere Chriſti intra nos ſeruitute uigilante. Perpetuam autem nobis obiurgationis ſuæ recordationem relinquit, dicens: Modicę fidei, quid timidi eſtis? Metum ſcilicet motuum ſecularium, cum quibus Chriſti fides uigilet, nul-

lum eſſe oportere. Conſequitur deinde hominum admiratio dicentium: Qualis hic homo eſt,quòd uenti & mare obediunt ei? Non diſcipulorum hic ſermo, ſed gentium eſt. Nam cum ſuperius & diſcipulos tantũ nauem introiſſe, & à diſcipulis excitatũ eſſe dixiſſet, nunc admiratos eſſe homines ſignificat, hominem in ipſa admiratione dicentibus: qua nominum conuerſione intelligitur,omnia opera Chriſti omnesq́ eius uirtutes ut dei eſſe laudandas,quia piaculi gentilis miſerrimiq́ erroris ſtultitiam demonſtrat, quòd eum ex humilitate paſſionis hominem potius nuncupent, quàm ex uirtutibus deum. Et cum ueniſſet trans fretum in regione Geraſenorum, occurrerunt ei duo homines dæmonia habentes, de monumentis exeuntes,periculoſi nimis.& reliqua.) Duûm hominũ occurſus,dæmonum in duos homines longa poſſeſſio, & periculoſa tranſeuntibus uia, & transfugiendi in porcos deprecatio, & purgatis hominibus gregis ipſius per præceps in mare caſus, dehinc paſtorum in oppidum fuga, populi de ciuitate progreſſus,& ne urbem dominus adiret legatio,& reditus eius in patriam, & illic paralytici lecto iacentis oblatio, & pro fidei merito in tempore ipſo peccatorum remiſſio,& murmur ſcribarum,& uirtutis confeſſio,& paralytici etiam ſub onere lectuli in domum reditus, & hominũ admiratio, hanc habent cauſam. In exordio generis humani in tres fuit humani generis diuiſio, Noe ſcilicet & filiorum, ex quibus ſecundum prophetiam Geneſis Sem in poſſeſſionem dei lectus eſt.Extra urbem autem, id eſt, extra legis & prophetarum ſynagogam, duos homines in monumentis dęmones detinebant,duarum ſcilicet gentium origines, intra defunctorũ ſedes & mortuorum reliquias obſederant,efficientes prætereuntibus uiam uitę præſentis infeſtam . Igitur ut eſſet in rebus gerendis futuri plena meditatio, ueniente domino duo homines occurrunt,ut occurſus eorum cõcurrentium ad ſalutem uoluntas indicaretur. Sed in hominibus dæmones proclamant, cur ſedem inuideat, cur ante iudicij tempus infeſtet. Adiacebat etiam eis duobus gentium populis plebs ex Sem genere Sadducæorum, quorum hæreſis ex Iudæis negatæ reſurrectionis piaculum eſt. Videntes igitur dæmones,non ſibi iam locum in gentibus derelinqui, ut patiatur habitare ſe in hæreticis deprecantur, quibus occupatis totus in mare impetu rapido per præceps grex coactus eſt,in cupiditatem ſcilicet ſecularium,dęmonum præcipitatur inſtinctu,in aquis multis,id eſt,cum reliquiarum gentiliũ infidelitate morituri.Atq; etiam in hoc typica ratio ſeruata eſt, ut non ſatis eſſet dixiſſe præcipitatos in mare,niſi etiam adderet, & mortui ſunt in aquis multis. Quorum principes,atq; paſtores rerum talium admiratione turbati ad urbem ueniunt, & quæ geſta ſunt nunciant. Vrbs illa Iudaici populi habet ſpeciem, qui Chriſti operibus auditis, domino ſuo obuiam pergit, prohibens ne fines ſuos urbemq́ contingeret. Neq; enim Euangelica lex

præcipit, à qua repudiatus in ciuitatem ſuam reuertitur. Deo ciuitas fidelium plebs eſt. In hanc igitur naui, id eſt, eccleſiam inuectus introijt. Iamq́ in paralytico gentium uniuerſitas offertur medenda, & curationis ipſius uerba ſunt contuenda. Non dicitur paralytico: ſanus eſto, non dicitur: ſurge & ambula, ſed dicitur: Conſtans eſto fili, remiſſa ſunt tibi peccata tua. In Adam uno peccata uniuerſis gentibus remittuntur. Hic itaq; angelis miniſtrandus offertur, hic filius nuncupatur, qui primum dei opus eſt, huic remittuntur animæ peccata, & indulgentia primæ tranſgreſſionis ex uenia eſt. Non enim paralyticũ peccaſſe aliquid accepimus, cum præſertim alio in loco idem dominus dixerit, cæcitatem à natiuitate non ex peccato aut proprio aut paterno fuiſſe contractam. Veritatis deinde ordo ſuccedit in geſtis, quàmuis futuri ſpecies expleatur in dictis. Mouet ſcribas remiſſum ab homine peccatum. Hominem enim tantum in Ieſu Chriſto contuebantur, & remiſſum ab eo, quod lex laxare non poterat. Fdes enim ſola iuſtificat. Deinde murmurationem eorum dominus introſpicit, dicitq́: facile eſſe filio hominis in terra peccata dimittere. Verum enim nemo poteſt dimittere peccata, niſi ſolus deus: ergo qui remittit deus eſt, quia nemo remittit niſi deus: deus in homine manens curationẽ homini præſtabat, & nulla ei agendi aut loquendi erat difficultas, cui ſubeſt totũ poſſe quod loquitur. Porrò autẽ ut ipſe in corpore poſitus, intelligi poſſet eſſe, qui & animis peccata dimitteret, & reſurrectionem corporibus præſtaret, ait: Vt ſciatis quoniam filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Surge & tolle lectum tum. Satis fuerat dixiſſe ſurge, ſed quia omnis erat perficiendi operis ratio explicanda, adiecit: Tolle lectum tuum, & uade in domum tuam. Primum remiſſionem tribuit peccati, dehinc uirtutem reſurrectionis oſtendit: tum ſublatione lectuli infirmitatem ac dolorem corporibus docuit abſuturum: poſtremo reditum in domũ propriam iter in paradiſum credentibus eſſe inhibendum, ex quo Adam parens uniuerſorum peccati labe diſſolutus exceſſerat. Videntes autẽ turbæ timuerunt. Opus iſtud admiratio potius conſequi nõ metus debuit, ſed manet etiamnum ordo myſterij, ut ueritati præſentium futurorum ſpecies adiecta ſit dictorum & factorum. Domini uirtutem turbæ timent. Magni enim timoris res eſt, non dimiſſis à Chriſto peccatis in mortem reſolui, quia nullus ſit in domum æternam reditus, ſi cui indulta non fuerit uenia delictorum.

Et honorificauerunt deũ, quòd tantam dedit poteſtatem hominibus.) Concluſa ſunt omnia ſuo ordine, & ceſſante iam deſperationis timore honor deo redditur, quòd tantam dederit hominibus poteſtatẽ: ſed ſoli hoc Chriſto erat debitum, ſoli de communione paternæ ſubſtantiæ hæc agere erat familiare. Non ergo hoc uenit in admiratione quòd poſſet iſta (quid enim non poſſe deus credetur?) alioquin laus de uno homine, non de plu-

ribus

ribus extitiſſet, ſed delati deo honoris hinc cauſa eſt, quòd poteſtas hominibus hac uia data ſit per uerbum eius & peccatorum remiſſionis & corporum reſurrectionis & reuerſionis in cœlum.

De Matthæo publicano. De phariſæorum & diſcipulorum Ioannis ieiunio. De aſſutu panni rudis. De profluuio mulieris. De filia principis excitata à mortuis. De duobus cæcis. De ſurdo & muto. Canon IX

ET cum tranſiret inde Ieſus, uidit hominem ſedentem in teloneo Matthæum nomine, & ait illi: ſequere me. & reliqua.) Matthæum publicanum ſedentem in teloneo ſequi ſe iubet, & concedens in domum conuiuium inſtruit, & cum eo publicanorum & peccatorum turba diſcumbit, phariſæis diſcipulos obiurgantibus, cur magiſtro cũ publicanis cibus eſſet. Quibus reſpondit: Sanis medico opus non eſſe, ſed curatione ægrotos indigere, euntesq́ iubet diſcere quid ſit, miſericordiam malle quàm ſacrificium. Publicanorum nomen ex uita eſt, qui relictis legis operibus, gerere ſe uſu communi & publico maluerunt. Ergo è domo, id eſt, ex peccatis corporis Matthęum dominus euocauit, in cuius mentem ingreſſus recumbit. Hic enim idem Euangelij iſtius ſcriptor eſt, & de peccati ſui domo exiens, dominum ipſe ſuſcepit, interiore eius habitatione illuminatus, intra quem Euangelicis cibis peccatoribus & publicanis conuiuium* de uitæ copia præparatur. Aemulatio deinde agitat Iudæos, dominum publicanis & peccatoribus communicare, quibus ille operta infidelitatis uelamine uerba legis exprompſit. Se quidem ægrotis opem ferre, & medicinam egentibus præſtare. Eis autem qui ſe ſanos exiſtimarent neceſſariam curationem nullam eſſe. Sed ut intelligerent, neminem ſuorum ſanum eſſe, admonuit ut ſcirent quid eſſet: Miſericordiam uolo, non ſacrificium, legem ſcilicet ſacrificiorum obſeruatione deuinctam opem ferre non poſſe, ſed ſalutem uniuerſis in miſericordię indulgentiæ reſeruari. Non enim ueni iuſtos uocare, ſed peccatores in pœnitentiam. Omnibus uenerat, quomodo ergo nõ ſe iuſtis ueniſſe dicit? Erant ergo quibus neceſſe non erat ut ueniret? Sed nemo iuſtus ex lege eſt. Oſtendit ergo inanem iuſtitiæ eſſe iactantiam, quia ſacrificijs infirmis ad ſalutem, miſericordia erat uniuerſis in lege poſitis neceſſaria. Nam ſi iuſtitia fuiſſet ex lege, uenia per gratiam neceſſaria non fuiſſet. Tunc acceſſerunt ad eum Ioannis diſcipuli, dicentes: Quare nos & phariſæi ieiunamus frequenter, diſcipuli autem tui non ieiunant?) Ieiunabant phariſæi & diſcipuli Ioannis, & apoſtoli non ieiunabant. Sed iſtis ſpiritualiter reſpondit, ſponſumq́ ſe Ioannis diſcipulis oſtendit. Ioannes enim repoſitam in Chriſto omnem uitæ

Al. *diuite

ſpem ſpopondit, & recipi à domino diſcipuli eius adhuc eo prædicante nō poterant, uſq; in eum enim lex & prophetę ſunt, & niſi lege finita in fidem Euangelicam, eorum nemo concederet. Quòd uero præſente ſponſo ieiunandi neceſſitatem diſcipulis non eſſe reſpondit, præſentiæ ſuæ gaudium & ſacramentum ſancti cibi edocet, quo nemo ſe præſente, id eſt, in conſpectu mentis Chriſtum continens indigebit. Ablato autē ſe ieiunaturos eſſe dicit, quia omnes non credentes reſurrexiſſe Chriſtum, habituri nō eſſent cibum uitæ. In fide enim reſurrectionis ſacramentum panis cœleſtis accipitur, & quiſquis ſine Chiſto eſt, in uitę cibi ieiunio relinquetur. Vt autem intelligerent, nō poſſe ſibi in ueteribus poſitis perfecta hæc ſalutis ſacramenta committi, comparationis poſuit exemplum. Pannū rudem ueſtimento ueteri nō adſui, quia uetuſtatis infirmitatem uirtus adſumenti rudis diſſoluat: & uinum nouum ueteribus utribus non infundi. Feruentis enim muſti calor utres ueteres abrumpit, infirmas uidelicet uetuſtate peccatorū & animas & corpora nouæ gratiæ ſacramenta non capere. Fiet enim ſciſſura peior, effuſoq; uino utres ueteres peribunt. Duplex enim talium erit reatus, ſi præter uetuſtatem peccatorum ſuorum uirtutem nouæ gratiæ nō ſuſtinebunt. Atq; ideo & phariſæos & diſcipulos Ioannis noua nō accepturos eſſe, niſi noui fierent. Hæc illo loquente ecce princeps unus acceſſit & adorabat eum, dicens: Domine filia mea modo defuncta eſt, ueni & pone manum ſuper eam. &c.) Preces principis, fides mulieris, turbę in domo conuentus, & cæcorū duūm clamor, muti & ſurdi & dæmoniaci oblatio ex ſuperioribus dictis connexæ ſibi intelligentiæ tenent ordinem. Princeps hic lex eſſe intelligitur, quæ dominum orat, plebs, quam ipſa Chriſti prædicatio aduentus eius expectatione nutriuerat, uitam mortuæ reddat. Nam nullum principem credidiſſe legimus, ex quo perſona principis huius orantis merito in typum legis aptabitur. Cui quidem dominus opem ſpopondit, ad quam præſtandam proſecutus eſt. Sed prior cum apoſtolis peccatorū turba ſaluatur. Et cum primum electionem, quæ ex lege deſtinabatur, uiuere oportuiſſet, anterior tamen in mulieris ſpecie ſalus publicanis & peccatoribus redditur. Hæc itaq; ad domini prætereuntis occurſum tactu ueſtis domini ſanam ſe de profluuio ſanguinis futuram eſſe confidit, ſordibus ſcilicet polluta corporis ſui, & interioris uitij immundicijs diſſoluta, fimbriam ueſtis per fidem feſtinat attingere: donum uidelicet ſpiritusſancti de Chriſti corpore modo fimbriæ exeuntis cum apoſtolis conuerſata contingere, fitq; mox ſana, ita alteri ſalus dum alij defertur eſt reddita. Cuius fidem & conſtantiam dominus laudauit, quia quod Iſraeli parabatur, plebs gentiū occupauit. Eſt autem in ſimplici intelligentia magna uirtutis dominicæ admiratio, cum poteſtas intra corpus manens, rebus caducis efficientiam ad-

deret

deret ſanitatis,& uſq; in ueſtium fimbrias operatio diuina procederet. Nō enim diuiſibilis & comprehenſibilis erat deus,ut corpore clauderetur.Ipſe enim dona in ſpiritu diuidit,cæterum non diuiditur in donis. Virtutem autem eius fides ubiq; conſequitur,quia ubique eſt,& nuſquàm abeſt. Et aſſumptio corporis non naturam uirtutis incluſit,ſed ad redemptionē ſuam, fragilitatem corporis uirtus aſſumpſit, quæ tam infinita, tam libera eſt, ut etiam oſtenderit,nō ex ſalute fidem,ſed per fidem ſalutem expectandam. Cæci enim quia crediderant uiderunt, non quia uiderant crediderunt. Ex quo intelligendum eſt,fide merendum eſſe quod petitur, non ex impetratis fidem eſſe ſumendam. Ingreditur deinde dominus domum principis, ſynagogam uidelicet,cui in canticis legis hymnus luctuum perſonabat. & irridetur à plurimis.Nunquàm enim illi deum in homine crediderunt,quin potius prædicari reſurrectionem ex mortuis riſerunt.Apprehenſam igitur puellam manu,cuius apud ſe mors erat ſomnus, retraxit ad uitam. Nanq; ut ratus hic eſſe ex lege credentium electionis numerus intelligi poſſet,turba omnis expulſa eſt, quam utiq; ſaluari dominus optaſſet, ſed irridendo dicta geſtaq; reſurrectionis non fuit digna conſortio. Et exeunte fama in uniuerſam terram illam, in electionis ſalutem donum Chriſti atque opera prædicantur.Exeuntem igitur dominum mox cæci duo ſequuntur.Sed cæci & egreſſum & nomen domini quomodo ſcire potuerunt? Quinetiam & filium Dauid nuncupant, & ſaluari ſe rogant. In cæcis duobus ratio totius ſuperioris præfigurationis abſoluitur. Ex his enim filia principis eſſe monſtratur, Phariſæi ſcilicet & diſcipuli Ioannis, qui dominum iam ſuperius in commune tentauerant. His igitur neſcientibus à quo ſalutem peterent, indicauit, & his ſaluatorem ſuum in corpore ex Dauid genere monſtrauit. Et cæcis uetere peccato, quia Chriſtum niſi admoniti nō uidebant, lumen menti inſerit. Quibus dominus, ſi credidiſſent, uiſum pollicetur, credentibus præſtat,& ſilentium imperat,quia apoſtolorum erat proprium prædicare. Quinetiam poſt hæc in muto & ſurdo & dæmoniaco gentium plebs indiga totius ſalutis offertur. Omnibus enim undiq; malis circumſeſſa, totis corporis uitijs implicabatur.Et in eo rerum ordo ſeruatus eſt. Nam dæmon prius eijcitur,& tum reliqua corporis officia ſuccedunt. Deus quippe cognitione ſuperſtitionum omnium uæſania effugata, & uiſus & auditus & ſermo ſalutis inuehitur,cuius facti admirationem talis turbæ eſt conſecuta confeſſio:Nunquam ſic apparuit in Iſrael.Eum cui per legem nihil afferri opis potuerat, uerbi uirtute ſaluari, quodq; laudes dei homo mutus ſurduſq; loqueretur. Salute autem gentibus data, ciuitates omnes & caſtella omnia uirtute & ingreſſu Chriſti illuminantur, & omnem infirmitatem ueterni languoris euadunt.

Miſertus turbarum dominus duodecim diſcipulos præmittit cum poteſtate & doctrina. Canon X

VIdens autem turbas miſertus eſt, quòd eſſent uexatę & iacentes. & reliqua.) Verborum uirtutes nõ minus oportet introſpicere quàm rerum, quia, ut diximus, paria in dictis atq; in factis ſignificationum momenta conſiſtunt. Turbarum dominus miſeretur uexatarum & iacentium, tanquàm gregis ſine paſtore diſperſi, & ait: Meſſem multam, paucos operarios. Orandum dominum meſſis, ut operarios plures in meſſem eijciat. Et diſcipulis conuocatis dedit poteſtatem eijciendorum ſpirituum immundorum, curandæq; cunctæ infirmitatis, omniſq; languoris.) Hæc igitur licet in præſens geſta ſint, quid tamen in futurum ſignificent contuendum eſt. Nullus in turbas uexator irruperat, neq; caſu aliquo motuq; perculſæ iacebant. Quomodo ergo iacentes uexataſq; miſeratur? Immundi uidelicet ſpiritus dominante uiolentia uexatam, & ſub legis onere ægrotam plebem dominus miſeratur. Quia nullus adhuc his paſtor eſſet cuſtodiam ſancti ſpiritus redditurus. Erat autem doni iſtius copioſiſſimus fructus, ſed nondum miſſus à quoquàm. *Fortè multitudinem* Eius enim copia haurientium*diſſimilitudinem uincit. Nam quantumlibet aſſumatur à cunctis ad largiendum ſe, tamen ſemper exuberat. Et quia plures eſſe utile ſit per quos miniſtretur, rogari dominum meſſis iubet, ut in meſſem operarios plures eijciat. Ad capeſſendum ſcilicet quod præparaba- *Alij*meſſorũ* tur donum ſpiritusſancti * miſſorum copiam deus præſtet. Per orationem enim ac precem hoc nobis à deo munus effundetur. Atq; ut meſſem illam meſſoréſque numeroſos ex his duodecim primum apoſtolis diffundendos indicaret, conuocatis illis dedit eijciendorum ſpirituum poteſtatem, & omnis infirmitatis medendæ. Huius enim doni uirtutibus poterant & turbator expelli, & infirma curari. Et dignum eſt præceptorum ſingulorum ſignificantiam contueri. Abſtinere ſe à uijs gentium admonentur, non quòd non etiam ad ſalutem gentium mitterentur, ſed ut opere & uita gentilis ignorantiæ abſtinerent. In ciuitates Samaritanorum uetiti ſunt introire. Nunquid non potius Samaritanam ipſe curauit? Sed ut eccleſias hęreticorum non adeant admonentur. Nihil enim differt ab ignoratione peruerſitas. Mittuntur deinde ad oues perditas domus Iſrael. Atqui in eũ luporum ac uiperarum linguis & faucibus ſæuierunt. Sed legiſlatio obtinere priuilegium Euangelij debebat. Hoc minus Iſrael ſceleris ſui excuſationem adhibiturus, quòd plus ſedulitatis in admonitione ſenſiſſet. Tota deinde in apoſtolos poteſtas uirtutis dominicæ transfertur, & qui in Adam in imaginem & ſimilitudinem dei erant figurati, nunc perfectam Chriſti imaginem & ſimilitudinem ſortiantur, nihil à domini ſui uirtutibus differentes. Et qui terreſtres ante erant, cœleſtes modo fiunt. Prædicent regnũ

cœlorum

cœlorum propinquare. Imaginem ſcilicet & ſimilitudinem dei, nunc in con ſortium ueritatis aſſumi, ut ſancti omnes qui cœli nuncupati ſunt, domino conregnent, infirmos curent, mortuos ſuſcitent, leproſos emundent, dæmones eijciant. Quicquid malorum Adę corpori Satanæ inſtinctus intulerat, hoc rurſum ipſi de communione dominicæ poteſtatis emundent. Et ut ex toto, ſecundum Geneſis prophetiam, dei ſimilitudinem conſequantur, dare gratis quod gratis acceperunt iubentur, ut ſit ſcilicet miniſtratio gratuita muneris gratuiti. Aurum, argentum, pecuniam poſſidere inhibentur in zonis, & peram in uia ferre, & duas tunicas & calciamenta, & uirgam in manibus aſſumere. Et dignus mercede ſua eſt operarius. Non inuidioſus (ut arbitror) theſaurus in zona eſt, & quid ſibi uult auri, argenti, atq; æris in zona inhibita poſſeſſio? Zona eſt miniſterij apparatus, & ad efficaciam operis precinctio. Ergo ne quid in miniſterio noſtro uenale ſit admonemur, neq; hoc apoſtolatus noſtri opus fiat, auri, argenti, ærisq; poſſeſſio. Nec peram in uia ferre, curam ſcilicet ſecularis ſubſtantiæ relinquendam. Quia omnis theſaurus ſit pernicioſus in terra, corde noſtro illic futuro ubi condatur & theſaurus. Non duas tunicas. Sufficit enim nobis ſemel Chriſtus indutus, néue per prauitatem intelligentiæ noſtræ altera deinceps uel hæreſeos, uel legis ueſte induamur. Non calciamenta. Nunquid humanorum pedum infirmitas patiens nuditatis? Sed in ſancta terra, & peccatorum ſpinis atque aculeis non obſeſſa, ut Moyſi dictum eſt, nudis pedibus ſtaturi admonemur, non alium ingreſſus noſtri habere quàm quem à Chriſto accepimus apparatum. Neque uirgam in manibus.) Id eſt, poteſtatis externæ iure nō indigi, habentes uirgam de radice Ieſſe, nam quæ alia fuerit non erit Chriſti. Inſtructi omni ſuperiore ſermone ad conficiendum iter ſeculi, gratia, uiatico, ueſte, calciamento, poteſtate. In his enim operantes, digni mercede noſtra reperiemur, id eſt, in horum obſeruantia cœleſtis ſpei pręmia recepturi. In quamcunque ciuitatem intraueritis, interrogate quis in ea dignus eſt, & reliqua.) Leuia fortè dominus dediſſe Apoſtolis præcepta exiſtimabitur, quòd ſe uſque ad monita intreundi, habitandi, morandi, excundiq; ſummiſerit. Hæc quidem intellecta ſimpliciter ſanctorum modeſtiæ congruunt, ut cum dignis ſit hoſpitalitas, néue per incuriam aut ignorantiam cohabitatione probroſæ familiæ polluantur: ſed introeuntes ciuitatem de digno iubet interrogari, & cum eo habitare uſque ad profectionem. Domum quoque ab introeuntibus pacifice ſalutari, quæ ſi digna eſt, & pacis communione ſit digna: ſi indigna, pax in uicem reuertatur. Qui autem non receperint eos, ſermonesq; eorum, his excuſſo pedum puluere, æternæ maledictionis ſemina relinquenda. Hæc non mediocriter ſenſus intelligentiæ commouent. Si enim ſucceſſuri hoſpitio nō erunt, niſi ante quis dignus ſit interrogauerint, quomodo indigna

domus

domus poſtea reperietur? Et quomodo ſermones eorum non audiet, & ipſos non audiens,& ipſos non recipiens? Aut enim hoc in eo qui iuſtus eſt non eſt uerendum,aut ſi indignus repertus ſit, nec communio erit habitationis ineunda? Et quid interrogaſſe proderit & quæſiſſe de digno,ſi aduerſus indignũ hoſpitem & obſeruantia præcipiatur & pœna? Sed inſtruit eos dominus,non admiſceri eorum domibus ac familiaritatibus,qui Chriſtum aut inſectantur, aut neſciunt. Et in quacunque ciuitate interrogare quis eorum habitatione ſit dignus,id eſt, ſicubi eccleſia ſit,& Chriſtus habitator,neque quoquam alibi tranſire, quia ſit domus digna,& iuſtus hoſpes. Quòd autem ab introeuntibus ſalutari domũ uoce præcepit, dicens: Dicite,pax huic domui.Et ſi digna domus reperta ſit,uenire ſuper eam pacem oportere,ſi uero indigna,ad ipſos pacem reuerti. Sed ſi iam primo ingreſſu in ſalutatiõis officio dicta pax eſt,quomodo poſtea ueniet,aut quomodo poſtea reuertetur? Aut enim dici pax antea nõ habuit, quàm utrum digna eſſet probaretur,aut ſi digna fuit & ſalutata cum pace eſt,conditio & uenturæ & reuerſuræ pacis non poteſt ex ratione ſuperioribus cohærere. Quæ ergo dictorum ſit proprietas monſtrandum eſt. Iudæorum plures erant futuri,quorum tantus in fauorem legis affectus eſſet,ut quamuis per admirationem operũ in Chriſto credidiſſent,tamen in legis operibus morarentur. Aliĳ uero explorandæ libertatis quæ in Chriſto eſt curioſi,tranſiſſe ſe ad Euangelia ex lege eſſent ſimulaturi. Multi autem etiam in hæreſim per intelligentiæ peruerſitatem traducerentur, & quia huiuſmodi omnes fallentes, & audientibus blandientes, penes ſe eſſe ueritatẽ catholicam mentiuntur,ideo ſuperius admonuit,dignum cum quo habitandum ſit eſſe quærendum. Quia uero per uerborum fallaciam incidere ignorantes in iſtiuſmodi hoſpitem poſſent,domo ipſa quæ digna ſit dicta,id eſt,eccleſia quæ catholica dicetur, caute & diligenter utendum. Salutandam quidem cum pacis affectu,ſed ita ut potius pax dicta quàm data ſit. Nam ita præcepit:Salutate eam,dicentes:Pax huic domui.Ergo pax ſalutationis in uerbis eſt,& orationis ſermone tribuenda.Porrò autem pacem propriam,quę uiſcera miſerationis ſunt, non oportere in eam uenire niſi digna ſit, quæ ſi digna reperta non fuerit, ſacramentum pacis cœleſtis intra propriam eorũ conſcientiam continendum.In eos autem qui audita cœleſtis regni prædicatione Apoſtolorum præcepta reſpuerint,egreſſu eorum, & ſigno pulueris pedibus excuſſis, æterna maledictio relinquatur: neſcio quæ enim inſiſtenti in loco cum eo in quo inſtiterit loco uidetur cõmunio, & ſit inter eos quędam corporis ſoliq́ʒ cõiunctio.Ergo omne domus illius habitationisq́ʒ peccatum intra ipſam excuſſo puluere pedum relinquitur,nihilq́ʒ ſanctitatis de inſiſtentium apoſtolorũ ueſtigĳs mutuatur,ut quorum aditu ingreſſuq́ʒ delicta terrenę originis auferuntur,eorum teſtimonio infidelitas cum
omni

omni terræ ſuæ puluere iudicetur.* Tolerabilius in die iudicij terræ Sodomorum & Gomorrhorũ erit quàm ciuitati iſti.) Quia illis ignorato Chriſto erraſſe ſit leuius, his uero inexpiabile ſit, aut prædicatum non recepiſſe, aut receptum non ſancte neq; catholice prædicaſſe. Et quidem plures hos qui uęſano furore in Apoſtolos deſæuituri eſſent, futuros eſſe ſignificat; cũ ſe eos ſicut oues in medio luporum ait mittere, prędicens ſimplices ſicut columbas, & prudentes ſicut ſerpentes eſſe oportere. Sed columbæ ſimplicitas in abſoluto eſt. Quæ autem ſit ſerpentis prudentia contuendum eſt. Neſcio quid in illo prudentiæ cõſilijq; extet, licet quædam hinc aliqui memoriæ mandauerint, quod ubi ſe in manus hominum ueniſſe intelligat, omni genere ab ictu caput ſubtrahat, idq; aut collecto in orbẽ corpore cõtegat, aut foueæ immergat, cædiq; partem reliquam derelinquat. Noſq; hoc exemplo oportere, ſi quid acciderit perſecutionum, caput noſtrum, quod eſt Chriſtus, occulere, ut ablatis nobis in omnes cruciatus, fidẽ ab eo acceptam iactura corporis communiamus. Sed omnis hic domini de Iudæis atq; hæreticis ſermo eſt. Tradet frater fratrem, & pater filium, & inſurgent filij in parentes.) Id eſt, familiam inter ſe eiuſdem domus diſſidere, quia de parentum cognationumq; nominibus populi quondam unitas indicatur. Nũc hoſtili inuicem odio, diuerſiſq; iudicibus, etiam regibus terræ offerendos, dum extorquere aut ſilentium noſtrum, aut conniuentiam tentant, reſtes & ipſis & gentibus futuri. Quo teſtimonio excuſatio ignoratę diuinitatis adimenda ſit perſequentibus, gentibus uero uia pandenda credendi Chriſtum pertinacibus inter ſæuientium pœnas confeſſorum uocibus prędicatum. Inſtructos igitur uos ſerpentis prudentia monet eſſe oportere. Hunc antequàm Adam traduceret, iam ſapientem Geneſis nuncupauit, & prudentiam eius malignantis conſilij ordine docuit. Primum enim animũ ſexus mollioris aggreſſus eſt, ſpe deinde illexit, & cõmunionem immortalitatis ſpopondit, & per hæc tanta præmia opus conſilij & uoluntatis ſuæ geſſit. Pari igitur opportunitate introſpecta uniuſcuiuſq; & natura & uolũtate uerborum adhibenda prudentia eſt. Spes bonorũ futurorum reuelanda, & cœleſtia perfectę fidei præmia proferenda. Et quod ille mentitus eſt nos prædicemus ex uero, ſecundũ ſponſionem dei, angelis ſimiles futuros eſſe qui credent, ut mentes plebium faciles & abſolutas, circunſæuientibus licet lupis & hęreticis promiſſis regnorum cœleſtiũ occupemus, & rerum fidem ſerpentis prudentia columbę ſimplicitate tradamus. Monet etiam traditis abeſſe oportere curam reſponſionis, ſed expectandũ potius quid ſpiritus dei ſuggerat. Quia fides noſtra omnibus præceptis diuinę uoluntatis intenta, ad reſponſionem ſcientiæ inſtruetur, in exemplo habentes Abraham, cui poſtulato ad hoſtiam Iſaac non defuit aries ad uictimam. Ex una deinde in duas urbes fugam ſuadet, quia prædicatio eius primum à Iudæa *Solœciſmus quoq; doctis quoq; nonnunquam obrepit*

effugata

effugata tranſijt ad Græciam, dehinc diuerſis intra Græciæ urbes Apoſtolorum paſſionibus fatigata, tertio in uniuerſis gentibus demoratur. Sed ut oſtenderet gentes quidem apoſtolorum prædicationi credituras, uerum ut reliquum Iſrael crederet, eſſe aduentui ſuo debitum ait: Non conſummabitis ciuitates Iſrael donec ueniat filius hominis.) Poſt plenitudinem ſcilicet gentium quod erit reliquum Iſrael ad implendum numerum ſanctorum futuro claritatis ſuæ aduentu in eccleſiam conuocandum. Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, neq; ſeruus ſuper dominum.) Multum proficit ad tolerantiæ aſſumptionem rerum imminentium cognitio, maxime ſi patientiæ uoluntas præſumatur exemplo. Dominus noſter lumen æternum & dux credentium, & immortalitatis parens diſcipulis ſuis futurarum paſſionum ſolatia ante præmiſit, ne ſe quis diſcipulus magiſtro potiorem, aut ſuper dominum eſſe ſeruus exiſtimaret. Si enim patrifamiliâs cognomentum per inuidiam dæmonis addiderunt, quanto magis in domeſticos eius omnia iniuriarum & contumeliarum genera perficient? Sed ea nihil nos terreant, gloriæ loco potius amplectentes ſi domino noſtro uel paſſionum conditionibus adæquemur. Nihil eſt occultum quod non reuelabitur.) Diem ſcilicet iudicij oſtendit, quæ abſtruſam uoluntatis noſtræ conſcientiam prodet, & ea quæ nunc occulta exiſtimantur, luce cognitionis publicæ deteget. Igitur non minas, non conſilia, non poteſtates inſectantium monet eſſe metuendas, quia dies iudicij nulla hæc fuiſſe atque inania reuelabit. Et quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta.) Non legimus dominum ſolitum fuiſſe noctibus ſermocinari, & doctrinam in tenebris tradidiſſe, ſed quia omnis ſermo eius carnalibus tenebræ ſunt, & uerbũ eius infidelibus nox eſt, itaq; id quod à ſe dictum eſt, cum libertate fidei & confeſſionis uult eſſe loquendum. Idcirco quæ in tenebris dicta ſunt, prædicari iuſſit in lumine, & quæ ſecreto aurium cõmiſſa ſunt, ſuper tecta, id eſt, excelſum loquenda, ut præconio audiantur. Conſtanter enim dei ingerenda cognitio eſt, & profundum doctrinæ Euangelicæ ſecretum lumine prędicationis apoſtolicæ reuelandum, non timentes eos quibus cum ſit licentia in corpora, tamen in animam ius nullum eſt, ſed timentes potius deum cui perdendæ in gehenna animæ & corporis ſit poteſtas. Nónne duo paſſeres aſſe ueneũt, & unus ex illis non cadit in terram ſine uoluntate patris ueſtri?) Non eſt (ut puto) criminis agere aucupium, neque uenditio paſſerum habet culpam, & quod ait, unus ex illis non cadit ſuper terram ſine uoluntate patris ueſtri, contra apoſtolicum dictum facere uidetur quod ait: Nõ eſt pecudum deo cura. Et autoritati eius multum derogabitur, ſi ſenſiſſe aliter quàm in Euangelijs traditum eſt reperietur. Nec ſanè apoſtolis multum dignitatis tribuetur, ſi paſſeribus anteſtabunt. Locus hic ex ſenſu ſuperiore proficiſcitur. Ini-
quitates

quitates enim eorum exaggerantur qui traditiuri ſunt,qui inſecuturi,qui in fugam coacturi, quibus propter nomen domini eſſe odio nos oportet,qui omne ius ſuum in ſolis corporibus exerceant, poteſtatem in animam non habentes.Hi igitur paſſeres duo aſſe ueneunt.Et quidem quæ ſub peccato uendita ſunt redimit ex lege Chriſtus. Ergo quod uenditur, corpus atque anima eſt:& cui uenditur, peccatum eſt, quia Chriſtus & de peccato redemit,& animæ ac corporis eſt redemptor.Quid igitur duo paſſeres aſſe ueneunt,ſeipſos peccato minimo uendunt natos ad uolandum, & ad cœlum pennis ſpiritualibus efferendos.Sed capti præcijs præſentium uoluptatum & ad luxum ſeculi uenales totos ſe talibus auctionibus nundinantur. Sed quærendum eſt, quomodo unum ex illis eſt quod ſine uoluntate dei non cadet.Dei uoluntas eſt,ut unum ex illis magis euolet,ſed lex ex conſtitutione dei profecta decernit unum ex eis potius decidere. Quemadmodũ autem ſi euolarent unum eſſent,id eſt,corpus in naturam animæ tranſiſſet,& grauitas illa terrenæ materiæ in profectum & ſubſtantiam animæ aboleretur,fieretq́ corpus potius ſpirituale,ita peccatorum pretio uenditis,in naturam corporum animæ ſubtilitas ingraueſcit,& terrenam contrahit ex uitiorum ſorde materiam,fitq́; unum ex illis quod trudatur in terram.Plurimis autẽ eos anteſtare paſſeribus cum dicit, oſtendit multitudini infideliũ, electionum fidelium præeſſe, quia his caſus in terram ſit,illis uolatus in cœlũ. In numerum autem aliquid colligi diligentiæ ac ſolicitudinis cura eſt. Neq; enim dignum negocium eſt peritura numerare. Vt igitur nihil ex nobis periturum eſſe cognoſceremus,quia multo paſſeribus meliores ſumus,ipſo capillorum noſtrorum ſupputatorum numero indicatur,ſaluis nobis ex ſolido futuris, cum quod innumerabile in nobis ſit, conſeruandi & affectu & poteſtate numeretur. Nullus igitur corporum noſtrorum caſus eſt pertimeſcendus,neq; ullus interimendæ carnis admittendus eſt dolor, quando pro naturæ ſuæ atq; originis conditione reſoluta in ſubſtantiam ſpiritualis animæ refundatur.Et quia doctrinis talibus confirmatos oportet liberam confitendi dei habere conſtantiam,etiam conditionem qua teneremur adiecit: negaturum ſe eum patri in cœlis, qui ſe hominibus in terra negaſſet: eum porrò qui confeſſus coram hominibus ſe fuiſſet,à ſe in cœlis confitendum. Qualesq́; nos nominis ſui teſtes hominibus fuiſſemus, tali nos apud deum patrem teſtimonio eius uſuros. Nolite arbitrari quoniam ueni pacem mitterere in terram.Non ueni pacem mittere,ſed gladium. Veni enim ſeparare filium aduerſum patrem, & filiam aduerſus matrem, & nurum aduerſus ſocrum ſuam,& inimici hominis domeſtici eius.) Quæ iſta diuiſio eſt?Inter prima enim legis præcepta accepimus: Honora patrem tuũ & matrem tuam.Et ipſe dominus ait: Pacẽ meam do uobis, pacem meam relinquo uobis.Quid ſibi uult miſſus potius gladius in terram,& ſeparatus

à patre filius,& filia à matre, & nurus aduerſus ſocrum, & hominis dome-ſtici eius inimici? Igitur exinde publica autoritas impietati proferetur,ubi-que odia,ubiq; bella & gladius domini,inter patrem & filiũ, & inter filiam matremq́; deſæuiẽs? Et in Luca quidem talis de hoc ſermo eſt: Erunt enim ex hoc quinq; in una domo diuiſi, tres in duos, & duo ſuper tres diuiden-tur. Nunquid non in maiorem numerum poteſt agnitionis domeſtica fa-milia diffundi? Aut pręſcripto temporis cõtinebatur,ut ex hoc eſſent quin que tantum in domo una,ijdemq́; diuiſi? Ergo qui ſit gladius in terra,quæ proprietas nominum, & in numero quinq; quæ ratio, & quomodo tres in duos,& duo ſuper tres diuidendi,& quatenus homini domeſtici eius inimi ci,contuendum eſt. Singularũ quidem rerum & uniuerſæ quæſtionis pri-mum natura eſt explicanda. Nec minus intelligentiam noſtram ſenſus & ſuperior & conſequens adiuuabit. Gladius telorum omnium telum acutiſ-ſimum eſt,in quo ſit ius poteſtatis,& iudicij ſeueritas, & animaduerſio pec catorum, & huius quidem teli nomine noui Euangelij prædicationem appellatam frequens in prophetis autoritas eſt. Dei igitur uerbum nuncu-patum meminerimus in gladio,qui gladius miſſus in terram eſt,id eſt,præ dicationem eius hominum cordibus infuſam. Hoc igitur quinq; habitan-tes in domo diuidit tres in duos & duos ſuper tres. Sed tria tantum in ho-mine reperimus,id eſt,corpus & animam & uoluntatem. Nam ut corpori anima data eſt,ita & poteſtas utriq; utendi ſe ut uellet indulta eſt. Atq; ob id lex eſt præpoſita uoluntati. Sed hoc in illis deprehenditur qui primi à deo figurati ſunt, in quibus cœptæ originis ortus effectus eſt. Non tradu-ctus aliunde,ſed ex peccato atq; infidelitate primi parentis ſequentibus ge nerationibus cœpit eſſe corporis noſtri pater peccatum, mater animæ in-fidelitas. Ab his enim mortem per tranſgreſſionem primi parentis accepi-mus. Nam uoluntas unicuiq; ſua adiacet. Ergo iam unius domus quinque ſunt,pater corporis peccatum,mater animæ infidelitas, & incidens uolunta tis arbitrium,quod totum hominem quodam coniugij ſibi iure adſtringit. Huic infidelitas ſocrus eſt, nos ex ea natos, atq; à fide metuq́; dei peregri-nantes accipiens,ut inter infidelitatẽ uoluptatemq́; poſſeſſos & ignoratio-ne dei & in omnium uiciorum oblectatione detineat. Cum ergo innoua-mur baptiſmi lauacro per uirtutem ab originis noſtræ peccatis atq; autori bus ſeparamur,reciſiq́; quadam exectione gladij dei, à patris & matris af-fectionibus diſſidemus, & ueterem cum peccatis atq; infidelitate ſua homi nem exuentes,& per ſpiritum anima & corpore innouati, neceſſe eſſet inge niti & uetuſti operis cõſuetudinem oderimus. Et quia corpus ipſum per fi-dem mortificatum in naturam animæ quę ex afflatu dei uenit,quamuis id ipſum adhuc in materia ſua extet,euadat,quia cõmunio ipſis inuicem con-cilietur ex uerbo. Idcirco iam unum atq; idem cum anima uelle cœpit,effi-

ci ſci-

ci ſcilicet ut illa eſt ſpiritualis, quibus libertas uoluntatis à ſocru ſua, id eſt, ab infidelitate diuiſa ius ſuum omne concedit,ut quod erat libertas uoluntatis,deinceps animæ ſit poteſtas,fitq́ grauis in domo una diſſenſio,& domeſtica nouo homini erunt inimica, quia ille per uerbū dei diuiſus ab illis manere & interior & exterior, id eſt,& corpus & anima in ſpiritus nouitate gaudebit. Ea uero quæ ingenita & à quadam proſapiæ antiquitate deducta,conſiſtere in his quibus oblectata ſunt concupiſcent,& origo carnis & origo animæ, & libertas poteſtatis in duos diuidentur, animam ſcilicet & corpus hominis noui,quæ unū atq; idem uelle cœperunt, diuiſiq́ tres duobus ſubiacebunt in dominatum eorum de ſpiritus nouitate potioribus. Et idcirco illi qui domeſticas nominū charitates dilectioni eius prætulerunt, futurorum bonorum indigni erunt hæreditate. Pergit deinde eorum præceptorum & intelligentiæ decurſu.Nam poſtea quàm relinquenda omnia quæ in ſeculo chariſſima ſunt imperauerat, adiecit: Qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me,non eſt me dignus.) Quia qui Chriſti ſunt crucifixerunt corpus cum uitijs & concupiſcentia. Et indignus eſt Chriſto,qui non crucem ſuam in qua compatimur, commorimur,conſepelimur,conſurgimus, accipiens dominum ſit ſecutus,in hoc ſacramento fidei ſpiritus nouitate uicturus. Qui inuenerit animam perdet illam,& qui perdiderit animam ſuam propter me inueniet eam.) Verbi ſcilicet poteſtate & ueterum diuiſione uitiorum proficiet lucrum animæ in mortem, & damnum in ſalutem. Ergo ſuſcipienda mors eſt in nouitate uitæ,& cruci domini configenda ſunt uitia,& aduerſus perſequentes contemptu præſentium glorioſæ cōfeſſionis retinenda libertas eſt,& damnoſum animę lucrum refugiendum, ſcientibus cuiquam ius in animam non relinqui, & detrimento breuis uitæ fœnus immortalitatis acquiri. Qui recipit uos me recipit, & qui me recipit,recipit eum qui me miſit.& reliqua.) Vniuerſis doctrinæ affectum & pręceptorum ſedulitatem impendit,& qui periculum non recipientiū Apoſtolos excuſſi pulueris teſtimonio denunciaſſet recipientium meritum ultra gratiam ſperati officij commendat, docetq́ in ſe etiam mediatoris officium,qui cum ſit receptus à nobis, atq; ille profectus ex deo ſit,deus per illum transfuſus in nos ſit.Atq; ita qui Apoſtolos recipit, Chriſtum recipit, qui uero Chriſtum receperit,patrem deum recipit,quia non aliud in Apoſtolis recipit quàm quod in Chriſto eſt.Neque in Chriſto aliud eſt quàm quod in deo eſt. Per q́ hunc ordinem gratiarum, non aliud eſt Apoſtolos recepiſſe quàm deum,quia & in illis Chriſtus,& in Chriſto deus habitat.

Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet.) Qui prophetam recipit,habitantem recipit in propheta,fitq́ prophetæ mercede dignus,prophetam prophetæ nomine recipiens. Par quoque recepiſſe iuſtum merces deputatur, fitq́ iuſtus ex honore iuſtitiæ, ac

ſic conſummatur iuſtitia ex fide,& mercedem acquirit officium,plures conſequendę æternitatis occaſiones deo largiente,quando in recipiendo iuſto & propheta ipſe reuerentiæ affectus & iuſti honorē accipiat & prophetæ.

Et quicunq; potum dederit uni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ. & reliqua.) Non inane eſſe bonæ conſcientiæ opus docuit,neq; ſpem fidei alienæ infidelitatis crimine laborare. Prouidēs enim plures futuros tantum apoſtolatus nomine glorioſos,omni uero uitæ ſuæ opere improbabiles eoſdemq; diu fallere diuq; mentiri, tamē obſequium quod ipſis ſub religionis opinione delatum ſit,mercede operis ſui ſpeiq; non fraudat.Nam licet ipſi minimi eſſent, id eſt, peccatorū omnium ultimi (minimum autem eſt quo minus nihil aliud eſt)non inania tamen in eos etiam leuia,quę ſub frigidæ aquæ nomine deſignat,officia eſſe decernit.Non enim peccatis hominis,ſed diſcipuli nomini honor præſtitus eſt.Atq; ita ad probitatem obſequentis,fallentis de ſe probra non lædunt,cum mercedem ſuam dantis fide,non aſſumentis mendacio conſequatur.

Ioannes de carcere ad Ieſum mittit, & Ieſus de Ioanne ad turbas loquitur.Item confeſſio Ieſu ad patrem. Canon XI

IOannes cū audiſſet in carcere opera Chriſti, mittens ad eum diſcipulos ſuos,ait illi: Tu es qui uenturus es,an alium expectamus?) Ioannes detentus carcere dominū ignorat? & propheta tantus deum ſuum neſcit? At qui uenturum ut præitor nunciauit,conſiſtentem ut propheta agnouit, adeuntem ut cōfeſſor ueneratus eſt,unde tam uariæ & tam abundanti eius ſcientiæ error obrepſit?Sed cōſequens de eo domini teſtimonium ſentiri hoc ita non ſinit.Neq; ſanè credi poteſt,ſpiritusſancti gloriam in carcere poſito defuiſſe,cum apoſtolis uirtutis ſuæ lumen eſſet in carcere poſitis miniſtraturus. Sed præbetur in his quæ in Ioanne geſta ſunt intelligentia amplior, & cum facti efficentia gratia in eo expreſſa ſentitur,ut propheta ipſe ipſo quoq; conditionis ſuæ genere prophetaret, quia in eo forma legis elata eſt. Chriſtum etiam lex annunciauit,& remiſſionem peccatorum prædicauit,& regnum cœlorum ſpopondit,& Ioannes totum hoc opus legis expleuit. Igitur ceſſante iam lege quæ peccatis plebis incluſa,& populi uincta uitijs,ne Chriſtus poſſet intelligi,uinculis & carcere continebatur.Ergo ad Euangelia contuenda lex mittit,ut infidelitas fidem dictorum contempletur in factis:& quod intra eum peccatorū fraude ſit uinctum, per intelligentiam libertatis Euangelicæ abſoluatur. Tali igitur Ioannes exemplo non ſuæ ſed diſcipulorum ignorantiæ conſulit. Ipſe enim uenturum in remiſſionem peccatorum prædicauit, ſed ut ſcirent nō alium à ſe prædicatum, ad opera eius intuenda diſcipulos ſuos miſit, ut autoritatem dictis ſuis illius opera conferrent,neq; Chriſtus

alius

alius expectaretur quàm cui teſtimonium opera præſtitiſſent. Et cum totum ſe dominus rerũ miraculis prodidiſſet, cæcorum ſcilicet uiſu, claudorũ curſu, leproſorum curatione, ſurdorum auditu, uoce mutorum, uita mortuorum, pauperum prædicatione, ait: Bea us qui in me non fuerit ſcandalizatus.) Nunquid aliquid iam in Chriſto erat geſtum quod Ioannem ſcandalizaret? Non utiq;. Nam in ipſo doctrinæ ſuæ curſu & operis morabatur, ſed ſuperioris ſententiæ uis & proprietas cõtuenda eſt, quid illud ſit quod pauperes bene nunciantur, id eſt, qui perdiderint animam, qui crucem ſuam acceperint & ſequentur, qui humiles ſpiritu fient, quorum regnũ præparatur in cœlo. Ergo quia in domino hæc paſſionum uniuerſitas conueniret, futuraq; eſſet crux ſua plurimis ſcandalũ, beatos eos profeſſus eſt, quorum fidei nihil tentamenti deferret crux, mors, ſepultura. Itaque cui rei Ioannes cauiſſet oſtendit dicens: Beatos eos quibus aliquid in ſe ſcandali nõ fuiſſet. Quia metu eius, diſcipulos ſuos Ioannes ut Chriſtum audirent uiderentq; miſiſſet. Ac ne iſtud referri ad Ioannẽ poſſet tanquàm aliquid ſcandalizatus eſſet in Chriſto, abeuntibus illis ad turbas de eo locutus eſt.

Quid exiſtis in deſerto uidere, arundinem uento moueri?) Deſertum ſancto ſpiritu uacuum ſentiendũ eſt, in quo habitatio dei nulla ſit. In arundine enim homo talis oſtenditur, de gloria ſeculi uitæ ſuæ inanitate ſpecioſus, ipſe autem fructu ueritatis cauus, exterior placens & nullus interior, ad omnem uentorum motum, id eſt, immundorum ſpirituum flatum mouendus. Neque ad conſiſtendi firmitatem ualens, & animi medullis inanis. Ergo cum dicit: Quid exiſtis in deſerto uidere? Arundinem uento moueri? hoc loquitur: Nunquid exiſtis uidere hominem cognitione dei uacuum, & ad immundorum ſpirituum flatum uagantem? Nam increpantis affectu potius quàm confirmantis hæc loquitur, oſtendens ſcilicet non eum in Ioanne conſpici, qui & inanis & mobilis ſit. Sed quid exiſtis uidere? Hominem mollibus ueſtitũ? Ecce qui mollibus ueſtiuntur, in domibus regum ſunt.) Veſtem ambitum corporis quo induitur anima ſignificat, quòd luxu ac laſciuijs molleſcat. Sed qui ueſtiti mollibus ſunt, in domibus regum ſunt. In regibus trangreſſorum angelorum nuncupatio eſt. Hi enim ſeculi ſunt potentes, mundiq; dominantes. Ergo ueſtiti mollibus in domibus regum ſunt, id eſt, eos quibus per luxum fluida & diſſoluta ſunt corpora eſſe dæmonum habitationem, conſimilem ſedem propoſitis ſuis atq; operibus eligentium. Sed quid exiſtis uidere? Prophetam? Dico uobis etiam plus quam prophetam &c.) Gloriam omnem Ioannis dominus oſtendit, dicens: eſſe eum ultra prophetam, quia ſoli ipſi licuerit & prophetare Chriſtum & uidere. Et quomodo Chriſtum ignorare creditur, qui miſſus in angeli poteſtate uiam uenturo parauerit? & quo ex natis mulierum nullus maior propheta ſurrexit? Niſi quod qui minor eo eſt, id eſt, qui interro

gatur,cui nō creditur,cui teſtimonium nec opera ſua præſtant,hic in regno cœlorum maior eſt. A diebus autem Ioannis baptiſtæ uſq; nunc regnū cœlorum uim patitur,& uim facientes diripiunt illud.) Vt rerum natura exigit uim potior afferret,minorq́; erit cui uis afferat. Quid ergo eſt quod diripiens eſt,quodq́; uim patitur,contuendum eſt.Infidelitatem diſcipulorum Ioannis dominus aduerterat, turbæ etiam opinionem de eius nuncio intellexerat, in crucis ſcandalo ingens fidei periculum ſentiebat, ire potius apoſtolos ad oues Iſrael perditas iuſſerat, ipſos conſtitui oportebat in regno,& in Abrahæ & Iſaac & Iacob familia ac natione retineri. Sed omnis hæc prædicatio profectū publicanis & peccatoribus afferebat.Ex his enim iam credentes,ex his iam apoſtoli,ex his iam regnum cœlorum.Cæterum Ioanni à plebe non creditur,autoritatē Chriſti opera non merentur.Crux futura erat ſcandalo.Iam prophetia ceſſat,iam lex repletur,iam prædicatio omnis includitur, iam Heliæ ſpiritus in Ioannis uoce præmittit.Alijs Chriſtus prædicatur,& ab alijs agnoſcitur:alijs naſcitur,& ab alijs diligitur.Sua eum reſpuunt,aliena ſuſcipiunt.Proprij inſectantur,complectuntur inimici.Hæreditatem adoptio expetit,familia reijcit. Teſtamentū filij repudiāt, ſerui recognoſcunt,itaq; uim regnum cœlorum patitur, inferentesq́; diripiunt illud.Quia gloria Iſrael à patribus debita,à prophetis nunciata,à Chriſto oblata,fide gentium occupatur & rapitur. Cui autē ſimilem æſtimabo generationem iſtam? Similis eſt pueris ſedentibus in foro & clamantibus inuicem &c.) Totus hic ſermo infidelitatis opprobrium eſt, & de affectu ſuperioris querimoniæ deſcēdit, quia inſolens plebs per diuerſa prædicationum genera edocta non fuerit. In pueris ſcilicet prophetas ſignificans, qui in medio ſynagogæ tanquàm in publico fori conuentu populum coarguant, quòd cantantibus ſibi officio corporis nō obſecundauerint, id eſt,quòd dictis ſuis non paruerint. Ad cantuum enim modum ſaltantium motus aptatur.In ſimplicitate autē ſenſus ut pueri prædicauerunt,& ad cōfeſſionem pſallendi deo prouocauerūt,ut cantico Moyſi tenetur,ut Eſaiæ, ut Dauid,ut cæterorum prophetarum.Rurſumq́; eos in pœnitentiam peccatorum,& ad dolorem ac luctum ueterum delictorum nec Ioannis prædicatio inflexerit, quibus & lex grauis uiſa ſit,potus cibiq́; præſcriptis & difficilis & moleſta peccatum in ſe,quod dęmonium nuncupat,habens. Quia per obſeruantię difficultatem neceſſe ſibi eſſet in legem peccare.Rurſumq́; in Chriſto Euangelij prædicatio uitæ libertate non placeat, per quam difficultates legis & onera laxata ſunt,& ad eam publicani peccatoresq́; crediderint,atq; ita tot & tantis admonitionū generibus fruſtra habitis, nec per gratiam iuſtificentur,& à lege ſint abdicati. Et iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis.) Ab his ſcilicet, qui uim facientes regno cœlorū ipſum illud fidei iuſtificatione diripiunt. Confitentes iuſtū ſapientiæ opus eſſe,quia munus ſuum

Diripi regnū cœlorum quid ſit

ſuum ad fideles & obſequentes à contumacibus infidiſq; tranſtulerit. Eſt autem non ocioſum hoc in loco uirtutem dicti contueri: Et iuſtificata eſt ſapientia. De ſe utiq; locutus eſt. Eſt enim ipſe ſapientia, nō ex efficientijs, ſed ex natura. Res enim omnis habet poteſtatem, cæterū negotium omne poteſtatis effectus eſt, ut nō idem eſt opus uirtutis & uirtus, ut efficiens diſcernitur ab effecto. Plures enim eludere dictum Apoſtolicum quod ait: Chriſtum ſapientiam & dei uirtutē, his modis ſolent, quòd in eo ex uirgine creando efficax dei ſapientia & uirtus extiterit, & in natiuitate eius diuinæ prudentię & poteſtatis opus intelligatur, ſitq; in eo efficientia potius quàm natura ſapientiæ. Quorum ne quid tale intelligi poſſet, ipſum ſe ſapientiam nuncupauit, eam in ſe, nō quæ eius ſunt oſtendēs. Eſt enim ſapientiæ opus, fides, charitas, ſpes, pudicitia, ieiunium, continentia, humilitas, humanitas, ſed hæc naturæ opera ſunt, non ipſa natura, & nō in his quæ fiunt conſiſtit res ipſa quæ faciat, cur apoſtolus dei uirtutē & dei ſapientiam dixerit, quia ex ea ſapientia quæ erat creata ſapientia eſt. Væ tibi Chorozain & Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent uirtutes quæ factæ ſunt in uobis. & reliqua.) Inobedientiæ maledictum cum obedientię benedictione decernitur. Primum enim Iudæis oportuit prædicari, ſed priuilegio prædicationis infidelitatis cumulatur inuidia, cum credentium arguantur exemplo, quibus nulla factorum admiratione propoſita, ſalus omnis ex fide ſit. Dominum enim in Bethſaida & Capernaum muti laudant, cęci uident, ſurdi audiunt, claudi circuncurrunt, mortui ſentiunt, & nulla fidei uoluntate rerum tantarum admiratio commouebat, cum ſola geſtorum auditio uocare ad metum atq; ad fidem rapere debuiſſet. Sed nō ſolum Tyri & Sidonis, ſed ipſa Sodomorum & Gomorrhorum facient leuia peccata, quia fortè illis credendi fuiſſe affectus, ſi talium uirtutum contemplatio contigiſſet.

In illo tempore reſpondens Ieſus dixit: Confiteor tibi domine pater cœlorum & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & reuelaſti ea paruulis. & reliqua.) Digne ſuperioribus dictis confeſſio talis adiungitur. Nam tametſi optabilis fuerit ſalus Iſrael, tamen nō extra gaudiū domino erat prædicata olim fides gentiū. Cœleſtiū enim uerborū arcana atq; uirtutes ſapientibus abſconduntur, & paruulis reuelantur, paruulis malicia nō ſenſu, ſapientibus uero ſtultitiæ ſuæ præſumptione non prudentiæ cauſis. Factiq; huius æquitatem dominus paternæ uoluntatis iudicio cōfirmat, ut qui dedignantur paruuli in deum fieri, ſtulti deinceps in ſapientia ſua fiant. Ac ne quid in illo minus quàm quod in deo eſt æſtimaret, omnia ſibi à patre ait tradita eſſe, ſoliq; ſe patri cognitū, patrēq; ſoli ſibi notū, uel cui ipſe reuelare uoluiſſet: reuelaturus ei, à quo ut reuelare uelit oret, qua reuelatione eandem utriuſq; in mutua cognitione eſſe ſubſtantiā docet, cū qui filiū cognoſceret, patrē quoq; cogniturus eſſet in filio, quia oīa ei à patre ſint tradita.

Tradita autẽ nõ alia ſunt, quàm quæ in filio ſoli nota ſunt patri. Nota uero filio ſoli eſſe, quæ patris ſunt, atq; ita in hoc mutuę cognitionis ſecreto intelligitur, non aliud in filio quàm quod in patre ignorabile ſit extitiſſe. Legis deinde difficultatibus laborantes, & peccatis ſeculi oneratos ad ſe aduocat, dempturumq; ſe laborem onusq; promittit, ſi modo eius iugum tollunt, mandatorum ſcilicet ſuorum præcepta ſuſcipiant, eumq; ſacramento crucis adeant, quia corde humilis & mitis ſit, & in his animabus ſuis requiem inueniant, iugi ſuauis & leuis oneris blandimenta proponens, ut credentibus eius boni ſcientiam præſter, quod ſolus ipſe nouit in patre. Et quid iugo ipſius ſuauius? quid onere leuius? Probabilem fieri, ſcelere abſtinere, bonum uelle, malum nolle, amare omnes, odiſſe nullum, æterna conſequi, præſentibus non capi, nolle inferre alteri quod ipſi ſibi perpeti ſit moleſtum.

Diſcipuli ſpicas uellunt. Manus aridæ hominem ſabbato curauit. Cæcum & dæmoniacum curauit. De blaſphemia ſpiritus. De fructu arboris bonæ & malæ. De omni uerbo ocioſo. De ſigno Ionæ. De Niniuitis & regina auſtri. De ſeptem ſpiritibus & octauo. De matre eius & fratribus Canon XII

IN illo tempore abijt Ieſus per ſegetes ſabbatis, diſcipuli autem eius eſurientes cœperunt uellere ſpicas & manducare.) Et egreſſus in ſegetem, & dies ſabbati, & diſcipulorum eſuritio, & ſpicarum prçcerptio, & phariſæorum inſimulatio, & domini reſponſio, habent, ut cætera, ſubiacentẽ interioris cauſæ intelligentiam. Omnes enim (ut diximus) factorum ueritates in ipſis illis geſtorum effectibus ſui ſimilem atq; ex ſe intelligendam futuræ ueritatis imaginem conſequuntur. Ac principio contuendũ ſermonem hunc ita cœptum eſſe: In illo tempore abijt Ieſus per ſegetes.) Id eſt, in eo tempore quo patri deo gratiam data gentibus ſalute cõfeſſus eſt, ut idem ſenſus & ſuperiora & conſequentia contineret. Ergo per reliqua curramus. Ager mundus eſt, ſabbatũ ociũ eſt, ſeges crediturorum profectus in meſſem eſt. Ergo ſabbato in agrum profectus, in legis ocio domini progreſſus in hunc mundum eſt, ſegetem eam, id eſt, ſationem humani generis inuiſens. Et quia eſuritio fames eſt ſalutis humanæ, ſpicas præcerpere ac uellere, ſcilicet ſanctorum ſe ſalute ſatiare diſcipuli feſtinant. Neq; enim homini congruit cibus ſpicæ, neq; præcerptarum eſus eſt utilis ariſtarũ, ſed futuri fidẽ facti ſpecies exequitur, & uirtus interiecta uerborum ſacramentum & eſuritionis & ſatietatis abſoluit. Phariſæi qui penes ſe clauem cœlorum eſſe exiſtimatent, illicita agere diſcipulos coarguunt, quos dominus facti eius in quo ſub rerũ argumento prophetiæ ratio continetur, admonuit Dauid unà cum his qui ſecum aderant eſurientem panibus illicitis expletum fuiſſe. Neq; enim ſi non licebat fieri, Dauid creditus fuit feciſſe ſine crimine, uerum ſine criminis piaculo factis

prophetat

prophetat in lege,ut ipſe cum cæteris panibus propoſitionis expletus ſit, ita oſtendens Chriſtum cum Apoſtolis gentium ſalute ſatiandum, quod Iudæis illicitum uideretur. Alterius quoque eos admonet prophetiæ, ut conſummari in ſe omnia quæ anterius ſunt dicta,cognoſcerent in lege,ſabbatum in templo ſacerdotes uiolant ſine crimine, templum ſe ipſum ſcilicet indicans,in quo per apoſtolicam doctrinam populo legis infideliter ociante,ſalus gentibus datur, quia maior ipſe ſit ſabbato,& abſque uiolatæ legis culpa Euangelica fides operetur in Chriſto.Atque ut oſtenderet omnem rerum efficientiam hanc ſpeciem futuri operis continere,adiecit: Si enim ſciretis quid eſt, miſericordiam uolo non ſacrificium, nunquàm condemnaſſetis innocentes.) Opus ſalutis non in ſacrificio,ſed in miſericordia eſt.Et lege ceſſante in dei bonitate ſaluamur. Cuius rei donum ſi intellexiſſent,nunquam condemnaſſent innocentes, id eſt,apoſtolos, quos inſimulaturi erant tranſgreſſæ legis inuidia, cum ſacrificiorum uetuſtate ceſſante uniuerſis per eos miſericordiæ nouitas ſubueniret.Neq; exiſtimaſſent ſabbati præſcrito dominum ſabbati contineri. Hæc in campo dicta geſtáque ſunt. Et poſt hæc ſynagogam ingreſſo hominem aridæ manus offerunt, interrogantes an curare ſabbatis liceret, occaſionem arguendi eum ex reſponſione quærentes:quos decidentis in foueam ouis concluſit exemplo, quam ſine crimine ſabbato extrahere ſint ſoliti, rectiusq; homini, qui oui præſtet,medendum eſſe.Neq; in miniſterio ſalutis humanæ exiſtimandū ſabbatum poſſe uiolari,quod extrahendæ de fouea ouis ſolicitudo nō uiolet.Subijcitur recte talis domino curatio. Nam poſt reditum de ſegete, ex qua iam apoſtoli fructus ſationis acceperant,ad ſynagogam uenit,etiam illinc meſſis ſuæ operarios paraturus,qui plures poſtmodum unà cum apoſtolis extiterūt.Hi igitur curant. In manu enim dandæ ſalutis ſubſtantiam non habebant. Et manus officium ceſſabat, & miniſterium corporis quo aliquid agitur,atq;*imperatur,aruerat.Dominus igitur manum eum iuſſit extendere,quę reſtituta eſt ei ſicut altera.Curatio omnis in uerbo eſt,& manus ſicut altera redditur, id eſt, ſimilis miniſterio apoſtolorum in officium dandæ ſalutis efficit, docetq; phariſæos ægre ferre non oportere operationem humanæ ſalutis in apoſtolis,cum ipſis ad officij eiuſdem miniſterium manus ſit reformanda,ſi credant. Sed inuidia facti phariſæos commouet, & aduerſus eum ineunt conſilium, quia contuentes hominem in corpore, deum in operibus non intelligebant. Sciensq; eorum conſilia,ſeceſſit,ut à conſilijs malignantium procul abfuturus cognoſceretur. Pluresq; turbæ eum ſecutę ſunt,ab infidelibus uidelicet recedenti fideliū comitatus aſſiſtit. His uero quos curat,ſilentium imperauit. Sed nunquid curationis taciturnitas iubebatur? Non utiq;. Nam ſalus unicuique reddita, erat ſibi ipſa teſtis: ſed iubendo ſecretum, & gloriandi de ſe iactantiam declinat,& nihilo minus

*Al. impertitur

minus cognitionem ſui præſtat in eo ipſo, dum admonet de ſe taceri, quia obſeruantia ſilentij ex re quæ ſit ſilenda proficiſcitur. Quinetiam per hanc tacendi de ſe uoluntatem, dictorum per Eſaiam effectus impletur, de cuius prophetia illud nunc tantum admonemus, hunc & dilectum à deo, & paternæ bene placitum uoluntati, & ſpiritum dei ſuper eum eſſe, & ab eo iudicium gentibus nunciari, & arundinem quæ quaſſata ſit, non eſſe confractam, & linum fumigans nõ extinctum, id eſt, caduca & quaſſata gentium corpora non fuiſſe contrita, ſed in ſalutem potius reſeruata, neq; exiguitatem ignis tantum iam in lino fumigantis extinctam, ex Sion Iſrael, & ex reliquis ueteris gratiæ ſpiritum non ablatum, quia reſumendi totius luminis in tempore pœnitentiæ ſit facultas. Sed iſtud intra certi temporis ſtatuta præſcribitur, donec eijciat uictoriam ad iudicium, ſublata ſcilicet mortis poteſtate, iudicium claritatis ſuæ reditu introducat, in nomine eius per fidem gentibus credituris. Tunc oblatus eſt ei homo dæmonium habens, cæcus & mutus. & reliqua.) Sequitur dæmoniaci, & cæci, & muti opportuna curatio. Non enim ſine ratione, cum turbas omnes curatas in commune dixiſſet, nunc extrinſecus dæmonium habens cęcus & mutus offertur, ut ſine ambiguitate aliqua idem intelligentiæ ordo ſequeretur. Spicas uellere, id eſt, homines ſeculi præcerpere, apoſtolos phariſæi arguebant: miſericordia ſuper ſacrificium prædicabatur: manus aridæ homo oblatus in ſynagoga curatur. Atq; hæc ad conuertendum Iſrael non ſolum nihil proficiunt, uerum etiam pharisęi conſilium necis ineunt. Oportebat igitur, ut poſt hac in unius huius forma gentium ſalus fieret, ut qui erat habitatio dæmonis & cæcus & mutus, deo capax pararetur, & deum contueretur in Chriſto, & Chriſti opera dei confeſſione laudaret. Stupuerũt facti iſtius opus turbæ, ſed phariſæorum ingraueſcit inuidia. Nam quia humanam infirmitatem hæc tanta eius opera excederent, pudorem confeſſionis ſuæ maioris perfidiæ ſcelere declinant, ut quia hæc opera eſſe exiſtimare hominis non poſſent, & cõfiteri dei nollent, omnem hanc eius ex Belzebub principe dæmonum eſſe dicerent in dæmones poteſtatem. Ieſus autem ſciens cogitationes eorum, dixit illis: Omne regnum diuiſum contra ſe deſolabitur.) Sermo dei diues eſt, & ad argumentũ poſitus intelligentiæ, pluriũ de ſe exemplorum copiam præbet, & uel ſimpliciter intellectus, uel inſpectus interius, ad omnem profectum eſt neceſſarius. Sed relictis his, quę ad communem intelligentiam patent, cauſis interioribus immoremur. Omne regnum diuiſum contra ſe deſolabitur. Reſponſurus ad id quod de Belzebub erat dictum, in eos ipſos, quibus reſpondebat, reſponſionis ipſius conditionem retorſit. Lex enim à deo eſt, & regni Iſrael pollicitatio ex lege eſt, & Chriſti ortus & aduentus ex lege eſt. Si regnum legis contra ſe diuiditur, diſſoluatur neceſſe eſt, & poteſtas omnis diuiſione detrahitur, & regni uirtus aduer

ſum ſe ſeparata conſumitur, ac ſic regnum Iſrael amiſit ex lege, quum adimpletionem legis in Chriſto plebs legis impugnet. *Sed & ciuitas & domus diuiſa contra ſe non ſtabit.)* Domus quoq; & ciuitatis eadem eſt ratio quæ regni. Sed ciuitas hic Hieruſalem indicatur, gentium ſemper glorioſa dominatu: nunc poſtea quàm in dominum ſuum furore plebis exarſit, & apoſtolos eius cum credentium turbis effugauit, deſcendentiũ illinc diuiſione non ſtabit, atq; ita quod mox conſecutũ eſt, per hanc diuiſionem ciuitatis, illius denunciatur excidium. *Si enim ſatanas ſatanam eijcit, aduerſus ſe diuiſus eſt.)* Dicti ſuperioris maleuolentiam, quo eum in Belzebub hæc agere loquebantur, eo ipſo quo locuti ſunt genere condemnat, non intelligentes confeſſos ſe fuiſſe Belzebub eſſe diuiſum, & ſi ad diuiſionem ſuam coactus eſt, ut dęmone dæmones perturbaret, & aduerſus ſe diuiſio ipſa conſiſteret. Hinc quoq; exiſtimandum eſſe, plus in eo qui diuiſerit, quàm in his qui diuiſi ſint ineſſe uirtutis. Ergo iam diuiſus eſt, & aduerſum ſe coactus eſt, regnũq; eius diuiſione tali eſt diſſolutũ. Quòd ſi in uirtute Belzebub Chriſtus dæmones eijcit, filij eorum, id eſt, apoſtoli in cuius nomine eijcient? Atq; idcirco digne ſunt in eos iudices conſtituti, quibus id dediſſe Chriſtus aduerſus dęmonas poteſtatis reperietur, quod ipſe ſit negatus habuiſſe. Ergo ſi diſcipuli operantẽ in Chriſto, & ex ſpiritu dei Chriſtus operatur, adeſt dei regnum iam in apoſtolos, mediatoris officio tranſfuſum. Sed cũ per Belzebub poſſe Chriſtus arguitur, deus blaſphematur in Chriſto, atq; ita in deum inexpiabilis conuitij cõtumelia per phariſæos in Belzebub nomine comparatur. *Quomodo poteſt intrare quis in domum fortis, & uaſa eius diripere? & reliqua.)* Contuſam à ſe in tentatione prima omnem zaboli indicat poteſtatem, quia nemo domum fortis introeat eiusq; uaſa diripiat, niſi fortem alligauerit, & tunc domum eius diripiet, & neceſſe eſt hæc agens illo forte ſit fortior. Ligatus eſt ergo, tum cum ſatanas à domino nuncupatus, ipſa nequitiæ ſuæ nuncupatione cõſtrictus eſt, cui ita uincto ſpolia detraxit, & domum abſtulit: nos ſcilicet quondam arma eius regniq; militiam in ius ſuum redegit, uictoq; atq; uincto domum ſibi ex nobis uacuam & utilem comparauit. Longe autẽ à ſe eſſe, ut aliquid ab eo mutuatus ſit poteſtatis oſtendit, ut quando qui ſecum non eſt, aduerſum ſe ſit: & qui ſecum non congregat, diſpergat. Ex quo ingentis periculi res intelligetur, male de eo opinari, cum quo nõ eſſe idipſum eſt quod contra eſſe, & non congregare, diſpergere. *Omne peccatum & blaſphemia non remittetur.)* Phariſæorum ſententiæ, & eorum qui ita cum his ſentiunt peruerſitatem ſeueriſſima definitione condemnat, peccatorũ omnium ueniam promittens, & blaſphemiæ ſpiritus indulgentiam abnegans. Nam cum cætera dicta geſtaq; liberali uenia relaxentur, caret miſericordia ſi deus negetur in Chriſto, & in quo ſine uenia peccator beneuolentiam iteratæ

Zabolus pro diabolus

ratę admonitionis impendit.Omnino peccata cuiuſq; generis remittenda,
blaſphemiam in ſpiritum ſanctum non remittendam.Quid enim tam ex/
tra ueniam eſt,quàm in Chriſto negare quod dei ſit,& conſiſtentem in eo
paterni ſpiritus ſubſtantiam adimere,cũ in ſpiritu dei opus omne conſum/
met, & ipſe ſit regnum cœlorum, & in eo deus ſit mundum reconcilians ſi/
bi.Ergo quicquid contumeliæ extiterit in Chriſto, id omne extabit in deo:
quia in Chriſto deus, & Chriſtus in deo ſit. Aut facitè arborem bonam,
& fructus eius bonos: aut facite arborem malam,& fructus eius malos. &
reliqua.) Sermo ſe & in præſens exerit,& effert in futurum.Nam in prę
ſens Iudæos refellit, qui cum intelligerent Chriſti opera ultra humanam
eſſe uirtutem,nollent tamen quòd dei ſint confiteri : futuram autẽ omnem
fidei peruerſitatem coarguit, eorũ ſcilicet qui diuinitatem & cõmunionem
paternæ ſubſtantiæ domino detrahentes,in diuerſa hæreſeos ſtudia effer/
buerunt:neutrũ facientes, nec inter gentes ſub uenia ignorationis habitan/
tes,nec in ueritatis cognitione uerſantes.Arborem ſe in corpore poſitum ſi
gnificar,quia per interiorem uirtutis ſuæ fœcunditatem exeat ubertas om/
nis in fructus. Igitur aut arbor bona facienda cum bonis fructibus eſt, aut
mala conſtituenda cum malis fructibus, quia ex fructibus ſuis de ſe arbor
ipſa teſtabitur.Non quòd ſecundũ arborũ naturam arbor mala poſſit cun
ſtitui quæ bona ſit,aut eadem ipſa cum ramis ſuis bona eſſe ſi mala ſit : ſed
Coacte ut per hanc ſignificantiam intelligeremus, Chriſtũ aut tanquam inutilem
relinquendum,aut tanquam bonum bonorum fructuum utilitate retinen/
dum:quia aduerſum filium hominis dicta ſub uenia ſint,blaſphemia autẽ
ſpiritus careat uenia. Cæterum medium ſe agere, & Chriſto aliqua defer/
re,negare quæ maxima ſunt:uenerari tanquam deum, dei cõmunione ſpo
liare,hæc blaſphemia ſpiritus eſt,ut cum per admirationem operum tanto
rum dei nomen detrahere non audeas, per maleuolentiam mentis & ſen/
ſus generoſitatem eius,quam confiteri es coactus in nomine,abnegata pa/
ternæ ſubſtantiæ communione decerpas . Atq; ideo etiam in eo dominus
bonitatis ſuæ munus extendit,dicens: Aut malam arborem cum malis fru
ctibus,aut bonam cum bonis fructibus eſſe faciendam:quia in malæ arbo
ris opinione,ſub ſecreto indulgentię dei repoſita ſit uenia,qua omne pecca
tum ſit remittendum:in bonæ cõfeſſione fructus æternus ſit, ne incidentes
Al'*cum con/ mediam inter utrunq; ſententiam,*cum conſtituere malum non audemus,
ſtat uere confiteri bonum nolimus, indiſſolubili corruptæ de ſe opinionis iudicio re
linquamur. Omnem autem ita ſentiendi corruptelam ex naturæ uitio pro
ficiſci docuit,dicens : De malo theſauro non niſi quæ mala ſunt poſſe pro/
ferri,& omnis ocioſi,id eſt,inepti & inutilis dicti rationem deo eſſe redden
dam, quia de confeſſionis noſtræ uerbis aut condemnandi ſumus, aut iu/
dicandi, talem futuri iudicij beneuolentiam recepturi,qualem de cœleſtis

gloriæ

gloriæ domino ſententiam tenuerimus. Signum deinde rogatur ut præſtet, quod ſe ex Ionæ ſigno daturum eſſe reſpondit, ut ſicut triduo & totidem noctibus Ionas in ceti uentre detentus ſit, ita ſe intra interiora terrę pari temporis ſpatio demoraturum. Sed maiorem futuram gentium fidem monſtrat. Niniuitæ enim Iona prædicante pœnitentiam egerunt, & à deo ueniam pœnitendi confeſſione meruerunt. Sed & Auſtri regina nūc in exemplum eccleſiæ præſumpta ſapientiam admirata Salomonis, ex ultimis terræ partibus uenit audire quam erat admirata ſapientiam. Cumulat igitur inuidiam comparatio, & Iudæos ſine excuſatione facit fides gentium, ut cum illi prophetis, id eſt, Ionę Salomoniq́ꝫ crediderint, Chriſto iſti non credant Iona Salomoneq́ꝫ potiori. Et idcirco in reſurrectione eos iudicabunt, quia in his repertus timor dei fuerit, quibus lex non erat prædicata, hoc magis indigni uenia, quia ex lege ſunt infideles, quo plus fidei in eis qui legem ignorauerunt, ſit repertum. Cum autem immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inueniet, & reliqua.) Continens lectio eſt, & ex ipſo initi ſermonis exordio, ex ſenſu ſuperiore proficiſci indicatur. Ex uerbi enim coniunctione cœpit, ſed totius propoſitæ comparationis ratio tractanda eſt. Exiens ab homine immūdus ſpiritus, arida & inaquoſa loca circuit, in quibus nullus fons uitæ effluebat: & cum requiem non inueniet, tum intra ſe loquetur, congruum ſibi eſſe, ad domū ſuam unde exiuit reuerti, quam inueniet uacantem, ſcopis mundatam & ornatam, aſſumetq́ꝫ ſecum ſeptem nequiores ſe ſpiritus, qui introëuntes habitabunt, & nouiſſima hominis illius primis peiora fiunt. Et quidem dominus abſoluit dicēs: Sic erit generationi huic peſſimę. Non igitur ambigere poſſumus, totum hoc ad perſonam populi huius eſſe referendum, ſed contuendum eſt quatenus propoſita ſingula ſingulis temporibus rebusq́ꝫ reddantur. Superius nempe in Niniuitarum & reginæ Auſtri nomine iuſtificata fides gentium eſt, ſed longe antea, poſt multa in deum & grauia peccata Iudæis data lex eſt. Et peccata quidem eorum libro Moſi continentur. Verum poſt tot diuinæ uirtutis documenta, id eſt, decem plagis percuſſam Aegyptum, & columnam nubis ac luminis die nocteq́ꝫ famulantem, & in Erythreo mari iter prębitum, & fontes ruptis ſaxis effluentes, & miniſtratam eſurientibus mannam, & ad poſtremum in quadraginta annorum tempore, uita atq́ꝫ habitu angelorum populum uiuentem, adoratum ſupplicatumq́ꝫ poſtea pecudibus & ſaxis, hisq́ꝫ cum choris canticisq́ꝫ ſaltatum, & metalla deos nuncupata. Ergo inſidentem plebis iſtius pectoribus ſpiritum immundum lex quæ poſtea data eſt interuentu ſuo eiecit, & ueluti quadam cuſtodia circumiectæ poteſtatis excluſit. Qui illinc exiens, circum gentes deſertas atq́ꝫ aridas oberrauit, domum ueterem derelinquens, ut in his uſque in diem iudicij non

inquietata habitatiõe requieſceret,ſed rurſum dei gratia impertita gẽtibus, poſt quàm in aquæ lauacro fons uiuus effluxit, habitandi cum his locus nullus eſt, & cum iam in his requiem non habebit, intra ſe reputans,optimum credit regredi in eam ex qua profectus eſt domum. Hæc emundata per legem, & prophetarum ornata præconijs, & Chriſti aduentu præparata,uacua inuenitur,à qua & cuſtodia legis abſceſſerit, quia omnis lex uſque ad Ioannem eſt,& ad habitandum non receptus ſit Chriſtus: atq; ita & habitatore uacua eſt,& deſerta cuſtodibus, cum tamen uenienti habitatori præeuntium ſolicitudine & mundata ſit & ornata.Septem igitur ſpiritus nequiores aſſumuntur,quia tot erant gratiarum munera deſtinata cum Chriſto,quæ in eo multiformis illa dei ſapientia,ſeptiformi gloria collocauit, ut tanta iniquitatis fieret poſſeſſio,quanta futura fuerat gratiarũ. Atq; ita nouiſſima hominis illius peiora erunt prioribus,quia ex Iudæis immundus ſpiritus metu legis exceſſerat,nunc autem in eos cum ultione repudiatæ ab eis gratiæ reuertetur.Et quia totum iſtud in paternæ maieſtatis uirtute loqueretur,nuncianti ſibi quòd foris à matre atq; à fratribus expectaretur,manum in diſcipulos extendens,eos ſibi fratres eſſe matremq; reſpondit:quicunq; uoluntati paternæ obſecutus eſſet,eum eſſe & fratrem & ſororem & matrem,formam ſeipſum uniuerſis agendi ſentiendiq; conſtituens: propinquitatum omnium ius atq; nomen, iam non de conditione naſcendi,ſed de eccleſiæ communione retinendum. Cæterum non faſtidioſe de matre ſua ſenſiſſe exiſtimandus,cum ipſi in paſſione poſitus maximæ ſolicitudinis tribuerit affectum. Eſt autem etiam in eo typica ratio ſeruata, ut mater eius & fratres foris ſtarent, cum utiq; ingrediendi ad eum haberent ut cæteri poteſtatẽ.Sed quia in ſua uenit,& ſui eum non receperunt,in matre eius ac fratribus ſynagoga & Iſraëlitæ præfigurantur, ingreſſu eius atque aditu abſtinentes.

Sedens in nauicula Ieſus turbis parabolas loquitur.De ſeminante bonum ſemen.De zizania & tritico.De grano ſinapis. De fermẽto abſconſo in farina. Expoſitio zizaniæ. De theſauro in agro. De bona margarita. De rete miſſo in mare. Canon XIII

IN illa die exijt Ieſus,& ſedebat ſecus mare, & cõgregatæ ſunt ad eum turbæ,ita ut in nauiculam aſcenderet.) Sediſſe dominũ in naui, & turbas foris ſtetiſſe,ex ſubiectis rebus eſt ratio. In parabolis enim erat locuturus,& facti iſtius genere ſignificat eos, qui extra eccleſiam poſiti ſunt, nullã diuini ſermonis capere poſſe intelligentiam.Nauis enim eccleſiæ typum præfert, intra quam uerbum uitæ poſitum & prædicatum: hi qui extra ſunt & harenæ modo ſteriles atq; inutiles adiacent,intelligere non poſſunt.De parabolis autem iam à domino abſolutis loqui ocioſum eſt. Qui enim habet dabitur ei, & abundabit:qui

bit,qui autem nō habet, & quod habet auferetur ab eo.) Regni myſteria fides percipit: hæc in quibus fuerit proficiet, & incrementis profectus ſui abundabit:in quibus uero non fuerit, etiam quod habent auferetur ab eis. Damnum ſcilicet legis ex fidei inopia declarat,quam fidem Iudæi non ha/ bentes,legem quoq; quam habuerant perdiderunt, & ideo perfectum fi/ des euangelica habet donum,quia ſuſcepta nouis fructibus ditat,repudia/ ta uero etiam ueteris ſubſtantiæ opes detrahit. Veſtri autem beati ocu/ li qui uident,& aures quæ audiunt.) Apoſtolici temporis beatitudinē do/ cet, quorum oculis atq; auribus contigit dei ſalutare uiſere & audire, pro/ phetis atq; iuſtis cupientibus uidere & audire plenitudinem temporū de/ ſtinatorum,& expectationis iſtius gaudiū apoſtolis reſeruatum. Simile eſt regnum cœlorum grano ſinapis, & reliqua.) Grano ſinapis ſe domi/ nus comparauit,acti maxime, & omnium ſeminum minimo, cuius uirtus ac poteſtas tribulationibus & preſſuris accēditur. Granum hoc igitur poſt quàm in agro ſatum fuerat, id eſt, ubi à populo comprehenſus & traditus morti,tanquam in agro ſatione quadā fuit corporis conſepultus,ultra men ſuram omnium olerum excreſcit, & uniuerſam prophetarum gloriam ex/ cedit. Oleris enim uice,tanquam ęgroto Iſraeli data eſt prędicatio prophe tarum.Sed iam ex ramis arboris ex ſolo in ſublime prolatæ cœli uolucres inhabitant, apoſtolos ſcilicet ex Chriſti uirtute protenſos & mundum in/ umbrantes,in ramis intelligemus,in quos gentes in ſpem uitę aduolabunt, & aurarum turbine,id eſt,diaboli ſpiritu flatuq; uexatæ,& tanquam in ra/ mis arboris acquieſcent. Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ menſuris tribus, donec fermentatum eſt totum.) Fermentum de farina eſt,quod uirtutem acceptam aceruo ge neris ſui reddit, huic ſe dominus comparauit. Quod acceptum mulier ſy/ nagoga ſcilicet,per iudiciū mortis abſcondit,arguens legem, & prophetas euangelijs diſſolutos.Hoc autē in farinæ menſuris tribus, id eſt, legis,pro/ phetarum,euangeliorum æqualitate coopertum,omnia unū facit,ut quod lex conſtituit,prophetę nunciauerunt,id ipſum euangeliorum profectibus expleatur.Fiuntq; omnia per dei ſpiritum eiuſdem & uirtutis & ſenſus, ni/ hilq; aliud ab alio menſuris æqualibus fermentatum diſſentiens reperie/ tur.Quanquam ad fidei ſacramentum,id eſt,ad patris & filij & ſpiritus ſan cti unitatem, ſed & ad trium gentiū uocationem, ex Sem,Cam & Iaphet, tres menſuras farinæ eſſe referēdas ſenſiſſe multos memini. Sed neſcio an hoc ita opinari ratio permittat, cum tametſi omnium gentium uocatio ſit æque,tamen in his Chriſtus non abſconſus ſit,ſed oſtenſus, & in tanta in/ fidelium multitudine non fermentatum ſit totum. In patre autem & filio & ſpiritu ſancto in ea admixti extrinſecus fermenti neceſſitate in Chriſto omnia unum ſint. Iterum ſimile eſt regnum cœlorum theſauro abſcon/

ſo,& reliqua.) Per ſimilitudinem theſauri in agro, ſpei noſtræ opes intra ſe poſitas oſtendit, quia deus in homine ſit repertus, in cuius pretium omnes ſeculi uendendæ ſunt facultates, ut ueſtitu, cibo, potuq; indigentium, æternas cœleſtis theſauri diuitias comparemus. Sed contuendum eſt, inuentum theſaurum & abſconſum fuiſſe, cum utiq; qui inuenit, & ſecreto & tempore quo abſcondit, auferre potuiſſet, & auferens emendi neceſſitate caruiſſet. Sed ut rei, ita & dicti fuerit ratio explicanda. Ideo enim abſconſus eſt theſaurus, quia & agrum emi oportebat. Theſaurus enim in agro, ut diximus, Chriſtus intelligitur in carne, quem inueniſſe eſt gratum. Euangeliorum enim prædicatio in abſoluto eſt, ſed utendi & poſſidendi huius theſauri, cum agro poteſtas non poteſt eſſe ſine pretio, quia cœleſtes diuitiæ
*Al's*comparatio eſt* non ſine damno ſeculi poſſidentur. Et de margarita * par ratio eſt. Sed ad negociatorem iam diu in lege uerſantem proficiens hic ſermo eſt, qui longo ac diutino labore ad margaritæ ſcientiam peruenerit, & ea quæ ſub onere legis adeptus ſit derelinquat. Diu enim eſt negociatus, & margaritam aliquando qualem optabat, inuenit. Cui & unius huius deſiderati lapidis pretium reliqui laboris iactura eſt comparandum. Iterum ſimile eſt regnum cœlorum reti miſſo in mare, & reliqua.) Merito prædicationem ſuam reti comparauit, quæ in ſeculū ueniens, ſine ſeculi damno habitantes intra ſeculum congregauit, modo retis, quod mare penetrans ita agitur de profundo, ut per omne elementi illius corpus euadens, clauſos intra habitum ſuum extrahat, noſq; ex ſeculo in lumē ueri ſolis educat: in bonorum electione, & in malorum abiectione futuri iudicij examen oſtendens.

De ſcriba in regno cœlorum. De fratribus & ſororibus domini. De Ioannis capite in diſco. De quinq; panibus & duobus piſcibus. Vbi ſuper mare ambulabat, & Petrū merſum erexit. Canon XIIII

INtellexiſtis hæc omnia? Dicunt ei: Vtiq;. Et ait illis: Ideo omnis ſcriba doctus in regno cœlorum &c.) Non turbis ſed diſcipulis eſt locutus, & intelligentibus parabolas dignum teſtimonium reddidit, ipſos ſcilicet ſub patrisfamiliæ nomine ſibi comparans, quòd doctrinam de theſauro ſuo nouorum ſpiritus ſancti ac ueterum ſint adepti, quoſq; ſcribas propter ſcientiam nūcupat, quòd intellexerint ea quæ ille noua & uetera, id eſt, in euangelijs & in lege protulerit, & eiuſdem patrisfamiliâs, & unius utraq; theſauri. Et factū eſt cum conſummaſſet Ieſus parabolas iſtas, tranſit inde, & uenit in patriā ſuam, & reliqua.) Inhonoratur dominus à ſuis, & quanquam & docendi prudentia & operandi uirtus admirationem commoueret, infidelitas tamen eorū uirtutem iudicij non recipit. Non enim credunt hæc in homine deum agere, quinetiam patrem ipſius, matrem fratreſq; nuncupant, & paternæ artis

quodā

quodam opprobrio laceſſunt. Sed planè hic fabri erat filius ferrum igne uincentis, omnem ſeculi uirtutem iudicio decoquentis, maſſamq́ formantis in omne opus utilitatis humanę, formam ſcilicet corporum noſtrorum, & materiem in diuerſa membrorum miniſteria, & ad omnia æternæ uitæ opera fingentis. In his igitur ſcandalizabantur omnes, & inter tot, quæ magnifice gerebat, corporis eius contemplatione commouebantur. Quibus dominus inhonorabilem in patria ſua prophetam eſſe reſpondit, quia in Iudæa eſſet uſq; ad crucis ſententiam contemnendus. Et quia penes ſolos fideles dei uirtus eſt, propter eorum incredulitatem omnibus diuinæ operibus uirtutis abſtinuit. In illo tempore audijt Herodes tetrarcha famã Ieſu, & reliqua.) Frequenter monuimus, omnem diligentiam euangeliorum lectioni adhibere oportere, quia in his quæ geſta narrantur, ſubeſſe interioris intelligentiæ ratio reperiatur. Habet enim omnium operum narratio ſuum ordinem, ſed geſtorum effectibus cauſæ ſubiacenti ſpecies præformatur, ut in Herode ac Ioanne intelligetur. Nam & Herodes princeps erat populi, & Herodiadem uxorem Philippi fratris ſui in matrimonium ſuum iure poteſtatis aſſumpſerat, & huic Herodiadi erat filia: & natali die, cum ſaltans placeret, poteſtatem cuius uellet præmij, ſacramento iurantis accepit, & Ioannis caput, qui in carcere diu habitauerat, puella matre admonente, diſco ſibi inferri precata eſt. Et Herodes triſtis licet, ſacramento fidem reddidit, & matri puella munus exhibuit, & ſepulto eo diſcipuli eius ad dominum tranſeunt. Auditisq́ his dominus in nauiculam in loca deſerta ſeceſſit, & ſequentium ſe turbarum uexationẽ miſeratus eſt, & dimitti eas in caſtella ad coëmendos cibos apoſtoli admonẽt, & dominus reſpondit, neceſſitatem eò reuertendi ipſas non habere, dariq́ his cibum præcipit. Et ſolos ſe quinq; panes & duos piſces habere cauſantur. Et offerri ſibi eos iuſſit, turbamq́ ſubſtrato fœno accumbere, & oblata benedixit, & turbæ manducanda cõminuit, & dedit diſcipulis ut offerrent: & ſaturatis omnibus ſupplementa cophinorum duodecim ſuperfuerunt, cum tamen mulierum puerorumq́ ſuper numerum, quinq; milia uirorum expleta eſſent. Et diſcipulos nauiculam conſcendere, & trans fretum præcedere iubet, dimiſſaq́ ipſe turba in montem orare ſolus aſcendit, factoq́ ueſpere ſolus fuit, & nauis mari medio uento aduerſante fluctibus iactabatur, & quarta uigilia dominus uenit ſuper mare ambulans, uidentesq́ turbati ſunt, & inanis uiſus phantaſma credentes, clamauerunt præ timore, quibus mox dominus locutus eſt, & conſtantes eſſe iuſſit, & ex plurimis Petrus reſpondens poſtulauit uti ad dominum ſuper aquas ueniret, qui de nauicula deſcendens, & progreſſus aliquantulum, uento inualeſcente timere cœpit & mergi, quem apprehendens dominus obiurgat cur fidei modicæ ſit, ingreſſusq́ nauem tranquillitatem uento & mari acquieſcente reuocauit.

Igitur hæc ut commemorauimus geſta ſunt: ſed his omnibus perſonis, effectibus, cauſis, numeris modus adiacet, ut quæ geſſerunt, præter gerendi munus inſtinctumq́;,* quem ex natura ſua ſumpſit, extrinſecus omnia geſſerint in exemplum: hoc maiore ita opinandi reuerentia, ſi tam diuerſarum cauſarum efficientiam una atq; eadem intelligentia conſequitur. Sermo igitur ad originem propoſitionis referendus eſt. Ioannes, ut frequenter admonuimus, formam prætulit legis, quia lex Chriſtum prædicauit. & Ioannes profectus ex lege eſt, Chriſtum ex lege pronuncians. Herodes uero princeps eſt populi, & populi princeps ſubiectæ ſibi uniuerſitatis nomen cauſamq́; complectitur. Ioannes ergo Herodem monebat, ne fratris ſui uxorem ſibi iungeret. Sunt enim atq; erant duo populi, circunciſionis & gentium. Sed Iſraëlem lex admonebat, ne opera gentium infidelitatemq́; ſibi iungeret. Gentibus enim ſocia infidelitas eſt, quæ ipſis tanquam uinculo coniugalis amoris annexa eſt. Hi igitur fratres ex eodẽ humani generis ſunt parente. Ob hanc itaq; aſperæ admonitionis ueritatem, Ioannes tanquam lex in carcere continebatur: die autẽ natalis, id eſt, rerum corporalium gaudijs Herodiados filia ſaltauit.* Voluntas enim tanquam ex infidelitate orta, per omnia Iſraëlis gaudia totis illecebræ ſuæ curſibus efferebatur, cui ſe omnem etiam ſacramẽto uenalem populus addixit. Sub peccatis enim & ſeculi uoluptatibus Iſraëlitæ uitæ æternæ munera uendiderunt. Hæc matris ſuæ, id eſt, infidelitatis inſtinctu, deferri ſibi Ioannis caput, id eſt, gloriam legis orauit, quia lex inceſtuoſum Iſraelem autoritate diuinorum pręceptorum arguebat. Sed ſuperius Herodes ſignificatus eſt Ioannem uelle occidere, & metu populi demorari, quia ſicut propheta habebatur: nunc uero petita ipſius nece, cum præſertim religione ſacramenti detineretur, quomodo triſtis efficitur? Contrarium uidelicet eſt, tunc eum uoluiſſe, nunc nolle. Et præſens moleſtia anteriori non conuenit uoluntati. Verum in ſuperioribus geſtæ rei ordo eſt, in his autem nunc ſpecies cauſæ conſequẽtis exponitur. Gloriam legis uoluptas ex infidelitate orta occupauit, ſed populus boni eius, quod in lege erat, cõſcius, uoluntatis conditionibus non ſine aliquo certi periculi ſui dolore concedit, ſcitq́; ſe tali præceptorum gloria non oportuiſſe concedere, ſed peccatis tanquam ſacramẽto coactus, & principum adiacentium metu atq; exemplo deprauatus, & uictus illecebris uoluntatis etiam mœſtus obtemperat. Igitur inter reliqua diſſoluti populi gaudia, in diſco Ioannis caput affertur, damno ſcilicet legis* uoluntas corporum, & ſecularis luxus augetur: ita per puellam ad matrem defertur, ac ſi probroſus Iſrael & uolũtati & infidelitati ſuæ familię, ſcilicet ante gentium gloriam legis addixit. Finitis igitur legis temporibus, & cum Ioanne conſepultis, diſcipuli eius res ita geſtas domino nunciant, ad euangelia ſcilicet ex lege uenientes. Ergo dei uerbum lege finita nauem conſcendens

Al's* quē unus quiſq; ex nat.

Al's* uoluptas, ut paulo poſt aliquoties

ecclesiam

eccleſiam adit,& in deſertum concedit. Relicta quippe conuerſatione Iſra/elis,in uacua diuinæ cognitionis pectora tranſit. Turba hæc audiens domi num,de ciuitate pedes ſequitur in deſertum:de ſynagoga uidelicet ad eccle ſiam concedit: quam uidens miſertus eſt,& omnem languorem eius infir/mitatemq; curat, obſeſſas ſcilicet mētes & corpora infidelitatis ueterno,ad intelligentiam nouæ prædicationis emundat. Et cum diſcipuli dimitti tur/bas in caſtella proxima ad coemendos cibos admonerent,reſpondit:Non habēt neceſſe ire,oſtendens eos,quibus mederetur, uenalis doctrinæ cibo non egere,neq; neceſſitatem habere regredi ad Iudæam cibumq; mercari, iubetq; apoſtolis uti eſcam darent.Nunquid ignorabat non eſſe, quod da ri poſſet,& humanarum mentium interna conſpiciens,modum repoſiti pe nes apoſtolos cibi neſciebat?Sed erat omnis typica ratio explicanda.Non dum enim conceſſum apoſtolis erat,ad uitæ æternę cibū cœleſtem panem perficere ac miniſtrare.Quorum reſponſio ad ſpiritualis intelligentiæ ordi nem tendit.Solos enim ſe quinq; panes & duos piſces reſponderunt habe re,quia adhuc ſub quinq; panibus,quinq; libri legis continebantur,& piſci um duorum,id eſt,prophetarum & Ioannis prædicationibus alebantur.In operibus enim legis tanquam ex pane erat uita: prædicatio autem Ioan/nis & prophetarum,in uirtute aquæ uitæ humanæ ſpem cōfouebant. Hæc igitur primum quia in his adhuc erant,apoſtoli obtulerūt, ſed ex his euan/geliorum prædicatio profecta monſtrat̄,& his originibus deducta in ma/iorem uirtutis ſuæ abundantiam creſcit. Acceptis igitur panibus atq; piſci/bus, dominus reſpexit ad cœlum. Benedixit & fregit patri agens gratias, poſt tempora legis ac prophetarum ſe in euangelicum cibum uerti ſignifi/cans.Accumbere poſt hæc ſuper fœnum populus iubetur, non iam in ter/ra iacens,ſed legis ſuffultus,& tanquam terræ fœno, fructibus operis ſui u/nuſquiſq; ſubſternitur. Dantur quoq; apoſtolis panes,quia per eos erant diuinæ gratiæ dona reddenda. Plebs deinde quinque panibus & duobus piſcibus paſcitur & expletur,& fragmenta panis & piſcium ſaturatis accum bentibus,uſq; in duodecim cophinorum plenitudinem abundauerunt:dei ſcilicet uerbo ex doctrina legis prophetarumq; ueniente multitudo ſatia/tur,& reſeruata gentium plebi & æterni cibi miniſterio, in duodecim apo/ſtolorum plenitudinem,copia diuinæ uirtutis exuberat. Idem autem eden tium numerus inuenitur, qui futurus erat crediturorum. Nam ſicut libro Praxeon continetur, ex Iſraelitici populi infinitate uirorū quinq; milia cre/diderunt. Rerum enim admiratio uſq; in menſuram cauſæ ſubiacentis ex/tenditur.Confractiq; cum piſcibus panes,ſaturato populo,in tantum dein ceps cumulantur augmentum, quantus & credentis populi, & explendo/rum cœleſti gratia apoſtolorū numerus deſtinabatur, ut & modus nume/ro, & numerus modo obtemperaret, & intra fines ſuos ratio concluſa, ad

conſequentis effectus conditionem, ipſo diuinæ uirtutis moderamine con tineretur. Vincit autem humanam intelligentiã opus facti: & cum frequenter quædã ſint, quę cõcepta ſenſu ſermo non explicet, in his tamen ipſa ſenſus ſublimitas ingraueſcit, & ad rei cõtemplationem pro difficultate tam inuiſibilis negocij obſtupeſcit. Acceptis enim panibus quinq;, in cœlũ dominus reſpexit, honorem eius à quo erat ipſe cõfeſſus, non quòd carnalibus oculis contueri patrem eſſet neceſſe, ſed ut qui adeſſent intelligerent, à quo uirtutis tantæ accepiſſet effectũ. Dat deinde diſcipulis panes. Non quinq; multiplicantur in plures, ſed fragmentis fragmenta ſuccedunt, & fallũt ſemper præfracta frangentes. Creſcit deinde materies, neſcio utrum in menſarum loco, an in manibus ſumentium, an in ore edentium. Ne mirere, fontes fluere, ineſſe uuas uitibus, & uuis uina diffundi, & omnes mundi opes annuo quodam meatu indefeſſoq; defluere, autorem enim huius uniuerſitatis tantus panum profectus oſtendit, per quẽ tali incremento modus pertractatæ materiæ adderetur. Agitur enim in opere uiſibili inuiſibilis molitio, & arcanorũ cœleſtium dominus arcanũ negocij præſentis operatur. Superat autem omnẽ naturã uirtus operãtis, & ſupergreditur facti intelligentiam ratio uirtutis, & ſola relinquitur admiratio poteſtatis. Ordo etiã cauſarum operumq; cõſequitur. Conſcendere poſt hæc in nauem diſcipulos præcepit, donec turbas ipſe dimitteret, & dimiſſa turba montem conſcendit orare, & ueſpere facto ſolus erat. Horum ratio diſtinguenda temporibus eſt. Quòd ueſpere ſolus eſt, ſolitudinẽ ſuã in tempore paſſionis oſtendit, cæteris trepidatione dilapſis. Quòd autem nauem conſcendere diſcipulos iubet, & ire trans fretum dum turbas ipſe dimittit, & dimiſſis turbis aſcendit in montem, eſſe intra eccleſiam, & per fretum, id eſt, per ſeculum ferri uſq; in id tempus iubet, quo reuertens in claritatis aduentu, populo omni, qui ex Iſrael erit reliquus, ſalutem reddet ipſe, eiuſq; peccata dimittet, dimiſſoq;, uel in cœleſte regnum potius admiſſo, agens deo patri gratias, in gloria eius & maieſtate conſiſtat. Sed inter hæc diſcipuli uento ac mari differuntur, & totis ſeculi motibus immundo ſpiritu aduerſante iactantur. Sed quarta uigilia dominus uenit. Quarto enim tum ad eccleſiam uagam & naufragam reuertetur. In quarta enim noctis uigilia totidem ſolicitudinis eius numerus reperitur. Prima enim uigilia fuit legis, ſecunda prophetarum, tertia corporalis aduentus, quarta autem in reditu claritatis. Sed inueniet feſſam & antichriſti ſpiritu, & totius ſeculi motibus circumactam. Veniet enim maxime anxijs atque uexatis. Et quia de antichriſti conſuetudine ad omnem tentationum nouitatem ſoliciti erunt, etiam ad domini aduentum expaueſcent, falſas rerum imagines, & ſubrepentia oculis figmenta metuẽtes. Sed bonus dominus ſtatim loquetur, timoremq; repellet, dicetq;: ego ſum, aduentus ſui fide metũ naufragij imminentis abſpel-

lens. Quòd uero ex omniũ conſiſtentium in naui numero reſpondere Petrus ſolus audet, & iuberi ſibi, ut ſuper aquas ad dominum ueniat precatur, paſſionis tempore uoluntatis ſuæ deſignat affectum, tum cum ſolus retro ueniens, & ueſtigijs domini inhærens, contemptis ſeculi, ut maris, motibus, pari ad contemnendam mortem uirtute comitatus eſt, ſed infirmitatem futuræ tentationis timiditas eius oſtendit. Nam quamuis incedere auſus eſſet, tamen ſubmergebatur. Per imbecillitatem enim carnis & metum mortis, etiam uſque ad negandi neceſſitatem coactus eſt. Sed proclamat, & ſalutem orat à domino. Clamor iſte pœnitentiæ ipſius gemitus eſt. nondum enim paſſo domino in confeſſionem reuerſus eſt, & negandi ueniam habuit in tempore, Chriſto poſtea pro uniuerſorum redemptione paſſuro. Quòd autem trepidanti illi non uirtutem perueniendi ad ſe dominus indulſit, ſed manum extendit, apprehenſumq; ſuſtinuit, hæc ratio eſt: Non erat quidem Petrus domini ſui indignus acceſſu, nam & tentauit accedere, ſed & typicus in eo ordo ſeruatus eſt. Non enim domino ſeculi motus tempeſtatesq; calcanti quiſquã paſſionis eſſe particeps poterat. Solus enim paſſurus pro omnibus omniũ peccata ſoluebat, nec ſocium admittit quicquid uniuerſitati præſtatur ab uno: ita cum eſſet ipſe redemptio uniuerſorum, erat etiã Petrus ante redimendus, ad redemptionis iſtius fidem, cum in Chriſti martyrem reſeruatur. Et hoc in Petro cõſiderandum eſt, fide eum cæteros anteiſſe. Nam ignorantibus cæteris primus reſpondit: Tu es filius dei uiui. Primus paſſionem, dum malum putat, deteſtatus eſt. Primus & moriturum ſe, & non negaturum ſpopondit. Primus lauari ſibi pedes prohibuit. Gladium quoq; aduerſus eos, qui dominum comprehendebant, eduxit. Aſcenſu autem eius in nauim uentum & mare eſſe ſedatum, poſt claritatis ſuæ reditum, æternæ eccleſiæ pax & tranquillitas indicatur. Et quia tum manifeſtus adueniet, recte admirantes uniuerſi loquuti ſunt: Vere filius dei eſt. Confeſſio enim uniuerſorum tum & abſoluta & publica erit, dei filium non iam in humilitate corporea, ſed in gloria cœleſti pacem eccleſiæ reddidiſſe. Cum transfretaſſent, uenerunt in terram Gennaſſar, & cum cognouiſſent eum uiri loci illius, adorabant eum.) Multa & media inciderunt, quæ nos poſt quinq; milium uirorũ & congregationem & ſatietatem reddendę rationis ſtudio demorata ſunt, ſenſus autem uſq; in hunc locum idem eſt. Finitis enim legis temporibus, & ex Iſraël quinq; milibus uirorum intra eccleſiam collocatis, iam credentium populus occurrit, iam ipſe ex lege per fidem ſaluus, reliquos ex ſuis infirmos ęgrotosq; offerens domino, oblatiq; fimbrias ueſtimentorũ cõtingere optabãt, ſani per fidem futuri: ſed ut ex ueſte tota fimbrię, ita ex domino noſtro Ieſu Chriſto ſancti ſpiritus uirtus exijt, quæ apoſtolis data ipſis quoq; tanquam ex eodem corpore exeuntibus ſalutem his, qui contingere cupiunt, ſubminiſtrant.

Tunc

Tunc acceſſerunt ad eum ſcribæ & phariſæi ab Hieroſolymis dicentes, &c.) Abſoluta & dictorum & geſtorum in cõſequentibus ratio eſt, nam his quæ propoſita fuerant,ipſe reſpondit:Omnem plantationem quę non à patre ſit, eradicandam dicens,id eſt, traditionem hominum eruendam, cuius fauore legis precepta tranſgreſſi ſunt,& ideo eſſe eos duces cæcos, uitæ æternæ iter quod non uideant pollicentes,cæciſq; ipſis & ducibus cæcorum caſum in foueam eſſe communem.

De lauandis manibus.Et non ea quæ in os intrant,ſed ea quæ ex ore exeunt, inquinare. De filia Cananeæ mulieris. De ſeptẽ panibus & paucis piſcibus.De ſigno Ionæ prophetæ. Canon XV

ET egreſſus inde Ieſus,ſeceſſit in partes Tyri & Sidonis,& ecce Cananea à finibus illis egreſſa,clamauit,& reliqua.) Diuerſa curationum genera diuerſos cauſarum cõplectũtur effectus, ſed res atq; ſermo ordinem ex ſuperioribus ſumit.Infidelitatẽ enim phariſæorum,& opprobrium cæcorum ducum, & humanarum traditionum ſuperſtitiones coarguit,& poſt hæc ad regiones Tyri & Sidonis uenit,& Cananea à finibus illis egreſſa,clamat atq; orat, & dominum Dauid filium confitetur,& filiæ ſuæ opem poſcit. Dominus ſilet,diſcipuli pro ea rogant, quibus ſe perditis ouibus domus Iſraël miſſum eſſe reſpondit. Illa uero adorans, adiuuari ſe poſtulat, cui dominus ait: Illicitum eſſe panem filiorũ canibus offerri. Viciſſimq; illa reſpondit:Decidẽtibus de menſa dominorum micis ali catellos ſolere.Poſtq; fidem eius dominus collaudat, & in tempore ipſo puellæ ſanitas reddita eſt. Vt igitur illa quæ geſta ſunt interior traditio conſequatur,quæ Cananeæ perſona ſit, ex ipſis uerborum uirtutibus cõtuendum eſt. Fuiſſe atq; etiam eſſe penes Iſrael proſelitorum plebem fides certa eſt,quæ de gentibus in legis opera tranſcendit, & uitæ anterioris egreſſa religione peregrinæ dominãtiſq; legis tanq; domo continebatur. Cananæi autem fuerunt,terras,in quibus nũc Iudæa eſt, incolentes,qui uel bello conſumpti,uel in loca uicina diſperſi, uel in ſeruitutem deuictorum conditione ſubiecti,nomen tantũ ſine patria ſede circumferunt. Plebs igitur hæc cum Iudæis admixta de gentibus eſt. Et quia non eſt ambiguũ in ea turba quę credidit,partem nõnullam proſelytorũ fuiſſe, merito hæc Cananea proſelytorum formã præferens, exiſtimabitur fines ſuos egreſſa,ex gentibus ſcilicet populi alterius nomen excedens, quæ pro filia,uidelicet gentium plebe orat,& quia dominũ cognouit ex lege,Dauid filium nuncupat. In lege enim uirga de radice Ieſſe, & Dauid filius æterni & cœleſtis regni rex continetur.Ipſa quidem curatione iam non eget, quia Chriſtum & dominum, & Dauid filium confitetur,ſed filiæ ſuæ, plebi uidelicet gentium,dominatu immundorum ſpirituum occupatæ, opem poſcit.Dominus tacet,ſilentij pœnitentia Iſrael priuilegium ſalutis reſeruans,

Et miſerantes diſcipuli preces iungunt,ſed arcanum ille paternæ uoluntatis continens,ouibus ſe perditis Iſraël miſſum eſſe reſpõdit, ut abſolute liqueret, typum eccleſiæ Cananeæ filiam continere, cum illa poſceret quod alijs deferebatur,nõ quòd non & gentibus impertienda ſalus eſſet, ſed ſuis dominis ad quæ in ſua uenerat, primitias fidei his à quibus erat ortus explicat,cæteris deinceps apoſtolorum prædicatione ſaluandis.Atq; ideo ait:

Non licet accipere panem filiorum & dare canibus.) Delatus Iſraël honor,affectus in eum dei cumulat inuidiam,iuxta quem plebes gentium accipit canum nomen,ſed Cananea iam ipſa per fidem ſalua,& interioris certa myſterij reſpondit,micis quæ de menſa exciderint paſci catellos, canum opprobrio iam ſub blandimento diminutiui nominis mitigato. Et ut ſilentium domini intelligeremus ex ratione temporis, non ex uoluntatis difficultate proficiſci,adiecit: O mulier,magna eſt fides tua.) Salutis ſuæ ſcilicet ipſa iam certa,quin etiam de gentium congregatione confidat, quo in tempore ita credentes,mox,ut puella,ab omni dominatu immundorũ ſpirituum liberabuntur,& continuo facti fides ſequitur.Nam poſt præfiguratam in Cananeæ filia gentiũ plebem, continuo in monte obſeſſi uario genere morborum à turbis domino offeruntur,id eſt, à credentibus infideles ægrotiq; ut adorent & procidant inſtruuntur,quibusq; ſalus redditur,atq; ad ſentiendum,contuendum,laudandum,comitandumq; deum omnia & mentis & corporis miniſteria reformantur. Ieſus autem conuocatis diſcipulis ait: Miſereor turbæ huic, quia triduum eſt iam quòd perſeuerat mecum,& reliqua.) Tenet ordinem curſus operandi, ſed & operibus ijſdem ſermonum paratio ſuccedit.In filia enim Cananeæ eccleſiæ formam conſtitutam meminimus,& conſequentis populi curationẽ concurſu ægrotarum gentium eſſe tradidimus.Nunc ergo diligẽter & dicta domini & facta tractanda ſunt,ut uideamus an ſuperioris tractatus, atq; huius ſermo,ita ut à nobis intelligi traditus eſt, etiam ex conſequentibus eiuſdem intelligentiæ accipiat autoritatem.Miſeretur turbæ dominus,quòd triduum ſecum maneat,quam dimittere ieiunam non uult,ne in uia præ inedia deficiat. Cauſantur diſcipuli panes nõ eſſe tantos,quibus expleri ſaturariq; poſſint.Percunctatus eſt dominus quot panes haberẽt. Reſponderunt illi:ſeptem panes eſſe,& paucos piſces.Turbis iubetur in terrã diſcumbere,& dominus panes ac piſces accipiens gratias egit,ac fregit,& diſcipulis præfracta ut offerrent dedit, ſed fragmenta panũ ſeptem paucorumq; piſciũ explent uirorũ quatuor milia,ita tamen,ut replendis ſeptem ſportis præfractus panis, ſaturatis omnibus,abundauerit.Et occurrũt quidẽ multa quæ noua ſunt.Diſcipuli unius diei ieiuniũ miſerantes,quinq; milia uirorũ ad coëmundos cibos remitti in caſtella uoluerunt, nunc toto triduo tacent. Et deinceps fœno ſuperior turba ſubſternitur, hæc accumbit in terra: illic quinque panes, hic ſep-

hic ſeptem offeruntur:illic duo piſces, hic indefinitus ſub paucitatis tamen ſignificatione numerus eſt:illic quinq; milia uirorũ, hic quatuor: illic duodecim cophini,hic ſeptem ſportæ repletæ. Et ſuperioribus quidẽ puto eſſe reſponſum, & omnia iuxta perſonam populi congruenter eſſe ſubiecta, nunc quoq; competentem rei atq; cauſę rationẽ afferre tentemus,ut quemadmodum illa Iudaicæ credentium congruunt plebi, ita hæc populo gentium comparentur.Ordo igitur idem in ſermone domini eſt, qui in conſequenda gratia manet. Venturi enim ad baptiſmum, prius confitentur credere ſe in dei filio,& in paſſione ac reſurrectione eius. Et huic profeſſionis ſacramento fides redditur. Atq; ut hanc uerborum ſponſionem quædam rerum ipſarum ueritas cõſequatur,toto in ieiunijs paſſionis dominicæ tempore demorantes,quadam domino compaſſionis ſocietate iunguntur.Igitur ſiue ex ſponſionis ſacramento,ſiue ieiunio, omne illud paſſionis dominicæ cum domino agũt tempus.Et huius ſpei atq; comitatus dominus miſertus ait:triduo ſecum eſſe,quos ne in uitæ ſecularis curſu,id eſt,in uiæ opere defectio labefactaret,uult cibo ſuo alere,atq; ad peragendum totius itineris fortitudinem panis ſui uirtute firmare, conquerentibus diſcipulis panes in deſerto nullos eſſe.Atqui in ſuperioribus exemplum ſumpſerãt, nihil impoſſibile deo eſſe.Sed geſtorum cauſæ rationem interioris intelligentiæ moliuntur. Quantus enim apoſtolorum in ſaluando Iſraël fauor fuerit, beatiſſimi Pauli epiſtolæ docent, atq; ideo eodem demorante,nunc in concurſu gentium,& de pane cauſatio,& de ieiunio ſilentium introducitur. Panes igitur ſeptem offeruntur.Nulla enim ex lege & prophetis gentibus ſalus ſumitur,ſed per gratiam ſpiritus uiuunt,cuius ſeptiforme, ut per Eſaiam traditum,munus eſt.Ergo ſpiritus per fidem ſalus gentibus eſt, quæ in terram recumbunt.Nullis enim legis operibus fuerant ante ſubſtratæ, ſed peccatorum & corporum ſuorum origini hærentes,ad donum ſpiritus ſeptiformis uocantur. Indefinitus piſcium numerus,diuerſorum donorum & chariſmatum partitiones miniſtrationesq; ſignificat, quibus fides gentium gratiarum diuerſitate ſatiatur. Sed quod ſeptem ſportæ replentur, redundans & mutiplicata ſeptiformis ſpiritus copia indicatur, cui quod largiatur exuberat,fitq;*ſaturitas nobis ditior ſemper & plenior. Quòd uero quatuor milia uirorum congregantur,multitudo innumerabilium ex quatuor orbis partibus intelligitur.Ad formam enim futuri in tot partium milia plebs dinumerata ſatiatur, quotidem de partibus ad cœleſtis cibi donũ concurſura eſſent milia crediturorum. Turba igitur dimittitur ſatiata & expleta.Et quia omnibus diebus uitæ noſtræ nobiſcum dominus manet, nauem,id eſt,eccleſiam credentium plebe comitatus ingreditur.

Al.*ſaturatis

De Ionę

De Ionæ prophetæ ſigno, & de ſermento Phariſæorum. De confeſſione Petri. De benedictione domini. Et de ſe abnegando qui Chriſtum ſequi uoluerit. Canon XVI

ET acceſſerunt ad eum phariſæi & Sadducæi tentantes, & rogauerunt eum ut ſignum de cœlo illis oſtenderet & reliqua.) Adſunt Phariſæi & Sadducæi legis fiducia inſolentes, dedignantesq; opera uirtutum, fidei ſignum oſtendi ſibi de cœlo precantur, humilitatem in Chriſto carnis & corporis contuentes, doctrinam ex his quæ ſub hominis habitu gerebat dedignantur accipere. Quorum inſolentiam & inanitatem irridens, multa eos de natura cœli conijcere ſolere reſpondit, quum rubicundo aut ortu, aut ueſpere, ſerenũ nimboſum'ue pronunciant. Porrò autem ignorare eos temporũ ſigna, cum omnis lex & prophetæ aduentus ſui indicia ex operũ quæ gereret admiratione ſignificent, ut quemadmodũ fidem tempeſtatis cœli uel matutini, uel ueſperis rubor redderet, ita manifeſtam temporum cognitionem uirtutum atq; operũ indicia præſtare deberent. Sed ortus è cœlo ſignum his terreſtre conſtituit, ut eos intra confeſſionem humilitatis corporeæ contineret, dandũ dicens Ionæ ſignum. Huic ſe dominus comparat, quem ad futuræ paſſionis effectum in prædicationem pœnitentiæ ad Niniuitas pari ſpecie præmiſerat. Nanq; Ionas uentis deſæuientibus proiectus è naui eſt & deuoratus à ceto, & poſt triduum uiuus emiſſus, non retentus à monſtro, non cibi conditione confectus, ſed contra humani corporis naturam integer & illæſus in auras ſuperas uirtute dominicæ præfigurationis euadit. Hoc ergo poteſtatis ſuæ ſignum cõſtitutum eſſe demonſtrat, ipſe remiſſionem peccatorum per pœnitentiam prædicans, de Hieruſalem uel ſynagoga immundorum ſpirituum dominãte flatu eijciendus, & Pilati poteſtati, id eſt, ſeculi iudicio tradendus, & à morte tanq̃ elemẽti eiuſdem monſtro glutiendus, & poſt triduũ ex ea contra cõditionem hominis quẽ aſſumpſerat non retentus, uiuus atq; incorruptus emergens. Ea igitur quæ in homine de cõceptu uirginis ſumpto, diuinarũ erant plena uirtutũ, cognoſci atq; intelligi de ſe uoluit, & prophetæ ſigno & hominis exemplo. Et relictis illis abijt.) Non ſicut locis alijs legitur: Dimiſſis turbis abijt, ſed quia infidelitatis error inſolentium animos obtinebat, non dimiſiſſe eos ſcribitur, ſed reliquiſſe. Et cum ueniſſet trans fretũ, obliti ſunt diſcipuli eius panes accipere, Ieſus autẽ dixit illis: Attendite uobis à fermẽto Phariſæorũ & Sadducæorũ &c.) Abſoluta omnis de fermẽto Phariſæorũ & Sadducæorũ obſcuritas eſt. Quòd autem abſtinere ſe eo apoſtoli iubẽtur, nõ admiſceri doctrinæ Iudæorum monentur, quia legis opera in effectũ fidei & præformationẽ rerum conſequentium cõſtituta ſint, ut in quorũ tempora atq; ætatẽ ueritas cõtigiſſet, nihil ultra in ueritatis ſimilitudine ſpei poſitum arbitrarentur, ne doctrina

K Phariſæ-

Phariſæorũ Chriſtum neſciens effectus ueritatis euangelicæ corrumperet.

Venit autem Ieſus in partes Cæſareæ Philippi,& interrogat diſcipulos ſuos,& reliqua.) In proceſſu ſermonis atq; operis abſolutius diſcipulis cognitionem ſuam præſtat, & quandam intelligendi ſe formam rationemq; cõſtituit. Eſt autem hæc uera & inuiolabilis fides ex deo æternitatis, cui ob id quod ſemper filius fuerat, ſemper & ius patris & nomen ſit, ne ſi nõ ſemper filius, non ſemper & pater ſit, deum filium profectum fuiſſe, cui ſit ex æternitate parentis æternitas. Naſci autem cum uoluntas eius fuit, cuius in uirtute ac poteſtate inerat ut naſceretur. Eſt ergo filius dei ex deo deus, unus in utroq;. Theotetam enim, quam deitatem Latine nuncupant, æterni eius parentis ex quo naſcendo eſt profectus accepit. Accepit autem hoc quod erat,& natum eſt uerbum quod fuit ſemper in patre. Atq; ita filius & æternus & natus eſt, quia non aliud in eo natum eſt, quàm quod æternum eſt.

θεότητα, ne ſcio an Theotetã dixerit, quemadmodũ alibi dixit rheumã, diapſalmam, & mannam

Hunc igitur aſſumpſiſſe corpus,& hominem factum eſſe, perfecta confeſſio eſt, quia ſicut æternitas naturæ noſtræ corpus accepit, ita cognoſcẽdum eſt, naturã corporis noſtri æternitatis aſſumere poſſe uirtutem. Igitur quia ſummum in fide iſta bonum eſt, à diſcipulis requirit, quem ſe homines eſſe dicerent:& adiecit, hominis filium. Hæc enim cõfeſſionis tenenda ratio eſt, ut ſicut dei filium, ita & filium hominis meminerimus, quia alterum ſine altero nihil ſpei tribuit ad ſalutem. Æditis itaq;, quæ diuerſæ de eo erant, hominum opinionibus, quid de ſe ipſi ſentiant quærit. Petrus reſpõdit: Tu es Chriſtus filius dei uiui.) Sed Petrus conditiones propoſitionis expenderit. Dominus enim dixerat: Quem me homines eſſe dicunt, filiũ hominis? Et certe filium hominis contemplatio corporis præferebat, ſed addendo, quẽ me eſſe dicunt, ſignificauit pręter id quod in ſe uidebatur eſſe aliud ſentiendum, erat enim hominis filius. Quod igitur de ſe opinãdi iudicium deſiderabat? Non illud arbitramur, quod de ſe ipſe confeſſus eſt, ſed occultum erat de quo quærebatur, in quod ſe credentiũ fides debebat extendere. Et dignum planè confeſſio Petri præmium cõſecuta eſt, quia dei filium in homine uidiſſet. Beatus hic eſt, ut ultra humanũ oculos intendiſſe & uidiſſe laudatus eſt, non id quod ex carne & ſanguine erat, contuens, ſed dei filium cœleſtis patris reuelatione cõſpiciens, dignusq; iudicatus, qui quod in Chriſto dei eſſet, primus cognoſceret. O in nuncupatione noui nominis felix eccleſiæ fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra, quę infernas leges,& tartari portas,& omnia mortis clauſtra diſſolueret. O beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terreſtre iudiciũ præiudicata autoritas ſit in cœlo, ut quæ in terris aut ligata ſunt aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem conditionẽ obtineant & in cœlo. Iubet etiam diſcipulis, ne loquantur quòd ipſe eſt Chriſtus, alios enim ſpiritus ſui teſtes eſſe oportebar, legem uidelicet & prophetas. Cæterum reſurrectionis teſtimonium

Eccleſiæ fundamẽtũ fides

proprium

propriũ eſt apoſtolorũ. Et quia ſcientiũ in ſpiritu Chriſtũ beatitudo monſtrata eſt, negatæ rurſum humilitatis & paſſionis eius periculũ declaratur. Nam cum prædicare cœpiſſet, oportere ſe Hieroſolymam ire, pati deinde plura à ſenioribus plebis, & à ſcribis & principibus ſacerdotũ: occidi etiam, & poſt diem tertium reſurgere. Apprehendens eum Petrus ait: Abſit à te domine, non erit iſtud. At ipſe conuerſus, Petro dixit: Vade retro poſt me ſatana, ſcandalum mihi es. Vt enim dei munus eſt, Chriſtum in ſpiritu deum noſſe, ita zaboli opus eſt, Chriſtũ in homine neſcire. Atq; eiuſdem periculi res eſt, uel corpus dicere ſine deo, uel deum ſine corpore. Corpus autem carnis huius in æternitate ſpiritus deo nullum eſt, uerum humanę ſalutis cauſa Chriſtus in corpore eſt, quod aſſumpſit ex homine. Igitur poſt prædicationem paſſionis accipiens diabolus facultatem (uſque ad tempus enim ab eo receſſerat, quia incredibile ſatis apoſtolis uideretur, eum in quo deus erat eſſe paſſibilem) ſumens hanc humanæ infidelitatis occaſionem, opinionis iſtius Petro inſinuauit affectum. Deniq; ita paſſionem deteſtatus eſt, ut dixerit: abſit, quo uerbo rerum deteſtandarum execratio continetur. Sed ſciens dominus zabolicæ artis inſtinctum, Petro ait: Vade retro poſt me, id eſt, ut exemplo ſe paſſionis ſequatur. In eum uero per quẽ opinio hæc ſuggerebatur conuerſus, adiecit: Satana ſcãdalum mihi es. Non enim conuenit exiſtimare, Petro ſatanæ nomen & offenſionem ſcandali deputari, poſt illa indultæ & beatitudinis & poteſtatis tanta præconia. Sed quia infidelitas omnis diaboli opus eſt, Petri reſponſione dominus offenſus, cum opprobrio nominis infidelitatis iſtius eſt deteſtatus autorem. *Abſit*

Tum Ieſus dixit diſcipulis ſuis: Si quis uult poſt me uenire, abneget ſe ipſum, & reliqua.) O beatum damnum, & iactura felix. Diteſcere nos dominus detrimento animæ & corporis uoluit, & eſſe ſui ſimiles hortatur, quia ipſe in figura dei conſtitutus, uſque ad mortem humilis & obediens factus, principatum poteſtatis totius quæ in deo eſt, accepit. Sequendus igitur eſt cruce aſſumpta, & paſſionis ſuæ ſi non ſorte, attamen uoluntate comitandus eſt. Quid enim prodeſt occupaſſe mundum, & toto terrenæ poteſtatis dominatu opibus ſeculi incubare, ſi perdenda anima, & ſuſcipiendum uitæ detrimentũ eſt? Quæ autem commutatio pro anima, cum fuerit amiſſa quæretur? Cum angelis enim Chriſtus aderit, reddens ſingulis ut merebuntur. Quid offeremus ad uitam? Præparatos credo æternarum opum futuris commercijs theſauros, ambitioſos dignitatum famæq; titulos, aut ueteres delegatę nobilitatis imagines? Neganda ſunt hæc omnia, ut melioribus abundemus, & contemptu uniuerſorum Chriſtus ſequendus eſt, & æternitas ſpiritualium, terrenorum damno eſt comparanda.

Vbi in monte cum Moyſe & Helia uidetur, & uox de cœlo auditur. Vbi puerũ lunaticum ſaluat. De credentium fide. De didrachma poſtulata, & ſtatere in ore piſcis inuento. Canon XVII

AMen amen dico uobis, quoniam ſunt quidam de adſtãtibus iſtis, qui mortem non guſtabunt, donec uideant filiũ hominis uenientem in regno ſuo &c.) Docet dominus & rebus & uerbis, & fidem ſpei noſtræ æqualiter ſermo atq; opus inſtruũt. Graue enim onus infirmitati humanæ impoſuerat, ut cum ſenſum uitę homines ex uiuendi affectu habere cœpiſſent, fructum eius qui præſens corporibus blandiebatur amitterẽt, negarentq́; ſe ſibi, id eſt, quod eſſe cœpiſſent, eſſe ſe nollent, cum ſenſus huius exordiũ ex affectu uoluntatis habuiſſent. Deinde opinionem ſpei ambiguæ incertæq́; ſequerentur, cum in his quæ præſentia haberentur, illecebræ gaudij blandientis exiſterent. Opus ergo erat ueri ac manifeſti exempli autoritate, ut contra uim ſenſumq́; iudicij optabile fieret præſentium damnum, lucro deinceps non ambiguo futurorum. Igitur poſtq́; & tollendam crucem, & perdendam animã, & damno mundi commutandam uitæ æternitatem monuerat, conuerſus ad diſcipulos ait: quoſdam ex his futuros, qui guſtaturi mortẽ non eſſent, donec filium hominis in regni ſui gloria cõtuerentur. Ex conditione autem guſtatus, tenuem quandã fidelibus libationem mortis oſtendit. Itaq; uerba res ſequitur. Nam poſt ſex dies Petrus, Iacobus & Ioannes aſſumuntur ſeorſum, & in excelſo monte conſiſtunt, ipſiſq́; inſpectantibus dominus tranſfiguratur, & toto claritatis ſuæ habitu circũſplendet. Et in hoc quidem facti genere ſeruatur & ratio & numerus & exemplũ. Nam poſt dies ſex gloriæ dominicæ habitus oſtenditur, ſex milium ſcilicet annorũ temporibus euolutis, regni cœleſtis honor præfiguratur: tribuſq́; aſſumptis, de trium origine, Sem, Cham, Iaphet, futura electio populi oſtẽditur. Quòd aũt Moyſes & Helias ex omni ſanctorum numero aſſiſtunt, medius inter legem & prophetas Chriſtus in regno eſt. Cum his enim Iſraëlem, quibus teſtibus prædicatus eſt, iudicabit, ſimulq́; ut & humanis corporibus decreta eſſe reſurrectionis gloria doceretur, cum quando Moyſes cõſpicabilis adſtitiſſet, ipſe aũt dominus ſit niue ac ſole candidior, ſupra opinionẽ ſcilicet noſtram cœleſtis luminis ſplendore cõſpicuus. Petro aũt ut tria illic tabernacula fierent offerenti nihil reſpondetur. Nondũ enim ut in hac gloria cõſiſteretur erat tempus, ſed loquente adhuc eo, nubes eos candida inumbrauit, & diuinæ uirtutis ſpiritu ambiuntur. Hunc eſſe filiũ, hunc dilectũ, hunc complacitum, hunc audiendũ, uox de nube ſignificat, ut idoneus ipſe præceptorum talium autor eſſet, qui poſt ſeculi damnũ, poſt crucis uoluntatem, poſt obitum corporeum, regni cœleſtis gloriam ex mortuorum reſurrectione facti confirmaſſet exemplo. Territos deinde & conſternatos eleuauit, ut ſolum contue

contuerentur,quem medium conſtitiſſe inter Moyſen & Heliam uiderant. Ad futuri enim formã,atq; ad facti fidem Moyſes & Helias in monte conſtiterant. Silentium enim rerum geſtarum quas uiderant imperat, donec à mortuis reſurgeret. Hoc enim fidei pręmium reſeruabatur,ut honor redderetur his,apud quos non leuis ſola præceptorum autoritas reperiretur. Infirmos enim ſanauerat ad uocis auditum,ut cum eſſent ſpiritu ſancto repleti,tunc geſtorum ſpiritualiũ teſtes eſſent. Soliciti etiam de temporibus Heliæ requirunt,quibus reſpondit: Heliam eſſe uenturũ, & reſtituere uniuerſa,id eſt,reliquũ quod deprehenderit ex Iſraël ad cognitionem dei reuocaturum. Sed in uirtute ac ſpiritu Heliæ Ioannẽ ueniſſe ſignificat,in quo grauia quæq; atq; aſpera exercuiſſent,ut domini aduentũ prænuncians, paſſionem quoq; præcurreret & iniuriæ & uexationis exemplo. Et cum ueniſſet ad turbam,acceſſit ad eum homo genibus prouolutus dicens: Domine miſerere filio meo.) Reuerſo ad turbas domino,à patre genibus aduoluto puer offertur dæmoniacus,frequẽter & in aquã decidens,& in ignem; cui curationem afferre diſcipuli non potuerunt. Obiurgatis his, & increpato dæmone,ſanus puer factus eſt. Crediderunt quidem apoſtoli,ſed nondum erant perfectæ fidei. Nã domino in monte demorãte,& ipſis cum turbis reſidentibus,quidam tempore eorũ fidem relaxauerat, atq; idcirco ait:

Generatio incredibilis & peruerſa,quouſq; ero uobiſcũ?) Quia abſente ſe antiquæ infidelitatis conſuetudo ſubrepſerat. Docet igitur,eos nihil ſalutis afferre poſſe, qui medio euangeliorum & iterati aduentus ſui tempore à fide tanquam domino abſente deceſſerint. Deniq; quærentibus à ſe, quur dæmoniũ eijcere non potuiſſent,reſpondit, de inopia fidei effectum fuiſſe,ne poſſent, quæ ſi in illis tanquam granum ſinapis eſſet, monti huic ut à loco in locum tranſiret,cum efficiendi poteſtate præciperent. Sed iam de monte deceſſerat,& inter turbas hæc loquebatur. Itaq; & ſe granum ſinapis nuncupauit omniũ minimũ,& diabolũ montem cognominauit,quia in illo ſpirituales nequitiæ ſunt,cœleſteſq; uirtutes per eos eijciendas, & in altitudinem maris tanq; in profundũ inferni abijciendas, quos in hanc efficaciam ieiunium & oratio proſequentur. Tenebimus quoq; etiam eum ordinem,ut ſub diſcipulorum nomine phariſæorum & ſcribarũ perſona tractetur,quibus lex curãdum ut diſcipulis populum tanq; pater filium, cum dominus abeſſet obtulerit. Qui peccatis dominantibus, nunc in ignem iudicij decidebat, nunc in aquam diurnarum ſordium ſuarum conſuetudine mergebatur. Hi igitur nihil opis attulerunt, quia demorante Moyſe cum domino in monte,effecti fuerunt infideles, ut typica ratio impleretur. Diſcipuli mirantur ſe eijcere dęmonem nõ potuiſſe, cum omnis poteſtas non ſolum dæmonum fugandorum, uerum etiam mortuorum excitandorum eſſet indulta. Quia uero ultra cum his lex futura non eſſet,ait: Generatio

incredibilis & peruerſa(non enim ad eos quos ſanctificauerat, uidetur hęc loqui) quouſque, inquit, ero uobiſcum? Quia fidem non habentes,ipſam illam quam habebant,amiſſuri erant legem, quã fidem ſi in ſe habuiſſent, quia ipſe eſt granũ ſinapis,uerbi uirtute hoc peccatorum onus, & grauem infidelitatis molem ab eo qui offerebatur populo eieciſſent, tanq; in mare montem,ſic ad conuerſionem gentiũ & ſeculi tranſtuliſſent. Ipſis autem conuerſantibus in Galilæa,dixit Ieſus:Futurum eſt ut filius hominis tradatur in manus hominum.) Sequitur mœſtitia cognitionẽ paſſionis. Nondum enim ſacramentum ineundæ crucis,reſurrectionis uirtute fuerat reuelatum.Et cum ueniſſet Ieſus Capernaum, acceſſerũt qui didrachmam exigebant ad Petrum,dominus didrachmam ſoluere poſtulatur.) Hoc enim omni Iſraëli lex pro redemptione animæ & corporis conſtituerat in miniſterio templi ſeruientium. Sed lex,ut ſcimus, futurorum umbra eſt. Non enim æris preciũ deus deſiderabat,ut tam exigua impenſa criminibus corporis atq; animæ quædã redemptio concederetur. Vt igitur inſcriptos nos & profeſſos,& Chriſti nomine conſignatos offeramus in Chriſto, qui uerum dei templũ eſt,pro teſtimonio filij dei huius didrachmæ oblatio conſtituta eſt. Itaq; Petrum poſt conuentionẽ ſilentem tali ſermone pręuenit:

Ita dicit didrachma didrachme, quẽ admodũ aliâs hæc rheuma, niſi quòd ſuſpicor, librariorum hoc uitium eſſe. Itaq; mutauimus ſcripturam

Quid tibi uidetur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum aut cenſum? &c.) Nunquid ambiguũ eſt, filios regum tributis obnoxios non eſſe? Et quibus regni ueritas eſt,eos eſſe liberos à ſeruitute? Sed ſermo interius intendit. Poſtulatur didrachma à populo. Lex enim in eam fidem, quę per Chriſtum erat,reuelanda cõduditur. Ergo hæc eadem didrachma conſuetudine legis,tanquam ab homine poſcebatur à Chriſto, ſed ut oſtenderet,legi ſe non eſſe ſubiectum, & ut in ſe paternæ dignitatis gloriam conteſtaretur,terreni priuilegij poſuit exemplum,cenſu aut tributis regum filios non teneri,potiusq; ſe redemptorem animæ noſtræ corporisq; eſſe,quàm in redemptionem ſui aliquid poſtulandum, quia regis filium extra communionem oporteret eſſe reliquorum. Scandalo igitur præſtat ut ſoluat, cæterum debito legis eſt liber. Dehinc ſub rerum præſentium effectu, & ſignificantiam legis, & conſtantiam euangelicæ libertatis expoſuit, ut cognoſci promptum eſſet, quid didrachma præfiguraret in lege. Ire Petrus iubetur ad mare,hamumq; mittere, & primi piſcis aſcendentis os requirere,repertumq; in eo ſtaterem pro ſe ac domino offerre. Didrachmam dominus poſtulatur,id eſt,denarios duos,quur ſtaterem Petrus offerret: deinde cum primum piſcem admonetur inquirere, aſcenſuri oſtenduntur & plures. Nunquid etiam natura piſciũ ferret, ut in littore fortuito repertum ſtaterem ore potius contineret, non intra uiſcera conderet? Subeſt igitur efficiendis præſentibus rebus ratio interior. Deſtinatus enim ad prædicationem Petrus,& piſcator hominum factus, doctrinæ hamum miſit in ſe-

culo

culo, quo appoſiti cibi dulcedine uagos ex eo fluctuantesq́ protraheret. Huic adhæſit beatus ille primus martyr à domino, qui ore ſuo quadrigeminum denarium cōtinebat, id eſt, euangelici numeri unitate, dei gloriam, dominumq́ Chriſtum in paſſione contuens prædicabat. Stephanus igitur primus aſcendit. Stephanus ſtaterem ore continuit, in quo etiam didrachma nouæ prædicationis, tanquam duo denarij, habebatur: hoc lex præfigurabat, huius ueritatis umbram tanquam corporis imaginem circumferebat. Hæc redemptio animæ & corporis deſignabatur, ideoq́ ait: Da pro me & te. Quia iam talis non didrachma, ſed ſtater, & pro Chriſto erat & pro Chriſti prædicatione ſoluendus.

De infantibus inhibitis. De humilitate eorum aſſumenda. De manu & pede & oculo eruendo. De oue perdita. De corripiēdis fratribus, ſecreto primum, tum duobus teſtibus, poſtremo eccleſia præſente. Et quod ſemper ignoſcendum. Qui conſeruum ſuum remiſſo ſibi à domino debito ſuffocauit. Canon XVIII

IN illa die acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes: Quiſputas maior eſt in regno cœlorū? & reliqua.) Non niſi reuerſos in naturam puerorum introire regnum cœlorum dominus docet, id eſt, per ſimplicitatem puerilem uitia corporum noſtrorum animæq́ reuocanda. Pueros autem credētes omnes per*audientium fidem nuncupauit. Hi enim patrem ſequuntur, matrem amant, proximo uelle malum neſciunt, curam opum negligunt, non inſoleſcunt, non oderūt, non mentiuntur, dictis credunt, & quod audiunt, uerū habent. Et hæc omnium affectionum aſſumpta nobis & conſuetudo & uoluntas cœlorū iter peruium pręſtat. Reuertendum igitur eſt ad ſimplicitatem infantium, quia in ea collocati ſpeciem humilitatis dominicæ circumferemus. Si qui autem in Chriſti nomine tales receperint, Chriſti recepti præmium conſequētur. Qui autem ſcandalizauerit unum de puſillis iſtis, id eſt, qui offendiculum tentationis intulerit, expedit ei ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Tot tantæq́ res non ocioſe comparatæ ſunt, & mola, & aſinaria, & cum ea in mari mergendus, & hoc ei expediens. Communi omnium ſenſu quod expedit, utile eſt. Quid ergo utilitatis eſt, mola aſinaria collo ſuſpenſa demergi? Mors enim tam grauis proficiet ad pœnam, & neſcio quomodo erit utile, id expetere, quod ultimum ſit malorum. Quid ergo ſentiri oporteat, quærendū eſt. Molæ opus labor eſt cæcitatis, nam clauſis iumentorū oculis aguntur in gyrū. Et ſub aſini quidē nomine frequenter gentes cognominatas reperimus. Igitur gentes quod agunt, neſciunt, & in uitæ ſuæ opere detentæ, cæci laboris ignorantia continentur. Iudæis autem ſcientiæ iter in lege pręſtratum eſt, qui ſi Chriſti apoſtolos ſcandalizauerint, rectius illigata collo mola aſinaria demerſi in mari

Al. *audientia

fuiſſent,id eſt,gentium labore depreſſi,in ignorantia ſeculi demorarentur, quia illis tolerabilius fuerit neſciſſe Chriſtũ, quàm iſtis prophetatum non recepiſſe. Væ huic mundo ab ſcandalis.Neceſſe eſt enim uenire ſcandala,ueruntamen uæ homini illi per quem ſcandalũ uenit.) Humilitas paſſionis ſcandalum mundo eſt.In hoc enim maxime ignorãtia detinetur humana,quòd ſub deformitate crucis æternæ gloriæ dominũ noluit accipere. Et quid mundo tam periculoſum,ꝙ non recepiſſe Chriſtũ? Veruntamen ſub hominis nuncupatione,autorem ſcandali huius Iudaicũ populum deſignat,per quem omne hoc mundo periculũ comparatur,ut Chriſtũ in paſſione abnegent,quẽ lex & prophetæ paſſibilem prædicauerunt.Ideo uero neceſſe eſſe ait uenire ſcandala,quia ad ſacramentũ reddendę nobis æternitatis,omnis in eo paſſionis humilitas eſſet explẽda.Superius aũt in abſcindendis manu uel pede,propinquitatũ contineri nomina expoſuimus, atq; ideo cognationem generis Iſraelitæ relinquendam, ueluti quadam membrorum reciſione ſignificat, quia per eum mundo ſcandala comparentur.

Videte ne contemnatis unũ de puſillis iſtis,qui credũt in me.) Arctiſſimum uinculum mutui amoris impoſuit ad eos præcipue, qui uere in domino crediſiſſent.Puſillorum enim angeli quotidie deum uident, quia filius hominis uenit ſaluare quæ perdita ſunt.Ergo & filius hominis ſaluat,& deum angeli uident,& angeli puſillorũ præſunt fideliũ orationibus. Præeſſe angelos abſoluta autoritas eſt. Saluatorũ igitur per Chriſtum orationes angeli quotidie deo offerunt.Ergo periculoſe ille cõtemnitur, cuius deſideria ac poſtulationes ad æternũ & inuiſibilem deum ambitioſo angelorum famulatu ac miniſterio peruehuntur.Atq; ut ingentẽ eſſe in cœlis lætitiam reditu humanæ ſalutis oſtenderet, comparationis poſuit exemplum, eius qui oues nonagintanouem in montibus reliquiſſet,& erranté unam requiſiſſet,qua inuenta plus gaudij ſit, ꝙ habebatur in nonagintanouem conſeruatione lætitiæ. Ouis una homo intelligendus eſt, & ſub homine uno uniuerſitas ſentienda eſt, ſed in unius Adæ errore omne hominum genus aberrauit.Ergo nonagintanouem non errantes, multitudo angelorũ cœleſtium opinãda eſt,quibus in cœlo eſt lætitia & cura ſalutis humanę.Igitur & quærens hominẽ Chriſtus eſt,& nonagintanouẽ relicti,cœleſtis gloriæ multitudo eſt, cui cũ maximo gaudio errans homo in domini corpore eſt relatus.Merito igitur hic numerus per literam & Abrahæ additur, & conſummatur in Sara.Ex Abram enim Abraham nuncupatur,& ex Sarai Sara accepit nomen. In uno enim Abrahã omnes ſumus,& per nos qui unũ omnes ſumus,cœleſtis eccleſiæ numerus explendus eſt, atq; ideo & creatura omnis reuelationem filiorum dei expectat.Ideo congemiſcit & dolet, ut numerus qui per Alpha Abrahæ additus eſt, & qui in Rho conſummatus in Sara eſt, ad cœleſtem conſtitutionẽ incremento credentium impleatur.

Quòd

Quòd ſi peccauerit in te frater tuus, uade & corripe eum, & reliqua.) Eum ordinem continendæ charitatis nobis dominus impoſuit, quem ipſe in conſeruando Iſrael tenuerat. Iubet enim peccantem fratrem ab eo ſolo in quem peccauerit corripi atq; obiurgari. Ipſe enim ſacrificantem dijs alienis populum Iudaicum maieſtatis ſuæ aduentu, & toto præſentis poteſtatis terrore corripuit, tum quum idem populus dei propinquantis aduentum extra montem licet poſitus ferre non potuit inobedientiam, unũ atq; duos iuſſit adhiberi, ut in ore duûm teſtium fides uerbi ac ueritas maneat. Quia inſolenti Iſrael lex & prophetæ & Ioannes eſt miſſus, teſtibusq; iſtis ut peccare deſineret conuentus eſt. Tertio ipſo domini aduentu, tanquam cœtu eccleſiæ inſpectantis admonitus eſt, fruſtraq; habitis his obiurgationibus, publicani aut ethnici uilitate negligitur. Ad terrorem autem metus maximi, quo in præſens omnes continerentur, immobile ſeueritatis apoſtolicæ iudicium præmiſit, ut quos in terris ligauerint, id eſt, peccatorum nodis innexos reliquerint, & quos ſoluerint, confeſſione uidelicet ueniæ receperint in ſalutem, hi apoſtolicæ conditione ſententiæ in cœlis quoque aut ſoluti ſint, aut ligati. In tantum igitur humanę pacis ſtuduit concordiæ, ut unitatis merito omnia quæ à deo precanda ſint, impetranda eſſe confirmet. Et ubi duo atque tres pari ſpiritu ac uoluntate collecti ſint, ibi ſe medium eorum polliceatur futurum. Ipſe enim qui pax atque charitas eſt, ſedem atque habitationem in bonis & pacificis uoluntatibus collocauit.

Quærenti deinde Petro an peccanti in ſe fratri ſepties remitteret, reſpondit: Non uſq; ſepties, ſed uſq; ſeptuagies ſepties.) Omnimodo ad ſimilitudinem nos humilitatis ac bonitatis ſuæ inſtruit, & molliendis ac frangendis turbidorum motuum noſtrorum aculeis, placabilitatis ſuæ confirmat exemplo, quippe peccatorum omnium ueniam per fidem tribuens. Neq; enim naturæ noſtræ uitia indulgentiam merebantur. Ergo uenia omnis ex eo eſt, cum etiam ea quæ in ſe ſint peccata poſt reditum confeſſionis indulgeat. Soluenda quidem per Cain pœna in ſeptuplum conſtituta eſt, ſed peccatum illud in hominem eſt. In Abel enim fratrem peccatum uſque ad necem fuerat, ſed in Lamech ſupplicium uſq; ad ſeptuagies ſepties eſt conſtitutum, & in eo (quantum exiſtimamus) conſtituta in autores dominicæ paſſionis eſt eius pœna. Sed dominus per confeſſionem credentium huius criminis ueniã largitur, id eſt, per baptiſmi munus obtrectatoribus ac perſecutoribus gratiam ſalutis indulget, quanto magis oportere oſtendit ſine modo ac numero ueniam à nobis eſſe reddendã, nec cogitandum quoties remittamus? Sed ut iraſci his qui in nos peccant, quoties iraſcendi neceſſitas extiterit deſinamus, quæ utiq; ueniæ aſſiduitas docet, nullum omnium omnino penes nos iræ tempus eſſe oportere, quando omnium omnino peccaminum ueniam deus nobis ſuo potius munere quàm noſtro merito largiatur.

largiatur. Neq; enim enim fas eſt,nos ex præſcrito legis dandæ ueniæ numero concludi,cum per euangelij gratiam ſine modo nobis à deo fuerit indulta. Quin etiam ad perfectæ bonitatis affectum comparationis poſuit exemplum,in * qua ſeruo unde redderet non habenti omne dominus debitum relaxauit,conſeruoq; ſuo ſeruus ille exiguum, quod ſibi debebatur extorquens, per hoc uoluntatis ſuæ uitium donum munificentiæ domini & libertatis amiſit.Abſoluta autem comparationis eius eſt ratio, atque ab ipſo domino omnis expoſita eſt.

Alś * quo

De tranſitu Ieſu in Galilæam.Et quòd non liceat uxorem dimittere. De eunuchis. De infantibus inhibitis. Diuitem difficile introire in regnum cœlorum. Canon XIX

ET factum eſt cum locutus eſſet ſermones iſtos Ieſus tranſtulit ſe in Galilæam, & uenit in fines Iudææ &c.) Galilæos in Iudææ finibus curat, poterat nanq; ægrotorum turbas non fatigare, & intra ipſam Galilæam opem ferre debilibus, ſed typica ratio etiam locorum erat explenda priuilegijs,ut peccata gentium in eam ueniã quæ Iudææ parabatur admitteret. Tunc acceſſerunt ad eum phariſæi tentãtes eum & dicentes: Si licet homini dimittere uxorem ſuam quacunq; ex cauſa?) In eo ſermone qui de uxore & de repudio eſt, occurrit illud,aliter ſcriptum eſſe in Geneſi, quàm nunc in præſens dominus ſit locutus.Illic enim ſub uerbis Adæ res omnis refertur, hic dominus indicat ab eo, qui & hominem figurauerit & mulierẽ fecerit, omnia illa dicta eſſe. Sed nos ſecuti apoſtolicam autoritatem, qui hoc myſterium grande eſſe profeſſus ſit,ſe autem in Chriſto atq; in eccleſia accipere,locum hunc ſicuti eſt intactum relinquamus. Admonemus tamem legentem, ut quotieſcunq; de hac eadem quæſtione ſe conſulat,uerborũ uirtutes,& quibus dominus reſponderit, & quibus diſcipuli uſi ſint,diligẽter aduertat. Pauli autem apoſtoli de hoc affectum uel ſilentis, uel interdum ſub alijs locis tractantis expendat. Nobis circa eunuchos ſermo ſit & uoluntas. Et in uno poſuit naturam,in altero neceſſitatem,& in tertio uoluntatem.Naturam in eo qui ita naſcitur, neceſſitatem in eo qui ita factus eſt, uoluntatem in illo qui ſpe regni cœleſtis talis eſſe decreuerit,cui nos ſimiles effici, ſi tamẽ poſſimus,admonuit. Tunc oblati ſunt ei infantes, ut manus his imponeret & oraret. Diſcipuli autem prohibebant eos, & reliqua.) Nouum eſt diſcipulos prohibuiſſe, ne infantes ad Chriſtum accederent, qui offerebantur ut ſuper eos manum imponeret & oraret. Res Euangelica, ut diximus, inter præſentis & futuri effectum medium utrique rei & congruam rationem temperauit,ut his quæ efficiebantur futuri ſpecies adhæreret. Infantes quidem uere oblati ſunt,ſed & uere inhibiti ſunt,ſed hi gentium forma ſunt, quibus per fidem & auditum ſalus redditur. Verum ex affectu

primum

primum ſaluandi Iſraël à diſcipulis inhibentur accedere. Inhibēdi quidem uoluntas placabilitati apoſtolicæ non conuenit, ſed typicam conſummationem prohibendorũ infantium ſubregit inſtinctus, quos dominus ait: non oportere prohiberi, quia talium ſit regnum cœlorum. Munus enim & donum ſpiritus ſancti per impoſitionem manus & precationem ceſſante legis opere erat gentibus largiendum. Et ecce unus acceſſit ad eum, & ait illi: Magiſter, quid boni faciam, ut habeam uitam æternam? & reliqua.) Opportune poſt ſermonem ſuperiorem, quo & infantes inhibiti ſunt, & talium regnũ cœlorum eſſe reſponſum eſt, ſuccedit hic iuuenis requirens quibuſnam bonis operibus uitam æternam habere poſſet. Iuuenis iſte & interrogauit, & inſolens fuit, & rurſum mœſtus eſt factus, resq; omnes quæ ſcriptæ ſunt, geſtæ factæq; ſunt, ſed admonuimus ea quæ ſub deo agebantur præſentium effectibus conſequentium formam prætuliſſe, atq; ita ſemper in ſcripturis cœleſtibus ſermonem omnem temperatum fuiſſe, ut non minus his quæ gerebantur, quàm eorum quæ gerenda eſſent, ſimilitudini conueniret. Iuuenis hic nanq; formā Iudaici populi habet, & in lege inſolentis, & nihil præter præcepta Moyſi ſpei expectantis à Chriſto, cui dominus in reſponſione ipſa ſeueritatē iudicij ex ſe futuri proteſtatus eſt dicens: Quid me uocas bonum? Is enim cui neceſſe ſit impia & iniqua punire nomine bonitatis abſtinuit, ſoli hoc nomen deo patri reſeruās, qui ſe iudicem dando officio ſeueritatis exuerit, nō quòd bonus & ipſe nō eſſet, ſed quòd congrua in eum ſeueritate iudex eſſet futurus. Hunc igitur ex lege inſolentem, ſolicitum de ſalute remittit ad legem, ut in ea ipſa, in qua gloriaretur intelligeret, nihil ſe exinde recti operis feciſſe. Verbis enim legis ei dominus reſpondit. Sed adoleſcens tanquam populus inſolens & glorians in lege confidit, cui tamen obſecutus ex nullo eſt. Iuſſus enim fuerat, non occidere prophetas, interfecerat. Non mœchari, hic corruptelam fidei & legi adulterium intulerat, & dijs alienis adorauerat. Non furari, hic antequam libertatem credendi in fide Chriſtus redderet, furto legis præcepta diſſoluit. Non falſum teſtem fieri, hic Chriſtum negauit ex mortuis. Patrem & matrem iuſſus eſt honorare, hic ipſe ſe à dei patris atq; ab eccleſiæ matris familia abdicauit. Proximum tanquam ſe amare præceptus eſt, hic Chriſtum, qui omnium noſtrum corpus aſſumpſit, & unicuiq; noſtrum aſſumpti corporis cōditione factus eſt proximus, uſq; in pœnā crucis perſecutus eſt. Vt igitur his depoſitis egreſſus omnibus uitrjs in legem reuerteretur eſt iuſſus. Sed reſpondit hæc omnia feciſſe ſe à iuuentute ſua, & quærit quid adhuc ſibi reſtet. Sed, ut diximus, neq; ſuperiora illa egerat atq; remittitur, & in ipſis glorians tanq; cōſummatus hæc loquitur. Cui dominus reſpondit: Vendenda omnia bona ſua eſſe, & danda pauperibus, & tunc eum futurum eſſe perfectum, habiturumq; theſaurum in cœlis. Reſpondetur Oro tibi

his

his quidem iuueni pulcherrimo illo ac maxime utili relinquendi ſeculi præcepto,quo iactura terrenæ ſubſtantię cœlorum opes emendæ ſunt.Sed in eo quòd bona ſua uendere & dare pauperibus iubetur, confidentiam legis relinquere admonetur,& eam felici cõmercio mutare, & ut meminerit umbram in ea ueritatis eſſe, quæ deinceps pauperibus,id eſt,gentibus, ſit ſub ipſius ueritatis corpore diuidenda.Hæc autem neminem poſſe efficere,niſi qui ſequi cœperit Chriſtũ.Sed adoleſcens auditis his triſtis receſſit. Multam enim opulentiæ fiduciã habebat ex lege, atq; in eo etiam typicæ efficientiæ ratio ſeruata eſt,ut cum adoleſcentem hunc eſſe ſignificet, ipſe ſuperius dixerit, ab omni ſe iuuentute ſua præceptis his quæ habentur in lege ſeruiuiſſe,cum adoleſcentia infra iuuentutem ſit,& poſterior ætatis gradus non poſſit intra priores terminos cõtineri, ſed hoc ideo ut à iuuentute hoc ſeruiente,longũ iam in opere legis populi tempus oſtenderet. Dehinc dominus cognita adoleſcentis mœſtitudine,reſpondit: Difficile diuitẽ uenturum in regnum cœlorum.) Diuitem ſe igitur iſrael (ut diximus) legis fiducia gloriatur,huic difficilis eſt aditus in cœlum,ueteres opes ſub Abrahę nomine inanis proſapiæ ambitione retinẽti.Quinetiam adiecit: Camelum facilius per foramen acus poſſe tranſire,quàm cœlorum regnum diuitem introire. Habere criminis non eſt, ſed modus in habendo retinendus eſt. Nam quomodo impertiendum eſt,quomodo communicãdum, ſi impertiendi & communicandi materia nõ relinquatur?Ergo nocenter magis habere,quàm illud ipſum habere ſit crimen. Sed periculoſa cura eſt uelle diteſcere, & graue onus innocentia ſubit incrementis opum occupata. Rem enim ſeculi famulatus dei non ſine ſeculi iſtius uitijs aſſequetur. Hinc difficile eſt diuitem regnum cœlorum adire.Atq; etiam quia uti plures his quę habent recte poſſent,ea in ſermone domini ratio ſeruata eſt,ut non abſolute regnum cœlorum nemo introire poſſit, ſed intelligi poſſet futurorum raritas ex difficultate. Hæc quidem ad ſimplicis ſenſus intelligentiam pertinent.Verum eodem curſu interioris cauſę ordo retinendus eſt.Adoleſcens (ut diximus) inſolens,ubi iacturã legis facere præcipitur, mœſtus & triſtis eſt.Eſt autem huic populo crux & paſſio ſcandalum, & idcirco ipſi nihil ſalutis ex ea eſt,ſed gloriatur in lege,& cohæredes gentes aſpernatur,& tranſire in euangelicam libertatem recuſat, atq; ideo difficile regnum cœlorum introibit.Pauci enim eorum & iuxta multitudinem gentium,admodum rari erant credituri,& difficile præduratam in lege uoluntatem ad prædicationem euangelicæ humilitatis inflecterent. Sed facilius camelus per foramen acus tranſibit.Non cõuenit camelo cum acus foramine, neq; in anguſtijs cauernæ exiguiſſimæ recipi poterit beluæ ingentis informitas. Sed in primordio libri ſub ueſtitu Ioannis in camelo gentes ſignificari admonuimus.Pecus enim hoc uerberibus obedit,metu cõtinetur,ieiunij patiens eſt,

& oneri

& oneri ſuo quadam diſciplinę ratione ſuccumbit,cuius exemplo gentium immanitas ad obedientiam pręceptorum cœleſtium emollitur.Hęc igitur anguſtiſſimum iter regni cœleſtis introeunt. Acus ſcilicet quæ eſt uerbi noui prędicatio,per quam corporum uulnera aſſuuntur,& diſſuta ueſtium retexuntur, & mors ipſa compungitur. Ergo huius nouæ prædicationis hoc eſt iter,in quod facilius informitas gentium introibit, quàm opulentia diuitis,id eſt, gloriantis in lege.

De ſpe apoſtolorum. De nouiſſimis primis efficiendis. Vbi conducuntur operarij ad uineam. De filijs Zebedæi. De primo accubitu. De duobus cæcis ſecus uiam ſedentibus. Canon XX

AVditis itaq; iſtis diſcipuli admirantur & metuunt,dicentes:neminem poſſe ſaluari:Dominus reſpondit: hoc impoſſibile eſſe apud homines,poſſibile apud deum.Rurſum illi dictis domini hæc reddunt:Reliquiſſe ſe omnia,& cum ipſo eſſe.Quibus dominus, cũ ſederit in maieſtatis ſuæ ſede ſeſſuros ſuper ſedes duodecim,ac totidem tribus Iſrael iudicaturos ſpopondit: omnibusq; qui uniuerſa relinquerint propter nomen eius,fructum centupli præmij reſeruatum. Multos autem ex nouiſſimis primos futuros, & ex primis futuros nouiſſimos. Multa ſunt quæ non ſinunt nos ſimplici intellectu dicta Euangelica ſuſcipere.Interpoſitis enim nonnullis rebus, quæ ex natura humani ſenſus ſibi contraria ſunt,rationem quęrere cœleſtis intelligentiæ admoneremur. Apoſtoli dicunt, & ſequi ſe Chriſtũ,& ſe omnia reliquiſſe. Quomodo igitur fiunt triſtes,& quomodo metuunt,dicentes: Saluũ eſſe neminem poſſe? Namq; & ab alijs fieri poterat,ſiquid feciſſent ipſi:deinde cum feciſſent, quare metus uel unde ſuſceptus eſt? Additur etiam in reſpoſione domini, hæc apud homines impoſſibilia, poſſibilia apud deũ. Nunquid apud hominem impoſſibilia erant,quę & apoſtoli feciſſe ſe gloriantur,& feciſſe eos dominus agnoſcit, & deinceps plures uſque ad martyrij beatitudinem eſſent omnia relicturi? Aut nunquid eſt deo quo egere poſſit,relictumq; ſit aliquid quod iactura rerum quas habeat ſit ſequendum,ut ſoli ipſi hoc facere poſſibile ſit? Omnis itaq; hic ſermo eſt ſpiritualis. Apoſtoli enim ſpiritualiter audientes,neminem ex lege poſſe ſaluari, cum ipſi etiamnum in lege eſſent. Nam uehemens eos amor legis fauorq; detinuit. Hi igitur nondum penitus Euangelici myſterij ueritate comperta, metuunt neminẽ ſaluum eſſe poſſe ſine lege. Quia omnem ſalutem etiamnum in lege conſtituunt, ſed dominus breui abſolutaq; ratione eorundem & ignorantiam & metum ſoluit,dicens:Hoc quidem impoſſibile eſt apud homines,poſſibile autem apud deũ. Quid enim Iudæo tam ſine effectu uidetur,quàm ut ab homine magis ſalutem expetat quàm ex lege? quàm ut in crucis ſcandalo legiſlatio,& teſtamentũ,& adoptio,& hæreditas negligatur? Quid autem

dei uirtuti tam poſſibile eſt, quàm ut per fidem ſaluet? ut per quam regeneret? ut per crucem uincat? ut per Euangelia adoptet? ut per reſurrectionem ex morte uiuificet? Quibus auditis apoſtoli cito credunt, ſeſeq; omnia reliquiſſe profitentur, ſed hanc eorum obedientiam cito dominus muneratur, omnem difficultatem ſuperioris quæſtionis abſoluens, cum dicit: Vos qui ſecuti me eſtis, in regeneratione iudicabitis duodecim tribus Iſrael. Secuti in regeneratione ſunt lauacro baptiſmi in fidei ſanctificatione, in adoptione hæreditatis, in reſurrectione ex mortuis. Hæc enim illa regeneratio eſt, quã apoſtoli ſunt ſecuti, quam lex indulgere non potuit, quæ eos ſuper duodecim thronos in iudicandis duodecim tribubus Iſrael, in duodecim patriarcharum gloria copulauit. Cæteris quoq; contemptu ſeculi ſe ſequentibus centeſimi fructus copiam pollicetur. Hic centeſimus fructus eſt, qui in centeſima oue cum cœleſti lætitia expletur. Hic centeſimus fructus eſt, quem perfectæ terræ ubertas cõſequetur, qui eccleſiæ honor iam in Saræ cognomento eſt deſtinatus, & iactura legis ac fide Euangelica promerendus eſt. Atq; ita ex nouiſſimis primos efficiendos, quia nouiſſimi efficiantur ex primis. Simile eſt regnum cœlorum homini patrifamiliâs, qui exiuit primo mane conducere operarios. Et reliqua.) Comparatio omnis per ſe abſoluta eſt, ſed perſonis diſtinguenda, & diſcernenda temporibus eſt. Patremfamiliâs hunc, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum exiſtimari neceſſe eſt, qui totius humani generis curam habens, omni tempore uniuerſos ad culturam legis uocauerit. Vineam uero, legis ipſius opus & obedientiam, denarium autem, obedientiæ ipſius præmium ſignificare intelligemus. Et de denario iam ſuperius tractauimus. De uinea uero opportunius in conſequentibus rationem afferemus. Forum autem pro ſeculo accipi res ipſa admonet æquabili turbis hominum calumniarum iniuriarumq; contentionibus, & diuerſorum negociorum difficultatibus ſemper tumultuoſis. In prima igitur hora tempus conſtitutum teſtamenti ad Noe ex matutini ſignificatione noſcendum eſt, tertia autem hora ad Abraham, ſexta ad Moyſen, nona ad Dauid & prophetas. Totidem enim teſtamenta humani generis conſtituta per ſingulos reperiuntur. Quòd eiuſdem ad forum enumeratur egreſſus, in duodecima autem hora corporei aduentus tempus oſtendit. Nam ex omni numero qui ſpacio præſentis ſeculi cõſtitutus in eandẽ rationem conuenit, ortus eius ex Maria, inquam, duodecimæ horę tempus ex die eſt. Diuiſione enim per quingentenum numerum facta in omne ſex milium annorum ſumma, tempus corporei ortus eius undecimo diuiſionis totius calculo ſupputatur. Et quidem diuerſus ad duodecimæ horæ operarios ſermo eſt. Primis enim, ſed & cæteris dictum eſt: ite ad uineam, merces tamen denarij cum primo eſt conſtituta. Nam cæteris iuſtæ ſolutionis promiſſa ſpes eſt. Nouiſſimis uero dicitur, quid hic ſtatis? Quia quamuis ad

Iſrael

Iſrael lata lex fuerat,uoluntas tamen gentium nō excludebatur à lege. Qui reſponderunt: Nemo nos conduxit. Debitum namq; erat per orbem terrarum Euangelium prædicari, & gentes fidei iuſtificatione ſaluari. Hi igitur mittuntur ad uineam, & cum ſero eſſe cœpiſſet, donum conſtitutæ in totius diei labore mercedis, primi operarij hora ueſperis conſequuntur. Merces quidem ex dono nulla eſt, quia debetur ex opere, ſed gratuitam deus omnibus ex fidei iuſtificatione donauit. Verum ſecundum inſolentiam populi iam ſub Moyſe contumacis,hinc murmur operantium eſt,hinc gratuitæ mercedis inuidia eſt, quòd ſine longi laboris difficultate & ſub æſtus nomine non longo in eos Zabolici inſtinctus calore flagrante idem præmiū redhibeatur operantibus, ſed ideo quod apud homines impoſſibile eſt, poſſibile eſt apud deum, mercedem legis optime & inculpabiliter cuſtoditæ donum gratiæ per fidem credentibus primis ex nouiſſimis largiatur. Et aſcendens Ieſus Hieroſolymam aſſumpſit duodecim diſcipulos,& ait illis: Ecce aſcendimus Hieroſolymam.& reliqua.) Iam ſine ſcandalo audituris apoſtolis ſacramentum crucis dominus exponit. Denique nulla hunc ſermonem mœſtitia conſequitur. Confirmati ſcilicet ſuperiore ſermone per fidem crucis nouiſſimos primos futuros, diuitibus autem, id eſt, confidentibus legi,in eandem crucem ſcandalizantibus inuium iter ad regnum cœlorum futurum. Tunc acceſſit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filijs ſuis. & reliqua.) Non ſine aliquo momento rerum ita effectum fuiſſe exiſtimandum eſt, ut mater filiorum Zebedæi dominum deprecaretur. Nunquid & filijs petendi familiaritas non erat? Sed erat geſtorum effectibus prophetandum. Apoſtoli quidem iam ex lege crediderant, quæ eos in fidem Euangelicam nutriuerat. Itaq; in matre filiorum Zebedæi lex intelligetur,quæ confidentia priuilegij ſui pro credentibus ex ſe populis deprecatur. Quæ quia ſuperius audierat primos nouiſſimos,& nouiſſimos primos futuros, deferri filijs ſuis orat, ut in domini regno unus ad dexteram eius ſedeat,alter ad ſiniſtrā. Cui dominus reſpondit,neſcire eam quid oret. Nihil quidem de gloria apoſtolorum ambigebatur,& iudicaturos eos ſermo ſuperior expoſuit, deniq; in medio ſermone an calicem ſuū poſſent bibere interrogat. Non utiq; de communis poculi genere loquebatur. Neq; enim labor eſt bibere de calice, ſed ille de calice ſacramenti paſſionis interrogat. At illi qui iam martyrij libertatem cōſtantiamq; retinebant, bibituros ſe pollicentur. Dominus collaudans eorum fidem,ait: martyrio quidem eos ſecum compati poſſe, ſed læuæ eius ac dexteræ aſſidere alijs à deo patre fuiſſe diſpoſitum. Et quidem,quantū arbitramur, ita honor iſte alijs eſt reſeruatus,quod tamen nec apoſtoli ab eo erunt alieni,qui in duodecim patriarcharum ſede conſidentes, Iſraelem iudicabunt. Et quantum ſentire ex ipſis Euangelijs licet,in regno cœlorum Moyſes & Helias aſſidebunt.

bunt. Nam cum ſpopondiſſet dominus uiſuros quoſdam de apoſtolis antequam mortem guſtarent, filium hominis uenientem in regno ſuo, aſſumptis Petro & Iacobo & Ioanne, apparuit cum gloriæ ſuæ habitu Moyſe & Helia in monte comitantibus. Et hos quidem eoſdem prophetas duos prę uenientes aduentum eius intelligimus, quos Apocalypſis Ioannis ab antichriſto perimendos eſſe dicit, licet uarie uel de Enoch, uel de Hieremia, plurimorum extiterint opiniones, quòd alterum eorũ ſicut Heliam mori oporteat. Sed nõ põſſimus ueritatis fidem, quam dominus tribus ſuperioribus teſtibus reuelauit, ſenſus noſtri opinione corrumpere, neque alios uenturos exiſtimare, quàm qui ad ſponſionem fidei ueniſſe conſpecti ſunt. Et quanquam ultra Euangelicam ueritatem non neceſſe ſit opinari, tamen ſi quis conditionem & mortis & ſepulchri Moyſi diligenter aduerterit, & ſecretarum ſcripturarum, ſecundum apoſtoli autoritatem, cognitionem adeptus ſit, intelliget omnia ita eſſe tractata, ut Moyſes potuerit iam uideri. Et hæc quidem inſtruendi eam ſint dicta. Cæterum ut ratio ſpiritualis intelligentiæ plena eſſet, pro duobus dominum mater orauit. Duæ enim ſunt uocationes ex Iſrael, una diſcipulorum Ioannis, altera apoſtolorum & phariſęorum. Nam poſt paſſionem Ioannis ſuperius legimus diſcipulos eius ad dominum tranſiſſe. Ideo igitur pro duobus oratur, quia Euangelio Chriſti hæ uocationes geminę crediderunt. Poſt hæc igitur decem diſcipuli contriſtati ſunt de fratribus duobus. Verum ipſorum duûm diſcipulorum nulla mœſtitia eſt. Hoc ratio non patitur ut alterius contumelia alius fiat mœſtus, certe etiam pro ſe decem mœſti eſſe potuiſſent. ſub duorum enim nominibus negatum hoc omnibus uidebatur. Sed typicus ordo ſeruatus eſt. Apoſtoli de ſe certi erant, ideo ſolũ mœſti ſunt de duobus, quia etiam his duabus uocationibus, quæ ex lege ſunt, cõſortium gloriæ huius optabant. Ita enim rationem futuri & præſentis ſermo moderatur, ut non de ſe, neq; decem, neque duo ſoliciti ſcriberentur, & in decem ſolicitudine de duobus præſentis negocij efficientiæ obtemperaretur. Volens igitur dominus proprietatem iſtius præfigurationis oſtendere, atq; hanc præſumptionem eos qui erãt ex lege uenturi, de prærogatiua Iſraelitici nominis uelle præſumere, docet principatum ab his, non modo gentium capeſſendum, ſed miniſtros & ſeruientes, & non eos quibus miniſtratum ſit ad gloriam honoris maximi aduocandos, exemplo ſcilicet patriarcharum & prophetarum qui ſeruierint, exemplo etiam apoſtolorũ qui miniſtrauerint, exemplo etiam domini qui animam ſuam pro redemptione noſtræ ſalutis impenderit. Ad gloriam autem humilitatis iſtius cœnæ eos & conuiuij modo inſtruit, monens in locis eminentioribus accubari non oportere, ne fortè eo adueniente qui clarior eſt, per dominum cœnæ occupato loco concedendi contumelia admonitus decedat. Porrò autem ſi in humilibus accubuerit, aduenientibus

entibus humilioribus,ad gloriam loci celſioris accedet, atq; ita non præſumere aliquid honoris decet,ſed humilitatis operibus promereri. Et egredientibus illis ab Hiericho ſecuta eſt eum turba multa, & ecce duo cæci ſedentes ſuper uiam audierunt quòd Ieſus tranſit.&c.) Superius per figuram duorũ filiorũ Zebedæi de Iſraelita populo tractatũ eſt, qui ex ſemine Sem erat ortus. Cõpetenter igitur cęci duo uiam obſident,populi uidelicet gentium duo ex Cham & Iaphet procreati,egreſſus & iter eius obſeruant, ſibiq́ꝫ cæcis uiſum reddi deprecantur. Denique eos turba obiurgat cur clament,& ut ſileant increpant, non quòd ſilentium cauſa honoris exigerent, ſed acerbe à cæcis audiunt quòd negabant dominum eſſe Dauid filium. Illuminatis enim cæcorum mentibus deus in homine prædicabatur, ut uerũ eſſet quod à domino dictũ eſt: In iudicio mundi huius ueni,ut qui uident nõ uideant,cæci uero reſpiciant. At illi magis clamabãt, & demorante legis populo uehementiorẽ fidei ſuæ proteſtantur calorem. Sed dominus miſeretur,& quid uolũt requirit,illi uero aperiri oculos ſuos precantur. Quibus miſertus oculos contigit,& uiſum cognoſcendi dei reddidit. Atq; ut typus crediturarum gentium*explicetur,cœleſtis gratiæ cognitione præcepta qui cæci fuerant uidentes dominum ſunt ſecuti. *Aliâs* expleretur*

De aſina & pullo eius. De eiectis è templo nummularijs. De ficu maledicta. De duobus filijs ad uineam miſſis. De publicanis & meretricibus.
Canon XXI

TVnc Ieſus miſit duos ex diſcipulis ſuis, dicens: Ite in caſtellum quod contra uos eſt.&c.) Duo diſcipuli ad uicum mittuntur, ut aſinam ligatam cum pullo eius abſoluãt atq; ad Chriſtum perducant. Et ſi quis interroget cur ita fiat,reſpondeant domino neceſſarios,ac ſtatim emittendos. Poſt ſuperiorem ſermonẽ quo in duobus filijs Zebedæi duplicem ex Iſrael uocationem ſignificatam meminimus, competenter nunc duo diſcipuli ad ſoluendam aſinam & pullum deſtinantur. Quia duplex erat ex gentibus plebis uocatio conſecutura. Erant enim atq; ſunt Samaritæ profecti quondam per ſeceſſionẽ ex lege,& ſub quadam obſeruantiæ ſuæ conſuetudine ſeruientes. Erant etiam gentes indomitæ & feroces. Igitur duo mittuntur ut ſoluant ligatos & obſtrictos,& erroris atq; ignorantiæ uinculis præpeditos. Et mittuntur extra Hieruſalẽ. Extra eam enim hæ duæ uocationes habebantur. Cæterũ mater filiorum Zebedæi intra Hieruſalem dominum orauit. Duabus enim uocationibus Iſrael uel per apoſtolos uel per Ioannem ex lege ſaluatur. Verum adæque per Philippum Samaria credidit. Per Petrum autem Cornelius Chriſto tanquam primitię gentiũ adductus eſt. Quòd autem inſtruuntur,ut quærenti reſpondeant domino neceſſarios & mox emittendos, id eſt,eoſipſos genti ſuæ prędicatores fidei Euangelicæ eſſe reddendos. Impleta igitur eſt

prophetia,quę inuectum aſina & pullo nouo dominum uenturum in Hię ruſalem nunciabat. Sed geſtorum effectibus prophetatum. Aſina namq; de uico ſoluitur atq; exhibetur, Samaria uidelicet alieno & peregrino obſeſſa dominatu per apoſtolos ſoluitur,& domino ſuo redditur. Pullum uero idem dominus aſcendit nouellum,cõtumacem,durum, atq; hæc omnia gentilis ignorantiæ uitia domantur, & tot animorum ferocitates uecto deo fractæ ſunt. Omnis autem hæc ſpecies futuri ordinem tenet,& parabolicis ſignificationibus,rerumq; præſentiũ conditionibus futuri forma præmittitur. Erit enim dominus in claritatis ſuæ aduentu gentes poſſidens,earumq; mentibus tanquam uictor inſidens toto comitatus ſui agmine prædicabitur,patriarcharum,prophetarum atq; apoſtolorum. Nam gloriam ſuam in ueſtimentis patriarcharũ domino ſubſternunt. Eorum enim & generationibus & nominibus & inſectationibus eſt dominus prophetatus, eiq; omni dignitatis ſuæ ornatu concedentes, ſeq; ſedili ſubſternentes doceant omnẽ gloriam ſuam præparationi dominici aduentus fuiſſe ſubſtratam. Illic etiam prophetę ueſtimenta ſua incedentis itineri ſubſternũt. Hãc enim uiam gentium uecturatum dominũ prædicauerunt,quiq; ſeculi amore poſtpoſito, mortibus ſe & lapidationibus offerendo ipſis quodammodo corporibus exuerint ad ingreſſum uiæ talis oblatis. Apoſtoli quoq; exciſarum arborum ramos poſt ueſtimenta ſubſternunt, ſed nulla in hoc eſt humani officij reuerentia. Rami enim incedentem impedirent, & implicitum iter facerent properantis ingreſſui: uerum explicatur omnis ratio prophetiæ,& futuri forma ſeruatur. Igitur infructuoſarũ arborum rami,id eſt, infidelium quondam gentiũ fructus per apoſtolos itineri domini ſubſternuntur,& ſaluatoris iuſtificantur ingreſſu,& per eos inceditur,& gratiſſimũ fit incedenti deo ex ramis infœcundæ radicis officium. Turba autem & præcedens & conſequens clamabat: Oſanna fili Dauid, benedictus qui uenit in nomine domini.) Sed crucifigendum quomodo turba collaudat, aut quomodo odium meruit ex fauore? Verum laudationis uerba redemptionis in eo exprimunt poteſtatem. Nam Oſanna Hebraico ſermone ſignificatur redemptio domus Dauid. Deinde Dauid filium nuncupant, in quo agnoſcerent regni æterni hæreditatem. Poſtremo benedictum in nomine domini uenientem confitentur. Atqui acclamandum ab his erat,crucifige blaſphemum, ſed peragunt formam futuri geſta præſentia, & compugnantibus licet eorum inter quos hæc gerebantur affectibus, quàmuis mox diuerſa eſſent conſecutura,rerum tamen cœleſtiũ fidem etiam inuitorum meditatur operatio. Commouetur deinde Hieroſolyma,rerum enim nouitas motum attonitis afferebat. Tempum uero introijt,id eſt,eccleſiam traditæ à ſe prædicationis ingreſſus,à qua primum omnia ſacerdotalis miniſterij uitia iure poteſtatis expellit. Reddenda enim ab omnibus gratuita tradide

Locus ab Hieronymo notatus,in quo lapſus eſt & Ambroſius

tradiderat,quæ gratuita fuerant conſecuti,quia neq; emi aliquid per corruptelam ſacerdotis aut uendi, libertas doni debebat admittere. Cathedras autem præcipue uendentium columbas euertit. Quæ porro dignitas eſt in nundinis columbarum, aut quod priuilegium in auium iſtarum commercijs reſeruatum eſt,ut uendentes eas honorem ſibi arrogent cathedrarum? Sed in omni loco admonemur, altius uerborum uirtutes in iſtiuſmodi ſignificationibus contuendas. In columba, ſecundum prophetiæ exempla, ſanctumſpiritum intelligimus,in cathedris ſacerdotum ſedes eſt. Ergo eorum qui ſanctiſpiritus donum uenale habent,cathedras euertit, quibus miniſterium à deo commiſſum, negociatio eſt, admonitionis eius commemorans autoritatem, quæ in propheta teneatur. Scriptum eſt enim: Domus mea domus orationis uocabitur, uos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum.Sed neque emere Iudæos in ſynagoga,neque uendere ſpiritumſanctum poſſe exiſtimandum eſt. Non enim habebant ut uendere poſſent, neque erat quod emere quis poſſet, ſed præfiguratio futurorum dictis præſentibus continetur, Eccleſiæ uitia in ipſo aduentu domini claritatis eſſe purganda. Infirmitates quoque cæcorum & claudorum curauit in templo, & publicas eius operationes fauor populi conſecutus eſt.Inuident autem puerorum clamoribus principes ſacerdotum,cumq; admonent cur iſta audiat. In redemptionem enim ueniſſe domus Dauid prædicabatur. Quibus reſpondit:Non legiſſe eos: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Ceſſantibus enim prudentium iudicijs, hanc ſibi à pueris atque infantibus, quorum ſit regnum cœlorum,confeſſionis gloriam præparatam, quia prudentes & principes ſeculi ſapientiam dei reprobauerint. Chriſtum autem regenerationis paruuli lactantesq; ſunt prædicaturi.

Et his dictis ciuitatem egreſſus reliquit eos,atq; in Bethania manſit)infidelem uidelicet ſynagogam deſerens, in eccleſia gentium demoratur.

Mane autẽ tranſiens in ciuitatem, eſurijt, & uidens arborem fici unam ſecus uiam,uenit ad eam.& reliqua.) Idem etiamnũ rerum cœleſtium ordo præmittitur. Nam in fico ſynagogæ poſitũ exemplum eſt. Dato enim pœnitentiæ ſpacio, uidelicet tempore quod inter paſſionem & reditum claritatis eſt medium ueniet, eſuriens plebis huius ſalutem, & inueniet infœcundam, folijs tantummodo ueſtitam,id eſt, uerbis inanibus gloriantem, ſed fructibus uacuam, operibus quippe bonis ſterilem, & expectantibus prouentibus nudam. Et quia pœnitendi tempus exceſſerit, in perpetuum ſententia iudicij cœleſtis areſcet.Et in eo quidem bonitatis dominicæ argumentum reperiemus. Nam ubi afferre uoluit procuratæ per ſe ſalutis exemplum,uirtutis ſuæ poteſtatem in humanis corporibus exercuit,ſpem futurorum & animæ ſalutem curis præſentium ægritudinum commendans. Nunc uero ubi in contumacibus formam ſeueritatis conſtituebat, futuri

ſpeciem damno arboris indicauit,ut infidelitatis periculum ſine detrimento eorum,in quorum redemptionem uenerat indicaretur. Admirantur uero diſcipuli,arborem in momento dicti ipſius aruiſſe,quia præſentis facti efficacia futuri imaginem præferebat. Cum enim in regno cœleſti aduenerit, in tempore ipſo aduentus eius infidelitatis Iudaicæ ſterilitatem æternæ damnationis ſententia cõſequetur. Quos dominus ſi fidem habuerint,nõ ſolum hæc,ſed & maiora eorum eos poſſe confirmat. Illi quidem iudicaturi erant Iſrael ſecundum antecedentes ſponſiones, ſed etiam ius omne in Zabulo,quem montem nuncupat,eſſent cõſecuturi. Ait enim ita: Si fidem habueritis,non ſolum de ficulnea facietis,ſed & ſi monti huic dixeritis: tolle,iacta te in mare,& fiet. O ingens fidei præmium,cuius merito in tantum poteſtas credentium extollitur,ut iudicaturi uniuerſos, pari ſeueritatis ſententia in damnatione ſeculi, zaboli celſitudinem montemq́ꝫ demergant. Contuendum autem eſt, qua ratione ſynagoga ficui arbori comparetur. Hæc namqꝫ arbor diſſimiliter à cæterarum arborum & natura & conditione floreſcit. Nam flos ei primus in pomis eſt, ſed nõ his quæ maturitatem ut emerſerint conſequentur. Groſſa enim hęc & communis uſus,& prophetica autoritas nuncupauit. Verum poſtea internæ fœcunditatis uirtute exuberante, eiuſdem ſpeciei atqꝫ formæ poma prorumpunt, quibus prorumpentibus iſta truduntur,& ſolutis quibus cõtinebantur radicibus decidunt, aliaq́ꝫ illa exeuntia uſqꝫ ad maturitatem fructuum prouehuntur, ſed de ſuperioribus illis,ſiquando inciderit ut in ſinu uirgularum ex ramulo eodem prodeuntium emerſerint, manent ſemper, & non ſicut groſſa cætera decidunt, ſed hærent ſola tantum, pomaq́ꝫ cætera maturitate præueniunt. Et hos pulcherrimos fructus arbor illa ex ſe dabit,qui cum groſſis cæteris promergentes, de medio utrarumqꝫ uirgularum clauiculo proferentur. Igitur ex cõditione arboris,propria & competens ſynagogæ ſimilitudo propoſita eſt. Primos enim populi fructus,quos ab exordio protulerat, groſſorũ amiſit exemplo,quia plebem eius inutilem, fidelis & pertinax, & uſque ad conſummationem temporum manens populus gentium protruſit. Verum tamen credentes primi ex Iſrael apoſtoli, & inter legem & Euangelia groſſorum modo inhærentes,cæteros reſurrectionis gloriæ tempore anteibũt. Et quidem iam in exordio Geneſis, in huius rei formam pudorem ſuum Adam atqꝫ Eua huius arboris folijs texerunt, cum ſeipſos ad aduentum domini uocantis occulerent. Quia ſynagoga infidelis, & legis mandata transgrediens, impudentiæ ſuæ fœditates & turpitudinum confuſionem infructuoſis eſſet uerborum uelamentis, tanquam ficus folijs contectura. Atqꝫ hæc quidem de natura arboris interiecta ſunt,ut comparationis proprietas intelligi poſſet. Reliquus itaqꝫ geſtorum ordo eſt contuendus. Phariſæi multa exinde uiderant in gentibus magis digna miraculis, ſed nunc

maxime

maxime ſoliciti ſunt, & interrogant in qua hæc faciat poteſtate. Res enim ſub præſentium geſtorum effectibus ingens futurorum complectebatur arcanum. Atque idcirco ex eo ſpecialiter interrogandi reperitur inſtinctus, ſub quo totius periculi præformatio proferebatur, dominus reſpondit, dicturum eſſe ſe in qua hæc faceret poteſtate, ſi modo illi interroganti ſibi reſpondiſſent, Ioannis baptiſma utrum de cælo, an ex hominibus putarent eſſe. At illi reſponſionis periculo cunctantur, cogitantes ſi de cœlo profeſſi eſſent, cófeſſione ſua ſe reos reprehendendos, cur cœleſtis teſtimonij autoritati nõ credidiſſent: ſi ex hominibus dixiſſent, turbas uerebantur. Plures enim prophetam Ioannem habebant. Reſponderunt itaq; neſcire ſe. Non utiq; de cœlo neſciebant, cum conuinci ueritate profeſſionis ſuæ metuunt, ſed uerum de ſe etiam cum fallendi uoluntate dixerunt. Per infidelitatem enim ſuam de cœlo eſſe Ioannis baptiſma neſcierunt. Quòd autem ex hominibus eſſet, idcirco nõ potuerunt ſcire, quia non erat. Homo quidam habebat duos filios, & reliqua.) Multa & grauia ſunt, quæ confundere intelligentiam poſſint, niſi prioris & poſterioris ſenſus ordinem tenuerimus. Quis enim hic exiſtimari poterit filius ſenior, qui iturũ ſe ad opus negauerit, & per pœnitentiã emẽdatus eò rurſum profectus ſit? Atqui Iſrael non pœnituit, ſed in dominum manus intulit, & uniuerſitas eius deum ſuũ impio ore crucifixit. Iuniorem autem quem ſentiemus, qui iturum ſe ſpoponderit & non abierit, ſed gentium peccatorumq; plebs id quod ſpopondit effecit. Abijt enim, & ad opus ad quod uocabatur egreſſa eſt, quomodo ergo ea eſſe quæ non abijt ſentietur. Deinde ipſa phariſæorum reſponſio quid momenti habeat quærendum eſt. Dicunt uoluntati iuniorem obediſſe. Hoc rerum ratio non patitur, ut ſimulata profeſſio meritum perfectę ueritatis obtineat, ut plus ſit fefelliſſe ſpondentem quàm perfeciſſe omnia non pollicentem. Quis autẽ nõ malit negari ſibi id quod poſcat, dummodo quod popoſcerit fiat, quàm non fieri quod ſpondeatur ut fiat, cum facti effectus ex deſperatione ſit gratior, ſpes autem deſtituta plus doleat? Niſi fortè poſcentium uoluntas ſola ſibi adulatione ſpondentium blandiatur. Recordandũ igitur eſt, propoſitionẽ comparationis iſtius ex eo ſermone deſcendere, qui initus ſit de Ioanne, ut infidelitatis cunctationẽ & ex ea ſilentij neceſſitate iſtiuſmodi poſitum eos obiurgaret exemplũ. Sed ſicut in cæteris admonuimus, hic quoq; meminiſſe nos oporteret, rationi rerum præſentium aliquid interdum ea conditione deeſſe, ut futurorum ſpecies ſine damno aliquo præfiguratę efficientiæ expleatur. Primus filius eſt, populus ex phariſæis in præſens à deo per Ioannis prophetiam ut præceptis ſuis obtemperaret admonitus, hic inſolens & inobediens & dictis præſentibus contumax fuit, habens in lege fiduciam, & pœnitentiam peccatorum gloria prærogatiuæ ex Abraham nobilitatis aſpernans, qui deinceps ope-

rum

rum miraculis poſt domini reſurrectionem pœnitens ſub Apoſtolis credidit, facti fide ad uoluntatem Euangelicæ operationis regreſſus anterioris inſolentiæ culpam pœnitendo confeſſus eſt. Filius autem minor, plebs eſt publicanorum & peccatorum, ipſa peccati in qua tum demorabatur conditione poſterior, cui prçceptum ſit per Ioannem, ut à Chriſto expectaret ſalutem, & ab eo baptizata crediderit. Sed quod ait, ſpopondiſſe eam ituram ſe & nō iſſe, oſtendit credidiſſe eam quidem Ioanni, ſed quia Euangelicam accipere doctrinam nō niſi poſt paſſionem domini per Apoſtolos potuit (tum enim erant humanæ ſalutis ſacramenta peragenda) non iſſe eam ſignificat. Denique non ait noluiſſe, ſed non abijſſe. Res extra culpam infidelitatis eſt, quia in facti erat difficultate ne fieret. Non igitur ire ſtatim ad
Ab*ire opus quod præceptum eſt noluit, ſed quia * iri non poterat, non ijt. In eo enim neceſſitatis mora ſine crimine uoluntatis oſtenditur. Et in reſponſione quidem phariſæorum quædam eſt neceſſitas prophetiæ. Nam inuiti licet confitentur quis obſecutus ſit uoluntati. Iunior ſcilicet filius obediens profeſſione, licet non efficiens in tempore, quia fides ſola iuſtificat. Atque ideo publicani & meretrices in regno cœlorum erunt priores, quia Ioanni crediderint, & in remiſſionem peccatorum baptizati, aduentū Chriſti confeſſi ſint, curationum opera laudauerint, ſacramentū paſſionis acceperint, uirtutem reſurrectionis agnouerint. Principes autem ſacerdotum & phariſæi uidentes hæc & contemnentes, qui iuſtificati per fidem non erant, nec per pœnitentiam regreſſi ſunt ad ſalutem, atq; ideo in perpetuum fructus eorum ſub maledictione ea quæ in ficu arbore præformabatur areſcit.

De uinitoribus qui miſſos ad ſe ob recipiendos fructus interficiunt.
De inuitatis promiſcuis. Et de ueſte nuptiali. Canon XXII

ALiam parabolam audite. Homo erat paterfamiliâs, & plantauit uineā, & ſepem circundedit ei, & fodit in ea torcular, & turrim ædificauit. & reliqua.) Quæſtio omnis in abſoluto eſt. Nam etiam ipſi principes ſacerdotū & phariſæi de ſe dici hæc intelligentes, in iram accenſi ſunt, ſed perſonarum proprietas & rerum comparationes ſunt proferendæ. Patremfamiliâs hic patrem deū intelligemus, qui populum Iſrael in prouentus optimorum fructuum plantauerit, quiq; eos ſanctificatione paterni nominis, id eſt, nobilitate Abrahæ & Iſaac & Iacob, intra fines ſuos tanquam ſepto aliquo cuſtodiæ peculiaris incluſerit. Prophetas quoq; quędam quaſi torcularia aptauerit, in quos muſti modo quædam ubertas ſanctiſpiritus feruentis influeret. In turri autem eminentiam legis extruxerit, quæ & in cœlū ex ſolo egreſſa proueheret, & ex qua ſpeculari Chriſti poſſet aduentus. In colonis uero, principum ſacerdotū & phariſæorū eſt ſpecies, quibus in plebem poteſtas eſt permiſſa doctrinæ.

In ſeruis uero qui miſſi ſunt ut fructus perciperent, uarius & ſæpe repetitus progreſſus eſt prophetarum. Miſſi autẽ rurſum plures prioribus, tempus illud eſt, quo poſt ſingulorum prædicationem plurimus in unum prophetantium numerus emiſſus eſt, qui uarijs temporibus uerberati & lapidati & occiſi ſunt, fructus inſtitutæ plebis edoctæq; repetentes. In filio uero ad ultimum miſſo, domini noſtri & aduentus & paſſio eſt, qui extra Hieruſalem tanquam extra uineam in ſententiam damnationis abiectus eſt. Conſilium uero colonorum, & hære ditatis occiſo hærede præſumptio, ſpes inanis eſt, gloriam legis peremp to Chriſto poſſe retineri. In patrisfamiliàs reditu, tempore iudicij gloria eſt in filio paternæ maieſtatis aſſiſtens. In reſponſione autem ipſoru m principum & phariſęorũ redditur dignius Apoſtolis legis hæreditas. Sed hic filius lapis eſt ab ędificatoribus improbatus, & in faſtigium angularis electus, & in oculis omnium mirabilis eſt, inter legem atq; gentes lateris & ædificij utriuſq; coniunctio. Simile eſt regnũ cœlorum homini regi qui fecit nuptias filio ſuo, & miſit ſeruos ſuos uocare inuitatos ad nuptias &c.) Et hæc quidem parabola diſtinguenda temporibus eſt, & dinoſcenda perſonis eſt. De perſona regis & filij abſoluta intelligentia eſt. Feciſſe autem patrem nuptias filij, & ſic inuitaſſe, noua ratio eſt. Nam nuptias facere & autoris & temporis eſt nuptiarum. Verum hic nuptiæ, uitæ cœleſtis & in reſurrectione ſuſcipiendæ æternæ gloriæ ſacramentum eſt. Merito igitur à patre ſunt factæ, quia æternitatis huius ſocietas, & noui corporis deſponſa coniunctio perfecta habebatur in Chriſto, & in hoc quidem loco admonemus ita ut & in ſuperiore, ubi de repudij cõditione tractatum eſt, diligenter quæ de ratione reſurrectionis ſignificata ſunt contueri: & id quod ſub perſona Adę ad Euam dictum eſt, quia ſacramentum magnum ſit, ne incurioſe relinquatur. Qui autem admonentur ut ueniant inuitati, antea populus Iſrael eſt. In gloriam enim æternitatis per legem eſt aduocatus. Serui miſſi qui inuitatos uocarẽt, apoſtoli ſunt. Eorum enim erat proprium cõmonefacere eos quos inuitauerant prophetæ. Qui uero iterum cum præceptorũ conditione mittuntur, apoſtolici ſunt ſucceſſores apoſtolorum. Tauri autem ſaginati, glorioſa martyrum ſpecies eſt, qui cõfeſſioni dei tanquam hoſtia electa ſint immolati. Saginata uero ſunt homines ſpirituales, tanquam cœleſti pane ad euolandum aues paratæ cæteros accepti cibi ubertate expleturæ. His enim omnibus iam paratis, & in numerum complacitæ deo multitudinis regni cœleſtis gloria tanquam nuptiæ nunciantur. Plures uero ob pecuniæ cupiditatem negociatione detinerentur, cæteri autem miſſos ſeruos, quod in ipſis Apoſtolis expletum eſt, affectos iniurijs occiderunt. Sed tam immanis facti ſcelus ultio digna conſequitur. Miſſi exercitus cœleſtes omnem eorum congregationem iudicio dei urent, & flammis æterni ignis ſuccendent. Quia contra humanitatis affectum

fectum homicidarum odijs ſæuierunt. Quoniam uero de iudicij tempore & reſurrectionis iſta loqueretur, ſermonem eundem ad congregationem gentium retulit. Indignis enim repertis his qui primi inuitati fuerant, iubet iri ad exitus uiarũ. Dono enim gratiæ uitæ interioris crimina remittuntur. Nam ſæpiſſime uiam tempus ſeculi intelligendam monuimus. Atq; ideo ad exitus uiarum iubentur ire, quia omnibus retroacta donantur. Vocati deinde omnes ſine aliqua exceptione ad nuptias iubet, & mali ſimul cum bonis ueniunt. Vocatio quidem bonos efficere debuerat, quia ſancta eſt, & ex optimo affectu inuitatis profecta eſt, ſed per uitium inemendatæ uoluntatis diſcrimen eſt uocatorum. Et quia in fallendis hominibus plurimũ artis ſoleat habere ſimulatio, quæ ſi nos uel ſecreto mentis alienæ uel ſimplicitate iudicij noſtri fefellerit, tamen deum latere non poſſit, ideo ingreſſus deus felicis reſurrectionis iſtius cœtum, & hominem accumbentem ſine nuptiali ueſte conſpiciens, interrogat quomodo ſit ingreſſus. Nunquid inuitandorum habitum deſignauerat? Deinde cum inuitari quoq; iuſſiſſet, quodo unus omnibus poterat eſſe ueſtitus? Aut ſi certus ex conſuetudine cõuiuantium in nuptijs habitus ſoleret eſſe, ab inuitantibus ac miniſtris potuiſſet inhiberi, ſed quia malos intelligere non omnium eſt, & humana ſimplicitas difficile fraudulentiam ſimulatæ mentis intelligit, idcirco hunc malum & indignum cœtu nuptiali deus ſolus inuenit. Veſtitus autem nuptialis eſt gloria ſpiritusſancti & candor habitus cœleſtis, qui bonæ interrogationis confeſſione ſuſceptus uſque in cœtum regni cœlorum immaculatus & integer reſeruatur. Hic itaq; tollitur, & in exteriores tenebras mittitur. Quia multi uocati ſunt, & pauci electi. Non eſt igitur paucitas in inuitatis, ſed raritas in electis, quia in inuitante ſine exceptione publicę bonitatis humanitas eſt, in inuitatis uero de iudicij merito probitatis electio eſt.

De tributo Cæſari dando. Et de imagine Cæſaris. De eadem ſeptem fratrum uxore. De mandatis maximis. De Dauid filio.

CANON XXIII

TVnc abierunt phariſæi, & conſilium fecerunt ut Ieſum caperent in uerbo. & reliqua.) Frequenter phariſæi commouentur, & occaſionem inſimulandi eum habere ex præteritis non poſſunt. Cadere enim uitium in geſta eius & dicta non poterat, ſed de malitiæ affectu in omnem ſe inquiſitionem reperiundæ accuſationis extendũt. Namq; à ſeculi uitijs atq; à ſuperſtitionibus humanarũ religionum uniuerſos ad ſpem regni cœleſtis uocabat. Igitur an uiolaret ſeculi poteſtatem, de propoſitæ interrogationis conditione pertentant, an uidelicet reddi tributum Cęſari oporteret. Qui interna cogitationum ſecreta cognoſcens (deus enim nihil eorum quæ intra hominem ſunt abſconſa nõ ſpeculatur) afferri ſibi denarium iuſſit, & quæſiuit cuius & inſcriptio eſſet &

forma. Phariſæi reſponderunt, Cæſaris eam eſſe. Quibus ait, Cæſari redhibenda eſſe quæ Cæſaris ſunt, deo autē reddenda eſſe quæ dei ſunt. O plenam miraculi reſponſionem, & perfectam dicti cœleſtis abſolutionem. Ita omnia inter contemptum ſeculi & contumeliam lædendi Cæſaris temperauit, ut curis omnibus & officijs humanis deuotas deo mentes abſolueret, cū Cæſari quæ eius eſſent reddenda decernit. Si enim nihil eius penes nos reſederit, conditione reddendi ei quæ ſua ſunt nō tenebimur. Porrò autem ſi rebus illius incumbamus, ſi iure poteſtatis eius utimur, & nos tanquàm mercenarios alieni patrimonij procuratione ſubijcimus, extra querelam iniuriæ eſt Cęſari redhiberi quod Cęſaris eſt, deo aūt quæ eius ſunt propria reddere nos oportere, corpus, animam, uoluntatem. Ab eo enim hæc profecta atque aucta retinemus, & perinde condignum eſt, ut ei ſe totum reddant cui debere ſe recolunt & originem & profectum. In illa die acceſſerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non eſſe reſurrectionem. & reliqua.) Sadducæi extra fidē reſurrectionis ſunt, & quia eam dominus prædicaret, calumniam diuinis rebus ex efficiendi uoluntate proponunt, ſeptem uidelicet fratrum eandem coniugem, cuiuſnam eorū in reſurrectione futuram eſſe reſpondeat. Atq; ita quidem publica opinio accipit, de reſurrectionis conditionibus nihil in ſcripturis prophetalibus contineri. Sed dominus ait: Erratis, neſcientes ſcripturas, neq; uirtutem dei. Ergo ſcriptum eſt & ceſſare debet ambiguitas, quam autoritas tanta condemnat. Hanc enim eandem calumniam afferre plures ſolent, in quam formam muliebris ſexus reſurgat, & an rurſum cum ipſis naturæ ſuæ & corporis officijs reformetur. Nos quidem temere locum hunc à cunctis fermè præteritum contingimus, ſed admonemus id tantum domino fuiſſe propoſitum, cuius uxor ſit deputanda de ſeptem, dominum autem obiurgaſſe cur errarent, neſcientes ſcripturas deiq; uirtutem, quia non nubent neq; nubentur. Et quidem ſuffecerat aduerſus Sadducæos ita ſentientes opinionem corporeæ illecebræ recidiſſe, & officijs ceſſantibus inania hæc corporum gaudia ſuſtuliſſe, ſed adiecit: Erunt ſimiles angelis dei. Quia igitur eas angelis ſimiles ſacramentum ſcripturarum & diuinæ uirtutis poteſtates futuras eſſe demonſtrat, qualis in ſcripturis autoritas eſt de angelis opinandi, talem in reſurrectione ſpei noſtræ ſenſum oportet eſſe de fœminis. Et hæc quidem de reſurrectionis conditionibus propoſitæ reddidit quæſtioni, de ipſa uero reſurrectione aduerſum infidelitatem eorum ita locutus eſt. Non legiſtis quod dictum eſt uobis à deo dicente: Ego ſum deus Abrahæ & deus Iſaac & deus Iacob? Non eſt deus mortuorum ſed uiuorū.) Sermo enim hic ad Moyſen ſanctis iſtis patriarchis iam pridem quieſcentibus extiterat. Ergo quorum erat deus, hi deum habebant. Nihil autem poterant habere ſi non erant. Quia in natura rei eſt, ut eſſe id neceſſe ſit cuius ſit alterum. Atq; ita deum habere

uiuentium eſt,cum deus æternitas ſit,& non ſit eorum quę mortua ſunt habere id quod æternum eſt.Et quomodo eſſe illi futuriq́ ſemper negabuntur,quorum ſe eſſe profiteatur æternitas? Phariſæi autē audientes quòd ſilentium impoſuiſſet Sadducæis, congregati ſunt aduerſus eum, & interrogauit eum unus ex his legis doctor &c.) Succedunt Sadducæis tentantibus phariſæi, & illis quidem,congruenter fuerat de reſurrectione reſponſum, ut in lege ipſa ex qua erant profecti contineri ſperandæ reſurrectionis fidem conuincerentur.Phariſæi uero habere ſe ſcientiam legis gloriabantur,quæ ad futurorum ſpeciem prælata imaginem conſecuturæ ueritatis continebat. Quærunt autem quod mandatum potiſſimum eſſet in lege,nō contuentes meditationem legis in Chriſto fuiſſe perfectam.Et quidem inſolentium ignorantiæ legis ipſius uerbis reſponſum eſt,quæ reſponſio omnem in ſe ueritatis eſt complexa doctrinam.Proprium enim domini noſtri Ieſu Chriſti officiū eſt,cognitionem dei afferre, & intelligentiam nominis eius poteſtatisq́ præſtare. Miſſus enim uenerat & ex æternitate deductus his quæ erant deo placita perfungebatur. Reſpondit itaq; primum eſſe mandatum:Diliges dominum deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua,& in tota mente tua.Non enim alius ille efficiebat quàm quod lex continebat,quia præcepta legis eorum quę geſturus ipſe erat formam complectebantur. Admonet igitur cognitionis eius quam habere ſe gloriabantur in lege,deum omnipotentem cum omni affectu mentis cordis animæ diligendum,ut admonitionē ſuam prædicta legis mandata firmarent,deinde adiecit: Hoc eſt magnum & primum mandatum.Secundum uero ſimile eſt huic. Diliges proximum tuum ſicut teipſum.) Sed mandatum ſequens & ſimile ſignificat idem eſſe & officij & meriti in utroque. Neq; enim aut dei ſine Chriſto,aut Chriſti ſine deo poteſt utilis eſſe dilectio. Alterum igitur ſine altero nullum ad ſalutem noſtram affert profectū.Et ideo in his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Quia lex ex prophetia omnis Chriſti deputabatur aduentui, & aduentus eius per ſupplementum eorum cognoſcendi dei intelligentiam prçſtabat.Nam de proximo,frequenter admonuimus,nō in alium intelligendū eſſe quàm Chriſtum.Cum enim patrem,matrem,filios charitati dei præponere inhibeamur, quomodo dilectio proximi, diligendi dei ſimile mandatum eſt? Aut relinquitur aliquid quod amori dei poſſit æquari, niſi quia ſimilitudo præcepti parem charitatem diligendi patrem & filium exigebat. Atque ut legis ipſius uerbis argui poſſent, & de proximo manifeſtior intelligentia panderetur,requirit: quid illis uideretur Chriſtus,cuiuſnam filius futurus eſſet. Qui reſponderunt:Dauid.) Quibusq́ ait:Quomodo in ſpiritu dominus à Dauid nuncuparetur,qui eius filius futurus eſſet?Et quomodo ab eo dictum eſſet: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, Donec

ponam

ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Erat quidem uerũ, Chriſtum ex Dauid ſemine procreandũ, ſed ſimilitudo nominis qua dominus domino dicebat, & qua à dextris collocabat, donec omnes inimicos ſubderet pedibus ipſius, ſignificabat & de cõſortio nominis ſubſtantię unitatem, & de aſſidendi inuitatione iudium, & de uniuerſorũ ſubiectione uirtutem, ut meminiſſent in eo qui ex Dauid oriebatur æternæ uirtutis & poteſtatis & originis ſubſtantiam contineri, & deum in homine manſurum.

De cathedra Moyſi ſuper quam ſederunt ſcribæ & phariſæi. De clauſo ab ijſdem regno cœlorum. Et ab ijſdem comedi domos uiduarum, & circumeuntibus mare & aridam. Et dicentibus, quicunq; iurauerit in templo nihil eſt. Et de decimantibus mentam & anetũ. Et de ædificantibus ſepulchra prophetarum. Et de Hieruſalem quæ interficit prophetas, & lapidat eos qui ad ſe miſſi ſunt. Canon XXIIII

TVnc Ieſus locutus eſt turbis & diſcipulis ſuis dicens: Super cathredram Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi. & reliqua.) Legis de ſe teſtantis gloriam prætulit, quæ imaginem in ſe futuræ ueritatis expreſſerat, in omnibus enim Chriſti meditabatur aduentum. Quicquid enim in ea continebatur, in profectũ manifeſtandæ eius cognitionis aſſumptum eſt. Iubet igitur præceptis phariſæorũ obtemperari, quia in Moyſi cathedra ſederũt: iubet legis mandatis omnibus obediri, ſed à factis eorum atq; operibus abſtineri, ut mores hominum atque infidelitas nõ legis doctrina uitetur. Ipſi enim ſubdito ſibi populo grauiſſima legis onera imponunt, ne digitum quidem ſuum contingendis ipſis admouentes. Quinetiam præcipiunt deum ex toto corde diligi, & proximum tanquàm ſe amari, ipſi aduerſum legis ſibi latæ teſtimonium deũ in Chriſti paſſionibus perſequentes. Verborum quoq; ſuorũ gloriam tanquàm phylacteria dilatantes, quibus uitæ æternæ autor deus non ſit intellectus in Chriſto, ſeſeq; ex honore legis emiſſos tanquàm fimbrias ex ueſte magnificent, qui totius legis ignari neq; opera, neq; uirtutem eiuſpſius legis agnouerint. Amantes primos accubitus in conuiuijs, qui igni æterno (conuiuantibus potius cum Abraham gentibus) deputantur. Et primas cathedras in ſynagogis, ipſi doctorem ſuum ſecundũ legis & prophetarum teſtimonium neſcientes. Sed & ſalutationes in foro, quibus humilitas cordis & miniſterium in omnes eſt imperatum. Vocari etiam ab hominibus magiſtri uolunt doctrinæ legis ignari, & magiſtrũ ſalutis perpetuæ reſpuentes. Quę quia omnia prophana atq; peruerſa eſſent, factorum imitatione damnantur, legis autem audientia & dictorum obedientia, quia Chriſtum loquebantur, exigitur. Verum in contrarium diſcipulis iam ſe ſcientibus totius humilitatis præcepta conſũmmat, ut meminerint omnes fratres

eſſe, id eſt, filios parentis unius, & per nouæ natiuitatis generationem terreni ortus exceſſiſſe primordia, & unum ſibi eſſe omnibus cœleſtis doctrinæ magiſtrum, & gloriam honoris æterni humilitatis cōſcientia capeſſendum. Quia inſolentiam deus humilem effecturus ſit, & humilitatem * electurus in gloriam. Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ qui clauditis regnū cœlorum.) Simulationem eorum pœnæ ſignificatione condemnat. Væ enim uox dolentis. Claudere autem eos regnum cœlorum ideo ait, quòd in lege meditationem eius quæ in Chriſto eſt ueritatis occultent, & corporeum aduentum à prophetis prædicatum doctrinæ ſimulatione abſcondant, ipſiq; non adeuntes uiam æternitatis in Chriſto adire quoq; cæteros non ſinant. Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui comeditis domos uiduarum.) Hinc illæ ſunt ueritatis inficiæ. hinc adeundæ cæteris ſalutis inhibitio & regni cœleſtis obſeratio, ut in obeundis uiduarum domibus retineatur ambitio, ut longe orationis dignatione ſpolientur, ut ab his cœleſtis cognitio tanquàm à theſauro repoſitæ opulentiæ expetatur, ut legis dignitas gratiæ ſilentio perſeueret. Et ideo accipiant amplius iudicium, quia & pœnam proprij peccati & reatum alienæ ignorantiæ debebunt.

Als *elaturus

Væ uox dolentis

Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui circumitis mare & aridam.) In maris & terræ peregrinatione ſignificat in totis orbis finibus eos eſſe Chriſti Euangelio obtrectaturos, & legis iugo contra iuſtificationem fidei aliquos ſubdituros. Proſelyti enim ſunt ex gentibus in ſynagogam recepti, quorum futurorum raritas in uno iudicatur. Neq; enim poſt Chriſti prædicationem doctrinæ eorum fides relicta eſt, ſed quiſquis fuerit acquiſitus ad plebem filius fit gehennæ, pœnæ ſoboles, & æterni iudicij hæreditas, quia adoptio ex gentibus Abrahæ familiam factura ſit. Ideo autem pœnę duplicatæ erit filius, quia neq; remiſſionem peccatorum ſit gentilium conſecutus, & ſocietatem eorum qui Chriſtum perſecuti ſunt ſit ſecutus.

Væ uobis duces cæci, qui dicitis: Quicunque iurauerit in templum, nihil eſt.) Reuerentiam humanarū obſeruationum, & contumeliam propheticæ traditionis exprobrat, quòd inanibus honorem darent & detraherent honorandis. Legem namq; ipſe dederat & lex nō inficientiam continebat, ſed meditabatur effectus. Nam ornatus altarij atq; templi nō dignitatem de cultu conciliabat, ſed futurorū ſpeciem eo decore fingebat. Nam aurum argentum, æs, orichalcum, margaritæ, chryſtallus, propriam ſignificantiam pro natura uniuſcuiuſq; metalli complectuntur. Igitur redarguit quòd aurum templi & dona altaris pro ſacramentorum religionibus uenerarentur, cum honor potior eſſet & altaris & templi, quia ad futurorum ſpeciem & aurum templi & donum dedicaretur altari, & ideo adueniente Chriſto inutilem eſſe fiduciam legis, quia non in lege Chriſtus, ſed lex ſanctificaretur

in Chriſto, in qua ueluti ſedes thronusq́ſibi poſitus ſit, qui quia religioſus habeatur, religionem ab eo neceſſe eſt qui in illo confidat acceperit, atque ita ſtulti cæciq́ ſint, ſanctificante præterito ſanctificata uenerantes.

Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui decimatis mentam & anetum. & reliqua.) Mentis occulta & obſcuram uoluntatum iniquitatem redarguit, quòd ea quæ in decimis mentę atque aneti lex præſcribit efficiant ut implere legem ab hominibus exiſtimentur, miſericordiam uero atq; iuſtitiam & fidem & omnem beneuolentiæ affectum reliquerint, quod proprium hominis officium eſt. Quia decimatio illa holeris, quæ in præformationem futurorum erat utilis, non debebat omitti, effici autem hoc oportebat, ut fidei & iuſtitiæ & miſericordiæ partibus functi non imitatione fingendæ, ſed ueritate retinendæ uoluntatis operibus placeremus. Et quia minus piaculi eſſe decimationem holeris potius quàm beneuolentię officium præterire, irridet eorum in colandis culicibus diligentiam, quorum in glutiendis camelis eſſet incuria, peccata uidelicet leuia uitandum & grauia deuorandum. Par quoq; in eos pœnæ denunciatio eſt, qui calices & paropſides extrinſecus eluentes eorum interiora non mundent, & iactantiam inutilis ſtudij ſequentes, utilitatis perfectæ miniſterium derelinquant. Calicis namque uſus interior eſt qui ſi obſorduerit, quid proficiet lotus exterius? Atq; ideo interioris conſcientiæ nitor eſt obtinendus, ut ea quæ corporis ſunt forinſecus eluantur. Sepulchris quoque eos comparauit, quæ humano opere cultuq́ ſplendentia mortuorum oſſibus & cadauerum immundicijs interius ſordeſcant, præferant ſcilicet inanibus uerbis iuſtitiæ ſpecioſitatem, habeant uero intra ſe conſcientiæ ſuæ mentisq́ fœtorem. Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui ædificatis ſepulchra prophetarum. & reliqua.) Iudicij forma in abſoluto eſt, & unicuiq; noſtrum ex natura ſenſus atq; opinio æquitatis imponitur, ut minus ex eo ueniæ iniquitatis opus habeat, quo magis æquitas ignorata non fuerit. Prophetas namq; omnes legis populus occidit. In odium enim eorũ amaritudine obiurgationis accenſi ſunt. Nam uoce publica, furta, cædes, adulteria, ſacrilegia eius coarguebant. Et quia indignum eum cœleſti regno ob hæc opera denunciabant, & hæredes teſtamenti dei gentes futuras prędicabant, uario pœnarũ genere confecti ſunt. Sed parentũ facta poſteritas ita deteſtata eſt, ut prophetiæ libros uenerentur, memorias adornent, ſepulchra inſtaurent, taliq́ reuerentia extra culpam ſe eſſe paterni ſceleris teſtentur. Qui ergo prophetas cum grauiſſimo piaculo occiſos fatentur, qua uenia Chriſtum qui prophetarum opus eſt condemnabunt, cum ea quæ deteſtentur etiam multiplicato facinore perficiant? Atque ideo & ſerpentes & uiperina generatio ſunt, quia menſuram paternæ uoluntatis implebunt. Et quomodo effugient iudiciũ,

deteſtantes cædem prophetarum, & uſque ad crucis mortem dominum perſequentes? A quibus propter Apoſtolos, qui de futurorum reuelatione prophetæ ſunt, & de Chriſti agnitione ſapientes, de legis intelligentia ſcribæ, cæſos, lapidatos, crucifixos, & à ciuitatibus in ciuitates fugatos, omnis ſanguis iuſtorum ab Abel uſq; ad Zachariam redundauit, ut quibus obeditum ſi fuiſſet, propriorum criminum eſſet uenia præſtita, ab his ob eoſdem interemptos pœna in eos qui peremerint paternorum quoq; facinorum congeretur. Hieruſalem Hieruſalem quæ interficis prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt &c.) Inter multa obiurgationũ genera ſemper miſericordiæ ſuæ proteſtatur affectum, cuius hinc omnis querela eſt, quòd regredi in ſalutem quam præſtabat abnuerent. Occiderant enim prophetas, & ad ſe miſſos lapidauerant. Hieruſalẽ.) In ciuitatis nuncupatione habitantium facinus oſtenditur. Et idcirco Abel ſanguis & Zachariç in hanc eorum poſteritatem uenturus oſtenditur. Quia iam in his habitans Chriſtus & prædicans erat paſſus. Quòd ſi creditum ei fuiſſet, non ſolum extra pœnam necis prophetarum credentium fides fuerat, ſed ipſam illam dominicæ paſſionis ſententiam eſſet uenia cõſecuta. At uero cum nec poſt reſurrectionem creditum ei fuerit, etiam ultio ab his Abelis & Zachariæ ſanguinis repoſcitur. Quamuis enim corporeus hæc loquatur, & opem uniuerſis homo repertus exhibeat, frequenter tamen congregare eos uoluit prædicationibus prophetarum, ſed fruſtra hunc impendit affectum & in caſſum: tanquàm gallina cõgregans pullos ſuos continere eos ſub alis ſuis uoluit, terrena uidelicet nunc & domeſtica auis factus, quodam corporis ſui tanquàm alarum operimento calorem ut pullis ſuis uitæ immortalis indulgens, & in uolatũ uelut noua generatione producens. Pullis enim alia naſcendi ratio eſt, alia uiuendi. Nam primum ouorum teſtis tanquàm clauſtro corporis cõtinentur, dehinc poſtea parentis ſedulitate confoti exeunt in uolatum. Huius igitur familiaris ac penè terrenæ auis more congregare eos intra ſe uoluit, ut qui conditione naſcendi æditi iam fuiſſent, nunc alterius generationis ortu & calore confouentis renati in cœleſte regnum tanquàm pennatis corporibus euolarent. Quod quia noluerunt, domus eorũ deſerta & uacua relinquetur, id eſt, indigni habitatione ſancti ſpiritus erũt. Sua enim domus non dei eſſe cœperunt, & in contumacia infidelitatis manentes uſq; id tempus cum nõ uidebunt, quo in domini nomine reuertentem etiam inuita infidelitatis confeſſione benedicent.

De ſtructura templi interrogantibus diſcipulis. Et de his qui in tecto ſunt ne deſcendant tollere aliquid de domo. Et qui in agro ſunt ne reuertantur tollere tunicam ſuam, & de prægnantibus & nutrientibus.

CANON XXV

Et

T egreſſus de templo ibat,& acceſſerũt diſcipuli eius ut oſtenderent ei ſtructuram templi &c.) Poſt comminationem deſerendæ Hieruſalem tanquam cõmouendus ambitione templi eſſet magnificentiæ lex ſtuctionis oſtenditur, qui ait deſtruenda omnia eſſe,& diſperſis totius ſubſtructionis lapidibus diruenda. Templum enim æternum ad habitationem ſanctiſpiritus conſecrabatur, homo ſcilicet per agnitionem filij,& confeſſionem patris,& præceptorum obedientiam deo fieri dignus habitaculum. Et cum ſeceſſiſſet in montem, adeuntes eum ſecreto diſcipuli interrogant quando hæc fierent, quod ueſtigium & aduentus ſui & conſummationis ſeculi noſcerent. Et quia tria hæc in unum quæſita ſunt, diſtinctis & temporis intelligentiæ ſignificationibus ſeparantur. Reſpondetur igitur primum de ciuitatis occaſu, & confirmantur ueritate doctrinæ, ne quis fallax ignorantibus poſſet obrepere. Venturi enim erant etiam eorum tempore qui ſe Chriſtum eſſent nuncupaturi. Vt igitur fides peſtifero mendacio detrahi poſſet, admonitio præceſſit. Venit enim Samaritanus Simon Zabolicis inſtructus & operibus & dictis, pluréſque factorum miraculis deprauauit. Et quia hoc in Apoſtolorum tempora conueniret, ait: Non eſt finis. Sed ne tunc quidem cum gentes aduerſus ſe mutuo & regna concurrerent, & fames ac terræ motus erunt, quia in his non uniuerſitatis huius diſſolutio eſt, ſed dolorum initia, malis omnibus exinde cœpturis. Confirmat igitur eos ad tolerantiam paſſionum, fugæ, uerberationis, interitus, & publici in eos odij propter nomen eius. Atque his quidem uexationibus multi turbabuntur, & tantis inſurgentibus malis ſcandalizabuntur, & uſque in mutuum odium excitabuntur. Et falſi prophetæ erunt (ut Nicolaus unus ex ſeptem diaconibus fuit) multoſq; ementita ueritate peruertent, & abundante nequitia charitas frigeſcet, ſed uſque in finem perſeuerantibus ſalus reſeruata eſt, actum per omnes orbis partes uiris apoſtolicis diſperſis Euangelij ueritas prædicabitur. Et cum uniuerſis fuerit cognitio ſacramenti cœleſtis inuecta, tum Hieruſalem occaſus & finis incumbet, ut prędicationis fidem & infidelium pœna & metus ciuitatis erutæ conſequatur. Hæc igitur in eam ut fuerant prædicta perfecta ſunt,& lapidatis, fugatis, peremptis apoſtolis, fame, bello, captiuitate conſumpta eſt, ac tum fuit digna nõ eſſe, cum eiectis prędicatoribus Chriſti indignam dei prædicatione ſe præbuit. Sequitur deinde & indicium aduentus futuri, cum abominationẽ deſolationis ſtantem in loco ſancto uidebunt, tunc claritatis reditum intelligendum. Et de hoc quidem beatiſſimo Daniele & Paulo prædicantibus ſuperfluũ nos puto habere ſermonem. De antichriſti enim temporibus hæc locutus eſt. Abominatio ex eo dictus, quòd aduerſus deum ueniens honorem ſibi dei uindicet. Deſola-

Simon Samaritanus

Nicolaus

tionis autem abominatio, quia bellis & cædibus terram cum piaculo deſolaturus ſit, atq; à Iudæis ſuſceptus loco ſanctificationis inſiſtet, ut ubi ſanctorum precibus deus inuocabatur, illic ab infidelibus receptus dei honore uenerabilis ſit. Et quia proprius iſte Iudæorum erit error, ut qui ueritatem reſpuerunt, ſuſcipiant falſitatem, Iudæam deſeri monet, & transfugere in montes, ne admixtione plebis illius Antichriſto creditura uiſa, ut contagio afferatur, ſed omnibus qui tunc fideles erunt, tutiora futura ſint deſerta montium quàm frequentata Iudææ. Quod autem ait: Et qui in tecto ſunt, non deſcendant tollere aliquid de domo.) Præceptum iſtud ſecundum humanam intelligentiam rationem dicti factiq; nõ recipit. Qui enim in tecto eſt, & Iudæam ſit relicturus niſi deſcendens ex eo abire non poterit. Aut quæ utilitas eſt, conſiſtere in tecto & nõ in domo manere? Sed frequenter admonuimus proprietates uerborum & locorum contuendas, ut momenta præceptorum cœleſtium conſequamur. Tectum eſt domus faſtigium, & habitationis totius celſa perfectio. Domus enim nulla dici poterit uel eſſe ſine tecto. Qui igitur in conſummatione domus ſuę, id eſt, in corporis ſui perfectione conſiſtit, regeneratione nouus, ſpiritu celſus, & diuini muneris abſolutione perfectus, non deſcendere in humiliora rerum ſecularium cupiditate debebit, neq; interioribus corporis illęcebris prouocatus de tecti ſui ſublimitate decedere. Et qui in agro erit, non reuertatur tollere tunicam ſuam.) Scilicet poſitus in operationem præcepti nõ ad curas priſtinas reuertatur. Neq; aliqua corporis indumenta deſideret, ob quæ reuerſus ueterum exinde peccaminum quibus antea contegebatur erit tunicam relaturus. Væ prægnantibus & nutrientibus.) Simpliciter quidẽ iſtud propter moram fugæ accipi poteſt, quia uentris onere impeditas imminentem temporum ruinam effugere ſit moleſtum. Sed quid conditio ſexus & generationis ordo commeruit? Niſi fortè ætas illa mulierũ quæ in illa tempora inciderint proprie ſit futura maledicta. Sed abſit iſtud, ut quicquam ſit quod homini niſi ſua culpa malum fiat. Non igitur de fœtarum onere dominum admonuiſſe credendũ eſt, cum dicit: Væ prægnantibus, ſed animarum peccatis repletarum oſtendiſſe grauitatem, quæ neq; in tecto poſitæ, neq; in agro manentes repoſitæ iræ tempeſtatem uitare poſſint. Dolor enim prægnantes ex natura conſequitur, & partus ſine totius coporis uexatione non funditur. Quæ ergo tales animæ reperientur in ſuo & onere & dolore continebuntur. Illis quoq; uæ erit quæ nutrientur. Eſt infantia lacte depulſa non minus ad fugam inutilis, quàm ea quę etiamnum lacte alatur, & quomodo uæ illi quæ nutriatur, cum nihil interſit ætatis ac temporis nutriri lacte & deceſſiſſe de lacte, ſed perinde hic etiam infirmitatem animarum, quæ ad cognitionem dei tanquam lacte educabantur oſtendit, quæ

perfecti

perfecti cibi uirtute indigentes,tenui diuinæ cognitionis infirmoq́ꝫ guſtatu imbuantur.& idcirco uæ ipſis erit,quia & ad effugiendum antichriſtũ graues,& ad ſuſtinendum imperitæ, nec peccata effugerint,nec cibum ueri panis acceperint. Atqꝫ idcirco orare admonemur ne uel hyeme fuga noſtra, uel ſabbato ſit,id eſt,ne aut in peccatorum frigore,aut in ocio bonorũ operum reperiamur.Quia grauis uexatio incumbet, & intolerabilis cunctis,niſi quòd cauſa electorũ dei,diebus illis ſit breuitas afferenda,ut uim incumbentium malorum coarctatum degraſſandi tempus exuperet. Et quia in magna uexatione poſitis, pſeudoprophetæ tanquam præſentem in Chriſto opem ſint indicaturi,multis in locis Chriſtum eſſe atqꝫ haberi mentientur,ut in antichriſti famulatũ depreſſos uexatosq́ꝫ deducant:nunc in deſertis eſſe dicentes,ut errore deprauent:nunc in penetralibus aſſerentes,ut dominantes poteſtate concludant. Sed ſe dominus nõ loco occulendum, nec à ſingulis contuendum eſſe profitetur, ſed ubicunqꝫ & in conſpectu omniũ præſentem futurum,modo fulguris,quod ab oriente elatum, lumen ſuum uſqꝫ ad occidentis plagam ſpargit,& undecunque micans ubicunqꝫ cernetur.Ac ne uel loci quidem eius in quo futurus eſſet,eſſemus ignari, ait:Vbicunqꝫ fuerit corpus,ibi cõgregabuntur aquilæ. Sanctos de uolatu ſpiritualis corporis aquilas nuncupauit, quorum congregantibus angelis conuentum futurum in loco paſſionis oſtendit.Et digne illic claritatis aduentus expectabitur, ubi nobis gloriam æternitatis, paſſione corporeæ humilitatis operatus eſt.

De ſole obſcurato,& luna & ſtellis. De ſigno ficus. De diei aduentus domini incertitudine. De aſſumendis & relinquendis. Et de uigilantia ſeruanda. Canon XXVI

STatim autem poſt tribulationem dierum illorum ſol obſcurabitur.& reliqua.) Gloriam aduentus ſui, & claritatis reditum indicat obſcuritate ſolis,defectione lunæ, caſu ſtellarũ ,uirtutũ cœleſtium motu,oſtenſione ſigni ſalutaris, lamentatione gentium cognoſcentiũ filiũ hominis in dei gloria, & ad collectionem ſanctorũ deſtinatione angelorũ,cum tubæ,id eſt,iam publicæ libertatis hortatu. Sic erit de grano ſinapis arbor ingens:ſic de lapide montis contrita imagine orbem terræ mons occupans:ſic ciuitas omnibus cõtemplabilis:ſic lucens uniuerſis lumen in lino,ſic ex humilitate mortis deus gloriæ.Quarũ omniũ rerum indicio ſcire nos uoluit tempus noſtrę redemptionis,quo ex corruptione corporũ in honorem ſpiritualis ſubſtantiæ transferemur. Cognoſcendi autem temporis ſignum in ſimilitudine ficus arboris poſuit, cuius cum ramus tener fuerit, atque fronduerit, tum prope eſſe æſtas intelligetur. Sed longe alia natura & æſtatis & arboris eſt. In ueris enim initijs intumeſcit,

&non

& non exiguum tempus eſt medium inter id quod ęſtas ingruit & arboris ramus tenereſcit in frondes. Ex quo non de arbore hoc dictum eſſe noſcendum eſt. Et quidē iam ſuperius de arboris iſtius proprietate tractauimus. Huius etiam folijs Adam legimus indutum, & pudorem conſcientiæ texiſſe, id eſt, tanquam peccati ueſte ſub lege circundatū. Ramus igitur ficus antichriſtus eſſe intelligetur, zaboli filius, peccati portio, legis aſſertor. Qui cū tenereſcere cœperit atq; frondeſcere, tunc proxima eſſe æſtas, id eſt, dies iudicij ſentietur. Frondeſcere autem quadam peccatorum exultantium uiriditate noſcitur. Erit enim tum flos criminoſorum, & honor facinoroſorum, & gratia prophanorum, quibus tamen æſtus, id eſt, calor æterni ignis in proximo eſt. Atq; ut fides certa eſſet futurorum, amen dicendo, profeſſionem ueritatis adiecit, generationem noſtram præterire non poſſe, niſi uniuerſa iſta tranſcurrerent, eaq; quæ firma exiſtimantur cœlum & terram non futura, uerba autem ſua non poſſe non eſſe, quia illa ex conditione creationis ſuæ, id eſt, profecta de nihilo, habeant id in ſe neceſſitatis, ut non ſint: hæc autem ex æternitate deducta, id in ſe contineant uirtutis ut maneant. De fine autem temporum curam ſolicitudinis noſtræ ademit, diem illum dicens nemini eſſe cognitum, & non ſolum angelis, ſed etiam ſibi ignoratum. O diuinæ bonitatis inæſtimabilem miſericordiam. Nunquid deus pater cognitionem diei celandi filium propoſito abnegauit, cum dictum ab eo ſit: Omnia mihi à patre meo tradita ſunt? Ergo non omnia ſunt, ſi eſt aliquid quod negatur: ſed quia ad nos omnia à patre accepta deueheret, deiq; uerbum non tam futuri in ſe fidem contineat quàm facti, ideo extra definitionem dies poſita eſt, ut largum licet deus pœnitentiæ nobis tempus indulgens, incerti tamē metu ſemper nos ſolicitos detineret, & ipſe nulli loquendo, uoluntatem dandi huius diei nulla dicti ſui definitione cohiberet, quia ſecundum diluuij tempus in ipſo uitæ noſtræ curſu omnia agentibus ac pœnitentibus magnus ille dies aderit. Quin etiam in aſſumendis fidelibus futurum eſſe diſcrimen oſtendit, cum duobus in agro poſitis, aſſumatur unus, & alter relinquatur: & duabus molentibus improbetur altera, altera eligatur: & ex duobus qui in lecto erunt, adhæreat unus, alter deſeratur. Infideliū enim & fideliū diſcrimē in relinquendis alijs, & alijs aſſumendis docet. Dei enim ira ingraueſcente ſancti, ut propheta ait, in promptuarijs recōdentur, perfidi uero ad cœleſtis ignis materiem reliquentur. Duos igitur in agro, id eſt, duos populos fideliū & infidelium in ſeculo tanquam in uitæ huius opere dies domini deprehendet: ſeparabuntur tamen relicto alio, & alio aſſumpto. De molentibus quoq; par ratio eſt. Mola opus legis eſt: ſed quia pars Iudæorum ut per apoſtolos credidit, ita per Heliam eſt creditura, & iuſtificanda per fidem eſt. ideo una per eandem fidem boni

operis

operis apprehendetur, alia uero in infructuoſo legis opere relinquetur, molens in caſſum, & non factura cœleſtis cibi panem. Duo autem ſunt in lecto eandem paſſionis dominicæ requiem prædicantes, circa quam & hæreticorum & catholicorum eadem atq; una confeſſio eſt. Sed quia unitatem patris & filij, & communem eorum theotetam, quam deitatem nuncupauimus, catholicorum ueritas prædicabit, & eandem rurſum plurimis contumelijs hæreticorum falſitas impugnabit, idcirco ex duobus in lecto alter relinquitur & alter aſſumitur, quia fidem confeſſionis utriuſq; in uno aſſumendo, & in altero relinquendo diuini arbitrij iudiciũ comprobabit. Atq; ut ignorantiam illam diei omnibus taciti, non ſine utilis ſilentij ratione eſſe ſciremus, uigilare nos propter aduentum furis admonuit, & orationum aſſiduitate detentos omnibus præceptorum ſuorum operibus inhærere. Furem enim eſſe oſtendit zabolũ ad detrahenda ex nobis ſpolia peruigilem, & corporum noſtrorum domibus inſidiantem, ut ea incurioſis nobis & ſomno deditis, conſiliorum ſuorum atq; illecebrarum iaculis perfodiat. Paratos igitur eſſe nos conuenit, quia diei ignoratio intentam ſolicitudinem ſuſpenſæ expectationis exagitet.

De ſeruo fideli, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam. De decem uirginibus. De homine peregre profecto, qui tradidit ſubſtantiam ſuam ſeruis ſuis. Canon XXVII

QVis nam eſt fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit dominus ſupra familiam ſuam? &c.) Quanquam in cõmune nos ad indefeſſam uigilantiæ curam adhortetur, ſpecialem tamen populi principibus, id eſt, epiſcopis in expectatione aduentũque ſuo ſolicitudinem mandat. Hunc enim ſeruũ fidelem atq; prudentem præpoſitum familiæ ſignificat, commoda atq; utilitates commiſſi ſibi populi curantem. Qui ſi dicto audiens & præceptis obediens erit, id eſt, ſi doctrinæ opportunitate, & ueritate infirma cõfirmet, diſrupta conſolidet, deprauata conuertat, & uerbum uitæ in æternitatis cibum alendæ familiæ diſpendat, atq; hæc agens hiſq; immorans deprehendatur, gloriam à domino tanquam diſpenſator fidelis & uillicus utilis cõſequetur, & ſuper omnia bona cõſtituetur, id eſt, in dei gloria collocabitur. Quia nihil ſit ultra quod melius ſit. Quòd ſi contuens longam dei patientiam, quæ in profectũ humanæ ſalutis extenditur, aduerſum conſeruos inſoleſcet, & ſeculi malis uitijſq; ſe tradet, præſentium tantum curam in cultu uentris exercens, deſperata die dominus adueniet, eumq; à bonis quæ ſpoponderat diuidet, portionemq; eius cum hypocritis in pœnæ æternitate conſtituet: quia aduentum deſperauerit, quia mandatis nõ obtemperauerit, quia præſentibus ſtuduerit, quia uita gentium uixerit, quia deſperatione iudicij commiſſam ſibi familiam

familiam fame,ſiti, cæde uexauerit. Tunc ſimilabitur regnum cœlorum decem uirginibus. & reliqua.)Ex dictis ſuperioribus ratio quoq; huius ſermonis intelligi poteſt. De die enim magno domini omnis eſt ſermo,quo occulta humanarum cogitationum diuini iudicij cognitione prodentur,& uera expectati dei fides non ambiguæ ſpei meritum conſequetur.Abſolute enim in quinq; prudentibus,& in quinq; fatuis fidelium atq; infidelium eſt conſtituta diuiſio.Quo exemplo Moyſes decem uerba duabus tabulis conſcripta acceperat.Neceſſe enim erat,omnia ea in utraq; conſcribi.Et duplex pagina inter proprietatem dextræ & ſiniſtræ diuiſionem ſub uno licet teſtamento bonorum malorumq; ſignabat.Sponſus atq; ſponſa dominus noſter eſt in corpore deus.Nam ut ſpiritus carni,ita ſpiritui caro ſponſa eſt.Deniq; tuba excitante ſponſo obuiam tantum proditur.Erunt enim iam ambo unum, quia in gloriam ſpiritualem humilitas carnis exceſſerat. Primo autem progreſſu uitæ huius officijs occurrere in reſurrectionẽ, quæ eſt à mortuis, præparamur. Lampades igitur animarum ſplendentium lumen eſt, quæ ſacramento baptiſmi ſplenduerunt. Oleum boni operis eſt fructus.Vaſa humana ſunt corpora, intra quorum uiſcera theſaurus bonæ conſcientiæ recondendus eſt.Vendentes ſunt hi,qui miſericordia fidelium indigentes,reddunt ex ſe petita commercia, indigentiæ ſuæ ſcilicet ex ſatietate boni operis noſtri conſcientiam ementes. Hæc enim indefeſſi luminis copioſa materies eſt, quæ miſericordiæ fructibus & emenda eſt, & recondenda.Nuptiæ immortalitatis aſſumptio eſt,& inter corruptionem atque incorruptionẽ ex noua ſocietate coniunctio.Mora ſponſi,pœnitentiæ tempus eſt.Expectantium ſomnus,credentium quies eſt,& in pœnitentiæ tempore mors temporaria uniuerſorũ.Nocte media clamor,cunctis ignorantibus.Tubæ uox,eſt domini præcedentis aduentum,& uniuerſos ut obuiam ſponſo exeant excitantis.Lampadum aſſumptio, animarum eſt reditus in corpora,earumq; lux conſcientia boni operis elucens, quæ uaſculis corporum continetur.Prudentes uirgines hæ ſunt, quæ opportunum in corporibus operandi tempus amplexæ,in primum ſe occurſum aduentus dominici præparauerint.Fatuæ autem, quæ diſſolutæ ac negligentes, præſentium tantum ſolicitudinem habuerint,& immemores promiſſorũ dei,in nullam ſe ſpem reſurrectionis extenderint.Et quia prodire obuiam fatuę extinctis lampadibus non poſſunt, deprecantur eas quæ prudentes erant, ut oleum mutuent.

Alienis operibus ac meritis nemo adiuuatur

Quibus reſponderunt non poſſe ſe dare,quia non ſit fortè quod omnibus ſatis ſit, alienis ſcilicet operibus ac meritis neminem adiuuandũ, quia unicuiq; lampadi ſuæ emere oleum ſit neceſſe. Quas hortantur ut redeant ad emendũ, ſi uel ſero præceptis dei obſequendo, cũ lampadũ luce ſponſi dignæ efficiant occurſu.Quibus morantibus ſponſus ingreſſus eſt,

atq;

atq; unà cum eo in nuptias ſapientes, quæ comparato lampadum lumine opperiebantur, introeunt, id eſt, in cœleſtem gloriā ſub ipſo ſtatim aduentu dominicæ claritatis incedunt. Et quia iam pœnitentiæ nullū eſt tempus, fatuæ occurrunt, aperiri ſibi aditum rogant. Quibus reſpondetur à ſponſo, quia neſcio uos. Non enim in officio aduenientis affuerant, neq; ad uocem tubæ excitantis occurrerant, neq; introëuntium comitatui adhæſerant, ſed morantes & indignæ introeundi ad nuptias tempus amiſerant. Sicut enim homo peregre proficiſcens, uocauit ſeruos ſuos, & tradidit illis ſubſtantiam ſuam, & reliqua.) Diuiſio pecuniæ inæqualis eſt, ſed non ad diuidentem referenda diuerſitas eſt. Ait enim, unumquenq; ſecundum uirtutem ſuam accepiſſe. Ergo inquantum quis capax eſſet accepit, & extra moderantis arbitrium eſt quod erat in iure ſumentis. Patremfamiliâs ſeipſum eſſe ſignificat. Peregrinationis tempus, pœnitentiæ ſpatium eſt, quo in cœlis à dextris dei aſſidens, poteſtatē uniuerſo generi humano fidei atq; operationis euangelicæ permiſit. Igitur unuſquiſq; ſecundum fidei ſuæ menſuram talentum, id eſt, euangelij prædicationem à prædicante ſuſcepit. Hæc enim incorrupta ſubſtantia eſt, hoc Chriſti patrimonium æternis hæredibus reſeruatum. Sed ſeruus ille qui quinq; talenta accepit, populus ex lege credentium eſt, ex qua profectus, meritū ipſius recte probeq; perfunctus euangelicę fidei operatione duplicauit. In ratione autem ponenda iudicij examen eſt, quo cœleſtis uerbi uſus, & reditus diſpenſati talēti poſtulatur. Igitur cui erant quinq; commiſſa, domino reuerſo, de quinq; decem obtulit, talis ſcilicet in fide repertus qualis in lege, qui decem uerborum quinq; libris Moyſi, præceptorum obedientiam per gratiam euangelicæ iuſtificationis expleuerit. Igitur iubetur in gaudium domini introire, id eſt, in honorem gloriæ Chriſti recipitur. Ille uero ſeruus cui duo talēta commiſſa ſunt, gentium populus eſt fide atq; confeſſione & filij iuſtificatus & patris, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum deum atq; hominem & ſpiritu & carne confeſſus. Nam & corde fides, & ore confeſſio eſt. Hæc ergo huic ſunt duo talenta commiſſa, ſed ut prior ille omne ſacramentum in quinq; talentis, id eſt, in lege cognouerat, idq; ipſum fide euangelij duplicauerat: ita iſte incremento duum talentorum, atq; operatione promeruit, ratione ac reditu diſſimili, par tamen à domino munus amborum eſt, ut gentium fidem exæquatam credentium ex lege ſcientiæ noſceremus, nam cum laudatione eadem iubetur in gaudium domini introire. Eſt autem duplicatio, ſumptę pecuniæ operationem fidei addidiſſe, & quæ opinione crediderant, rebus factiſq; geſſiſſe. Qui uero unum talentum accepit, & in terram recōdidit, populus eſt in lege perſiſtens, totus carnalis & ſtupidus, & nihil ſpirituale intelligens, ut quem uirtus prædicationis euangelicæ non ſubeat, ſed propter inuidiam ſaluandarum gentium, in terra receptum talentum abſconderit,

N neq;

neq; ipſe utens,neq; utendum alijs diſpenſet, ſed ſufficere ſibi legem exiſti met ad ſalutem:atq; ideo cum ab eo ratio expoſtularetur ita ait:Timui te, tanquam per reuerentiam ac metum ueterum præceptorum,uſu euangeli/cæ libertatis abſtineat,dicatq;,ecce quod tuum eſt,uelut in his quæ à domi no præcepta ſunt fuerit immoratus.In terram uero abſcondere,hoc eſt,no uæ prædicationis gloriam ſub obtrectatione corporeæ paſſionis occulere. Qui cum Chriſtum dominum ad ſalutem gentium miſſum fuiſſe nō poſ/ſet abnuere:nam & aduētus & paſſio eius ex lege eſt, obtemperare tamen euangelijs ipſe noluerit.ait enim:Scio quia homo durus es, metis ubi non ſeminaſti, & colligis ubi non ſparſiſti. Rerum præſentium natura non fert meſſem eſſe ſine ſemine,& colligi quæ ſparſa nō fuerint, ſed totus ſpiritua/lis hic ſermo eſt.Diximus enim,hunc populū eſſe de lege non ignorantem domini aduentum & gentium ſalutem,ſed infidelem,quippe cum ſciat me tendos illic iuſtitiæ fructus,ubi lex ſata non ſit, & colligendos ex gentibus, qui non ex Abrahæ ſint ſtirpe diſperſi:& idcirco durus hic homo ſit,ſcilicet ſine lege iuſtificaturus, ſine diſperſione collecturus, & ſine ſatione meſſu/rus. Atq; ideo hoc magis ſine uenia erit cur prædicationem occuluerit, & commiſſum ſibi talentum ſuffoderit,cum ſciret meſſurum eſſe ſine ſemine, & collecturum eſſe,quæ non ſparſit:ſed potius oportuiſſe eum nummula/rijs dare,id eſt,uniuerſo generi hominum,quod ſeculi negocijs occupetur, uſum crediti ſibi talenti communicare, domino reditus eius à ſingulis po/ſtulaturo.Ob quam culpam talentum ab eo non tam euangelij, quod ſuf/foderat q̃ legis aufertur,eiq; qui quinq; duplicauerit datur, domino dicen te:Omni enim habenti dabitur & abundabit:qui autem non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.Poteſt quidem habens abundare, quia facile eſt per incrementum uel munificentiæ, uel laboris opulentum poſſe diteſ/cere.Sed quo modo non habens habebit ad dandum?Hoc ideo, quia ha/bentibus uſum euangeliorū,etiam legis honor redditur:non habenti aūt fi dem Chriſti, etiā id quod ex lege habere ſibi uidebatur honoris aufertur.

De aduentu filij hominis ad iudicium in maie/ſtate ſua. Canon XXVIII

CVm autem uenerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cum eo, & reliqua.) Omnem ipſe rationem huius ſer/monis abſoluit.De iudicij enim tempore aduentuq; comme/morat,quo fideles ab infidelibus ſeparabit,atq; ab infructuo/ſis fructuoſa diſcernet,hœdos uidelicet ab agnis,& in dextra ac ſiniſtra col/locans unumquenq;, digna aut bonitatis aut malitiæ ſuæ ſede conſtituet, iudicans ſe in minimis ſuis,id eſt, ijs qui ſibi cum humilitatis ſuæ expecta/tione famulenť,& eſurientibus ali, & ſitientibus potari, & peregrinantibus confoueri,& nudis contegi,& infirmis uiſitari, & ſolicitis cōſolari. Ita enim in uniuer/

in uniuerſorum fidelium corporibus mentibusq́ transfunditur, ut hæc humanitatis officia, aut gratiam ſuam impenſa mereantur, aut offenſam negata commoueant. Poſt quem ſermonem quò ſe uenturum in reditu claritatis oſtenderat, nunc paſſurum eſſe ſe admonet, ut ſacramentum crucis admixtum eſſe gloriæ æternitatis agnoſcerent. Sumitur inter hæc perimendi eius à Iudæis conſilium, & congregatis principibus ſacerdotum occaſio tanti facinoris expectatur.

De muliere quæ acceſſit ad Ieſum in domo Simonis leproſi, habens alabaſtrum unguenti precioſi. Canon XXIX

CVm autem eſſet Ieſus in Bethania in domo Simonis leproſi, acceſſit ad eum mulier habens alabaſtrum unguenti precioſi, & reliqua.) Sub ipſo tempore paſſionis non ex nihilo eſt, ut mulier unguentum precioſum recumbentis domini capiti infuderit. Dehinc, ut diſcipuli iraſcerentur & dicerẽt, uendi iſtud potius in uſum pauperũ debuiſſe: tum, ut dominus & mulieris factũ cõprobaret, & æternã cum prædicatione euangelij operis huius eſſe memoriã ſponderet: poſtremo, ut poſt id Iudas ad uendendã ſalutem eius erumperet. Mulier hæc in præfiguratione gentiũ plebes eſt, quæ in paſſione Chriſti gloriã deo reddidit. Caput enim eius perunxit. caput autẽ Chriſti deus eſt. Nam unguentum boni operis eſt fructus, & propter corporis curam mulierũ ſexui maxime gratũ eſt. Igitur omnem curã corporis ſui, & totũ precioſæ mentis affectum in honorẽ dei laudemq́ transfudit. Sed diſcipuli fauore ſaluandi Iſraëlis, ut ſæpenumero cõmouẽtur, uendi hoc in uſum pauperũ debuiſſe. Sed neq; mulier hæc uenale unguentũ circumferebat, & pauperes fidei indigos inſtinctu prophetico nuncupauerũt. Atq; hanc gentium fidem emi potius ad ſalutem egeni huius populi debuiſſe, quibus dominus ait, plurimum eſſe temporis quo habere curam pauperũ poſſent, cæterum non niſi ex præcepto ſalutem gentibus poſſe præſtari, quæ ſecum infuſo mulieris eius huiuſmodi unguento ſint conſepultæ: quia regeneratio non niſi commortuis in baptiſmi profeſſione redhibet, & idcirco ubi prædicabitur hoc euangelium, narrabitur opus eius: quia ceſſante Iſrael euangelij gloria fide gentium prædicatur. Qua ęmulatione in Iudæ perſona Iſrael prophanus accenſus, omni odio ad extinguendum nomen domini incitatur.

De die prima azymorum. Canon XXX

PRima autem die azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes: Vbi uis paremus tibi paſcha manducare? & reliqua.) Diſcipuli ire adquendam hominẽ iubentur, & ei dicere quòd cum eo dominus paſcha cum diſcipulis facere uellet. Qui præceptis obtemperauerũt, & paſcha parauerũt. Sed oportuerat eos ſcire quò pergerẽt, & de hominis nomine edoceri: alioqui incerti ad quẽ mitterentur,

quomodò miſſi,quæ præcepta fuerant exequebantur. Verum ſermo prophetiæ rerum præſentiũ effectibus admiſcetur. Hominem enim, cum quo paſcha celebraturus eſſet non nominat: nondum enim Chriſtiani nominis honor credentibus erat præſtitus, qui uere ſunt deum mentis ac fidei oculis cõtuentes, ut cum eo paſcha domini apoſtolos præparare ſciremus, cui in tempore domini nouum nomen eſſet addendum. Poſt quæ Iudas proditor indicatur, ſine quo paſcha accepto calice & fracto pane conficitur. Dignus enim æternorum ſacramentorum communione nõ fuerat. Nam diſceſſiſſe ſtatim hinc intelligitur, quod cum turbis reuerſus oſtenditur. Neq; ſanè bibere cum eo poterat, qui nõ erat bibiturus in regno, cum uniuerſos, tum bibentes ex uitis iſtius fructu, bibituros ſecum poſtea polliceretur.

Hymnoq; dicto in montem reuerſi ſunt.) Conſummatis ſcilicet uniuerſis diuinorum myſteriorum uirtutibus gaudio, & exultatione cõmuni in cœleſtem gloriam efferuntur. Futuræ quoq; eos infirmitatis admonuit, & nocte eadem omnes metu atque infidelitate turbandos. Cuius rei fides etiam autoritate prophetiæ ueteris cõtinebatur, percuſſo paſtore oues eſſe ſpargendas. Se tamen reſurgentem in Galilæam præceſſurum eſſe, ut infirmitatem eorum ſponſione reditus ſui conſolaretur. Sed Petrus pro fidei ſuæ calore reſpondit, cæteris licet ſcandalizantibus nunquam ſe ſcandalizaturum. In tantum enim & affectu & charitate Chriſti efferebatur, ut & imbecillitatem carnis ſuæ, & fidem uerborum domini non contueretur, quaſi uero dicta eius efficienda nõ eſſent, cui ait: Ante quàm gallus cantet, ter me negabis. Sed tam ille, quàm cęteri ne mortis quidem metu deceſſuros ſe de confeſſione nominis eius pollicentur. Ad omnem enim ſe miniſterij conſtantiam intrepida fidei uoluntate firmauerant.

Scandalizari dicit, ut loqui

Venit Ieſus in agrum, qui dicitur Getſemani, & orat patrem &c. Canon XXXI

TVnc uenit cum illis Ieſus in agrũ, qui dicitur Getſemani, & dicit diſcipulis ſuis: Sedete hic donec eam illuc orare.) Fidem diſcipulorum & conſtantiam deuotæ ſibi uoluntatis acceperat. Sed & turbandos & diffiſuros ſciebat. Quos conſidere in loco iubet dum progrederetur orare. Et aſſumpſit Petrum, Iacobũ & Ioannem Zebedęi filios, quibus aſſumptis, triſtis eſſe mœſtusq; cœpit, & ait, triſtem animam ſuam uſque ad mortem eſſe. Aliquorum ea opinio eſt, quod cadere propter ſe mœſtitudo in deum potuerit, eumq; futuræ paſſionis metus fregerit, quia dixerit: Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem. & illud: Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Et rurſum: Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. & ad poſtremum, bis id ipſum: Pater ſi non poteſt hic calix tranſire, niſi illum bibam, fiat uolũtas tua. Volũt enim ex infirmitate corporis erumnam ſpiritui adhærere, ac ſi uirtutem illam in

corruptæ ſubſtantiæ, imbecillitatis ſuæ ſorte aſſumptio carnis infecerit, & æternitas naturam fragilitatis acceperit, quæ ſi ad metũ triſtis eſt, ſi ad dolorem infirma, ſi ad mortem trepida, iam & corruptioni ſubdita erit, & incidet in eam totius infirmitatis affectio. Erit ergo quod non erat, de angore mœſta, de timore ſolicita, de dolore perterrita, ac ſic æternitas demutata in metum, ſi poteſt eſſe quod non erat, potuit perinde hoc quod erat aliquando non eſſe. Deus autem ſine menſura temporum ſemper eſt, & qualis eſt, talis æternus eſt. Æternitas autem in infinito manẽs, ut in his quę fuerant, ita in illis quæ conſequentur extenditur, ſemper integra, incorrupta, perfecta, præter quam nihil quod eſſe poſſit extrinſecus ſit relictum. Non ipſa in aliquo, ſed intra eam cũcta, potens ita largiri nobis ipſa quod ſuum eſt, ut ſibi nihil de eo quod ſit largita decedat. Sed eorũ omnis hic ſenſus eſt, ut opinentur metum mortis in dei filium incidiſſe, qui aſſerunt nõ de æternitate prolatum, neq; de infinitate paternæ ſubſtantiæ extitiſſe, ſed ex nullo illum, qui omnia creauit effectum, ut aſſumptus ex nihilo ſit, & cœptus ex opere, & cõfirmatus ex tempore. Et ideo in eo doloris anxietas, ideo ſpiritus paſſio cum corporis paſſione. Ideo metus mortis, ut qui mortẽ timere potuit, & mori poſſit: qui uero mori potuit, licet in futurum erit, non tamen per eum qui ſe genuit ex præterito ſit æternus. Quòd ſi per fidem uitæq; probitatem capaces euangeliorum eſſe potuiſſent, ſcirent uerbum in principio deum, & hoc à principio apud deum, & natũ eſſe ex eo qui erat, & hoc in eo eſſe qui natus eſt, quod ipſe eſt penes quem erat anteq̃ naſceretur, eandem ſcilicet æternitatem eſſe & gignentis & geniti. Mori igitur nihil in deo potuit, neq; ex ſe metus deo ullus eſt. In Chriſto enim deus erat mundum reconcilians ſibi. Sed introſpiciẽdus omnis hic ſermo eſt, ut quia mœſtum fuiſſe dominum legimus, cauſas mœſtitudinis reperiamus. Admonuerat ſuperius omnes ſcandalizaturos. Petrus de ſe confidens reſponderat, etiamſi cęteri perturbarentur ſe non cõmouendum: quem dominus etiam ter ſe negaturum eſſe reſpondit. Sed & ille & cæteri omnes diſcipuli ne ſi in ipſa quidem morte poſiti ſint, pollicentur ſeſe negaturos. Et procedens iuſſit diſcipulos ſuos conſidere dum oraret. Aſſumptiſq; Petro, Iacobo & Ioanne cœpit triſtis eſſe. Ergo nõ ante triſtis eſt q̃ aſſumit, & omnis metus illis eſſe cœpit aſſumptis, atq; ita non de eo orta eſt, ſed de his quos aſſumpſerat mœſtitudo. Et quidem recordandũ eſt, non alios hic aſſumptos fuiſſe, q̃ ipſos illos, quibus uenturus in regno ſuo filius hominis oſtenſus eſt, tum cum aſſiſtẽtibus in monte Moyſe & Helia toto æternæ gloriæ ſuæ honore circũdatus eſt. Sed quæ tum aſſumendorũ eorũ, eadẽ & nunc fuit cauſa. Deniq; ait: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortẽ. nũquid ait: Triſtis eſt anima mea propter mortẽ. certe non ita. Nam ſi de morte erat metus, ad eam utiq; referri per quam erat debuit. Sed aliud eſt uſq; in id, aliud

Triſtitia quõ in Chriſto

ob id metuere. Et cauſam nō facit quicquid in fine eſt, quia uſq; in id quod ab altero cœptum ſit differatur. Superius igitur dixerat: Scandalum patie-mini in me in iſta nocte. Sciebat exterrendos, fugādos, negaturos: ſed quia ſpiritus blaſphemia nec hic, nec inæternum remittitur, metuit ne ſe deum abnegent, quem cæſum & conſputū & crucifixū eſſent contemplaturi. Quę ratio ſeruata in Petro eſt, qui cum negaturus eſſet ita negauit: Non noui hominem. Quia dictū aliquid in filiū hominis remittetur. Triſtis ergo eſt uſq; ad mortē. Non itaq; mors, ſed tempus mortis in metu eſt. Quia poſt eam reſurrectionis uirtute fides eſſet firmanda credentiū, ſequitur illud: Suſtinete & uigilate mecū. Et progreſſus procidit in faciem ſuā orans.) Manere ſecum peruigiles admonet. Sciebat enim ingruente zabulo fidem eorū conſopiendam. Et parem ſecum uigilantiā imperat, quibus eadē paſſio imminebat, deinde orat: Pater meus ſi poſſibile eſt trāſeat à me calix iſte. Sed tamen nō ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis.) Tranſire à ſe calicem rogat, nunquid ait: Tranſeat me calix iſte? Hæc enim futura erat pro ſe timentis oratio, ſed aliud eſt, ut tranſeat deprecari. In eo enim quod à ſe tranſit, ipſe ille à moleſtia tranſeuntis excipitur. Qui autem, ut à ſe tranſeat rogat, nō ut ipſe prætereatur orat, ſed ut in alterum id quod à ſe tranſit excedat. Nunquid impoſſibile erat non pati Chriſtum? Atqui iam à conſtitutione mundi ſacramentum hoc in eo erat noſtræ ſalutis oſtenſum. Nunquid pati ipſe nolebat? Atqui ſuperius fundēdum in remiſſionem peccatorum corporis ſui ſanguinem conſecrauerat. Quomodo ergo ait: Pater ſi poſſibile eſt, & quomodo: Nō ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis? Totus igitur ſuper his, qui paſſuri erant, metus eſt: atq; ideo quia non eſt poſſibile ſe non pati, pro his rogat, qui paſſuri poſt ſe erant, dicens: Tranſeat calix à me, id eſt, quomodo à me bibitur, ita ab his bibatur ſine ſpei diffidentia, ſine ſenſu doloris, ſine metu mortis. Ideo autem ſi poſſibile eſt, quia & carni & ſanguini horū grauis terror eſt, & difficile eſt eorum acerbitate corpora humana non uinci. Quod autem ait: Non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis, uellet quidē eos non pati, ne forte in paſſione diffidant, ſed cohæreditatis ſuæ gloriam ſine paſſionis difficultate mereantur. Non ergo ut nō patiantur rogat dicens: Non ut ego uolo, ſed ut quod pater uult, bibendi calicis in eos ex ſe tranſeat firmitudo, quia ex uoluntate eius non tam per Chriſtum uinci diabolum q; etiam per eius diſcipulos oportebat. Poſt quæ ad diſcipulos redit, & dormientes deprehendit, & Petrum coarguit, cur ſecum una ſaltem hora non uigilet. Petrum ideo ex tribus, quia præ cæteris non ſe ſcandalizaturum fuerat gloriatus. Superioris autem metus ſui indicat cauſas dicens: Orate ne intretis in tentationē. Hoc erat igitur quod uolebat, & ideo in oratione tradiderat: Nō inducas nos in tentationē, ſciens quid in nos infirmitati carnis liceret. Cur autem ne in tentationem uenirēt orare eos admonuiſſet, oſtendit

Blaſphemia in ſpiritum

dit dicens: Spiritus quidem promptus, caro autẽ infirma. Non utiq; de ſe. Ad eos enim hic ſermo cõuerſus eſt. Aut quomodo nũc ſit ſpũs promptus, ſi ſuperius, triſtis eſt anima uſq; ad mortem? Sed uigilare præcepit & orare, ne in tentationem incidant, ne infirmitati corporis ſuccumbant. Et idcirco ſi poſſibile eſt, ut à ſe tranſeat calix orat, quia bibendi eius caro omnis infirma ſit. Rurſum uero diſcedens orauit dicens: Pater ſi non poteſt tranſire calix iſte niſi illum bibam, fiat uoluntas tua. Paſſuris diſcipulis per fidei iuſtificationem, omnem in ſe corporis noſtri infirmitatem aſſumpſit, cruciq; ſecum uniuerſa ea, quibus infirmabamur affixit. Ideo peccata noſtra portat, & pro nobis dolet, quia fidei in nobis calore feructe, cum aduerſum diabolum paſſionis bello ſit decertandum, omnes imbecillitatum noſtrarum dolores cum corpore eius & paſſione moriuntur. Et ideo tranſire ab eo calix non poteſt, niſi illum bibat, qui pati niſi ex eius paſſione nõ poſſumus. Verum quod iterum reuerſus reperit dormientes, oſtendit abſentiæ ſuæ tempore plures quodam fidei ſomno detinẽdos. Sed rurſum orauit, idem repetens, reuerſuſq; qui uigilare iuſſerat, qui conſopitos obiurgauerat ait: Dormite iam & requieſcite. Poſt orationem frequentem, poſt diſcurſus recurſuſq; multiplices, metum demit, ſecuritatem reddit, in requiem adhortatur, uoluntatem patris iam de nobis ſecurus expectat dicens: Fiat uoluntas tua, quia tranſiturum in nos calicem bibens, infirmitatem corporis noſtri, & timoris ſolicitudinem, & ipſum dolorẽ mortis abſorberet. Quòd autem ad eos reuertens, dormienteſq; reperiens primũ reuerſus obiurgat, ſecũdo ſilet, tertio quieſcere iubet, ratio iſta eſt, quòd primũ poſt reſurrectionem diſperſos eos & diffidentes ac trepidos deprehendit, ſecundo miſſo ſpiritu paracleto grauatis ad contuendam euangelij libertatem oculis uiſitauit. Nam aliquandiu legis amore detenti, quodam fidei ſomno occupati ſunt. Tertio uero, id eſt, claritatis ſuæ reditu ſecuritati eos quietiq; reſtituet.

De Iuda, qui erat unus de duodecim diſcipulis, ueniente ad Ieſum cum plurima turba, ut eum traderet. De gladio quem iuſſit Petro conuertere in locum ſuum. Canon XXXII

ET adhuc eo loquẽte, Iudas unus de duodecim uenit, & cũ eo plurima turba.) In his omnibus paſſiõis eſt ordo, ſed in oſculo Iudæ hæc fuit ratio, ut doceremur inimicos omnes, eoſq; quos ſciremus deſęuituros in nos eſſe, diligere. Oſculum enim eius dominus non reſpuit. Quod aũt ait Iudæ: Fac quod facis cito, traditionis ſuæ poteſtatem ſub uerbi huius conditione præmittit. Nam qui iuris ſui habebat aduerſum traditores aduocare pluſquã duodecim legiones angelorum, longe facilius unius hominis & cõſilijs & artibus potuiſſet occurrere. Deniq; Pilato ait: Non haberes in me poteſtatem, niſi data tibi eſſet. Dat igitur in ſe poteſtatem dicendo: Fac quod facis: ſcilicet quia uoluntatis

crimen pro facti penſatur inuidia,re perageret, quod uolũtate iam faceret.

Vnus autem ex his,qui erant cum eo gladium exerens, ſeruo principis ſacerdotum aurem abſcidit,eiq́ꝫ dominus ait: Conuerte gladium tuum in locum ſuum.Omnes enim qui gladio utuntur,gladio peribunt.) Ergo hic ipſe iam iudicatus eſt,quia gladio utens gladio interibit? Sed nõ omnibus gladio utentibus mors ſolet eſſe per gladium. Nam plures, aut febris, aut alius accidens caſus abſumit,qui gladio aut iudicij officio,aut reſiſtendi latronibus neceſſitate ſint uſi.Igitur ab apoſtolo ſeruo principis ſacerdotum auricula deſecatur, populo uidelicet ſacerdotio ſeruienti per Chriſti diſcipulum inobediens auditus exciditur,& ad capacitatem ueritatis hoc,quod erat inaudiens amputatur. Turba autem omnis aduerſus dominũ gladijs armata proceſſerat.Recondi gladium præcepit,quia eos non humano,ſed oris ſui gladio eſſet perempturus. Cæterum ſi ſecundum ſententiam eius, omnis gladio utens gladio perimeretur,recte ad necem eorum gladius exerebatur,qui eodem utebantur ad facinus. Reliqua uero geſtorũ ordinem habent.Falſi teſtes conquiſiti, ſacerdos eius ipſius in qua gloriabatur legis ignarus,etiam ſacramento,an ipſe Chriſtus eſſet,fidem quærens, quaſi occulte de eo lex prophetæq́ꝫ loquerentur. Quin etiam ipſe Chriſtũ eſt confeſſus inuitus,domino dicente:Tu dixiſti. Cuius maieſtate audita ueſtem ſibi diſcidit, ipſum uidelicet quo contegebatur uelamentum legis abrumpens. In palmis uero atqꝫ ſputis ad conſummandã hominis humilitatem, uniuerſa in eum cõtumeliarũ genera exercebantur. Diligenter autẽ contuendum eſt,qua cõditione Petrus negauerit. Quanq́ꝫ de hoc ſuperius tractatum eſt. Nam primo ait,nõ ſe intelligere quid diceret:ſequenti, nõ ſe ei adhæſiſſe:tertio uero,ſe hominem non noſſe. Et uere propè iam ſine piaculo hominem negabat,quem dei filiũ primus agnouerat: tamen quia ex infirmitate carnis uel ambiguus extitiſſet,amariſſime fleuit,recolens trepidationis iſtius culpam,ſe nec admonitũ potuiſſe uitare. Traditur deinde Pilato gentium iudici. Non enim iudicari reus poterat ex lege,ipſe ſine dolo atqꝫ peccato. Tunc uidens Iudas,qui eum tradiderat quoniã damnatus eſſet &c.) Iudas agens pœnitentiã,preciũ ſanguinis Chriſti reddidit ſacerdotibus,ut licet ipſe uenditi ſanguinis iuſti autor eſſet,tamen ementium infidelitatem ipſa profeſſio uendentis argueret. Qui reſpõderũt, quid ad nos. Tu uideris.) Profeſſio audax atqꝫ cæca eſt, emiſſe ſe iuſti ſanguinẽ audiunt,& extra iudicij reatũ futuros eſſe ſe credunt,cum tamen dicendo,tu uideris,facinus ipſum in uendente cõſtituant,cõtra aũt uendentis teſtimonio ſcelus ementiũ confirmetur. Secedens itaqꝫ ſuſpẽdit ſe damnato Chriſto. Ita mortis Iudæ tempus eſt cõparatum,ut ſub paſſione domini commotis infernis ſuperniſq́ꝫ omnibus & reuulſis, & in obliuionẽ officij ſui uniuerſorum elementorum procuratione ſtupefacta, nec inter mortuos uiſitaretur,

Idem Ambroſius

nec

nec inter uiuos poſt reſurrectionem haberet pœnitentię facultatem. De ar genteis uero redditis, quia precium ſanguinis eſſet, neq; in corbanã, id eſt, in oblationem pecuniam admiſceri liceret, conſilio inito emitur ager figuli, & in ſepulturam peregrinorum deputatur. Magnum in hoc prophetiæ ſa/ cramentũ, & in factis & in dictis miraculi plena meditatio. Figuli opus eſt de luto uaſa formare, cuius in manu ſit, ex luto eodem uas, aut idipſum, aut pulchrius reformare. Agrum autem ſeculum nuncupari ipſis domini no/ ſtri uerbis continetur. Chriſti ergo precio ſeculum emitur, id eſt, uniuerſitas eius acquiritur, & in ſepulturam peregrinorum atq; inopum deputatur. Ni hil hinc pertinet ad Iſraël, & totus hic ſeculi empti uſus alienis eſt, his uide/ licet, qui in precio Chriſti ſanguinis ſepelientur, quo uniuerſa ſunt empta. Omnia enim à patre accepit, quæ in cœlis & quæ in terra ſunt. Et ideo hic ager figuli eſt, quia dei omnia ſunt, cuius in manu ſit, nos ut uellet tanquam figulus reformare. In hoc igitur agro Chriſto commortui & conſepulti, hu ius peregrinationis noſtræ æternam requiem ſortiemur. In cuius rei fidem Hieremiæ prophetia ſubditur, ut in facti iſtius opera tanto ante diuinæ uocis autoritas oſtenderetur. Interroganti autem Pilato, an ipſe eſſet rex Iudæorum, reſpondit: Tu dicis.) Sed perquàm diuerſus ſermo eſt qui fuerat ad ſacerdotem. Illi enim quærenti, an ipſe Chriſtus eſſet, dixerat: Tu dixiſti. hoc ideo, quia lex omnis uenturum Chriſtum prędicauerat, reſpon detur tanquam de præteritis ſacerdoti, quia ſemper uenturum Chriſtum ex lege ipſe dixiſſet, huic uero legis ignaro interroganti, an ipſe eſſet rex Iu/ dæorum, dicitur: Tu dicis, quia per fidem præſentis confeſſionis ſalus gen/ tium eſt, & quod hoc de ſe ille qui antea ignorabat, loquatur, quod hi ne/ gent qui antea loquebantur.

De Pilato cum ſederet pro tribunali, & cum miſit ad illum uxor ſua dicens: Nihil tibi ſit & iuſto iſti. De tranſeuntibus iuxta cru/ cem &c. Canon XXXIII

SEdente autem Pilato pro tribunali, miſit ad illum uxor ſua di/ cens: Nihil tibi ſit & iuſto iſti.) Species in ea gentium plebis eſt, quæ iam fidelis, eum cum quo conuerſabatur incredulum populum, ad Chriſti fidem aduocat. Quæ quia ipſa multum ſit paſſa pro Chriſto, in eandem gloriam futuræ ſpei illum cum quo con/ uerſabatur inuitat. Deniq; Pilatus & manus lauit, & populo Iudaico inno/ centem ſe à domini ſanguine eſſe teſtatur: quia Iudæis ſuſcipientibus in ſe ac filios ſuos fuſi dominici ſanguinis crimen, quotidie in confeſſionem fidei ablutus gentium populus demigrat. Offerenti uero Pilato, ut ſecundum ſolennis diei priuilegium, quo unum ex reis poſcẽtibus dimitti oportebat, ut Ieſum abſolueret, Barabban potius hortantibus ſacerdotibus popu/ lus elegit. interpretatio autem nominis Barabba eſt patris filius. Iam itaq;

Barrabas quid arcanum futurę infidelitatis oſtenditur Chriſto patris filium præferendo, antichriſtum ſcilicet hominem peccati & zaboli filium, potiusq́ adhortantibus principibus ſuis, eligunt damnationi reſeruatū, quàm ſalutis autorem. Cæſo deinde domino imponitur chlamys coccinea, & ueſtis purpurea, & corona ſpinea, & harundo dextræ, & genu poſito adoratur, illuditur, ſuſceptis uidelicet omnibus corporis noſtri infirmitatibus, omnium deinde martyrum, quibus regnum ſecum erat, debitū ſanguine in cocci colore perfunditur, precioſoq́ prophetarum ac patriarcharum in purpura honore ueſtitur. Spinis quoq́, id eſt, compungentiū quondam peccatis gentium coronatur, ut ex rebus pernicioſis atq́ inutilibus, quæ capiti eius, id eſt, deo circundata moliuntur, gloria quæreretur peccatorum. Eſt enim aculeus in ſpinis, ex quibus Chriſto uictoriæ corona contexitur. In calamo uero earundem gentiū infirmitas atq́ inanitas manu comprehenſa firmatur, quin etiam capiti eius illiditur. Capiti, ut opinor, de ictu calami non grandis iniuria eſt, ſed typica in eo ratio ſeruatur, ut infirmitas gentilium corporum manu Chriſti comprehenſa etiam in deum patrem, qui caput eius eſt, acquieſcat. In his autē omnibus Chriſtus dum illuditur adoratur. Procedentes autem homini cuidam Cyrenenſi lignū paſſionis imponūt.) Indignus enim Iudæus erat Chriſti crucē ferre, quia fidei gentiū erat relictū & crucem accipere & compati. Locus deinde crucis talis eſt, ut poſitus in medio terræ, & tanq́ in uertice huius uniuerſitatis inſiſtens, ad capeſſendā dei cognitionē uniuerſis gentibus eſſet æqualis. Oblatū quoq́ uinū felli admixtū bibere recuſauit. Non enim æternæ gloriæ incorruptioni peccatorū amaritudo miſcetur. Veſtis uero eius ſorte potius diuiſa q̄ ſciſſa, manſurā incorruptionē corporis indicabat. Atq́ ita in ligno uitæ cunctorū ſalus & uita ſuſpenditur, cui duo latrones læuę ac dextræ affigūtur, omnem humani generis uniuerſitatem uocari ad ſacramentū paſſionis domini oſtendentes. Sed quia per diuerſitatē fidelium atq́ infideliū fit omnium ſecundū dexteram ſiniſtramq́ diuiſio, unus ex duobus ad dexterā ſitus fidei iuſtificatione ſaluatur. Additur etiam illud opprobriū, quo ſe ipſe Iſrael infidelitatis arguere indicatur: Hic eſt qui deſtruebat templū dei, & in triduū illud reædificabat. Hoc igitur maximū omnium, & ueluti difficillimū imponitur. Quid ergo ueniæ erit, cum poſt triduū reædificatum dei templum in corporis reſurrectione cernetur? Quòd autem latrones ambo cōditionem ei paſſionis exprobrant, uniuerſis etiā fidelibus ſcandalū crucis futurū ſignificat. Nox aūt ex die, diuiſio temporū eſt. Ita enim tertius dierū triū totidemq́ noctiū numerus expletur, & occultū diuinæ operationis myſterium totius creationis ſtupore ſentitur. Clamor uero ad deū, corporis uox eſt, recedētis à ſe uerbi dei cōteſtata diſſidiū. Deniq́ cur relinquat͛ exclamat, dicēs: Deus meus, deus meus, quare me dereliquiſti? Sed relinquit͛, quia erat homo, etiā morte peragen-

peragendus. Quin etiam hoc quod per calamũ datum in ſpongia acetum, cum guſtaſſet proclamans ſpiritum reddidit, diligenter eſt contuendũ. Vinum & honor eſt immortalitatis & uirtus, quod per uitium aut incurię aut uaſis coaceſcit. Hoc igitur cum in Adam coacuiſſet, ipſe accepit & potauit ex gentibus. In calamo enim ex ſpongia ut potaret offertur, id eſt, ex corporibus gentium uitia corruptæ æternitatis accepit, & in ſe atq; immortalitatis cõmunione ea quæ in nobis erant uitiata transfudit. Deniq; in Ioanne poſtq̃ perpotauerat dixit: Conſummatũ eſt, quia omne uitium humanæ corruptionis hauſiſſet, & quia nihil agendum eſſet extrinſecus, ſpiritum cum clamore magnæ uocis emiſit, dolens non omniũ ſe peccata potare. Et deinceps uelum templi ſcinditur, quia exinde populus eſt diuiſus in partes, & ueli honor cum cuſtodia angeli protegẽtis aufertur. Mouetur terra. Capax enim huius mortui eſſe non poterat. Petræ ſciſſæ ſunt. Omnia enim tam ualida & fortia penetrans dei uerbum & poteſtas æternæ uirtutis irruperat. Et monumẽta aperta ſunt. Erant enim mortis clauſtra reſerata. Et multa corpora ſanctorum dormientiũ ſurrexerunt. Illuminans enim mortis tenebras, & infernorum obſcura colluſtrans, in ſanctorum ad præſens conſopitorum reſurrectionem, mortis ipſius ſpolia detrahebat. Vt autem infidelitatis facinus Iſraeli accumularetur, centurio & cuſtodes hanc totius naturæ perturbationem contuentes, dei filium confitentur. Quòd autem à Ioſeph rogato Pilato ut corpus redderet, & ſindone inuoluitur, & in monumento nouo in petra exciſo reponitur, & ſaxum monumenti oſtio aduoluitur, quanq̃ ſit ordo geſtorum, & ſepelire cum eſſet neceſſe, qui reſurrecturus eſſet ex mortuis, tamen non ſine rerum aliquarum momento expreſſa ſunt ſingula. Ioſeph apoſtolorum habet ſpeciem, & idcirco quanq̃ in duodecim apoſtolorum numero non fuerit, diſcipulus domini nuncupatur. Hic munda ſindone corpus inuoluit. & quidẽ in hoc eodem linteo reperimus de cœlo ad Petrũ uniuerſorũ animantiũ genera ſummiſſa. Ex quo fortè non ſuperflue intelligetur ſub lintei huius nomine cõſepeliri Chriſto eccleſiam, quia tum in eo, ut in cõfuſione eccleſiæ mundorum atq; immundorum animalium fuerit congeſta diuerſitas. Domini igitur corpus tanq̃ per apoſtolorũ doctrinam infertur in uacuam & in nouã requiem lapidis exciſi, ſcilicet in pectus duritiæ gentilis quodam doctrinæ opere exciſum Chriſtus infertur, rude ſcilicet ac nouũ, & nullo antea ingreſſu timoris dei peruium. Et quia nihil eſt, quod præter eum oporteat in pectora noſtra penetrare, lapis oſtio aduoluitur, ut quia nullus antea in nos diuinæ cognitionis autor fuerat illatus, nullus abſq; eo poſtea inferatur metus. Deinde furandi corporis, & ſepulchri cuſtodia atq; obſignatio, ſtultitię atq; infidelitatis teſtimoniũ eſt, quod ſignare ſepulchrum eius uoluerint, cuius præcepto cõſpexiſſent de ſepulchro mortuũ ſuſcitatum. Motus uero terræ tempore

matutino

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, IN PSALMORVM EXPLANATIONEM PROLOGVS.

DIVERSAS eſſe plurimorum de pſalmorũ libro opiniones, ex libris ipſis quos ſcriptos reliquere, cõpertum habemus. Nam aliqui Hebræorum eos in quinque libros diuiſos uolunt eſſe, ut ſit uſq; in quadrageſimum pſalmum liber primus, & à quadrageſimo uſq; ad ſeptuageſimumprimum liber ſecundus, & ex eo uſq; ad octogeſimumoctauũ liber tertius & uſq; in centeſimumquintũ liber quartus, ob quod hi omnes in conſummatione ſua habeant, fiat, fiat. Concludatur deinde in centeſimo quinquageſimo pſalmo liber quintus. Alij uero ita inſcribẽdos pſalmos exiſtimauerũt: Pſalmi Dauid, quo titulo intelligi uolunt, eos omnes à Dauid fuiſſe conſcriptos. Sed nos ſecundum apoſtolicam autoritatem, librum pſalmorũ & nuncupamus, & ſcribimus. Ita enim in Actis apoſtolorũ dictum meminimus: Scriptum eſt enim in libro pſalmorũ: Fiat domus eius deſerta, & epiſcopatum eius accipiat alter. Ergo neq; ſecundum quoſdam Hebræos quinq; libri, neq; ſecundum plurimorum ſimplicitatem pſalmi Dauid dicendi ſunt, ſed ſecundum apoſtolicam autoritatem liber pſalmorum eſſe noſcendus eſt. Sunt autem plures eorundem pſalmorum ſcriptores. Nam aliquibus Dauid autor præſcribitur, in aliquibus Salomon, in aliquibus Aſaph, in aliquibus Iditum, in aliquibus filiorum Chorę, in aliquo Moyſi. Ex quo abſurdum eſt pſalmos Dauid cognominare, cum tot autores eorum ipſis inſcriptionũ titulis ædantur. Et liber pſalmorum rectius eſſe dicetur, diuerſis in unum uolumen prophetis, diuerſorum & autorum, & temporum congregatis. Viſum autem aliquibus eſt, quod Hieremias, & Aggeus, & Zacharias in quibuſdam pſalmorum ſuperſcriptionibus nominati ſunt, dum horum nihil in authenticis Septuaginta tranſlatorũ libris ita dictum reperiatur, adeo ut etiam in plurimis Latinis & Græcis codicibus ſine horum nominibus ſimplices tantum pſalmorum tituli præferantur. De his autem qui ſine autorũ nominibus ſub diuerſis ſuperſcriptionibus habentur, antiquorum uirorũ iſta traditio eſt, quod ex eo pſalmo, cuius autor in ſuperſcriptione proponitur, qui deinceps ſine autorum ſuperſcriptione ſuccedunt, eius eſſe exiſtimandi ſunt, qui ante prioris pſalmi autor inſcribitur uſq; in eum pſalmum, quo nomen autoris alicuius præferatur. Vt ſi pſalmi alicuius ſuperſcriptio talis ſit: Pſalmus Dauid, cæteri qui ſine titulo conſequantur, Dauid eſſe credantur, donec prophetæ alterius nomẽ in ſuperſcriptione ponatur, & ex eo uſq; in alterum prophetam, qui ſine inſcriptione medij ſunt, eius ſint, qui in anterioris pſalmi ſuperſcriptiõe autor cœptus ſit anteferri. Quod ſi fortè aliquis per id intelligentiæ huic fidem detrahet, quod in his pſalmis, qui in eum pſalmum cui Moſes autor prælatus eſt, ſubſequuntur, ſcriptum ſit, id eſt, in nonageſimooctauo, Moſes & Aaron in ſacerdotibus eius, & Samuhel inter eos inuocantes nomen eius, non poſſe à Moſe eum prophetatũ uideri oportere, cum Samuhel nomen, qui tanto poſtea quàm Moſes natus eſt, extet in pſalmo, meminerit nulli mirum aut difficile uideri oportere, ut tantus propheta tanti prophetæ poſtea, licet futuri nomen ediderit, cum in regnorum libris Ioſiæ regis nomen ſit

Pſalmorũ uaria diuiſio.

Autores pſalmorũ qui certi, qui dubij.

Pſalmi ſine titulis.

Nomen ædi in prophetis etiã non nati.

nequam naſcatur,prophetatum,propheta dicente:Altarium,altarium hæc dicit Dominus:Ecce filius naſcetur Dauid,Ioſias nomen eius.Per quod non incredibile eſſe oportere, ut Samuhel à Moſe prædicatus ſit, maxime cum ſecundum Hieremiam dicentem ; nec ſi ſtet Moſes & Samuhel, Moſi cognominatus & coæquatus ſit ex merito ſanctitatis.Quæ traditio ab Eſdra eſt,quantum creditur,pſalmos poſt captiuitatem in unum librum colligente. Prophetia ſi falſa aut improbabilis exiſtimabitur, ab his qui contradicunt autores horum pſalmorũ demonſtrari neceſſe eſt.Abſolutum enim eſt,nõ potuiſſe eos niſi prophetis prophetantibus prophetari.Non eſt ergo ambigendum,ea quæ in pſalmis dicta ſunt,ſecundum euangelicam prædicationem intelligi oportere, ut ex quacunq; licet perſona prophetiæ ſpiritus ſit loquutus, tamen totum illud ad cognitionem aduentus domini noſtri Ieſu Chriſti, & corporationis, & paſſionis, & regni, & reſurrectionis noſtræ gloriæ uirtutemq; referatur. Sunt autem omnes prophetiæ ad mundialem ſenſum & prudentiam ſeculi clauſæ atq; obſignatæ,ſecundum illud Eſaiæ:Et erunt uobis omnia uerba hæc tanquã eloquia libri huius ſignati. Quòd ſi quidem homini ſcienti literas dicetur:lege iſta,dicet:non poſſum legere,ſignatum eſt enim. Et ſi dabitur liber hic in manus hominis neſcientis literas, & dicetur : lege hunc, reſpondet:neſcio literas. Imperitia legendi & intelligendi librum prophetiæ ſub perſona utriuſq; hominis monſtrata eſt,cum intelligentia docti ad legendum, ſignaculum clauſi miſterij non adeuntis illius indocti ignorationi per cõmunem utriuſq; intelligendi inopiam comparatur. Sunt enim uniuerſa allegoricis & typicis contexta uirtutibus,per quæ omnia unigeniti dei filij in corpore & gignendi,& patiendi,& moriendi,& reſurgendi,& in æternum conglorificatis ſibi qui in eum crediderint, regnandi, & cæteros iudicandi ſacramenta panduntur. Et quia ſcribæ & phariſæi dei filium natum in corpore nõ recipientes,omnibus propheticæ intelligentiæ aditum denegarent,ſub denunciatione pœnæ ita à domino arguuntur: Væ uobis legis doctores,qui abſtuliſtis clauem ſcientiæ,ipſi non introiſtis,& introëuntes non ſinitis introire.Negantes enim Chriſtum, cuius aduentus opus eſt prophetarum, clauem ſcientiæ abſtulerunt, quia cognitionem legis,quæ aduentum domini corporeum prædicauit, fides corporei aduentus abnegata præcludit. Et hoc quidem ex omni ſcripturarum propheticarũ genere dictum eſſe intelligendum eſt, ut niſi in aduentum domini ex uirgine in hominem procreandi intellectæ & recognitæ fuerint,intelligentiarum uis obſignata habeatur & clauſa. Tamen nequaquã pſalmorum librũ niſi per fidem aduentus eius poſſe intelligi,ita beati Ioannis Apocalypſi docemur.Et angelo Philodelphię:Eccleſiæ ſcribe,Hæc dicit ſanctus & uerus qui habet claues Dauid, qui aperit, nemo claudet : qui claudit, & nemo aperiet. Clauem igitur Dauid habet, quia ipſe per hæc ni quadam ſignacula quæ de corporalitate eius,& paſſione,& morte,& reſurrectione, & gloria,& regno, & iudicio Dauid de eo in pſalmis prophetat,abſoluit,aperiẽs quod nemo claudet,& claudens quod nemo aperiet. Quia per hæc quæ in illo expleta eſt prophetia,aperiet, quod nemo præcludet : & contra expletæ in eo prophetiæ fide abnegata, claudet quod nemo poſſit aperire. Nullus enim niſi ille in quo hæc prophetata & expleta ſunt,clauem intelligentiæ huius impartiet.Deniq; id ipſum conſequenter docuit, dicens: Et uidi ſuper dextram ſedentes in throno librum ſcriptum deintus & deforis ſignatum ſignaculis ſeptem, & uidi alterum angelum ualidum, prædicantem uoce magna:Quis eſt dignus aperire libum & ſoluere ſignacula eius?Et nemo potuit,neq; in cœlo,neq; in terra, neq; infra terram aperire librũ,neq; uidere ipſum. Et flebam,quia nemo dignus repertus eſſet aperire librũ, neq; uidere ipſum. Et unus de ſenioribus ait mihi ; Noli flere,ecce uicit leo de tribu Iuda radix Dauid aperire li-

Eſdra pſalmorum Ariſtarchus

Pſalmi canunt euangelicam hiſtoriam

Obſcuritas in pſalmis

Summa argumenti pſalmorum

Fides aperit prophetiæ recondita

brum, & ſeptem ſignacula eius. Liber iſte & præterita, & futura in his, quæ intus & foris ſcripta erant, continens, à nemine dignus eſt aperiri, & apoſtoli fletus ob deſiderium intelligentiæ, & dolorem difficultatis exoritur. Sed uicit leo ex tribu Iuda, & radix Dauid librum & ſignacula eius aperire, quia ſolus ſeptem illa, quæ ſuperius docuimus, ſignacula, quibus liber clauſus eſt, per ſacramentum corporationis ſuæ & diuinitatis abſoluit. Id ipſum autem dominus poſt reſurrectionē teſtatus eſt, dicens: Quoniā oportet omnia impleri quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & in prophetis, & pſalmis de me. Per hæc ergo omnis prophetiæ liber & ſignatus & clauſus eſt, quia creditis his quæ impleta per eum ſunt, cuncta illa quæ ſignata & clauſa ſunt, & aperientur, & abſoluentur, & tanquam omnia diuino ſpiritu per Dauid dicta eſſe, ipſa domini profeſſione noſcemus. Tamē etiam id ipſum prophetiæ huius ſpecies edocet ſupernæ & cœleſtis in eo doctrinam ſcientiæ extitiſſe. Eo enim arcano prophetatum eſt Græce pſalterio, Hebraice Nabla nuncupato, quod unum omnium muſicorum organorum rectiſſimum eſt, nihil in ſe uel peruerſum cōtinens, uel obliquum. Neq; quod ex inferioribus locis in ſonum concentus muſici commouetur, ſed in formam dominici corporis conſtitutum organum, ſine ullo inflexu deflexuúe directum eſt organū ex ſupernis commotum & impulſum, & in cantionem ſupernæ & cœleſtis inſtitutionis animatū, non humili & terreno ſpiritu, ut cętera terræ orgāna, perſonū. Non enim ille humilia atq; terrena in ipſo corporis ſui organo prædicauit, ſicut ipſe teſtatus eſt: Qui eſt de terra, de terra eſt, & de terra loquitur: qui autem de cœlo uenit, quæ uidit & audiuit, teſtatur. Per hunc ergo ſupernum ſpiritum deus cantatur in pſalmis in forma dominici corporis, in quo cœleſtis ſpiritus eſt loquutus, forma quoq; terreni huius & muſici, & ex ſupernis concinentis organi comparata. Non eſt autem ignorandum, diſcretum apud Hebræos numerum eſſe pſalmorum, ſed ſine ordinis annotatione eſſe conſcriptos. Non enim illic primus, ſecundus, aut tertius, aut quinquageſimus, aut centeſimus prænotātur, ſed ſine præſcriptione aliqua ordinis numeriq; permixti ſunt. Eſdras enim, ut antiquę traditiones ferunt, incōpoſitos eos, & pro autorum ac temporū diuerſitate diſperſos, in uolumen unum collegit & retulit. Sed ſeptuaginta ſeniores ſecundum Moyſi traditionem ad cuſtodiam legis & doctrina in ſynagoga manentes, poſteaquàm illis à rege Ptolemæo transferendæ ex hebræo in Græcum ſermonem totius legis cura mandata eſt, ſpirituali & cœleſti ſcientia uirtutes pſalmorum intelligentes, in numerum eos atq; ordinem redegerunt, ſingulis quibuſq; numeris pro efficientia ſua & abſolutione perfectis perfectorū & efficientium pſalmorum ordinem deputantes. Et quanquam id ipſum ex ſingulorum pſalmorum uirtutibus intelligi poſſit, tamen abſolutiſſime in geſtorum & temporum hiſtoria docemur, pſalmorū ſcilicet collationes ſecundum perfectorum numerorum eſſe efficientiam ordinatas. Pſalmus enim tertius ſecundum hiſtoriam quinquageſimo pſalmo poſterior eſt. Inſcriptio nanq; utriuſq; multo interuallo temporis ætatiſq; diuerſa eſt. Nam ille quæ ſub Vria & Dauid ſunt geſta, complectitur: ille autem fugam Dauid Abſalon filio ſuo olim perſequente ſignificat: & uirtus ac ſacramentū numeri perficit, hunc & illum pro competentibus & ſibi congruis numeris collocari. Inſcriptio uero quinquageſimi pſalmi ſecundum hiſtoriam quinquageſimi & primi pſalmi inſcriptione poſterior eſt. Sed quinquageſimi numeri uirtus & perfectio exigebat, & Doech Idumæi impœnitens in Dauid odium poſtulabat, anteriorem poſtponi, & poſteriore anteferri, ut remiſſio peccatorū in numero quinquageſimo collocaretur, & pœna perfidiæ numerum conſtitutæ remiſſionis excedens careret uenia, cum & tempus & numerum pœnitentiæ perdidiſſet. Nam cum in quinquageſimo, in quo eſt ſabba

Pſalterium quid ſit

Chriſti corpus pſalterium eſt

Quotuſquiſq; pſalmus

Septuaginta addiderunt numeros

Myſteria numerorum in pſalmis

ta ſabbatorum ſecundum Iubilei anni præformationem peccatorum remiſſio ſit conſtituta, competenter hic pſalmus in quo pœnitentia antelata peccatorum remiſſio poſtulatur, in ordine eſt huius numeri collocatus. Tribus uero quinquageſimus pſalmorum libris continetur, & hoc ex ratione ac numero beatæ illius noſtræ expectationis exiſtit. Nanq; qui & primæ quinquageſimæ & ſecundæ, deinde quinquageſimum pſalmum, & tertiæ rurſum quinquageſimæ in qua finis eſt, libri conſummationē diligenter aduertat, prouidentiam diſpoſitorum in hunc ordinem pſalmorum cum diſpenſatione ſalutis noſtræ intelliget conuenire. Cum enim primus gradus ſit ad ſalutem, in nouum hominem poſt peccatorum remiſſionem renaſci, ſitq; poſt pœnitentiæ confeſſionem regnum illud domini in ſanctæ illius ciuitatis & cœleſtis Hieruſalem tempora reſeruatum, & poſtea conſummata in nos cœleſti gloria in dei patris regnum per regnum filij proficiamus, in quo debitas deo laudes uniuerſitas ſpiritum prædicabit, facile intelligimus in ſingulis pſalmorum uirtutibus ſub quinquagenariæ numero collocatis ſacramentum diſpenſationis huius quinquagenariæ cōtineri. Eſſe autem hæc ſabbata ſabbatorum ſeptenarius numerus per ſeptem in ſeptuplum connumeratus oſtendit. Quem tamen ogdoadem, quia dies eadem prima, quæ octaua ſecundum euangelicam plenitudinem in ultimo ſabbato adiecta conſummat. Et hæc quidem ſabbata ſabbatorum ea ab apoſtolis religione celebrata ſunt, ut his quinquageſimæ diebus nullus neq; in terram ſtrato corpore adoraret, neq; ieiunio feſtiuitatem ſpiritualis huius beatitudinis impediret: quod id ipſum extrinſecus etiam in diebus dominicis eſt conſtitutum, qui ultra ſabbati numerum per plenitudinem euangelicæ prædicationis accedunt. Nanq; cum in ſeptimo die ſabbati ſit & nomen & obſeruantia conſtituta, tamen nos in octaua die, quæ & ipſa prima eſt, perfecti ſabbati feſtiuitate lætamur. Et dignum eſt hanc ogdoadis perfectam ſacramentis cœleſtibus uirtutem in pſalmo eo qui octauo in numero diſpoſitus eſt, contueri, cui pro torcularibus adiectis eſt uaſculis in nouos fructus præparatis, & ad feruentis muſti liquorem continendum innouatis. Et numerus iſte ad percipiendos fructus euangelicos caducis his corporum noſtrorum uaſculis reformatis ſecundum ogdoadem eſt euangelicam deſtinatus. Et hoc pſalmi iſtius textus & ſermo teſtatur. Ogdoadis quoq; iſtius uirtus, etiam in uirtute ſexti pſalmi & numeri, quo pro octauo oratio eſt continetur, & hoc numeri ratio perficit, ut ei in ſexto pro octauo eſſet oratio, & in octauo titulus pro torcularibus adderetur. Tribus autem in numeris hæc torcularium ſuperſcriptio reperitur. Nam & octauus, & octogeſimus, & octogeſimuſtertius pſalmus hunc habet titulum, ut in numeris perfectis perfectæ huius beatitudinis ordo conſiſteret, ita tamen, ut ſimplicem ogdoadem, & ogdoadis deinde eadem ſacramentum triadis, quæ à noſtris trinitas eſt nuncupata, concluderet. Et hanc quidem ogdoadis perfectionem etiam in centeſimo atq; decimooctauo pſalmo cognoſcere poſſumus. Namq; in octonum numerum per octonos uerſus ſecundum Hebræos ſingularum literarum initia collecta ſunt, ſed & ipſa uirtus pſalmi ſacramentum ogdoadis edocet. Sunt autem in eo ogdoades uigintiduo. Nam octoni uerſus ſingularum literarum initijs deputantur, & hoc ea ratione efficitur, quia pſalmus iſte perfectum uirum ſecundum doctrinam euangelicam conſummat, per omnes uiginti & duas hebræi ſermonis literas, ſub ſacramēto ogdoadis erudiremur. Et ea cauſa eſt, ut in uigintiduos libros lex teſtamenti ueteris deputetur, ut cum literarum numero conuenirent. Qui ita ſecundum traditiones ueterum deputantur, ut Moyſi ſint libri quinq;, Ieſu Naue ſextus, Iudicū & Ruth ſeptimus, primus & ſecundus regnorū in octauum, tertius & quartus in nonum, Paralipomenon duo in decimum ſint, ſermones dierum Eſdræ in undecimum, liber pſal-

Ogdas in euangelio

Trias

ber pſalmorum in duodecimum: Salomonis prouerbia, Eccleſiaſtes, Cantica canticorum in tertiumdecimum, & quartumdecimũ, & quintumdecimũ: Duodecim autem prophetę in ſextumdecimum. Eſaias deinde & Hieremias cum lamentatione & epiſtola. Sed & Daniel, & Ezechiel, & Iob, & Heſter, uiginti & duorum librorum numerum conſumment. Quibuſdam autem uiſum eſt, additis Tobia & Iudith uigintiquatuor libros ſecundum numerum Græcarum literarum connumerare. Romana quoq; lingua media inter Hebræos Græcosq; collecta, quia his maxime tribus linguis ſacramentum uoluntatis dei, & beati regni expectatio prædicatur: ex quo illud Pilati fuit, ut his tribus linguis regem Iudæorum dominum Ieſum Chriſtum eſſe præſcriberet. Nam quamuis multæ barbaræ gentes de cognitione ſecundum apoſtolorum prædicationem, & manentium hodie illic eccleſiarum fidem adeptæ ſint, tamen ſpecialiter euangelica doctrina in Romani imperij, ſub quo Hebræi & Gręci continentur, ſede conſiſtit. Conſequens autem eſt, ſecundum octonarium hunc uiginti & duarum ogdoadum numerum, eum qui ſubiectus eſt, in quindecim canticis graduum pſalmorum numerum contineri. Poſt perfectam enim illam præcedentiũ ogdoadum doctrinam hoc canticum graduum in quindecim pſalmis, & duobus perfectis numeris oportuit cõuenire, hebdomade ſcilicet & ogdoade, id eſt, ſeptimo & octauo numero. Nam per obſeruantiam legis, quæ in hebdomade eſt conſtituta, & euangelicum profectum qui ogdoadis, & præſenti religione, & ſperata expectatione perficitur, iſto cantico graduum in cœleſtia & æterna conſcenditur. Nam & in templo per hunc numerum graduum principes ſacerdotum in ſanctorum ſancta coſcendebant, ut quia neq; hebdomas legis ſine euangeliorum ogdoade, neq; ogdoas euangeliorum ſine legis hebdomade uirum poſſet præſtare perfectum, quiſquis illa perfecte credidiſſet, in his perfectis & beatis ſanctis ſanctorum perfectum hunc uirum, qui in quindecim graduum cantico eſt, hebdomadis & ogdoadis numerum locaret. Quanquam uero hæc à nobis ſecundum numeros ſine legis obſeruatione complacitos, & in ſacramento euangelico diſtributos ita dicta ſint, tamen abſolutius uniuſcuiuſq; numeri uirtutem ex ſuperſcripſionis pſalmorum & dictorum ipſorum intelligentia conſequamur. Sunt autem ſuperſcriptionum omnium tituli diuerſi. Nam præter eos qui autorum ſuorum nominibus, aut cauſarũ uel temporum ſignificationibus prænotantur, ſunt alij quibus titulus in finem eſt: alij quibus tantum pſalmus cantici, uel canticum pſalmi, & neceſſe eſt diuerſas cauſas diuerſarũ ſuperinſcriptionum extitiſſe. Non enim ſine cauſa tantum rerum diuerſitate hic titulorum ordo conuenitur, ut nunc in finem, nunc pſalmus, nunc canticum, nunc canticum pſalmi, nunc pſalmus cantici, ad diſtinctionem pſalmi quæ ſubiaceat præferatur. Et quanquam in ſingulis quibusq; pſalmis ſingularum quarumq; inſcriptionum cauſas præſtare nitamur, tamen ad compendium ſtudioſæ intelligentiæ in breuem ſermonem uirtutem ſuperſcriptionũ omnium coartamus. Finis eſt, cuius cauſa cætera ſunt, ipſum autẽ nulli alij cauſam ſuam præſtat. Ob finem enim omnia, nihil uero aliud poſt finem. Nanq; ad finem tenditur, ſed in fine definitur, ita finis & anteriorum perfectio eſt, & ex ſe nihil in aliquid aliud protendens, propria in ſemetipſo ipſa poſſeſſio eſt. Pſalmi igitur qui inſcribuntur, in finem, tituli intelligendi ſunt, ut ex perfectis atq; abſolutis bonorum æternorum doctrinis & ſpeciebus exiſtant, quia ad ea quæ intus dicuntur, fidei ſe noſtræ curſus extendat, & in his nullo ulteriore procurſu ipſo ſuo optatæ & adeptæ beatitudinis ſine requieſcat. In muſicis uero artibus hæ ſunt officiorum & generum uarietates. Pſalmus eſt, cum ceſſante uoce pulſus tantum organi cõcinnentis auditur. Canticum eſt, cum cantantium chorus libertate ſua utens, neq; in conſonũ organi adſtrictus

Tres linguæ

Tituli pſalmorum quid habeant myſterij

Titulus in finem, quid uelit

Pſalmus, canticum, & ſimilia, quomodo differant

obſequium,hymno canoræ tantum uocis exultat. Canticũ autem pſalmi eſt,cum organo præcinente ſubſequens & æmula organo uox chori canentis auditur,modum pſalterij modulis uocis imitata.Pſalmus uero cantici eſt,cũ choro ante canente humanę cantationis hymno ars organi cõſonantis aptatur,uociſq; modulis præcinentis pari pſalteriũ ſuauitate modulatur. His ergo quatuor muſicæ artis generibus competentes ſingulis quibuſq; pſalmis ſuperſcriptiones ſunt coaptatæ. Ex uirtutibus autem pſalmorũ, & ipſis doctrinæ muſicæ diuerſitatis cauſa uniuſcuiuſq; ſuperſcriptionis oſtenditur.

Pſalmus In eo pſalmo,in quo tantum pſalmus inſcribitur, fidelium operum, & religioſorũ geſtorum,aut doctrina, aut confeſſio continetur, cum propheta cõmemorando quæ egerit, ad doctrinã nos geſtorum ſimilium inſtituit,motu corporei organi noſtri ad pios officiorũ uſus temperato. At uero cum

Canticum Canticũ tantum in titulo ponitur,ſcientia in eo ſpiritualis,& intelligentia cœleſtis arcani,quam quis per cognitionẽ ſapientię conſequitur,exiſtit,cum cõmemoratis fidei his operibus,ſolam doctrinã perfectæ de deo cognitionis oſtendit.Non enim ſtatim omnis ſcientia in bono opere eſt,neq; rurſum omne opus bonum ueram ſcientiam conſequitur.

Canticum pſalmi De quo eſt illud, qui in tertio ſuperſcriptionũ genere & canticum pſalmi, cum bonorum operum efficientiæ ſcientia & doctrina coniungitur. Prius enim in bonis operibus uiuendũ eſt,ut perfecta poſſet ea quæ deinceps ſuccedit diuini ſacramenti eſſe cognitio,ſecundum id quod dictum eſt: Deſideraſti ſapientiam,ſerua mandata, dominus præſtabit tibi eandem. Præſtat ergo dominus ſapientiam his,qui per meritum operum gratiam intelligentiæ conſequuntur. Ex his ergo operum doctrinęq; ſtudijs pſalmi illius,qui cantico pſalmi ſuperſcribitur, erit cauſa noſcenda.

Pſalmus cantici Vbi autem eſt pſalmus cantici,illic per cognitionis ſcientiam uſus boni operis tractatur,cum quando deſideratã nobis fidelium geſtorum efficientiam præſtet anterior de deo adepta cognitio.Hæc igitur muſicæ artis quadrifaria diuerſitas, pſalmorum eſt diuerſitati coaptata, ut pſalmus per organi corporei motum in cõmemoratione geſtorũ ſit.Canticũ uero per ſapientiæ cognitionẽ habeat in ſe doctrinæ ſcientiã.Canticum uero pſalmi eſt,cum præeunte geſtorũ merito cognitio præſtatur.Pſalmus deinde cantici,cum per adeptæ ſcientiæ cognitionem fidelium geſtorũ opus inchoatur & geritur. Per has ergo ſuperſcriptionũ proprietates intelligentiã pſalmorũ quærere oportebit, quia unicuiq; generi prophetiæ in proprietate titulorũ unũquodq; genus muſicę cõparationis aptatũ eſt.

ἀνεπίγραφοι Eos uero qui ſine inſcriptione ulla ſignificationis alicuius habeantur,ut eſt primus uel ſecundus,& cæteri cõplures alij,intelligendũ eſt ex doctrina ſpiritus ſancti ad ſpiritualem cognitionẽ generalis ſcientiæ fuiſſe cantatos,ut unuſquiſq; ex his ſecundum fidei ſuæ ſynceritatẽ,rationem intelligentiæ ſpiritualis expeteret. Aliæ uero ſuperſcriptiones,quæ aut res geſtas ſecundũ hiſtoriã ſignificant,aut tempora, aut dies,aut aliud aliquid cõplexæ ſunt,uel ex interpretatione nominũ, uel ex comparatione geſtorũ; uel ex conſimiliũ ſpecie, ex quibus rebus pſalmus cõſiſtat oſtendunt,ut ſicubi eſt pro die ſabbati, aut pro occultis filij, aut pro die octaua, per corporalem ſuperſcriptionũ ſignificantiã ſpiritualis pſalmi intelligatᷣ æditio:uel cum illius Dauid, uel illi Dauid, uel Abſalon, uel Saul, uel Doech in titulo ſub geſtorum hiſtoria prænotantur, in eo per nominũ qualitates ut illi,uel illius Dauid,aut per nominum uirtutes, ut eſt Abſalon,& prophetiã quæ in pſalmo ſit, cõſequantur.

Diapſalma quid In diapſalma uero,quod interiectum in plurimis pſalmis eſt,cognoſcendũ eſt demutationẽ ſenſus ſub cõuerſione modi muſici inchoari, ut ſicubi diapſalma interceſſerit,aut aliquid aliud dici,aut etiam ab altero dici,aut in altero artis muſicæ modulo cantari intelligendum ſit,& de perſonis ac ſenſibus ubi diapſalma intercedere reperiemus,rationẽ afferre tentabimus. Cæterũ modum muſici diſciplinam conſerua-

conſeruare translatio Græca & Latina nõ potuit. Hæc autem in cõpendioſam bre uitatem feſtiuis ad ipſam pſalmorũ expoſitionem ſermo collegit. Eſt aũt diligens perpetuũmq; iudicium expoſitionis pſalmi uniuſcuiuſq; præſtandũ, ut cognoſca tur qua unuſquiſq; eorum claue intelligentiæ aperiendus ſit. Nam liber omnis ſi milis eſt urbi pulchræ atq; magnæ, cui complures ædes diuerſæq; ſint, quarum fo res proprijs clauibus diuerſisq; claudantur, quæ cum unum in locũ congeſtæ per mixtæq; ſint, uolenti unamquanq; ædem aperire, maximã ignaro afferant difficul tatem, ut claues uniuſcuiuſq; ædis inueniat, aut familiaris ſcientia cognitã clauem cito ex copia illa cõgeſtæ in unum qualitatis eligere, aut ingentis laboris aptam & congruam clauem aperiendi uniuſcuiuſq; aditus inuenire, quia ratio & qualitas non ſinat, nõ ſuas claues clauſtris diſparibus coaptare. Itaq; ſecundum domini mi ſericordiã aperiendi unuſcuiuſq; pſalmi clauem reperturi, huius ipſius primi pſal mi aditum propria ſua & congrua claue pandamus.

Carmen

Clauis pſalmi

CLAVIS SIVE INTROITVS IN I. PSALMVM.

PRincipalis hæc in pſalmis intelligẽtia eſt, ex cuius perſona, uel in quem ea quæ dicta ſunt intelligi oporteat, poſſe diſcernere. Non enim uni formis & indiſcreta eorum eſt conſtitutio, ut non & autores habeant, & genera diuerſa. Inuenimus enim in his frequenter perſonam dei pa tris ſolere proponi, ut in octogeſimooctauo, cum dicitur: Exaltaui electum de ple be mea. Inueni Dauid ſeruum meum, in oleo ſancto meo unxi eum. Ipſe inuoca bit me, pater meus es tu, & ſuſceptor ſalutis meæ. Et ego primogenitum ponam eum excelſum ſuper reges terræ. Perſonam uero filij in plurimis ferè introduci, ut in decimoſeptimo pſalmo: Populus quẽ nõ cognoui, ſeruiuit mihi: & in uiceſimo primo pſalmo: Diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea, & ſuper ueſtem meam miſerunt ſortem. Hunc autem primum pſalmum uel ex perſona patris, uel ex perſona filij non poſſe intelligi, ipſe abſoluit & docet, cum in eo ait: Sed in lege domini uolun tas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. In eo enim pſalmo, in quo perſo nam patris deſignari meminimus, propria & apta memorantur, cum dicitur: Ipſe inuocabit me, pater meus es tu deus meus, & ſuſceptor ſalutis meæ. Et in eo quo filius loqui docetur, ipſe ſe ex his quæ commemorat dictorum ſuorum profitetur autorem, dicens: Populus quem non cognoui ſeruiuit mihi. Dum enim & pater dicit: inuocauit me, & filius ait: Populus ſeruiuit mihi, ipſos ſe eſſe qui de ſe lo quuntur, oſtendunt. At uero nunc cum dicitur: Sed in lege domini uoluntas eius, nulla domini perſona de ſe loquentis oſtenditur, ſed alterius potius, beati eius ſci licet uiri, cuius in lege domini uoluntas ſit. Perſona itaq; prophetæ, cuius ore ſpiri tus ſanctus loquitur, nunc eſſe noſcenda eſt officio oris eius ad cognitionem nos ſacramentis ſpiritualibus erudiens. Et cum hæc loquatur, quærendum eſt de quo uiro eum loqui intelligere debeamus. Ait enim: Beatus uir qui nõ abijt in conſilio impiorum, & in uia peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit. Sed in lege domini uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Et erit tanquã lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo. Et folium eius non deflu et, & omnia quæcunq; faciet, bene dirigentur. Multos uel præſenti ſermone uel ex literis ac ſcriptis eorũ comperi ita ſenſiſſe de pſalmo, quòd ſignificari in eo dominus noſter Ieſus Chriſtus atq; intel ligi debeat, cuius beatitudo in his quæ ſubiecta ſunt, prædicetur. Sed id nec modo, nec ratione docuere, bonæ quidẽ opinionis affectu, quia omnis ad eum prophetia eſt referenda pſalmorũ. Sed ubi & quando ad eum prophetiæ ipſius ſermo ſe refe rat, rationabilis ſcientiæ diſcernendũ eſt ueritate. Ea autem quæ in exordio pſalmi poſita ſunt, minime perſonæ eius dignitatiq; cõueniunt, & incautã hanc ita prædi

Perſona à quo & in quem

Auguſtinus docet hec dici perſona patris

candi facilitatē ipſa illa coargūt,quæ cōtinentur in pſalmo. Cum enim dicitur:& in lege domini uolūtas eius,cum lex per dei filiū lata ſit,quomodo ad eum ob id beatitudo referetur, quia uoluntas eius in lege domini fuerit, cū dominus ipſe ſit lex? Quòd autē lex eius ſit,in pſalmo ſeptuageſimoſeptimo ipſe teſtatur,quod ait: Attendite populus in legem meam, inclinate aures ueſtras in uerba oris mei. Aperiam in parabolis os meum. Et hęc Matthęus euangeliſta ab eo eſſe dicta cōfirmat, dicens: Ideo in parabolis loquebatur,ut impleretur quod dictum eſt: Aperiam in parabolis os meum. Prophetiam ergo ſuam rebus dominus expleuit. Nam in his in quibus loquuturum ſe ſpoponderat,parabolis eſt loquutus. Id autem quod ait: Et erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum,in quo comparatiue beatitudinis profectus oſtenditur,quomodo perſonæ eius poterit coaptari,ut ſit dei filio plantatum lignum beatius? ob quod beatus ſit, quia aliquando ſimilitudinem eius profectus beatitudinis conſequatur. Dehinc cum ſecundum Sapientiam & Apoſtolum, & ante ſecula, & ante tempora æterna ſit,& primogenitus omnis creaturæ ſit,& in ipſo,& per ipſum creata ſunt omnia, quomodo his rèbus cum fiet ſimilis, beatus eſt, quæ ab ipſo ſunt inſtituta? cū neq; creatoris uirtus ad beatudinis ſuæ perfectionem comparatione egeat creaturæ, neq; primogeniti antiquitas in eo quod erit tanquā lignum, tempus præpoſteræ comparationis admittat. Id enim quod erit per expectandum adhuc tempus, nō poteſt uideri ut aut fuerit,aut iam ſit in rerū natura. Quicquid autē iam eſt, non eget dilatione temporis ut ad aliquid inchoëtur, quia antiquitate exordij ſui iam permanet. Itaq; quia hæc à diuinitate unigeniti filij dei domini noſtri Ieſu Chriſti intelligūtur aliena, uir ille hic à propheta beatus prędicari opinandus eſt,qui ſe ei corpori quod dominus aſſumpſit,in quo homo natus eſt,cōformem ſtudio æquitatis,& totius iuſtitię perfectione prçſtiterit. Et ſanè id intelligi oportere plenior pſalmi expoſitio monſtrabit.

Quomodo igitur dicitur uitis & lux?

Summa argumenti totius pſalmi

Speciosiſſimū autem hoc & digniſſimum incipiendorū pſalmorum ſanctiſpiritus ſumpſit exordium,ut humanam infirmitatem per ſpem beatitudinis ad innocens religionis ſtudium adhortaretur, ut ſacramentum dei corporati doceret, ut communionē gloriæ cœleſtis polliceretur, ut pœnam iudicij denunciaret,ut differentiam reſurrectionis oſtenderet, ut prouidentiā dei in retributione monſtraret. Perfecta ſcilicet conſummataq; ratione tantæ prouidentiæ ordinem inchoauit, ut hominum imbecillitatē ad fidei ſtudium beati uiri ſpes illiceret,ſpei beatitudinem comparata ligni ſimilitudo conderet, inſolentem impietatem intra metum denunciata impijs ſeueritas coërceret,meriti differentiam in conſilijs ſanctorum cōditionis ordo diſtingueret, dei magnificentiam in cognoſcendis iuſtorum uijs æquitas conſtituta monſtraret. Nunc & res ipſas & eorum uerba tractemus.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI in primum Pſalmum enarratio.

Quinq; in beato uiro

BEATVS uir qui non abijt in cōſilio impiorū, & in uia peccatorū nō ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ nō ſedit. Sed in lege domini uolūtas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.) Quinq; generū obſeruantiā beato uiro ſubeſſe propheta cōmemorat. Primā in impiorū conſiliū nō eundi, alterā in peccatorū uia nō cōſiſtendi, tertiā in cathedra peſtilentiæ nō ſedendi, tum deinde uolūtatis in lege domini ponendę, poſtremā in ea die noctuq; meditādi. Ergo neceſſe eſt differre impiū à peccatore, peccatorē à peſtilente, maxime cū ſit impijs cōſiliū, peccatori uia, cathedra peſtilenti. Dehinc cū in cōſiliū impiorū eatur potius q̃ ſtetur,

in uia

in uia uero peccatoris ſtetur magis quàm eatur. Quarum rerum cauſas ut intelli-gere poſſimus diſcernendum eſt, quanto differat peccator ab impio, ut per id intelligi poſſit, cur peccatori uia, & impio conſilium deputetur. Dehinc cur & in uia ſtandum, & in conſiliũ eundum ſit, cum humana conſuetudo, & in conſilio ſtandum, & in uia eundum eſſe decernat. Non omnis qui peccator eſt, & impius eſt. Impius autem non poteſt non eſſe peccator. Et ſumamus ex uſu conſcientiæ communis exemplum. Patres ſuos amare poſſunt filij, licet ebrioſi ſint, & laſciui, & prodigi, & inter hæc uicia carent impietate, qui non carent crimine. Impij uero licet in præcipuis ſint continentiæ frugalitatiſq; uirtutibus, omne tamen quodcunq; aliud extra impietatem erit crimen in contumelia parentis excedunt. Igitur ſecundum hoc propoſitum exemplum, impium diſcerni à peccatore non dubium eſt, & impios quidem eos eſſe natura ipſa iudicij communis oſtendit, qui cognitionem dei expetere faſtidiunt, qui nullum eſſe mundi creatorem irreligioſa opinione præſumũt, qui mundum in hunc habitum ornatumq; fortuitis motibus conſtitiſſe cõmemorant: qui ne quod iudiciũ creatori ſuo ob uitam recte criminoſeue digeſtã relinquãt, uolunt ex naturæ neceſſitate ſe naſci, & ex eadem rurſum neceſſitate diſſolui. Horum igitur omne conſilium fluctuans, incertũ ac uacuum eſt, & in eiſdem ac per eadem ſine ulla conſiſtendi ſtatione defertur. Non enim tenet modum definitionis alicuius. Creatorem mundi diſputatio docere auſa non eſt. Cum enim quæras cur mundus factus ſit, & quando, & in quantum, & utrum mundus homini, an homo mundo, & mors ob quid uel quouſq; uel qualis, circa hæc impietatis ſuæ conſilia agitur ſemper, & uadit, loco conſiſtendi in his conſilijs non reperto. Sunt & alia conſilia impiorum, eorum ſcilicet qui in hereſim delapſi, nec noui, nec ueteris teſtamenti legibus continentur. Quorũ ſermo in orbem ſemper & circulum erroris inflexus, nihil tenens, & in nullo cõſiſtens, indefinitæ ſcientiæ curſu recurſuq; iactatur. Quorum impietatis eſt, deum non ex dei ipſius profeſsione, ſed ex arbitrij ſui uoluntate metiri, ignorantes nõ minoris impietatis eſſe deum fingere quàm negare. A quibus cum requiras quo ſpei ac fidei ſuæ fine ſic ſentiant, confunduntur, perturbantur, diſſimulant cum errant, & finem ipſum eius de qua quæritur diſputationis euitant. Beatus ergo uir eſt qui in hoc impiorũ conſilium nõ abijt, id eſt, qui ipſam illam in hoc cõſilium eundi non admiſerit uoluntatem: quia quæ impia ſunt uel cogitaſſe iam crimen ſit. Sequens autẽ eſt, ut qui in impiorum conſiliũ non abijt, in peccatorũ quoq; uia nõ ſtet. Plures enim ſunt qui cum per confeſsionem dei ab impietate diſcreti ſunt, non tamen à peccato per id liberi ſunt. In eccleſia quidẽ manentes, ſed eccleſię diſciplinã non tenentes, ut auari, ebrioſi, tumultuoſi, procaces, ſuperbi, ſimulatores, mẽdaces, rapaces. Et ad hęc quidem nos uitia naturæ noſtrę propellit inſtinctus. Sed ut utile eſt, nos à uia hac qua ferimur abſcedere, ſic neq; cõſiſtere illic, adhibito decedendi ex ea non moroſo recurſu. Et idcirco beatus uir eſt, qui in uia peccatorũ non ſtetit, natura quidem in uiam hanc deferente, ſed ex uia hac fidei religione referente. Tertius quoq; hic obtinendæ beatitudinis ordo eſt, in cathedra peſtilentiæ non ſedere. Sederũt in cathedra Moyſi phariſæi docẽtes, ſedit & Pilatus in tribunali. Cuius itaq; cathedræ ſeſſionem exiſtimabimus peſtilentẽ? Non utiq; Moyſi, dominus enim ſedentem potius quàm ſeſſionẽ cathedræ improbandũ dicit: Super cathedrã, inquit, Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi, quæcunq; dixerint facite, quæ aũt faciunt, facere nolite. Cathedræ huius ſeſſio peſtilens nõ eſt, cuius obedientia dominica autoritate præcipitur. Illa ergo erit peſtilens, cuius cõtagiũ Pilatus manus abluẽdo deuitat. Multos enim etiã in metu dei cõſtitutos, ſecularium tamen honorũ ambitio corrumpit, & uolunt eccleſiæ legibus ſubditi, fori legibus iudicare. Sed quanquã ad hæc ipſa officia

Impius & peccator quód differat

Impietas quid proprie

Via peccatorum quid

Cathedræ peſtilentia

Secularia negocia periculoſa clericis ac bonis

officia quæ agunt, ferãt ſecum religioſam uoluntatẽ, beneuolos ſeſe cõtinentesq; præſtando, tamen neceſſe eſt eorum in quibus diuerſabuntur negociorũ quodam peſtilenti contagio polluantur. Publicarum enim cauſarum ordo manere eos uolentes etiam in eccleſiaſticæ legis ſanctitate non ſinit. Et quamuis religioſi propoſiti tenaces ſint, tamen neceſſitate ſedis obtentæ, cum ad contumeliam, cum ad iniuriam, cum ad pœnam cunctante licet uoluntate coguntur, facit eos neceſſitatis ipſius participes, cum tanquã lue morbida imbuuntur. Et idcirco hanc eorum cathedram peſtilentiæ propheta cognominat, quia contagione ſua uoluntatem religioſę mentis inficiunt. Sed beatitudinem uiri nondum, uel in impiorum conſiliũ non iſſe, uel in peccatorum uia non ſtetiſſe, uel in peſtilentiæ cathedra non ſediſſe, conſummat. Poſſunt enim hæc & in ſeculari uiro reperiri, ut unum deum eſſe, creatorem mundi opinetur, ut à peccatis ſe per ſtudium modeſtiæ, innocentiæ referat, ut honorum dignitatibus, priuatæ & tranquillæ uitæ ocium anteponat. Sed perfectum nunc deo uirum propheta conformans, & quem in magnis æternæ beatudinis conſtituat exemplis, non cõmunibus eum ad id docet uſurum eſſe uirtutibus, ſed his conſummandũ eſſe, ut beatus ſit, quę ſequuntur: Sed in lege domini uoluntas eius.) Abſtentio ſuperiorum inutilis eſt, niſi in conſequentia adhibeatur intentio, ſcilicet ut in lege domini uoluntas ſit.

Legis domini ea meditatio

Non expectat propheta ut metus ſit. plures enim intra legem metus cohibet, paucos uero uoluntas conſtituit in lege. Quia timoris eſt, non audere timenda negligere: perfectæ uero religionis eſt, præſcriptis uelle parere. Et idcirco beatus ille eſt, cuius in dei lege nõ timor eſt, ſed uoluntas. Sed deeſt interdum & aliquid uoluntati. Et perfectam beatitudinem ſolum uelle non obtinet, niſi uoluntatem ſequatur operatio. Sequitur nanq;: Et in lege eius meditabitur die ac nocte.) Beatũ hunc uirũ cõtinua legis meditatio & indefeſſa cõſummat. Sed fortè id humanæ infirmitatis natura nõ patitur, per quam quieſcendum, dormiendũ, cibo uacandum eſt, ob quæ à ſpe conſequendæ beatitudinis ex neceſſitate naturalium decidamus, cum aliquando à meditatione diurna atq; nocturna negocij corporalis interceſſione ſit deſinendũ. Simile quoq; huic dicto Apoſtoli dictum eſt: Sine intermiſſione orantes. Quaſi uero nõ recuperãdo uires ſuas naturæ noſtræ neceſſitas poſſit ſine interpellatione tẽporis ſemper orare.

Meditatio in factis eſt

Meditatio itaq; legis non ſolum in uerbis legendi eſt, ſed in opere & religione: neq; ut libros tantum & ſcripturas recenſeamus, ſed ut ea quæ ſcripturis ac libris cõtinentur, geſtis rebusq; meditemur, & diurna nocturnaq; opera legem ſemper exerceamus, ut illud apoſtoli eſt: Omnia quæcunq; facitis, in gloriã dei facite, ſiue cũ manducatis, ſiue cum bibitis, ſiue cum aliud agitis. Per hoc enim efficitur, ut ſine intermiſſione oremus, cum per opera deo placita, & in gloriã eius ſemper exercita, ſancti cuiuſq; uiri uita omnis oratio ſit, ac ſic ſecundum legem noctu dieq; uiuendo, uita ipſa nocturna legis erit & diurna meditatio. Sed conſummata uiri huius beatitudine, qui impiorum conſilijs, & peccatorum uijs, & peſtilentiæ cathedra ſe abſtinens dei legem uolens die & nocte meditetur, docendum eſt quantus ei fructus acquiſitæ huius beatitudinis ſit futurus. Velle enim beatum eſſe, ex beatudinis ipſius expectatione proficiſcitur.

Et erit tanquam lignum

Sequitur nanq;: Et erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fuctuũ ſuum dabit in tempore ſuo. Et folium eius non defluet.) Ridiculum hoc fortè & ineptum comparatæ beatudinis creditur exemplum, in quo ligni plantatio ſecus decurſus aquarum, fructus ſui datio ſecundum ſuum tempus, & folium eius non defluens prædicatur. Hæc quidem ſecundum homines ſeculi nulla fortè exiſtimabuntur. Sed uideamus ſecundum propheticam doctrinam, quanta in his ipſis rebus ac uerbis comparatæ beatudinis gloria condocetur, in libro Geneſis ubi plantatum à deo paradiſum legiſlator

giſlator oſtendit: Omne quoq; lignum ſpecie pulchrum & ad uſum bonum productum eſſe monſtrauit, eſſe quoq; & in medio paradiſi lignum uitæ, & lignum ſciendi boni & mali expoſuit, irrigari deinde paradiſum flumine, quod poſtea in quatuor principia diuiſum ſit. Quod autem eſſet hoc lignum uitæ, propheta Salomon docuit, dicens de adoratione ſapientiæ: Lignum uitæ eſt omnibus qui complectuntur eam, & qui incumbunt in eam ſicut in domino. Lignum ergo hoc uiuens eſt, neq; ſolum uiuens, ſed etiam rationale. Rationale autem in tantum, ut fructum det. Det uero non confuſe, non importune, ſed tempore ſuo. Et plantatum hoc lignum eſt ſecus decurſus aquarū in poſſeſſione ſcilicet regni dei, id eſt, in paradiſo, & unde flumen exiens in quatuor principia diuiditur. Non enim ait: Poſt decurſus aquarum, ſed ſecus decurſus aquarū, unde primum decurſus aquarum diuiſiones ſortiuntur. Illic enim plantatum hoc lignum eſt quò latronem illum ſe domino confitentem dominus (qui ſapientia eſt) introducit, dicens: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Et quia ſapientiā, qui Chriſtus eſt, lignum uitæ cognominari de ſacramento futuræ corporationis & paſſionis prophetica autoritate docuimus, etiam ex euangelijs intelligentiæ huius eſt proprietas aſtruenda. Dominus nanq; ipſe ſe arbori comparauit, cum in Beelzebub dæmonia eum Iudæi eijcere dixiſſent: Aut facite, inquit, arborem bonam & fructus eius bonos, aut facite arborem malam & fructus eius malos. Ex fructu enim arbor cognoſcitur, quia cum fructus eſſet optimus dæmonia eijcere, Beelzebub eum, cuius fructus peſſimi ſunt, eſſe dicebant. Huius quoq; beati ligni non dedignatus eſt in ſe docere uirtutē, cum pergens ad crucem ait: Quia ſi in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Per humidi ligni exemplum nihil in ſe ariditati mortis obnoxium eſſe ſignificat. Huic itaq; ligno beatus ille uir ſimilis fiet, cum tranſlati latronis in paradiſum modo ſecundum decurſus aquarum & ipſe plantetur, & fiet beata illa & non eradicanda nouella plantatio, quam in euangelijs dominus ſignificat cum de aliena plantatione cōqueritur, dicens: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus eradicabitur. Hoc enim lignū dabit fructus ſuos. Vbicunq; autem de fructibus arborum aliquid diuinus ſermo ſignificat, facere potius eas fructum quàm dare memorat, cū ait: Non poteſt arbor bona fructus malos facere. Et cum ſecundum Eſaiam querela de uinea eſt: Expectaui, inquit, ut faceret uuas, fecit autem ſpinas. Lignum autem dabit fructus ſuos arbitrio dandi & ratione moderatum. Nam in tēpore ſuo dabit.) Et quo tandem tempore? Nempe eo de quo beatus Apoſtolus ait: Notum uobis facere ſacramentum uoluntatis ſuæ, ſecundum beneplacitum quod propoſuit in ipſo in diſpenſationem plenitudinis temporum. Hoc ergo diſpenſationis eſt tempus, quo & accipiendi & dandi opportunitas temperatur, cum ſuum erit tempus, ut accipiant quibus dabit: temporis autē mora in plenitudine temporum pendet. Diſpenſatio enim dandi fructus plenitudini temporum ſeruatur. Et qui tandem hic diſpendendus erit fructus? Nempe ille de quo idem Apoſtolus meminit, dicens: Et transformauit corpus humilitatis noſtræ conformatum corpori gloriæ ſuæ. Hos ergo nobis fructus ſuos dabit, quos iam in eo quem ſibi aſſumpſit, & qui ſignificatur in ligno, homine perficit, quem in immortalitatis ſuæ nàturam abſorpta mortalitate transfudit. Erit ergo ut hoc lignum beatus ille uir, tum quando ipſe in gloriam dei domino ſuo conformis adſtiterit.

Prouer. 3. ſed alijs uerbis · *Chriſtus arbor* · *Lucæ. 23. ὑγρῷ* · *In tēpore ſuo*

Folium autem ligni huius non defluet.) Nec mirum ſi folia eius nō defluunt, cuius fructus dabuntur potius quàm decident, non maturitate depulſi, non ui exteriore decuſſi, ſed rationalis officij diſpenſatione dimenſi. Et quid in folijs ſignificet ex comparatione rerum corporalium abſolutum eſt. Nanq; hanc eſſe naturam foliorum contuemur, ut ad cuſtodiam fructuum fructibus ipſis circumiecta

Et folium eius non defluet

prorumpant,ut quodam uallo tenera pomorum initia communiant. Doctrina ergo uerborum dei quæ promiſſos nobis fructus conueſtit,ſignificatur in folio. His enim uerbis ſpes noſtræ inumbrantur, horum inter has ſeculi tempeſtates munimine conteguntur. Non defluent igitur hæc ſolia, id eſt dei uerba, quia per dominum dictum eſt: Cœlum & terra præteribunt,uerba autem mea non præteribunt. Nihil enim ex his quæ à deo dicta ſunt,dilabetur aut decidet. Quod autem hæc ſolia ligni huius non inutilia ſint,ſed ſalutaria gentibus,ſanctus Ioannes in Apocalypſi teſtatur,dicens: Et oſtendit mihi flumen aquæ uiuæ ſplendidum tanquam cryſtallum exiens de throno dei & agni,& in medio plateę eius,& ex utraq; parte fluminis arborem uitæ, quæ facit fructus duodecies, ſingulis menſibus reddens fructum ſuum, & folia arboris illius ſunt ad ſanitatem gentium. Cœleſte ſacramentum ita per corporales ſpecies exponitur, ut rationem ſpiritualem corporalia ipſa quanquàm implere non poſſint, tamen ad corporata non mutilent. Conuenerat enim dixiſſe ex utraq; parte fluminis demõſtrati,arbores eſſe nõ arborẽ. Sed quia uitæ arbor ubiq; in ſacramento baptiſmi una eſt, undiq; ad ſe uenientibus apoſtolicæ prædicationis fructus ſubminiſtrans, ideo ex utraq; parte fluminis una uitæ arbor aſſiſtit,unus enim agnus eſt in throno dei uiſus,& unum flumen,& uitæ arbor una, quę omnia in ſe complectuntur myſteria corporationis,baptiſmi,paſſionis,cuius folia,id eſt prædicationis uerba ſalutem gentibus per doctrinam eloquij non decidentis impartiũtur: Et omnia,inquit,quæcunq; faciet bene dirigentur.)

Fortè ſic legendũ,tamen ad comparationem inutilia ſint

Et omnia quæcunq;

Iam nõ ſicut in Adam domum eius & ſtatuta perturbantur, quia ille conſtitutæ immortalitatis beatitudinẽ peccato tranſgreſſæ legis amiſit,ſed per redẽptionem ligni uitæ,id eſt, dominica paſſione cum ipſi ligno uitæ ſimiles erimus, iam quicquid in nobis fiet,æternum eſt. Aeternum autem cum beatitudinis ſenſu. Proſperabuntur enim omnia illa quæ fient, non demutatione incerta, nõ natura infirma, cum incorruptio corruptionem, & æternitas infirmitatem, & forma dei formam terrenę carnis abſorpſerit. Huic igitur plantato ligno in tẽpore ſuo hos fructus ſuos danti beatus ille uir erit ſimilis, ipſe quoque in paradiſo plantatus, ut plantatio dei non eradicanda permaneat,in quo omnia à deo facta proſpere dirigentur, nulla deinceps demutatione uel infirmitatis noſtræ eradicanda uel temporis. Demonſtrata autem perfecta huius uiri beatitudine conſequens erat quæ impios pœna maneret,oſtendere. Sequitur nãq;: Non ſic impij nõ ſic,ſed tãquàm puluis quem proijcit uentus à facie terræ.) Non eſt impijs cõparatiuæ huius beatitudinis ſpes relicta,ſed uagum eos,obtritum,uentilatũ,diſperſum & inquietum manet,ut ex illa corporalis ſoliditatis firmitate decuſſi ludibrio pulueris differantur in pœnam, non in nihilum diſſoluti,ut ſit in his materies pœnalis,ſed in inane ac leue aridũq;, ut ludibrioſæ pœnæ,& loco altero idem propheta meminit,dicens: Comminuam eos ut puluerem ante faciem uenti, ut lutum platearum delebo illos. Comparatio itaq; ut beatitudinis,ita & pœnæ eſt conſtituta. Quod enim nullus labor eſt uento puluerem diſſipare, & quàm lutum in plateis ingredientes propè calcaſſe non ſentiunt, ita pœnæ illi inferni facile eſt impios delere atq; diſpargere, quos peccatorum ratio & in lutum ſoluerit, & cõminuerit in puluerem, non relicta neq; ſubſtantia firmitatis,cum puluis & lutum ſint, & per id quod puluis & lutum ſunt, in natura*tantum pœnalis ſubſtantiæ reſeruati. Et quia per hanc demutationem obtritæ in puluerem firmitatis,non erit huius boni particeps, quod beato uiro ex fructu ligni dabitur in tempore. Ideo conſequenter adiecit: Propterea nõ reſurgunt impij in iudicium.) Non abolitio his qui utiq; puluis erunt per id quod non reſurgunt denunciatur, ſed reſurrectio his in iudicium denegatur. Non enim per id quod non erunt,ſenſu pœnę carebit,quia lucri pœnam facit quod non ſubſiſtit ad

Non ſic impij

*Al.*tamen*

pœnam

pœnam. Subſiſtunt autem qui erunt puluis. Puluerem uero effici uel ariditate uel attritu nõ eſt ſubſiſtendi amiſiſſe naturam, ſed in naturam alteram ſubſtitiſſe. Per id autem quod in iudicium non reſurgent, abſolutum eſt non reſurgendi eos caruiſſe natura, ſed reſurgendi in iudicium perdidiſſe ordinem. Qui autem reſurrectionis & iudicij ordo intelligẽdus ſit, dominus in Euangelijs oſtendit, dicens: Qui credit in me, non iudicatur: qui autem nõ credit, iam iudicatus eſt. Hoc eſt autem iudicium, quia lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Negligentem audientiam & incurioſam legentiũ facilitatem dicti dominici ſermo perturbat. Cum enim dicit: Qui credit in me non iudicabitur, exemit iudicio fideles. Et cum ſubiecit: Qui autẽ non credit, iam iudicatus eſt, non admiſit ad iudicium infideles. Ergo ſi credentes exemit, & repulit infideles, nec in hos nec in illos iudicij ſorte permiſſa, quomodo conuenire ſibi hoc quod tertium ait, exiſtimatur: Hoc eſt autem iudicium, quia lux uenit in mundum, & dilexerũt homines magis tenebras quàm lucem? Non poteſt uideri locus relictus eſſe iudicio, cum neq; infideles, neq; fideles ſunt iudicandi. Et hæc quidem ita eſſe auditoribus negligentibus & lectoribus incurioſis uidebuntur, cæterũ in ſe uerius ipſa uerborum proprietas dicti intelligentiã continet: Qui credit, inquit, non iudicabitur, quid enim neceſſe eſt iudicare credentem? Iudicium enim ex ambiguis rebus exiſtit, & ambiguitate adempta, iudicij non deſideratur examen. Ex quo ne infideles quidem neceſſe eſt iudicari, quia ambiguitas quum infideles ſint nõ reſedit. Sed adempto in credentes non credentesq; iudicio, cauſam dominus iudicij & autores in quo iudicari neceſſe eſſet adiecit. Sunt enim aliqui inter impios piosq; qui medij ſint, ex *Soli medij iudicabuntur* utroq; admixti, neutri tamen proprie, quia in id ipſum conſtiterint ex utroq;: nec fidei admiſcendi, quia ſit illis aliquid infidelitatis inſertũ: nec infidelitati deputandi, quia aliquid habeant & fidei. Plures nanq; dei metus in eccleſia cõtinet, ſed eoſdem tamen ad ſecularia uicia ſeculi blandimenta ſolicitant. Orant, quia timent: peccant, quia uolunt: Chriſtianos ſe nũcupant, quia bona eſt ſpes æternitatis: gentilia agunt, quia blanda præſentia ſunt: impij non manent, quia his dei nomen in honore eſt: pij non ſunt, quia quæ pietati ſunt aliena ſectantur. Et neceſſe eſt ea magis diligant per quæ id quod ſe nuncupant eſſe non poſſunt, ſecundum nuncupationis uoluntatem, operũ uoluntate potiore. Et idcirco dominus poſteàquàm credentes non iudicandos & nõ credentes iam iudicatos eſſe dixerat, addidit: Hoc eſt autem iudicium, quia lux uenit in hunc mũdum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lumen. In eos ergo iudiciũ eſt, quod iam & in incredulos actum eſt, & in credentes nõ neceſſariũ eſt, quia magis tenebras quàm lumen dilexerint, non quòd non dilexerint & lumen, ſed quòd dilectio illis fuerit magis propenſa tenebrarum. Præferri enim ſolet dilectioni ex comparatione dilectio, & hic iudiciũ eſt, quia cum dilexerit Chriſtum, magis tamen tenebras dilexerũt. Hi ergo iudicabuntur, qui neq; ut pij non iudicabuntur, neq; iam fuerint ut impij iudicati, in quos ex prælata potius dilectione iudicium eſt. Et huius quidem euangelicæ diſpoſitionis tenuit propheta rationẽ, dicens: Propterea non reſurgunt impij in iudicio, neq; peccatores in conſilio iuſtorum. Impijs iudicium, quia iam iudicati ſunt, non relinquit: peccatoribus autem, quos ſuperiori ſermone diſcerni ab impijs docuimus, conſilium iuſtorum, quia iudicandi ſint, denegauit. Illos enim præiudicatos impietas facit, hos uero peccatum detinet iudicandos. Itaq; neq; impietas quæ iam iudicata eſt, peccatorum eſt permiſſa iudicio, neq; peccatores qui iudicandi ſunt, iuſtorum qui nõ iudicabuntur, meriti ſunt digni eſſe conſilio. Et huius differentiæ hinc ordo proficiſcitur. Quia cognoſcit, inquit, dominus uiam iuſtorũ, & uia impiorum peribit.) Conſilium iuſtorum peccatores idcirco non adeunt, quia uiam iuſto

rum dominus cognoſcit. Cognoſcit autem non ignorationis ſcientia, ſed dignatione noſcendi. Necq; enim hæc in deo paſſionum humanarum demutatio eſt, ut *Quomodo deus cognoſcat aut ignoret* aliquid aut cognoſcat aut neſciat. Beatus apoſtolus Paulus qua ratione à deo cognoſceremur expoſuit dicens: Si quis eſt in uobis propheta aut ſpiritalis, cognoſcat quæ ſcribo uobis, quia domini ſunt: ſi quis autē non cognoſcit, non cognoſcetur. Eos ergo cognoſci à deo oſtendit, qui quæ dei ſunt cognouerint, tunc cognoſcendi cum cognouerint, dignationem ſcilicet cognitionis per meritum religionis cognitæ conſequentes, ut quod cognoſcitur non ignorantis profectus intelligatur eſſe, ſed cogniti. Abſolute autem dominus oſtendit in Adam atq; Abraham peccatores ſe ignorare, cognoſcere autem fideles. Nanq; Adę poſt peccatum dictum eſt: Vbi es Adam? Non quòd deus quem adhuc in paradiſo habebat, in paradiſo eſſe neſciret, ſed quòd dum ubi ſit interrogatur, indignus cognitione dei per id quod peccauit, oſtenditur. Abraham ante diu ignoratus, ſcilicet ad quem ſeptuagenarium dei iam fuit ſermo, cum ſe per oblationem Iſaac fidelem domino probaſſet, tali in diuinam familiaritatem dignatione ſuſcipitur. Nunc cognoui quia times dominum deum tuum, & non pepercisti dilecto filio tuo propter me. Non ignorabat utiq; Abrahæ fidem, quam ei de generando Iſaac credenti & ad iuſtitiam deputauerat. Sed qui magnum timoris ſui dederat filium offerendo documentum, nunc cognoſcitur, nunc probatur, nunc dignus eſt qui non ignoretur. Scit itaq; deus & agnoſcit & neſcit, cum Adam peccator neſcitur, & Abraham fidelis agnoſcitur, dignus ſcilicet qui à deo nihil utiq; ignorante noſcat̄. Cognita ergo eſt deo iuſtorum non iudicandorum uia, & idcirco peccatores iudicandi ſunt eorum conſilio. Impij autem in iudicio non reſurgent, quia deperdita eorum uia, iam fuerint iudicati per eum qui ait: Pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio domino Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum Amen.

Sine titulo apud Hebræos II.

QVare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania?) Plures noſtrum ambiguos facit apoſtolica autoritas, utrum pſalmum hunc cohærentem primo, & ueluti primi extremum putent eſſe, an uero ſub iacentem, & ſecundum potius connumerent. Nanque in Actis apoſtolorum primum hunc haberi, atque eſſe ſub oratione beati Pauli *Actuum 13.* ita docemur: Nanq; uobis euangelizamus eam quę ad patres facta eſt repromiſſio, hanc deus expleuit filijs ueſtris, ſuſcitans dominū noſtrum Ieſum, ſicut in pſalmo primo ſcriptum eſt: Filius meus es tu, ego hodie genui te, cum ſuſcitauit eum à mortuis amplius non regreſſurum in interitum. Ob hanc ergo apoſtolicam autoritatem errore ſcribentium fieri creditur, ut in ordine ſecundus pſalmus iſte numeretur, cum primus eſſe ipſo doctore gentium teſtante noſcatur. Cognoſcenda itaq; ea ratio eſt, cur & à nobis ſecundus eſſe intelligendus ſit, & ab apoſtolo eſſe primus oſtenſus ſit. Medijs nanq; temporibus legis priuſquā unigenitus dei filius *Secreta legis Moſaicæ* ante ſecula manens deus, uerbū homo naſceretur, poſcente rege Ptolemæo ſeptuaginta ſeniores libros ueteris teſtamenti ex Hebræis literis in Græcas tranſtulerūt. Erat autem iam à Moſe antea inſtitutum in ſynagoga omni ſeptuaginta eſſe do- *Non credo* ctores. Nam idem Moſes quamuis ueteris teſtamenti uerba in literis condidiſſet, tamen ſeparatim quædam ex occultis legis ſecretiora myſteria ſeptuaginta ſenioribus, qui doctores deinceps manerent, intimauerat. Cuius doctrinæ etiam dominus in euangelijs meminit, dicens: Super cathedram Moſi, inquit, ſederunt ſcribæ & phariſæi, omnia ergo quæcunq; dixerint uobis ſeruate & facite: ſecundum uero facta eorum nolite facere. Doctrina ergo horum manſit in poſterum, quæ ab ip-

ſo ſcripto

ſo ſcriptore legis accepta in hoc ſeniorum & numero & ſeruitio conſeruata eſt. Hi
itaq; ſeniores libros hos transferentes, & ſpiritualem ſecundum Moſi traditionem
occultarum cognitionum ſcientiam adepti, ambigue lingua Hebraica dicta & ua-
ria quædam ex ſe nunciantia, ſecundum uirtutes rerum certis & proprijs uerbo-
rum ſignificationibus tranſtulerunt, doctrinæ ſcientia multimodam illam ſermo-
num intelligentiam temperantes. Et ex eo fit ut qui poſtea tranſtulerunt, diuerſis *Audi Hiero-*
modis interpretantes, magnum gentibus attulerint errorem, dum occulte illius *nymum*
à Moſe * prophetæ traditionis ignari, ea quæ ambigue lingua Hebræa comme- *Profectæ le-*
morata ſunt, incertis ipſi indicijs ædiderunt. Ambiguitatis autem linguæ Hebrai- *gendum puto*
cæ unum afferemus exemplum, ex quo cætera iſtiuſmodi eſſe atq; ut ſunt, intelli-
gantur. Breſith uerbum Hebraicum eſt: tres enim ſignificantias in ſe habet, id eſt, *Breſith*
in principio, & in capite, & in filio. Sed translatores ſeptuaginta in principio ædi-
derunt, cæteris diuerſæ transferentibus, & ſecundum hanc ambiguitatem hæc ab
illis in omni translatione eſt facta confuſio. Sed perfecta horum ſeptuaginta inter-
pretum autoritas manet. Primum quòd ante aduentum corporalem domini tran- *Aliud ſentit*
ſtulerunt, nec adulatio interpretandi adhibita tempori arguitur, tanto anteriores *Hieronymus*
interpretationis ætate, de hinc quod ipſi illi principes, doctoresq; ſynagogę & præ
ter ſcientiam legis, per Moſem quoq; doctrina ſecretiori perfecti innotuerũt, non
improbabiles eſſe arbitri interpretandi, qui certiſſimi & grauiſſimi erant autores
docendi. Hi ergo pſalmos inter cæteros libros transferentes, & in numerũ redege
runt, & in ordinem collocauerunt, & diapſalmis diſtinxerunt, qui omnes ſecun-
dum Hebræos confuſi & habebantur & habentur. Horum igitur translationes
Hebræis, tum lingua tantum ſua utentibus, non erant neceſſariæ. Ipſis tamen om- *Fabula de cel*
nibus diligenti & religioſa cuſtodia obſeruatis, quibus poſtea quàm dominus le- *lulis ſeptua*
gem omnem ſacramento & corporationis ſuæ & paſſionis & reſurrectionis im- *ginta*
pleuerat, cum his libris quos regij ijdem translatores ædiderant collocatis, & fi-
deliter conſonantibus repertis, indiſſolubilis conſtituta eſt priuilegio doctrinæ
& ætatis autoritas. Beatus ergo apoſtolus Paulus ſecundum promiſſionem ſuam
Hebræus ex Hebræis, etiam ſecundum Hebraicam cognitionem & fidem, pſal-
mum hunc primum eſſe dixit, translatorum diſtinctione non uſus, cui maximum
hoc prædicandi ad ſynagogæ principes ſtudium erat, ut dominum noſtrum Ieſum
CHRISTVM dei filium natum, paſſum, reſurgentem, regnare in æternum, ex do
ctrina legis oſtenderet. Tenuit itaq; hunc modum, ut Hebræus ipſe & Hebræis
prædicans Hebræorum conſuetudine uteretur. Sed nobis translatorum utendum
autoritate eſt, legem non ambiguitate literæ, ſed doctrina ſcientiæ transferendum.
Præſtat autem nunc abſolutiſſimam intelligentiam perſonæ temporis cauſæ apo-
ſtolica autoritas. Nam quid in libro Actorum ſuorum de hoc eodem pſalmo idem
Apoſtoli ſenſerint, uerbis ipſorum loquemur. Scriptum nanq; eſt: Et ipſis dicen- *Actuum 4.*
tibus domine, tu es qui feciſti cœlum & terram & mare, & omnia quę in illis ſunt,
qui per os patris noſtri Dauid ſancti pueri tui dixiſti: Quare fremuerunt gentes,
& populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt
in unum aduerſum dominum, & aduerſum Chriſtum eius. Conuenerunt enim
in ueritate in ciuitate iſta aduerſus ſanctum tuum filium Ieſum, quem unxiſti, He- *Græcè filium*
rodes & Pontius Pilatus, & populus Iſraël facere quanta manus tua & conſilium *uertit non pue*
præſcribit fieri. Et nunc domine reſpice in minas illorum, & da ſeruis tuis cum om *rum*
ni fiducia loqui uerbum tuum. Non ergo ambiguum eſt quid tanto anteriore tem
pore prophetiæ pſalmus oſtenderit. Nam permixtim ſibi in Herode atq; Pilato
gentes frementes & populi uana meditantes, in unũ cum ipſis ſuis principibus &
regibus aſtiterũt. Cõmuni enim & prætoris & tetrarchę iudicio in dominũ confir

 mata dam-

mata damnationis eſt paſſio. Et quidem diligenter ſecundum propheticā ſcienti-
amunicuiqꝫ generi & nomini ſingulorū quorumqꝫ uerborum eſt proprietas coap
tata. Vt gentes fremuerint, imperito ſcilicet motu incōditoqꝫ dei filium in corpore
cernentes & odientes, quæ uſqꝫ adeo fremuerūt, ut coronā ſpineam capiti cōpun-
xerint, ueſte regia indutū ſalutatione atqꝫ honore regis illuſerint, harundine caput
contuderint, aceto ac felle potauerint, lancea latus foderint. Cohors enim militum
Pilato ſubditorum ex fremitu iræ intemperantis hæc geſſit. Populi autem inania
meditati ſunt, id eſt, inani in doctrinis dei meditatione uerſati, eum per meditatio-
nem legis non intellexerunt qui prædicabatur in lege. Iam enim tum non tantum
ex illa ſecundum carnem Abrahæ generatione ſynagogę populus abundabat, ſed
ex multis populis in nomine Iſraël populi nomine multorum populorum diuer-
ſitas continebatur. De hoc in Actorum libro ita ſcribitur: Erant autem in Hieruſa-
lem habitantes Iudæi, uiri timentes dominum ab omni gente quæ ſub cœlo eſt.
Populi itaqꝫ iſti meditati ſunt inania, ex multis populis in unum populum con-
gregati. Reges quoqꝫ adſtiterūt. Pilatus ſcilicet & Herodes, cum quibus reges ter
ræ intelliguntur, & uterqꝫ pro legum quibus præerant neceſſitate præſentiæ ſuæ
adhibuit officium. Qui autem impio irreligioſoqꝫ conſilio multis cōuenientibus
aduerſus dominum tractabant, hi principes conueniunt in unum, frequenter ſci-
licet in domum Cayphæ, omnium ſacerdotū principibus congregatis. Deniqꝫ re-
ges terræ cognominati ſunt, Herodes tetrarcha & Pilatus prætor, quia iure terre-
ni imperij adſtiterunt. Cæteri autem qui in unum conuenerunt, neqꝫ principes ter
ræ ſunt, neqꝫ principes ſacerdotū, quia nec ius regni ſui prætori Romano & tetrar
chæ obtinebant ſubditi, neqꝫ ultra iam principes ſacerdotum cognominari mere-
bantur, quia impij in deum ac dominum ipſius ſacerdotij extitiſſent. Et quia non

*Perſona pa-
tris contra
Hierony
mum*

ambiguum eſt, ex perſona dei patris ſecundum apoſtolicā autoritatem pſalmum
cœptum eſſe, quippe cum dixerint: Qui per os patris noſtri Dauid ſancti pueri
tui dixiſti, idcirco ad intelligendam perſonæ demutationem ab interpretantibus
interiectum diapſalma eſt, licet in libris Hebræorum non contineretur. Perſona
ergo quæ demutatur, apoſtolorum eſſe intelligenda eſt dicentium: Dirumpamus
uincula eorum, & abijciamus à nobis iugum ipſorum. Deteſtari eos neceſſe eſt
quod arguunt. Horum ergo qui & fremuerunt, & inania meditati ſunt, uincula di
rumpunt, & iugum abijciunt. Et nòn ambiguum eſt quin differat iugum abijce-
re & uincula rumpere, quod utrunqꝫ utriqꝫ ſuperius memorato & generi & no-
mini conuenit, & uincula gentium rumpant, iugum autem populorum abijciant:
quia gentes peccatorum ſuorum uinculis colligantur à quibus abſoluere ſe per in-
fidelitatem non poſſunt, ſecundum quod dictum eſt: Faſcijs peccatorum ſuorum
conſtrictus eſt peccator. Iudæi uero iugo legis onerantur, quod à ſe Apoſtoli abij-
ciunt, beato Petro dicente: Nunc uero quid tentatis dominū ponere ſupra collum
diſcipulorum iugum, quod neqꝫ nos, neqꝫ patres noſtri potuimus portare? Hoc er
go populorum iugum à ſe abijciunt, quia ſubditi ei fuerunt: uincula autem non ſi
bi, ſed gentibus dirumpunt. Et ita utriuſqꝫ ſermonis ratio ſeruata eſt, ut ubi uincu
la dirumpuntur, nullam perſonæ ſuæ ſignificantiam addant: ubi uero abijciunt iu
gum, illic dicendo abijciamus à nobis, non de alijs quàm de ſemetipſis locuti intel-
ligātur, ut graui iſto & intollerabili abiecto, ſuaui illi & leui ad quod inuitati ſunt,
euangelicæ ſanctificationis ſe iugo ſubderent, gentium autem uincula per liber-
tatem prædicationis abrumperent, ſecundum illud quod in eiuſdem pſalmi com-
memoratione dixerunt: Et nunc domine reſpice in minas illorum, & da ſeruis tuis
cum omni fiducia loqui uerbum tuum, hæ enim apoſtolicæ doctrinę omniū in fi-
delitatum & peccaminum laqueos abrumpunt. Et quia ſuperius duplex perſona

ſeruata

ſeruata eſt cum ait: Aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius, gemina quoq; nunc ridentis & ſubſannãtis ſignificatio cõſecuta eſt. Non enim diſcernitur contumelia alterius ab altero, neq; diſcretus honor eſt religionis ad utrunq;. Qui enim per geminam patris & filij ſecundum ſe legitimamq; naturam in gloriam diuinitatis unum ſunt, unum etiã ſunt uel in cõtemptus iniuria uel in honore reuerẽtiæ, & alter in altero aut honorificatur aut ſpernitur. Atq; id ipſum dominus teſtatur dicens: Sicut pater ſuſcitat mortuos & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Nec enim pater iudicat quenquã, ſed omne iudicium dedit filio, ut omnes glorificent filium ſicut honorificant patrem. Qui non honorificat filiũ, non honorificat patrem qui miſit illum. Non diſtinguitur honor, non diſcernitur contumelia, æqua in utrunq; religio expectatur. Et iniuria unius, cõtemptus utriuſq; eſt. Ita cum in uno uterq; ſpernatur, qui unum ſunt in diuinitate ambo per gloriam, unum quoque ſunt in religione ambo per honorem. Et nunc qui aduerſus dominum conuenerunt, cõuenerunt quoq; aduerſus Chriſtum eius: & quos in cœlo habitans irridet, hos & dominus ſubſannat. Non quòd non & dominus eſſet ſemper in cœlo, quippe qui de ſe ipſo teſtatus ſit: Nemo aſcendit in cœlum niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Non abeſt ergo à cœlo, quia cum de cœlo deſcenderit filius hominis manens atq; loquens eſt: tamen cum hæc loqueretur in cœlo, deſcenderat quidem filius hominis, ſed per naturæ uirtutem non aberat filius dei unde deſcenderat, neq; ſe ex eo quod antea erat, tum cum homo eſt natus abſumpſerat, neq; factus filius hominis, filius dei eſſe deſecerat, ſed à deo filius hominis, filius dei eſt, ut deſcendens de cœlo filius dei eſſet, & per uirtutem ſuæ ſubſtantiæ idem filius hominis eſſet in cœlo. Sed uolens propheta ſub perſonæ diſtinctione ſignificare patrem, qui filio ſuo etiam in filio hominis cõſiſtente in terris, in illa æterna ſua ſede ac beata maneret, & ſine deſcenſionis alicuius diſpenſatione requieſceret, ait: Qui habitat in cœlis irridebit eos, & dominus ſubſannabit eos. Vt per eũ qui irrideret habitans in cœlo intelligeretur, & dominus qui ſubſannaret è cœlo. Non differt autem ſubſannare & irridere: utrunq; enim ſecundum uoluntatis affectum officio oris efficitur. Nanq; ſecundum intelligentiã noſtrã per corporales ſpecies diuinarum rerum ſenſus exponitur, ut ſubſannatio & riſus in eludendis his qui aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius cõuenerant nominaretur, non quòd in incorporalẽ deum aut reſolutio aut obductio oris incideret, ſed ut ex naturæ noſtræ conſuetudine noſceremus quale in impios eſſet iudiciũ diuinæ uoluntatis. Subſannati ergo & irriſi ſunt, nanq; qui teſtes falſos concinnauerant, qui proditionem mercati erant, qui ſuper ſe ac filios ſuos ſanguinem eius receperant, qui crucifige clamauerant, qui deſcende de cruce ſi filius dei es dixerant, qui ſepulchrum obſignauerant, qui reſurrectionis ſilentium à militibus & famam furati corporis emerant, perdiderunt tantum impietatis ſuæ laborem, deus eſt quem crucifixerant, æternus eſt cuius ſepulchrum obſignauerãt. Irridetur impietas dum ad illicita nititur, dum inconceſſa expetit, dum quod obtinuiſſe ſe ſperat amittit, dum deum eſſe quem tanquã hominem condemnat agnoſcit. Ob quod competenter hoc ſequitur: Tunc loquetur ad eos in ira ſua, & in indignatione ſua conturbabit eos. Poſtea enim quàm reſurgente à mortuis deo, in quem mors per ſpeciem corporis quod aſſumpſit inciderat, temeritas infructuoſę impietatis irriſa eſt, deus ad eos quos ſubſannauerat loquitur, eoſq; in indignatione conturbat. Ac priuſquam qui iſte iræ ſermo & quæ hæc indignationis perturbatio ſit oſtendamus, admoneri legentes atq; audientes oportet, ne aliquas demutationes paſſionũ perturbationeſq; motuum cadere in deum credant. Nihil enim in æternã illam & perfectam naturam nouum incidit, neq; qui ita eſt, ut qualis eſt, talis & ſemper ſit, ne ali

quando nõ idem ſit,poteſt effici aliquid aliud eſſe,quàm ſemper eſt. Terrenę iſtud imperfectæq; cauſæ habent generis,ut demutabiles fiant cõuerſione naturę,cum læticiam mœror,placabilitatẽ ira,beneuolentiã offenſa, æquanimitatem inuidia,& ſecuritatem ſolicitudo perturbat. Sumus per hæc aliud aliquando quàm fuimus, cum eam quæ præſens ſit mentis affectionem, ſubrepens per inconſtantiã infirmitatemq; noſtram motus appetitionis alterius inquietet,& ex eo quod fuimus,in id quod ſumus cõuerſio nos repẽtina demutet.Deus autẽ beatus atq; perfectus profectu nõ eget cui nihil deeſt,demutatione nõ nouus eſt, qui origine caret.Ipſe eſt, qui quod eſt, non aliunde eſt, in ſeſe eſt cum eſt, ad ſe eſt, ſuus ſibi eſt, & ipſe ſibi omnia eſt,carens omni demutatione nouitatis,qui nihil aliud quod in ſe poſſet incidere per id quod ipſe ſibi totũ totus eſt reliquit.Ex huius igitur optima ac beneuola beatitudine, per dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ perfectæ omnes ſunt cœleſtium & inuiſibiliũ creationes, ſpiritualium & corporaliũ cõſtitutiones, nõ ut profectum ſibi aliquem ex his, quibus originẽ impertiebatur,adquireret. Neq; enim quiſquam eo indiget,quod ex ſe tribuit:aut per id proficit,cui ad id quod eſt autor eſt.Exteriora aũt ſunt quæ afferunt profectũ,quia ea quæ inopiæ medentur aliena ſunt. Deus igitur ex quo omnia ſunt,nullo eorũ indiget,quibus id quod ſunt eſſe largitus eſt,omnia uero ad profectũ eorum quæ gignerentur creauit. Et quia longus erit ſermo, ſi etiam de cœleſtibus & inuiſibilibus inchoëtur, ex nobis ipſis ad quos prophetiæ pſalmus eſt,tractemus. Hominem nõ quod officio eius in aliquo eguerit inſtituit,ſed qui bonus eſt participẽ beatitudinis ſuæ cõdidit, & rationale animal in uſum largiendę ęternitatis ſuæ uita ſenſuſq; perfecit,&hoc ipſius dictis abſolute intelligitur.ait enim:Sed nunc Iſraël quid dominus deus tuus poſcit à te, niſi ut timeas dominũ deũ tuũ, & ambules in omnibus uijs eius,& diligas eum,& ſeruias domino deo tuo ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & cuſtodias præcepta domini dei,& iuſtificationes eius quæ ego præcipio tibi ut bene ſit tibi.Nullum à nobis,niſi innocẽtiæ,& religionis,&fidei obſequiũ deus poſtulat. Amari ſe à nobis exigit, non utiq; amoris in ſe noſtri fructũ aliquem ſui cauſa ipſe percipiens,ſed amore ipſo nobis potius qui eum amabimus profuturo. Nam amari ſe,ſibiq; nos obſequi idcirco (at nobis expetit) ut digni beatitudinis ſuæ ac bonitatis munere per meritũ amoris ſui & obſequij iudicemur. Bonitatis aũt uſus ut ſplendor ſolis,ut lumen ignis,ut odor ſucci,nõ præbenti proficit,ſed utenti. Quod ergo ſumus, profectus noſter eſt potius quàm eius, qui nos in id quod ſumus inſtituit, quia deus bonorum eorum quę in ſe ſunt æterna non inuidens,in ſenſum nos atq; uſum beatæ ſuæ bonitatis aſſumit. Sed qui perfectus ac bonus eſt,bonitate in nos

Liberum arbitrium ac beatitudine ſua nõ ſine ratione ac modo uſus eſt. Nam unicuiq; noſtrũ libertatem uitę ſenſumq; permiſit,non*neceſſitatem alterutrũ affigiens,ut unumquenq; ex natura bonum malumue eſſe lex cogeret,ſed qui nos per beneuolentiã utendæ beatitudinis ſuæ creaſſet,profectum nobis ad id meritũ uitæ innocentis honeſtęq; conſtituit. Quid autẽ honoris ac præmij bonitatis neceſſitas mereretur,cũ malos non eſſe uis quædam nobis conſerta non ſineret? uoluntati ergo permiſſa bonitas eſt,ut præmiũ ſibi uoluntas bonitatis acquireret,ut eſſet nobis æternæ huius beatitudinis profectus atq; uſus ex merito,non neceſſitas indiſcreta per legẽ. Et quanquàm nos ad uoluntatem bonitatis, id eſt, ad bene honeſteq; uiuendum per ſpem promerendæ & utendæ ſuæ bonitatis illiceret,pœnam tamen deuitatę & contemptæ bonitatis adiecit. Vt cum libertatem nobis uoluntatis ad bonitatẽ promerendam reliquiſſet,quia meritum neceſſitas naturæ non haberet,libertatẽ ipſam quotidie propoſitus è contrario pœnæ terror argueret. Atq; ita & per rationem æqui atq; iuſti ad meritum pręmij permiſſa libertas eſt,& per bonitatẽ dei uis libertatis

**Forte neceſſitate in*

metu con

Ira dei quid

metu cōſtitutionis arctata eſt, ut bene uelle meriti ſpes moneret, malum nolle propoſitæ ultionis pœna ſuaderet. Itaq; his quibus ex uoluntatis libertate malitia magis placuit, ultio conſtituta ira eſſe dei creditur, nō quia indemutabilis illa dei quieta natura motu impetus turbidi incaleſcat, ſed quòd ille qui per conſtitutionē pœnæ maneat in pœnam, ſentiat ſibi autorē huius conſtitutionis iratum. Pœna enim patientis, ira eſſe creditur decernentis. Atq; ita iraſcitur deus, cum per pœnæ dolorem iram decreti in ſe ſentiat eſſe punitus, quæ non per demutationem naturæ in iram ex placabilitate commota eſt, ſed ex conſtitutione pœnæ ira ſit puniendis. Hanc autem pœnæ conſtitutionem, iram nuncupari atq; eſſe, Ioannes in euangelio oſtendit, dicens: Natio uiperarum, quis monſtrauit uobis fugere à uentura ira? Cum enim debitum illis eſſet, ob impietatem ſuam pœnę conſtitutione puniri, iram tamen hanc futuram pœnitentiæ confeſſione fugiebant. Apoſtolus quoq; irę huius ita meminit, dicens: Quia ſi cum adhuc peccatores eſſemus Chriſtus pro nobis mortuus eſt, multo magis iuſtificati nunc per ſanguinem eius liberabimur ab ira per illum, iram uidelicet pœnam manentis conſtitutionis oſtendens. Non itaq; ad demutationem deus mobilis eſt, neq; ad aliud ex alio transferendus, certæ ipſe cōſtantisq; naturæ eſt. Manet ut eſt quippe qui dixerit: Ego ſum qui ſum, & non demutor. Beata illa & perfecta æternaq; uirtutis bonitas non patitur conuerſionem, nec demutatur ex alio in aliud motu accidentis inſtinctus. Et hoc idem hic ſancto ſpiritu loquens propheta teſtatur, dicens: Deus iudex iuſtus, fortis & magnanimus, nunquid iraſcetur per ſingulos dies? Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum uibrabit, & arcum ſuum tetendit, & parauit illum: Et in eo parauit uaſa mortis, ſagittas ſuas arſuris operatus eſt. Non ergo ad iram magnanimus demutatur, ſed potens iudex pœnam decreuit ad culpam. Nam non conuertentibus gladium uibrabit, & arcum tetendit, & in eo parauit uaſa mortis, & ſagittas ſuas arſuris operatus eſt. Operatus autem eſt non ad motum repentinæ iræ, quæ per cupiditatem ulciſcendi ſubito accenſa ſit, ſed operatus arſuris eſt, qui per impœnitentem uoluntatem ipſi ſe conſtituent urendos. Et his qui non conuertuntur, gladius uibratus eſt, non ex demutatione iræ perimendos ad ſingulos. Neq; enim qui magnanimus eſt per dies ſingulos iraſcitur, ſed quia iudicium decreuit, gladius eius ex pœnæ conſtitutione iam promptus eſt. Ipſa autem pœnalis iudicij ſpiritualia miniſteria in gladio, arcu, ſagittisq; memorantur, quia præparata habentur arſuris. Non ex motu iræ temporariæ præparantur, ſed ea ex decreti coſtitutione temperatiſſima deus bonitatis ſuæ æquabilitate moderatus eſt, non occultam ſcilicet conſtitutionis ipſius huius ſeueritatem & incognitam relinquendo, terroremq; eius denunciationibus præmonendo, & ipſam illam conſtitutam, licet longa tamen ad peccati pœnitentiam dilatione remorando, atque ideo poſteaquam fremuerant gentes, & adſtiterant reges, poſteaquàm inania meditantes populi in unum conuenerant aduerſus dominum Chriſtumq; eius, & poſteaquàm irriſi ſubſanatiq; ſunt, ſubiectum eſt: Tunc loquetur ad eos in ira ſua, & in indignatione ſua conturbabit eos.) Qualiter autem loqui ſemper in ira ſua dominus ſolitus ſit, unum propheticæ doctrinæ grauiſſimum & maximum afferemus exemplum, Eſaia dicente: Audite uerbum domini principes Sodomorum, attendite uerbum domini populus Gomorræ. Quò mihi multitudinem hoſtiarum ueſtrarum dicit dominus, plenus ſum. Holocauſta arietum, & adipem agnorum, & ſanguinem taurorum & hircorum nolo. Nec ſi ueniatis apparere in conſpectu meo, quis enim exquiſiuit hæc de manibus ueſtris? Calcare aulam meam non apponetis: ſi afferatis ſimilaginem, uanum eſt, thymiama abominatio eſt mihi. Neomenias & ſabbata & diem magnum non ſuſtineo. Ieiunia & ferias

& Neomenias ueſtras & feſtiuitates odit anima mea. Facti enim mihi eſtis in abundantiam, iam nõ ſuſtineo peccata ueſtra, & ſi extendatis manus, auertã oculos meos à uobis, & ſi multiplicetis precem, non exaudiã uos: manus enim ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. Et hæc quidem atrocia & plena iræ principes Sodomorũ generoſam Abrahæ familiã nuncupari, populum Gomorræ electum, in hæreditatem Iſraël dici, improbabiles eſſe hoſtias, abominabiles ſolennitates, pertæſa ieiunia, auertendi ab conſpectu adeuntium oculi, obſtruendæ ab auditu precantium aures, quia manus ſanguine plenæ ſunt. Quid hac comminatione grauius eſt? Quid his minis ſeuerius? Sed uideamus qualiter in ira ſua deus loquitur. Sequitur enim poſteaquàm dictum eſt, manus ueſtrę ſanguine plenę ſunt: Lauamini, mundi eſtote, auferte nequitias ab animis ueſtris, à conſpectu oculorũ meorũ. Diſcite bonum facere, exquirite iudicium, liberate iniuriã accipientem, iudicate orphano, & iuſtificate uiduam, & uenite arguamur, dicit dominus. Et ſi fuerint delicta ueſtra ſicut fœnicium, ut niuem dealbabo. Si autem fuerint ut coccum, ut lanam candidã efficiam. Et ſi uolueritis & exaudieritis me, quæ bona ſunt terræ mãducabitis: quod ſi nolueritis, neq; audiueritis me, gladius uos cõmedet. Os enim domini locutum eſt. Sequitur terrorẽ benignitas, & quibus iam ultio criminis debita eſt, his adhuc ſupereſt pœnitentis conſcientiæ beata confeſſio. Non enim ſtatim deus in ira ſua perimit, ſed loquitur, & diſſimulata adhuc pœna tantũ in indignatione perturbat. Qui enim ut coccum & fœniciũ erant, redundanti in manus ſanguine decolores, in niuem dealbeſcent, eruntq; ueſte beati uelleris candidati. Et hæc quidem ex autoritate teſtamẽti ueteris præſumpta ſunt, uideamus an etiam in nouo dei ira talis eſſe intelligatur, ut ſaluet. Nanq; Ioannes eos quos eſſe nationẽ uiperarum ob maliciam paternæ in ſe impietatis exprobrat, ita ad ſalutem monet: Facite dignũ fructum pœnitentiæ. Et rurſum dominus ipſe: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego uos reficiam. Frementibus autẽ aduerſus ſe, & non tantum in paſſione, ſed etiam poſt paſſionẽ, non dico in unum cõuenientibus, ſed perſecutionem eccleſiæ, apoſtolorũ fugam, cædem martyrum ſpirantibus, deus ſic loquitur iratus: Saule Saule, quid me perſequeris? Ait autem: Quis es domine? Dominus uero: Ego ſum Ieſus Nazarenus, quem tu perſequeris. At ille tremẽs & pauens in eo quod ſibi acciderat, dixit: Domine, quid me uis facere? Hic loquitur iratus, ſic in indignatione conturbat, cum quibus ob meritum impietatis pœna decreta eſt, ipſis per ammonitionem deſinendi mali, metus & terror affertur. Sed ne ipſam quidem principalem & maximã loquendi in ira & indignatione conturbandi prædicationem prætermiſit propheta. Nanq; poſt id quod ait: Tunc loquetur ad eos in ira ſua, & in forore ſuo cõturbabit eos, ut oſtenderet qui ille iræ ſermo eſſet, & quę ex eo conturbatio gigneretur, adiecit: Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, annuncians præceptum eius. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſce à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionẽ tuam terminos terrę. Reges eos in uirga ferrea, tãquam uas figuli confringes eos.) Iratus loquens atq; in indignatione perturbans, & iraſcendi modum temperat & loquendi. Nam neq; iram diſſimulat poteſtate prælata, neq; à bonitate ſua excidit terrore præmiſſo, ut ad pietatẽ nos metus eius, cuius poteſtas eſſet demonſtrata, uocaret. Cõturbantur ergo frementes & uana meditantes, cum regem ſciunt, cum filium dei audiunt, cum poſſeſſorem eum finiũ terræ, & heredem eſſe gentium diſcunt, cum regendi ius in uirga ferrea & eius eſſe cognoſcunt, cum modo ac facilitate uaſis figuli comminuendos populos intelligunt. Sic loquitur iratus, ſic conturbat indignans, non puniens admiſſam impietatem, ſed impœnitentem ad pœnitentiæ confeſſionem commemoratæ poteſtatis

terrore

terrore perturbans. Quanquàm uero per ſpiritum prophetiæ pro gerendis geſta
memorantis, quia ſolitus ſit non per ambiguam prouidentiam gerendorum deus
futura pro præteritis ſignificare, abſolute intelligi poſſit, omnia hæc ex perſona
unigeniti filij dei domini noſtri Ieſu Chriſti dicta eſſe, & infidelitas maxima ſit, tre
pidum ad hęc ſenſum ambiguę opinionis afferre, tamen etiam euangelicis atq; a/
poſtolicis doctrinis oſtendendum eſt, nihil eorum prophetam quæ gerenda prædi
candaq; eſſent non antea prophetaſſe, maxime cum non exiguus ignorantibus
atq; ſimplicibus error oriatur in eo quod dictū eſt: Ego hodie genui te. Cum enim
ante tempora unigenitus dei filius maneat, non conueniens eſſe intelligitur, ut in
die genitus ſit, cum dies omnis in tempore ſit. Tempora enim ſecundum præſcri/
ptam nobis à Moſe cognitionē in hunc ſuū motū atq; curſum ab origine ſeculi &
conſtitutione dimenſa ſunt, cū per momenta & horas & menſes, & annū reuolubi
li in ſe ſucceſſione diſcreta ſunt, inſtitutumq; eſt tempus & ex tēpore, quia omnia
tempora mutua temporū ſubſtitutio & gignit & terminat. Atq; ob id dies in tem/
pore eſt, per quam tempus uniuerſum & inchoatū deſinit, & deſinens inchoatur.
Vnigenitus uero filius dei, ut dei uerbum eſt, ita deus erat uerbum, non cum tem/
poribus eſt, ſed ante tempora: nō in aliquo, ſed ante omnia eſt. Erat enim cum tem
pora facta ſunt, quippe qui ea fecerit. Erat ergo ſemper. Non enim eſt definitus in
tempore, non ſubiectus in numerū, ſed per quem eſt eorum omnium quæ & ſunt
& eſſe dici poſſunt, origo, ipſe ille ex infinitæ æternitatis ſuæ ortu, ut ab æterno ge
nitus eſt perſiſtit. Vt igitur dicti prophetici, quo ait: Ego hodie genui te, ratio poſ/
ſit intelligi, adhibenda nobis eſt euangelica & apoſtolica atq; prophetica autori/
tas, ut uel prophetā de Apoſtolo, uel Apoſtolū de propheta intelligamus. Tenen/
dus autem idem euangelicorum dictorum ordo qui pſalmi eſt. Nam idem primus
eſt. Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius. Et
neſcio cui Chriſtum regem eſſe ambigere ſit tutum, latrone hoc ipſo in crucis paſ/
ſione profitente: Memento mei domine, cum ueneris in regnum tuum. Sed non
ſufficit confeſſio latronis regem eſſe profitentis, teſtantur etiam adoraturi Magi/
cum interrogant: Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorum? Teſtatur & Pilatus interro
gans: Tu es rex Iudeorum? Profitetur & dominus reſpondens: Tu dixiſti. Non
negat interrogatus, nec gloriatur humiliandus ad mortem, cum non ſit niſi ex re/
ſponſione confeſſio, ita neq; ſe protulit profeſſionis autorem, neque interrogatæ
cognitionis ueritatem inuidit. Sed non ſufficit reſpondiſſe quòd rex ſit, audiamus
etiam illud, & qui ſit iſte qui rex eſt. Princeps nanq; ſacerdotum etiam cum adiu/
ramento interrogat, dicens: Adiuro te per deum uiuum, ut dicas ſi tu es Chriſtus
filius dei. Et dicit illi Ieſus: Tu dixiſti. Interrogatio nunc quoq; non improbatur,
ſed & iactantia & gloriatio ſpontaneæ profeſſionis effugitatur. Quæſita tamen
ueritas non negatur, ac ſic uerecundia humilitatis & ueritatis confeſſio tempe/
ratur, ut ſit & in reſponſione officiū, & in interrogatione cognitio. Sed expectan/
dus eſt, qui tandem ſit reſponſionis huius profectus, quòd Chriſtus filius dei eſt.
Nempe quid ſequitur ad id quod dictum eſt: Tu dixiſti: Verum dico uobis, a/
modo uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis dei, & uenientem in
nubibus cœli: qui filius hominis eſt, idem & filius dei eſt. Natura generoſitatis
in filij hominis aſſumptione non deperit. Nam non idcirco non dei filius, quia &
hominis eſt filius. Non enim diuinitatis ſit deceſſio, cum humilitatis acceſſio: nec
per conſortium infirmitatis contumeliam uirtus excepit, quippe cum infirmitas
honore ſit donata uirtutis. Nam hominis filius à dextris dei aſſidet, ueniens cum
cœli nubibus contuendus. Quo dicto prophetia conſummatur illa, quæ dixit:
Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos

ſcabellum

ſcabellum pedum tuorum. Hic ergo rex ſuper Sion montem ſanctum dei conſtitutus eſt præceptum domini annuncians. Non ſuper illum utiq; terrenæ ciuitatis montem, comploratæ ſcilicet & homicidæ & parricidæ Hieruſalem, ſed Hieruſalem eius quæ in cœlis eſt, quæ mater eſt noſtra, quæ ciuitas regis magni eſt, cuius, ut exiſtimo, hodie incolæ ſunt in paſſione domini reſurgentes. Dei itaque præceptū hic rex conſtitutus annunciat, ut uenturum eum cū cœli nubibus meminiſſent, aduerſus quem fremerent & conuenirent, ut per cognitionem diuini aduentus conturbati ſuper contumeliam illuſæ humilitatis corporeæ pœniterent. Tenet autem ordinem prophetiæ euangelica doctrina. Nam in eo ipſo dicti utriuſq; ratio continetur, huius ſcilicet dicti: Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, annuncians præceptum eius. Dominus dixit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui te. Cum enim ait: Amodo uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis dei, tempus quo filius hominis qui & Chriſtus & dei filius, conſeſſu dei dignandus eſſet oſtendit, ut qui antea dei filius, tum quoq; & hominis filius eſſet, ut id quod tum filius hominis eſt, ad perfectum dei filium, id eſt, ad reſumendam indulgendamq; corpori æternitatis ſuæ gloriam per reſurrectionis potentiam gigneretur, quam gloriam à patre corporeus repoſcebat. Qui enim in forma dei erat, formam ſerui acceperat, & acceptæ huic formæ ſerui, gloriam dei in qua manſit expoſtulat, dicens: Pater glorifica mé apud teipſum ea claritate quam habui priuſquàm mundus eſſet apud te. Non noua quærit, non aliena deſiderat, eſſe talis qualis fuerat poſtulat, ſed precatur id ſe quod antea erat eſſe, gigni ſcilicet ad id quod ſuum fuit. Non erat autem idipſum totus, quod ut fieret precaretur, fieri autem totus non aliud quàm quod fuerat poſtulabat. Sed fit quod fuit, & quod non erat eſt futurus, ad id quod fuerat, id quod totum non erat quodam nouo ortu naſcebatur. Exordio ergo hic reſurrectionis ſuæ ad aſſumendam gloriam dies eſt, per quam ad id naſcitur, quod ante tempora erat. Sed naſcens ad id quod ante tempora fuit, id tamen in tempore naſcitur eſſe, quod non erat, atque ideo filius hominis amodo aſſidens uirtutis dextris eſt uidendus, quia natura carnis poſt reſurrectionem glorificata ad profectum eius quam antea habuerat claritatis prouehebatur, cum hominis filius conſeſſurus patri & in immortalitatem corruptione carnis abſorpta, & in uiuentem tunc, & non moriturum amplius dei filium naſceretur. Tenuit autem beatus Apoſtolus nouam hanc in eo tempore huius natiuitatis diſcretam ab ea quæ ante tempora eſt generationem & ſubdiuiſam ſignificationem. Nam cum de beata illa, & nullis circumſcripta temporibus natiuitate dixiſſet: Primogenitus omnis creaturæ, quia in ipſo creata ſunt omnia in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia, primogenitum quoq; etiam ex mortuis in reſurrectione commemorat, dicens poſtea: Primogenitus ex mortuis, ut fieret ipſe in omnibus primatum habens. Naſcitur enim ad id quod non erat, cum tamen id fieret quod fuiſſet. Eſt enim primogenitus ex mortuis qui erat primogenitus creaturæ, idcirco primogenitus ex mortuis ut maneret primogenitus creaturæ. Idem enim eſt primogenitus ex mortuis, qui erat primogenitus creaturæ: non nunc aliud eſt atque antea fuit, quàmuis etiam aliud ipſe fuerit ex alio, ſed id quod ex alio etiam aliud fuit, in idipſum tamen unde antea extitit aliud eſt renatum. Nam qui natus ex uirgine homo eſt, erat & tum dei filius, ſed qui filius hominis eſt, idem erat & dei filius. Natus autem rurſum ex baptiſmo, & tum dei filius, ut & in id ipſum & in aliud naſceretur. Scriptum eſt autem cum aſcendiſſet ex aqua: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Sed ſecundum generationem hominis renaſcentis, tum quoque ipſe deo renaſcebatur in filium, profecto ut hominis filio, ita & dei in baptiſmate comparato.

Quomodo naſcitur quod perficitur

Sed

Sed id quod nunc in pſalmo eſt: Filius meus es tu, ego hodie genui te, non ad uirginis partum, neqꝫ ad lauacri generationem, ſed ad primogenitum ex mortuis pertinere apoſtolica autoritas eſt. Nanque in libro Actuum apoſtolorum ita dictum eſt: Noſqꝫ uobis euangelizamus eam quæ ad patres facta eſt repromiſſio. Hanc deus expleuit filijs noſtris, ſuſcitans dominum noſtrum Ieſum. Sicut & in pſalmo primo ſcriptum eſt: filius meus es tu, ego hodie genui te. Cum ſuſcitauit eum à mortuis amplius non regreſſurum in interitum. Vox ergo dei patris ſecundum Apoſtolum in die reſurrectionis extitit, & uideamus an idipſum & euangelia ſic doceant. Nanqꝫ dominus reſurgens tali ad apoſtolos uſus eſt uoce: Data eſt mihi poteſtas omnis in cœlo & in terra. Euntes nunc docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritusſancti. Reſurgens enim in cœlo & in terra ius omne ſortitus eſt. In eo autem quod ait: Data eſt, popoſciſſe id quod accepit oſtendit. Sequitur enim: Poſce à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.) Accepit ergo hęreditatem gentium quam popoſcit. Popoſcit enim cum ait: Pater, uenit hora, honorifica filium tuum, ut filius tuus honorificet te. Sicut dediſti illi poteſtatem omnis carnis, ut omni quod dediſti illi det uitam æternam. Et rurſum: Non pro his rogo tantum, ſed & pro his qui credituri ſunt per uerbum eorum in me. Hæc ergo hæreditas eius, ut omni carni det uitam æternam, ut omnes gentes baptizatæ atqꝫ doctæ regenerentur in uitam, non iam ſecundum illam diuinam Moyſi cantionem angelorum dominatui deditæ, neqꝫ ſecundum eorum numerum diuiſæ, ſed in dominicam familiam ſuſceptæ, & in domeſticos dei deputatæ, & ex iniuſto atqꝫ peruerſo iure dominantium in regnum æternum diuinumqꝫ translatæ. Neqꝫ adhuc tantum portio domini Iraël, neqꝫ funiculus hæreditatis eius Iacob, ſed gentes omnes ſecundum numerum angelorum ante diuiſæ, nunc iam unius atqꝫ unius. Omnis hæc uniuerſitas gentium dei populus eſt, & æterna hæc omnium ex mortuis reſurgentium. Primogeniti huius ex mortuis æterni hæredis hæreditas eſt. In eo autem quod adiectum eſt: & poſſeſſionem tuam terminos terræ, non eſt exiſtimandum quòd id ipſum repetitus ſermo ſignificet, tanquam illi ſola gentium terras inhabitantium donata poſſeſſio ſit. Non enim ait: & poſſeſſionem tuam uſqꝫ ad terminos terræ, ſed terminos terræ. Ab eo autem quod terminatur id quod terminat differt. Neque id ipſum eſt finitum atqꝫ finire, neqꝫ unum eſt, modum ſumere, atqꝫ moderari, quorum aliud interius modum accipit, aliud exterius quodam ambitu ſuo obiectuqꝫ moderatur. Non enim ita in profundum demerſa eſt terra, aut in latitudinem extenſa, aut prolata in altum eſt, ut non undiqꝫ ſecus, aut circumfuſę, aut ſubiecentis ſibi naturæ contineatur obiectu. Hanc enim infernæ uaſtitudinis demerſa & immenſa abyſſus ſuſtentat, hanc circūfuſi & ſuperni aëris ſpiritus inumbrat atqꝫ ambit. Quod autē ſubiecta ſibi abyſſo ſuſpenſa ſit propheta teſtatur, dicēs: Ipſe ſuper maria fundauit eam, & ſuper flumina pręparauit illam. Et rurſum. Qui firmauit terram ſuper aquas. Et hanc immenſam atqꝫ infinitā uaſtitatē abyſſum ſcriptura ſolita eſt nūcupare, cum Iona intra cetum orante dicitur: Abyſſus multa circumfudit me. Atqꝫ hæc quidem infinita immenſitas quæ ſecundū uerbi proprietatē in abyſſo ſignificari intelligitur, ſpirituali diuinæ ſubſtantiæ eſt circumſcripta uirtute, ſecundum illud apoſtoli: Quoniā in ipſo & per ipſum, ipſi gloria in ſecula ſeculorum. Eſſe autem huius infernæ regionis uaſtæqꝫ abyſſi incolas plures, beati Ioannis Apocalypſi docemur, cū nullus, neqꝫ in cœlo, neqꝫ ſuper terrā, neqꝫ infra terram obſignatū librū dignus eſt repertus aperire. Non utiqꝫ de mortuis & in terram ſepultis ſignificare intelligitur, cū ad tertij incolatus demonſtrationē non qui intra terram, ſed qui infra terram, neqꝫ qui mortui ſunt, ſed qui uiuunt, illum in ſe

reſignandi libri habuerint autorem. Cum ergo poſſeſſio terræ finium domino donatur, non tam terra donatur quàm ea, quibus terra finitur. Terræ enim terminos quibus terra ipſa determinatur, accepit. Cuius rei ſacramentum omne beatus apoſtolus Paulus (quippe cuius ore Chriſtus de ſe eſt locutus) expoſuit, dicens: Qui cum in forma dei eſſet, non rapinam exiſtimauit ſe eſſe æqualem deo, ſed ſe exinaniuit formam ſerui accipiens, in ſimilitudine hominis conſtitutus, & habitu repertus ut homo, humiliauit ſe factus obediẽs uſq; ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu curuetur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. In forma itaq; dei manens, formã ſerui accepit, ſcilicet ex deo homo natus, & poſt mortem crucis in nomen quod eſt ſuper omne nomen exaltatur. In deum nanq;, quia nullum ultra deum nomen eſt, prouehitur, eiq; hoc petenti, id eſt, ut eſſet quod fuerat ante, donatur. Formam enim ſerui in forma dei manens ſumpſerat. Accepit deinde poſſeſſionem finium terræ, id eſt, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Non terrena ſola, ſed ſuperna etiam infernaq; donantur, & ea quibus terra concluditur, & in gloria dei patris hodie genitus naſcitur, id eſt, in manente antea dei forma per præmium mortis forma ſeruilis adhonestatur. Fitq; ſub tempore noua, nec tamen inuſitata natiuitas, cum ad reſumendam gloriam dei patris qui ex forma ſerui erat, primogenitus ex mortuis naſceretur. Sequitur deinde: Reges eos in uirga ferrea, tanquam uas figuli confringes eos.) Multis aut male opinantibus, aut uirtutem & proprietatem dictorum diuinorum ignorantibus, aduerſa hæc eſſe bonitati dei uidentur, ut gentes quas filius dei in poſſeſſionẽ popoſcit, & in hæreditatem accepit, terrore uirgæ ferreæ regat, & modo uaſis figuli cõfringat. Neq; enim boni cuiuſquã eſt dare & accipere perdenda. Et qui mauult peccatorum pœnitentiam quàm mortem, non exiſtimatur ſecundum promiſſionẽ naturæ ſuæ eſſe facturus, ſi uirga ferrea confringat, quos dari ſibi in hæreditatem popoſcit. Et primũ ne quis temerariæ huic & impiæ præſumpſioni locus pateat, proprietates ipſæ uerborum in Romanam linguam tranſlatorum cognoſcendæ ſunt. Nanq; id quod nobiſcum eſt, reges eos in uirga ferrea, quanquã ipſum, reges, non tyrannicum, neq; iniuſtum ſit, ſed ex æquitatis ac moderationis arbitrio regimen rationale demonſtret, tamen molliorem adhuc regentis affectum proprietas Græca ſignificat: quod enim nobiſcum eſt, reges eos, cum illis eſt, ποιμανεῖς, id eſt, paſtoraliter reges, regendi ſcilicet eos curam affectu paſtoris habiturus. Ipſe eſt enim paſtor bonus, cuius nos ſumus oues, pro quibus animam ſuam poſuit. Non autem ius tyrannicum ſignificari arbitremur in uirga, quæ in uirgæ nuncupatione proprietas ſit, ex nouo & ueteri teſtamento noſcendum eſt. Beatus Paulus ad Corinthios ſcribens, quos cum ex multis peccatis ad pœnitentiam moderata atq; utili adhortatione reuocabat, ait: Quid uultis, in uirga ueniam ad uos, aut in charitate & ſpiritu manſuetudinis? Nunquid Paulo ius prætorum erat, ut uirga cõminaretur, & cum officio lictoris ad eccleſiam Chriſti adeſſet? Non utiq; ita opinandum eſt, ſed quia omnis dei ſermo quo ex errore in ueritatem dei retrahimur, quo per cõminationem terroremq; iudicij ad innocentis & ſanctæ uitæ uiam regamur, uirga eſt nuncupatus, per quã intra diſciplinam diuini metus cohibet timoratio, ac prouidentis rectoris monitu cohercemur. Beatus apoſtolus conditionẽ eligendi aduentus ſui his quos monuerat adiecit, utrum mallẽt eum in ſeueritate doctrinæ atq; obiurgationis adeſſe, an in ſpiritu lenitatis. Quod utrumq; ſecundum modeſtiæ tenorẽ erat neceſſarium, ut obedientibus lenior,

Hoc ſubolet Origeniacum quiddã. Nam in hoc opere Origenem ſequutus eſt Hilarius

Virga apoſtolica ſermo euangelicus

nior, inſolentibus uero ſeuerior adueniret. Et hoc quidem ex noui teſtamenti au/
toritate præſumptum eſt. Hanc autem uerbi doctrinã uirgam nuncupari ex ueteri
ita cognitũ eſt, cum dicitur: Virga directionis, uirga regni tui: quia hæc eadem eſt
uirgæ directio, qua per doctrinam in æquam uiam utilemq; dirigimur. Et quæ uir
ga regni eſt, neceſſe eſt ipſa illa doctrina ſit regni, ipſum autem dominum noſtrum
ob doctrinæ ſuæ utilem ac moderatam prædicationẽ uirgam nuncupatum ita ac/
cepimus, dicente Eſaia: Exiet, inquit, uirga de radice Ieſſe. Ac ne tyrannicã in eo ſe
ueritatem per uirgæ nuncupationẽ auderet quiſquàm opinari, continuo propheti
cus ſermo adiecit: Et flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus
domini, ut uirgæ ſeueritatẽ floris ſuauitas temperaret, cum unicuiq; noſtrum do/
ctrinæ terror regimen perfectæ beatitudinis ammoneret. In hac ergo uirga reget
datas ſibi gentes, non corruptibili, nõ caduca, non fragili, ſed ferrea, id eſt, ualidiſſi
ma, & pro naturæ ſuæ ſoliditate firmiſſima. Hæc ergo uirga ferrea reget, ita ut con
fringat & conterat. Nam magis hoc ſecundum Septuaginta translatores Græcita
tis proprietas enunciat, ita ſcriptum eſſe, συντρίψεις: ſed ſiue conterat, ſiue confrin/
gat, nõ idcirco exiſtimandus eſt hæreditatẽ poſcere, ut eam ad perdendũ atq; abo
lendum cõfringat & cõterat, quippe cui cor cõtribulatum ſacrificiũ ſit optimum.
Contritio ergo illa ſiue confractio eſt, quæ in nobis corporeas uoluptates & ſecu/
larium uitiorum incentiua cõminuit, dignosq; nos dignatione domini præſtabit,
ſecundum dictum prophetæ: Cor contritum & humiliatũ deus non ſpernet. Com
parata autem uaſis figuli confractio, quantam abſolutionẽ intelligentiæ huius im/
partitur. Non enim ſine cauſa quos in hæreditatem popoſcit uirga ferrea regens
tanquam uas figuli confringet, niſi quòd cõparationis exemplo fragmenti iſtiuſ/
modi damnum proficere in reſtaurationem eiuſdem uaſis oſtendit. Qualis autem
à deo ſecundum uas figuli noſtra confractio ſit idem docuit per Hieremiã prophe
tam, dicens: Surge, & deſcende in domum figuli, & ibi audies uerba mea. Et de/
ſcendi in domũ figuli, & ecce ipſe faciebat opus ſuper lapides. Et cecidit uas quod
faciebat in manibus eius, & ipſe fecit uas aliud ſecundum quod placuit in conſpe
ctu eius ut faceret. Et factum eſt uerbum domini ad me dicens: Si ſecundum figu/
lum hunc non poſſum facere uos domus Iſraël? Ecce ſicut lutum figuli uos eſtis in
manibus meis. In ſumma, loquar ſuper gentem & ſuper regnum ut feriam eos &
perdam, & ſi conuerſa fuerit gens illa à malis ſuis, pœnitebo de malis quæ cogita/
bam facere illis. Et in ſumma, loquar ſuper gentem & regnum, ut reædificem &
plantem. Et facient mala ante me, ut ne audiant uocem meam, & pœnitebo de bo/
nis quæ locutus ſum facere illis. Sic petitas atq; obtentas hæreditatis ſuæ gentes
deus confringet & conteret ut reformet: confringit enim deus in omnibus omnes
inexplebiles cupiditates, & illecebroſas laſciuias, & feruentes iras, & inanes ſuper/
ſtitiones, & tumentes faſtus, & impias opiniones. Reformat autem nos ad rationa
bilem uitæ uſum contemptu pecuniæ, luxus pudore, iræ moderatione, ueri ſcien/
tia, cõmunione uiuendi, religionis officijs, cum per doctrinæ regimen terroremq;
iudicij in has uirtutes poſt uitia illa reuiuiſcimus. Non ait: Tanquam uas figulus
confringes, ne per teſtæ fragmentum irreformabile uas poſſet intelligi, ſed ait: uas
figuli, quod in ipſa artificis molitione uas fieret, ut ſecundum prælatũ exemplum
prompta eſſet confracti eiuſdem uaſis ex artificis uoluntate reparatio. Sed irratio
nabilis materiæ uas etiam ſub alia intelligentia ad rationẽ humanæ uoluntatis a/
ptum eſt, homines quidem per hæc uitia ſua cadere, ſed ſi in his pœniterent, id eſt,
ſi ab his deſinerent, ſe quoq; deus in his quæ ad pœnam cauſas huius conſtituerat
pœniteret. Non quòd hic motus mentis ſecundum humanã naturam in deum ca/
deret, ſed quia hominis geſtorũ pœnitentia modus eſt gerendorum. Pœnitentiam

quocꝫ ſuam deus memorat ad pœnam, quia puniri deſinerent qui eſſe impij deſtitiſſent. Vt ergo figulo promptum eſt, amiſſum uas ad eandem, uel quam uolet ſpeciem reformare, ita deo facile eſt poſt uitiorũ caſus uolentes ſe erigi per doctrinæ ſuæ inſtitutionem ad pietatem ex impietate reparare. Sed & illa tanquã uas figuli non ignoranda cõfractio eſt, tum cum his corporibus diſſolutis, & caſu mortis confractis pro uolũtate artificis reſtauratio afferetẽ. Quod utrũcꝫ propheticus ſermo ſignificaſſe eodem dicto uidetur. Nam cum pœnitentiam utilem in his quæ ante agebantur oſtendit, præſentis huius uitæ & corporalis ex uitijs in uirtutẽ nouam quaſi inſtaurationem docet eſſe oportere, ira in eos dei ſicuti criminum uoluntate ceſſante. Et quanquã id ex figuli cõparatione protulerit, tamen cum de eodem figulo ait: Et ipſe fecit uas aliud ſecundum quod placuit in conſpectu eius, ſignificari etiam intelligitur illa, quæ ſecundum dei uoluntatẽ reſurgentiũ corporũ inſtauratio eſt futura: prout enim ei placet, & conſpectu eius dignum eſt, confracta reparabit, nõ ex alia aliqua, ſed ex ueteri atcꝫ ipſa originis ſuæ materie ſpeciẽ illis complaciti ſibi decoris impartiẽs, ut corruptibiliũ corporũ in incorruptionis gloriam reſurrectio, non interitu naturam perimat, ſed qualitatẽ conditione demutet. Non enim aliud corpus quamuis in aliud reſurget, Apoſtolo dicente: Seminatur in corruptelam, reſurget in incorruptionem: ſeminatur in ignominiam, reſurget in gloriam: ſeminatur in infirmitatem, reſurget in uirtutem: ſeminatur corpus animale, reſurget ſpirituale. Fit ergo demutatio, ſed non affertur abolitio. Et cum id quod fuit, in id quod non fuit ſurgit, non amiſit originem, ſed profecit ad honorem. Confringi itacꝫ nos tanquã uas figuli, uel nunc, uel tunc gaudeamus, ut & nunc modo figuli uaſis commortui & conſepulti domino in baptiſmate in nouitate uitæ ambulemus, & in nouum Chriſti hominem depoſito uetere renaſcamur, ut tunc per hunc nouæ natiuitatis profectum in beatam illam ac deo placentem iteratæ reparationis noſtræ ſpeciem reformemur. Cuius boni non ignarus propheta, poſt hæc hortatur & dicit: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite diſciplinam, ne fortè iraſcatur uobis dominus, & pereatis de uia iuſta. Cum exarſerit in breui ira eius, beati omnes qui confidunt in eo.) Doctrinæ hic ordo utiliſſimus eſt, ut eorum in quæ nos adhortatur, beatitudinem cognitam præſtet, quia difficile ſit animum ac ſpem ad ignorata protendere. Volens igitur propheta ad eorum nos quæ ſuperius cõmemorauerat, intelligentiam coarctari, intelligentiæ ipſius honorem ante memorauit, dicẽs: Et nunc reges intelligite, eos ſcilicet qui intellecturi eſſent, reges demonſtrans, obſequelæ admixtos eliciat. Itacꝫ & deo ſeruientes, ſi timeant imminentem timorem, non negligentes in ea erunt quam ſuſceperint ſeruitutem. Ac ne tyrãnici terroris hic metus eſſe fidelium crederetur ad id quod dixerat: Seruite domino in timore & exultate, ut metum ſeruitutis gaudij exultatio temperaret, cum ipſe timor cauſam lætitiæ per conſcientiam ſeruitij fidelis afferret. Porrò autem ne libertas gaudij fines congruæ moderationis excederet, ita ſubdidit: Exultate in tremore, quia periculoſa ad obliuionem timoris eſſet libera à tremore lætitia. Atcꝫ ita hęc prophetici eloquij ratio ſeruata eſt, ut ſeruitutem timor detineret, timorem exultatio moderaretur, & exultationem tremor conſequens contineret. Huius autẽ ſeruitij & timorem exultantẽ, & exultationẽ trementem docuit in eo quod ſequitur conſiſtere, dicens: Apprehendite diſciplinam. Virtute uerbi ſignificationẽ impatientis uelut properæ ad id uoluntatis oſtendit, nõ tam expetendam, quàm apprehendendã potius diſciplinã, docens non tempore fidei in huius obedientiæ obſeruatione cõtentus, ſed ardorem ſpiritus in apprehendenda auiditate deſiderans. Sic in rapiendo regno cœlorũ raptore dominus delectatus, ait: A diebus

autem Ioannis regnum cœlorū uim patitur,& uim facientes diripiunt illud. Quia cum regni cœleſtis poſſeſſio Iſraël prædicaretur, fides tamen gentiū poſſeſſionem hanc ſibi Iſraël diffidenti præriperet. Sic & beatus Paulus currit ut apprehendat, dicēs: Sequor aūt ut apprehendā, in quo & apprehēſus ſum. Nō lento gradu properat, neqꝫ ocioſo ſequitur procurſu. Apprehenſurus enim ſequitur, & ſatis quidem dixiſſe uideretur, ſi conſequuturus ſequeretur. Sed uim & ipſe afferre optat, & apprehendere properat, & modo exempli corporalis inuadere. Scit aūt ſe eo ipſo iam eſſe quod apprehendere properat apprehenſum. Si enim nos per corporalem naturam deus naturæ ſuæ diffidentes homo genitus apprehendit, factus ipſe quod ſumus, noſtrum eſt ad apprehendendū nunc id quod eſt ipſe cōtendere, ut in eam gloriam in quam naturam corporeæ huius corruptionis exemit, feſtinatio noſtra ſe miſceat, atqꝫ ita apprehendemus id in quo ſuimus apprehenſi, ſi naturā dei conſequamur, deo ante naturam hominū conſequente. Apprehendenda itaqꝫ diſciplina & inuadenda eſt quodā amplexu & uinculo corporali, ne elabatur aut decidat. Cauſam aūt diligentis huius amplexus ac uinculi propheta ſubiūxit, dicens: Apprehendite diſciplinam, ne quando iraſcatur dominus, & pereatis de uia iuſta. Cum exarſerit in breui ira eius. Adeſt enim pœnę dies qui exardeſcēte ira domini ſignificari intelligitur, in quo ſi non apprehenſam à nobis diſciplinam tenebimus, perditi de uia iuſta erimus. Vnicuiqꝫ enim rei perit quicquid aufertur, & quod eſt, ei cui deeſt iam uidetur amiſſum. Nam tametſi per naturā ſuam maneat, ei tamen cui abeſt non manet. Et idcirco de uia iuſta impij pereunt, quia in ea non erunt. Pereunt autē de uia iuſta, cum exarſerit in breui ira eius. Non moroſa hæc ira eſt, per quam de iuſta uia pereūt, ne quis ſibi interim pœnæ lucro inter moras iudicij blandiatur. In breui nanqꝫ exardeſcit ira. Excipit enim nos ſtatim infernus, & decedentes de corpore ſi ita uixerimus, confeſtim de uia recta perimus. Teſtes nobis ſunt euangelij diues & pauper, quorum unum angeli in ſedibus beatorum & in Abrahæ ſinu locauerunt, alium ſtatim pœnæ regio ſuſcepit. Adeo autem ſtatim pœnę mortuum excepit, ut etiam fratres eius in ſupernis manerent. Nihil illic dilationis aut moræ eſt. Iudicij enim dies, uel beatitudinis retributio eſt æterna uel pœnæ. Tempus uero mortis habet interim unūquenqꝫ ſuis legibus, dum ad iudiciū unun quenqꝫ aut Abrahā reſeruat aut pœna, & iccirco copioſum hunc ſacramentis cœleſtibus pſalmū ſic propheta concluſit: Beati omnes qui confidunt in eum.) Non trepidam ſpem, neqꝫ ambiguā perfectio beatitudinis exegit. Confidentia ad id opus eſt firmæ opinionis ſcilicet, & indemutabili uoluntate, quia plus ſit confidere quàm ſperare. Confidendū ergo eſt ne nos à uia recta exardeſcēs breui ira dei deperdat. Fidelis enim eſt qui ait: Qui credit in me, nō iudicabitur, ſed trāſiet de morte ad uitā, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum.

In finem intellectus Dauid cum uenit ad eum Doech Idumæus, & nunciauit Sauli: uenit Dauid ad domum Abimelech. Pſal. LI.

SVperſcriptio pſalmi ſolicitā expetendæ intelligentiæ poſtulat diligentiam. Eſt enim in exordio eius ſtatim poſitū, in finem intellectus. Hiſtoriam nō ſui temporis pſalmus cōtinere oſtenditur, cui præſcriptio tituli in finem eſt. Et cum in finem intelligentia ſit, non poteſt in eo alicuius alterius magis rei intelligentia eſſe quàm finis. Finis autem eſt, ut frequēter oſtendimus, quo cōcluduntur omnia, cuius cauſa cętera ſunt, ad quem uniuerſa ſpei, rerum, negociorū opera feſtināt. Intelligentia ergo pſalmi in eo conſiſtit, ob quem ſunt omnia, extra quem nihil eſt. Et quis iſte ſit, ſuperſcriptio ipſa quæ continere hiſtoriā exiſtimatur oſtendit. Eſt enim talis: In finem intel

lectus illi Dauid, cum uenit Doech Idumæus, & annunciauit Sauli, & dixit ei: Venit Dauid in domũ Achimelech. Atq; ut abſolutius rationem ſuperſcriptionis conſequi poſſimus, ipſe rerum geſtarum ordo ſubdendus eſt. Doech præpoſitus erat mulorum Saul, qui ad Saul ait: Vidi filium Ieſſe uenientẽ in Nobæ ad Abimelech filium Achitob, & interrogauit eum in domo, & manducare dedit illi, & gladium Soliæ alienigenæ dedit ei. Quibus auditis, rex poteſtatem Doech ſacerdotum & ciuitatis dedit. Dehinc ſcriptura ſubiecit: Et circumiuit, inquit, Doech Idumæus, & tetigit ſacerdotes, & mortificauit in die illa octoginta & quinq;, omnes ferẽtes Ephod, & Nobæ ciuitatẽ ſacerdoti deiecit in ore gladij. Hæc itaq; omnis geſtorũ fides eſt, de qua tantum ad pſalmi titulum præſumptum eſt, quantũ & ſacramento pſalmi, & propheticæ ſatisfaceret doctrinæ. Id enim ſolum in ſuperſcriptione eſt, cũ inquit: Venit Doech, & annũciauit Saul & dixit: Quia uenit Dauid in domum Abimelech. Et neceſſario poſt quinquageſimũ pſalmũ, in quo peccatorũ remiſſio ſecundum ſanctificati huius, quem in exordio pſalmorũ docuimus, numeri uirtutem cõtinetur. Pſalmus iſte tẽpore anterior, ordine poſterior collocatur, ut id quod in finem intellectus perſcribitur, perfectis undiq; & abſolutis ſacramentorũ generibus poſſet intelligi. Achimelech interpretatione uerbi fratris mei imperũ ſignificat. Quod enim nobiſcũ fratris mei imperiũ dicimus, id Hebræi Achimelech nuncupant. Cum ergo Sauli dicitur: Venit Dauid in domum Achimelech, illi inimico Dauid nunciatur, quod domũ ingreſſus ſit fratris imperij. Domus aũt imperij fratris quę ſit, Petrus apoſtolus docet, dicens: Et uos quaſi lapides uiui ædificamini in domos ſpiritales ad ſacerdotiũ ſanctum. Et infra: Vos autẽ genus electum, regale ſacerdotiũ, genus ſanctum, plebs ad poſſidendũ. In hanc igitur ſpiritalem domum ædificandi in regale genus ſumus, ſi per ſpiritalem corporũ ędificationẽ cõformes deo facti, genus perfici regale mereamur. Hanc ergo Achimelech domum, id eſt, domũ fraterni regni Dauid ille uerus, ſanctus ac iuſtus oriens ingreſſus eſt, factus ſcilicet noſtri corporis homo, quę domus fratris mei regnũ eſt, quia in eiuſdem corporis gloria cohæredes ſumus regni eius, ipſo dicẽte: Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatũ uobis regnũ à cõſtitutione mũdi. Quòd aũt fratres eius ſint, quorum domũ regiã fuerit ingreſſus, per prophetã teſtatur in pſalmo dicens, Annunciabo nomen tuũ fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. Conceſſa ergo ſecundum præcedentẽ pſalmum peccatorũ remiſſione, & uerbum caro factum habitat in nobis, qui & fratres, & domus ſpiritalis, & regale genus ſumus. Populus autem impius, & parricidalis, & proditor, qui in Doech perſona ſignificatur, regi ſuo, inimico ſcilicet Dauid, prodit quòd in domo Achimelech ſit, & hoc fit cum Pilato traditur, cũ homo crucifigẽdus offertur, cũ repudiato rege regẽ ſuũ Cæſarem confitetur, prodens quidẽ eum in domo eſſe Achimelech, ſed non intelligens eum in domo eſſe imperij fraterni, corpus ſcilicet in quo ſanctorũ eccleſia, quæ corpus eſt Chriſti, conformis conregnabit, ingreſſum, in qua & deſideratũ ſibi cibum ſumpſerit. Deſiderio enim manducare paſcha deſiderauit, & ex qua Soliæ, id eſt, diaboli arma ſuſtulert. Fortis enim ſpolia ipſe diripuit, poſt quod ab hoc eodem Doech, id eſt, populo proditore apoſtoli occiſi, eccleſiæ ſuberuerſæ ſunt. Hic ergo titulus pſalmi, in finẽ intellectus, quia in Chriſto, qui Dauid oriens iuſtus rex & æternus & paſtor eſt, totius ſpei noſtræ cõſummatio, & legis finis intelligitur eſſe, qui & ſecundum pſalmi titulũ & ordinẽ in ea corporis ſui domo proditus eſt, quæ ei fraterni domus ſignificaẽ eſſe imperij. Quid gloriatur in malicia potens iniquitate tota die?) Querelã facit propheta, gloriari eũ in iniquitate tota die, qui in malicia potens ſit. Et hęc quidẽ gloria iniquitatis arguitur. Cæterũ eſt gloria & expetenda, & confitenda, & affectu quodã exultantis gaudij eloquẽda, quod utrunq; ſub ijſdem dictis

Argumẽtum pſalmi.

In finem quid ſibi uelit

dictis alius propheta demõſtrat,dicens:Non glorietur ſapiẽs in ſapientia ſua,neq;
fortis in fortitudine ſua,neq; diues in diuitijs ſuis,ſed qui gloriatur,in domo glorie
tur. Vetitis enim primũ improbabilis gloriæ cauſis,cauſam rurſum gloriæ compe
tentis oſtendit,quo exemplo Apoſtolus ſcit, in nullo ſibi,niſi in uno tantũ glorian
dum,cum ait:Mihi autẽ abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, per
quem mihi mundus crucifixus eſt,& ego mundo.Non ergo gloria iſtiuſmodi,ſed
gloria iniquitatis offendit, & eius iniquitatis, quæ die tota ſit.Diem pro ætate uel
tempore hominis nuncupare ſolere meminimus,cũ dicitur:Diem hominis nõ con
cupiui. Vel rurſum cum Abraham diem domini deſiderauit:uel cum Apoſtolus
ſatanæ tradit in interitũ carnis,ut ſpiritus ſaluus ſit in diem domini.Nõ hunc diem
ortu ſolis occaſuq; finitũ,ſed diem cõſtituti temporis uel ætatis oſtendens . Potens
ergo in malicia gloriatur in iniquitate tota die . Sed abſolute intelligitur in Doech
perſona rationẽ querelæ huius non conuenire.Quid enim potentiæ habebat mu-
lorum cuſtos,& ius in animalia uectionis regiæ ſortitus,ut tantũ nuncians Dauid
domũ Achimelech ingreſſum? Nunquid tota die in iniquitate gloriatur? Verum
ſub perſona eius populus,cui omnis in iniquitate ætas fuit,cui ex potentatu mali-
ciæ gloria iniquitatis ipſius abundauit, ſignificari intelligẽdus eſt.Potẽs enim fuit
cum ſeruus uiſitabatur à domino,cũ propter eũ tot plagis percuſſa eſt Aegyptus,
cum in trium dierũ tenebris tenebras ipſas lumine ſecum manente non ſenſit,cum
Aegyptum ipſa in argento & omni ornatu diſpoliatam cladi ſuæ reliquit, cum ſe-
cundum diei noctisq; tẽpora columna nunc nubila, nũc ignea uſus eſt,cũ rubrum
mare pede tranſiuit,cum angelorũ cibo uixit,cum maieſtatẽ deſcendentis ad mon
tem dei uidit,cum uocem de nube loquentis audiuit, cum regna multis bellis gra-
uibus euertit, cum Iordanẽ refluentẽ ut ſibi areret ſpectauit, cũ prophetas habuit,
cum ſacerdotibus ad emundationem peccatorũ,& redemptionẽ animæ ſuæ uſus
eſt,cum obtinere regnũ ſuum meruit.Sed in his omnibus cũ potens eſſet,tamen in
malicia ſua potens ſemper fuit,cũ cepas & allia Aegypti, & cum carnes deſidera-
uit,cum ob uitiorũ conſuetudinem ſeruitutẽ impiam libertati piæ prętulit,cum ui
tulum adorauit,Moſi maledixit,deum abominatus eſt,filios ſuos dæmonũ hoſtijs
uouit,prophetas occidit, ipſum quoq; deum ac dominum ſuum ſui cauſa natũ ho
minem,proditum prætori in crucem ſuſtulit. Ac ſic toto uitæ ſuæ die in iniquitate
glorians cum potens eſſet,potens tamẽ in malicia permanſit. Poſt hanc ergo de eo
prophetici doloris querelam, iam in ipſum ſermo conuertitur:Iniuſticiam cogita-
uit lingua tua . Linguæ humanæ officiũ eſt, ut naturali impulſa ratione,motu ua-
rio,eodemq; moderato uocẽ in uerba diſtinguat, extetq; per eam ex cõfuſo erum
pentis ſpiritus ſono diſſonans ad rerum intelligentiã ſermo . Et quamuis quidem
hic eius ad id efficiendũ rationabilis motus ſit,tamen ipſa ſubdita potius eſſe ratio
ni intelligitur,quàm ſenſu rationis intelligẽs eſt . Quod uero caret ſenſu intelligẽ-
tiæ,caret & rationis inſtinctu: quicquid aũt caret rationis inſtinctu,caret & medi-
tatione cõſilij. Et quomodo recte à propheta dictũ intelligitur, linguã iniuſticiam
cogitare,cũ cogitatio ex rationabili ſenſu animę uiuentis ineat? Lingua uero non
ad naturã rationis ineundæ, ſed ad miniſteriũ naturæ ſit rationabilis inſtituta, ſed
dicti huius perfecti & prophetici autoritatẽ & alius propheta demonſtrat, dicens:
In ore ſtultorũ cor eorũ eſt,quia nihil ex rationis cõſilio tractantes, & cordis medi
tatione pendentes,temerario tantũ motu linguæ inconſultæ res fortuitas & incon
ditas eloquantur. Atq; ideo in ore ſtultorũ cor eorum eſt, quia nõ quod cogitaue-
rint loquentur,ſed quod loquuti fuerint cogitabunt. Et hoc quidem de lingua ſtul
ti:at uero de lingua ſapientis ita legimus: Lingua intelligentis meditabitur ſapien
tiam.Et rurſum:Lingua mea calamus ſcribæ uelociter ſcribentis. Quia intelligen-

Doech mulio Saulis

 tis lin

tis lingua ex meditatione ſapientiæ ſit,& eadē rurſum tanꝙ calamus ſcribentis,nihil incompoſitū,nihil incertum agat:ſed his quæ aut cogitata aut lecta fuerint,obtemperās celeriter ex ratione conſilij obſecundet.Et quia ex ratione naturæ cogitatis potius famuletur lingua ꝙ cogitet, hæc lingua quæ iniuſticiā cogitauit, nō naturæ ſuæ uſa docetur eſſe officijs. Sequitur enim: Sicut nouacula acuta feciſti dolum.Nouacula ad nitorē uultus acuitur, ut abradens hirſutā atꝗ horrentē faciem leuiget:hęc ſi potius uulneret,dolum fecit:quippe cū pręparata ad ornatū miniſterium ſuū prębuerit ad uulnus.Lingua hæc ergo huius in malicia potentis iniquitatem cogitās dolum fecit,id eſt, quā natura ad eloquēdas rationabiles cogitationes conſulti cordis præparauerat,ipſa potius irrationabiles cogitat iniquitates. Populus enim qui in Doech ſignificari intelligēdus eſt,ad magnificandū dei nomen electus,& ad celebrandas laudes ipſius pręparatus,hunc inhonorat,hunc tradit,hunc quantū in ſe eſt,morte crucis perimit,& hoc linguæ ſuæ nouacula per quā clamauit,crucifige,crucifige,cōſummat.Dolum itaꝗ tanꝙ nouacula acuta & iniquitatem cogitans fecit hæc lingua,& cuiuſmodi dolum,cōſequentia docent.Sequitur enim:Dilexiſti maliciā ſuper benignitatē,iniquitatē ſuper ꝙ loqui iuſticiam.Doli huius crimē ex cōparatione fit grauius,cū malicia diligit, bonitate neglecta: cum iniquitas agitur,prætermiſſo ſermone iuſticię.Hunc propenſe in maliciā dilectionis affectum dominus in euangelijs condemnat,dicens:Hoc eſt autē iudiciū, quia lux uenit in hunc mundū,& dilexerūt homines magis tenebras ꝙ lucem.Populus itaꝗ cui ad redemptionē peccatorū uerbum caro factū eſt,&deus homo natus eſt, ut per fidei iuſtificationē maledicto legis liber eſſet,dum in tranſgreſſione legis ma uult ſeruire maledicto,ipſum illum deum ſuum tradidit pœnam ſanguinis eius ut prætor eſſet innocens,in ſe ipſe ſuſcipiēs. Et hæc agens demutat naturę cōſuetudinem.Maliciā enim diligit ſuper benignitatē, & ex bonis amorē conuertit in peſſima.Diligere quoꝗ iniuſticiā,ſuper quam iuſticiā loqui maluit.Tenuit uero ſecundum Iudaicā conſuetudinē propheticus ſermo in ipſa ſermonū uirtute orationē, cum ait:Dilexiſti maliciā ſuper benignitatē,iniuſticiā ſuper q̄ loqui iuſticiā. Nam ubi ait:Dilexiſti maliciā ſuper benignitatē,nihil ultra q̄ dilectionem ipſam ex comparatione cōdemnat. Vbi uero ait:Iniuſticiā ſuper ꝙ loqui iuſticiam, ibi coarguit non iam prælati amoris affectū,ſed ipſum illud odium in loquendo dicens: Super quàm loqui iuſticiā.Poſſunt enim &ſolent Iudęi,licet non ament bonitatē,tamen eam uel loquendo ſimulare.At uero qui de domino noſtro Ieſu Chriſto, qui ſecundum beatū apoſtolū Paulum factus eſt nobis iuſticia,& ſanctificatio, & redēptio, loqui nullo modo poſſunt,non cōtinentur ad aliquam ſermonis ſapientiā,ſi quando ex propheticis autoritatibus obtēditur à nobis unigenitus deus,qui ante ſecula natus eſt in homine,&paſſus,& crucifixus,& mortuus.Tum enim omne de eo eloquiū euitāt & fugiūt,& ſi diſcedendi quoquā locus nullus ſit, ui quadā taciti doloris oppreſſi,aures manibus obſtruūt,& auditū ne in ſe penetret excludunt,bonitatem quidem tantum nō amantes,interdum tamen eam loquentes, cæterū iuſticiam nec diligētes,quæ Chriſtus eſt,nec loquentes.Interceſſio diapſalmę,& ſi perſonæ non attulerit conuerſionē,tamen ſenſus feciſſe intelligitur demutationē. Nam cum & eius cuius antea,& ad eum ad quem antea ſermo fit,idem tamen ſermo aliud nunc quàm ante ſignificat.Et quidem ſuperiora querelis grauia fuerūt,adeo ut ex prophetiæ dolore anteq̄ edicerentur increpita ſint, cū iniuſticiā lingua cogitat, cum tanꝙ nouacula acuta dolum efficit,cū malicia ſuper bonitatē diligitur, & iniuſticiæ ſuper iuſticiā eloquiū eſt.Proptereaꝗ quædā quaſi prophetæ accuſatio apud deū præmiſſa eſt arguentis,cū dicitur:Quid gloriatur in malicia potens in iniquitate tota die?Et ne inanis querelæ dolor reperiretur,ipſa querelę cauſa ſubiecta eſt:Hunc

Sic opinor iuxta uulgi conſuetudinē utitur hac uoce diapſalma, quemadmodum Auguſtinus ꝑtulit aliquoties baptiſmū in neutro genere

eſt:Hunc uero intercedente diapſalmate nõ præceſſit querela, ſed demonſtrata ante cauſa peccati grauiſſima,tum hæc damnationis eſt ſubiecta ſententia: Dilexiſti omnia uerba præcipitationis,linguã doloſam,propterea deſtruet te deus in finem, euellat & emigret te de tabernaculo tuo, & radicẽ tuam de terra uiuentiũ, exẽplo quo in Geneſi dictũ legimus his uerbis: Quia feciſti hoc,maledictus tu à terra. Et rurſum: Quia audiſti uocem mulieris tuæ. Sed & ab Apoſtolo cũ grauiſſima humanę impietatis crimina percẽſuiſſet,ita dictũ:Propter hoc tradidit eos in ſenſum reprobum.Ita eſt nunc:Dilexiſti uerba præcipitationis,linguã doloſam,propterea deus deſtruet te in finem. Verbi uirtutẽ Latinus ſermo nõ tenuit:quæ enim nobiſcum uerba præcipitationis ſunt, ea à Græcis ῥήματα καταποντισμοῦ cõmemorata ſunt, quo dicto ſignificatur id quod nobiſcũ præcipitatio eſt, cũ illis eſſe dimerſio in profundũ maris. Poteſt aũt nobiſcũ ſecundum generalem ſenſum præcipitatio non in mari tantũ, ſed ex editis aut ædium,aut rupium,aut quoruncũq; generum locis decidentiũ caſus intelligi. Ergo ſecundum demonſtratã præcipitationis rationem, quia uerba præcipitationis Doech dilexerit, ſeueriſſima damnatione ſubiectus eſt.Omnis etenim anima infidelis in ſeculi huius tanq̃ maris profundo naufraga,incerto motu uagoq; differt̃,& diuerſarũ cupiditatũ æſtu mobilis fluctuat,poteſtate diaboli ſeculũ incolentis illiſa,& nulla ad reſiſtendũ obnitendumq; ei ſubiectę ſoliditatis firmitate cõſiſtit, ex quo facile eſt, incẽtiuis circumagentiũ cupiditatum pendulam uagamq; iactari.Quòd aũt ſeculi huius motus atq; fluctus undantis maris ſit æſtibus cõparatus, qui dominantis ſit diaboli incolatus, ſecundũ propheticam & allegoricã intelligentiã, pſalmus centeſimus tertius ſub corporali tamen creaturarũ ſignificatione demõſtrat: Hoc mare magnũ & ſpacioſum,illic ſerpentes,quorũ nõ eſt numerus. Animalia puſilla &magna,illic naues pertrãſibunt. Draco iſte quem formaſti ad illudendũ ei.Et rurſum in pſalmo nonageſimonono: Veni in altitudinẽ maris,et tẽpeſtas demerſit me. Vnigenitus itaq; dei filius,&dei uerbum,& deus uerbũ,ad eruendos nos ex alto in profundũ ſeculi huius naufragium deſcendit,doctrinę ſuæ rete,cui regnũ cœlorũ ſimile eſt,hæc uniuerſa piſcium genera extracturus,ab impio populo proditur & inhonorat̃,ſeſeq; populo confirmato ad illudendũ draconẽ ſocium ipſe demergit, & in hoc ſe profundũ ad incolatus eius conſortiũ præcipitat.Sic & incredulus Moſi Aegyptiorũ populus pręcipitari demergiq; meruit,& impie agentẽ refuſi in ſe maris fluctus abſorbuit præcipitationis uerba tum cum deo obſtitit diligentẽ. Quia ergo Iudęæ populus incredulus,& regem ſuũ prodens,uerba pręcipitij dilexit,dicens:Regẽ nõ habeo,niſi Cæſarem:deo rege neglecto,& rege homine cõfeſſo in hoc ſe ſeculi profundũ ipſe demerſit,ideo in finem deſtruitur. Vſq; in cõſummationẽ enim ſeculi regnũ deſtructæ ciuitatis amiſit,& de tabernaculo euulſus & tranſmigratus eſt, uagus nunc in toto orbe terrarũ,& ubiq; peregrinus,cõſummatis omnibus ſuis in domini paſſione peccatis.Quia pręcipitationis uerba dilexit, tabernaculo illo caret in quo propheta ſemper dei ſpiritu plenus fuit,in quo ſanctarũ uirtutũ tremẽdę cõtemplationes & ſalutares uiſiones extiterunt, in quo hoſtiarũ ad redemptionẽ animæ utiles oblationes,in quo paſchę agnus in clade Aegyptij fideliũ cuſtos, & in liminũ ſanguine poſtis ſignũ,in quo æmulæ æternorũ temporũ temporariæ feſtiuitates. Ab hoc itaq; tabernaculo euulſi, his ſpiritalium donorũ honoribus carent. Euulſi aũt ſunt nõ ex hoc terreno tantũ habitaculo, ſed ex illo de quo dictum eſt:Eleuabo tabernaculũ Dauid quod cecidit,ſanctum illud ſcilicet & uenerabile nati ex uirgine dei corpus & tẽplum,in quo qui crediderit,tanq̃ conſors dominicæ carnis habitabit.Omnis aũt infidelis à cognatione hac nõ crediti corporis,id eſt,dei tabernaculo euelletur & emigrabit̃,ſpiritalis huius tabernaculi indignus habitaculo,quod ſignificare

gnificare dominus intelligit̃,cũ ait:Ego ſum uitis uera,uos eſtis propagines,pater meus agricola eſt.Omnis propago in me nõ manens,neq; ferens fructũ,eradicabitur.Et omnem propaginem in me manentẽ emundabit pater meus,ut fructũ ampliorẽ ferat. Si qui igitur per fidem corporati dei manere in natura aſſumpti à deo corporis merebuntur,hi emundantur in fructus æternos ex ſe afferendos,quia neceſſe eſt,ut naturã ueræ uitis propago intra uitem manens teneat. At uero qui incredulus nati in corpore dei fuerit, ſi & credens maneat,fructibus tamen fidei ſuæ careat,eradicabitur,aut ob infidelitatẽ, aut ob inutilitatẽ fructuum necatorũ. Natus enim ex uirgine dei filius,non tum primũ dei filius eſt,cũ filius hominis:ſed in filio dei & filius hominis,ut filius hominis eſſet dei filius,naturã in ſe uniuerſæ carnis aſſumpſit,per quã effectus uera uitis genus in ſe uniuerſæ propaginis tenet.Si qua ergo propago infidelis aut infructuoſa eſt,eradicandã ipſa ſe prębet,per naturam quidem manẽs,ſed per infidelitatẽ ac inutilitatẽ euellit̃. Ex hoc ergo tabernaculo tanq; ex uera uite hic impius Doech & euellitur &emigratur,manens per naturam & in tabernaculo & in uite, ſed per infidelitatẽ dignus auelli. Auulſus aũt de tabernaculo,eradicabit̃ & de uiuentiũ terra. Qui enim nõ manebit in Chriſto, regni Chriſti incola non erit. Non erit aũt,non quòd ſibi homo patuerit incolatus (uniuerſis enim patet ut conſortes ſint corporis dei atq; regni, quia uerbũ caro factum eſt,& habitauit in nobis,naturã ſcilicet in ſe totius humani generis aſſumẽs) ſed unuſquiſq; pro merito & euellendũ ſe de tabernaculo, & eradicandũ de terra uiuentium præbet,nõ prohibitus unq; ineſſe,quia per naturæ aſſumptionẽ incola ſit receptus, ſed eradicatur ob infidelitatis crimen, naturæ conſortio indignus exiſtens.Eradicatur ergo de uiuentiũ terra,quę in beata regione ſanctis domino conregnantibus præparatur,cuius ipſe in euangelio meminit,dicens:Beati manſueti, quoniã ipſi hæreditabunt terrã.Et hic idem propheta:Et placebo deo in regione uiuentiũ.A qua proditor populus eradicari meruit, poſtq; deſtructus in finẽ à tabernaculo & emigratus eſt & auulſus. Viuorũ aũt iccirco terra eſt,quia omnis fidelis in domino licet mortuus ſit,deo tamen uiuit,ut dictũ eſt:Ego ſum deus Abraham, & deus Iſaac,& deus Iacob.Non eſt deus mortuorũ,ſed uiuorũ. Et rurſum per Iacob: Viuat Ruben,& nõ moriatur.Et illud: Iſmahel hic uiuat in cõſpectu tuo.Sed & illud Apoſtoli,ſi ita tamẽ legenti uidebitur,quia duplicẽ ſenſus ſignificationem habet:Et nos qui uiuimus,qui reſidui erimus,rapiemur cũ nubibus obuiã domino in aëra,& ſic ſemper cũ domino erimus.Interceptio quidem corporis affert temporarium mortis occaſum,ſed lex cõſtituta moriendi, legem non adimit reſurgendi. Quia decernenti legem,lex nõ affert neceſſitatẽ:neq; ſibi deus ius uindicandi ademit,legem nobis decernendo moriendi.Mors aũt in eos tantũ,in quos decreta legitime eſt. Viuunt aũt deo omnes,ex cuius lege ſunt mortui.Neq; mors quę nõ niſi per legem decernentis inualuit,poteſt per ſe in his inualeſcere, ne per decernẽtem renouandæ uitę legem demutabilis ſit lege uiuendi,cũ decernentis poteſtas conſtitutam ab exordio in Adam ſub cõditione decreti uita legis demutauerit legẽ moriendi,uiuũt itaq; ſancti quiq; &fideles deo.Nam cũ ſe deum eorũ qui mortui fuerant,id eſt,Abrahæ,Iſaac,& Iacob eſſe dicat,& cõtinuo teſtetur,non mortuorũ ſe, ſed uiuorũ deum eſſe,docet per id eos qui iudicio humanę opinionis mortui exiſtimentur,ſibi legẽ decernenti nõ mortuos eſſe,ſed uiuos.Interceſſio diapſalmæ,& ſi non perſonã,ſenſum tamẽ innouauit.Nam poſt pręnunciatã Doech dãnationem, ad quem tanq; ad præſentẽ fuit ſermo, nunc ad alterius expoſitionis ſignificationem ſe retulit prophetia: Videbunt iuſti & timebũt,& ridebunt ſuper eum, & dicent:Ecce homo qui nõ poſuit deum adiutorẽ ſuum,ſed ſperauit in multitudine diuitiarũ ſuarũ,præualuit in uanitate ſua.)Deſtructo Doech in finem,& euulſo de tabernaculo

betnaculo atq; emigrato,& de terra uiuentiũ eradicato,ſancti quiq; neceſſe eſt metuant, cum uideant tot tantisq; diuinæ miſericordiæ auxilijs populum adiutũ atq; uſum,poſt ingentem illam & ultra humanas opes glorioſi regni dignitatem,maximum de ſe ac ultimũ humanæ calamitatis exemplũ prębuiſſe.Quis enim memoria recẽſeat antiquas gloriæ eius &innumeras beatitudines,quas ſuperius pro parte memorauimus,cum poſt Aegypti funera, itineri eorũ diuiſum mare ceſſit,cum ardorẽ diei nubis columna inumbrauit, cum noctis tenebras ignis columna diſcuſſit,cum cibum cœli per angelos prębuit,cum fontem petra fluxit, cum Iordanis refluxit,cũ ciuitas maxima ad ſolum arcæ teſtamẽti circuitũ concidit, cum ſol decurſu ſuo inhibitus diem diſtulit, & diuinæ legis ordo ex illo elementorũ cœleſtium indefeſſo imperturbatoq; motu ad belli morã reſtitit,poſt illam deinde diuinæ maieſtatis conſpectus, auditus familiaritatem, conſumptos eos bellis, fame emortuos, & antea mortuorũ cadaueribus ad mortem famis paſtos, reliquos deinde in ſeruitutẽ redactos, exules eſſe,ubiq; degeneres, nuſq; cognitos, ſemper nouos,& demutatione incolatus ſemper ignobiles,ſemper alienos?Iam ſi ſpiritales quis oculos erigat,de quibus dominus ait: Eleuate oculos ueſtros,& uidete regiones,quia albæ ſunt ad meſſem,tum ſciat auulſos eſſe ex cõſortio corporis dei,ex illo beatitudinis regno, ex illo reſurrectionis honore, & eſſe ſine dei ſpiritu, ſine intelligentia prophetiæ,cõſtitutosq; gehennæ pabulũ,quos immortalis uermis exeſos uſturus ſit,& inextinguibilis ignis crematurus,quorũ ſunt legiſlationes,quorũ teſtamenta,quorũ patres,ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia deus. Quanto ergo has damnationes eorum & præſentis & æternæ calamitatis,ſancti quiq; metu cõtuebuntur,quia punitorũ contemplatio ſit terribilis exemplo. Videbunt ergo iuſti & timebunt, nihil nõ ſibi metuendũ in tanta horum calamitate intelligentes.Sed quia iuſti ſunt,licet timeant de exẽplo,tamen de fructu propriæ iuſtitiæ gaudebunt.Ridebũt enim ſuper eum.Ridentes igitur & timentes,quia deo ſubditi ſunt,punitorũ ſeueritate terribili. Tẽperat ergo metũ riſus, dum & metus de exemplo,& riſus ex merito eſt. Moderatur autẽ rurſum metus riſum, dum ita gaudebũt in bonis,ne deſit terror exempli:quia impiæ & diffidentis de ſe cõſcientiæ eſt,timere ſine gaudio:& inſolentis naturæ eſt, ſine timore gaudere.Sed qui timentes ridebunt,id quoq; adijcient ad hunc moderatũ in timore riſum, ut dicant:

Ecce homo qui non poſuit deum adiutorẽ ſuũ.)Stultitiæ atq; impietatis extremæ eſt,non intelligere ſe ſub deo,&ex deo uiuere,ſed in his quæ gerit & expectat ſua magis uelle cõfidere poteſtate, cũ ſi quid illud in ſe ſit,ex deo ſit. Ad deũ itaq; ſpes omnis noſtra ſit,& confeſſio omnis in deo ſit,exemplo prophetę dicentis:Domine adiutor meus,& redemptor meus. Et rurſum: Leuaui oculos meos in montes,unde ueniet adiutoriũ mihi. Auxiliũ meum à domino,qui fecit cœlum & terram. Metuamus itaq; ſemper,ne quando æternus ille nos ignis exurat, & uermis immortalis abſumat, cum audiamus quid iuſti timentes ridentesq; dicant: Ecce homo qui non poſuit deum adiutorẽ ſuum,ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum.Diuites quoſdã inſolentes præſtat opulentia,& maxime timorẽ dei diuitiarum fiducia inanis auertit.Stulti non intelligentes hæc,ſe magis religioſos oportere eſſe quòd diuites ſunt, quia gratiam referre largitori bonorum ſibi deſiderabilium cõueniat,& hoc magis inexcuſabilis auaritiæ ſit reatus,quia auaritiæ neceſſitatem non excuſet opulentia. Iam uero quàm infelix fiducia eſt rei inanis,deum contemnere habendo aurum,quaſi aurum nõ ex dei ſit creaturis, aut aliquem per id iudicio ſanæ mentis beatæ uitæ acquirat profectum, quòd ſibi aurum iaceat ſuffoſſum, & hinc fiant generoſioris animæ & corporis, homoq; alius poſſit eſſe quàm natus eſt:aut cũ uita excedat, auro ſuo ſit uſurus in morte. Vtetur planè,ſi

Iudei quàm reiecti

co re-

eo recte utitur in uita,ſi eſurientē pane ſuo aluerit,ſi nudum ueſte ſua texerit, aut ægrum ſumptu ſuo refouerit, aut captiuū libertati ſuæ redemerit. Hæ ſunt planè ambitioſæ apud deum humani theſauri legationes, hæc potentia deprecandorum criminū & uera ſuffragia. Sic auro demutamur, ut ex terrenis cœleſtes, & ex mortalibus ſimus æterni. Hæc infidelis ille populus non cogitans, & dei mandata contemnens, putansq; ſe per legem, quæ futurorū bonorum umbra eſt, eſſe diuitem, & adeptis diuitijs male uſus, ex uiuentium terra & tabernaculo eradicatus & emigratus, auulſus eſt, præpotentem ſe in uanitatibus credens, in regni ſcilicet ſui gloria, in templi auro, in mandatis hominum, ſecundum prophetam dicentē: Sine cauſa colunt me, docentes doctrinas & præcepta hominū diligentes, contumelioſa humanæ cōſuetudinis obſeruatione mutata. Propheta aūt, quem neceſſe eſt iuſtum eſſe, intelligi aliter de ſe fiducia ſpei ſuæ, loquitur: Ego aūt ſicut oliua fructifera in domo dei, ſperaui in miſericordia dei in æternū & in ſeculū ſeculi. Differt quidem tempore ætas hominum, ſed prophetiæ ſpiritus idem eſt. Propheta manere ſe in domo dei ſicut oliuam fructiferam dicit, arborem ſemper uirentem, & fructus optimi feracē. Apoſtolus huic oleæ præfractis ob infidelitatē eius ramis, fideles gentes ex ignobili oleaſtro eſſe inſitas prædicat, ut contra naturam generis, naturam radicis acciperēt. Sed propheta in lege licet manens, euangelicus tamen & propheta ſimul, & in lege & in euangelijs cum fructu ſuo in domo dei eſſe perſiſtit, non perfringendus in ramis, non relinquendus in truncū, non inutilis iam ipſe inſerendo ſibi præbendus oleaſtro, nec radicis ſuę uirtutē arbori trāsfuſurus alienæ, ſed totus integer ut eſt fidei apoſtolicæ prædicator, nō ex gentibus radici legis ad fidem euangelicā inſerendus, ſed etiam in gentiū euangelica fide propriæ radicis ſuæ ramorumq; uirtute tutus ipſe ex legis pingui cōſcientia fructuoſus. Eſt autē dei domus ſecundum apoſtolū Petrum eccleſia, & omnes fidei euangelicæ ſectatores, ſicut ait: Aedificamini domus ſpirituales, regnum ſacerdotale. Et Paulus: Vt ſcias quemadmodū te oporteat in domo dei conuerſari, columna & firmamentū ueritatis, quæ eſt eccleſia dei uiuentis. In hac igitur dei domo iuſtus & ſanctus propheta tanquā fructifera oliua cōſiſtens, proprie ſua uſus fructuoſa pinguiq; radice, ſperauit in miſericordia dei, non ad tempus, non in huius corporalis tantum uitæ breui ſeculo, ſed in ſeculum ſeculi. Extendit enim ſpes ſuas ad infinitā perennitatis ætatem nec concluditur mortis occaſu, quin ſciat ſibi in Abrahæ ſinibus exemplo pauperis Lazari eſſe uiuendū, ſciat quoq; glorioſæ reſurrectionis demutatione coæternum ſe & conformem deo eſſe manſurū. Manſurum autem ob id quod ſequitur:

Oliua

Confitebor tibi in ſeculū, quia tu feciſti, & expectabo nomē tuum, quoniam bonum ante cōſpectum ſanctorū tuorū.) Spes in miſericordia dei in ſeculum & in ſeculum ſeculi eſt. Nō enim ipſa illa iuſticiæ opera ſufficiēt ad perfectę beatitudinis meritū, niſi miſericordia dei etiam in hac iuſticię uoluntate humanarū demutationum & motuum uitia non reputet. Hinc illud prophetæ dictum eſt: Melior eſt miſericordia tua ſuper uitam. Quia quamuis probabilis per iuſticiæ operationē uita iuſtorum ſit, tamen per miſericordiā dei plus meriti cōſequetur. Ex hac enim uita in uitam proficit æternam, & operationem iuſticiæ. In tantum miſericordia dei muneratur, ut miſerans iuſticiæ uoluntatem, æternitatis quoq; ſuæ iuſtum quenque tribuat eſſe participem. Idcirco in ſeculum & in ſeculum ſeculi miſericordiæ ſpes eſt, ſed confeſſio tantum in ſeculo, non etiam in ſeculum ſeculi. Non enim confeſſio peccatorum niſi in huius ſeculi tempore eſt, dum uoluntati ſuæ unuſquiſq; permiſſus eſt, & per uitæ licentiam habet confeſſionis arbitrium. Decidentes nanq; de uita, ſimul & de iure decidimus uolūtatis. Tunc enim ex merito præteritæ uoluntatis lex iam conſtituta, aut quietis, aut pœnæ excidentium ex corpore ſuſcipit

re ſuſcipit uoluntatem. Cuius temporis non iam liberam, ſed neceſſariam uoluntatem oſtendit propheta, dicens: Non eſt mihi in diebus illis uoluntas. Ceſſante enim uoluntate libertatis, etiam uoluntatis, ſi qua erit, ceſſabit effectus. Tranſire nanq; ad Abrahã uolens diues, chaos medio nõ ſinitur, cum tamen per libertatem uoluntatis in Abrahę ſinibus eſſe potuiſſet. Intercluſa eſt ergo libertas uoluntatis, quia confeſſio nulla ſit mortuis, ſecundum id quod dictum eſt: In inferno autem quis confitebitur tibi? Sperans ergo propheta miſericordiam in ſeculo, & in ſeculum ſeculi, confitetur tantum in ſeculo temporalia, confeſſionis officia ſeculi tempore gerens, ſpem uero æternam ſeculorum æternitate protendens. Confeſſionis autem cauſam addit, dicens: Quia feciſti, autorẽ ſcilicet uniuerſitatis huius dominum eſſe confeſſus, nulli alij docens confitendum, quàm qui fecit oliuam fructiferam ſpei, miſericordia in ſeculum ſeculi. Et quis hic ſit qui fecit iſta, demonſtrat, dicens: Et expectabo nomen tuum, quoniam bonum eſt in conſpectu ſanctorum tuorum. Expectabit ergo dei nomen cui confitetur per quem facta ſunt omnia, ut ait Paulus: Vnus enim deus pater, ex quo & nos in ipſo, & unus dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum. Huius ergo nomen expectat, Ieſum ſcilicet uidere, id eſt, ſaluatorem ſuum noſſe, angelo dicente: Et cognominabis nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluũ faciet populũ ſuum à peccatis eorum. Chriſtum cõſpicere, ut per poſſeſſionẽ generoſę familiæ ſit Chriſtianus expectat. Bonũ aũt hoc nomen eſt, quod angeli atq; archangeli adorant, quod dæmones tremunt, & ferre nõ poſſunt, quod ad ſalutẽ homines aſſumũt, quia ſcriptũ eſt: Et omnis qui inuocauerit nomẽ eius, hic ſaluus erit. Expectat aũt non occulte, non trepidus, nõ ſolus, ſed in cõſpectu ſanctorũ eius, fide ſcilicet libera teſtimonio expectationis ſuæ: uel ſub temporũ cœleſtiũ conſcientia nõ recuſans, uel prophetiæ exemplo ſanctis omnibus, qui in terra ſunt, in ſeipſo præbens expectationis exemplum.

Pſalmus LII. Dauid in finem pro Abimelech Intellectus Dauid.

DIxit ſtultus in corde ſuo, nõ eſt deus. Corrupti ſunt &c.) Pręſens pſalmus decimotertio pſalmo penè conueniens eſt. Sed habet in hac ipſa uerborum ſimilitudine non exiguum intelligentiæ diſcrimen. Primum uirtutem inſcriptionis ipſius. Nam decimuſtertius ita inſcribitur: In finem illius Dauid. Quo titulo id ſignificatur, pſalmũ illum à Dauid prophetatũ fuiſſe. Hic uero, In finem pro Abimelech intellectus illi Dauid. Vbi enim eſt: In finem intellectus, adhortationis, & ammonitionis eſt ſignificatio, qua iubemur ſecundũ finis cogitationẽ intelligentiæ noſtræ admouere iudicium, ut ea in pſalmo denunciari intelligamus, quæ cõſummabuntur in finẽ, ſecundum illud apoſtoli: Dehinc finis cum tradiderit regnũ deo patri, cum euacuabit omnem principatũ, & poteſtatẽ, & uirtutem: tunc & ipſe ſubijcietur ſubijcienti ſibi omnia. Nouiſſima aũt inimica euacuabitur mors. Hic ergo finis eſt, qui intelligitur in pſalmo. Illud aũt quod: Illi Dauid, pſalmus inſcribitur, oſtẽditur omnis de Chriſto, qui Dauid uerus eſt, prophetari: quia ubi illius inſcribitur, ibi eum qui dixerit ſignificat: ubi uero illi eſt, ibi eum ad quem dicatur, oſtendit. Dixit inſipiens in corde ſuo, nõ eſt deus.) Vitij eſt humani, pudenda eloquia uerbis oris nõ audere cõmitter e, ſed inſtinctu nequitiæ interioris urgente, ea intra cor eloqui, dum aduerſum publici pudoris neceſſitatem uoluntatis iniquitate luctante, quod pudet dici, non pudet cogitare. Et idcirco ſtultus in corde ſuo dicit, nõ eſt deus, quia ſi uelit uerbis oris hoc eloqui, ſtultus eſſe ſicuti eſt, publici aſſenſus iudicio argueret. Quis enim mundum cõtuens, deum eſſe nõ ſentiat? Sed fit frequenter, ut nos cum ueri neceſſitas ad confeſſionẽ dei cogat, oblectatio tamen uitiorũ deum nobis non eſſe perſuadeat, &

Pro τῷ uertit illi

τῷ & τ̃ in titulo quid differant

deat, & quod contra ſidem credimus, id tamen de cõſilio impij cordis eloquamur. Ex quo illud dei dictũ eſt per prophetã: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorũ longe eſt à me, quia nolũt credere, quod negare nõ poſſunt. Cauſam uero huius ſtultiſſimi in corde eloquij oſtendit dicens: Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in iniquitatibus ſuis. Iniquum eſt quicquid extra legem eſt. Et legem dei excedentes primũ corruptioni ſubditi ſunt, dehinc abominationi: quia iniquitas corruptionem affert, corruptio autem abominationem meretur. Cum enim quis transgredietur dei legem, tum deum negabit, & eum negare corruptio eſt. Dominus enim noſter ad debellandam corruptionẽ uerbum caro factum eſt. Oportet enim ſecundum apoſtolum, corruptionem ueſtiri incorruptione. Sed qui iniquus eſt, & qui uerbum deum carnem factum eſſe non credit, & quia deus non ſit loquitur in corde, corruptus & abominabilis permanebit. Decimuſtertius pſalmus pro eo, quod abominabiles facti ſunt in iniquitate, ita ait: Abominabiles facti ſunt in adinuentionibus ſuis. Nec differt ſenſus & crimẽ, quia homines ea quæ ſibi ſunt placita ſectantes diuinæ legis cõſtituta tranſgreſſi ſunt. Conſequitur deinde hæc querela. Non eſt qui faciat bonitatem, non eſt uſq; ad unum.) Verſum hunc quia inferius etiã cum acceſſione ſubiectus eſt, ſuo loco tractabimus. Qui tamen nunc opportune & competenter adiectus eſt, corruptis omnibus & abominatis, neminem in operibus repertũ eſſe bonitatis. Quia cum loqui quæ bona ſunt aliquando ſoleamus, factis tamen ipſis difficile quæ bona ſunt exequimur. Ac ne indiligens dei erga homines uoluntas eſſe exiſtimaretur, adiecit dicens: Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum ſi eſt intelligens, aut requirens deum.) Proſpectio domini de cœlo frequens fuiſſe cognoſcitur, quoties peccatis humani generis commotus, ſalutis noſtræ cauſa, aut Noë ante diluuium eligit, aut Abraham iuſtificat per fidem, aut Iſaac ſponſionis ſuæ promittit hæredem, aut in Iacob poſterioris populi primogenita præfigurat, aut Moſem prophetam & ducem præficit, & latorem legis inſtituit, aut dum prophetas in omni tẽpore legis inſpirat. Per has igitur uirtutis ſuæ iſtiuſmodi efficientias, ad filios hominũ proſpexit ut uideret ſi quis eſſet intelligens & exquirens deum. Non eſt autem facile illud hoc, quod deus proſpicere dignatur ut uideat, magnumq; illud eſt quod tam ſtudioſe, an in aliquo reperiri poſſit, inſpicit. Proſpicit enim è cœlo deus, ut uideat an ſe quiſquam hominum intelligenter exquirat. Quotum enim quenq; hominum inuenies, qui ſecundum perfectam intelligentiam deum uelit exquirere? qui primum cauſas creaturarum, & dehinc conſtitutionem humani generis pertractans, per rationem intelligentiæ, autorem ac parentem tantæ uniuerſitatis exquirat? dehinc cur mundus, cur homines, cur ſecula temporum, cur patriarcha electus, cur lex conſtituta, cur propheta præmiſſus, & in quem proſpectum cauſarum omnium origo conſtiterit? Tum præterea quæ uirtutes cœlorum, & angelorum miniſteria, & archangelorũ poteſtates, & diaboli regnum, & ſancti ſpiritus donum, & deus ex deo unigenitus dei filius, profectum nobis tam uarijs officiorum generibus impartiantur? Hunc ergo exquirentem ſe per intelligentiam uirum deus uidere proſpectat. Eſt enim intelligentiæ non exiguum meritum. Salomone dicente: Intelligentia enim bona omnibus, qui inueniũt eam: & rurſum per alium prophetam: O Iſraël, quid deus exquirit à te niſi facere iudicium & intelligere iuſticiã? Proprium enim intelligentia humanæ rationis officium eſt, & idcirco nobis natura animæ ſpiritalis inſerta eſt, ut per eam ad intelligentiæ ſenſum, qui ſolus rationis eſt particeps, tenderemus. Sed obruti uitijs, & per oblectamenta corporis natura corporeæ grauitatis oppreſſi declinamus nos à ſtudio intelligentis exquiſitionis. Declinamus autẽ poſtea quàm inutiles eſſe cœperimus, id enim propheticus ſermo ſignificat:

Omnes

Omnes declinauerunt ſimul,inutiles facti ſunt.) Non cũ declinãt inutiles fiunt, ſed cum inutiles cœperint eſſe,declinant.Et uirtutem dicti facile eſt ex conſuetudine humanæ demutationis intelligi. Nanq; cum ex bonis mali eſſe cœperimus, & ex prudentiũ familiaritate,& publicę famæ honeſtate, per uitia nos & dedecora ſecreuerimus,effecti per id inutiles,tum omnes probabilium uirorum declinamus occurſus,ſectantes deuia,& pręſentium bonorum conſcientiæ noſtræ pudore uitamus.Deniq; Adam per peccatum inutilis factus,tum dei declinauit aduentum. Viuens autem aliquandiu innocens,& per mandatorũ obſeruantiam utilis, familiarem ſibi occurſum antea dei,ſimul atq; inutilis cœpit eſſe,deſugit. Non repertis autem deum intelligenter exquirentibus, omnes ſimul atq; inutiles facti ſunt, declinantibus, ex affectus dolore iteratur querela dicentis: Non eſt qui faciat bonitatem,non eſt uſq; ad unum.) Grauis dei profeſſio eſt,& indiſſolubile ſuper humana uitia iudiciũ,cum bonitatem uſq; ad unum nemo facit. Et quæritur poſt hæc quomodo Abel placuerit: Seth probatus ſit: Iſaac* hæc ſit:Enoch tráslatus ſit:Noé reſeruatus ſit: Melchiſedech ſanctificatus ſit: Abraham electus ſit: Iacob Iſraël ſit:Iob inculpabilis ſit: Moſes amicus ſit: Aaron Chriſtus ſit: Dauid ſecundum cor dei ſit:prophetæ ſpiritales ſint: apoſtoli cœlorum claues ſortiti ſint, ſi excepto uno tantum bonus nemo ſit. Iam uero illud quomodo dictum intelligitur: Bonus homo de bono theſauro profert bona.& illud: Serue bone intra in gaudium domini tui. Quomodo enim bonus nuncupabitur, nemine faciente bonitatem? Ac primum ne etiam in hos quos ſuperius memorauimus, iudicio dei probatiſſimos uiros eadem,tanquam generalis huius ſententiæ profeſſionem exiſtimemus,ſuperiorum dictorum ſenſus obſiſtit.Omnis enim de ſtultis & corruptis & abominabilibus cœptus eſt ſermo, & deo proſpiciente de cœlo: ut uideret,ſi quis intelligenter exquirens eſſet, omnibus poſtquàm inutiles eſſe cœperant declinantibus,nemo repertus eſt bonitatem faciens uſque ad unum:id eſt,ex illis qui & ſtulti & corrupti & abominabiles, & poſtquàm inutiles facti ſunt, declinantes eſſe cœpiſſent, ſententia in eos diuini iudicij congruente, à quibus cœpit & ſermo.Id autem quod ait: Vſq; ad unum,non unum excepit ex omnibus, ſed omnibus inutilibus & declinantibus,cum uſq; ad unum bonitatem nemo faciat, ſed ne unum quidem ſecreuit ex omnibus. Non enim ait præter unum, ſed uſq; ad unum. Et in eo quod præter unum eſt,exceptio ſignificatur unius: in eo uero,quod uſq; ad unum eſt,uniuerſitas generalis proſpicientis è cœlo ſcientem diligentiam, ſub quodam ſpeciali, & perſonali numero continetur. Quanquam uero eam eſſe infirmitatem humanæ naturę meminerimus, ut ex comparatione diuinæ bonitatis bonus nemo ſit,ſed incomparabilis illa diuinitatis exceptio,non intercluſit bonitatis officium,ut ſecundum comparationem humanam inter homines bonus nemo ſit.Bonitas nanq; primum perfecta eſt ea quæ in demutabilis naturæ uirtute conſiſtens,neſcit aliquando aliud eſſe quàm fuerit,nec poteſt non id eſſe quod ſemper eſt.Humani uero motus ipſa pleruq; mutatione diuerſi ſunt, & terrenæ legis imperfecta natura ſit, alia ex alio inſtinctu ſe perturbante demutans,& ad id nos diuerſarum affectionum motus impellit, dum cõtumelia iraſcimur,dum damno mouemur,dum ira accendimur,dum metu perturbamur, dum amore inflectimur,dum odio impellimur,dum gaudio efferimur,dum dolore ſtimulamur,dum iudicio diffidemus,dum ætate mutamur.His ergo ſubditi naturæ infirmis motibus ęquales eſſe non poſſimus,dum & affectu demutabiles ſumus & tempore.Et idcirco perfecta bonitas in nullo eſt, quia eam naturalium perturbationum incentiua demutant.Sed tamen eum boni ſumus,uel uoluntate,uel geſtis, poſſimus uel tunc non hoc eſſe quod ſumus, quamuis & imperfecti ad id

Fort. hæres.

Apoſtolis data claues regni cœlorum.

ſumus, ne ſemper id ſimus, quod tamē ſumus in tempore, licet per naturę infirmitatem, demutationi bonitatis obnoxijs nō adimitur nobis bonos uel tū eſſe cū ſimus. Bonus autē ſolus per naturā indemutabilem ſuā ſemper deus, nō prædurus huius demutatiōis noſtræ arbiter fuit, indulgentiā infirmitati noſtræ qua nō ſemper boni permanemus, ex merito uolūtatis impartiēs, qua bonos nos eſſe delectat, magisq́ꝫ his quę uolumus, ꝓpiciatus eſt, q̃ꝫ his quę nō poſſimus iratus eſt. Nāq́ꝫ cū Moſi fideli utiq́ꝫ amico ſuo, & quem in deum Pharaoni conſtituerat dixiſſet: Quia nō glorificaſti me in aquis contradictionis, aſcende in montem & morere, hunc ſibi poſtea ſepulturæ eius loco à nemine cognito, unà cum Helia ab apoſtolis in monte conſpectum, beati & æterni regni ſui conſortem & martyrem reſeruauit. Et ne per Aaron & Dauid & Salomonē ac pleroſq́ꝫ alios, iſtius bonitatis dei exempla percurram, quibus increpitis demutationum offenſis, ob fidei tamen meritum affuit uenia procliuis, conſcius dominus infirmitatis humanæ, cum apoſtolis dixiſſet: Omnes uos ſcandalum patiemini in nocte hac: & beato Petro ter, non ad denunciationem damnatæ negationis, ſed quia per timorem carnis demutabilis homo, id quod negaturus eſſet ammonito, neganti quidem, claues tamen regni cœlorum non ademit, quia cum per trepedationem obrepſiſſet negatio, uoluntati tamen uſq́ꝫ ad martyrium confitendi fides firma non deerat. Et aliud eſt nolle, aliud non poſſe. Territus enim Petrus, & ſi per carnis ſenſum reſponſionis non potuit tenere conſtantiam, per fidem tamen animi ſtatim fleuit. Et cum decuſſum ſe ab eo quod uolebat agnouit, lachrymarū dolore fidei ſuę effudit affectū. Et ipſum illud fuit negationis tempus, & fletus ſcilicet ſecundum demutationem trepidationis, uoluntatis firmitate potiore. Nam mox inconſtantiam trepidationis conſtans fides fleuit, probatiſſimam deinceps apoſtolicæ firmitatem martyrij confeſſionem confirmans. Hæc idcirco in præſenti loco commemorauimus, ne generaliter dictum exiſtimaremus: Non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum: cum hi tot & placentes deo uiri, etiam ſi per naturæ demutationem de propoſito fidei aliquantulum decidiſſent, tamen maximis ac pulcherrimis bonitatis operibus gloriam ſint cœleſtis de ſe iudicij conſecuti. Atque hanc quidem intelligentię noſtræ rationem ea quæ conſequuntur, abſoluunt. Nonne ſcient omnes qui operantur iniquitatem, qui comedunt populum meum ut cibum panis. Deum non inuocauerunt: illic timuerunt, ubi non fuit timor. Quoniam deus diſſipauit oſſa hominibus placentium, confuſi ſunt, quoniam deus ſpreuit illos.)

Volūtas bona

Si enim uſque ad unum bonitatem nemo facit, quomodo populus dei eſt, qui ut cibus panis manducatur ab operantibus inquitatem? Generalitas ergo ſententiæ admota eſt, cum à dei populo, quem in bonitatis operationibus non ambiguū eſt permanere, iniquitatem ſecernuntur operantes. Comedunt itaque operarij iniquitatis populum dei ut cibum panis, qui ſanctorum iniurijs uiuunt, quos uexatio prophetarum, & uaſtatio eccleſiæ, & omnis iniquitatis delectat operatio. Comedunt quoque etiam illi ut cibum panis dei populum, qui eum obtrectationis morſu, & laniatu inuidiæ dilacerant, ſecundum illud apoſtoli: Si autem inuicē mordetis & comeditis, uidete ne conſumamini ab inuicem. Sed & ſunt comedentes populum dei ut cibum panis, quibus, ut idem beatus Apoſtolus ait, deus uenter eſt, qui miniſterium deputant ad negociationem, collationibus ſe plebis & muneribus ditando: dum conuiuia ſub obtentu religionis ſumptuoſa ſectantur: dum apothecas ſuas inutili religioſorum obſequio diſtendunt, cum conſuetudo ab apoſtolis neceſſariæ huius collationis ad diurnam tantum ſeculo renunciantium, aut per inopiamindigentium, alimoniam fuerit inſtituta, de quibus ſcriptum eſt: Comedentes domos uiduarum, & oratione longa orantes. Hi ergo ut cibum panis

Audiant epiſcopi & ptochotyranni.

panis, dei populum comedunt, & dominum non inuocauerunt. Stulti enim in corde dixerunt, non eſt deus. Non inuocant ergo quem negant. Vel certe ſi qui in eccleſia poſiti, dei plebem obtrectatione, inſectatione, & ſumptu comedunt ut cibum panis, etiam ſi dominum ſe inuocare credunt, audient dictum in euangelio fuiſſe: Scimus autem quia peccatores deus non audit. Hi ergo dominum non inuocauerunt, quia operatio non uerborum ſit profeſſio, ſed fidei. Sed qui deum nõ inuocant, & illud impietati ſuæ addunt, ut timeant non timenda. illic enim trepidarunt, ubi non erat timor: ſaxa, metalla, robora, ignem, aquam, æthera, reges mortuos atque morituros, uel cætera religionum ſuperſtitioſa commenta uenerantes: & hoc ipſo impio inanium metu, contemptuq; neceſſarij timoris ex comparatione condemnandi, cum non tam obliuiſci timorem dei impium ſit, quàm impietate præcellat, timori metum inanium prætuliſſe. Docuit autem dominus, ſolum in nobis metum eorum quæ uere timenda ſunt oportere eſſe, cum dicit: Nolite timere eos, qui corpus poſſunt occidere, animam autem non poſſunt occidere. Timete autem magis eum, qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam. Impius ergo timor eſt, cum quæ non timenda ſunt timentur, & quæ timenda ſunt non timentur. Et plerunque nos tanquàm pro debita officij religione pie adulari regibus exiſtimamus, quia in corpus noſtrum ſit his aliquid poteſtatis, quibus nihil ultra in nos licet quàm febri, quàm incendio, quàm naufragio, quàm ruinæ. His enim caſibus corporum pro ſumma poteſtate deſæuiunt, & propter breuem dolorem libertatem eccleſiæ, ſpei noſtrę fiduciam, confeſſionem dei addicimus, punitorem perditoremque in igne iudicij, & corporis & animæ noſtræ deum non timentes, & æternis diuinæ ultionis pœnis momentanea atq; abolenda ſupplicia præferentes, dum placere nos ipſis, & in eorum gratia permanere famulatu impio gloriamur, hoc ipſum decreto grauiſſimo ſententia diuina condemnat. Nanq; ad illud quod dixerat: Nonne ſciunt, qui operantur iniquitatem, qui comedunt populum meum ut cibum panis. Deum non inuocauerunt, & in non timendis trepidauerunt, id ad ſummam cœpti ſermonis adiecit: Quoniã deus diſſipauit oſſa hominibus placentium, confuſi ſunt, qm̃ deus ſpreuit eos.) Hi ergo qui operantur iniquitatem, & populum comedunt ut cibũ panis, & deũ non inuocauerunt, & in nõ timendis trepidauerunt, nonne cognoſcent, quia oſſa eorum qui hominibus placere uelint deus diſſipabit? Timuit huius prophetici dicti ſententiam ſanctus ille gentium doctor, dicens: Ego ſi adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus nõ eſſem. Inutilis eſt humanę gratiæ & irreligioſa ſectatio. Nam ex deo magis q̃ in contumeliam dei hominibus eſt placendum, ut per diuina inſtituta, & probitatem fidelis uitæ innocentisq; placeatur. Cæterum placere tantum hominibus uelle, deo eſt diſplicere. Non auocat autem ab hominũ gratia deus iuſtorum mentes, & fideliũ rationabilem ſanctitatem. Et audiamus eam per Paulum loquentem: Sine offenſione eſtote Iudæis & Græcis, & eccleſiæ dei, ſicuti & ego per omnia in omnibus placeo, non quęrens quod meũ utile eſt, ſed quod multorum ut ſaluentur, hoc eſt non hominibus, ſed deo placere, cum per id quod deo placetur & hominibus ſit placendum. Ex cauſa enim placendi deo, cauſa etiã hominibus probabilis ſit placendi. Cæterum ſtudium, quod ut hominibus tãtum placeatur impenditur, ad id quod deo placendum eſt non refertur, quia tantum eorum cauſa quibus placetur adhibetur. Nõ eſt autem maius uinculum hominibus placendi, q̃ ut nemo ſui cauſa uelit aliquid. Etenim quod propriæ utilitatis efficitur, non poteſt non aliquam interdum offenſionem ex cauſis accidentibus excitare, cum quod alij utile eſt, alteri ſæpe fiat incommodum. At uero qui nihil ſui cauſa uelit, & omnia in profectum alienæ uoluntatis exerceat, neceſſe eſt ut cau-

Quomodo ſit placendũ hominibus.

ſam probabilē placendi cunctis apoſtolus docuit, quia utilitatis ſuæ negligēs, uti
litati ſe dediſſet alienę. Diſſipauit ergo oſſa deus hominibus placentiū. Et oſſa nō
hæc corporalia diſſipari intelligenda ſunt, ſed quia ſpes ęternitatis in oſſibus ſigni
ficari ſolet, ex quo dictum eſt: Hoc nunc os ex oſſibus meis. Quod beatus apoſto
lus, quia magnum myſterium eſt, ad Chriſtum & ad eccleſiam refert, quę ex Adę
ſui æternitate æternitatis ſubſtantiam mutuatur, quod in domini uulnerato licet
corpore confixoq; non frangitur. Os, inquit, eius non conteretur, quia cum fuerit
iniquis uis paſſionis in carne, in æternam tamen diuinitatis & impaſſibilem natu
ram nihil licuit paſſioni. Integram autem, & incorruptam ſpem æternitatis ſigni-
ficari in oſſibus etia illic meminimus, ubi dicitur: Cuſtodit dominus omnia oſſa
iuſtorum: unum ex his non conteretur, quia ſecundum demonſtratam Ezechieli
reſurectionem, ſacramentum eius ſub oſſium ſignificatione ſit reuelatum. Ergo
ut cuſtodit deus oſſa iuſtorum, ita & hominibus placentium diſſipabit, & diſſipa
bit non ita, ut eo quod eſſent carerent, ſed ut per contemptum dei tanquā deper-
dita, abiecta uileſcerent. Id enim ſequitur: Confuſi ſunt, quia deus ſpreuit eos. Cō
funditur quiſq; & pudore dedecoris ſui, & comparatione oris alieni. Et hinc illud
eſt, quod apoſtolus ſignificat dicens. Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes
demutabimur. Sed & propheta & confuſionem reſurrectionis & honorē diſcer-
nit, ita dicens: Et reſurgent alij quidem in uitam, alij quidem in confuſionem æter
nam. Confundentur ergo quorum oſſa diſperſa ſunt, quos ſpreuit deus, quos tan-
quam indignos ne conformes eſſent gloriæ ſuæ reſurrectiōis abiecit. Reſurrectu
ri adeo ut cōfundanť, nō demutabuntur uero, et ex eo confundenť. Hęc eñ reſur
rectionis ſtatuta cōditio eſt. & idcirco tanq; ex pręterito pro decreti definitione
fit ſermo, quia id ut ita maneat ſit ſtatutū. Cōmemoratis uero humanis & inſolē-
tiæ & iniquitatis impietatibus, ut is q titulo pręferť intellectus in finē poſſet intel
ligi, tali ꝓpheta ſpē beatorū finis ipſius adhortatione cōfirmat dicēs: Quis dabit
ex Sion ſalutare Iſraël, dū auertit dn̄s captiuitatē plebis ſuæ? Exultabit Iacob; &
lętabiť Iſraël.) Vna enim hæc ſpes reliqua fuit humanæ infirmitatis & fidei, per
quam inter tantas præſentis uitæ calamitates æternorum bonorum expectatione
requieſceret. Et idcirco certus huius beatitudinis propheta, tanquam ex uaſto hu
manarum miſeriarum proclamat profundo, dicens: Quis dabit ex Sion ſalutare
Iſraël? Nāq; ſecundū alium prophetā: Ex Sion exiet lex, & uerbum dn̄i ex Hie-
ruſalem. Hoc uerbum domini caro factum eſt. Hæc caro & Sion & Hieruſalē eſt
ciuitas nouæ pacis & ſpeculatorium noſtrorum. Huic ſalutaris, huic Ieſus. Ieſus
enim, ut ſæpe diximus, ipſo nomine ſalutaris eſt. Lex autem ex Sion non fuit ſalu
taris, opere quidē uiuificās, ſed nō iuſtificās ex fide. Hic uero expectatus eſt ſalu-
taris, & datus eſt Iſraël, ſed non carnali Iſraël. Non eñ qui filij carnis filij dei ſunt,
ſed filij promiſſionis deputanť in ſemen. Teſtatur & Ioannes, non eſſe ſecūdum
carnem Abrahæ filios, cum & filij uiperarum ſunt, & potens eſt deus Abrahæ fi-
lios de lapidibus excitare. Dominus autem ipſos docuit ex fidei operibus proprie
tatem ſucceſſionis exiſtere, nec ſecundum carnis generationem filiorum originē
deputari, cum ait: Si filij Abrahæ eſſetis, opera Abrahæ faceretis. Sed & Daniel
presbyteros condemnans, ait: Non ſemen Abraham, ſed ſemen Chanaan, & non
Iuda. Ezechiel quoq; increpitis populi iniquitatibus, ait. Pater tuus Chananæus,
mater tua Cethæa. Radix tua & generatio tua de terra Chanaan. Non eſt ergo Iſ-
raël iſte ex ſucceſſione corporea, cui ob infidelitatem origo profaniſſimi generis
deputatur. Neq; huic data ſalus eſt, qui non ſuſcepit oblatam, ſed ei qui auerſa
captiuitate populus dei factus eſt. Captas autem imperitarum gentium mentes,
& impijſſimis uitijs ac religionibus ſubditas, in libertatem fidei & nomen familię

cœleſtis

cœleſtis abſoluit. Qui enim erant dæmonum ſeruitus, facti ſunt dei populus. Et quis hic ſit captiuitatem auertens, de ſe ipſo teſtatus eſt. Hæc enim non lex, non patriarcha, nõ propheta, nõ angelus, nõ aliqua alia cœleſtiũ, uel dominatuũ, uel poteſtatum, uel thronorum, uel uirtutum uirtus auertit, ſed ille qui accepto libro in ſynagoga cũ iſta legiſſet: Spiritus domini ſuper me, propter quod unxit me, prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis uiſionem, dimittere confractos in remiſſionem, prædicare annum domini acceptum, fidem & autorẽ cõſummatæ ſignificans prophetiæ ait: Quia hodie impleta eſt prophetia hæc in auribus ueſtris. Hæc igitur populi dei auerſa captiuitas eſt, cum oculi intelligentia panduntur, cũ præfracta peccatis corda in requiem relaxantur, cum annus domini acceptabilis nunciatur, quo pœnitentiæ noſtræ deo accepta eſt confeſſio: cum nihil præteritorum reputatur ad crimẽ; cum noua omnia ſunt, noua libertas eſt, noui filij, & æterna læticia eſt. Exultabit enim Iacob, & lætabitur Iſraël. idem nanq; ipſe patriarcha utrunq; nomen ſortitus ex merito eſt. Nam quia manu calcem fratris continuiſſet in partu Iacob nuncupatus eſt. Supplantaturus deinceps & emendo primogenita, & benedictionem occupando, & interpretationis uirtutem Geneſis expoſuit, Iacob eum qui ſupplantator fratris, ſic nuncupatum. Per agnitionem autem confeſſi dei, tum cum ſe ab eo homine, cuius in lucta dominabatᷣ, benedici popoſcit, quia deum aduerſus quẽ generis ſui populus ſecundũ futuræ paſſionis ſacramentũ in lucta carnis inualuit, fidei oculis inſpexiſſet: in corpore Iſraël, quia Iſraël deum uidens ſic meruit nuncupari. Et ſecundum ipſius Geneſis prohetiã, *Imò deo fortis.* in Iacob iuniorẽ populũ, qui eſſet ex gentibus crediturus, ſignificari abſolutum eſt. Hic ergo exultabit Iacob, & lætabitur Iſraël. Secundum eccleſiæ ordinem, hic unus eſt populus duplicis & profeſſionis, & honoris. Neq; enim geminatis ſententijs idipſum cœleſtis ſermo ſignificat. Sed quia fides prima quo quis inuocari ſuper ſe dei nomen precatur, fide anteriorem populum ſupplantat, cum Iudęo infideli fidelem ſe optat eſſe gentilis. Hic ergo Iacob eſt ſpe præoccupatæ benedictionis inſultãs. Iam uero ubi baptiſmo renatus, & fide conſummatus, deũ intelligentiæ oculis, & mente aſpexerit, tunc iam Iſraël lætabitur, quia iam ſupplantato ſeniore deum fide uideat, uiſurus ueriore conſpectu, ſecundum illã beatitudinis ſponſionem. Beati mundo corde, quoniam ipſi deum uidebunt domini & dei Ieſu Chriſti, qui eſt benedictus in ſecula.

In finẽ in carminibus, intellectus Dauid, cum ueniſſent Ziphæi & dixiſſent ad Saul: Nonne Dauid abſconditus eſt apud nos? PSAL. LIII.

DEus in nomine tuo ſaluũ me fac, & in uirtute tua iudica me. Deus exaudi orationem meã, auribus percipe uerba oris mei. Quoniam alieni inſurrexerũt ſuper me, & fortes quæſierunt animã meam, & nõ propoſuerunt deum ante cõſpectum ſuum. Diapſalma. Ecce enim deus adiuuat me, & dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Auerte mala inimicis meis, in ueritate tua diſperde illos. Voluntarie ſacrificabo tibi, confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum eſt. Quoniam ex omni tribulatione eripuiſti me, & ſuper inimicos meos reſpexit oculus tuus.) Sanctus & beatus Dauid nõ ignarus, ſed ut propheta euangelicæ doctrinæ, & in tempore licet legis, hanc corporalem agens uitã, tamen quantum in ſe eſt, apoſtolici mandati præcepta conſummat, teſtimonio de ſe dei fidem præſtans, cum dictum eſt: Inueni uirum ſecundum cor meũ Dauid qui Ieſſæ eſt. Nõ enim inimicos ſuos bello perſequitur, neq; inſidiãtibus ſibi decertando armis reſiſtit, ſed exemplo domini cuius & nomen & lenitatem præfigurabat, proditus orat, periclitãs pſallit, patiens odia gratulatur, & ideo ſecundum domini cor repertus eſt. Quia cum domino duode-

cim milia legionum angelorum poſſent in tempore paſſionis aſſiſtere, tamen ad omne officium humilitatis explendũ, paſſioni ſe & infirmitati ſubeſſe permiſit, orans tantum, & dicens: Pater cõmendo in manus tuas ſpiritum meum. Quo exemplo hic idem per ſimilitudinẽ paſſionũ futuræ eius paſſioni propheta, nõ contradicit, nõ reſiſtit inimicis, malum pro malo ex præcepto euãgelico non reddẽs, ſed dominicę mãſuetudinis æmulator, cum tribulatur, cũ proditur, cum fugatur, dominum cuius tãtum aduerſus impios armis utitur, deprecatur. Pſalmo autem huic titulus ex hiſtoria præſcribitur, ſed ante hiſtoriam quatenus, & quando, & in quem ea quæ ſub hiſtoria dicuntur, à nobis ſint intelligenda monſtrantur. Eſt enim primũ, In finem intellectus illi Dauid, tum deinde ſequitur: Conuenerunt Ziphęi, dixerũt Saul: Nonne ecce Dauid abſcõſus eſt nobiſcum? Ergo hoc quod à Ziphæis Dauid proditur, in finem eſt intelligendũ, per quod oſtẽduntur ea quę in pręſens tũ erga Dauid gerebãtur, pręformationẽ in ſe futuri tẽporis cõtinere, cũ innocẽs inſectatione uexatur, cum ꝓpheta cõtumelijs illuditur, cum deo placens ad mortẽ requirit̃, cum rex inimico ſuo, ut Herodi dominus atqꝫ Pilato, ab his proditur, cũ quibus tutus eſſe debebat. Pſalmi ergo intelligentia in finẽ eſt, & in Dauid illo intellectus in quo finis eſt legis. Et qui Dauid habet claues, aditũ intelligentiæ, tum aperit, cum quæ de ſe à Dauid ſunt prophetata conſummat. Ipſa autem ſecundũ Hebræam proprietatẽ interpretatio nominis affert nõ exiguum nobis ad intelligendũ profectum. Ziphæi nanqꝫ ſignificãtur, quæ nobiſcum ſunt oris aſperſiones, hæ ab Hebręis Ziphæi nuncupãtur. Aſperſio ſecundum legem emundatio peccatorum erat, per fidem populum ſanguinis aſperſione purificãs, cuius aſperſionis hic idem beatus Dauid ita meminit: Aſperges me hyſopo & mundabor. Sacramentum futuræ ex domini ſanguine aſperſionis, fide interim legis ſanguine holocauſtomatũ repræſentat. Sed hic populus ut populus Ziphæi ore potius quàm fide aſperſus, & mundationẽ aſperſionis labijs magis quàm corde ſuſcipiens, infidelis in Dauid ſuum & proditor extitit, quod antea per prophetam dixerat: Populus hic labijs me honorat, cor autẽ eius longe eſt à me. Ad prodendum Dauid ob id pronus, quia ceſſante fide cordis, omnia per oris fraudulentiam legis ſacramenta geſſiſſet.

Ziphæi quid ſonet Hebraice.

Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in uirtute tua iudica me. Deus exaudi orationem meã, auribus percipe uerba oris mei.) Secundum demonſtratam tituli rationẽ, paſſio Dauid prophetę dei, ac domini noſtri Ieſu Chriſti paſſionis exemplũ eſt. Idcirco oratio quoqꝫ eius etiam ad intelligentiam orationis eius, qui uerbum caro factum eſt, temperatur, ut qui omnia ſecundum hominem paſſus eſt, idem omnia ſecundum hominẽ eloquatur. Et quorum infirmitates portauit, & peccata ſuſcepit, eorũ ad deũ deprecetur obſequio. Proprietates autem uirtuteſqꝫ uerborum etiam inuitis licet & cunctantibus nobis intelligentiæ huius exigunt ſenſum, ut omnia ex perſona eius dici non ambigamus in pſalmo. Ait enim: Deus in nomine tuo ſaluum me fac. In humilitate corporis unigenitus dei filius ſub prophetæ dictis hæc precatur, qui & gloriam quam ante ſecula habuerat, repoſcebat. Saluificari ſe in dei nomine rogat, in quo eſt & nuncupatus & natus, ut ſe in eo corpore in quo erat natus, idipſum quod naturæ anteriori ſuæ & generi erat proprium, ſaluum faceret dei nomen. Et quia omnis hæc ex perſona formæ ſeruilis oratio eſt, cui formæ ſeruili uſqꝫ ad crucem mortis aſſumptæ, ſalutem eius nominis, quod dei eſt deprecatur, & ſaluandus ex dei nomine, id continuo ſubiecit: Et in uirtute tua iudica me. Nanqꝫ ob meritum humilitatis, quia ſe exinaniuiſſet formam ſerui accipiens, formã non rurſum dei conſortem in ea quam aſſumpſerat humilitate repetebat, in dei nomine homine ipſo in quo deus naſci obedierat, ſaluato. Et ut huius nominis, in quo ſe ſaluari o-

rabat

rabat,honorem non nudæ tãtum nuncupatiõis doceret eſſe, iudicari ſe in uirtute dei precatur. Primum enim ex iudicio eſt,quod meretur,Factus,inquit,obediens uſq; ad mortẽ,mortem autem crucis. Propter quod exaltauit illũ deus,& donauit illi nomen,quod eſt ſuper omne nomen, ut ei nomẽ quod ſuper omne nomen eſt donetur. Tum deinde hoc ipſum iudicium ſit in uirtute iudicij,quia per uirtutem dei is qui ex deo homo mortuus fuerat,idem rurſus in deũ ex homine mortuo reſurrexit,ſecundũ illud Apoſtoli: Crucifixus ex infirmitate, reſurrexit ex uirtute. & rurſum:Non enim erubeſco euangelium. Virtus enim dei eſt in ſalutem omni credenti. Per iudicij enim uirtutem infirmitas corporalis in dei nomine naturaq; ſaluatur,atq; ita ob meritum obediẽtiæ, in ſalutem nominis dei ex iudicij uirtute prouehitur,ut in eo dei & nomen & uirtus ſit. Cæterũ ſi ex cõſuetudine humana ſermo iſte cœpiſſet,in miſericordia potius uel æquitate, quàm in uirtute iudicari ſe propheta popoſciſſet. Sed uirtutis illic opus fuerat iudicio, ubi dei filio in filiũ hominis ex partu uirginis nato,rurſum ipſi hominis filio per iudicij uirtutem dei filij,& nomẽ redhibendum eſſet & uirtus. Sequitur dehinc: Deus exaudi orationem meam,auribus percipe uerba oris mei.) Promptũ prophetę fuerat dixiſſe,deus exaudi me. Sed quia ex perſona eius lquitur qui ſolus ſciret orare,idcirco cõſtans poſtulatio*poſtulãdæ orationis oſtenditur. Paulus beatus neminem hominum qualiter orare oporteat ſcire docet dicẽs:Quod enim,quid oremus, qualiter oporteat neſcimus. Non eſt ergo infirmitatis humanæ exaudiri orationem ſuam poſtulare,cum doctor gentiũ poſt conſtitutam licet iam à domino formam orandi,quid & quatenus oret ignoret. Sed eius iſta fiducia eſt, qui ſolus patrem uidet,qui ſolus patrem ſcit,qui ſolus poteſt orare pernoctans. Secundũ euangelium enim dominus pernoctauit orans, qui per ſpeculum uerborum formã ipſam occultiſſimi ſacramenti ſub communibus uerbis, dum oraremus,oſtendit. Et qui orationem ſuam popoſcit audiri, ut peculiare hoc fiduciæ ſuæ doceret eſſe, ſubiecit: Inauri uerba oris mei. Et quiſquàm hoc humanæ fiduciæ eſſe exiſtimabit, ut uerba oris ſui uelit audiri? An illa quibus motus animi noſtri & impetus pronunciamus,tum cum de ira exardeſcimus,tum cum de odio obtrectamus,tum cũ de dolore querimur, tum cũ de adulatione blãdimur, tum cum aut pro ſpe lucri, aut de ueritatis pudore mentimur, aut de contumeliæ offenſione maledicimus? Et quis unquàm uitæ ita emendatæ & patientis ad omnia fuit,ut his humanæ demutationis uitijs non eſſet obnoxius? Solus hoc potuit cũ fiducia uelle,qui peccatum non fecit,in cuius ore dolus non fuit,qui flagellis dorſum præbuit,qui maxillas ab alapis non deflexit, ſputamentorum contumeliam non exprobrauit, & in illo uoluntatẽ eius,cuius ad hæc uoluntati in omnibus uolẽs obediebat, offendit. Cauſam deinde cui uerba ſua audiri oret adiecit: Quoniã alieni inſurrexerunt in me,& fortes quæſierunt animam meã,& non propoſuerunt deũ ante conſpectum ſuũ.) Vnigenitus dei filius dei uerbũ,& deus uerbum, cum utiq; omnia quæ pater poſſet, omnia ea & ipſe poſſet,ſicuti ait: Quæcunq; enim pater facit, eadẽ & filius facit ſimiliter, ut in indiſcreto deitatis naturæq; nomine indiſcreta quoq; eſſet & uirtus,ut abſolutiſſimũ nobis humanæ humilitatis eſſet exemplũ, omnia quæ hominum ſunt,& orauit, & paſſus eſt. Et ex communi noſtra infirmitate ſalutem ſibi eſt deprecatus à patre, ut natiuitatem noſtram cum ipſis infirmitatis noſtræ ineſſe intelligeretur officijs. Hinc illud eſt quod eſuriuit, ſitiuit, dormiuit, laſſatus fuit, impiorum cœtus fugit, mœſtus fuit, & fleuit, & paſſus, & mortuus eſt. Et ut his omnibus non natura, ſed ex aſſumptione ſubiectus eſſe poſſet intelligi, perfunctus his omnibus reſurrexit. Omni ergo eius in pſalmis ex naturæ noſtræ affectu querela eſt. Nec mirum ſi ita intelligimus noſ dicta pſalmorum, cum ipſe dominus ſecundum euangelicam fidem paſſionis

Forte impetrandæ.

ſuæ ſacramenta ſcripta eſſe fuerit teſtatus in pſalmis. Alieni igitur ſuper eum inſurrexerunt. Non enim iam filij Abrahæ ſunt, neque filij dei, ſed natio uipe/rarum, ſed ſerui peccati, ſed ſemẽ Chanaan, patre Amorreo, matre Cethea, & dia bolo patre, filij diabolicæ uolũtatis. Quærunt quoq; & animã ſuam fortes, cũ He rodes principes ſacerdotũ ubi naſci habebat Chriſtus, interrogat, cum omnis Sy/nagoga aduerſus eũ teſtis falſa coniurat. Sed animam hãc humanæ naturæ & in firmitatis eſſe exiſtimantes, nõ propoſuerunt deum ante conſpectũ ſuum. Quia deus ex eo quod deus manebat uſq; ad originẽ naſcendi ſe hominis humiliaſſet, id eſt, ut hominis filius eſſet, qui erat antea dei filius. Non enim alius filius dei ꝙ qui filius hominis. Et filius hominis non ex parte, ſed natus, forma enim ſe dei ex eo quod erat ad id quod nõ erat, id eſt, ut naſci poſſet in animã ſuam corpuſq; ua/cuante. Et idcirco & filius dei & filius hominis, idcirco & deus homo, id eſt, dei fi lius habitu humanæ originis natus eſt, uſq; ad naturam ſcilicet hominis naſcendi qui totus ex anima & carne formabilis eſt dei ſe humiliante ſubſtantia. Ob quod cũ inſurgũt aduerſum eum alieni, cum potentes animã eius exquirunt, quæ fre/quenter in euangelijs triſtis & mœſta eſt, deum ante conſpectum ſuum non pro/poſuerunt, quia deus dei filius ante ſecula manẽs humanæ naturæ habitu, id eſt, noſtri corporis atq; animæ homo ex partu uirginis natus eſſet, per operũ magni/ficentiam non intelligentes, quia hominis filius cuius animam quærebant, ad id quod homo eſſe cœperat, ex dei filio quod ſemper manſerat, extitiſſet. Interuentu diapſalmæ non dicentis, ſed cui dicebatur demutata perſona eſt. Nunc enim gene ralis ſermo eſt prophetiæ. Nam poſt eam orationẽ quæ ad eum fuerat, ut fiducia orantis poſſet intelligi, in eo ipſo precationis tempore quod popoſcerat impetra/to, cõtinuo ſubiecit: Ecce enim deus adiuuat me, & dominus ſuſceptor eſt animę meæ. Conuertet mala inimicis meis. Effectus proprios proprijs reddidit poſtula/tis, docens, nõ negligentẽ orationis noſtræ deum eſſe, neq; irracionabilem præſta tionem miſericordiæ ſuæ exiſtimandã, cum nos ſecundum quod precaremur au/diret. Nanq; ad id quod ait: Qoniam alieni iuſurrexerunt in me proprium illud eſt: Deus adiuuat me. Ad id autem & fortes quæſierunt animam meam, in eo ex/auditæ orationis peculiaris effectus eſt, quo ait: Et dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Ad id uero quod ait: Et non propoſuerunt deum ante conſpectũ ſuum, hoc cõpetenter adiecit: Cõuertet mala inimicis meis.) Deus ergo & aduerſus in/ſurgentes adiuuat, & quæſitam à fortibus animã ſancti ſui ſuſcipit, & nõ propoſi tus ante oculos, neq; ab impijs cogitatus, ad inimicos mala ipſa conuertit. Dũ de/um nõ cogitant iuſti animã quærendo, & aduerſum eũ inſurgẽdo, adiuto eo atq; ſuſcepto eo, quẽ inter iniquitatum opera nõ cogitabãt, ultorẽ maliciæ ipſius retri butione ſentirent. Habeat itaq; hanc innocens religio fiduciam, ut inter humanas inſectationes, & animæ pericula adiutorẽ ſibi deum eſſę non ambigat, & ſi quan/do iniuſte mortis uis affertur, excedentẽ habitaculo corporis animã ſciat in dei ſu ſceptione requieſcere: habeat ultionis quoq; certiſſimã ſecuritatẽ, cum mala om nia in eos qui inferãt reuertãtur, nõ poteſt iniqtatis argui deus, nec perfectę boni tati malignæ uolũtatis inſtinctus ac motus ammixtus eſt. Mala em̃ nõ maleuolus excitat, ſed ultor retorquet: neq; ea ex malicia ſua affert, ſed in merita noſtra con/uertit. Statuta em̃ in omnes ſunt adulationũ miniſteria, mala iſta cũ lege uiuendi iuſti iudicij ſecura ęqtate moderant̃. Sed hęc & auerſa à iuſtis ſũt lege iuſtitię, & cõuertunt̃ in iniquos ęquitate iudicij. Vtrũq; iuſtũ, ut & iuſtis ad metũ prõpta ſint, nec admixta, quia iuſti ſunt, & iniuſtis ad pœnã ſunt cõuertẽda, quia meriti ſunt, nec iuſtis admixta cũ prõpta ſint, nec iniuſtis defutura, qa prõpta ſunt. De hinc rurſum fit ad perſonam dei, ad quẽ primũ deprecatio erat cœpta, conuerſio:

In ueritate tua diſperde illos.) Veritas mendacium confutat, & perimitur falſi tas ueritate. Omnem autem ſuperiorē orationem eſſe eius hominis in quo fili/us dei natus eſt docuimus, etiam hoc quoq; nunc à deo patre deprecātis, ut inimi cos ſuos in ueritate diſperdat, & quæ ſit ueritas nō ambigitur, nempe ille ipſe qui dicit: Ego ſum uita, uia, ueritas. Diſperduntur ergo in ueritate inimici, cū falſis te ſtibus damnationem Chriſto comparantes, reſurrexiſſe à mortuis eū audiunt, & in dei ueritate gloriam ſuam reſumpſiſſe cognoſcunt. Nam poſtea ob pœnam dei in crucem acti, fame & bello abſumpti ac perditi ſunt, uitæ autorē morte dam nātes, neq; deū in ueritate per operū magnificētiam cogitātes. Hos igit̄ diſperdit dei ueritas, cū ad reſumendam gloriæ paternæ maieſtatem reſurgens, abſolutā in ſe diuinitatis probauerit ueritatem. Quòd autem & in crucē actum unigenitum dei filium, & morte damnatū eum qui natiuitate quæ ſibi ex æterno patre eſt natu ralis & æternus ſit, frequenter, imò ſemper prædicamus, nō ex naturæ neceſſitate potius quàm ex ſacramento humanæ ſalutis paſſioni fuiſſe ſubditus intelligēdus eſt, & uoluiſſe ſe magis paſſioni ſubijci ꝙ coactū, & quanq; paſſio illa non fuerit cōditionis & generis, quia indemutabilem dei naturā nulla uis iniurioſæ pertur bationis offenderet, tamen ſuſcepta uolūtarie eſt, officio quidem ipſa ſatis factura pœnali, nō tamen pœnæ ſenſu læſura patientem. Non quòd illa lædendi non ha/buerit pro ipſa paſſionis qualitate naturā, ſed quòd dolorē diuinitatis natura non ſentit. Paſſus ergo eſt deus, quia ſe ſubiecit uolūtarius paſſioni. Sed ſuſcipiens na turales incongruentiū in ſe paſſionū, quibus dolorē patientibus neceſſe eſt eas in ferri uirtutes, ipſe tamen naturę ſuæ uirtute nō excidit ut doleret. Sequitur enim: Volūtarie ſacrificabo tibi. Legis ſacrificia quæ in holocauſtomatibus & oblatio/nibus hircorum atq; thaurorū ſunt, non habent in ſe uoluntatis profeſſionē, quia maledicti ſententia legem ſit decreta uiolātibus. Quiſquis enim à ſacrificio deſti/tiſſet, ipſe obnoxiū ſe efficiebat eſſe maledicto. Neceſſe ergo erat effici quod fie/bat, quia ſacrificij negligentiam maledicti non admitebat adiectio. A quo maledi cto nos dominus noſter Ieſus Chriſtus exemit, Apoſtolo dicēte: Chriſtus nos re/demit, de maledicto legis factus pro nobis ipſe maledictū, quia ſcriptū eſt: Male/dictus omnis qui pependit in ligno. Maledictorū ſe ergo obtulit morti, ut maledi ctum legis diſſolueret, hoſtiam ſe ipſum deo patri uoluntarie offerendo, ut per ho ſtiam uoluntariā maledictum quod ob hoſtiæ neceſſariæ & intermiſſę reatū erat *auditum, ſolueretur. Cuius ſacrificij alio loco meminit in pſalmis: Hoſtiam & ob lationem noluiſti, perfeciſti autem mihi corpus: deo patri legis ſacrificia reſpuēti, hoſtiam placentē ſuſcepti corporis offerendo, cuius oblationis beatus Appſtolus ita meminit: Hoc enim fecit ſemel ſeipſum offerens hoſtiā deo. Omnem humani generis ſalutē oblatione ſanctæ huius & perfectæ hoſtię redempturus. Ob quæ omnia ita geſta laudem deo patri refert: Cōfitebor nomini tuo domine, quoniā bonū, quoniam ex omni tribulatione eripuiſti me.) Reddidit in ſingulis propoſi/tionibus proprias abſolutiones. Nam in exordio dixerat: In nomine tuo ſaluifica me. Poſt precum uero ſatisfactionem, congruam gratulationis eſſe oportuit pro/feſſionem, ut eius nomini cōfiteretur, in cuius nomine ſaluari ſeſe fuerat depreca tus. Et quia auxiliū contra alienos inſurgentes in ſe popoſcerat, idipſum adeptū ſeſe fuiſſe profeſſus ꝑ hoc gaudij exultatiōe memoraret, ꝗa ex omni tribulatione eripuiſti me. Ad id uero quod cū fortes quęrūt animā eius, deū nō ꝓpoſuerunt in cōſpectu ſuo, pręclare indemutabilis diuinitatis docuit ęternitatē, in eo qđ dictū eſt: Et ſup inimicos meos deſpexit oculus meus. Morte eñ nō interceptus unige nitus dei filius, ad explēdam quidē hominis naturā etiā morti ſe, id eſt, diſceſſioni ſe tanq; animę corporiſq; ſubiecit, & ad infernas ſedes, id quod homini debitū ui/

detur eſſe

Senſus pœnæ quatenus in Chriſto.

Forte admiſ/ſum.

detur eſſe penetrauit. Sed manet reſurgẽs, & inimicos ſuos immortali oculo deſpicit glorificatus in deũ, & ex hominis filio in dei filiũ, ex quo etiã hominis filius eſſe cœperat, per reſurrectiõis gloriã iam renatus, inimicos ſuos deſpicit, quibus dixerat: Soluite templum hoc, & poſt triduum ædificabo illud. Aedificato igitur hoc corporis ſui templo, eos qui quæſierant animam ſuam ex ædito uidet, & ultra humanæ mortis legem autores mortis ſuæ ſublimis ipſe deſpectat, mortẽ perpetiens, ſed mori neſciens, deus homo dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum Amen.

In finem in carminibus intellectus Dauid,

PSALLMVS LIIII.

ὕμνοις.

Hymni qui.

INaurire deus orationem meã, & ne deſpexeris deprecationem meã, intende mihi, & exaudi me.) Superſcriptio pſalmi ſine hiſtoria eſt, tantum in finem intellectus in hymnis eſt. Hymnos aliqui trãslatores noſtri carmina nuncupauerunt: plęrique autem hymnos ex ipſa Græcitatis uſurpatiõe poſuerunt. De nomine nihil differt, dum modo res una eſſe quæ uel in hymnis, uel in carminibus ſignificabĩ intelligatur. Hoc ergo de pſalmo ſciendum eſt, quòd quę hymno eius uel carmine continentur, in finem intelligenda ſunt, omni intellectu ſcilicet noſtro ad dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quem apoſtolus finem legis docuit eſſe, referendo. Frequenter autem admonuimus, eam in pſalmorum cognitionem ſenſus noſtri temperandã eſſe rationem, ut eum de quo & per quem omnis prophetia eſt, ex dei filio hominis filium natum meminerimus, & dei naturam omnibus ante ſeculis manentem in naturam hominis eſſe ex partu uirginis genitam, ita ut naturæ poſterioris adiectio nullam defectionem naturæ anterioris afferret, neque qui iã homo eſſe cœperat, id quod ante hominem manebat, deus ſcilicet, eſſe deſineret. Hic ergo aſſumens carnis noſtræ fragilitatem, & manens ſuus atque noſter ita agit, orat, profitetur, expectat omnia illa quæ noſtra ſunt, ut in his admiſceat etiam illa quæ ſua ſunt. Loquaturque interdum ex perſona hominis, qua & homo natus, & paſſus, & mortuus eſt, interdum autem omnis ei ſecundum deum ſermo ſit, quia ex deo homo, & ex dei filio hominis filius extitiſſet, naturæ ſcilicet eius confidentiam non oblitus in uerbis, qua in aſſumptione licet hominis nõ carebat, & ita ex nobis atque ex infirmitate noſtra humani ſermonis conſuetudine uſuque loquens, ut ex ſe atque uirtute ſua, quæ deo ſunt propria & digna loqueretur, ut in præſenti pſalmo cognoſci poteſt, qui ita cœptus eſt. Inaurire deus orationem meam, & ne deſpexeris deprecationem meam, intende mihi, & exaudi me. Contriſtatus ſum in exercitatione mea, & cõturbatus ſum à uoce inimici, & à tribulatione peccatoris. Quoniam declinauerũt in me iniquitates, & in ira moleſti erant mihi. Cor meum conturbatum eſt in me, & formido mortis cecidit ſuper me. Timor & tremor uenit ſuper me, & contexit me tenebra. Et dixi: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & uolabo & requieſcam? Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine.) In exordio pſalmi & ſi humilitatis uoce uſus ſit cum ait: Inaurire deus orationem meã, non tamen ſine aliqua propria conſcientia altioris fiduciæ intelligitur hæc locutus. Non enim cuiuſcunque eſt innocentiæ id poſtulare, ut orationem ſuam deus inauriat. Promptæ nanque ſemper precationi hominum dei aures ſunt, quia qui naturam audiendi humano generi impertit, ipſe extra auditus non poteſt eſſe naturam: & qui ubique hunc in nobis ſenſum auditionis operatur, nõ poteſt non ubique in ipſo eſſe quod pręſtat. Deus itaque ubique ſemper audit, ſed nõ omniũ meriti eſt, ut quod audit inauriat, auditũ quidẽ eius orantis uoce penetrãte, ſed dignationẽ eorũ quæ audiant inauriendi ſola oratiõis innocentia ꝓmerente. Triplex autẽ in

exordio oratio precationis eſt ædita. Prima enim ea eſt, ut inauriatur oratio. Se-
quens eſt, ne deſpiciatur deprecatio. Tertia eſt, ut intendat ſibi ſeq; exaudiat. Et
neceſſe eſt diſcretam eſſe unicuiuſq; generis naturam, ut non idem ſit inaurire, &
nõ deſpicere, rurſumq; differat ab utroq; intendere & exaudire. Et quia de inau
rienda oratione quid intelligi poſſet oſtẽdimus, quid illud ſit, ne deſpexeris depre
cationem meam, tractandum eſt. Deſpiciũtur orationes leues, diffidentes, inutiles,
ſeculi curis anxiæ, & rerum corporaliũ deſiderijs implicatæ, bonorũ operũ fructi-
bus infœcundæ. Hæ igitur deſpicabiles ſunt orationes dei dignatione nõ dignæ,
de quibus per Eſaiam prophetam, ait: Et cum extenderitis manus ueſtras ad me,
auertam oculos meos à uobis. Et cauſam deſpiciendę orationis cõtinuo ſubiecit
dicens: Manus ueſtrę ſanguine plenæ ſunt. ubi ergo operatio iniquitatis exſtabit,
illic deſpicitur oratio deprecantis. At uero tum in eo qui ſperat intenditur, cum ta
citæ ſpei fides, piæ conſcientiæ religione cohibetur. Et eſt nobis hoc abſolutiſſimũ
uniuſcuiuſq; proprietatis exemplũ. Inauriuit dominus uerba Chananeæ ſæpe cla
mantis, deſpexit orationem adoleſcentis illius, qui ab ęternitatis largitore diuiſio-
nem patrimonij poſtulabat: intendit autem in eam fœminã, quæ fidei ſilentio ſa-
lutem ſibi etiam à ueſtis fimbria expectabat. His ergo totius precationis ſuę gene
ribus diſtinctis, nunc cauſam ipſam expoſuit deprecandi, quia in exercitatiõe ſua
conturbaretur à uoce inimici, & à tribulatione peccatoris. Et quidem exercitatio
nunquam niſi ad res utiles ſalutaresq; ſuſcipitur, quas quia in ſancto quoq; im-
pij ferre non poſſunt, omnibus eum iniurijs afficere, & uſq; ad formidinem mor-
tis defatigare contendunt. Sed hæc in domino Ieſu Chriſto exercitatio, noſtræ ſa
lutis operatio eſt, quam diuerſarum ſanationum dehinc paſſionis ipſius exercita
tio prouehebat. In hoc quoq; ſe inuido conſortio noſtræ infirmitatis exercens,
quam exercitationem egreſſu ſuo Iſaac in campum præfigurauit, cum inuectæ
camelo Rebeccæ tanquàm ſponſæ ex gentibus exercens ſe in hoc mundo Chri-
ſtus occurrit. A uoce inimici etiam turbatur, cum Samaritanus, cum dæmonium
habens dicitur, cum quia à ſe cruce non eruat, negatur eſſe cæteris ſalus, decli- *Solœciſmus.*
nantes in eum iniquitatem falſorum teſtimoniorum & ſententiæ mortis. In ira
quoque moleſti ſunt, dum flagellis, dum colaphis, dum alapis deſæuiunt. Sed in-
ter hæc habens poteſtatem duodecim milia legionum cœleſtium euocare non
ad iram commouetur, neque ad ultionem exacerbatur. Sequitur enim: Cor
meum conturbatum eſt in me.) Pati omnia in ſeipſo conſtituit, dummodo hu-
manæ ſalutis ſacramenta perficeret. Difficillimum autem hominis infirmitati
eſt intra ipſum perturbationes mentis commotioneſqúe cohibere, ut non etiam
uſque ad ipſam uultus demutationem tacito licet motu ſignificatio anxietatis
uel indignationis erumpat. Verum unigenito deo quamuis infirmitas noſtra ſu-
ſcepta ſit, tamen diuinitatis ſuæ non eſt oblita natura, ut non in his omnibus quæ
infirma ſunt ſalua maieſtatis ſuæ dignitate perfunctus ſit, dum uniuerſa quæ
mortis noſtræ ſunt ac timoris ita pertulit, ut in eum inciderent hæc potius quàm
ineſſent, dum infirmitas noſtra magis quàm naturalis in deo eſt. Deniq; idipſum
ſequens ſermo connexuit, cum dicit: Et formido mortis cecidit ſuper me.
Timor & tremor uenerunt ſuper me, & contexit me tenebra.) Et hæc quidem
in eum omnia quæ noſtræ neceſſitatis ſunt irruerunt, ſed ab eo naturæ ſuæ uirtu
te ſuſcepta ſunt, dum mortem noſtram potens non mori, etiam timore in ſe mor-
tis ingruente non renuit. Et cum hæc eadem tanquam in hominem imbecillitati
eius dominatura cecidiſſent, tamẽ ut non ſubiectũ ſe his quæ ingruerũt edoceret,
ſubijcit: Et dixi, quis dabit mihi pennas ſicut colũbæ, & uolabo & requieſcã,).
Nam infirmus eſt, cui ad euolandum de cõtegentibus ſe tenebris metuq; mortis

Videtur memoria lapſus. Nam in Matthæo non habentur niſi duodecim legiones. Vnus codex uetuſtus ſimiliter habebat in ea none.

pennæ

pennæ aliunde ſumendæ ſunt. cum enim dicit: Quis dabit mihi, non poſcentis ab aliquo, ſed nõ aliunde ſperantis eſt. Euolare autem ut colũba feſtinat, id eſt, in ſpiritualem redire naturam, & in columbæ ſpecie ſpiritus in eum uolãdo requieuit, habitatione aliquãdo in homine qui tum de Iordanis aquis aſcendebat inuenta. Et hæc quidem precationis eſt cauſa, quia infirmitate corporis degrauatus, hoc quod nobis eſt mortale ſuſceperat, ut caro factus in ſpiritũ euolaret. Et harũ quidem pennarum ſuarum in pſalmo alio ita meminit: Si ſumpſero pennas meas ante lucem, & habitauero in extremis maris. Ita enim illuc manus tua deducet me. Suas itaq; ſumet, ut non intelligatur eas ex his euacuatus aſſumere, ſed ſumptis pennis ut uolando requieſcat, quo ſit quieturus oſtendit, dicens: Ecce elongaui fugiens, & manſi in deſerto.) Ceciderunt quidem ſuper lucem tenebræ, ſed tenebræ eam non comprehenderũt. Elongauit enim fugiens, qui ne à gentibus quidẽ potuit comprehendi. Fugit ergo etiam eos qui ſe perſequebantur, & ab his longe factus habitat in deſerto. Et quod deſertum hoc uel quæ ſolitudo ſit (nam eodem uerbo utrũq; Græcitas elocuta eſt) ita alio loco propheta declarat: Lætare deſertũ ſitiens, exultet deſertum & floreat tanq; liliũ, & floriant & exultẽt deſerta Iordanis. Inualeſcite manus inualidæ & genua diſſoluta cõſolamini, modici animi ſenſu inualeſcite, & nolite timere. Ecce deus iudiciũ reddidit, ecce ueniet & ſaluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorũ, & aures ſurdorũ audiẽt, erudietur lingua mutorum, tũc ſaliet claudus tanq; ceruus. Venerat quidẽ ad oues perditas domus Iſraël, ſed ab his fugatus hæc deſerta lætificat, in his enim manet, & mãſit poſtq; uolando requieuit. Eſt enĩ dei requies quæ impijs denegatur cum dicitur: Si intrabũt in requiem meam. Reſumpta ſpiritali gloria unigenitus deus in his (tanq; in templo digno ſe) corporibus quæ erant ante deſerta requieſcit, quia plures iam filij deſertæ magis quàm eius quæ habet uirum. Non ſum aũt neſcius plæroſq; ſolum uerborum ſonum & literam contuentes, nihil de omnibus ferè pſalmis congruum perſonæ domini noſtri Ieſu Chriſti exiſtimare, putentq; totum querelis prophetæ increpari, ſed nos litem non mouemus. Neque enim deſtruimus ſed adſtruimus, addẽtes potius de obſcuris intelligentiã, quàm ſimplicibus dethrahentes, quia quęcũq; Dauid aut paſſus aut quæſtus eſt, etiã paſſionibus eius qui uniuerſitatis noſtræ caro eſt factus, impleta ſunt. Et (ut arbitror) ea quæ ſequuntur intelligentiæ noſtræ curſum probabunt. Intercedens uero diapſalma demutauit & ſenſum. Nam omnis rurſum aduerſum eos de quibus eſt querela ſit ſermo, honore tamen eius ad quem omnia eſt referre ſolitus antelato. Sequitur enim: Expectabam ſaluificantem me à puſillanimitate & tempeſtate.) Non noua hæc eius expectatio eſt, nam & in eo pſalmo (quem ex perſona eius eſſe non dubium eſt) ſic precatus eſt: Saluum me fac deus, quoniam intrauerunt aquæ uſq; ad animam meam. Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia, ueni in altitudinẽ maris, etiam tempeſtas demerſit me. Ab hac igitur tempeſtate atq; ab hac puſillanimitate, humiliatus enim erat uſq; ad mortem crucis, ſaluari expectat ab eo ad quẽ precatus eſt, dicens: Pater clarifica me apud temetipſum claritate quam habui apud te priuſq; mundus eſſet. Sed expectans ſaluari ſe plus iam q; ſpem ſalutis expectat. Sequitur enim: Præcipita domine & diuide linguas eorum.) Proprietatem uerbi ſiue Hebraici ſiue Græci Latinitas, uti in multis, non elocuta eſt. Nam id quod præcipita dicitur cum illis καταπόντισον enunciatum eſt. Quo ſermone nõ ut præcipitentur, ſed ut in profundũ demergantur oratur. Demergi ergo eos linguasque eorum diuidi rogat, quorum aliud ſub Noë, aliud poſt ædificationem turris ſcimus effectum, cum illos diluuio ſubmerſos conſumpſit profundum. Hos ergo linguarum diuiſio ad cauſam æternæ in ſe concertationis diſcreuit

Diapſalma.

d.ſcreuit, ut conſpirationem aduerſus deum initam, dum ſe inuicem & neſci-
unt & metuunt, non tenerent. Non diſpar ergo nunc in hos pœna depoſcitur, ſci
ſcet ut in morem gentiũ, quas in aquis ſignificari meminimus, abſumpti, et in om
nes linguas cũ quibus nũc habitant, & quibus loquunt̃ diuiſi amiterent uitæ ac re
gni ſui dignitatẽ, ut aũt ob uitia ciuitatis cõtradictionemq́ʒ præceptorũ ſuorum
hæc cõſecutura noſceremus adiecit: Quia uidi iniquitatẽ & contradictionẽ in
ciuitate. Die ac nocte circũdabit eã ſuper muros eius, & iniquitas, & labor in me-
dio eius, & nõ defecit de plateis eius uſura & dolus.) Ob hæc igit̃ uitia & crimi-
na futuræ captiuitatis & diſperſionis pœna depoſcit̃, ſed potiſſima inter crimina
ſunt iniqtas & cõtradictio. Nam eũ quem lex & prophetæ nunciauerãt reijcien-
tes, contradictione impia reſpuerũt. Quæ cõtradictio nocte & die circundãs mu-
ros ciuitatis ipſius ſupergreſſa eſt, quia & ipſa paſſionis ſuæ nocte cũ ſe uidendũ
in cõſeſſu, & à dextris uirtutis, ꝓfiteretur, diſciſſa ueſte etiã cũ blaſphemiæ inuidia
contradixerũt, in muris aũt tuitionẽ ſalutis ſignificari meminimus, ſicut cũ nouæ
Hieruſalẽ ædificatio & munitio, id eſt, cõſtructio & cuſtodia eius cœleſtis optat̃,
ita ſcriptũ eſt: Benigne fac dñe in bona uolũtate tua Sion, & ædificent̃ muri Hie-
ruſalem.. Erat ergo tũ in eo populo cuſtodia ſpiritalis, & diſpoſitæ per angelos le
gis adminiſtratio cõmunicbat̃. Sed ubi ipſo mediatore legis reiecto, hos muros,
& hanc cuſtodiã circũdans iniquitas ſupergreſſa eſt, tũ cœpit maius eſſe ipſa mu
nitione peccatũ, ut iniquitas uinceret cuſtodis uoluntatẽ uſura & dolo, cæteriſq́ʒ
quæ in lege ſunt uetita, redundãte, & indignitatẽ tãtæ huius iniquitatis oſtendẽs,
ſubiecit: Quoniã ſi inimicus meus im ꝓperaſſet mihi, ſupportaſſem utiq́ʒ. Et ſi
odiens me ſuper me magna locutus fuiſſet, abſconderẽ me ab eo. Tu autẽ homo
unanimis, dux meus & notus meus, qui ſimul mecũ dulces capiebas cibos. In do-
mo dei ingreſſi ſumus cũ cõcordia.) Querela nõ de paſſione eſt, ſed de Apoſtolo
proditore. Nam cũ ſalutẽ generi humano ſuſcepta crucis morte donaret, non po-
teſt uideri ſacramentũ hoc magnæ pietatis arguere. Nã utiq́ʒ ſi inimicus eſſet, que
relæ cauſa nõ eſſet, cũ in ſe conſummaret̃, quod ad ſalutẽ noſtrã perpeti ipſe uo-
luiſſet. Et ſicuti ſi odiẽs ſe locutus ſup ſe magna eſſet, abſcõſus ab eo fuiſſet, quia
ei nõ cognitus in homine deus eſſet, & ob hoc minus eſſet criminis neſciẽti. Non
enĩ gentes uerbũ carnem factũ prænuncia ſibi lege didicerunt, quod utiq́ʒ his qui
ſub lege ſunt etiã ipſius gẽtis ad ſpeciẽ futuræ ueritatis aptatum eſt, cum & homi
nem Abrahã adorauit, & Iacob in homine deũ uidit, portaſſe hæc opprobria gen-
tiũ, quòd cũ eſſet homo deũ ſe faceret, quòd dæmoniũ habens populũ ſeduceret,
quia ignoraſſent hæc omnia in lege quæ ad Iſraël lata eſt, cõtineri. Veruntamẽ cũ
unanimis, & dux, & notus hæc faciat, unanimis cũ electus ad apoſtolũ eſt, dux cũ
demorante dño ipſe ad prædicationẽ aduẽtus ſui ad caſtella præmiſſus eſt, & futu
ri regni dux ab eo ac princeps eſt cõſtitutus, notus autẽ cũ omnis ingreſſus eius
egreſſusq́ʒ didiciſſet, cognoſceretq́ʒ in hominis filio & dei filiũ, qui & particeps
in demutãdo ex aqua uino & dulcificando in populi cibũ ordeo extitiſſet, conui-
uioq́ʒ eodẽ uſus eſſet, ſecumq́ʒ dei domũ ſemper eſſet ingreſſus, maiorẽ de ſe que
relam in hoc conſortiũ diuini miniſterij aſſumptus exhibuit. Sed quanq́ʒ ſpecialia
hæc in impietatem eius dicta eſſent, tamen pœnæ decretum refertur ad plures.

Veniat mors ſuper eos, & deſcendãt in infernũ uiuentes, qm̃ nequitiæ in hoſpi
tijs eorũ, & in medio eorũ eſt.) Id eſt, totos ipſos intra extraq́ʒ nequitiæ opera cir-
cundẽt, ita ſuper eos morte uentura, ut ad pœnæ ſenſum uiuentes deſcendant in
infernum, cum hoſpitijs eorũ. Verum ille hæc his agentibus atq́ʒ meditantibus
ad quem ſpes & precatio ſua eſſet oſtendit, dicẽs: Ego ad deũ clamaui, & domi
nus ſaluauit me. Veſpere, & mane, & meridie narrabo, & renũciabo, & exaudiet

uocem meam.Liberabit in pace animã meam ab his qui appropiant mihi,quoniã inter multos erant mecum.Et exaudiet me deus,& humiliabit eos qui eſt ante ſecula.) Clamorẽ fidelem mox dominus exaudit,& hanc ipſam exauditi clamoris ſui gratulationem ueſpere & mane & meridie narrabit, diem omnem in his diei partibus per quas dies continetur oſtendẽs. Talis autem temporum ordo nõ niſi ex prophetica ſcientia diſtributus eſt,ut ueſpere, & mane, & meridie nunciet, & quia ſecundum legem & obſeruantiã legis à ueſpere dies cœpta,eadem ipſa uſq; ad meridiem deputatur, cum inchoationẽ diei non mane lux reddita,ſed ueſpere nox facta perficiat.Narrat ergo & renunciat ea quæ in pſalmo continentur,quòd uocem eius audiat, & in pace animã ſuam liberet. Pacificauit enim omnia in cœlo & in terra,ut liberet ab appropiantibus ſibi. Superior enim querela de proximis cum etiã unanimus & dux & notus hæc ageret,cum apoſtolis cæteris & ipſe electus in apoſtolũ.Deus ergo qui eſt ante ſecula, id eſt,per quẽ omnia ſunt,quia ante omnia ſit,exaudiet eum,& humiliabit eos,cum indigni gloria æternæ reſurrectionis effecti ſint.Nam interiecta diapſalma omnem his ob impœnitentem impietatis profeſſionem ſpem recidit dicens: Non enim eſt illis commutatio, & non timuerunt deum.) Omnes ſecũdum Apoſtolum reſurgent,ſed nõ omnes commutabuntur,quia nõ timuerunt deum. Fas enim fuerat ignoraſſe in homine deum,ſi reſurgentem tamen deum ex mortuis credidiſſent,patente his etiam poſt paſſionis piaculum pœnitentia & indulgentia. Non enim ſolum non timuerunt deum,ſed cum ad retribuendum his manum extendiſſet, id eſt,auxilium obtuliſſet,contaminauerunt teſtamentum eius,cum eum qui teſtamento legis ad ſalutẽ prænunciatus eſt,repulerunt.Sequitur enim: Extendit manum ſuam in retribuendo,contaminauerunt teſtamentum eius,diuiſi ſunt ab ira uultus eius.) Et idcirco demutatio his non relicta eſt,quia pro peccato ſemel mortuus eſt,& reſurgens eos tantũ demutatione donauit, qui ſecum per fidẽ & cauſa mortui ſunt & reſurgent.Hos autẽ ab ira uultus ſui euerſa ciuitate diuiſit, partemq; eorũ cũ infidelibus ponens,eos uel diſperſit in omnia,uel diuiſit à ſanctis,dehinc de generali querela ad ſignificationẽ eius qui ei & dux & unanimis & notus fuerat,ſermo ſe retulit: Et appropiauit cor eius. Mollierunt ſermones eius ſuper oleũ, & ipſi ſunt iacula.) Ammixtus Apoſtolis & curã pauperum agens,maximum ſcilicet miniſterij opus curans appropiauit cor ſuum.Adappropiãtibus enim liberati animam ſuã gratulatus eſt,non utiq; miniſterio fidei appropians,ſed iræ dei & contaminationi teſtamenti eius.Cæterũ ipſe blãdiloquus emollito ſuper oleũ ſermone curam agere ſe pauperum fallens,etiam tum cum precioſi unguenti effuſa alabaſtro conqueſtus eſt,tanq; id magis uenire in ſumptum inopum debuiſſet. Sed ille occaſionẽ furti de pecuniæ collatiõe quærebat.Et iſtiuſmodi fortè blãdiloquij oleum pſalmo alio euitat propheta cũ dicit:Oleũ peccatoris nõ impinguet caput meũ,quia ſub ſpecie boni operis maliciæ arma cõmoueat.Sunt autẽ etiam in uerbis iacula,ſicut dentes,ſcutum,& ſagittæ ſunt,& lingua machæra acuta eſt. Hæc igitur ſermonũ iacula deteſtatur quæ magis ſub blãdimento & adulatione nocitura ſunt.Sed inter iſta inimici iacula imperterritus manet, nobiſq; portũ ſecuritatis tutum fidumq; demõſtrat.Sequitur enim: Iacta in dominũ cogitationem tuam,& ipſe te enutriet,non dabit in æternũ fluctuationẽ iuſto.) Ademit nobis etiam in euãgelijs dominus ſolicitudinis poteſtatẽ,dicens: Nolite ſoliciti eſſe de craſtino,ſufficit diei malicia ſua.Quærite primũ regnum dei & iuſticiam eius, & omnia præſtabũtur uobis.Omnẽ ſcilicet curã in promerẽdo dei regno & iuſticia collocandam.Iactanda ergo ſuper eum cura eſt.Ipſe enim enutriet ſecundũ illud: Super aquam refectionis enutriuit me. Enutriens autẽ non relinquit in fluctibus

Oleum peccatoris,impietas ſub prætextu pietatis.

iſtius ſeculi,ſicuti enutritus Iacob omnẽ tempeſtatẽ & odiorũ & duræ ſeruitutis tua ſit,dicẽs: Deus qui nutriuit me à iuuentute mea.) Ipſe enim uitæ autor eſt. ipſe cibi largitor,nõ terreni tantũ,ſed etiam ſpiritalis.Sed illo ſuper aquã refectio nis educato,& à procellæ fluctibus liberato,digna impios pœna cõſequitur,cum dicit: Tu uero deus deduces eos in puteũ interitus, uiri ſanguinum & doloſita tis nõ exdimidabunt dies ſuos, ego autem ſperabo in te domine.) Eſt quidem puteus aquæ uiuæ,ſed eſt puteus interitus ſecundum illud:Nõ me demergat tem peſtas aquæ, neque abſorbeat me profundum, neque contineat ſuper me puteus os ſuum. Non relicto igitur in fluctuatione iuſto, illi in puteum interitus dedu-centur, cuius os clauſum reſurgente ex inferis unigenito deo eſſe non potuit. Cæterum poſt paſſionem domini ſtatim eos belli uictoria cum excidio ciuitatis abſumpſit, omni promiſcua ætate ad ſatisfactionem uincentiũ interempta, non dimidiatis uitæ diebus iuuentute proſtrata. Dies autem pleni ſanctis & fideli-bus reſeruãtur,ſecundum illud:Et dies pleni inuenientur his, quorũ ſpes ſemper in domino eſt,qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum .Amen.

In finem pro populo,quia à ſanctis lõge factus eſt Dauid, in tituli inſcriptione cum tenuerunt cum Allophyli in Geth.

PSALMVS LV.

Nulla pſalmi ſuperſcriptio comprehendit, quæ præter rerum geſta-rum notionem alterius intelligẽtiæ intimant ſenſum, cum pro popu-lo qui à ſanctis longe eſt Pſalmus eſt,cũ tituli inſcriptio præfertur, cũ poſtremo exordiũ ipſum in fine præſcribitur.Si enim eã ſolam quere lam pręſens ſermo cõtineret, quod cũ fugeret ab Allophylis in Geth Dauid teneretur, totum ſe circa id tantum hic iniquitatis increpitæ motus exere-ret. At uero cũ hæc ante rei geſtæ ſignificationẽ ad imbuendum legentiũ ſenſum dirigendumq́ prælata ſint,ſine dubio intelligimus per rerũ geſtarum,quæ in Da-uid gerebantur,effectus imprimi nobis ſecundum ſpiritum prophetiæ earum re-rum quæ ſub his præſcriptiõibus ſignificata ſunt,notionẽ, ut quod Dauid paſſus eſt,præfiguratio fuerit paſſionum domini noſtri Ieſu Chriſti,ut quod tituli inſcri-ptio eſt,eius qui moriendo uicerit ſignificata uideatur æternitatis, quia tituli in-ſcriptio (quam ſtelographia ſermo Græcitatis enunciat)his maxime qui probabi lem uitam degentes etiam pro ſalute patriæ mori bello non timuerũt,ad æternita tis gloriam deferatur.Populo autẽ qui longe ſit factus à ſanctis Iſraël indignus fa ctus ſanctificatione gentium longeq́ ab ea diſcedẽs eſſe noſcendus eſt. Quod au tem in finem eſt,propriũ ei eſſe qui finis legis eſt intelligatur, quod id ipſum pſal mi fine noſcetur,cum huius ipſius intelligentiæ noſtræ abſolutionẽ his maxime quo pſalmi finis cõcluditur,ſermo declaret.Per hęc certe quę ſuperſcriptioni præ ter rerũ genera cõnexa ſunt,pſalmũ etiã ex perſona domini tractabimus,nõ tamẽ à prophetæ ipſius diſſidẽtes querelis,neq; eũ his quæ pertulit non etiã gemuiſſe exiſtimandũ eſt,quia idcirco his ipſis quæ ſpiritalem ſenſum intimãt, rerũ geſta cõnexa ſunt,ut per actionẽ prophetæ ſenſus ac ſermo noteſceret prophetiæ, cum propheta nõ tam ſpiritu quàm paſſionibus prophetarit.Erit ergo ſermo inter Da uid ipſum & hominẽ Ieſum Chriſtũ temperatus,ut quia infirmitates omniũ por tauit & peccatorum noſtrorum frequẽter & uoce ſit uſus & lachrymis extra con tumeliam dei ſit & affectus & ſermo qui hominis eſt.

ENARRATIO PSALMI. LV.

Miſerere mei domine,quoniã cõculcauit me homo tota die, pugnans tri bulauit me, conculcauerũt me inimici mei tota die.) Diem frequenter ſignificari pro ætate cognoſcimus,ut ubi dies tota eſt, illic omne uitæ tẽpus oſtẽſum ſit.Neq; enĩ uel dñs unius tantũ diei inſectatiõe uexatus *Dies pro ætate.*

eſt.Sed qui miſericordiā dei poſtulat,ſeſeq́ꝫ conculcatū eſſe cōqueritur, habet ſe⁄
curitatis & uirtutis ſuę arma,quibus nō ſolū terrena odia,ſed & ſpiritualiū nequi
tiarū bella ſuſtētat,Aduerſum quas potius quàm aduerſum carnē & ſanguinē pu
gnā nobis apoſtolus docet eſſe. Miniſterijs enim impiorū utunẽ ad uexatiōes tri
bulationesq́ꝫ ſanctorū,cum eorū corda penetrātes in omnē eos impetū turbulētæ
mentis inſtigāt.Hāc igitur ſupereminentē in hoc ſeculo & efferentē ſe altitudinē
propheta nō pertimeſcēs ait:Ab altitudine dierū nō timebo,quia multi qui debel
lant me timebūt.Scit æterni iudicij diem , nouit etiā ęternum ignē pœnis æternis
præparatū,atq́ꝫ ideo magis illi qui eū debellare tentāt timebūt,quia hoc ſancto nō
timente,in eos magis iudicij terror incūbit.Pro fiducia uero ſecuritatis ſuę ſubie⁄
cit: Ego uero in te ſperabo.In domino laudabo ſermones meos tota die.) Spes
omnis in deo collocat,ſermonesq́ꝫ ſuos toto tēpore uitæ ſuę laudat.Neq́ꝫ obſcurū
eſt quid in loquēte ſe laudet. Vox enim hęc ſancto eſt digna quæ ſequitur : In deo
ſperabo,nō timebo quid faciat mihi homo. Nō hūc frāgit ſeculi terror,neq́ꝫ cōſpi
rantium aduerſus ſe odia perturbāt.Spes enim quæ in deo eſt terrores humanorū
nō pertimeſcit odiorū.Carnem autē pro ſignificatiōe hominū per quā in corpore
continentur frequēter accipimus,uel cū de ipſis dicit:Nō habitabit ſpiritus meus
in hominibus iſtis,quoniam caro ſunt. Vel illud: Videbit omnis caro ſalutare dei.
Vel illud Apoſtoli:Nonne eſtis carnales,& ſecundū hominē ambulatis ? Manet
itaq́ꝫ imperterritus ſub miſericordia dei,atq́ꝫ ideo in eo ſperās omnis carnis impe
tus inſectatiōesq́ꝫ nō metuit.Sed digna planè etiā hæc unigenito deo uox eſt, cui
exinanienti ſe ex dei forma uirtutē dei atq́ꝫ naturā ſeruilis forma nō abſtulit. factus
enim caro deus,etiā in aſſumptione carnis deus eſſe permāſit , utens uirtutis ſuæ
ſub cōſortio noſtri corporis poteſtate.Nō enim carne eſt degrauatus,ne ſuper un
das ambularet,neq́ꝫ nō ut uſq́ꝫ ad fimbrias ueſtis uirtus diuinæ poteſtatis exiret,
neq́ꝫ ut nō peccata dimitteret,ut ſputo ſuo naturā uidendi cæcis ab utero oculis
accēderet,& aure ꝑducta de uulnere abſciſſę auris uulnus obduceret , neq́ꝫ ut nō
ſolida parietū corpore interlabēte penetraret. Nō ergo metuit à carne , uel in deo
ſperās ꝓpheta,uel ſub aſſumptiōe carnis deus opa diuina conſummās. In his etiā
quæ conſequunẽ , rei in eo quoq́ꝫ geſtæ ſignificatio cōtinetur.Ait enim: Tota
die uerba mea execrabātur:aduerſus me omnia cōſilia eorū in malū. Habitabūt :
ipſi calcaneū meum obſeruabūt.)Nuſq́ꝫ enim niſi occultis conſilijs aduerſum eū
teſtimonia falſa,& captioſæ interrogationes ſunt cōparatę , in cōmune habitātes
& conſilia maliciæ occulētes.Sed & increpationē uerborū eius,quibus impietatē
eorū exprobrare nō deſtitit,non tulerūt:egreſſus quoq́ꝫ omnes ipſius in calcaneo
contuētes,dū in eius ſupplantationē frandulēta cōſpiratione conſentiūt,ob quod
eos digna hæc iudicij ſentētia cōprehendit.Sequiẽ enim: Sicut expectauerunt
animā meam,pro nihilo ſaluos facies illos:in ira populos deduces.) Nouus hic
prophetæ ſermo eſt,ut eos qui expectant animam ſuā ad nihilū deus ſaluet.Et cū
aliud ſit in nihilū,aliud ſaluari,nūc ſalus quę in eos fiet in nihilū ſit.Eſt ergo quod
ſalueẽ in nihilū, eſt planè,quicquid reſurrectione cōceſſa demutatione nō dignū
eſt.Nā cum omnis caro redēpta in Chriſto ſit ut reſurgat , & omnē aſſiſtere ante
tribunal eius neceſſe ſit,nō tamē omnibus gloria & honor eſt ꝓmiſcuus reſurgen
di.Quibus ergo tantū reſurrectio non etiā demutatio eſt tributa, hi ſaluanẽ in ni⁄
hilū.in ira enim deducētur hi populi, quibus ad pœnę ſenſum ſalus reſurrectiōis
eſt cōſtituta,à qua ira eripiendos nos Apoſtolus pollicetur,dicēs: Quoniā ſi cum
adhuc peccatores eſſemus , Chriſtus pro nobis mortuus eſt , multomagis iuſti in
ſāguine eius ſaluabimur per eū ab ira.Pro peccatoribus igiẽ ad ſalutē reſurrectio
nis eſt mortuus,ſed ſanctificatos in ſāguine ſuo ſaluauit ab ira. Deniq́ꝫ pro nihilo
populis ſaluatis,& in ira deductis,ſpē uitæ ſuę ſanctus hic nūciat,dicens: Deus
uitam

uitam meã nũciaui tibi, poſuiſti lachrymas meas in cõſpectu tuo, ſicut in promiſſione tua.) Dignus promiſſione dei eſt ob cõſtantiã prędicandi, & ob meritum nõ tacendi, lachrymæ enim ſuę, quas uel per ſe propheta, uel pro nobis dominus profudit, in dei ſunt cõſpectu legatione earũ ad obtinẽda quæ deus promiſit uſurus, ſed ſe gratiã æternę promiſſionis initurо, inimici eius cõuertentur retrorſum, ut quod ira deducerẽtur oſtẽderet. Id enim ſequitur: Cõuertantur inimici mei retrorſum in quacũq; die inuocauero te.) Illo deũ inuocante, illi eo unde proceſſerint cõuertentur, deducente eos dei ira & reſumpto ad pœnas corpore puniẽdos. Sed illis ad æternitatẽ pœnæ in infernũ poſt reſurrectionẽ reuerſis, hic officio gratulatiõis ſuæ fungitur, dũ ait: Ecce cognoui quia dominus meus es tu, & in deo laudabo uerbũ.) Hoc ergo uerbũ ſuum in deo laudat, quod deum ſuum eſſe cognouit. Neq; id tantũ laudat, ſed etiã illud quod ſperauit in eo, nõ metuẽs quid homo ſibi faciat. Hęc planè digna ſanctis omnibus uox eſt, conſtantẽ inter inſectationes humanas fidẽ tenere, & metu terrenæ turbulẽtiæ nõ moueri, ſpeq; certiſſima quod aliquid aduerſum animę æternitatẽ homo effecturus ſit nõ timere, cum poſt interceſſionẽ mortis iſtius in immortalẽ gloriã & corruptio & infirmitas noſtra mutetur. Atq; ob id ſermões ſuos quibus ſe ſperantẽ in domino humanã uim proteſtatur nõ metuere collaudat, dicẽs: In domino laudabo ſermonẽ, in domino ſperabo, nõ timebo qd faciat mihi homo.) Ob hoc ergo ſermonẽ ſuũ laudat in domino, quia ſperãs in eo hominẽ nõ timebit. Sed ut doceret, idcirco ſe nihil ab homine ptimeſcere, quia ſi quid poteſtatis ſuę exeruiſſet in corpore, id rurſum reſurrectiõis gloria ſine corporũ labe reciperet, ſubiecit: In me ſũt deus uota tua, quæ reddã laudatiões tibi, qm̃ eruiſti animã meam de morte, & pedes meos de lapſu, ut placeã corã deo in lumine uiuentiũ.) Nõ extra ſe ſunt iſta quæ ſperat, nec laudatiõis uota quæ reddẽda ſunt extrinſecus capeſſenda. Ipſe em̃ ſibi reſurrectionis eſt dñs, ipſe huic è mortuo & intra ſepulchrũ relicto corpori diuinę naturę ſuę tribuit conſortiũ. Neq; enim reſurrecturis omnibus ab exteriore materia corpus acquirit, neq; peregrinæ originis externarumq; cauſarũ natura recipitur, ſed id ipſum in profectũ æternæ claritatis emergit, fit. q; in eo demutatiõe potius q̃ creatione quod nouũ ſit. Sũt ergo in ſe uota quæ reddet, tum cũ infirmitas corporum detrahitur, id eſt, lapſus & lachrymę, tum cũ corruptionẽ incorruptio deuorauit, tũ cum mortẽ poteſtas immortalis abſorbet, tum cũ fit deus omnia in omnibus, tum cum lumẽ uiuentiũ ſit in eodem uiuentiũ lumine deo ipſe placiturus. Nã ſi ſibi in creatione mũdi ſecundũ ſapiẽtiæ profeſſionẽ ſuper filios hominũ adgaudebat pater, lõge magis in recõciliatione mundi intelligendus eſt patri eſſe placiturus. Eſt enim lux uera mundi illuminans hominẽ uenientem in hũc mundum dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

In finem ne diſperdas in tituli inſcriptionem, cũ fugeret Dauid à facie Saul in ſpeluncam. PSAL. LVI.

Atq; hic titulus non habetur in libris noſtris.

De ſuperioris pſalmi ſuperſcriptione id tantũ demutatũ in cõſequenti eſt, quod ubi pro populo longe à ſanctis facto ęnigmatũ eſt, nunc ne corrumpas uel diſperdas pręſcribit, quod uno uerbo τὸ μὴ διαφθείρῃς utrũq; Græcus ſermo cõplexus eſt. Cõſequens enim erat, quia corruptio eos qui longe à ſanctis diſcederent manſura eſſet, ne huic ſanctus ſubderetur oraret. Nam & in pſalmo alio gratulationem auerſæ huius à ſe corruptionis oſtendit, dicens: Nec dabis ſanctũ tuum uidere corruptionem. Neq; ambiguum eſt, pſalmũ hunc ſecundum apoſtolorũ profeſſionẽ ex perſona eſſe domini intelligendum. Itaq; Dauid ad humanæ carnis gloriam reſurrectionis dominicæ tempus expectãs, nunc & nõ corrũpi ſe rogat, & auerſam à ſe corruptionẽ

in eo in quo primitiæ reſurrectiõis ſunt prophetiæ præſciẽtia gratulatur. Ideo aũt
in finẽ tituli inſcriptio eſt, quia & glorioſa ad æternitatis honorẽ uita ſuſcepta, &
mors plurimis ſalutaris uirorũ fortium inſcribatᷣ ſepulturis. Et hæc omnia ad eum
referri oportebat, qui uel finis eſt legis, uel quẽ pſalmi ipſius finis oſtendat. Id autẽ
quod in ſpelũca clauſus hæc loquitur, tempus eſt prophetiæ, quo pſalmũ intelligi
tur ſcripſiſſe, ipſa illa ſpelũcæ habitatione manſuro in corpore domini humilitatẽ
prophetãs. Cæterũ uideri nõ poteſt, ut qui ob metũ erat intra ſpeluncã recondi-
tus, pſalterio & cithara, ut teſtatur in pſalmo, totius artis muſicæ perſtreperet ap-
paratu. Cœpit autẽ ita: Miſerere mei deus, miſerere mei, quoniã in te confidit
anima mea.) Miſericordiã rogat, quia cõfidit in deo, docens ab his miſericordiam
dei ſperandã eſſe q crederẽt. Et miſericordię dei quod momentũ quiue ſit effectus
oſtendit, dicens: Et in umbra alarũ tuarum ſperabo donec tranſeat iniquitas. Aui-
bus naturę eſt infirmitatẽ pullorũ alis inũbrare, eosq́; à pręteruolantiũ ui atq; im
probitate defendere. Quod & in gallinis maxime noſcimus, cũ collectos intra pen
nas fœtus ſuos aut operiãt aut tueanẽ. Quarũ cõſuetudinẽ ad exemplũ ſolicitu
dinis ſuæ dominus cõmemorat, dicẽs ad Hieruſalẽ interfectricẽ prophetarũ: Quo
tiens uolui colligere filios tuos, ſicut gallina, quę cõgregat pullos ſuos ſub alis ſu-
is, & noluiſti? Sperat ergo in umbra alarũ dei ſanctus, donec iniqtas trãſeat, id eſt,
dũ aut ſeculi ſcãdala, aut iniquitates impiorũ, terrenæ humilitatis infirmitatẽ, dũ
hãc ipſam, quaſi ſpeluncã habitaculi & corporis ſui Dauid, qua nũc eſt clauſus e-
uadit, & ſperãs ſub umbra alarũ dei, officio ſpei ſuę ſemper intẽtus eſt dicẽs: Cla
mabo ad deũ altiſſimũ, deũ qui benefecit mihi.) Clamat fide potius quàm uoce
qui fugiẽs & latẽs clamat. Porrò aũt nõ eſt in ſermone ſperãtis gratulatio adem-
ptorũ, ſed propheticę ſciẽtiæ ac fidei eſt, gerendis nõ aliter gaudere quàm geſtis,
& idcirco ad eũ qui ſub indemutabili cõſtitutione bonitatis iã ſibi benefecerit, cla
mat. Et quatenus benefecerit dominus cõſequentibus docet, dicẽs: Miſit è cœ
lo & liberauit me, dedit in opprobriũ cõculcantes me, miſit deus miſericordã ſuã
& ueritatẽ ſuã. Eripuit animã meam de medio catulorũ leonũ, dormiui cõturba-
Hic ponit in neutro. tus.) Dignũ fuit etiã ſi nulla demutatio perſonæ eſſet ac ſenſus, diapſalma inter-
uenire, quia ad intelligentiã dictorũ ſenſus eſſet credentiũ erigendus. Benefecit
deus ſancto ſuo mittẽdo de cœlo, ut liberato eo, in opprobriũ hi qui eum cõculca
bant darenẽ. Et miſit miſericordiã ac ueritatẽ ad eripiendã de catulorũ medio ani-
mam ipſius, tũ cum cõturbatus dormiſſet. Sicut mors ſignificatur in ſomno, uel
cũ dormiturus Dauid cum patribus ſuis eſt, uel cũ dormiens Lazarus excitandus
eſt, uel cũ Cẽturionis illius nõ eſt mortua puella, ſed dormit, uel cũ eos qui dormie
runt nõ præueniemus in reſurrectione, ſic cõturbatio dormientis ſignificatio eſt
paſſionis, cũ dicitᷣ: Nũc anima mea turbata eſt ualde, quã tamẽ eripi de manu ca-
nis ita antea deprecatus eſt: Libera me de ore leonis, & de manu canis unicã meã.
& nõ alij canũ uel leonũ catuli intelligi poſſunt quàm q ſunt & natio uiperarũ, de
quorum medio anima eripitur, per miſſam è cœlo miſericordiam & ueritatem,
ſecundũ illud: Miſericordia & ueritas ſe obuiauerũt. Et ſi miſericordia & ueritas
dominus Ieſus Chriſtus eſt, non ambigitur quin illi in opprobrium dedentur, qui
cõculcantes dominum, in paſſione iſta non credunt, quibus utiq; opprobrium eſt
unigeniti dei aduentum & peccatorum indulgentiam perdidiſſe. Et quia huic
ſanctorum ſpei, uel perſequentium odia uel negantium aduerſatura ſemper eſ-
ſent, commemoratis humanæ ſalutis ſacramentis, ſubiecit: Filij hominum,
dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum machæra acuta.) Vitia mo-
tusque animarum ſub corporalibus officijs diuinus ſermo ſignificat, ut in Deu-
teronomio cantico incraſſauit & calcitrauit dilectus, impietatis luxu ſub ſignifi-
catione conſuetudinis corporalis increpito, uel illud: Qui deuorant plebem ut
cibum

cibum panis,uel etiam dentes peccatorum contriuiſti.Nec non & apoſtoli:Quod ſi mordetis inuicem , uidete non conſumamini ab inuicem , ut quod ſingulis quibusq; membris officij actionisq; mandatũ eſt , id ad efficientiam mentium animorumq; referatur,ut nunc uel perſequentiũ,uel obtrectantium cõmemoraturus effectus ait:Filij hominũ,dentes eorum ſcutum & ſagittæ, & lingua eorum machæra acuta,cũ & cõſumerent ſęuitia poteſtatis,&obtrectationũ iaculis uulnerarẽt. Sed inter hæc quæ ſitit & expectat propheta nõ tacuit:deprecatus enim ne corrumperetur,abſorbẽdæ incorruptionis iſtius tẽpus exoptat,dicens: Exaltare ſuper cœlos deus,& ſuper omnẽ terrã gloria tua.) Quę in altum de humilibus efferuntur, ea exaltari uidentur,quia per profectũ quendam in id quod ſublimus eſt euadunt. Quod aũt ſuper cœlos exaltandũ eſt, neceſſe eſt ut prius deſcenderit ad inferiora de cœlis,per quod rurſum exaltandũ ſit ſuper cœlos. Quod ipſum Apoſtolus abſolutiſſime ita dicit: Qui cum aſcendiſſet in altitudinẽ, captiuã egit captiuitatem, deditdona hominibus.Aſcendit aũt quid eſt,niſi quia &deſcendit in inferiora terræ?Qui deſcendit ipſe eſt, qui aſcendit ſuper omnes cœlos,ut adimpleret omnia: hinc exaltandi ſuper cœlos cauſam ſignificans extitiſſe, quòd deſcendendi uſq; in inferiora terræ humilitas eſſet aſſumpta ex uoto.Ergo propheta prænunciat exaltari ſuper cœlos deum,& quia exaltatus ſuper cœlos impleturus eſſet in terris omnia ſanctiſpiritus ſui gloria,ſubiecit: Et ſuper omnẽ terrã gloria tua.) Cum effuſum ſuper omnẽ carnem ſpiritus donum gloriã exaltati ſuper cœlos domini proteſtaretur.Omnis aũt hic profectus non naturę diuinæ,ſed infirmitati hominis optatur,quia ſe per aſſumptionẽ carnis in cœleſtibus collocandum propheta nõ neſcit, quippe cũ corporales & cõparticipes effecti ſimus in Chriſto.Et idcirco hæc in carnis ſuæ infirmitatẽ, quæ in paſſionibus domini uexanda & ſuper cœlos eſſe exaltanda cõnexuit: Laqueos parauerũt pedibus meis,& incuruauerunt animã meam,foderunt ante faciem meam foueã,& inciderunt in eam.) Per cõpaſſionis ſidem etiam ſe ipſo in domino propheta patiente, tanq; & ipſe ſit paſſus hæc queritur.Sed in eos qui maieſtatis dominũ perſecuti ſunt,cum in foueam præparatã inciderint,mortis ipſius & ſenſus refertur & pœna. Et quia cõpatiendi & cõmoriendi fides nos glorificat Chriſto,uelut in procinctu ſpei fideiq; huius prophetã conſiſtit,dicens: Paratum cor meũ deus,paratũ cor meum,cantabo & pſalmũ dicam tibi.Exurge gloria mea,exurge pſalteriũ in cithara,exurgã diluculo.Et confitebor tibi in populis domine, pſalmum dicam tibi in gentibus.) Interiecto diapſalmate hunc ad deũ retulit propheta ſermonẽ,pſalmi interim fide hæc eadem in quæ cor eius paratum eſt cõcinendo,& animi ſui corporis gaudia ſub ſignificatione pſalterij & citharæ adhortatus ſeſe ipſum in eo quod cantet pſalmũq; dicat oſtendit.Ait enim:Exurge gloria mea,exurge pſalteriũ & cithara,exurgam diluculo. Seipſum ſcilicet oſtendit in pſalterio citharaq; declarans,cum ad exurgendũ cithara pſalterioq; cõmonitis ipſe potius qui in his ſignificetur exurgat . Exurgens aũt diluculo cum gloria ſua ſpei euangelicæ gloriã cantat,cõgruente diluculi & orationis tempore & ſalutis.Nam id ſequitur: Et confitebor tibi in populis domine,pſalmũ dicam tibi in gẽtibus.) Laudaturus in populis & in gentibus deum,neceſſe eſt,ut in eo ſalutem gentiũ laudet,quia iam non in uno Iſraël funiculus hæreditatis artatus ſit, neq; Iacob portio , ſed terræ plenitudo iam dei ſit, neq; ſimus iam imago terreni, ſed imago cœleſtis . Quid autem confitendum in populis, pſallendumq; inter gentes eſſet oſtendit: Quia magnificata eſt uſq; ad cœlos miſericordia tua, & ueritas tua uſque ad nubes.) Hæc eſt ergo in populis gentibusq; confeſſio, quia magnificata uſque ad cœlos ſit miſericordia, & ueritas uſq; ad nubes. Nam cum domino obuiam ſancti rapientur in nubibus, ipſo illa nube in reſurrectionis corporeæ gloriam elatò, & creatura omnis ſecundum Apoſtolum à corruptione

Diapſalma

ſit liberãda, pacificandaq; omnia per eũ quæ & in cœlo ſunt & in terra, merito & uſq; ad nubes ueritas noſtra in eo reſurrectionis effertur, & magnificatur uſq; ad cœlos miſericordia eius, cõgemiſcentis creaturæ corruptione depulſa. Sed horum quidem uſq; ad nubes & uſq; ad cœlos ſignificatur elatio, uerum illi proprium eſt cœlos tranſgredi, & omnẽ ſenſum exiſtimarę ſublimitatis euadere. Repetita itaq; ſpei ſuæ precatione propheta ſic clauſit: Exaltare ſuper cœlos deus, & ſuper omnem terrã gloria tua.) Nullus exaltãdo deo modus eſt, nam ſuper cœlos eius elatio eſt. Dominus em̃ creaturarũ eſt ultra creaturas intelligendus, & cũ nobis nõ aliud ſit in cognitone ꝙ cœlum, ultra omnem ſenſum eſt, qui ſuper cœlos exaltatus ſenſum notionis excludit. Miſericordiã quidẽ eius uſq; in nos redundauit, ſed magnificata uſq; ad cœlos in cœleſtibus mox futuris. Et cũ uſq; ad nubes ueritas eius elata ſit, nobis obuiam in nube rapiendis ſcilicet, cœlos omnes tamen conſeſſurus à dei dextris ipſe tranſcendit, gloria quoq; eius in terris, id eſt, nobiſcum manſura, cum dicit: Ecce ego uobiſcũ ſum omnibus diebus uitæ uſq; in conſummationẽ ſeculi, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorũ. Amen.

In finem, ne diſperdas Dauid, in tituli inſcriptione. Pſalmus LVII.

DE ſuperioris pſalmi ſuperſcriptione ſola deeſt ſignificatio aliqua geſtorum. Nam & in finẽ, & ne diſperdas, & tituli inſcriptio eſt. Neq; enim pſalmus quicq̃ per rerum geſta cõtinet prophetiæ, ſicut in cæteris ſanctus Dauid & dictis prophetat & geſtis, ſed increpatio in impios eſt, & denunciatio iudicij dei in peccatores, & retributio lætitię in ſanctos, & fructus omnis iuſtitiæ cõtinetur. Hic ergo finis in pſalmo eſt, hæc depellenda corruptionis fiducia, hæc ei qui nos per mortẽ redemit, tituli inſcriptio eſt. Et quidem taliter pſalmus ipſe ſe profert: Si uere utiq; iuſticiã loquimini, directa iudicate filij hominũ. Etenim in corde iniquitates operamini in terra, iniquitatem cõplectuntur manus ueſtræ.) Iuſticiæ ſermo cõmunis eſt, ſed quia iudicij ſtudium & conſuetudo paucorũ eſt, & planè tum uere quis loqui iuſticiã exiſtimãdus eſt, cum iudiciũ retineat ueritatis, deo ob id non eloquia humana, ſed cordis opera, id eſt, cogitationũ molitiones iudicante. Solet aũt iniquitas ſub publicæ conſcientiæ pudore nõ peragi, & ideo licet cõplexæ manus nõ ſint iniquitatẽ, tamen iniquitatẽ deo cor operatur in terra. Hinc adulteriũ ſolo conceptum corde iam crimen eſt: hinc ſecundũ Pauli euangelium ſecreta hominũ deus iudicat, uoluntates hominũ deo in ipſis humanę natiuitatis exordijs contuente. Nam cum naturæ potentis uirtus nõ tam uiſcerum fibras q̃ appetitus mentis introëat, neceſſe eſt ut nõ per motus ſenſuũ perſpiciendi ſumat exordium, ſed per naturę ſcientiã etiam futurus motus ſenſuũ præſciens apprehendat. Et idcirco de his qui cõplexas manibus iniquitates corde perficiũt, cõtinuo ſubiecit: Alienati ſunt peccatores ab utero, errauerũt à uentre, locuti ſunt falſa). Sic Eſau alienatus ab utero eſt, cũ maior minori ſeruiturus, etiã anteq̃ exiſteret nunciatur, deo futuræ nõ neſcio uoluntatis, cum & ſermonis falſitas, & uitæ error à uentre eſt, ipſo potius hoc ſciente, ꝙ aliquo ad neceſſitatẽ genito naturamq; peccati, ac ne uitium referri poſſet ad originẽ prædaratę in his ad obediendum uoluntatis crimen exprobrat, dicens: Furor illis ſecundũ ſimilitudinẽ ſerpẽtis, ſicut aſpidis ſurdæ & obturantis aures ſuas, quæ nõ exaudiet uocẽ incantantiũ medicamẽtis medicatis à ſapiẽte.) Nõ excuſat quidẽ neceſſitas naturalis in crimine. Nam ſerpens innocẽs eſſe potuiſſet, cui aures per ſe ut ſurdæ ſint obſtruuntur, uocemq; incantãtis non audit, cum medicata medicamina à ſapiente nõ percipit. Neq; hæc †Marſorum cantus & conſopita uiperarũ ſibila memorat, quia hęc eadem maiore cum energia per fidem nominis dei uirtutemq; torpeſcunt, ſed illam contumacem atq; inſolentem antiqui ſerpentis inobedientiam docet aduerſum ſanctorum cantus & medicata à ſapiente medicamina obſurdeſcentis, cum ei cotidie ne fallat, ne

†Marſi populus efficax domandis uenenis, unde pro Morſorum repoſuimmus Marſorum

ſubrepat,

ſubrepat,ne mordeat etiam ſub diuini nominis denunciatione mandetur, & tamē obſtructo deſæuit auditu, ex quo non obedientes Euangelio nati uiperarū ſunt. Sed quia poteſtas eius ſuorumq; conteritur, & omnia in his ſæuitiæ arma franguntur,hæc ſubdita ſunt: Deus contriuit dentes eorū in ore ipſorum, molas leonum confregit dominus. Spernentur uelut aqua decurrens, intendent arcum ſuum donec infirmentur. Sicut cera liquefacta auferentur,ſupercecidit ignis,& non uiderunt ſolem.) De peccatorum dentibus & molis leonum frequenter nobis fuit ſermo, quia in his deſæuientis malignitatis ſignificatur inſtinctus. His ergo confractis contritiſq; uelut decurrens aqua ſpernentur. Omnis enim ſuperfluentium aquarum curſus eſt ocioſus,cum unuſquiſq; ex his id tantū quod ſibi utile putet eſſet deriuet,cæteris meatu tranſcurrente perituris,cum ad ſolam ſui abolitionem uſque ad maria deferantur, atq; huius quidem in his naturæ atque contemptus in pſalmo alio meminit, cum dicitur: Effuſus ſum tanquàm aqua,& diſperſa ſunt oſſa mea.Factum eſt cor meum tanquàm cera liqueſcens in medio uentris mei. Et multa quidem quæ ex ſolidis in liquida ſoluuntur demutant habitum ſine abolitione naturæ,ut† ex agentibus fluant, cera autem ſola ſuſcepta igni ſic liqueſcit ut pereat, eodē nunc modo creationis utriuſq; in perdendis peccatoribus poſuit exemplum: Spernentur uelut aqua decurrens,intendit arcum ſuum donec infirmentur. Sicut cera liquefacta auferentur. Primum ergo ſpernentur ſine conſiſtendi ſpe & manendi inutiliter defluentes,dehinc arcus domini erit donec infirmentur intentus, infirmati autem liquefacti ceræ modo auferentur, & in arcu ſeueritatem iudicij dei ſignificari frequenter oſtendimus, peccatorum hunc ſemper pœnis his qui punientur intentum. Et ſanè intento arcu igne iudicij eos ut liquefactam cerā auferendos ſequens ſermo declarat:Supercecidit ignis,& non uiderunt ſolem.Superiectus ergo ignis eos auferet, ne ſolem iuſtitiæ contemplentur: indigni enim ſunt qui ſint cohæredes æterni luminis. Tanquàm cera autem liquefacta auferentur,igne ſuper eos,ne ſolem uideant,deſcendēte.Et ut abolitionem eorum potius quàm pœnā ſignificaret,adiecit: Priuſquàm producat ſpinas ueſtras rhamnus,ſicut uiuētes ſic in ira abſorbet uos.) Rhamnus ſentiū genus eſt,quod plures ex ſe condenſaſq; ſpinas modo rubi affert.Floreſcit autem cum cęteris uere confotū. Ergo antequàm rhamnus peccatorū ſpinas producat,uiuentes eos ignis in irā abſorbebit.Neq; enim ſuſpenſo adhuc iudicij tempore quieſcere peccatores ſine pœna erat dignum: uiuentes itaque eos, cum pœnæ ſcilicet ſenſu abſorbebit ignis etiam antequàm reſurgent.Corporum enim reſurrectio ſignificatur in rhamno, quæ ipſa in ſe ſpinas, quibus compungenda ſunt, exhibebunt, alijs fructus æterni floris habituris. His uero tantū ad efferendos in ſe modo rhamnorum ſpinarum aculeos excitandis, peccatorum autem uim & dolorem ſignificari meminimus in ſpina, cum dicitur: In erumnam incidet dum confringitur ſpina,quouſq; ad mortem humiliatus de peccato condemnauit peccatū in carne, uelut conſigens ſpina cōfigitur,& unuſquiſq; ſecundū Apoſtolum,ſiue bona ſiue mala percipiet in carne, cum ipſam materiam ac ſenſum, in qua cōpungatur, habiturus ſit peccator.Ante reſurrectionē carnis,id eſt, anteq; ſpinas ſuas rhamnus emittat,uiuens abſorbetur ad pœnam anima eius(ſecundum diuitem in euangelio)puniența quæ uiuēs ſit.Sed inter hæc iuſti cuiuſq;(tanquā Lazari in ſinu Abrahæ requieſcentis,lætitia mōſtratur.Sequitur enim: Lętabitur iuſtus cū uiderit indictam, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. Et dicet homo ſi utiq; erit fructus iuſto, utiq; eſt deus iudicans eos in terra.) Lætitia iuſti eſt cū uiderit uindictā,quia peccatoribus puniendis deductum ſe per angelos in æternam requiem lętatur,manus ſuas non peccatorum ſanguine abluens, ſed cum peccatores in ſanguine ſint, quia rei ſanguinum ſunt,manus illæ ab omni reatu ſanguinis ablutas cōtinebit,&

ipſum

Forte ex algentibus

Rhamnus

ipſum pſalmo alio teſtatus eſt, cum dicit: Odio habui cõgregationem malignorum,& cum impijs non ſedebo,lauabo inter innocentes manus meas. Et commemoratis innocentiæ officijs,adiecit: Ne perdas cum impijs deus animam meam,& cum uiris ſanguinum uitam meam. In peccatorum ſcilicet ſanguine manus ille abluet inter innocentes. Adeo autẽ hi uiri ſanguinũ ſunt, ut omnium ab Abel uſq; ad Zachariam interſectorũ ab his ſanguis ſit repoſcendus, & ab abluente manus ſuas Pilato ſuper ſe ſuosq; eſſe iuſti ſanguinem ſint profeſſi, ſed manus ſuas lauante iuſto atq; lætante,dicet homo: an fructus erit iuſto? & utiq; eum eſſe dicit,quia deus ſit in terra eos iudicans. Dicens ergo homo,an fructus ſit iuſto,non ambigitur expectare iudicium iuſto,tamen iam in terris, quia per angelos in Abrahæ ſinum deductus ſit,iudicato,ſecundũ illud: Qui credit in me non iudicatur,ſed tranſit de morte in uitam: qui autẽ nõ credit,iam iudicatus eſt. Cum ergo ſanctus non iudicandus ſit,qui in uitã ſit tranſiturus ex morte,&infidelis iam iudicatus ad pœnam ſit, intelligitur in eos reliquum eſſe iudicium,qui pro geſtorum qualitate inter peccata fidemq; ſint iudicandi per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

In finem ne diſperdas Dauid in tituli ſcriptione,quando miſit Saul & cuſtodiuit domum eius ut interficeret eum.

PSALMVS LVIII.

SVperſcriptio pſalmi à ſuperiore non differt, ſed pſalmus eo differt, quod quædam ex his quæ in Dauid ipſum geſta ſunt præferuntur, cum Saul miſit & cuſtodiuit ad interficiendũ eum domum eius. Verum ſi ob id dirigenda ad deum eſſet oratio, ſuperiora illa,id eſt,in finem,& ne diſperdas,uel corrumpas, & in tituli inſcriptione,non neceſſe fuerat anteferri. Hæc aũt maximè quanquàm ſpiritali ſint diſtributa ratione, cum & finis legis ſit Chriſtus, & corruptioni ſubiecta non fuerit eius æternitas,& glorioſæ mortis ipſius titulus in ſalute ſit gentium,tamen etiam ipſa quæ de geſtis eius præſcripta ſunt prophetica eſſe declarant, cum paſſionis dominicæ propheta non neſcius, ſub occaſione ac tempore eorũ quæ perpetiebatur odiorũ & patiendo prophetam ſe docuerint & loquendo. Tractabimus autẽ pſalmũ,ut eorum qui ſecundum literam ſapiunt intelligentiã non grauemus,ſed & ut quod à Saul cuſtoditus ad interficiendũ eſt, non minus eius ſit temporis propheta quàm Apoſtolus, & in Hieruſalem tanq; in domo ſua cõcluſus & cuſtoditus ſit ad mortem. Eripe me de inimicis meis domine, & ab inſurgentibus in me libera me. Eripe me de operantibus iniquitatem, & de uiris ſanguinum libera me.) Vitiorum humanorum cauſas profectusq; complexus eſt, ut unde orta eſt,& quò euaderet impietas noſceremus. Et idcirco iras & ſimultates & inimicitias euangelium cõpreſſit,cum iraſci ſine cauſa fratri reatus gehennæ ſit,&oblatio muneris,niſi poſt reconciliationem non conceſſa ſit ſimultatis, & inimicos non ſolum diligendos, ſed & pro his orandum eſſe decernit,quia ex his ad uirum ſanguinum peruenitur, nam primum inimici ſunt,dehinc inſurgunt in eum cuius inimici ſunt. Inſurgentes autẽ iniquitatis operarij ſunt, poſtremo iniquitatis operarij uſq; ad uiros ſanguinum profecerunt. Viros autem ſanguinum non ſolum admiſſa cædes, ſed & cogitata conſummat. Sequitur enim: Quia ecce ceperunt animam meam, irruerunt in me fortes. Neq; iniquitas mea,neq; peccatum meum domine,ſine iniquitate cucurri & direxi.) Arctata anima eſt cum Dauid ad interficiendum domo clauſus eſt. Et quanquã exutus de Saul ſit manibus,tamen uiri ſanguinũ ſunt ſanguinem eius optantes. Sed ſecundum pſalmi præſcriptionem aduerſum unum eſſe precationem cõuenerat,regem utiq; hęc uolentem, ſed orationi prophetícę fuit ſermo moderandus, ut querela referretur ad populum, cum captant animã fortes irruentes,

quippe

quippe quos fortis armauit, qui & cor Iudæ ad miniſterium proditionis ingreſſus eſt. Hi ergo fortes captant animam, & eius animam in quo neq; iniquitas, neq; peccatum eſt, qui currens ſine iniquitate direxit. Et neſcio ſi anterior pſalmus referri in Dauid iſta patiatur, quo dicitur: Ecce iniquitatem meam ego agnoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper. Non conuenit pſalmorũ ordini tanta diuerſitas, ut ab eodem dictum eſſe utrunq; intelligendum ſit, & ſit ut quia anterior confeſſi peccati pſalmus poſterior in tempore eſt, uideatur Dauid ante peccatũ, ut peccati neſcius hæc locutus. Meminerimus eum ſub eodem peccato de humanæ neceſſitatis confeſſione dixiſſe: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea, ſecundũ illud: Quis enim gloriabitur caſtum ſe habere cor coram deo, nec ſi unius diei fuerit infans, manente in nobis etiam ſecundum Apoſtolum & origine & lege peccati? Non ergo conſcientiæ humanæ uox iſta conueniet. Sed uideamus ne fortè eius querelis hic abnegatæ de ſe iniquitatis competat ſermo, qui peccatũ non fecit, & in quo inuentus dolus non eſt, qui & dixerat: Ecce ueniet princeps mundi, & non inueniet in me quicquã, peccati ſcilicet in ſe calumniam non reperiendam, per quod de peccato peccatũ condemnaturus eſſet in carne. Ergò hic intelligendus eſt conqueri captatam animã ſuam, & irruiſſe in ſe fortes, qui & hanc querelæ ſecuritatem ut in ſe neq; iniquitatem, neq; peccatum eſſe profiteretur, & qui ſe ſine iniquitate cucurriſſe dixerat ſecundum illud: Exultauit ut gigas ad currendam uiam, à ſumno cœli egreſſio eius, & occurſus eius uſq; ad ſummum eius. Hic ergo ſolus currens direxit, qui infirmitatis noſtræ humilitate ſuſcepta egreſſus cœlos, regreſſus ad cœlos, qui reuehẽs nos ſecũ oblaturusq; deo munus precatus ſit: Exurge in occurſum meũ & uide, tu domine deus uirtutum deus Iſraël. Intende ad uiſitandas omnes gentes, ne miſerearis omnibus qui operantur iniquitatem.) Exurgere enim ſibi in occurſum deum uirtutum ad uiſitandas omnes gentes precatur. In eo nanq; quo excitatæ & collocatæ à dextris eius in cœleſtibus gentes ſunt. Et dignũ fuit reditum eius ambitione occurſus cœleſtis ornari, ne ingreſſuro cœlos dignatio paterna de cœlo† eſſet. Neq; id mirum, cum primo nominis ſui martyri Stephano, uelut in primoribus in occurſum à deo patre deſcenſum ſit. Viſitari itaq; in occurſum ſuum omnes gentes precatur ſecundum illud: Neq; enim miſit deus filium ſuum in hunc mundum, ut iudicet mundum, ſed ut ſaluus fiat mundus per eum. Deſcenſum nanq; eius in carnem, & ex Maria natiuitatem lætantes angeli & patentes cœli honorauerunt. Non impudens ergo hæc occurſus ſui oratio eſt, cui ad ſalutẽ gentiũ, ſicuti & pſalmo alio & apoſtolico teſtimonio continetur, primogenito ex mortuis uox occurrentis hæc fuerit: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Hanc itaq; occurſus ſui ſignificationem uiſitandis à ſe gentibus deprecatur, non tamen iudicij ſeueritatem. Præterita enim miſericordia, ab omnibus qui iniquitatẽ operantur auertitur, omnibus quidẽ in eo, quia caro factus eſt, gentibus uiſitatis, ſed ęque in omnibus iniqua operantibus iudicatis. Interiecto enim diapſalmate, quæ in impietatem populi eſſent manſura declarat. Mox nanq; & templi deſolatio & ciuitatis euerſio, & ipſos illos captiuitas conſecuta eſt. Quinetiã nunc ingreſſus ciuitatis eiuſdem edicto Romani regis inhibentur, & cum deſerta ſanctorum ſancta, & prophetias ſilere, & placationum hoſtias deeſſe, & dignitatem omnem deformatam miniſterij Leuitici recordantur, conuerſi nunc, & fame uerbi dei, & cibi ſalutaris affecti, ad ſolatium præſentium miſeriarum circumire ſunt ſoliti ciuitatem. Id enim ſequitur: Conuertentur ad ueſperam, & famem patientur ut canes, & circumibunt ciuitatẽ.) Famen huius temporis per prophetã alium denuncians dicit: Ecce induco famẽ ſuper terram. Non famem panis, neq; ſitim aquæ, ſed famẽ uerbi, ut audiatur uerbũ dei. Impudẽtiam eorum

Fortè† deeſſet legendum

eorum ac rabiem in nuncupatione canum arguens. Secundum illud: Libera me de ore leonis, & de manu canis unicam meã. Et hoc quidem habent interioris conſcientiæ ſuæ dolorẽ, cum ſe diſperſos, cũ captiuos, cum tributarios congemiſcũt, ſine templo, ſine ſacerdote, ſine regno. Et hoc poſteaq; in maieſtatis dominum ſaluatorem mundi manus impias intulerunt. Sed ubi de peccato crucifixi unigeniti dei arguuntur, impij eſſe non deſinunt, & dolore translatæ ad gentes diuinæ cognitionis accenſiores adhuc uerbisq́ue deſæuiunt. Sequitur enim: Ecce eloquuntur in ore ſuo, gladius in labijs corũ.) Sed hanc obtrectandi atq; inſectan impietatem, non ſolum in his, ſed etiam in gentibus, quæ audire detrectant, ita diuinus ſermo condemnat: Quoniam quis audiuit? & tu domine deridebis eos, pro nihilo habebis omnes gentes.) Nemine audiente irridentur à deo, quia ubi dicitur quis? ibi aut rarus ſignificatˉ, aut nullus. Nullus ſecundũ illud: Quis ſimilis tibi in dijs domine? Rarus autem in eo quod dicitur: Quis dabit ex Sion ſalutare Iſraël? Irridentur igitur non audientes, & in quorũ ore labijsq; ſit gladius. Quia in cœlis habitãs deus ſubſannabit aduerſus deũ & Chriſtum eius reges ac principes congregatos. Gentes etiã omnes ſpernet uiſitatas, & nõ obedientes, quia quàmuis ex his ſit portio quantalacunq; credentium, tamẽ uniuerſitas reputatur in plurimis, ſecundum illud domini dictum: Nunquid cum uenerit filius hominis inueniet fidẽ ſuper terram? Nõ quòd in aliquibus nõ reperietˉ, quibus & dicetur: Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatũ uobis regnũ à conſtitutione mũdi. Sed cum pauci ex omnibus gẽtibus ſint fideles, non per paucos efficitur ne non omnes gentes ſint infideles. Irridendarum autem gentium ea maxime cauſa eſt, quòd dum crucifixum, dum mortuum, dum ſepultũ ſtultitia prudentiæ ſecularis exprobrat, magnæ pietatis ſacramentũ non intelligentes, filium dei reſurgentem ex mortuis, & maieſtatis eſſe dominũ non credũt. Sed habẽs ille poteſtatẽ animę ponendæ, & animæ reſumẽdæ, quia hoc mandatũ accepit à patre, irriſis ſpretisq; gentibus ſubiecit: Fortitudinem meam ad te cuſtodiam, quia deus ſuſceptor meus es, deus meus, miſericordia eius præueniet me.) Deus meus oſtendit mihi inter inimicos meos fortitudinẽ ſuam, ad deũ cuſtodiet animã ſuam ſcilicet quã depoſuit reſumendo. Nemo eñ aufert eam ab eo. Et quia uirtus ſua, & refugium ſuum ſit, in cuius manibus commẽdauerit ſpiritũ ſuum, cuius miſericordia eum præueniet, ut etiam ante reſurrectionẽ dei filius intelligatur, cũ moriente eo in obſcuro ſole lux deperit, cum pendente eo in cruce tremit terra, cũ deſcendẽte eo ad inferos, ſanctos eius inferi non tenent, cum emittente eo ſpiritum, uelum templi tanq; cuſtodia illinc ſpiritali erumpente diſcinditur, cũ poſtremo Centurio proclamat: Vere dei filius erat iſte. Cuſtodita igitur ad deũ fortitudine ſua, quia lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderũt, & præueniente eum miſericordia ſua oſtendit ei inter inimicos eius, quia ſuſceptor eius eſſet, cum id etiã inimici confeſſione patuiſſet, uere enim eum dei filium eſſe Centurio proclamat, & hæc tum quidem ita cognita ſunt, ſed quia ſecundum illud: Et uidebunt in quem compunxerunt, etiam in futurum inter inimicos eius oſtendet deus, quòd eius ſit ſuſceptor, quippe cum ſecundum Apoſtolum introgreſſa gentium plenitudinè, id quod de Iſraël ſit reliquũ ſaluabitˉ, ut quod ſcriptũ eſt impleatur: Veniet ex Siõ qui liberabit & auertet impietates ab Iacob. Et hoc illis à me teſtamentũ, cum auferã impietates corũ. Ad ſignificationẽ itaq; repoſitæ huius miſericordiæ ſpeiq;, ſubiecit: Ne occideris eos, nequãdo obliuiſcãtur legis tuæ. Diſperge illos in uirtute tua, et deſtrue eos, ꝓtector meus dñe. Delicta oris eorũ ſermonẽ labiorũ ipſorũ, & cõprehendantˉ in ſupbia ſua. Et de execratiõe et mẽdacio cõuellentˉ in cõſummatiõe. Cõſummatio in ira cõſũmatiõis, & nõ erũt, & ſcient

quoniam

quoniam deus Iacob dominabitur finiũ terræ.) Inimici quidem propter nos,ſed di
lecti propter patres miſericordiæ,id quod eorum eſt reliquũ reſeruat. Diſperſi qui
dem interim circũ omnes ferè gentes, ſed conſperſione eorũ ſancta atq; radice libe
rabuntur.Deſtruentur ergo ſecundũ prophetã non occiſi,ſed diſperſi,& deſtruen/
tur in delictis oris eorum,et ſermone labiorũ,cum ex Sion ueniat liberator,de quo
clamauerunt:crucifige,crucifige,&cui dixerũt: Nos patrem habemus Abraham.
Et rurſum : Quis tibi dedit hanc poteſtatem? Et:In qua poteſtate hæc facis? In hac
igitur ſuperbia comprehendentur, cum ſaluatori ſuo hæc à ſe ingeſta eſſe non co/
gnoſcent, auerſaq; impietate de execratione ac mendacio auellentur, & hoc in/
conſummatione,quia cum intrauerit gentiũ plenitudo,tum quicquid Iſraël eſt re/
liquum ſaluabitur. In ira aũt conſummationis non erunt,quia impietates ex Sion
ueniens auertet.Non autẽ non erunt,qui & ſunt cognituri,cognoſcentq;, quia de
us Iacob dominetur finiũ terræ,nõ iam in funiculo hæreditatis,& in Iacob portio/
ne noſcẽdus, ſed deus Iacob, id eſt, quia in homine Iacob deus intellectus & uiſus
eſt,dominator ſit terræ finiũ, quorũ & creator eſt cõfitendus, ſed illos interim de/
ſolationis & diſperſionis ſuę manet pœna. Tametſi conſummationi temporũ pro
pter patres & electos hæc diſpenſatio miſericordiæ reſeruet,interiecto tamen dia/
pſalmate, quid in eos interim repetita ſignificatione conſtitutũ fuerit oſtenditur.
Sequitur enim: Et cõuertentur in ueſperũ,& famẽ patientur ut canes,&circumi
bunt ciuitatem . Ipſi diſpergentur ad manducandũ, ſi autem non ſaturabuntur &
murmurabunt.) Amiſſa ciuitate, temploq; deſerto, & ſecundum Romani regis *Adhuc eſuri/ unt*
edicta circumeuntes tantum,nõ etiam ineuntes ciuitatẽ,fames eos nõ huius panis
& cibi,ſed oblationũ hoſtiarũ,uiſionũ,quibus omnibus ſaturabuntur, afficiet,ad/
uerſum cuſtodem ſuũ canum improbitate latrantes. Et diſpergẽtur ad manducan
dum,quia per diuerſa ſpeciem ſacerdocij illius legitimi, & holocauſti,& circumci
ſionis imitantur,cum hæc tantũ non niſi intra Hieroſolymã ſint legitima conſtitu/
ta.Sed ad manducandũ diſperſi nõ ſaturantur.Non enim ſanctis & deo placitis,&
loci ipſius ac templi cõſtitutione religioſis ſolennitatibus explebunt, ſed adhuc &
murmurabũt,ne hac quidem fame feſtiuitatũ ſuarũ edomiti, ut ſecundũ murmur,
quo in deſerto deum exacerbauerũt,pœnitentiæ quiete reſipiſcant. Sed inter hæc
ſpes omnes ſuas & gratulationes pſalmi fine concludit,dicens: Ego aũt cantabo
uirtuti tuæ,exaltabo mane miſericordiã tuã.Quia factus es ſuſceptor meus, refu/
gium meũ in die tribulationis meę.Adiutor meus tibi pſallã,quia ſuſceptor meus,
deus meus miſericordia mea.)Et iſta omnia poſſunt ad propheticã gratulationem
referri,ſed neq; à domini ſunt cõfeſſione diuerſa.Hæc enim eorũ diſperſio paſſio/
nis impietatẽ eſt cõſequuta.Sed quòd in miſericordia dei manet,quia ſuſceptor &
refugiũ eius factus eſt, exultaturus , uidetur id ad reſurrectionis tempus eſſe refe/
rendum. Quia cũ omni tẽpore laus dei cantanda ſit à propheta,reſurgenti tamen
ex mortuis diluculo in cœloſq; redituro,exaltatio matutinæ gratulationis eſt pro/
pria domino Ieſu Chriſto,qui eſt benedictus in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus LIX. In finem,pro his qui immutabuntur,in tituli inſcriptio/
ne,Dauid in doctrina cum ſuccẽdit Meſopotamiã & Syriam Sobal,
& conuertit Ioab,& percuſſit in ualle Salinarum duodecim milia.

EXPOSITIO TITVLI.

MVlta in pſalmo ante rerum geſta præſcripta ſunt,quæ neceſſe eſt ad ali
cuius intelligentiæ ſignificationẽ his quæ effecta ſunt anteferri, cum in
finem, cum pro his qui demutabuntur, cũ in tituli inſcriptione, cum in
doctrina Dauid,ſuperſcriptio cõprehendit, poſtquã geſtorum tempus

aſſcribitur. Succendit Meſopotamiam & Syriam Sobal, & conuertit Ioab, & percuſſit in ualle Salinarũ duodecim milia. Quo pſalmus ab hiſtoria diſſentit. Nam cum Sobal percuſſus cum Meſopotamia & Syria, quæ ab eodem ad bellum commota & accenſa, & capta eſt, hanc maximi belli uictoriam ingens gratulationis lætitia conſequuta eſt. Pſalmus autem totus triſtis & mœſtus eſt, cum ſuper repulſo deſtructoq́ue populo dolor eſt, cum cõmotæ turbatæq́ue terræ querela eſt, cum ſanandæ contritionis eius oratio eſt. Deinde id quod in Salinarum ualle memoratũ eſt, neq; in hiſtoria, neq; in aliquorum tranſlatorum intelligentia eſt. Nam ſecundum Aquilam, qui tranſlator legis Iudæis poſt paſſionẽ domini fuit, ita ſcribitur: Cum percuſſit ualles. Sed hic ſecundum literam ſcribens, & extra ſpiritalem intelligentiam manens, belli locum ædidit. Tranſlatio autem illa ſeniorũ ſeptuaginta, & legitima & ſpiritalis ante paſſionem domini geſtorumq́ue ſuſcepta per nominum naturarumq́ue ſpecies nunc quoq; ut in omnibus pſalmis cauſam ſenſumq́ue manifeſtat in cõmemoratione geſtorum, non argumentũ pſalmi, ſed tempus oſtendens, nec ob id quod continetur in geſtis, ſed ut tum cum ea geſta ſunt, ſcriptus eſſe noſcatur. Sed antequã de tempore loquamur prophetiæ, quia multum ad intelligentiam pſalmi proficit ſcire quando ſit ſcriptus, de ſuperſcriptione tractemus, quæ intelligenda refertur ad finem & his qui immutabuntur. Qui ex impietate ſcilicet ac uitijs deſinentes, ad religionem atq; innocentiam transferentur, & ex peccatis ſynagogæ ad eccleſiæ gratiã demutabunẽ, ſicut in eo pſalmo qui primus in his qui immutabuntur eſt ſcriptus, oſtendimus cum dicitur: Audi filia & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui quoniam concupiuit rex ſpeciem tuam. Et rurſum in eodem: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Filiorum itaq; demutatione facta pro patribus, paternam domum obliuiſcitur, deo regi magis regina placitura, cuius morte renouatur ad uitam. Et idcirco tituli inſcripti pro his qui immutabuntur aſſcribitur gloriæ mortis eius, qui pro omnibus mortuus eſt, tituli inſcriptione teſtante, & teſtante ad doctrinam Dauid ut eum omnes Dauid qui eſt oriens, & iuſtus, & rex, & ęternus eſt nouerimus, qui inimicas nobis infeſtasq́ue uirtutes cum duce ſuo peremit, omnibus his qui aduerſum nos uitiorum bella accendere erant ſoliti, extinctis, non in ualle planctus, neq; in ualle tabernaculorũ, ſed in ualle ſalium. Id enim magis quàm ſalinarũ Græcus ſermo declarat, cum ex ſe iam non flebiles habitationes, nec lamentanda tabernacula, ſed ſalem potius hæc mundi huius uallis exhibeat, eos ſcilicet eorumq́ue ſimiles, quibus dictum eſt: Vos eſtis ſal terræ, in quibus maxime antiquus ille noſq́ue inſcẽdens hoſtis ille extinctus eſt. Pro his igitur in finem cõmutandis, & ſub teſtimonio ac tituli inſcriptione Dauid edocentis, pſalmus hic ſcribitur non alio tempore, quàm cum Nathan propheta throni æterni regem ex Dauid ſemine eſſe nunciauit. In eo enim tempore hæc quæ in rebus geſtis præſcribuntur, effecta ſunt, in quo prophetia æterni regis oſtenſa eſt. Intelligendus ergo pſalmus pro his eſt qui immutabuntur in Dauid æternum regem, & qui pro amiſſis patribus erunt ex commutatione iam filij. Ita enim cœpit;

τῶν ἁλῶν

Enarratio Pſalmi LIX.

DEus repuliſti nos & deſtruxiſti nos, iratus es & miſertus es nobis. Commouiſti terram & conturbaſti eam, ſana cõtritiones eius, quia mota eſt. Oſtendiſti populo tuo dura, potaſti nos uino compunctionis. Dediſti metuentibus te ſignificationẽ, ut fugiant à facie arcus.) Secundũ communem ſeculi ſenſum iræ miſerationiq́ue nõ conuenit, neq; ipſius in eoſdem uterq; hic idem cõueniet affectus, ut ultio uoluntati, uoluntas miſerationi admixta ſit. Solis autem hoc patribus pie iraſcentibus congruit, ut miſericors eorum ira in peccatis ſit filio

tis ſit filiorum, ſecundum etiam illud beati Pauli, cum ita ſatanæ in interitũ carnis
tradit, ut ſpiritus ſaluus ſit in die domini, uindictæ præſentis ſeueritatẽ ad ſalutem
ſpiritus proficere demonſtrans. Aeternus ergo ille cœleſtis omnibus pater, qui &
dixit: Ego occidam & ego ſanabo, repellit & deſtruit ſuos ut miſereatur iratus. De
ſtruxit enim Hieruſalem tẽplum, ſed cœleſtem ſanctis reddidit ciuitatem: repulit
ab operationibus legis, ſed iuſtificationem fidei iuſtificans ex fide impium tribuit:
diſſoluit terreſtre regnũ, ſed reges conſtituit cœlorum, ita iram miſericordia con
ſequuta eſt, dum damno terrenorum pręſentiũ ingens æternorum bonorũ retribu
tio repenſatur. Et hæc quidẽ non magis ad Iſraël quàm ad uniuerſitatẽ humani gę
neris aptata ſunt, quia ex uno in omnes ſententia mortis & uitę labor exijt, cum di
ctum eſt: Maledicta terra in operibus tuis. Nunc autẽ per unum in omnes donum
uitæ iuſtificationis gratia abundauit, ut quorũ terra maledicta eſt, horũ nunc con
formia deo corpora ſint, & quæ commota metu, & ignoratione turbata, & laborę
cõtrita eſt & ipſo illo lætificãtis uini cõpuncta potu, nunc ſuſceptæ ſignificationis
ſecura uirtute futurę iræ defugiat poteſtatem. In arcu enim, ut frequenter tractaui
mus, præparatę ad pœnã impijs iræ terror oſtenditur, ſecundũ illud: Nunquid ira-
ſcetur per ſingulos dies? Arcum ſuũ tetendit, & parauit in eo uaſa mortis, ſagittas
ſuas arſuris operatus eſt. Metuentibus igitur ſignificationẽ dedit, uel ſigni in fron
tibus, uel fidei in cordibus, uel teſtimonij in operibus, uel gloriæ in cõfeſſionibus,
uel uictoriæ in martyribus, ut à facie arcus iræq; fugiatur, ut dictũ eſt: Natio uipe-
rarum, quis mõſtrauit uobis fugere ab ira uentura? Gratulantis igitur humani ge-
neris hæc uox eſt, poſt regnum mortis, poſt diaboli terrores, poſt laborũ peccato-
rumq; onera, poſt infelicis lætitiæ dolorẽ, quia uitiorũ gaudia cum ſint intellecta,
compungũt. In uino enim ſecundũ Apoſtolum laſciuia eſt, & ſicut eſt uinum cor
hominis lætificans, ita & uinum eſt cor hominis cõpungens. Nam & calix iræ eſt,
ſicut & calix uitæ eſt. Poſt hæc ergo & poſt hoc cõpunctionis uinum ſignificatio-
ne fugiendi arcus iræq; cõceſſa uniuerſitas fideliũ æternis ſpebus exultat. Id enim
mox diapſalmate interueniente declarat: Vt liberentur dilecti tui ſalua dextera
tua, & exaudi me.) Dextera domini fecit uirtutẽ, & à dextris dei uirtus dei coëx
citata cũ humilitatis noſtræ carne cõſedit. Data ergo ſignificatione fugiẽdi à facie
arcus liberantur dilecti, & per dei dexteram ſaluantur, & à qua facie liberentur ſa-
luenturq;, Apoſtolus docuit, dicens: Qui liberauit nos de poteſtate tenebrarum,
& tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ. Liberandi ergo dilecti ſaluandiq; per
dextrã dei ſunt, ſed ſalutis huius ad fidei firmitatẽ noſcẽda eſt prophetia. Sequitur
enim: Deus eſt loquutus in ſancto ſuo: Lætabor & partibor, & Sichimam con-
uallem tabernaculorũ dimetiar. Meus eſt Galaad, & meus eſt Manaſſes, & Effrem
fortitudo capitis mei, Iuda rex meus, Moab olla ſpei meę. In Idumæam extendam
calciamentũ meũ, mihi Allophyli ſunt.) In ſancto deus loquutus eſt, in eo nẽpe,
cui etiã dæmones clamant: Scimus quia tu ſanctus dei es. Et de quo angelus euan
gelizat: Et quod ex te naſcetũ ſanctũ, uocabitur filius dei. In hoc itaq; ſancto loqu
tus eſt, cum dicit: Pater qui in me loquitur, ipſe facit opera ſua. Loquutus ergo de
us in ſancto, in principio ſermonis exultat. Exultauit enim ut gigas ad currendam
uiam, & exultauit in Sichima partienda. Sichima Samaria eſt, quę eadẽ in Sichem *Sichima Samaria.*
eſt, quam Iacob Ioſeph filio ſuo ſub benedictionis ſpiritu deputauit. Hæc cum om
nibus antea legis tẽporibus in impietate manſiſſet, euangeliũ domini ex parte ſu-
ſcepit. Nam hodieq; pars eius irreligioſiſſimis ſtudijs de ſtudio uetere detinetur.
Illic enim uaccæ adoratæ, illic mons relicto ſacrario electus, illic regnũ aduerſum
Iudæam excitatũ, ſed eò primum dominus accedens, etiam credente Samaritana,
& aquæ uiuæ potum precante, fidem intulit. Mox etiam apoſtolis prædicantibus

participes ſancti ſpiritus facti ſunt. Parata ergo Sichima eſt, cum fideles ab infidelibus ſeparantur, & eſt futuri iudicij iſta diuiſio, ſicut ſcriptum eſt: Veniet dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemq́ eius ponet cum hypocritis. Diuiſa ergo Samaria eſt, uel iudicio, uel fide, ſecundum illud: Non ueni pacem mittere in terram, ſed diuiſionẽ. Neq; ſolum loquens in ſancto deus Sichimã partitus eſt, ſed etiam conuallem tabernaculorum dimenſus eſt: hanc ſiquidem habitationis humanę dimenſam ſimilemq́ ſedem, quam & alio loco ob ægritudines uitę ac lamentationes calamitatum, uallem planctus eſſe commemorat, dicens: Depoſuerunt in ualle plorationis. Dimenſus hanc eſt, quia gentium plenitudo ſpectatur. Et ubi modus eſt credentium futurus, illic dimenſionis examen eſt, partim intra eccleſiam congregandis, parte alia in eadem ualle reſidentibus. Quiſquis autem aliqua metitur, neceſſe eſt ut ea quæ ſua ſunt metiatur. Suus enim eſt Galaad, & ſuus eſt Manaſſes. Mons iſte Phœnicum eſt Arabiæ Meſopotamiæq́ contiguus, ex parte Manaſſe in paſſionem deputatus, & ideo ſuus eſt Manaſſes. Sub Manaſſis nomine terræ plenitudinem, ſicuti & ſub Galaad omnem orbem ſuum eſſe demonſtrans, ſed in his uſurpandis nihil præter ius proprietatis oſtenſum eſt. Effrem autem aſſumptio capitis eius, & Iuda rex eius eſt. Hæc ſanctus loquente in ſe deo loquitur, qui & per Iacob Effrem conuerſa manuum ſanctificatione benedixerit, & regem ex Iuda, qui expectatio gentium futurus eſſet, oſtenderit. Aſſumptio ergo Effrem eſt, non etiam Manaſſes, cum Ioſeph uterq; ſit filius. Sed cum in capite ſignificatio contineatur & corporis, ſecundum illud: De torrente in uia bibet, propterea exaltabit caput, & omnis ſanctus caput eſt corporis Chriſti, idcirco aſſumptio capitis eius Effrem eſt, quia contra generationum ordinem ad præferendam eccleſiæ ſanctificationem in prælato Effrem, & poſtpoſito Manaſſe minor maiori eſt antelatus. Aſſumptio itaq; capitis ſui Effrem, id eſt, populus quẽ in Effrem pręfigurauit, uel potius eccleſia in corpus aſſumitur. Iuda etiam rex meus eſt, id eſt, à ſe diſpoſitus & electus. Non utiq; uel Dauid ipſe rex Iuda eſt, cum ex Iuda rex ipſe ſit primus, uel loquenti in ſancto ſuo deo rex eſt, ſed loqui hæc ſanctus iſte ei in quo deus loquitur intelligendus eſt, qui & ſpiritu Iacob repleuerit ad æterni regis iſtius prophetiã, cum ait: Non deficiet princeps de Iuda, nec dux de fœmoribus eius, donec ueniat qui mittẽdus eſt, & ipſe eſt expectatio gentium. Et qui non ſolum ex hac generatione ſanctorũ, ſed etiam ex peccatorum origine huic dei ſancto carnis eſſet ineunda ſuſceptio, quia in ſimilitudine carnis peccati deus filiũ ſuum miſit, idcirco etiam Moab olla ſpei eius eſt, & hæc quidem Moab generatio ſecundum eam quæ in Geneſi ſententia eſt, diuinæ maledictionis ſuſcepit opprobrium. Sed poſt decem generationes per gradus ſuſceptionis ſancto digna ſit genere, ſanctuſq́ hic ex Iuda & ex Moab originem ſumens, decocta tanquã per ollam carnis cruditate in ſpeciẽ cibi ſignificatur æterni, cum caro eius uere cibus uitæ ſit. Eſt & olla ſecundum Hieremiã urens peccata atq; tollens, ſicuti & dominus ipſe mittere ignem uenit ſuper terrã. Et multi ſecundum Apoſtolum tanquã per ignem erunt ſalui, cum defecatis & peruſtis uicijs, ut argentũ ignitum probabiles iudicentur. Hinc ergo Moab ſpei ſuæ olla eſt, cui etiam ex Moab cruda utiq; atq; uitioſa iam cœleſtis illa ad cibum uitæ ſanctificatio carnis in ſpe eſt. Quin etiam uſq; Idumæam calciamentum ſuum extenſurum eſſe ſe dicit, ſcilicet uſq; ad defectionem Eſau, quia Idumæa Eſau ſedes eſt, & prædicationis apoſtolicæ dirigat greſſum. Specioſi enim pedes euangelizantium ſunt, & in calciamento pedes, in pedibus autem greſſus oſtenditur. Neq; ſolum in Idumæam curſum prædicationis extendit, ſed etiam Allophyli ſubditi ſunt, ſecundum illud: Exaudi deus orationem meam, ad te omnis caro ueniet, quia deo dignum ſit

num ſit gentes ei omnes eſſe ſubiectas, & uniuerſitatem carnis ad confeſſionem æternę huius miſericordię erudiri. Sed cognitis his qui immutabuntur ſecundum tituli inſcriptionem, & doctrina eius qui Dauid eſt æternus accepta, æternam illam primitiuorum in cœleſtibus Hieruſalem & circunſtantium deo ſanctorum ciuitatem ingredi propheta feſtinat, ducem qui ſe eò deducat, expectans. Sequitur enim: Quis deducet me in ciuitatem circunſtantiæ? quis deducet me uſq; in Idumæam? Nonne tu deus qui reppuliſti nos, & non egredieris in uirtutibus noſtris?) Eſau defectio eſt, & idem ſecundum Geneſim deficiens eſt, & ſecundum Apoſtolum, quod eſt reliquum Iſraël ſaluandum eſt. Optans ergo propheta in ciuitatẽ circunſtantiæ deduci, ſcit ſe ante uſq; in Idumæam eſſe uenturũ, id eſt, in illam defectionẽ populi anterioris, qua maior ſeruiet minori. Et ultima prædicatio conuertet corda patrum ad filios, cũ ueniens ex Sion peccata, & impietates ab Iacob auferat. Sed hic idem deducet, qui & ob impietatem ante deſtruxit & reppulit, quia capta Hieruſalem, deſtitutoq; regno indignos ſpretosq; deſeruit, ſolitus ante eos ſpiritalibus auxilijs confouere, & cœleſti militia aduerſum inimicorum bella tutari. Nunc autem deſerente eos cuſtodia ſpiritus ſancti, nullum in uirtutibus eorum, id eſt, in exercitibus diuinæ propugnationis auxilium eſt. Et ideo quia deſtruxit, non egredietur in uirtutibus eorum, ſed repoſitæ ſpei, quia quod Iſraël eſt reliquum ſaluabit miſericordiam propheta non tacuit, dicens: Da nobis auxilium de tribulatione, & uana ſalus hominis. In deo faciemus uirtutem, & ipſe ad nihilum deducat tribulantes nos.) Scit uanam ſalutem eſſe, quæ ab hominibus ſperatur, quia & uitæ huius uſus ſine miſericordia dei nullus ſit, ſecundum illud: Melior eſt miſericordia tua ſuper uitam, quia niſi ad profectum æternitatis uita ſuſcepta ſit, miſeriarum in nobis potius erit origo, non uitæ. Auxilium itaq; à deo in tribulationibus ſperat, quia hominum ſalus uana ſit. Poſtulat ergo de tribulatione auxilium, in deo uirtutes conceſſo auxilio facturus, cum liberati omnes à lege peccati, in dei potius iuſtificatione maneamus, cum pugnam non aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus ſpiritales nequitias & mundi poteſtates, deo ſatanam ipſo ſpiritu oris ſui interficiente, peragamus, cum non regnet in immortali corpore noſtro tribulans nos ante peccatũ, cum abſorbeatur mors à uita in contentione uictoriæ, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

In finem Hymni Dauid Pſalmus LX.

Simplex eſt pſalmus æternæ gratulationis cõtinens prophetiã. Nam neq; res geſtas, neq; ſignificationes alicuius cognomẽti ſuperſcriptio cõprehendit. Tantum hymnus in finem eſt, ut id quod à propheta cantatum eſt, in finem uel pſalmi, uel tẽporum explicandum eſſe noſcatur. Oratio autem iuſti æterna eſt ſperantis, ſeſeq; in Chriſto coëxcitatum in cœleſtibus gratulantis. Cœpit enim ita:

Enarratio pſalmi LX.

Exaudi deus orationem meam, intende deprecationi meæ. A finibus terrę ad te clamaui, dum anxiaretur cor meum.) Exaudiri deprecationem ſuam ſanctus hic poſtulat, cuius & ea fiducia eſt, ut in orationem ſuam uelit intendi, utrum ſit innocens, caſta, & fidelis, & ex intimo cõſcientiæ atq; cordis metu profecta, quia ſecũdum Apoſtolum & corde credendum, & ore confitendum ſit ad ſalutem. Intendendæ autem orationis hinc precatio eſt, quod dum corde anxio eſt, à terræ finibus clamauerit. Nõ hic extima ſolitudinũ aut cõtigua oceani incolebat, qui à terræ finibus anxio corde cla-

mabat. Sed ſciens ſe in carne quidem, quæ terra eſt, degentẽ, iam in fine carnis habitare, dum ſecundũ Apoſtolum habitans in corpore peregrinatur à corpore, dum uiuens iam non ſibi uiuit, neq; ipſe uiuit, ſed uiuit in eo Chriſtus, congemiſcens tamen in hoc ſuo habitaculo, ſuperueſtiriq; feſtinãs, ideo anxio corde à terrę finibus clamat, quum & neceſſitatem habeat in carne uiuendi, & ſpem teneat à carnis uitijs deſinendi, dicens: In petra exaltaſti me, quia factus es ſpes mea, turris fortitudinis à facie inimici, habitabo in tabernaculo tuo in ſecula.) Hic itaq; iam ſanctus à terræ finibus clamat: quia exaltatus in petra ſit. Petra autem ſecundum Apoſtolum, Chriſtus eſt, quem exaltauit deus, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. In quo & elegit nos ante mundi conſtitutionẽ in cœleſtibus: per eum enim ſumus in ſpem æternitatis deducti, & in hac ſpe non confundimur, quia ab inimici facie hæc eadem ſpes nobis fortitudinis turris eſt facta. Nam cum in muris ſit ualida & firma munitio murorum, tamen ipſorum firmitas in turribus omnis eſt. Et idcirco turris fortitudinis exaltans nos in petra deus factus eſt, quia per hanc ſpem uim diaboli eiuſq; inſidias ſuſtinemus, tutiſſima aduerſus eum ſpiritaleſq; eius nequitias fidei munitione conſepti, cum in tabernaculo dei habitaturi ſimus in ſecula, ſine ullo ſcilicet ætatis modo in æternum fluentibus ſeculis temporibuſq; manſuri. Et quia hæc quamuis ſpe repoſita iam ſancti ſint, tamen adhuc ſub diſpenſatione temporum differunt, & qua munitione interim tutus ſit, interiecto diapſalmate demonſtrat, dicens: Protegar in uelamento alarum tuarum, quoniã tu deus exaudiſti orationem meam.) Protectionem miſericordiæ dei ſub uelamento alarum diuinus ſermo ſignificat, de quo, quia ſuperioribus pſalmis tractatum eſt, ſuperfluus nunc & ocioſus erit ſermo, ſed protectionis meritum ex fide orationis indultum eſt, ſecundum illud: Petite & dabitur uobis. Quin etiam ad quam ſpem protectione alarũ dei inumbrandus eſſet, oſtendit dicens: Dediſti hæreditatem timentibus nomen tuum. Dies ſuper dies regis, adijcies annos eius uſq; in dies generationis & generationis. Permanet in æternũ in conſpectu dei.) Hæc enim hæreditas ſancti eſt, uita, & incorruptio, & regnũ, & coæterna cũ deo habitatio. Non Iſraëli tantũ hæc hæreditas ſcripta eſt, ſed timentibus dei nomen. Dies enim æterni ſunt regis, ſiue quia ſancti qui peccati ſerui non erunt reges ſunt, ſecundũ illud Apoſtoli: Iam ſine nobis regnatis, & utinã regnaretis, ut & nos uobiſcũ conregnaremus: ſiue quia hic idem etiam rex ſit propheta, ſiue quia in æterno regno conſidentẽ à dextris oportet regnare, donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus ſuis. Non ut rex ipſe tum nõ ſit, ſed cum tradiderit regnũ deo patri conregnabit his ipſis qui reges ſunt. Ex quo mihi uideť hæc nunc ratio ſeruata, ut uſq; in dies generationis & generationis adijcerentur ſuper dies dierum anni eius. In conſpectu aũt dei manere in æternũ, ut tẽpus illud quo eum regnare donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus ſuis, oportet à generatione uſq; in generationẽ ſit cõprehenſum, quia generationẽ hanc ſpiritalis natiuitatis generatio ex mortuis cõſequetur, æternitatis autem ſuæ exceptio, dum in æternũ in conſpectu dei eſſe prædicitur. Eſt aũt ipſe primogenitus ex mortuis, ſed huius regenerationis dominus ad apoſtolos ita meminit: Amen dico uobis, quòd uos qui ſequuti eſtis me, in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, & uos ſedebitis ſuper duodecim thronos iudicantes duodecim tribus Iſraël. Huius igitur generationis tẽpus oſtendit, & uſq; in hanc ſuper dies dierum anni regis adaugentur. Cæterũ ipſe in cõſpectu dei, ipſe manebit æternus, iam omnibus quos redemit in reges cœlorũ & cohæredes æternitatis aſſumptis, tradens eos regnũ deo patri. Et quia cõparticipes & cõcorporales & cõformes eius effecti ſint, iam in his nec corruptione, nec morte dominante; cum in omnẽ plenitudinẽ dei repleantur, ſubiecit ſpiritus prophetiæ: Miſericordiam &

diam & ueritatē eius quis requiret eorum?) Non inopes iam miſericordiæ ueritatiſq; eius hę ſcilicet generationes erunt, quas in ſe ex mortuis regenerabit ad uitā, quæq; in ſpe glorię dei manſerint, tum cum in regnum traditæ deo patri ſuſcipientur in reges, conſummata in omnes eius miſericordia ac ueritate, per quem redemptas ſe gratulentur ad uitam, ſitq; omnibus acceſſus ad patrem. Poſt quod miſericordiæ ac ueritatis nihil requiratur à domino, cum in dei plenitudinem impleantur. Simile autem huic prophetæ dictum eſt id, quod ad apoſtolos dominus ita loquutus eſt: Nunc quidem triſtitiam habetis, rurſum aūt uidebo uos, & lætabitur cor ueſtrum, & gaudium ueſtrum nemo auferet à uobis. In illa die me non rogabitis quicq;, quia ia m gaudium nemo ablaturus ab his ſit. In hanc igitur æternitatis ſpem ſeſe propheta cōfirmat, dicens: Sic pſallam nomini tuo in ſeculū ſeculi, ut reddam uota mea de die in diem.) Pſallet in ſeculum ſeculi, & uota de die in diem reddet, nullo temporū ſine concluſus, hymnis æternis æternorū uotorum gaudia redditurus, cū abſoluta omni terrenorū corporum infirmitate cœleſtem atq; angelorum agat uitā, de die in diē uota reddēdo, ſecundū illud: Vota mea domino reddam in atrijs domus domini, in conſpectu omnis populi eius in medio tui Hieruſalem, cœleſtis uticq; matris & liberæ per deum ac dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

In finem pro Idithum pſalmus Dauid. Pſalmus. LXI.

PRophetiæ ſermo non niſi ad aliquem profectum audientiū ſcriptus eſt, ut aut ſcientiam doceat, aut ad uoluntatis innocentiam cōfirmet ut nūc hic pſalmus ad Idithum à Dauid cantatur, in quo à dei timore ad humanarum ſiue ſpiritalium nequitiarum conſtantem tolerantiam eruditur, & ad contemptum opum, quia auaricia malorum omnium radix eſt, firmať. In his enim beatę æternęq; uitæ ſtatus certus eſt, ſi & pietas in deum ſit, & patientia in aduerſis, & contemptus opulentiæ. A dei itaq; confeſſione cœptus eſt pſalmus.

Enarratio pſalmi. LXI.

NOnne deo ſubdita erit anima mea? ab ipſo enim ſalutare meum. Et ipſe deus meus, ſaluator meus, ſuſceptor meus, nō mouebor amplius.) Cōfeſſio dei cōmuni hominū affectu à propheta ita cœpta eſt, ut cū poſt multā inſcientiæ noctem, poſt ambiguā humanarū ſententiarū incertamq; doctrinam, poſt diuerſarum religionū uariam opinionē, cum diu erratum quęſitumq; de deo ſit, an unus, an plures: & ſexus an unius, an duplicis: & poteſtatis an æqualis, an diſparis: & ætatis an uniformis, an uariæ: & naturæ, an innaſcibilis omniū, an aliquorū aliquando generatæ: tum deinde cum aliquibus magna ætate & longo labore certatū ſit, aut nullos omnino eſſe, aut à cura humanæ uitæ abeſſe. Iam porrò cum à pleriſq; tractatū ſit, uel ſolem aſtraq; cætera deos eſſe, uel mundum ipſum in æternitatis ſpecie huius ac mutationū manentē cum omnibus ſuis quæ ex ſe efferat, deum eſſe. Iam uero ut pleriq; ignē, uel aquas, uel ſpiritū diuino nomini atq; honori donauerint, alij quoq; ligna, lapides, metalla ſub ſpecie hominum, uolucrū, ferarum adorauerint: poſtremo confeſſis omniū deſtitutiſq; ſtudijs pleriq; eorum, maximeq; prudentes, unum hoc ſe ſcire, id eſt, nihil horū hominem ſcire docuiſſent, tum poſt hanc quaſi neceſſarię cōfeſſionis inſcitiā prudens quiſq; conuerſus ad prophetas atq; apoſtolos, dei legem omnem ſub ſacramento æternæ diſpoſitionis perceperit, in qua rationem deductæ in hoc corpus animæ cōnexæq; tractauerit, in qua diuiſionē gentium ſecundū angelorū numerū acceperit, in qua & eſſe principē mundi, & unius electionē gentis audierit, in qua humanæ mortis autorē non ignorauerit, & habitare in carne ſua peccati legē obnitentē legi mentis

ſuæ ſenſerit & congemuerit, poſteaquã dei ſpiritũ, dei uirtutem, dei ſapientiã, dei filium, & unigenitum deum ad remiſſionẽ peccati condemnationemq; peccati legis hominẽ natum eſſe cognouerit, qui humanarũ paſſionum ſorte perfunctus, ad condemnenda in ſe cœleſtium nequitiarũ impia tentamẽta ſit mortuus, ut æternitatem omnibus qui per habitantem in carne noſtra peccati legem moriebamur, inueheret, tum hoc ſacramento pietatis accepto, poſt ignorationis noctem in ſcientiæ lumine collocatus, ita dicit: Nõnne deo ſubdita erit anima mea? ab ipſo enim ſalutare meũ. Etenim ipſe deus meus eſt, ſaluator meus, ſuſceptor meus, non mouebor amplius.) Reperta itaq; fidei ſede poſt uagos errores impietatisq; ſententiam, quia ſuſceptorem ſuum ſaluatoremq; cognouerit, amplius non mouetur. Quid enim ultra ignorantiæ anxietatiq; hominum eſt relictum, cum æternitas animæ & corporis, id eſt, totius hominis prædicetur, cum aſſumptio atq; ſuſceptio terrenæ noſtræ carnis à deo ſub ſacramento magnæ huius pietatis oſtenſa ſit, cum peccatorũ remiſſio cõdemnata peccati lege ſit præſtita, cum homini noſtro à dextris dei conceſſus in cœlis ſit? Sed hanc humanæ beatitudinis ſpem gentilium impietatum ſtudia cõminuunt, prudentiæ ſecularis inanitate profectum homini ad deum denegantes, & deo conſortium aſſumpti corporis detrahentes, arbitri moderatoresq; diuinæ poteſtatis, quaſi difficilius deo ſit aſſumpſiſſe hominem, quàm eum in tanta naturæ ac uitæ ſuæ ratione formaſſe. Hanc itaq; impietatem eorum obtrectationem propheta mox arguit, dicens: Quo uſq; irruitis in hominem, interficitis uniuerſi tanquam parieti inclinato, & maceriæ impulſæ.) Impellunt enim hæ ignorantes atq; impiæ diſputationes hominẽ ad uicia procliuẽ, & quaſſatum iam cadentemq; demergunt, conſilijs adhortationum fallacium noxiarumq; perimentes, quaſi parua ſibi ipſa conciliatrix uiciorũ uoluntas ſit, quam adhuc deſperatio iudicij æterni retributionisq; in uſum tantum præſentium & corporalium adhortetur. Sed hunc corporis ſui parietẽ quem ante libido, ebrietas, auaritia, ira perfoderat, iam ſe in domum dei uiuis lapidibus exſtructum eſſe non neſcit, & in imaginem dei creatũ eſſe recolit, certusq; conformẽ ſe dei gloriæ præparari, ſubiecit: Veruntamen honorẽ meum cogitauerũt repellere, cucurri in ſitim. Illis honorem ſuũ detrahere cogitantibus, ille in ſitim cucurrit. Eſt enim ſitis bonorũ æternorum & ſpiritalis in ſanctis, de qua dictum eſt: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſticiam. Curſum ergo iuſticiæ ſuæ ſciens tenuit, omnẽ uitã integrã etiã ab ipſa contradicentiũ ſibi obtrectatione cõſeruans. Nam & à domino ſuo didicit, ut opera omnia ſua etiam gentilis teſtimonij iudicio laudentur, cũ dicitur: Sic luceant opera ueſtra coram hominibus, ut magnificẽt patrem ueſtrũ qui eſt in cœlis. Sic & Paulus placens per omnia omnibus, neq; Iudæis, neq; Græcis, neq; eccleſiæ ſcandalũ eſt, ne habeat aduerſarius male de ſe quid loqui, illo quidem obtrectandi ſtudiũ uoluntatemq; retinẽte, quã uis ſe ille liberũ ab omni obtrectationis occaſione præſtaret, quod & in hoc ſancto in ſitim currente cognoſcimus. Sequitur enim: Ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant.) Cum & conſeruantes honorẽ ſuum probabilis uitæ confeſſione benedicerent, & interioris odij malignitate maledicerent, ſed id quod ſibi maxime ſalutare eſt, ſanctus iſte etiam diapſalmate interueniente cõgeminat, indefeſſè in nobis cõfeſſionis perſeuerantiã oportere eſſe demõſtrans. Sequitur enim: Veruntamẽ deo ſubiecta eſt anima mea, quoniã ab ipſo eſt patientia mea. Quia ipſe eſt deus & ſaluator meus, adiutor meus, nõ emigrabo. In deo ſalutare meum, & gloria mea deus auxilij mei, & ſpes mea in deo eſt.) Impellant quidẽ iſti inclinatũ parietem, maceriãq; iam quaſſam, & benedicente licet ore, corde maledicãt, ſcit tamen ſubiectam animã ſuam deo eſſe oportere, quia ab ipſo patientia ſua ſit. Didicit enim ab eo nõ auertere faciem à ſputamentis, nec ſubtrahere

alapis

alapis maxillas,nec potandum cum ſelle acetum renuere,nec poſt colaphos & flagella maledicere. Ipſe enim deus ſuus eſt atq; ſaluator, ipſe etiam adiutor, ne de patientiæ huius perſeuerantia ſpeiq; ſuæ fiducia motus emigret. In eo enim eſt ſalus & gloria eius & ſpes,qui ſe coëxcitatum ſibi conformem ſit cœleſti gloriç ſuæ redditurus.Et quia ſpei huius ipſe etiam cæteris, ut propheta ſit prædicator,ſubiecit. Sperate in eum omnis cœtus plebis, & effundite coram illo corda ueſtra, quia deus adiutor noſter eſt.) Nihil occultum, nihil clauſum, nihil obligatum ſub dei confeſſione in corde retinendum eſt. Effundendus coram eo omnis affectus eſt, ut nihil de nobiſmetipſis fiduciæ ſit, ſed ut per eum,ante quem non tanquam pro peccato effundimus, adiuuemur. Effundenda autem coram eo corda noſtra lachrymis & fletibus ſunt,ſecundum illud:Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte,dum dicit̃ mihi quotidie:ubi eſt deus tuus. Hæc recordatus ſum, & effudi in me animam meam, effuſionem animæ in lachrymarum profuſione eſſe demonſtrans, quia per eas rogandus eſt,qui eſt ſolus fidelis adiutor. Sed officio ſuo functus propheta,admonitionẽ ſuam parui apud impios ſcit eſſe momenti,nam continuo diapſalmate intercedente,ſubiecit: Veruntamen uani filij hominum, mendaces filij hominum in ſtateris, ut decipiant ipſi de uanitate in id ipſum.) Vani homines ipſi uana ſperant, aut in eo ſperare ſit uanum. Mendaces quoq;, quia impietatis ſuæ ſenſu aut falluntur, aut fallunt, & in eo mendaces, ut decipiant in ſtateris,ſub iuſticiæ ſcilicet nomine iniuſta peragentes. Nam ubi examen de ſe moderatæ prudentiæ pollicentur,ibi ſtudia immoderatæ impietatis exercent, errore ſe ipſos quem à cæteris depellere ſe profeſſi ſunt, implicantes. Et idcirco ipſi de uanitate in idipſum illò ſcilicet recidentes, ex quo ſe excedere gloriantur. Sed radix maxime iniquitatum in pecuniæ cupiditate eſt, quam qui appetit,grauiſſimæ tempeſtatis naufragio mergitur.Sequitur enim: Nolite ſperare in iniquitate,& rapinas nolite concupiſcere. Diuitiæ ſi affluant,nolite cor apponere.) Magnæ enim in hiſce deſiderij ſui & amoris illecebræ ſunt, rapiunt ingenia, menteſq; pendulas apprehendunt. Non ſolum itaq; non concupiſcendæ earum rapinç ſunt,uerum ab his uoluntas noſtra etiam ſi prçbeantur affluantq;,refrenanda eſt,ne deſideratæ cupitæq; dominent̃. Non enim hæc ſpebus noſtris bona ſunt coæterna,neq; nobiſcum aut condeſcendunt in infernum,aut conreſurgunt de inferno.Fides,pietas,continentia,benignitas expetenda eſt,& maxime dei cognitio ſectanda eſt. Cæterum hæc uana & per naturam ſui ad omnem iniquitatũ neceſſitatem captioſa uitanda ſunt,&quod illud magis ad ſpem æternitatis expetendum eſſet,propheta ſubiecit dicẽs: Semel locutus eſt deus,duo hçc audiui,quia poteſtas dei eſt, & tibi domine miſericordia, quia tu reddes unicuiq; ſecundum opera eius.) Semel deo loquente duo audiuit,& neceſſe eſt,ea ſibi eſſe cõnexa quæ ſub unius ſermonis ſignificatione ſunt cognita. Ad deũ nanq; in exordio pſalmi propheticã confeſſionẽ retulerat,dicens:Nonne deo ſubdita erit anima mea? Ab ipſo enim ſalutare meum. Depellendus itaq; abſolute fuit Iudaicæ impietatis furor,ut in deo patre ſignificari doceretur & filius, ut nunc in uno etiam alter oſtenditur. Eam enim fidem eſſe ſubdendæ deo animæ ſuæ teſtantis eſt, quia ab ipſo eſſet ſalutare eius,& ſalutarẽ Ieſum eſſe ſæpe tractatum eſt. Semel aũt deo loquente duo intellecta ſunt & audita,ſicut illud: Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus,in patre ſignificauit & filium,uti nunc ſemel loquente domino deo duo hæc audiuit, quia poteſtas dei eſt,&tibi domine miſericordia,quia tu reddes unicuiq; ſecundũ opera eius.Nouit Paulus in uno utrunq;,id eſt, neutrũ ſine altero cõfiteri, dicens: Vnus deus eſt, & unus dominus, quia & in deo dominus, & deus ſignificatur in domino.Semel itaq; loquẽte deo hæc duo audiuit,&quia poteſtas dei eſt,&:Tibi domine

domine miſericordia:ab ipſo enim ſalutare eius eſt. Et filius omnia accepit à patre, & idcirco in eo dei poteſtas,uel accepta,uel nata eſt. Pater enim non iudicat quen quam,ſed omne iudiciũ dedit filio. Retributor ergo unuſcuiuſq; eſt ille qui iudex eſt. Sed poteſtas eius eſt, à quo unigenitus deus eſt natus in iudicem: & poteſtas eius à deo eſt, qui iudiciũ accipit à patre, atq; ita nec caret poteſtate qui iudex eſt, nec miſeratione qui deus eſt. Neceſſe eſt enim æterni iudicij reus maneat in uno utrunq; non confitens,cum tamen non unus intelligendus ſit eſſe,qui uterq; ſit,dicens: Pater in me, & ego in patre,dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui benedictus eſt in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus LXII. Dauid cum eſſet in deſerto Idumææ.

DAuid in deſerto habitaſſe libro regnorũ continetur, ut qui paſſiones domini præfigurabat, etiam tum eas cum deſertum habitat propheta ret, unigenito deo æque in deſerto moraturo. Sed ut ſancto uiro congruum,& tanto propheta erat dignum, cum declinans odia impiorum ſolitudini ſe dediſſet,maximis rerum cœleſtium ſacramentis occupatur, & ab omni humanæ,aut impietatis,aut ignorationis cœtu remotus, animum ad ea quibus æternitatis cognitio ac meritum acquirebatur intendit. Non occupatus,non impeditus communium rerum ac ſeculi curis,ſed in illo ſolitudinis ſuæ quieto ocioſoq; ſecreto,cum nihil in oculos & in mentem offenſionis incurreret, ſolis diuinis ſtudijs negocioſus. Et uideamus unde pſalmi ſermo ſit cœptus.

ENARRATIO PSALMI.

DEus deus meus ad te de luce uigilo.) Huic planè ad gratulationẽ cognitionemq; dei dies cœpta eſt,cui idipſum orandi ad deum initiũ,quod lucis eſt,deum quidem uniuerſitatis,ſed tamen per cognitionis ſcientiam deum ſuum deprecatur. Oratio aũt nõ tam uerborũ eſt quàm affectus, & idcirco ſubiecit: Sitiuit tibi anima mea quàm ſimpliciter caro mea. In terra deſerta,& in inuio & in aquoſo.) Adeo igitur penes quem fons uitæ eſt anima ipſius ſitit deſiderio intẽta potandi,& quidẽ uniuſcuiuſq; mens ad cognitionẽ †ſpem æternitatis naturali quodam fertur inſtinctu,quia ueluti inſitum impreſſumq; omnibus diuinam ineſſe nobis animarũ originem opinari, cum non exiguã cœleſtis in ſe generis cognationẽ mens ipſa cognoſcat. Porrò autem terrena hæc corpora, quę ad uitiorum concreta materiã ſunt,dum his quibus quaſi naturaliter delectantur infecta ſunt,deſperant ſe conſequi poſſe conſortiũ munusq; cœleſte:quaſi non & animę naturam uitia corporis,quibus oblectantur inficiant:aut cum delectatio corporis redundet,ad mentem,& non mentẽ ſecum corpus retrahat ad oblationis affectum. Neceſſe eſt autem ut in eadem cõdemnatione ſit uoluntatis,quod in eadem eſt uoluntatę. Sed nos ſpiritalibus doctrinis eruditi ſcimus,& animæ & corpori ſalutem à deo eſſe datam,ſi modo poſt regenerationis gratiã mentis gladij ſenſus corporis imbuatur,id eſt, ſi non ſecundũ carnem, ſed ſecundum ſpiritũ uixerimus,quia ſpiritus carniſq; opera ſecundum Apoſtolum,uitiorũ & cõtinentiæ ſtudijs diſtinguitur. Arduum autẽ,ſed maxime uerum eſt æternitatẽ ita corporis, ut animæ ſperare. Et ideo ad ſitim propheta ſubiecit: Sitiuit tibi anima,quàm ſimpliciter caro mea.) Nihil in ſe ſub infidelitatis ambiguitate retinẽs incertũ ſed tam ſimpliciter,q̃ anima deo ſitiens,&caro ſua ſitiat. Sitit enim non corpori,ſed deo ſitiens. Nam quamuis in eo deſerto, & in inuio & aquoſo manentẽ neceſſitas ipſa naturæ ad ſitim corporis detineret,tamẽ etiam per has lnediæ & ſitis paſſiones ſcit fidem probandam eſſe credentiũ,ut magis anima deo,quã corpori ſitiat, ſitiens & corpori, quia neq; fames neq; anguſtiæ, neq; ulla genera paſſionum à charitate dei quæ eſt in Chriſto,ſint apoſtolorum ſeparatura. Sitit ergo deo ſanctus. Et quid

Port. ſpeciem

ſitiat

ſitiat pſalmo alio teſtatus eſt, cum dicit:Sitiuit anima mea ad deum uiuũ, quando ueniam & parebo ante faciem tuam.Hoc animæ deſideriũ. Hæc ſitis ſpei eius eſt, ut dei ſibi proueniat aſpectus, ut quàm primũ raptus in nubibus deo Chriſto obuiam eleuatus appareat,& deſiderij huius affectũ,nunc quoqꝫ propheta declarat. Nam poſt ſitis proteſtationẽ,poſt deſerti & inuij,& inaquoſi inopiam,quia in his ueluti militia,& uictoria ſit fidei,ſubiecit:Sic in ſancto apparui tibi,ut uiderem uirtutem tuam,& gloriã tuam,quia melior miſericordia tua ſuper uitam.Propheticæ ſcientiæ eſt pro gerendis geſta memorare,& hinc frequens autoritas eſt,cum aceto potauerint adhuc in paſſione potandum:cum diſciderint ueſtem,quę diſcindenda poſt eſſet,ut nunc in ſitim corporis deo ſitiens,ei in ſancto ſuo talis appareret,in ſimplicitate carnis,in ſiti animę,in oratione diluculi.Quia non niſi per hæc probati,uel aſſumpti habebuntur in Chriſto, uel ei obuiam rapientur in nubibus, ſed in ſancto dei non aliter apparebũt deo quam ſecundũ illud:Qui me uidet,uidet & patrem.Atqꝫ illud:Ego & pater unum ſumus.Quia in filij,& natura,& nomine paternæ naturæ ac nominis ſignificatio continetur,apparens filio. Apparens autem filio uel ſuſceptus à filio patri apparebit in filio, atqꝫ ut in ſancto appariturus deo, cuius ſancti deſiderium,in hac ſitis ſuæ ſignificatione oſtenderet ſubiecit: Vt uiderem uirtutem tuam, & gloriam tuam.) Eum ſcilicet, uideret qui ſecundum apoſtolum uirtus dei eſt,& in gloria dei eſt. Viſurus autem non ad aliud,quàm ad conſortium æternitatis merendum, & ad regni cœleſtis æternitatem ſortiendam, quia hæc per miſericordiã dei ultra uitæ huius beatitudinẽ præparentur . Id enim ſequitur: Quia melior eſt miſericordia tua ſuper uitam.) Magnum quidem dei munus eſt, quod uenimus in uitam, & ipſa natura duce naſci nos gratulamur. Sed quia plena omnium anxietatum , ac dolorum ætas noſtra eſt, plus in miſericordia dei ſpei eſt quàm in uita, quia hanc mors ex peccati lege conſequitur. Hæc uero æternitatem ex morte reſtituit. Sicuti tritici ſatio ac diſſolutio ipſa tritici conſeruatione præſtantior eſt,hoc enim deus prout uult ueſtit in ſpico, ita magnũ miſericordiæ dei munus eſt ſi commortui Chriſto uiuamus in Chriſto . Nam & ipſa Adæ mors ne æternitatis pœna maneret ſub miſericordiæ ſignificatione eſt conſtitùta, & Apoſtolus diſſolui ſe melius ſibi eſſe decernit. Et propheta gaudium manſuræ ſibi mortis oſtendit,dicens: Præcioſa in cõſpectu domini mors ſanctorũ eius,quia per eam cum peccati lege reſolutis demutationis glorioſæ profectu æternitas animæ corporiſqꝫ iam ſine peccati corpore rependetur . Certus ergo miſericordiæ dei quæ ſupra uitam melior ſit propheta,officiũ gratulationis exequitur,dicens: Labia mea laudabunt te domine.Sic benedicã te in uita mea,& in nomine tuo leuabo manus meas.) Et ſermone ſuo, & opere laudat deum,atqꝫ benedicit. Nam in uita ſua benedicẽs in nomine ſuo manus eleuabit.In eleuatione manuum non habitum orandi,ſed excelſi operis iudiciũ ſignificari frequenter docuimus.In hac igitur uita ſua deum cum miſericordia eius ſupra uitas ſit melior,laudauit.Eſt enim & uita poſt uitam, qua in Abrahæ ſinibus uiuendum eſt, in qua dei nomen pauperis quiete benedicitur,ſecundum illud prophetæ: Non mortui laudabunt te domine,neqꝫ omnes qui deſcendunt in infernũ,ſed nos qui uiuimus benedicimus domino.Super has igitur uitas miſericordia eſt,quæ quod oculus non uidit, & auris non audiuit,& in cor hominis non aſcendit,his qui dominũ diligunt præparauit.Hanc igitur laudat,atqꝫ benedicit,nõ etiam nunc ab holocauſtis pecudum,adipiſqꝫ pinguedine ſacrificia legis expectans, ſed in ſola animæ confeſſione benedictioniſqꝫ laude ſeipſum deo hoſtiam ſtatuens, ſecundum illud: Sacrificium laudis honorificabit me,& illud:Immola deo ſacrificiũ laudis.& illud : Quoniã ſi uoluiſſes ſacrificiũ dediſſem,utiqꝫ holocauſtis non delectaberis,quia literæ ac legis allegoricorum

goricorum præſcriptione ceſſante, deus uiuæ intelligentiſq; hodie ſit laudibus honorandus. Subiecit enim: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labia exultationis laudabunt nomen tuum.) Neq; illa quaſi abominanda condemnat, ſed hæc ut magis expectata confirmans, cum ſicut adipe & pinguedine, quæ ſacrificiorum primitię habebantur, repleri animam ſuam exultationis laude depoſcat. Verum hæc non tam uerborum officia quàm mentis ſunt, ut ſacrificium laudis ex operum ſanctitate deſcendat. Itaq; continuo ſubiecit: Si memoratus ſum tui ſupra ſtratum meum in matutinis meditabor in te.) Meditationē matutinam recordatio nocturna cōſummat, & idcirco de luce ad deum uigilat, quia ex ſtrati, id eſt, ex lectuli puritate, & fiducia & conſcientia orationis eſt matutinæ. Obrepentes itaq; ſub ſecreto noctis cogitationes dei recordatione compreſſit, ſeſeq; aduerſum carnis incentiua luctantē, metus nominis dei iuuit. Sequitur enim: Quia fuiſti adiutor meus, in uelamento alarum tuarum ſperabo.) Dei ſe meditatione per quam ſibi adiutor eſt protegente. Non enim ei alia ꝙ placendi deo cura eſt, cuius tantū in ſtrato meminit. In eo quoq; in matutinis ex nocturna recordatione meditatur, quia adiutor ſuus eſt, & ſub uelamento alarū eius exultat, id eſt, tegmine protegentis eſt tutus. Sed horū omniū hinc profectus eſt, hinc cauſa eſt, quia ſequitur:

Adhæſit anima mea poſt te, me ſuſcepit dextera tua.) Amoris hæc uis eſt, ut his quos amamus etiam ſi abſentes ſint hæreamus, dum affectum inſitum nequaquam aut locus diuellit, aut tempus. Adhæſit ergo deo propheta nō blandimentis ſeculi, non corporis uitijs amorem ſuum ab eo charitatemq; retrahentibus, quia ſecundum apoſtolum adhærens deo, unus eſt ſpiritus cum eo. Et dominus pro diſcipulis orauit: Pater ſicut nos unum ſumus, ut & illi unum ſint in nobis. Adhærens ergo deo ſuſceptus à dei dextera eſt, id eſt, per uirtutem dei quæ ſignificatur in dextera, ab eo qui dei & uirtus & ſapientia & uerbū caro eſt factus, aſſumptus eſt conformis gloriæ corporis iam futurus. Et qui ſuſceptus à dei dextera metum omnem à ſe qui ab inimicis ſuis eſſe poſſit abiecit, fiduciæ ſuæ non tacuit ſecuritatem, neq; iuſti iudicij dei ignorat ſeueritatē, dicens: Ipſi autem in uanum quæſierunt animā meā, introibunt in inferiora terrę, tradentur in manus gladij, partes uulpium erunt.) In uanum itaq; animā ſuam quæſierūt. Secundū enim euangelium homo cum corpore animam non perimit, & miſericordia dei melior ſuper uitas eſt, & hic iam ſuſceptus à dextra dei eſt. Terrę autē inferiora introibunt, quia chao inuio ſeparantur à ſanctis, & in manus gladij tradentur, quia ſecūdum diuitem poteſtas pœnæ, quæ in ore gladij ſignificatur, in impios exeretur. Partes etiam uulpium erunt, fallacium beſtiolarum ſordem adepturi: quia & Herodes eſt uulpes, & uineam ſponſi exterminant uulpes, & foueam ſibi filio hominis caput ſuum nuſquam reclinante in impiorum cordibus condiderunt: & dæmonum in his ſignificatas eſſe nequitias non dubium eſt, quibus cum principe eorum præparatus ignis gehennæ eſt. Sed inter hæc audi lætitiam eius, qui humanæ ſalutis gaudium frenquenter ad patrem exultauit. Rex autem lætabitur in deo, & laudabitur omnis qui iurat in eo, quoniam obſtructum eſt os loquentium iniqua.) Cauſam cur rex lætetur ſignificat, quia quiſquis in eo iurabit, in deo ſacramenti huius religione laudabitur, qui ſciat ſcilicet regem Chriſtum Ieſum, qui etiam deum ſuper omnia, qui ſecundum Paulum teſtetur magni dei ſaluatoris aduentum, qui ſecundum Eſaiam iurans iurauit in deum uerum. Obſtructum enim eſt os loquentium iniqua, quia prędicetur ex lege, & ex prophetis, atq; ab Apoſto, in eo nos ante conſtitutionem mundi, & elegiſſe pater, & benedixiſſe doceatur, & ipſe nos excitauerit & collocauerit à dextris dei in celeſtibus, & cū uidebūt eum in maieſtate ſua iudicare de uiuis & mortuis. Per hęc itaq; obſtruetur os loquentiū iniqua. Ipſe enim

 eſt rex in

eſt rex in æternum,& in nomine domini Ieſu omne genu flectetur,cœleſtium, & terreſtrium,& infernorũ,& omnis lingua confitebitur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris,qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus LXIII.In finem pſalmus Dauid.

EXaudi deus orationem meam cum precor ad te, à timore inimici eripe animam meam.Protexiſti me à conuentu malignantium,à multitudine operantium iniquitatem . Quia exacuerunt ut gladium linguam ſuam,intenderunt arcum rem amaram,ut ſagittent in occultis immaculatũ.Subito ſagittabunt eum,& non timebunt,firmauerunt ſibi ſermonem nequam. Diſputauerunt ut abſconderent laqueos, dixerunt, quis uidebit eos?Scrutati ſunt iniquitates,defecerunt ſcrutantes ſcrutinio.Accedet homo ad cor altum,& exaltabitur deus.Sagittæ paruulorum factę ſunt plagæ eorũ, & infirmatæ ſunt contra ipſos linguæ eorũ. Conturbati ſunt omnes qui uidebãt eos,& timuit omnis homo.Et annunciauerũt opera dei,& facta eius intellexerũt. Lætabitur iuſtus in domino & ſperabit in eo, & laudabunt omnes recti corde.

ENARRATIO PSALMI

PSalmi ſuperſciptio hiſtoriam non continet.Simplex eſt,& prophetali ſpiritu æditus,tantum per id quòd:In finem præſcritur, res nõ ſui, ſed temporis quo ſcriptus eſt continere teſtatur.Sed quærendũ eſt, ex qua perſona ſit dictus,quid'ue ex ſe intelligendũ enunciet. Nam ſine dubio eſſe ſpiritalis eſt opinandus . Cũ enim ipſi illi pſalmi qui ſecundum titulorum inſcriptionem res geſtas continere creduntur, in plurimis à tituli ſui & rerum ac perſonarum proprietate diſſentiant, magiſq; per æditiones nominum,atq; geſtorum ſpiritalium operationum ſignificẽt effectus, quid de eo erit intelligendum,in quo ſimplex tantum pſalmi, in finem intelligendi inſcriptio continetur,niſi quòd ſpiritalis in eo doctrinæ forma ſit conſtituta?Eſſe autem plures memini,qui omnia quæ in libris pſalmorum ſcripta ſunt ad perſonam domini noſtri unigeniti filij dei exiſtiment eſſe referenda, nihilq; in eis aliud, quàm quod ei ſit proprium contineri. Quæ eorum opinio argui non poteſt . Omnis enim ex affectu religioſæ mentis hic ſenſus eſt,& caret culpa propenſiori ſtudio,omnia ei per quem ipſa omnia ſunt,coaptare. Quanquam enim idipſum interdum imperite fiat, tamen per id quod ad eum cuncta referuntur, neceſſe eſt ut ea quæ ei ſunt propria,uere ac fideliter prædicentur . Cauendum autem eſt,ne dum omnia conuenire in eum æqualiter opinamur, per aſſertionis huius ſtudioſam intentionem plurimum & diuinitatis ſuæ dignitati, & corporationis ſacramento, & operationum poteſtati, & paſſionis uirtuti, & reſurrectionis gloriæ detrahatur . Tenendus igitur modus eſt : diligenter ac caute conſtituendum eſt, quid de diuinitatis ſuæ natiuitate,quę ei à patre eſt,fuerit prophetatum,quando eius hominis quem aſſumpſit perſona tractetur,ubi operatio,paſſio,& reſurrectio prædicetur. Quid uero uncuiq; tempori congruat,quando fides gentium nuncietur, quando peccata anterioris populi arguantur,quando doctrina timoris dei & confeſſionis eruditio ex prophetæ oratione præſtetur.In his enim prophetiæ ſpiritalis ordo cõſiſtit. Et ſi dominus prædicatur,profectus ſcientiæ huius ad fidem utilis eſt.Si ad timorem & confeſſionem eius docemur,domino formamur, proficimus, acquirimur, ut per paſſionem eius redempti,ita eidem per doctrinæ ſuæ inſtituta placituri.Eſſe autem in præſenti pſalmo quædam intelligo,quę ei homini quem dominus aſſumpſit aptari poſſe uideantur,ubi dicitur: Perſcrutati ſunt iniquitates,defecerũt ſcrutantes ſcrutinio.Significari enim forte in eo exiſtimabitur Iudæorũ conſpira

Allegoria licet falſa,tamẽ pie probatur

tio, cū teſtimonia, quibus argui poſſet quærūtur, nec reperiuntur, & omnia ſcru‑tantium ingenia deficiunt. Dehinc quòd ſagittis paruulorum, id eſt, doctrinis A‑poſtolorum uulnerentur, aduerſum quos nullam cauſam iuſtæ perſecutionis in‑uenerint, & ideo defecerint contra ipſos linguæ eorū. Hæc quidem non tanquam improbabilia præmittimus, ſed quædam alia in pſalmo ſunt quæ ordinem intelli‑gentiæ huius impediant. Non longe tamen ab his ſermo expoſitionis noſtræ diſ‑ſentiet. Exiſtimamus enim non modo Apoſtolorum qui primi fuerunt, ſed cuiuſ‑que ſancti in domino ſperantis cōfeſſionem præſenti pſalmo contineri. Inter ma‑ximas enim ſeculi tempeſtates, & grauiſſimas humani generis in deum impieta‑tes ſumus conſtituti, cuius fidelem per nos, & ueram confeſſionem nunc philoſo‑phia irrideat, nunc hæreticorum furor incurſet, nunc auaritię ſtudia condemnent, nūc ambitionis fauor inquietet. Quibus omnibus diſſimulandis, tolerandis, uitan‑dis, & coarguendis mens noſtra niſi per deum erudita nō ſufficit. Quantis enim & quàm moleſtis diſputationum aculeis dei prouidentiam & principalem, atque ininitiabilem in creato ab eo mundo dominatū eius philoſophia impugnat: nunc aquis, nunc terræ, nunc atomis, nunc cœlo dei nomen indulgens. Quàm uero in‑genioſo calliditatis uſu fidei doctrinam hæreticus mentitur: quanto deinde audi‑entium periculo opum gloriam auarus affirmat: quanto quoq; continentiæ exci‑dio gaudia corporis uoluptatum aſſertor exequitur, quàm peſtifera autem ambi‑tioſorum in honoris adhortatione facundia eſt. Quibus omnibus peruigil cura, pernox oratio, & æterna ad deum confeſſio repugnabit. Ob hæc igitur fidei no‑ſtræ & æternæ ſalutis excidia propheta orare intelligitur in pſalmo, ex perſona ſua quatenus in deum ſperare nos conueniat oſtendens. Ait enim: Exaudi deus orationem meam, cum tribulor, à timore inimici eripe animam meam.) Ingruen‑tibus his quæ ſuperius memorauimus, per quę fides noſtra & ſpes periclitatur, ad eum qui ſolus mederi his poteſt refertur oratio. Metus eſt enim, ne infirmam per naturam & conſortium carnis animam undiq; ſubrepentium illecebrarum æſtus abſorbeat. Adſunt namq; quotidie & pugnant blandimentis fallacibus, quaſdam machinas excidij admouentes. Itaq; per doctrinam cœleſtis eruditionis peruigi‑lem cūram fidei impendere admonemur: timere inſidiantem ſemper hoſtem, ne incautam ſecuritatem noſtram ipſe in ſpeculis poſitus incurſet. Vigilandum er‑go in oratione dei eſt, & ſemper orandum, ut cum fatigari anima & affligi ſubre‑pentium illecebrarum aculeis cœperit, deus ſemper oratus exaudiat, noſq; ab his quæ timemus eripiat. Ait enim: A timore inimici eripe animā meam. Deus enim non tantum tum orandus eſt, cum quæ timentur ingruerint, ſed timenda ea ſunt quæ cum cœperint adeſſe, dominantur. & ſemper atque indefeſſis precibus oran‑dus eſt, ut nos à timore eorum quorum dominatum timemus eripiat. Scriptum enim in prouerbijs eſt: Cum uocarem non exaudiſtis & cum extenderem uerba non intendiſtis, ſed inania feciſtis. Et ego perditionem ueſtram irridebo. Erit er‑go cum inuocabitis me, & ego non exaudiam. Propheta ergo licet prior tem‑pore, non tamen eorum quæ poſtea dicerentur ignarus eſt, ſed impendentibus ſemper tribulationibus anxius, & ad omnem timorem inimici ſolicitus deum orat, ob ea quæ timet, & ut ſecum in tribulatione ſit, & ut exaudiat deprecatur. Neque enim dei miſericordiam metus noſter, ſed fides promeretur, & longæ præparationis documento opus eſt, ut mereamur audiri. Meminit ergo prophe‑ta ab his ſe omnibus precantem liberari, & docet orationem ſuam non ex domi‑natu eorum quæ timuerit, ſed ex merito eſſe fidei exauditam. Ait enim: Pro‑texiſti me à conuentu malignantium, & à multitudine operantium iniquitatem. Qui exacuerunt ut gladium linguas ſuas, intenderunt arcum rem amaram, ut ſa‑gittent

gittent in obſcuro immaculatum.) Non hic propheta arma bellica, nec enſes, aut iacula, aut tormenta arcuum pertimeſcit. Omnis enim in lingua timor eſt: huius gladios ſpicula metuit, ab his quidem fide ſua tutus. Ait enim: Protexiſti me à conuentu malignantium. Sed arcus homicidæ linguæ ſemper intentus eſt, & acumen gladij in lingua eius præſto eſt. Volant autem letales eius ſagittæ, & nõ ambiguum eſt quid efficiant, ſcilicet ut ſagittent in obſcuro immaculatum. Et proprietas uerbi intelligenda eſt. Non ſanctum, non fidelem, non iuſtum, ſed immaculatum ſagittant eum, cui per ſacramentum baptiſmi ſordes & maculæ ueterum criminum recens ablutæ ſunt, nondum tamen firmatæ fidei, nondum doctrinis ſpiritalibus eruditum, nondum contra hæc pugnacis linguæ arma certantem, ſed ſimplicem & ex nouæ natiuitatis infantia tenerum. Hunc ergo ſine metu contradictionis alicuius, intento iampridem arcu, per rerũ ignorantiam in obſcuro poſitum uulnerabunt. Ait enim: Subito ſagittabunt eum, & non timebunt.) Naturam ſimplicem, & immaculatam nouitate imperitam. Hanc enim fallunt, huic occultos laqueos prętendunt, inſidiarum ſecretis latentibus gloriantes. Sequitur enim: Firmauerunt ſibi uerbum malum, diſputauerunt ut abſconderent laqueos. Dixerunt quis uidebit eos?) Tempus diſcernitur & inferendi uulneris, & conſilij firmati. Nam cũ dicitur: ſubito ſagittabunt, futuri temporis opus docetur, cum autem: firmauerunt uerbum malum, iam ex præterito conſilium firmatæ pridem uoluntatis oſtenditur. Semper enim excidia aduerſus fidem præſto ſunt, & occultis ac fallentibus inſidijs peſtiferæ adhortationis doli adiacẽt, quos à raris quibuſq; conſpici opinantur. Et ideo dictum eſt: Abſconderunt laqueos & dixerunt: quis uidebit eos? Si enim hæreticus peruertere fidem tentet, incredibile eſt quantis eam dolis ſubuertere contendat. Si ſpem æternitatis noſtræ philoſophus impugnet, mirum in modum omne bonum præſentis uitæ ponet in corpore, omni ingenij ſui alacritate ea, quibus doctrinæ cœleſtis inſtitutio ſubrui poſſit uterq; ſcrutantes. Sed quid ad deum humana peruerſitas? Quid aduerſus opificem operis ingenium? Exquirant licet omnibus argumentationis ſuę quæſtiunculis excidium ueritatis, deficiet tamen in ueritatis diſtinctione falſitatis aſſertio. atq; ideo ſubſequitur: Perſcrutati ſunt iniquitates, defecerunt ſcrutantes ſcrutinio.) Defectio ſcrutantium defectionem ſuperuacuæ contra deum adhortationis oſtendit. Quæ enim non labefactabuntur ingenia contradictioni ueritatis intenta? Rimentur licet omnia naturaliũ cauſarum ſecreta, peruicaciq; ſtudiorum ſuorum uigore ipſa cœleſtium motuum interna ſcrutentur, in ipſa tamen operis ſui intentione deficient doctrinis ſpiritalibus refutati. Qui enim fortuitis motibus agi omnia docent, audient à nobis æternæ uirtutis deum non in fortuitis manere, ſed eſſe mundi creatorem, indefinitæ ut eſſentiæ, ita & uirtutis. Ipſum à nemine ſed ex eo omnia, moderantem ea ipſa omnia & continentem. Qui uero prædicabit animæ cum corpore occaſum, audiet animam non eſſe terrenam, ſed ex afflatu dei ortam, elementis corporis admiſceri: mortem autem non interitum eſſe, ſed diſceſſionem eius à corpore. Qui autem reſurrectionem carnis abnegabit, ſciet non difficilem eius inſtaurationem futuram ei, cui inchoatio prima ſit facilis. Porrò qui curam humanæ conuerſationis deo auferet, cognoſcet æterni regni deum iudicem: neq; hominem idcirco tantum conditum ut eſſet (quid enim eſſe hominem deo utile fuit?) ſed ut in cognitionem dei æditus, profectum ſibi ex opificis ſui cognitione ſperaret. Iam ſi fidem hæreticus deſtruet, dei filium ſemper eſſe cognoſcet nullo à patre interuallo temporis ſeparatum, ipſum eſſe uerbum, uirtutem, ſapientiam dei: hunc mundi opificem fuiſſe, hunc & hominis conditorem: hunc prima mundi crimina diluuio abluiſſe: hũc Moyſi legem dediſſe: hunc

in prophetis fuiſſe, & per eos ingentia illa corporationis & paſſionis ſuæ ſacramenta cecinisse: hunc in corpore reſurgentem caducæ carni claritatem ſpiritalis gloriæ intuliſſe, & in naturam diuinitatis ſuæ terrenæ corruptionis abſorbuiſſe primordia. Deficient igitur aduerſum iſta ſcrutantes, & per uirum doctrina dei eruditum, & in altum humilitatem cordis ſui erigentem, hæc diuinæ operationis præconia proferentur, ita ut hæc eminentia dei eorum ipſorum, qui hæc audiant confeſſione laudetur. Atq; ideo ita ſequitur: Perſcrutati ſunt iniquitates, defecerunt ſcrutantes ſcrutinio. Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur deus.) Cognita enim ſcrutantium defectione, & accedente homine cordis alti, magnificentia diuinæ bonitatis agnoſcitur. Quantus autem fiet doctrinæ ſpiritalis profectus? Nam quis non magnificabit deum quem mundi huius cognouerit conditorem, quis non metuet quem iudicem ſciet? Quis non renaſci in innocentiam uolet, cum peccati remiſſionem ſacramentum nouæ natiuitatis indulgeat? Quis nõ à peccato deſinat iam renatus, & in innocentia uelit paruuli permanere, cum talium ſciat regnum eſſe cœlorum? Hæc profeſſio noſtra ſcrutantium ingenia debilitat: hæc doctrinæ ſpicula quæ per regeneratorum exordium ſagittæ ſunt, paruulorum ſtultas diſputationes, & ridicula de deo dogmata uulnerãt. His aduerſari profanæ linguæ contradictio non poteſt, ad horum omnium diſputationum, & adhortationum noſtrarum fidem, & trepidatio abnuentium & metus eſt audientium. Annunciatis enim operibus dei tunc incipiẽt facta eius intelligi, tunc in his lætabitur iuſtus, tunc eum omnes recti corde laudabunt. Et hoc ipſum pſalmus ita edocet: Accedet homo ad cor altum & exaltabitur deus. Sagittæ paruulorũ factæ ſunt plagæ eorum, & nihil habuerunt contra ipſos linguæ eorum. Conturbati ſunt omnes qui uidebant eos, & timuit omnis homo. Et annunciauerunt opera dei, & facta eius intellexerunt. Lætabitur iuſtus in domino, & ſperabit in eo, & laudabuntur omnes recti corde.) Aduerſus uulnerantes ſagittas paruulorum lo qui aliquid aduerſantium lingua non habuit, & qui uidebant paruulos ſagittantes conturbantur & metuunt: cum in ſe errores iſtos recognoſcunt: cum diem iudicij & retributionem actæ uitæ in corpore agnoſcunt: cum opera dei audiunt, & facta eius intelligunt. In his eſt lætitia ſanctorum, in his ſpes firmiſſima. Ob hæc deum qui recto corde ſunt laudant, ſcientes eſſe remiſſionem peccatorum, mortis peremptorem, & diaboli debellatorem, iudicem ſeculi, æternitatis largitorem deũ & dominum noſtrum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus LXIIII. In finem pſalmus Dauid.

TE decet domine hymnus deus in Sion, & tibi reddetur uotum in Hieruſalem. Exaudi deus orationem meam, ad te omnis caro ueniet. Verba iniquorum præualuerunt ſuper nos, & impietatibus noſtris tu propiciaberis. Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti, inhabitabit in tabernaculis tuis. Replebimur in bonis domus tuæ, ſanctũ eſt templũ tuum, mirabile in æquitate. Exaudi nos deus ſalutaris noſter, ſpes omnium finium terræ, & in mari longe. Præparans montes in uirtute tua accinctus potentia. Qui conturbas profundũ maris ſonum fluctuũ eius. Turbabuntur gentes, & timebunt omnes qui habitant fines à ſignis tuis, exitus matutini & ueſpere delectationis. Viſitaſti terrã & inebriaſti eam, multiplicaſti locupletare eam. Flumen dei repletum eſt aquis, paraſti cibum illorũ, quoniam ita eſt prẽparatio eius. Riuos eius inebria, multiplica generationes eius, in ſtillicidijs eius lætabitur exoriens. Benedices coronam anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur ubertate. Pingueſcent fines deſerti, & exultatione colles accingentur. Induti ſunt arietes

ouium

ouium,& conualles abundabunt frumento,etenim clamabunt & hymnũ dicent.

ENARRATIO PSALMI

OPportune ſuperiorem pſalmum hic qui ſubiacet conſecutus eſt.Eſt autem & ipſe,in finem,& congregationem gentium,quæ dominũ laudaturæ ſunt nunciat,& ipſe huius interpretationis noſtrę fidem reddet. In exordio autem eius ſecundum conſuetudinem ſuam propheta orationem omnem ad deum dirigit. Omnis enim nobis res atq; ſermo cum confeſſione dei ineundus eſt. Sed ſciens propheta plures pro diuerſitate rerum ac ſtudiorũ in ſuperuacuis demorari,ſpecialem & proprium dei à nobis honorem requirit,dicens: Te decet hymnus deus in Sion.) Sion mons quidem Hieruſalem adiacens eſt.Sed montem hunc eiuſq; nomen,atq; etiam urbis ipſius eccleſiã,quæ corpus eſt Chriſti,nuncupatam ſemper accepimus in pſalmis,domino dicente: Ego autẽ conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montẽ ſanctum eius.) Et ne in regno eum collis huius conſtitutũ arbitraremur, in prophetis,atq; etiam in Euangelijs dictum eſt: Gaude ualde filia Sion,prædica filia Hieruſalem. Ecce rex tuus uenit tibi.& apoſtolus:Ea autem quę ſurſum eſt Hieruſalem libera eſt,quæ eſt mater noſtra.Hymnus ergo hic deo condecet,qui ſit in Sion ſpiritali & eccleſiaſtico cantico innocens,& dei laudibus dulcis. Omnia autem ſuperſtitionum genera quę extra religionem dei ſunt condemnat.Plures enim ſunt in diuerſiſſimo erroris profundo locati, qui doctrinæ ſuæ peruerſitatem quadam inanis laboris probitate cõmendent.Cernimus namq; nudis philoſophos corporibus algere:ipſo etiam coniugiorum uſu magiſtri abſtinent:hæretici ſicco panis cibo uiuunt.Sed qui tandem ocioſi huius propoſiti profectus eſt? Totum hoc inane atq; ridiculum eſt, & cum ipſis ſuperſtitionis cauſis miſerabile. Deo ergo uouenda ſunt,contemptus corporis, caſtitatis cuſtodia,ieiunij tolerantia. Atq; ideo ait: Et tibi reddetur uotum in Hieruſalem.) Vota enim tantũ eccleſiaſticæ religionis utilia ſunt,quæ cum & dignis deo cantionibus,& propoſitæ in eccleſia obſeruantiæ ſtudio probantur: tum digni erimus pro quibus deum ſanctus ſpiritus interpellet.Idem namq; per prophetam loquitur, & docet. Ipſe autem ſecundum apoſtolum pro nobis inenarrabilibus gemitibus interpellat.atq; ideo hic ita dictũ eſt:Exaudi orationem,non enim ſubſequitur meam,ut dicentis perſona poſſit intelligi.Licet enim multi tanquam hoc deeſſet addiderint, nõ tamen in authenticis extat.Propheta enim nõ ſuo ſenſu,ſed inſpiratus hæc loquitur: Exaudi orationẽ: ſequitur ut quorum oratio ſit exaudienda demonſtret, nec longe expectationem noſtram differt. Subiecit enim: Omnis caro ad te ueniet.) Humani generis uniuerſitatem ſcriptura ſub carnis nomine deſignat. In lege ſcriptum eſt, & dixit deus:Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis,quoniam caro ſunt. & in eadem:Quoniam corrupit omnis caro uiam eius.& in propheta dominus: Et effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem.& in Euangelio:Et uerbum caro factum eſt,& habitauit in nobis. Huius igitur humani generis orationem exaudiet deus,quòd uanis infœlicium ſuperſtitionum doctrinis tenebatur, cum præcepta gentilia omnes eos ad ſtudium impietatis imbuerent, deum in lignis, & ſaxis, & metallis prædicando, & mundi opificem, atq; animæ noſtræ parentem intra inanem materiam collocando.Hinc igitur errorem gentes fatentur,quòd eos philoſophiæ facundia detinuerit in errore,ſcientes tandem uetera delicta ſua, & antiquæ impietatis crimina deo propicianda eſſe per Chriſtum.Ipſe enim ſecundum Apoſtolum noſtra placatio eſt. ait namq;: Quem propoſuit deus placationem per fidem in ſuo ſanguine.Ea iterum: Ipſe eſt placatio pro peccatis noſtris. Veniet ergo ad eum omnis caro,dicens: Verba iniquorum præualuerunt ſuper nos, & impietates

Heretici ſobrij

Vota qualia debeant eſſe

pietates noſtras tu propiciabis. Sed qui tandem propitiationis affectus eſt, uel
quid prodcrit errorem gentilem reliquiſſe, & doctrinam impiam ſpreuiſſe: Et id/
ipſum nō diſſimulauit, dicens: Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti, ut inhabitet
in tabernaculis tuis. Omnis quidem caro ueniet.) Id eſt, ex omni hominū genere
congregabuntur. Sed beatus eſt quiſquis fuerit electus. Multi enim ſecundum E/
uangelium uocati ſunt, ſed pauci electi. Electi autem ſunt nuptiali ueſte conſpi/
cui, puro atq; integro nouæ natiuitatis corpore ſplendidi. Itaq; non res indiſcreti
iudicij electio eſt, ſed ex meriti delectu facta diſcretio eſt. Beatus ergo quem ele/
git deus. Beatus ob id quia electione ſit dignus. Scire autem nos conuenit, hic bea
tus in quam rem fuerit electus, ſcilicet ad id quod ſequitur: Inhabitabit in taberna
culis tuis. Omnis perfectio bonorum in habitationis cœleſtis eſt requie. Multas
manſiones dominus in cœlis eſſe teſtatur, ſed patrem orat, ut apoſtoli ubi & ipſe
ſit maneant, dicens: Pater quos mihi dediſti, uolo, ut ubi ego ſum ibi & illi ſint me
cum. Ex plurimis manſionibus, apoſtolis ſuis eam quæ ſibi eſt propria communi
cat. Scit propheta quanta beatitudo ſit in tabernaculis dei eſſe, alio loco dicēs: Cō
cupiſcit & deficit anima mea in atria domini. Sed ob id bonorum cœleſtium ſpes
adimitur, ſi non omnes ad cohabitationem dei eligentur. Plures enim manſiones
diuerſæ dignitati habitantium præparantur. Sed licet diuerſa ſit dignitas: differt
enim ſtella ſtellæ in gloria, tamen quotquot habitationibus uarijs licet digni habe
buntur, ſidei fructum & honorem cœleſtis gloriæ ſortientur. Poſt enim beatitudi
nem eius, qui ad habitandum in tabernaculis dei fuerit electus, hoc ſequitur:

Replebimur in bonis domus tuæ: ſanctum eſt templū tuum mirabile in æqui/
tate.) His ergo bonis domus dei replebimur, quia in tabernaculis dei beatus ha/
bitabit. Et quidem interim bona domus quę ſint poſſumus æſtimare, eccleſiæ ſcili
cet munera, quæ ei ſecundum multiplicem fructum Chriſtus indulſit, quia & ip/
ſa ſecundum Apoſtolū domus dei eſt. Vt ſcias, inquit, quemadmodum oporteat
in domo dei diuerſari, quæ eſt eccleſia dei uiui, columna, & firmamentum uerita/
tis. Hæc ergo habet triceſimum ſexageſimum centeſimumq; fructum. His ergo
bonis domus dei fides credentium explebitur, quæ interim donorum diuiſioni/
bus adornatur, ſicut ſcriptum eſt: Huic enim datur ſermo ſapientiæ, alij uero ſcien
tiæ, alij fides in eodem ſpiritu, alij dona ſanationum, alij genera linguarum, alij in/
terpretatio ſermonum. Verum ſunt & alia plena & perfecta domus dei munera,
nequaq; naturis carnalium ſenſuum æſtimanda. Nouit hęc uſq; ad tertium cœlū
Apoſtolus raptus, & prædicat, dicens: Quod oculus non uidit, nec auris audiuit,
nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit deus his, qui diligunt eum. His igi/
tur domus dei bonis replebimur, & meritum percipiendorum horum fructuum
docet, dicens: Sanctum eſt templum tuum mirabile in ęquitate. Omnia namq;
credentium corpora templum dei eſſe Apoſtolus docet, dicens: An neſcitis quod
templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in uobis? Si quis templum dei corrupe/
rit, corrumpet & hunc deus. Templum enim dei ſanctum eſt. Ornandū ergo hoc
templum dei eſt ſanctitate atq; iuſtitia, ut bonis domus dei repleatur, ut æquitatis
àc fidei operibus mirabile ſit. Domum autem dei etiam ipſum aſſumptum à dei fi
lio hominem intelligere erit promptum, quia in eo habitat omnis plenitudo diui/
nitatis, & per naturæ proprietatem in eo pater habitat, bonis eius, id eſt, uirtutis,
gloriæ, æternitatis unumquenq; replendo qui ſe templum deo ſanctum & mirabi
le in æquitate ſeruauerit. Omnium itaq; noſtrum ſpes iſta eſt, ut bonis domus dei
repleamur, ut ſanctum & mirabile templum illius ſimus. Beati quidem ſunt qui
iam à deo ad habitandum in tabernaculis eius electi ſunt. Sed feſtinare nos in con
ſortium huius beatitudinis congruum eſt, operationibus id atq; orationibus ex/

petentes,ob quod ita ſequitur: Exaudi nos deus ſalutaris noſter, ſpes omnium finium terræ,& in mari longe.) Non competit hæc oratio Iudæo. Et quanquam hic liber legis ſit, prophetia tamen non eſt gentis unius. Spes enim hæc omnium finium terræ eſt,& quacunq; ſe habitabilis mundi huius temperies extendit, omnibus Chriſtus in ſpe eſt. Quinetiam interni atq; externi maris inſulę in huius nominis uirtute requieſcunt. Spes enim omnium finium, terræ & in mari longe eſt. Sed ſpem oportet non ex inani eſſe præſumptam, ne magis ſit incertorum præſumptio, quàm expectatio cognitorum. Itaq; cur in eo ſpes omnium ſit in conſequentibus docet, dicens: Præparans montes in uirtute tua accinctus potentia, qui conturbas profundum maris ſonum fluctuum eius. Ad terrenorum montiũ naturam ſermo iſte non pertinet,firmati enim ſunt non præparati. Præparatio autem futuræ operationis eſt cœptũ. De hinc memoratorũ montium præparatio in accinctu potentiæ ac uirtute eſt. Terra autem omnis ex nihilo eſt iuſſa ſubſiſtere, resq; ea potentiæ nõ eguit accinctu, quæ ex iubendi facilitate pendebat. Vtile eſt autem cognoſcere ſicubi in ſcripturis montiũ facta eſt mentio. Ait namq; propheta: Audite populi omnes, & attendat terra & omnes habitantes in ea. Et erit uobis dominus deus in teſtimonium, dominus de domo ſancta ſua. Propter quod ecce dominus deſcendet de loco ſuo, & deſcendet ſuper excelſa terræ, & conteret montes ſubtus ſe, & ualles liqueſcent tanquàm cera à facie ignis propter impietatem Iacob. Hæc omnia propter peccata domus Iſraël. Et rurſum: Et commota eſt & contremuit terra, & fundamenta montium conturbata ſunt & commota ſunt, quoniam iratus eſt his. Aſcendit fumus ab ira eius, & ignis à facie eius exardeſcet, carbones ſuccenſi ſunt ab eo, inclinauit cœlum, & deſcendit, & caligo ſub pedibus eius. Et in conſequentibus: Miſit ſagittas ſuas & diſperſit eos, & fulgura multiplicauit & conturbauit eos. Et in his quantum lectio docet, deſcenſionem domini de cœlo per prophetam ſpiritusſanctus oſtendit, motum terrę, montium trepidationem, ob id quia his dominus iratus ſit fumo de ira eius exorto, igne deinceps de conſpectu eius accendendo. In fumo qui aſcendit præteriti temporis res eſt. In igne autem accendendo futuri ſignificatio cõtinetur. De hinc nequicquam de natura hebeti & immobili dictum exiſtimaretur. hos montes ſagittæ miſſæ diſpergunt, & fulgura multiplicata conturbant. In hoc igitur montium nomine omnem ſupereminentem uirtutem intelligi oportet, quę ſe contra deum exaltans atque efferens iræ dei ſubdidit. Deſcendens igitur deus uerbum aſſumptum ſibi hominem potentia accingens, primum hæc cacumina montium depreſſit, diaboli ſcilicet & ſuorum contumacem excellentiam protriuit, quos per hanc primæ obtritionis poteſtatem pœnæ æternæ iudicij præparauit. Seruauit autem hanc eandem propheta rationem, dicens: Aſcendit fumus ab ira eius, & ignis à conſpectu eius ardeſcet. Fumus enim eos interim arſuri ignis inuoluit, atque ob id in præſenti pſalmo ita ſcriptum eſt: Pręparans montes in uirtute tua accinctus potentia. Accinctio potentiæ ei quod indigebat corpori coaptatur. Non enim uirtus accingitur ſed in uirtute dei potentia, homo quem dominus aſſumpſit accingitur. contemplandum autem eſt, quid præparationem montium ſubſequatur. Qui conturbat fundum maris ſonum fluctuũ eius.) Conturbat non mare ſed maris fundum, neq; fluctus eius ſed ſonum fluctuum. Mare autẽ ut prophetiæ ſermo edocet, pro ſeculo nuncupatur ut ait: Superinducet dominus machæram terribilem & magnam ſuper draconem ſerpentem prauũ & perimet draconem qui in mari eſt. Et iterum: Mare hoc magnũ & latum, ibi requieſcet draco quem figuraſti ad illudendum ipſum, uel certe illud abſolutius: Veni in altitudinẽ maris, & tempeſtas demerſit me. Montes igitur, id eſt, aduerſatiæ omnes ſupereminentesq; uirtu

tes pœnæ iudicij præparantur,& maris fundamenta turbantur. In harũ enim ini-micarũ uirtutũ fiducia ſeculũ conſiſtebat,& hęc in inuiſibilibus ſeculi huius pro-fundis latebant.Sonus autẽ fluctuũ cũ fundo maris perturbat̃. Turbato enim diabolo,omnia terroris ſui miniſteria turbantur, & ipſe in quo gentes pauebant, ad-uerſantium poteſtatũ ſonus trepidat.Recordemur uatũ murmura, & inconditos bacchantiũ fremitus, & nonnunq̃ confuſo audientiũ ſenſu incertũ neſcio quid ſimulacrorum aëra ſonuiſſe,omnẽ deniq; prophano cerimoniarũ cantu mundũ re-ſultantem. Nunc uero domino Chriſto prædicato ſilere omnia cõfutata & trepi-da,cũ hi templorũ & gentiũ dij uirtute fideliũ ſubijciuntur ad pœnam,cũ creden-tium uerbis torquentur,laniantur,uruntur,& inuiſibiles nobis atq; incomprehenſibiles naturę uerbo cõtinentur,puniuntur,abigunt̃,cũ uates ſilent,cũ muta ſunt templa.Per hæc itaq; iam iudicio præparant̃,& pręparatio iſta quid proficit?proficiũt namq;: Turbabunt̃ gentes,timebũt.) Cernentes ſcilicet deos ſuos mutos & tantũ ad impoſitionẽ manuũ noſtrarũ pœnæ ſuæ uocibus ingemiſcentes. Sed poſt turbationẽ gentiũ alij timebũt.Timorẽ enim erit illatura turbatio. Nunquid omnes qui & turbabuntur timebũt? Nõ utiq; omnes qui turbabuntur timebunt. Qui ergo timebunt? Qui inhabitant fines.) Non ſubiecit ſcriptura (ut aſſolet) fi-nes terrę.Non enim hic de terrę finibus loquebatur,dehinc ſermonis ratio nõ pa-titur ut ita dictũ exiſtimemus.Ait enim:qui inhabitant fines. Nunquid & gentes quę intra fines ſunt nõ timebunt? & terrarũ tantũ extima deum metuent,ab eius metu cęteriſq; in medio habentur alienis? Finis aũt eſt nõ res ipſa,ſed rei extimũ. Extimum uero eſt,in quo res ipſa deficiet.Qui ergo fines inhabitant? ſcilicet qui in carne poſiti,neq; in totum adhuc ſecundũ carnem agunt, neq; iam omnino fi-nem peccati per deſinendi à peccatis conſuetudinem tenent,ſed uolentes deſine-re,nec penitus deſinentes, & finem etiamnum, id eſt, quandam proximam defe-ctionem peccati,carne habitantes,nec à carne abſunt, nec in totum interna carnis exercent.Apoſtolus autem cum in corpore ſit,peregrinatur à corpore:Apoſtolus cum in uita ſit,quotidie tamen moritur:uiuit autem iam non ipſe,uiuit uero in eo Chriſtus.Omnes ille fines ambiguæ uoluntatis exceſſit, etiam extra fines corpo-ris peccatiq; habitat peregrinando à corpore dum in corpore eſt, & quotidie mo-riendo deo uiuit, & iam non ipſe in ſe uiuendo, ſed Chriſtus. Cæterũ timentium trepidatio ex ambiguæ habitationis incerto eſt,dũ adhuc habitando fines timent, nondum penitus quod iam habitatum ſit tranſeundo. Et tamen deſinendi uolun-tate in fine iam habitent deſinendi.Sed uideamus, hi qui fines habitant cur time-bunt,& unde illis metus ingruat. Neq; id occultum eſt.Sequitur namq;: Et ti-mebunt qui inhabitãt fines à ſignis tuis.) Metus ergo omnis à ſignis eſt.Sed quę hæc erunt ſigna? Exitus matutini & ueſpere delectationes. Viſitaſti terram & inebriaſti eam,multiplicaſti locupletare eam. Flumen dei repletum eſt aqua,paraſti cibum illorum,quoniam ita eſt præparatio tua.) Ab his igitur ſignis metus or-tus eſt.Eſt enim magnum in ſingulis quibuſq; eorum ſignum.Nam poſt pręparationes montium in accinctu potentiæ & conturbationem maris fundi, & ſonitus fluctuum eius progreſſus eccleſiæ in matutinum & ueſpertinorũ hymnorum de-lectationes maximũ miſericordiæ dei ſignum eſt.Dies in orationibus dei inchoa-tur, dies hymnis dei clauditur, ſecundum quod dictum eſt: Suauis ei ſit laudatio mea. Et rurſum: Eleuatio manuum mearum ſacrificium ueſpertinum. Succedit igitur ex hoc ſequens ſignum: Viſitaſti terram & inebriaſti eam, multiplicaſti locupletare eam. Terra hæc qua utimur non locupletatur, ſed ex fructuum ſuo-rum ubertate locupletat.Non ergo in eam ſermo conueniet, quæ & locupletandi ſe caret ſenſu,& cuius id eſt ut locupletet officium. Viſitauit autem deus terram,

id eſt,

id eſt, humani generis natiuitatem, eaq́ uiſitata à deo multiplicatis gratiarum muneribus diteſcit, Apoſtolo dicente: In omnibus ditati eſtis in ipſo, in omni uerbo & ſcientia. His enim bonis replemur, & ſine ceſſatione potandi quotidie bonorum cœleſtium munus haurimus, pleni diuinis copijs atque ebrij. Locupletatio enim oſtẽſa eſt eſſe ea quæ ſuperius nuncupabatur ebrietas, & locupletationis atque ebrietatis huius fructus eſt contuendus. Et qui hic tandem ſit non tacetur:

Flumen dei repletum eſt aqua, paraſti cibum illorum, quoniam ita præparatio ſua.) Et de flumine ambigendi locus nullus eſt. Ait enim propheta: Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Et ipſe dominus in Euangelijs ait: Qui biberit ex aqua quam ego dedero, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ ſalientis in uitam æternam. Et iterum: Qui crediderit in me (ſicut ſcriptum eſt) flumina de uentre eius exient. Hoc autem dicebat de ſpirituſancto quem accepturi erant credentes in eum. Hoc ergo flumen dei aqua repletur. Spiritus enim ſancti muneribus mundamur, & in nos ex illo uitæ fonte fluuius dei aqua repletus infunditur. Habemus etiam & cibum paratum. Et quis hic cibus eſt? Ille ſcilicet à quo ad dei conſortium præparamur, per communionem ſancti corporis in communionem deinceps ſancti corporis collocandi. Id enim præſens pſalmus ſignificat dicens: Paraſti cibum illorum, quoniam ita eſt præparatio ſua. Quia cibo illo quàmuis in præſens ſaluemur, tamen in poſterum præparamur. Seruat autem conſuetudinem ſuam propheta, ut tempora de quibus loquitur diſtinguat. Superior namque ſermo tanquàm de præterito fuit, quæ autem adhuc gerenda erant, gerendorum fide & ſcientia tanquàm iam geſta memorauit. Vt autem ea omnia futuri temporis doceret eſſe ait: Riuos eius inebria, multiplica generationes eius, in ſtillicidijs eius lætabitur cum exorietur.) Omnis hic orantis eſt ſermo, ut ea quæ commemorata ſunt deus expleat deprecantis. Terra autem uiſitata inebriata eſt. Et quomodo nũc riui eius inebriantur. Sed meminiſſe debemus, quòd ſi qui ex aqua domini potauerit flumina de uentre eius effluent. Ergo potatione aquæ opus eſt ut flumina fluant. Inebriamur autem ipſi, cum ſpiritumſanctum qui fluuius eſt nuncupatus accipimus. De hinc, quia ex nobis diuerſi gratiarum riui emanant, orat propheta ut hos eoſdem dominus inebriet, ut his inebriatis & dono diuini muneris perfuſis generationes noſtræ multiplicentur, terra ſcilicet bona ſecundum Euangelicam comparationem, uerbi ſemen excipiens fructu trigeſimo & ſexageſimo & centeſimo diteſcat. Eſt autem nobis per ſacramentum baptiſmi renatis maximum gaudium, cum quædam in nobis ſpirituſſancti initia ſentimus, cum ſubeat nos ſacramentorum intelligentia, prophetiæ ſcientia, ſermo ſapientiæ, ſpei firmitas, ſanationum chariſmata, & in dæmonia ſubiecta dominatus. Hęc enim tanquàm ſtillicidia nos penetrant, quę paulatim cœpta fructu multiplici exuberant. In his ergo ſtillicidijs cum exorietur terra lætabitur. Sed ſtillicidia multiplicantur ut riui ſint, riui autem inebriantur ut flumina ſint. Conſequens autem eſt ut omnem expectationem noſtram propheta confirmet, & doceat quid montium præparatio, fundi maris turbatio, terræ uiſitatio & eius inebriatio, & fluminis plenitudo cõſummationis habitura ſint. Docet itaq́ in his quæ cõſequuntur dicẽs: Benedices coronam anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur ubertate. Pingueſcent fines deſerti, & exultatione colles cingentur. Induti ſunt arietes ouiũ, & conualles abundabũt frumento, etenim clamabũt & hymnũ dicent.) Annũ benignitatis dei ex propheticis atq́ Apoſtolicis doctrinis cognouimus. Dictum eſt enim ex perſona domini: Spiritus domini ſuper me, propterea unxit me, euangelizare pauperibus miſit me. Prędicare captiuis remiſſionẽ, & cęcis uiſionẽ, uocare annũ domini acceptũ, & diẽ retributionis annũ æterni & beati illius

illius ſeculi ſine dubio declarat. Namq; bonitatis domini hic annus eſt,quo erunt
indefeſſa illa benignæ retributionis tempora auſpicanda.Huius igitur anni dei be
nedicet coronam iucundiſſimus & ſuauiſſimus uiſitatę terrę inebriatęq; fructus.
Hæc enim Chriſti eſt, depulſa corporũ noſtrorũ corruptione & perempta mortis
poteſtate uictoria.Hæc corona ſanctificatæ terræ noſtræ flore benedicta eſt,domi
nus ſanctorum ſuorum choro atq; ambitu glorioſus.Tunc ubertate campi reple/
buntur, tunc deſerti fines pingueſcent, tunc colles exultatione accingentur, tunc
arietes ouium induentur.Illud enim retributionis eſt tempus. Sed diſcrimẽ prius
retributionis eſt contuendum.In campis enim quorum in cultura uſus eſt ea quæ
ſub lege & cultura dei fuerint opera ubertatem conſequentur. Vbi autem fines
deſerti pingueſcent, eccleſiæ quæ deſerta diu fuit, populus repromiſſionis bonis
opimatur. In collibus uero exultatione accinctis glorioſa martyrum gaudia nun/
ciantur. Hi enim ſunt terris cæteris celſiores. Cum autem arietes ouium induen/
tur,æterna illa & beata patriarcharum & prophetarum & Apoſtolorum(qui du/
ces gregis ſancti ſunt)ueſtis oſtenditur, de qua ait beatus Apoſtolus Paulus: O/
portet enim corruptibile hoc induere incorruptionẽ. Et iterum: In quo nolumus
diſpoliari,ſed ſuperindui,ut abſorbeatur hoc mortale à uita. Hoc ergo indumen/
to arietes ouiũ induuntur,& hoc glorioſæ immortalitatis habitu ueſtiuntur. Sed
quanquàm diuerſa retributionum dona monſtrata ſint, ſpem tamen præter hæc
non exiguam miſericordiæ ſuæ deus tribuit,dicens per prophetam: Et conual/
les abundabunt frumento.) Humiliores ſcilicet,ſed tamen non impiæ fidei atq;
operis homines fructum uitæ ſortientur.Non enim ubertate replebuntur ut cam/
pi,neq; ex deſerto pingueſcent,neq; exultatione accingentur ut montes,neq; tan
quàm arietes ouiũ induentur,in quibus omnibus indefinitæ gloriæ munus oſten
ditur,ſed frumento abundabunt,uiuendi ſcilicet ſubſtantia nõ carebunt, quia per
infirmitatem fidei humiles ſunt, & editis circum ſe collibus ualliũ more depreſſi.
Ac ne propheticus ſermo hos campos,hęc deſerta,hos colles,hos arietes,hæc con
uallia quæ aſpectui noſtro ſubiacent, uoce & ſenſu carentia ſignificare exiſtima/
retur,adiecit: Etenim clamabunt & hymnũ dicent.) Dei ſcilicet laudes ob hæc
diuerſa retributionum præmia indefeſſis & maximis uocibus concinentes.

In finem canticum Pſalmi.Pſalmus LXV

IVbilate deo omnis terra, pſalmũ dicite nomini eius, date gloriam
laudationi eius.Dicite deo,quàm terribilia ſunt opera tua,in multi
tudine uirtutis tuæ mentientẽ tibi inimici tui. Omnis terra adoret
te,& pſallat tibi,pſalmũ dicat nomini tuo.Diapſalma. Venite &
uidete opera dei, terribilis in conſilijs ſuper filios hominum. Qui
conuertit mare in aridam, in flumine perambulabunt pede, ibi lætabimur in ipſo
qui dominatur in uirtute ſua in æternum. Oculi eius ſuper gentes reſpiciunt, qui
in iram prouocant nõ exaltentur in ſe. Diapſalma. Benedicite gentes deum no
ſtrum,& obaudite uocem laudis eius.Qui poſuit animam meam ad uitam,& nõ
dedit commoueri pedes meos. Quoniam probaſti nos deus,igne nos examinaſti
ſicut examinatur argentũ.Induxiſti nos in laqueũ, poſuiſti tribulationes in dorſo
noſtro,impoſuiſti homines ſuper capita noſtra. Tranſiuimus per ignẽ & aquam,
& induxiſti nos in refrigerium.Introibo in domũ tuam, in holocauſtis reddam ti/
bi uota mea quæ diſtinxerunt labia mea. Et locutum eſt os meum in tribulatione
mea.Holocauſta medullata offeram tibi cum incenſo & arietibus,offeram tibi bo
ues cũ hircis. Diapſalma. Venite & audite & narrabo uobis omnes qui timent
deũ quãta fecit animæ meæ.Ad ipſum ore meo clamaui, & exultaui ſub lingua

mea.

meā. Iniquitatem ſi conſpexi in corde meo non exaudiat deus. Propterea exaudiuit deus, & intendit uoci orationis meæ. Benedictus deus qui nō ammouit deprecationem meam, & miſericordiam ſuam à me.

SVperſcriptio pſalmi à ſuperiore eo diſtat, quòd in ſe habet canticum pſalmi, cum in anteriore pſalmus cantici æditus ſit. Cæterum æqualiter præſcribuntur in finem. Itaq; ſecundum illam quam in exordio attulimus de titulorum inſcriptione rationem, perſpicuum eſt, pſalmū hunc ob adepta per meritum boni operis ſpiritalis doctrinæ inſtituta cantari. Quia quando in ſuperſcriptione pſalmus cantici eſt, per cognitionem cœleſtium prędicationum geſta boni operis continentur in pſalmo. Cum autem canticum pſalmi eſt, ex operationis obedientia adepta, ſpiritalis ſcientiæ hymnus oſtenditur. Canticū enim uocis officium eſt, pſalmus autē ex coaptatione (quam harmoniam nuncupant) organis comparatur: fitq; ex imparibus ac diſſimilibus modis artificis ingenio apta & conſonans & amœna modulatio. Quo exemplo uarijs officij noſtri & ſcientiæ miniſterijs gratum deo opus & ſibi cōſonans comparamus. Et huius quidem intelligentiæ ipſi nobis pſalmi autores erunt, cū quando ſit in pſalmo cantici per ſcientiæ & cognitionis doctrinam boni operis prædicatio. In cantico uero pſalmi per geſtorū meritum gratulatio adeptæ ſcientiæ intelligatur. Ob eam igitur cauſam in pſalmo præſenti ſpiritus prophetiæ à gratulationis doctrina cœpit. Pſalmum autem ex perſona prophetarū conſiſtere res ipſa & ratio demonſtrat: (Iubilate deo omnis terra, pſalmum dicite nomini eius, date gloriam laudationi eius. Dicite deo: quàm terribilia ſunt opera tua, in multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.) Primū ergo iubilandum deo præmonet, ſecundo pſallendū nomini eius, dehinc gloriam dandam laudationi eius, tum dicendū deo: quàm terribilia ſunt opera tua, poſtremo id confitendū in multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. Sed ut rationem atq; ordinem ita diſpoſiti huius ſermonis intelligamus, neceſſariū eſt id quod difficultatem affert paucis abſoluere. In Latinis codicibus ita legimus: Iubilate deo omnis terra. Et quantum ad eloquij noſtri conſuetudinem pertinet, iubilum paſtoralis agreſtiſq; uocis ſonum nuncupamus. Cum in ſolitudinibus aut reſpondens, aut requirens per ſignificantiam ductę in longum, expreſſæ in immenſum ſonus uocis auditur. In Græcis uero libris (qui ex Hebræo proximi ſunt) non eadem ſignificantia ſcribitur. Namq; ita ſe habent: ἀλαλάξατε τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ, & cum illis ἀλαλαγμός, quem latine iubilum ponunt, ſignificat uocem exercitus præliantis, aut in cōcurſu proterentis hoſtem, aut ſucceſſum uictoriæ exultationis uoce teſtantis. Quamirem ubi ita ſe translationis ratio temperauit abſolutius in pſalmo altero intelligimus, cum dicit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate deo in uoce exultationis. Vox autem exultationis diſſentit ab iubilo, ſed pro translationis conditionē (quia proprie exultantis uocis nuncupatio nō reperta eſt) per id quod iubilum dicitur, uox exultantis oſtenditur. Poſiti igitur in uitæ iſtius prælijs, & in hoc carnis ac ſanguinis noſtri certamine aduerſum diabolū exercitusq; eius armis ſpiritalibus dimicantes, deo monemur in uoce exultationis iubilare. Et ne ad inanem hāc terræ molem eſſet ſermo referendus, uniuerſitas noſtra ex terra in primo Adam parente genitorum ſub plurali numero monſtratur cum dicitur: Iubilate deo omnis terra. Simul enim & officium omnium docetur & origo. Terrendus ergo eſt confeſſionis noſtræ ſermone omnis prophanus auditor, & aduerſum diabolū armaq; eius orationū noſtrarū ſonitu certandum eſt, & belli noſtri uictoria exultationis uoce monſtranda eſt. Audiat orantis populi cōſiſtens quis extra eccleſiam uocem, ſpectet celebres hymnorū ſonitus, & inter diuinorū quoq; ſacramentorū officia

Iubilū quid

officia reſponſionem deuotæ cõfeſſionis accipiat. Neceſſe eſt terreri omnẽ aduerſantem, & bellari aduerſus diabolũ, uinciq; reſurrectionis fide mortẽ tali exultantis uocis noſtræ (ut dictũ eſt) iubilo. Sciat hoc deo placitũ eſſe, hoc ſpei noſtrę teſtimonium publicas uictricesq; exultationis noſtrę uoces perſonare. Quarũ propheta nõ negligẽs eſt, loco alio memorans: Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hoſtiam iubilationis. Et ne inanẽ iubilationis huius doctrinam atq; obſeruantiam crederemus, alibi proteſtatur: Beatus populus qui ſcit iubilationẽ. Neceſſarium ergo id fidei noſtrę eſt, in cuius ſcientia beatitudo eſt, nam primũ in admonitionum ordine propheta diſpoſuit ut iubilet deo omnis terra, ſecundo ut pſalmũ dicat nomini eius. Deo itaq; iubilandũ eſt, quia debitũ ei à nobis eſt exultantis uocis officiũ. Pſallendũ autẽ nomini eius eſt, quia ut per organũ pſalmus eſt, ita & corporis noſtri, quod animę & affectionis & negociorũ omniũ organũ eſt, artificioſis operibus eſt placendum. Digne ergo dei nomine agendum eſt, ut in quantũ effici licet, dictis domini obſecundemus dicentis: Sic luceat lumẽ ueſtrum coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & magnificent patrem ueſtrum qui in cœlis eſt. Vitæ enim noſtræ honeſtas ad eius laudem erit referenda cui uiuimus. Deniq; idipſum ex ſubiectis docetur. Sequitur enim: Pſallite nomini eius, date gloriam laudationi eius.) Quia ex organi noſtri pſalterio, id eſt, corporis animę famulantis effectibus præbetur per nos deo glorioſa laudatio, cum gentes opera noſtra contuentes, patrem noſtrum qui in cœlis eſt magnificant. Et dabitur laudi eius gloria, ſi digne nomini eius organi, id eſt, corporis noſtri operatione pſallamus. Docemur etiam cõſequentibus monitis ad ordinem obſequelæ prophetalis ſpiritu per prophetã ita admonente: Dicite deo quàm terribilia ſunt opera tua.) Quis enim nõ trepidet ad maieſtatẽ eius, qui ſecula inſtituerit, mundũ cõdiderit, tempora reuolubili uiciſſitudine curſuq; dimenſus ſit, cœlum aſtris ornauerit, terram fructibus repleuerit, mare obicibus cõcluſerit, hominẽ ut his aut uteretur aut dominaretur elegerit? Per hęc enim omnia uirtutis ac poteſtatis eius æternitas noſcitur, Apoſtolo dicente: Quæ enim inuiſibilia eius à creatura mundi ipſius facta intellecta aſpiciuntur, æterna quoq; uirtus eius & diuinitas. Hæc terribile nomen conditoris efficiunt, & operũ dignitas maieſtatem eius, qui ea ſit operatus, oſtendit. Horũ igitur operũ conditor eſſe deus & à nobis prædicandus eſt, & à cęteris confitendus, non hæc omnia eſſe dij mentienda ſunt. Alij enim fortuitu hæc extitiſſe cõmemorant, alij æterna manſiſſe cõfirmant. Et idcirco mundum ipſum deũ eſſe cõtendunt, dum aut ſuapte cũ uoluitur poteſtate conſtiterit, aut dum initio caret, careat dominantis arbitrio. Alij autẽ ſolum cœlum, quia igneum ſit: alij aëra, quia motu ac natura indiſſecabili circunferatur: alij aquas, quia indefeſſe effluant, deũ nuncupãt: plures terræ metella, robora, ſcopulos, herbas deos adorauerũt. Nõnulli deos eſſe aut putrefactorũ corporũ oſſa, aut deflagrantiũ rogorũ buſta mentiti ſunt, horũ omniũ cõditorem deũ neſcientes. Et idcirco talem confeſſionis noſtrę ordinẽ propheta eſſe docuit oportere: Dicite deo quàm terribilia ſunt opera tua, in multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.) Ex multitudine ſcilicet uirtutũ dei uenerationem falſorũ in dijs nominũ mentientes. Sed quia mentiuntur inimici, quid à cunctis fieri operteat docetur ita. Omnis terra adoret te, pſallat tibi, pſalmũ dicat nomini tuo altiſſime. Mendacio inimicorũ in nuncupatis dijs demonſtrato, ſalutis noſtræ inſtituta præbentur, ut terrena omnis origo noſtra adoret & pſallat altiſſimo, uerum deũ & uniuerſorũ cõditorem relictis impietatum mendacijs recognoſcens. Senſum diapſalma diſtinxit. Sermo enim ad
Diapſalma
eum cum oratione directus ad homines nunc refertur, quos tanquam longe à cognitione dei conſiſtentes prophetia ad proximum aduocat, dicens:

Venite & uidete opera dei.) Docuit autem & Apoſtolus,eſſe plures longe à deo poſitos, quos doctrinę adhortatio tanꝗ in uicino collocauerit cũ ait: Et cum ueniſſet,euãgelizauit pacẽ uobis qui longe, & pacẽ his qui propè. Ex lege enim multi tanꝗ de propè manentes,crediderũt gentibus longe aduocatis. Prophetica igitur prædicatio omnis ad dei opera cõtuenda aduocauit, ſed non ea opera quæ cunctorũ aſpectui ſubiecta ſunt,cœli,aeris,terrę ac maris(hęc enim omnes cõtuentur) ſed ea quæ fideliũ tantum ſtudijs comperta ſunt, quibusꝙ ſaluti humanæ cum ingenti admirabiliũ uirtutũ terrore conſultum eſt, Pharaone impietatis ſuæ pœnis in exemplum humani timoris cohercito,ut terror damnationis in religioſorum metu religionem inchoaret,cum in iter mare aruit,& aquę in aridam conuerſæ ſunt,cum Iordanẽ pedibus populus ingreſſus eſt,& ingreſſuro repromiſſionis terram Iſrael fluentis ſtare iuſſis,reliquus ad gradiendi ſecuritatem fluuij alueus decucurrit. Ad huius igitur legis & prophetarum dei opera contuenda propheta gentes aduocat, dicens: Venite & uidete opera dei, terribilis in conſilijs ſuper filios hominum. Qui cõuertit mare in aridam,in flumine pertranſibũt pede.) Ipſe enim deus eſſe intelligendus eſt, cuius terribilibus conſilijs humanæ ſaluti per hæc opera conſultum eſt,ut opinionem de deo, quia nemo cœlum contuens deum eſſe non ſentiet, ſcientia nos & cognitio talium operum de autore confirmet. Verum hæc quamuis uirtutum dei opera ſunt,non tamen ſpei & ſaluti ſatisfaciunt uniuerſorum. Populo enim tantum legis, mare in terram demutatum eſt,eiusꝙ itineri Iordanis aruit. Sed quid hoc ad uniuerſæ terræ ſalutem proficit? Omnibus enim hoc quod uenite dictum eſt,competit,quia de uniuerſis præſcriptum erat,omnis terra adoret te. Quid ergo mihi ad ſalutẽ tanto poſt genito Iordanis tum areſactus impertit? Impertit planè. huius enim primum aquis peccatorum ablutio Ioanne pœnitentiam prædicante donata eſt, & per quem populo in repromiſſionis terram iter fuerat,per eum uia nobis cœleſtis regni & nouæ generationis lauacro poſſeſſio æternorum corporum inchoatur, aquis ipſis baptiſmate domini conſecratis. Ob quod ad id quod dictum erat: Venite & uidete opera domini, quia terribilis in cõſilijs ſuper filios hominum,qui conuertit mare in aridam. In flumine pertranſibunt pede: ne ab his quæ antea geſta ſunt ſpei noſtræ eſſet interciſa ſecuritas,cum de futuro tranſibunt dixiſſet, ideo ſubiectũ eſt: Ibi lætabimur in ipſo.) Per has enim Iordanis aquas in illa quæ à prophetis promiſſa ſunt terrę bona greſſu abluendorum corporum tranſitũ eſt atꝙ tranſitur,& ibi cœleſtis ſacramẽti exordijs lętamur. Cuius lætitię & tempus & cauſam alius propheta teſtatur,dicens: Lætare deſertum ſitiens,exultet deſertum & floreat tanꝗ lilium, & effloreant & exultent deſerta Iordanis, inualeſcite manus inualidæ, & genua diſſoluta conſolamini,modici animi ſenſu inualeſcite, nolite timere. Ecce deus iudiciũ reddet,ipſe ueniet & ſaluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures audiẽt,audietur lingua mutorum. Tunc ſaliet claudus tanquam ceruus. Hoc ergo illud eſt quod ſignificatur: ibi lætabimur in ipſo. Quæ in aduentu domini & Iordanis baptiſmo & infirmitatũ omniũ curatione expleta ſunt. Quòd autem ibi lætabimur,ad Iordanem pertinet. Ita enim dictum eſt: In flumine pertranſibunt pede,ibi lætabimur. Quod autem in ipſo quis iſte ſit in quo lętabimur in ipſo,propheta ſubiecit dicens: Qui dominabitur in potentia ſua in æternũ.) Non ambigimus quis iſte erit,ſi dicti huius euangelici recordemur: Data eſt mihi poteſtas in cœlo & in terra. Euntes nunc docete omnes gentes. Et Apoſtoli dicentis: Propter quod exaltauit eum deus,& donauit illi nomẽ quod eſt ſuper omne nomen,ut in nomine Ieſu omne genu flectatur,cœleſtium & terreſtrium & infernorum,& omnis lingua cõfiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris.

Et hæc non de diuinitatis ſuæ dicta ſunt poteſtate. Illa enim ut ſemper eſt dominans, ita & dominabitur ſemper, ſed in æternam gloriam eius aſſumptę ex uirgine carnis natura transfertur. Ieſus enim eſt eius hominis, qui ex Maria natus eſt, nuncupatio. Et Ieſu nomen quod ſuper omne nomen eſt donatum. Non enim hic eſt, ut in cæteris, Ieſu Chriſto, ſed Ieſu tantũ. Ei enim à cœleſtibus & terreſtribus & infernis adorato, & per omnem linguam in dei patris gloria eſſe confeſſo, æterni regni donatur arbitrium. Sed ut in pluribus, nunc quoq; Latinitas noſtra non ſatis proprie ſignificationem dicti Græci elocuta eſt. Quod enim nobiſcum ſcribitur, qui dominabitur in uirtute ſua in æternum, in Græcis ita legitur. τῷ δεσπόζοντι ἐν δυναστείᾳ αὐτοῦ, τοῦ αἰῶνος: quod nobiſcum in æternũ, id ſimplex & in omne tempus ſine definitionis alicuius proprietate commune eſt, quod cum illis τοῦ αἰῶνος. Id certi deſignati ſeculi ſignificationem habet. Vnigenitus enim dei filius & ſi regnauit ſemper, non tamen regnauit ſemper in corpore. Ergo ubi deſignati & tanquam demonſtrati ſeculi dominatio per id quod τοῦ αἰῶνος dicitur, uirtute uerbi ipſius continetur. Tempus illud oſtenditur, quod glorificato in gloriam dei corpori & nomen dei donatur & regnum. Et huius quidem dominandi ſeculi tempus abſolute Apoſtolus docet, dicens: Cum euacuauerit omnẽ principatum & poteſtatem & uirtutem, & nouiſſima inimica deuincetur mors, tunc ſolus in uirtute ſua ſeculo dominabitur. Nunc enim quamuis regnet, tamen princeps huius ſeculi petit, ut modo tritici Apoſtolos cerneret: & ſunt ſpiritales nequitiæ in cœleſtibus, aduerſum quas ſpiritalibus nos armis beatus Paulus inſtruxit, aduerſus quas militantes nos fidei noſtrę angeli, qui ſecundum euãgelia cotidie in cœlis deum patrem uident, proſequũtur, & miſericordia dei protegit, atq; ob id conſequitur: Oculi eius ſuper gentes reſpiciunt.) Ab omni enim in peccatis morante uultus domini auerſus eſt. Hoc nanq; indemutabilis dei ſignificata cõuerſio eſt, non quòd tanquam per naturam corporalem ſe quoq; aut auertat aut referat, ſed quòd par atq; idem æqualiter ſemper manens uniuſcuiuſq; auxilio pro meritorum diuerſitate aut deſit aut adſit. Ex perſona enim peccatorum ita ſcriptum eſt: Auerte faciem tuam à peccatis eorum. Et iterum: Quare auertis faciem tuam & dexteram tuam? Et rurſum: Auertiſti faciem tuam, & factus ſum cõturbatus. Vbi autem iuſtorum perſona tractatur, hęc dicta ſunt: Oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum. Et iterum: Oculi tui uideant æquitates. Et deinceps: Deſignatum eſt ſuper nos lumen uultus tui domine. Ergo incorporalis deus miſericordiæ ſuæ oculis & tanquam miniſterio famulantium angelorũ protegit gentes, & in omnes credentes donum diuinæ miſerationis effundit. Hoc Iudæi denegant, his operibus dei infidelis populus contradicit, gloriam ſibi in Abraham electi generis uſurpans. Et conſequentibus iſtud dictis propheta demonſtrat ad id quod dixerat: Oculi eius ſuper gentes reſpiciunt, connectens illud: Qui in iram prouocant non exaltentur in ſe: hoc quod in ſe exaltantur, dominus in euangelijs cõdemnat, dicens: Nolite proferre inter uos, dicentes: Patrẽ habemus Abraham. potẽs eſt enim deus ex lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Quòd autem in iram prouocat, omnifariam prophetæ loquuntur. Eſaias: In iracundiam prouocaſti ſanctum Iſrael. Ad Ezechiel quoq; ſpiritus loquitur: Fili hominis mitto te ego ad domum Iſrael, qui exacerbauerunt me. Et in pſalmis: Exacerbauerunt ſpiritum eius. Et rurſum: Frequenter liberaui eos, ipſi uero me exacerbauerunt. Omnes ergo operationem & miſericordiam dei in ſalutem gentium denegantes, in iram prouocant miſericordię & ſalutis autorẽ, quia in ſe glorioſi & exaltati, iram eius qui ſolus glorioſos poteſt efficere exacerbãt. Interiecto rurſum diapſalmate, & ſenſus & perſonæ demutationẽ docet, Nam ſub hac ſignificatione frequenter

alterum

alterum, nonnunquam utrunq; diſtinguitur. Superior enim ſermo ex prophetæ
perſona omnis fuit dicentis: Venite & uidete opera dei, quàm terribilis in conſi-
lijs ſuper filios hominum. Sequentem uero apoſtolicum eſſe oportebat, ut his in-
uitantibus, iſtis prædicantibus eadem doctrina ueteris ac noui teſtamenti prædi-
catio contineretur. Horum igitur adhortatio refertur ad gentes, cum dicitur:
Benedicite gentes deum noſtrum.) Non ex inani, noſtrum, prophetiæ ſermo
ſubiecit. Non utiq; illos quos deos putabatis, heroum nomina, uel elementorum
creationes, uel materiem metallorum, ſed noſtrum, & eum cuius opera recenſen-
tur, qui terribilis in conſilijs ſuper filios hominum, qui conuertit mare in aridam,
qui dominatur in uirtute ſua in æternum. Hoc enim proprium apoſtolicæ doctri-
næ eſt, deum ex lege ac prophetis in euangelijs prædicare. Sed id quod conſequi-
tur, & obaudite uocem laudis eius, intelligentiam confudit. Nam uox laudis non
eius qui laudatur, ſed eius qui laudet, auditur. Et quomodo gentes ut uocem lau-
dis obaudiant admonentur? Verum & hic Latinitas noſtra proprietatem dicti in
translatione non reddidit. Nam hoc quod nobiſcum ſcribitur, & obaudite uocem
laudis eius, à Græcis ita dictum eſt, καὶ ἀκουσίσατε τὴν φωνὴν τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ. Quo *Græci ſermo-*
uerbo id ſignificatur, ut obaudiri poſſe efficiant uocem laudis eius, quod plenius *nis uſus*
intelliget qui meminerit deum in euãgelijs dixiſſe: Quod dico uobis in tenebris,
dicite in lumine, & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Deus nanq; con- *ἀκουσὸν*
ſtanti & publica prędicatione laudandus eſt, neq; debet in commemorandis uir- *exaudibile*
tutibus eius fides noſtra trepidare. Sed quæ tandem uox laudis eius audiri effici- *ἀκουσίζω*
enda eſt? Nempe ea quòd credentium animam poſuerit in uitam, quòd apoſtoli- *exaudibile*
cæ prædicationi & martyrum confeſſioni conſtantiam & perſeuerantiam largi- *facio*
tus ſit confitendi, quorum diſcurſibus orbem terræ quibuſdam quaſi pedibus cœ
leſtis regni prædicatio tranſcurrit. In omnem enim terram exijt ſonus eorum. Et
alibi ſpiritalis diſcurſus gloriã clamat ſpiritus ſanctus: Quàm ſpecioſi pedes euan
gelizantium bona, euangelizantium pacem. Hæc ergo uox laudis dei prædican-
tium audienda præconio eſt propheta teſtante: Qui poſuit animam meam ad
uitam, & non dedit commoueri pedes meos.) Non enim humanarum commu-
tationum terriculis à curſu prædicationis ſuæ Apoſtoli deflexi ſunt, neq; firmi-
tas pedum inſiſtentium à fidei greſſu commota eſt, quin ſemper iudicij & regni
æterni dominum prædicarent. Locutus autem ex unius perſona ſpiritus prophe-
tiæ rem ipſam non uni tantum nomini competere ſignificat. Nam cum dixiſſet:
& non dedit cõmoueri pedes meos, ſubiecit: Quoniam probaſti nos deus, igne
nos examinaſti, ſicut examinatur argentum.) Sermo itaq; cœptus ex uno refer
tur ad plures. Eſt nanq; unius ſpiritus, & una credentium fides eſt. Et ſecundum
quod in geſtis apoſtolorum eſt: erat credentiũ anima & cor unum. Atq; ita cum
ab uno cœptum deſignatur in plures, unanimitas docetur in pluribus. Sed quæ
tandem comparationis ſimilitudo eſt, examinatos eos igni, ſicut examinatur ar-
gentum? Et (ut arbitror) examinandi argenti illa ſola ratio eſt, ut ſordes quæ ex
prima terræ materie adhæſerint decoquãtur, & quæ fraudulenter ex alterius me-
talli natura admixta fuerint purgentur. Deus itaq; credentes in ſe non tanquam
fidei eorum ignarus examinat, ſed quia etiam ſecundum Apoſtolũ tentatio pro-
bationem affert, examinantur credentes non ad cognitionem dei, ſed ad ſui pro-
bationem, ut igne purgati & ab admixtione uitiorum carnalium defecati ſplen-
deant examinatæ innocentiæ claritate. Tentationum autem genera & diuerſas
martyrum uictorias contuentes, ſcimus quibus modis anima ponatur in uitam,
cuius contemptu deſæuientibus pœnarum ingenijs à fidei greſſu & teſtimonio
non mouentur. Alij enim in uinculis carcerum gloriantur, alij cæſi in uerberibus

gratulantur,alij poteſtati irreligioſorum deſecanda felicium capitũ colla ſubmit-tunt,plures in extructos rogos currunt, & trepidantibus pœnæ miniſtris, ignem ſaltu deuotæ feſtinationis inſiliunt, alij in profundum demergendi non in aquas necaturas, ſed in refrigerium æternæ beatitudinis decidunt, toto ipſo ſe corpore deo hoſtiam tanquam holocauſta præbentes. Percurrit ergo per hæc paſſionum genera ex perſona apoſtolorum, euangeliſtarum, martyrum propheticus ſermo, dicens:Igne nos examinaſti, ſicut igne examinatur argentum: Induxiſti nos in laqueum.) id eſt,in cuſtodiarum cathenas. Poſuit tribulationem in dorſum no ſtrum.) pœnas ſcilicet uerberum, quibus cum apoſtolis Petrus gaudet, & Pau-lus exultat. Impoſuit homines ſuper capita noſtra, tranſiuimus per ignem & aquam.) Glorioſas uidelicet martyrum mortes commemorat, gladij,ignis,pro-fundi.Sed qui tranſit per ignẽ & aquã non his aboletur,ſed in aliud per illa tranſ-ducitur.Et quò tranſducat propheta non neſcit, dicens: Et eduxiſti nos in refri gerium.) Huius refrigerij & in loco alio meminit,dicẽs:Conuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit mihi. Eripuit animam meã de morte, oculos meos de lachrymis,& pedes meos de lapſu.Bene placebo domino in regio ne uiuentium.Animam uidelicet ſuam in requiem beatę illius reſurrectionis hor tatus, in qua poſt mortis iſtius tempus omni humanarum calamitatum labe de-terſa, non doletur,nõ fletur,non peccatur & uiuitur. In huius igitur beatitudinis per ignem & aquam refrigerium educti ſunt. Et ne aut pertranſeuntis aquas na-tatus,aut tranſilientis ignem ſaltus,aut introductio in refrigerium communis ali-cuius & terreni loci requies ſignificari exiſtimaretur,adiecit: Introibo in domũ tuam in holocauſtis.) Holocauſta ſunt integra hoſtiarum corpora, quæ quia to-ta ad ignem ſacrificij deferebantur,holocauſta ſunt nuncupata.Per hæc igitur ge-nera pœnarum martyres in fidei teſtimonium corpora ſua holocauſta uouerunt, ut in dei domũ,id eſt,in cœleſtis domicilij habitationem conſummatis hoſtiarum ſuarum ſacrificijs introirent. Sed quid tandem in hac corporum ſuorum oblatio-ne uouerũt? Scilicet ut per hęc martyrij ſui exempla gentes ad ſpem regni æterni erudirent. Qui enim tum Chriſtum prędicabant,non ſibi,quibus tum erat cogni-tus,ſed nobis qui futuri adhuc eramus, uel quibus tum erat incognitus,prædica-bant. Quæ eorum prædicatio omnis poſteritatis fidem ad martyrij deſideriũ ac-cendit. Non enim cauſa alia prædicabãt,niſi ut fidei ſuæ & martyrij exemplo plu res martyres erudirent.Quod Paulus docuit,dicens: Ego Paulus uinctus Chriſti Ieſu pro uobis gentibus. Atq; ob id in huius prædicationis fructu deo ſe uota red dere confitentur,dicentes: Reddam tibi uota mea quæ diſtinxerunt labia mea. Et elocutum eſt os meum in tribulatione mea, holocauſta medullata offeram tibi cum incenſo & arietibus,offeram tibi oues cum hircis.) An ignorat propheta ex perſona dei in ſpiritu ſancto ſe locutum: Nõ accipiam de domo tua uitulos,neq; de gregibus tuis hircos? Et nũquid manducabo carnes taurorum,aut ſanguinem hircorum potabo? Et rurſum: Quoniam ſi uoluiſſes ſacrificium dediſſem,utique holocauſtis nõ delectaberis. Ceſſat igitur opinionis noſtræ error, ut hæc uouiſſe martyres exiſtimemus.Sed in martyrijs poſterorum reddunt deo quæ locuti ſunt uota,ipſi quidem ſe primum deo uouentes,& ſe ipſos holocauſta prębentes,quia in his domum dei introibunt in paſſionum ſuarum tribulationibus Pauli uoce cla mantes:Quis nos ſeparabit à charitate dei? tribulatio,an anguſtia, an perſecutio, aut fames,aut nuditas,aut periculum? Et:Confido quòd neq; mors,neq; uita,ne-que præſentia,neq; futura poterunt nos ſeparare à charitate dei, quæ eſt in Chri-ſto Ieſu. Hæc ergo in tribulatione prima beatorum martyrũ uota ſunt,quæ in tri-bulationibus ſuis loquuntur & ſpondent:tum deinde,ut ex nobis holocauſta me-

dullata

dullata conſumment. Medullata ob id, quia fides animæ & cordis officium eſt, resq; hæc uoluntatis internæ eſt, cum incenſo quoq; arietes offeruntur. Quid autem ſit incenſum, ita hoc eodem pſalmorum libro docemur: Fiat oratio mea tanquam incenſum in conſpectu tuo. In incenſo orationes intelligendas eſſe ſignificans. Qui uero ſub arietum nomine oſtendātur, anterior pſalmus oſtendit, cum ait: Induti ſunt arietes ouium. in his enim tanquam in principibus gregum ſignificat ſacerdotes, quos doctrinę apoſtolicæ eruditio cum orationū odore, (Bonus enim ſecundum Paulum in Chriſto odor ſumus) ad martyrij ſtudium proſequitur. Non ſolum autem arietes cum incenſo offeruntur, ſed etiam boues offeruntur, id eſt, contumacis naturæ pecora in culturam dei mitigantur, in hoc martyrium Chriſti nominis doctrinis apoſtolicis edomita. In hoc autem quod dicitur, offeram tibi boues cum hircis, uirtutem uerbi ex Hebræo in Græcum demutati Latinus ſermo non tenuit. Nam quod nobiſcum eſt, offeram tibi boues cum hircis, cum illis ita habetur, ἀνοίσω σοι βόας μετὰ χιμάρων. Cum Græcis non proprium, ſed appellatiuum nomen hircorum eſt, & eorum maxime qui in ipſo hyemis tempore æditi ſint, & ſcriptura hoc in loco tantum χιμάρους nuncupauit, cæteris autem locis quos nos hircos dicimus, τράγους poſuit. Confirmat autem ſpiritalis intelligentiæ ſenſum aliorum conſonans ſibi & concors translatio, qui pro χιμάρους τράγους tranſtulerunt. τράγοι autē ſignificātur, qui ex ipſo tempore æditi ſunt, χίμαροι autem quos hyems genuit, unde & torrentes eodem uocabulo Græcitas nuncupat, quos ex nihilo in fluuios hyems auxerit. Ergo cum ait βόας, non de pecudibus ſe loqui propheticus ſermo demonſtrat, ſed in bubus eccleſiæ ſe homines oſtendere, χιμάρους autem eos quos ipſa perſecutionis tempeſtas in martyrij gloriam genuerit. Scimus enim plures ſacramētorum diuinorum ignaros, exemplo martyrum ad martyrium cucurriſſe, & extra ſcientiam fidei, aut uiuentes facto fidei præſentis edoctos, ipſam illam conſummatæ in martyrio fidei gloriam conſecutos. Qualis fuit ille qui dominū in ipſa ſua damnatione confeſſus eſt, dicens: Memento mei domine, cum ueneris in regnum tuum. Qui mox tale martyrij huius à domino munus accepit: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Huius igitur ſimiles apoſtolicæ doctrinæ eruditio deo offert, cum hominibus diuturnæ frugiferæq; culturæ ſub ipſa deſæuientis hyemis tempeſtate progenitos. Dicente autem deo: Quò mihi multitudinem hoſtiarū ueſtrarum? plenus ſum, holocauſta arietum & adipem agnorum & ſanguinem taurorum & hircorum nolo, quis enim hæc exquiſiuit de manibus ueſtris? ſuperfluum eſt exiſtimare in hircis & bubus tanquam perfecta ſolenniorum uota placuiſſe. Demutat ut in cæteris interiectio diapſalmæ perſonam atq; ſenſum, doctrinæ tamen ordine diſſidente. Poſtea enim quàm ex perſona apoſtolorum ac euangeliſtarum, martyrū, prophetarum oſtenderat, quibus modis anima eius poſita eſſet in uitam, id eſt, per paſſionum pœnas atq; mortes, per quas in locum beatitudinis tranſiſſet reddens in holocauſtis deo uota. Poſt hunc ergo ſermonē, quem omnem ad deum habuerat, eos nūc quos ad holocauſtorum ſolennia erudierat affatur, dicens: Venite & audite & enarrabo uobis omnes qui timetis deum. Aduocat nō incertos neq; ad incerta. Nam qui ſint quos aduocet docet: Omnes qui timetis deum, in religioſis enim neq; adeundi, neq; audiendi uoluntas eſt, dehinc qui enarraturus ſit ſignificat, quanta fecit animæ meæ. Hanc enim poſuit in uitam, hanc in refrigerium induxit, hæc in holocauſtis domum dei introibit. Sed ut hæc animæ fierent ex cauſis meruit ut fierent, quibus uero cauſis meruit ædidit: Ad ipſum clamaui ore meo.) Meruit ergo bona animæ quod ad eum ore clamaui. Sed clamor oris plerunque mendax eſt, & non ſemper uerborum ſonus affectum mentis enunciat.

[Margin: Solœciſmus]

X 3 Sequi

Sequi ergo clamorem oris debet & ſenſus & ſecutus eſt. Nam propheta conne-xuit: Et exaltaui ſub lingua mea.) Nō in lingua, ſed ſub lingua, in occultis ſci-licet linguæ, & quodam intra ſe tacitæ uoluntatis eloquio, quod id ipſum in euan-gelijs domino placuit dicenti: Intra in cubiculum tuum, & claude hoſtium tuum & ora, & pater tuus qui uidet in abſconſo reddet tibi. Ergo nūc qui ore clamatus eſt exaltatur ſub lingua deus. Sed qui ſub lingua exaltatur omni cordis puritate ueneranduſ eſt. Nec ſufficit non egiſſe aliquid impium, ſi mente cogitatur impie tas. Ab eo autem qui ſub lingua exaltat deum, hanc impietatis cogitationem ab-eſſe oportere propheta docuit, dicens: Iniuſtitiam ſi cōſpexi in corde meo, non exaudiet deus. Propterea exaudiuit me deus, & intēdit uoci orationis meæ.) Ini-quitatem non modo re non effecit, ſed nec corde cōſpexit. Vel certe iniquitatem non conſpexit in corde, nullum uitium iniquæ ſuæ uoluntatis in corde ſuo contu-ens. Et ob id dignus audiri. In uitam enim eius anima poſita eſt, pedesq; eius non commoti ſunt, & in refrigerium inductus eſt, & domum dei introiuit, & quæ di-ſtinxerit labijs uota perſoluit deo, honoris & glorię confeſſione ſubnixus, dicens:

Benedictus deus qui non amouit deprecationem meam, & miſericordiam ſu-am à me.) Laudem dei cœptam in exordio pſalmi in fine confeſſus, cui eſt glo-ria in ſecula ſeculorum, amen.

In finem hymnus pſalmus cantici Dauid, Deus miſereatur noſtri & benedicat nos. Pſalmus LXVI

PSalmus breuis eſt, & euangelica prædicatione abſolutus. Nam & in finem eſt, & pſalmus cantici eſt, per quod confeſſio per ſcienti-am gerendorum, & per doctrinam proficientia geſta cantantur, & principium eius unde oportuit ſumptum eſt. Eſt autem omnis in eo ſermo uel prophetarum, uel apoſtolorum, quorum alij uentu-rum in corpore unigenitum deum, alij ueniſſe docuerunt, ſancto ſpiritu illumina ti & honore glorię cœleſtis expleti. Oratio ergo eorum in pſalmi exordio eſſe no ſcenda eſt. Deus miſereatur nobis & benedicat nos, illuminet uultū ſuū ſuper nos & miſereatur nobis.) Secundū doctrinæ ordinē primū miſericordia dei poſ-citur. Ex copia enim bonitatis ſuę miſericordiam in peccatorum remiſſionem lar gitur, & peccatorum remiſſio non probitatis eſt meritum, ſed ſpontaneæ indul-gentiæ uoluntas ex bonitatis diuitijs ad miſerandi munus exuberans. Ergo qui miſericors eſt, ut benedicat oratur. Et benedictionis quidem fructum iam in exor-dio formati hominis cognouimus, cum talis ad Adam tum adhuc peccati neſci-um, ſermo eſt: Creſcite & multiplicamini & replete terram, & dominamini eius. Iſta quidem quamuis corporaliter tantum dicta plerią; arbitrentur, tamen ſpirita li doctrina eruditis plus de ſe uirtutis præbuerunt. Hæc enim benedictio non crea tionis tantum corporalium ſucceſſionum Adæ largita eſt, quamuis enim fœcun-dæ eius ſoboles futurę eſſent, tamen terram implere non poterant, quæ pro copia hominum, licet habitetur, non tamen adimpletur. Verum terram corporis noſtri impleri doctrinis ſpiritalibus uoluit, & multiplicari & creſcere ſciētia dei. Per A-dam enim atq; in ipſo Adam, qui primus opus dei fuerat, oportuerat cognitionē dei inchoari, ſed eo peccatis coinquinato, benedictionis iſtius fructum prophetæ ſibi atq; apoſtoli deprecantur. Quem beatus Apoſtolus conſecutus ita de ſe glo-riatur: Benedictus deus qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritali in cœle-ſtibus in Chriſto. Hi ergo creſcunt, multiplicātur, replentur, qui in Chriſto cœle-ſtes ſunt, & benedicti ſunt, qui ſpiritali benedictione in cœleſtibus benedicuntur. Et uideamus an benedictionis iſtius fructum præſentis pſalmi oratio deprecetur.

Poſt

Poſt miſericordiam enim & benedictionem id ſequitur: Illuminet uultū ſuum ſuper nos & miſereatur nobis.) Benedictione dei opus eſt, ut nos uultus eius illuminet, ut tenebroſa corda noſtra cognitionis ſuæ lumen irradiet, ut maieſtatis ſuæ ſpiritus lucem obſcuritatis intelligentiæ noſtræ ſenſibus tribuat, & gloriari deinceps liceat, dicentes: Deſignatū eſt ſuper nos lumen uultus tui domine. Hanc autem illuminationem uultus ſui ſuper nos miſericordia ipſius quæ in peccati remiſſione in nobis eſt cœpta largitur. In quem autem profectum illuminationem uultus dei ſuper ſe precentur, ſermo conſequens docet. Diapſalma. Vt cognoſcamus in terra uiam tuam, & in omnibus gentibus ſalutare tuum.) Interiectio diapſalmæ, & ſi conuerſionē perſonæ attulit, ſenſum tamen nō demutauit. Nunc enim ſermo eſt ad eum qui nunc uſq; fuerat in uotis. Quod autem in Latinis libris ita ſcribitur, ut cognoſcamus in terra uiam tuam, in Græcis ita eſt, τοῦ γνῶναι ἐν τῇ γῇ, τὴν ὁδόν σου. Et cognoſcamus, id differt quod ſine perſonæ definitione eſt τοῦ γνῶναι. Cognoſcamus autem ipſos eos, qui hæc loquuntur oſtendit. Ergo ſecundum ueram illam Græcitatis translationem illuminari ſe dei uultu ob id deprecantur, ut cognita fiat in terra dei uia, quæ eſt doctrina uitæ religioſæ. Per eam enim ad deum pergitur. Religioſę autem uitę doctrina Chriſtus eſt, quam ſe eſſe in euāgeliјs oſtendit, dicens: Ego ſum ueritas, uia & uita. & rurſum: Nemo ad patrem uadit, niſi per me. Et hunc eſſe uiam ipſe ille connexus ſibi pſalmi ſermo teſtatur. Quæ in terra, id eſt, uel ex terra ortis, uel terram inhabitantibus cognoſcibilis, & nota prǽſtanda eſt. Vt cognoſcamus in terra uiam tuam. In omnibus gentibus ſalutare tuum.) Ieſum ſalutare tuum. Ieſum ſalutare ac ſalutarem dici ipſe ille proprietatis ſermo loquitur. Nam quod nobiſcū ſalutare eſt, id apud Hebræum Ieſus eſt. Confirmat autem iſtud angelus ad Ioſeph de Maria loquens: Pariet autem filium, & uocabis nomen eius Ieſum, quia ipſe ſaluū faciet populum à peccatis eorum. Ieſum itaq; oſtēdit angelus idcirco, quia ſalutaris eſſet populo, nuncupandum. Tantæ ergo prædicationis ſe impares eſſe niſi illuminentur oſtendunt, niſi quodam uultus domini ſplendore luceſcant. Sunt enim & ipſi ſecundum euangelicum lumen mundi (Dominus autem ipſe lux uera eſt) à luce illuminati, ut lumen eſſent Apoſtoli & prophetæ. Cæterum ſuperfluum eſt ideo illuminari ſe uelle ut cognoſcant ea, de quibus quaſi cognitis prædicabant. Hanc autem omnem propheticam atque apoſtolicam doctrinam neceſſe eſt confeſſio populorum & remiſſorum peccatorum lætitia conſequatur. neque ſolum peccatorum remiſſorum, ſed quod eum qui peccata remiſerit ęquitatis futurum iudicem ſciant, quod per eum in uiam uitę omnes gentes terram inhabitantes, dirigantur relicto idolorum errore ad cognitionem dei, erudite idcirco hęc ſequuntur:

Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes. Lætentur & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes in terram dirigis.) Cum confitentur populi, deſignari uidentur ex tribubus duodecim uel credentes, uel credituri. Cum confitentur populi omnes, exceptio nulla fit gentium, cum lætantur & exultant gentes, quoniam iudicabit populos in æquitate, & gentes in terram diriget: cauſa lætitiæ ex ſpe iudicij æterni, & directarum in uiam uitæ gentium prædicatur. Interiecto Diapſalmæ uidetur hic nihil innouaſſe, cum præſertim ſub hiſdem uerbis ſenſus iteratus ſit: Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes. Sed cum adijcitur: Terra dedit fructum ſuum, intelligitur non ex nihilo eorundem uerborum facta eſſet repetitio, ſi tamen id ipſum ſub hiſdem uerbis ſignificatum intelligere debeamus. Inuenimus confeſſionem duplici ratione tractandam eſſe, unam confeſſorum peccatorum, ubi in deſerto Iordanis confitebantur peccata ſua, eſſe aliam laudationis dei, ubi do

minus loquitur ad patrem: Confiteor tibi domine pater cœli & terræ, quoniam abſcondiſti hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis. Prima ergo illa & ſuperior confeſſio peccatorum eſſe credenda eſt, maximæ quæ prædicationi propheticæ atque apoſtolicæ connectitur. Sequens hæc laudationis dei intelligenda eſt populorum, deinde omnium, id eſt, gentium uniuerſarum, & ob id quia terra fructum ſuum dederit. Sed quærendum eſt quem fructum terra dederit, ob quem populi omnes deum laudēt. Cauſa quidem deo debitæ laudationis æterna eſt, quod corporales hos & nobis neceſſarios fructus terra ſuppeditet. Sed terræ non ſunt. Aut enim noſtri ſunt quibus præbentur, aut dei ſunt per quem miniſtrantur. Requiramus ergo quos fructus terra habuerit & amiſerit. Per id autē quod amiſit, oſtenditur habuiſſe. Adæ terram meminimus poſt peccatum datarum ſibi benedictionum honore fuiſſe ſpoliatam. Ipſi enim dictum eſt: Quoniam terra es, & in terram ibis. Ergo quia terra eſt, hac poſt peccatum maledictione damnatur: Maledicta terra in operibus tuis, in doloribus edes eam in omnibus diebus uitæ tuæ, ſpinas & tribulos generabit tibi. Terræ elementum extra crimen fuit, caret ergo maledictione quod carebat & crimine. Verum hic Adæ terra quæ illecebra cibi erat criminoſa, maledicitur. Hæc ergo ab eo omnibus præſentis uitæ mœroribus cōſumitur, ægritudinum doloribus editur omnibus, in ſpinis & tribulis uitiorum & cupiditatum aculeis compuncta. Omnis ergo terreno Adæ ſimilis hos maledictos fructus terræ ſuæ reddit. Cæterum qui iam cœleſti Adæ configuratur, habet innocentem terræ ſuæ fructum, primum dei cognitione locupletem, dehinc caſtitatis, iuſtitiæ, miſericordiæ operibus glorioſum, uetere homine cum uitijs & concupiſcentijs eius exuto. Ob id ergo deo eſt reddenda cōfeſſio, quòd terra fructum ſuum dederit. Suum, quia eum Adam cum habuiſſet, amiſerat. Dedit ergo quod ſuum eſt, id eſt, fructū, qui ei & in cognitione dei eſt exhibuit in ipſo illo primum domino noſtro, qui terrenum corpus ſumpſit nihil peccans. Ob quæ demonſtranda & docenda rurſum benedictionis dei munus oratur, cum dicitur: Benedicat nos deus.) Ac ne de incerto & incognito deo ſperari benedictio exiſtimaretur, adiectum eſt: Deus noſter.) Patriarcharū ſcilicet & prophetarum, & apoſtolis ipſis tanquam ſucceſſionis hæreditate iam proprius, in quibus fructum ſuum dedit terra, continentiæ & fidei & iuſtitiæ & miſericordię. Quinetiam inter ipſos ſæuiſſimarum perſecutionum cruciatus atq; mortes ipſo iam diuini nominis deuota martyrio. Repetitur deinde benedictionis oratio, cum dicitur: Benedicat nos deus.) Non ex nihilo iterantur hæc uota, ſed ut per benedictionem dei augeſcente doctrina deū omnes terræ fines timeant. Ait enim: Et metuant eum omnes fines terræ.) Metuant ergo omnes fines terræ deum, ſed deum noſtrum, ſed deum benedicentem. Non eſt minimum officium fidei metus. Nam inter præcipua ſpiritalium gratiarum dona numeratur, cum dicitur per Eſaiam: Et replebit eum ſpiritus timoris domini. Et per Salomonem: Initium ſapientiæ timor domini eſt. Beatus cui prouenerit timere non ex naturæ humanæ trepidatione, ſed ex cognitiōe rationis. Qui enim ex infirmitate in rebus trepidis metuit, hic in ſecundis rebus rurſum ex naturæ uitio inſoleſcit. At qui ex ſciētia timet, ſemper timet, neq; minus ſecunda quàm aduerſa formidat. Sumit igitur originem ſapientia ex timore, res utiles atq; probabiles exequendo, quæ proprię peculiaresq; ſapientiæ ſunt. Hunc ergo dei timorem omnibus terrę finibus propheta optat, ut nulla gens terram incolens extra metum eius ſit, Apoſtolo uoti iſtius ſummam explicante, cum dicit: Et omnis lingua cōfiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

In finem

In finem ipſi Dauid pſalmus Cantici.

PSALMVS LXVII

PSalmus non à Dauid, ſed illi Dauid in finem præſcribitur. Deinde non canticum pſalmi, ſed pſalmus eſt cantici, ut in eo cognitionis & ſcientiæ propheticæ enunciatio doceretur. Eſt autem ipſe totus ſacramentis legis euangeliorumqꝫ contextus, magnaqꝫ & ex præteritis & ex futuris allegoricorum dictorum interpretatione confertus, qui & legis latæ in ſe doctrinam contineat, & aſſumptæ à domino carnis afferat notionem, & impietatem populi anterioris exprobret, & futuræ cognitionis noſtræ fidem nunciet, & domini ſuper cœlos complectatur aſcenſum, & futuri regni eius gloriam comprehendat. Initium autem ex eo ſumpſit propheta, in quo ſalutis noſtræ conſiſtit effectus. Cœpit enim ita: — τῷ δαβὶδ

EXurgat deus & diſſipentur inimici eius, & fugiant odientes eum à facie eius.) Sermo uotorum eſt non ex incerto poſcentis, ſed ex cognitione ſcientiaqꝫ ſperantis. Reſurrectionis enim nunc in deo tempus optat, cum de peccato peccatum in carne condemnans poteſtates, huius mundi oſtentui fecit, cū fiducia triumphans in ſemetipſo. Venit eñ mundū uincere, & principem mūdi cum peccati lege cōfigere, & decretū mortis, peccati remiſſione delere. Hanc igitur propheta fugā horū inimicorū eius expectat. Neqꝫ enim reſurgētis ex mortuis occurſum eius potuit hæc odientiū eum dæmonū turba perferre, cum ad primā apoſtolicæ fidei uocē poſt ſubiectas his ſpiritalis nequitiæ poteſtates excidiſſe de cœlo ſatanā modo ſit fulguris prædicatū, & princeps mūdi in paſſione ſit iudicatus. Sed fugientes à facie dei trepidationē ſuā quidem dum fugiūt oſtendūt, euadere tamen faciem dei quanq̃ fugiant nō poſſunt. Nam & trepidationē earundem nequitiarū ſpiritaliū pſalmo anteriore declarat dicens: Miſit ſagittas ſuas & diſſipauit eos, & fulgura multiplicauit & conturbauit eos. Conturbātur itaqꝫ & fugiunt diſſipati, uerū dei uultus nō effugient poteſtatē, ſecundum illud: Aſcēdit fumus in ira eius, & ignis à facie eius exardeſcet, carbones ſuccenſi ſunt ab eo. Horū itaqꝫ inimicorū fugam hæc & interitus & iudicij pœna cōſequentur. Et ſanè idem nūc qui in anteriore pſalmo prophetię ordo diſtinguitur. Sequitur enim: Sicut deficit fumus deficiāt. Sicut liquefit cera à facie ignis, ſic pereāt peccatores à facie dei.) Fumus cum emerſerit licet globoſus & craſſus, tamen paulatim ita deficit aboleturqꝫ, ne extet. Sicut in cōſpectu ignis cera ſic liquefit, ut nō ſit, fumo quidē in igne per leuitatē ſui tenuitatemqꝫ dilapſo, cera aūt ui & calore ignis abſumpta, quia infirmæ ipſa per ſeſe naturæ potioris diripiatur ardore, quē in modū omnis iniquorū poteſtas à facie dei, id eſt, dei iudicio deliqueſcit. Et hunc peccatorū à facie dei interitū neceſſe eſt, ut iuſtorū lætitia conſequatur. Nam & cōtinuo ſubiectū eſt: Et iuſti lætentur lætitia.) Etenim iudicij cœleſtis & iuſta moderatio eſt, ut peccatores morte deficere, ita & iuſtos lætitia munerari. Idipſum aūt ad oſtendendū iudicij examen eſt cōſecutū: Exultēt in conſpectu dei, epulētur in lætitia.) Mundo enim corde, ſecundū euangelicę benedictionis merita, in cōſpectu dei digni ſunt. Verū lætari in lætitia ſignificationis eſt altioris, cauſam ſcilicet perfectæ letitiæ oſtendēs. Pleriqꝫ enim in his quæ ſibi ſunt nocitura lætātur, ut gaudet laſciuus in ſcortis, ut fur lætaẽ in furtis, ut unūquenqꝫ pro uitijs ſuis ea quæ exercet oblectāt. Verū qui in lætitia lætatur, cauſam lętitiæ *ex ipſis lætitiæ honeſtamen taliqꝫ ueritate ſuſcipit. Et idcirco ait: in lætitia lætantur, qui in conſpectu dei exultabunt, eam ueræ exultationis docens eſſe lætitiam, quæ conſpectus dei iucunditate perfecta ſit. Exultationis autē huius atqꝫ epulantiū gaudia, ex quibus eſt lætitia iuſta, ſanctus Moſes in diuina illa Deuteronomij — *Fortè ſic legēdū *Ex ipſis honeſtis mortaliqꝫ.*

cantione

cantione ita meminit, dicens: Iucundamini cœli ſimul cum eo, & adorẽt eum omnes angeli dei. Iucundamini gentes cum populo eius, & confortentur omnes filij dei. In hac itaq; lætitia lætabuntur, & iuſti cœleſti gaudio unanimes exultationis diuinæ ſocietatem lætantes, ad cuius nos temporis gratulationem ſub fidei euangelicæ confeſſione nunc propheta aduocat, dicens: Cantate deo, pſallite nomini eius, iter facite ei qui aſcendit ſuper occaſum, dominus nomen eſt illi, & exultate in conſpectu eius. Adhortatio omnis licet multum ad quendam pulſum & uoluntatis noſtræ proficiat & mentis, cum aliquid optandum agendumq; conciliante caſu uel illiciente deducimur, tamen ſi maxime adhortationis ipſius cauſa propoſita ſit, iam ratione animus ac uia tanquam certiſſimo duce nititur, ut nunc propheta nos ad cantandum deo pſallendumq; nomini eius hortatur, ne quid forte ambiguitatis relinqueret, cui deo & cuius nomini pſallendum eſſet oſtendit, ut iam non adhortatio adhibita, ſed cognitio præcepta in dei nos exultatione canticum collocaret. Pſallendum itaq; ei, iterq; eius parandum eſt qui aſcendit ſuper occaſum. Occaſu autem uniuerſa quæ ueniunt in uitam intelliguntur aboleri. Abolitio autem omnium occidentium ſecundum humanam communemq; opinionem exiſtimatur in morte. Ei ergo pſallendum, eiusq; iter nobis eſt pręparandum, omnem qui occaſum mortis aſcenderit, id eſt, qui occaſum omnem occaſu ipſo non detentus exceſſerit. Huic autem nomen eſt domino, qui ſe ex forma dei exinaniens, & formam ſerui ſuſcipiens, obedientem ſe uſq; ad mortẽ crucis egit. Propter quod eum exaltauit deus, nomenq; ei ſuper omne nomen donauit, ut in eius nomine genu cœleſtia, terreſtria flecterent & inferna, linguaq; omnis confiteretur dominum Ieſum eſſe in gloria dei patris. Aſcẽdit ergo ſuper occaſum, cui nomen eſt domino, idq; quo occidunt uniuerſa tranſgrediens, legem mortis ex mortuis æternus egreſſus eſt. Huic itaq; iter parandum eſt ſecundum illud: Parate uias domini, rectas facite ſemitas eius. Omnis uallis implebitur, & omnis collis humiliabitur. Parato itinere in nobis, id eſt, uitiorum infidelitatisq; noſtræ uel cõpreſſis tumoribus, uel eleuata humilitate terrenæ labis, iturus cum rectis æquitatis uitæq; ſemitis in corda noſtra deſcendet. In huius itaq; conſpectu exultabimus, cui iter ex æquitatis & inſolentiæ tumoribus & libidinum uoraginibus ſit parandum, & in quo nos reſurgentes ex mortuis contuebimur. Super occaſum enim noſtræ mortis aſcendit, qui uitam nobis ex mortuis in ſe reſurgente quæſiuit. Hæc illa apoſtolorum eſt lætitia, cum eum poſt reſurrectionem contemplantes contrectantesq; uiderunt. Sed hanc ſanctorũ lætitiam trepidatio eorum quos cum mundo uicit inſequitur. Id enim ait: Turbabuntur à facie eius patris orphanorum & iudicis uiduarum. Cauſam turbationis hanc docuit, etiam quod pater orphanorũ ſit iudexq; uiduarũ. A facie enim patris orphanorũ uiduarumq; iudicis fugient, nõ relinquentis eos orphanos, qui agnoſcentes patrẽ in cœlis, diabolo patri renunciauerint, easq; uiduas quæ legi mortuę ſponſum ſeſe ſequutę ſunt iudicatis. Viduã enim quæ à lege ſit libera, beatus Paulus tranſire ad nuptias alterius ſine adulterij crimine docuit. Idq; exemplũ omne ad eccleſiam quæ legi ſit mortua, Chriſto poſtea ſe ſociari aptauit. Eſt autẽ etiam ſecundũ huius ſeculi ſortem ſenſus aptiſſimus, ut deus qui aduocatũ nobis à patre aliũ dedit, ne orphani eſſemus in ſeculo, orbatorũ ſit pater iudexq; uiduarũ, quia & deſolatæ à parentibus miſereatur infantiæ, uiduarumq; quæ in ſe adquieuerint iudex ſit. Iudex aũt ideo, quia ſub nomine uiduarũ pleræq; nõ uiduæ ſunt, uel deliciatę in Chriſto nubere uolũt, uel fallunt humana iudicia, & quia dignitas nominis in cõſeruato propoſito ſit uoluntatis, ſcrutans corda & renes deus, idcirco ſit iudex, quia ſolus earum mentẽ ſenſumq; dijudicet, & quidem hæc ſecundũ deſolationem cõditionis

humanæ de orphanis uiduisq́ ſint dicta. Cæterũ ut ad eccleſiæ totius demonſtrationem hæc ita ſignificata eſſe poſſit intelligi, continuo ſubiecit: Deus in loco ſancto ſuo, deus inhabitare facit unius moris in domo. Educens uinctos in fortitudine, ſimiliter eos qui exacerbabant, qui inhabitant in ſepulchris.) Hic ergo locus deo ſanctus eſt, ubi ſit uidua ex lege, ubi orphanus ex ſeculo, ubi unius moris ac uoluntatis pacificus unanimiſq́ conuentus. Erat enim ſecundũ Actus apoſtolorum credentiũ anima una, & cor unũ. Vbi qui uincti ſunt educẽtur in fortitudine. Ligato enim prius intra domũ ſuã forti, eos qui peccatis ſuis uinciebantur abſoluit, ut Abrahæ filiã ſeptem & decem annis ligatã in libertatem uerbo uirtutis eduxit. Eduxit etiã eos qui ante exacerbabãt, id eſt, qui tranſgreſſione legis, iram in ſe dei iudicis incitabãt, uel aduerſum nomen eius gentili eloquio diſſerebãt ad doctrinã diuinæ cognitionis inſtituit, ut ex perſecutore Paulũ gentiũ apoſtolum doctoremq́ præfecit. Hos itaq́ exacerbantes, inhabitantes antea in ſepulchris, id eſt, intra corporũ ſuorum emortua domicilia cõſepultos in cœleſtem uitã ſpiritalemq́ deduxit. Sunt enim multi in uiuentibus mortui. Nam & in euãgelicis mortui non putati nõ differre docentur à mortuis, domino dicente: Sinite mortuos ſepelire mortuos ſuos. Et Apoſtolus ſcit quaſdã mortuas uiuere, id eſt, dum uiuunt eſſe iam mortuas. Sed hos homines de ſepulchris dominus qui in filios dei regenerantur eduxit. Verũ hæc qui in nobis deus ſuper occaſum aſcendens per uirtutem reſurrectionis operatus eſt, idem omnia ad huius ſpei noſtrę præparationem adumbrata geſſit in lege, ut nõ alius prophetarum, alius euangeliorum deus poſſit intelligi. Atq́ ideo erga nos quoq́ paribus hæc momentis, quibus ex Aegypto populum eduxit, impleuit. Nam & patres noſtri ſub nube fuerunt, & in Moſe in mari baptiſati ſunt, & in ſimilitudinem cœleſtis panis manna è cœlis decidente ſaturati ſunt, & Chriſto aquam petra præbente potati ſunt, quæ quidem in illis ſalubriter geſta figuram quoq́ noſtræ in ſe ſalutis habuerũt, ut ſequens prophetiæ ſermo declarat dicens: Deus dum egredieris coram populo tuo, dum tranſgredieris in deſertum terra mota eſt? Etenim cœli diſtillauerunt à facie dei, mons Sina à facie dei Iſrael.) Præiſſe dominum iter populi ſui, dum deſertum tranſgreditur in columna nubis igniſq́, cognouimus, & uſque ad populi terrorem de cœlis ſtillaſſe manna, ſed cum ſuperiora omnia quæ eccleſiæ propria ſunt atq́ apta memoraſſet, ſcilicet cum ſuper occaſum aſcendit dominus, cum orphanorum pater eſt, iudexq́ uiduarum, cum in oleo ſancto ſuo, id eſt, in domo congregatos unius moris, & uinctos in fortitudine, & exacerbantes extrahit è ſepulchris, hæc tamen coram populo egrediens, & in deſertum tranſiens conſummare memoratus eſt, ut nunc ex præterito motam eſſe terram, diſtillaſſe cœlos, & hoc à facie dei Iſrael in Sina refertur effectũ. Hoc ideo ut cum illa quæ legis ſunt geſſit, in his quoq́ ea quæ euangeliorum ſunt præformaſſe ſciretur. Egreſſus enim coram populo ſuo deſertum tranſgreſſus eſt, in illud uidelicet deſertum Iordanis, in quo lilia floruerunt, in quo fons aquæ uitalis deſolatos & aridos irrigauit. Funiculus nanque ante erat hæreditatis Iacob, deſertæq́ gentes elementorum ſubditæ fuerunt poteſtati. At nunc inſpectante eo, qui fuit dei populus, deus ad ea quæ ante erant deſolata tranſiuit, ut iam irrigata ab eo ſinium deſerta pingueſcerent. Et hic idem eſt qui manna de cœlis dedit populo. Si enim lex diſpoſita eſt per angelos, panemq́ angelorum manducauit homo, cœliq́ ſtillaſſe in Sina ſcribuntur, profecto miniſterium hoc à cœlis, id eſt, ab angelis expletum eſſe non eſt dubium. Eſtq́ idem largitor eius qui de cœlis eſt panis, qui in Sina mannæ fuerat indultor. Sed tranſiens ad deſertum deus, id eſt, ad gentilium arida & deſolata quondam corda tranſcendens, felicem illam bonæ uoluntatis

pluuiam

pluuiam ſegregauit. Segregauit enim ipſe ex utero matris Paulũ in apoſtolum. quia quos præſciuit, hos & prædeſtinauit. Hanc etiã eloquij prædicationisq; pluuiam & in pſalmo Salomon terræ ad ſpei ſecuritatem nunciauit, dicens: Et deſcendet ſicut pluuia in uellus, & ſicut ſtillicidia ſuper ſtillantia terram. Et aliquibus nubibus ne ſuper uineam pluerent meminimus eſſe præceptũ. Sanctus quoq; Moſes quæ ſub uelamento uerborum communium ingentia cœleſtis ſpei ſacramenta cõdebat uerba ſua excipi, ut pluuiam imbremq; cantauit, pluuiam irrigantem deſerta & arida & præparatã dei hæreditatem, atq; ideo ſequitur: Pluuiam uoluntariam ſegregabis deus hęreditati tuę, & infirmata eſt, tu uero perfeciſti eam. Animalia tua habitabũt in ea, paraſti in dulcedine tua pauperi.) Prouidus enim uoluntatum deus ſegregauit uoluntariam pluuiã præſciendo quæ infirmata eſt, cum iudicium in ſe mortis habuit Paulus, cum Petrus ſcandalo crucis motus terdenegat, admonitus ne negaret, cum apoſtoli timent, fugiunt, diffidunt. Sed quia in his bonæ uoluntatis eſſet affectus, perfecti ita ſunt, ut & fundamenta eccleſiarum fierent & columnæ. Hæc ergo hæreditati dei pluuia ſegregatur. Quæ autem hæreditas ſit non obſcurum eſt, ea ſcilicet quæ data eſt poſcenti, cum dicitur: Poſce à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Gentes itaq; animantium & pecorum ritu non intelligentes. Et ideo cum cura pecorum deo nulla ſit, hæreditas illa in hac ſegregata uoluntaria pluuia eſt, in ea habitare monſtrantur. Sequitur enim: Animalia tua habitabunt in ea, paraſti in dulcedine tua pauperi. Habitabunt ergo animalia uel in hæreditate dei, uel in pluuia uoluntaria, & hæc in dulcedine pauperi uel hæreditas uel pluuia eſt præparata. Eloquia enim dei in ſanctorum faucibus dulcia ſunt, & beati ſunt pauperes ſpiritu, quia ipſorũ eſt regnum cœlorum. Animalia autem cum eſſent, facta ſunt ſpiritalia. Hæc ergo omnia in uſum hæreditatis, uel uoluntariæ pluuiæ in miniſterium ſunt ſegregata. Atq; ut ſecundum præparatam dulcedinem pauperi, uel eccleſiæ congregatio, quæ hæreditas dei eſt, uel apoſtolicæ prædicationis ſignificatum eſſe intelligeretur eloquium, ſubiecit: Dominus deus dabit uerbum euangelizantibus uirtutibus multis, rex uirtutum dilecti & pulchritudini domus diuidere ſpolia.) Segregatę itaq; pluuię ad euangelium irrigandum dominus dabit uerbũ, idipſum in ſenſum noſtrum & ora diffundens, ſecundum illud: Non enim uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis: Sed uirtutes multæ euangelizantibus ſunt. Sunt quibus dabit uerbum, ut ſit in Paulo uirtus, in Petro uirtus, in Ioanne uirtus, & in cæteris uirtus, multasq; ob id euangelij prædicandi ſignificet eſſe uirtutes, quibus quamuis deus & dominus & rex dabit uerbum, uirtutes tamen iſtę dilecti ſunt, id eſt, eius qui regi & domino & deo ſit dilectus. Laborioſius autem id & obſcurius, dum collocationes uerborum non demutat, translatio Latina declarat. cæterum abſolutius totum hoc ſermo è Græco enunciatus eloquitur, hunc ſcilicet deum & dominum noſtrum regem earum quæ dilecti ſint eſſe uirtutum, ut uirtutes ad apoſtolos, dilectum uero referatur ad Chriſtum, cuius uel in his, uel in hi omnes intelligantur eſſe uirtutes. Oportuit autem propterea quæ ſequuntur, licet in omnibus unus atq; idem eſſet ſpiritus, numeroſarum uirtutum fieri mentionem, quia ad plenitudinem domus ipſe uirtutis ſpolia diuideret. Ad eccleſiæ enim decus detracta ab diabolo gentium ſpolia diuiduntur, atq; etiam ex his ſpolijs domus pulchritudo perficitur, cum in ſacerdotes dei ad myſterij ſanctificationem ab aris templisq; dæmonum abſtrahuntur, ſanctoq; ſpiritu irrigati euangelizantes effecti ſunt dilecti uirtutes. Ad has enim eaſdẽ uirtutes, quæ ad pulchritudinem domus uel ſpolia diuidẽtur, uel ipſæ ſunt ſpolia, diuinus ſermo ſe retulit, dicens: Si dormiatis inter medios cleros pennæ columbæ deargentatæ, & po-

ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ, τῇ ὡραιότητι τοῦ οἴκου διελέσθαι σκύλα.

ſteriora dorſi eius in uiriditate auri.) Prophetiæ uota ſunt,quibus manere in me
dijs cleris hæc ad pulchritudinē domus diuiſa ſpolia exoptat, ut uſq; ad conſum/
mationis ſuæ diem,quia ſignifcari mors ſoleat in ſomno,in domus pulchritudine
perſeuerent. Qui quidem ſunt in uſum prædicationis tanquam deargentatæ pen
næ columbæ,id eſt, ſpiritus ſancti munere ornatiq; precioſi. In his autē quæ poſt
eos ſunt, in auri uiriditate conſiſtent, ut his poſt prædicationem Euangelij honor
regius & indefeſſa æternitas ex conſcientię ſuæ fructu in auri uiriditate reddatur,
dum & aurum refertur ad honorem,& in uiriditate uigor æternus oſtenditur.Po
ſteriora itaq; dorſi,quæ interſcaplia magis Græcus ſermo ſignificet,id eſt,quę bo τὰ μετά-
næ cōſcientiæ atq; honoris poſteriora ſint tempore, ultra prædicationis huius ho φρενα
norem ſint honoranda, cum interim deargentatæ pennæ ſub munere ſancti ſpiri/
tus permanentes, poſt etiam ad conſcientiæ ſuæ fructum auri uiriditatem, id eſt,
florem honoris perpetui conſequentur. Vt autem hæc ad pulchritudinem domus
ſpolia diuiſa,quibus ut inter medios cleros dormirēt,id eſt,ut morte tales conſum
marentur,optatum eſt,ad principes eccleſiarū,per quos pulchritudo domus con/
ſiſtit, relatū poſſit intelligi, continuo ſubiecit: Dum diſcernit cœleſtis reges ſu/
per eam,niue dealbabuntur in Selmon,mons dei,mons uber, mons conſecratus,
mons pinguis.) Dum itaq; hos cœleſtis reges ſuper eam diſcernit,id eſt,dum do
minus de cœlis deſcendens, eos qui ſpolia fuerant, conſtituit in reges, ſuper eam
domum,quæ per eos pulcherrima eſt, unumquenq; diſponit.In Selmon niue de/
albabuntur,in pace ſcilicet,quia Selmon interpretatio pacis eſt,gloriam æternita/
tis accipient.Hic enim dei mons,in quo pax dei nominis ipſius eſt ſignificata uir/
tute,& ubi conſecratus & pinguis eſt.Reges autem eos eſſe non obſcurum eſt,de
quibus dictum eſt: Iam ſine nobis regnatis, & utinam regnaretis,ut & nos uobiſ/
cum conregnaremus.Dominus ergo cœleſtis,quia qualis cœleſtis, tales & cœle/
ſtes,hos in Selmon reges ſuper domū ſuam, per quos diuiſis ſpolijs ornabitur,ex
albatos niue diſponet in reges.Factus eſt enim in pace locus eius, & phœnicium,
ſecundum Eſaiam,ut nix dealbabitur.Sed reges neceſſe eſt penes quos ſit domus
pulchritudo,ultra candorem niuis præſtare.Lux enim mundi ſunt,& quiſquis di/
gnus erit cum domino montem regni cœleſtis aſcendere, ſuper niuem dealbabi/
tur. Quia cum ſe apoſtolis in habitu quo cū ſanctis conregnaturus eſſet oſtendit,
ueſtimenta eius ſuper niuem alba ſunt uiſa. Hic ergo mons & hoc regnū deo pa/
cis eſt,ſed plerią; ſunt qui eccleſiæ pacem ſub hæreticorum cōſortio mentiuntur,
diſſoluentes noui ac ueteris teſtamenti connexam ſibi coniunctamq; rationem,
dum pleriq; alium Euangeliorum,alium deum legis effingunt, nonnulli uero ad/
uerſum unigeniti dei naturam nomenq; uenientes,ex tempore natum ſolum ho/
minem confitentur, neq; ex forma dei in formam ſerui eſſe deductum,ſed ex for/
ma ſerui tantum eſſe cœpiſſe confingunt. Plures autē nō ueræ diuinitatis deum,
neq; ex paternæ maieſtatis naturæq; proprietate ſubſiſtere differunt, ſed externæ
ſubſtantiæ deoq; diuerſæ,quę in adoptionem filij electa ſit modo creaturarum ex
nihilo,quibus nulla origo anterior ſit,conſtiterit.Plures etiam in corpus atq; ex ſe
protenſum permanentemq; patrem loquuntur, ut aſſumptio illa carnis ex uirgi/
ne filij nomen acceperit, non qui ante erat dei filius, idem hominis filius ſit natus
in corpore.Et quidē omnia hæc ad ſpeciem humanæ prudentię coaptantur,poſt/
quam rationem cœleſtis ſapientiæ nō comprehenderunt,quibus, ut ſpero,alijs lo
cis uberius copioſiusq; reſponſum eſt.Quia ergo uerę fidei una hæc eſt fides deo
quæ ſit placita,& hic æterni regni mons unus in pace ſit,de ſuſceptis plurimis ar/
guit nos propheta,dicens: Vt quid ſuſpicitis montes caſeatos?) Lac cum cor/ ὀρη τετυ-
rumpitur denſatur, & ex uicio in coaguli caſeiq; ſpeciem cōcreſcit.Nam utrunq; ρωμένα

id unus Græcitatis ſermo complectitur. Ergo ſicuti ex natura ſua lac ipſum uitio accedente degenerat, & quadam ſui corruptione coaceſcit, ita hæc genera doctrinarum quæ initia cognitionis ex innoxio ſyncero que lacte deducunt, corrumpuntur in uitia, fiuntque corruptione ſui coagulata uel caſeata ne lac ſint. Quod id ipſum loco alio ita meminit: Coagulauit ſicut lac cor eorum, ego uero legem tuam meditatus ſum, quia conſilijs geſtisque impietatis cor infeſtum cũ per infantiæ ſimplicitatem naturam lactis habuiſſet, uitiorum poſtea corruptione degenerans, in coagulum denſatum eſſet atque concretũ. Referendus ergo ab his omnibus & ſenſus & ſtudium eſt, neque quiſquam alius magis quàm hic mons pacis habitandus eſt. Nam poſt exprobrationem caſeatorum coagulatorumque montium, continuo ſubiecit: Mons in quo beneplacitum eſt deo habitare, in eo dominus habitabit uſque in finem.) In eo monte æternæ habitationis*ſalem deo oſtendens eſſe complacitam, qui ad ſedem pacis eſſet electus. Sed quia poſt legis tempora circunciſionisque præſcripta ſacrificiorumque præcepta per Euangelicæ cõfeſſionis fidem ab his qui gloriantur in lege, id eſt, à carnali Iſraël quædam per nos uidetur pacis dei facta eſſe mutatio, cognitionisque alterius quàm in lege præſcripta eſt introducta confeſſio, cũ nos omnia per dominũ Ieſum Chriſtum quæcunque præcepta ſunt lege, in ſpem Euangelicam adumbrata eſſe doceamus, illis contrà deum patrem ſecum loquutũ, ac legem dediſſe iactantibus, reſpondendũ eſt, hac ipſa pſalmi prophetia per angelos potius legem in manu mediatoris eſſe diſpoſitam, neque à nobis quicquàm eſſe mutatũ, ſed in his manere quæ*ſola ſunt, id eſt, unam eandémque ſedem dei pacis incolere, cum eundem prædicatorem Euangelij dominum Ieſum Chriſtum, quem & latorem legis habeamus. Poſt unius enim complaciti deo montis ſedem, quam uſque in finem cœleſtis habitabit, ut ſedes hęc Euangelicę pacis præformata per mediatorem legis intelligeretur in lege, continuo ſubiecit:

Fort. *ſedem

Fort. *ſalem

Currus dei decem milium multiplex milia lætantium, dominus in illis in Syna ſancto. Aſcendit in altum, cepit captiuitatem, dedit dona hominibus, etenim non credentes inhabitare.) Fidem omnem breuia hæc quidem uerba ſignificant, ſed quæ uirtutibus ſuis magna & infinita complexa ſunt. Hanc autem currus ſiue ſedis dei dignitatem haud diſſimiliter Daniel propheta deſcripſit, dicens: Sedes eius flamma ignis ardens, rota eius flumen ingens ducebat ante eum, milia milium ſeruiebant ei, & decies centena milia adſtabãt ei. Atque in his quidem ſiue ſub ſpecie talis ornatus, ſiue ſub ſignificationis exemplo nobis in curru opinio & ſenſus comitatus cœleſtis affertur, ut ſub concordi iugo milibus lætantiũ obſequelam cœleſtem intelligamus. Et hoc ille in Syna ardentes faces conlucentesque ignes, ingraueſcentiaque tonitrua, & totus domini aduentus terror oſtendit, miniſteria ſcilicet angelorum, legem in manu mediatoris diſponentium adſtitiſſe. Hic ergo currus dei decem milium multiplex eſt, miliaque lætantium ſunt. Et quia mediator dei hominumque ſit dominus, in cuius manu per angelos, ut dictum eſt, lata lex fuerit, ſequens ſermo ſubiecit: Dominus in illis in Syna.) In illis ſcilicet lætantibus milibus, curruſque numero multiplici decem milium, id eſt, infinitorũ intelligentiam ſub decem miliũ multiplicatione ſubiecta. In his itaque deus in Syna eſt. Sed ne fortè Euangelia nõ ſupplementa legis aliquatenus uiderentur, qui in illis in Syna eſt dominus, hic rurſum in ſancto aſcendit in altum, captiuamque cepit captiuitatem, in eo ſcilicet ſancto, cuius formam ex forma dei euacuatus accepit. Quòd autem ſanctus ſit, cũ plures prophetiæ, tum Gabriel angelus ad Mariam teſtatur, dicens: Et quod ex te naſcetur ſanctũ, uocabitur filius dei. Et dæmones clamant: Scimus quia ſis ſanctus dei. In ſancto ergo aſcendit in altũ, & quid illud ſit, aſcendere in altum, ſub huius ipſius dicti ſignificatione Paulus docuit, dicens: Aſcendit autẽ in altum

altũ,quid eſt, niſi quia & deſcendit in inferiora terræ? Qui deſcendit, ipſe eſt qui aſcendit ſuper omnes cœlos. Aſcendens ergo in altum, & ſeſe hominem ex mor-tuis in cœleſtibus reuehens,accepit eos qui à diabolo erant capti, quos & ad pul-chritudinem domus ſpolia diuiſit. Dehinc dona in hominibus accepit, cum pri-mogenitus ex mortuis de ſe ipſe teſtatur,dicens: Dominus dixit ad me,filius me-us es tu,ego hodie genui te.Poſce à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam,& poſſeſſionem tuam terminos terræ.Accepit ergo dona in hominibus,gentes ſcili-cet in hæreditatem, in quibus in ſancto in altum primogenitus ex mortuis capta captiuitate cõſcendit.Et quia ultra humanæ ſpei fidem ſit,eum terrenæ carnis cor ruptionem in cœleſtem gloriam tranſtuliſſe,genteſq; impias,& ante uitiorum ac ſuperſtitionũ furore peruerſas ad cognitionem dei cõſortiumq; eſſe deductas, ob hoc in his dona hominibus accepit, qui ſe cum deo habitaturos eſſe nõ crederent. Atq; ita huius mediatoris ex lege cognitio eſt, ut qui in lætantium milibus in Sy-na fuiſſet,hic idem in ſancto rurſum in altum captiua captiuitate cõſcendens,do-no nos qui ſecum cohabitaturos diffidebamus,acciperet.Poſt hanc itaque contra ſpei noſtræ diffidentiam acceptorum in hominibus donorum hæreditatem digna hæc ad deum prophetæ ſubiecta cõfeſſio eſt: Dominus deus benedictus de die in diem,proſperum iter faciet nobis deus ſalutarium noſtrorum.) Benedictus ita que dominus & deus eſt aſcendens in altum, capiens captiuitatem in hominibus, dona percipiens,eos ſcilicet qui inhabitaturos ſe eſſe non crederent. Quotidie au tem pro populi credentis acceſſione benedictionis multiplicatur augeturq; cõfeſ-ſio,cum gentiles ſuperſtitiones,impięq; de dijs fabulæ,cum aræ dęmonum,idolo rum inania relinquuntur,& iter omnibus ac profectus dirigitur in ſalutẽ. Hic igi-tur ſalutarium noſtrorum dominus ac deus eſt,cuius de die in diem benedictionũ ſignificatur æternitas.In eo autem quod quotidie eſt continuatur, & ſemper cum tanta æui protenditur infinitas, quanta & dierum poſt dies ſucceſſio cõſequatur. Cautiſſime autem ſemper propheticus ſermo,ne quid per gentiles fabulas,philo-ſophiæq; doctrinam notionem noſtram de diuinæ ueritatis ſcientia perturbaret admonuit,quia uariæ eorum impijſſimæq; ſententiæ multa de deo ſtulte propha-neq; complexæ ſunt.Nos uero ad cognitionẽ dei patris & dei filij inſtituti, ſacra-mentum ſumus ueræ cœleſtiſq; prudentię in eo quod uerbũ caro factũ eſt conſe-quuti.Ipſum enim nobis, quod Iudæis ſcandalũ, gentibus uero ſtultitia eſt,id eſt, dei paſſio,crux,mors,ſepultura, ſiue per rationem diuinæ uoluntatis perfecta cœ leſtiſq; ſapientia eſt, ſiue per reſurrectionis poteſtatem uirtutis æternitas eſt. Ad huius igitur nos propheta ſcientiam dei,qui nobis & paſſus,& mortuus eſt,& re-ſurrexit,& dominus eſt,inſtituit dicens: Deus noſter deus ſaluos faciendi,& do mini * exitus mortis.) eum nobis deũ intimans,qui cum eſſet deus,omnia ad ſa-lutis noſtræ incrementa ſuſcepit. Et idcirco hic deus noſter eſt, quia deus eorũ ſit, qui fient ſalui. Saluos autem nos per id deus noſter efficit, quod exitus ſit mortis egreſſus. Id enim his uerbis, quæ Latine minus expreſſe atque abſolute tranſlata ſunt,continetur. Admonui enim ſuperius,plerunq; interpretes cunctos,dum col-locationem ordinemq; uerborum demutare ac temperare nõ audent,minus dilu-cide proprietatem declaraſſe dictorum. Veruntamen in his quæ dicta ſunt: Deus noſter deus ſaluos faciendi,& domini exitus mortis,& ſalutis noſtræ deus,& exi-tus eius ultra exitũ mortis oſtendit,qui mortis exitus domini ſit. Omnibus enim qui ueniunt in uitam, ingreſſus in mortem eſt, ſed primogenito ex mortuis tanto propior fuit egreſſus ex morte. Atq; ideo proprius exitus mortis eſt domini, quia aſſumptæ ab eo carnis hæc uirtus ſit, ut naturæ noſtræ corruptionem in gloriam cœleſtem poſt exitus mortis efferret. Verum ſuſceptæ mortis ipſius non fuit oc-

* αἱ διέξοδοι τοῦ θανάτου

cultandà uel cauſa,uel ratio,& quid nobis unigenitus deus ex forma dei exinanitus & formam ſerui aſſumens afferret auxilij,oportuit ad fidei noſtræ & ſecuritatem,& ſcientiam reuelari . Et primum quidem non alienum à dei miſericordia & bonitate uideri poteſt,ut uitam omnibus in ſe ipſo reſtitueret ex mortuis.Namq; qui primum animam nobis ac flatum reſpirationem q; uiuendi, cum hominem ſecundum imaginem ſui ſimilitudinem conſtituit, de theſauris poteſtatis ſuæ diuinitatisq; diffuderit.Secundum Apoſtolum enim ipſius genus ſumus, & ſecundũ eundẽ omnia ex ipſo,& per ipſum, & in ipſo ſunt, ſcilicet ut in ipſo habitatio noſtra atq; incolatus oſtenſa ſit ſedes, dum omnia immenſa uirtutis poteſtate complexus eſt. Per ipſum uero originis inchoatæ opus effectusq; monſtretur, cum in nobis id ipſum quod ſumus operatus ſit, ex ipſo autem initia uitæ ac exordia ſpiritus indulta noteſcerent.Non fuit ergo à beneficentia diuinæ bonitatis alienum, ut qui ex ſe ipſo nobis, qui eius genus ſumus, uitæ ac ſpiritus elementa tribuiſſet,in ſe ipſo quoq; nobis per unigenitum deum æternitatis noſtræ inchoaret exordia,uereq; nunc & ex ſe ipſo,& per ipſum,& in ipſo maneremus, cũ nos in hac ipſa habitatione ac ſede mundi huius, qui omnia in omnibus eſt collocatus, rurſum plenius iam atq; perfectius in ſe ac per ſe in iſta uel ipſa carnis noſtræ ſocietate poſt exitus mortis iam collocaret æternos.Hæc quidem ad ſignificationẽ diuinæ bonitatis ita dicta ſint, ſed ſuſcipiendæ ab unigenito deo carnis, adeundæq; mortis & per Apoſtolũ, & nunc per prophetam grandior profundiorq; ratio tractatur. Ac primum quid in crucis ſacramento atq; mortis ab unigenito deo & domino maieſtatis effectum ſit,per Apoſtolum intelligamus, ut duce eo docti, prophetiæ ſcientiam conſequamur.Ait enim ita: Et uos cum eſſetis mortui in peccatis & præputio corporis ueſtri , conuiuificauit cum illo donans nobis omnia peccata,delens quod aduerſum nos fuit,chirographũ in ſententijs, quod erat contrarium nobis,tollens illud de medio,& affigens illud cruci,ſpolians ſe carne,& principatus & poteſtates oſtentui fecit,cum fiducia triumphans eos in ſemet ipſo.Sacramentum itaq; ſalutis noſtrę primũ reſurgens,ipſe ex mortuis decretumq; mortis noſtræ quo ante detinebamur abſoluens,in ſe ipſo qui ex mortuis æternus iam maneret,impleuit.Sed in eo ipſo quod nobis uitæ autor in ſe eſt,dum per aſſumptionẽ corporis homo natus & mortuus,iam rurſum æternus ex mortuis eſt,omnes quoq; inimicas uirtutes,mundiq; poteſtates, principesq; aëris huius oſtentui reddidit,id eſt,uel noſtrę ſpei,uel ſuę damnationis fecit oſtenta,& ipſos quædam quaſi ex dijs ſeculi portenta cõſtituit,his ipſis in ſe cum fiducia triumphatis, dum & per ſecuritatẽ æternitatis mors ipſa in deo moriente fiducia eſt,& autores mortis humanæ,cũ etiam in ſe ipſo per occupatũ à ſatana cor Iudæ autores ſunt mortis,triumphat ex mortuis,ut neq; pœnæ mortis abeſſent,cũ ſe uſq; ad mortis infirmitatem ſubieciſſet æternus,& omnem pœnam humanæ mortis exciperet, ut autores cum in æternitatis dominum autores mortis,per id quod uerbũ caro factum eſt,extitiſſent.Hæc quidẽ ita Apoſtolus,ſed propheta breuius,licet eandem intelligentiam uerbis ſignificantibus eadem iſta complexus eſt . Nam ubi dominũ in exitum mortis oſtenderat,ſubiecit: Veruntamen conquaſſabit capita inimicorum ſuorum,uerticem capilli deambulantium in delictis ſuis.) Principatus enim ac poteſtates in quibus capita inimicorum ſignificantur,fecit oſtentui.Hęc igitur in mortis exitu conquaſſat,quorũ ſpiritalem nequitiam atq; naturam, in eo quod capilli uerticem perambulent,docet,dum & tanquam dominantes hominũ capitibus inſiſtunt,& tanquam nequitiæ ſpiritales ſine ſenſu eorum quibus inſiſtant,ipſum illum capilli uerticem proculcent, quia & ipſa ſcilicet corpora uſq; ad animæ mentisq; ſedem ſine ſenſu adeundi intrò labantur & penetrent. Aëris enim huius

ſunt

ſunt poteſtates, & ideo capilli uerticem perambulāt, uel inſiſtendi leuitate, uel poteſtate dominandi, & toto in orbe per momenta ſingula commeantes. Sed hæc in delictis ſuis peragunt, dum unicuiqȝ in eo quod delinquant autores ſunt, ſecundū illud Apoſtoli: Deus filium ſuum miſit in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato condemnauit peccatum in carne. Cum cauſam in his exordiumqȝ peccati ex eo ipſo quod in carne ſua per inſtinctum proditionis peccant, id eſt, de peccato carnis peccatū in carne condemnat. Tenet itaqȝ diuinæ diſpenſationis ordinem propheticus ſermo, & Euangeliorum opera adumbrata eſſe per legem, ipſis illis legis operibus declarat. Multa enim plerunqȝ per nominū proprietates ita expreſſa atque abſoluta ſunt, ut non gerendis in præſens potius quàm in futurum ſignificandis rebus impenſa ſint, ut nunc poſt tantas ac tam manifeſtas Euangelicæ ſpei prędicationes altius quiddam nobis & ultra aurium ſenſum affert ſubiectus ordo dictorum uel geſtorum. Dixit dominus ex Baſan, conuertar, conuertar in profundum maris.) Videtur enim hic ſermo domini fuiſſe, cum ad diuidendum ad iter mare, exerendamqȝ in Pharao iram conuerſus eſt. Nunquid ex Baſan conuerſum eum eſſe lex docuit? Nō utiqȝ. Baſan uero eſt ciuitas hoſtilis, quondam regni quæ fuit Og regis habitatio, ſed interpretatio nominis pudorem confuſionemqȝ ſignificat. Poteſt quidem uideri, ut ex pudore populi in Aegypto ſeruientis, cū depreſſus à Pharaone, ipſam illam conſeruandi educandiqȝ generis libertatem perdidiſſet, in profundum maris, id eſt, ad liberandi populi ſui magnificentiam deus ſit cōuerſus. Sed qui ſecundum proximū huic pſalmum dixerit: Saluum me fac deus, quoniam intrauerūt aquæ uſqȝ ad animam meam. Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia. Veni in altitudinē maris, & tempeſtas demerſit me, non ambigendus eſt poſt humani corporis pudorem (quia ipſæ illæ corporū atqȝ elementorum noſtrorum origines ſint pudendę) in hoc mare, id eſt, in hanc ſeculi tempeſtatem eſſe conuerſus, ut uſqȝ ad ultimæ confuſionis uerecundiam ſubiectus crucis morti, per eam in ſe inimicorum capita conquaſſaret, ſpiritales ſcilicet nequitias poteſtatesqȝ omnes, & principatus aëris huius reddens oſtentui triumpharet, cum eos æternæ pœnæ, poſtquam ipſe & paſſus, & mortuus eſt, deſtinaret. Ob id ergo conuerſus in profundū maris intelligendus eſt, id eſt, uſqȝ ad ultimas deſcendiſſe ſeculi paſſiones, ut conculcans capita inimicorum, ultionem diuinæ poteſtatis exerceret. Quod id ipſum uidetur ſequens ſermo complecti, cū dicitur: Vt intinguatur pes tuus in ſanguine, lingua canū tuorū ex inimicis ab ipſo.) Diuinæ autem ultionis ira ſub humanæ uindictæ ſignificatur exemplo. Ex Baſan enim in profundum maris conuerſus ob id eſt, uti pes tinguatur in ſanguine, atqȝ ab ipſo ſanguine qui ex inimicis eſt, canū quoqȝ lingua tinguatur. Hæc uero accidere ſolent omnibus bello conſumptis, & captiuitate deletis, & uictorum arbitrio atqȝ ultione punitis. Per humanæ itaqȝ, ut dixi, conſuetudinis morem, cum gladius, cum arcus, cum ſagitta, cum framea, cum reliqua pœnarum ac mortium arma memorantur, diuinæ ſeueritatis ſignificantur officia. Et hęc quidem Iudæis poſt crucem & mortem domini omnia acciderunt, cum à Romanis capti uniuerſa ſuppliciorū ac miſeriarum genera perpeſſi ſunt, ut peremptorū ſanguine incedentium pedes tincti ſint, & canū lingua ſatiata ſit. Sed id nō minus ad eorum pœnam damnatio nemqȝ referendum eſt, qui oſtentui redditi cū fiducia triumphantur. Et quia ſub his quæ in Iudæorū populo temporibus legis expleta ſunt, uniuerſarum ferè gentium ad ſpeciem futuræ miſericordiæ ſalus eſt inchoata, ut per id quod tum geſtū eſt, id quoqȝ quod poſtea gerendum eſſet, doceretur, cum ipſos illos in quos illa tum gerebantur, & inumbratio nubis, & iter maris, & mannæ ſpiritalis cibus, & ſpiritalis potus ex petra in ſpe Euangelica fideqȝ concluderet, nunc quoqȝ ut ſem-

per,in his ipſis noui ac ueteris teſtamenti per prophetam facta connexio eſt, cum dicit: Viſa ſunt itinera dei mei regis, qui eſt in ſancto. Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus in medio iuuenum tympaniſtriarum. In eccleſijs benedicite dominum deum de fontibus Iſraël. Ibi Beniamin iunior in pauorem, principes Iuda duces eorum, principes Zabulon, principes Neptalim.) Dei quidem itinera ſunt uiſa, cum coactis in glaciem aquis præeunte eo in columna ignis & nubis iter populo ſiccatum eſt, cum in medio tympaniſtriarum iuuenes pſallentes gloriose glorificatum dominum cantauerunt. Sed non minus itinera & alia regis in ſancto, cum uirtutibus cœleſtibus animiſq; ſanctorũ iter eius præeuntibus in eo qui primæ ſabbati pſalmus eſt, cantatur: Tollite portas principis ueſtri, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus uirtutum ipſe eſt rex gloriæ. Et hæc itaq; dei noſtri & regis in ſancto itinera ſunt uiſa, cum ingreſſum eius tanta cœleſtium cœtuũ gaudia præeunt. Sed quia quæ ante præformata in Pharao & in Iſraël fuerant, in diaboli ſuorumq; clade, & populorum omniũ ſalute perfecta ſunt, non ad ſynagogæ confeſſionem, ſed ad eccleſiæ benedictionẽ nos cohortatur propheta, ut quibus dei & regis in ſancto itinera eſſent uiſa firmaret, dicens: In eccleſijs benedicite dominũ deũ de fontibus Iſraël.) Ex initijs ſcilicet legis atq; adumbrationem geſtorũ doctrinam eccleſię defluxiſſe commemorans, ac ne quid benedicentibus eccleſijs ambiguitatis exiſteret, quis hic maximus Euangelicæ ſpei prædicator futurus eſſet, oſtendit dicens: Ibi Beniamin iunior in pauore, in eccleſiæ ſcilicet fontibus Beniamin iunior in pauore manſurus, poſt conſternationem enim pauoris in Euangeliũ Chriſti de tribu Beniamin Paulus electus eſt, matutino deuoratas carnes ad ueſperum diuidens in ſalutem. Cæteros quoq; principes Iuda ne ignorentur oſtendit, id eſt, qui ab eo qui de Iudæ frutice expectatio gentium futurus erat, eligendi eſſent, reuelans: Principes Zabulon, principes Neptalim. Ex his enim, ut Euangelia declarant, apoſtolorum eſt cœpta delectio, hos principes eorum qui in eccleſijs cõgregarentur oſtendens. Nam cum ex omnibus tribubus ſingulis quibuſq; populis ſecundũ legem ſint principes inſtituti, nunc tamen ubi Euangelicæ diſpenſationis principes declarabantur, eorum tantum tribuum ex quibus uocandi eſſent, cõmemorata ſunt nomina. Orta enim in finibus Zabulon & Neptalim luce magna poſt umbram mortis, piſcatores ex his ſunt hominum cõſtituti. Solum ergo id ſub prophetiæ ſignificatione ex illa principum uniuerſitate memoratũ eſt, quod ad Euangelij confirmationem ipſis rerum effectibus & apoſtolorum electione eſſet explendum. Et quia tantæ expectationis ſpe detinerentur, quia non ambiguum eſt omnes ſanctos & prophetas cœleſti deſiderio Euangelicæ beatitudinis tempus optaſſe, domino dicente: Amen dico uobis, quia multi prophetæ & ſancti cupierunt uidere quæ uos uidetis, & audire quæ uos auditis, conſummari id quod tantopere concupiſcit precatur dicens: Manda deus uirtuti tuæ, confirma deus quod operatus es in nobis. A templo tuo in Hieruſalẽ tibi afferent reges munera.) Diſtinguit intelligentiæ ſignificationẽ, ne quid confuſum ambiguumq; ſubrepat in eo quod ait: Manda deus uirtuti tuæ. Quod utiq; contra humanum ſenſum & uſum naturalis conſuetudinis eſt loquutus. Mandare enim quiſquam uirtuti ſuæ aliquid nõ uidetur, quia per eam internæ poteſtatis inſit effectus: & cum omnia uirtute fiant, non exiſtimatur uirtuti ipſi aliquid mandari ſolere faciendum. Sed enim dei uirtus deiq; ſapientia eſt dominus Ieſus Chriſtus, qui & ponendæ animæ ac reſumendæ mandatum accepit à patre. Idcirco non contra intelligentiæ communis ſenſum dictum uidetur, quod tamen propheticæ ſcientiæ proprietate memoratum eſt, ut uirtuti ſuæ mandaret deus, unigenito ſcilicet deo, qui & dei uirtus eſt.

Dehinc

Dehinc quia rerum ſubitarum in deum non cadit noua repensq́ molitio, cuius ſcientiam non ſubterfugiant quæ gerenda ſunt, quia natura eius uniuerſa quæ erunt, uirtutis ſuæ poteſtate complexa eſt, id nunc confirmari propheta poſtulat, quod iam ſit idem deus operatus in nobis, ſecundum illud Apoſtoli: Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritali in cœleſtibus, in quo & elegit nos ante mundi conſtitutionẽ, uti eſſemus ſancti & immaculati in ipſo. Deus itaque qui ſecundum prophetam fecit quæ uentura ſunt, ea quæ iam ante conſtitutionem mundi per definitionem gerendorum operatus in nobis eſt, cõfirmauit in domino. Et quid illud ſit, mox continuat ordo dictorum: A templo tuo in Hieruſalem tibi afferent reges munera.) Templum in Hieruſalem eſt, in quo hoſtiarũ legitima offerebantur, nunc autem à templo in Hieruſalem à regibus ſunt munera afferenda. Quod utiq́ contra locorum ſignificationem rationemq́ geſtorum eſt, ut illinc quò inferri magis oporteret, id eſt, de templo auferenda ſint munera. Sed quia eſt cœleſtis illa nobis mater Hieruſalem, & primitiuorum conſcriptorũ, & frequentantium cœtus, omniſq́ in Chriſto renatus dei templum eſt, maxime in quo non mors magis ſit regnatura, ſed uita, & qui ipſe rex ſit eius, cuius ſeruus fuerat ante, peccati, hoſtiam ſe ipſum uiuam, & rationabilem, & placentem deo offerens. Cum ergo ab hoc templo, id eſt, ab hac ſancta corporis ſui habitatione in illo conuentu angelorum frequentantium, id eſt, in illa cœleſti Hieruſalem ſi qui reges ſint, id eſt, qui peccato ultra non ſeruiant, offerent ſe ipſos deo munus. Quod quia carnalis Iſraël dum ſibi tantum peculiarem dei miſericordiam uſurpat, uidetur tanquam ſoli ei ſit proprium defendere, mox propheta ſubiecit: Increpa feras ſyluæ, concilium taurorum inter uaccas populorum, ut non excludantur hi, qui probati ſunt argento, diſſipa gentes quæ bellum uolunt.) Vaccas in Samaria adoratas eſſe cognitio ex libris eſt. Principes uero populi iſtius iam non populi, ſed gregum duces eſſe propheticus ſermo eſt, cum dicitur ex domini perſona: Tauri pingues obſederunt me. Feras autem ſyluæ nequitiarum ſpiritalium ſupra uerticem capilli in peccatis ſuis deambulantium ſignificatio intelligenda eſt, ſecundum illud: Deuaſtauit eam aper de ſylua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Hoc in loco ipſius principis mundi, id eſt, ſatanæ & immanitas ſignificatur & uirtus. Id ergo nunc poſcit propheta, ut uidelicet has feras ſyluarum uel hoc concilium taurorum inter populorum increpet uaccas, ne hi qui probati argento ſunt, excludantur. Probati autem argento hi ſunt, qui ſecundum argentum de peccati & paſſionũ omnium igne decocti, immaculati & ſine terrenæ ſordis ammixtione iam ſplendent. Cum enim propheticus ſermo fidem gentium prædicet, populiq́ huius exacerbantis improbam uoluntatem ſæpiſſime increpet, iamq́ ſalus à deo in omnes, per omneſq́ ſit cognita, idq́ ex ſcientia diſpoſitionis dei notum ſit, quum impietate populi exprobrata, ſancti quiq́ in ſpem regni cœleſtis uocantur. (non enim Iudæorum deus tantum eſt, & nõ gentium, imò & gentium. Vnus enim deus eſt qui iuſtificat circunciſionem ex fide, & præputiũ per fidem) Poſtea ergo quàm increpitis his, qui principes Sodomorum & populus Gomorreorũ eſſe meruerunt, tum ad gentes cognitio dei ſcientiaq́ defluxit, & iam non intra errorem neq́ contradictionem in ſcientia detinentur. Increpitis autem ſyluarum feris, taurorumq́ concilijs uacciſq́ populorum, eos qui adhuc perpetuis aduerſum gentium ſpem ad ſalutem infidelitatis odijs perſiſtunt decertare, condemnat dicens: Diſſipa gentes quæ bellum uolunt. Pacificauit enim omnia dominus in cœlo & in terra. Et ſecundum Apoſtolum deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Earum ergo gentium diſſipationem, quæ cœleſtis pacis fœdus abnuant, magiſq́ diſſenſionum uo

ſunt bella, ſub diuerſarum tamē gentium congregatione denunciat. Nam ad conſeruationem coniunctionemq́ totius ſenſus, increpitis taurorum concilijs, ferisq́ ſyluarum, gentibusq́ bellū uolentibus diſſipatis, ne quid ſibi ultra arrogans Iſraël impiusq́ præſumeret, ſubiecit: Venient legati ex Aegypto, Aethyopia, præueniet manus eius deo. Regna terræ cantate deo, pſallite domino.) Expleta autē hæc eadem ſunt uel Magis ex oriente uenientibus, uel tunc cum in apoſtolos ſpiritus ſanctus diuiſi ignis modo uenit. Nam illic ad prædicationis Euangelicæ cognitionem etiam ex Aegypto conueniſſe ſcribuntur, quibus magnitudinem diuini muneris tanquam legatis renunciantibus, Aegyptus propè uniuerſa eſt iam fidelis. Aethyopia uero in Candaces Eunucho fidei confeſſionem præuenit. Manu autem ſua dum ipſe baptiſmi gratiam ſibi poſtulat, dicens: Ecce aqua, quis prohibet me baptizari? ſacramentum ipſum baptiſmi adeo impatientis deſiderij cupiditate præueniens, ut à diacono miniſterium apoſtolici officij ſalutis ſuæ cupidus exigeret. Et quia exinde per omnes ferè gentes prædicatio diuinæ cognitionis illuxit, quia & omnia regna dominum Chriſtum deum intellectura licet ſero ſunt, & omnis lingua confitebitur, quia dominus Ieſus in gloria dei patris ſit, conſummationem temporis huius exoptat, dicens: Deo regna terræ cantate, deo pſallite, domino omneis ſcilicet ad canendum ac deo pſallendum adhortatur, uel quia ſalute omnium prophetica ſolicitudine lętatur, uel quia regnis omnibus deum cognoſcentibus regni cœleſtis ſuccedit æternitas. Atq́, ut in cæteris ſolet, nunc quoque cum deo dominoq́ cantandum pſallendumq́ eſſet, oſtendit dicens: Pſallite deo qui aſcendit ſuper cœlos cœli ad orientem, ecce dabit uocem ſuam uocem uirtutis.) Competenter nunc aſcendentis ſuper cœlū cœli ad orientem dei honor poſcitur, ut quia ſuperius ſignificata humilitas eius fuiſſet, cum uidelicet ſuper occaſum aſcendit, & exitum mortis egreditur, nunc ubi non cœlum, ſed cœlum cœli tranſgreſſus eſſe noſcitur, diuinitatis ac magnificentiæ eius non ignoraretur æternitas. Ad orientem uero idcirco, quia ipſe ſecundū prophetam oriens ex alto ſit, ut regreſſus eò unde deſcenderat oriens, noſceretur, ipſeq́ ſit omnibus in hūc cœleſtis ſedis aſcenſum rurſus autor oriundi. Nam id ipſum ſequēs ſermo ſignificat, cum dicitur: Ecce dabit uocem ſuam uocem uirtutis. In omnibus quidem quæcunque in corpore manens geſſit, uirtutis uocem dedit, quum paralytico dicit: Surge & ambula, quum Lazarū uocat è ſepulchro, quum Petro cæteriſq́ apoſtolis ait: Quæcunq́ ligaueritis ſuper terram, ligata erunt & in cœlis: & quæcunq́ ſolueritis ſuper terram, ſoluta erunt & in cœlis. Vox planè eſt iſta uirtutis, humanæ infirmitati tantum poſſe concedere. Sed ſcimus adhuc aliam uocem ſupereſſe uirtutis, de qua ipſe teſtatus eſt, dicens: Amen amen dico uobis, quoniam uenit hora, & nunc eſt, in qua audient mortui uocem filij dei, & qui audierint, uiuent. Nunquid ulla uox poteſt maior eſſe uirtutis, quàm diſſolutorū corporum puluerem in formam cogere, ſoliditatemq́ membrorū, & uitam rurſum in homines animaſq́ renouare, & corruptionem naturæ imbecillis naturæ cœleſtis incorruptione mutaret? Hæc humanæ ſpei uera & perfecta conſtantia eſt, hæc diuinæ magnificentiæ bonitas abſoluta eſt, ob quod uniuerſos ad honorem huius tantæ uirtutis hortatur, dicens: Date honorem deo, ut perceptæ immortalitatis laudem ad honorem eius qui tanti nobis muneris parens eſt, referamus. Dehinc ne quid ſibi uel carnalis Iſraël uniuerſitas gentium ipſarum ex his pietatis ſcientiæq́ dei meritis præſumeret, à quibus hic honor deo reddendus eſſet, oſtendit dicens: Super Iſraël magnificentia eius, & uirtus eius in nubibus.) Super eum ſcilicet Iſraël magnificentiam futuram eſſe demonſtrans, qui iam ex comparatione nubiū ſpiritalis exiſteret, uel qui ſecundum Apoſtolum rapi obuiam Chriſto in nubibus mereretur. Et

idcirco

idcirco uirtus eius in nubibus eſt, quia his qui ultra terrenam originē mortalemq; degentes ſe in ſenſum cœleſtem & uitam, ut ita dicam, aëream extuliſſent, obuiamq; elati in nubibus aſtitiſſent, his eſſet proprium uirtute dei magnificentiaq; lætari. Frequenter autem memini his ipſis nubibus tanquam ratione ſcientiaq; perfectis, ne ſuper impiam Iſraël uineam pluerent, eſſe præceptum, quia indigni ſancto eloquio, quos iam ſpinæ & tribuli, id eſt, terrena uitia obſederant, extitiſſent. Namq; cum omnibus ſit ad nouam reſurrectionis originem uoce uirtutis utendum, nō uniuerſis tamen glorioſus, id eſt, reſurrectionis honor eſt præparatus, domino dicente: Nolite mirari iſta quoniā uenit hora in qua omnes qui ſunt in monumentis audient uocem eius, & prodient qui bona gefferunt in reſurrectionem uitæ, qui autem iniqua geſſerunt in reſurrectionem iudicij. Et idcirco ſuper eum Iſraël magnificentia & uirtus dei eſt, qui eſſet in nubibus, quia pro diſcrimine uitæ innocentis atq; impiæ reſurrectionis ſit, aut in uitam, aut in iudicium diſtincta diuerſitas. Deinde id ipſum ſequens ſermo deſignat, dicens: Mirabilis deus in ſanctis ſuis.) In eis ſcilicet mirabilis, quos in uitę reſurrectione excitabit ęternos. Mirabilis autem eſt, cum omnem beneuolentiæ ſuæ in eos conferet uoluntatem, cum ipſos intra perfectionem cœleſtis gloriæ collocabit. Sicuti ad patrem pro his precatus eſt, dicens: Pater, uolo ut ubi ego ſum, & hi mecū ſint. Vel illud: Vt omnes unum ſint, ego in illis, & hi in me. Mirabilis ergo in ſanctis deus eſt, quos cū conformes gloriæ corporis ſui fecerit, per ſe, qui mediator eſt, etiam in unitatē paternæ maieſtatis aſſumet, dum & in eo per naturam pater eſt, & ille rurſum per ſocietatem carnis in nobis eſt, quos in regnum præparatū illis ante conſtitutionem mundi obtinendū locauerit, quibus abſorpta morte immortalē uitam æternamq; reddiderit. Non enim iam incrementis corporum eſcarumq; alimentis, infirmitatum q; caſibus uitæ humanæ demutatio laborq; tolerabitur, ſed æternitas cunctis quæ naturæ ſuæ uirtute ipſa ſe continens, id eſt, quæ ſe ipſam alat conſeruetq;, donabitur, certiq; omnes fore ſe ſempiternos, quod non aliunde iam, id eſt, nō extrinſecus contineantur ad uitam; ſed ex deo, per quem reſurrexerint, & iam immortales maneant, & æterni. Et ideo hæc humanæ ſpei ſacramenta tali confeſſionis fide propheta cōcluſit: Mirabilis deus in ſanctis ſuis deus Iſraël, ipſe dabit uirtutem & fortitudinem plebi ſuæ, benedictus deus eſt.) Dat itaq; uirtutem plebi ſuæ & fortitudinē deus, quæ immortalis effecta, intra uitam uirtutemq; contineatur, diſpoliato q; corpore, ſuperinducta ſit honore cœleſti, ut omni corruptione & infirmitate depulſa, deum æternitatis ſuæ laude benedicat, per unigenitum & primogenitum ſuum deum ac dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

In finē pro his, qui uel immutabunt' Pſalmus ipſi Dauid. Pſalmus LXVIII.

Saluum me fac deus, quoniam intrauerunt aquæ uſque ad animam meam. Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia.) Tertius hic pro his qui immutabuntur eſt pſalmus, qui & ſi nihil ſub hiſtoriæ commemoratione complexus eſt, ut in quinquageſimo & nono ineſſe tractauimus, neq; ut in quadrageſimoquarto aliquid proprium in ſuperſcriptione prætulerit, ubi: Pro dilecto canticum prænotatur, in eo tamen quod non: illius Dauid, ſed illi Dauid pſalmus: In finem præſcribitur, in illum potius Dauid qui, & oriens & iuſtus & finis eſt legis conuenire intelligenda prophetia eſt. Per id enim non ab illo ſed in illum pſalmus docetur eſſe cantatus. In his autem qui immutabuntur Euangelicæ ſpei fideles ſignificari docuimus, qui aut ex legis obſeruatione, aut ex gentis impietate ad cognitionē dei demutati tanquam renaſcentes

renaſcentes incorruptæ æternitatis candore florerent, quod id ipſum pſalmi fine tractabitur. Non ambigitur autem pſalmus ipſe ſacramentum paſſionis domini continere. Nam præter Ioannem apoſtolum qui in potatione aceti conſiſtere con ſummationem ſcripturarũ teſtatus eſt, cum etiam dictum hoc ab eodem ſub Apoſtolorum recordatione præſumptus ſit: Zelus domus tuæ comedit me, adimit am biguitatem, confirmatq́ omnia ad eum dicta geſtaq́ eſſe referenda. Vniuerſarũ itaq́ humanarum paſſionum ſorte perfunctus, ſecundum ſuſceptas infirmitates noſtras loquitur, & dolet ipſe quidem extra neceſſitatem & timoris poſitus & doloris, ſed his ſe tamen quæ ſuſcepit accommodans, ut qui carnis noſtræ homo natus eſſet, ex dolorum noſtrorũ querelis & infirmitatis precatione loqueretur. Cœpit itaq́ ita: Salua me deus, quoniam intrauerũt aquæ uſq́ ad animam meam. Infixus ſum in limo profundi, & nõ eſt ſubſtantia.) Viuendi omnibus finẽ mors in cunctos cõſtituta præſcribit. Et quid ſibi nunc oratio iſta uult, quæ ſe ſaluari deprecatur, cum lex mortis in omnes ſit conſtituta? Dehinc nunc orandę ſalutis hæc cauſa eſt, quia intrauerint aquæ uſq́ ad animam. Introeũndi autem aquis ad animam hinc facultas ſit, quòd infixus ſit in limũ profundi. Defixi uero in limo profundi nulla ſubſtantia ſit. Ergo quia nemo niſi quod ſperat precatur. Sperat autẽ nemo ſe mori talis, hæc eius merito oratio eſt, quæ moriturus licet, morte non erat obtinendus. Aſſumpta ergo infirmitas habuit officiũ deprecandę ſalutis, diuinitatis uero cõſcientia ſpem tenuit ſalutis in morte ſperanda. Saluari ergo ſe orat qui & dixerit: Deus deus meus quare me dereliquiſti? Introeũntibus enim aquis uſq́ ad animam ſubiectus morti crucis fiebat, cum paſſionũ uniuerſarũ impetus uſq́ ad mortem animæ prorumperet. In aquis autem inſectationes populi motusq́ gentium ſignificari ſolere non dubium eſt, cum dicitur: Torrentem pertranſiuit anima mea. uel illud: Et pertranſiuit anima mea aquam immenſam. Sunt & aquę arenoſam domum ſubruentes, eamq́ in caſum ruinamq́ pellentes. Hę ergo nunc aquæ uſq́ ad animam intrantes ad precem eum orandæ ſalutis coëgerunt. Verũ ineuntium harum paſſionum non aliunde, quàm ex aſſumptione carnis & uirtus eſt & poteſtas. Non enim incidere in deum hic infirmitatum noſtrarum terror ualebat, aut exercere ſe niſi in carnem corporis noſtri ante quàm in ſubiacente materia potuerant paſſiones. Porrò autem haurienda fuit natura cœleſtis, ut exinaniens ſe ex dei forma in formam ſerui hominiſq́ decederet. Et ideo uſque ad animam aquæ penetrant, quia ſubſtantia ei non ſit infixa in limo profundi. Non utique ſubſtantia ea nõ erat quæ aſſumpta habebatur, ſed quæ ſeipſam inaniens hauſerat. Nullo autem modo ſe * coruit qui ſeipſum exinaniuit euacuans, nec tamen idipſum uidebatur extare, quod iam in aliud ſe euacuando congeſſerat. Non eſt ergo ſubſtantia, per id quod infixus eſt in limo profundi. Primus enim homo de terræ limo, & ſecundus Adam in huius limi profundum de cœlis deſcendens ſeipſum tanquam ex alto ueniens defixit. Euacuans ergo ſe, quippe cui ſubſtantia non erat, non iam uſque ad carnis, uerum etiam uſque ad mortis profunda deſcendit, & omnis in eum terror deſæuientis in nos tempeſtatis incubuit. Cum enim ſe contra naturæ cœleſtis terrenæq́ diuerſitatem in hanc humum poteſtatis ſuæ uirtute defixit, quia ea quæ natura diſſident, ad quandam connexionis ſuæ ſoliditatem non generis ipſius propinquitate conueniunt, ſed potiore uita, quàm confixa ſociantur: tunc & pati cœpit & mori poſſe, per occaſum mortis in terram ac in inferna deſcendens. Sequitur enim: Veni in altitudinem maris & tempeſtas demerſit me.) Imitator ille & dominicæ mortis & temporis Ionas, mari merſus cetoq́ ſuſceptus, non tam in mari ſe, quàm in inferno poſitum teſtatur. Clamaui in preſſura mea ad deum meum, & exaudiuit de uentre

Fort. horruit aut ſe corruit, pro ſe coniecit

inferorum

inferorum clamores meos. Et quamuis eum cetus ad ſpeciem infernæ mortis hauſiſſet, ait: Introiuit caput meum in ſciſſuras petrarum, deſcendi in terram cuius ſeræ tenaces & æternæ. Sancto etiam Iob poſt illud uniuerſarum paſſionum glorioſiſſimum bellum, cum dignus iam eſſet eloquio diuino ſcientiaq; naturę, poſt confracti intra ſe maris portas, rugientesq; eius in matris ſuæ uenire terrores, rurſum quid etiam in mari ſignificaretur dominus reuelauit, dicens: Veniſti autem ſuper fontes abyſſi, aut in ueſtigijs maris ambulaſti. Aperiuntur autem tibi præ timore portæ mortis. In ueſtigijs utiq; maris tanquam in profundo uel altitudine maris portas mortis eſſe ſignificans. Nam cum profunda maris inferiora ſint terræ, neceſſe eſt in profundo maris, id eſt, in inferioribus ſedem mortis oſtendi. Veniens ergo in hoc profundum maris tempeſtate demerſus eſt, cuius in anteriori pſalmo ita meminit, dicens: Omnia excelſa tua & fluctus tui ſuper me tranſierũt. Sed & ille, ut dixi, dominicæ mortis imitator, quem ex tenacibus externisq; terrę feris immaniſſimus ille maris iſtius cetus euomuit, haud diſſimilis eſt. Omnes ſuſpenſiones tuæ & fluctus tui ſuper me tranſiebant.) Vſque ad mortis igitur ueniens profundum, mortis ipſius tempeſtate demerſus eſt, aduerſarumq; uirtutũ depreſſus procellis eſt, nõ tamen * tactu eorum qui ſeipſos diabolo præbituri erant uelut Fort. *actu miniſterij arma peccato: quippe qui & nonnunquam conſilia initæ mortis ſuæ exprobrauerit, & ſtans in templo ſæpe clamauerit, & eleuatis ad deum frequenter oculis intenderit, ut ad unumquodq; diuinitatis ſuæ opus maximum aſpectare intelligeretur ad patrem, ob quod ſequitur: Laboraui clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ, defecerunt oculi mei, dum ſpero in deum meum.) Infirmitates noſtras ſuſcipiens, portansq; peccata, uſu & conſuetudine humanæ defatigationis loquutus eſt. Nempe qui ſe ſomno & laſſitudini ſæpe commiſerit, etiam uſq; ad ſitis & eſuritionis neceſſitatem, fauces itaq; eius raucæ ſunt, oculiq; defecti. Cauſam uero maxime clamoris & intentionis oculorum hanc eſſe docuit, quia ſperaret in deum, uel cum clamat dicens: Qui credit in me, non in me credit, ſed in eum qui me miſit: uel cum clamaturus Lazarum uoce magna, eleuatis ſurſum oculis ait: Pater gratias tibi ago quia audiſti me. Sed illo uel paterni nominis magnificentiam teſtante, uel humanæ ſalutis opus moliente, odia in eum multiplicantur incaſſum. Sequitur enim: Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Conualuerunt qui perſequuntur me inimici mei iniuſte, quæ nõ rapui tunc exoluere repetebar.) Numerus odientiũ ultra capillos capitis eſt multiplex, ſiue ob impiorum copioſam multitudinem, ſiue quia indigni ſint dei cura. Nam Apoſtolorum capillos cum tanta eorum deo cura eſſet, ſcimus eſſe numeratos: ſiue quia infidelium numerus ultra numerum ſit fidelium. Nam decus capitis in capillis eſt, & eccleſiæ quæ corpus eſt Chriſti, in apoſtolorum decore omnis ornatus eſt. Super hoc capitis ſui decus odientium eſt multitudo. Oderunt autem eum gratis, id eſt, cauſam odij non habentes, & conualeſcentes inimici iniuſte ſunt perſecuti. Non enim peccatum egerat, nec dolum habuerat, & ideo quæ non rapuerat, tunc repetebatur exoluere. Cum enim debitor mortis peccatiq; non eſſet, tanquam peccati & mortis debitor tenebatur, ab his ſcilicet qui in eo peccati legem, quæ in membris noſtris eſt, exerebant. De peccato enim condemnauit peccatum in carne. In quo quia magnum diuinæ ſapientiæ conſilium explebat, crucisq; mors in deo ſtultitia gentibus uidebatur, magnaq; in eo cœleſtis terrenæq; ſpei expectatio inerat, ſubiecit: Deus tu ſcis inſipientiam meam, & delicta mea à te non ſunt abſcondita. Non confundantur in me, qui expectant te domine uirtutum. Non uereantur ſuper me qui quærunt te deus Iſaël.) Inſipientiæ ſuæ deus conſcius eſt, & delicta ſua abſcondita ab eo non ſunt. Pœnas ſcilicet inſipi-

entiæ

entiæ & delictorum quas non rapuerat repetebatur exoluere. Vſque ad crucis autem ſtultitiam,id eſt,quia ſtultum ſit gentibus peccata noſtra ſic ſuſcipi,ut peccator & ſtultus gratis iniuſteq; uexatur. Sed quia ſtultitiam atq; delicta propter ſapientiam noſtram uitamq; ſuſceptat,ut & principem ſeculi iudicaret, & de peccato condemnaret in carne peccatum,cum in ſe,in carne ſcilicet corporis ſui in qua nihil inueniri poterat peccati,ſecundũ quod ait:Ecce ueniet princeps mundi,& non inueniet in me quicquam. Veniens hic mundi princeps nihilq; inueniens,peccati tamen pœnam,id eſt,ius mortis exercuit,per quod humanæ mortis autor,quia in autorem uitæ peccati neſcium mortem molitus ſit,iudicatur.& hæc ſanctorũ expectatio fuit,ut omnis caro redimeretur in Chriſto,ut in eo æternæ reſurrectionis primitiæ exiſterent. Non confundi in ſe eos rogat qui expectent dominum, neq; quærentes deum Iſraël ſuper ſe uereri aut pudere, quia ſuſcipiendæ ab eo carnis tempus deſideratum ſit,ſecundum illud: Multi prophetæ & iuſti cupierunt uidere quæ uos uidetis,& audire quæ auditis uos.Ne quid ergo in ſe imbecillum infirmumq; maneat deprecatur, ne ſpem expectantium infirmitas corporis carniſq; confundat. Per eum enim & in eo expectatio nobis omnis ad deũ eſt. Et ueniens ergo in corpus,ne in ſe ſanctorum ſpes cõfundatur orat. Quòd autẽ infirmitates noſtras ad ſalutem generis humani ex paterna uoluntate ſuſceperit, quia non uoluntatem ſuam facturus uenerit, ſed uoluntatem eius qui ſe miſerit patris, nunc quoq; per ſubiecta declarat: Quoniam propter te ſuſtinui improperium, operuit reuerentia faciem meam.Extra factus ſum fratribus meis,& hoſpes filijs matris meæ. Quoniam zelus domus tuæ comedit me.) Non fuit ergo in unigenito deo naturalis infirmitas, ſed aſſumpta, quia propter deum hæc improperia ſuſceperit paſſionum. quanquam ne in naturis quidem hominum ineſt neceſſitas aliqua peccati,ſed ex appetitu uoluntatis oblectationeq; uitiorum peccati uſus arripitur. Et ideo dominus non ſe rapuiſſe, quæ ut ſolueret repetebatur oſtendit, quia ea quæ contra naturam ſint deſiderata rapiantur, ſoluturis omnibus quadrantem nouiſſimum talium debitorum, & ob hoc orationis dominicæ præſcripto, remitti nobis debita deprecamur. Suſtinuit ergo improperiũ propter deum, dum alienum à natura ſua corpus aſſumit:dum ſecundum Apoſtolum peccatum neſciuit,pater facit eſſe peccatum: dum fit obediens uſq; ad mortem crucis: dum ipſe ex probratur quòd cæteros ſaluans ſe ipſe non ſaluet: dum contumelias ſputorum alaparumq; perpetitur. Hoc igitur pudore coopertus ob deum fit alienus à fratribus ſuis, & filijs matris ſuæ hoſpes efficitur, à uitijs ſcilicet eorum qui ſibi ſecundum carnem conſanguinei habebantur alienus: dum numulariorum menſas templum ingreſſus euertit:dum nundinas ouium ac boum prohibet:dum uendentibus columbas cur domum patris ſui domum fecerint negociationis exprobrat.Zelo enim domus dei peruaſus hæc egit.Eſt autem hæc amoris pij indignatio,ut eorũ quos diligimus contumelijs tanquam zelo efferueſcente moueamur. Hoc enim pollutæ domus zelo, ut Euangelium (ſicut ſuperius docui) teſtatũ eſt, turbam omnem ementium ac uendentium templũ ingreſſus eiecit.Zelo autẽ dei etiam uſq; ad mortis ſeueritatem,& finem placuiſſe laudabile eſt.Per hanc igitur exprobratarum his cupiditatum indignationem, omnium in eum maledictorum congeſta conuitia ſunt.Quæcunq; autem in impios dirigi ſolent,hæc in eum opprobria ſunt relata,cum blaſphemus,cum Samaritanus,cum Belzebub, cum dæmonium habens dicitur.Id enim ſubiecit: Et opprobria exprobrantium te ceciderunt ſuper me.) Blaſphemiæ opprobrium ei potius,qui deo contumeliam exprobret ingeritur, ſicuti dæmonij infamia ei magis qui à deo ſit alienus, eſt propria. Quæ cum omnia ei exprobrata ſint propter domus dei zelum, eorum

qui

qui deum exprobrant ſuper eum opprobria congeruntur. Et huius dicti ad Romanos Apoſtolus ſcribens ſub huius ſignificationis meminit intelligentia. Ipſa enim ieiunij continentia recidit in opprobriũ, cum à diabolo tentatur, cum in templi pinnacula locatur, cum ſupra montem fertur, cum poſtremo ad adorandum ſatanam totius mundi ambitione tentatur. Flet interdum & ingemiſcit & triſtis eſt, & id ipſum ad infirmitatis tribuitur exemplũ. Omni deniq; generi hominum & obtrectatio efficitur & canticum. Ipſi enim, qui in portis orandi uictus cauſa ſedebant, obloquuntur & detrahunt, & in eo ebrij pſallunt. Hæc autem omnia uel ſecundum geſtorum fidem, uel ſecundum humanæ conſuetudinis modum in ſe ita geſta eſſe conqueritur. Et operui in ieiunio animam meam, factum eſt mihi in opprobrium. Et poſui ueſtimentum meum ſaccum, & factus ſum illis in parabolam. Aduerſum me detrahebant qui ſedebant in porta, & in me pſallebant, qui bibebant uinum.) Fuit itaq; ieiunium ei in opprobrium, quia per eſuriendi opprobrium uſq; ad adorandi ſatanæ contumeliã tentatus eſt. Veſtis autem de ſacco habitus eſt luctus. Luctus uero omnis affectus in fletu eſt. & cum Lazarũ excitaturus lachrymat, infidelitatẽ humani generis lugebat. In habitu enim luctus, flendi ſignificatur effectus. Quòd autem non Lazarum, cuius & morte lætatur, quem & ex mortuis excitaturus erat fleuerit, omnis ipſe euãgelij ſermo declarat. Sed cum reſurrectionis fidem nullam futuram, in ipſo reſurrectionis opere fleuiſſet, fletus eius in parabolam profecit, ut documentum amoris ſui in Lazarũ flendo dictus ſit præbuiſſe: & à pleriſq; hodie, quia fleuerit, arguatr infirmus. In ebrijs autem pſallentibus, & his qui in porta ſederent detrahentibus, omnium etiam infirmorum in eum contumeliæ per hanc conſuetudinem uulgi docentur. Adeo autem nullum genus hominum de deo tacuiſſe maniſeſtum eſt, ut Cleophas ei qui tanquam rerum ignarus cauſam ſermonis interrogaret, reſpondiſſe ita ſcribatur: Tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem, & non cognouiſti quæ facta ſunt in ea in diebus his? Stupor enim eſt de ignoratione unius in cognitione uniuerſorũ. Sed inter has omnium de ſe & obtrectationes & contumelias, humanæ ſalutis ſacramenta peragebat, & ſalutem à deo homini quẽ aſſumpſerat deprecatur. Id enim ſequitur: Ego uero orationem meam ad te domine tempus beneplaciti deus. In multitudine miſericordiæ tuæ exaudi me, in ueritate ſalutis tuę. Eripe me de luto ut non hæream, & de profundo aquarũ. Non me demergat tempeſtas aquę, neq; abſorbeat me profundum, neq; contineat puteus ſuper me os ſuum.) Cæteris in contumelias & opprobria eius intentis, ipſe oratione ſua totus ad deum eſt, ſuſceptas quidem infirmitates noſtras in ſe habens, ſed in his quibus afficitur cœleſtis erga nos miſericordiæ munus exequitur. Neq; inuitus hæc ſumens in multitudine miſericordiæ, beneplacitum deo eſſe tempus oſtendit. In hoc ergo beneplacito tempore rogat, quia nõ ignorat hanc patris de ſe prophetiam etiam ab Apoſtolo Paulo recognitam: Tempore accepto exaudiuit te. Omnia quidem deo pro magnificentia operũ intelligenda ſunt, placere quæ geſta ſunt, & cum in Geneſi ſcribitur: Et uidit deus quia bona ſunt, uitium nullum in rerum relinquitur creaturis. Tametſi quędam humani ingenij corrupta nequitijs ſunt, ut ex remedijs uenena, ut ex ferro enſis, ut ex igni conflagratio, ut ex cibis cruditas, ut ebrietas ex uino, ut poſtremo partes ipſæ & membra corporum ad naturalis utiq; uſus utileſq; formatæ, uitiorum ſe ac criminũ miniſteria præbuerunt. Et cum deo cuncta ſint placita, beneplacitum tamen tempus hoc eſt, quo unigenitus deus in ſanguine corporis noſtri, tanquam inimica ac diſſidentia reconciliaturus omnia in cœlis & in terra deo eſſet: cum multiformis illa dei ſapiẽtia alijs occulta temporibus, nulliſq; principibus ac magiſtratibus ſeculi cognita, ad laudem claritatis dei eſſet reuelan *

da:cum cohæredes & cõcorporales & comparticipes Chriſto gentes fierent:cum in eo omnes aduerſæ deo uirtutes dehoneſtarentur: cum mors poſtquàm in deo eſſet graſſata defineret:cum lex peccati,quæ in carne noſtra eſt tolleretur: cum reuelationem filiorum dei congemiſcens omnis creatura ſperaret: cum in paſſione unigeniti dei omniũ ante conſtitutionem mundi cauſarum & originum conſummaretur effectus:principem ſeculi iudicando,hominem ex peccati lege redimendo:creaturis à corruptionis uanitate cui ſeruierant liberandis: nequitijs ſpiritalibus domini morte damnandis:deo in omnibus & per omnes æternitatis munere immortalitatis noſtræ claritate laudando. Omnia autem hæc uirtus reſurrectionis impleuit, & per primitias ex mortuis ab hominum genere morte depulſa, in autores mortis æternæ mortis pœna decreta eſt. In ſe enim ipſo principatus & poteſtates dehoneſtatas cum fiducia triumphauit. Et ideo poſt beneplaciti temporis ſignificationem omnis tribuendæ ueræ ſalutis oratio eſt, ut ea ipſa ſalutis ueritas intelligeretur,quæ ex reſurrectione ſperatur. Dehinc qui infixus eſſet in limo profundi,ut luto non inhæret rogaret,ſecundũ illud: Quoniam non derelinques animam meam in inferno,nec dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. Qui enim de terra eſt, & in terram ex qua acceptus eſt reuertetur, luto & limo quo infixus eſt inhætebit,naturæ ſuæ,id eſt,corporis origine diſſolutus. Liberari ſe etiam ex odientibus ſe deprecatur, & de profundo aquarum, quia uſq; ad animam ſuam, id eſt,uſq; ad paſſionem inſectantium odia proruperant. Veniens quoq; in altitudinem maris ac tempeſtate demerſus,nunc ne demergatur orat, ut ſuperius aſſumptæ infirmitatis noſtræ profeſſio ſit, cum ſe demerſum eſſe profitetur: nunc uero conſciæ ſuæ ſalutis fiducia eſt, cum ne ſe aquæ tempeſtas demergat precatur. Nam eiuſdem naturę non eſt,& demerſam iam eſſe,& ne demergatur orare, ſed eius quæ per corpus licet merſa,non tamen ſit detinenda per ſpiritum. Et ideo nunc ne abſorbeatur profundo, néue ſuper ſe puteus os ſuum claudat, precatur. In puteo enim infernæ mortis ſedem ſignificari & pſalmus alius teſtis eſt,cum dicitur: Tu uero domine deduces eos in puteum interitus: demerſum hoc profundumq; puteorum in inferna terræ ſignificari demonſtrans. Ne contineat ergo ſuper eum puteus os ſuum poſtulat. Impoſſibile enim eſt deum uitæ, portis inferni detineri. Ac ne in eo quòd mortem noſtræ infirmitatis aſſumpſit ſecundũ humanam neceſſitatem aliquid ei ex mortis acerbitate hęreret,ideo ſubiecit: Exaudi me domine,quoniam ſuauis eſt mihi miſericordia tua, ſecundum multitudinem miſericordiæ tuæ conſpice in me.) Hoc enim in multitudine miſericordiæ bene placitum eſt tempus, cum in ſe uniuerſorum hominum uitam deus miſerans, ut miſerator deus uitã eſſet largiturus ex mortuis, ſed qui ſuauem hanc ſibi eſſe dei miſericordiam teſtabatur, ſuſceptæ tamen infirmitatis noſtræ ſolicitudinem non relaxat,dicens: Ne auertas faciem tuam à puero tuo, quoniam tribulor, uelociter exaudi me. Intende animæ meæ,& libera eam,propter inimicos meos eripe me.) Omnia ut homo patitur & loquitur. Nam ex ſuſceptiõe carnis & puer eſt, ſecundum illud: Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo cõplacuit animæ meæ. Et citum auxilium tribulationi ſuæ orat,& intendi in animam ſuam rogat,ut per id quod in eam intendit deus digna ſit liberari. Et hæc quidẽ, ut homo noſter obediens uſq; ad mortem crucis precatur. Sed cum eripi ſe propter inimicos ſuos rogat,conſuetudinẽ humanæ & ſpei & moris excedit. Nemo enim ſaluus alia magis quàm ſalutis ſuæ cauſa uult eſſe, & à malis quis eripi ſe ob id neceſſe eſt,ne malis afficiatur optabit. At uero nunc eripi ſe non ſua cauſa, ſed propter inimicos ſuos,ex his quibus afficitur depoſcit, quia hi inimici dehoneſtandi in ſe patiente,& triumphandi cum fiducia in ſe ex mortuis reſurgẽte mox eſſent,

Deniq;

Deniq; nihil ſe ſua cauſa agere ac pati conſequentibus docet, dicens: Tu enim ſcis improperium meum & confuſionem & uerecundiã meam. In conſpectu tuo ſunt omnes tribulantes me. Improperium expectauit cor meũ & miſeriam.) Superior nõ diſpar profeſſio eſt, cum dicit; Deus tu ſcis inſipientiã meam, & delicta mea à te non ſunt abſconſa. Contra humanæ enim opinionis errorem, ſoli deo aſſumpta magis hæc ab eo infirmitas, ꝙ naturalis eſſe erat nota. Et quia propter inimicos ſuos hæc perpetienda ſibi fuerant, per quæ humanæ ſaluti atq; æternitati conſulebat, huius beneplaciti temporis teſtatur affectum, dicens: Improperiũ expectauit cor meum & miſeriam, deſideratas ſibi eſſe huius temporis ſignificans paſſiones, ſecundum illud diuinæ cõmunionis ſacramentũ: Deſiderio cupiui hoc manducare, quia in his paſſionis ſuę deſiderijs beneplaciti temporis cõſiſtebat effectus. Sed pati ad profectũ noſtræ ſalutis expectans, alterius quoq; expectationis deſiderio detentus eſt. Sequitur enim: Et ſuſtinui cõmœrentem, & nõ fuit, & cõſolantem, & non inueni.) Commœrentis & cõſolantis non ſolatium, ſed fidem quærit, ut ſi quis ueniens ex lege, & harum omnium paſſionum intelligens, propheriam ſecum, tanq; in cõſummatione ipſius legis adſiſteret, ut poſtea Paulus adimplens paſſiones Ieſu Chriſti, & cõſepultus in baptiſmo, Chriſtum finem eſſe ſcit legis. Nam ad cõſummationem humanarum paſſionũ propheticorumq; dictorum, qui geſtorum futurus finis erat, idem eſt & querelarum. Id enim ſequitur: Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto.) Hæc enim ita ut ſcripta leguntur, expleta ſunt. Nam & fel ingeſtum ei, & aceto potatum euangelia teſtantur. Oblatum quidem ſecundum Matthæũ fel renuens: ſed ſecundum Ioannem, ut acetum potaret ſitiuit. Locus autem ipſe his uerbis eſt dictus: Poſt hæc Ieſus ſciens, quoniam omnia cõſummata ſunt, ut impleretur ſcriptura, ait: Sitio. & erat concha poſita aceto plena. Spongiam igitur plenam aceto hyſopo admiſcentes, obtulerũt ori eius. Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum dixit: Conſummatum eſt. Venerat ad oues perditas domus Iſrael, & expectans conſolantem commœrentemq; nõ habuit, non quòd cõſolatione eguit uolens pati atq; mori, ſed qui ſecum ſuper totius populi impietate mœreret, & qui ſeipſum ipſa mœrentis ſecum ſalute cõſolaretur, ut omnibus tanto ſcelere perfunctis ſolatium in his ſaltem qui ſalui fierent acciperet, ſecundum illud: Et infernis ſuis cõſolabitur, quia non credente Iſrael gentes in eum eſſent crediture. Verum prophetice non ſitiſſe ſcribitur, ſed ut implerentur omnia, ſitiſſe ſe dixit, quia cunctæ noſtræ quæ in eo fuerunt infirmitates, nõ naturales ſunt ſed aſſumptæ. Dehinc ut ſatisfeciſſe ſcripturæ propheticæ noſceretur, potato aceto omnia cõſummata eſſe teſtatus eſt, ut plenitudo legis & prophetarum, qui legem & prophetas cõſummabat, exiſteret. Iam uero quia intra cõſummationem oblati fellis & potandi aceti conſummãda quoq; erat paſſionis totius prophetia, ad ea quæ poſtea impietatẽ tanti facinoris conſecuta ſunt ſermo ſe retulit, dicens: Fiat menſa eorũ coram ipſis in laqueum, & in captionem, & in retributionem, & in ſcandalum. Obſcurentur oculi eorum ne uideãt, & dorſum eorum perpetuo incurua.) Eſſe menſam ſacrificiorum, ut de lege quæ in ſe futuri eſt ſpeciem complexa taceamus, Apoſtolus teſtatus eſt, dicens: Non poteſtis menſæ domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. Sed eſſe menſam ſcientiæ, cum nonnullis locis cognitum ſit, tum etiam in his ipſis dictis id intelligi oportere, idem beatus Apoſtolus ad Romanos ſcribens interpres eſt, cum eos obcæcatos eſſe ne quid intelligerent teſtatur. Hæc ergo menſa unde cibus uitæ ſpiritalis accipitur, coram ipſis in laqueum, & in captionem, & in retributionem, & in ſcandalum facta eſt: cum uel præſcripta legis, uel prophetarum uoces ab eccleſiæ uiris ad reuelationem diuini conſilij tractantur:

Quõ non naturalis, qui naturam aſſumpſit

Z 2 cum

cum ad aſſumendæ carnis fidem unigenitus deus in hominis ſpecie, & ab Abraham adoratur, & cum Iacob colluctatus oſtēditur: cum ex Iuda princeps ueniens idem expectatio gentium nunciatur: cum in Abraham ſemine omnes patriæ gentium benedicendæ ſunt: cum ex Dauid utero æterni regni dominus prædicatur: cum ſecundum Eſaiam, dominus tanquam ouis ad occiſionem ductus, nec maxillas ab alapis, nec faciem auertit à ſputis: cum ſecundum Hieremiam, hic deus noſter eſt, qui diſciplinis omnibus Iſrael dilecto ſuo traditis poſtea in terris uiſus ſit, & inter homines conuerſatus ſit: cum denique de aduentu eius omniū prophetarum dicta conueniunt. Hęc itaque doctrinę menſa uel hic uitalis cibi ſermo & laqueus, & captio, & retributio, & ſcandalum eſt, cum à nobis deus Iacob eſſe qui ab his ſit crucifixus oſtenditur. Hæc enim eſt retributio tantæ impietatis, ut quod nobis eſt dei uirtus, his ſcandalum ſit. Nam cum illaqueati captique ſint ſcriptis, intelligentiæ tamen carent ſenſu, & ideo obſcurati ſunt oculis ne uideant, ideſt, ne lumen intelligentiæ contuerentur, quia, ſecundum euangelium, Omni habēti dabitur, qui autem non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo. Indigni uidelicet, qui intelligentiæ ſenſum ac lumen acceperant, & ideo euangelicæ libertatis ſcientiam non adepti, perpetuo adhuc legis onere deprimuntur, ut ferant quod ſuſtinere non poſſunt. Id enim in incuruando dorſo per corporaliū operū ſpeciem ſignificatur. Sed hanc eorum obcæcati cordis inſcitiam alia etiam debitæ ultionis pœna conſequitur: Effunde ſuper eos iram tuam, & animatio iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deſerta, & in tabernaculis eorum nō ſit qui inhabitet.) In ira dei pœnæ cōſtitutionem, non motum animi ad ultionis uoluntatem exardeſcentis ſignificari ſæpe tractauimus, quam non ſubito puniturus intenderet, ſed in quam pœnam dignus incideret. Manſit autem hæc a prophetis omnibus huic genti impiæ denunciata damnatio. Nam euerſa mox ac diruta ciuitate deleti ſunt,glorioſiſſimo illo templi cultu deleto ornatuque detracto. Et ideo habitatione deſerta in tabernaculo eorum nullus habitabit. Verum adhuc ſecundū impietatis incrementa prophetia quoque pœnæ & ultionis extenditur: Quoniam quem tu percuſſiſti perſecuti ſunt, & ſuper dolorem uulnerum meorum addiderunt. Appone iniquitatem ſuper iniquitatem ipſorum, & nō intrent in iuſtitiam tuam. Deleantur de libro uiuentium, & cum iuſtis non ſcribantur.) Cauſam apponendæ iniquitatis ſuper iniquitatem ipſorum, & repellendi eos ne in iuſtitiam intrarent, & delendis de uiuentium libro nō ſcribendisque, cum iuſtis eam eſſe demonſtrans, quod quem deus percuſſerit, hi perſecuti ſunt, & ſuper dolorem uulnerum ſuorum addiderint quod doleret. Et forte nō iniuſte quem deus percuſſerit, perſecuti eſſe uideantur. Ac de his quæ percuſſa à deo ſint, quid ſentiri oportet ante tractandum eſt, ut quatenus & hæc percuſſio ſalutaris, & illa percuſſio impia ſit, poſſit intelligi. Percuſſit dominus Sodomam & Gomorram ultimis ſceleribus pollutas & abominatas: & inuenio his ad miſericordiæ recōciliationem, id quod percuſſæ ſunt profeciſſe, cum tolerabilius his in die iudicij ſit futurū, quàm his ciuitatibus, in quibus de apoſtolorum pedibus puluis excuſſus ſit. Percuſſam quoque ſynagogam Dathan & Abiron plaga digniſſima cognitum eſt, ſed in animis eorum ea, quibus maxime peccauerant ſanctificata ſint opera. Et ne per ſingula quæ ſunt multa diſcurram, cum & Apoſtolus in interitum carnis ad ſalutem ſpiritus tradat, dominus ipſe quid percutiens proficiat, oſtēdit dicens: Videte uidete quoniam ego ſum, & nō eſt deus præter me. Et ego interimam, & ego uiuificabo: percutiam & ego ſanabo, ut percutiendi cauſam proficiſci ex cauſa ſanationis oſtenderet. Percuſſus ergo eſt dominus, peccata noſtra ſuſcipiens, & pro nobis dolens, ut in eo uſque ad infirmitatem crucis mortiſque percuſſo ſanitas nobis

per

per reſurrectionem ex mortuis redderetur. Percuſſum autem ſe, ipſe teſtatus eſt, commonefaciens diſcipulos dicti huius: Percutiam paſtorem, & diſpergent oues gregis. Sed & Apoſtolus dicti huius ſignificationem haud diſſimiliter cõfirmat, dicens: Qui filio ſuo dilecto nõ pepercit. Non pepercit itaq; dilecto filio ſuo, quẽ & colonis uineæ non ignarus quod occiſuri eum eſſent, deſtinauit. Non pepercerat autem primo illi de terrę limo Adę, quem de paradiſo poſt culpam, ne lignum uitæ attingens in ęternitatem pœnæ maneret, eiecit, ut naturam corporis eius Adam e cœlis ſecũdus aſſumens, pariq; morte percuſſus, eam rurſus in uitam æternam iam ſine pœnæ æternitate reuocaret. Hunc igitur ita à deo percuſſum perſecuti ſunt, ſuper dolorem uulnerum dolorem perſecutionis huius addẽtes. Pro nobis enim ſecundum prophetam dolet, & idcirco eſſe in doloribus ęſtimandus eſt. Quod enim poſtea nominis ſui odium ſuſceperint, quatenus ſilentiũ reſurrectionis pecunia emerint, quibus Apoſtolos terroribus iniurijsq; uexauerint, cognitũ eſt. Et quia hæc ſuper dolorem uulnerum addiderunt, apponetur ſuper iniquitatem iniquitas. Appoſitæ autem iniquitatis pœna eſt, ne intrent in iuſtitiam dei, id eſt, ne concorporales & comparticipes Chriſto fiant, qui nobis ſecundum Apoſtolum iuſtitiæ ſanctificatio, & redemptio à deo factus eſt. Excluſi uero à iuſtitiæ ingreſſu neceſſe eſt à libro uiuentium deleantur. Scripti enim erant in Abrahę benedictionibus, cuius ſemen ſicut ſtellæ cœli, & ſicut arena ad oram littoris abundaret. A quo libro cum omnem populum deleri Moſes metueret, ſe primum deleri deprecatus eſt, optans, ut opinor, ſecundum Apoſtolũ anathema pro fratribus ſuis eſſe. Et quia ſuper dolorem uulnerum dolorem perſecutionis addentes rurſum pœnitentiæ locum perdiderunt, deleti de uiuentium libro, ne poſtea quidem ſcribi cum iuſtis meruerunt, ut intelligi poſſit alius uiuentium, alius liber eſſe iuſtorum. Nec ambiguum eſt eos in uiuentium libro eſſe, qui antea ſine ulla Chriſti cognitione pie in lege uerſati omnia præſcripta legis impleuerint, de quibus ſecundum legem apoſtolus Paulus ita docuit: Quia qui fecerit ea uiuet in illis. Scribuntur autem in libro iuſtorum, quibus iuſtitia Chriſtus eſt factus. Iuſtus enim ex fide uiuit. Quo de libro ad Apoſtolos dominus ita loquitur, dicens: Gaudete & exultate, quia nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlo. Et idcirco duplex ſignificantia delendorum de libro uiuentium, & non ſcribendorum in libro iuſtorum fuit, quia poſt librum uiuentium liber eſſet reliquus iuſtorum. Apoſtolis autem hinc magnæ gratulationis cauſa ſuggeritur, quia plus ſit in libro ſcriptos eſſe iuſtorũ, quàm de uiuentium libro non eſſe deletos. Tenet autem in ſe eum confeſſionis modum, quem in nobis eſſe oportet fidei, ut in eo tam natura hominis, quàm natura dei cognita ſit. In forma enim ſerui ueniens, euacuauit ſe à dei forma. Nam in forma hominis exiſtere, manens in dei forma potuit: aboleri autem dei forma, ut tantum ſerui eſſet forma, non potuit. Ipſe enim eſt & ſe ex forma dei inaniens, & formam hominis aſſumens, quia neq; euacuatio illa ex dei forma naturæ cœleſtis interitus eſt, neq; formæ ſeruilis aſſumptio, tanquam geminæ originis conditioniſq; natura eſt: cum id quod aſſumptum eſt, non proprietas interior ſit, ſed exterior acceſſio, quod ipſum cõſequẽtibus docet, dicens: Pauper & dolens ſum ego, & ſalus uultus tui deus ſuſcepit me. Pauper eſt, qui ſecundum Apoſtolum cum eſſet omniũ diues, ſeipſum ut nos diteſceremus paupertauit: dolens eſt, qui ſecundum prophetam pro nobis dolet. Sed hunc pauperem ac dolentem ſalus ea quæ uultus dei eſt, ſuſcepit. Forma & uultus & facies & imago non differunt. Id ipſum enim in utroq; horum ſignificari communis eſt ſenſus. Hinc igitur pauperem in ſalutem uultus dei, qui forma dei eſt, ſuſcepit, id eſt, aſſumptum hominem unigenitus deus, qui imago inuiſibilis dei eſt in æternitatis ſuæ uita, quæ in deo

ſalus eſſe intelligitur, collocauit. Omnis enim lingua confitebitur, quia dominus Ieſus in gloria dei patris eſt, id eſt, ſuſceptus homo in naturā diuinitatis acceptus. Eſſe autem in eo finem legis, & ſacrificium laudis euangelica confeſſio eſt, ita ut hoſtiarum ſanguine ex oblatione ceſſante ſacrificium gratiæ laudisq; prælatum ſit. Hoc enim iſto paupere & dolente in ſalutem uultus dei formæ quæ ſuſcepta cōtinuatur. & ſequitur: Laudabo nomen dei cum cantico, & magnificabo eum in laude. Et placebit deo ſuper uitulum nouellum cornua producentem & ungulas.) Hæc itaq; laudatio nominis dei, laudisq; ipſius magnificatio ſuper uitulum nouellum placebit. Talis enim ante in lege pro peccato offerebatur, cuius ętatem per terrena ungularum & cornuum incrementa ſignificat. Placebit ergo ſuper uitulum peccati honor laudis, ſecundum illud: Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter in quo oſtendam illi ſalutare dei. Iter igitur oſtendendi ſalutaris dei in laudis ſacrificio, & ipſum in conſequentibus pſalmus oſtendit. Nam poſt placituram magnificentiam laudis ſuper uitulum nouellum, ſubiecit: Videant pauperes & lætentur, & quærite deum, & uiuet anima ueſtra. Quoniam exaudiuit pauperem dominus, & uinctos ſuos non deſpexit.) Hoc ſcilicet tempus lætentur uidentes, cuius ſacrificium in laude ſit, quia illic oſtendetur ſalutare dei. Et ideo deus ab his ad uitā animæ quæret. Carnis enim & corporis timeri iudicem uetuit, quia animam in gehennam mittere ſolus potens ſit deus. Quærēdi autem dei ad uitam animæ ea cauſa eſt, quia exaudiuit deus pauperem, eum ſcilicet qui ſe paupertauit, ut nos diteſceremus, quem in ſalutem uultus ſui ſuſcepit, in quo nobis peccata donauit, nō ſpernens uinctos ſuos, ſiue qui uincti ſunt Chriſti, ut Paulus in uinculis gloriatur, ſiue quós ſatanas peccatis uinctos ut armatus & præpotens obtinebat, ſecundum illud: Dirupiſti uincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. Lætentur ergo in his quæ uident pauperes, quia ſcriptum eſt: Beati pauperes ſpiritu, quia ipſorum eſt regnum cœlorum. Et quia his qui pauperes ſpiritu ſunt in cœlorum regno conſtitutis, creatura omnis congemiſcens & dolens in gloria filiorum dei liberanda eſt, uanitati non ſua ſponte ſubiecta, nunc quoq; ob lætantes pauperes uitamq; quærentes, exauditumq; pauperem uinctosq; non ſpretos ipſa illa ad laudem dei expectās reuelationem gloriæ, pauperum creatura aduocatur.

Laudent eum cœli & terra, mare, & omnia repentia in eo.) Sub horū elementorum commemoratione creaturarum omnium liberandarū ſenſum mentemq; ſignificans, ut dum cœlū & terra & mare dicitur, cognoſcātur domino Ieſu Chriſto cœleſtia & terreſtria & inferna genu flectere. In his enim quę in mari repunt, cum tamen in aquatilibus natatus magis ſit ex natura quàm reptio, ea quæ in inferis degunt docentur, cum profundū maris ſedem intelligamus inferni. Cauſam autem adhuc cur cœlum & terra & mare deum laudent, oſtendit dicens: Quoniam dominus ſaluificauit Sion, & ædificabuntur ciuitates Iudę, & inhabitabunt in ea, & hæreditabunt terram. Et ſemen ſeruorum eius poſſidebit eam, & qui diligunt nomen eius inhabitabunt eam.) Laus uniuerſa ex rerum admirabilitate proficiſcitur. Tum enim aliquid laude dignum uidetur, cum opus ipſum ita magnificum atq; præclarum eſt, ut & prudentiam ac uirtutem gerentis & geſtorum decus uſumq; contineat. Quòd itaq; ſenſum atq; opinionem ingenij communis excellat, id per admirationē ſui meretur ad laudem. Cœlum ergo quod tanto ornatu diſtinctum impletumq; eſt, tantosq; motus atq; curſus incredibili conſtantia ac uarietate conſeruat, ut annum inter hyemem caloremq; æſtatis temperatis autumni & ueris temporibus moderetur & finiat, terra autem quæ ſupernis inumbrata naturis, uel complexa in ſeſe, uel ſuſcepta ſinu ſemina & contineat & alat, & fœcundet ſecundū uniuſcuiuſq; generis naturā, uſu ac maturitate conſolidet,

mare

mare autem quod uitæ noſtræ modo, nunc hauſto ſpiritu, nunc refuſo animetur & maneat, motuq́ in tanta ſui uarietate rationibus ſe lunaris incremēti detrimentiq́ moderetur, & profunda infinitaq́ ſui obice mentem humanæ opinionis excedat, ut neq́ quid extra, neq́ quid intra ſit ſenſu perſequente capiamus, in his tamen tantis tamq́ admirabilibus rerum naturarumq́ uirtutibus in deo, hoc quod Sion ſalua ſit, ciuitatesq́ Iudæ ędificandæ ſint, cœli, terra, maria laudabūt, humana utiq́ opera & caduca, & ipſo tempore ac uetuſtate ſoluenda. Quòd ſi extructas eas eſſe ut ſint, laude ſit dignum, nonne magis cōſeruatas eas eſſe ne deſtruerentur proficeret ad laudem? Non ergo hæ maximæ utiq́ præſtantiſſimæq́ rerum omnium, uel magis quibus uniuerſæ res contineantur alanturq́ naturæ maris, terræ & cœli ad inanium pœnæ ac leuium operum laudem aduocātur, id eſt, quia Sion ſaluificata ſit, extructæq́ Iudææ ciuitates, quas poſt Babyloniorū Antiochiq́ uictoriā bellum quoq́ Romani regis abſumeret. Dehinc ipſam hanc inopem impiamq́ ſententiā, rei quoq́ communis ſcientia & ratio cōdemnat. Nam ob id ædificari ciuitates Iudææ propheticus ſermo declarat, ut in ea quæ ſalua facta ſit Sion inhabitet. Et quid hic ſecundum humanas extructiones ciuitatumq́ fabricas intelligētiæ loci eſt? cum neq́ in ædificandis his laus ulla ſit, quæ ſint poſtea deſtruendæ, neq́ ratio & natura patiatur ædificari ob id ciuitates, ut inhabitent ciuitatem. Eſt autem digna planè deo laus cœli & terræ ac maris confeſſione tribuenda, quòd illa filia Sion quæ inuecta in Hieruſalem tanto præeuntium ſequentiumq́ comitatu ſalua per deum ſit, in quam angeli concupiſcunt, in quam creatura omnis gemens dolensq́ proſpectat, in qua æternitatis noſtræ gloriā laudemq́ ſpeculamur, in qua ædificatæ eccleſiarum ciuitates manebunt. Sion enim licet colliculus templo quod in Hieruſalem fuit iunctus ſit, tamen ſecundum interpretationem ex Hebræo in Latinum Græcumq́ ſermonem ſpeculatio dicitur. In hoc ergo corpore domini, quod reſurrexit ex mortuis, quod à dextris uirtutis cōſedit, quod in gloria dei patris eſt, ſpem noſtram uitamq́ ſpeculamur. Et quia reuelationem noſtræ in eo claritatis & ipſa in eandem liberāda creatura omnis expectat, ſalutem huius Sion ſub ſignificatione cœli & terræ & maris laudat, quia omnia in cœlis & in terra pacificata & reconciliata per eam deo ſint, quia in reſurrectionis gloriam, cuius ſpem in ipſo ex mortuis reſurgente ſpeculamur, peccatū, mors, corruptio à uita & immortalitate deuorata ſint & exhauſta. Nam ſi ſuper unius peccatoris pœnitentia magnum in cœlis gaudium eſt angelorum, quanto magis in totius mundi reconciliatione lætitia ſit? Et quia in finem pro his qui immutabuntur eſt pſalmus, Iudææ etiam ciuitates, ut in Sion inhabitēt, ædificandæ eſſe laudantur. Et ciuitates ipſas conuentus hominum eſſe quis dubitet? eccleſias uero ex conuentu plebium effici notum eſt. In hac ergo Sion, quæ illam in ſe etiam primitiuorum conſcriptorum in cœlis, complexaq́ ſit ciuitatem, habitatio noſtra perficitur, qui ut ſemen Abrahæ, ita & ſemen Iudæ manemus. Non enim qui in carne Iudæus, ſed qui in ſpiritu. Ob quod in his noſtris conuentibus ciuitates quoq́ Iudæ ſumus. Ac ne ſibi Iſrael impius ciuitatū Iudææ gloriam eo quòd ſecundum carnem ſeruorum dei ſemen eſt uendicaret, eorum hæreditatem, eorum habitationem in Sion eſſe demonſtrat, qui nomen domini diligant, ut pietatis magis ſit, non generis electio, quia præſtet omnibus charitas dei, quæ in Chriſto eſt: & Petrum nihil aliud quàm utrum ſe amaret interrogat dominus noſter Ieſus Chriſtus dei filius, qui eſt benedictus in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

In finem pſalmus Dauid in rememoratione, eo quòd ſaluum me fecit dominus. PSALMVS LXIX

Domine deus in adiutorium meũ intende, domine ad adiuuandum me feſtina. Confundãtur & reuereantur qui quærũt animã meam. Auertantur retrorſum & erubeſcãt, qui cogitãt mihi mala. Auertantur ſtatim erubeſcentes, qui dicunt mihi euge euge. Exultent & lætentur in te omnes qui quærunt te, & dicant ſemper magnificetur dominus, qui diligunt ſalutare tuum. Ego uero egenus & pauper ſum, deus adiuua me. Adiutor meus & liberator meus eſto domine, ne tardaueris.

Alius hic in rememoratione pſalmus eſt: nam trigeſimoſeptimo eadem inſcriptio eſt. Ex ipſa autem uerbi huius ſignificatione uſuq́ʒ communi quòd in rememoratione præſcribi intelligendũ ſit, edocemur. Nam rememorationis precatio ei competit, qui ſe incidere in obliuionẽ eius à quo uel auxiliũ uel ueniam expectat pertimeſcit, & aut ſui ad ſalutem commemorationem fieri deſiderat, aut eorum ad pœnam, qui ſibi ſemper infeſti ſunt. Et quidem in anteriori ſuperſcriptionis ipſius pſalmo de uenia & ſalute tractatũ eſt, qui totus ex perſona dolentis domini pro nobis portantiſq́ʒ peccata noſtra conſiſtit. In hoc uero neceſſitas poſcẽdæ ueniæ nõ relicta eſt, quia iam ſuperior & contiguus huic pſalmus ſaluificatæ Sion, ędificatarumq́ʒ ciuitatum Iudęæ laude concluſus eſt. Sed in eo rememoratio in impios ultionis eſt, & retributionis in ſanctos. Et quia nõ illi Dauid, ſed in illũ Dauid pſalmus in finem eſt ſecundũ æditam in anterioribus ex nominis proprietate rationem, ex perſona domini tractabitur, ut ipſo pſalmi fine noſcetur: Domine deus in adiutoriũ meum intende.) Piæ confeſſionis hæc uox eſt, adiutorium à domino & deo ſperare, ſed plus hic quàm in deprecationibus ſperandi auxilij ſolet eſſe, ſermo ſignificat. Videri enim id poteſt, ut qui in adiutorium poſitus ſit ſuper potentem, nunc in adiutorium in quod poſitus eſt, ut intendatur orare. Et quis hic ſit nõ ambigitur ex pſalmo, in quo ineſt ſcriptum: Poſui adiutorium meum ſuper potentem, & exaltaui electũ de plebe mea, inueni Dauid ſeruũ meum. Et ne aliquid in illum Dauid Ieſſe referri poſſet, adiecit: Et ego primogenitum ponam eum, excelſum ſuper reges terræ. At ne quod primogenitus eſt, ad primitias indulti ei à deo regni trahi poſſet, id quod ſoli domino Ieſu Chriſto proprium eſſet oſtendit dicens: Et ſedes eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta manet in æternũ, & teſtis in cœlo fidelis. Nunc ergo qui aduerſum potentem poſitus ſit adiutor, & qui intendi in adiutorium ſuum precatur, pœnam in eos qui ſibi aduerſantur expoſtulat, dicens: Confundantur & reuereantur qui quærunt animam meam. Auertantur retrorſum & erubeſcant, qui cogitant mihi mala. Auertantur ſtatim erubeſcentes, qui dicunt mihi euge euge.) Ex uerbis loquelæ ſermonis noſtri diuinus ſermo pendẽdus eſt. Pudor & confuſio ex dedecore eſt, auerſio ex repulſa eſt. Reditus uero in noua loca magis q́ʒ in ea unde digreſſio eſt. Qui quærũt animam ſancti huius, qui in adiutorium ſuum orauit dominum cõfundentur, poſt etiam auertentur nõ in alia, ſed in eadem. Et idem eſt dictorum ordo qui & rerum. Confundẽtur iuſti animam quærendo, quem cum peremerint, ſcient quoniam deus uitæ & reſurrectionis eſt dominus. Ac deinde auertẽtur, ne occurrãt cum ſanctis obuiã Chriſto in nubibus rapti. Poſtremo auerſi nõ ibunt in aliena loca. Surgẽtes enim impij ex mortuis, rurſum detrudentur in infima terræ unde emerſerãt. Nam, ut Apoſtolus ait: Omnis quidẽ caro reſurget, ſed nõ omnis demutabitur. Reſurget autẽ, quia in carne ſiue bona ſiue mala egerint recipere conſtitutũ eſt. Ergo & quærentes animã iuſti, &

euge euge dicentes, & cõfundentur & reuertentur in reſurrectione, cõfundentur inquã ad iudicium reuocari. Euge euge autẽ iuſto dixiſſe conſtat, qui dixerunt: Saluos fecit alios, ſe ipſe ſaluare nõ poteſt. Sed poſt hanc malorũ pœnam, quia rememorationis erat pſalmus, pro ſanctorũ quoq; fuit ſpebus orandum. Sequitur enim: Exultent & lætẽtur in te omnes qui quærũt te & dicãt ſemper, magnificetur deus, qui diligunt ſalutare tuum.) Vt confuſio & reuerẽtia iuſti animã quærentibus, ita exultatio & lætitia quærentibus deum, quia ſecundũ prophetam reſurgent alij in cõfuſionem, alij in lætitiam. Et ut retrorſum erubeſcentes auertentur, qui mala cogitãt, qui dicunt euge euge, ita qui ſalutare dei diligũt, ad cõfeſſionem magnificentiæ dei proficiunt, ut ex gratia indultæ ſibi à deo exultationis, laudis confeſſio augeatur. Non enim aliquo deus qui idem atq; æternus eſt indiget, aut quicquam in rerum naturis & mentiũ opinionibus eſt quod expectet. Quod enim incremento demutabile eſt, id detrimento ſæpe mutatur. Deus autem qui idem origo & cauſa gignẽtibus eſt, ad æternæ beatitudinis naturam ſibi ipſe ſufficiens, nihil extra uel ultra quod ſibi deſit, ne aliunde expetat, dereliquit. Magnificatur autem per beneficiorum ſuorum incrementa nobiſcum, cum magnificentia eius & commodorum noſtrorum ſenſu ac iocũditate & referendæ gratiæ, laude cumulatur. Ergo quotieſcunq; magnificatur dominus, toties aut optandi nobis à deo muneris uota ſunt, aut ſumpti perceptiq; confeſſio eſt, magnificentiæ eius laude nobiſcum per commodorum noſtrorum incrementa naſcente. Oportuit autem pſalmum qui rememorationis in finem eſt, digno rememorationis fine concludi. Sequitur enim: Ego autẽ egenus & pauper ſum, deus adiuua me. Adiutor meus & liberator meus es tu domine, ne tardaueris.) Neq; regis dignitati neque regni, ſummæ paupertatis atq; inopiæ profeſſio congruit, ſed eius uox eſt, qui ut nos diteſceremus pauperem ſe præſtitit, cui ne ad ſupremam quidem cœnam, niſi quæſita & aliena domus fuerit. Auxilium pro nobis itaq; rogat. In forma enim ſerui, obediens uſq; ad mortem factus eſt. Citum quoq; auxilium ut liberetur orat, in quo nullius morationis tarditas ſit, qui & ipſas paſſionis moras non ferens, proditori dixerit: Fac quod facis cito, memorari in ſe ſuſceptæ carnis infirmitatem, ut liberetur paterni numinis uirtute feſtinat.

PSALMVS CXVIII ℵ Aleph

Beati immaculati in uia qui ambulãt &c. Vſq; ibi: derelinquas uſquequaque.) Qui ad doctrinam rationalis & perfectæ prudentiæ pręparantur, ab ipſis ſtatim literarum elementis docendi ſunt, ut perfectam ueramq; rationem tanq; ab exordio primæ inſtitutionis conſequantur. Sciens iſtud ſanctus Paulus apoſtolus eam ſolã ueram atq; utilis doctrinæ eſſe prudentiã, quæ ab ætatis initijs atq; ab infantiæ ipſius inchoaretur exordijs, hæc ad Timotheum inter magna atq; præclara fidei ſtudijq; præconia, in ſecunda epiſtola ſcribit: Tu uero permane in his quæ didiciſti & credidiſti, & ſciens à quibus didiciſti, & quod ab infantia ſacras literas noſti, quæ te poſſunt inſtruere in ſalutem. Hoc propter præſentem pſalmum ita dictum ſit, in quo cum cognitio ueritatis ad eruditionẽ humanæ ignorantiæ eſſet ædenda per ipſa literarum atq; elementorum initia, doctrinæ ordo eſt diſtributus. Secundum enim Hebręorũ literas ſingulis octonis uerſibus ſingulæ literę pręferũtur. Eſt aũt omnis numerus uerſuũ in centum ſeptuaginta octo uerſibus. Nam cum ex uiginti duabus literis omnis Hebręus ſermo couenıat, & octonos uerſus literę ſingulę explicent, numerus iſte uerſuũ octonis partibus multiplicatus expletur. Hanc igitur extitiſſe cauſam exiſtimo, ut per literas totius iſtius pſalmi ordo decurreret, ut ſicut paruuli & imperiti & ad legendũ imbuendi, hæc primum per quę ſibi uerba

contexta

contexta ſunt literarum elementa cognoſcerent, ita & humana ignoratio ad mo-
res,ad diſciplinam,ad cognitionem dei per hunc ſingularum literarum octonari-
um numerum ipſis ueluti infantulis doctrinę initijs erudiretur.arduũ enim & dif-
ficillimum eſt,hominem per ſe ipſum ui per ſeculiq́; doctores rationem præcepto
rum cœleſtium cõſequi:nec naturæ noſtrę recipit infirmitas, diuinis inſtitutis ni-
ſi per eius gratiam,quæ hæc ipſi dederit,erudiri.Nanq; qui ſimpliciter ea quæ in-
ter manus ſibi inciderint legunt,exiſtimant nihil differentiæ in uerbis,nihil in no-
minibus,nihil in rebus exiſtere. Sed ſi iſtud cõmunis colloquij ſermo nõ patitur,
ut ſub diuerſis rerum nuncupationibus, niſi diuerſa ſignificata eſſe intelligãtur,
nunquid dei eloquia tam imperita & tam cõfuſa eſſe credimus, ut aut inopia uer
borum,quibus iterantur laborauerint,aut diſtinctionum genera neſcierint? Plu-
res enim cum audiunt legem, iuſtificationem, præcepta, teſtimonia,iudicia,quæ
omnia Moſes ſub diuerſa uniuſcuiuſq; generis uirtute diſpoſuit, unũ atq; idem
eſſe exiſtimant,ignorantes aliud legem,aliud iuſtificationem, aliud præceptum,
aliud teſtimonium,aliud eſſe iudicium,quæ multum à ſe differre & diſcrepare te
ſtis nobis eſt octauus decimus pſalmus, quo continetur proprietas uniuſcuiuſq;
& nuncupationis & generis.Lex enim immaculata conuertens animas,teſtimo-
nium domini fidele erudiens paruulos. Iuſtitiæ domini recte lætificantes corda,
præceptũ domini lucidum illuminans oculos. Timor domini ſanctus permanens
in ſeculũ ſeculi,iudicia domini uera iuſtificata in ſemetipſa. Sunt ergo diſtantiæ
in ſingulis quibusq; rebus: & prudentis atq; intelligentis uiri eſt, in quæ ſcripta
ſunt diſcernere,ubi lex,ubi præceptum,ubi teſtimoniũ,ubi iuſtificationes,ubi iu-
dicia conſtituta ſint,ne illa quæ ſermo propheticus mirabili uniuſcuiuſq; proprie
tate diſtinxit,ea ignorãtiæ noſtræ infirmitas indocta imperitiæ opinione confun
dat.Itaq; per literas ſingulas hæc omnia maximus & ultra cæteros copioſiſſimus
pſalmus iſte diſcreuit,ut per hæc uerborum elementa credendi & uiuendi & eru-
diendi in domini doctrina ratio, diſtinctio doceretur.Plures autem arbitrãtur,ſim
plicitatem fidei ad abſolutam æternitatis ſpem poſſe ſufficere, tanq; innocentiæ,
ſecundum iudicium ſeculi,ſtudium doctrinæ cœleſtis nõ egeat inſtitutis.Et quia
aliter ſe res habet,idcirco nunc uiuendi in deo innocenter,& in innocentia religio
ſe manendi cognitio multa cum copia prophetici ſermonis expoſita eſt,quia diffi
cile eſt quenq; per ſemetipſum,id eſt,per ſeculi inſtituta,hanc innocèntiæ religio
ſæ cognitionem ad uerum uſum uitæ piæ & innocentis adipiſci. Nouit etiam in-
firmam per ſe eſſe humanã naturam Apoſtolus ad hanc uiuẽdi ſcientiã capeſſen-
dam.Nam cum de chariſmatum & munerũ dei donis doceret, cum primum ſer-
monem ſapientiæ prætuliſſet,ſtatim ſermonem ſcientiæ ſubiecit.Hoc enim ſcien
tiæ,poſt ſapientiæ ſequens à deo donum dei eſt, quia uſus ſapientiæ in uſu ſcien-
tiæ perfectus eſt. Occurrit autẽ in præſenti pſalmo etiã ea nobis difficultas,quòd
cum duos tantũ pſalmos acceperimus per literas Hebræas cõſcriptos, id eſt,cen-
teſimum undecimum atq; duodecimũ,ita ut à prima uſq; uigeſimã ſecundam ſe-
cundum Hebræos literã uerſuum numerus cõueniret,uerſusq́; ſinguli à ſingulo-
rum elementorũ initijs inchoarẽtur,in hoc nũc pſalmos octonos uerſus elementa
ſingula obtinerẽt. Sed cum omnia uiuẽdi,credendi & placendi deo præcepta con
Ogdoas tinerentur in pſalmo,in eo numero omnia literarũ initia cõtinentur, qui maxime
ſecundũ plenã & religioſam eiuſdem numeri uirtutẽ primus omniũ cõuenientiũ
in ſe undiq; partiũ æqualitate perfectus eſt.Primum etenim per duas in ſe partes
ex partibus coequalis,tum deinde per quatuor æque partes conuenit. Et uirtutes
pſalmorũ,q in hoc numero uel ſingulari uel multiplicato collocati ſunt,docẽt nu-
meri huius eſſe ſanctã & religioſam plenitudinẽ. Hic aũt numerus etiam in lege

ſanctus eſt. Iuſſum enim eſt ut qui natus eſſet, in octauo ſignũ circuncíſionis acci peret. Hæc etiam in circuncíſione domini ratio ſeruata eſt, & in hoc dierum numero cum ipſe circuncíſione non egeret, oblatus in templo eſt, ut in corpore eius humanę carnis recideretur infirmitas. Hic etiã numerus omnia genera pecudum ut digna ſacrificijs habeantur, enunciat, octaua enim die iubentur offerri. Et in hoc numero diluuij diebus origo rurſum humanæ generationis eligitur. Cõſummatio igitur nunc doctrinæ & eruditionis noſtræ ſub perfecti huius numeri abſolutione per ſingula elementa concluditur, antequam neq; mundi deo hoſtia fuit, neq; in generis familia quis ceſſante circũciſione ſuſceptus eſt, & ex quo rurſum iterandæ generationis cœpit exordiũ. Primæ igitur literæ hi uerſus ſunt: Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege domini. Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum.) Dictorũ ordo non negligẽdus eſt, qui ſi non diligenter à nobis cognoſcitur, neq; diſpoſitæ quidem beatitudinis ordinẽ conſequemur. Non enim primũ beati ſcrutantes teſtimonia, ſed primũ beati immaculati in uia. Prius enim eſt cõfirmatis moribus, & in innocentiæ ſtudijs ex communi probitatis honeſtate compoſitis uiam ueritatis ingredi, ſequens deinde eſt ſcrutari dei teſtimonia, & expurgato emundatoq; animo ad inueſtiganda adeſſe. Ordinis autem huius & alius propheta nõ immemor eſt, dicens: Serite in iuſtitia uoſmetipſos, & metite uos in fructũ uitæ, & illuminate uos in lumine ſcientiæ. Non illuminatio primũ, ſed ſatio noſtra præceptũ eſt, & cum ante noſmetipſos, id eſt, uitæ noſtræ uſum in ſpem fructuũ ſeuerimus. Deinde cum quæ ſata ſunt meſſuerimus, tunc nos lumine ſcientiæ illuminemur. Tenendus igitur hic ordo eſt ſationis, meſſis & illuminationis. Plures enim noſtrũ illuminari ſe priuſq; ſerere ac metere feſtinãt, cum ſatio atq; meſſis quædã cõſequendi luminis præparatio ſit. Prima igitur hæc beatitudo eſt, beatos eſſe qui immaculati in uia ſint. Sed nõ in uia fortuita & incerta & in erratica, ſed in uia in qua in lege domini ambulatẽ. Plures enim utilem & neceſſariã uiam eſſe ſe ingreſſos exiſtimãt, ſed immaculati in uia non erunt, quia nõ in lege domini ambulãt. Sed uia hæc non ſolũ ineunda eſt, ſed etiam peragenda eſt. Nemo enim dum in uia eſt, id ad quod per uiam tendit obtinuit. Beatus Paulus ait: Non quod iam acceperim aut perfectus ſim, ſequor autẽ ſi apprehendam, in quo & apprehenſus ſum à Chriſto. Ergo adhuc ille pergebat, ea quæ retro ſunt obliuiſcens, in his aũt quæ in priora ſunt ſe extendens. Itaq; uiam hanc agens beatus eſt, qui cum obliuione prẹteritorũ in futurorũ ſpem extenditur. Et quæ uia ſit in qua unuſquiſq; ambulãs beatus ſit, dominus docet dicens: Ego ſum uia. Quiſquis igitur in præceptis eius inſtiterit, hic beatus eſt, dum uitia carnis coercet, dum animi petulantiã edomat, dum auaritiæ famem uincit, dum terrenorũ honorum gloriã euitat. Quiſquis ergo in his manſerit, hic eſt immaculatus in uia, & in lege domini ambulans. Adiectio autem ea qua dictũ eſt, in lege domini, nõ eſt ocioſa. Eſt enim et peccati lex de qua ait beatus Apoſtolus: Video aliam legẽ in mẽbris meis contramilitantẽ legi mentis meę, & captiuũ me ducentem in legem peccati. Ergo quia & lex peccati eſſet, idcirco domini lex dicta eſt. Niſi enim & lex exterior, non cum adiectione proprietatis legem domini propheticus ſermo dixiſſet. Sequens deinde uerſus eſt primæ literæ: Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum.) In primo uerſu eſt: Qui ambulant in lege domini. in ſecundo: Qui ſcrutantur teſtimonia eius. In quarto, quia tertius ſupplementũ dedit, ſecundo de mandatis ait dicens: Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis.) In quinto de iuſtificatione: Vtinam dirigãtur uię meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.) In ſexto rurſum de mandatorum effectibus: Non confundar cum reſpicio in mandata tua. In ſeptimo de iudicijs: Con-

Aleph

fitebor

ſitebor in directione cordis in eo quod didici iudicia tua. In octauo de iuſtificatione iuſtificationes tuas domine cuſtodiam, non me derelinquas uſquequaꝗ nimis.) Si ergo aliud lex, aliud præceptum, aliud iudiciū, aliud iuſtificatio, aliud teſtimonium, neceſſarium eſt ab eo qui hæc omnia conſtituit & condidit, intelligentiæ gratiam nos & munus orare. Totum autem hoc in ſe habet legis nuncupationem. Quid ergo eſt lex? umbra ſcilicet (ut Apoſtolus ait) futurorū. Quod de cæteris ſcriptum nunquam eſt, ſui ut futurorū umbra ſit, aut iuſtificatio, aut teſtimonia, aut mandata, ſed tantum legi id proprium eſt (ut Apoſtolus in pluribus docet) non ſecundum literæ intelligentiam legem eſſe tractandam, ſed ſecundū ſpiritalem doctrinam futurorum in ea umbram eſſe noſcendam. Ait enim: Non obturabis os boui trituranti. Et adiecit: Nunquid pecudum deo cura eſt? An non propter nos dicta ſcriptaꝗ ſunt. Et rurſum: Legem legentes non audiſtis quòd Abraham duos filios habuit, unum ex ancilla, & unum ex libera? Sed qui ex ancilla, ſecundum carnem natus eſt: qui autem ex libera, ſecundū repromiſſionem: & quia lex futurorum umbra eſt, adiecit, quæ ſunt. Hæc enim ſunt duo teſtamenta. Ergo quæcunꝗ doctrinarum ſpiritalium umbra complexa eſt, hæc lex eſſe dicēda eſt, quia lex & ſpiritalis & umbra eſt futurorum. Mandatū autem domini eſt, in quo obſeruatio præceptorum & cuſtodia continetur, ut illud: Non occides, non mœchaberis, & cætera horum ſimilia. Et quia hæc ſimplicia & ſplendida ſunt, noſꝗ in uerum lumen per obſeruantiam ſui diligentia, idcirco ita dictum eſt: Præceptum domini lucidum, illuminās oculos. De lege autē non cōuenerat iſta dixiſſe quæ per umbram futurorum aucta eſt, & animas per futurorū cognitionem conuertens, mandatum autem per obſeruantiam ſui illuminans. Ergo quia beati ſunt ſcrutantes teſtimonia dei, & aliud legem, aliud mandatū, aliud teſtimonia eſſe, ſicut cætera diximus, quæ hæc ſint dei teſtimonia noſcendum eſt. Legis enim totius liber ſub teſtimonijs datus eſt. Cœlum nanꝗ & terrā Moſes librum teſtamenti traditurus in teſtimonium aduocauit. Sunt & plurima in cauſa teſtimoniorum conſtituta, cum Iacob ait: Teſtimonium erit uobis collis iſte, & teſtimonium erit lapis iſte, & in Ieſu ſcriptum eſt: Duodecim lapides tollite, ut ſint hi in teſtimonium filijs ueſtris. Curato etiam leproſo dominus ait: Offer munus tuū in teſtimonium quod conſtituit Moſes illis. Apoſtolus plura ad Timotheum per epiſtolam loquens denunciat ſub teſtibus dicens: In cōſpectu multorum teſtium denuncio tibi, & in cōſpectu dei uiuificantis omnia, & Ieſu Chriſti & electorū angelorum, ut hæc cuſtodias. Plura igitur & innumerabilia ſunt dei teſtimonia, quæ ſi quis ſcrutari per cognitionem legis, prophetarum, apoſtolorum, euangeliorum uellet, in beatitudine permaneret, neꝗ uelut uacuo & ſolitario orbe uiuens ſciret ſe niſi ſub teſte peccare. Plena ſunt enim omnia diuinis teſtimonijs, & omne hoc uacuum quod putatur, repletum eſt angelis dei, nihilꝗ quod non hæc diuinorum miniſteriorum frequentia incolat. Horum itaꝗ cognitionem per doctrinā quis adeptus, ſcit ſe ſub teſtibus uiuere. Et cum natura humanæ infirmitatis procliuis ad uitia eſt, refugit tamen uel ſub teſte peccare, quod ipſum docet nos cōmunis conſuetudinis ratio. Quis enim furari ſub teſte non metuit? Quis ad ſcelus niſi ſecretum elegit? quis ad adulteriū non aut ſolitudinem aut noctem optauit? Et ſi quando incaleſcentibus uitijs iam ad crimen animus promptus eſt, tamen furor inſanientis uoluntatis occurſu teſtis coercetur, & in ſeſe abruptam humanæ petulantiæ naturam nōnunquam interceſſio repentina reuocauit. Si ergo metu interceſſionis iam præſumptum animo facinus demoratur, quid Chriſtianum hominem agere cōueniet, ſcientem ſe tot undiꝗ ſpiritalium uirtutum teſtimonijs, non dico operum ſuorū, ſed ipſius tantū uoluntatis obſeſſum? Nonne cum in aliquā tur-

bidæ affectionis uolūtatem infirmitatis noſtræ aculeis commouemur, metuimus adſiſtentes undiq; nobis choros angelorum, & plenū miniſterijs cœleſtibus mundum: Si enim angeli paruulorum patrem noſtrum quotidie uident, qui in cœlis eſt, poſſumus teſtimonia eorum metuere, quos & uobiſcum manere, & deo quotidie ſcimus adſiſtere. Quinetiam ipſum diabolicū illum, per quem ipſa illa uitiorum noſtrorum incentiua præbentur, ſuosque omnes teſtes metuere debemus, puncto temporis omnem amplitudinem mundi huius obeuntē. Cui dulce eſt peccare nos, ut peccatorū noſtrorum teſtimonio glorietur. Eſt enim eius hæc propria calliditas, inſtigare ad peccandum, & arguere peccātes, dictum eſt enim: An neſcitis quia adeſt diabolus accuſator fratrum ueſtrorum, & quia hæ ſunt aduerſariæ nobis uirtutes: In teſtimonio cum cæteris permanētes, de ſanctis tantum prophetam meminiſſe dignū fuit dicentem: Beati ſcrutantes teſtimonia tua nō aliena ſcilicet, ſed illa quæ dei ſunt.) Non negligens autem teſtimoniorum dei oporteret eſſe ſcrutatio, ob quod dictum eſt: In toto corde exquirūt eum. Non pro parte ſtudium cœleſti doctrinæ adhibendum eſt, ſed toto corde dei teſtimonia inquirenda ſunt, ut quia ſunt & alia quæ dei non ſunt, ea quæ dei diſcimus eſſe, non auocato in alia negocia corde hæc ſcrutemur. Succedit deinde hic uerſus: Non enim qui operantur iniquitatem, in uijs eius ambulauerunt.) In primo uerſu ſingulariter uia commemoratur, in hoc tertio plures: ex quo intelligēdum, eſt per multas uias ad unam perueniri, in qua quiſq; immaculatus ſi ſit hic, beatus eſt. De plurimis autem uijs atq; una Hieremias paria teſtatus eſt dicens: State in uijs & interrogate uias domini æternales, & quærite quæ ſit uia bona. In plurimis ergo uijs ſtandum eſt, & plurimæ interrogandæ ſunt, & hæ quidem plures & domini ſunt & æternales, & in his cernendum eſt quæ ſit uia optima. Viæ plures ſunt, & plurima dei mandata, plures prophetæ per quos omnes in unam uiam pergitur, ſed in his operarij iniquitatis non ambulauerunt. Nam ſi in eis manſiſſent, uſque ad optimam illam noui teſtamenti uiam peruenirent. Eſt uia per Moſen, eſt per Ieſum, eſt per Dauid, eſt per Eſaiam, eſt per Hieremiam, eſt per Apoſtolos, per has omnes ad eum neceſſe eſt peruenire, qui dixit: Ego ſum uia, & nemo uenit ad patrem niſi per me. Simile quiddam ſub margaritæ nomine dictum eſſe intelligendum eſt. Multarum enim margaritarum negociatorem oportet ut unam margaritam multi precij conſequatur. De margaritis uero cum ſit ſermo, ſufficit ad honorem earum quod margaritæ ſint nuncupatæ. Vna autem illa margarita quæ reperta eſt, magni eſſe precij dicitur. Ita & cū de uijs plurimis prophetatur, quod & domini & æternales ſunt dictæ. Cum autem in his uijs quæritur quæ ſit utilis uia, ea quæ reperta eſt optima prædicatur. Ergo quamuis uel illæ uiæ æternales ſint, uel margaritæ ipſæ ſuo nomine honorabiles ſint, in multis uijs ſtandum eſt, ut bona uia reperiatur, & uendendæ omnes margaritę ſunt, ut ea quæ multi precij eſt reperta ematur: Dehinc cōſequitur hic uerſus: Tu mādaſti mandata tua cuſtodiri nimis.) Superius cōmemorauimus aliud ſignificare mandata, aliud legem. Et de lege, quantum arbitror, Apoſtolus nobis teſtis fuit, quia umbra ſit futurorum, in qua ſpecies ueritatis tanq; corpus in umbra deſcribitur. Mandatum uero eſt, quod per obſeruantiam implendum eſt, ut illud: Non mœchaberis, & nō occides. Non enim in eo ſpecies futuræ imaginis continetur, ſed præſentem operationis habet effectum. Tu mandaſti mādata tua cuſtodiri ualde. Nihil igitur diſſoluto animo, nihil incurioſo agendum eſt, ſed ſollicitos atq; anxios curam mandatorum dei exequi nos oportet, ut id quod agimus, in profectū fidei noſtræ, in reuerētiam eius cuius negociū agimus exequamur. Cęterum ſi aliquid remiſſa uoluntate & occupata in res alias cogitatione egerimus, officia quidem corporis in

Diuerſæ uiæ domini.

agendo occupabuntur,ſed deuotionis meritū per negligentiā non conſequemur.

Vtinam dirigantur uiæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.) Habemus nunc poſt mandatorū cuſtodiam etiam iuſtificationū obſeruantiam, & mandata iam ſuperius quæ eſſe exiſtimaremus oſtendimus. Iuſtificationes autē ſunt plures atq; diuerſæ in obſeruandis ſingulis officiorū generibus temperādæ: ad quorum cuſtodiam,niſi à deo dirigamur,infirmi per naturam noſtram erimus: adiuuandi igitur per gratiam eius dirigendiq; ſumus,ut præceptarū ordinem iuſtificationum conſequamur. Eſt uobis iuſtificatio circa ſeruum diſtributa,eſt circa filiū, eſt circa patrem,eſt circa patres,eſt circa fideles uiros,eſt circa eccleſiæ principes, eſt circa angelos,eſt circa deum ac dominū noſtrum unigenitum dei uerbum. In ſingulis ergo quibusq; generibus atq; nominibus iuſtificationis ratio obſeruāda eſt,quia niſi hæc omnia ex comparibus deuotæ uoluntatis officijs retineantur, iuſtificationem dei nō tenebimus. Religioſus in patrem ſi oderit filium,modum iuſtificationis amiſit.Religioſus in ſeruum ſi fratrem oderit, prædictę iuſtificatiōis ordinem dereliquit.Religioſus in dominum ſi oderit ſacerdotem,quam iuſtificationis obſeruantiā in religione dei expleuit, odia in ipſa miniſteria diuinæ iuſtificationis exercens? Iam uero in ipſam fidei ueritatem, id eſt,dei patris & domini intelligentiam per quam maxime iuſtificatio nobis erit probata,quanta opus eſt nobis dei gratia,ut recte ſapiamus, ut ex propheticis atq; euangelicis autoritatibus unū idemq; teneamus,ne in uno aut altero opinio noſtra & ſermo diſſideat, ſed uniuerſas dei iuſtificationes æqua ac pari operum ac doctrinæ obſeruantia dirigamus,quod cum conſequemur tum dicere id quod conſequenti uerſu continetur licebit: Tunc nō confundar cū reſpicio in omnia mandata tua.) Niſi enim attenti in omnibus mādatis eius fuerimus,fuerintq; alia pręterita, alia pro uoluntate obſeruata,iuſtificationis ordinem non tenebimus:cæterum ſi directis uijs noſtris erit par in omnia æqualisq; cuſtodia,nullo obliuionis uel negligētiæ pudore confuſi cōfidenter omnium mandatorū obſeruatione gaudebimus. Sequitur deinde ſeptimus uerſus: Cōfitebor tibi in directiōe cordis,in eo quod didici iudicia iuſticiæ tuæ. Iuſtificatiōes tuas domine cuſtodiā.) Abijciēda ergo eſt omnis animæ peruerſitas,& directo atq; in nullā aliam partē deflexo corde eſt confitendum,ne cedat animus in ſeculi curā,ne ex illis doctrinæ dei ſemitis in deuia euagetur,ſed directæ huius confeſſionis hæc cauſa eſt,quę cōſequenti uerſu continetur: In eo quod didici iudicia iuſticiæ tuæ.) Primū igitur orauit ut ad cuſtodiendas iuſtificationes directæ uiæ ipſius fierent.Secundo in nullo confundendum ſe eſſe ſubiecit,cū in omnia dei mandata reſpiceret. Tertio quoq; in directiōę cordis deo ſe confeſſurū ſpopondit,ob id quia iudicia iuſticiæ eius didiciſſet.Per doctrinam ſcilicet directi cordis cognitæq; iuſticiæ laudē deo reddens, ſed iuſticiæ cognitæ hic fructus eſt,ut iuſtificationes dei retineātur, & idcirco ſubiecit: Iuſtificationes tuas domine cuſtodiā.) Quis enim didiciſſe iudicia dei fructus eſt, niſi cognitionē noſtram iuſtificationū obſeruantia conſequatur? Sed meminiſſe debemus,licet cognitio præſtanda à deo ſit,tamen eſſe ſemper orandū,ut his quę in cuſtodiendis iuſtificationibus ſuis cuſtodire uolumus faueat, ſcientes quidem frequenter nos ab eo ob tentationes derelinqui, ut per eas fides noſtra probabilis fiat. Veruntamē ſecundum prophetam ne nos penitus derelinquat deprecādus eſt,ait enim: Non me derelinquas uſquequaq; nimis.) Quod & in dominicæ orationis ordine cōtinetur cū dicitur:Nō derelinquas nos in tentationē quā ferre non poſſumus.Scit Apoſtolus derelinqui nos ad tentandum,ſed nouit & menſuram infirmitatis noſtræ deum noſſe,dicens:Fidelis eſt deus, qui nō permittat nos tentari ſupra quàm poſſumus.Iob deus tentari permittēs à iure diaboli poteſtatē animæ

animæ eius excerpſit, & ſecundum modum infirmitatis humanæ tentanti ius derelinquit infirmitatis ſuæ. Igitur propheta conſcius orat, ne ualde derelinquatur, ut imbecillitatem eius tanquàm Petri demergentis fluctibus dominus aſſumat, ut quanquàm ad tentandum relictus ſit, non tamen uſquequaqꝫ & ualde, ſcilicet ne uſque animæ & fidei periculum derelinquatur.

ב Beth.

IN quo corrigit iunior uiam ſuam? &c. Vſqꝫ ibi, & conſiderabo uias tuas.) In ſecunda conſequentium octo uerſuum litera ipſe ſibi propheta his quibus reſponſurus ſit propoſuit dicens: In quo corrigit adoleſcens uiam ſuam?) Hæc ex proponentis perſona dicta ſunt. Dehinc nũc tanq̃ reſpõdentis confeſſio ſubditur, in cuſtodiendo ſermones tuos. Cõtuendum autem eſt, ſecundum eum quem in exordio habuimus ſermonem, uera atque perfecta timoris dei inſtituta ſub his elementis literarum contineri, quibus quaſi ad uſum confeſſionis dei per ipſa infantiæ rudimenta formamur. Ergo intelligendus eſt propheta non ocioſe locutus eſſe: In quo corrigit adoleſcens uiam ſuam? Omni quidem ætati optabile eſt, ex his corporis ſui uicijs ad innocentiæ ſtudium transferri, quia & ſera ſcilicet emẽdatio utilis ſit obliuione uitiorum. Sed placiturum deo uirum propheta conformans, nõ expectat poſt longam ac diuturnam criminum conſuetudinem doctrina dei & præceptis timoris inſtitui, ſed rudes à peccatis annos, & ætatem adhuc criminum neſciam uult non modo ſtudijs aliquando innocentiæ, ſed etiam ipſa adoleſcentiæ conſuetudine imbui. Difficile eſt ab uſitatis deſinere, difficile eſt à familiaribus abſtrahi. Magnum in ſe conſuetudo habet uinculũ, & idcirco optimus ille fuerit cultor, quem non modo delictorum remiſſio ſine crimine conſtituerit, ſed ipſa illa præſtiterit uiciorum ignorantia innocentem. Nouit Hieremias propheta ætatis huius beatitudinem, dicens: Bonum, inquit, eſt iuueni uiro cum fert iugum graue in iuuentute ſua, ſedebit ſingulariter & tacebit. Non expectat frigeſcentes ſenectutis annos, nec emortuam iam per ætatem uitiorum conſuetudinem, uult longi prælij militem, uult eum Chriſti ſeruum, quem ne ipſa quidem præteritorum criminũ recordatio polluat. Nam in his qui iam prouectioris ætatis crediderunt, ineſt quidem per donum gratiæ præteritorum indulgentia, ſed non abeſt per conſcientiæ naturam geſtorum recordatio: Bonum, inquit, iuueni ferre iugum graue. Onus iſtud maturi ad obediendum anni ægre ferunt. Cæterum ætas reuera grauioneris moleſtiam per uirtutis incrementa non ſentit. Sed ſuſcepto in iuuentute onere quid faciet? Sedebit, inquit, ſingulariter & tacebit. Rarus ipſe eſt cum quo perfectio timoris dei per annorum augumenta concreſcat, & idcirco ſingularis ſedebit laſciuos adoleſcentiæ cœtus derelinquens, & ab ipſo ſenum nuper credentium conſeſſu remotus, quia comperit ſe non dicere: Delicta iuuentutis mæ domine ne memineris. Silebit etiam, congruam fidei & iuuentuti exiſtimans taciturnitatem, non tumultibus negociorum ſecularium admixtus, ſed per moleſtiam tacens, ſola diuina ſacramentorum cognitione occupatus, & ſermones dei tacita rerum atqꝫ operum obſeruatione cuſtodiens. Redit deinde ad perſonam ſuam propheta, ut id quod ſuperius dixerat ſignificaſſe de ſe noſceretur, dicens: In toto corde meo exquiſiui te, ne repellas me à mandatis tuis.) Competere bonitati dei non uidetur, ut à mandatis ſuis quempiam repellat, ſed ſermonum adiectio & uirtus uerborum quæ ex perfectæ cœleſtisqꝫ doctrinæ ratione diſpoſita eſt, nihil dubium, nihil contrarium in ſe habet. Qui ergo ſecundum prophetam mauult peccatorum pœnitentiam quàm mortem, nunquid exiſtimandus eſt à mandatis ſuis quenq̃ repellere? Abſit iſtud exiſtimare. Sed neque hoc nunc propheta ſentit,

maxime qui in toto corde deum perquiſierit. Sed abſolutio difficultatum in his ipſis requirenda eſt, è quibus uidet̃ exiſtere. Propheta enim quid ſenſerit in promptu eſt noſcere. Legimus ſcriptum in Hieremia: Maledictus qui facit opera domini negligenter. Legimus & in euangelijs ſcriptum: Omni enim habenti dabitur, & abundabit: & qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo. Ergo habẽs abundabit, non habens uero ipſo illo quod habet indigebit. Propheta non eſt obnoxius maledictionis conditioni, quia non negligenter opera dei egit, cum toto corde perquirens Dauid confidenter ait, ne à mandatis dei repellatur, quia eum toto corde perquirat. Secundũ euangelia enim habenti dabitur, & ei qui nõ habet etiã quod habet auferetur. Deus ergo non aufert niſi non habenti, ſecundum quod neq; repellit niſi negligentem. Adeo autem bonitate plenus eſt, ut habentem abundantia muneretur: adeo uero non uult quenq; non habere, ut nõ habenti ipſum quod habet adimat. Neminem igitur niſi obnitentem repellit, neminem niſi negligentem reijcit. Hanc enim propheta prætulit cauſam, cur ſe non repelli à mandatis dei precaretur, quia non ex parte, neq; per deſidiam deum, ſed toto corde quęſiſſet, per quod intelligimus etiam à mandatis repelli, qui per multam incuriam fuerit indignus admitti, & extra inhibentis inuidiam eſt, quod de culpa proficiſcitur non merentis. Tertius iſte fœcundæ literæ uerſus eſt: In corde meo abſcõdi eloquia tua, ut non peccem tibi.) Meminimus ſimile huic dicto legi ſolere ubi dicitur: Myſterium regis bonum eſt abſcondere. Meminimus enim Paulũ ad Corinthios adhuc in fide paruulos quædam dei eloquia occuluiſſe, cum dicit: Lacte uos potaui non cibo, nondum enim poteratis, ſed neq; adhuc poteſtis. Legimus & in euangelio in agro uberi atq; fœcundo repertum theſaurum, eundemq; empto agro occultari. Nouimus neq; margaritas ante porcos proijciendas eſſe, neq; ſanctum canibus dare oportere. Ergo intelligimus quædam nos cordis noſtri ſecreto continere, quæ diuulgata inexpiabilis peccati culpam comparabunt. Ita enim dixit: In corde meo abſcondi eloquia tua ut non peccem tibi. Quia cum cætera peccata ſecundum differentias rerum aut in nos ipſos aut in alios exercẽtur, tamen tum fierent in deum propria, cum quę occultorum cordium eſſent condenda ſecreto, hæc in profanæ cognitionis ſcientiam proderentur. Contuendus autẽ eſt in quarto hoc qui cõſequitur uerſu ordo doctrinæ. Primus uerſus de cuſtodiendis ab adoleſcente mãdatis dei cõſtitit, ſequẽs quia in toto corde deũ exquiſierit, ne à mãdatis dei pelleretur, dehinc quòd ſacramẽta abſcõſa ſapientiæ & occulta dei myſteria mẽtis ſuæ ſecreto cõtinuerit, quarto nũc id deprecat̃ ut iuſtificatiões ſuas eidẽ oſtendat, & deprecat̃ cõfeſſionis honore prælato, dicens: Benedictus es domine, doce me iuſtificatiões tuas.) De iuſtificationibus nonnulla anteriori ſermone cõplexi ſumus, & ſuperfluũ eſt eadẽ frequenter iterare. Maximus igitur & præcipuus labor eſt, hanc iuſtificationũ dei ſcientiã conſequi, & humanæ naturæ infirmitas difficulter tot tantarumq; rerũ cognitionem conſequitur, atq; ob id ut doceat̃ orat, quia diuinæ bonitatis munus eſt, animi humani imperitiam ad congruã atq; unicuiq; tenenti competentem officiorũ obſeruantiam temperare. Succedit deinde etiam de iudicijs dei ſermo quo dicit: In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.) Quanta rerum & nuncupatuum differentia eſt? Primum à iuuentute mandata domini cuſtodiuntur, dehinc deus toto corde exquiritur, cum dei eloquia occuluntur, & iuſtificationes diſci deſiderantur, nunc iudicia prædicantur. Sed propheta fortè exiſtimabitur à ſe excidiſſe, & uel ſuorum, uel alienorum dictorum inuentor fuiſſe. In hoc enim pſalmorum libro legimus: Iudicia tua abyſſus multa. Paulus apoſtolus ait: Inſcrutabilia iudicia dei. & rurſum propheta: Magna enim ſunt iudicia tua, & innumerabilia: & quomodo

audebat propheta dicere, in labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui? Sed nihil neq; contra ſe, neque contra alium eiuſdem ſpiritus prophetam nunc locutus eſt. Non enim ait: In labijs meis pronunciaui omnia iudicia tua, ſed ait: omnia iudicia oris tui, ſciens nonnullam differentiam eſſe iudiciorum dei, & iudiciorum oris dei. Nunquid cum ait: Iudicia tua abyſſus multa, dixit iudicia oris tui ſicut abyſſus multa? Nunc autem ait: Iudicia oris tui annunciaui. Ea ergo quæ cognita eſſe per prophetas, uel ex dei uerbis iudicia eſſe potuerunt, ea propheta non tacuit. Quæ idcirco prædicata ſunt ut doceantur. Poſt iudiciorum autem dei oris publicam & cõſtantem prædicationem, id quę ſequitur: In uia teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitijs.) Non timet propheta uitæ ſuę teſtes, ſed in his delectatur, & ei conſcientia ſpectantium ſe & cõuentium iucunda eſt. Trepidat enim ad omnem interceſſionem pollutæ conſcientiæ metus, cæterum ubi cõſtans innocentis uitæ eſt fiducia, plurium teſtium interuentio grata eſt, ſed non de communis conſuetudine gaudij iucundus propheta eſt. delectat enim ſicut in diuitijs omnibus. Sunt opes in auro, ſunt in argẽto, ſunt in pecunijs, ſunt in ueſtibus, ſunt in domibus, ſunt in agris eorumq; aut uitibus, aut oleis, aut frugibus. Sed domini propheta doctrinarum fruge perfectus eſt, & legis ac prophetalium inſtitutionũ facultatibus diues, & anterior licet tempore, non tamen euangelicorũ & apoſtolicorũ præceptorum ignarus eſt. Nouit enim & has diuitias Paulus ad Corinthios loquens: Gratias ago deo meo ſemper pro uobis, per gratiam dei quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu, quoniã in omnibus diuites eſtis in ipſo in omni uerbo & in omni ſcientia. In his ergo diues eſt, & in his delectatur propheta. Cæterum non eſt æſtimandus ſecularium opum comparatione delectatus eſſe, qui niſi cum contemptu atq; inopia ſeculi diues in domino eſſe non potuit. Delectatus autem in uijs teſtimoniorum dei opus delectationis ſuæ agere debet, & non ambiguum eſt quin agat. Ait enim ſeptimo uerſu: In mandatis tuis exercebor, & conſiderabo uias tuas.) Exercitatione igitur & aſſiduitate opus eſt, ut uſus rerum neceſſariarum retineatur, quia periculoſa eſt humanarum mentium & moleſta deſidia: ac ne ocij conſuetudo ſubrepat aſſiduitas exercitationis adhibenda eſt. Sed retentus etiam hic ordo rationis eſt. Nam prius exercendum eſt in mandatis dei, tum deinde uiæ eius conſiderandæ. Quia niſi fidelium operũ uſus præceſſerit, doctrinæ cognitio non apprehendetur. Agendum à nobis antea fideliter eſt, ut ſcientiam conſequamur. Vias ergo, ſecundum ſuperiorem expoſitionem, legem, prophetas, & omnia euãgelia & apoſtolos eſſe exiſtimamus, quos in mandatis dei ſe exercens propheta conſiderauit ut nouerit. Concluſit autem octauum numerum hoc uerſu: In iuſtificationibus tuis meditabor, non obliuiſcar ſermones tuos.) A doctrinæ perfectæ ordine propheta non excidit. In iuſtificationibus dei, quas doceri ſe orauit exercetur, ſicut meditetur in mandatis. Mandatorum enim ea eſt ratio quo nos ad obſeruantiam atq; opus innocentiæ inſtituant, ut illud eſt: Non occides, non mœchaberis, & cætera his ſimilia. Hæc ergo exercentur, quia in his operationis eſt uſus, per præſentium ſe exercitationem ad futura confirmans. Iuſtificationes autem ſunt, quibus Hebræus puer ſex annis ſeruus, liber deinceps anno ſeptimo fiet, & poſt ſex annorum fructus ager ocioſus relinquendus eſt, & cætera in iuſtificationum obſeruantiam conſtituta, quæ ingentem in ſe habent futuræ ſpei meditationem per negocij præſentis effectum. Atq; ideo in his meditatur, ut in mandatis exerceatur, quia exercitatio ad uſum pertinet conſuetudinis inſtitutæ. Meditatio autem ſe in id quod nondum obtinuit extendit, ut per meditationem id quod expetit conſequatur, ne ſermonum & promiſſionum ſubrepat obliuio.

Non omnia dei ſcrutanda

ג Gimel.

RETribue ſeruo tuo &c. uſque ibi: & conſolatio mea iuſtificationes tuæ.) Quibus non eſt conſtans emundati cordis conſcientia, precari iſta prophetæ uoce non poſſunt: retribue ſeruo tuo. Si enim digna ſecundum opera noſtra retributio aderit, peccatorum ac delictorum noſtrorum pœnas merebimur. Satis eſt autem ſi cui uel hæc fiducia ſaltem gratulandi ad deum fuerit, non ſecundum peccata noſtra fecit nobis, neque ſecundum iniuſticias noſtras reddidit nobis. Quia ſecundum altitudinem cœli à terra longauit iniquitates noſtras à nobis, quia ipſe cognouit figurationem noſtram. Magnum eſt, tantam in ſe dei miſericordiam recognoſcere, & ſcire conſuetudinem criminum procul à ſe abeſſe, & dignum dei miſericordia ſe eſſe cœpiſſe. Propheta autem hic, in cuius ſcilicet corpore habitatio dei digna eſt, qui ſancto ſpiritu plenus, non communia, nec terrena cogitat & effatur. Libertatis eius eſt ut oret: Retribue ſeruo tuo. Sed fortè inſolentis iſtud audaciæ eſt ſine aliqua confeſſionis modeſtia meritum retributionis optaſſe, nec ſe in corpore ſitum, id eſt, in uili atque humili ſorte eſſe meminiſſe. Excluſit autem propheta omnem de ſe uanitatis ac iactantiæ opinionem, nam cum dixiſſet: Retribue, ex fiducia innocentię: ſeruo tuo, ex ſeruitutis officio, & ex conditionis ſuæ confeſſione ſubierit. Conſtanter igitur hæc poſtulat qui dei ſe ſeruum, non peccati eſſe meminiſſet, quia omnis qui peccat, ſeruus eſt peccati: Viuam iam, inquit, & obſeruabo ſermones tuos.) Viuam atq; obſeruabo non præſentis temporis res eſt, ſed ſignificatio ſermonis huius in futurum ſe tempus extendit. Scit enim proheta quando beata illa & uera uiuentium uita ſit. Nunc uero & in puluere mortis manemus, & in mortis corpore ſumus, à quo ſe liberari Apoſtolus orat, dicens: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Habemus autem etiam nunc non admixtam nobis materiam quæ mortis legi & peccati obnoxia eſt, & in huius caducæ carnis infirmæq; domicilio corruptionis labem ex eius conſortio mutuamur, ac niſi glorificato in naturam ſpiritus corpore, uitæ ueræ in nobis nō poteſt eſſe natura. Audiamus eum qui ſe meminit in corpore mortis habitare dicentem: Quia uita noſtra abſconſa eſt cum Chriſto in deo. Cum autem Chriſtus apparuerit uita noſtra, tunc & nos apparebimus cum ipſo in gloria. Hanc ergo retributionem ſibi propheta orat, ut uiuat futuræ huius uitæ tempus in loco altero docens, quo ait: Et placebo deo in regione uiuentium. Scit hanc mundi iſtius ſedem regionem non eſſe uiuentium, ſcit nos adhuc ſecundum præfigurationem legis emundandos eſſe, nūc enim admiſcemur morticinæ, & in lege quiſquis mortuum contrectat immundus eſt. Sed abſit iſtud ut quicquàm horum in lege corporaliter intelligatur, tanquàm per contrectationē mortui quiſquàm fiat immundus. Ioſeph oſſa egrediēs Aegyptum Moſes ipſe lator legis euexit. Heliſeus mortuo ut eum uiuificaret incubuit. Dominus ipſe mortuos manu apprehenſos in uitam retraxit, & contrectatio mortui ſi immundū effectura fuiſſet, nequaq; à tantis uiris, neque à domino uiolata lex eſſet ipſo dicente: Non ueni legem ſoluere, ſed adimplere. Sed quia lex umbra eſt futurorum bonorum, idcirco per hanc pręformatam ſignificātiam docuit, nos in hoc terreni & morticini corporis habitaculo mundos eſſe non poſſe, niſi per ablutionem cœleſtis miſericordiæ emundationem conſequamur, poſt demutationem reſurrectionis terreni corporis noſtri effecta glorioſiore natura. Et fortè ſi quis exiſtimet ſibi in ſacramento baptiſmi perfectam illam innocentiam, & cœleſtis uitæ dignam redditam puritatem, Ioannem baptiſtam dixiſſe recolat: Ego quidam baptizo uos in aqua pœnitentiæ,

Contagium animi.

qui

qui autem poſt me uenit, fortior me eſt, ipſe uos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. Ipſum autem dominum baptizatum à Ioanne cum adhuc eſſet in corpore meminerit locutum: Adhuc habeo alio baptiſmo baptizari. Eſt ergo quantum licet exiſtimare perfectæ illius emundatio puritatis etiam poſt baptiſmi aquas repoſita, quæ nos ſancti ſpiritus ſanctificet aduentu, iudicij igne nos decoquat, quæ per mortis iniuriam à labe morticinæ & ſocietate purgabit, quę martyrij paſſione deuoto ac fideli ſanguine abluet. Et idcirco ſanctus propheta uicturū ſe dicit eſſe cum uiuat, per hanc ſcilicet umbram uitæ ad ueram illam regionem uiuentium transferendum. Secundum quod exemplum, ut dixit, uiuam, ita & cuſtodiam ſermones tuos. Cuſtodiuntur interim ſecundum apoſtolum Paulum pro parte & per ſpeculum. Sunt enim multa ſeculi ſcandala quæ prohibent perfectam in nobis mandatorum eſſe cuſtodiam. Taceo de naturis corporum, quæ nos interim aut per infirmitatem, aut per incentiua uitiorum imperfectos eſſe compellunt. At uero morte uicta, & aculeo eius obtuſo, cum facie ad faciem audiemus atque cernemus, tunc uere & uiuemus, & mandata dei ſequemur. Ordo intelligentiæ qui primo uerſu continetur, hic idem in conſequentibus eſt. Ait enim: Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua.) Scit mortalibus oculis atque corporis nubem obſcuritatis obſiſtere, ſcit ea quæ corporaliter in lege præcepta ſunt umbram eſſe & ſpeculum futurorum. Legem quidem legit, ſed optat legis mirabilia contueri. Meminit ſancta eſſe ſabbata, ſed in æternorum ſabbatorum requie eſſe deſiderat. Vtitur quidem azymis panibus, ſed fermentum eijcere naturæ ueteris feſtinat. Immolat paſchæ ouem, ſed aſſiſtere ei qui per Ioannem reuelatur agno, concupiſcit. Septimi anni legi ſatisfacit, ſed ipſi exactis ſeptem milibus, ſeculi eſſe liber expoſtulat. Iubilei quinquageſimi anni legem explet, ſed pentecoſtadis remiſſionem ac renouationem obtinere feſtinat. Scit ex præcepto dei ſecundum cœleſte exemplar & altarium à Moſe inſtitutum, & Aaron ſacerdotali habitu ornatuque ueſtitum, ſed principis ſacerdotum in cuius exemplum hæc fuerant, intereſſe miniſterijs properat. Induci quoque in terram ſanctam & terram fluentem lac & mel, tanquàm totius huius orbis peregrinus orat. Vniuerſa quidem iſta Iudæi corporaliter gerunt, ſed hoc Paulus aliter intelligit, dicens: Scimus enim quia lex ſpiritalis eſt. Hæc igitur legis mirabilia quæ uelatis oculis adumbrantur propheta orat ut cernat, ſcilicet ut caduco atque infirmo corpore abſolutus, hæc quæ per corporalem obſeruantiam legis magna & mirabilia in cœlis præfigurantur aſpiciat. Non demutatur affectus orantis. Poſt hæc enim ait: Accola ſum in terra, ne abſcondas à me mãdata tua.) Accola non iuris ſui terram incolit, ſed aduena, & peregrinus fructum extemporariæ operationis expectat. Nouit incolatus huius Apoſtolus ordinem, dicens: Peregrinandum à corpore, & cum Chriſto manendum eſſe. Propheta itaque quaſdam imagines cœleſtium conuerſationum decernens, licet corpus incolat, tamen rem non ſuam incolit. Oculis in cœlum mentis erectis ſcit in cœlo theſauros collocandos, quia ubi theſaurus ſit, illic & cor futurum ſit. Non erat ille ſenſu ſuæ terræ accola, qui in euangelica comparatione horrea extruit capacia ingentium fructuum, & animam ſuam per præſentium copiam ad delitias adhortatur ſtultus anima ipſa eadem nocte priuandus. Ergo accolam ſe propheta confitens orat ne mandata dei à ſe oculantur. Nemo enim niſi peregrinus corporis ſui cognitione mandatorum dei eſt dignus. Quod mandatum cum lucidum ſit illuminans oculos, abſurde nunc uidebitur dixiſſe, ne ſibi mandata dei oculantur, quæ hoc naturæ in ſe habent, ut & lucida ſint & illuminent. Sed negligentia auriũ affert ſenſuum difficultatẽ. Illic enim mandatum lucidũ & illuminãs eſt, hic mandata abſconſa ſunt.

Baptiſmus martyrum.

Allegoriæ ueteris legis.

Lucidum mandatum eſt, per quod ad contuendum lumen mandatorum illumi-namur. Per mãdatum quod in lege primum eſt, quo deum ex tota anima, ex tota uirtute amare præcipimur, digni illuminatione cognitionis efficimur, & ſicut de gloria in gloriam tranſibimus, & in lumine uidebimus lumen, ſic per ſpeculum faciem ipſam quandoque cernemus. Per hoc enim nunc corporalis uitæ mandatꝗ ſacramento baptiſmi & præcepto dei illuminamur, & lumine utimur, & in gloria manemus. Per hoc rurſum ex mandato mandata cernemus, per hoc ex lumine lumen uidebimus, per hoc ex gloria in gloriam transferemur. Scit autem in cœlis propheta plura dei eſſe mãdata, ſcit per diuerſitatem miniſteriorum diuerſas eſſe præceptorum obſeruantias, angelorum, archangelorum, thronorum, dominationum, poteſtatum, & principatuum. Quos utique neceſſe eſt, ut nominibus ita & officijs eſſe diuerſos, perpetuam tamen mandatorum cuſtodiam pro naturæ ſuæ firmitate retinentes. Atque ob id reuelari ſibi cœleſtium mandatorum ſacramenta orat, quia ſciat ſe in terræ huius corpore eſſe peregrinum. Quartus hic tertiæ literæ uerſus eſt: Concupiuit anima mea ut deſyderem iudicia tua in omni tempore.) Non eſt prophetæ huius communis cum cæteris uel ſeculi ſermo, altius ſub ſignificatione familiarium uerborum intelligentiæ ſuæ extulit ſenſum, dicẽs: Concupiuit anima mea ut deſiderem iudicia tua in omni tempore. Multis enim uidetur rectius dictum fuiſſe: Deſiderat anima mea iudicia in omni tempore. Et fortè quidam exiſtimant idipſum ſub his dictis contineri. Sed meminit propheta, arduum eſſe & naturæ humanæ periculoſiſſimum dei deſiderare iudicia. Cum enim nemo uiuens in conſpectu ipſius mundus ſit, quomodo deſiderabile eius poteſt eſſe iudicium? An cum ex omni ocioſo uerbo rationem ſumus præſtituri, diem iudicij concupiſcimus, in quo nobis eſt ille indefeſſus ignis obeundus, in quo ſubeunda ſunt grauia illa expiandæ à peccatis animæ ſupplicia? Beatæ Mariæ animam gladius pertranſiuit, ut reuelentur multorum cordium cogitationes. Si in iudicij ſeueritatem capax illa dei uirgo uentura eſt, deſiderare quis audebit à deo iudicari? Iob omnium humanarum calamitatum militia & uictoria perfunctus, qui cum tentaretur ait: Dominus dedit, dominus abſtulit, ſit nomen domini benedictum in ſecula. Cinerem ſe eſſe confeſſus, audita de nube dei uoce non loquendum ſibi ultra decreuit. Et quis erit auſus dei deſiderare iudicia, cuius uocẽ de cœlis nec tãtus propheta ſuſtinuit, neque apoſtoli in monte cum domino ferre potuerunt? Tenuit itaque propheta & humanæ naturæ & conſcientiæ modum, dicens: Concupiuit anima mea, ut deſiderem iudicia tua in omni tempore. Non enim iudicium deſiderat, ſed ut deſideret concupiſcit, deſiderij eum cupiditas nõ iudicij continebat. Concupiſcit enim deſiderare ſcilicet, ut in tanta innocentia maneat, ut tuto iam & ſine metuendi iudicij terrore deſideret rem ipſam, nondum per conſcientiam humanæ conditionis deſiderans, ſed eius deſiderium ex conſcientia perfectæ ſi proueniat innocentiæ concupiſcens. Scit uero continentem & indefeſſam deſiderij huius concupiſcentiam eſſe oportere, atque ideo adiecit, in omni tempore, nullum ſcilicet docens ocium nobis eſſe debere, quin ſemper deſiderij huius cupiditate teneamur. Dehinc ſequitur: Increpaſti ſuperbos, maledicti qui declinant à mãdatis tuis.) O infelix ſuperbia, dedignatͬ ſub præceptis cœleſtibus uiuere, quæ madata diuina animi infidelis tumore faſtidit. Plurima ſunt humanorũ uitiorũ crimina, & diuerſæ atq; innumerabiles peccatorũ operatiões, ſed nulla magis prouocandi in nos iram dei quàm ſuperbiæ cauſa eſt. Increpaſti enim non auaros, non laſciuos, quibus utique increpatio debita eſt, ſed ſuperbos. Quia plures ſuperbia qua humana contemnunt, etiam deo obſequi ſpernunt. Sed ſint licet præclara cætera fidei opera, & in omnium diuinorum

Aliud ſentiũt qui liberant eã à peccato originis.

præceptorum

præceptorum cuſtodia deuotio immoretur, tamen ſubrepente ſuperbia eorum memoria, quæ recte operamur abolebitur, quando euangelicus ille phariſæus labore ſe in uitæ uiam ſtatuit, ne alienæ rei rapax eſſet, ne in quenquàm iniurioſus exiſteret, ne adulterijs diſſolueretur, laborauit bis in ſabbato ieiunans, & infœlix hoc uicioſum corpus per abſtinentiam cibi ingentis patientię uirtute confecit, quando deinde labore auaritiæ uincendæ decimas ſubſtantiæ ſuæ in uſum egentium intulit. Quid his præclarius? quid horum operum executione difficilius? Sed incidit in ſuperbiæ laqueum, dicens: Quia non ſum ſicut peccator iſte & publicanus. Ex ingentibus operibus cecidit in crimen, & inſolens per hanc uirtutum ſuarum gloriam factus iuſtificato magis publicano receſſit. Sed quid de phariſæo dicimus? Apoſtolus non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum, aduerſum quem diabolus omni uirtutis ſuæ arte luctatus eſt, angelum Satanæ qui ſe colaphiſet accepit, ut per paſſionum omnium indefeſſas moleſtias nulla ſuperbiendi occaſio per ocium temporis poſſet obrepere. Ipſe quoque eligendi & conſtituendi ſacerdotis quandam legem ferens, cum iam eum in his quibus epiſcopum dignum eſt uirtutibus collocaſſet, neophytum elegi uetuit, ne ſuperbiret, dicens: Non neophytum, ne inflatus incidat in iudicium diaboli, id eſt, ne per recens adeptam regenerationis gratiam inſoleſcat, uult illum multo paſſionum bello ante tentari, uult multis humilitatis & fidei ſtipendijs prouehi. Cor enim humiliatum deus non ſpernit, & ſacrificium optimum cor contribulatum. Quia qui ſe humilat exaltabitur, & qui ſe exaltat humiliabitur. Et idcirco maledicti qui declinant à mandatis tuis, quia increpantur ſuperbi, quia ſuperbia animi inſolentis & humana deſpicimus, & diuina negligimus. Sed uirtus uerbi hic collocati non negligenter eſt audienda. Promptum enim fuerat dicere, maledicti qui non obtemperant mandatis tuis, de uno & de plurimis mandatis in ſuperiore uerſu competentia diximus: Maledicti autem ſunt, qui per hanc prophetiæ doctrinã eruditi à mandatis dei declinant, id eſt, per uiciorum præſentium deſideria ab ſpe æternorum mandatorum decidunt. Qui enim declinat, id in quo eſt deuitat, ex alia parte in aliam deducitur, & deflexu quodam de itinere decedit. Vel leuiter ergo declinantem à mandatis dei maledictionis ſententia comprehendit, ut intelligeremus quanti periculi res eſſet, ea omnia ignorare nos, à quibus declinare maledictum eſt: Aufer à me opprobrium & contemptum, quia teſtimonia tua exquiſiui.) Peccata opprobrio ſunt digna, & idcirco peccatores exurgent in opprobrium ſempiternum. Quòd autem peccata omnia opprobrio ſint digna in euangelijs diſcamus, tum cum dominus exprobrare illis ciuitatibus cœpit, in quibus plures uirtutes eius effectæ eſſent, nec pœnituiſſent Corrozaim & Bethſaida. Quod ab illis cœptum, neceſſe eſt ut in omnes eiuſdem criminis pares fiat, & tunc humano generi exprobret non pœnitenti, neq; in uiam euangelicã pergenti, id quod pſalmo continetur: Quę utilitas in ſanguine meo dum deſcendo in corruptionem? Exprobrat enim ſuperbis atque maledictis, cur nihil in ſacramento ſanguinis ſui atque mortis utilitatis eſſe exiſtimarint, cum ille noſtri cauſa, & natus & paſſus & mortuus ſit. Tenuit etiam propheta rationem infirmitatis humanæ. Scit ineſſe quædam quæ per dei miſericordiam auferenda à nobis ſint, ſcit deum tali peccatorum noſtrorum confeſſione orandum, ut & ſi digni arguitione habeamur, non tamen arguamur. Confitendum enim crimen eſt, ut obtineatur & uenia. Scit deinde poſt arguitionem in cõtemptum, id eſt, in nihilum gentes æſtimari, quia ſcriptum eſt: Omnes gentes nihil ſunt, & omnia quæ à malitia ſunt, in nihilum æſtimata ſunt. Sed ſecundum prophetiæ exemplum auferri à nobis opprobrium & contemptum hac ſpe ac fiducia nos deprecari oportet, ut addamus

ad id quod dicitur: Aufer à me opprobrium & contemptum, & id quod ſequitur: quia teſtimonia tua exquiſiui. Et teſtimonia dei exquirit, ut argui non debeat, & auferri à ſe opprobrium contemptumqꝫ precatur, ut uerecundiam non derelinquat. Eſſe quidem in natura ſua cõfeſſus arguitionis & opprobrij cauſam quã à ſe deprecatur auferri, ſed per deuotionem exquiſitorum teſtimoniorũ eam ſperat auferri. Exquirit autem teſtimonia dei propheta, non in ocio, neqꝫ inſolentia rerum ſecularium, ſed exquirit multis aduerſus ſe reſidentibus, aduerſus ſe colloquentibus, dicens: Etenim ſederunt principes, & aduerſus me detrahebant.)

Scit enim omnem prophetiæ fidem mundi huius deeſſe principibus, ſcit & apoſtolos cunctis futuros propter Chriſtianum nomen odioſos. Sedent aduerſus prophetam principes & detrahunt tunc cum audiunt Eſaiam dicentem: Audite uerbum domini principes Sodomorum, attendite legem dei populus Gomorrhæ. Ex conſilio enim talium Eſaias ſectus eſt. Hieremias quoqꝫ carcere clauditur, Daniel leonibus fame ad ſęuitiam incitatis obijcitur, Zacharias inter templum & altare occiditur, apoſtoli cæduntur, deſecantur, crucifiguntur, ut prædicatio dei auferatur, ut doctrina prophetiæ inhibeatur, ut uitę æternæ uia obſepiatur. Sed hos principum conſeſſus, & hęc obtrectationis eloquia ſpreuit fides cõſtans. Conſequitur enim: Seruus autem tuus exercebatur in iuſtificationibus.) Obſtrepentibus illis uidelicet, & totis pœnarum armis inhibẽtibus, in exercitationibus iuſtificationum dei ſpiritus perſeuerat. Sed ut iam ſuperius tractauimus, exercitatio iuſtificationum & meditatio teſtimoniorum illa eſt, qua cum legis opera per corporales efficientias exerceamur. Exercitatione iuſtificationum tamen, & teſtimoniorum meditatione bonorum æternorum per præſentium meditationẽ quędam præparatio comparatur. Sed teſtimoniorum meditatio unde oriatur oſtendit. Adiecit enim: Et conſilia mea iuſtificationes tuæ.) Omnem ſcilicet uitæ curam, omnes conſiliorum uarios diuerſosque motus intentos eſſe iuſtificationibus confitens dei in Chriſto Ieſu, cui gloria & honor in ſecula ſeculorum. Amen.

ד Daleth.

Adhæſit pauimento anima mea & cætera, uſqꝫ ibi: cum dilataſti cor meum.) Multiplex intelligentia non poteſt in ſe habere dictorum difficultatem, cum amota omni obſcuritate intelligendi magis abundet electio, ut in primo quartæ literæ uerſu cõtuemur. Ait enim: Adhæſit pauimento anima mea, uiuifica me ſecundum uerbum tuum.) Poteſt iſtud & de aſſiduitate orationis intelligi, tanq̃ ex peccatorum confeſſione in terra propheta proſtratus adhæſerit pauimento. Sed ut altius aliquid ſub his dictis intelligamus, perſpecta diligentius uerborum uirtute neceſſarium ducimus. Non enim ait: Adhæſi pauimento, ſed ait: Adhæſit pauimento anima mea, & admonemur intelligere hic eum eſſe de animæ & corporis ſocietate conqueſtum. Et multa ſunt quæ nos ut potius probabile exiſtimemus admoneant. Dixit enim Apoſtolus, corpus humliationis noſtræ, dixit & propheta: Humiliatata eſt in puluere anima mea. dixit rurſum: Et in puluere mortis deduxiſti me. Igitur uel quia in terræ huius ſolo commoramur, uel quia ex terra inſtituti conformatique ſumus, anima quæ alterius originis eſt, terræ corporis adhęſiſſe creditur, maximum ipſa certamen ſuſcipiens, ut ſe immanẽs in eo, ab eius ſocietate diuellat, ut tanquàm peregrina incolatu eius utatur. Non ignarus eſt autem propheta, licet anterior ætate, apoſtolici dicti, quia qui adhærent domino, in uno ſpiritu ſunt. Scit etiam à ſe prædicatum: adæſit poſt te anima mea. Quin etiam legit in lege: Poſt dominum deum ambulabis, adhęrebis ipſi.

Adhærere igitur huic magis quàm illi concupiſcit. Sed quia meminit ex conſortio eius nonnullam ſe labem contraxiſſe peccati, orat ut per uerbum dei quàmuis admixta terrenæ mortaliq; naturæ anima eius ſit, ipſe tamen in uiam uitæ cœleſtis animetur. Scit enim ſe nunc pauimēto adhęrere non uiuere, ſed ſecundum uerbū dei, cui mortui uiuunt, orat ut uiuificetur in uitā. Dehinc ſequit:

Vias meas pronūciaui & exaudiſti me, doce me iuſtificationes tuas.) Qui ſecundū uoluptates corporis uitā agunt, in uijs ſuis ambulant. Qui autem omni uiciorum carnalium conſuetudine derelicta in præceptis dei degunt, iam illis nō in ſua, ſed in uia dei iter eſt. Et hęc audiamus in Deuteronomij præcepto: Sed nūc Iſraël quid dominus deus tuus poſcit à te, niſi ut timeas dominū deum tuum, & ambules in omnibus uijs eius, & diligas eum, & ſeruias domino deo tuo ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & cuſtodias præcepta domini dei tui, & iuſtificationes eius, quæ ego præcipio tibi hodie ut bene ſit tibi? Ergo deo adhęrens, in uia dei eſt. Et qua ratione prophetā hic locutum exiſtimabimus dicentē: Vias meas pronunciaui, & exaudiſti me, doce me iuſtificationes tuas? Si enim uias ſuas prædicat, neceſſe eſt peccati uias prædicet: quia in uia peccati ſit, quiſquis in uia dei non ſit. Sed huic præſenti dicto cōſentiens illud uidetur, quod dictū eſt: Pronunciabo aduerſum me iniuſticias meas domine. Et rurſum: Iuſtus in exordio ſermonis ſui ipſe ſibi accuſatus eſt. Ergo hic pronunciatio quæ dicitur non laudatio eſt, ſed cōfeſſio uiarū ſuarum, id eſt, peccatorū ſuorum pœnitēs profeſſio. Et propheta ut eſſet dignus ſpiritu prophetiæ, uias ſuas, id eſt, peccata ſua ante cōfeſſus eſt, ut per hanc pronuciationē eorum, doctrinæ iuſtificationū dei capax eſſet. Quod utrumq; abſolute docetur. Nam cum dicit pronunciaui, confeſſionem hanc præteriti temporis eſſe demonſtrat: cum dicit, doce me, oratio eſt ex futuro. Quia confitendum ante eſt de peccatis, & exacta confeſſione diſcendū. Manēs autem propheta in lege non ex his doceri ſe poſtulat, quæ corporali tū miniſterio gerebant, ſed ex his quę per ſpeciē præſentiū futuri erant ſacramenta cōplexa. Viam iuſtificationū tuarū fac ut intelligā, & exercebor in mirabilibus tuis.) Sermo pręſens diſcreuiſſe cognoſcitur iuſtificatiões à uia eorū. Et quantū re ipſa intelligitur, omne quod eſt ad quod per uiā tēditur, nō idem eſt quod & uia ipſa qua pergitur. Quærenda igitur cauſa eſt, cur propheta præſtari ſibi, ut uiā iuſtificationū intelligat, potius quàm ut ipſas iuſtificationes cognoſcat, orauerit. Meminit etenim omnes iuſtificationes legis umbrā in ſe ſanctarū iuſtificationum continere, cum poſt ſexennij ſeruitutem Hebræus puer liber eſt, cum ſeptimi anni fructus indigentibus & pecoribus terræ relinquitur, cū poſt quinquageſimū annum omnia in ius familiæ eius unde deceſſerint reuertantur. Et quia hæc quæ in lege ſunt conſtituta, uia eſt eorū quorum in his præformatur exemplum, uiā harum iuſtificationū ut intelligens in mirabilibus dei exerceatur orat, id eſt, in legis operibus uerſetur, quia lex ſit ad futrorum bonorum ſpeculum conſtituta. De ſequenti uerſu comperi multos uaria ſenſiſſe, eo quòd non eadem proprietate à cæteris trāslatoribus ex Hebræo demutatus eſſet, ut ab his Septuaginta interpretantibus conſcriptus eſt. Nōnulli enim pro eo quod ab alijs dictū eſt, ἐνύσταξεν, diſtillauit uerterūt. Sed nobis neq; tutū eſt translationē Septuaginta interpretū tranſgredi. Et ſanè ratio eſt, & ſenſus dictorū ita admonet, ut recte ac probabiliter uerſum translatū intelligamus. Eſt enim cū illis & nobiſcū ita: Dormitauit anima mea præ tædio.) Et ſuperior omnis ſermo & cōſequens humilitatis & infirmitatis confeſſionē in ſe habet, cū pauimento anima mea adhæſit, cum peccatorū uiæ confitentur, cū intelligentiā uiæ iuſtificationum orat. Conſequens ergo eſt, ut nunc animam ſuam præ tædio mortalis habitaculi dormitare conqueſtus ſit, quæ nondum iuſtificationum

Νυστάζω dormito, σταλάζω ſtillo. notat hoc Ambroſius, & legit ſtillauit, Hieronimus uertit diſtillauit.

ſicationum uiam intelligat, quæ etiam non pauimento adhæſerit. Atque ob id in uijs dei confirmandum ſeſe orat, quia præ tædio dormitet. Sed hic ea ratio ſeruata eſt, ut dormitare ſe non dormire dicat: Quia qui dormit in ipſo ſomni opere eſt, qui autem dormitat, antequàm dormiat dormitat. Quæ & in alio loco ratio ſeruata eſt, cum dicat: Ecce non dormit, neq; dormitabit qui cuſtodit Iſraël. Sed & illic ubi meminit: Si dedero ſomnũ oculis meis, & palpebris meis dormitationẽ. Dormitationem dixit palpebrarũ, ſomnũ uero eſſe dixit oculorũ, quia palpebrarum officium eſt, ut ſomnũ ex dormitatione concilięt. Propheta igitur et ſi dormitat, nõ tamẽ dormit, atq; ob id ne dormitãs obdormiat adiecit: Confirma me in uerbis tuis, id eſt, ut per omniũ iuſtificationum, quas ſuperius memorauit, intelligentiã confirmatus non modo non dormiat, ſed etiã ſine aliqua dormitatione peruigilet. Ait enim poſt hæc: Viam iniquitatis amoue à me, & lege tua miſerere mei.) Promptũ fuerat dicere: iniquitatẽ amoue à me, ſed licet infirmitatis ſuę conſcius, cum meminerit in corpore ſuo uiam ineſſe peccandi, tamẽ per timorem dei à peractione peccati omnis alienus eſt. Viã igitur peccati qua ad peccatũ pergere promptum eſt amoueri à ſe deprecatur, id eſt, omnia corporaliũ uoluptatum deſideria auferri, nec tentationẽ aliquã concupiſcentiæ, aut ignorantiæ quã tanq; per uiam ad peccatũ itur ingruere. Nec ſolum id orat deum, ſed etiã ut per legem ſuã miſereatur eius. Per legẽ autem hoc modo miſericordiam cõſequetur, quia ut ſuperius oſtendi, ita in lege eſt ſcriptum: Et nũc Iſraël quid dominus deus tuus poſcit à te, niſi ut timeas dominũ deum tuũ, et ambules in omnibus uijs eius, & diligas eum, & ſeruias domino deo tuo ex toto corde tuo, & ex tota anima tua & cuſtodias præcepta domini dei tui, & iuſtificationes eius, quas ego præcipio tibi hodie, ut bene ſit tibi? Ergo cum lex doceat in uijs dei ambulandum, ut ambulanti in his bene in poſterũ ſit, & nunc fortè propheta oret uias iniuſticię à ſe amoueri, ſibiq; ut deus miſereatur ex lege, id orat quod lege concluſum eſt, ut in uijs dei ambulãs in beatitudine collocetur. Dehinc ſequitur: Viã ueritatis dilexi, iudicia tua nõ ſum oblitus.) Viã multi diligũt, ſed nõ omnes diligunt uiã ueritatis. Et quicunq; aut uoluptatũ, aut diuitiarum, aut honorũ uiã ineunt, ſed & qui hæreticorũ doctrinis uagi & incerti & impij differunt, in uia quidẽ ſunt, ſed non in uia ueritatis. Sed ꝓpheta ex ſpiritu eius loquit̃ qui aſſumpto corpore dicturus poſtea erat: ego ſum uia, ueritas & uita. Et quia hoc iudiciũ eſt, ſecundũ quod in euãgelijs continet̃. Hoc eſt iudiciũ eſt, ut qui credit in me habeat uitã æternã. Merito propheta ait: Viã ueritatis dilexi, & iudicia tua nõ ſum oblitus. Nobis enim hæc ad cognitionẽ poſterius dicta ſunt, ſed propheta in his & uiuit & lquitur. Cohæret aũt ſibi doctrinę & cõfeſſionis propheticæ ſermo. Ait enim: Adhæſi teſtimonijs tuis domine, noli me confundere.) Quia ueterũ & anteriorum peccatorum ueniã teſtimonijs domini adhęrendo ſit meritus. Scit eñ uerbis dei dictũ eſſe: Ecce deleã ut nubẽ iniuſticias tuas, & tanq; nebulã peccata tua. Dominus potens eſt omnia ea quæ in nobis pudoris & confuſionis ſunt, amouere, ſi & nos dicere cum libertate poſſimus: Adhęſi teſtimonijs tuis. His enim adhęrentes, confuſione pudendorũ & anteriorum criminũ liberamur, ſed concludẽtur omnia ſuo ordine & ſuis rebus. Superius enim ait, Viã iniuſtitiæ amoue à me. deinde ſubiecit: Viã ueritatis dilexi. tertium id ſequitur: Adhæſi teſtimonijs tuis. nunc deinde ita finit:

In uia præceptorum tuorũ cucurri, cum dilataſti cor meũ.) Per gradus ad id uentum eſt uiæ iniquitatis amotæ, uiæ ueritatis dilectæ, teſtimoniorum indiuiſibili ſocietate, ut in uia mandatorum dei curreretur, ſed uia quæ ad uitã ducit, & anguſta, & tribulata eſt. Anguſta, quia diligenter & caute in ea ingrediendũ eſt. Tribulata, quia per multas tribulatiões & paſſiones adit̃. Ergo inſolens propheta

exiſtimabitur

exiſtimabitur, qui ſe tam hanc currere glorietur? Meminit autẽ inter innocentiæ ſtudium & humilitatis confeſſionem ſermonum ſuorum moderandam eſſe uirtutem. Idcirco poſtea quàm dixerat: In uia mandatorũ tuorũ cucurri, hoc addidit: cum dilataſti cor meum. Dilatatum eſt cor, quod per fidem capax doctrinę dei panditur. Et hoc de credentibus dictum eſt: Et inhabitabo & inambulabo in his. Cor igitur dilatatur, in quo ſacramentũ patris & filij reſidet, in quo capaci habitatione ſpiritus ſanctus dilatatur. Meminit & Salomon dicẽs: Sapiẽtia in exitibus canitur, in plateis cũ libertate agit. Verbi utriuſq; huius latinitas noſtra uel obſcuritatem nobis affert, uel alterius intelligentiæ opinionẽ præbet. Nam quod nos in exitibus dicimus, Græcitas ex Hebręo ἐν ἐξόδοις trãſtulit. Et exodus proprie eſt, ubi ex multis anguſtis uijs in unã patentẽ uiam coitur. Quod uero nos plateas nũcupamus, eodẽ nomine Gręcitas nuncupauit. Sed plateas†latitudines eſſe Gręcus ſermo deſignat, & nos putamus has eſſe urbiũ uias. Ergo ſapientia, quæ Chriſtus eſt, in uia illa in qua nobis ex multis egreſſus eſt, canitur. In latitudinibus autẽ cum libertate agit, in quibus nõ ſolũ habitare, ſed etiã deambulaturã ſe eſſe promiſit. Ergo uiam domini propheta libere currit, poſtea quàm dilatato corde eſſe cœpit. Non enim ante potuit uiam dei currere, q̃ ipſe illa digna & ampla deo efficeretur habitatio.

ἐν δὲ πλατείαις Imò latas

ה He.

LEgem pone mihi domine &c. uſq; ibi: in æquitate tua uiuifica me.) Inuſitatã ac nouam deprecationẽ prophetæ in primo quintæ literæ uerſu inuenimus. Ita enim cœpit: Legẽ ſtatue mihi domine uiam iuſtificationum tuarum.) Sed rationem conſequi uerſus huius ex Latina interpretatione difficile eſt. Per conditionẽ enim communis ſermonis noſtri non ita abſolute potuit uirtus uerbi Græci & Hebraici explicari. Græci nanq; ex Hebræo tranſtulerunt, νομοθέτησόν με κύριε, τὴν ὁδὸν τῶν δικαιωμάτων σου. Orat enim in hoc uerſu, ut ſibi lex ſtatuatur iuſtificationũ. & quod Græce eſt νομοθέτησον, ad eiuſdem ſenſus intelligentiam Latinitas explicare non potuit. Propheta ergo orat, ut uiam iuſtificationũ ſuarum legẽ ſibi dominus conſtituat, id eſt, ut qua lege uiam iuſtificationum dei adeat & intelligat, ſciat. Non enim uiæ tantum ait, ſed iuſtificationũ uiæ poſtulat legem. Et quę tandem iuſtificationis uią lex erit? Nam in communibus & terrenis uijs legem meminimus eſſe in ſpacijs menſuras, cum paſſuum mille interualla quædam legis uiæ ſigna ſtatuuntur, cum manſionum requies diſponitur, cum uſque ad urbem refectione uiantium congrua rurſum manſionum interualla dimenſa ſunt. Sed etiam tunc cum ex Aegypto populus per rubrũ mare pedeſter tranſiuit, legem quandam uiæ ſuæ meminimus, et nõ humani arbitrij iudicio ſed diuini conſtitutã in columna ignis & nubis. Nam cum oporteret populũ iter agere, columna ignis nocturno tẽpore anteibat, die uero columna nubis. At cũ placitũ deo fuiſſet, diu in hiſdem caſtris populum cõtineri, columna neq; ignis noctu prouehebatur, neq; nubis die anteibat. Legem itaq; hanc uiæ ſtatuit, & ſi diligenter ſtationes eas, manſionesq; caſtrorũ, & conditiones locorũ quæ Exodo cõtinentur, retractemus, magna in ipſis cœleſtis itineris mirabilia cernemus. Ob quod frequenter propheta orauit, dicens: Cõſiderabo mirabilia de lege tua. Sed non iam iſtis ſe uiæ legibus contineri propheta orat, non enim uię legem, ſed uiam iuſtificationum popoſcit. Scit eſſe uiam teſtimoniorum, cum dicit: In uia teſtimoniorum tuorum delectatus ſum. Scit eſſe uiam præceptorum, cum ait: Viam præceptorum tuorum cucurri. Nouit etiam uiam legis, cum beati ſunt qui ambulant in lege domini. Scit eſſe hanc uiam iuſtificationũ, de qua nunc deprecatur: ſcit etiam eſſe uiam in prophetis, ſcit eſſe uiam in euangelijs, ſcit

etiam uíam ín apoſtolís, de quibus ſæpe teſtatus eſt. Vult ergo per uiæ huius legem uſq; in perfectam illam uitæ uiam tendere. Plures enim ſunt hæreticorũ qui uiam legis probant, plures qui prophetarũ, multi qui euangeliorum, multi qui apoſtolorum. Scimus etiam quoſdam non omnibus his uijs eſſe contentos, ſed ſcriba doctus nouit diuitis patrisfamiliæ ſe exemplo de theſauris proferre uetera & noua. Hanc igitur iuſtificationum uiæ legem propheta deſiderat. Lex enim iuſtificationum quibuſdam religioſi cordis diſciplinis continetur, & intra fines nos conſtitutionis ſuæ quibus ſe ucrteret, arctauit, ne excedentes eos ad opiniones hæreticæ intelligentiæ euagaremur. Non uult igitur ab ea lege excedere, quam cõſtitui ſibi orat. Sed in quam cauſam hanc legem orat inſtitui? Scilicet ut exquirat eam. Lex erat iuſtificationũ per Moſem ſcripta, & hanc propheta operibus exercebat. Non ergo hanc ſtatui ſibi orat, quæ iam ſtatuta erat, & ab eo religioſe agebatur, ſed eam quam optat inquirere. Quid ergo optat inquirere? Finem ſcilicet legis. Et quis erit finis legis? Apoſtolum audiamus: Finis enim legis Chriſtus eſt. Sed per has iuſtificationũ uias, quibus ſtatuta lex fuerit, finem legis optat exquirere: neq; ſolum exquirere, ſed ſemper exquirere. Ita enim ait: Et exquirã eam ſemper.) Officium exquirendi non ſuffecerat per uoluntatẽ, niſi etiam indefeſſa ab eo temporis continuatione gereretur. Da mihi intellectũ, & ſcrutabor legem tuã, & ſeruabo eam in toto corde meo.) In Prouerbijs Salomonis ſcriptum meminimus: Ignorando ſapientiam ſapienter interrogantibus ſapientia deputatur. Quo ſenſu id oſtendi uidetur, quòd qui nõ intelligat, & ſapienter interroget, ſapere credatur. Hoc itaq; eò proficit, quia propheta in lege manens, & ſecundum Apoſtolum Hebræus ex Hebræis octaua die circunciſus, & ſecundum genus ex tribu Iuda, & ſecundum gratiam corporeæ unctionis, & rex electus, & Chriſtus, & ſacramento dominicæ natiuitatis dignus, cuius filius Ieſus Chriſtus eſſet tanquã peregrinus legis, orat: Da mihi intellectũ, & ſcrutabor legẽ tuam, & ſeruabo eam in toto corde meo.) Nondum ergo ſeruat, nondum ſcrutatus eſt, nondum intelligit. Non ergo de ea lege loquitur, in qua natus eſt, eruditus eſt, operatus eſt propheta. Sciens itaq; primã partem eſſe prudentiæ, ut quis quod non intelligit, ſapienter interroget, & quod ignorat, intelligat, idcirco intellectũ ut accipiat rogat. Sciens uero adepto ſpiritu intelligendi, ſtudio opus eſſe ſcrutandi, ait: Et ſcrutabor legẽ tuam. Scrutationis aũt fructum huius rei cuſtodiam eſſe cognoſcens, dixit: Et ſeruabo eam. Intelligens uero perfectam cuſtodiæ diligentiã in toto eſſe cordis officio, conſummauit omnem ſermonis ſui ordinem, dicens: Da mihi intellectũ, & ſcrutabor legem tuam, & ſeruabo eam in toto corde meo. Sed quid tandẽ iſtud eſt quod intelligere optat, quod ſcrutaturum ſe & ſeruaturum toto corde promittit? Meminit nanq; non ocioſos dies Moſi libro in mundi huius operatione monſtrari. Scit non ſuperfluã eſſe diei ſeptimi requiem. Recordatur in menſis noui religionem ſacramentum feſtiuitatis cœleſtis tanquam in ſpeculo figurari. Nouit annum illum quo poſt ſex annorũ ſeruitutem liber Hebræus eſt, quo poſt multam operationem requieſcit, fructibus eius relictis proſelyto pauperi & beſtijs terrę, quo & debita uniuerſa Hebræis omnibus remittuntur. Quinquageſimi quoq; anni legem concupiſcit ſcrutari. Vult quæ ſit in primo menſe decimi diei uſq; in quartamdecimã, & deinde uſq; in uigeſimã primam religio, illam quoq; ſeptimi menſis cogitat ſolennitatem, cuius memoriale in tubis eſt. Decimi quoq; diei in eo placationẽ, & poſt quintam decimã in tabernaculis dierũ octo lætitiã. Quomodo ex his & prima & octaua ſit ſancta. Scit circumciſionem primã fuiſſe, ſcit & iteratam per Ieſum eſſe geſtam. Azyma ſancta deſiderat, litare paſcha concupiſcit, de quo in agni ipſius immolatione ſcriptũ eſt: Hoc eſt paſcha domini. Terram repromiſſionis, terrã fluentem lac & mel, ſcit nondum

Allegoriæ legis

uere à

uere à populo, qui ſecundo eſt circunciſus, obtentam. Ob hæc igitur intellectum orat: hæc intelligens ſcrutaturum ſe pollicetur: hæc ſcrutatus ſeruaturum ſe profeſſus eſt: hæc ſeruans in toto corde cuſtodiet. Poſt ſequitur: Deduc me in ſemita mandatorum tuorum, quia ipſam uolui.) Et in hoc nunc uerſu ſermonis uirtus non proprie per conditionē translationis expreſſa eſt. Nam id quod noſtri ita dixere: Deduc me in ſemita, Græcitas ſic locuta eſt, ὁδήγησόν με. et id quod cū illis τρίβος dicitur, trita & frequentata diſcurſibus ſemita intelligitur. Nobiſcū aūt ſemita poteſt & eſſe ſemita, & eſſe non trita. Ergo quia Græcitas utrunq; eadem nuncupatione cōplexa eſt, nos quoq; ita ſentiamus, & ſemitā equidem ſciamus eſſe quæ trita eſt. Et obſeruandum eſt, quod hic non legis, ſed mandatorū ſemitam eſſe dicat. Via enim legis Moſi gradienda eſt, poſtq; ipſa conſtituta eſt, quia in mandatis dei iam à ſeculi inſtitutione perrectū ſit. In hac enim ſemita & Abel cucurrit, & Seth inſtitit, & Enoch placuit, & Noë reſeruari meruit, & Melchiſedech & benedicere potuit, & decimas accepit, & Abraham amicus dei eſt, & ex Iuda expectatio gentium eſt, & Ioſeph in teſtimoniū poſitus eſt, Iob à lege liber de hoſte legis triumphat, & Hebræū Moſes uindicat, & Ieſus ſecundo Iſraël circuncidit, & Samuhel dignus in ungendo rege eligitur. Et nunc in hanc orat ſe hic & unctus, & rex, & propheta deduci. Scit enim imbecillam ſibi eſſe naturā, neq; ſe poſſe hanc ſemitam ſine duce aggredi. Dux enim eſt, cū dicitur: Retro poſt eum ambulabis, quoniam ipſe te deducet. Deducet autem, cum ait: Qui nō tulerit crucem ſuam, & ſequutus me fuerit, non eſt me dignus. Deducit etiam, cum prior omnem euangelicarū paſſionum ſemitam triuit. Si Apoſtoli docent, prior ille docuit. Cōſtituit enim ſapientia amicos dei & prophetas. Si iuſte nunc aliquid geritur à nobis, princeps iuſticiæ noſtræ eſt. Eſt enim ipſe iuſticia. Si ob fidem, ob terrorem flagellamur, flagellis ille dorſum ſuum præbuit. Si alapis ad iniuriam cædimur, has ille ſuſcepit. Si per contumeliam cōſpuimur, faciem ſuam ille nō auertit à ſputis. Dux in omnibus ille eſt, ſed dux eſt diligentibus legem, quam ſuperius ſe toto in corde cuſtoditurum propheta profeſſus eſt. Non enim hic ſecundum ſermonem Græcitatis, cum dicitur: Quia ipſam uolui, ad ſemitam mandatorum referri poteſt, quia Græcitas, ubi fœminino genere ſemita ſcripta eſt, id quod uellet, maſculino genere pronūciat. Lex enim à nobis fœminino genere nuncupatur, quæ Græce nomos dicta eſt, quod ab his genere maſculino enunciatur. Et cum illic fœminino genere ſemita nuncupetur, id quod uoluit ad id refertur, quod per maſculinum genus Græcitatis proprietate memoratum eſt. Sequitur nunc: Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in utilitatem.) Omnia propheta ad munus dei retulit, ſiue ut lex iuſtificationum ſibi ſtatuatur à domino, ſiue ut ſibi intellgētia præſtetur, ſiue ut deducatur in ſemita, ſiue ut cor eius in teſtimonia inclinetur, id eſt, in ea quæ ſub teſtibus ſcripta ſunt. Teſte enim cœlo & terra, lex tradita eſt. Sed fortè per hanc prophetæ religioſam modeſtiā quiſquā impie loqui ita audebit: Si, inquit, omnia à deo ſunt, humana ergo ignorantia caret culpa, cū nihil obtinere poſſit, niſi quod donatū à deo ſumpſerit. Et primū hoc impiæ eſt uoluntatis exiſtimare, idcirco ſe ea quæ ſunt credentium propria nō conſequi, quòd ſibi à deo indulta nō fuerint. Sed omnē occaſionem huius impiæ excuſationis propheta ſubmouit. Primū enim cum orat, cōuenieēs infirmitati ſuæ egit officiū, dehinc dei muneribus humanæ deuotionis ſtudia cōnexuit. Cum enim ait: Legē mihi ſtatue domine uiam præceptorū tuorum, quid ſecundum orationis noſtræ humilitatē dei eſſet oſtendit. Cum aūt ſubiecit: Et exquiram eam ſemper, officiū deuotionis ſuæ protulit. Et in cæteris quoq; utrunq; quodam cōplexu ſibi inuicem colligauit, cū deduci ſe in ſemita poſtulauit, & cum id ipſum uoluit. Prius enim quæ à deo ſunt, cum honore præpoſuit, & tunc quæ à

ἐν τῇ τρίβῳ

Liberum arbitrium

ſe cum cōfeſſione ſubiecit. Orat igitur ut deus tribuat. Eſt ergo à nobis cū oramus exordium ut munus ab eo ſit: dehinc quia de exordio noſtro munus eſt eius, ex noſtro rurſum eſt, ut exquiratur & obtineatur & maneat. In eo aūt quod ita ſe habet: Inclina cor meum in teſtimonia tua, & nō in utilitatē, quidam tranſtulerūt: Inclina cor meū in teſtimonia tua, & nō in auaritiā. Id enim quod in Hebręis codicibus continetur, ambigua in definitione utriuſq; intelligētiæ poſitū eſt. Sed nos, ſicut oportet, ſequimur Septuaginta interpretē religioſam & antiquā autoritatū, ex iudicio tamen cæterorū tranſlatorum proprietatē intelligentiæ huius, quæ eſt difficilis, captātes. Cum enim hi dixerint, in utilitatē, illi dixerint, in auaricīā, per id ipſum quomodo utilitas hic nunc ſit ſubiecta noſcet. Nam ſeculi homines pecuniā, argentū, aurum, & cætera opum inſtrumenta utilitatē uocant. Ergo cū in dei teſtimonium inclinari cor ſuum, & non in utilitatē propheta orat, inclinatū in dei teſtimoniū cor ab his ſine dubio refert, quæ humano iudicio exiſtimantur utilia. Et quidem intelligentiæ noſtræ ſenſum uerſu eo qui cōſequitur, cōfirmat. Ait enim: Auerte oculos meos ne uideant uanitatē, & in uia tua uiuifica me.) Vanitatē eorum dicens, quæ ab hominibus exiſtimātur utilia. Et quærendū eſt, quos oculos, & à qua uanitate oraret auerti. Orat aūt & animi & corporis oculos, eos ſcilicet, qui in theatralibus ludis captiui incubant, eos qui Circenſium certaminibus ſeruiumt, eos qui ueſtium precia mirantur, eos quos auri ſplendor & gemmarū uarietas occupat. Niſi fortè nō magis equorum curſu aſtrorū curſus eſt gratior, & obſcœnis illis ſpectaculorū turpium fabulis, nō amœnius diuina illa humanæ ſpei eloquia cantant. Niſi fortè huic terrenorum metallorū uſui non magis æternitatis repoſitæ diuitiæ honor & gloria præferetur, & blandior mihi erit auri ſpecies, q̄ hominis, & terræ, & lucis, & cœli? Ab eorū igitur uanitatibus auerti oculos, & hos corporis ſui, & illos animę depręcatur, de quibus occæcatis beatus Apoſtolus docet, cū ait: In uanitate ſenſus eorū intenebrati, alienati à uita dei. Et auerſorū oculorum à uanitate quod præmiū ſit, longe requirendum eſt. Sequitur enim: Et in uia tua uiuifica me. Declinandi enim à uanitate ſunt oculi, ut nobis in uia dei uita ſit, nō ea uita quæ nūc eſt, ſed ea quæ in cœlis repoſita eſt, & in Chriſto abſconſa. Ita enim in omni hoc pſalmo locutus eſt, tanq̄ uicturus ſit, nō modo uiuat. Erigendi igitur oculi ſunt, quibus Chriſti potius gloria, quàm mūdi huius inania & uana cernantur. In uia enim dei referentes oculos à uanitate uiuemus. Dehinc ſequitur: Statue in ſeruo tuo eloquium tuū in timore tuo.) Nouit à plurimis propheta eloquia dei ſine metu non ſuſcipi. Plures enim auditas cœleſtis eloquij ſcripturas tanq̄ fabulam rerum inanium negligunt, & dei uerba quæ præterire cœlo & terra prætereunte non poſſunt, magno cum periculo irreligioſæ temeritatis irrident. Nouit initium ſapientiæ dei eſſe timorem, nouit in illa ſeptiformis ſpiritus gratia timorē in poſtremo tanquā firmamentum eorum quæ ſuperius ſunt dicta numerari. Conſtitui ergo in ſe dei eloquia in timore dei precatur, quia ſcit ea nobis eloquia futura eſſe, quæ tanquā dei timebuntur, utilia. Dehinc adiecit: Circuncide opprobriū meum quod ſuſpicatus ſum, quia iudicia tua iucunda.) Propheta in corpore poſitus loquitur, & neminem uiuentium ſcit ſine peccato eſſe poſſe. Vnum meminit eſſe, qui peccatū non fecit, neq; dolus inuentus eſt in ore eius. Ergo cū circuncidi à ſe opprobriū deprecatur, peccata circuncidi orat, quia peccatū ſequatur opprobriū. Sed cum circuncidi à ſe orat, non tanquā de admiſſo perpetratoq; cōfeſſus eſt, ſed quia id per infirmitatem carnis ſuæ in ſe ſuſpicatur habitare. Non enim ait: Circuncide opprobrium meum quod perpetraui, ſed: Circuncide opprobriū meum quod ſuſpicatus ſum, ſuſpicationem opprobrij ex conſcientia propriæ infirmitatis oſtendens: In iudicijs enim multi ad opprobriū reſurgent. Quæ quia his iucunda ſunt, in quibus peccati non

Imò nunc omnes interpretes habent auaritiam, nec πλεονεξία ſignificat utilitatē. Ambroſius oſtēdit in nonnullis codicibus fuiſſe ſcriptum, utilitatem

Imò multi nunc ſunt

ti non manebit opprobriũ, ipſam illam quæ in ſe eſt ſuſpicationem opprobrij à ſe
circuncidi orat, ut ſibi dei ſint iucunda iudicia. Ac ne de admiſſa peccati cõſcientia
precatus eſſe exiſtimaretur, circunciſionẽ omnem, quam ſub ſingulis octonis uer-
ſibus defert, hac libertate cõcluſit: Ecce concupiui pręcepta tua, in æquitate tua ui
uifica me. Superius orauit, ut in dei timore, dei in ſe ſtatuerentur eloquia, de hinc
ut à ſe ſuſpicitio circuncideretur opprobrij, nunc concupiſcentiã ac deſiderium ſu
um erga dei pręcepta demonſtrat, & ut in æquitate dei uiuificetur, orat, ſciens pro
prium diuinæ æquitatis eſſe munus, ut uificet eum, qui & præcepta dei ſeruaue-
rit & deſiderauerit, cui & circunciſa opprobrij ſuſpicitione iucunda iudicia ſint,
& in timore dei in ſe conſtituantur eloquia.

ו Vau.

ET ueniat ſuper me miſericordia tua domine, ſalutare tuũ ſecundum
eloquiũ tuum.) Plures ſecundum Apoſtolum ſunt, qui ſapientiam
ſeculi ſequentes, ſapientiã dei reprobauerũt. Ob quod ſtultiam fecit
deus ſeculi ſapientiam. Quid enim infidelibus ſtultius eſt, qui præ-
ter illum cõmunem irreligioſorum errorem etiam hoc adijciunt pia
culi, ut diuinarũ ſcripturarum eloquia putent perfectæ doctrinę carere ratione? Et
quia pro impietate ingenij ſui diuinorũ dictorũ capaces eſſe nõ poſſunt, ad contu
meliam cœleſtiũ uerborũ pro excuſatione hebetudinis ſuę prorumpũt, dicẽtes, in
his nihil rationabile, nihil eſſe perfectũ, uolentes ea quæ à ſe dicantur, ſola eſſe eru-
dita, & doctrinæ ſuæ prudentia expolita, ſtulti, deo negãtes, quæ aſſumere ipſi ſibi
audent. Nec mirum eſt, ſi irreligioſe de eis opinantur, quorũ pecuinæ hebetudinis
modo intelligentiã non conſequunẽ. Verum ꝗuis in eo ſermone quem ſuperius
habuimus, hi qui ſapientiã dei ſequuntur, cognitã dictorũ cœleſtiũ perfectionem
exiſtiment, nihilq́ꝫ eorum eſſe, quod non conſummatũ, atqꝫ omni ex parte perfe-
ctum ſit, tamen id quoqꝫ etiã in his ſextæ literę uerſibus abſolutius licebit intelligi.
Poſt ſuperiorẽ enim ſenſum ita loquitur: Et uenit ſuper me miſericordia tua do
mine, ſalutare tuum ſecundũ uerbũ tuum.) Miſericordiã itaqꝫ primũ deprecatus
eſt, dehinc ſalutare. Salus enim noſtra ex miſericordia dei eſt, & bonitatis ſuæ hoc
munus in nobis eſt: & inde cœpit oratio, unde & ſalus inchoat deprecãtis. Dehinc
ne ex incerta & ex inopinata ſpe precari propheta exiſtimaretur, primũ miſericor
diam, dehinc ſalutare cõmemorat, tum tertio ſubiecit, ſecundũ uerbũ tuũ, ut hanc
orandi fiduciã proficiſci ſecundũ uerbũ dei, id eſt, ſecundũ doctrinã legis oſtende-
ret. Poſt hunc itaqꝫ perfectæ orationis ordinẽ id ſequitur: Et reſpondebo expro-
brantibus mihi uerbũ, qua ſperaui in uerbis tuis.) Tenet ordinẽ ratio perfecta: Si,
inquit, in me ueniet miſericordia tua, & ſalutare tuum ſecundũ uerbũ tuum, & ita
fuero miſericordiã conſecutus, & à te cõſeruatus ut ſpopondiſti, cõſequens erit ut
in his qui inſipientiã mihi, & errorem ſpei, & uerbum hoc quod in te ſpero expro-
brant, reſpondeã. Quid itaqꝫ aduerſus hanc prophetę reſponſionẽ exprobrare irre
ligioſa mens poterit? Miſericordia primũ oratur à deo, ſalus etiã expectatur à deo,
& inde eam ſpopondiſſe per uerbum ſuum deus oſtenditur. Concluditur itaqꝫ ex-
probrantiũ impietas ab his qui in dei uerbis ſperant, cum quando deus precatur,
& miſericordiã & ſalutem ab eo credentiũ fides ſperat, & doctrina hæc ſpei noſtrę
ſit, ut oratus miſereatur & ſaluet. Dehinc ſequitur: Et ne auferas de ore meo uer-
bum ueritatis uſquequaqꝫ nimis, quia in iudicijs tuis ſperaui.) Accipiat humana
inſolentia humilitatis modeſtiæq́ꝫ doctrinã. Prius propheta concedi ſibi orat, ꝗ ſe
id mereri ut obtineat oſtẽdat. Omnia uult à bonitate dei in ſe inchoari, nec tamen
cauſam fiduciæ ſuæ ſubtrahit. Ait enim: Et ne auferas de ore meo uerbũ uerita-

 tis uſque-

tis uſquequaq; nimis.) In quo primum maieſtatem eius confitetur, qui ſemper o/
randus eſt, dehinc ſe non ex inani ſperare ſubiecit, dicens: Quia in iudicijs tuis ſpe
raui. Humanæ autem temeritatis eſt hic mos, prius ad obtinendum aliquid meri/
tum quàm mereatur ingerere, & eum à quo quid poſtulet, tanquã ex officij debito
cõuenire. Sed non ſufficit nobis, ut modeſtiæ tantum tenuerit propheta rationem:
collocationes etiam uerborũ uirtutesq; conoſcendæ ſunt cur ita dixerit: Et ne au/
feras de ore meo uerbum ueritatis uſquequaq; nimis: omne oris officiũ cordis ſen
ſui motibusq; famulatur. Et cur propheta ne ab ore ſibi uerbũ ueritatis auferatur
oret, uerſus iſtius conſequentia docent. Non enim metũ hunc prophetæ fuiſſe exi
ſtimandũ eſt, ut ſibi ueritatis uerbũ ex corde ac ore uereretur auferri. Scit autem
quędam eſſe peccata, quę ex ore uerbũ auferant ueritatis. Peccatori enim dixit de
us: Quare tu enarras iuſticias meas? Non enim ait: Quare memor es iuſticiarum
mearum? Sed peccatorẽ monuit eum, qui in peccato manſiſſet, prædicationis offi/
cio abſtinere, uult enim liberum à crimine eſſe doctrinæ cœleſtis prædicatorẽ, uult
eloquia ſua à caſti corporis caſto ore tractari. Cauendũ igitur eſt, ne quando ex o/
re noſtro uerbi ueritatis auferatur eloquiũ. Hinc illud eſt quod Apoſtolus monet:
Noli negligere quod in te eſt chariſma, ne per negligentiã ac deſidiam indigni prę
dicatione uerbi dei ſimus. Sed propheta nõ audet in tãtum ſe à peccato liberũ effi/
ci uelle, ut non meminerit unum ſolum eſſe qui peccatũ nõ fecerit, & dolus in ore
eius nõ inuentus ſit. Et idcirco ſubiecit: uſq; quaq; nimis, per modeſtiã ſcilicet con/
feſſionis, & ut non auferatur à ſe uerbũ ueritatis orat, & per honorẽ eius qui unus
tantum ſine peccato eſt, ne uſq; quaq; nimis à ſe auferatur expoſtulat, quia ſe ho/
minem meminit, qui per naturæ infirmitatẽ ſine peccato eſſe nõ poſſit. Cuſtodi
am legẽ tuam ſemper in ſeculum & in ſeculũ ſeculi.) Nullum propheta uitæ ſuæ
finem pertimeſcit. Non enim cõcluditur fides ſua ſeculis, ſed ſe in infinitatẽ tempo
rum officio cuſtodiendę legis extendit. Scit & altare à Moſe in exẽplum eſſe ſupe
rioris altaris extructũ, ſcit & Aron ſacerdotẽ ad ſpeciẽ eſſe oſtenſi in monte ſacer/
dotis ornatũ. Moſi enim deus ait: Vade fac omnia ſecundũ exemplũ quod oſtendi
tibi in monte. Feſtinat ergo in leges illas æternorũ ſeculorũ. Nam cũ lex futuri um
bra ſit, neceſſe eſt corpus illud ueræ legis æternũ ſit. Diſtinxit aũt hoc officiũ ab in/
defeſſa illa perpetui officij iugitate, dicens: Et cuſtodiã legem tuam ſemper in ſecu
lum, & in ſeculũ ſeculi. Cum ait: ſemper in ſeculũ, nullum in hac tẽporis uita ſubre
pendę obliuionis tempus admiſit. Cum aũt adiecit, & in ſeculũ ſeculi, ſcit per hanc
umbrã legis ad myſteriũ ueræ & æternæ legis aſcendi. Ait enim: ſeculũ ſeculi tan/
quam tẽporis tempus, ſuccedente quadã uiciſſitudine huius ſeculi ſeculũ ſit futu/
rum. Nouit eſſe ſecundũ euangelicũ diuitem & pauperẽ Lazarũ, exemptæ à cor/
poræ animæ legem, per quam alia ab alia chao impenetrabili ſeparetur. Scit ſecun
dum apoſtolũ Paulum reſurrectionis quoq; eſſe legẽ, in qua differt ſtella ab ſtella
in claritate. Scit eſſe leges angelorũ, cũ alij aſſiſtentes deum indefeſſa uoce collau/
dant, alij ante conſpectum inuiſibilis nobis dei, tanquã lege officij proprioris aſſi/
ſtunt. Nouit & puſillorũ angelos faciem dei quotidie ex quadã lege cõſpicere. Scit
utiq; eſſe ęternas leges, & eas omnes ſe in illo ſeculi ſeculo cuſtoditorũ eſſe cõfidit,
quia ea quæ per umbrã ſunt conſtituta, in hoc nunc ſeculo ſemper obſeruet. Et in
grediebar in dilatatione, quia mandata tua perquiſiui.) Non eſt anguſtus prophe
ta, & ſuperius iam dixerat: In uia pręceptorũ tuorũ cucurri, cũ dilataſti cor meum.
Scit inter humanarũ tribulationũ paſſiones ſemper ad deum patulo ſe eſſe corde
oportere. Quod ipſum Apoſtolus docet, dicens: In omnibus tribulati, ſed nõ angu
ſtiati. Nouit hac ipſa amplitudine cordis de ſe idem Apoſtolus gloriari, cum ad
Corinthios ait: Non anguſtiamini in nobis, ſed anguſtiamini in uobis. Patet etiam
hic pro/

hic propheta, dicente deo: Et inhabitabo in his, & inambulabo in ipſis. Anguſta igitur peccantium ſunt corda, & hoſpitio deũ mens polluta non recipit. Patulum enim domiciliũ incõceptibili deo opus eſt, & idcirco in amplitudine propheta ambulat, quia in eo in ſe loquẽtis habitatio eſt. Cauſam uero amplitudinis ſuæ docet, dicens: Quia mandata tua perquiſiui. Naturæ noſtræ conſuetudinẽ recordamur, quotienſcũq; lectioni uacantes, mandata dei & præcepta ſcrutamur, in quantã amplitudinem intelligentiæ mentiũ noſtrarum dilatantur anguſtiæ, & q̃ patulus noſtræ humilitatis in deſideria diuina ſit ſenſus. Per peccatorũ autem noſtrorũ conſcientiam coarctatur nobis omnis animæ amplitudo, ac difficilia omnia & anguſta ſunt, cum diuini uerbi habitatione ſumus indigni. Sed ambulans in latitudine propheta, uerſari in officio digno adeptæ amplitudinis debet, & uerſatur planè. Sequitur enim: Et loquebar de teſtimonijs tuis in conſpectu regum, & non confundebar.) Hoc officiũ dilatati cordis eſt, ut ex eo inhabitantia diuinæ doctrinæ uerba procedãt. Loquitur enim propheta cõſtanter aduerſus principes terræ, deum prædicans. Et quidẽ duplex ſignificatio ſenſus huius eſt, quia ſecundũ dominica præcepta oporteat à nobis Chriſtum corã regibus & poteſtatibus prædicari, neq; nos terrenarũ poteſtatũ fas eſt iure terreri, quo minus omni cõfuſione reiecta cõſtanti & publica fide deum qui negantes negaturus ſit non negemus. Poteſt & ſermo ad eos referri, de quibus & Apoſtolus ait: Iam ſine nobis regnatis, & utinã regnetis, id eſt, tanq; in conſpectu ſanctorũ, qui utiq; frequẽter reges terræ ſunt nũcupati, propheta dei teſtimonia ſit loquutus, neq; cõfuſus per prædicationẽ ſuam doctrinę cœleſtis inſtituta præbere. Geminam aũt lectio intelligentiã ex ſe præſtat, ut quia utrunq; ex teſtimonij ſcripturarũ intelligi promptum eſt, aut utrunq; ſignificatum exiſtimetur, aut quod magis uidebitur probabile eligatur. Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi uehementer.) Non ſolum igitur loqui nos in teſtimonijs dei cõuenit, ſed legis mandata omnia diuturna meditatione percenſere. Neq; tantum meditatio utilis eſt, niſi lex ipſa, quæ in meditatione eſt, diligat̃. Neq; diligere communi dilectione ſufficiet, niſi etiã uehementer id quod diligitur diligat̃. Atq; ideo hunc omnẽ perfectę rationis ordinẽ ſermo propheticus percurrit, dicẽs: Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi ualde. Et erexi manus meas ad mãdata tua quæ dilexi.) Manus ad mãdata ea quę diligebat erexit, nõ utiq; cõtumelioſas aut procaces, ſed mandatis humilitatis ſeruientes, ſed operibus miſericordię inſiſtentes, & fidei præcepta peragẽtes. Operis uero officiũ ſemper oportet eſſe intentũ, & nulla interdũ negligẽtis ocij diſſimulatione ceſſare. In hoc quoq; ſe manere propheta teſtatur, dicens: Et exercebar in iuſtificationibus tuis.) Exercitatio aſſiduitatẽ operationis oſtendit. Frequentẽ itaq; ſibi eſſe & ſemper intentã pręceptorũ obſeruantiam docet ad illas, de quibus ſupra memorauimus, cœleſtiũ iuſtificationũ efficientias, nunc ſe in iuſtificationibus pręſentis & ex futuris adumbratæ legis exercens.

ז Zain.

MEemor eſto uerbi tui ſeruo tuo, in quo mihi ſpem dediſti.) Omnis dei ſermo qui ſcripturis diuinis continetur, in ſpem bonorũ cœleſtium uocat. Atq; ob id propheta in omnibus ſe dei præceptis manſiſſe confidens conſtanter ait: Memorare uerbum tuum ſeruo tuo. Nunquid promiſſi ſui deus immemor eſt? Abſit iſtud, ut aliqua ſubrepere in æternam atq; defeſſam uirtutem humanarũ infirmitatum genera credantur. Sed propheta qui promiſſis dei credidit, qui deſiderio cœleſtium detentus eſt, qui contemptu præſentiũ futura ſperauit, non ad memoriã uerbi ſui deum admonet, ſed ut uerbi ſui in ſe ſeruo ſuo memor ſit deprecatur, id eſt, ut dignus habea-

tur, in quo uerbi ſui memor eſſe dignetur, quo in uerbo ſpem dederit. Et ſpem non inanem eſſe oportet, neq; uerbis tantummodo prædicari, ſed rebus ipſis doceri. Et ſi quando incidant infirmitates, perſequutiones, damna, orbitates, cõtumeliæ, has præſentis ſeculi minas ac poteſtates ſpe æternorũ promiſſorum conſolemur. Sed iam ipſis omnibus propheta perfunctus eſt, dicens: Hæc me conſolata eſt in humilitate mea, quia eloquiũ tuum uiuificauit me.) Hæc ad ſpem refertur, quæ ſperare eum in deum fecit. Conſolata uero eſt eum in humilitate, id eſt, cum contemnitur, cum irridetur, cum iniurijs uexatur, cũ contumelijs inhoneſtatur, ſciens hanc ſibi tentationũ præſentiũ eſſe militiam. Sed ſe inter hæc infirmitatis ſuæ bella ſpes à domino prçſtita conſolatatur, uiuificatur autem per eloquia dei. Scit in his excellentem eſſe in cœlis humilitatis ſuæ gloriam. Scit animã eloquijs dei refertam, tanquã pabulum aliquod uitæ in ſe æternæ cõtinere. Non mouetur in eloquijs dei uiuens inani ſuperbientiũ gloria. Nouit enim indigentiã ſuam eorũ eſſe opulentia ditiorem. Scit ieiunia ſua cœleſti atq; euangelica benedictione ſaturari. Scit humilitatem ſuam glorioſo eſſe honoris prçmio munerandã, atq; ideo ſubiecit: Superbi inique agebant uſquequaq;, à lege autẽ tua nõ declinaui.) Inter nimias & conſummatas ſuperborũ iniquitates, ualde enim inique agebant, nullo propheta deflexu à lege dei declinat. Oportet eſſe eum memorem iudiciorũ dei. In omni enim uitæ noſtræ genere memoria nobis diuini iudicij inſerenda & cõtinenda eſt, ut cum aliquid agimus, reſidente in nobis iudicij memoria, uel nunquam potius abeunte, præceptis dei opera noſtra famulentur, beatus erit, quiſquis non ſine memoria diuini iudicij omnia geſſerit. Quod de ſe profitetur propheta, dicens: Memoratus ſum iudiciorum tuorum à ſeculo, & exhortatus ſum.) Hic nunc à ſeculo tantum, non etiam à ſeculo ſeculi, quia omnia in nos iudicia dei ex ſeculi huius ac mundi temporibus inſtituta ſunt. In his aũt ſe hortatus eſt, inter nos ſcilicet mundi turbines, & inter hæc paſſionum corporalium prælia ad tolerantiam ac uictoriam inſeſtantium malorum humilitatẽ ſuam iudiciorũ dei memoria adhortatus. Deinde ſequitur: Defectio animç tenuit me à peccatoribus derelinquentibus legẽ tuam.) Virtutes propriæ ſuæ prophetç huic ad ſpem uitæ æternæ nõ ſufficiũt, neq; quod ſpem in uerbo dei habuit, neq; quòd in ſpe eadem collocatus eſt, neq; quòd dei uiuificatur eloquio, neq; quòd nõ declinat à lege, neq; quòd ſe per memoriã iudiciorum dei adhortatur, quin etiam dolore humanæ impietatis fatigatur, & ob irreligioſas hominum iniquitates exanimis eſt. Sanctus enim quiſq; cum cæditur, non humilitatis ſuæ qui cæſus eſt, ſed inſolentiæ eius qui cædit, miſeretur, ut à uæſano filio pater, ut ab amente ægroto medicus contumeliam paſſus, dolorem non ex eo quod perpeſſus fuerit, ſentit, ſed ob id quòd ille quem ſanũ eſſe cuperet, iniuriam ſibi uçſanus intulerit. Membro autem uno aliquid patiente, ſecundũ Apoſtolum, cõpatiuntur & cætera membra. Defectio itaq; ſecundum hæc tenet prophetam ſuper peccatores derelinquentes dei legem, affectu miſerantis ſcilicet & dolentis, & tanquã membris ſuis pro parte ægrotis, iniquiorũ & irreligioſorũ periculo fatigatur. Manet autẽ ipſe quantũ ad ſe iuſtificationibus dei ſemper intentus, & in omni quacunq; ſede habitat, nequaq; ex ore eius religioſæ confeſſionis hymnus abſcedit. Ait enim: Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ in loco incolatus mei.) Exemplo ſuo docet, ſuſcepta ſemel in aures pſalmorum cantica, in corde eſſe continenda, & ſemper ea officio oris iteranda. Non negligenter, ut ipſe prædicat, legit atq; audit, neq; irreligioſitatis noſtræ modo diuina eloquia, aut occupatis in aliud aut incurioſis oculis legit, aut mox obliuioſis auribus excipit, ſed cantabiles mihi, id eſt, ſine intermiſſione cantatæ. In omni autem cuiuſque generis loco nequaquam à ſe abeſſe pſallendi conſuetudinem docet, cum ait: In loco incolatus

mei. Non

mei. Non enim ait: In incolatu meo, ſed ita ait, in loco incolatus mei, in quacunque ſcilicet ſede manſiſſet, intelligens ſe mundi huius eſſe peregrinum, dei tamen ſemper ſibi iuſtificationes eſſe cantabiles. Sed quàm cantabiles ſint iuſtificationes dei oſtendit, cum nullum omittat tempus, quo nõ in illo cœleſtium ſacramentorũ opere uerſetur. Ait enim: Memor fui nocte nominis tui domine, & cuſtodiam legem tuam.) Scit præcipue nocturno tẽpore diuini eſſe à nobis nominis recordandum: ſcit tum maxime cuſtodiã dei legis à nobis eſſe retinendam, cũ ſubrepunt animo impuræ cupiditates, cum uitiorum ſtimuli per recens aſſumptũ cibum corpus exagitant, tum dei nomen recordandum eſt, tum cuſtodienda lex eius eſt, pudicitiam, continentiã, timorem dei ſtatuens. Nouit hoc præcipue tempore dominum orandum, deprecãdum, promerendum, dicens in loco alio: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Non eſt periculoſo nocturnarũ uigiliarũ ocio animus relaxandus, ſed in orationibus, in deprecationibus, in cõfeſſionibus peccatorũ occupandus eſt, ut cũ maxime corporis uitijs opportunitas datur, tum præcipue eadem uitia diuinæ legis recordatione frangantur. Sequitur deinde: Hæc mihi facta eſt, quia iuſtificationes tuas exquiſiui.) Hæc ad memoriam refertur, per quam memor fuit noctibus nominis dei. Quod aũt ait: Mihi facta eſt, id eſt, nõ ſubito recurrens, neque temporarie aſſumpta, ſed ſemper in ſe manens, & intra ſe quodam fidei opere inſtituta, & ob id ei facta, quia iuſtificationes exquiſierit. Vtile igitur eſt, iuſtificationes dei ſine aliqua temporis intermiſſione ſcrutari, quia per exquiſitionem earum eius memoriam nos perpetem continemus in Chriſto Ieſu, cui eſt gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

ח Heth.

POrtio mea dominus dixi ut cuſtodiã legem tuam &c. uſque ibi: Iuſtificationes tuas doce me.) Plures pſalmorum codices legentes & nos ita opinabamur uerſum qui octauę literę primus eſt, id eſt, hunc portio mea dominus, in ſuperioribus ſeptimæ literæ octo uerſibus contineri, quia ita in Latinis codicibus, atque etiã in nonnullis Græcis ſcriptum continebatur, & ſanè abſolutior ſenſus uidebatur. Sed ſecundum Hebræos emendatũ apud Græcos pſalmorum librũ legentes, inuenimus hunc uerſum nõ ſeptimæ literæ nouiſſimũ eſſe, ſed octauæ primũ. Itaque ſecundum hanc cognitionem nos quoque tractare de eo aggreſſi ſimus. Cœpit enim ita: Portio mea dominus dixi ut cuſtodiam legem tuam.) Rarus quiſque eſt, cui iſta fiducia eſt, ut portionẽ ſuam eſſe deum audeat dicere. Renunciandũ eſt ſeculo omnibusque rebus eius, ut nobis deus portio ſit. Cæterũ ſi nos ambitio detineat, ſi cura pecunię occupet, ſi illecebrę libidinum capiant, ſi negocia rerum familiariũ demorentur, portio nobis dominus nõ erit, ſeculariũ curarum atque uitiorũ poſſeſſione detentis. Moſi cum iuſſum eſſet portiones incolatus diſtribuere duodecim gentibus Iſraël, ita de tribu Leuitica præceptũ eſt: Filijs Leui nõ erit portio neque ſors in medio fratrum ſuorum, quia dominus deus eſt pars eorum. Et rurſum ſcriptũ meminimus: Ego dominus pars eorum. Nullam ergo deo ſeruientibus lex data terrenam eſſe uoluit portionẽ, quia pars eorũ deus eſſet. Meminit & euangelij prædicator ille Petrus, nullam ſibi eſſe portionem poſſeſſionis humanę, cum oranti alimoniã reſpondit: Aurum & argentum nõ eſt mihi, quod aũt habeo hoc tibi do. Quid eſt iſtud Petre quod poſſides? Renunciaueras omnibus deo tuo, dicens: Ecce nos omnia dereliquimus, & ſecuti ſumus te, quid erit nobis? Et tibi ille reſponderat: Amen dico uobis, quòd uos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione ſedebitis ſuper duodecim thronos iudicantes duodecim tribus Iſraël. Et exemplo ueſtro cęteris relinquentibus cuncta ſpoponderat,

Nũc ſecus eſt

quòd

quod & centuplum acciperent, & dehinc uitam æternam poſſeſſuri eſſent. Quid eſt igitur iſtud Petre quod habes? Habes planè & non audeo dicere plus te centuplo obtinere: dico tamẽ te ſine multiplicatione calculi poſſidere. Dicis enim, quod habeo hoc tibi do, in nomine Ieſu Chriſti ſurge & ambula. O felix poſſeſſio, o perfecta dei portio. Non terrena largiris, ſed naturæ opus rependis, & uitioſi partus damna inſtauras. Claudũ natum ingredi iubes, & multę ætatis uirum inceſſu rudi incitas. Has opes tribuit, cui deus portio eſt. Nouit & Paulus diuitiæ ſuæ glorias, dicens: Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce domini mei Ieſu Chriſti, per quẽ mihi mũdus crucifixus eſt, & ego mundo. Talis Apoſtolo gloria, talis eſt portio. Humanarum igitur hæreditatum modo portionem, quæ melior eſt, & quæ utilior eligamus. Si circa terrena patrimonia ſua in cohæredum diuiſione quis nititur ſortem cõmodioris portionis appetere, quanto propenſiore cura partem cœleſtis hæreditatis diligemus? Centuplum dominus promittit, & centuplũ non in æternum, ſed in præſens. Aeternorum autem bonorum immenſa & infinita retributio eſt. Cæterum ſub definitione centupli, præſentium menſura concluditur. Ego autem ambigo utrum hoc centuplum Petri exceſſerit portio. Certe ſecundũ domini præceptum ſperandum nunc in hoc ſeculo, relictis omnibus ſeculi rebus centuplum munus eſt. Etenim nobis deus portio eſt, qui ait: Et inhabitabo in his. Non ergo centupli præmium eſt, ut in hoc corpuſculo noſtro terreno deus habitet? Sed ad quid deus habitet? Ait & ipſe: Et ambulabo in his. Patens deo eſt fidelis pectoris & ampla poſſeſſio, ut inhabitet, & inambulet. Sed qui inhabitat, qui inambulat, quid tertium addidit? Et ego ero illorum deus. Ecce promiſſam nobis ab eo portionem, ut ſimus dei habitatio. Et dum in nobis ambulat, ſit nobis ipſe poſſeſſio. ſi ſeculum relinquamus, ſi poſſeſſioni terrenæ labili renunciemus, ſi hæreditatem caducorũ reſpuamus, ſi uiuentes de ſeculo exeamus. Quæ enim merces eſt è mortuis corporibus & exeunte anima diſſolutis ſeculum reliquiſſe? Carendum eſt eo per contemptum eius, neſciendum eſt ignoratione uoluptatum ſuarum. Moriendum nobis in eo eſt, dum non ei uiuimus. Scit Paulus iam non ſe ſibi uiuere, dicens: Quod enim uiuo, iam non ego uiuo, uiuit autem in me Chriſtus. Propheta itaq; ſecundum Apoſtolum, non ſeculo uiuens, cõſtanter & liber ait: Portio mea domine. Tenuit hunc quem in ſuperioribus modum, cum ſe cuſtoditurum legem dei ſpopondit. Non enim de ea quam corporaliter agebat, loqui intelligitur, cum cuſtoditurum ſe potius quàm cuſtodire fateatur. Sequitur deinde: Deprecatus ſum faciem tuam in corde meo, miſerere mei ſecundum eloquiũ tuum.) Moſem deprecatũ eſſe meminimus, ut deum uideret. Et forte cognata preci eius prophetæ huius oratio exiſtimabitur. Sed dictum memini à deo: Nemo hominũ uidebit faciet meam & uiuet. Ergo quod negatum Moſi meminerat, id concedi ſibi poſtulat? Sed rurſum licet dicto euangelico anterior ſit, meminit tamen hanc fidei beatitudinem reſeruari, qua dicitur: Beati mundo corde, quoniam ipſi deum uidebunt. Itaq; cum in lege ſciat dictum quod nemo faciẽ dei uideat, & uiuat: & ex euangelica beatitudine nõ ambigat omnes mundo corde deum eſſe uiſuros, perfectæ modeſtiæ tẽperamento cupiditatem deſiderij ſui elocutus eſt, dicẽs: Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo. Scit nunc impoſſibile ſibi eſſe, quod nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, ut uideat. Scit inuiſibilẽ eſſe carnalibus oculis gloriam dei. Meminit non dico ad angelorũ claritates hoc humanæ uiſionis lumen habere, ſed ipſam gloriam uultus Moſi humani corporis oculos non tuliſſe. Sed nũc ex deſiderijs humanis prophetę deſideria metiamur. Ad egreſſus regum quanta expectationis ſolicitudine curritur? Et quod uidentibus gaudium eſſe, cum ſe prębuerint cõtuendos? Quid illum cœleſtis ſpiritus capacẽ uirum

exiſtima-

exiſtimabimus uelle? Quanto deſiderij ardore cupere ut deum cernat, qui ipſam illam inuiſibilem maieſtatem per has angelorum claritates,& per hanc Moſi gloriam metiatur? Et ſciat etiam eos, qui digni ſunt conſpectu dei, gloriam ex conſpectu gloriæ eſſe ſumpturos, quòd eos uiſio tantum & dignatio contemplatæ maieſtatis illuminet? Quod ſanctus Apoſtolus ita intelligens loquitur: Nos, inquit, omnes reuelata facie gloriã dei ſpectantes in eandẽ ipſam transferetur imagine, à gloria in gloriã ſicut à domini ſpiritu. Et nunc quia id impoſſibile iſtis corporeis oculis ſciat eſſe, toto iſtud corde deſiderat. Et cui eſt portio deus confidenter faciem eius deprecatur, quia quamuis nemo hominũ uideat faciẽ dei & uiuat, tamen deum omnes mundo corde uiſuri ſunt. Ergo miſericordiã hanc à deo poſtulat, ut ſibi uidendo faciem eius beatitudo contingat, & poſtulat nõ ſine ratione modoq; præſtandi. Ait enim: Miſerere mei ſecundum eloquiũ tuum.) Fidei modeſtæ uox eſt, miſericordiam dei non ſecundum peccatorũ ſuorum conſcientiam, ſed ſecundum eiuſdem dei eloquia deprecari. Scit deum etiam peccatoribus eſſe ignem conſumentem. Moſes enim ait: Deus noſter ignis conſumens eſt. Nouit eundem eſſe fidelibus lucem, de quo & alibi propheta ipſe dicit: Illuminans tu mirabiliter de montibus ſanctis. Diſcernit & hanc Apoſtolus bonitatis & ſeueritatis dei conſuetudinem, cum ait: Vide ergo bonitatem & ſeueritatem dei. In eos quidem qui ceciderunt ſeueritatẽ, in te uero bonitatem, & rurſum: Et niſi permaneas in bonitate, excideris. Illi uero ſi non permaneant in infidelitate, inſerentur. Bonitatem dei propheta expectat, cum ait: Miſerere mei. Scit enim neminem ſine peccato eſſe qui uiuat, & omnes in carne ſitos miſericordia dei egere. Officij autem ſui deuotionisq; non immemor eſt, cum ait: Secundum eloquiũ tuum. Eius ſcilicet eloquij quo & peccatoribus pœnam denunciat, & in ſe credentibus uitæ æternæ beatitudinem pollicetur. Dehinc ſequitur: Quia cogitaui uias meas, & conuerti pedes meos in teſtimonia tua.) Ex his quæ propheta ſe gerere uel geſſiſſe cõmemorat, quid nos quoq; facere oporteat docet. Vias enim ſuas cogitat, & cogitatis his pedem in teſtimonia dei refert. Nihil egit, quod nõ antea cogitatione præuoluerit; nõ linguam in officium ſuum mouit, non pedem in aliquod quod acturus eſſet opus protulit: non manũ ad agendum aliquid exeruit, niſi antea ſuper his omnibus cogitaſſet, & tum operationem atq; effectum cogitatis rebus attulerit. Vidit igitur ante omnia uitæ ſuæ uias, & cum placentem ſibi ac probabilem reperit, tunc in eam pedem contulit: ſcilicet perſpectis omnibus humanæ operationis uijs, poſtquàm quid eſſet ſibi utile cogitauit, fidei ſuæ pedem in teſtimonia diuina detorſit. Cogitatio enim nihil poteſt ſubitum, nihil nouum, nihil inopinatum pertimeſcere, cum de conſilij ſententia omnia quæ accidere ſolent ſperantur, præfiniuntur, adeuntur. Et id conſequenti uerſu docetur. Poſtea enim quàm uias ſuas propheta cogitauerat, & pedem ad teſtimonia dei conuerterat, libere loquitur: Paratus ſum & non ſum turbatus, ut cuſtodiam mandata tua.) Qui ad aliquid præparatur, longo uſu ad id in quo ei eſt meditatio præparatur, ne eum de propoſiti ſui ſententia negligentem & incautum uis aliqua repentinæ turbationis excutiat. Propheta itaq; nouit eſſe plurima ſeculi ſcandala, nouit inſidiantes eſſe humanæ naturæ aduerſantesq; uirtutes, ſcit periculoſe dulcem eſſe opinionẽ ambitionemq; gloriæ ſecularis, nouit occurſus laſciuientium fœminarũ eſſe continentiũ oculis captioſos, ſcit turpes corporũ cupiditates affectu blandæ uoluptatis irrepere, ſcit cætera uitiorũ genera illecebroſis aditibus ingruere; nouit etiã plurimis ſe irreligioſorũ odijs ſubiacere, & ob prædicationẽ dei pietatisq; doctrinam uarijs perſequentiũ contumelijs eſſe uexandum. Ne igitur turbari tot & tantis excidijs ingruentibus poſſet, contra omnia ſe hæc fidei excidia præparauit, dicens: Paratus ſum & nõ ſum turbatus ut

cuſtodiã mandata tua. Habet paratam beatus Apoſtolus huius pręparationis ſuę fiduciam, dicens: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio, aut anguſtiæ? aut paſſio? aut fames? aut nuditas? aut periculũ? aut gladius? Sicut ſcriptũ eſt: Quia propter te mortificamur tota die, deputati ſumus tanq̃ oues occiſionis. Sed in his omnibus ſuperamus & uincimus, propter eũ qui dilexit nos. Et quia aduerſum horum tolerantiã, ne per hęc à charitate ſeparari poſſet, ſeſe pręparaſſet, adiecit. Confido enim, quia neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; poteſtates, neq; præſentia, neq; futura, neq; uirtutes, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia poterit nos ſeparare à charitate dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Nulla Apoſtolum rerum earum quæ accidere poſſunt genera, tali ſpe præparatũ firmatumq; perturbant, ſit ergo in nobis & fiducia hæc & uox, ut cum ſubrepant cupiditates, cum paſſiones ingruant, cũ pericula fatigent, cum ſupplicia crucient, dicere audeamus, paratus ſum & non ſum turbatus, ut cuſtodiã mandata tua. Dominus noſter unigenitus dei filius inter cætera præcepta diſcipulis ſuis mandat, dicens: Non turbetur cor ueſtrum, neq; trepidet. Aduerſum turbationem quæcunq; ex accidentibus erit longæ præparationis, opus eſt firmitate, ut robuſta fide atq; firmata, dei mandata cuſtodiat. In quem autem ſe profectum, quamue in cauſam propheta præparauerit, neq; turbatus ſit, quo minus cuſtodiret mandata dei, continuo ſubiecit, dicens: Funes peccatorum circumplexi ſunt me, & legem tuam nõ ſum oblitus.) Eſſe peccatorũ funes per Eſaiam docemur dicentem: Væ qui ligant peccata tanquã funem longum. Modo funis ex pluribus minimis creſcentis in multum, peccata ſemper tanquam longo fune tendentur. Sunt etiam hæc delictorum uincula quibus humanæ mentes illigantur, de quibus in Prouerbijs ſcriptũ eſt: Faſcijs peccatorum ſuorum unuſquiſq; cõſtringitur. Stringit enim nos atq; alligat, & his uitiorum funibus implicat diabolus, in omni uitæ noſtræ curſu laqueos prætendens. Quod autem liget, in euangelijs cognouimus, cum dicitur: Hanc autem filiam Abrahæ ligauit ſatanas annis decem & octo. Ligat igitur omni uitiorum genere, ebrietatis cõſuetudine, uoluptatum deſiderijs, infidelitatis piaculo. Sed inter hos funium laqueos nõ eſt admittẽda legis obliuio. Pręparatos enim nos eſſe conuenit, ut ab his laqueis, ſi quando circumligent, exuamur, ut legis dei omni tempore recordemur. Et recordatur plane propheta, dicens: Media nocte ſurgebam ad confitendũ tibi, ſuper iudicia iuſtificationis tuæ.) Nõ uacat totis noctibus ſomno, nec ocioſus lecto continetur, ad confitendum deo non ſolum nocte, ſed etiam media nocte conſurgit. Meminit hoc eſſe tempus quo primitiæ Aegyptiorum meritiſſima impiæ obſtinationis clade percuſſæ ſunt. His ergo horis nõ laxatur in ſomnum, ne gladio Aegypti admiſceatur: hoc noctis tempore introeunte ſponſo ſapientes uirgines in nuptias cum lampadibus introibunt. Vigilat ergo ne cum ſtultis mereatur excludi. Hoc tempore pſallentibus Paulo & Silæ apoſtolis catenę & uincula reſoluuntur. Non dormit itaq; ne uinctus ſit, nec habet eum nocturni tẽporis ſomnus, nec ei obliuio officij ſui requie mediæ noctis obrepit: ſurgit enim ad confitendum deo. Confeſſio uero non ſemper ad peccata referenda eſt, uerum etiam in dei laudibus intelligenda eſt. Nunc ergo cõfitetur deo ſuper iudicia iuſtificationis eius, laudans ergo deum, quòd nihil niſi in iudiciorũ iuſtificatione decreuerit. Sequitur deinde: Particeps ego ſum omniũ timentiũ te, & cuſtodientium mandata tua.) Apoſtolũ dixiſſe meminimus: Participes Chriſti facti ſumus. Sed & in quadrageſimoquarto pſalmo quoſdam participes dei ſignificatos eſſe meminimus, cum dicitur. Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ conſortibus tuis. Sunt ergo ſecundum Apoſtolum, & ſecundum prophetam plures domini noſtri Ieſu Chriſti participes, Et particeps eius erit quiſquis in uirtute perſiſtit. Ipſe

eſt enim

eſt enim ueritas. Et quiſquis in nouitate uitæ ambulabit,erit particeps eius,quia ipſe eſt reſurrectio. Ergo cum ſciat propheta plures dei eſſe participes, nunc per uerecundam ac modeſtã de ſe prędicationem,cum ſe,quia & ipſe Chriſtus & factus & dictus ſit,Chriſti meminerit eſſe participẽ:tamen omniũ timentiũ deum potius ſe cõfeſſus eſt eſſe participem. Eſt autem tunc timentiũ deum particeps,cum patientibus compatitur,cum plorantibus complorat,cum tanquam eiuſdem corporis membrũ in dolore membri alterius dolet. Hac igitur paſſionũ cõmunione timentium deum particeps fit.Cęterum quiſquis per inſolentiã ſuam credentem in Chriſto & redemptum à Chriſto dedignatur,exacerbat,inhonórat,non eſt ille timentium deum particeps,qui non ſit in compatiendis paſſionibus conſors.Non nudum autem hoc, neq; ſolitariũ propheta poſuit, cum dicit: Particeps ſum ego omnium timentium te. Plures ſunt timentes deum, & tamen infideles, quos naturæ ſuæ conditio timori quidẽ dei ſubdidit, ſed uoluntatis ſuæ peruerſitas ab obſequijs dei auocat,atq; ob id nõ ſuffeciſſet prophetæ dixiſſe ita: Particeps ego ſum omnium timentium te,niſi addidiſſet: & cuſtodientium mandata tua. Timor enim fidei in ſola obediẽtia eſt,& metus religionis in obſequela eſt. Horum itaq; particeps eſt, qui timorem ſuum in mandatorum dei cuſtodia comprobabunt.Dehinc ſequitur:

Miſericordia tua domine plena eſt terra, iuſtificationes tuas doce me.) Terra miſericordia dei plena eſt, quæ contaminata, quæ corrupta, quæ irreligioſa, quæ infida,quæ perdita eſt. Et ſi quis forte audebit impio ore prophetam mendacij arguere,tanquam non in omnem terram dei miſericordiam putet eſſe diffuſam, dominum in euangelijs recolat dixiſſe:Eſtote boni ſicut pater ueſter,qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Patiens enim & miſerator deus, dum mauult pœnitentiam peccatorum quàm mortem, dona ſua iuſtis iniuſtiſq; largitur, unicuiq; per patientiam longæ æquanimitatis pœnitendi tempus impertiens. Et quia hanc bonitatem patientiæ dei perfectionemq; ſub illis iuſtificationibus legis corporaliter adumbratã meminit, ſemper ſibi propheta ſperandum ait:Iuſtificationes tuas doce me domine.Iuſtificationes omnes in lege legerat.Sed quia cœleſtes ſperabat,quæ in terrenis præformabantur,non eget doctore terreno.Doceri enim ſe ab eo orat,qui ait:Petite & dabitur uobis,quærite & inuenietis,pulſate & aperietur uobis. Aperiri ſibi & dari clauẽ à doctore legis dedignatur propheta, ſcientiæ cœleſtis expectans dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,cui eſt gloria in ſecula ſeculorum.Amen.

ט Theth.

BOnitatem feciſti &c.uſq; ibi:Super milia auri & argenti.) Iam in exordio pſalmi cõmemorauimus, nihil aliud in eo,quàm doctrinam humanæ uitæ contineri, per quam ad cognitionẽ dei ipſis tanq; paruuli literarum elementis erudiremur. Ex perſona enim ſua nos propheta confirmat, qualiter in omni genere diuini officij uerſari nos oportet, & per diſciplinã adeptæ inſtitutionis, fidei ordinem teneremus: ut ipſo illo primo nonæ literæ uerſu docetur.Ita enim dicitur:Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo domine,ſecundumuerbum tuum.Et forte quidam exiſtimabũt,de ſecundis rebus prophetam locutum, deoq; gratiam ob ea quæ ſibi proſpere acciderint retuliſſe. Sed nouit etiam in aduerſis rebus gratiam deo eſſe referendã, ſcit in omni paſſione ac tribulatione eum, cuius iudicio hæc ingruunt,gratulationibus honorandum.Scit indiligentem eſſe medicum putribus uulnerum ſinibus parcentem. Meminit piam eſſe patrum in filios ſeueritatem, argui ſe per tentationes, ac probari per patientiam à deo optat,& in his quæ aduerſa exiſtimantur agit gratiam.Atq; hanc no

ſtram intelligentiam, ut id prophetam oraſſe credamus, uerſus qui ſubiectus eſt docet, dicens: Bonitatem & diſciplinam & ſcientiam doce me, quia mandatis tuis credidi.) Quicquid ergo deus in ſeruum ſuum facit, bonum eſt: ſecundum enim uerbum ſuum facit. Et quicquid ſecundum uerbum eius eſt, non poteſt malum exiſtimari, quia qui ſolus bonus eſt, uoluntas ſit plena bonitatis. Verſus itaque, ut diximus, ſecundus prophetæ exponit affectum, cum orat dicens: Et bonitatem, & diſciplinam, & ſcientiam doce me. Bonitatem ſuperius confeſſus eſt erga ſe factam, quomodo hanc quaſi ignorans doceri ſe precatur? Niſi quod tunc fuit ex fidei confeſſione gratulatio, cum quicquid illud fieret in ſe, id eſſe bonum credidit, nunc uero eſt per naturam humanam ignorantiæ cauſa, cum ut doceatur orat. Sed eam bonitatem uult diſcere, cui diſciplina ſit iuncta. Diſciplinam enim neceſſe eſt eſſe ſeueritatis officium peccata arguentis, & uitia corrigentis. Correctio uero uitiorum magnum affert in bonitatem profectum. Bona ergo eſt ſeueritatis diſciplina, ſed adhuc eam propheta ignorat. Non enim tantum bonitatem & diſciplinam, ſed etiam ſcientiam uult doceri, affectum in eo fidei ſuæ oſtendens, cum bonitatem & diſciplinam quam nondum ſciat, tamen bonam ſibi à deo eſſe fateatur. De ſcientia autem locis plurimis admonuimus, hanc & Apoſtolum, hanc & prophetam inter præcipua gratiarum ſpiritualium dona numerare. Ergo ut bonitatem & diſciplinam, ita & ſcientiam doceri orat. Et doceri ob id, quia mandatis dei credat, oſtendens non niſi fideles, atque credentes ſcientiæ conſequi poſſe doctrinam. Manet autem etiam in tertio uerſu eiuſdem intelligentiæ ſenſus. Ait enim: Prius quàm humiliarer ego deliqui, propterea eloquium tuum ego cuſtodiui.) Non prius tribulatio paſſionum ingruit, quàm delicta præcedant: neque per paſſiones ante humiliamur, quàm per peccatorum iniquitatem digni paſſionibus ſimus. Docet itaque propheta humiliationem ſuam emendationem eſſe delicti, atque ob id bonum ſcit eſſe ſibi quicquid à deo eſt, qui pati meruit, quod pati cœpit. Et ſcit diſciplinam emendationem eſſe uitiorum. Prius ergo deliquit, ſecundo autem humiliatus eſt, & per humilitatis diſciplinam oportet eum ne delinquat doceri, & in eloquijs dei manere, quia iam ſit delinquens humiliatus, & in mandatis dei, ne ultra poſſit peccare, manſurus ſit. Bonus es domine, in bonitate tua doce me iuſtificationes tuas.) Scit iuſtificationes dei propheta bonas eſſe, quia bonus ſit qui eas ſtatuit: ſcit ſibi nihil niſi ex iuſtificatione dei accidere, quia profeſſus ſit prius ſe deliquiſſe, dehinc poſtea humiliatum eſſe. Et quia ſuperius oraſſet, ut bonitatem & diſciplinam & ſcientiam doceretur, nunc orat, ut iuſtificationes dei in bonitate doceatur, quia iuſtificatio opus ſit rei iuſtæ quæ ſibi ignorabilis ſit: quia iuſtificationes, quæ in lege ſunt conſtitutæ, umbram in ſe iuſtificationum cœleſtium continerent. Deinde adiecit: Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum, ego autem in toto corde ſcrutabor mandata tua.) Patienter omnia & æquanimiter propheta tolerans, in opprobrium ſuperborum atque iniquorum deductus eſt. Si quis enim obiurgationis trium regum in Iob recolat, intelliget quanto illudentium exacerbetur opprobrio. Nanque cum irreligioſi, quique per paſſiones aliquas emendari dei ſeruos contuentur, exprobrare hæc ita ſolent: Vbi fides? ubi ſpes in deum? ubi auxiliantis uirtus? ubi boni dei miſericordia eſt? Contra quæ firmo animo fideliſque opus eſt, & in mandatis dei intento atque occupato, ne multiplicatis tot in ſe ſuperborum iniquitatibus cedat, ſed ſemper dicat: Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo domine, ut ait illic paſſionum humanarum glorioſus & beatus uictor: Dominus dedit, dominus abſtulit, ſit nomen domini benedictum. Deinde ſequitur: Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum, ego uero legem tuam meditatus ſum.) Cor ſuperborum ait ſicut lac coagulatum. Lac ſpecie & ſapore

ſapore blandiſſimum eſt, quod uitio aliquo corruptum coagulari ſolet, & ex natu-
ræ ſuæ ſuauitate decedens inutili ſapore amaroq́ue corrumpitur. Ergo antea ini-
qui, cum in ſecundis rebus eſſe prophetam contuerentur, felicium rerum amici,
ſimplicitatis ſpecie blandientes tanquam lac fuerunt, at ubi eos ex humilitate ſan-
cti uiri ſuperbia & faſtidiū tenuit, ex lacte coagulati ſunt, & ex blandis ac ſuauiſſi-
mis adulationibus, in uitioſi & aceſcentis ſaporis amaritudinem ſunt redacti. His
uero ſicut lac coagulatis, legem tamen dei propheta meditatus eſt. Meditatus au-
tem in id, ut diceret quod ſequenti uerſu continetur: Bonum mihi quòd humi-
liaſti me.) Iniquitas licet ſuperborum multiplicetur, & cor eorum ut lac coagule-
tur, ſcit humiliationē tamen ſuam ſibi propheta bonam eſſe: nouit ſecundum Apo
ſtolum uirtutē in infirmitatibus perfici. Bona omnis paſſio, bonæ omnes tribula-
tiones, per quas iuſtificationes dei cognoſcūtur, ut peccantes humilitate emendet,
ut delinquentes ſeueritate coërceat, ut ignorātes doctrina doceat. Idcirco enim bo
num ſibi quòd humiliatus eſt ait, quia per humiliationem iuſtificationes dei diſce
ret. Deliquit enim prius quàm humiliaretur: & humilitas ei bonū eſt, quia per eam
iuſtificatio dei diſcitur. Concluſit autem hoc modo: Bonum mihi lex oris tui
ſuper milia auri & argenti.) Non eſt ſimplex concluſionis iſtius ſermo. Suffece-
rat enim ad prophetæ gratulationem dixiſſe: Bonum mihi eſt lex tua. Sed cum ait,
lex oris tui, plus uoluit intelligi. Locutus eſt deus per Moſen legē, locutus eſt per
prophetas, ſed hæc lex dei eſt, non etiam lex oris dei. Os autem dei eſt ille qui &
uirtus dei eſt, qui ſapientia dei eſt, qui & brachium dei eſt, qui & imago dei eſt, de-
us ſcilicet & dominus noſter Ieſus Chriſtus, dicens: Beati pauperes ſpiritu, quoni-
am ipſorum eſt regnum cœlorum, dicens: Beati lugentes, quia ipſi conſolabun-
tur, dicens: Benedicite qui uos perſequuntur, & orate pro columniantibus ac per-
ſequentibus uos. Hanc legem oris dei bonum ſibi eſſe propheta confeſſus eſt. Et
bonum non comparationis & definitionis & modi numero, ſed ſuper milia auri
& argenti. Indefinitus hic ſermo eſt, cum dicitur milia: quia indefinite bona eſt lex
oris dei. Ex cōparatione enim rerum maxime in terris precioſarum, utilitatem bo-
norum eorum quæ à deo ſunt ſtatuta ſignificat.

י Ioth.

Manus tuæ fecerunt me &c. uſq; ibi: In iuſtificationibus tuis nō con-
fundar.) Commune iudicium eſt, inter omnia terrena dei opera ni
hil homine utilius, nihil eſſe ſpecioſius. Quia & ſi ſint aliqua pul-
chra & ornata, magnitudinem quidem eius, qui ea tam decora ge-
nuerit teſtantur, uerum ſpeciei & ornatus & conſtitutionis ſuæ fru
ctum ipſa non ſentiunt. Loquimur enim de his, quæ humano ſubiecta conſpectui
ſunt, ſcilicet de creatis in terra & mari & aëre, & quæ ſingulis quibuſq; generi-
bus naturiſq; permixta ſunt. Pulchra hæc, ſed quod tandem in oceano, aut terra,
aut cœlo, aut aëre bonum quæ in his creata ſunt eo quòd talia creata ſunt conſe-
quentur? In homine autem quicquid eſt, ſibi proficit. Et hoc unum in terris ani-
mal rationale, intelligens, dijudicans, ſentiens conſtitutum eſt, horumq́ue omnium
generum quæ in eo ſunt nihil aliud aliquid proficit, quàm ut ipſe in cæteris alijs &
his in quibus eſt natus utatur. Vtatur autem ad cognoſcendum uenerandumq́ue
eum qui tantorum in ſe bonorum autor & parens ſit. Ex quo magnum illud atq;
mirabile Salomonis dictum eſſe intelligitur, quod tale eſt: Grande homo, & pre-
cioſum uir miſericors: uirum uero fidelem opus eſt inuenire. Quid enim tam diffi
cile eſt, quidúe tam ardui operis eſt, quàm inuenire eum, qui meminerit ſecūdum
imaginem & ſimilitudinem dei ſe eſſe factum, qui diuinorum eloquiorum ſtudio

intentus, rationem animæ ſuæ corporiſq; cognouerit, & originem utriuſq; generis naturam perceperit: ad quem deniq; finem hæc inſtitutio ſua ortusq; contendat: atq; ob id magnum quiddam eſt homo. Hoc enim nomen, ubi rerum ſuperius cõmemoratarum cognitione neglecta in uitia deciderit, amittit, indignus ſcilicet iam iudicatus homo nuncupari: & qui ſecundum imaginẽ & ſimilitudinem dei factus ſit, ſecundum exprobrationes propheticas & euangelicas, aut ſerpens, aut progenies uiperarum, aut equus, aut mulus, aut uulpes ei nomen eſt, & proprietas ei nominis ſui ubi de innocentia exciderit auſertur. Verum qui ſtudioſa fide doctrinam dei & præcepta ſcrutatus ſit, & per innocentię ſtudium dignum ſe præſtare uelit: qui ſecundum imaginem & ſimilitudinem dei factus ſit, uti & ipſe prophetæ uoce poterit dicentis: Manus tuæ fecerunt me, & præparauerunt me: & in aliquibus codicibus ita ſcriptum deprehendimus: Manus tuæ fecerunt me, & finxerunt me, da mihi intellectum ut diſcam mandata tua. Et ſine dubio non ocioſum eſſe exiſtimandum eſt, quod non ſatis erat prophetæ dixiſſe: Manus tuæ fecerunt me, niſi & adiecíſſet finxerunt, uel præparauerunt. Sed honorem conditionis ſuæ in hoc ſignificare uoluit dignitatemq; primam, dicens: Manus tuæ fecerunt me. In creatione mundi omnia uerbo effecta eſſe accepimus, cũ dicitur: Fiat lux, cum dicitur, fiat firmamentũ, cum dicitur, & appareat arida, cum dicitur: Germinet terra herbam pabuli ſeminantẽ ſemen ſecundum ſuum genus, cum dicitur: Fiant luminaria in firmamento, cum dicitur: Eijciant aquæ reptilia animarum uiuarum. Ergo omne ex quo uel in quo mundi totius corpus creatum eſt, originem ſumit ex dicto, & ſubſiſtere in id quod eſt ex uerbo dei cœpit. Verum de homine ita deus locutus eſt: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Differt itaq; natura & origo hominis ab inſtitutione uniuerſæ creationis, & proprie de eo ante & tractatur & confirmatur ut fiat, cum cætera ſine quadam conſilij ſententia eſſe ſint iuſſa. Habet ergo primam hanc origo hominis dignitatem, quòd ei proprium fuit de ſe ante tractari. Verum & in hoc præſenti prophetico dicto ingens humanæ originis priuilegium continetur. Non enim manus domini pecora & aquatilia, & uolatilia fecerunt: nuſquam iſtud ſcripturæ tradidere. Egregium hoc itaq; & præclarum in homine eſt, quia à cæteris dignitate operationis excipitur. De confirmatione autem cœli ita in quodam loco legimus: Ego manu mea firmaui cœlum. Ergo exequatur operationi hominis iſtud elementum, cum id ipſum manu dei firmatum eſſe memoratur. Sed quanquam cœlum manu, homo tamen manibus. Præſtat ergo officio unius manus duarum operatio. Et id quod ad confirmationem cœli ſatis eſt, in hominis conditione non ſufficit. Intelligendum autem eſt cur manibus propheta ſe factum eſſe dicat, neque ſolum factum, ſed etiam figuratum, uel præparatum. Cæterorum omnium elementorum creatio, eo ipſo in tempore & inſtituta & affecta eſt, quo ſubſiſtere iubebatur. Neq; inchoationem eorum & perfectionem tempus aliquod decernit. Nam & conſummationem inchoatio in eo quod eſt cœpta præcepit. Homo uero cum externam & internam in ſe naturam diſſonantem aliam ab alia contineat, & ex duobus generibus in unum ſit animal rationis particeps conſtitutum, duplici eſt inſtitutus exordio. Primum enim dictum eſt: Faciamus hominẽ ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Dehinc ſecundo: Et accepit deus puluerem de terra, & finxit hominem. Primum opus non habet in ſe aſſumptæ aliunde alterius naturæ originẽ, incorporale eſt quicquid illud de conſilij ſententia inchoatur. Fit enim ad imaginem dei non dei imago, quia imago dei eſt primogenitus omnis creaturæ. Sed ad imaginem, id eſt, ſecundum imaginis & ſimilitudinis ſpeciem: diuinũ in eo & incorporale condendum. Quod ſecundum imaginẽ dei & ſimilitudinẽ cum fiebat, exem

bat,exemplum ſcilicet quoddam in nobis imaginis dei eſt,& ſimilitudinis inſtitutum.Eſt ergo in hac rationali & incorporali animæ noſtræ ſubſtantia primũ,quod ad imaginem dei ſit factum.Secundi uero operis efficientia,quanto differt ab inſtitutione prima:deus terræ puluerem accepit.Iam ſumitur puluis,& terrena materies formatur in hominem uel præparatur, & ex alio in aliud opere ac ſtudio artificis expolitur.Primum ergo non accepit,ſed fecit ſecundum,nõ ut prius fecit accepit,ſed conformauit uel præparauit. Vtrunq; autem recte intelligi poteſt, quia utrunq; ſcriptum deprehendimus,ut formauerit in id quod eſt corporis, ſcilicet ſpeciem,uel præparauerit in id quod dicitur:Et inſpirauit in eum ſpiritum uitæ,& factus eſt homo in animam uiuentem.Inſpirationi ergo huic præparatus ſiue formatus eſt per quam natura animæ & corporis in uitæ perfectionem quodam inſpirati ſpiritus fœdere contineretur. Scit in ſe duplicem beatus Paulus eſſe naturam, cum ſecundum interiorem hominem delectatur in lege, & cum aliam in membris ſuis uidet legem,quæ ſe captiuũ ducat in legem peccati. Quod ergo fit ſecundum imaginem dei,ad animi pertinet dignitatem. Quod autem formatur ex terra,ſpeciei corporis naturæq; primordium eſt. Et quia uel locutus ad alterum deus intelligitur,cum dicitur: Faciamus hominem: uel triplex cognoſcitur hominis facti formatioq; perfectio, cum & fiat ad imaginem dei, & formetur è terra, & inſpiratione ſpiritus in uiuentem animam cõmoueatur. Idcirco manibus ſe factum & formatum, non manu tantum propheta teſtatur, quia in conſtitutione ſua & non ſolitari tantum, & eadem triplex fuiſſe docetur operatio. Et quia iſtud ſciat propheta ualde eſſe occultum atq; reconditum, quatenus ſcilicet manibus dei formatus ſit, tamen ut plenam atq; abſolutam intelligentiæ huius rationem conſequatur, ait: *Fort. ſolitarij tamen*

Da mihi intellectum,ut diſcam mandata tua.) Tanquam ignorans hæc loquitur, & tanquam nondum intelligentiam adeptus dari ſibi intelligentiam deprecatur.Et audent non dico eccleſiæ homines,ſed gentium ſophiſtæ quædam de naturæ humanæ inſtitutione uelle tractare.Audemus etiam gloriari rectę,ac perfectæ nos uitæ eſſe ſcientiam conſecutos. Sed doceri nos oportet prophetæ huius exemplo,ut uel diuinarum rerum ignorantiam confiteamur, uel ignotarum intelligentiam deprecemur. Optimum eſt autem cœleſtium mandatorũ ſcientiam à deo per precem poſtulare, & infirmitatem ingenij noſtri paupertatemq; cognoſcere. Primum enim,ſecundum Apoſtolum,munus eſt gratiarũ,ſapientiæ donum,ſequens ſcientiæ: & idcirco hunc ordinem etiam hic propheta ſeruat,dicens:Da mihi intellectum,ut diſcam mandata tua.Primum intelligentiã,poſt etiam ſcientiam deprecatus eſt. Sequitur deinde: Qui timent te,uidebunt me & lætabuntur, quia in uerba tua ſperaui.) Conſuetudo impiorum eſt, ut cõſpectis religioſis uiris triſtes ſint.Oderit enim neceſſe eſt ebrioſus ſobrium, continentẽ impudicus,iuſtum iniquus,& tanquam conſcientiæ onus præſentiam ſancti cuiuſq; non ſuſtinet. Contrà uero ad conſpectum uiri fidelis,religioſi omnes quibus timor dei eſt lætantur, ut uel ſolo corpore contemplationis uiſu gratulentur, modo auium herbarumq; quarundam quæ uiſæ tantũ & conſpectæ morbis aliquibus & infirmitatibus medentur. Vtilis ergo eſt præſentia ſancti timentibus deum, quia neceſſe eſt profectum aliquem ex contemplatione illius conſequantur.Sed propheta non hoc in ſe ſolum contuendum putat,quod publicis ac promiſcuis oculis ſubiectum eſt. Vult ille probitatem uitæ ſuæ conſpici, uult iuſtitiam ſuam & religionem & continentiam cerni. Non enim tantum timentes deum,quia tantum uident eum,lætabuntur,ſed quia uident eum in uerba dei ſperantem,& ſperantẽ non mediocriter,neq; confuſo humanæ opinionis errore,ſed dicentẽ cum libertate id quod conſequitur: *Imò de his maxime deſinimus*

Cognoui domine quia æquitas iudicia tua,& uere humiliaſti me.) In locis cæteris me

teris meminimus, ita prophetam dicere ſolitum: Da mihi intellectum, & doce me, & obſeruabo præcepta tua: nunc autem tanquam de adeptis profitetur, dicens: Cognoui domine, quia æquitas iudicia tua. Sed hic non de iudicijs illis æternis, ſed de præſentibus ſermo eſt. Iudicia illa æterna ſecundum eundem prophetam, ſicut abyſſus multa: & ſecundum Apoſtolum: Iudicia dei ininueſtigabilia & inſcrutabilia. Scit autem in his iudicijs, quæ nunc ſunt, quicquid in ſe geratur, ex iudicio dei fieri omnes tribulationes, omnes preſſuras, omnia inſectationum odia, omnes perſecutionum infeſtationes ex iudicio in ſe dei adeſſe, ut per hæc probabilis, ut per hæc emendatus, & tanquam per ignem examinatus atque purgatus ſit. Plus eſt autem neſcio quid in cognitione, quàm in fide operis, & idcirco non credidit, ſed cognouit, quia fides habet obedientiæ meritum, non habet autem cognitæ ueritatis fiduciam. Diſtinguit Apoſtolus plurimum inter cognitionem fidemque differre, poſteriore loco eam inter gratiarum dona connumerans. Primum enim ſapientiam, ſequenter cognitionem, tertio fidem prædicauit, quia qui credit poteſt ignorare quod credit. Qui autem iam cognouit, non poteſt id quod cognouit adepta cognitione non credere. Ergo ambiguitatem hic non admittit propheta, qui ſciat iuſta eſſe dei iudicia, id eſt, humiliationis ſuæ & tribulationis & contemptus & iniuriæ & doloris. Ita enim ait: Cognoui domine quia æquitas iudicia tua, & uere humiliaſti me. Non ſine cauſa ſe ſcilicet eſſe tribulationibus ſubditum: non ſine cauſa paſſionibus permiſſum: non ſine cauſa per iniurias humiliatum, ſed ad humanorum uitiorum expianda peccata ex iuſtis ſe ac ueris dei iudicijs humiliationi eſſe ſubiectum, ſed quia in his paſſionibus ex æquitate diuini iudicij uerſetur: Fiat miſericordia tua, ut*exhortetur me, ſecundum eloquium tuum ſeruo tuo.) Exhortationem præſentium humiliationum ex miſericordia dei deprecatur, quia humana infirmitas ipſarum ſit tolerantia paſſionum, dicens: Fiat miſericordia tua ut exhortetur me. Sed meminit bonum ſibi eſſe humiliari, bonum ſibi eſſe paſſionibus ſubdi, & ea omnia à quibus uexatur, purgationẽ ſibi terrenorum eſſe uitiorum. Non enim ut humilitas ac tribulatio à ſe auferatur orat, ſed ut ſibi ex miſericordia dei adhortatio in tribulatione præſtetur. Optat ergo diuino prælio in his corporis ſui infirmitatibus militare: optat longo certamine aduerſus mundi huius nequitias conſiſtere. Sed adhortationem ex miſericordia dei ſperat, ut tribulatus licet & afflictus, diuinę adhortationis auxilio firmetur. Scit & beatus Apoſtolus Paulus omni ipſe tentationũ genere perfunctus, uti ſe diuinæ miſericordiæ adhortatione, dicens: Benedictus deus pater domini noſtri Ieſu Chriſti, pater miſericordiarum, & deus omnis exhortationis, qui exhortatur nos in omni tribulatione. Et adhortationẽ hanc ſcit ſibi propheta promiſſam à deo patre & domino miſerationum, qui per tentationes eum qui ſe credat examinet. atque ideo ſubiecit: Secundum uerbum tuum ſeruo tuo, id eſt, ſecundum eam promiſſionẽ quia ſpoponderit ſe tribulatos in paſſionibus nõ relicturum. Dixit enim in euangelijs: Cum ergo tradent uos, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Non enim uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis. Et hoc quidem quantum ad præſens pertinet tempus, futuræ autem ſpei propheta nõ immemor eſt dicens: Veniant mihi miſerationes tuę, & uiuã, quia lex tua meditatio mea eſt.) Naturæ corporalis infirmitas eget miſerationibus dei. Neque enim beatæ illius uitæ æternitatẽ conſequi merito ſuo poterit, niſi miſerationibus eius, qui pater miſerationum eſt prouehatur. Scit ſe propheta nondum ea uiuere uita quæ uita ſit: nemo enim noſtrum hoc quod nunc uiuit uitam audebit exiſtimare. Nunc enim in corpore mortis ſumus, Paulo dicẽte: Quis me liberabit de corpore mortis huius? Et hoc ipſum eodem propheta

Fides obedientia non iudicium

Conſoletur

teſtante ita: Et in puluerem mortis deduxiſti me. Vera enim uita noſtra cum Chriſto abſconſa eſt in deo. Sed neque hæc nunc in qua agimus regio uiuentium eſt; ea autem eſt de qua hic idem propheta ait: Et complacebo deo in regione uiuorum. Atque ideo uiuam dixit, quia non in uſu iſtius uitæ uiuit, ſed in dei ſit miſeratione uicturus. Sed ſperat iſtud, quia lex dei meditatio eius eſt. Vacemus igitur diuinæ lectioni, uacemus pręceptis dei, & opera legis uitæ noſtræ officijs exequamur. Quia propter meditationem legis ueniente in ſe domini miſeratione ſperat ſe propheta uicturum. Non eſt uero ſufficiens huic prophetæ, ut ſibi tantum ſolicitus ſit, ac ſolum ſui memor ſit. Oportet enim curam humani generis ſumere, & publicæ ſolicitudinis affectum ſubire, & orare pro his qui in peccatis & religioſitate uerſantur. Huius itaque affectus ſui ſolicitudinem conſequenti uerſu docet, dicens: Confundantur ſuperbi, quia iniuſte iniquitatem fecerunt ſuper me.) Non eſt hic maledicti oratio, neque retributionem iniuriæ ſibi illatæ precatur, & abſit ut propheta & euangelij prædicator rationem euangelicæ charitatis exceſſerit, domino dicēte: Diligite inimicos ueſtros, & orate pro calumniantibus ac perſequentibus uos: ratio non patitur ut uindictam in ſuperbos atque iniurioſos precetur. Sed quia à peccatis qui deſinit, in his erubeſcit, & qui uitia derelinquit neceſſe eſt in ea idcirco quia oderit derelinquat, orat propheta ut qui in ſe ſuperbi iniuſte fuerant, hi per cognitionem uitiorum ſuorum in his quæ geſſerint erubeſcant. Quàm diu enim quis peccat, in his quæ peccat non confunditur conſuetudine & uoluntate peccandi. Vbi uero peccare deſtiterit, finem peccandi habet ex pudore peccati. Ipſe autem exercetur in mādatis dei uiuendo iuſte, religioſe prædicando, iniurias non retribuendo, & tolerando patienter. Ob id enim multorum in ſe ſuperborum contradictiones iniquitatesque ſuſtinuit. Abſolute enim conſequenti uerſu id quod de confuſione ſuperborum tractamus, ſignificaſſe intelligitur. Sequitur enim: Conuertantur mihi qui timent te, & qui cognoſcunt teſtimonia tua.) Vult ergo eos qui deum timere cœperunt ad ſe propheta conuerti, ut per doctrinam ſuam in uicijs ſuis & criminibus erubeſcant. Cognitis ſcilicet teſtimonijs dei, de quibus multa iam diximus, & confuſi in ueteribus delictis ad inſtitutionem prophetæ doctrinamque ſe referant, quorum ex ſuperbia atque peccatis ad pietatem modeſtiamque conuerſio eſt. Concluſit autem uerecundiæ ſuæ more diciens: Fiat cor meum immaculatum in iuſtificationibus tuis ut nō confundar.) Exercetur in mandatis, meditatur in lege, iuſtitiam iudiciorum dei cognouit. Timentes deum conſpectu eius lætantur, manibus dei factus atque formatus eſt, & non audet dicere immaculatum cor ſibi eſſe: & audemus interdum præferre innocentiam noſtram, iactare uitiorum abſtinentiam, & puros nos à peccatis atque iniquitatibus gloriari? Sed ut fidem, ita & humilitatem ac modeſtiam diſcere à propheta nos conuenit orante, ut ſibi immaculatum cor fiat. Scit enim ex eo progredi ſecundum id quod dictum eſt: De corde enim exeūt cogitationes malę, cędes, laſciuiæ, fornicationes, furta, falſitates, blaſphemiæ, & horum ſimilia. Hoc igitur immaculatum fieri deprecatur, unde tot tantorumque uitiorum quaſi ex quodam fomite initia ſuggeruntur. Immaculatum autem hoc modo ſciens fieri, ſi in iuſtificationibus dei maneat: iuſtificationum autem hunc fructū eſſe intelligit, ne in his manens confundatur. Confuſio enim ex peccatorū cōſcientia eſt, & ex opprobrio delictorum. Vbi ergo confuſio nō erit, nec peccatum erit. Peccatū uero ubi non erit, in iuſtificationibus dei manebitur. Iuſtificationes autem dei immaculatum cor eſſe præſtabunt.

כ Caph.

DEfecit in ſalutare tuũ anima mea &c. uſq; ibi, & cuſtodiam teſtimonia oris tui.) Naturæ humanæ eſt, ut cũ id quod deſiderat nõ poteſt obtinere, per deſiderij iugẽ cupiditatẽ, animi delectione teneatur. Et hoc noſſe ex ipſis affectionis noſtrę motibus promptũ eſt, in quantã animi delectionem eorũ quæ deſideramus expectatione redigimur. Propheta itaq; cui omnis ad deũ expectatio eſt, cui omne in mãdatis eius deſideriũ eſt, loquit̃ & dicit: Defecit in ſalutare tuũ anima mea, & in uerbũ tuũ ſpero.) Nõ habet alia, quæ deſideriũ ſuum occupent, & ſancti cupiditas non uacat ſeculi rebus. Defecit igitur in deſiderio ſalutaris, & defecit ob id, quia in uerbũ dei ſperat: finis enim legis Chriſtus Ieſus eſt. Et hic eſt de quo ſcripſerũt Moſes & prophetæ. Eſt aũt ſalutaris ipſo illo nomine quo Ieſus nũcupatur. Ieſus enim ſecundũ Hebraicam linguam, ſalutaris eſt, & idipſum angelus ad Ioſeph loquẽs docet, cũ dicit: Et uocabis nomẽ eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populũ ſuum à peccatis. Cauſa itaq; defectionis eſt deſiderium ſalutaris. Deſiderij aũt hinc origo eſt, quòd in uerbum dei ſperat. Salutaris enim noſter Ieſus eſt, qui & deſideratus & natus eſt, ſed defectionem animæ deſiderantis intelligendum eſt, quia ſequenter ait: Defecerunt oculi mei in eloquium tuum dicentes, quando exhortaberis me?) Sequitur ergo defectionem animæ defectio oculorum. Sed ut de natura defectionis animæ tractauimus, uideamus qualis oculorum ſoleat eſſe defectio. Pone igitur in expectatione aut peregrinantis uiri cõniugem, aut iam diu abſentis filij patrem, quẽ omni tempore exiſtimet reuerſurum. Nonne ei itineri, quo uenturum opinabitur ſemper intendet? Nonne intentio ac uiſus oculorum contuitionis ipſius expectatione deficiet? deſideria hæc in ſe prophetarum dominus teſtatur, cum dicit: Amẽ amen dico uobis, multi prophetæ & iuſti quæſierunt uidere quæ uos uidetis, & audire quæ auditis. Propheta itaq; & animo & oculis deficit. Sed hi modo oculi prophetæ licet deum uidere deſiderauerint, non ſunt tamen corporis oculi. Loquuntur enim, expectant, & mentis potius eſt contuitio iſta & loquela, nõ corporis. Dicunt enim, quando exhortaberis me? Scit ergo exhortationem hãc ſanctos quieſcentes in inferno deſiderare, ſcit teſtante Apoſtolo Petro, deſcendente in inferna domino, etiam his qui in carcere erant, & increduli quondam fuerant in diebus Noë exhortationem prædicatã fuiſſe. In hæc igitur dei eloquia oculis loquentibus deficit, non tam uiſu corporeo deũ ex eloquijs dei nunciatũ, quàm contemplatione animæ & mentis expectans. Dehinc ſequitur: Quia factus ſum ſicut uter in pruina, iuſtificationes tuas nõ ſum oblitus.) Noui generis hęc cauſa eſt, ut ideo iuſtificationes dei nõ oblitus ſit, quia factus ſit ſicut uter in pruina. Et ſi rẽ ſolis auribus metiamur, inanis & ridiculus prophetæ ſermo exiſtimabit̃. Sed meminit utrem pro humanis corporibus nuncupari, domino in euangelijs dicente; Nemo inquit, mittet uinum nouum in utres ueteres, & non ambigitur eũ in utribus corpora, in peccatis ſuis ueterna memoraſſe. Per cõtinentiæ autem ſtudium frigent fidelium corpora, & calore naturæ interioris extincto, utres erunt frigidi. Quæ cũ intrinſecus per naturã uitiorum efferuentiũ incaleſcãt, extrinſecus tamẽ continentiæ patientia tanq; pruinæ frigore obrigeſcũt. Ergo in hoc corporum frigore iuſtificationũ dei immemores eſſe nõ poſſumus. Quiſquis autẽ per uitiorũ ardorẽ utere pleno caluerit, neq; per metũ dei religionemq; frigeſcat, neceſſe eſt iuſtificationũ dei obliuiſcatur. Quæ obliuiſci ſanctus nõ poterit, cũ uter in pruina modo obrigeſcens extrinſecus internarum cupiditatũ omniũ inſtigatione ſit frigidus. Dehinc ſequit̃: Quot ſunt dies ſerui tui, quãdo facies mihi de perſequentibus me iudicium?) Iudiciũ poſt conſummationẽ ſeculi ꝓpheta eſſe nõ ignorat,

cum ait: Propterea non reſurgunt impij in iudicio, neque peccatores in concilio iuſtorum. Quod ergo nunc orat de perſequentibus ſe fieri iudicium, non illud utiqꝫ quod in reſurrectionis ſeculo meminit futurum, cum ſe paucorum nunc dierum ſecundum corporalem uitam ſciat eſſe. Ita enim ait: Quot ſunt dies ſerui tui. Cum dicit quot, ſcit eſſe non plures. Et ſuperius dixerat, eſſe ſe tanquàm utrem in pruina. Ergo quia ſe paucorum dierum ſcit, fieri iudicium ab his qui ſe perſequuntur deſiderat, à diabolo ſcilicet miniſtriſqꝫ eius. Sunt enim ſpirituales nequitiæ in cœleſtibus, ſed ſcit & diabolum in reſurrectionis ſeculo iudicandum. Paucorum itaque dierum ipſe cum ſit, fieri hoc iudicium deſiderat, ſcilicet ut conſummate ſanctus & perfecte deo placens conterat infra ſe diabolum, conterat aduerſantes ſibi inimicaſqꝫ uirtutes, & fidei ſuæ animæ ſubdat nequitias ſpirituales. Nondum igitur de naturæ ſuæ firmitate confidit, licet etiam ut uter frigeat, ſed ut per miſericordiam dei iudicium inimico ſuo ſit deprecatur. Hanc poteſtatem iudicij dominus Apoſtolis ſuis dedit, dicens: Ecce dedi uobis poteſtatem calcare ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem uirtutem inimici. Vocem hanc quidem nondum propheta domini in corpore manẽtis audiuit, ſed dari ſibi id poteſtatis orat, ut conſtituatur ſibi in perſequentes ſe tale iudicium. Tentatur enim undique, cũ ei per naturam corporis uitiorum ineſt cognata materies, eamque diabolus conatur ardore geminæ cupiditatis accendere, cum impijs irreligioſorum uocibus læditur, cum prophanas gentium contra deum diſputationes & eloquia uęſana perpetitur, ideo in conſequenti ait: Narrauerunt mihi iniqui exercitationes, ſed non ita ut lex tua.) Quanti enim ſunt qui quædam humanæ uitæ inſtituta docere ſe aſſerant, cum ad uirtutes ſeculi ſtudia animæ noſtræ deo rectius ſeruientia accendunt? Quanti etiam ſunt qui cognitionẽ ſe habere diuinarum ſcripturarum mentientes, hæretica & peruerſa dogmata prædicant? Sed ſciens propheta perfectam humanæ doctrinæ eruditionem in dei lege eſſe ait: Narrauerunt mihi iniqui exercitationes, ſed non ita ut lex tua. Iniqui enim ſunt hæc prędicantes. Et ideo uox dei uetuit peccatorem eloquia ſancta narrare, quia iniquitas doctrinæ cœleſtis nõ recipit ueritatem. Peccatori enim dixit deus: Quare tu enarras iuſticias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum: Tu autem reiecisti ſermones meos retro. Et has igitur exercitationes propheta non fert, ſciens nihil narrationi legis ęquandum. Denique adiecit: Omnia iudicia tua ueritas, iniqui perſecuti ſunt me, adiuua me.) Iuſtum qui perſequitur, neceſſe eſt ut inique perſequatur, quia iniquitas iniuſtæ operationis effectus eſt. Scit & hanc Apoſtolus perſecutionum iniquitatem, cum dicit: Omnes uolentes religioſe uiuere in Chriſto, perſecutionem patientur. Multę enim tribulationes iuſtorum ſunt. Nunc ſathanas inſectatur, nunc miniſteria eius impugnant, nunc falſorum fratrum ſimulatio ad nocendum arte fraudulentæ inſectationis irrepit. Sed propheta qui ueritatem eſſe mandata dei meminerit, iniuſtæ iniquitatis perſecutionem fideli animo ſuſtinet. Et quia perſecutionem fidei ſciat eſſe documentũ, nõ orat eam à ſe remoueri, ſed adiuuari ſe in ea poſtulat, & opẽ atqꝫ auxiliũ miſericordiæ dei precatur, euãgelici huius pręcepti nõ ignarus: Qui non accipit crucẽ ſuam & ſequitur me, nõ eſt me dignus. Veritas ergo eſt in præceptis dei. Veritas nihil falſum, nihil incertũ, nihil imperfectum habet: perſecutio autẽ iuſto intentata iniquitas eſt. Iniquitas enim prędicatorẽ neceſſe eſt oderit ueritatis. Sed auxiliũ à deo eſt ueritatis prædicatori. Graues enim meminit has eſſe perſecutorũ moleſtias, & quia iuſto utiles ſint, non putat amouendas. Periculoſa nanqꝫ ocioſæ fidei pax eſt, & faciles ſecuris excubijs inſidiæ ſunt. Bellis aũt exercitatũ uirũ nõ cito doli capiẽt, & glorioſo certamine opus eſt, ut corona uictoriæ deferat. Ob quod nõ orat ſibi adimi

cauſam

Quia poſtq̃ hoc ſeculum tranſierit, in cœlo uerbum hoc obedientiæ cõſtitutæ
in creaturis,quæ reuelationem filiorum dei expectant,neceſſe ſit permanere.Sed
non idcirco nõ & in terris aliquando dei uerbum eſt, licet id tantum in cœlo pro/
pheta prædicet manere.Nemo enim noſtrũ eſt, qui nõ interdum donũ ſpiritualis
gratiæ ſentiat,qui nõ aliquãdo in ſe habeat dei uerbũ,cum ſobrius, cũ trãquillus,
cum cõtinens eſt,cũ beneuolus eſt,cũ miſericors eſt.In his enim cũ ſumus,manet
in nobis dei uerbũ,cum præceptis eius bonarũ rerũ obeditione famulamur. Sed
ſubrepẽtibus turbidarũ affectionũ motibus cum ſubit pecuniæ cura, cũ æſtus tur
pis laſciuæ cupiditatis acceditur,cũ ira pectus cõmouetur, cũ ebrietas deſiderat,
iam nõ in nobis manet uerbũ dei.Eſt aũt in his qui ſecundũ Apoſtolum exuti ue
terem hominẽ cũ peccatis ſuis, nouũ induerũt, qui cõmortui Chriſto & cõſepul
ti iam in nouitatẽ uitæ reſurrexerunt,& collocati ſunt in cœleſtibus,qui terreſtris
imagine derelicta cœleſtis imaginẽ portant. In his enim tanq̃ in cœlo uerbũ dei
permanet,in quibus hoc uerbũ non offenditur,ira,ebrietate,odio, infidelitate, la/
ſciuia.Nam & ſi aliquãdo manet in nobis, tamẽ à ſancto habitationis ſuæ contu/
melias non fert,ut ſemper ineſſe permaneat. Si uero hæc cõmemorata uitia ſem
per in nobis erunt,ne introire quidem polluta corporũ domicilia dignabitur. Ad/
eſt autem unicuiq; proximũ,ut dictum eſt: ſtat enim ad oſtiũ uerbum dei, & pul
ſat oſtium animæ noſtræ,& dicit:Ecce ſtans ante oſtiũ pulſo: ſi quis aperiet mihi
oſtiũ, ingrediar ad eũ. Vult ergo ſemper introire,ſed à nobis ne introeat excludi
tur. Claudimus enim per hæc corporis uitia animæ noſtræ aditũ, qui ſi cœperit
emundatis omnibus patere,ilico introibit,modo ſolis, qui clauſis feneſtræ ualuis
introire prohibetur, patẽtibus uero totus immittitur. Ipſi quidẽ ſemper ut illumi
net promptũ eſt, ſed lumen ſibi domus ipſa obſeratis aditibus excludit. Eſt enim
uerbum dei ſol iuſticiæ adſiſtẽs unicuiq; ut introeat,nec moratur lucẽ ſuam aper
tis aditibus infundere. Manet igitur hoc uerbum dei in cœlis per indefeſſam cœ/
leſtium obedientiã.Quo exemplo in ſanctis quoq;,qui cœleſtes ſecundũ cœleſtis
imaginem ſunt,dei uerbũ manere credendum eſt.Sequitur dehinc: In genera/
tionem & generationẽ ueritas tua.) Duplicem hanc ſenſus noſtri intelligentiã
qua uerbũ dei manere ut in cœlo,ita & in ſanctis hominibus exiſtimamus,uerſus
hic qui cõſequitur confirmat.Non enim ait:in generationẽ generationis,aut à ge
nerationibus generationũ, ſed in generationẽ & generationẽ ueritas tua. Vtrãq;
generationẽ ſimplici ſignificatione cõmemorat. Duas igitur generationes in duo
bus populis cognouimus,quorũ unus eſt legis & prophetarũ,alter eſt euangelio/
rum & Apoſtolorũ. Veritas ergo dei in ſolis his duabus generationibus manet.
Sed cũ prior generatio ueritatẽ dei intra ſe haberet, nulla alia eum habuit. Erant
enim plures generationes gentiũ atq; populorum. Et nunc cum hæc eadẽ gene/
ratio indigna extitit,in qua ueritas dei eſſet,hanc eandẽ dei ueritatem præter eam
quæ euãgelijs credidit,nõ habet alia ulla generatio.Sequitur uero: Fundaſti ter
ram,& permanebit.) Cõuenerat ordini ut poſt cœlum, de hinc terra nuncupare
tur,ſed hoc quod medium eſt,id eſt, in generationẽ & generationem ueritas tua,
ob eam cauſam interueniſſe exiſtimo,ut duplex illa de cœlo,in quo dei uerbũ ma
net,intelligẽtia cõfirmaretur. Nunc ergo tanq̃ integer ordo ſeruatus eſt,cũ poſt
cœlũ in quo permanet dei uerbũ,fundata terra manſura eſt. Et quidẽ hoc etiã de
hac terra forte dictũ intelligitur,quæ fũdata permanet, quam ſecundũ Salomonẽ
deus p ſapientiã fundauit, quę cũ fluidæ ſit aquarũ naturę ſubiecta, & incõſtanti
innatet ſubſtrata elemẽto,ita tamẽ ſapiẽtia & uirtute & ſpiritu dei fundata fuerit
ut pmaneat.Sed mihi,ppheticus ſermo etiã de terra humani corporis uideẽ locu/
tus,quę ita fundata ſit,ut in ea tanq̃ in cœlo uerbũ dei maneat.Cœlũ ẽm & terra
præteribit

præteribit. Et quomodo hæc terra fundata manſura eſt? niſi forte fundata in hoc ſeculo tantũ manſura ſit, id eſt, ſecundum ſeculi huius cõſtitutionem & ipſa manſura. Sed ſi permanſura eſt, quo uerbo ſignificatur imperpetuum manſura? Earũ neceſſe eſt generatio nõ terra fundata & manſura eſſe credenda eſt, quibus ob ueritatem in his dei manentem cœleſtis horum modo terrenorum corporum gloria præparatur. Et abſolutius id ita conſequenti uerſu poterit intelligi. Ait enim:

Ordinatione tua perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi.) Dies iſte qui nunc eſt, non perſeuerat interuentu noctis exemptus. Aut ſi de huius diei temporibus locutus eſſet, mentionẽ etiam noctis fieri conuenerat, quæ pari ut dies, dei ordinatione perſiſtit. Sed quia dies lux eſt, & ſanctus quiſq; mundi iſtius lumen eſt, huius ergo luminis dies non ambigue ordinatione dei perſeuerare creditur, & perſeueraturus, quia omnia deo ſeruiant. Nunc enim non omnia deo ſeruiunt. Nunquid & peccatores deo ſeruiunt? Nunquid & hi ſeruiunt qui ſcamnello domini pedum ſubdendi ſunt? Dixit enim Dauid: Dixit dominus domino meo, ſede

Scamnellum. à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos ſcamnellũ pedum tuorum. Et ſecundum Apoſtolum. Oportet eum regnare donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus eius. Ergo tũc dies, id eſt, ſanctorum lumẽ permanebit, cum deo cœperint uniuerſa ſeruire. Et hæc quidem à nobis ſecundum propheticam atq; Apoſtolicam doctrinam commemorata ſunt. Vt quanq; in præſentibus dictis futurorũ bonorum ſignificari tempus intelligatur, in quo & cœlum nouum & terra noua & fœlix de mutandorum corporum gloria & æterna oblitis terrenorum uiciorum noctibus noſtri luminis dies ſpei & expectationi noſtrę præparantur, tamen ut magnificentiam dei omnes huius quoq; mundi creationes indemutabili officiorum ſuorum conſtitutione teſtentur, cum ita firmata, fundata, ſtatutaq; omnia ſint, ut perpetuis quibus manebunt cõſtitutorum ab exordio temporum curſibus perſeuerẽt, propheta perſeuerare ſe ut diem poſtulat, & in ſequẽtibus ſeruum ſe eſſe domini ſui meminit, dicens: Niſi quod lex tua meditatio mea eſt, tũc forte perijſſem in humilitate mea.) Frequẽter admonuimus humiliatiõe id ſignificari, cũ tentationibus anima ſubiecta eſt, & infirmitati ſuæ derelicta humilis efficit. Lex ergo ei meditatio eſt, & niſi meditatio ei fuiſſet, forſitan in humiliatiõe perijſſet. Non eſt ergo meditatio legis dei cũ tribulamur & anguſtiamur relinquẽda, ſed cũ uarijs corporũ infirmitatibus affligimur, cũ inter perſecutionũ bella uexamur, cõſtans in nobis debet legis eſſe meditatio. Vrant enim licet in excidiũ fidei ignes, lacerẽt quoq; ad periculum ſalutis noſtrę flagella, effodiant etiam ad eliciendã impietatis confeſſionem redempta à deo corpora ungulæ, dicti tamen prophetici meminiſſe debemus, ut cõſortes ipſius ſimus. Dicamus & nos patientes atq; uincentes, niſi quod lex tua meditatio mea eſt, tunc forſitan perijſſem in humilitate mea. Et beatitudinem meditationis huius iam in exordio pſalmorum propheta meminit, dicens: Beatus uir qui non abijt in concilio impiorum, & in uia peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit. Sed in lege domini uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Et uere beatus erit quiſquis in lege dei meditabitur, qua meditatione in ipſa quoque tribulatioοum humiliatione ſeruabitur. De hinc ſequitur: In ſeculum non obliuiſcar iuſtificationum tuarum, quia in ipſis uiuificaſti me.) Scit propheta, ſecundum Apoſtolum, finem legis eſſe Chriſtum, in qua iuſtificationum obſeruatio conſtituta eſt, ſcit & in euangelia credituris legem eſſe pædagogam, ſcit & iuſtum ex fide uiuere, ſcit & legem ſpiritualem eſſe, ſcit quòd qui ea quæ in lege ſunt fecerit uiuet, & idcircò ait: In ſeculum non obliuiſcar iuſtificationum tuarũ, quia in ipſis uiuificaſti me. Vt quanquàm fides euangelica finitis legis ſit operibus prædicanda, iuſtificatio-

num legis tamen quæ ſibi uitæ initium ſit immemor non ſit, quia legis iuſtificatio Euangelicæ iuſtificationis fideique pædagoga ſit. Conſtanter uero cum ſibi nulla iuſtificationum dei ſubrepere poſſit obliuio, id quod conſequitur eſt profeſſus, dicens: Tuus ſum ego, ſalua me, quia iuſtificationes tuas exquiſiui.) Non omnibus uox profeſſionis iſtius competit, ſed rarus quiſque eſt qui ſe dei audeat dicere. Audebit ſanè ille qui dixit, Mihi uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Et uiuo iam non ego, uiuit autem in me Chriſtus. Et qui huius fidei erunt ſimiles, non imprudenter quod dei ſint confitebuntur. Vox iſta animæ ſemper deo intentæ, opus iſtud eſt miſericordiæ indefeſſæ, continentiæ immobilis, ieiunij uſitati, largitionis impœnitentis. Quomodo enim ſe dei eſſe profitebitur in libidinem calens, in iram mobilis, in auaritiam ſolicitus, in ebrietatem ſitiens, in gloriam ſeculi inanis? Horum potius erit iſte, non dei. In quo enim hæc paſſionum uitia abundabunt, quomodo non eorum erit quibus ſeruiet? Plures gentium dij, ſed unus ſolus deus ex quo omnia, & unus dominus noſter Ieſus per quē omnia. Conſtanter ergo propheta cui ſoli ſeruit, quod ſuus ſit confitetur. Et quia ſuus ſit, ut ſaluetur orat. Suus autē per id eſt, quia iuſtificationes eius exquirat. Alijs quęrentibus gloriam mundi, alijs quærentibus agros, domos, pecuniam, ille iuſtitias dei exquirit, & quod dei ſit gloriatur. Eſt autem in iſtiuſmodi pios ac religioſos uiros ingens odium irreligioſorū. Et ſcit propheta, uel ſeculi hominibus, uel diabolo & miniſtris eius, eum qui ſe dei profitetur, eſſe pertæſum. Hoc etiam cōſequenti uerſu docet, quo ait: Me expectauerunt peccatores ut perderēt me, teſtimonia tua domine dilexi.) Diabolo uel miniſtris eius cura eſt pugnam & omnem gloriam uiri fidelis auferre, & eum non ex portione dei ſinere eſſe, ſed damnationis ſuę cōſortium aſſumere. Longo itaq; ac diutino prelio cōtra fidem prophetę dimicatur. Sed memor ille mandatorū dei, & teſtimonia eius intelligens, reſtitit atq; permanſit. Neq; aliter ſpem eorum qui perditionem ſuam expectabāt eluſit, quàm quòd uitæ ſibi in teſtimonijs dei intellexit eſſe doctrinam. Arduum autem atq; difficile eſt intelligere dei teſtimonia, & ultra præſentis cognitionis ſcientiam eorū intelligentia procedit. De teſtimonijs uero iam in pſalmi exordio tractauimus. Per hæc enim præſentia legis teſtimonia teſtimoniorum æternorū cognitio præſtatur. Deniq; id ipſum conſequens ſermo demonſtrat. Sequitur enim: Omnis conſummationis uidi finem.) Frequenter admonuimus, non poſſe ſatisfactionem intelligentiæ ex Latinitatis translatione pręſtari. Alia enim uis dicti huius eſt ex Gręco enunciati: ita enim eſt: πάσης συντελείας εἶδον πέρας, id quod cum Græcis πέρας nuncupatur, ultra finem eſt rerum ſtatutarum neq; aliquo ut deſinat continetur, ſed omnem limitem ſub indefinita ſignificatione tranſcendit. Quod autem nobiſcum ſcribitur in finem, fine eo qui ſignificatur exiſtimatur id unde agitur cōtineri. Sed propheta, qui non corporalia neq; terrena teſtimonia legis intelligit, ſecundum Græcam ſignificantiam ultra omnem conſummationē contuetur. Scit conſummationem eſſe temporum legis, cum poſt plenitudinem temporū deus in corpore contuendus ſit, ſed ultra hanc conſummationem uidet. Videt enim Euangelicæ ſpei tempus, ſed & huius quidē conſummatio nō ignota ei eſt. Vltra id enim intelligentiæ ſuæ oculos extendit. Namq; & reſurrectionis conſummationem uidet. Scit enim & demutationis eſſe ordinem conſtitutū Apoſtolo dicente: Vnuſquiſq; autem in ſuo ordine. Et rurſum: Omnes quidem reſurgent, ſed non omnes commutabuntur. Nouit & dies regni domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo in regnū dei patris prouehemur, & illa inexquiſita & ininueſtigabilia dei iudicia transferemur. Scit & tempus eſſe iudicij, & hoc ſcire ei ex amplitudine mandatorum dei licuit, quia ſe in immenſam cognitionis doctrinam diuinus ſermo diffuderit. Ait

Audi oſor Græcitatis

τέλος

enim: Latum mandatum tuũ uehementer.) Latum planè eſt,ſiue quòd in infinitum cognitionem humanę ignorantię extendit,ſiue quòd multa ſunt in quibus dei præceptis obtemperetur atq; placeatur, ſecundum diuiſiones & munera gratiarum.Nõ enim ab omnibus omnia expectantur, neq; uniuerſi uniuerſa ad ſummam placendi implere poſſunt. Alius ieiunio placet, alius ſimplicitate fidei promeretur,alius uitia eleemoſynis redimit,alius ſecuritate conſummat,ſicut alij curationum conceſſa uirtus eſt,alij prophetiæ ſcientia contributa eſt,alij fidei firmitas data eſt,alij ſapientia & cognitio donata eſt. Latum igitur mandatum dei eſt, & in omnia ſpei noſtræ genera diffunditur,ut non difficile ſit ſi uoluntas adſit pręcepto dei obtemperare:cum latum & diffuſum ſit ad placendum officioſæ religionis uarietate. Neq; ſolum latum,ſed uehementer latum, latitudinis infinitate hac ipſa ſuperlatiui adiectione monſtrata.

מ Mem.

QVomodo dilexi &c.) Vtile hoc nobis ac neceſſariũ prophetæ opus eſt, quo ad perfectam dei cognitionẽ atq; obedientiam edocemur, duabus rebus maxime infirmitati noſtræ congruis inſtituti, ut & deum qui ignoratus ſit nouerimus, & mandatis eius ſecundum uoluntatem decreti ſui obtemperemus. Perfectum enim legis & prophetarum & Euangeliorum uirum in omni pſalmi iſtius corpore propheta confirmat, uel ex ſua, uel alterius quem inſtituerat perſona, cui in fiducia ſit, hæc de ſe quæ ſubiecta ſunt prædicare.Eſt autem dignum contueri,qua uerborum diligentia, qua intelligentiæ abſolutione nos in ſingulis quibuſq; dictorũ generibus propheta confirmet.Dicit enim in tertiædecimæ literæ uerſu: Quomodo dilexi legem tuam domine,tota die meditatio eſt mihi.) Promptum utiq; fuerat dixiſſe, quo feci legem tuam. Sed quia maius meritum eſt,amantem aliquid potius agere,quàm timentem,idcirco ait dilexi legem tuam. Differt enim longe obſequium amoris à timoris officio, nec habet gratiam uoluntatis neceſſitatis operatio. Non omnia enim ad perfecti obſequij cõſummationem ſibi illa ſufficiunt, quæ quamuis opus ſuum impleant, tamen quia coacta ſunt,merito plenæ gratiæ indigent. Vult igitur propheta opus ſuum dilectionis potius, quàm terroris eſſe,& ex charitate obſequium ſuum,nõ ex metu ſuſcipi. Multi ieiunant,dum à nobis obiurgari timẽt.Multi aliquid in uſum indigentiũ præbent, dum exprobrari irreligioſam auaritię ſuę inutilẽ cupiditatẽ pertimeſcũt.Multi eccleſiam adeũt dũ argui abſentiam ſuam & negligentiam erubeſcunt.Sed nõ omnes id quod faciunt,& amant. In amorem ergo nõ poteſt incidere neceſſitas obſequelæ:quia nemo id quod diligit nõ uult. In facto uero poteſt & nõ ſubeſſe dilectio, dum id efficitur, quod non effeciſſe aut terror aut pudor ſit. Sed propheta in nullo infirmus eſt. Quod amat facit,& quod facit indeficienter exercet.Legem enim quam diligit omni die & ſine intermiſſione meditatur.Non ſubrepunt alia occupationum ſtudia,nõ interueniunt diuerſi ſecularium curarũ æſtus,nec in eum incidit interiectu nouæ alicuius

*Forte *cogitationis*

*cognitionis obliuio,ſemper idem eſt & in eodem eſt. Tantus ipſe in dilectæ ſibi legis meditatione eſt, quantus dies uniuerſus in tempore ſit. Et quia,ut ſuperius cõmemorauimus,legis & prophetarum atq; Euangeliorũ hominem in ſe propheta demonſtrat, ait in conſequenti: Super inimicos meos prudentem me feciſti mandato tuo,quoniam in ſeculum mihi eſt.) Mandata dei prudentius propheta quàm inimici eius intelligit: ſed quid cõmune nobis & inimicis noſtris in præceptis eſt dei,qui nõ ſolum ne mediocriter quidem comperta habent, uerum nec initium ſaltem cognoſcendi ſectantur? Et quid magnum ſi inimicis ſuis in mandatis dei propheta prudentior ſit? Quando eñi inanimantia ſaxa,aut metalla,aut ligna

uenerantes

uenerantes conſequi aliquid de uiuentis atq; æterni dei cognitione potuiſſent, ut his comparatis fieret propheta prudentior? Sed omnis hic impiorum error ipſum illud nomen cum lege & prophetis & Apoſtolis reſpuit, detrectat, horreſcit. Sed habet alios propheta hic ſanctus inimicos, quibus prudentius in mandatis dei eſt eruditus. Mandatum dei in prophetis & in lege hæretici habent, ſed nullo eorum per imperitiam irreligioſæ uoluntatis utuntur. Mandatum legis Iudæi tanq; proprium & hęreditarium ſibi uendicant, ſed ſpiritualis circunciſionis autorem non habentibus quid circunciſio in ſigno tantũ conſtituta iam proderit? Quid ſabbati religio deum ſabbati neſcientibus opis afferet? Quid paſchæ agnus, & liminũ ſanguis, & azymorum feſtiuitas, agnum dei & azyma ſynceritatis & ſanguinem ſalutis ignorantibus auxilij præſtabit? Mandata exercent, ſed efficientiam mandatorum & tempus ignorant. Legem legunt, ſed eam legente & neſciente Iudæo Chriſtianus intelligit. Inimicus planè hic prophetæ eſt, parricidales manus unigenito dei filio inferẽs, & ſaluatorẽ generis humani & uitæ æternę largitorẽ morte quantum in ipſo eſt cõdemnans. Præ his ergo omnibus in dei mandato prudentior eſt. Atq; ut abſolute hos inimicos ſignificaſſe intelligeretur, id quod conſequitur adiecit: Super omnes docentes me intellexi, quoniam teſtimonia tua meditatio mea eſt.) Didiciſti ò Dauid à Moſe legem, & Aaron tibi ſacrificiorum omnium doctor eſt: Ieſus iteratæ circunciſionis magiſter eſt. Samuël unguendo tibi ſacramentum in te ipſo & prophetæ & regis oſtendit. Quid eſt iſtud quod loqui auſus es, quod ſuper omnes te docentes intellexeris? Sed ſuperior uerſus ſuper quos omnes docentes ſe intelligat, oſtendit, id eſt, ſuper inimicos. Et rurſum hic qui nũc eſt uerſus inferior qui inimici ſint declarat, id eſt, omnes docentes. Claues enim cœlorum ſe habere profitentur, & doctores eſſe ſe legis gloriantur. Et cum omnia legis teſtimonia aduentũ domini noſtri Ieſu Chriſti teſtentur, ſuper doctores ſuos propheta intelligit, qui unigenitum dei filium in carne uenturum teſtimonia eius meditans ſemper expectat. O felix diſcipuli intelligentia, ò doctorum miſerabilis imperitia. Docentes neſciunt, & intelligunt qui docentur. Caret autem propheta uitio iactantię: intelligentiæ enim præſtantiam unde adeptus eſſet oſtendit. Nam ſuperius ait, quod ſuper inimicos ſuos prudentior à deo in mandatis eius eſſet effectus. Intelligentia enim omnis ex eo eſt, qui prudentiorem eum eſſe conſtituit. Super docentes ſe ergo intelligit. Et quia interdum ex naturæ diuerſitate ſolet accidere, ut diſcipulus prudentior ſit magiſtro, tamen hoc ipſum diligentiæ ſuæ & ſtudij eſſe demonſtrat. Ait enim: Super ſeniores intellexi, quia mandata tua exquiſiui.) Et ſuper docentes intelligit, & ſuper ſeniores intelligit doctrinæ atque intelligentiæ ſuæ officiũ, cũ ipſa temporis antiquitate demonſtrãs, id eſt, populi ante ſe anterioris ſignificans ætatem. In quo utrunq; cõuenit, ut & antiquior ſit, & ſe puret eſſe doctiorem. Sed ſuper eum ille intelligit, qui & docetur & iuuior eſt. Intelligit uero, quia mandata dei exquiſierit, quæ doctor dum ſe docere credit, ignorat. Conſequens autem eſt, ut qui ſuper ſeniores & doctores intelligit, fructum intelligentiæ ſuę reddat, ſcilicet ut & quę cognita & perfecta habere cœpit, exerceat, & uideamus an hoc ipſum in cõſequentibus ſit. Ait enim: Ab omni uia mala prohibui pedes meos ut cuſtodiam uerbum tuum.) Perfecta hæc & Euangelici uiri uox eſt, ab omni ſe malitię uia abſtinere, & tot ubiq; occurrẽtibus erroris ſemitis, nulla earũ, per quã nequitia adeatur, incedere. Sed alius neſcio quid in eo propheta ſignificat, cũ dicit, prohibui pedes meos. Natura corporis noſtri fert nos in omnem criminis curſum, & humanarũ cupiditatũ impetus in hanc nos uiam cogit. Sed qui ſuper ſeniores & docentes intelligit, per intelligentiæ doctrinam ſe prohibuit, & exeuntem procurrentemq; reuocauit. Reſiſtendũ ergo eſt & obnitendũ, ut

ut noſmetipſos ab omni uia mala primum arceamus, tum deinde, ſi quis nos inſtinctus eò cœperit ferre, ut retrahamus. Et prius noſtra & ipſius poteſtate ſumus inhibendi, ut deinceps cuſtodiamus dei uerbum. Antea autẽ propria inhibitione opus eſt, ut poſſit dei uerbi eſſe cuſtodia. Necq́ enim quiſquam uerbũ antè cuſtodiet, quàm prohibere ſe poterit. Prohibitio enim ea demũ eſt, ut id quod fiebat fieri arceatur: cuſtodia uero tum firma eſt, cum ſe quis à malis inhibens bona obſeruat ſine intermiſſione cuſtodiæ. Qualis autem cuſtodia uerbi dei eſſe debeat, ſequens uerſus docet. Sequitur enim: A iudicijs tuis nõ declinaui, quia tu legem poſuiſti mihi.) Hæc eſt igitur uera cuſtodia nullam in partem à dei ſe iudicijs deflectere, necq́ leui ſaltẽ declinare deceſſu, ſed intentum ſemper, & ſemper immobilem, in eo quo inſtitit permanere. Non declinat autẽ, quia legem ſibi deus ſtatuerit. Legem quidem Moſes ſtatuerat, ſed hic idem propheta in pſalmo altero orauerat, dicens: Domine conſtitue legislatorem ſuper eos, ſciant gentes quoniam homines ſunt. Ea enim lex quam Moſes ſcripſerat, pædagoga nobis in Chriſto fuit. Et idcirco ſuper docentes ſe & ſeniores intellexit, quia legem Euangelicam quę lege Moſi nõ continetur intelligit. Hæc ergo per deũ collata eſt, hæc omnẽ hominẽ in ſcientiam dei erudiuit. Et idcirco ad id quod dixerat: Conſtitue legislatorẽ ſuper eos, adiecit, ſciant gentes quoniam homines ſunt, id eſt, ex terra genitæ, & in cognitionem dei ex limo conformatæ. Quod enim antea per ignorationem legis Moſi præſciebant, nunc per prędicationem domini noſtri Ieſu Chriſti ſciunt: & ut originem ſuam, id eſt, corporis naturam in nouo latore legis agnoſcunt, ita & gloriam noui huius latoris expectant, in exordio ſui iam ad imaginem & ſimilitudinem dei cõſtitutæ. Et prædicationis huius Euangelicæ dulcedinem in conſequentibus propheta teſtatur. Ait enim: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo.) Mel in ore nõ etiam in faucibus dulce eſt. Extra regionẽ enim oris corporalium ſaporũ nullus eſt ſenſus. Sed dei eloquia in faucibus dulcia ſunt, in animam ſcilicet defluentia & intima penetrantia, non in ore modo cibi placentia, ſed illic dulcia ubi cognitionis & prudentiæ & intelligentiæ ſenſus eſt. Et ideo eloquia in faucibus & in ore mel dulce eſt. Sed ut mel per ægritudinem æſtumq́ febrium ea quæ acciderint oris amara mitificat, ita animę noſtrę amaritudines & triſtes cupiditatum inſalutarium febres infuſa dei eloquia mitificant, ſi modo nõ ore contineantur, ſed faucibus deuorentur. Sequitur deinde: A mandatis tuis intellexi, propterea odiui omnem uiam iniquitatis.) Intelligentes nos faciũt præcepta, ſed præcepta re atq́ opere expleta, id eſt, ut ea quæ his continentur in quantum poſſumus expleamus. Et licet à deo intelligentia perfecta ſit, tamẽ à nobis incipiendum eſt, ut poſſimus perfectam intelligentiam promereri. His enim qui nõ per ſe inchoant clauſa à deo omnia ſunt. Et id ipſum propheticus ſermo per Eſaiã docet dicentẽ: Ne dicas de mandatis meis quòd cognoueris ea, necq́ cognouiſti, necq́ credidiſti ea, neque ab initio aperui tibi aures. Cognoui enim quòd ſpernens ſpreueris, & quòd iniquus adhuc ex uentre uocandus eſſes. Ergo non indulgetur ſcientia nõ appetentibus eam. Et quia deus cordium ſcrutator eſt, his qui ſpreturi eam eſſent, obtuſæ aures ſunt, & hebes ſenſus eſt. Sed propheta à pręceptis dei intelligit, præcepta ſcilicet agens, intelligentiam conſecutus, intelligens uero omnẽ iniquitatis uiam odit. Humanæ enim naturæ omnes diuerſarũ affectionum adiacent motus, ut ſunt odij & amoris. Sed amor impendendus eſt in dilectionem bonorum, odium autẽ aſſumendum eſt ex offenſa malorum. Bonum ergo eſt modo utilis organi corpora noſtra in coaptatos & continentes modos temperare, ut nõ uitia diligamus, ut non uirtutes bonas oderimus, ut unicuiq́ nos generi decenter atq́ utiliter coaptemus: Propheta mandata dei diligit, & qui mandata dei diligit,

iniquitatis uias odit. Vt enim perfectæ fidei & obſequelæ eſt obedientiam diligere, & id quod quis agit affectu charitatis explere, & neceſſitatem agendi amantis uoluntate præcurrere, ita & magnæ innocentiæ eſt, iniquitates non modo non agere, ſed odiſſe, quia interdum nos ab his metus & terror auertat. Odium autem nobis earũ indiciũ ueræ, & perfectæ de his opinionis inſinuat. Diligamus iuſtitiam, modeſtiam, frugalitatẽ, miſericordiã, & oderimus rixas & ebrietates, cædes, ſuperbias, ſtupra, cum quibus neceſſe eſt & diabolum oderimus. Diligentes uero pacem, ueritatem, iuſtitiam, diligemus eum qui eſt pax, iuſtitia & ueritas, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

נ Nun.

LVcerna pedibus meis &c.) Vita ſenſusq; hominum in errore ac potius nocte inſcientiæ manet, dum carnali inſerta cogitatione in profundo ignorantiæ per grauitatem naturæ, cui admixta eſt, detinetur. Quando enim per ſemetipſam cauſam & rationẽ originis ſuæ nouerit? quando ſiquis fructus uitæ ſuæ ſit, quæ conditio ſpei? quæ promerendæ poſteritatis uia? Neq; enim quiſquàm tam demens, aut inops ſenſu eſt, ut* in id cũ nullus eſſet, cum ſine dubio meminerit ex bonitate dei profectum eſſe quod natus eſt: nec id in bonitatem eius malitiæ cadat, ut in nobis hoc ſuum quod naſcimur munus interimat. Sed propheta cognitione rerum cœleſtium dignus ut in luce ſcientiæ, munere dei & eloquio collocatus, ducem ad bene & innocenter uiuendum eum ſequitur, qui lux uera eſt, & qui omnem hominem lucificat. Hanc ergo uitæ ſuæ ignorantiam quodam prælato lumine ad intelligentiam dirigit, dicens: Lucerna pedibus meis uerbũ tuum domine.) Scit ſe niſi in uerbo dei illuminatum has corporum tenebras, & hanc ſeculi noctem ferre non poſſe. Scit ubiq; adeſſe lapides offenſionum, laqueos funium, ſcrobes fouearum. Vt enim quis nocte egreſſus lucernam antefert, & quò pedem inferat contuetur, atque ad ſingulos greſſus natũ ſe eſſe exiſtimet, ut rurſum poſtquàm natus eſt nullus eſſet, lumine præeunte ſolicitus eſt: ita unuſquiſque noſtrum manens in ſe uerbum dei in omnes operum proceſſus tanquàm lucernam prætendit. Omnis etenim doctrina cœleſtis dux nobis ad iter uitæ eſt, quæ lucernæ modo in hac nocte ſeculi præferenda eſt, cum aliquid aut agimus, aut cogitamus, aut loquimur, ut ea in omnem progreſſum cuiuſcunq; operationis utamur. Iubet dominus in Euangelijs hanc præceptorum ſuorum lucernam non ocioſam, nec inutilem oculis dicens: Nemo enim lucernam accendit, & ponit eam ſub modio. Quæ enim lucernæ ſi modio tegatur utilitas eſt? Vſum ſuum tantum intra id quo operitur impendit. Iubet igitur eam in candelabro, id eſt, in officij ſui ſede conſtitui. Itaq; hanc doctrinam, atq; hoc uerbum dei intra nos receptum non ocioſum, neq; inutile tanquam modio occulamus, ſed lumen iſtud nobis ipſis primum, & rurſus ex nobis omnibus gentibus præbeamus. Sequenti quoque iſtud mandatum dominus ammonuit dicens: Sint lumbi ueſtri præcincti, & lucernæ ueſtræ ardentes. Iubet ergo nihil nos agere in obſcuro, quia omnis in peccatis agens odit lumẽ, & diligit tenebras. Vult has lucernas noſtras eſſe ſemper accenſas, ne quando in nocte huius ſeculi relinquamur. Iudæis in tabernaculo teſtimonij lucerna accenditur, & hæc omnis feſtiuitatis ſuæ tempore ardet. Illi hoc quod agunt neſciunt, ſed nos in his tabernaculorum noſtrorum, id eſt, corporum teſtimonijs ardentes lucernas ſemper habeamus, & feſtiuitatem ſpei noſtræ earum luce peragamus. Apoſtolos quoque, quos ſal terræ, quos & lumen mundi dominus nuncupat, per hanc ſignificationem hos & lucernas eſſe eccleſiæ oſtendit, dicens: Lucerna corporis tui eſt oculus

Forte legendum, ut cum nullus eſſet, nam ſine dubio meminerit &c.*

lus tuus. Corporis ſcilicet eccleſiæ, quæ unũ corpus in Chriſto eſt, nosq; inuicem membra eius ſumus. Primo enim unicuiq; noſtrum eſt dei uerbum oculus ſiue lucerna, deinde uir apoſtolicus toti corpori ſuo, id eſt, eccleſię lucerna eſt: neq; enim omne corpus, aut pes, aut oculus, aut manus eſt. Ergo ſi oculi totius corporis pars lucidiſſima, & ob id membris ſuis cæteris præſtans, erunt tenebræ, id eſt, ſi apoſtolorum lucernæ non ardębunt, lumine ipſo in tenebris ſito, quanta totius corporis nox manebit? Ioannes prædicator pœnitentiæ lucerna & Iudæis & gentibus fuit domino dicente: Ille erat lucerna ardens, & lucens, & uos uoluiſtis ad horam exultare in lumine eius. Habemus ergo doctrinæ lumen, exultemus in eo, non ad horam, ſed ſemper, neq; ad tempus, ſed in æternum. Beatæ uirgines illæ & utiles olei mercatrices, ſolæ in lampadum ſuarum lumine cum ſponſo thalamum ingreſſæ ſunt, cæteris negligentibus & dormientibus ab ingreſſu thalami excluſis. Ad omnem igitur animæ noſtræ pedem utamur dei uerbo ut lucerna, ſed lucerna ſemper ardente, ſemper in officium ſuum per noſtram prudentiam pręparata. Verbũ autem quod pedibus lucerna eſt, ipſum illud & ſemitis lumẽ eſt. Senſim enim & domeſtice ingredientibus lucerna opus eſt, peregrinum autem & publicum iter ingredientibus lumen potius neceſſarium eſt, ne latro inſidietur, ne ambiguę uię error occurrat. Per incrementa enim à minori ad maius acceditur. Vt ei cui uerbũ dei primum lucerna ſit pedibus, id ipſum uerbũ ei fiat lumen in ſemitis. Sed lucerna pedibus & lumẽ in ſemitis utilem profectum præſtare debent. Et uideamus an dignum aliquid propheta ſubiecerit. Ait enim: Iuraui & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ.) Iam nõ in nocte ſeculi errat, nec pedem metuit offendere. Sacramentum enim omne firmatæ ſcientiæ res eſt, & iurandi religio ex ueritatis cognitione ſuſcipitur. Iurat ergo propheta, nec tantũ iurat, ſed & ſtatuit, quia ſacramenti uinculum hæc firmitas ſit ſtatutorum. Statuit ergo iurans cuſtodire iudicia iuſtitiæ dei. Et difficile eſt ſtatuta conuelli, & optimũ eſt ſtatuere iurata. Sed meminit nihil eſſe in dei iudicijs iniuſtũ. Si enim humana iudicia ea uere iudicia exiſtimantur, quæ ex arbitrio iuſti iudicij ſanciuntur, quomodo ambigendum ſit nihil eſſe in dei iudcijs iniuſtum? Amittimus liberos, iniuſtum hoc iudicium exiſtimamus. Nunquid iniuſte deus in Iob filios dedit diabolo poteſtatem? Damna noſtra tanquam inique accidentia dolemus. Nunquid egere ſolum illum perfectum uirum deus ſine iuſtitiæ ratione permiſit? Cruciamur doloribus, & contra deum impatientiæ noſtræ querelis increpamus. An ne incerto conſilio exeſus uermibus, ſanie defluens, perfoſſus ulcere fuit? Certe hæc omnia ad documentum fidei & ad præmium glorioſæ patientiæ profecerunt. Infirmitas noſtra efficit, ut malum eſſe id quod patimur exiſtimemus. Cæterũ dei ſemper uoluntas eſt, ut patientia paſſionum probemur, nos uero diuini iudicij iuſtitiam dum ſine documento fidei latere uolumus improbamus. Sed qui ſuperius & iurauerat & ſtatuerat, ut cuſtodiret iudicia iuſtitiæ dei, dignum aliquid ſacramento & conſtitutione ſua in obſeruandis debet præſtare iudicijs. Non enim leue eſt quod cuſtoditurum ſe ſtatuit iuratus. Et quid illud illud ſit, ſequẽs uerſus loquitur. Ait enim: Humiliatus ſum uſquequaq; domine, uiuifica me ſecundum uerbum tuum.) Vnigenitus dei filius naturæ noſtræ ex uirgine ſibi corpus aſſumens cum in ſeipſo ueram & perfectam humanæ prudentiæ formam præbuiſſet, quid à ſe diſci tanq; exemplo doctrinæ uoluerit noſcendum eſt. Ait enim: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego uos reficiam. Tollite iugum meum ſuper uos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus ueſtris: ipſe utiq; perfectus, & ſine peccato ſolus, & unus in cuius ore dolus non fuit, hoc præcipuum à ſe doctrinæ ſumi uoluit exemplum, manſuetudinis ſcilicet & humilitatis, per quæ

animabus

animabus requies inueniretur. Scit inſolentem eſſe & incapacem rerum ſecundarum naturæ noſtræ infirmitatem. Alij per opes inſoleſcunt, neſcientes de largitione opum dictum eſſe: Eleemoſyna enim abſcondit peccatũ. Et rurſum: Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius manet inæternum. Et deum ipſum his qui eſurientem cibaſſent, ſitientem potaſſent, peregrinum domo recepiſſent, nudum ueſte texiſſent, infirmum uiſitaſſent, clauſum carcere conſolati eſſent, dicturum: Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatum uobis regnum à conſtitutione mundi. Alij gloria ſeculi tumẽt, neſcientes hanc principalem benedictionẽ cœleſtium fuiſſe ſermonũ, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Alios nobilitas carnalis in faſtigium erigit, non cogitantes illis qui in Chriſto renati ſunt dictum eſſe, uos autem genus electum, regale ſacerdotum, gens ſancta. Aliæ ſunt ſeculi leges, alia dei munera. Diabolus cum deum tentare auſus eſt, ſuũ eſſe ſeculũ gloriatur, dominus uero mori nos ſeculo iubet ut uiuamus ipſi. Cum domino opum contemptus, opulentia eſt. Cum domino terreni honoris deſpectus, cœlorum regnum eſt. Cum domino humilitas cordis, generoſæ & regiæ natiuitatis ornatus eſt. Hoc igitur à ſe diſci uoluit, quod uirtutum omnium maximũ eſt. Apoſtolus etiam ad humilitatem nos docens talibus adhortatur: Hoc enim ſapite in uobis, quod eſt in Chriſto Ieſu. Qui cum in forma dei eſſet non rapinam exiſtimauit eſſe ſe æqualẽ deo, ſed ſe exinaniuit formam ſerui accipiens, & habitu repertus ut homo, humiliauit ſe factus obediens uſq; ad mortẽ, mortẽ aũt crucis. Habemus exemplum ab unigenito deo humilitatis, ſed uideamus & præmiũ. Propter hoc enim eum deus exaltauit, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Hoc humilitatis fuit præmium, ut corpus aſſumptum in gloria dei patris maneret, ut in nomine eius genu cœleſtia, & terreſtria, & inferna curuarent. Manens enim in dei forma non ui aliqua ſibi ac rapina, id quod erat præſumendum exiſtimauit, ſcilicet ut deo eſſet æqualis. Erat enim in dei forma, nihilq; ei ex eius gloria deerat, in cuius forma manebat, ſed formam ſerui per humilitatem accepit, & habitu ut homo repertus eſt, humilians ſe per obedientiam uſque ad mortem, nec ſolum uſque ad mortem, ſed uſque ad mortem crucis. Cœlum ex præcepto dei ipſe formauit, mundum ex paterno iuſſu in hanc ſpeciem tanti decoris ornauit, terram & quæ in ea ſunt creauit. Sed nunquid ob illa meruit hominem aſſumptũ in æterni patris gloria collocare? Humiliatis hoc præmiũ eſt, humilitatis hæc merces eſt, ut quia manens antea in forma dei eſſet, in forma ſerui deinceps effectus & manens in forma dei, & effectus forma ſerui confeſſione cœleſtium & terreſtrium & infernorum eſſe in dei patris gloria noſceretur. Verens quoque idem Apoſtolus, ne quos ipſa illa diuinorum munerum gratia efficeret inſolentes, ait: Vnicuique data eſt demonſtratio ſpiritus ad utilitatem. In eo enim quod ait, ad utilitatem, docuit eo utiliter utendum, ne forte quenquam ſpiritualium donorum confidentia efficeret inſolentem, & dei gratia per inſolentiæ uitium fieret ocioſa. Ex perſona autem ſua ipſe demonſtrat, etiam hoc ſe à deo gratiæ conſecutum, ne per confidentiam plurium in ſe gratiarum in aliquem tumorem ſuperbiæ tolleretur, dicens: Et propter eminentiam reuelationum datus eſt mihi ſtimulus carnis angelus Sathanæ, qui me collaphizet ne extollar. Etiam hoc ille uas electionis & doctor gentium meruit, ne ultra humanæ infirmitatis naturam per ſpiritualium in ſe munerum confidentiam ſuperbiret. Ezechiam regem ſcriptura laudat quòd fecerit rectum & bonum in conſpectu dei, ſed non uſque in finem potuit hæc manere laudatio. Scriptum enim eſt in ſecundo Paralipomenũ libro; Et cecidit Ezechias

ab altitudine cordis ſui, ubi cor in altum crexerat, ubi in ſuperbiam ſe per confidentiam laudationis extulerat, præteritorum geſtorum gratiam per ſuperbiæ crimen amiſit. Propheta igitur ſacramento cõſtituens ut iuſta dei iudicia cuſtodiret, hoc primũ opus ſumpſit ut humilis fieret. Neq; ſolum humilis, ſed humilis ualde, per adiectionẽ hanc conſummatam in ſe humilitatis modeſtiam docens. Et erant cauſæ in eo plures ſuperbiendi. Præbebat inſolentiæ cauſas nobilitas ex Iuda, & in eo primum poteſtas benedictionis regiæ inchoata. Manſit enim aliquandiu ex Dauid tribu regiæ poteſtatis familia, ex qua ſecundũ carnẽ rex æternus emerſit. Erat etiam prudentiſſimus. Ait enim ipſe: Inuiſibilia & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Meruit etiam & propheta eſſe, cum dicitur: Aperiam in parabolis os meũ, eructabo abſconſa à conſtitutione mundi. Humanæ quoq; opulentiæ copijs abundauit. Ait enim ipſe: Ecce congregaui de paupertate mea auri talenta tot milia, & argenti alia, & æris & ferri quorum numerus non eſt. Hinc familiæ nobilitas, hinc regis poteſtas, hinc ſapientiæ fiducia, hinc prophetiæ meritum, hinc copiæ facultatum: non crexerunt tamen in ſuperbiam, neque in aliquem faſtigij tumorem extulerunt. Tuto ergo poſtulat, dicens, uiuifica me ſecundum uerbum tuum, id eſt, ut tanquàm nondum uiuens æternæ uitæ uitam ſecundum uerbum dei mereatur, quia eum humilitas modeſta intra diſciplinam & doctrinam prædicationis Euangelicæ contineret. Deinceps ſequitur: Voluntaria oris mei fac beneplacita domine, & iudicia tua doce me.) Digne exequitur propheta ſacramentum conſtitutionis ſuæ. Primum enim humilis ualde effectus eſt, ſequenter nunc orat ut uoluntaria oris ſui beneplaceant. Non contentus eſt iam præſcriptis legis contineri, neq; tantum neceſſitati obedientiæ ſubiacere. Lex pręceperat malum pro malo eſſe reddendum. Dauid iſte cum Saul totis imperij ſui uiribus ſe perſequentem, frequenter captum & concluſum habuiſſet, non modo non peremit, ſed etiam cum honore dimiſit, dicens: Non inferam ſuper eum manum meam, quia Chriſtus domini eſt. Hunc etiam cum in bello peremptum comperiſſet, & fleuit, & uindicauit: filius quoq; eius Abſalon regnum occupat, exercitum contrahit, patrem bello parricidali perſequitur. Sed militibus Dauid dicit: Parcite puero Abſalon. Illi quidem ad reſiſtendum neceſſitas impoſita eſt ut regi, ſed pietas & bonitas affuit ad parcendum ut prophetę. Mortuum quoq; affectu paterno & dolore defleuit. Hæc enim uoluntaria, non legitima ſunt, & his obtemperare libertatis potius quàm neceſſitatis officium. Habet hanc Apoſtolus uoluntariæ doctrinæ & non legitimæ conſuetudinem, dicens: De uirginibus autem præceptum domini non habeo, conſilium autem do. Aut cum gloriam uiduitatis & continentiam laudat nõ inhibita poteſtate nubendi, ſed meritum cœlibatus prædicator ultra legem inſtituit, & ultra præceptum adhortatur, uoluntaria legitimis anteponens. Et rurſum ait: Nunquid non habemus poteſtatem manducandi & bibendi? nunquid non habemus poteſtatem mulieres circunducendi, ſicut cæteri apoſtoli & fratres domini & Cephas? Aut ego ſolus & Barnabas nõ habemus poteſtatem hoc operandi? Sed non utimur hac poteſtate. Poteſtas in licito eſt, cum lex infidelitati noſtræ parcens præſcriptis nos grauibus non onerat. At uero uoluntatis profeſſio ex incremento fidei eſt, cum in his quæ moderata lex nobis eſt noſmetipſos uoluntariæ deuotionis ſtudio cõtinemus. Hęc igitur uoluntaria ut deo ſint placita propheta orat, quia illa quæ ex præſcripto legis gerantur, ipſa ſeruitij ſui neceſſitate peragunt. Cauſam autem ſemper prætendit deprecationis ſuę. Poſtea enim quàm uoluntaria oris ſui ut beneplacita eſſent orauit, adiecit: & iudicia tua doce me. Iudicia legis ait, & quantum in ſe eſt geſtis atque operibus exercet, ſed nondum ea intelligit. Scit enim eſſe legem ſpiritualem. Et illud quod ſub ſpecię

præſentium

præſentium operationum continetur noſſe feſtinat: ea enim quis neceſſe eſt doce ri poſtulet quæ ignorat. Totum autem ſe propheta ſecundum ſacramenti ſui con ſtitutionem deo dedit. Humiliatus eſt ualde, uoluntaria oris eius placentia ſunt: nunc eius anima in dei manibus ſemper eſt, & legis dei non obliuiſcitur, dicens:

Anima mea in manibus tuis ſemper, & legem tuam nõ ſum oblitus.) Totum quod uiuit deo uiuit. Omnis eius ſenſus & ſpiritus in deo eſt, nullum tempus admittitur, quo ſubrepere legis poſſit obliuio. In omnibus operibus & cogitationibus deus cogitat. Lex in memoria eſt, in dei manibus ſemper anima uiuentis eſt. Scit quàm ſibi iſtud utile ſit, ſcit quàm neceſſariũ quotidie ſe manibus dei geſtis atq; operibus ſuis, & per indefeſſam memoriam legis inſerere. Ait enim: Poſuerunt peccatores laqueum mihi, & de mandatis tuis nõ erraui.) Scit in hac ſeculi ſylua plures laqueos extendi, plures uitæ ſuæ captiones parari. Sermo, cogitatio, opus noſtrum, ſemper adiacentes habent laqueos, cum interdũ occurrit cauſa iræ, doloris affectio, querelæ neceſſitas, malæ cupiditatis occaſio. Hos diabolus, angeliq; eius ab initio tranſgreſſores, & ab exordio peccatores laqueos ſemper extendunt. Sed cuius in manibus dei anima eſt, & qui nunq; legis dei immemor eſt, is undiq; licet laqueis circuniectis, à præceptis tamen non aberrauit. Semper enim deum cogitans ab his euolat, ut in pſalmo alio loquitur: Sicut paſſer liberatus ex laqueo uenatorũ. Et dominus ipſe per prophetam ait: Liberate nos ex laqueo uenatorum, & à uerbo conturbationis. Non enim iniuſte tenduntur retia auibus. In cœleſtem ſcientiam homo eruditus eſt, quid tibi cum terrenis operibus & geſtis? Auis effectus es, cur non in naturæ tuæ elemento moraris? uolucres enim cœli nuncupantur. Non iniuſte ergo illis in poſſeſſione terrenæ habitationis inſidiæ ſunt. Seculo renunciaſti, quid tibi cum ſeculi rebus? Quid quereris captus in ſeculo? quid quereris iniuriam laquei in regione non tua? Dic potius & utere ipſe tu uoce pſalmiſtæ dicentis iſta: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & uolabo & requieſcam? Natura auium eſt, ut nõ niſi cum uolent requieſcant, tu autẽ iam factus es columba, uolando requieſcis, id eſt, in cœleſtem te ſedem & cognitionem à laqueis terrenis uolatu fidelis animæ efferendo. Dehinc ſequitur: Hæreditaui teſtimonia tua in ſeculum, quia exultatio cordis mei ſunt.) Hæres ſecundum humanam conſuetudinem omnia eius obtinet cuius & hæres eſt. Sed humanas hæreditates dedignatur propheta, qui teſtimonia dei hæreditauit, gratũ ipſi ſi dei fiat ipſe teſtis, quia exultatio cordis ſui ſit, ſi ſe dei inter perſecutionis bella teſtetur. Sic & meminimus his teſtimonijs apoſtolos gratulatos, cũ exeuntes de conſeſſu perſecutorum lętati ſunt propter dei nomen dignos ſe iniurijs iudicatos. Teſtimonia ergo eius exultatio eorum cordis fuit. Sed propheta ut apoſtoli licet inter multas perſecutiones hæc teſtimonia dei, id eſt, teſtandi de eo cum exultatione cordis tanquàm hæreditatem retineat, tamen etiam illa dei teſtimonnia hæreditate acquiſita habet, quæ ſub teſtibus dicta ſunt. Moſes legem ſub teſtibus dedit cœlo atque terra: Eſaias ſub teſtibus arguit cœlo atq; terra: Apoſtolus iam celſioribus teſtimonijs ut prædicator Euangelicus uſus eſt, dicens: Teſtor uobis coram deo & Chriſto Ieſu & angelis eius. Hęc ergo teſtimonia ſub his ſcripta, & ſub his teſtata, & in his teſtata tanquam noui patrimonij hæres occupat, non ex parte, ſed in totum. Ius enim hæreditatis ex ſolido eſt, etſi inter plures ſecundum humanam ſucceſſionem hæreditas diuidatur, tamen hæreditas ipſa nomen hæredis ex ſolido eſt. Ac ne, quòd à multis dici ſępe ſolet, rationis aliquam habeat autoritatem, cum afferunt proprium dei munus eſſe, ut quis in dei rebus atq; operibus uerſetur, excuſantes infidelitatem ſuam quòd ceſſante erga ſe dei uoluntate maneant infideles. Eſt quidem in fide manendi à deo munus, ſed impediendi à nobis origo eſt.

Audi Chriſtiane

Et

Et uoluntas noſtra hoc proprium ex ſe habere debet, ut uelit deus incipienti crementum dare, quia conſummationem per ſe infirmitas noſtra non obtinet, meritum tamen adipiſcendæ conſummationis eſt ex initio uoluntatis. Idcirco pſalmũ ita propheta concluſit: Declina cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum, propter retributionem.) Cor ſuum ipſe declinat, & ex naturæ humanæ peccatis in obedientiam dei inflectit. Natura quidem & origo carnis ſuæ eum detinebat, ſed uoluntas & religio cor eius ex eo in quo manebat originis uitio ad iuſtificationum opera declinat. Et declinat in omni uitæ ſuæ tempore, non in defi nitione aliqua ſpacij, ſed in omni uitæ ſuæ ſeculo. Declinat autem propter retributionem, certus ſcilicet ea fidei meritis reſeruari, & in his retributionem eius eſſe quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit deus his, qui diligunt eum in Chriſto Ieſu, cui gloria eſt, & nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

ס Samech.

INiquos odio habui &c.) Præcepti euangelici doctrina eſt, ut inimicos diligamus, & non ſolũ amantibus nos amorem, ſed etiam his qui nos oderunt debeamus. Ergo hæc prophetæ profeſſio aduerſari uidetur dominicis mandatis, ut cum amor nobis inimicorum imperetur, ille quòd iniquos oderit tanquam bonum opus præferat, dicens: Iniquos odio habui.) Sed huius ipſius dicti ratio ex ipſis Euangelijs noſcenda eſt. Nam dominus qui inimicos diligi iuſſit, & maledicentes patrẽ aut matrẽ reos mortis eſſe conſtituit. Rurſum alio in loco præcepit, dicens: Si quis uenit ad me, & nõ odit patrem ſuũ, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc etiam & animam ſuam, nõ poteſt meus eſſe diſcipulus. Ergo hæc uidentur ſibi eſſe contraria, ut cuius ex præcepto non ſolũ odium in parentes, ſed maledictio tantum morte ſit digna, ipſe rurſum dicat neminem diſcipulum ſuum eſſe poſſe, niſi qui patrem, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, & animam ſuam oderit. Durus hic ſermo, & præceptum graue eſt, impietatis neceſſitatem ad conſummationem religionis imponere. Verũ nihil adeo durum, nihil impium, nihil contrariũ anterioribus præceptis iubetur. Iraſci autẽ chariſſima hæc nobis nomina pater ſcilicet aut mater, & uxor & filij non poſſunt, quòd eos præcipimur odiſſe, cum animam ipſam noſtram odiſſe iubeamur. Scit enim eſſe dominus plures tam inconſulti amoris, ut cum perſiſtere in martyrij gloria filios ſuos uideant, ut tempori cedant, rogent: ut ſententiam mutent, precentur: & pietatis impiæ erga eos utantur affectu: cum anus mater, & pater ſenex miſerabiles canos filijs in ipſo martyrij certamine cum inuidia prędurę uoluntatis eorũ oſtendant. Hinc & uxor affit filiorum ambitioſa comitatu, oret ut potius ſibi illisq; uiuat, hinc fratres ſorores blandis nominum ſuorum familiaritatibus deprecentur. Ipſa quoq; anima ille cebris iampridem capta uiuendi, tacitis quibuſdam cõſilijs ad cohibentiam deflectendæ uoluntatis irrepat. Hoc igitur in tempore odiſſe nos patrem, matrem, uxorem, filios, fratres, ſorores, & ipſam quoq; animam dominus præcepit. Nam hunc eundem ſermonem ita clauſit, poſt odium uniuerſorum, dicens: Et ſi quis nõ portat crucem ſuam, & uenit poſt me, nõ poterit meus diſcipulus eſſe. Ergo tũc odio habendi ſunt, cum portare nos martyrij crucem nolint, cum ſequi deum exemplo paſſionis dehortentur: honeſtum hoc odium & utile eſt, eos qui ab amore Chriſti abducere conantur odiſſe. Itaq; nunc propheta nihil contrarium Euangelicis præceptis quibus amare inimicos iubemur, locutus uidetur, dicens: iniquos odio habui. Non enim inimicos ſuos odit, ſed iniquos, id eſt, tranſgreſſores legis. Propriore iſtud uerbo Græcitas nuncupat, παρανόμους dicens, id eſt, extra legem agentes.

Contraria in ſpecie

Sed

Sed qui prætcritores legis odit, non poteſt non id amare quod oderit eſſe negle/ctum, & ideo ait: Et legem tuam dilexi. Conuenit autem ut qui legem amat, eos oderit qui legis inimici ſunt. Dehinc ſequitur: Adiutor & ſuſceptor meus es tu, & in uerbũ tuum ſpero.) Magno nobis auxilio dei opus eſt in tanto atq; aſſiduo ſeculi iſtius prçlio. Non enim nobis, ſecundũ Apoſtolum, pugna eſt aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus poteſtates, & mundi potentes harum tenebrarũ, aduerſus ſpirituales nequitias in cœleſtibus. Hos ergo hoſtes habemus, aduerſus hos adiutor deus precandus eſt, ut nos in ſuſceptionem ſuam recipiat. Sed nõ tam timoris hæc precatio debet eſſe, q̃ meriti. Timor enim ex trepidatione cõditionis humanæ eſt, propheta autem in uerbo dei ſperat. Spes non res præſentes obtinet, ſed futuras. Sperat ergo quæ uerbo dei, id eſt, dictis propheticis continentur. Sperat autem uel retributiones fidei in uitam ſpiritualem, uel ipſum illum domini noſtri, qui dei uerbum eſt, aduentum expectat. Spes enim iſta meretur auxilium & adiutorium dei. Non aliter aut nos meremur, aut aliqui ante meruerũt, quàm uerbum dei deum naturæ noſtræ carnem uel habiturum ſperaſſe, uel quod habuerit credidiſſe. Sed propheta multa in ſe eſſe meminit, quæ ſpei ſuæ conentur obſiſtere. Et ideo ſubiecit: Declinate à me maligni, & ſcrutabor mandata dei mei.) Doctrinæ cœleſtis ratio admonet, ut dictum hoc referendũ ad perſonam hominum, in quibus inſit malignitas, exiſtimetur. Propheta enim qui gentes docet, qui uerbum dei prædicat, iubet ut à ſe uniuerſi maligni declinent, quia congregatio ſancta ad malitiæ operarios ſit indigna, & neſcit quẽ poſſit excipere. Omnibus enim per naturæ demutabilis uoluntatem adiacet, ipſisq; apoſtolis uerbo licet iam fidei emundatis atque ſanctis, non obeſſe tamen miliciam per conditionem communis nobis originis docuit, dicens: Si ergo uos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filijs ueſtris. Noſtrum autem malos amare, & bonos ad bonitatem docere, ſecundũ eum, qui uniuerſos ad ſe potius inuitat, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego uos reficiam. Sed ſcit propheta plures malignitates in occulto humani cordis eſſe. Secundum enim domini dictum, deintus exeunt cogitationes malæ, cædes, mœchiæ, fornicationes, furta, falſitates, blaſphemiæ. Hæc enim ſunt, quæ communem hominem faciunt. Huius igitur modi ut à ſe declinent aduerſantes fidei ſuæ poſtulat. Obſiſtunt enim innocentiæ ſtudijs, obſiſtunt doctrinæ ſpirituali, atque his per conſiliorum ſuorum aſſiduam familiaritatem ſe ingerentibus, non uacat animo dei mandata ſcrutari, quia maligni uiri præſentia multum eum qui mandata dei ſcrutari uelit, impediat. Et quia dei opus eſt miſericordia, ut in familiam eius recepti à dominatu malignorũ horum liberemur, propheta orat dicens: Suſcipe me ſecundum eloquium tuum & uiuam, & nõ confundas me ab expectatione mea.) Propheta expectat, & ſperat: nihil præſens, nihil temporarium ſectatur. Plures autem ſunt qui hanc expectationem fidei noſtræ arguunt & irrident, dicentes: Quid ieiunia, quid continentia, quid caſtitas, quid iactura patrimoniorum utilitatis affert? ubi ſpes ueſtra eſt Chriſtiani? Mors æqualiter dominatur uniuerſorum, in omnium corporum naturas commune ius illi eſt. Quin etiam uniuerſis nos bonis ſeculi fruimur, & uitæ ueræ licentia utimur, & in quo tandem nobis ſpei noſtræ expectatione præſtatis? Non confundi ergo ſe in hac expectatione ſua propheta orat, ſed ut maneat confidens, & fructus ueræ illius uitæ quam expectat, accipiat. Scit enim ſe nondum uiuere, licet uiuat. Vita enim noſtra, ſecundum Apoſtolum, abſconſa cum Chriſto eſt. Et idcirco ait: Suſcipe me ſecundum eloquium tuum & uiuam. Quia ueræ illius & indeficientis uitæ expectatione hac ſpe detinetur. Sperat enim æternitatem, ſperat regnum cœlorum, ſperat regnum dei, ſperat ſpirituales benedictiones in

cœleſtibus

cœleſtibus in Chriſto. In hac ſpe, in qua nõ confunditur, rogat ut ſuſcipiatur & uiuat. Dehinc ſequitur: Adiuua me & ſaluus ero, & meditabor in iuſtificationibus tuis ſemper.) Superius dixerat adiutor & ſuſceptor meus, nunc autem nominum commemoratorum rem precatur, ut qui ſuſceptor eſt ſuſcipiat, & qui adiutor eſt adiuuet. Non abeſſe à ſe adiutorium adiuuantis precatur, nõ orat ne malignantes non habeat, quia per paſſionum patientiam fides probatur: ſed ut aduerſus eos adiuuetur orat, quia auxilium à domino ſemper orandum eſt. Sed quemadmodum in ſuperiore ſuſceptus uiuet, ita & in hoc adiutus ſaluabitur. Adhuc enim ſibi obeunda mors eſt, adhuc inferi ſuſtinendi. Tunc ſaluabitur cum ex corporea terrenaq; natura in ſpiritualem gloriam transformatus nullum aduerſantis inimici periculum metuat, uiuat inter electos angelos, ſit paradiſi incola, & abſorpta corruptione ex mortali immortalis exiſtat. Sed quomodo meditaturum ſe in iuſtificationibus dei dicit, & meditaturum ſemper? nunquid non meditatur, qui & in meditatione ſperauit? Poteſt quidem & præſens uitæ opus accipi, ut quouſque in corpore ſit, ſemper iuſtificationes meditetur. Sed nihilominus & in futurũ ſermo procedit, ſcit in cœlo omnes angelos in meditatione iuſtificationũ dei eſſe. Nihil enim illic ocioſum, nihil iners eſt. Omnes uirtutes cœleſtes in opere miniſterij ſui permanent. Et cum nobis tunc uita angelorum uiuendũ ſit, poteſt ſecundum eos qui ſemper operantur, nobis quoq; æterna iuſtificationum eſſe meditatio. Dehinc ſequitur: Spreuiſti omnes diſcedentes à iuſtitijs tuis, quia iniqua cogitatio eorum.) Auxilium & ſuſceptionem ob hoc propheta orat, ne cum diſcedentibus à iuſtificationibus dei & ipſe ſpernatur. Sed hic ſeruata ea ratio eſt, ut non dictũ ſit, ſpreuiſti omnes peccatores, ſed ſpreuiſti omnes diſcedentes. Si enim peccatores ſperneret, omnes utiq; ſperneret, quia ſine peccato nemo ſit. Sed ſpernit diſcedentes à ſe, quos apoſtatas uocant. Neq; enim intereſt an in iuſtificationibus dei quis aliquando fuerit. Spernẽdus enim eſt à deo quiſquis diſceſſerit, quia manentis meritum conſeruat conſummatio ſpernendi. Differt uero à peccatore diſceſſio, quia peccatori uenia per pœnitentiam reſeruatur, diſceſſio uero cum ipſa pœnitentiæ diſceſſione ſe damnat, quæ hinc oritur, cum uoluntas eorum qui diſceſſuri ſunt eſt iniqua. Dehinc ſequitur: Prǽuaricantes reputaui omnes peccatores terræ, ideo dilexi iuſtitias tuas ſemper.) Prophetæ ſermo longe ſe, & ultra communem ſenſum tendit. Nos enim præuaricatores eos exiſtimamus, qui ſuſceptam fidem, & cognitionem dei adeptam relinquũt, aliud pollicitos, & aliud nunc agentes. Sed hic præuaricatores exiſtimantur omnes peccatores terræ, nullus excipitur, generaliter ad omnes prǽuaricationis nomen refertur. Lex enim ueluti naturalis eſt, iniuriam nemini inferre, nihil alienũ præcipere, fraude ac periurio abſtinere, alieno coniugio non inſidiari. Nouit & hanc naturæ Apoſtolus legem, dicens: Cum enim nationes quæ legem non habent naturaliter ſecundum legem faciunt, tales homines legem non habentes ſibiipſi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Ergo præuaricatores exiſtimantur, qui quod à natura legis accipiunt, derelinquunt. Furem quis deprehenſum, aut adulterum, aut homicidam arguit lege naturæ. Sed ſi in his ipſe uerſetur, præuaricator eſt legis. Nouit etiam cum ait: Peccatores terræ alios eſſe, & cœli peccatores. Audiamus enim Euangelicæ prædicationis prodigum filium proditum atq; mortuum, de peccato ſuo patri confitentem: Peccaui, inquit, pater in cœlo & coram te. Quiſquis cœleſtis doctrinæ & ſpiritalis gratiæ particeps factus in peccato demoratur, non terræ peccator eſt ille, ſed cœli. Omnes enim credentes in ſe dominus noſter Ieſus Chriſtus excitauit, & collocauit in cœleſtibus, ex quibus qui decidit, tanq; cœli peccator arguitur. Cum igitur propheta terrę peccatores prǽuaricatores eſſe exiſtimet,

Peccare in cœlo quid

quia

quia naturæ legem peccando tranſgreſſi ſunt, ob hoc ipſe teſtimonia dei diligit: quia cum pręuaricatio ſit decidere ex lege naturę,tamen iam ſine uenia ſit ex cœleſti lege diſceſſio.Concludit autem ita: Confige de timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui.) Nouæ & inuſitatæ preces prophetæ ſunt, ut à timore dei carnes ſuæ configantur,ſed meminit compatiendum & commoriendum eſſe cum Chriſto his,qui conregnare cum eo uelint. Et minore iſtud dicti uirtute Latinitatis translatio eloquuta eſt. Quod enim nobiſcum eſt confige,illic καθήλωσον id ſignificat,ut clauis ſe configat. Moriendum ergo nobis eſt,& omnia carnis noſtræ uitia configenda cruce domini ſunt. Morimur enim ſecundum Apoſtolum cum Chriſto,& conſepelimur in baptiſmo. Et hoc propheta quanquam in ſua uoluntate habeat,tamen ut per miſericordiam dei conſequatur expoſtulat. Configi enim ex timore dei carnes ſuas orat, quia iudicia dei metuat. Timet enim æterni iudicij ſententiã,timet non cum Chriſto configi,& cõmori,& cõſepeliri, nouum ſe hominẽ,niſi uetere conuitijs & concupiſcentijs exuto,intelligens nõ futurum.

ע Ain.

Feci iudicium & iuſtitiã &c.) Et in pſalmi exordio, & deinceps frequenter meminimus,per hæc ſingularum literarum quædam quaſi elementa diſcendi doctrina nos pietatis,continentiæ, intelligentiæ,fidei & timoris inſtitui,& ut rudem infantiam ad loquendi ſcientiam,quam & agendi doctrina conſequitur,ipſis humanæ uocis initijs erudiri, quod ex conſequentibus ſextædecimæ literæ octo uerſibus intelligi licet. Propheta enim ex perſona ſua uniuerſos docet, quid uelle, quid agere, quid profiteri unũquenq; pro cõſcientia infirmitatis ac naturæ ſuæ utile ſit, quid etiam metui,quid caueri,quid emundari oporteat.Beatus idem propheta,qui per miſericordiam dei ipſe ſibi & proſpector & emundator & iudex eſt. Certe dignitati eius decentiſſimum eſt,ut qui ſpiritu dei loquitur,ea quæ humanæ,& ſalutis, & æternitatis ſunt,eloquatur. Ait enim ita: Feci iudicium & iuſtitiam,non tradas me nocentibus me.) Feci placentia deo opera,& quia fecit,ne nocentibus ſe tradatur orat. Opus merendi antefertur, & dehinc meriti præmium poſtulatur. Fit enim primum quod placeat, & tum dignatio eius, cui per opus placetur orat. At nos nec operamur,nec placemus,quin etiam impijs & irreligioſis rebus offendimus,& quia tales non placemus,iraſcimur. Sed dignum eſt cõtueri, qualia ſint quæ propheta faciens,ne nocentibus ſe tradatur orat, & omnia quæcunq; quis timens deum fecerit,utilia ei atq; pulchra ſunt.Pudicitiã quis colens,glorioſum ac timens ſordem corporis ſui carni lumen inuexit. Contemptũ uero pecuniæ aſſumens,liberum ſe à terrenis dominationibus præſeruauit. Frugalitatem autem & parſimoniam diligens,nobilitatem animæ cœleſtis captiuam ebrietati non dereliquit. Sed hæc quamuis magna atq; pręclara ſint,tamen quia prophetæ propria, eiq; tantummodo utilia ſunt,non referuntur ad meritum. Sed quid fecit,ut nõ tradi ſe nocentibus deprecetur: Iudicium & iuſticiam ſcilicet. Nihil inconſultum,nihil iniuſtum agens, ſed primum faciẽs iudicium.Omnia nanq; ratione,modo, & ueritate pertractans,ut id quod in alterũ agat, perpenſum antea atq; perſpectum iam de conſilij ſententia exequatur.Non permittit autem conſilio tantum ſuo iudicij ſententiã,ſed facit cum iudicio iuſtitiam.Iudicantis autem cum conſilio hoc opus maximum eſt, ut quod iudicat iuſtum ſit. Iuſtitia etenim eſt amicitiæ concordia,unanimitatis uinculum,fundamentum pacis, diuinæ atq; humanæ rationis operatio.Hoc itaq; propheta fecit,in quibus cum opus ſuum ſit,tamen & eorum quibus iudicium & iuſticiam fecit, utilitas eſt. Poſtulat uero ne nocentibus ſe tradatur. Omnis enim in quo peccati uoluntas eſt, deo uacuus eſt: & ubi deus

non erit,illic diaboli locus eſt, qui inſidians atq; obſidens, ubi adeundi opportunitatem habuerit,tanquam uacuam domum occupat, quæ ei deo eam deſerente ſit tradita.Et propheta quidem,qui ex perſona omnium loquebatur, ne à deo tradatur orat.Cæterum Apoſtolus habet iam id in ſe fiduciæ,ut peccatores diabolo tradat ipſe,cum ad Corinthios de eo qui fornicationes omnes ſupergreſſus,uxorem patris ſui acceperat,ſcribit:Ego autem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui tanquam præſens eum qui hoc fecit, congregatis uobis & meo ſpiritu cum uirtute domini Ieſu, tradere iſtiuſmodi ſatanæ in interitum carnis,ut ſpiritus ſaluus ſit in die domini.Sed licet Apoſtolus tradat,ſcit tamen ſe in uirtute Chriſti,& in ſuo ſpiritu traditurũ. Sed & in alia epiſtola ait de Phygello & Hermogene: Quos tradidi,inquit,ſatanæ,ut diſcant non blaſphemare. Qui enim ab eccleſiæ corpore reſpuuntur,quæ Chriſti eſt corpus, tanquam peregrini & alieni à dei corpore,dominatui diaboli traduntur.Sed propheta ne nocentibus ſe tradatur orat. Adſunt enim inimicæ infeſtæq; uirtutes, quæ fidei propoſitum conturbent,quæ timorem dei obliterent, quæ in terrenas cupiditates & deſideria ſolicitent,quæ infirmam corporis naturam quibuſdam blandimentorum aculeis in uitia commoueant.Nouit & Apoſtolus hanc multitudinem dominantiũ uirtutum dicens:In quibus & uos aliquando ambulaſtis, ſecundũ principem poteſtatis aeris ſpiritus, qui nunc operatur in filijs diffidentiæ. Fecit ergo propheta iudicium & iuſtitiam,& ne tradatur ſe nocentibus rogat. Et hoc modo nocentibus cum in peccatum impellunt,cum in gloriam inflant,cum in iram accendunt, cum in odium exacerbant,cum ad laſciuiam illiciunt,cum ad auaritiam prouocant, ſed cum per hæc nocere properent,obtinere tamen eos qui innocentes ſunt,niſi ſibi per ſeceſſionem dei traditi fuerint,non ualebunt. Dehinc ſequitur: Excipe me ſeruũ tuum in bonum, non calumnientur me ſuperbi.) Proficit in ſpes ſuas propheta, & celſiorem iam deprecationis ſuæ gradum ſcandit. Qui enim orauerat ne tradatur nocentibus ſe,iam ut in proprietatem ſerui excipiatur rogat, beatum illum in ſe dei dominatum cum bona ſuſceptione ſua deprecans,& non ob leuem cauſam ut in bonum ſuſcipiatur orat, ſcilicet ne ſuperbi calumnientur. Et qui ſunt ſuperbi? Nempe illi, quorum principem loquentem Eſaias introducit ita: Dixit enim, uirtute faciam,& ſapientia intellectus,auferam fines gentium, & uirtutẽ eorum, & commouebo ciuitates inhabitabiles, & omnẽ orbem terræ apprehendam manu mea ut pullos,& tanquam confracta oua auferam. Hæc ſuperbientis uox eſt, diaboli ſcilicet,qui deo ac domino noſtro Ieſu Chriſto oſtenſa terrenorum imperiorum gloria dicere auſus eſt:Omnia hæc tibi dabo,ſi procidens adoraueris me. Non eſſe autem hunc ſolitarium, ſed plures ei adeſſe ſpiritualium nequitiarũ miniſtros,per eum docemur qui ait: Diſcedite à me maledicti in ignẽ æternũ, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Ab horum igitur ſe ſuperborum calumnia eſſe liberum rogat.Calumniantur enim, quia cum ipſi peccati incentiua ſuppeditent,calumniam nobis ante deum peccati,quod per eos geſſerimus,intendunt.Cauſam nanq; peccati ad crimen inijciunt, & criminis inuidiam per calumniam exacerbant, ſcriptura in Apocalypſi calumniatorem eum eſſe teſtante. Verum etiam nũc ſe extendit propheta in celſiorem profectum, dicens: Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum, & in eloquiũ iuſtitiæ tuæ.) Oculi deficiũt,cum intentus in aliquam expectationem uiſus laborat.Propheta itaq; animæ ſuæ oculos in dei ſalutare defixit,& de ſalutari quid intelligi oporteret,ſæpe tractauimus, eum ſcilicet eſſe Ieſum, qui ſaluum faciet populum ſuum à peccatis. Alijs igitur oculos in deſideria ſecularia occupantibus,& in uoluntates rerum præſentiũ tendentibus, propheta in dei ſalutare defixus eſt. Et ne per corporales oculos eum

deficere

deficere ſub hac contemplandi intentione exiſtimaremus, non ſolum in dei ſalutare deficiunt, ſed etiam in eloquium iuſtitiæ. Iuſta itaq; eſſe dei eloquia confitetur. Scit eſſe quædam, quæ cum imperitis atq; impijs iniuſti eloquij habeant opinionem. Cum Pharaonis cor ad contumaciam obduratur, & pertinacia ei irreligioſæ uoluntatis affigitur, cum ex duabus adhuc in utero gentibus minori maior ſit ſeruitura, & neutro quicquam boni promerente, ſeruitus alteri imponitur, dominatus alteri donatur: cum Adam de paradiſo ne arborem uitæ contingat expellitur: quæ homines diuinæ uirtutis & bonitatis & iuſticiæ incapaces, dum intelligere non poſſunt, iniuſta eſſe conſtituunt. Sed prophetæ huius in iſtiuſmodi eloquium iuſte oculi deficiunt, quia ſciat nihil iniuſtum eſſe in his dictis dei, ſed omnia aduentu ſalutaris dei hæc eloquia & cōſummanda & intelligenda eſſe iuſtitiæ. Procedit autem per hanc intentam uſq; ad defectionem oculorū expectationem, ut aliquid ultra precari audeat. Confeſſus itaq; eloquiū iuſtitiæ, hæc ſubdidit: Fac cum ſeruo tuo ſecundum miſericordiam tuam, & iuſtificationes tuas doce me.) Inſolens fortè uox exiſtimaretur, quæ diceret: Fac cum ſeruo tuo. Quod enim dicitur, fac, tanquam ex fiducia aliqua præſumptio eſt uſurpata poſcendi. Sed nō impudenter id diceret, qui iudicium & iuſtitiam feciſſet, qui ſe excipi in ſeruum deprecatus eſſet, cuius oculi in ſalutare dei & in eloquium iuſtitiæ defeciſſent. Sed ne in his quidem propheta inſolens eſt. Nam in eo ipſo quod dixit, fac, adiecit, cum ſeruo tuo. Et quia ſeruitus noſtra ad id ipſum, ut in ſeruitutis fide maneat, miſericordia domini indiget, ſuperaddidit: ſecundum miſericordiam tuam, quia miſeratione eius opus eſt, ut in hac ſeruitutis noſtræ profeſſione maneamus. Imbecilla enim eſt per ſe aliquid obtinēdi humana infirmitas, & hoc tantum naturæ ſuæ officium eſt, ut aggregare ſe in familiam dei & uelit & cœperit. Diuinæ uero miſericordiæ eſt, ut uolentes adiuuet, incipientes confirmet, adeuntes recipiat: ex nobis autem initium eſt ut illa perficiat. Sed quid tandem ut faciat cum ſeruo ſuo ſecundum miſericordiam ſuam poſtulat? Nempe ut iuſtificationibus quas Moſes conſtituere præceptus eſt, magnū neſcio quid, & incomprehenſibile humanæ intelligentiæ contineri. Scire optat quis iſte ſit, ut frequenter diximus, coemptus Hebræus puer, ſex tantū annis ſeruiturus. Legit hæc quidem, ſed non ſtatim quod legit & intelligit. Scire uult quæ illa ſeruitus ſit, quę ſeptimi anni libertas, quid ſit auris forata ex ſubula, ſi liber eſſe nolit, quę illa mulier Hebręa, quid illud, ut ſine muliere ingrediatur ipſe: quid deinde ſecunda iuſtificatio, quid tertia, quid ſequentes habeant futurorum ſacramentorum præformationes. Non eſt humani ingenij hæc cōſequi poſſe: cœleſti opus eſt magiſtro, & plurimis fidei noſtrę meritis neceſſarium eſt ut doceri iſta mereamur. Scire autem nos cōuenit, in omnibus prophetæ uerbis nihil humile eſſe, nihil cōmune cum cæteris, ſed proprium uel ſibi ipſi, uel ſuis ſimilibus enunciari. Latet autem ſub familiaribus uerbis maxima conſcientiæ & fidei profeſſio, ut nunc in eo quod loquitur, intelligimus. Ait enim: Seruus tuus ego ſum, da mihi intellectum ut ſciam teſtimonia tua.) Nemo noſtrum eſt, qui non uel in orationis ſuæ prece, uel in communium ſermonum conſuetudine ſeruum ſe eſſe dei fateatur. Et quid magnū propheta fecit, ſeruū ſe profitendo, quod nullus auſus ſit denegare? Sed profeſſio cæterorum fallax eſt, quæ cum habeat conſcientiæ neceſſitatem, non habet tamen confeſſionis ueritatem. Proprium hoc prophetæ eſt, ut ſe ſeruū dei profiteatur, in omni uitæ genere famulatu cōditionis ſuæ fungens, ſiue ambulans, ſiue uigilans, ſiue dormiens, in cibo etiam atq; ieiunijs deo aut eſuriat aut ſaturus ſit, & nullo in tempore à ſeruitutis ſuæ officijs abſiſtat. Hic libere dicit: Seruus tuus ſum ego. At uero qui ſtupris dormit, latrocinijs uigilat, quæſtibus peregrinatur, luxui requieſcit, ſi

dicat,ſeruus tuus ſum,profitetur quidem quod eſt,ſed quod non eſt agit. Propheta autem quamuis conditionem ſui officij etiam ipſo famulatu ſuo confiteatur,tamen infirmitatis ſuæ memor eſt.Dari enim intellectum ſibi rogat. Eſt enim intellectus in quodam theſauro repoſitus ſpiritualium gratiarũ, quem interdum ſub falſæ opinionis errore imprudentium mentibus diabolus inſinuat. Sed à deo intelligentiam propheta poſtulat,ne ſibi inanis intelligentia ſubrepat,qualis gentium,qualis Iudæorum,qualis hæreticorũ,& poſtulat ob id,ut teſtimonia dei ſciat, quæ ſub teſtibus tradita ſunt,quę ſub teſtibus neglecta & uiolata eſſe exprobrantur,quæ in aduentum eius ob quem teſtandũ dicta ſunt,neglecta & faſtidita uindicabuntur.Et horum quidem teſtimoniorum tempus non ignorat propheta, dicens:Tempus faciendi domine diſſipauerunt legem tuam. Lex populo ſub teſtibus data eſt,quæ cum diſſipata & abiecta à Iudæis eſt, tunc fuit tempus domino, ea quæ continebantur lege faciendi. Pollicitus enim in lege eſt, ut ſalutem gentibus daret, ut ipſe ſibi hominis corpus, quo ſecundum imaginem & ſimilitudinem dei factus eſt,aſſumeret, ut diſſipata lege,fidei gratiam donaret. Temporis huius meminit per Eſaiam prophetam,dicens; Tempore accepto exaudiui te,& in die ſalutis auxiliatus ſum tibi. Apoſtolus uero dicti huius interpres hęc ſcribit: Ecce nũc uenit acceptum tempus, ecce dies ſalutis, id eſt, diſſipata lege, tempus euangelicæ prædicationis aduenit. Sed illis legem diſſipantibus, aliud opus prophetæ eſt.Et quod ſit,ex ſubiectis docemur.Ait enim: Ideo dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion.) Quod ait,ideo,ad id retulit quod dixerat: Tempus faciendi domine,quia ſciret tempus faciendi domino eſſe, cum legẽ diſſipaſſent. Ideo autẽ mandata dilexit,quia in his tempus faciendi domino contineretur.Lex enim omnis aduentum domini teſtata eſt, ipſo dicente: Si creditis Moſi,crediti uticꝫ mihi.De me enim ille ſcripſit.Mandata igitur ob id propheta dilexit,quia in his aduentum dominicę corporationis intelligit.In eo autem quod diligit,plus neſcio quid ſignificat.Facere autem aliquid,minus eſt quàm diligere,quia plerunqꝫ id quod agimus,neceſſitatis eſt.Dilectio uero eadẽ perfecta eſt, quæ maxima eſt, & quæ nulli comparatione ſimilium coæquatur. Diligit autem mãdata dei ſuper aurum & topazion. Humanus error precioſius nihil auro & gemmis opinatur, & hæc ſunt quæ hominum cupiditates dominatui precij ſui & honoris ſubdiderunt.Auro uiris honeſtas pudicitiæ uenalis eſt.Per gemmas uero humani corporis præſtantior,ut putant,ſpecies ad naturæ contumeliam expolitur. Et idcirco nihil habet ſexus uterqꝫ precioſius,dum uiri poſſe omnia auro uolunt,mulieres uero per gemmas fieri ſe exiſtimant pulchriores. Præſtat autem ut cæteris metallis aurum, ita & alijs lapidibus topazius. Eſt enim ipſe rariſſimus & ſpecioſiſſimus omnium & maximus.In Thebaidis uero loco,cui alabaſtra nomẽ eſt,reperiri ſolet.Hunc etiam ferunt ſeculariũ geſtorum literæ in topazio inſula ab incolis eius, id eſt,Troglodytis Arabis inuentũ,ad matrem regis Aegypti Ptolemęi, ſub quo ſcripturæ legis ex Hebræo in Græcum tranſlatæ ſunt,munere fuiſſe delatũ.Continet autem ipſe in ſe ſolus cæterarum gemmarum optimarũ precioſiſſimarumqꝫ ſpeciem, & in uno illo diuerſiſſimorũ colorum permixtio continetur.Super hunc igitur topazion, & ſuper aurum mandata dei propheta dilexit, non terrenis, ſed cœleſtibus ſe deſiderijs ſignificans detineri.Contempta autem ſecularium opum cupiditate,omnem à ſe occaſionẽ peruerſæ & prauæ uoluntatis recidit. Diligens enim ſuper aurũ & topazion mandata dei,dehinc ait:Propter hoc ad omnia mandata tua dirigebar,omnem uiam iniquã odio habui.Non deflectitur,nõ detorquetur per terrenas cupiditates,ſed ad omnia dei mandata dirigitur.Non obuia occupant. Vidit aurum,ſcit hoc terræ limũ eſſe;uidit gemmas,meminit eſſe aut mon-

tium aut maris calculos : uidit illicem ad laſciuiam uultum , ſcit tanquam auibus cœli ex his ſibi laqueis euadendum . Reſiſtit ergo coalitis ſibi naturæ ſuæ uitijs, & omnem uiam iniquitatis odit. Ideo itaque ad mandata omnia dirigitur,quia ea ſuper terrena deſideria diligit . Et dirigitur ne particeps eorũ fiat quibus dicitur: Natio praua & peruerſa . Et omnem uiam iniquitatis odit,ut ſit in eo qui eſt uia, domino ſcilicet noſtro,qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

פ Phe

MIrabilia teſtimonia tua domine &c.) Natura humani ſenſus ea eſt, ut ea mirabilia habeat,quæ ante compererit. Ex compertis enim iudicium admirationis exiſtit. Cæterum nemo poterit ignorata mirari. Hæc idcirco antea cõmemorata ſunt,ut diligentius dicti prophetici ratio quęreretur. Contra opinionem enim generalis ſenſus hęc dixiſſe exiſtimatur: Mirabilia teſtimonia tua domine, ideo perſcrutata eſt ea anima mea.) Nam cum prius ſecundum humanam cõſuetudinem oporteat perſcrutari & reperire,et reperta mirari,teſtimonia domini ante mirabilia ſunt,& ob id perſcrutatione ſunt digna . Dicti autem huius perfecti & pulcherrimi ea ratio eſt: Teſtimonia etenim dei,id eſt,ea quæ ſub teſtibus ſcripta ſunt, etiã ſi per obſeruantiam legis humanam infirmitatem ad cognitionem & famulatum dei imbuant: quippe ubi caſtitas,pietas, pudicitia,ueritas, innocentia, frugalitas & religio mandatur,& per quaſdam religionum conſuetudines,hiſtoriarumq; diuerſitates diuini honoris officium præcipitur: in quibus cum admiratio magna ſit, pro peccatis oblata hoſtia , & datum pro redemptione animæ munus , & agnus in ſacramento paſchæ occiſus,tamen in his plus de futurorum ſpe atq; doctrina admirationis continetur. Hæc itaq; huic prophetæ admirabilia ſunt : ſed quia præſentes admirationes futurorum atque æternorum bonorum exemplaribus admirabilia ſunt,perſcrutatur ea . Non inquirit tantummodo in quo eſt rerum abſcõditarum diligens exquiſitio, ſed perſcrutatur etiam, per adiectionẽ ſcilicet diligẽtioris exquiſitionis,laborem ſuum in perſcrutatione demonſtrans. Neq; tantũmodo perſcrutatur,ſed perſcrutatur ex anima,ad uoluntatis officium animæ intentione ſociata. Sequitur deinde: Declaratio ſermonum tuorum illuminat,& intelligentiam dat paruulis.) Et is quoq; ſermo fortè uidetur à naturæ noſtræ conſuetudine eſſe diuerſus. Cum enim ante intelligendũ ſit,& ſic lumine intelligentiæ utendum,quia noctem ignorantiæ intelligentiæ adeptæ lumen expellat, propheta tamen dicit declarationem uerborum dei prius illuminare , & poſt illuminationem intelligentiam præſtare. Sed quæ ſint dei uerba , ante diſcendum eſt, & tunc illuminationis,& poſtea intelligentiæ ratio præſtanda eſt. Verba dei ſunt,quæcunq; prophetæ loquuti ſunt. Cum enim Moſes uerbis ſuis populo Hebræo legis obſeruantiam nunciauerit,tamen in libro eiuſdem legis ita ſcriptum eſt: Et dixit dominus ad Moſen : Dic filijs Iſrael . Vſus igitur eſt his legiſlator uerbis , quibus ei ut uteretur præceptum eſt. Ergo uerba dei ſunt , quæ per officium licet humani oris audita ſunt . Sed & magnus ille propheta ipſo iudicio domini noſtri Ieſu Chriſti bene loquutus,cum dixiſſet: Audi cœlum,& auribus percipe terra, ait, quoniam dominus loquutus eſt. Et poſt aliqua quæ querelis maximis increpabantur,dixit: Os enim domini loquutum eſt hæc. Hæc ergo omnia dei uerba ſunt , ſed declaratio ſermonum maxime neceſſaria eſt. Sunt enim ſub uelamine opinionis alterius prædicata,ſunt ſecundum Apoſtolum allegorumena , ſunt comparatiuis ſignificationibus amphibola . Teſtis eſt dominus hæc eadem per Eſaiam ita dicta eſſe, Iudæis infidelibus exprobrans & dicens: Auditu audietis , & non intelligetis. Signata enim omnia ſunt,& per ſolam ſpiritualem doctrinã reſignanda. Hæc enim

ad Danielem deſideriorum uirum dicta ſunt: Vade Daniel, quia clauſi ſunt ſigna tiq; ſermones. Ait etiam Eſaias: Dabitur liber iſte in manus hominis ſcientis lite-ras, & dicetur ei: Lege hæc, & reſpondebit: Non poſſum legere, ſignatū eſt enim. Sed declaratio uerborum myſticorum per euangelia præſtatur, ubi legis abſcon-dita & occulta prophetica domino in corpore manente pandūtur, ex quibus pri-mum fides diſcitur. Ibi enim ea quæ à prophetis dicta ſunt, per eum rebus & ope-ribus explentur, cum uirgo parit, cum dominus uerbū eſt, & uerbum caro fit, & habitat in nobis, cum muti loquuntur, cum ſurdi audiunt, cum claudi incedunt, cum leproſi emundantur, cum cæci uident, cum dæmoniaci curantur, cum mor-tui reſurgunt: declaratio hæc uerborum dei noſtræ hanc naturæ obſcuritatem fi-dei luce illuminat. Nunc enim intelligimus reſurrectionis gloriam, iudicij poteſta tem, æternitatis honorem. Intelligimus hæc paruuli, uel ad innocētiam renati, uel per ignorantiam imperiti. Hæc declaratio uerborum dei, & intelligentia paruulis præſtita huius temporis & ætatis eſt, ut dominus in euāgelio demonſtrat, dicens: Confiteor tibi domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & intelli-gentibus, & reuelaſti ea paruulis. Ecce declarationis & illuminationis & intelli-gentiæ tempus: abſconſa enim huc uſq; ſunt. In his diebus hæc declarantur, & de-clarata illuminant, & illuminata intelligentiam paruulis ſubminiſtrant. Fiunt per hanc intelligentiam ſancti ſpiritus iam capaces. Deniq; id ipſum ſequens ſermo ſubiecit, dicens: Os meum aperui & attraxi ſpiritum, quia mandata tua concu piſcebam.) Non de hoc utiq; humani corporis ore dixit, quod per labia conclu-ditur ac patet. Nam ſpiritum officio narium magis quàm oris haurimus. Laborio ſius autem auditu auris in animam transfunditur, abſolutus uero per naturalem curſum famulatu atq; officio narium commeat. Sed hos ſcriptura non labiorum tantum, ſed & cordis ſolita eſt nuncupare. Corde enim per fidem patente, & per deſiderium ad hauriendum hiante intelligentia doctrinæ cœleſtis accipitur. Non animæ hoc, ſed cordis officium eſt. Apoſtolus enim ait: Animalis enim homo nō percipit quæ ſunt ſpiritus. Stultitia enim eſt ei. Et idem doctor gentium ait: Lex enim non in tabulis lapideis ſcripta, ſed in tabulis cordis carnalibus. Hoc ergo os ſuum propheta pandens attraxit ſpiritum. Non enim ultro ingruit, expetendus eſt, attrahendus eſt, & infantium modo tanquam lac innocens hauriendum. Ideo autem propheta os aperuit, quia meminerit ſibi in pſalmo altero dictum: Dilata os tuum, & adimplebo illud. Et in lege ſcriptum ſit: Deſcribe hęc in latitudine cor dis tui. Corde enim dei prædicatio, non ore ſuſcipitur. Et ſecundum euangelicam prædicationem, uerbum dei ex corde malus abripit, quod ultra mel & fauum iu-ſtum in ore delectat. Vt enim per os in alimoniā corporis cibos ſumimus, ita per cor ad uiuificandam animam eſcas doctrinæ cœleſtis accipimus, quæ niſi ampli-ficato & patente corde attracta quodam modo fuerint, non abibunt. Sequitur de-inde: Reſpice in me, & miſerere mei ſecundum iudicium diligentium nomen tuum.) Ad id quod dixerat, reſpice in me, mox addidit, & miſerere mei. Scit ēm dominum etiam in ultionem impiorū pœnamq; reſpicere. Reſpexit enim, ut ſcri-ptum eſt, ſuper caſtra Aegyptiorum, & colligauit axes curruum eorum. Et rur-ſum: Reſpexit dominus ſuper Sodomam & Gomorram. Reſpexit uero non ſo-lum ad pœnam, ſed etiam ad terrorem, cum dicitur: Aſpicies in terram, & facies eam tremere. Propheta ergo non ſolitariū hoc orat, ut in ſe deus reſpiciat, ſed cum miſeratione reſpiciat: neq; cum miſeratione tantum, ſed ſecundum iudicium dili-gentium nomen eius. Eſt quidē ex bonitate dei miſericordia, ſed promerenda eſt hæc à nobis ſtudio innocēti, ut in nos reſpiciat, qualiter reſpexit in Abraham, qua liter in Iſaac, qualiter in Iacob, qualiter in Ioſeph, qualiter in Iob, qualiter in Mo-

ſen. Scit

ſen. Scit enim ad hæc miſericordiæ ſuæ opera deum ſolere reſpicere, cum dicitur: Deus de cœlo reſpexit in terram, ut audiret gemitum uinculatorũ, & ſolueret filios interemptorum. Et rurſum: Reſpexit ſuper filios pauperũ, & non ſpreuit deprecationem eorum. Secundum ergo hoc iudicium timentium deum orat ut deus ſuper ſe reſpiciat & miſereatur, ut ſi ieiunantem uidet, ſi miſerantem cõtuetur, ſi pium ac religioſum in omni opere conſpicit, tunc ſecundum iudiciũ eorum qui diligunt nomen ſuum, ipſe quoq; dei miſeratione ſit dignus. Dehinc ſequitur:

Greſſus meos dirige ſecundũ eloquium tuũ, ac ne dominetur mei omnis iniuſtitia.) Incedit quidẽ propheta ex uoluntate ſua iuſtitiæ greſſibus, ſed ſcit undiq; ſibi iniuſtitię dominationes imminere. Superius orauerat, ut in ſe deus reſpiceret, ac miſereretur ſecundũ eos qui diligũt nomen ſuum. Miſericordiæ autem quam orat, hunc fructum eſſe ſentit, ut greſſus ſui dirigantur, non ſecundũ ſeculi uias, non ſecundũ humanam gloriam, non ſecundum corporis uoluptates, ſed ſecundum eloquium dei. Si nihil impedimenti uſquam occurreret, ſi aduerſantes ſibi non undiq; adeſſent, ſuis ipſe uiribus in ea quæ agere uellet confirmaretur. Sed ubi inſidiæ ſunt, ubi bellũ eſt, opus eſt potioris auxilio, ut nõ in ſe dominetur omnis iniuſtitia. Non ut à ſe abſit, ſed ne dominetur ſui orat. Scit per tentationes ad gloriam perueniri. Meminit Abraham & peregrinationis iniuria, & amittendæ uxoris metu, & per immolandi filij dolorem fuiſſe tentatum. Scit Iob omni tentationum eſſe militia perfectũ. Recolit Ioſeph cum à fratribus uenditur, cum à domini ſui cõiuge ad adulteriũ compellitur, cum carcere pœnæ reſeruatur, gloriam maximæ fidei per hæc iniuſtitiæ tentamenta meruiſſe. Dominationem iniuſtitiæ propheta metuit, tentationem uero eius nõ recuſat. Dirigendos autẽ eſſe à domino greſſus ſuos ſecundũ eloquia ſua meminit, ne iniquitas qua tentatur, poteſtatem poſſit habere dominandi. Poſt quæ id cõſequitur: Redime me à calumnijs hominum, ut cuſtodiam præcepta tua.) Humana tentatio grauis non eſt, Apoſtolo dicente: Tentatio autem non apprehendat uos, niſi humana. Sed calumnia grauis eſt. Calumnia autem eſt, uel cum bono operi facinoris mali nomen adſcribitur, uel cum ſpecie blandiente internæ malitiæ uirus occulitur. Neq; enim eius directæ maleuolentiæ opus eſt, ſed fallax & ſubdolum, & ſub ſpecie bonæ uoluntatis maliciæ operatione deſæuiens. Et difficile eſt cauere à talibus, qui ſub nomine fratrum inimici ſunt, ſub nomine amicorum hoſtes ſunt, ſub filiorũ ſpecie parricidæ ſunt, ſub ſpecie unanimitatis coniugum ineuitabile malum ſunt. Abel iuſtum Cain ſceleſtus per familiaritatem fratris occidit. Noen deo probatũ Cham filius eius irriſit. Eſau Iacob exulem eſſe paterna domo fecit: ualidiſſimum prælia torem diaboli Iob, ſola uxor eius tentauit inflectere. Hunc ipſum ſanctum prophetam quoties calumniæ hominũ fefellerunt? Quoties Sauli proditus eſt? Quoties quibus in locis ageret, nunciatũ eſt? Vbiq; ei calumniantiũ inſidiæ affuerũt. Nouit hæc dominus, domeſticę calumniæ ſcandala grauiſſimũ ſolere fidei excidium afferre, dicens: Quod ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, & ſi pes dexter, aut manus ſcandalizat te, erue & abcide abs te. Nõ de membris corporũ hic locutus eſt, cum ſcandala nec pes, nec manus poſſit afferre, ſed de cõiunctiſſimis nobis ac maxime neceſſarijs mẽbris, quia omnes unũ corpus ſumus in Chriſto. Hæc iubet, ne domeſticis calũnijs ac ſcandalis penes nos manentibus aliqua nobis uitiorũ labes adhæreat. Ergo propheta ſi ab his redemptus eſſet, cuſtoditurum ſe præcepta dei pollicetur, quia iſtæ domeſticorum omnium calumniæ impedimentum fidei frequenter afferrẽt. Dehinc ſequitur: Faciem tuam illumina ſuper ſeruum tuum, & doce me iuſtificationes tuas.) Vultus domini quidem eſt ſuper facietes mala, ut expugnet de terra memoriam eorum. Sed ſicut deus reſpicit ad pœnam,

reſpicit & ad miſericordiam,ita & uultũ ſuum ad utrunq; deflectit.Sed hanc faci-
em domini ad illuminationem ſuã propheta orat.Ex maieſtate enim & uultu ui-
dentis nos dei lumen accipit,& deflexus in nos miſericordiæ ſuę uultus ad grati-
am ſpiritualis uirtutis irradiat.Vel certe cum iudicij dies aderit, cum uiſibilis no-
bis in gloria paternæ maieſtatis aſſiſtet,tũc nos faciei ſuæ lumine illuminabit. Vt
enim quędã metalla atq; gemmę naturæ ſuæ fulgorẽ in ea quę ſibi proxima ſunt,
refundũt,& æmulantẽ ſpeciem ex intima ſui ſpecie præſtant, & ut Moſes ex con
templatione gloriæ dei lumen accepit,ita ut honorẽ gloriæ ſuæ populus ſuſtinere
nõ poſſet,ſic & propheta ſeruũ dei ſe illuminari precatur,& iuſtificationes dei do
ceri,ut à ſe nõ ex parte,neq; per legis umbrã,ſed facie ad faciem, & ſpirituali con
templatione cernatur. Dehinc ſequitur: Exitus aquarum tranſierũt oculi mei,
quia nõ cuſtodierũt legem tuam.) Conſcius peccatorũ ueterum,ut hiſtoria ipſa
docetur,licet toto corde ſe direxerit, tamen quia & peccati ſui dolorẽ ante re ipſa
iam ſcripſerit,tunc cum Nathan propheta arguente crimen ſuũ recognouit & fle
uit, nunc quoq; nõ deſinit ueræ pœnitẽtiæ lachrymis facti ueteris crimen ablue-
re,dicens: Exitus aquarũ tranſierũt oculi mei,fontes ſcilicet lachrymarum ſua-
rum,fontes fluminũ eſſe tranſgreſſos.) Hæc enim pœnitentiæ uox eſt,lachrymis
orare,lachrymis ingemiſcere,& per hanc cõfidentiam dicere: Lauabo per ſingu-
las noctes lectũ meum,& lachrymis meis ſtratũ meum rigabo.Hęc uenia peccati
eſt,fonte fletuum flere,& largo lachrymarũ imbre madefieri. Sed ſecundũ ratio-
nem temporis & fidei etiã immobilis firmitatẽ,dicti quoq; ſui temperauit modũ.
De pręterito enim dixit:Quia nõ ſeruauerunt legẽ tuã.Confeſſio quidẽ criminis
ſemper in tempore eſt,quia oporteat peccati pœnitentiã nõ deſinere. Finis enim
peccati interioris eſt temporis,quia uera peccati confeſſio eſt, ſine intermiſſione
temporis pœnitere.Peccati uero pœnitẽtia eſt,ab eo quod pœnitendũ intellexe-
ris deſtitiſſe. Atq; ob id propheta nec cõfiteri peccatũ deſinit,& peccatũ ex pręte
rito confitetur.

צ Zade

IVſtus es domine.) Indefeſſa & perſeueranti fide neceſſariũ eſt,ut
immobilis in nobis & inconcuſſa confeſſio ſit, ne uel aliqua tempo
rum iniuria,aut perſecutionum dolore commoti,deuotionis ſtudi-
um relaxemus, ſed quando morbi uexabunt, paſſiones & crucia-
tus corporum deſæuient, damna defatigabunt,luctus & orbitate s
affligent, ſemper utemur hac qua nũc propheta uſus eſt uoce,dicens:Iuſtus es do
mine,& rectum iudicium tuum.Mandaſti iuſtitiam,teſtimonia tua & ueritatem
tuam ualde.) Meminerimus enim primum,qui uniuerſorũ dominus eſt,iuſtum
eſſe, & iudicia eius recta eſſe.Quur enim in ſuos iniquus ſit? Quur in eos quos
ipſe genuit,iniuſtus ſit? Bonitatis ſuæ immenſitas non ſinit iſtud de eo exiſtima-
re. Genuit nos non ad iniuriam, genuit nos non ad originis noſtræ naturæ dolo-
rem.Si quid eſt quod patimur,ex iudicio bonitatis ſuæ accidit.Vinci diabolũ pa-
tientiæ noſtræ uirtutibus delectatur, & probari nos per luctus & dolores & dam
na deſiderat, ut nihil in ſeruos ſuos ſeculi poteſtas ſibi eſſe iuris & dominationis
intelligat. Quæcunq; uis ſit,iuſta & teſtata & uera ſunt cum augmento adiectio
nis.Valde enim uera ſunt.Et quia rarũ eſt horum obſeruãtem eſſe, & difficile eſt
inconcuſſam fidem inter has ſeculi procellas & inter humanorũ uitiorum naufra
gia dirigere:quia ſi quid aduerſi accidit,prona in deũ querela eſt.Deum enim in-
ter damna ſua auarus accuſat,deo cum inuidia fletuũ ſuorũ orbatus iraſcitur,deo
iniuſtitiã qui ad confeſſionis gloriam perſecutionibus probatur exprobrat. Vni-
uerſorum ſtultiſſima hæc querela eſt, cum iniuſtitiæ deum per impatientiã impij
doloris accuſant,& idcirco propheta ſubiecit dicens: Tabeſcere me fecit zelus
tuus

tuus, quia obliti ſunt uerborū tuorum inimici mei.) Dei zelo ad omnia uitia noſtra & crimina exanimatur propheta. Habet hanc etiam natura humana conſuetudinem, ut ſi quando eorum quos diligimus, uoluntati aduerſari aliquos uiderimus, zelo eius cui non paretur, utamur. Quantus autem nobis dolor eſt, cum unum ex dei populo effici uidemus ſeculi miniſtrum, & operatoriū diaboli, & uas mortis, & materiam gehennæ? Zelo ergo dei iraſcitur, quiſquis Chriſtianum ieiunij die luxuriantem conuiuijs uiderit. Zelo dei iraſcitur, qui inſolentem in fratres miniſtrosq; conſpexerit. Zelo dei iraſcitur, quiſquis diuerſari in ſtupris ſanctificatum iam in Chriſto corpus arguerit. Zeli huius & apoſtolos meminiſſe accepimus, cum dominus templum ingreſſus, flagello è funibus omnes uendentes & ementes cœpit eijcere, & eius zeli de quo ſcriptum eſt: Zelus domus tuæ comedit me. Efficimus enim nos interdum templum dei, aut domū negociationis, aut ſpeluncam latronum. Templum enim dei ſecundū Apoſtolum corpora ſunt, quæ in Chriſto ſanctificata ſunt. Et hæc eadem corpora cum cogitamus atq; agimus ſtupra, cædes, furta, falſitates, rapinas, ſpeluncā latronum cōſtituimus. Cum autem ſeculi negocijs, & negociationum commercijs laboramus, tunc domū dei domū negociationis efficimus, ut quę orationis ſedes eſſe debebat, fiat uel latibulum latrocinantium, uel domus negociationum. Hoc ergo zelo dominus ut iſtiuſmodi homines de templo eijciat, commouetur. Vſi ſunt & hoc zelo probabiles & accepti deo uiri. Nam & Phinees ob hunc zelum meruit iudicium plebis æternæ. Cum enim fornicati eſſent filij Iſrael, & dei zelo incitatus in pœnam eorū fuiſſet, tunc ait dominus: Phinees filius Eleazar filij Aaron requieſcere fecit animationem animæ meæ, quia zelauit zelum meum. Sanctus ille & in cœleſtem habitationem raptus in corpore Helias propheta ait: Zelans zelaui, quia dereliquerunt te filij Iſrael, & prophetas tuos occiderūt, & ego derelictus ſum ſolus. Tenet itaq; & hunc prophetam zelus iſte: uidet enim irreligioſas damni querelas, impios luctuum fletus, prophanā legis dei obliuionem, & idcirco hæc agentes, inimici eius ſunt. Nullum enim religioſis uiris cum talibus eſſe ius amicitiæ poteſt, quando declinandi deteſtandiq; ſint odio irreligioſorum. Nam id ipſum pſalmo altero docetur, cum dicitur: Odientes te domine odiui, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam. Perfecto odio oderam illos. Abrahæ quoq; dominus dixit: Qui te maledixerit, maledictus erit, & inimicus ero inimicis tuis, & aduerſantibus tibi aduerſabor. Si Abrahæ inimici deo inimici ſunt, quales nobis oportet, quos deo uidemus inimicos? Cauſam deinde affert quur eos oderit, qui uerborum dei fuerint obliti, non enim ſunt inania, non terrena, non leuia. Ait enim: Ignitum eloquiū tuum ualde, & ſeruus tuus dilexit illud.) Non explicat proprietatem uerbi huius Latinitatis tranſlatio. Quod enim nobiſcum ignitum, id Græce πεπυρωμένον ſcribitur, πεπυρωμένον autem id ſignificat, quod tanq; conflatum igne purgatum ſit. Quæcunq; metalla igne conflantur, fecem in ſe alienam atq; inutilem non continent. Totum quicquid in his reſidet, uerum & perfectum & omni uitiorū contagione purgatū eſt, ut eloquium dei æternorū in ſe bonorū continens fidem. Hinc illud eſt quod in euangelio dominus ait: Iota unū aut apex nō pręteribit ex lege, donec hæc omnia fiant. Vera eñ omnia ſunt, & neq; ocioſe, neq; inutiliter cōſtituta dei uerba, ſed extra omnem ambiguitatē ſuperfluæ inanitatis ignita. Et ignita uehementer, ne quid illic eſſe quod nō perfectū ac propriū ſit exiſtimetur. Hæc itaq; diligit ſeruus eius. Non ſolū hæc agit, ſed etiam diligit, quia operatio nō obedientię ſolū, ſed plerunq; terroris eſt. Cæterū dilectio nō niſi ex deuota mentis uoluntate proficiſcitur. Dehinc ait: Adoleſcentior ſum ego & cōtemptus, iuſtificationes tuas nō ſum oblitus.) Ex perſona quidē ſua propheta hæc loquit̃, ſed cōpetenter

& noſtri

& noſtri temporis populo: & quatenus id Dauid de ſe dixiſſe credatur, abſolute oſtẽditur. Samuel enim propheta uenire ad Ieſſe domũ à deo miſſus eſt, ut unum ex filijs eius in regem ungeret. Quò cum ueniſſet, adeſſe omnes filios Ieſſe iubet. Vidit deinde natu maiorem, ſpecie pulchrum, habitu & proceritate eminentem. Sed reſpõſo ita mouetur: Ne inſpexeris pulchritudinem eius ac magnitudinem, quia non ita uidet homo ut deus. Homo enim in facie uidet, deus autem in corde. Adeſt ſecundus, adeſt tertius, adſunt & omnes, quos tunc Ieſſe præſentes habebat, ſed nullus de præſentibus extitit qui placeret. Verum quia propheta Samuel ſciret nõ mendacem eum, qui ſe adeſſe iuſſiſſet, & ex ijs qui præſentes erant intelligeret nullum à deo eſſe electum, Ieſſe ait: Nũquid eſt tibi adhuc filius? Qui reſpondit. Eſt mihi modicus, quẽ dereliqui in paſtorali. Ergo electus à ſpiritu ſancto, & unctus in regem, & ex iuniore atq; contempto gloriam & prophetæ & regis accepit. Ad populũ uero, qui & iunior eſt, & ante contemptus eſt, hęc ita pertinent. Erat enim in uicijs ſeculi, erat in agreſti ac ruſtica & ruinoſi terreni corporis domo. Sed hic iuſtificationũ dei non obliuiſcitur, hic reprobato populo ſeniore iunior in hæreditatẽ familiæ eligitur. Emit enim Iacob primogenita Eſau, quæ ſibi tanquam moriturus inutilia exiſtimauit. Scit has populus iunior natiuitatis ſuæ primitias æternas nec morte intercipi poſſe. Has igitur nõ obliuiſcitur, quas ſenior & deſperauit & uendidit. Deniq; id ipſum ſequenti uerſu docet: Iuſtitię tuæ in æternum, & lex tua ueritas.) Has iuſtitias non cogitauit populus ex Aegypto progreſſus, cui mare aruit, cui columna nubis de die, nocte autem columna ignis famulata eſt, cui manna matutinum cœlum ſubminiſtrauit, cui uigintiſeptem regna ceſſerunt, cui Iordanis ſtetit aridus, cui muri Hiericho ad ſonitum exercitus, & arcæ teſtamenti circuitum concidere. Has iuſticias ſcit populus qui eſt iunior æternas. Has quia æternas ſciret, emit fide: has quia moriturum ſe crederet ſenior, diſtraxit infidelitate. Populo enim iuniori lex ueritas eſt. Nam uere ab eo circũciſio cordis per Ieſum iteratur ad uitam, uere per mare huius ſeculi tranſit in promiſſam ſibi terram, uere cœleſte manna ſumit æternum, uere in Iordane lætatur renatus, uere paſcha agni ſanguine liberãdus immolat, uere in azymis ſynceritatis epulatur, fermentoq; malitię purgatur. Iam non legis ei umbra, ſed ueritas eſt. Scit autem ob hanc ueritatis confeſſionem multis ſe perſecutionibus hic iunior urgeri. Hinc enim ſunt in toto orbe terrarũ beata fidelium confeſſorum & ſancta martyria. Hinc plures patrimonijs expoliati, exilijs diſperſi, uincti, cęſi, uſti, necati, ſed fideli ſemper mandatorũ meditatione, omnia quæcunq; ingruerunt con firmante fidei uirtute uicerunt. Et ideo ait: Tribulatio & anguſtia inuenerunt me, mandata autẽ tua meditatio mea eſt.) Vrgeãt licet pugnæ, intententur exilia, proſcriptiones adhibeantur, mortes nõ dico inferantur, ſed cum pœnarũ ingenijs innouentur, uox tamen ea eſſe ſemper fidelis uiri debet: Tribulatio & anguſtia inuenerunt me, mandata autẽ tua meditatio mea eſt. Non ui occupante, non obliuione temporis ſubrepente, meditationẽ à nobis mandatorum abeſſe conuenit. Dehinc ait: Aequitas teſtimonia tua in æternum. Intellectũ da mihi eorum & uiuificer.) Non contentus eſt, dei teſtimonia in præſens tantũ æqua exiſtimare & expectare. Aequitatem eorũ in æternum ſperat, & per ſuperiores tribulationes & anguſtias obtinere ea quæ æterna ſunt nititur. Nihil æternũ eſſe diues ille euãgelicus exiſtimans, beatitudinẽ præſentem ſuã pœnali morte mutauit. Aeterna autem dei teſtimonia Lazarus pauper expectans, & Abrahæ ſinu continetur, & miſeriam uitæ laborioſæ beatæ quietis honore demutat. Horũ intelligentiam propheta orat, donum ſcilicet inter multa dona, præcipuũ ſpiritualiũ gratiarũ, & per eã ſe uiuificari deprecat̃. Sicut enim nũc in præſens teſtimonia dei & mãdata

meditatur

meditatur,ita expectat æterna:& ſicut uiuit corporis uita,ita per intellectũ quem
à deo acceperit,ut æterna gloria uiuat,expoſtulat.

ב Caph

CLamaui in toto corde, exaudi me domine &c.) Inter multa euan-
gelicæ doctrinæ præcepta ſilentium à nobis orandi dominus exe-
git,ut taciti, & ex ſecreto cordis precemur, neq; in eo uocis potius
eſſet officium quàm mentis, deo orationis noſtræ ſecreta (quia ſe-
cretorum inſpector eſt) audiente. Ergo contrarium euangelicis in-
ſtitutis uidetur hoc quod ait propheta dicens: Clamaui ex toto corde meo, ex-
audi me domine. Iuſtificationes tuas requiram.) Sed ſcit propheta clamorem po
tius cordis oportere eſſe, non uocis, & idcirco de corde clamat. Non hic elatæ uo-
cis ſonus eſt, neq; corporalis auditio, ſed clamor fidei, clamor mentis, uſq; ad thro
num dei non uocis, ſed fidei ſpiritu efferendus. Ille enim ad deum toto corde cla-
mat, qui magna poſtulat, qui cœleſtia precatur, qui æterna ſperat, qui innocentis
timoris uiuit officijs. Sic & in huius mũdi exordio iuſtus Abel etiam peremptus
magna loquitur & clamat. Scriptũ eſt enim: Vox ſanguinis fratris tui clamat ad
me. Non humilis ſanctorum querela eſt, nec depreſſa fidelium oratio eſt. Altum
eſt quod poſtulat, excelſum eſt quod ſpectat, clamore perſonum eſt quod preca-
tur. Vrgebat Pharao infeſtis dei populum manibus, mare rubrum fugæ obſiſte-
bat. Concluſus undiq; Iſrael iam ad mortem urgebatur, hoſte proximo, mari ob-
uio. Inter hæc nullam Moſi ad deum uocem fuiſſe ſcriptura teſtatur. Stabat mœ-
ſtus, ſtabat tacens, ſed ſecreto cordis ſui perſonans, & orationis ſuæ fide clamans.
Vox enim iſtud diuina teſtatur, dicẽs: Dixit autẽ dominus ad Moſen, Quid pro-
clamas ad me? Silebat uir ille, ſed oratio fidei eius clamor ad deum. Nouit & Apo
ſtolus, hunc in uiris fidelibus ſpiritus eſſe clamorẽ, cum dicit: Spiritus enim in cor
dibus noſtris clamat, abba pater. Penetrat hic ſilentij clamor uſque ad aures dei,
ſed aures non clamorem, ſed fidem audientes, fidem quæ non terrenas opes po-
ſcat, non gloriam inanem caducamq; deſideret, non quæ moritura corporis gau-
dia precetur. Exiguis quidem epiſtolas ſuas Apoſtolus literis ſcribit, & commu-
nis hæc ei elementorum atq; apicum forma eſt, ſed nouit ingẽtes has eſſe literas πηλίκοις ad
ſuas dicens: Ecce qualibus uobis literis ſcripſi mea manu, magnitudinẽ ſenſuum Galatas cap.
præceptorum utilitatem literis talibus comprehendens. Clamat igitur propheta ult.
ex toto corde. Et quia ex corde clamat, ut audiatur orat, & auditus hæc poſtulat,
ut iuſtificationes dei exquirat. Scit has eſſe occultas & latentes & umbra legis ob
ductas. Has optat inquirere, ad quas multis opus ſit magniſq; rebus. Clamore cor
dis, exauditionis merito, inquiſitionis officio. Sed qui clamauit ut audiretur, & in
quireret iuſtificationes dei, nũc clamat ut ſaluus fiat, & cuſtodiet teſtimonia dei.
Quantæ autem modeſtiæ ordinem tenuit, nõ ſtatim clamorem ſuum ſperare au-
ſus eſt proficere in ſalutẽ. Prius fuit ut auditione dignus eſſet, prius fuit ut iuſtifi-
catiões inquireret. Merẽda fuit auditio, adhibẽda inquiſitio, & ſalus poſt iſta ſpe
randa. Nos uero ſalutẽ tanq̃ debitũ poſtulamus, & ueluti deo ſit hãc eandẽ pręſta
re neceſſe, primis ab eo precibus oramus, atq; utinã cordis clamore loqueremur.
Labia tantũ noſtra ſenſu peregrinãte quod neſciũt murmurãt, & officiũ corporis
mens in res alias occupata nõ ſequitur. Propheta uero cũ poſt tot præcedẽtes pre
ces antea ut ſaluus eſſet oraſſet, ſalutis ipſius ſtipendiũ docet, dicens: Et cuſtdiam
mandata tua. Hæc fidei noſtræ milicia eſt, cuſtodire mandata, & ſecreto fideliſſi-
mo hunc theſaurũ depoſiti & cõmendati nobis præcepti reſeruare. Qui uero cla-
mauit, & teſtimonia dei, id eſt, ſub teſtibus cœlo ac terra & angelis ſcripta cuſto-
diturum ſe profeſſus eſt, addidit adhuc & meritum obtinendæ ſalutis dicens:

Præueni

*Græce eſt * ἐπήλπισα, id eſt, ſuperſperaui, ut uidetur, errore librariorum deprauatum, in codice quo uſus eſt Hilarius, quũ nec apud Hebræos ſit.*

Præueni in maturitate & clamaui, in uerba tua *ſemper ſperaui.) Num expectauit infirmam à uitijs ſenectutem? Neque de ferueſcentibus longo uſu luxuriæ æſtibus frigidæ ætatis tempus elegit, ſed maturitatẽ omnem fide & religione præuenit, uincens per continentiam laſciuientes annos, & ſenectus maturitatem modeſtæ & caſtæ adoleſcẽtiæ tranquillitate præueniens. Et prophetæ clamor eſt ſperantis in dei uerba non aliquando, ſed ſemper. Finis enim nullus eſt ſpei noſtræ, ſed in cœleſtes res ſemper extenditur, & in ęterna dei promiſſa procedit. Nullum tempus uacuum habet, nullum ocioſum. Deniq; id ſequitur: Et præuenerunt oculi mei diluculo, ut meditarer eloquia tua.) Qui in maturitate clamorem præuenerat, nunc ipſos dies meditationibus præuenit: uigilat ille diluculo, non expectat ut grauatos ſomno oculos lux infuſa proturbet. Vigilat ille, & ipſum redeuntem lucis ortum orationibus operitur, nunc prophetarum dictis occupatus, nunc pſalmorum hymnis intentus, nunc patriarcharum & ſanctorum geſtis negocioſus, omne eloquium dei in omni tempore & aſſiduitate meditatus. Dehinc ſequitur: Vocem meam exaudi ſecundum miſericordiam tuam domine, ſecundum iudicium tuum uiuifica me.) Diſcamus modeſtiam ex dictis prophetæ tot ſuperioribus, clamore cordis, iuſtificationum inquiſitione, cuſtodia teſtimoniorũ dei, & cõtinentia iuuentutis, & antelucanæ meditationis uigilijs, & per hæc omnem in miſericordia dei ſpem reponentes. Poſtremo audiri uocem ſuam ſecundũ miſericordiam rogat, & miſericordiam ſecundum iudicium dei poſtulat. Nos ſi ſemel ieiunamus, ſatisfeciſſe nos arbitramur.

Ieiunium inutile

Si aliquid ex horreo domeſticarum facultatum inopi damus, impleuiſſe nos iuſtitiã credimus, ieiunãtes ut aut placeamus hominibus, aut corpora cibis feſſa releuemus, & inter ipſa ieiunia, ſtupra, iniurias, odia cogitantes, donantes autem exiguum neſcio quid, dum pulſantem fores noſtras inopem non ſuſtinemus, aut dum bonitatis famam inani & ocioſa hominum opinione ſectamur, & deberi nobis ut audiamur exiſtimamus. Sed tot ũ de deo propheta ſperat, totum ex miſericordia eius expectat. In operibus quidem bonitatis totius ipſe perfectus eſt, ſed ſatis eſſe hoc ſibi non putat ad ſalutem, niſi ſecundum miſerationes dei & iudicia miſericordiam conſequatur.

Non ex meritis ſalus

Nunquam autem ocioſus eſt, nunquã non infeſtantes inſectanteſq; proximi ſunt, uita eius omnis ſecundũ ſcripturæ fidem in inſidijs fuit. Sed & quiſquis nũc placere deo uult, diſpliceat impijs neceſſe eſt. Et ideo ait: Appropiauerunt perſequentes me iniquitati, à lege autem tua longe facti ſunt.) Hæc quidem de ſe cuius infeſtata fuit undiq; uita dixiſſe creditur. Sed qui in pſalmo hoc humanæ doctrinæ ordinem tenet, ad eruditionem noſtram omnia temperauit, ut cognoſceremus eos qui proximi iniuriæ fidelium fierent, à dei lege longe abeſſe. Quãta enim ſit in ſanctis iniuriæ acceſſio, tanta ſit ex lege dei deceſſio. Cauendum autem eſt, ne quando nos aduerſum fratres ira commoueat, ne quando inuidia ſtimulet, ne quando æmulatio iritet, ut aliquid in eos irreligioſum ac faſtidioſum agamus, quia iniuriæ cum aſſiſtimus, tum à lege dei deſiſtimus. Dehinc ſequitur: Prope es domine, & omnia mandata tua ueritas.) Alio in loco legimus: Deus appropiãs ego ſum, & non deus de longe, dicit dominus. Non corporalibus locis deus continetur, neq; finibus aut ſpacijs diuinę uirtutis immenſitas coarctatur. Adeſt ubiq;, & totus ubiq; eſt, non pro parte uſquam eſt, ſed in omnibus omnis eſt. Beatus Apoſtolus Athenienſibus philoſophiæ inanitate ridiculis, pro concione reſpondens ait: Non longe à nobis manentem quærimus deũ, in ipſo enim uiuimus, mouemur & ſumus.

Vt aĩa in mẽbris, ita deus ubiq;

Et ſpiritus dei ſecũdum prophetam repleuit orbem terrarum. Et rurſum: Nonne cœlũ & terrã ego impleo, dicit dominus? Nihil à deo uacat, nihil indiget. Vbiq; eſt modo animę incorporalis, quæ in mẽbris omnibus diffuſa, à ſingulis quibuſq; partibus

partibus non abeſt,etiam ſi priuata quædam ei regia in toto corpore ſedes eſt, tamen in medullis, digitis, artubus infunditur. Iam ſi corruptis aliquibus corporis membris reciſione erit neceſſe, cum uſum ſuum eadem membra uitijs emortua non habebunt, id quod putre caducumq́ carnis eſt ſine detrimento animæ recidi tur. Ipſa enim corporis noſtri anima ſanis & integris admixta membris eſt, & cũ eadem fuerint putrida & recidenda non ſequitur. Hęc quidem ſuperflue diuinæ naturæ ad comparationem ſimilitudinis cõferuntur,quia incomparabile eſt quicquid æternum eſt: nec recipit conſiguratæ ueritatis ſpeciem ininitiabilis diuinitatis exceptio. Sed intelligentiæ noſtræ iſtiuſmodi coaptatur exemplar, ut per id ſecundum cœleſtium dictorum autoritatem incorporalem & immenſum deum circunſcripto huic & corporali mundo intelligeremus admixtum,uitioſis uero & per opera ſua mortuis non ineſſe. Quin etiam adhuc cum diuinarum atq; inuiſibilium rerum intellectus ex contemplatione corporalium rerum naturisq; ſectamur, ſolem uidemus in quadam cœli parte prout ei curſus eſt, demorantem, & certe ubique protenditur,ubique adeſt, & quantus per omnia eſt, ita ubicunque eſt, tantus infunditur: ſed ſi in clauſas domorum feneſtras incidet,lumen quidem illius præſto eſt,ſed ipſa ſibi lucem eius quæ obſerata ſunt denegabunt. In omnibus igitur uitæ noſtræ operibus circumſpecti & ad deum patentes eſſe debemus. Primum ut liberis, & per innocentiam patulis cordibus noſtris lumẽ ſuum digne tur infundere. Deinde uti nos in diuinitatis ſuæ ſinu agere credamus, neque eum abeſſe cum iraſcimur,cum cædimus,cum contemnimus, cum maledicimus, cum inebriamur,cum libidinamur,cum diuina & humana negligimus,maiore contumelia eius intra quem hæc agimus peccantes. Sed ad id etiam illud accedit, quia mandata ſua ueritas eſt. Nihil illic anceps, nihil dubium, totum ueritatis abſolutione perfectum eſt, quæ hoc maiore periculo negliguntur, quo magis ueritatis præcepta ſunt conſtituta. Quatenus autem id propheta cognouerit, ſubdidit dicens: In initijs cognoui de teſtimonijs tuis, quia in æternum fundaſti ea.) Hęc licet propheta de ſe dicat,legem dei ab exordio ipſe cognoſcens,uniuerſæ ætati ta men congruunt,quæ ab inſtitutione mundi doctrinis dei ſit erudita. Qui enim ſta tutam Adæ uoluntatis legem meminit, qui ipſam illam Euæ creationem didicerit, qui maledictionem ſerpentis audierit,qui clauſum uitæ lignũ Cherubin flammeo gladio & conuertibili legerit, qui occiſi Abel clamantem ſanguinem ſcierit, qui pœnæ & in Cham & in Lamech numerum reputet, qui tranſlatũ Enoch,qui reſeruatum Noë, qui benedictionem Sem & Iaphet, & maledictionem Caim, Abraham electum,Iſaac promiſſum, Iacob prælatum, Ioſeph uenditum, ſanctificatum Iudam, Moſen nutritum, eruditum,& poſt ingentia latæ legis ſacramenta in uerbo dei mortuum,& Ieſum diuiſorem promiſſæ terræ,& autorem iterate circuncisionis intelliget,profecto uti prophetę uoce poterit:In principio cognoui de teſtimonijs tuis, quia in æternum fundaſti ea.In omnium enim ſuperius memõra torum uirorum uita atq; geſtis æternorum bonorum ſpes continetur, & per eos ad doctrinam Euangelicæ prædicationis imbuimur,ſed quæ fundata ſunt,in ædificationem futuræ domus pręparantur. Aedificamur enim ſecundũ beatum Paulum ſuper fundamentum prophetarum & Apoſtolorũ, in quibus teſtimonia dei fundata ſunt in æternũ,ubi extruitur cœleſtis illa & regia ciuitas ſancta Hieruſalem, quæ domus angelorum frequentia, & electorum primitiuorum eſt,cuius fundamenta ſunt uiui lapides pręcioſæq; gemmæ in Chriſto uiuentes,reſurgentes, regnantes,qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

ר Res.

Vide humilitatem meam, & eripe me &c.) Multa quidem nobis atque magna ſanctus propheta fidei confeſſionisq; ſuæ toto in pſalmo propoſuit exempla, per quæ formam ſeipſum cæteris credendi, agendi, intelligendi, ignorandi, ſperandi, prædicandi cõſtituit, Euangelicum uirum perfecta legis obſeruatione cõſummans, & quanq; omnia quę uel diuinę uoluntati placita, uel humanę ſpei propoſita ſunt aut agat, aut teſtetur, aut ſperet, meminit tamen in quo obſeruantiæ genere mandatorum omniũ caput & ſumma conſiſtat, ſcitq; quid à domino ſuo etiam ipſis quibus cõmittendæ claues cœlorum erant Apoſtolis quæreretur. Namq; cum inter ſe opinionibus ac ſtudijs diſſiderent, ſibiq; ſingulis principatum humana contentione præſumerent, dum præſtantiorem ſe cæteris unuſquiſq; eſſe aut optat aut poſcit, dominus meriti huius ac nominis præmium unde petendum eſſet oſtendens ait: Qui uult eſſe ex uobis maior, fiat omnium minimus. Omnis enim qui ſe humiliauerit exaltabitur, & qui ſe exaltauerit humiliabitur. In humilitate ſcilicet docuit omnia fidei nomina & præmia contineri. Vtiliſſimum itaq; eſt obedientes diuinis præceptis omnem intra ſe ipſos humanæ inſolentiæ ac petulantiæ inanitatem fractam protritamq; cohibere, ſeſeq; & magnificentia & miſeratione reputata intra humilitatis modeſtiam cõtinere. Ob quod hic noſter ſanctus & rex & propheta deo ac domino ſuo ſecundum carnem in ſeminis ſui originem deputatus, inter has ſeculi inſeſtationes ac ſpiritualiũ nequitiarũ pugnas ſola ac tali ad deum precationis ſuæ ambitione proclamat: Vide humilitatem meam & eripe me, quia legem tuam non ſum oblitus.) Non regni opes, non ſpiritum prophetiæ, nõ aliaaliqua humanæ iactantiæ nomina conſpici in ſe, ſed humilitatem precatur. Non enim aduerſum inſectantes ſe armis belli reſiſtit, nec humanæ indignationis impatiens rapit ad ultionem ſuam & potentiæ tempus & regni. Sed ſciens hanc diuinæ uoluntatis eſſe ſententiam: Mihi uindictam, & ego retribuam dicit dominus, non obliuiſcitur legis dei in humilitate retinenda, ſed eripi ſe ob id quia ſit humilis deprecatur, memoriam legis dei in humilitatis conſeruatione eſſe declarans. Reſeruans itaq; omnia iudicio diuino, & eripi ſe ob humilitatis meritum depoſcens, qui in nullo aduerſum dei conſtitutiones, aduerſum odia humana, aduerſum pręſentium moleſtiarum patientiam moueretur, nihilq; in hoc nunc ſeculo ſibi de his iudicandum eſſe decerneret, conſequenter hæc addidit: Iudica iudicium meum & redime me, propter eloquium tuũ uiuifica me.) Magnæ & ſecurę conſcientię uox eſt, iudicij ſui iudicium poſtulare. Vt ad id quod ſtatutum à ſe ſibiq; complacitum eſt, etiam diuinæ ſententiæ examen exoptet. Non hic ut alios aut ſeipſum dijudicans corrupti ſenſus opinione deflectitur, neq; à ueri iudicio, ira, aut gratia, aut odio, aut amore decidit, non ignarus huius Euangelici mandati: Quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabitur de uobis. Sed ne ille quidem iudicij ſui iudicium pertimeſcit, qui ait: Ego autem non iudicaui quicquam ſcire me, niſi Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixum. In hac igitur iudicij ſui ſecuritate propheta tempus redemptionis expectans, redimi ſe & propter eloquia dei uiuificari precatur. Venundati ſub peccato, per redemptionem & iuſtificationem in ſanguine domini liberamur. Hoc legislatio, hoc omnes ſpiritus prophetiæ, hoc patriarcharum ſpes, hoc angelorũ uoces, hoc toto in ſeculi tempore diuini eloquij ſermo teſtatus eſt, ob quod redimi ac uiuificari ſe deprecatur. Sed hæc eadem eloquia dei ut pijs ſpebus uitam redemptionemq; denunciant, ita impijs non relinquunt. Nam expectationem prophetæ hæc de peccatoribus mox ſequuntur: Longe eſt à peccatoribus ſalus, quoniam iuſtificationes tuas non exquiſierunt.) Non habet ueniam

ignoratio

ignoratio uoluntatis:quia ſub ſciētiæ facultate neſcire,repudiatę magis quàm nō repertæ ſcientiæ eſt reatus. Ob id enim longe à peccatoribus ſalus,quia nō exquiſierint iuſtificationes dei. Nam utiq; nō ob aliud conſignatæ literis manent,quàm ut ad uniuerſorum ſcientiam notionemq; defluerent. Sed ſciens propheta cum à peccatoribus nō exquirentibus iudicia dei ſalus longe ſit, iuxta tamen dominum eſſe his qui recto ſunt corde, ſecundum etiam illud Apoſtoli: Vos qui eratis longe, facti eſtis prope, ne & ab ipſo ſalus longe ſit,cognitionem iuſtificationum dei expetit, non ignorans quantum in his ſacramentum noſtræ ſalutis expreſſum ſit per quaſdam præfigurationum æternorum in rebus præſentibus notiones. In Hebræo ſcilicet ſex tantum annis ſeruiente, & poſt hoc idem ſexennij tempus & terra omnis in otiū relinquenda & fructibus etiam beſtijs deputandis. In Iubilei quoque anni, id eſt, quinquageſimi lege, per quam & laxatis pactionibus debitorū, & agris omnibus ad dominorum ſi qui forte ueniſſent iura redeuntibus, noua & cœleſtis rerum omniū & remiſſio & reformatio prænunciatur. Et quia ab his qui nō iſta exquiſierint, ſalus longe eſt, totus in exquirendis his propheta detentus, & diuinæ atq; æternæ miſericordiæ iuſtificationes in ſpeculo contemplans ſubiecit: *Iubileum*

Miſerationes tuæ multæ domine ualde, ſecundum iudicia tua uiuifica me.) Valde itaq; multæ ſunt miſerationes dei. Modum enim humanæ opinionis excedunt, ſed confidentem in his prophetam ac ſe uiuificandum in dei iudicijs ſperantem, multorum extrinſecus odia & inſectationes fatigant. Verum miſericordiarū eius (quarum ſecundum eundem prophetam non eſt numerus) nō immemor à teſtimonijs eius nō declinauit. Sequitur enim: Multi qui perſequuntur me & tribulant me, de teſtimonijs tuis non declinaui.) Non pellitur, nō mouetur, & cum multi perſequantur, ne declinat quidem. Sed qui in mandatis dei permanet, ut ab inſectantibus impelli deflectiq; non poſſit, habet quod ſe graui dolore perturbet, ſe etiam uſq; ad tabem liqueſcentis quodam modo animæ diſſoluat, cum ſe à teſtimonijs dei non declinante alij à dei timore deſciſcunt, & ſuſceptam legis fidem pactionemq; corrumpunt. Hos habet æſtus, has tantū defatigationes ſentit propheta, cum dicit: Vidi non ſeruantes pactū, & tabeſcebam, quia eloquia tua nō cuſtodierunt.) Cōſignati teſtamenti Iſraël hæres nuncupatus eſt, & audita de monte domini uoce reſpondit: Omnia quęcunq; dixit deus & audiemus & faciemus. At uero ubi deos alienos adorauit, ubi omnium ſe ſcelerū uitijs contaminauit, pactum & auditę nuncupationis & profeſſę obſeruationis amiſit. Eloquia enim dei non cuſtodierunt, quæ ſe eſſe facturos audituroſq; reſponderant. Nec noua prophetæ huius ſuper præuaricatione populi uox tabeſcit: quippe cum & dominum ipſum ad impietatem Hieruſalem illachrymaſſe noſcamus, & ex doctrina eadem ſuper impœnitentes Apoſtolus fleat, & inſuper ipſe ſiquis ſcandalizetur uratur. Sed qui dolet ſuper non ſeruantes pactum atq; tabeſcit, mandatorum in ſe dei nō refugit examen. Dicit enim: Vide quoniam mandata tua dilexi, domine in tua miſericordia uiuifica me.) Parum prophetę eſt, per metum explere mandata, ſed ea magis diligi, quia extra neceſſitatem timoris ſit dilectionis operatio. Et quanquam amor legis potior quàm metus ſit, non tamen ita ſui ſidens eſt, ut nō magis uiuificari ſe per miſericordiam dei deprecetur. Non nunc ſe ille uiuere putat, ſed uitam exempto hoc mortali corpore & abſorpto in gloriam immortalitatis expectat. Scit ſibi hoc iam in exordio creationis ſuæ promiſſum, cum à deo dicitur: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinē noſtram. Hoc ſuper homine principium uocis eſt dei, cū ad imaginem interminatæ æternitatis originis noſtræ exordium conderetur. Certus ergo ſe uita illa atque imagine dei eſſe uicturum, ait:

Principium uerborū tuorum ueritas, in æternum omnia iudicia iuſtitiæ tuæ.)

Verba dei cœlo & terra prætereunte non tranſeunt. Quæcunq; de labijs eius effuſa ſunt, non irrita ſunt, æternæ ſunt iuſtificationes, & æterna iuſtitia eſt. Principium ergo uerborum dei ueritas eſt, neq; de ſe, id eſt, de hominis creatione ullum alium anteriorem dei ſcit eſſe ſermonem, ut ſecundum imaginem ac ſimilitudinē fieret. Hæc itaq; indemutandæ ueritatis eſt conſtitutio, ſic in principio uerborum dei ueritas eſt, ut nouus homo regeneratus in Chriſto uiuat, deinceps ſecundum æterni dei, id eſt, cœleſtis Adæ imaginem iam æternus.

ש Sin.

PRincipes perſecuti ſunt me gratis &c.) Grauia quidem propheta Dauid, & regis Saul & principum populi odia & inſectationes ſuſtinuit, quia piæ cōſcientiæ conſtantiam ferre impietas profeſſa nō potuit. Sed conformans Euangelicum deo atq; apoſtolicum uirum non ignarus eſt Euangelici ſermonis, quo ait: Tradent enim uos & flagellabunt in Synagogis, & ſtabitis ante reges & poteſtates in teſtimonium illis & gentibus. quin etiam conſtantiam prędicationis inſinuans, & confeſſionis gloriam docens, antea eos fuerat adhortatus: Omnis qui confitetur me coram hominibus, & ego confitebor eum coram patre meo qui eſt in cœlis: qui autem negauerit me coram hominibus, & ego negabo eum coram patre meo qui eſt in cœlis. Siue igitur dedicatus ex lege, ſiue etiam in Euangelij gloriam pręparatus, qui neque Saul populoq; eius cauſam inſectandi ſe reliquiſſet, & per multa principum & gentium odia ſciret cœlorum regnū ſeculo nunciandum, cōfidenter hæc deo loquitur: Principes perſecuti ſunt me gratis, & à uerbis tuis formidauit cor meū.) Metuit enim negari ſe, ſi negaret. Sed cum beatæ huius inſectationis præmia non ignoret, domino dicente: Beati eſtis cum uos perſequentur, & dicent omne malū aduerſus uos propter iuſtitiam, gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlo. Poſt principum odia formidinem uerborum dei ita conſequentibus temperauit: Lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa.) Fuit ergo formidinis ne perſecutionibus principū aut indigne ſubderetur, aut cederet: quia & cauſam odiorum præbuiſſe non ſancti eſt, & dei gratiam metu ſeculi amiſiſſe ſine uenia ſit, ſed ſpolia inueniſſe uictoris eſt. Certe ea ex ſe præbuiſſe iam uicti eſt. Cum his itaq; inſectationibus propheta non frangitur, & odia principum fide uincit, refert quædam impietatis ſpolia de uictis. Scit enim ſecundum Euangelium ligatum eſſe in domo ſua fortem, & armis ſuæ poteſtatis exutum, diripienda iam de ſe fidelibus ſpolia præbuiſſe. Lætatur ergo nunc in eloquijs dei, tanquam qui multa ſpolia inueniat, cum fracta impiorum poteſtate & uictor fide permanens omnibus eos armis ſeu impietatis ſeu crudelitatis exuerit. Sed huius lætitiæ affectus nō ineſt, niſi & in diuinæ legis dilectione, & in execratione iniquitatis. Quia neq; defugere quiſquam niſi quod odit optabit, neq; niſi quod diligit obtinere nitetur. Lætatus ergo tanquam ſuper ſpolia multa, ſubiecit: Iniquitatē odio habui & abominatus ſum, legem autē tuam dilexi.) Iniquitatem ergo odit, & diligit dei legē. Sed diligens dei legē, nō in his tantū quæ per obedientiam legis explentur intentus eſt, ad aliquid aūt ſe aliud neceſſe eſt per opus legis extendat. Et quo pręterea in officio ſit audiamus: Septies in die laudē dixi tibi ſuper iudicia iuſtitię tuę.) Sanctus propheta primū, quod ait, diligit, opus ſcilicet legis: quia uitiorū omniū & uſus recidit, & uoluntas. Sed poſtea iudicia iuſtitiæ dei laudat.

Allegoriæ Hæc enim, ut ſæpe admonuimus, plus ſignificant quàm agunt, dum geſta ipſa notionem nobis æternæ diſpoſitionis inſinuant, ut ſabbati requies, ut Hebręus puer, ut terra ociatur, ut annus quinquageſimus ſub imagine ſacramentorum non parui eſſe momenti intelliguntur. Hoc ergo in die ſepties laudatur. Ac non ambiguū

eſt.

eſt, cur laudis hic numerus ſit. Hæc enim eadem uel in die, uel in puero, uel in terra, uel in anno atq; annis, ſub ſanctificatione huius numeri continentur, cum uſq; ad illam quinquageſimę æternam requiem, quod eſt ſabbata ſabbatorũ, ſeptenus numerus expleatur. Multa de numeri huius ſanctificatione ſunt cognita, ut ipſa dierũ conſtitutio, ut angelorum throno dei adſtantium electio, ut ſpiritualium poteſtatum & requieſcentium gratiarum in domino plenitudo. Certe iudicia iuſtitię dei hoc in numero laudari à propheta conuenit, per quem & in quo earundem iuſtificationum uirtus & conſtitutio continetur. Non alius autem nunc prædicationis propheticæ ordo eſt quàm fidei. Nam & tolerantia perſecutionum, & formido uerborum, & lætitia eloquij, & odium iniquitatis, & amor legis, & laudatio iuſtitiæ, & omne omnino ſi quod aliud in lege mandatum eſt, in huius tantũ præcepti obſeruatione concluditur: Diliges proximum tuum tanquàm teipſum. Hoc holocauſtis, hoc ſacrificijs omnibus maius eſt, unum atq; idem ſibi meminiſſe cũ alio corpus eſſe, qui Chriſti eſt, & ut corpus ſuũ, id eſt, ut ſeipſum amare qui proximus ſit. Sequitur enim: Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum.) Apoſtolus non quæ ſua ſunt, ſed quæ aliorum cogitans carne ſe abſtenturum in ſeculo, ne fratrem ſcandalizet, profeſſus eſt. Adeo perfectæ charitatis & pacis tenuit affectum, ut ab ipſo uitæ communis uſu dum modo cauſam offenſionis abſcideret temperaret. Pax ergo retinenda eſt, & non quid unicuiq;, ſed quid uniuerſitati congruat expendendum eſt. Quia ſecundum Euangelium, utilius ſit, in uitam non ueniſſe, quàm ſcandalum minimis intuliſſe. In his itaq; pacis charitatiſq; præceptis manens propheta Euangelicæ ſpei deſiderio detentus eſt. Scit enim in quo uel quis finis ſit teſtis, cum ait: Expectabam ſalutare tuum domine, & mandata tua feci.) Salutaris Ieſus eſt. Hæc enunciatio ex Hebræo nominis. Hoc ad Ioſeph angelus eſt locutus. Hoc Simeon exinde in pace remittendus agnouit. Hoc reddita nobis per eum ſalus edocet. In eo autem mandata dei ſe profitetur feciſſe, quòd ſalutare domini expectet, declarans omnia legis mandata aduentu dei unigeniti cõtineri. Teſtimonia quoq; dei cuſtodiuit, uehementerq; dilexit, dicens: Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua, & dilexit ea uehementer: Cuſtodiui mandata tua & teſtimonia tua, quia omnes uiæ meæ in conſpectu tuo.) Agens propheta ſub iudice & ſcrutatore cordium deo, in cuſtodia mandatorum teſtimoniorumq; dei permanet, non uias ſeculi, neq; uias uitiorum & impietatis incedit. Nam quodcunq; uitę ſuę iter egerit, à deo tam probabile tamq; innocens agit, ut conſpectu dei dignũ ſit, deo ipſas cogitationes cordiũ motuſq; noſcente. Et neq; cõſpectu eius qui mũdo ſit corde cõdigno. Fidelis enim in cœlo teſtis hęc dixit dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorũ. Amen. λέγει

ת Tau.

APpropiet oratio mea in conſpectu tuo domine &c.) Finem ſumit ſecundum literam pſalmus: Nam omnibus in his quæ ſancto uiro erant propria iuxta Hebraicorum elementorum ordinem comprehenſis, nunc propheta ut oratio eius deo ſit proxima deprecatur: Appropiet oratio mea in conſpectu tuo domine, ſecundum eloquium tuum domine da mihi intellectum.) Multa ſunt quæ toto pſalmo orauit ad dominum, ſed quia eloquia dei plurimum in ſe obſcuritatis per rerum cœleſtium ſacramenta complexa ſunt, nunc maxime ut intellectu huius eloquij dei ſit dignus precatur. Ac primum ordinem modeſtæ ſpei ſuæ tenuit, cum proximam fieri conſpectui dei orationem ſuam popoſcit. Sequens iam per gradum altioris profectus poſtulatio eius iteratur, cum ait: Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo domine, ſecundum eloquium tuum eripe me.) Appropinquantis orationis

ad conſpectum dei hic fuit ordo, ut cum cœpiſſet eſſe proxima, introiret, & iam eloquio dei intellecto eripi ſe ſecundum id ipſum eloquium dei precaretur. Non enim primum ibi eſt intellectus, ubi ſalus eſt, ſed intelligentia adepta ſalus eſt obtinenda. Et quia hæc eadem per ſpiritum prophetiæ uel ſub futurarum rerum umbra, uel ſub quadam ueri tanquam de ſpeculo imagine antelata, uel ſub diuinorũ uerborum occulta profundaq; ratione ſpiritu prophetiæ magis quàm intelligentiæ humanæ ſenſus proferebantur, adiecit: Eructauerunt labia mea hymnum, cum docueris me iuſtificationes tuas. Pronunciabit lingua mea eloquia tua, quia omnia mandata tua æquitas.) Omne prophetiæ eloquium ſuper eructandi ſignificatione meminimus oſtendi, cum dicitur: Eructauit cor meum uerbum bonum. Vel illud: Eructabo abſcondita à conſtitutione mundi. Vel illud: Dies diei eructat uerbum. Omnis autem ſermo hominum ex ſenſu cogitationis initur ac motu, ubi ad aliquid enunciandum mota mens noſtra id quod in affectum ſibi inciderit per uerba declarat. At uero ubi extra humanæ mentis inſtinctum non ad animæ ſententiam lingua famulatur, ſed per ineuntem ſpiritũ officio oris noſtri diuini ſenſus ſermo diffunditur, illuc eructatum uidetur eſſe quod dicitur, cum nõ ante cogitatione motuq; percepto ad id quod pulſa ſit mens loquatur. Sed ignorante ſenſu ſpiritus uocem in uerba diſtinguat. Nunc autem quamuis eructauerint labia hymnum, tamen poſt doctrinam iuſtificationum dei pronunciauit lingua quod loquitur, ut rerum dictarum cum ſit percepta cognitio, tum cognitionis ipſius declaratio conſequatur. Non ſunt autem ita mandata dei ab æquitate diuerſa, ut non deo dignum ſit eorum primum intelligentiam tribuere prophetandi: tum deinde ad conſcientiæ publicæ notionem, prædicationis confeſſione clareſcere. Quòd ſi extra bonitatem dei ſit, aut occultare quod uoluerit pronunciari, aut aliud aliquid niſi cum ęquitate mandare. Aequitatis autẽ mandatorũ dei ea ſumma eſt, ut in omnibus ſint ſalutaria, ut hoc quod in hanc uitam uenimus, cum pro fectu æternitatis ineamus. Nam naſci ad mortem, nõ uitæ eſt cauſa, ſed mortis: & huius ſpei ſuæ fiduciam mox propheta ſubiecit dicens: Fiat manus tua ut ſaluum me faciat, quoniam mandata tua elegi.) Alijs gloriam ſeculi eligentibus, alijs uenerationem elementorum ac dæmonum capeſſentibus, alijs terrenas opes expetentibus, ſanctus iſte mandata dei elegit. Elegit autem non naturali neceſſitate, *Liberum arbitrium* ſed uoluntate pietatis. Quia unicuiq; ad id quod uolet, uia eſt propoſita uiuendi, & appetendi atq; agendi permiſſa libertas. Et ob id uniuſcuiuſque aut pœna aut præmijs afficietur electio. Sed mandatorũ domini quis eſſet fons oſtendit, dicens:

Concupiui ſalutare tuũ domine, & lex tua meditatio mea eſt.) Totum ſe iſte in aduentum Ieſu, id eſt, ſaluatoris extendit. Et illud quod Apoſtolorum beatitudini uidere fuit proprium, deſiderijs impatientibus concupiſcit. Hoc tamen ipſum, quod in lege ait, meditationem futuræ ſpei eſſe ſignificans, quia non ad præſentiũ effectum, ſed ad futurorũ profectum omnis intelligitur ſuſcipi ſolere meditatio. Ac meditationis iſtius quod præmium eſſet oſtendit: Viuet anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me.) Viuere ſe in hac uita non reputat, quippe qui dixerit: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. Scit ſe ſub peccati origine, & ſub peccati lege eſſe natum: meditationem autem legis dei ob id elegit, ut uiuat. Animam ſuam ſuperiore pſalmo ad uitæ iſtius gaudia adhortatus eſt, cum ait: Conuertere anima mea in requiem tuam, quoniam dominus benefecit mihi. Quia eripuit animam meam à morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapſu. Placebo domino in regione uiuorum. Has laudes deo referre feſtinat, iudicijs dei abſorpta terrenæ corruptionis infirmitate, ad æternitatis adiutus profectum: ob id utiq;, quia elegit mandata, & concupiuit

ſalutare

ſalutare domini. Et quia meditatio eius in lege dei ſemper eſt, digno autem omni Euangelici ſacramenti fine concluſit, dicens: Erraui ſicut ouis quæ perijt, uiuifi ca ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus.) Referri enim ſe errabundam ac perditam ouem paſtoris ſui humeris feſtinat, ut per ſalutare ſuum æternumq; paſtorem in cœlo angelis æterna gaudia præbeat ſe recepta. Filius enim hominis uenit ſaluare quod perierat, miſſus ad oues perditas domus Iſraël, dominus Ieſus Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

In canticum graduum Commentarius. Præfatio

PSalmorum tituli, ut in plurimis oſtendimus, habent proprias ſuas ſi gnificationes, rationem & argumenta ſcriptorum, quæ ſubiacent breuiſſime continentes, uſque quodam doctrinæ iudicio in intelligentiæ ſemitam dirigentes, de quibus nunc non neceſſe eſt aliquid tractare. Tum enim id fieri oportet, cum pſalmus unuſquiſq; tractabitur. Cum enim ſibi inuicem autoritatem præſtent & pſalmus & titulus, debilis erit ſermo ſi de aliquo eorum abſq; altero differatur. Nunc uero canticum graduum attingimus, quorum & continua & æqualis inſcriptio eſt: atq; ideo ſignificatione conueniente titulorum ſub unius expoſitionis nogocio uniuerſorum reperietur ratio eſſe monſtrata. In pleriſq; pſalmis multa ſecundum hiſtoriæ ordinem in ſuperſcriptionibus eorum eſſe ædita legimus: ut cum fugit Dauid à facie filij ſui Abſalon: cum mutauit uultum ſuum coram Abimelech: cum propter Berſabeę ab Nathan monetur, & in reliquis ſicubi geſtorum ueritas ipſis pſalmorum titulis continetur. Sed meminiſſe nos oportet, hos eoſdem pſalmos nō idcirco omnes corporaliter intelligendos, quia his corporalium negociorū ſignificatio anteſertur: quin potius oportet nos ſpiritualem intelligentiam ſub hac quadam geſtarum rerum commemoratione ſectari: de quo non eſt nunc temporis dicere: ſed ſimplicitati legentium conſulentes, legentem fuit congruum cōmonere. Ergo ne ſecundum prædictos ex pluribus titulos, hi quoq; graduum pſalmi aliquid de hiſtoria contineant, uidendum eſt. In Eſaiæ enim libro, orante Ezechia ſignū ei poſitum prorogatæ ſalutis in gradibus eſt. Erant autem in domo eius gradus decem, quos ſol ultra temporis ſui curſum lumine ſuo accedente cōſcendit, rurſumq; die mortis ſui lumine decedente deſcendit. Sed nulla ad ſpalmos hiſtoriæ ſimilitudo eſt, cum graduū nec numerus quidem ipſe conueniat. Hoc tamen quod Ezechiæ datum eſt ſignum, manifeſte oſtendit dei lumen his quibus ob negociorum ſecularium merita, futuræ uitæ beatitudo impertietur accedere: illis uero quibus ſit ne gata decedere. Eſſe autē in templo gradus quindecim hiſtoria nobis locuta eſt, diſpoſitoſq; ordines conſiſtentiū, quibus quędam quaſi dignitas in antecedentibus obtineretur: ut leuitę primū conſiſterent, poſt Iſraëlitę, tum proſelyti, & deinceps alij. Sed quid de pſalmis antea ſcriptis, ex hiſtoria poſteriore præſumimus, cum ſi quid ex ea ſuſcipiendū ſit ſuſcipi ita debeat, ut pſalmi hiſtoriā ſubſequantur, niſi tamen aliquid ſit ad futuram hiſtoriam prophetatū. Sed contuentes ipſam illam templi atq; altaris ædificationē, umbram eſſe incorrupti templi & ſancti ſpeciem altaris, his quę in eodē corporaliter pręfigurata ſunt intelligeremus, niſi autoritas pręſumitur ex pſalmis. Pſalmi enim nō ſui tantū temporis res enunciant, neq; in eas ſolū ætates cōueniūt quibus ſcripti ſunt, ſed uniuerſis qui in uitā uenerint dei ſermo conſulit, uniuerſę ętati ipſe aptiſſimus ad profectū. Erat namq; illa ſacerdotij lex, quā ſecundū legis obſeruantiam in Euangelio Lucas ſub Ioannis Baptiſtæ natiuitate diligenter expoſuit, neminem in ſancta ſanctorum aſcendere, niſi qui eſſet princeps ſacerdotum: eundemq; toto in anno uno tantum die, quę omnia in

Allegoria nō excludit ſenſum hiſtoricū

ſimilitudinem antea geſta in uno domino noſtro expleta eſſe, & fides noſtra & ipſe dominus nobis in Euangelio autor eſt, dicens: Non ueni ſoluere legem, ſed ad implere. Apoſtolus quoq; omnem conſummationem legis in domino Ieſu Chriſto eſſe teſtatur, dicens: Finis enim legis Chriſtus eſt. Sed & hic idem Dauid propheta æternum eum ſacerdotem docet, dicens: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Hic enim princeps ſacerdotũ ingreſſus cœlos ſedẽs ad dexteram dei, orans ad patrem, ut ubi ille eſſet nos quoq; eſſemus, qui & excitauit & collocauit nos in cœleſtibus: ille iam per prophetã monuerat quibus modis, quibusq; uitæ operationibus aſcendi poſſet ad ſeſe. Sed per Eſaiam ita ait: Lauamini: mundi eſtote: auferte nequitias ab animis ueſtris è conſpectu oculorum meorum. Deſinite à maliciis ueſtris: diſcite bonum facere: exquirite iudicium, eripite iniuriam accipientem: iudicate pupillo: & iuſtificate uiduam, & uenite diſputemus, dicit dominus omnipotens. Hi ſunt igitur gradus perfecti illius æterniq; templi, quos princeps ſacerdotum facta per ſanguinem ſuum peccatorum noſtrorum propiciatione tranſcendit: modo terreni ex lege ſacerdotis ſeu gradibus in ſanctorũ ſancta ſcandentis, ſeu litationis hoſtiã pro populo offerentis. Ac de quindecim gradibus quidem ex ſuperſcriptione cantici iam in exordio pſalmorũ, tum cũ ſermo de numeris & de ſuperſcriptionibus incidit, aliqua tractauimus: ex duobus ſcilicet numeris hebdomadæ & ogdoadæ, quorũ unus ob ſabbatum legis ſit, alius ob accedentem ad ſabbatum octauam, quæ & prima eſt Euangeliorum: ſic hunc numerum conuenire, per quem eorum canticum quaſi legis & Euangeliorum gradibus ad cœleſtia nos & æterna conſcendimus, congnoſcentes collocandos nos cum ſummo ſacerdote in cœleſtibus, ſi tamen ſecundũ Paulũ cõuerſatio noſtra in cœlis ſit. Hos gradus canticorum quæramus, per quos aſcendere ad loca quæ ſunt ſanctorum ſancta poſſimus. Arduus enim uſq; in ea, & anguſti itineris aſcenſus eſt. Gradus quindecim fuiſſe ſcimus in templo: pſalmos quoq; graduũ quindecim legimus. Numeroſus eſt hic deſideratæ ſedis illius aſcenſus. Forte enĩ, ut in templo paulatim, & per gradus ſingulos aſcendebatur ad ſancta: ita per ſingulos pſalmorum profectus docebimur his gradibus, qui cantantur aſcenſis, poſſe nos in excelſis & ſanctis & æternis collocari. Plures autem ſunt, qui in his pſalmis ſolam captiuitatem populi, qui in Babylonia ſeptuaginta annis detentus eſt, exiſtimant prophetatum, ſed & reditum populi eiuſdem cum reſtauratione ciuitatis amiſſæ, quibus nunc nõ calumniamur. Neq; enim ambigitur, prophetam ea quæ impietati huius populi imminerẽt ſcire potuiſſe. Sed quam captiuitatem populi, & cuius ciuitatis ędificationem propheta commemoret, ipſi pſalmi nobis autores erunt, qui ita cœpti ſunt.

Canticum graduum. Pſal. cxix

AD te domine cum tribularer clamaui, & exaudiſti me.) Propheticus ſermo licet cõmuni uſu humani ſermonis utatur, tamen nõ eandem, quæ cõmuni ſenſui adiacet ſignificantiam continet. Nam quamuis prout poſſumus intelligere rerum cœleſtium enunciationem temperet, uirtutem tamen ſignificantiæ ſuæ moderata licet uerborũ electione ſeruauit. Cœpit enim ita: Ad te domine cũ tribularer clamaui, & exaudiſti me.) De conſuetudine enim forte & pro humani ſenſus affectione clamor hic ad deũ prophetę exiſtimabitur, ut promiſcuus hic dolor ſit, ob quem etiam cum uociferatione deum precetur, quia multos aut periculi metus mortiſq; terror, aut damni anxietas, aut pecuniæ dolor, aut orbitatis telum dolorumq; uulnera ad deũ uocem efferre compellũt: quanq; omnia quæ eorum quæ accidant, bonis ſpebus ap-

tiſſima

tiſſima ſint. Apoſtolus diſſolui, & cum Chriſto eſſe ſibi melius teſtatur: curam pe cuniæ radicem totius maliciæ cōdemnat, & flendos potius uiuos Euangelia dixe runt. Et quid contra hæc fidei noſtræ propoſito firmato loci aduerſus nos ſeculo relinquetur, cum Chriſti conſortium mors acquirat, inopia pecuniæ præſtet ino/ piam, peccatorū noſtrorum abſceſſio ſpei cōmunis ſit accelerata properatio? Sed ſi iſtæ nō ſunt, quæ ergo erunt tribulationes ob quas clametur ad deum? Sunt pla nè & maximæ, trahentes nos in profundū peccati. Propheta enim hominem gra/ dibus ad æterna ſcandentem ex perſona ſua formans, à quibus maxime malis ca/ uere debeat docet. His namq; quæ conſiliorum autoritatibus, & hortationum im pulſibus, & blanditiarum illecebris, nos in infernū demergunt, cum alius nos hor/ tatur ad honores, alius ocio, ſomno, gula, luxu ad præſentē uitam detinet: alius ad falſarum religionū ſuperſtitionē deducit: alius hortatur ad ſchiſmata, alius ad hæ/ reſim ſolicitat, de quibus ſcriptum eſt: Subuertunt mores bonos colloquia mala. Aduerſus hæc omnia animi noſtri imbecilla natura eſt. Circumcurſant enim un/ dique, ac uarijs nos blandimentorū ſuorū aculeis compungūt. Ac prima illa ſpes uitæ eſt, ut irrumpentibus illis in ſenſum noſtrum tanquam ui, fraude, dominatu, è media tribulatione clamemus ad deum, ut conuerſio noſtra ad eum conflictanti bus calamitatibus totis clamoris uiribus audiatur. Iam autem ipſe clamor ad eum noſtra erit requies, & ipſa cōuerſio deprecandi maxima pars ac ſpes eſt ſalutis. Et idcirco ait: Ad te domine cum tribularer clamaui, & exaudiſti me.) Ipſe enim ſolitus eſt precantibus dicere: Ecce adſum. Et quia adeſt, de his quæ conſequentur rogandus eſt. Domine libera animā meam à labijs iniquis, & à lingua doloſa.) Hæc enim ſola tribulatio iuſtis periculoſa eſt, malæ adhortationis ſocietas, & pe/ ſtiferi cōſilij cōſuetudo, à qua animus refrenandus eſt, & aures obſtruendæ ſunt. Diſtinxit autē labia iniqua, & linguam doloſam. Et quidem iniquitas inuerecun/ da eſt, palàm audet, palàm molitur, palàm perficit. Ii ſunt qui abnegantes deū, nul lum humanis rebus aſſerunt reliquū eſſe in regione dei profectum, ſed ſolum hoc ſibi bonū eſſe, quod luxui & corpori uiuāt, adimentes deo curam, prouidentiam, arbitriū, poteſtatē. Horū ergo labia ſunt iniqua, doloſę aūt linguę, opus fallax eſt, cū per ſimulationē noxiam ſub religionis lumine euertat religionē, & per uitę ſpe ciem deducat in mortem. Hæreticorū quoq; iſta mendacia ſunt, prophetarū dictis & Euangeliorū uirtutibus, & Apoſtolorū præſcriptionibus mendacio occultatis aliter omnia tradere & docere, quàm ſcripta ſunt. Ab his igitur per uim miſericor diam orantes, & inter illorū tribulationes clamantes ad deū exaudiemur. Sequit:

Quid detur tibi, aut quid apponatē tibi ad linguam doloſam?) Bene ad id quod dictum eſt: Ad te domine cum tribularer clamaui, & exaudiſti me. Domine libera animam meam à labijs iniquis & à lingua doloſa, ſubijcitur: Quid tibi detur, aut quid apponatē tibi ad linguam doloſam? ut per prophetam impleatur, quod à do/ mino dictū eſt: Ecce adſum tibi. Tanquam in ipſo puncto imprecationis hæc do/ mini uox refertur: Et quid detur tibi, & quid apponatur tibi ad linguam doloſam? Frequenter autē interrogantis domini perſonam legimus & in nouo & ueteri te/ ſtamento, ut ad Adam: Vbi es Adā? ut ad Cain: Vbi eſt frater tuus? ut ad turbas cū mulier fimbriam attigiſſet: Quis me tetigit? ut ad diſcipulos: Quem dicunt ho mines filium hominis? uos autem quem me dicitis? Non ille doceri uult, qui ſcru/ tans corda & renes deus eſt, & cogitationum noſtrarū inſpector eſt, ſed per con/ feſſionem interrogatorum aut peccatis ueniam, aut fidei honorem redditurus in/ terrogat. Deniq; Adam confeſſus, ueniæ reſeruatus, & glorificatus in Chriſto eſt. Cain negans maledicto diaboli adæquatus eſt. Eſt enim à principio iam deſi/ gnatus homicida. Confeſſa mulier fide ſanata eſt; reſpondens fidem Petrus

claues

claues cœli ſortitus eſt. Atq; ita omne ſpei noſtræ præmium in confeſſione conſiſtit, ut ea quæ conſequi poſſe nos credidimus, conſecuturos eſſe teſtemur. Et idcirco quædam à propheta interrogationis eſt facta conuerſio, ſed fidei digna conſecuta reſponſio eſt. Ad id enim quod quæſitum eſt: Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam? Id eſt, quid tibi aduerſus falſitatem huius præſidij afferatur? Reſponſum eſt: Sagittæ potentis acutæ, cũ carbonibus deſolatorijs.) Solæ enim domini potentes ſunt & acutæ ſagittæ, quæ linguam doloſam ualeant configere, habentes in ſe uirtutem perurendæ fraudulentiæ atq; uaſtandæ, de quibus in ſeptimo pſalmo ait: Sagittas ſuas ardentibus effecit, quæ ſibi utræq; conueniunt. Dei enim uerbum omnem nequitiam configit, & omnem ſenſum petulantiæ conuulnerat, & ipſum illum uehementiſſimum mortis aculeum compungit. Namq; peccator cum audiat, deum æternum, deum mundi conditorem, deum iudicem, ſeſeq; hominem intelligat deo debere quòd natus ſit, quanto doctrinæ dei telo conſcientia eius errorq; ferietur, cum ſe igni inextinguibili ſeparatum, ut paleas à tritico, & deſolatum bonorum fructuum conſortio cognoſcat urendum? Cuius doctrinæ per Apoſtolos reuerendæ, in pſalmo altero meminit dicens: Sagittæ paruulorũ factæ ſunt plagæ eorũ. Has potentis ſagittas, hos carbones deſolationis dari ſibi fidelis quiſq; orat, & ad linguam doloſam expectat apponi emendandis his qui tribulant, uel doctrinæ telo, uel metu pœnæ. Sed & beatus Iob hoſtem ſuum quo confixus fuerat ignorans, cruciatus corporis ſui & dolores ſagittas domini eſſe dixit, dicens: Sagittæ enim domini in corpore meo ſunt, quarũ indignatio ebibit ut ſanguinem ſpiritum meum. Et forte has quoq; ultricum pœnarum ſagittas aduerſus labia iniqua & linguam doloſam imprecetur propheta, quibus confixa cum lingua doloſa, uniuerſa labia doloſa perurantur. Quanquam ſint plures qui ſpiritualiter ſuſcepta à fidelibus cœleſtis doctrinæ præcepta ſagittas uelint exiſtimari, & carbones deſolationum peccatorum emendationem: atq; ita accipiendum putent carbones deſolationis, quia dominus dixerit: Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo ſi iam accenſus eſt? Non eſt autem dubium, peccatorum eum ablutionem & remiſſionem attuliſſe, in qua ignem iam accenſum eſſe dixerit, quia per eum uitiorum omnium fiat ſordiumq; purgatio. Accommodatur autẽ ad hoc illud quod dictum ad Eſaiam eſt, cum per forcipem carbone comprehenſo labia eius cõtacta ſunt: Ecce abſtuli peccata tua, & iniquitates tuas purgaui. Sagittam autẽ ipſum deum nuncupatum in eodem Eſaia meminimus, hoc modo: Et poſuit me tanquam ſagittam electam, & in pharetra ſua abſcondit me, & ait: Grande tibi eſt hoc, uocari te puerum meum. Eſſe itaq; intelligimus etiam hanc utilem ſagittam & potentem, confixis uitiorum noſtrorum aculeis, ſalubri nos uulnere utiliq; penetrantẽ. De qua ſagitta ſponſa illa in Canticis dixerit: Vulnerata dilectionis ego ſum. Sint ergo hæ ſagittæ utrunque in modum expectatæ, uel in pœna conſcientiæ iniquos ac doloſos configentes, uel in dilectorũ ſibi corporibus peccata & uitia uulnerantes. Sitq; uel deuaſtans carbo, uel purgans, dummodo abnegantes deum per pœnam abſumat, purget autem ad perfectam innocentiam confitentes. Sed quæ ad ſuperiora dicta ſequens prophetę reſponſio eſt?

Ita Græci legunt

Heu me, quòd incolatus meus prolongatus eſt.) Bona non poſſunt uideri uere bona à nobis iudicari, niſi expectentur. Nam quomodo fidem iudicij noſtri, niſi eorum de quibus bene iudicauerimus, efficientia præſtabimus? Bonam pudicitiam exiſtimamus. Quis ergo opinionis noſtræ fructus, niſi in ipſa pudicitiæ appetitione conſiſtet? Bona innocentia, ſed niſi feſtinantes atq; exercentes eam, uere ita ſentire non intelligeremur. Mentium enim iudicia uerbis ſignificanda ſunt, ſed rebus explenda. Conuenit igitur prophetam expectantem poſt ſagittas domi

ni, & illos carbones deſolationis beati illius regni, & æterni temporis gloriam, id quod expectat deſiderare. Et deſiderat planè, neq; ſolũ deſiderat, ſed moras odit, & ipſam illam non potiundi iam deſiderij tanti dolet dilationem, dicens: Heu me quod incolatus meus prolongatus eſt. Querelam iſtiuſmodi à plurimis ſanctis frequenter audiuimus, de tarditate ſpei ſuæ, & moroſa corporũ diſſolutione deflentium. Dominus in Euangelijs ſuis docuit accelerationem regni cœleſtis orandũ: impatientem enim charitatem eſſe eorũ, qui amant conuenit: atq; ideo dici oportet, quod ut dicamus à domino præcipimur: Adueniat regnum tuum, fiat uoluntas tua. Paulus beatus in habitatione corporis ſui congemiſcit, per incolatũ carnis peregrinari ſe à deo conquerens, ex quo contra peregrinandum in carne ſcit ſibi eſſe, ut ei cum deo incolatus ſit. Sed tamen melius ei eſſet diſſolui, & cum Chriſto eſſe. & Eccleſiaſtes ait: Et laudaui omnes qui mortui ſunt ſuper omnes qui uiuũt uſq; nunc, libera ſcilicet per diſſolutionem corporis anima, onere atq; conſortio, atq; etiam infirmis huius atq; periculoſæ carnis exuta. In hoc igitur nimium ſibi prolixo in corpore incolatu cõgemiſcit propheta, feſtinans peregrinari à terrenis & incolere cœleſtia, ut derelictis corruptibilibus atq; præſentibus cõſequatur inuiſibilia & æterna. Iob ſanctus & teſtimonio dei dignus, nõ ſolum corporis iſtius incolatu cõgemiſcit, ſed ipſam illam natiuitatis ſuæ diem maledicit, dicens: Pereat dies ille in quo natus ſum, & nox in qua dixerũt: Ecce maſculus natus eſt. & Hieremias ſimiliter: Maledicta dies in qua genitus ſum, maledictus nuncians patri meo, & dicens: quia natus eſt tibi maſculus. Atqui idem à domino audierat: Prius quàm te formarẽ in utero noui te, & priuſq; exires de uentre ſanctificaui te. Quid ergo? maledicit ne cœpiſſe ſe qui ante quàm eſſet, & deo cognitus eſt, & ſanctificatus à deo eſt? Abſit iſtud. Non enim hoc in ſe quod ſanctificatus eſt odit, ſed ea quæ in ſanctificationem conſecuta ſunt maledicit, profectũ ſcilicet per incrementa corporis in has moleſtias corporei incolatus. Formatus enim intra matris uuluam, & per uirtutem creatoris ſui in ſubſtantiam animæ ad dei imaginem figuratus, nõ conceptus, nec figurationis ſuæ ortũ, ſed eum qui ex incremento acceſſit profectũ æditi corporis cõgemiſcit, in quo ſibi in malis ſeculi & infirmitatibus carnis, uitijſq; uiuendũ ſit. Iam tamen conformato in utero, & in uulua ſanctificato, ſpecie in ſe originis cœleſtis ęterna nõ ambiguum quin ex dei ſignificatione poſt legem mortis huius eſſet manſurus æternus. Sed prophetæ huius non multũ longe alius affectus eſt quàm Iob atq; Hieremiæ. non enim incolatum, ſed prolongatum incolatum ſuum queritur. Nam poſt prolixi huius incolatus ſui querelam conſequitur ad id quod ait; Heu me quòd incolatus meus prolongatus eſt, & habitaui cum habitantibus Cedar.) Cedar gens eſt Iſmaëlitarum deſerta incolens, cuius fines uſq; ad Medos & Perſas proferuntur. Cedar enim Iſmahel filius fuit, Geneſi teſtante. Primitiuus, inquit, Iſmahel Nabaioth & Cedar, hi ſunt nunc Saraceni nuncupati. Qui ergo pſalmos iſtos terreno ingenio intelligendos putãt, id uolunt ex perſona populi captiui prophetam conqueſtum fuiſſe, quòd in habitaculis Cedar longus ei fuerit incolatus. Sed uirtutem uerbi non intelligentes, nec prophetæ ſpiritum ſentientes, autoritatem nominis ad confirmationem ſtultæ opinionis aſſumunt, pſalmo omnino nihil quod captiuitati populi congruat continente. Cedar enim ſecundum Hebraicam linguam id eſt, quod nobiſcum pronunciatur obſcuratio. In hoc enim obſcuro tenebroſoq; corporum habitaculo inuiſibilis illa animarum noſtrarum confirmatio continetur, habetq; hunc contagioſi incolatus ſui carcerem cœleſtis naturæ captiua generoſitas. Meminit huius tabernaculi ſponſa illa in Canticis canticorum, dicens: Nigra ſum, ſed formoſa filiæ Hieruſalem, ſicut tabernacula Cedar. Ex tabernaculi huius obſcuritate *Cedar quid*

confeſſa eſt ſe nigram,ſed non abnuens quia Chriſti ſponſa ſit, ſe eſſe formoſam. Omnis enim ſe ſpondens Chriſto,in ſpe iam conſiſtit æterna.In his nos illuminari tabernaculis dominus præcepit,dicens:Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si autem lumen quod in te eſt tenebræ ſunt, tenebræ ipſæ quantæ ſunt? Et rurſum: Vos filij eſtis lucis,non filij tenebrarum. Seruauit autem hanc rationem propheta,ut cum habitantibus Cedar habitauerit,non in habitationibus.Licet enim ſancti in carne uiuant,tamen ſi habeant arma militiæ non carnalia, ſed fortia deo,cohabitabunt tabernaculis Cedar,non inhabitabunt. Peregrinantes enim à corpore ut dei accolæ audient ab Apoſtolo:Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſi tamen ſpiritus dei habitat in uobis. Sic ergo habitauit ut cohabitaret habitantibus,oſtendens in eo quem doleat incolatu ſe eſſe peregrinum, & quia iniquorum conſortium, & cohabitationes habitantium in obſcuritatibus odiſſet, quanquam de futuro iam queſtus eſſet, adhuc etiam de præterito ait: Multum incola fuit anima mea.) In multis ſcilicet tribulationibus labiorum iniquorũ & linguæ doloſæ,ob quas ad deum proclamauit. Sed cuiuſmodi incolatus ſibi fuerit oſtendit, dicens: Cum odientibus pacem eram pacificus.) Hoc proprium & dignũ prophetæ eſt,ſimultates & motus naturæ alienæ uoluntatis ſuæ pace cohibere,& inſidias quaſq; animorum ac turbulentas affectiones omni placabilitatis modeſtia continere. Et hæc dominus docuit, pacificans ipſe in ſemet, quæ in cœlis & terra ſunt,orare pro perſequentibus,neminẽ odiſſe,amare inimicos. Et Apoſtolus monet:Si poſſibile eſt in uobis,cum omnibus hominibus pacem habeatis. Et dominus hanc ueluti præceptorum ſummam cõſignat: Pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis.Hęc igitur conſeruabit corda noſtra in Chriſto:hæc nos patriarchis adæquabit:hęc etiam eos qui pacem oderunt,per pacem obſequentes in pace retinebit. Sed prophetæ reſtat & aliud officiũ, doctrinam ſcilicet dei uniuerſis conſtanter ingerere,& uerbum uitæ æternæ iugiter prędicare.Non immemor quoq; huius fuit miniſterij.Nam ait: Cum loquebar illis impugnabant me gratis.) Erat quidem pacificus cum pacis inimicis,ſed prædicationem pacis ipſius oderant pacis inimici,& ad doctrinam dei commouebantur,quos per modeſtiam prophetæ ſilentium eius in pace cohibebat: atq; ita cum inimicis pacis propheta pacificus eſt,& prædicare pacem propheta nõ deſinit,ſed pacis prædicatorem inimici pacis impugnant.

Pax

Canticum graduum. Pſal. cxx

Secundum hunc pſalmum cantici graduum, aliqui referendum eſſe ad perſonam domini & ſaluatoris noſtri exiſtimant, aptantes maxime ei dictum hoc:Per diem ſol non uret te,neq; luna per noctem.Impletam enim hanc prophetiam eo tempore putant quo in paſſione domini ſole obſcurato nox interceſſit.Sed iudiciorum nihil decerpimus.Neq; enim ſenſum intelligentiæ huius arguimus,uniuſcuiuſq; arbitrio relinquentes,quid ex his,quæ aut legerint,aut intellexerint,ſequi magis uelint.Nos tamen nõ potuimus ſermonem noſtrum niſi his quæ intelligebamus aptare. Leuaui oculos meos in montes.) Humanæ mentis natura eſt, ut ſi cogitatione aliquid contemplemur,talem ſe nobis unaquęq; ſpecies exhibeat,qualem eam & cogitando formemus.Quoquò enim mentis noſtræ oculos intenderimus, id ipſum in quo defixi ſunt referunt ad ſenſum. Et ut planius intelligi id quod dictum eſt poſſit,afferemus exemplum. Si quis hyemis die uer cogitauerit, & ornatum eius lumine mentis inſpexerit, obliterata hyeme in qua ſit atq; algeat, totũ ei in ſenſu ſuo uer cum habitu ſuo ornatuq; conſiſtet,adeo mentis oculi oculis corporis præſtant,

ſtant, ut ineunte in nos obliuione præſentium totos nos obtineat quidam quaſi animo præſumptus uſus abſentiū. Hoc igitur quò ſpectet mox uidebimus. Leuat in montes propheta oculos. Quoſnam oculos? Nempe de quibus ſcriptū eſt: Reuela oculos meos, & cōſiderabo mirabilia de lege tua. Et rurſum: Preceptū domini lucidum illuminans oculos. Nunquid non iſti oculi noſtri corporali lumine ad contemplandū accenſi ſunt? Nunquid nō naturā uidendi ſortiti ſunt? Quæ illuminatio & reuelatio erit neceſſaria? Deinde quæ uiſuri mirabilia in lege? Niſi forte in caſis feſta frondiū, in templo pecudum ſanguinē, in paſcha agni uictimā, in ſumma religione ſabbati ocium, & ut puto fieri hæc ab his qui ſpectatores aderant uidebātur. Nō ergo ad id reuelandi ſunt oculi quod cernebat, ſed ad id quod intelligi optabatur in lege. Mentis ergo oculos propheta eleuauit in mōtes. Quoſnam mōtes? Nō utiq; in hos lucis atq; aris profanatos, & cōuenientibus impios, neq; in illos ſyluis horridos, ſaxis nudos, prçruptis inuios, niuibus cōcretos. Quid enim in his aut admirationis aut ſpei ſitū eſt? Sed mōtes accipimus ꝓpheticos libros ex terra in altū eleuatos, per quos ſit in ſuperiora cōſcenſus, & gradus in çterna. Poterimus aūt & mōtes exiſtimare angelica miniſteria, & cœlorū uirtutes, & poteſtates, quarū miniſterio nobis in ſublimia præſtatur aſcenſus. Si enim ſecundum Danielē dominus ipſe mōs magnus eſt, nō ambigendū eſt, montes eos nuncupari, qui præcepti eius & uoluntatis, & cōmunicandæ in nos beatitudinis ſunt miniſtri. In hos igitur montes propheta oculos cordis eleuās, horumq; intra ſe omnium monita, miniſteria, officia, dona cōtemplans, & in his intelligentię ſuę lumē intendens, reddidit ſenſui ſuo contemplatæ ſpeciei integrā perfectamq; naturam, & totū id quod cogitatione uiderat, mente continuit, ſciens unde ei uenturū eſſet auxilium dicens: Vnde ueniet auxilium mihi.) Statimq; ſibi beata confeſſiōe reſpōdit: Auxiliū meū à domino, qui fecit cœlū & terrā.) Ad montes quidem oculi eleuantur, quia per eos eſt doctrinæ miniſteriū profectus acceſſus. Sed cum confitendum ſit unde ueniat auxilium, auxiliū meum à domino eſt, qui fecit cœlum & terrā. Hæc felix fides eſt, hæc uera confeſſio, hæc ſpes æternæ & cœleſtis benedictionis digna muneribus. Denicq; quia omnis prophetia in ſpiritu eſt, ſtatim beatā hanc eius confeſſionē ad perſonā prophetæ, ſancti ſpiritus cōſecuta benedictio eſt: Non det in commotionē pedem tuum, neq; dormitet qui cuſtodit te.) Senſus ipſe ſignificat conuerſionē factam eſſe perſonæ. Ad eū qui ſuperius locutus eſt, ſermo cōuerſus eſt: Non det in commotionē. Quis? Nempe qui fecit cœlum & terram. Pedem tuum. Cuius? quærimus. Nanq; eius qui leuauit oculos in montes, & qui confeſſus eſt, quod auxiliū eſſet à domino. Sed & illud: non det, optantis & benedicentis affectus eſt. Et quis optauit? Ille utiq; optauit, qui in nobis eſt, præter deum alius aduocatus, de quo ait: Et alium aduocatū mitto uobis, qui & loquitur in prophetis. Quid ergo aduocatus hic loquitur? Confeſſorē utiq; huius fidei & ſpei benedicit: Non det in cōmotionem pedem tuū, neq; dormitet qui cuſtodit te. Sed utraq; hæc indigna deo ſunt, ut & cōmotioni tradat & dormitet, & poſt cuſtodiæ uigiliā ex quadam laboris continuatione requieſcat. Sed antequàm id attingamus, quid in pede ſignificationis ſit, tractandū eſt. Pes eſt pars corporis, omne corpus in res efficiendas agendaſq; circumferens. Et quia ſcriptura per corporalia ſpiritualia docet, & inuiſibilia per uiſibilia demōſtrat, ſub pedis nomine motus mentis noſtræ inceſſuſq; ſignificatur, ut in hoc eodem propheta: Mei aūt paulominus moti ſunt. pedes utiq; hi ſemper carnales mouentur in corpore. Aut quomodo periculi res eſt, quòd pene ſint moti, quorum ut ſemper moueantur proprium officium eſt? Sed & in euangelijs dominus pedes alios ſignificans, dextrum ſcādalizantem iuſſit abſcindi, dicens: Et ſi pes tuus dexter ſcanda-

lizat te,abſcinde eum. Nunquid ſi in pede dextro ſcandalum eſt, minus ſcandalizabit ſiniſter? Aut quid illa pars corporis poteſt tentationis afferre, cũ ipſa abſq; aliquo appetitionis affectu ſolum in ſe habeat miniſterium neceſſarię ſeruitutis? Ergo ut oculi mentis,ita & pedes intelligendi ſunt,habentes in ſe & intelligentię uiſum & uoluntatis motionem.Non eſt autem intelligendum,quòd ideo iſta benedictio ſit,nõ det in commotionem pedem tuum, tanquàm aliquos deus tradat in uitia,uel aliter in quæ pedibus corruptæ mẽtis inuehimur.Non ille nos tradit, ſed cum ab eo abſcedimus conſequitur. Nam cum pedibus corruptæ mentis inuehimur,non ille nos tradit,ſed cum ab eo per peccata deſciſcimus,& cum in peccatoribus ipſe non habitet,diſceſſionem noſtram ab eo conſequitur: & abſceſſio eius à nobis,quia nos ab eo per peccata diſcedimus:diſcedẽte eo à nobis in omnes delictorum foueas incidimus, & per ampliſſimam mortis uiam currimus, dominatui dæmonum ſubditi,quibus nos dei à nobis abſceſſio derelinquit. Et deſolatio eius idcirco traditio eſt,quia peccatores obtinere diabolus niſi deo ab his diſcedente non poterit. Cæterum nobis penes eum manentibus, uel eo in nobis manente peruigil cuſtodia eſt,& indefeſſa munitio. Verum ſi per teporem fidei dormiamus,nunquid dormit & ipſe nobiſcum? Nequaquàm. Non enim in æterna uirtute ſomnus aut requies eſt,cuius angeli & nomine & natura uigilantes ſunt: hæc enim ſunt terrenis corporibus neceſſaria:ſed quia ſecundum fidem noſtram, aut uigilantem,aut dormientem, dei auxilium nobiſcum aut uigilabit, aut dormiet,idcirco dominus frequenter & uigilans ſignificatur & dormiens. Quo exemplo illud in hoc eodem propheta dictum eſt: Cum ſancto ſanctus eris, & cum peruerſo ſubuerteris. Nunquid deus non ſemper ſanctus eſt, ut etiam aliquando peruerſus ſit? Non utique. Non enim quicquam niſi bonum in eo & æternum eſt: ſed quia ſecundum uniuſcuiuſque mores ac ſtudium unicuique deus adiacet,idcirco peruerſis auerſus,& ſanctus in ſanctis eſt. Atq; ut oſtẽderet ex noſtra potius ad fidẽ dormitatione ſomnũ eſſe cuſtodiæ, neq; in naturã cuſtodiæ cœleſtis ſomni requiẽ cõuenire,quia indefeſſa ſit & ęterna,ſtatim cõnexuit: Ecce nõ dormitabit, neq; dormiet q cuſtodit Iſraël.) Imprecatus ſuperius ne dormitaret, nunc neq; dormitare neq; dormire ait, dormitationẽ ſuperius ex noſtra ab eo diſceſſione ſignificans: nunc autem neque dormitare,neque dormire,quia ſit æternitas indefeſſa demonſtrans. Sed quis hic eſt,qui neque dormit, neq; dormitat? Ille ſcilicet qui cuſtodit Iſraël. Liber Geneſis exponit eum eſſe qui deum uiderit. Iacob autem patriarcha poſt luctam, quam cum deo habuerat, hoc nomen accepit: ultra humanam naturam deum contuens fidei ſuæ oculis dignus hoc nomine eſt. Deum autem adeo uidit,ut benedici ſe ab eo precaretur. Meminit & Paulus eſſe nunc in plebe gentium,id eſt,in populo eccleſię,Iſraël,dicens: Pax ſuper eum & ſuper Iſraël dei,ne forte nomen hoc antiquæ tantum illius plebis fuiſſe exiſtimaretur. Ergo & ſi ille non dormit,qui cuſtodit Iſraël, & proprium nomen Iſraël eſt,deum uidentis,ille neceſſe eſt cuſtodiatur, qui eleuatis ad montes oculis uidit & dixit: Auxilium meum à domino,qui fecit cœlum & terram. Impenditur ergo fidei huic cœleſtis cuſtodia,& æternæ uigilię munitionem confeſſio iſta ſortitur, quæ perfecte ſectanda, obtinenda,retinenda eſt, nunquam cuſtodia eius in nos quem ſic confitebimur, dormiente. Ac ne alicuius alterius inſomnis cuſtodiam demonſtrari exiſtimaremus, ſubijcitur: Dominus cuſtodiet te.) Ille utique, qui fecit cœlum & terram. Dehinc cuſtodiæ ipſius ratio diſtincta eſt. Dominus protectio tua ſuper manum dexteræ tuæ.) Iam & ſuperius diximus, per ea quæ corporalia ſunt ſignificari incorporalia. Infirmitas enim intelligentiæ noſtræ conſequi inuiſibilia non poteſt,niſi per uiſibilium comparationẽ,ut nunc id quod

Iſraël uidens deum: ſic omnes,eum magis ſonet fortis deo.

dicitur

dicitur, ſenſum noſtrum niſi per nomen manus & dexteræ non adit. Quanq̃ hic contra naturæ intelligentiã manus dexteræ poſita ſit. Sic enim dicitur: Dominus protectio tua ſuper manum dexteræ tuæ. Abſoluta res eſſet ſi ita dictum eſſet: Super manum dexteram tuã. At uero cũ ita dicatur: Super manum dexteræ tuæ, ſignificari uidetur dextera habẽs manum & dexterã & ſiniſtram. Hoc nõ recipit, nec natura hominis, nec ſenſus. Verum ſemper ſcriptura dexterã partẽ optimam atq; utiliſſimã demõſtrat. Et quidem euangelia per eos qui à dextera & à ſiniſtra ſunt, ſignificantiam intelligentiæ utriuſq; monſtrabunt. Manum uero effectum omnis operis accipimus. Vnde illud etiam ab hoc eodem propheta ſic dictũ eſt: Libera me de ore leonis, & de manu canis unicam meam. Neq; enim in hoc animali oblatrans & rabidum pars huius corporis conueniebat, ſed ab operibus ſe maliciæ liberari deprecatur. Ergo qui aduerſantes nobis dæmonum uirtutes, optima & ualidiſſima fidei noſtræ opera debilitare & conuulnerare contendunt, idcirco ſuper manum dexteræ cuſtodia dei uigilatura promittitur, ut illibata in nobis bonæ uoluntatis opera perſeuerent, quibus manentibus æterni illius & beati temporis regno abſterſa omni infirmitate corporea mancipemur. Nam id nobis in eo quod ſequitur prophetia pollicetur, dicens: Per diẽ ſol non uret te, neq; luna per noctem. Elementorum horum natura hãc in ſe efficientiam habet, ut unũquodq; eorum in ſuo tempore humanorum corporum uires per demutationem imbecillæ in nobis ſubſtantiæ infirmet, ut ſol calore, luna frigore aduratːfitq; per anni curſum talis eorundem conuerſio, ut hyberno tempore ſol non adurat luna adurente, ſed ſoluat, luna auertente ſe ſole urat: rurſumq; æſtiuis menſibus ſol urat, & luna diſſoluat. Qui itaq; hæc putant corporaliter intelligẽda, quæro quid afferãt prophetã ei qui in mõtes oculos ſuos eleuauerit polliceri in eo, quod dicit: Per diẽ ſol nõ uret te, neq; luna per noctẽ?) Non enim manente natura corporis noſtri, natura quoq; elementorum demutabilis fiet, ut non naturæ ſuæ in naturam noſtram conſuetudine perſeuerent. Aut nunquid quiſquam audebit hanc ſibi in hoc ſeculo firmitatem corporis ſperare? ne aduri nocte ac die poſſit beato patriarcha Iacob peruſtum ſe noctis frigore & calore diei conquerente, cum dicit: Et fui diei peruſtus calore, & gelu noctis? Sed propheta nunc, uel ſpiritus per prophetã nouit illam beatitudinem temporum, in qua à nobis omnis demutatio corporeæ infirmitatis abſcedet, in qua non frigus, non calor, non nox & demutatio, ſed æterna dies & beata temperies ſit, iuſticiæ in nos ſole dominante. Cuius temporis requiem iam in deſerto dominus præformans populo ſuo diurnum calorem eis columna nubis, & nocturnum frigus ac tenebras columna ignis temperabat. In hac igitur æterna temporum & beata temperie quiſquis domini cuſtodiã promeruerit permanebit, ne natura corporis gelu lunæ, & calore ſolis urat, ſed ſeculi huius malis & iniurijs liberatus, in æternis & beatis & temperatis quieſcens, glorificati corporis ſui ſumat ſolidam indemutabilemq; naturam. Sequitur deinde: Dominus cuſtodiat te ab omni malo.) Et à quibus malis cuſtodiet dominus? Non opinor ab his quæ putantur: hæc enim ſunt infirmitati noſtræ & corpori debita, mori, infirmari, egere: quæ ſi mala eſſent, & Abel uiueret, nec Iob cruciatus eſſet, nec Petrus pecunia quæ in eleemoſynam poſcebatur eguiſſet. Ergo fidelem animam ab omni malo dominus cuſtodit, id eſt, ne eam diaboli tinea corrumpat, ne fur obrepat, ne canis oblatret, ne lupus laceret, ne urſus deſæuiat, ne pardus inſiliat, ne tigris aduolet, ne leo uaſtet. Hæc enim nunc ſunt diaboli miniſteria, hæc omnia eius in tempore ſeculi huius officia ſunt, uicijs conſumere, blandimentis ſubrepere, obtrectationibus lacerare, ambitione inſilire, laſciuijs allicere, & tota uirtutis ſuæ poteſtate uaſtare. Ab hoc igitur omni malo dei expectanda cuſtodia

Atqui nunc etiam Græci dextram legunt, non dexteræ.

eſt. Et quia in animam maxime ſæuiat, nam debitum nobis eſt, ut aduerſus eum pugnemus in corpore, non eſt enim niſi ex cõcertatione uictoria, idcirco ſub ſequitur: Cuſtodiat animam tuam dominus.) Ne quid tot tantiſq; malis ſuperius memoratis in eam ſit poteſtatis. Tenuit autem propheticus ſermo ordinem ſuum, dicens: Dominus cuſtodiet introitũ tuum & exitum tuum, ex hoc nunc & uſq; in ſeculum.) Non enim temporis huius & ſeculi eſt iſta cuſtodia, nõ aduri ſole atq; luna & ab omni malo conſeruari, ſed futuri boni expectatio eſt, cum exeuntes de corpore ad introitum illum regni cœleſtis per cuſtodiã domini fideles omnes reſeruabuntur in ſinu ſcilicet interim Abrahæ collocati, quod adire impios interiectum chaos inhibet, quouſq; introeundi rurſum in regnum cœlorum tempus adueniat. Cuſtodit ergo dominus exitũ, dum de corpore exeuntes ſecreti ab impijs interiecto chao quieſcunt. Cuſtodit & introitum, dum nos in æternum illud & beatum regnum introducit. Ipſe eſt enim qui ait: Ego ſum ianua & nemo uadit ad patrem niſi per me, id eſt, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Canticum graduum PSAL. CXXI.

QVi ſpei cœleſtis deſiderio detinetur, nihil obſcuritatis in pſalmo habebit. Ex ſuo enim ſenſu intelligentiam propheticæ magniloquentiæ conſequetur. Nanq; cum ſe meminerit ſcriptum dei cohæredẽ, & conſortem æternorum bonorum, & ſimilem angelis ex reſurrectione renouandum, & corruptione depoſita in gloriam dei ac domini noſtri Ieſu Chriſti corporis conformandum, futurumq; incolam cœleſtis ciuitatis uiuis lapidibus extructæ, de qua ſcriptum eſt in euangelio, cum dominus iurare per cœlum inhibuiſſet, adiecit dicens: neq; per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt regis magni: non utiq; eam ſignificans quæ prophetas occidit & lapidauit, ſed eam cuius beatus apoſtolus Paulus ita meminit. Vos eſtis ciues ſanctorum & domeſtici dei ſuperædificati ſuper fundamentũ apoſtolorum & prophetarũ: cumq; legerit ea quæ nunc ſunt ex parte eſſe, noſq; per ſpeculum interim & in ænigmate uidere, perfecto autem ueniente, ea quæ nunc pro parte ſunt deſtruenda, & facie ad faciem tanq; corporali uiſu ea quæ nobis nunc ſunt inuiſibilia contemplaturos, ubi non ægritudo, non mors, non mœſticia, nõ terror ſit. Hæc enim ſi quis adnunciata ab angelis, præformata in lege, expoſita à prophetis, à domino exemplis repræſentata, prædicata ab apoſtolis ipſe ſibi hæc eadem per fidem poſſibilia cognouerit, proclamabit neceſſe eſt, exemplo prophetæ: Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi.) Sed quæ ſunt illa quę dicta ſunt, ex quibus læticia ſuſcepta eſt? Nempe id quod ſequitur: In domum domini ibimus.) Hinc gaudetur, hinc exultatur, quia hæc quæ dicta ſunt, quod eundũ in domũ domini ſit. Domus domini quæ ſit pſalmo altero docuit, dicens: Quoniã elegit dominus Sion, præelegit eam in habitationem ſibi. Hæc requies mea in ſeculum ſeculi, hic habitabo, quoniam elegi eam. Non utiq; ut diximus hanc terrenam & caducam & pœnas luentem impietatis ſuæ, ſed illã liberã & cœleſtẽ Hieruſalẽ, quæ eadẽ & Sion eſt, per cuius incolatum, quia domus dei eſt, nos quoq; ciues ſanctorũ & domeſtici dei ſumus. Hinc ergo læticia eſt, quod dictũ ſit in domum domini nos ituros. Sed qui iſta dixerint, ne forte ignorent, ne ue à domo eadẽ, in quam nos ituros nuncient peregrinentur, ſed dicant: Stantes erant pedes noſtri in atrijs Hieruſalem.) Non incerta nunciant, non incognita pollicẽtur, hanc domum deſiderabilem & dilectam à multis agnouimus. Nam dicit ſcriptura: Vnam petij à domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo domini omnes dies uitæ meæ. Vt uideam delectationes domini, & uiſitem templum eius. Et rurſum: Domine dilexi decorem domus tuę,

& locum

& locum habitationis gloriæ tuæ. Hæc domus deſiderabilis, hic auditus lætabilis, fundamento duodecim uiuarum gemmarum eſſe uiuos lapides extructos, exciſos primũ ad opus ædificationis à Moſe in lege, à prophetis in paſſionibus ſuis, à domino in corpore, ab apoſtolis in martyrijs, ab ſancto ſpiritu in uirtutibus. Hi ædificatores, hæc ædificia, hæc ciuitas. Hinc ſtãtes pedes in eius atrijs, ſcilicet quibus oblatę ſunt claues domus huius. Dictũ eſt enim: Vobis dabo claues regni cœlorum, ſpeciẽ domus ignorantibus nunciantes beati pedes, & à propheta merito laudati, quàm pulchri pedes euangelizantiũ pacẽ. Ac ne conuenire quicꝗ horũ in eam Hieruſalẽ quæ terrena fuit exiſtimaretur, id conſecutũ eſt: Hieruſalem quæ ædificatur ut ciuitas.) Non ciuitas, ſed ut ciuitas: quia illa terrenæ ciuitatis ædificatio, & templi extructio, & tabernaculi inſtitutio, ſpeciẽ illius æternę & cœleſtis ciuitatis præfigurabãt. Et quia in omne tempus & uſꝗ ad ſeculi conſummationem, & per omnium generationũ ætatẽ ædificatio cœleſtis huius ciuitatis explenda eſt, ideo eã ædificari ſine temporis definitione ſignificat, dicens: ædificatũ ut ciuitas: donec ut Apoſtolus ait, intret plenitudo gentiũ, & tunc reliquiæ Iſraël ſaluæ fiãt. Sed quia unũ eccleſiæ corpus eſt, nõ quadam corporũ confuſione permixtum, neꝗ ſingulis in indiſcretũ aceruum, & informẽ cumulum unitis, ſed per fidei unitatẽ, per charitatis ſocietatẽ, per operum uoluntatiſꝗ concordiam, per ſacramẽti unum in omnibus donũ unum omnes ſumus, in quod nos hortatur Paulus dicens: Obſecro uos fratres, uti idipſum ſapiatis omnes, eandem charitatẽ exercentes. Et cum fuerit, ut ſcriptum eſt: Erat autẽ omnium qui credebãt cor & anima una: tunc erimus ciuitas dei, tunc ſancta Hieruſalẽ, quia Hieruſalem ædificatũ ut ciuitas, cuius participatio eius in idipſum. Diſſidentes aũt à cœtu ſanctorũ & ſe ab eccleſiæ corpore peccatis pręcipitãtibus ſeparantes, participationem ſanctæ iſtius domus nõ habent, quia participatio huius ciuitatis in id ipſum eſt. Ex cõſortio enim perfectæ ciuitatis unanimes nõ poſſunt participationẽ in diuerſo habere, ſed in id ipſum. Omnes igitur qui unũ erunt, in ea erunt. Et teſtis eſt pſalmus. Ait nanꝗ: Illuc aſcenderũt tribus, tribus.) Non una, ſed plures. Sed fortè ſine ulla exceptione ab uniuerſis ædificãda uidebitur ciuitas, quod in tribubus cognominatis nulla fiat exceptio, eritꝗ populis deũ neſcientibus in hanc domũ cõmunis ingreſſus. Sed intelligi illud ſcriptura nõ patitur, adijciens ad id quod dixerat:

Illuc aſcenderunt tribus, tribus domini teſtimoniũ Iſraël.) Sunt enim qui nõ ſunt domini, quibus dictũ eſt: Vos de diabolo eſtis. Et rurſum. Abite à me maledicti in præparatum ignem diabolo & angelis eius: Tribus ergo quæ erunt domini aſcendent. Sed fortè ſibi Iſraël hoc eſſe debitũ uendicabit, id eſt, qui ſecundũ literam, & nõ ſecundũ ſpiritũ, qui carnalis, & nõ cœleſtis, qui crucifigẽs dominũ, nõ qui adorans eſt, ſed qui ab hac ſpe repulſus eſt. Illuc enim aſcenderũt tribus, tribus domini teſtimoniũ Iſraël. Nõ tribus Iſraël in teſtimonium gentiũ, ſed tribus domini in teſtimoniũ Iſraël. Tribus enim domini ſumus, & in domum dei Iacob introibimus, & annũciabit nobis uiã ſuam & ambulabimus in ea. Tribus enim domini dixerũt. Venite aſcendamus ad montẽ domini, & in domũ dei Iacob, & annũciabit nobis uiam ſuã, & ambulabimus in ea. Ex Sion enim prodiet lex, & uerbũ domini ex Hieruſalẽ. Ex Hieruſalẽ enim exiens uerbũ domini uenit ad gentes. Hæ introẽunt in ſanctã ciuitatẽ in teſtimoniũ Iſraël. In quod tandẽ teſtimoniũ? Ad confitendũ, inquit, nomini domini.) Tribus enim domini nomẽ domini cõfitentur. Hoc aũt eſt teſtimoniũ, Ille Iſraël à domino Pharaone uindicatus, in mari ablutus, in deſerto angelorũ cibo paſtus, in lege eruditus, in ꝓphetis obiurgatus, in natiuitate à domino per conſortiũ corporis ſuſceptus, in cruce ſi crederet ſaluatus, in reſurrectiõe ſi cõfiteretur glorificatus, nihil horũ ſuum credidit, nihil horũ

manere ſuū uoluit. Habēs manna, cucumeres Aegypti deſiderauit. Legē autem à deo expectās uitulum adorauit. Prophetas audiens occidit. Virginis partum prophetatum ſibi infamauit. Deum in carne nō credidit. Peccati remiſſorem falſi peccati reum arguit, emit ad mortem, in crucē ſuſtulit. Teſtes reſurrectionis ad ſilentium corrupit: Apoſtolos morte interfecit. In hoc ſceleris ſuę teſtimoniū tribus domini aſcendunt. Illi promiſſum eſt, hæ obtinent. Illius teſtamentum, ſed harum hęreditas eſt. Hunc eius cruciatum, deum ſuum tribus cōfitentur. In hoc itaq; teſtimonio agnoſcit Iſraël quem compunxit, & ab acceſſu eius inhibetur, quem ſurrexiſſe non credidit. Hunc archangeli adorant, huic omnes uirtutes cœleſtes miniſtrant, hic tribus ſuas conformes gloriæ corporis ſui præſtat. Cōfitentur ergo nomen domini, quia deus eſt, quia filius unigenitus ingeniti eſt. In hoc itaq; teſtimonium Iſraël in domum domini tribus domini cōſcendunt, confitentes nomē domini. Sed confeſſio iſta iudicium eſt. Iudicatur enim per eos quibus dictū eſt: Sedebitis ſuper duodecim thronos iudicantes duodecim tribus Iſraël. Non ſolum hi iudicabunt, ſed & regina auſtri condemnabit, & Niniuitæ cōdemnabunt, quia hi pœnitentiam propter Ionæ prædicationem egerunt, & illa ex ultimis terræ partibus uenit audire ſapientiam Salomonis. In quibus eccleſiæ præfiguratio eſt, quia peregrina & incognita, & pœnitentiæ credidit, & ſapientiam deſiderauit audire. Hæc igitur ſedes iudicij erit, ubi in teſtimonium Iſraël tribus domini aſcendēt ad nomē domini confitendum, in eccleſiam utiq; ſanctorum lapidum ciuitatē, quæ domus domini eſt. Ait enim: Quia illic ſederūt ſedes in iudicio, ſedes ſup domū Dauid.) Dauid nunc quoq; ſicut in cæteris locis domini nomen ex corpore eſt. Scriptura enim ubicunq; mentionem aſſumendi corporis facit, Dauid eum ſolita eſt nuncupare, nomen ei ex parente carnis aſſumens. Non eſt autem ex eo perturbatio intelligentiæ ſuſcipienda, quod quædam ex præterito prophetæ locuti ſunt. Iam enim de hoc eodē in plurimis locis rationē & frequenter edidimus. Deo nanq; cōplectenti in ſe omnia futura pro factis ſunt. Et eius tam fidelis præſcientia eſt, ut quę nondū geſta ſunt tamen ab eo tā perfecta & pro præteritis habeanē & geſtis. Deniq; ſtatim res ſe futuri tēporis loqui ꝓpheta demonſtrat. Nam cum tanq; de pręterito cōmemoraſſet aſcendiſſe illic tribus domini, & ſediſſe ſuper ſedes domus Dauid, nunc iā uelut publicæ doctrinę & admonitionis affectu, cōmonuit in futurum, dicens: Rogate quæ ad pacē ſunt Hieruſalem.) Vt præſcientiam fidei in his quæ geſta dixiſſet, oſtenderet, conſeruaret uero temporum ordinem in gerendis. Extructio itaq; eius in pace eſt, & participatio in idipſum eſt, & unius mētis & fidei & charitatis domus illa eſt. Diſcenda eſt ergo doctrina pacis. Nūc enim rogate non orādi, ſed interrogādi ſecundum proprietatē græcitatis eſt ſermo, Sed pacē diſcere in uoluntate eſt audientiū. Cum enim de pace eius interrogauerit, tunc letabunē dici ſibi in domū domini ibimus. Neq; enim interrogatę pacis fructus exiguus eſt, quia id ſequitur: Et abundātia diligentibus.) Perfectos fructus dilectio pacis expectat, & abundantē felicium prouētuum copiā ſperat. Quod ipſum benedictio in Iacob ad ſpem fidelium præformata ſignificat, benedictus enim ita eſt fratris benedictionibus occupatis. Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni quē benedixit dominus, ager plenus & fertilis, reddēs centeſimū fructum. Hinc æternis copijs abundabit. Et nunc quidem interim beatis fructibus abūdamus, quos nobis in ſpē fructuū æternorū eccleſiæ ſacramentū & pacis unitas ſubminiſtrat. Hoc autē ſacramentū ſpei cōmunis corporaliū & cōmuniū rerū nominibus oſtenſum eſt, quod ſciētes intelligēt. Nāq; abundātiæ huius & copiæ idē propheta pſalmo altero meminit, dicēs: Dediſti lætitiā in corde meo à tēpore frumēti & uini & olei ſui multiplicati ſunt in idipſum. Hæc igiť abundātia eſt in idipſum. Per hāc enim pacis & ſacramentorū abundantiā beata illa pax & indeficiens

Pax eccleſiæ.

Ερωτήσατε.

ciens & ęterna bonorũ cœleſtiũ abundãtia pręparat̃. Dehinc ſequit̃: Fiat pax
in uirtute tua & abundantia in turribus grauibus tuis.) Pax atq; uirtus domus
huius cõnexa ſibi ſunt. Poſſe enim aliqd niſi ex pace nõ poterit, quia participatio
eius in idipſum eſt: in idipſum autem eſſe pax ſola conſequitur. Perfecta uero ac
pacata uirtus eorum eſt, qui cõgregantur in idipſum, & idcirco ait: Fiat pax in uir
tutibus tuis. Ciuitatẽ aũt neceſſe eſt diuerſo ędificiorũ genere cõſiſtere. Nõ enim
omnis eſt murus porta. Rurſus neq; omnis plateæ porticus, tabernę, neq; domus,
forũ, templa, palatiũ, ſed & differẽtibus inter ſe domorũ magnificentijs differunt
quęq; cohabitantium dignitates. In omni uero genere ciuitatis nihil neq; firmius,
neq; utilius, neq; celſius turribus eſt. Solita uero ſcriptura eſt grauia pro firmis &
immobilibus nuncupare, ſicuti ait: In populo graui laudabo te. Nũc quoq; cũ de
pace uirtutis memoraſſet, abundantiã beatitudinis perfectæ & æternæ ciuitatis
huius principibus tanq; firmiſſimis & grauiſſimis deputauit, dicens: Et abundan
tia in turribus tuis grauibus. Superius dixerat: Et abundãtia diligentibus te. Non
ergo omniũ eſt abundantia, ſed diligentiũ deum. Inde adiecit, fiat pax in uirtute Ευπυργο
tua. Pax enim eccleſiæ & unitas uirtutẽ nobis firmitatẽq; præſtat. Vnde illud apo βάρεισι.
ſtoli: Et pax dei quæ exuperat omnẽ ſenſum prudẽtiæ cuſtodiat corda ueſtra in
Chriſto Ieſu. Nunc quoq; hanc abundantiã quam diligentibus ſpoponderat pro-
priam eſſe grauium turrium cõmemorat, eos graues turres ſignificãs eſſe quicũq;
diligerent: per quod intelligendum eſt abundantiã hanc nõ promiſcuam eſſe, nec
totius admodũ ciuitatis, ſed eorum tantũ fidelium & ſanctorũ uirorum qui cęte-
ræ ciuitatis huius ædificationi tanq; turrium firmitatẽ præſtiterint. Sequitur de-
inde prophetæ magnus affectus, & in omnẽ hominem credentẽ ſollicitudo piæ
ammonitionis. Ait enim: Propter fratres meos & ꝓximos meos loquebar pacẽ
de te, propter domũ domini mei quæſiui bona tibi.) Multitudinem in fratribus
ſuis proximiſq; huius ſignificat ciuitatis, ꝓpter quos pacẽ de ea locutus eſt, ut au
dientes ſe ipſos in ædificium cõſummandæ huius ciuitatis aptarent. Sed qui pacẽ
propter fratres & propinquos ſuos de ea loquit̃, ciuitati eidẽ propter domum dei
bona quęrit, dicẽs: Propter domũ domini mei quęſiui bona tibi. Ciuitati ergo bo
na propter domũ domini quæſita ſunt. Diſcernens enim gloriã domus dei à ciui- Populi prima
tatis uniuerſitate, quia neceſſe eſt ornatũ domus regiæ ædificationi ciuitatis to- ratio.
tius anteferri, quæſiuit eidem ciuitati bona. Primum enim fratres & propinqui
eius per prædicationem pacis facti ſunt domini ciuitas. Secundo uero ciuitas
ipſa iam ex propinquis eius & fratribus conſtituta, audiens dignitatẽ domus dei
domum dei ipſa ſe præparauit. Ac ſic ciuitati huic quæſita ſunt bona, dum ex ci-
uitate domini in domum dei proficit, ſecundum illud apoſtoli. Vos eſtis templũ
dei, & ſpiritus domini habitat in uobis: fidelis enim eſt qui ait, pater pro his te ro-
go, ut omnes unum ſimus, ego in illis, & tu in me, dominus noſter Ieſus Chriſtus,
qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

3. Canticum graduum PSAL. CXXII.

EFficitur rebus quod titulo præſcriptũ eſt: gradibus enim cãtici tanq; de
humilibus ad excelſa cõſcenditur. Nanq; in primo cantico graduũ ad
dominũ de tribulatione clamatũ eſt. Poſtea leuati oculi in mõtes ſunt,
& quæſitũ unde ueniret auxiliũ. Dehinc quia leuãti oculos, & unde au
xiliũ ueniat quærẽti adeſt doctrinæ prophetice inſtitutio, in his quæ ſibi ſunt di-
cta lętatus eſt. Nũc uero quia uſq; ad id quod doctrina inſtituebat acceſſum eſt,
de quodã quaſi ꝓfectus ſui gradu cantat propheta: Ad te leuaui oculos meos
qui habitas in coelo.) Incrementis cõpetentibus contẽplandi dei uſus tanq; poſt
multã cæcitatẽ per modica & dimẽſa admiſſę ſibi lucis interualla cõſuetudini to-
tius luminis pręparat̃. Deus enim qui primũ in tribulatione inuocatus eſt, quæſi-

tus à prophetis,eosq́ꝫ prophetiæ lętificauit auditus,& nũc iam oculis mentis per fidei fiduciã cõtemplãdus eſt,habitãs in cœlo.Sed cœlũ hoc quod uiſibus noſtris per materię ſui ſubiacet,quod tanq́ꝫ fumus ſolidatũ, firmamenti & naturã & nomen accepit,præteribit & nõ erit,ſedes aũt domini manet inæternũ. Neceſſe eſt uero ut habitatio habitatore ſuo digna ſit,& ſi corruptibili loco id quod infinitum & incorruptibile eſt cõcludamus,& ſi deũ in cœlo hoc habitare credimus.Quæramus ergo quæ habitatio dei ſit.Nẽpe eius qui dixit:Pater enim in me, & ego in patre.Et rurſum:Ego & pater unum ſumus.Et de quo dictũ eſt,deus erat in Chriſto mundũ reconciliãs ſibi,digno & ſufficiẽte filio,in quo pater per eandẽ naturę habitet uirtutẽ.Pater aũt filium quẽ ex ſe genuit,nõ ſeparat à ſe differentia diuinitatis. Sed nõ nunc de inſeparabili uirtute patris & filij ſermo eſt.Deus enim ex deo genitus nõ abeſt per naturã ab eo ex quo genitus cõfitendus eſt,& deus innaſcibilis unigenitũ deum gignẽs manet in illo quẽ genuit proprietate generandi. Omnis aũt ſpes in eo noſtra eſt,ut unigenitũ deũ nouerimus. Nam de innaſcibili deo nemo tam amens eſt,qui cœlũ cõtuens deũ eſſe nõ ſentiat. In hoc ergo cœlo deus inhabitat digno maieſtatis ſuæ & diuinitatis habitaculo.Sed eſt & alia complacita deo & electa habitatio,eorũ ſcilicet,de quibus dictũ eſt.Habitabo in his & deambulabo in ipſis,& ipſi mihi erunt in populũ,& ego illis in deũ.De quibus & Apoſtolus ait:Vos eſtis templũ dei, & ſpiritus dei habitat in uobis. Idem quoq́ꝫ Apoſtolus ait: Qualis de limo,tales & de limo. Et qualis cœleſtis tales & cœleſtes.Cœleſtis ergo eſt ſecũdus Adã,& idcirco cœleſtis, quia uerbũ caro factũ eſt, ex ſpiritu ſcilicet & deo homo natus eſt. In hoc ergo uerbo nõ inani ſono uocis, ſed in deo uerbo,neq́ꝫ in diſſidẽti à ſe diuerſaq́ꝫ ſubſtãtia,ſed in dei uerbo tanq́ꝫ in cœlo habitat.In eo ſcilicet utiq́ꝫ,quod ex ſe ac ſuũ eſt manens per eũ, in eis quoq́ꝫ qui cœleſtes ſunt habitans,ſicut ipſe ad patrẽ ait: Vt omnes unũ ſint,ſicut ego in illis,& tu in me.Ergo ſi qui in Adã limus fuimus,nũc cœleſtes ſumus in Chriſto, & Chriſtus habitator eſt noſtri per habitantẽ Chriſtũ in nobis,etiã ille quoq́ꝫ habitator eſt noſtri,cui eſt habitãs in nobis Chriſtus habitatio.Et quia ſecundũ corporalem intelligentiã ille nobis ſubeſt ſenſus,ut cœlũ quod ultra firmamenti huius naturã eſt deus inhabitare exiſtimetur:nõ excludimus publicã illam de ſede dei opinionẽ, ut ei cœlũ cœli thronus ſit, ſed illam dignã deo habitationẽ in cœleſti Adam ſuo ſignificatã eſſe credentes.Etiã hoc ergo cœlũ habitare deus noſcẽdus eſt,per eũ quoq́ꝫ inhabitãs quos in eo cõſtituit eſſe cœleſtes. Oportet aũt eos qui ad dominũ oculos mentis erexerint nõ retorquere eos atq́ꝫ deflectere. Quia ut in euangelijs dictũ eſt,nemo retro reſpiciens & aratrũ tenens aptus eſt regno cœlorum.Relinquẽtes enim templa, aras, cupiditates, laſciuias, & omne uitiorũ profundum cõuenit indefeſſo obtutu inuictoq́ꝫ perſiſtere. Si enim gentes errore ſuo cæcæ indemutabili pertinacia falſis religionibus detinentur,ita ut reflecti à ſuperſtitionibus ſuis ueri ratione non poſſint, diuerſis dijs ut uocant perſeuerãte ſtulticia ſeruientes,& ſi anima peccantium capta uitiorum illecebris deuotiſſime ſeruit tanquàm imperanti ſibi corpori:quanto nos magis conuenit deum conditorem cœli & terræ cognoſcentes,qui ut potens fuerit ex terra inanima animare hominem,ita & potens ſit hominẽ, qui iam animatus occiderit, in æternitatis conſortium excitare,ſine deflexu aliquo ac deuia religione uenerari, neq́ꝫ quoquàm intentæ fidei pertinaciam deflectere? Et docet propheta hos mentis ſuæ oculos indemutabili ad deum eſſe ſemper obtutu,dicens: Ecce ſicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorũ.Et ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ, ità oculi noſtri ad dominum deum noſtrum donec miſereatur nobis.) Exempli comparationẽ propheta poſuit, ut ſicut in manibus dominorum oculi ſeruorum ſunt

ſunt,ita ad deũ fidei ſuæ oculi intenti ſint: quia fidelis ſeruus ad omnem obedien/ tiam uolũtatis dominicę ſollicitus ſit,indeflexosq; oculos ſemper intendat. Sed ſi de ſeruis ac dominis corporalibus ſermo eſſet, dictũ ita fuerat, oculos ſeruorũ in oculis uel in lingua,uel in cõſpectu eſſe dominorũ. Aut nutu enim his iubet aut ore. Sed manus pro operibus frequẽter ſcriptura ſignificat. Sunt aũt qui neq; ho/ minũ,neq; dei ſerui ſunt,ſed ſerui ſunt peccati,domino dicente: Omnis qui facit peccatũ,ſeruus eſt peccati. Hi ergo ſerui harũ ſpiritualiũ nequitiarũ in cœleſtibus in opera eorũ tanq; in manus dominorũ ſuorũ oculis mentis ſuæ ſemper intenti ſunt,uiciorũ in id deſiderio atq; admiratione defixi. Sunt aũt hęc diabolica,id eſt, deorum gentiliũ opera, quæ ſignificãtur in manibus,uenter,ociũ,luxus,libido,ſu perbia,auaritia,ambitio. In hæc ergo uoluptatum quarum dominatui ſubiacent opera ſpectantes ſenſus ſui oculis intendunt, quibus dij plures ſunt & numeroſi domini,prout uniuſcuiuſq; ſtudium & natura autorẽ ſibi religionis elegerit. No/ bis autem unus deus eſt,non tamen per unionem dei domini noſtri Ieſu Chriſti ei quod deus eſt abnegantes, ſed ſequentes legẽ & prophetas & euãgelia & apo/ ſtolos diuinitatis unitatẽ in innaſcibili deo & unigenito deo ſecundũ proprietatẽ atq; naturã cum fide & ueritate profitemur. Nuſq; enim genere plurali,nec deos, neq; dominos ſermo propheticus nũcupauit,ſed unũquenq; ſuo ordine. Geneſis nãq; ait: Et pluit ſulphur & ignẽ dominus à domino. Et propheta: Vnxit te deus, deus tuus. Et rurſũ: Dixit dominus domino meo. Et euãgelia: Et uerbũ erat apud deũ,& deus erat uerbũ. Et Apoſtolus: Vnus deus ex quo omnia, & unus domi/ nus Ieſus per quẽ omnia,& nos in ipſum. Et rurſum: Ex quibus Chriſtus qui eſt ſuper omnia benedictus. Hoc ergo propter dominũ dictum eſt, ut intelligeremus per id quod unus innaſcibilis deus eſt, non adimi unigenito deo poſſe quod deus eſt. Deus enim uterq; unus eſt, nõ quod unus diuiſus in duos ſit, aut uterq; ipſe ſit,ut nuncupatio ſola fecerit patrẽ & filiũ,non natura gignendi, ſed idcirco deus unus quia neq; duo innaſcibiles,neq; unigeniti duo,ſed unus ex uno,& ambo u/ num,nõ diſſimili ſcilicet aut differenti à ſe ſubſtãtia diuinitatis in utroq;. Sequit̃ deinde: Et ſicut oculi ancillæ in manibus dominę ſuæ.) Tenuit uero eundem propheta ordinẽ, ut in cõparationis exemplũ ancillæ quoq; oculos in manus do/ minæ eſſe cõmemoraret intẽtos,ut in operũ potius efficiẽtias hæc deſideria ſeruo rum doceret intenta. Sed cũ plures ſerui pluriũ dominorũ ſint poſiti in exemplũ, quærendũ cur ancilla una unius cõmemorata ſit dominę. Plures enim ſerui ut ſu perius diximus,plurimorũ ſunt dominorũ. Nũc ergo una ancilla & una domina, quia natura una eſt animæ humanæ, ſicuti & terrenæ carnis una natura eſt. Et quia nũc de peccatoribus qui peccati ſerui ſunt,ſermo eſt,hæc ancilla anima carni dominæ ſuæ dedita eſt,& per corporaliũ uiciorũ blãdimenta ſubiecta eſt, habetq; inferioris ſui per illecebrarũ fomẽta dominatũ fructus operũ eius inſpiciẽs. Ergo ut hos ſeruos & hanc ancillã indemutabiles uitia ſua detinẽt, ut in his quadã reli/ gioſæ ſtultitiæ ſuæ intentione perſiſtãt: ita fidẽ eſſe oportere, quæ nõ temporaria ac mobilis ſit,neq; emiſſis tẽtationibus defatiget̃,ſed uſq; ad cõſummationẽ miſe ricordiæ dei immobilis & indemutata ꝑmaneat. Et idcirco ꝓpheta pertinaciã ſuę ſpei uſq; ad finẽ accipiẽdæ miſericordiæ demõſtrat,dicẽs: Ita oculi noſtri ad do minũ deũ noſtrũ donec miſereat̃ nobis.) Nõ deſinit,nõ abſiſtit,tradat licet ad ten tationẽ fidei miſericordiã ſuã dominus, quia fides conſtantẽ præſtare debet fidu/ ciæ ſuæ expectationẽ,ut deſperatio omnis diffidẽtiæ confeſſio ſit. Sed propheta nõ incertus eſt miſericordiæ dei. Nã oculi eius in eũ, quoaduſq; miſereatur intẽti ſunt. Intenti aũt adeo,ut intentioni eorum oratio geminata ſubiecta ſit. Ait enim poſt hæc: Miſerere nobis domine,miſerere nobis.) Et intentus eſt,& intentus

orat,ea ſcilicet perſeuerãiia,quia uiciorũ ſerui in dominantibus ſibi uicijs demorant illa certiſſima bonorũ æiernorum ſpe,& perfectæ in ſe miſericordiæ fiducia perſeuerat.Sequit̃ uero,ut ſæpenumero cognouimus, hanc fideliũ ſpẽ grauis iniquorum obtrectatio & moleſta malignorũ inſectatio. Iuſtitiã enim à nobis prædicari iniquus odit.Pudiciiiam ſi laudamus,impudicus offenditur.Execratur in nobis ieiunia ebrietas. At uero cum ad liberalitatem cohortamur, inſipientiam noſtram auarus accuſat.Cum Chriſtum deum prædicamus crucifixum,religionem Iudæus & omnis ex gentibus perſecutor exprobrat. Cum iudicium dei expectamus,offenduntur ſeculi reges,& deum arbitrum uitæ ab unoquoque actæ recuſant.Cum reſurrectionem annunciamus, mortua cum uicijs ſuis infideliũ corpora contradicunt,fidem quoq; noſtram à lege & prophetis & euangelijs & apoſtolis ſuſcepiam omnes hæreticocum falſitates coarguunt. Cædimur, maledicimur, fugamur,necamur ferro,flammis,profundo,deſæuitur in noſtram uerecundiam, deſæuitur in corpora,dolor nobis eſt ex iniurijs noſtris.Et quia iniuriæ noſtræ his qui eas inferunt mors eſt,dolor nobis ex miſeratione pereuniium eſt. Ideoq; poſt geminam precationem qua dixerat,miſerere nobis domine miſerere nobis, adiecit: Quia multum repleti ſumus aſpernatione, quia multum repleta eſt anima noſtra.) Deo ſolo aduerſum hæc opitulari potente,ut ab aſpernaiione atque contemptu eximat uſque in finem miſericordiæ in ſe ſemper intentum. Et quia donec ſibi deus miſereatur intentus eſt,idcirco gemina oratione miſericordiam dei ſibi precatur.Quia ſit ipſe atque anima ſua repleta aſpernatione,miſericordia dei ut diximus,tantum potente in multa aſpernatione miſereri,neque ſolum in id potente,ſed potente etiam introuerſum omnia retorquere, & quandam uiciſſitudinem præſtare patienti. Teſtis nobis eſt & pauper in Abrahæ ſinu quieſcens,& diues peruſtus in pœna.Illo enim poſito in aggeſtu diuiiiarum, ad ianuam eius ſame tabidus pauper,ulcerum ſanie defluens ſederat,canibus uulnera diſſoluta lingentibus.Sed hæc erat militia corporis,hæc aduerſum ſeculum pugna:interius tamen anima eius per fidẽ inuulnerabilis, & ad omne telũ uoluptatis ac uicia inuicta,& idcirco ab angelis poſt carnis diſſolutionem beata in Abrahę ſinum fertur. Ille uero cui omnis erat ueſtitus in purpura,cui totius ciuitatis nobilitas graui dominatu ſubdiia famulabatur,cui aëris,terræ,maris copiæ in uſum conuiuij congerebãtur, uni uentri eius officijs elementorum omnium ſeruientibus,qui huic pauperi ianuam clauſerat,micas de menſa excidentes negauerat, & tanquàm contumeliam ſuam occurſum eius exprobrauerat, excedens hoc quo male uſus erat corpore, impenetrabili à ſanctis chao ſeparatur,omni pœnarum miniſterio excipitur,dolet, uexatur, uritur, erorari ſe ac refrigerari minimo digito requieſcentis in ſinu Abrahę pauperis deprecatur.Cui Abraham reſpondit:Fili recordare,quia recepiſti bona in uita tua,& Lazarus ſimiliter mala. Nunc autem hic conſolatur, tu uero cruciaris.Fit alterna conuerſio,& demutatur lætitia in mœrorem,& mœror in gaudium.Et uideamus an idipſum quod euangelium expoſuit,nunc quoq; propheta ſignificet.Ait nanque: Opprobrium abundantibus,& aſpernatio ſuperbis.) Poſt ſuperbas quas commemorauimus inſectaiiones regum, gentium, Iudæorum,hæreticorum, atq; etiam ſæpe noſtrorum,facta hic quoq; eſt euangelica conuerſio,ut abundantibus ſit opprobrium,& ſuperbis aſpernatio. Superbia in cõtemptum,& copia mutatur in inopiam. Rurſumq; inopia in copiam, & contemptus demutatur in ſuperbiam, propheta utrumque iſtud per uerba eadẽ monſtrante,cũ dicit: Opprobrium abundantibus, & aſpernatio ſuperbis. Siue quòd modo opprobriũ ferãt qui poſtea in regno dei abundabunt, quòd & nũc in aſpernatione ſint,qui poſtea per fidei confidentiã ſuperbiãt: ſiue quòd iudicij tempore

opprobrium

opprobrium & aſpernatio in eos qui nunc in ſeculo abundēt ac ſuperbiant reuertantur. Paulus in infirmitatibus & in anguſtijs ſuis gloriatur, iudicem quoq; eligi potentium ex contemptibilibus eccleſiæ præcepit. Mutuam ſibi legem ille & Petrus inſtituunt, ut meminiſſent egenorū, eorumq; curam facerent ſolicite. Minimorū angeli deum quotidie uident, humilis exaltabitur, & optimū ſacrificiū deo eſt cor contritū & humiliatū. Nō ergo abijciamus humilē, non cōtemnamus pauperem, non trāſeamus indigentē, ne profundo ab chao ſeparemur, ne refrigerare nos minimo digito ſuo dedignetur, quia opprobriū abundātibus, et aſpernatio ſuperbis ſit. Demutabilis eſt iſta conuerſio, & digna in bonos ac malos uiciſſitudo, quam in euangelijs oſtendit, dicens: Beati lugentes, quoniam ipſi cōſolabuntur. Et rurſum: Vę uobis qui ridetis, quoniam flebitis, ait dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorun. Amen.

Canticum graduum PSAL. CXXIII.

ATtulit magnum nobis compendium pſalmus anterior. Ab eo enim in hunc ſcanditur. Oculi nanq; mentis noſtræ intenti in deum fuerūt uſq; ad miſericordiæ finem, multis undiq; aſpernationibus & opprobrijs circūſtantibus. Poſt quę miſericordiam cōſecutos, & de opprobrio in abundantiam, & de aſpernatione in ſuperbiā collocatos, quid agere ac loqui nos oporteat propheta demonſtrat, dicens: Niſi quòd dominus erat in nobis dicat nunc Iſraël, niſi quòd dominus erat in nobis. Cū exurgerent homines in nos, fortè uiuos deglutiſſent nos.) Et quidem ſermo ipſe talis eſt, ut intelligatur prophetę eſſe inſtruētis quid dici à cæteris oporteat. Primum enim res ipſa dicta eſt, dehinc qualiter ſit dicenda mōſtratur. Et hic fuit ordo, ut quid agendum, dehinc quatenus agendū eſſet oſtenderetur. Niſi quòd dominus erat in nobis dicat nunc Iſraël. Dictū eſt ergo quid dici ab Iſraël oporteret de Iſraël. Iſraël frequenter admonuimus eum exiſtimandū eſſe, qui deum mentis oculis contemplatus ſit. Nunc ergo ſecundum propheticam doctrinā cognito quid dicere debeat Iſraël loquitur, niſi quòd dominus erat in nobis. Cum inſurgerēt homines in nos, fortè uiuos deglutiſſent nos. Hoc ergo Iſraël ille exemplum accipiens à propheta dicit, quia audiuit, niſi quòd dominus erat in nobis, dicat nunc Iſraël. Non eſt aūt leue mandatum illud, quod neceſſe fuit præeunte quodam prophetæ præconio demonſtrari. In his nanque rebus quæ difficiles ſunt, deſideratur exemplum. Omnis enim natura hominum inſolens ad res ſecūdas eſt, & imbecillitatis ſuæ immemor inconſulte in proſperis iactans eſt, quod ab homine doctrina dei erudito abeſſe oportet. Quis enim relictus eſt nobis gloriandi locus, recordantibus omnia ex deo eſſe? Si nos nobis uitam inſeruimus, debemus & nobis corporum ſpeciē: ſi ipſi pluuias æſtusq; moderātes, ex noſtro eſſe prouentus fructuum gloriemur: ſi nō in omnibus opus eſt dei miſericordia, etiā omnia nobis tanq; ex noſtro ſint uendicemus. Nūquid fortis fortē ſe gloriabitur, quem corporis ægritudo efficiet infirmum? Nunquid diues in opibus gloriabitur, cui hæc omnia fortè fur, prædo, tyrannus abripiet? Nunquid nobilitas gloriabitur, effecta nonnunq; indigna & miſerabilis ſeruitus? Nunquid ſapiens gloriabitur, incertus quid in momento ſibi accidat? Sed ſi quid horum ſine moleſtiæ alicuius interpellatione utimur, delectamur, efferimur. Et ſi ex aliqua triſticia in gaudiū reuertamur, huius ipſius uix adepti gaudij incapaces ultra ſenſū humanæ imbecillitatis extollimur, immemores dicti huius: Nō glorieē ſapiēs in ſapiētia ſua, neq; fortis in fortitudine ſua, neq; diues in diuicijs ſuis, ſed in eo glorietur, qui gloriaē intelligere ſe & cognoſcere quoniam ego ſum dominus. Ergo nos de cōſuetudinis noſtrę uitio inſolētes quodam prēſcripto cōfeſſionis ꝓpheta formauit, & ad honorē deo reddendū, & in eo glo-

 riandum

riandũ exemplo ammonitionis edocuit, dicens: Niſi quòd dominus erat in nobis dicat nũc Iſrael. Audiſtis igitur à propheta quę dicere nos oportet, dicamus & nos niſi quòd dominus erat in nobis. Cum exurgerent homines in nos, fortè uiuos deglutiſſent nos.) Perpeſſi nanq; hominum inſectationes, regum impias conſtitutiones, conciliatorum illecebroſas adhortationes: cum in fide maneamus, cum in timore dei reſideamus, cum in ſpe bonorum æternorum immoremur, adiuti dei miſericordia ſcientes fidelem eum, qui dixit: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſeculi. Ad hunc habitantem in nobis gaudia noſtra referamus, huic ſi quid in nobis eſt debeamus, à Paulo beato docti, nihil noſtrum exiſtimandum, dicẽte: Quid autem habes, quod nõ accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? A ſancto uero Iacob patriarcha modeſtiam referendæ gratiæ cognoſcentes, cum dicit: Deus qui nutriuit me à iuuentute mea, & angelus eruens me ex omnibus malis. Nõ eſt aũt in uſu hominũ, ut uiuos alios uorent, neque uſq; ad carnes glutiendas odia procedunt. Sed neq; nunc de eruto à morte corpore gaudium eſt, ſed de anima à peccato conſeruata, atq; à peccatorum conſortio liberata. Idcirco ait, forſitan uiuos deglutiendos fuiſſe, ſcilicet in corpore adhuc poſitos, à morte peruaſos, atq; à peccato comeſtos. Hæc uiuorum mors eſt, uiuere luxui, ſomno, ſacrilegijs, adulterijs, cædibus. Deo ergo gratiæ agendæ ſunt manenti in nobis, quòd per fidem eius doctrinamq; uiuentes non deglutimur ab iſtis. Fit ergo hic in gratulatione ordo, qui eſt in iniquitatibus. Nanq; ab inſurgentibus primum aduerſus nos deglutiti non erimus: ſed ne poſtea quidem iraſcentibus eorum animis ab aqua domino protegente abſorbemur. Ait enim: In eo, cum iraſceretur animus eorum aduerſus nos, forſitan aqua abſorbuiſſet nos.) Sed quid hoc eſt? animi hominũ iraſcuntur, & aqua nos abſorbet? Nunquid ad motus mentium incitatarum ultrices aquæ aſſiſtunt, aut animales ſunt ut abſorbeant? Enecari aqua qui demerſi ſunt poſſunt: abſorbere autem id quod inanimale eſt non poteſt: quærendum ergo nobis eſt, quid hic intelligi oporteat. Et meminiſſe eorum locorum neceſſarium eſt, in quibus aquæ facta ſit mentio. Et quidem in exordio libri Geneſis ita ſcriptum eſt: Et ſpiritus dei ferebatur ſuper aquas. Et rurſum: Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. Et iterũ: Dixit deus: Fiat firmamentũ in medio aquæ, & ſit diuidens inter aquam quę eſt ſub firmamẽto, & inter aquã quæ eſt ſuper firmamentũ. Et rurſum: Aqua quę ſup cœlos eſt, laudet nomen domini. Et rurſũ: Viderũt te aquę deus, uiderũt & timuerũt. Ergo quia lex ſpiritalis eſt, & fides hiſtorię nõ periclitatꝛ, ſi rebus effectis ineſſe connexã ſibi extrinſecus ſignificantiã exiſtimemus, uidemus & aquas eſſe ſuper quas ſit ſpiritus dei, & aquas eſſe quæ ſuper cœlos ſint, eſſe & quæ in terris ſint, & aquas eſſe quæ laudẽt, & aquas eſſe quę timeãt. Per quas recte ſignificari nationes intelligemus, in qbus ſint ſpirituales, ſint tenebroſæ, ſint cœleſtes, ſint terreſtres, ſint glorioſum aduentũ domini laudaturæ, ſint & timẽtes. Hæ ergo ſunt trepidę, terrenæ, tenebroſæ, abſorbere nos uolẽtes animis cõcitatis in ira, & toto diabolici furoris impetu cõmoris, tanq; maximę hyemis tẽpeſtates torrentibus, & p præceps ruẽtibus. Atq; ita in ordine cõfeſſionis noſtræ ad dominũ adiecit propheta: Torrentẽ pertrãſiuit anima noſtra, forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquã immenſam.) Ecce diaboli & ſuorum irruentes impetus, & ex turbidis motibus concitatos furentesq; procurſus, tempeſtates temporarię torrentes. Sed hæc intolerabilis aqua animam non tranſit, in qua deus habitat. Intolerabilis autem eſt deo uacuis. His autem in quibus deus eſt, torrens repentinus eſt, poſt paululum uero ad tranſeundi facultatem aridus & exhauſtus. Atque ut nullus hic de aquis ſenſus eſſet, conſequitur: Benedictus dominus, qui non dedit

nos in

nos in captionem dentibus eorum.) Et qui ſunt torrentium dentes? Sunt plane ad laniandum apprehendendumq́ uehementes, ira, cupiditas, laſciuia, odium, gula, auaritia. Hi ſunt dentes mali & tenaces. Per hæc enim in nos captos laniatosq́ dominantur, dum uitiorum ſuorum aut miniſtros aut conſortes eſſe nos faciunt. quibus nō carnes noſtræ, ſed animæ, niſi deus in nobis eſſet, manderētur. Ait ēm: Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo uenantium.) Laqueos qui uenantur occultæ & fallentes prætendunt, aut abſconſos uallibus, aut herbis contectos, aut cibis obliteratos, nubibus concolores. Et hæc quidē ad beſtias atq; aues cæteras, nobis uero aduerſus animam hæc parantur. Eſt enim nobis laqueus ocium, pecunia, ambitio, laſciuia. Hæc prætenduntur, hæc blandiuntur, hæc fallunt: ſed ab his omnibus uoluntas noſtra eſt refrenanda. Omnibus enim hi laquei prætenti ſunt, ſicut ſcriptum eſt: Non enim iniuſte in terram prætenduntur retia auibus: perfecta enim gloria eſt, ab his laqueis qui prætēſi ſunt euolare. Deniq; pſalmus ita dicit: Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo uenatorū. Non utiq; uenantium, ſed eorū quibus in uenatione tenſi ſunt laquei. Non enim cum quis in laqueum inciderit, tunc fiet peccator: ſed cum omnibus tendantur, ille tantum qui iam ſit peccator in laqueo eſt, ſicut ſcriptū eſt: Oculus meretricis, laqueus eſt peccatoris. Ergo à peccatis omnibus abſtinendum eſt, ne incidamus in laqueum. Spirituales enim ſumus, & euolamus ut paſſeres. Paſſer auis domeſtica, & ædificiorum incola, non momentanea, non temporaria, ſed ſine demutatione ulla aut temporis obſeruatione conſiſtens. Nos ergo ſine uiciſſitudine temporum eccleſiam incolentes, abſtineamus à peccatis, ut à laqueis euolemus. Laqueus enim per deum in nos habitantem conteritur, quia ita ſequitur: Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. Adiutorium noſtrū in nomine domini, qui fecit cœlum & terram.) Hoc adiutorio laqueus conteritur, hoc adiutorio liberamur in nomine domini, qui fecit cœlū & terram, quod eſt ſcilicet ſuper omne nomen, in quo omne genu flectitur, cœleſtium, terreſtriū & infernorū, & omnis lingua cōfitebitur, quia dñs Ieſus in gloria eſt dei patris, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorū. Amē.

Canticum graduum. Pſalmus CXXIIII

Qui confidunt in domino ſicut mons Sion.) Faciunt nobis plerique obſcuritatem, uolentes ſcripturas propheticas ſolo aurium iudicio æſtimare, & non aliud in his intelligere, quàm quod ſub ſingulis rerum quarumcunq; uocabulis audiatur. Quod cum uolunt, neq; nobis quod intelligamus relinquunt, neq; prophetas nō dico cœleſtia, ſed ne terrena quidem rationabiliter dixiſſe conſtituunt. Quid enim aut à nobis congrue tractabitur, aut ab illis recte dictum exiſtimabitur, cum aquas laudātes, uidentes, timentes & plaudentes manibus audiemus, niſi ex autoribus ſcripturarum earundē ſub aquarū nomine aliud ſignificari quod alterius ſit generis monſtremus? Id ſcilicet quod ſit uiuum ac ſentiens, & ad rei uniuſcuiuſq; iudiciū ſuo ſe motu ſenſuq́ ſemper mouens, quod eſſe homo intelligitur laudans, uidens, timens, plaudens, iudicans. Nec enim humanæ affectionis genera in aquis eſſe ſermo pheticus ædidit, quorum quia in aquas natura non conuenit, nec propheta de aquis dixerit, nec nos de aquis dictum intelligamus. Hæc propter ea quæ in præſenti pſalmo ſunt retractari conuenit, quæ talia ſunt: Qui confidunt in domino ſicut mons Sion, non commouebitur in æternum qui habitat in Hieruſalem, montes in circuitu eius.) Nomen montis Sion, & habitatio in Hieruſalem, & montes circum eam, ſi nullam interioris intelligentiæ habent cauſam, inanis eſt pſalmus, & mēdax propheta, in quo ſpiritus ſanctus loquutus eſſe credatᷣ. Eſt enim mons

Sion ciuitati Hieruſalem imminens,eſt eadem ciuitas, circa quā extrinſecus plu- res ſunt montes. Qui ergo confidit in domino,quem profectum habebit, ut ſit ſi- cuti mons Sion? Ex rationabili homine fieri ſaxum,arborem,ceſpitem,& de natu ra animali in naturā inanimalem referri? Iam uero quomodo fidelis hic ſermo ſit, non commouendum eum in æternum,qui habitat in Hieruſalem? Nunquid Hie- ruſalem ipſa ſanctificationē habitātibus afferebat, ut habitatio eius firmitas eſſet æterna, cum illic ſacrilegia,cædes prophetarum, iudicium mortis in deum,fuga apoſtolorum,crucis ſcandalum ſit? Habitantes autem in ea quoties captiui, quo- ties perempti? Ad ultimum urbs ipſa funditus diruta eſt, & qui uaſtationi eius re ſidui erant,iam capti atq; diſperſi ſunt,propheta hoc impietatis eius excidium ita antea nunciante: Terra ueſtra deſerta,ciuitates ueſtræ igni crematæ, regionē ue- ſtram in conſpectu ueſtro exteri comedent, & deſolata & ſubuerſa à populis ex- traneis derelinquetur filia Sion,ut tabernaculū in uinea, & ſicut caſa cuſtodiaria in cucumerario. Iam ergo inanis eſt ſermo,inanis eſt prophetia quæ addiderit:

Montes in circuitu eius,& dominus in circuitu populi ſui ex hoc nunc & uſq; in ſeculum.) Hieruſalem euerſa eſt,populi eius extincti ſunt, reliquiæ eius diſſi- patæ ſunt,hodie in ea non habitat non ſacerdos,non propheta, non princeps, ſed ipſa obtrita,deſerta,ſine fructu eſt. Et quomodo habitator eius non commoueb i- tur in æternum? & dominus in circuitu populi eius ex hoc uſq; in ſeculum? Er- go non poteſt de ea prophetatum uideri, à qua prophetiæ ueritas diſſidebit. Se- quens igitur eſt,ut quæramus in quos dictorum ratio conueniat. Et quidem pri- mum animaduertendum eſt,non alterius montis q̃ Sion factam mentionem. Le- gimus enim montem eſſe domini & Choreb,uſq; ad quem primum Moſes cum multa obiſſet,acceſſit. Eſſe & montem domini Sina,in quo populo lex ſcripta ſit. Eſt & Sion mons ſupereminens Hieruſalem,ſed quia in hunc montem propheti꜆ nullus eſt fructus,uidendum eſt quid in monte intelligi oporteat,& habemus op- timum intelligentiæ ducem Eſaiam. Nam cum ſuperius montem domini excel- ſum ſignificaſſet, ad quem gentes uenturæ eſſent ait: Propter hoc ſic dicit domi- nus. Ecce mitto in fundamenta Sion lapidem præclarū, electum,angularem,pre- cioſum in fundamenta eius,& qui credit in eum,non confundetur. Et non ambi- guum eſt Apoſtolum fundamentum Chriſti ſignificaſſe, per quod beata illa do- minici corporis eccleſia,cuius fundamentū eſt Chriſtus,ſignificari uidet̃ in mon- tem,quam idem Apoſtolus & Hieruſalem nuncupat,dicens: Quæ nunc eſt Hie- ruſalem,& ſeruit cum filijs ſuis. Ea autem quæ ſurſum eſt Hieruſalem,libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Habemus ergo montē Sion domini, habemus & ciuitatem dei Hieruſalem. Et nominis Sion interpretatio eſt ſpeculatio. Sic ergo montē do- mini in Daniele accipimus ex monte in lapidem,& rurſum ex lapide in montem: exinaniuit enim ſe in forma dei conſtitutus,& formam ſerui accepit,& per paſſi- onem ſuam mūdo cum ſuperſtitionibus ſuis terroribusq; proſtrato, in gloria dei patris ēſt, & deus ſuper omnia eſt propter infirmitatem carnis ex monte in lapi- dem exinanitus,propter gloriam paſſionis ex lapide rurſum effectus in montem, mons ſupereminens & excelſus, in quo ipſi noſmetipſos per aſſumptionem car- nis noſtræ corporiſq; ſpeculamur. In eo enim ſumus reſurrectio in reſurrectione noſtri, in eo nobis eſt corporis contemplatione ſpeculatio. Eſt enim Sion mons. Loquitur interpretationē hanc Hebraica lingua, qua dictū eſt, mons Sion mons ſpeculationis eſt. Loquatur & Paulus & dicat: Noſtra autem conuerſatio in cœ- lis eſt. Vnde & ſaluatorem noſtrum expectamus dominum Ieſum Chriſtum,qui transformabit corpus humilitatis noſtræ,conformatū corpori gloriæ ſuæ. Dicat & rurſum: Et cum eſſemus mortui peccatis,uiuificauit nos ſimul cum Chriſto,&

coexcitauit & collocauit in cœleſtibus. Dicat & euangelium: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios dei fieri. Dicat ergo nunc & propheta: Qui confidunt in domino ſicut mons Sion, non cõmouebitur in æternum qui habitat in Hieruſalem. Sequamur Apoſtolum, ſequamur euangelium, ſequamur prophetam. Confidamus in domino, ut conformes corporis gloriæ dei ſimus. Habitemus nunc eccleſiam cœleſtem Hieruſalem, ut non moueamur in ęternum. In hac enim habitãtes, habitabimus & in illa, quia hęc illius forma eſt. Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Et nunc uidemus per ſpeculũ in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Sed & hæc cœleſtis, & illa cœleſtis, & hæc Hieruſalem, illa quidem eccleſia angelorum multitudine frequentium. Sed eſt eccleſia primitiuorum, & eſt eccleſia ſpirituum in domino fundatorum. Fundandi ergo ſumus in ſpiritu, & in hac habitantibus ſtandum eſt, nõ diſcurrendum, ſicuti Moſi dictum eſt: Tu autem hic mecum ſta. Non ſimus procurſibus uagi, neq; uijs incerti, neq; inanis doctrinæ uento euolantes. In æternum enim manendũ eſt, ſi ſine commotione ſteterimus. Sed neq; deſunt ſtare uolẽtibus ſanctorum cuſtodiæ, neq; angelorum munitiones. Dicitur enim: Montes in circuitu eius, & dominus in circuitu populi ſui ex hoc nunc & uſq; in ſeculum. Hos ergo ſecundum ſuperiora exempla montes eſſe exiſtimabimus, humilitatem terræ excedẽtes, firmos & excelſos & immobiles. Cum enim & montem ſignificari eccleſiam, id eſt, dominum in corpore legimus, & inuenimus mõtes dei exultare atq; lætari (Scriptum eſt enim: Montes exultauerunt ut arietes) quomodo poſſumus montes non eos ſignificatos eſſe intelligere, qui ſuper terrenam naturam glorioſi iam in dei rebus exultant? Ac ne leue præſidium in apoſtolis, uel patriarchis ac prophetis, uel potius in angelis, qui eccleſiam quadã cuſtodia circumſepiant, crederemus, adiectum eſt: Et dominus in circuitu populi ſui ex hoc nunc & uſq; in ſeculũ. Sed fortè apoſtolorum uel angelorum cuſtodia ſufficiẽs exiſtimetur: uerum id quidem eſt, ſed & Moſen audiamus. Nanq; cum ei dominus dixiſſet: Ecce angelus meus antecedet te, & ille reſpondit: Niſi tu mecum ambulaturus es, ne me expellas hinc. Bonum quidem præſidium angeli, ſed melius domini. Multis anima noſtra laqueis appetitur, multis aduerſus nos armis dimicatur. Non terra, nõ maria, non aer à fidei noſtræ periculo uacant. Rapiũt oculos noſtros raræ incogniti maris gemmæ, occupat animũ terræ aurum, totis nos mortis noſtræ illecebris ſpirituales nequitiæ & aeris huius uirtutes circumuolant, per uitæ præſentis moleſtias, per alienæ uoluntatis mores atq; laſciuiã inſidiantes ut iraſcamur, ut oderimus, ut amemus, undiq; expectamur & appetimur. Sciens ergo dominus nõ aduerſus carnem & ſanguinem nobis pugnam eſſe, ſed aduerſus mundi huius potentes & nequitias ſpirituales, ait euangelia conſummans: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi. Adeſt enim, & cum fideliter inuocatur, per naturam ſuam præſens eſt. Spiritus nanq; eſt omnia penetrans & continens. Non enim ſecundum nos corporalis eſt, ut cum alicubi adſit, abſit aliunde, ſed uirtute præſenti, & ſe quacunq; eſt porrigenti. Cum replente omnia eius ſpiritu in omnibus ſit, tamen ei qui in eum credit adſiſtit. Nam & tribus uel duobus in nomine ſuo congregatis erit præſens, & in circuitu omnis populi ſui ex hoc & uſq; in æternum. Sed quid ſibi uult, eſſe eum in circuitu populi ſui ex hoc & uſq; in ſeculum? Quia non relinquet uirgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, ut non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas.) In uirga poteſtatem intelligi conuenit, inſigne enim poteſtatis eſt. Virgam accepit Moſes, qua poſſet omnia. Fuit & uirga Aaron, ſed fuit & uirga Pharaonis, fuit & uirga Nabuchodonoſor. Ergo in circuitu nos dominus cuſtodit, ne ſuper ſortem noſtram peccatorum uirga

derelinquatur. Veniunt quidem tribulationes,ſed non permanebũt:ueniunt perſecutiones,ſed nõ perſiſtent. Multi redigere libertatem fidei noſtræ in captiuitatem uolunt,ſed confeſſioni noſtræ quam in Chriſto habemus, nemo dominatur. Non enim ſuper ſortem noſtram peccatoris uirga derelinquitur.Dominus nanq; in circuitu populi ſui eſt in æternum,ne uicti & fatigati uirgæ imperio ad iniquitatem extẽdamus manus noſtras.Sed uirga cum inciderit,auferetur: & peccator cum incubuerit, non derelinquetur. Breue eſt quicquid patiemur ab aduerſarijs dei:& habet uictoriæ præmium,licet non habeat prælij longi laborem. Dominus adeſt,etiam ſi uis aliqua cõpellit. Abſtineamus manus noſtras ab iniquitatibus. Non extendamus opera noſtra in peccata, quia domino in circuitu nobis conſtituto,uirga peccatoris nõ derelinquetur ut maneat. Poſtq; cõuerſio fit prophetæ, retributionem à domino ei qui ab iniquitate manus abſtinuerit imprecantis.

Bene fac domine bonis & rectis corde.) Probitatem & facti & uoluntatis in utroq; ſignificans.Multis enim uel propter hominũ fauorem,uel propter periculum & metum facti opus bonum eſt. Verum niſi ex uoluntate boni ſimus, etiam ſi hominibus boni uidebimur,tamen deo boni non ſumus: quia perfecta bonitas in recti cordis conſiſtit affectu. Retributio autem ut bonis adeſt, ita & malis non abeſt. Nam ſequitur: Declinantes autẽ ad obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem.) Et hic quoq; duplicis ſignificãtiæ ſermo eſt,declinantium ad obligationes,& operantiũ iniquitates.Qui declinant,ex alio in aliud declinant, id eſt, ex bonis operibus recti cordis in obligationes. Et quas eſſe obligationes exiſtimabimus? Eas nempe,quas ſolui monuit propheta,dicens: Non tale ieiunium elegit dominus,ſed ſolue omne uinculũ,nodum iniquitatis diſſolue,obligationes uehementium commutationum. Si quis ergo ſe à præceptis dei declinans,his obligationibus colligauerit,adducetur cum operantibus iniquitatem,in eandem ſcilicet ſententię pœnam tranſgreſſor & iniquus futurus. Qui enim operatur iniquitatem,ab obſeruatione legis alienus eſt:qui autem declinat ex lege, legem in qua manſit ante,tranſgreditur. Non declinandum igitur ad obligationes eſt, neq; libertas noſtra eſt nexibus ſeculi & mundialium negociorum uinculis inſerenda.Nouit beatus Paulus hãc libertatis ſolutionem,qui dicit: Solutus es ab uxore,noli quærere ligationem.Et hoc non de crimino ſo uinculo neceſſariæ ligationis ſenſit. Cæterum ſunt alia uincula, quæ fidem noſtram impediunt & obligant,ſibiq; connectunt:maxime augendæ pecuniæ labor,& negociandi inſyncerus profectus.Hæc enim ita obligant peccatis,ſacramẽtis,commercijs,ut ſibi nos captos ſeruosq; detineant. Ab his ergo mens, uoluntas, ſtudium ſoluendum eſt, quia declinantes ad obligationes unà adducentur cum operantibus iniquitatem. Erit autem Iſrael pacificus,non derelicta ſuper ſe uirga peccatoris,ſed in fide perfecta,ac ſpe æterna manens,audiet pro portione ſibi dici: Pax ſuper Iſrael. Ille eſt enim pax noſtra, qui fecit utraque unum, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Solœciſmus — *εἰς τὰς στραγγαλιάς*

Canticum graduum. Pſalmus CXXV

IN conuertendo dominus captiuitatẽ Sion &c.) Niſi eſſent in pſalmis quædam tales prophetiæ, ut in res atq; homines eorum temporum,quibus ſcripta ſunt,non conuenirent, profecto audirent multi nihil in pſalmis ſpiritaliter dictum exiſtimare,putarentq; nos quaſdam cõmentitias aſſertiones, & ementitas interpretationes inquirere, quibus uideremur altius neſcio quid ac profundius cæterorum ſenſu intellexiſſe,perinde quaſi nos ſenſui noſtro ea quæ ſcripta ſunt,coaptemus,& nõ magis ex his

ex his quæ ſcripta ſunt, ſenſum legentis & ſolicitæ intelligẽtiæ cõſequamur. Scriptura enim legis manet, atq; eſt anterioribus q̃ adeſſet dominus in carne temporibus, cõſummata à prophetis, adita à Iudæis, pertractata à regibus, ſuſcepta à gentibus, ſed intellecta & probata à Chriſtianis. Hoc fortè inſolẽs exiſtimetur. Planè inſolens eſt, ſi nobis hanc gloriã præſumimus, ſi tantũ infirmitati noſtræ licere uolumus, ut tantis temporibus abſtruſa, tantis humani generis obſcura ætatibus, in quibus intelligẽdis fruſtra reges laborauerint, ipſi doctores & magiſtri legis errauerint, nos ſtulti ſeculo, & purgamenta mundi, & deliramenta ſapientibus, de eorum intelligentia gloriemur. Sed tamen intelligimus, quia nõ mendax eſt qui dicit: Petite & dabitur uobis, quęrite & inuenietis, pulſate & aperietur uobis. Et ſcriptum eſt: Quia qui dixit, quoniã oportebat impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moſi, & prophetis, & in pſalmis de me: tũc aperuit illis ſenſum, ut intelligerẽt ſcripturas, & dixit illis: Quoniam ſic ſcriptũ eſt, Chriſtũ pati, & reſurgere ex mortuis tertia die, & prædicare in nomine eius pœnitentiã & remiſſionem peccatorum in omnes gentes. Nõ ergo ex nobis eſt quod intelligimus, ſed ex eo, qui quæ innoſcibilia erant fecit intelligi. Itaq; ab eo ſperanda intelligẽtia eſt, qui & pulſantibus aperiet, & quærentibus demonſtrabit, & petentibus nõ negabit. Nam quomodo intelligi poterit hic pſalmus, cum à rerum geſtarũ hiſtoria diſſonet? Nuſq; enim captiuitas populi huius, quæ uſq; ad Dauid tempora ſcribitur, ſed longe poſtea q̃ Salomon filius eius regnũ obtinuit, ſeruiuit captus Iſrael Aſſyrijs, dehinc Iuda Babylonijs. Quomodo ergo Dauid in eodẽ pſalmo tanq̃ captus orat? Aut quomodo auerſa à ſe captiuitate lętatur? dicens: In cõuertendo dominus captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati. Tunc repletũ eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione. Tunc dicẽt inter gentes, magnificauit dominus facere cum illis.) Quanq̃ autẽ religioſum ſit, exiſtimare futuræ captiuitatis demutationem ſecundũ prophetiæ ſcientiã prænunciatã fuiſſe, & ea quæ indubitate eſſent gerenda per fidem gerendorũ commemoraſſe pro geſtis, tamen dictorum uerborumq; uirtus eius reditus gratulationẽ, qui poſt captiuitatem Babylonię indultus eſt, nunc nos intelligere nõ patitur: cum præſertim eundem reditũ grauior poſtea ſit cõſecuta captiuitas, & indignũ ſit propheta, tanq̃ ignorantẽ, amoto omni captiuitatis opprobrio gratulari, cum indemutabili rurſus opprobrio captiuitas iterata ſucceſſerit. Eſt autẽ nunc omnis in pſalmo, ſicuti ſingularũ rerum expoſitionę monſtrabimus, ex captiuitate uitiorũ in libertatem cognitionis dei redeuntis animæ gratulatio. Et quidẽ grauis eſt captiuitas corporalis, quæ iure libertatis amiſſo, uictorũ dominatui ſubditur, & ſeruiũt tum quidem corpora, ſed nequaq̃ capitur fidelis animæ libertas. Teſtes ſunt mihi tres pueri inter flammas cantantes: teſtis Daniel in famie leonũ, prophetę prandio ſaturatus: teſtis Eleazar inter iura dominorum, patrijs ſuis legibus liber: teſtes cum matre ſua martyres ſeptẽ, deo gratias inter noua mortis tormẽta referentes. At uero quanto infelicior eſt animæ captiuitas? Si auaritia cœperit, per corpus latrocinatur ac graſſatur: ſi libido uicerit, cõmunicat cum corporis ſeruitute: ſi luxus, ira, odium, temeritas, ebrietas, inuidia ſubegerit, his imperãtibus ſibi dominis, & anima, & corpus in cõmune famulantur, atq; ita captiuitatẽ animæ & corporis ſequitur captiuitas. Cæterũ conditionem corporis religioſæ animæ generoſitas deſpicit. Officiũ quidem durũ, tamen homini non omnino miſerabile, quia ſeruitur à ſeruis. At uero animæ captiuitas q̃ infelix eſt? Auarus cariturus ſemetipſo, carere timet pecunia, negocioſus, triſtis, anxius, ſine requie ulla, damni metu ſemper detinetur: honeſtatis immemor eſt, amicitiarũ inobſeruans, humanitatis fugax, religionẽ neſcit, bonitatẽ omnino odit. At uero cui libido domina eſt, in quo cœno dedecoris uolutatur? Pendet ad

occaſiones adulteriorum, anxius circa laſciuiæ ſuæ feruorem, oculis, mente, corpore totus in ſcortis eſt. Videns quotidie atq; audiens humanas in adulteros leges, adulteriũ in ipſo foro cogitat: quod agit timet, & quod timet nõ fugit. Quid uero infelicius ebrietatis dominatu? Ventri ultra capacitatẽ infundere, ſenſui rationem adimere, non loqui, non meminiſſe, non ſtare, & mortem quandã naturæ incolumi imperare? q̃ dedecoroſus autem eſt furentiũ motus, temeritatis impetus, odiorum ſtimulus, liuoris anxietas? Quanta ergo perturbatio eorũ eſt, quanta calamitas, qui ſupra memoratis malis ſeruiunt? Verũ ſi cognita ſapientiæ doctrina, & dei prædicatione, & remiſſione uniuerſorũ horum peccatorum & reſurrectione corporum, & æternitatis conſortio, & regno cœleſti à dominatibus ſuperioribus de auaritia ad munificentiã tranſeamus, de libidinibus ad continentiam migremus, de ebrietate ad ieiunia reuertamur, de furoris temeritate, odio, liuore ad placabilitatem, rationem, miſericordiã, benignitatem euolemus, diſcentes hæc omnia à lege & prophetis & euãgelijs, & apoſtolis, & cantãtes ex lege: Dominus conterens bella, dominus nomen eſt illi, cognoſcentes à propheta: Ego ſum qui feci cœlum & terram ex nihilo, credentes ab euangelio: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbũ, pronunciantes ab Apoſtolo: Qui eſt imago dei inuiſibilis, primogenitus uniuerſæ creaturæ, quia in ipſo condita ſunt omnia in cœlis & in terra. Et cum gentes conuerſionem noſtram ex uitijs in uirtutes, ex ignorantia dei in cõfeſſionem eius effectam admirabuntur, tunc pſalmi prophetiã nobis intelligi poſſe teſtabimur, dicentes: Dum auertit dominus captiuitatẽ Sion, facti ſumus ſicut cõſolati. Tunc repletũ eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione. Tunc dicent inter gentes, magnificauit dominus facere cum illis.) Auertit enim dominus captiuitatem noſtrã per remiſſionem peccatorum. A dominatu enim uitiorum animam liberauit, anteriora delicta nõ reputans, & nos in uitam nouam renouans, & in nouum hominem reformans, conſtituens nos in corpore carnis ſuæ. Ipſe eſt enim eccleſia per ſacramentum corporis ſui in ſe uniuerſam eam continens. Non erat Sion anteq̃ liberaretur, ſed Sion eſt quæ liberata eſt. Nomen cum libertate cõuenit. Neq; enim manentis, ſed auerſæ captiuitatis hoc nomen eſt. Quod uero ait, facti ſumus tanquã cõſolati, meminit & Apoſtolus interim tanquam conſolatũ eſſe ſe, dicens: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et qui nunc pro parte ſcit, & pro parte prophetat, & qui ſcit repoſitã nobis eſſe Hieruſalẽ in cœlo, & cum dicit, diſſolui melius eſſe, & cum Chriſto manere. Sumus nunc quidẽ conſolati, quia dominus ait: Mittet uobis pater & aliũ cõſolatorem. Cum dicit aliũ, ſupereſſe ſe docet. Supereſt enim: Expectat nanq; omnis creatura reuelationem filiorũ dei. Reuelatio illa, *Solœciſmus* cõſummata conſolatio eſt. Cęterũ nunc tanq̃ conſolatione ipſa interim nõ carentes, licet ſit cõſummationis ſuę nobis reſidua perfectio. Repletur enim gaudio os noſtrũ, & lingua noſtra exultatione. Non enim ſufficientia ſunt ad reddẽdas deo laudes linguæ noſtræ atq; oris officia. Mutauimus crimina in innocentiam, uitia in uirtutes, ignorantiã in cognitionem, interitũ in immortalitatẽ. Et hoc à dei gratia faciente, pœnitendorũ finem, & nouorum bonorũ initia reddẽte. Quod enim optabilius nobis eſt tempus? quo adulterabamus, an quo maluiſſemus uirgines fuiſſe? Quo ebrij eramus, an quo ieiunijs lætamur? Quo pecuniæ ſeruiebamus, an quo pecunię noſtrę benignitatis eſt uſus? Quo dęmonia adorabamus, an quo pecunijs imperamus? Quo placere ſeculo geſtiebamus, an quo ſeculũ uincimus? Quo deum neſciebamus, an quo hæredes dei præparamur? Hanc ſpei noſtræ fidem gentes contemplantes, dicunt: Magnificauit dominus facere cum illis. Hanc in uirtutes uitiorum demutationem cõtuentes, dei in nos magnificentiam admirantur

rantur. Id ipſum etiam ex ſenſu adeptæ huius beatitudinis nos quoqꝫ confitemur in oris gaudio, & linguæ exultatione: Magnificauit dominus facere nobiſcum, facti ſumus lætantes. Lętamur enim de profundo ac miſerabili cœno nunc ablutos nos fuiſſe, & nouos ex omnibus uitæ anterioris uitijs cōſtitiſſe. Et quia propheta futuræ ſpei gaudia loquebatur, licet ſecundum ſcripturæ conſuetudinē tanquam de præteritis gratularetur, tamen per conſequentē precem non ſui tēporis res has eſſe declarat, dicens: Conuerte domine captiuitatē noſtram.) Si fuit tanquam conſolatus cū auerſa eſt captiuitas, quomodo nunc ut ea à ſe auertatur orat? Sed in ſuperioribus propheticæ ſcientiæ fuit ſermo futurorū gaudia tanquā de præterito nunciantis, nunc autem de auertendis communis oratio, cui ſe propheta tanquam & ipſe captus admiſcet, tanquā adhuc in hiſdem ſe eſſe cognoſcat. Scriptū eſt enim: Iuſtus in principio ſermonis ſui ipſe ſibi accuſator eſt. Et rurſum: Confitere primū peccata tua, ut iuſtificeris. Et: Beati qui lugent, quia ipſe conſolabuntur. Scit quidem propheta ſe liberū, ſed tanquam captus deo ſubditus eſt, ſiue per propriæ cōfeſſionis diſciplinā: quia ubi peccati confeſſio eſt, ibi & iuſtificatio à deo eſt, quod in publicano & phariſæo dominus teſtatus eſt, cum Phariſæus iuſtum ſe gloriatus eſt, publicanus uero pro peccatis oraſſet. Ait enim: Amē dico uobis, quoniā magis iuſtificatus eſt publicanus quàm Phariſæus. Siue ergo ob id propheta cōuerti captiuitatem cōmunem precatur, ſeu quòd populum omnem à peccatis captum ſciebat, & ſicut, cum Apoſtolo, membro uni corpus omne compatitur, ita & populo & captiuo à peccatis propheta concaptus eſt, ſed tamen orare pro captiuitate ſua bonum ſibi eſſe demonſtrat, dicens: Qui ſeminat in lachrymis, in gaudio metet. Euntes ibant & flebant mittentes ſemina ſua. Venientes autem uenient in exultatione portātes manipulos ſuos.) Quis hic ad Iudæos ſermo eſt, ut eorū in hoc pſalmo uideatˉ prophetata captiuitas? Quę uero ad cōmunem humani generis conſuetudinem ratio eſt? Quis enim unquam ſerens fleuit? Aut nunquid huius lamentabilis ſationis Iudæis uſus ex lege eſt? Nequaquam igitur iſtud ſcriptum uſquā aut geſtum eſt, ſed eſt prophetia ſuperioribus dictis cōnexa. Duas autem eſſe ſationes ſanctus Apoſtolus docuit, carnis & ſpiritus, demonſtratis & enumeratis ſeminibus ſationis utriuſqꝫ, cū caro adulteria, ueneficia, comeſſationes, ebrietatē, auariciam, idololatriā, & cætera his ſimilia ſereret: ſpiritus uero pacem, gaudium, continentiā, charitatem, ſobrietatem, manſuetudinē, & quæ ſunt his conſequentia ſeminaret, & ſata ſua unoquoqꝫ meſſuro. Cum igitur optimum deo ſacrificiū ſit cor contribulatum, & beati ſint lugentes, quoniam ipſi conſolabuntur, & unuſquiſqꝫ quę ſeuerit metet, operū ſuorum fructus in iudiciū tanquam manipulos laturus, ſeminandum nobis eſt cum cōfeſſione peccatorū, cum luctu corporalis infirmitatis, cum lamētatione ac dolore cōſcientiæ noſtræ, quod nequaqꝫ poſſimus digne dei præcepta ſecundum propoſitū uoluntatis explere. Tūc quæ in lachrymis ſeuerimus, metemus in gaudio: eūteſqꝫ flentes, cum exultatione ueniemus, repleti fructibus noſtris, & manipulis elaboratę à nobis meſſis onerati, conſolati per Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum. Pſalmus CXXVI

NIſi dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerunt qui ædificant eam. Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, inuanum uigilauit qui cuſtodiet &c.) Ratio & temporum & prophetiæ intentam adhiberi ad præſentem pſalmum cognitionis poſtulat diligentiam, ne fortè nos ad inanem intelligentiam abſoluta quædam uerborū ſpecies & ipſe ille geſtorum corporaliū ordo ſolicitet, maxime cum plures interiores

cauſas doctrinæ propheticæ neſcientes, ſenſu Iudaico præteritorũ temporum prophetiam contineri in his graduũ canticis opinentur, ut ea captiuitas Hieruſalem prænunciata ſit, quæ ſub Hieremiæ diebus acciderit, & eiuſdem rurſus depulſæ ciuitatis gratulationem profiteatur, ſitq; eorum quæ pſalmis his enunciantur, aut ſeruitutis dolor, aut reditus lætitia. Non improbamus hunc ſenſum, neq; eorum intelligentiam coarguimus. Dignum eſt enim, ut miſerabilem populi caſum, & impietatis eius debitam pœnam, & poſt longæ ſeruitutis ſufficientẽ peccatis grauibus ſatisfactionem, & miſericordem in eos indulto reditu uoluntatẽ, ſecundum prophetiæ ſcientiam prophetæ ſpiritus præloquatur. Verum cum captiuitatis illius reditum grauior ſit & irremiſſa captiuitas conſecuta, & ædificationem ciuitatis receptæ miſerabilis maneat & non demutanda uaſtatio, ſciantq; & ſpiritalis reditus gloriam Iſrael reliquo reſeruari, & cœleſtis ac ſanctæ Hieruſalem ædificationem uſq; ad beati ac dominici regni tempora comparari, maximeq; cum ſpes illorum dierum atq; res omnium horum pſalmorum uirtutes & genera teſtentur, non intelligo cur tantum de caducis ac demutabilibus malis, ac nõ etiam de æternis eſſe uelint prophetiæ dolorem, & temporalium magis gaudiorum, & eorum quæ grauiſſime poſtea demutaturæ eſſent calamitates, potius quàm indemutabilium & æternorum intelligant demonſtratã eſſe lætitiam: cum magnificentia prophetica magis dignum ſit beata & æterna & cœleſtia prædicaſſe. Quanquam igitur pſalmi ſuperiores captiuitatem non corporalem tantum & terrenam, ſed ſicuti libertatem non caducam, non præſentem, non ſecularem in ſe demonſtrati ſunt continere, tamen etiam hic quoq; pſalmus nihil in ſe terrenum, nihil humile, nihil præteritis temporibus conueniens intelligitur eſſe complexus, ſed ſecundum propheticam & apoſtolicam atq; euangelicam autoritatem eas ſpes omnes prænunciare, in quas ſe patriarcharum deſiderium, ſanctorum expectatio, apoſtolorum fides, martyrum confeſſio, & omnium credentium curſus extendit, id eſt, in ſancta tempora: in æternæ ciuitatis incolatum atq; cœtum, in regni dominici beatitudinem, in ſpiritualis libertatis nouam gloriam, in conſortium diuinæ æternitatis & regni. Atq; ut id abſolutius intelligatur, ipſas uerborũ uirtutes proprietatesq; tractemus. Niſi dominus ædificauerit ſibi domum, in uanum laborauerũt qui ædificant eam. Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, in uanum uigilauerũt qui cuſtodiunt eam. In uanum eſt uobis ante lucem ſurgere.) Volunt plures ſanctum Salomonem ædificationi ciuitatis & templi ſtudentem in eo ipſo molitionis ſuæ tempore euerſionem ciuitatis & templi quod condiderit prophetaſſe, quia & titulus antelatus autorem eum pſalmi huius eſſe demõſtret. Magnis enim uiribus & totis ſui regni opibus magnum aliquid & deo dignum efficere tentabat. Nam uſq; ad centum quinquaginta milia uirorum, ſicuti ſcriptum eſt, in diuerſos ædificationis uſus ac miniſteria occupabantur. Et quanquam inſtituta à ſe conſuetudine perfectis omnibus maxima cuſtodia ciuitatis & templi ſolicitudo eſſet adhibenda, tamen cum ignoraret inanem tanti laboris operationẽ futuram, ciuitatem eandem à Babylonijs ob peccata populi diruendã, iſta dixiſſe: Niſi dominus ædificauerit ſibi domum, incaſſum laborauerunt ædificantes eam. Putant autem prophetiam hanc conſummatam in ea tempora fuiſſe, quibus poſt captiuitatem populi Dario rege reditum impertiente, & ædificata rurſum per Zorobabel & Ioſedech ciuitas fuit. Quorũ inopẽ ſenſum ipſa illa poſſet cõſummatio ædificationis arguere Nam per Aggeũ prophetã ita ad hos eoſdẽ inſtauratores Hieruſalẽ dominus eſt loquutus: Adhuc ego ſemel & ego mouebo cœlũ & terram, & mare & aridam, & ſubuertam ſedes regum. Pſalmi ergo uirtus nõ in tempora tantum Salomonis, ſed etiã in Aggei intelligẽda eſt cõuenire. Aedificationis enim utriuſq;
labor

labor inanis eſt. Aedificata nanq; per Zorobabel ciuitas, ſolum hodie ex ſe cōflagrationis ſuæ cinerem, & deformium ruinarum præbet fœditatem. Et has ſedes regum, quas ſe ædificatores ad regni æterni gloriam inſtaurare arbitrabantur, uaſtatio iterata ſubuertit, ſede adhuc etiam cæterorum ſubuertenda regnorum. Bene autē inania humani operis propheta eſſe opera prophetauit. Scit inutiles eſſe humanarum cuſtodiarum uigilias, ſcit incaſſum eſſe conſurgentium matutinas ſolicitudines. Ciuitas & à ſe inſtituta, & ab alijs reſtituta, iam nulla eſt. Non profecit ædificatio uel prima, uel conſequens. Et recte ille ipſe euertendæ ciuitatis propheta eſt, qui autor fuerat extruendæ. A deo ergo domus eſt ædificanda, quæ maneat: quia niſi quæ à domino ædificata ſit, non manebit. A deo ciuitas cuſtodienda ne pereat: quia niſi à deo cuſtodita ſit ciuitas, diruetur. Et primum quæ domus dei ſit, intelligamus, ut per id cognoſcamus, quatenus ab eo ædificanda manſura ſit. Domus eſt habitantis habitatio. Sermo enim diuinus ſecundum intelligentiæ noſtræ conſuetudinem naturamq; ſe temperat, communibus rerum uocabulis ad ſignificationem doctrinæ ſuæ & inſtitutiones aptatis. Nobis enim, non ſibi loquitur, atq; ideo noſtris utitur in loquēdo. Conuentus quidem eccleſiarum ſiue templi, quos ad ſecretam ſacramentorum religionem ædificiorum ſepta concludunt, conſuetudo noſtra uel domum dei ſolita eſt nuncupare, uel templum: ſcriptura quoq; uel prophetica, uel apoſtolica ad demonſtrationem locorum his eſt uſa nominibus, uerum non hanc quæ à nobis ac nobiſcum ita nuncupatur, domum dei eſſe ex ipſius dictis docemur. Ait enim: Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. Quam domum mihi ædificabitis, aut quis locus requietionis meæ? Nonne hæc omnia fecit manus mea? Non concluditur ergo ædificiorum domibus infinitus deus, nec locis in aliquo continetur uirtus immenſa, quæ omnia fecit, Apoſtolo id ipſum ita teſtante: Deus qui fecit mundū, & omnia quæ in eo ſunt, hic cū ſit cœli & terræ dominus, non manufactis templis habitat. Nulla ergo deo requies eſt, & nulla habitatio. Et fortè nequaquā creditur eſſe qui nuſquam eſt? Audiamus ergo ipſum de requie ſua & habitatiōe teſtantē. Ait enim:

Hæc requies mea in ſecula ſeculorum, hic habitabo, quoniam elegi eam.) Elegit autem Sion, ſed nunquid eam, de qua præſens prophetiæ huius querela eſt, niſi dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerunt qui ædificant eam? Sion in qua templum fuerat, euerſa eſt. Et ubi ſedes ęterna domini? ubi requies ſempiterna? Quod habitabile ei templum? Nempe illud, de quo dictum eſt: Vos eſtis templum dei, & ſpiritus dei habitat in uobis. Hęc domus & hoc templum dei eſt, doctrinis & uirtutibus dei plenum, & ſanctitate cordis diuini capax incolatus, de quo idem hic propheta ita teſtatus eſt: Sanctum templum tuum mirabile in æquitate. Sanctitas, æquitas, continentia humana deo templum eſt. Domus ergo hæc ædificanda per deum eſt. Humanis enim operibus extructa non permanet, nec doctrinis ſeculi inſtituta conſiſtit, nec inani labore ſolicitudinis noſtræ cuſtodietur. Extruenda aliter eſt, cuſtodienda aliter eſt: non ſuper terram, non ſuper fluxam & dilabentem arenam initianda, ſed fundamentum eius ſuper prophetas & Apoſtolos collocandum. Lapidibus uiuis augenda eſt, angulari lapide continenda, & mutuæ connexionis augmentis in uirum conſummatum, & in menſuram Chriſti corporis extruenda, ſpecie quoque ac decore gratiarum ſpiritualium adornanda. Hæc ita à deo, id eſt, doctrinis eius ædificanda, non concidet. Huius domus ædificationem nunc Iſrael captiuus poſt plenitudinem gentium conſequetur. Hæc domus in domos plures diuerſis fidelium ædificationibus in unoquoque noſtrum ad ornatum & amplitudinem beatæ illius ciuitatis excreſcet, cuius ciuitatis iam diu dominus uigil cuſtos eſt: cum Abraham peregrinum tuetur:

cum

cum immolandum Iſaac reſeruat:cum Iacob ſeruientem ditat: cum Aegypto Ioſeph uenditum præficit: cum Moſen aduerſus Pharaonem confirmat: cum ducem bellis Ieſum deligit:cum Dauid omnibus periculis liberat: cum Salomonem dono ſapientiæ munerat:cum prophetis adeſt:cum Heliam rapit: cum Heliſæum eligit: cum Danielem paſcit: cum in camino pueros irrorat: cum tribus quartus adſiſtit: cum gignendo ſe ex uirgine Ioſeph per angelum inſtruit: Mariam confirmat, Ioannem præmittit, Apoſtolos eligit, patrem precatur, dicens: Pater ſancte ſerua eos, cum eſſem cum his, cuſtodiebam eos in nomine tuo: cum denique ipſe ille poſt paſſionem æternæ in nos cuſtodię ſuæ uigilias pollicetur, dicens: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi. Hæc ciuitatis illius beatæ atq; ſanctæ æterna cuſtodia eſt, quæ ex multis in unum conuenientibus, & in unoquoque noſtrum deo ciuitas eſt. Eſt enim hæc ſancti corporis & fidelis animæ ei placita poſſeſſio. Quam domum ædificandam ipſe in Euangelio teſtatur, dicens: Amen dico uobis, non conſummabitis ciuitates Iſrael, donec ueniat filius hominis. Et huius quidem temporis & ædificationis beatus Apoſtolus meminit, dicens: Cum autem intrauerit plenitudo gentium, tum quod reliquum eſt Iſrael ſaluabitur. Hæ igitur ciuitates, id eſt, ſancti huius corporis atque animæ deo placitus incolatus & cœtus hunc unum habent perfectæ huius beatitudinis & ædificationis artificem. Aedificanda ergo per deum hæc ciuitas eſt, ut in augmentum conſummationis ſuæ creſcat. Non enim iam ædificatio cœpta perfecta eſt, ſed per ædificationem perfectionis conſummatio comparatur. Cæterum in ædificandis his domibus corporum & animarum ciuitatibus humanæ artes uacant. Inanes enim ſunt omnes philoſophorum uigiliæ, & ocioſæ ſolicitudines, & fruſtratum in inueſtigandis naturæ ſecretis, & perſcrutandis mundi laboribus ſtudium. Sed lapſuram cito domum operatio talis ædificat. Inanis quoque erit matutina eorum reſurrectio, quæ quanquam omnibus, quæ in lucem uenerint, ſit conſtituta corporibus, tamen ea quæ non fuerint ędificata per deum, nequaquam eam quæ in domino ex mortuis reſurgente iam cœpta eſt, matutinæ reſurrectionis gloriam conſequentur. Ac ne aliquam pſalmus opinionem intelligentiæ in ſe terrenæ, & corporalis admitteret perfectionis iſtius tempus, & ædificandorum ſignificationem ipſo dictorum ſuorũ ordine docet. Nam humanis ædificationibus, & terrenis cuſtodijs, & matutinis eorum ſurrectionibus improbatis, ait: Surgite poſtquam ſederitis, qui manducatis panem doloris. Cum dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas domini filij merces fructus uentris.) Nullus eſt relictus in his dictis ambigendi locus, intelligentiæ tantum fides neceſſaria eſt. Rem enim uerba eloquuntur. Nam prophetiæ ueritatem geſta deinceps conſummant, cognitionem uero geſtorum doctrina euangelica atque apoſtolica ſubminiſtrat. Ciuitas ergo à deo eſt ædificanda quæ maneat, quia humana ædificatio infirma ſit & caduca. Ac ne lapides, cæmenta, ligna ciuitatem hanc eſſe exiſtimaremus, quæ hæc eſſet, & quando eſſet perfecta ciuitas docet, dicens: Surgite poſtquam ſederitis. Seſſio quieſcentium requies eſt, à qua ſurgere iubentur, qui ad perfectam hanc ciuitatem ſunt comparandi. Et qui tandem ſunt iſti qui ſurgere poſtquam ſederint iubentur? Nempe qui manducant panem doloris. Panem doloris manducat quiſquis ſe hominem in uitijs natum ac uiuere meminit. Cum enim uoluntas noſtra per dei metum & ſpem æternorum ad perfecta innocentiæ opera contendat, & contrà naturalis quædam conſuetudo uitiorum in ipſis illis, è quibus emergere nititur immoretur, uitæ dolorem per infirmitatem deſtitutæ uoluntatis accipimus, ſecundum dictum prophetæ: Qui apponit ſcientiam, apponit dolorem. Cum enim ueritatis cognitio

uoluntatem noſtram ad profectum cõſequendæ utilitatis inſtiget,& naturæ conſuetudo uoluntatem ſcientem ſe proficere oportere detineat: profectus ſcientiæ, profectus doloris eſt, cum in tantum ſe per naturam doleat detineri, in quantum naturam ſibi per cognitionem intelligat relinquendam. Huic ergo dolor uitæ eſt, huic panis doloris eſt, cuius uitæ & doloris hic idem propheta meminit, dicens: Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis nobis lachrymarum in menſura. Tendendum eſt autem ſemper non etiam deſinendum, neq; idcirco ad perfectum non contendendum,quia doleamus id quò tenditur non poſſe cõtingi. Sed in ipſa contendendi pertinacia dolendum eſt, nos contingere non poſſe quò tendimus.Doloris huius dominus meminit,dicens:Beati lugẽtes,quoniam ipſi conſolabuntur:beatitudinem conſolationis, ob luctum & dolorem non adeptæ conſummationis impertiens.Propheticam autem uirtutem ipſe ille diſpoſitus in tempora uerborum ordo ſeruauit,dicens:Surgite poſtquàm ſederitis. Quorum alterum in præſens eſt, id eſt, ſurgite, ne fide tanquã de incertis & dubijs ambigeret, cum ueluti præſentem efficientiam ueritas propheticæ ammonitionis afferret,& uiuis nobis fiduciam ſpei non cunctantis insereret. Tempus autem huius quod præſens eſt mandati diſtulit in futurum in eo,quod ait:Cum ſederitis.In non ambigendis ergo mandatis præſentis eſt ueritas,in conſequendis autem expectandi temporis diſpenſatio reſeruatur. Vt autem quando ſibi ſurgendum eſſet,cum ſederint ſciant,temporis ipſius demõſtrata eſt plenitudo.Cum dederit,inquit,dilectis ſuis ſomnum. Mortem ſanctorum deus frequentiſſime ſomnum nuncupat, ut ad hunc eundem Dauid: Cum obdormieris & requieueris cum patribus tuis, tunc excitabo de ſemine tuo,qui mihi erit in filium,& ego ero ei in patrem. Et dominus de Lazaro:Lazarus dormit. Et Apoſtolus de reſurrecturis ait: Quia nos qui uiuimus non præueniemus eos qui dormierunt.Plenitudine itaque gentium poſt ſomnum mortis recepta, & Iſrael reliquo ſaluato, tunc poſt hanc ſeſſionem atq; ſomnum reſurrectionis eſt tempus. Et quia dum temporum plenitudo cõcluditur,gentium quoq; crediturarum, ſecundum Apoſtolum conſummabitur plenitudo,idcirco ait:Cum dederit dilectis ſuis ſomnum,hoc ſurgẽdi ſedentiũ,quod & dandi dilectis ſomni tempus eſſe demonſtrans,id eſt,omni plenitudine iam recepta. Qui autem ſint dormientes dilecti,& ſeſſuri reſurgentes cõtinuo cum quadam ſignificatione rei præſentis oſtendit, dicens: Ecce hæreditas domini. Sancti ſcilicet dormientes,& reſurrecturi ſedentes hæreditas domini eſt.Non ille carnalis Iacob,neq; terrenus Iſrael factus ex diuiſione gentium,portio & funiculus hæreditatis,ſecundum Moſen dicentem: Cum diuiſiſſet excelſus gentes ſecundum numerum electorum dei, & facta eſt portio domini Iacob funiculus hæreditatis Iſrael.Et quia iam hic Iſrael ob impietatem ſuam eſſe non meretur dici hereditas, quæ hæreditas eſſet oſtendit, dicens: Ecce hæreditas domini filij merces fructus uentris. Ea ergo in filijs hæreditas domini eſt, quam ex mercede fructus uentris acceperit. Non enim inanis hic fructus eſt, quo cum ex uirginali uentre manens antea deus naſcitur.Nam merces eius hæreditas eſt,& hereditas filij ſunt. Quotquot,inquit,eum receperunt,dedit eis poteſtatem filios dei fieri.Et rurſum:Filioli mei,adhuc puſillum ſum uobiſcum.Hi ergo filij hæreditas eſt,& hæc hæreditas merces fructus uentris.Eſt ergo dominus fructus uentris, quem ex ſe in uitæ noſtræ fructum pariens uirgo progenuit.Et hæc eius merces eſt, qui ex uirgine naſcendo fructum uentris eſſe ſe uoluit, ut ei gentes quas in filios per fidem generaret hæreditas ſit. Quòd autem quia fructus uentris effectus ſit hanc mercedem hæreditatis acceperit,pſalmus alius teſtatur,dicens: Poſce à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuã,& poſſeſſionem tuã terminos terræ. Teſtatur & Apoſtolus:

Qui cum in forma dei eſſet conſtitutus, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſe exinaniuit, formam ſerui accipiens in ſimilitudinem hominum factus, & habitu repertus ut homo, humiliauit ſe, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod exaltauit illum deus, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua cõfiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Hæc ergo merces fructus uentris eſt, quæ donatᷓ in nomine, quæ defertur in honore, quæ præſtatur in gloria. Et hanc habet retributionem ab immortali eius natura humanæ infirmitatis ſuſcepta natiuitas, ut quia fructus uentris factus ipſe eſt, merces quoque eius gentiũ fiat hæreditas, & hæreditas ipſa ſint filij. Dehinc ſequitur: Sicut ſagittæ in manu potentis, ita filij excuſſorum.) Sagittarum hic uſus eſt, ut emiſſæ celeri uolatu ferantur, & ad deſtinata quæque indeflexa linea dirigantur. Eſſe autẽ ſagittas quibus dominus utatur, ita legimus cum ait: Miſit ſagittas ſuas, & diſſipauit eos. In Eſaia quoque ita ſcriptũ eſt, quod etiam de ipſo domino dictum eſſe poſſit intelligi: Et poſuit me tanquam ſagittam electam, & in pharetra ſua abſcondit me, & dixit mihi: Magnum tibi eſt uocari te puerum meũ. Sunt ergo iſtiuſmodi dei ſagittæ uolatu citæ, iactu fideles: quas, quantum ratio ſpiritualis demonſtrat, ſignificari doctrinas propheticas atque apoſtolicas, in quibus dei uerbum eſt, oportet intelligi ubique miſſas, compungentes, arguentes, uolantes: quanquam in plurimis locis meminerimus, eſſe & mortiferas & letales ſagittas, de quibus ſcriptum eſt: Sagittas ſuas arſuris operatus eſt: uerum hic non de ultricibus ſagittis dici aliquid intelligi poteſt, quia nunc ſicut ſagittæ in manu potentis, ita filij excuſſorum. Pharao in mari rubro in interitum ob crimen impietatis excuſſus eſt: excuſſum quoque apoſtolicis pedibus puluerem ſcimus ſententiam eſſe maledicti. Et quia ſiue prophetæ ipſi qui excuſſorum, id eſt, peccatorum & maledictorum filij, tanquã uolantes & fideles ſagittæ doctrinæ cœleſtis emiſſi ſunt: uel Apoſtoli eccleſiæque doctores de excuſſis per impietatem ſuam in maledictum gentibus crediderint, idcirco ait: Tanquam ſagittæ in manu potentis, ita filij excuſſorũ, orbem terræ uolatu peragrantes, infidelia corda doctrinæ telo uulnerantes, & peccatorum omnium incentiua ſalutari iaculo pungentes. Atque ut id ex his dictum intelligi poſſet, quos deus de excuſſorum ad doctrinam ſalutis modo emitteret ſagittarum, id cõſecutum in dictis eſt: Beatus uir qui impleuit deſiderium ſuum, ex ipſis non confundentur, cum loquẽtur inimicis ſuis in porta.) Beatus ergo ille eſt, qui ex ipſis deſiderium ſuũ potuerit implere, id eſt, uel de ſagittis, uel de filijs excuſſorũ deſiderabilibus ſe ſcilicet doctrinæ uerbis replere, & de ſperatis fructibus futurorum bonorũ expectatiſque ſatiare. Atque ut hos ex dei doctrina ædificatores eſſe illius, quam ſuperius memorauit, ciuitatis oſtenderet, idcirco ita concluſit: Ex ipſis non cõfundentur, cum loquẽtur inimicis ſuis in porta. Quod ait ex ipſis, ſiue ad beatum uirum pertinet, qui deſiderium ſuum impleuit ex ipſis: uel ipſis filijs excuſſorum erit proprium, quia ex ipſis non confundantur, cum in porta inimicis ſuis loquantur. Neque ambiguũ eſt qui in porta loquentur ædificatæ per prædicationem ſuã à domino ciuitatis. Meminimus autẽ pſalmo altero dictum: Qui exaltas me de portis mortis, ut annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. Et hic quidem plures portę ſunt, in quibus propheta à portis mortis exaltatus omnes dei laudes prędicat. Sed ſcimus unam eſſe portam regiam, dominicam, cœleſtem, de qua dictum eſt: Hęc porta domini, iuſti intrabunt per eam. Et cum non confundantur hi excuſſorum filij in porta inimicis ſuis loquẽtes, neceſſe eſt ut his inimicis ſuis loquentes non cõfundantur, qui cum iuſtis non merebuntur intrare, exprobrantes illis impietatem in deum, inobedientiam

tiam in prædicantes, infidelitatem in æterna promiſſa, odia in innocentes, & in ipſa eccleſiæ membra ſæuitiam, ipſi confidentes, & nulla fidei ſuæ ac religionis ambiguitate trepidantes, ſed hos inimicos ſuos ab eius aditu ingreſſuq; prohibētes, qui ait: Nemo uadit ad patrem niſi per me, id eſt, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduūm. Pſal. CXXVII.

BEati omnes qui timent dominum, qui ambulant in uijs eius, & reliqua.) Quotieſcunq; de timore domini in ſcripturis eſt ſermo, animaduertendum eſt, nunquam eum ſolitariū relinqui tanquam ſufficientē nobis ad cōſummationē fidei, ſed ſubijci multa, aut anteferri, ex quibus timoris domini ratio & perfectio intelligatur. Vt cognoſcimus ex eo quod per Salomonem in Prouerbijs dictum eſt: Si enim ſapientiam inuoces, & intellectui des uocem tuam, & exquiras eam tanquā argentum, & tanquam theſauros inueſtiges eam, tunc intelliges timorem domini. Videmus enim quantis uſq; ad timorem domini gradibus peruentum ſit. Ante enim inuocanda ſapientia eſt, & omne legendi officium intellectui eſt deputandum, & exquirenda ac peruestiganda eſt ſapientia, & tunc timor domini eſt intelligendus. Et quantum ad communem humanæ opinionis pertinet ſenſum, non ita de timore ſentitur. Timor eſt enim humanæ imbecillitatis trepidatio, metuentis id perpeti, quod ſibi nolit accidere. Exiſtit autem & commouetur in nobis de reatus conſcientia, de iure potioris, de impetu fortioris, de ægritudinis caſu, de feræ occurſu, & de omnis mali paſſione. Hic ergo timor non docetur, ſed ex naturæ infirmitate occurrit. Neq; quid timendum ſit diſcimus, ſed terrorem ſuum ipſa illa nobis inijciunt quæ timentur. At uero de timore domini ita ſcriptum eſt: Venite filij, audite me, timorem domini docebo uos. Diſcendus ergo dei timor eſt, quia docetur. Non enim in terrore, ſed in ratione doctrinæ eſt. Neq; ex trepidatione naturæ, ſed præceptorum obſeruātia, & operibus uitæ innocentis, & cognitione ueritatis iucundus eſt. Nam ſi idcirco deus timendus eſt, quia plura fulminibus arſerint, tonitruo proſtrata ſint, terræ nunc motu conciderint, nunc hiatu recepta ſint, nullum fidei meritum in timore eſt, qui ex terrore accidentium commouetur. Nobis autem timor domini omnis in amore eſt, motumq; eius dilectio perfecta conſummat. Dilectionis autem noſtræ in eum hoc propriū officium eſt, parêre monitis, ſtatutis obtemperare, pollicitis cōfidere. Audiamus ergo ſcripturā dicentem: Et nunc Iſraël quid dominus deus tuus poſtulat à te, niſi ut timeas dominum deum tuum, & ambules in omnibus uijs eius, & diligas eum, & cuſtodias mandata eius ex toto corde tuo & ex tota anima tua, ut bene ſit tibi? Quibus dictis conuenientia & congrua propheta in exordio pſalmi locutus eſt, dicens: Beati omnes qui timent dominum, qui ambulant in uijs eius.) Oſtendens nō ex trepidatione noſtra, quia hæc timoris autor eſt in terris, neq; ex terrore eius, qui terribilis ſit, beatos eſſe qui timeant, ſed ex eo quòd in uijs dei incedant. Timor enim, ut diximus, nō in metu, ſed in obedientia eſt, & timoris teſtimonium eſt obſequela. Cæterum ſi quis timeat neq; pareat, erit quidem timens ex trepidatione naturæ, ſed non erit beatus ex timoris officijs. Multæ ſunt autē uiæ domini, cum ipſe tamen uia ſit. Sed cum de ſe loquitur, uiam ſe ipſe nuncupat, & rationem cur ſe uiam nuncupaſſet oſtendit, dicens: Nemo enim poteſt ad patrem uenire niſi per me. Verum cum de prophetis ac ſcriptis eorum quibus ad Chriſtum pergitur ſermo eſt, tunc uiæ plures ſunt in unam uiam undique congruentes, quod utrunq; per Hieremiam prophetam ſignificatum eſt dicentem: State in uijs domini, & interrogate ſemitas dei æternales, & ui-

dete quæ eſt uia bona, & ambulate in ea. Multæ itaq; uiæ interrogandæ ſunt & in multis inſiſtendum eſt, ut unam quæ bona eſt inueniamus, per multorum ſcilicet doctrinam unam uiam uitæ æternę reperturi. Viæ enim in lege, uiæ in prophetis, uiæ in euangelijs, uiæ in Apoſtolis ſunt: uiæ quoq; in diuerſis præceptorum operibus ſunt in quibus per timorem dei ambulantes, beati ſunt quibus dicitur: Labores fructuum tuorum manducabis.) Sermo ad plures cœptus ad unum refertur docens, nos omnes qui in Chriſto crediderimus unum eſſe, Apoſtolo ita confirmante: Omnes enim uos unum eſtis in Chriſto Ieſu. Siue ergo ad unum ſiue ad plures loquitur, in uno erit id ſignificantiæ, quod in pluribus. Eſt enim contuendum propheticum hunc ſermonem ab uſu communis opinionis diſcrepare. In hac enim uitæ conuerſatione, qui manducant laborum fructus ſuorum manducant ex prouentibus elaborati operis ſumentes. At uero propheta ait: Labores fructuum manducandos. Non conſequitur ſenſus humanus dicti huius intelligentiam. Ex laboribus enim fructus eſt, non ex fructibus labor. Deinde labor miniſterium corporis eſt, fructus uero merces laboris. Miniſterium autem corporis incorporale eſt, licet corpore fit. Nihil uero edere, niſi quod corporale eſt, poſſumus. Sed propheta nihil de terrenis & præſentibus tractat. De beatitudine enim timentium dominum, & in uijs eius ambulantium ei ſermo eſt. Qui enim in uijs domini ambulabunt, illi labores fructuum ſuorum manducabunt. Non enim hic manducatio corporalis eſt, quia neque id quod manducandum eſt corporale ſit, ſed habemus hic cibum ſpiritualem, animam noſtram in uita alentem, bona ſcilicet opera caſtitatis, miſericordiæ, patientiæ, pœnitentiæ, tranquillitatis, in quibus nobis contra corporum noſtrorum uitia laborandum eſt. Horum laborum fructus in æternitate eſt, ſed labor hic æternorum fructuum ante comedendus eſt: eoq; in uita hac corporali anima noſtra alenda eſt, per cibum horum laborum obtinentes panem uiuum, panem cœleſtem, ab eo qui dixit: Ego ſum panis uiuus de cœlo. Quem qui indigne ſecundum mandatum Apoſtoli acceperit, iudicium ſibi adquirit. Hi ſunt ergo labores fructuum manducandi, eorum ſcilicet fructuum, qui in cœlis metentur. Nunc dum in terra ſumus opera ſumenda ſunt. Hæc enim nunc animum ſaturant, hæc in cœlum ſuis fructibus proſequuntur. Deniq; ſequenti uerſu utriuſque huius temporis beatitudinem propheta demonſtrat, dicens: Beatus es & bene tibi erit.) Quorum alterum in præſens obtinetur quod beatus es, quod uero bene tibi erit repoſitum eſt in futurum, quo iterum labor futurorum fructuum manducabitur. Vxor tua ſicut uitis abundans in lateribus domus tuæ. Filij tui ſicut nouella oliuarũ in circuitu menſæ tuæ. Ecce ſic benedicetur omnis homo qui timet dominum.) Multis forte ſermo iſte in præſentis benedictionis gaudium aptus uidebitur, ut ex miſericordia domini ſuppetat pacifica & utilis in domo coniugis ſalus, & dulciſſimus circa conuiuium cœtus filiorum. Sed ſi hæc perfecta bona fuiſſent, quæ cum ſint bona, non tamen cœleſtia bona ſunt: tum ſi in his beatitudo timoris dei conſtitiſſet, obtinuiſſet utiq; princeps fidei & timoris dei Abraham cui uxor diu ſterilis bis arrepta eſt: filius ex promiſſione unicus offerri in hoſtiam iuſſus, & ſacrificio admotus intulit orbitatis dolorem. Ipſi deinde Iſaac duo filij diſſidentes, & uſq; ad odium mortis inimici: Iacob autem ignoratæ uxoris inopinatus maritus, & ad nuptias alias falſo coactus, & uiuentis funus parricidali fratrum mendacio plangens, caruit timentium dominum benedictionibus, & apud quos, & à quibus fides eſt, apud eos fidei ſanctificatio non reperietur. Quantos autem peccatorũ uidemus florere domo, coniuge, liberis? Iam uero benedictionibus dei priuabitur felix illa & beata uirginitas cauſam ſibi beatitudinis non relinquens. Et ubi illud erit Pauli: Vellem autem omnes ho-

nes homines eſſe ſicut & me: Et neſcio quomodo propheta perfectam eam beati-
tudinem cõſtituerit quæ negata ſanctis eſt, peccatoribus uſitata nõ ſperanda uirgi
nibus ſit. Ergo quia ſecundum humanam intelligentiã propriam & perfectam bea
titudinem dicti huius ſermo non explicat, erigendæ ſunt ad ſpiritualem doctrinam
mentes atq; aures. Lex enim omnis ſecundũ Apoſtolum ſpiritualis eſt, & ipſe non
humilem, nec terrenam beatudinem, ſed ſpiritualẽ ſecutus eſt, dicens: Benedictus
pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali
in cœleſtibus. Cum itaq; in ſpiritalibus, & cœleſtibus benedici ſe oſtendat, perfe-
cta illa beatitudo ſanctorũ non in his terrenis & corporalibus eſſe ſperanda eſt, ſed
potius intelligendum eſt per corporaliũ & terrenorum nuncupationẽ cœleſtium
bonorũ eſſe intelligentiã cõſequendam. Nunquid cum dominus ſecundũ euange-
lia ſponſus eſt, & ſecundum Ioannẽ habet ſponſam, de ſponſis terrenis & corpora
libus ſignificari exiſtimandum eſt? Non utiq;, ſed per hanc ſermonis conſuetudi-
nem docemur eum eſſe, qui promiſſus ſit gentibus, cuiq; à patre eccleſię hęreditas
per adeptionẽ corporis, quod ex uirgine præſumpturus eſſet, deſponſata ſit. Vt au
tem nunc cognoſcamus quid ſub uxoris nuncupatione intelligi oporteat, cõtuen-
dum eſt quid & alibi ſub hoc eodẽ uxoris nomine tractetur à Salomone ita: Quia
quæſiui ſapientiam ſponſam accipere mihi ipſi. Et quia qui ſponſam requirit diui-
tem quærit, huius ſponſæ ſuæ opes memorat, dicens: Honeſtatẽ glorificat conui-
ctum habens dei, & omniũ dominus dilexit eam. Et ſi multam quis cognitionẽ de-
ſiderat, nouit & quæ à principio ſunt, & quæ futura ſunt conſpicit. Et iterũ: Vxo-
rem uirilem quis inueniet? Precioſior eſt autem lapidibus multi precij. Et hæc iſti-
uſmodi in prouerbijs dicta ſunt, quia prouerbium nõ hoc quod uerbis ſonat expli- *Prouerbium*
cat, ſed dictorum uirtutem ex uſu uerborum cõmunium nunciat. Docet autem do
minus in euangelijs, quid prouerbia intelligenda ſint, dicens: Veniet hora ut iam
in prouerbijs non loquar uobis, ſed palàm de patre nunciẽ uobis. Ergo ſecundum
prouerbiorũ rationem uxorem uirilem noſſe debemus, eam nempe quam ſibi Sa-
lomon ſponſam quæſiuit aſſumere, de qua & rurſum ait: Iudicaui igitur hanc ad-
ducere ad cõuiuendum mecum, & amator factus ſum pulchritudinis eius. Hęc igi
tur tanquã uxor aſſumpta ſapientia uirilis eſt perficiens omnia & ſibi ſubdens, &
in labore utilium operum ualida, ipſa deo placita, & per doctrinam eius digna &
præteritorum ſcientia, & futurorũ cognitione perfecta. Hæc timentis deum uxor,
totis domus ſuæ lateribus diffuſa fœcundæ uitis modo ſe per omnia operũ noſtro
rum latera extendit. Domus autem non ambigitur hoc animæ noſtræ eſſe domici-
lium, quod ſibi unuſquiſq; per timorem dei & uitam eius ineundo ad habitatio-
nem ſapientiæ emundat. Ex hac igitur filij, qui erunt tanquã nouella oliuarum in
circuitu menſæ noſtræ erunt. Non in conuiuij circuitu futuros ait eſſe ſed menſæ.
Menſa enim domini ex qua cibum ſumimus, panis ſcilicet uiui, cuius eſt hæc uir-
tus, ut ipſe uiuens eos quoq; qui ſe accipiant uiuificet. Eſt & menſa lectionum do
minicarum in qua ſpiritualis doctrinæ cibo alimur, ſed qui doctrinam dei conſe-
ctantur, de qua in pſalmo alio ſcriptum eſt: Fiat menſa eorum coram ipſis in laque
um, & in captionem, & retributionẽ, & ſcandalum. in captionem enim illis & ſcan
dalum omnis intellectæ ipſius prophetiæ lectio proficit. Sed qui doctrinã dei con-
ſectantur niſi in operum bonorum miniſterio uerſentur, menſę illius cibo non pro
ficient. Nam ſicut ex coniuge liberi, ita ex ſapientia bonæ uoluntatis opera procre
antur. Hæc igitur tanquam nouella oliuarum menſam noſtrã circumibunt, id eſt,
doctrinæ noſtrę cognitionem optimorũ quaſi ramorum fructibus obumbrabunt.
Seruauit autem etiam hanc propheta rationem, ut neophytam oliuam diceret, id
eſt, nuper plantatam, quia per ſapientiam tanquã coniugem aſſumptam, cuius filij

ſunt opera fidelia,hæc eadem in hac terra noſtri corporis plantatur. Hæc igitur uxor eſt modo uitis abundantis in domus noſtræ lateribus diffuſa:hi filij, id eſt, tali coniuge opera procreata,tanquam plantatæ oliuæ in menſæ noſtræ circuitu adſiſtent. Et quia hæc timentiũ deum beatitudo eſt,propheta ſubiecit: Ecce ſic benedicetur omnis homo,qui timet dominũ.) Iungitur ad timentis meritum etiam uotum prophetæ dicentis:Benedicat te dominus ex Sion & uideas quæ ſunt bona Hieruſalem. De Hieruſalẽ & Sion iam in ſuperioribus pſalmis frequenter ſumus locuti,ex quibus uel in quibus bonorũ omnium conſummatio ſperanda eſt.Nunc enim quamuis bonis cœleſtibus perfruamur,tamen maiora nobis in Sion & Hieruſalem temporibus ſpe reſeruantur. Hoc enim ſeculum promiſſorũ bonorum capax non eſt. Væ enim mundo nunc ab ſcandalis, in quo & zizaniam diabolus ſuperſerit,in quo regio eſt corruptionis,& locus iniquitatis,& conuallis plorationis, Κοσμοκράτορες in quo mundi potentes ſunt harum tenebrarum. Sed habemus interim promiſſorum nobis bonorum lumen in quo tantum per ſpeculum & in ænigmate felicium rerum imaginem cõtuemur,tunc facie ad faciem uiſuri non interpoſita obſcuritatis nube,aut ſpeculi æmulante ſplendore, ſed uera & conſpicabili beatitudinis noſtræ contemplatione lætabimur operum noſtrorum fructus contuentes,& mercedem uitæ innocẽtis uidentes.Nam ut opera ex ſapientia gignũtur,ita ex operibus retributio naſcitur. Eſt ergo ſapientia innocentiæ mater,& rurſus innocentia fructus retributionis parit.Hos ergo conſequemur diabolo contrito,aculeo mortis retuſo,& omni principe ac poteſtate huius ſeculi exempto,cum iam pax in nobis ſit hoſte uicto & perempto,quod propheta pſalmi ipſius cõcluſione teſtatur, dicens: Benedicat te dominus ex Sion & uideas bona Hieruſalem omnibus diebus uitæ tuæ.Et uideas filios filiorũ tuorum & pacem ſuper Iſraël.) Speremus ergo bona Hieruſalem cœleſtis & Sion montis & pacis Iſraël, quia locus domini in pace eſt, in domino noſtro Ieſu Chriſto,qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum. Pſal. CXXVIII.

SAepe expugnauerunt me à iuuentute mea dicat nunc Iſraël.&c.) Inſtituimur dictis propheticis ad tolerantiam præſentiũ paſſionum, & naturæ noſtræ infirmitas aduerſus ſeculi iniurias ſemper impatiens ſuſcipit patientiæ doctrinam ab eo,qui in præſenti pſalmo ait: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea.) Non ocioſa ætas religioſi uiri eſt,neq; quietam exigit uitam.Impugnatur iam ab ipſis iuuentutis ſuæ annis, & impugnatur ſæpe.Non nouella itaq;,neq; rara impugnantium odia ſunt,ſed ea ſæpe etiam ab ipſis initijs ætatis infeſta ſunt. Et idcirco hæc ſunt, quæ fidem probant, quæ patientiam teſtantur, quæ inuictæ uirtutis coronam merentur. Nouit beatus Apoſtolus Paulus hanc longi prælij coronam dicens: Nemo coronatur,niſi qui legitime certauerit. Certamen tantum non ſufficit ad coronam. Legitime certandum eſt, id eſt omnia paſſionum bella peragenda ſunt. Non ſufficit ſemel neq; unius certaminis bello militaſſe. Et audiamus hunc ipſum legitime certantem cum de ſe dicit:In laboribus copioſius,in plagis abundantius:in cuſtodijs eminentius: in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadraginta una minus accepi. Ter uirgis cæſus ſum: ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci:noctem & diem in profundo maris fui. Merito iſte tot & tantis prælijs perfunctus dicere auſus eſt: De cætero iam ſupereſt mihi corona iuſticiæ,quia nemo niſi qui legitime pugnauerit coronabitur. Huic etiam uox hæc prophetica competit: Sæpe impugnauerunt me à iuuentute mea.Fiduciæ maximę gratulatio eſt,tantorum & tam numeroſorũ bellorum memorari. Sed nunc tacito impugnantium nomine impu-

gnatio ſola memoratur. Et cauſa noſcenda eſt cur autores impugnationis ſilentur. Omnes humanæ iniuriæ, quæ religioſis uiris inferuntur, non eoſdem habent autores quos habent miniſtros. Executio quidem hominum eſt, ſed diaboli inſtinctus eſt. Et huius nobis intelligentię Apoſtolus autor eſt, dicens: Non enim nobis certamen eſt aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus poteſtates mundi huius poteſtates harum tenebrarum ſpiritualis nequitiæ in cœleſtibus. Et rurſum: Secundum principem aëris huius ſpiritus, qui nunc operatur in filijs inobedientiæ. Operantur ergo hæ ſpirituales nequitiæ in his qui inobedientes dei legi ſunt, quos uoluntatis ſuæ tanquã operarios eligunt in res ſuas alienæ interceſſionis miniſterio ſuo uſuri. Necꝫ ſolum id ex Apoſtolicis dictis intelligimus, ſed etiam ex libro Iob docemur. Cum enim diabolus poteſtatẽ tentandi Iob poſtulaſſet, per direptionem ſubſtantiæ eius primũ deſæuiturus homines ad paſtorum cædem & direptionem pecudum citauit, eoſcꝫ in hanc uoluntatem latrocinij accendit. Egit ergo quod uolebat per humanæ operationis officium. Iudas quocꝫ in paſſione domini miniſterium diaboli fuit, & per eum effectum uoluntatis propriæ eſt executus, euangeliſta teſtante qui ita: Intrauit inquit, ſatanas in Iudam qui cognominatur Scariotes. In omni igitur quam perpetimur iniuria, alterius opus, alterius inſtinctus eſt. Et non ſibi efficit quiſquis aliquid per turbulentæ uoluntatis impetũ gerit. Non ergo his iraſcendum eſt à quibus aliqua perpetimur, ſed quoties per contumelias ad iracundiam prouocamur, quotieſcuncꝫ per conuicia ad lites exhortamur, quotieſcuncꝫ ad dolorem ad impiam damni querelam per rapinas & furta cõpellimur, aut in corporis uoluptates blandæ adhortationis ſolicitamur inſtinctu, agnoſcendus eſt hoſtis ille, per quem hæc operum ac dictorũ incentiua præbentur. Necꝫ iraſcendum eſt hominibus alienæ inſtigationis operarijs, ſed potius in his deteſtandi officij interceſſio fœda miſeranda eſt, quod ſint uaſa diaboli, ſatanæ miniſterium & latrocinantiũ telum, & alienæ maliciæ ac nequitiæ paritores. Ob hanc ergo cognitionem propheta ſine diſtinctione nominis tantum impugnantiũ meminit, de his atcꝫ illis indiſcrete locutus, quia per homines in ſe id quod ſpiritualiũ nequitiarum eſt gerebatur. Cœpit itacꝫ tanquam ex perſona ſua propheta, ſed quid à nobis dici oporteret, quodam ipſe cõfeſſionis exemplo ante præloquitur. Talis ergo ordo dictorum eſt. Sæpe impugnauerũt me à iuuentute mea dicat nunc Iſraël.) Ante ergo docetur Iſraël quid dicere debeat, tum deinde tanquam doctus, & exemplo propheticæ confeſſionis Iſraël ipſe iam loquitur. Sæpe impugnauerunt me à iuuentute mea. Etenim non poterant mihi.) Talis religioſorum debet eſſe confeſſio. Et hæc uera fidei probatio eſt, ut qui eos ſæpe à iuuentute impugnant, nunquam tamen eorum quos & ſæpe, & quidem à iuuentute impugnauerint, prępotentes ſint. Aduerſus autem ualidiores & longum & frequens eſt prælium. Et idcirco inimicæ ſpiritualeſcꝫ uirtutes firmos fide & timore dei uiros & diu & ſæpe pertentãt, quia iterari neceſſe eſt, quod & diu geritur, & nunquam obtinetur. Maneamus ergo, ut ſæpe impugnemur, & ſæpe impugnati habeamus hanc gloriam ne aliquando cedamus, & hinc ſit impugnationis noſtræ aſſiduitas, quia non ſit impugnantium præpotens fortitudo. Mos autem eſt eorum, qui nequaquam longis atcꝫ aſſiduis prælijs præualent, ut uictorem exercitum & firmis agminibus incedentem à tergo adeant, & dorſo ſicubi uiam prætereat inſidias machinentur. Illic dolos fabricantur, illic omnia inſidiarum artificia exercent. Ita & peccatores tentatos incaſſum fideles uiros euntes iam in ueritatis uia dorſo adeũt, dorſo inſidiantur, dorſo dolos concinnant. Et idcirco ait: Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores.) Currit Apoſtolus ea quæ retro ſunt obliuiſcens, ſecꝫ in ea quæ priora ſunt extendens. Lex ad fideles ita locuta eſt: Perſequentur te inimici tui, & non comprehendent

hendent. Non comprehendiſſe autem eos docet, cum ait fabricantur. Indefiniti enim temporis ſignificatio eſt. fabricantur enim ſemper, nunquam fabricationis ſuæ effectum conſequentes, indefeſſo fidei curſu eò quò quotidie ſupra dorſum fabricabantur bella, currente. Atq; hanc pertinacem infeſtantium iniquitatem ſequens uerſus abſoluit: Prolongauerunt iniquitatem ſuam. Eſaiæ prophetia eſt, dicentis: Væ qui trahunt peccata ſua tanquam funem longum. Non deſinunt enim peccatis peccata connectere, & tanquā funem longum implexa ea ſemper extendere. Sancto nanq; currente & peccatoribus in dorſum fabricantibus, cum huic ad deſtinatum currendi, illis ſemper fabricandi, modus nullus ſit, fit peccatorum prolixa ſeries & multiplex longitudo. Sed quid tandem poſt hanc iniquitatum longitudinem maneat noſcendum eſt. Sequitur enim: Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorum.) Iuſtus dominus, patiens ſcilicet in ultionem diſſimulator ad pœnitentiæ tempus, nō inter exordia humanę iniquitatis promptus ad pœnam, ſed deſinendi à criminibus ſeram ſcilicet uoluntatem peccatorum expectans, tunc ceruices concidet, cum ſine aliquo deſinendi modo fabricantur: cum in longum peccata tenduntur: cum iam omne patientis miſericordiæ tempus excluſum eſt. Exprobrari autem ſemper contumacibus legis meminimus, quod dura ceruice ſint, cum ceruicoſum populum eſſe Moſes ad deum arguit: cū propheta filiabus Sion exprobrat quòd alta ceruice incedant: ceruice ſcilicet iugum dedignante, ac operibus fidei inſolente, patientia dei ad perducendam peccatorum longitudinem abnuente. Submittenda autem ceruix eſt iugo ſuaui, ad quod dominus inuitat, dicens: Tollite iugū meum ſuper uos, & diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. Non cōcidenda ceruix eſt, huic ſe ſubdens iugo. Eſt etenim hoc humilitatis & manſuetudinis iugum, non ſemper impugnans, non in dorſo fabricans, non peccata prolongans, ſed humilitate & patientia ceruicem ſubditam fouens, ſuperba illa inſolentiq; ceruice iuſti iudicij cōcidenda decreto. Dehinc ſequitur: Confundantur & reuereantur retrorſum omnes, qui oderunt Sion. & reliqua.) Frequenter admonuimus Sion montem eſſe Hieruſalem proximum. Sed cum rex Sion, cum filia Sion, cum portæ Sion à prophetis nuncupantur, primum ipſo nomine intelligi oportet aliud ſub Sion ſignificatione monſtrari. Sion enim ſpeculationis interpretatio eſt: Et quod nobiſcum ſpeculatio, id Hebraice Sion dicitur. Tum deinde dicti apoſtolici meminiſſe nos conuenit ad montem Sion & Hieruſalem cœleſtem acceſſiſſe nos, in dominum noſtrum Ieſum Chriſtum credentes, in cuius glorificato corpore, quod in cœleſtem gloriam transformatum eſt, ſpei noſtræ honorē ſpeculamur, humilitatis noſtræ corpore in gloriā corporis ſui conformando. Eccleſiā autem eſſe corpus Chriſti cuius inuicem membra ſumus, Apoſtolus teſtis eſt dicēs: Quia ipſa Sion mons domini, regis filia, ciuitas ſancta uiuis lapidibus in fundamento prophetarū & Apoſtolorū ædificata eſt. Hanc ergo quiſquis odit, odit eum cuius & corpus eſt. Eſt enim ſpeciale hoc aduerſus fideles infidelium odium. Confundendi ergo erunt qui Sion oderunt, & retrorſum reuertentur, non in cœleſtia currētes, neq; ad futura tendentes, ſed ad terrena ſua & originalia reuertentes pudorem iniquitatis & infidelitatis ſuæ iudicij tempore ſentientes, & in pœnalem corporū ſenſum amiſſa reſurrectionis demutatione redeuntes. Hoc ipſum autem pſalmi conſequentia docent: Fiant ſicut fœnum ædificiorum quod priuſquā euellatur aruit. De quo non implebit manū ſuam qui metet, & ſinum ſuum qui manipulos colliget. Et non dixerunt qui præteribant benedictio domini ſuper uos.) Nullum (ut arbitror) ſecundum corporalem intelligentiā ædificiorum fœnum eſt. Eſt autem agri, eiuſdemq; fructuoſiſſimi. Ergo nihil hic ſecundum aurium ſenſum tractandū atq; opinandum eſt. Sunt autem ſecundum ſcripturę auto-

ritatem

ritatē ædificia firma,ſunt & infirma.Firma ſunt quæ fundamentis fidelibus ſupra petram iacta, fluuijs uentis inundationibus non mouentur. Sunt & infirma, quæ arenoſo ædificata fundamine, cum tempeſtates ortæ erunt efficiunt ingentes rui/nas. Sunt & ſationes duæ ſecundum Apoſtolum, ſpiritus uidelicet & carnis. Et qui ſpiritualia ſeuerit, ſpiritualia metet,& qui carnalia ſeuerit,carnalia metet.Er/go qui ſæpe & quidem à iuuentute impugnabant, qui ſuper dorſum fabricaban/tur, qui prolongauerunt iniquitates, quorum concidentur ceruices, qui oderunt Sion: hi ſicut fœnum ædificiorum erunt inutiles, & corporeæ huius præſentisq́ uitæ fructum caſſum inanemq́ ferentes. Aedificia enim atque tecta ſecundum euangelicam comparationem humana ſunt corpora, aut fide firma, aut infideli/tate ruitura. Ab hoc etiam ædificij tecto inſtante perſecutione dominus unum/quenq́ uetuit deſcendere,dicens:Et qui ſuper tectum eſt,non deſcendat tollere de domo aliquid.Certe in perſecutione fugiendum eſt,& quomodo de tecto inhibuit deſcendere,niſi quod cura corporis derelicta,quia ſuper tectum inſiſtens,id eſt, ſu per terrenam naturam manens,humilia repetere & deſcendere ad inferiora prohi/betur? Verum impij ædificiorū fœnum ſunt,inania enim ſeuerunt. Et fœnum eti am antequā euellatur areſcens,de quo neq́ manum ſuam meſſor implebit, neq́ ſi num manipulos collecturus onerabit,non præteriens fructuum gratulatione bene dixit.Inanes ſunt,uacui ſunt,inutiles ſunt:inania enim & inutilia ſeuerunt.O infe/lices labores & in fructuoſa carnis opera,infructuoſo ædificiorū fœno comparata, & antequā euellantur arida,id eſt, ante ipſum inutilis ipſius meſſis tempus emor/tua. Sed quia horum ædificiorū fœnum carnalium operum eſſe fructus tractaui/mus, conſiderandum eſt quæ differentia ſit in eo qui implet manum,& qui mani/pulos ſinu colligit.Non enim idem eſt,neq́ ſcriptura res eaſdē iterare geminis elo cutionibus ſolita eſt.Plus eſt enim ſinu colligere quàm manum replere.Et quidem qui manū replent fructum recipere recte geſtorū uidentur,quia in manibus ſermo diuinus opera ſignificat. In ſinu uero conſcientiæ & fidei & perfectæ uoluntatis demonſtratur affectus.Plus enim metit cōſcientia quàm geſta.Hęc nanq́ manum replent,manipulos uero illa ſinu colligit.Duos denarios uiduæ inopis acceptiores dominus habet copioſis diuitū nummis.Tanto præſtat operibus uoluntas,& ope ra ob id manum implent.Sed ſinus manipulorum ſunt capaces. Ergo hoc ædificij fœnum neq́ metentis manum neq́ manipulos colligentis ſinum replebit,ſed neq́ prætereuntes dicent: benedictio domini ſuper uos. Et qui ſunt prætereuntes,niſi qui tanquā peregrinantes corporalis uitæ ſeculum tranſeunt, non manentes in his quæ nulla ſunt,ſed ad æterna tendentes,neq́ his quæ conſpectui ſubiacent immo/rantes,ſed ad inuiſibilia pergentes? Vt autē penitus qui ſint tranſeuntes intelliga/mus,audiamus Moſen dicentē, cum in rubo ignem conſpexit, ſine damno rubi in quo conflagrabat ardentem.Ait enim:Tranſibo & uidebo uiſionē hanc.Quid eſt iſtud tranſibo? Nulla enim locorum interualla diſcreuerant, eodem in loco & lo/quitur & uidet.Quid ergo tranſit? Tranſit planè corporales carnalesq́ curas,& ſo ceri ſui oues paſcens in cœleſtem cognitionem relictis terrenis operibus excedit. Verum & ipſe pertranſijt qui in ſuperiore pſalmo ait: Vidi impium ſuperexal/tatum & eleuatum ſicut cedros libani, & tranſiui & ecce non erat. Quem am/miratus in ſeculi rebus eſt, quem in corporeis rebus manens excelſum eleuatūq́ conſpexit, hunc tranſiens, id eſt,peregrinus ſeculo factus, & in cœleſtem ac ſpiri/tualem cognitionem de terrenis & caducis rebus excedens,in nihilum habuit, & iam non eſſe dixit, & mortuum deputauit. Negant ergo ædificiorum fœno præ/tereuntes dei benedictionem, fructibus aridis & caducis ſcientes gratiam diuini muneris denegandam. Sed prophetæ uota dura atq́ aſpera eſſe credentur: totus

Coaſte

Imò ſæpe

enim eius ſermo tanquam optantis fuit, cum ait: Fiant ſicut fœnum ædificiorum. Sed abſit iſtud ut propheta imprecatus eſſe credatur. Ex prophetali autem ſcientia hæc locutus eſt, & cognitionis fuit ſermo iſte, non uoti, ſimul ut peccatoribus terror ingrueret inanitatem fructuum ſuorum areſcentium cogniturus. Porrò autem uotorum ſuorū oſtendit affectum, dicens: Benedicam uos in nomine domini.) Prompta benedictio eſt, ſi hi qui ſerebant ædificiorum fœnum, ſerere incipiant quod meſſoris manum & colligentis manipulos ſinum repleat. Aridis ergo operibus emortuos fructus ſuos in fœno ædificiorum monſtrauit propheta benedictiones negando, uota autem ſua erga pœnitentium ſalutem pro reditu bonæ operationis oſtendit, benedictiones rurſum quas negauit optando. Seramus ergo uiriliter, & labores noſtros replendis manibus ac ſinibus præparemus, ut benedictionis dei participes ſimus in domino noſtro Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum Pſalmus. CXXIX.

DE profundis clamaui ad te domine, domine exaudi uocẽ meam. Et reliqua.) Inter multa pręclara quę ad Romanos Apoſtolus ſcribit, cum de fide gentium & infidelitate Iudæorū locutus eſſet, & multa de iudicijs dei decretisq́ tractaſſet, ait: O profundum diuitiarum ſapientiæ & ſcientię dei, quàm ſunt inſcrutabilia iudicia eius, & ininueſtigabiles uiæ eius? Quis enim cognouit ſenſum domini, aut quis conſiliarius eius fuit, aut quis ante dedit ei & retribuetur illi? Quia ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi claritas in ſecula ſeculorum. Humanæ infirmitatis religioſa cõfeſſio eſt, ex deo hoc ſolum noſſe quod deus eſt. Cæterum ſecreta illa & profunda imperſpicabilis iudicij decreta, mens terrena nõ penetrat. Inueſtigare quidẽ ea pſcrutariq́ pium eſt, ſed inſcrutabilia ea eſſe & in inueſtigabilia confitenda ſunt, quorum eſt alterum religioſæ uoluntatis, alterum imperſpicabilis naturæ. Quis enim cauſas naturasq́ cœli & huius & ſuperioris & cæterorum ſciet? Quis angelorum & poteſtatum & dominatuum & thronorum & principatuum officia rationesq́ percipiet? Quis Cherubin & Seraphin perpetuas uoces ęternasq́ intelliget? Quis laudantes dominum ſuper cœlum aquas cognoſcet? Quis Solis lunæ & aſtrorum lumina comperta eſſe ſibi gloriabitur? quis hanc inanis nobis ut falſo putamus aëris plenitudinem metietur? Iam uero aut diſpoſitionem orbis terrarum, aut elementorum uirtutes, aut temporum mutationes, aut fluminum curſus, aut maris fines, aut oceani uiciſſitudines, aut uentorum flatus, aut naturas animalium, aut iras beſtiarum, aut genera arborum, aut uirtutes radicum, & origines animarum, & incrementa corporum, & infantium mortes, & ſenum uitam, & labores ſeculi, & ſanctorum glorioſas calamitates, & irreligioſorum infelices beatudines, & legis & prophetarum & euangeliorum & Apoſtolorum arcano cœleſti libros conſecratos plenæ cognitionis ſcientia cõſequetur? In his igitur omnibus hærens ac detentus propheta ex interno cordis ſui ſecreto ſecundum Apoſtoli uocem & ipſe clamat, dicens: De profundis clamaui ad te domine,) Pone illum ſecundum Apoſtolum in profundo diuitiarū dei imperſcrutabiliū & ininueſtigabilium demorantẽ, ſtatue illum de profundo humanarū calamitatū æſtu precantẽ, ſecundū eam domini quæ eſt in anteriore pſalmo uocẽ: Veni in profundū maris & tẽpeſtas demerſit me. Exiſtima illum nõ labijs, ſed ſecreto (ut iuſſum eſt) cordis orare, apta aut ignorationi, aut paſſioni, aut orationi uox iſta dicẽtis eſt: De profundis clamaui ad te domine, dum aut neſcit, aut patitur, aut precať. Et quia de profūdis clamat, confidenter ait: domine exaudi uocem meam; Fiant aures tuę intendentes

in uocem

in uocem orationis meæ.) Sed quærendum eſt an id ipſum ſit exaudi uocem meam, & fiant aures tuæ intendentes in uocem orationis meæ. De profundis enim orat, & profundum eſt quicquid orat. Ac primũ intelligendum eſt deum incorporalem eſſe, neq; ex partibus quibuſdam atq; officijs membrorum (ex quibus unum corpus efficitur) conſiſtere. Legimus enim in euangelio quoniam deus ſpiritus eſt, inuiſibilis ſcilicet & immenſa atq; intra ſe manens & æterna natura. Scriptum quoq; eſt, quoniam ſpiritus carnem & oſſa non habet. Ex his enim corporis membra conſiſtunt quibus ſubſtantia dei non eget. Deus autem qui & ubiq; & in omnibus eſt, totus audit, totus uidet, totus efficit, totus incedit. Et hoc ex ſcripturis docemur, cum dicitur: Ego ſum deus appropinquans, & non de longe. Et rurſum, quoniã in ipſo & uiuimus, & mouemur, & ſumus. Virtus ergo dei quæ æqualis & indiſcreta eſt, officiorum & membrorum habet nomina. Vt uirtus qua uidet oculi ſint, uirtus qua audit aures ſint, uirtus qua efficit manus ſint, uirtus qua adeſt pedes ſint, officiorum diuerſitates uirtutis huius poteſtate peragente. Deus ergo ubiq; eſt, & ubiq; adeſt, audit, uidet, efficit. Sed orandus à nobis eſt, ut ſecundum precem noſtram aſſit, audeat, uideat, efficiat. Naturæ ſuæ eſt ut audiat, ſed fidei noſtræ eſt ut precemur audiri. Audit conuiciantes, audit maledicentes, audit etiam intra ſecreta cordis loquentes. Sed fides officium ſuum exequitur, ut dei auditionem roget: ut qui per naturam ſuam audit, per orantis precem dignetur audire. Quod ſi quis forte corporeũ deum & conformabilem, & membris diuerſum, quia non idem oculus quod & manus eſt, ob id eſſe exiſtimabit quod dictum eſt: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, primum meminiſſe debet hominum inſtitutionem naturis duabus contineri, animæ ſcilicet & corporis, quarum alia ſpiritalis, alia terrena eſt. Et inferiorem hanc materiam in efficientiã atq; operationem naturæ illius fuiſſe potioris aptatam. Ergo quiſquis ita uolet credere, ut corporalis deus ſit, quia ad imaginem eius homo factus eſt, compoſitum eſſe deum ſtatuet ex potiore ſcilicet inferioreq; natura, quia de talibus homo conſtat. Quicquid autem compoſitum eſt, neceſſe eſt non fuerit æternũ, quia compoſitio habet initium quo componatur ut maneat. Sed hæc infidelitatis deliramenta ſunt, dum per cœleſtis naturæ ignorationẽ intra has opinionis anguſtias uitio ingenij degeneris coarctamur. Deus autẽ ſemper & in omnibus manens & ubiq; idem, & nuſquàm ipſe non totus. Cumq; pulcherrimũ opus perfecto iam mundo inchoaret, hominẽ ſcilicet ad imaginẽ ſui faciens, eum ex humili natura cœleſtiq; compoſuit, anima uidelicet atq; corpore. Et prius quidem animã illam diuino illo & incomprehenſibili nobis uirtutis ſuæ opere conſtituit. Non enim cum ad imaginem dei hominẽ fecit, tunc & corpus effecit. Geneſis docet longe poſtea quàm ad imaginem dei homo erat factus puluerem ſumptum formatumq; corpus, dehinc rurſus in animam uiuentem per inſpirationem dei factum: Naturam hanc ſcilicet terrenam atq; cœleſtem quodam inſpirationis fœdere copulatã. Scit ſe beatus Apoſtolus Paulus per interiorem & exteriorem hominem diſſidere. Per interiorem quidem hominẽ condelectatur legi, per exteriorem uero hoc quod non uult agit, cum interior homo ſpiritus opera deſiderat, exterior uoluptates corporis concupiſcit. Ergo ad imaginẽ dei homo interior effectus eſt rationabilis, mobilis, mouens, citus, incorporeus, ſubtilis, ęternus, quantũ in ſe eſt ſpeciem naturę principalis imitatur, dum trãſcurrit, dum circumuolat, & dicto citius nunc ultra oceanũ eſt, nunc in cœlos euolat, nunc in abyſſis eſt, nunc orientẽ occidentẽq; perluſtrat, dum nunquam ut nõ ſit aboletur. Natura quidẽ dei in his omnibus eſt, neq; ut alibi aſſit decidit aliunde. Sed animus humanus in hac ſenſus ſui mobilitate ad imaginẽ opificis ſui factus eſt, dum naturam dei mobilitas animæ perhennis imitatur, nihil in ſe

habens

habens corporale,nihil terrenũ,nihil graue;nihil caducũ . Et audiamus adhuc Paulum hoc ita docentem:Expoliantes ueterem hominem cum geſtis eius,& induentes nouum qui renouatur in cognitionẽ ſecundum imaginem creatoris.Nunquid aliquid corporale induimus cum in agnitione renouamur? Nihil,ut opinor:induimus autem agnitionem dei,fidem æternitatis,innocentiæ ſinceritatem & bonitatis mores.Hæc enim animæ magis ſunt indumẽta quàm corporis,quæ omnia deo propria ſunt.Hæc in agnitionẽ noui hominis induimus,ut in omni miniſterio animæ noſtræ ſimus ſecundum imaginem creatoris,bonitatis,& ſanctitatis,& charitatis agnitione perfecti.Hæc propter aures dei ne corporalis exiſtimaretur tractata breuibus ſunt.Et quanquàm hæc ita ſe (ut dictum eſt)habeant, tamen meminimus eſſe plures ſpirituales uirtutes quibus angelorum eſt nomen, eccleſijs præſidentes.Sunt enim ſecundum Ioannem aſianis eccleſijs angeli,ſunt & Moſe teſtante, ſecundum numerum angelorũ fines gentium Adæ filijs conſtituti . Et domino docente puſillorum angeli quotidie deum uident . Sunt ſecundum raphaëlem ad Tobiam loquentem angeli adſiſtentes ante claritatem dei, & orationes deprecantium ad deum deferentes . Hoc ideo cõmemoratum eſt , ut ſi forte hos eſſe oculos uel aures,uel manus, uel pedes dei intelligere uoluerimus, habeamus non improbabilis intelligentiæ autoritatem,maxime cum ſcriptum ſit: Sunt enim efficientes ſpiritus in miniſteriũ miſſi propter eos qui hæreditabunt ſalutẽ.Interceſſione itaq; horum non natura dei eget,ſed infirmitas noſtra . Miſſi enim ſunt propter eos qui hæreditabunt ſalutem, deo nihil ex his quæ agimus ignorante, ſed infirmitate noſtra ad rogandum & promerendum ſpiritualis interceſſionis miniſterio indigente.Dehinc ſequitur: Si iniquitates obſeruabis domine,domine quis ſuſtinebit?) Non negligenter dicti huius ratio tractanda eſt.Non enim ait,Si peccata obſeruabis,ſed ſi iniquitates obſeruabis.Differt enim iniquitas à peccato. Nunquid deus peccata non obſeruabit, & criminum memoria non erit? Erit certe:quia etiam de ocioſo uerbo rationem unuſquiſq; præſtabit . Et omnis in carcerem miſſus reddet nouiſſimum quadrantem . Differre autem iniquitatem & peccatũ docemur, cum dicitur : Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates & quorum tecta ſunt peccata . Et rurſum:Iniquitatem meam ego agnoui,& peccatum meum non abſcondi.Iniquitas enim tranſgreſſio legis dei eſt,quæ eſt grauior peccato, quod id ipſum Apoſtolus abſolutiſſime diſtinxit dicens:Qui enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt, qui autem per legem peccauerunt per legem iudicabuntur. Ergo peccatum iniquitatis iam perijt, cæterum peccatum legis iudicabitur . Peccatum autem iniquitatis eſt,quicquid extra legem delinquitur,ut gentilium crimina ſunt,quæ iam cum lapſa legis ignoratione damnata ſunt . Peccata autem in lege nõ pereunt,ſed iudicanda ſunt,quia licet peccata ſunt,tamen in lege peccata ſunt.Ergo ſi deus iniquitatum recordetur,quis ſuſtinebit furta,cędes,falſa teſtimonia,ſtupra,periuria? Hæc enim crimina ſunt,quæ iniq; extra legem dei geruntur,quæq; nouæ generationis ſacramento abluuntur.Sed horum planè iam deus nõ recordatur,&cur non recordetur in ſequenti uerſu propheta demonſtrat,dicens: Quia apud te propiciatio eſt.) Eſt enim unigenitus dei filius deus uerbum redemptio noſtra, pax noſtra,in cuius ſanguine recõciliati deo ſumus.Hic eſt qui uenit tollere peccata mundi, qui cruci ſuæ chirographũ legis affigens,edictũ damnationis ueteris deleuit.Siue igitur ad patrẽ,ſiue ad filiũ,oratio prophetę eſſe exiſtimabitͬ,unum enim ambo ſunt.Et qui uidet filiũ,uidet & patrẽ,quia pater in filio & filius in patre eſt.Ex ſimilitudine glorię alter in altero glorioſus eſt .glorioſus filius,quia dignus cõſortio patris ſit.Glorioſus pater dignus cõſortio filij ſui . Pater recte uolens per prophetam dixiſſe creditur , quoniã apud te propiciatio , quia in patre ſecundũ ſimilitudinem

gloriæ

gloriæ filius eſt, & filius ipſe pro peccatis noſtris & propiciatio, & redemptio, & deprecatio eſt iniquitatū noſtrarū, quia ipſe earum propiciatio ſit non recordans. Scit autē propheta ingentis periculi rem eſſe iniqua, id eſt, ſine lege peccare, quia peccati ſine lege perditio eſt. Peccato autem in lege iudicium eſt. & idcirco ait:

Propter legem tuam ſuſtinui te domine.) Lex ergo ſancta & ſpiritualis eſt, & in ea uerba uitæ ſunt. Et legis finis Chriſtus eſt: Et hoc ſequenti uerſu oſtenditur. Ait enim: Suſtinuit anima mea in uerbū tuum.) Corporalia quidē legis officia propheta exequitur, ſcilicet ſacrificiorum & holocauſtomatū & neomeniarum & ſabbatorū, quæ omnia umbra ſunt futurorū, ſed anima eius ſuſtinuit in uerbū dei. Propter legem ipſe ſuſtinet, id eſt, ut dixi corporaliter officia legis gerit: in uerbum autem dei anima ſua ſuſtinet, ſcilicet filij dei aduentum, qui & uerbum dei & deus uerbū eſt ſpirituali fide expectat. Qualiter aūt expectet demonſtrat, dicens: Sperauit anima mea in dominū, à cuſtodia matutina uſq; in noctem.) Recordemur euangelicæ comparationis tenorem, & meminerimus quoſdam operarios uineæ omnem in labore diem tranſigere. A cuſtodia matutina uſq; in noctem propheta ſperat, nullum tempus habet uacuum, totius diei indefeſſus operarius eſt. Sed quid tandem ſpei erit? Non omnis ita diem ſuum in ſpe domini exegit. Sunt enim operarij horæ tertiæ, ſunt ſextæ, ſunt nonæ, ſunt & undecimæ. Et uidetur propheta qui à cuſtodia matutina ſperauit uſq; ad noctem, ſpem nobis euangelicæ mercedis abſcindere Non abſcindit planè. Ait enim: Speret Iſraël in domino.) Sine præfinitione temporis ſpei adhortatio eſt. Ille quidem ut perfectus operarius à cuſtodia matutina uſq; in noctē ſperauit. Sed ad ſpem omne tempus eſt liberum, & mercedem non operis ſed miſericordiæ undecimæ horæ operarij cōſequentur. Ita enim ait: Speret Iſraël in domino, quia apud dominū miſericordia & copioſa apud eum redemptio. Et ipſe redimet Iſraël, ex omnibus iniquitatibus eorum.) *Vbi bona opera N.Ec mondani*

Bonus eſt in quem ſperatur, & ſperandum in eo eſt quia miſericors eſt, quia copioſa apud eum redemptio eſt, quia redimet ab iniquitatibus ſuis uniuerſos. Hora undecima eſt, concluſa diei ſunt tempora, curramus omnes, feſtinemus ne nox adſit, ne hora prætereat. Senes ſumus, nox mortis inſiſtit, nec ad undecimam ſaltem uitæ noſtræ horam procederemus. Beatus quidem qui à mane uſq; in noctem laborans pactum denarium tanquàm debitum poſtulat. Sed quia bonus eſt dominus, quia miſericors eſt, ſperemus in eum, ut undecimæ licet horæ operarij diurni laboris denarium cōſequamur, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum Pſalmus. cxxx.

DOmine nō eſt exaltatum cor meum, neq; elati ſunt oculi mei. Breuis pſalmus eſt & diſtinctione magis quàm tractatu explicandus, ad humilitatem nos & manſuetudinem inducens. Et quia plurimis alijs locis nonnulla de humilitate tractauimus, ocioſum eſt eadem repetere. Certe meminiſſe debemus maximum fidei noſtræ opus eſſe humilitatem, cum hanc pro optimi operis conſcientia propheta commemorat, dicens:

Domine non eſt exaltatum cor meum.) Optimum enim ſacrificium deo cor contribulatū. Non ergo cor ſecundis rebus efferendum eſt, ſed dei metu intra manſuetudinis fines humilitate cohibendum. Neq; elati ſunt oculi mei. Alia iſtud proprietate Græcitas elocuta eſt dicens, οὐδὲ ἐμετεωρίσθησαν, id eſt ex alio in aliud elati ſunt. Eleuandi autē oculi ſecundū dicta prophetę ſunt: eleuate oculos ueſtros & uidete quis oſtendit hæc omnia. Et dominus in euangelio ait: Eleuate oculos ueſtros & cōſpicite regiones quia albeſcunt ad meſſem. Eleuandi ergo ſunt oculi, ſed non

rurſum

rurſum ex alio in aliud eleuandi, ut ſemel in id quod eleuati ſunt perſeuerent. Dehinc ſequitur: Neq; ambulaui in magnis, neq; in mirabilibus ſuper me.) Magni periculi res eſt ſi in modicis ambulamus, & ſi non in mirabilibus immoramur. Magna eloquia dei ſunt, ipſe mirabilis in excelſis eſt. Et quomodo tanquam bonum opus de ſe propheta profert quòd in magnis & mirabilibus non ambulet? Sed cum addidit, ſuper me, in his non ambulat quæ homini magna & mirabilia creduntur. Dauid enim & propheta & rex erat, humilis antea & abiectus, neque conuiuio patris ſui dignus, ſed deo complacuit. Vnctus in regem eſt, aſpiratus eſt in prophetam. Non inſoleſcit in regno, non odijs commouetur. Perſequentes ſe amat, inimicorum mortes honorat, incœſtuoſis & parricidalibus filijs parcit. Imperator contemnitur, pater læditur, propheta uexatur, ultionem nō ut propheta orat, uindictam non ut pater ſumit, cōtumeliam non ut imperator exequitur. In his ergo quæ ſuper ſe magna & mirabilia ſunt non ambulat. Sed uideamus quæ ſequuntur: Si nō humiliter ſentiebā, ſed exaltaui animā meam.) Quæ prophetæ iſta diuerſitas? Non exaltat cor, exaltat animam. Non in magnis & mirabilibus ſuper ſe ambulat, ſed non humiliter ſentit. Excelſus animo eſt, & corde ſubmiſſus, humilis in ſuis eſt, ſed non humilis in ſenſu eſt. Senſus enim eius in cœlo eſt, anima eius in excelſis eſt. Cur autem (ex quo ſecundum euangeliū exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ) humile eſt ſuaui illo manſuetudinis iugo ſubditum. Tenendus ergo humilitatis & altitudinis modus eſt, ut corde humiles, ſenſu uero & anima ſimus excelſi. Dehinc ſequitur: Sicut ablactatū ſuper matre ſua, ſic retribues in animam meam.) Ablactato Iſaac accepimus Abrahā feciſſe cœnam quod ablactatus iam puerili ætate proximus cibum lactis excederet. Apoſtolus omnes rudes fidei, & infantiles adhuc in dei rebus ſcientiæ lacte potat. Ergo profectus maximus eſt, iam lacte non indigere. Ad fortiorē enim cibum tranſiſſe filium ſuum Abraham, etiam conuiuij lætitia teſtatus eſt, & Apoſtolus carnalibus & paruulis in Chriſto panem negat. Propheta itaq; orat, quia non exaltauerit cor ſuum, quia nō in magnis & mirabilibus ſuis ambulauerit, quia non humilia ſenſerit, ſed exaltauerit animam ſuam, uti tanquā ablactato ſuper matre ſua retribuatur animæ eius. Scilcet ut perfecti & cœleſtis & uiuentis panis retributione ſit dignus, quia per ſuperiora quæ commemorauit opera cibū iam lactis exceſſerit. Sed neq; ſibi tantū hunc uiuū è cœlis panem precatur, uniuerſos autem ad eius ſpem adhortatur, dicens: Speret Iſrael in domino ex hoc nunc & uſq; in ſeculum ſeculi.) Spem noſtram nullo fine temporum claudit, in immenſum expectationis noſtræ fidem tendit. In ſeculum ſeculi ſperandum eſt, quia per ſpem præſentis ſeculi ſpem futuri ſeculi conſequemur in domino noſtro Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum. Pſal. CXXXI

Memento domine Dauid & omnis manſuetudinis eius &c.) Omnes quidem anteriores pſalmi graduū in profectum nos ſpei celſioris extollunt, & per doctrinā fidei, ſpei, confeſſionis, humilitatis, operationis in ſublime gradibus ſuis prouehunt. Sed hic præcipue pſalmus nos & cognitionē filij dei edocet, & ſacramento aſſumptæ ab eo carnis inſtituit. Cœpit enim ita: Memento domine Dauid & omnis manſuetudinis eius.) Audent Iudæi aduentū domini noſtri, quo in corpore ſalutem humano generi reddidit, abnegantes hunc pſalmum ad Dauid referre. Vt in paſſione domini impij, ita & in prophetię ſcientia imperiti, legentes et nō intelligentes, habentes & neſcientes, uenerantes & nō obedientes. Qua enim religionis ſimulatione prophetarum li-

tarum libros uenerentur, multis cognitum eſt. Contrectare legentes manu non audent, lintheo ſubſternunt, ad finem ſacramenti teſtes adhibent, & hoc eò proficit, ut maiore irreligioſitatis crimine eorũ quibus tantus honor debetur, dicta aut contaminent, aut diſſimulent, aut neſciant. Hoc eo dictum eſt, quia cum in prophetis longe poſtea quàm Dauid corpore exceſſerat, ſcriptũ habeant in Hieremia ita: In illa die, dicit dominus, cõtribulabo iugum à ceruice eorũ, uincula eorum difrumpam, & non operabuntur ipſi adhuc alijs dijs, & operabuntur domino deo ſuo. Et Dauid regem ipſorum ſuſcitabo illis, & rurſum ſuſcitabo illis Dauid regem orientem iuſtum, & regnabit rex, & intelliget, & faciet iuſtitiã & iudiciũ ſuper terrã. In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſraël cõmorabitur fidens. Item in Eſaia: Et excitabo paſtorẽ ſuper eos unum altum, & paſcet eos ſeruus meus Dauid. Et erit his paſtor, & ego ero illis in deum, & Dauid princeps in medio eorum. Ego dominus locutus ſum. Et diſponam ad Dauid teſtamentũ pacis. Nolunt credere quod docetur, neq; his fidem habent quibus deberi uenerationem confitentur. Et religioſi quomodo erunt, autoritatem abnegantes religioni? Dauid cum patribus quieſcebat, ipſe teſtamentum datæ per Moſen legis cognouerat, tanto poſtea deus per prophetas locutus eſt, Dauid excitandum regem paſtorẽ orientem iuſtum, in cuius diebus ſalus Iſraël ſit, ad quem deus teſtamentum pacis diſponit. Ergo eſt Dauid non hic Ieſſe filius pſalmorum ex parte conſcriptor, ſed Dauid ob cuſtodiam gregis ſui paſtor. Paſtor enim bonus pro ouibus ſuis anmam ponit. Ob æterni regni gloriã rex, cui dictum eſt: Rabbi tu es rex Iſraël. Ob iudicium dei iuſtus: Pater enim non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio. Ob lumen mundi, oriens: Erat enim lux uera quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Ob filij dignitatem, teſtamenti pacis hæres: Omnia enim mihi data ſunt in cœlo & in terra. Et pacem meam relinquo uobis. Confiteantur ergo neceſſe eſt Iudæi, longe poſt tempora Dauid eſſe hæc prædicata. Eſt autem Dauid iſte, qui nomen parentis ſecundum originẽ carnis accepit, nomen ſumens eius, cuius ex genere ſumebat & corpus. Omnia autem quæ pſalmo continentur & à geſtis prophetæ Dauid, & à natura humanæ infirmitatis, & ab eius temporibus diuerſa ſunt. Et quia ei nõ res, non conditio, non tempus aptatur, & in eum Dauid quem poſtea per prophetas dominus pollicitus eſt conueniunt, non eſt ambiguum quinetiam hic qui propheta egregius & magnus eſt, de eo Dauid qui poſtea extitit dei ſpiritu prophetiæ officio ſit locutus: Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Non ait: Memento mei, ſed memento domine Dauid.) Vt alterum qui loqueretur oſtenderet. Orationem autem omnem hanc eſſe unigeniti filij dei per prophetam loquentis exiſtimari neceſſe eſt, memoriam dei patris erga eum ſibi quem aſſumpturus erat hominem deprecantis. Eſt enim Ieſus nunc, ſecundum Apoſtolum, in gloria dei patris, & ei omne cœleſtrium & terreſtrium & infernorum genu flectitur. Ergo ſe primogenitus dei filius deus uerbũ iam Dauid nuncupat, per prophetam eius ſibi hominis nomen aſſumens, qui ſecundum diuinitatis ſuæ priuilegium unà ſecum eſſet in patris gloria collocandus. Memento domine Dauid, & omnes manſuetudinis eius. Ait enim ipſe: Quia manſuetus & humilis corde ſum. Et teſtimonium dei patris eſt: Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo complacuit animæ meę. Ponam ſpiritum meum ſuper eum, & gentibus iudicium nunciabit. Non contendet, neq; clamabit, neq; audiet aliquis in plateis uocem eius. Vt omnis ergo huius manſuetudinis pater meminerit deprecatur, per cuius manſuetudinis modeſtiam deo patri officium humilitatis ſuæ uouerit: Sicut, inquit, iurauit domino, uotum uouit deo Iacob.) Sacramenti mentio ad profeſſionem uoluntatis aſſumitur. Et neſcio an unigenitus iurauerit. Certe ita geſſit & locutus

Superſtitia Iudæorum

eſt omnia,ut ſacramento religionis ſatis facere uideretur. Nanque cum quædam de paſſione ſua locutus ad diſcipulos fuiſſet, & Petrus tanquàm indignum hoc dei filio deteſtatus eſſet, Petro cui ſuperius claues regni cœlorũ dederat, ſuper quem eccleſiam ædificaturus erat, aduerſus quam portæ inferi nihil ualerent, qui quæ in terris uel ſoluiſſet uel ligaſſet ea in cœlis uel ſoluta perſiſterent uel ligata. Hunc itaque tali conuicio deteſtantem hoc ſacramentũ paſſionis excepit. Vade poſt me Sathana, ſcandalum mihi es. Tanta enim ei religio fuit pro humani generis ſalute patiendi, ut Petrum primum filij dei confeſſorem, eccleſiæ fundamentum, cœleſtis regni ianitorem, & in terreno iudicio iudicem cœli, ſathanæ conuicio nuncuparet. Quinetiam in tumultu eo quo ſe dedendum paſſioni præbuerat, cum idem Petrus ſeruo ſacerdotis gladio aurem abſcidiſſet ait: Reconde gladium tuum in thecam: Calicem quem dedit mihi pater non bibam illum? Impium & profanum docens eſſe, ſi non omnia quæ erga humanam ſalutem patri uouiſſet, expleret. Abſolute autem in eo oſtendit deuotam paſſionis ſuæ religionem, cum poſt aceti poculum eſſet ſpiritum traditurus. Perfectis enim omnibus ait: Conſummatum eſt: Et inclinans caput tradidit ſpiritum. Percurrerat enim omnia ſacramenti officia, & ubi conſummatione gaudetur, ibi in ſuſcepti operis perfectione lætitia eſt. Ergo quia ſecundum hanc geſtorum deuotionem ita omnia geſta ſunt, ut uideantur ſtudioſe pro religione, quia iurata ſunt hæc eſſe perfecta, ſequens eſt ut uideatur quid ſit quod Dauid iſte & iurauit & uouit: Si intraro in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtrati mei. Si dedero ſomnum oculis meis & palpebris meis dormitationem. Et requiem temporibus meis donec inueniam locum domino, tabernaculum deo Iacob.) Humanæ naturæ uota hæc eſſe non poſſunt, & conditio ſacramenti infirmitatẽ terrenæ neceſſitatis excedit. Adeundum tabernaculum domus non eſt, ſtrato lecti abſtinendum eſt, ſomnus oculis & palpebris dormitatio & requies temporibus non danda eſt, donec inueniatur domino locus & tabernaculum deo Iacob. Standum ergo erit nocte dieque ſub cœlo, & nunquàm in requie corpus iacebit, oculi autem ſemper uigiles laborabunt, & ne ipſis quidem palpebris conniuendi in dormitatione permittitur obductio. Tempora uero quæ maxime toto in corpore iniurijs uigiliarum & ſtationis obnoxia ſunt, requiem non habebunt. Homo iſtud de ſe iurare non ſinitur, etiam ſi maxime nolit, conditionem tamen uoti huius pro ipſa naturæ ſuæ neceſſitate uiolabit. Vigilet licet animus & corpus in ſtatione contineat, tamen neceſſe eſt infirmitatis dominante natura & procidat, & dormiat, & requieſcat inuitus. De hinc quem locum deo homo inueniet? Et incõprehenſibilem infinitamque naturam quali tabernaculo continebit, cum de ſe ipſe per prophetam dominus locutus eſt, dicens: Cœlum mihi thronus eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum? quam domum ædificabitis mihi aut quis locus requietionis meæ? Omnia enim hæc fecit manus mea, & mea ſunt omnia hæc. Non ignarus autem huius diuinæ uocis propheta eſt, & ſcit humanæ & terrenæ operationis domum deo eſſe non poſſe, id ipſum pſalmo anteriore conteſtans, cum ait: Niſi dominus ædificauerit domum, inuanum laborauerunt qui ædificant eam. Ergo ſi neque natura hominis conditionem uoti iſtius recipiet, neque locum & tabernaculum deo humana requiret operatio, cognoſcendum eſt per cœleſtium ſcripturarum autoritatem quid ſit hoc uotum per cuius ſatisfactionem locus domino & deo Iacob tabernaculum ſit repertum. Domino noſtro Ieſu Chriſto unigenito dei filio qui omnia humanæ ſalutis ſacramenta tanquã iuratus expleuit, & quem à prophetis Dauid ſignificatum docuimus, hoc opus maximũ fuit, ut hominem ad ſcientiam diuinam eruditum dignum habitaculum deo redderet. Et eſſe homines ſedem atque habita-

Petrus fundamentum

tionem

tionem deo ita docemur deo ipſo per prophetã loquente: Quia inhabitabo in his & in illis ambulabo, & ero illorũ deus & ipſi erũt mihi populus. Et rurſum: In æternum exultabunt & habitabo in his. Dominus autem ipſe in euangelio ait: Si quis diligit me & uerbum meum ſeruabit, & pater meus diliget eum & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Et Apoſtolus quoq; ait: Vos eſtis templum dei & ſpiritus dei habitat in uobis. Habitat autem deus religioſorum mentes non corporali aditu neq; naturæ grauioris ingreſſu, ut alibi nõ degens illic tantum quo ſe intulerit inſiſtat, ſed ſpiritali uirtute in uacua ſe à terrenis labibus corda permittit, ſeſeq; luminis modo in patentibus innocentiæ foribus mentes illuminaturus infundit. Aſſumpto igitur corpore unigenitus deus neq; ante ſecundum hominem ſe ingreſſurũ tabernaculum domus ſuæ iurat, id eſt, in cœleſtẽ habitationem ſuam eſſe rediturũ, quàm hæc religioſi pectoris loca inueniat, ſed neq; ſtratum lecti ſui aſcenſurum ſe eſſe uouit. Stratus requies humanorũ laborum eſt, & feſſorum corporum refectio. Sed quia in cœlo ſemper quieſcitur, & quia indefeſſa illa natura laborẽ neſcit, ſemper in ſtratu, id eſt, ſemper eſt in quiete. Dominus noſter in forma dei manens formã ſerui accepit, & obediens uſq; ad mortem fuit, & mortem crucis, ut plus neſcio quid morte pateretur. Ob id autem tantũ obediens uſq; ad crucis mortem eſt, ut nos habitatione dei dignos eſſe præſtaret. Mori igitur uoluit qui uita eſt, & effici ſe indefeſſa uirtus ad habitationẽ corporis nõ recuſauit infirmam, ut in forma dei manens formam ſerui acciperet. Exceſſit ergo ex illo æternæ beatitudinis ſuæ ſtratu. Et teſtis nobis quadrageſimus pſalmus eſt qui ex perſona domini omne ſacramentum paſſionis eloquitur, dicens: Vniuerſum ſtratum ſuum uerſaſti in infirmitate eius. Cum per obedientiã uoluntatis paternæ ex deo homo, ex potente infirmus, ex uiuificante mortuus, ex æternorũ ſeculorum iudice crucis reus dicitur, tum ſtratum eius in infirmitatẽ conuertitur. In illum igitur æternæ & beatæ quietis ſtratũ uouit niſi reperto dei tabernaculo non redire, ſed nec ante ſomnum oculis ſuis dare. Quis iſte eſt ſomnus? Nempe ille, de quo ait: Ego dormiui & ſomnum cepi & ſurrexi, quia dominus ſuſcipiet me. Mortis hic ſomnus eſt, quem nõ ante oculis ſuis dabit, quàm locũ habitationis inueniat. Huius etiam ſomni beatus patriarcha Iacob in benedictione Iudę (qui princeps gentis iſtius extitit) meminit, dicens: Catulus leonis Iuda ex frutice filius meus, procidens dormiſti ut leo, & ſicut catulus leonis. Quis ſuſcitabit eum? Et ſuperior & cõſequens benedictio, nec ætati Iudæ, nec geſtis conuenit, ſed ei qui ex Iudæ frutice ſicuti ex radice Ieſſe eſt, qui & catulus leonis eſt, & Iacob erit filius. Ex hac enim tribu Iudæ Maria eſt, quæ domini ſecundũ carnem mater fuit. Hic ergo procidens dormiuit ut leo. Leo terrori eſt feris omnibus, & ueluti dominans eſt cęterarũ beſtiarum, & hic ſolus per confidentiam & ſecuritatem dormit intrepidus. Terror omniũ uigilans eſt, ipſe autẽ ſecurus in ſomno eſt. Et idcirco addidit, quis ſuſcitabit eum, quia intrepidæ & præpotentis naturæ ſecuritatẽ nulla æterni terroris timiditas inquietet. Ne ergo quicquã humile atq; paſſibile impaſſibilem unigeniti dei ſubſtantiam perpeſſam exiſtimaremus, in ea morte quam ſubijt, feræ huius intrepide dormientis exemplum ad ſecutæ mortis intelligentiã eſt relatum, ut extra humani timoris eſſe in ſomno illo inquietudinẽ doceretur, qui per generis ſui naturæq; uirtutẽ dormiens licet timere non poſſet. Seruata autem diligentiſſime ea ratio eſt, ut in unigenito deo æterni & gignentis eum dei gloria noſceretur, cum dicitur: ſicut leo, & ſicut catulus leonis. Ad id enim quod ex deo ipſe ſubſiſtit, catulus eſt leonis: ad id uero quod leo eſt, paternæ in eo maieſtatis indifferens generoſitas prædicatur. Vt unum ambo ſint, leo eſt: ne unus atq; ipſe ſit, catulus leonis eſt. Id autẽ ipſum etiam pſalmi conſequentia docent. Ne enim indefeſſa illa uirtus & impaſſibilis uni-

in campis ſyluæ. Superius ubi ſacramenti religio commemoratur, unus iurauit ac uouit. Vnus enim in forma dei manens formam ſerui accepit, & unus dominus Ieſus Chriſtus eſt, per quem omnia, Vnus deus pater ex quo omnia. Nunc autem ubi ſcientiæ propheticæ cognitio oſtenditur, ex perſona plurium dicitur, Audiuimus eam in Effrata, inuenimus eam in campis ſyluæ. Quia plurimis requies domini prophetabatur, auditur itaq; in Effrata. Et Effrata eadem eſt quæ Bethleem, in qua dominus natus ex Maria eſt. Teſtis nobis eſt & propheta, dicens: Et tu Bethleem domus Effrata, non es minima ut ſis in milibus Iuda. Ex te enim exiet, qui erit dux Iſraël. Et rurſum: Et tu Bethleem Iudæ non es minima inter principes Iuda. Ex te enim exiet qui reget populum meum Iſraël. Illic enim primum requies dei auditur, ubi primum unigenitus deus corpus humanæ carnis habitauit. Et quod in Effrata auditur, in campis ſyluæ inuenitur. Initium itaque eccleſiæ in Bethleem auditur. Eſſe enim cœpit à Chriſto, ſed in gentibus reperitur quæ ſunt ex ſyluæ campis: ex horrentibus nitidæ, ex ſterilibus fructuoſæ, ex ignis pabulo uitalis cibi regio, ex ferarum cubilibus dei requies, domus, templum, atq; poſſeſſio. Quod autē gentes tanquam ſyluę cubili diaboli fuerint, pſalmus nobis ſeptuageſimuſnonus teſtis eſt, dicens: Deuaſtauit eam aper de ſylua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Illic enim de uinea ſermo eſt, id eſt, de dei, ut tunc putabatur, populo, quem infidelem & impiū diabolus gentes inhabitans uaſtauerat. In his ergo campis ſyluæ dei requies, quæ in Effrata audita eſt, inuenitur. Seruata autem temporum ratio eſt, ut quod & audiuimus & inuenimus præteritam ſignificet ætatem. Id autem quod deinceps conſequitur, ſpem futuri temporis docet, cum ait: In tabernacula eius intrabimus, adorabimus ubi ſteterunt pedes eius. Corporali iſtius uitæ præſentis officio propheta deſperans, fide & ſpiritu præſumit ut tabernacula requiei dei qui ea uidit. & audiuit introëat. Sed ſuperius ſuper uno tantum tabernaculo iuratum eſt, nunc autem multa tabernacula introibunt, ſed eadem dei requies in pluribus eſt. Hæc ergo requiei dei tabernacula introibunt. Neq; ſolum introibunt, ſed etiam adorabunt ubi ſteterūt pedes eius. Cum ſtatur, uno in loco, ex quo decidi non oporteat, conſiſtitur. Vbi uero pedibus ſtatur, illic toto corporis officio inſiſtitur. Lex præterijt, prophetia clauſa eſt, finis eorum Chriſtus eſt. Demutationis alterius nullus locus eſt. In hoc inæternum ſtandum eſt, ubi iam decurſu legis & prophetarum dominus inſiſtit. Diſcurrit quidem per apoſtolos prædicatio, quos frequenter pedes ſignificatos meminimus, ſed in euangelijs conſiſtitur. Illic ergo adorabitur, ubi domini pedes, id eſt, prædicationes nouiſſimæ ſine demutationis alicuius tranſcenſione conſtiterint. Et quia in euangelijs legimus dictum, multi prophetæ & iuſti cupierunt uidere quæ uos uidetis, & audire quæ auditis, ſanctus propheta deſiderij huius impatiens eſt. Poſtquàm enim requiem dei audiuit, & repperit, poſtquam introiturum ſe adoraturumq; credidit, ſpei tantæ fieri iam particeps deprecatur, dicens: Exurge domine in requiem tuam.) Quam reperturum ſe Dauid tuus uouit, quam nos in Effrata audiuimus, quam in campis ſyluæ inuenimus, in cuius tabernacula introibimus, adoraturi illic ubi pedes tui ſteterunt. Exurge igitur in eam requiem quæ uoti ſacramento quæſita eſt, quæ prophetiæ ſcientia in loco audita eſt, quæ in gentium fructu frugifero reperta eſt, quæ introëuntibus frequentabilis eſt, quæ loco indemutabilis eſt, quæ adorantum religione uenerabilis eſt. Sed non ſolum tu domine exurge in requiem tuam, ſed & tu & arca ſanctificationis tuæ. Non arca teſtamenti, non arca legis, ſed arca ſanctificationis tuæ. Et quidem eſſe arcam teſtamenti meminimus, intus ac foris auream, ubi tabulæ teſtamenti, ubi ſanctæ literæ, ubi liber teſtamenti, ubi Gomor mannæ. Sed hæc omnia eius quod

dominus aſſumpſit corporis ſpecies eſt, omne in ſe ſacramentum continens legis hoc & deitatis ſpiritu & origine carnis munitum, intus ſcilicet ac foris aureum. Eſt enim dominus noſter Ieſus Chriſtus in gloria dei patris, manna in ſe conti-nens æternum, Ipſe enim panis eſt uiuus, teſtamenti intra ſe tabulas & legis li-brum conſeruans: Sunt enim in eo uerba uitæ. Vt igitur cum domino etiam hæc ſanctificationis arca (hanc enim ſecundum euangelia & ſanctificauit & ſignauit pater) in requiem exurgat, propheta orat. Cæterum arca illa terrena & frequen-ter ab allophylis capta eſt & polluta à regibus, & hodie templo atq; urbe ſubuer-ſa iam nulla eſt. Et uideamus quid ſequitur. Ait enim Sacerdotes tui induan-tur iuſticia, & ſancti tui exultent.) Induuntur deo, & arca ſanctificationis eius in requiem reſurgente iuſtitia ſacerdotes, ualidiſſimo (ut Apoſtolus ait) thorace, in-duentes thoracem iuſtitiæ, quo inimici iacula excipiant, quo in æternum homi-nem cōmuniant, ſancti autem lætentur. Et uideamus cauſam cur & ſacerdotes iu ſtitiam induant, & ſancti lætentur. Ait enim: Propter Dauid ſeruum tuum, ne auertas faciem Chriſti tui.) Chriſtum ad deitatis ſpiritum retulit, Dauid ad cor-poris carnem. Formam enim ſerui qui in dei forma manebat accepit. Ne igitur a-uertat à ſacerdotibus atq; à ſanctis Chriſti faciem rogat, ut eos diuinitatis ſuæ glo ria qui propter Dauid, id eſt, propter aſſumpti ab eo corporis ſacramentum lætan-tur, illuminet. Et cur propter Dauid ſeruum ſuum, faciem Chriſti ſui non auertat oſtendit dicens: Iurauit dominus Dauid ueritatem & non fruſtrabitur eum.)

Dominus iurat & iurat ueritatem & dicti ſui fidem etiam ſacramento ne ambi-gamus affirmat. Non fraudabit igitur Dauid ſuum ueritate iurata. Et quid ei iu-rauerit dignum eſt contueri. De fructu uentris tui ponam ſuper ſedem tuam. Si cuſtodierint filij tui teſtamentum meum, & teſtimonia mea hæc quæ docebo eos. Et filij eorum uſq; in ſeculum ſedebunt ſuper ſedem tuam. Quoniā elegit do-minus Sion, preelegit eam in habitationē ſibi. Hæc requies mea in ſeculum ſeculi, hic habitabo quoniam prælegi eam.) Quid hic quod Dauid ſit proprium con-tinetur? Vrbs illa quæ generi eius fuit regia, capta eſt à Babylonijs, & euerſa regni dignitatem ſub dominantiū iure non tenuit. Poſt etiam à Romanis capta & incen ſa iam nulla eſt. Et ubi dei requies inæternum eſt? ubi ex fructu uentris eius in ſede dei reges ſunt? Seruiunt enim hodie exules patria carentes toto in orbe diſperſi. Et ubi illa quæ iurata eſt ueritas? ubi illud quod non fruſtrandus eſt ueritate? Et ubi filijs Dauid regni æterni ſedes ſempiterna? Quæ electa Sion dicitur, horret rui-nis, uacua incolis eſt. Et quomodo dei requies eſt in ſecula ſeculorum? Currunt tempora & hoc uitæ noſtræ ſeculū manet. Deus ergo ſine requie eſt. Sed qui hæc infelicis erroris opinione credunt, audiant cui Dauid iuratum ſit. Nempe illi de quo dictum eſt: Poſui adiutorium meum ſuper potentem, & exaltaui electum de plebe mea. Inueni Dauid ſeruum meum, oleo ſancto meo liniui eum. Ma-nus enim mea auxiliabitur ei & brachium meum confortabit eum. Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non adijciet nocere ei: Et concidā inimicos eius à facie ipſius, & odientes eum in fugam cōuertam. Et ueritas mea & miſericordia mea cum ipſo, & in nomine meo exaltabitur cornu eius. Et ponā in mari manum eius, & in fluminibus dexteram eius. Ipſe inuocabit me, pater meus es tu, deus meus & ſuſceptor ſalutis meæ. Et ego primogenitū ponam illum, excelſum ſuper reges terræ. In æternum ſeruabo illi miſericordiā meam, & teſtamentū meum fide le ipſi. Et ponam in ſeculū ſeculi ſemen eius, & thronū eius ſicut dies cœli. Si dereli querint filij eius legē meam, & in iudicijs meis nō ambulauerint. Si iuſtitias meas profanauerint, & mandata mea nō cuſtodierint. Viſitabo in uirga iniuſtitias eorū, & in uerberibus peccata eorum. Miſericordiā uero meam nō diſpergā ab eo, neq; decipiam

Vt ubiq; de-molitur ſeſ-ſum hiſto-ricum

decipiam in ueritate mea. Neq; profanabo teſtamentum meũ, & quæ procedunt de labijs meis nõ faciam irrita. Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, ſemen eius inæternum manebit, Et ſedes eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta inæternum, & teſtis in cœlo fidelis.) Promiſſiones iſtæ Dauid eius ſunt, qui aduerſus potentem adiutor electus eſt, cuius in mari manus eſt, cuius in fluminibus dextera eſt, qui nuncupare deum patrem audet, quia eſt, qui ipſe primogenitus eſt, qui excelſus ſuper reges terræ. Cuius ſemen in ſeculũ ſeculi eſt, cui quæ ſunt dicta, non irrita ſunt, cui ſemel ſine mendacio iuratur in ſancto, cui ſedes ſicut ſol in conſpectu dei eſt, & permanet ut luna perfecta inæternum. Ex huius igitur uẽtris fructu ſup ſedẽ dei collocabunt, quomodo aũt ex fructu ſimus uentris eius audiamus prophetã Hieremiã dicentẽ: Si itaq; audiſtis huiuſmodi, ſi peperérit maſculus. Partũ ſexus iſte nõ recipit, ſed generatio quæ ab eo eſt partus inſtar obtinuit. Audiamus & Paulũ parturientẽ in filijs procreandis, cũ dicit: filij mei quos ego iterũ parturio. Eſſe autẽ omnes nos filios ſibi ipſe dominus in Euangelio teſtatur, dicens: fili remiſſa ſunt tibi peccata. Et iterũ: filioli adhuc uobiſcum ſum. Filij itaq; ſunt ipſius in ſede domini collocãdi. Et ſpei cõditio præponitur, ſi inquit cuſtodierint filij tui teſtamentũ meum & teſtimonia mea hæc quæ docebo eos. Moſes enim legẽ ſcripſit, in qua teſtimonia dei cõtinentur. Propheta hic idẽ totus diuerſatur in lege. Et quomodo adhuc filij illius Dauid in teſtimonijs ſunt docendi? Non præſentis ætatis eſt ſermo, ſed his proprius, de quibus dictum eſt: Confiteor tibi domine pater cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudẽtibus, & reuelaſti ea paruulis. Sed docti & manentes in his quæ docebuntur quid conſequentur? Vſque in ſeculum, inquit, ſedebunt ſuper ſedem tuã.)

Et qui iſti qui ſedebunt? Nempe de quibus dictum eſt. Et uos ſedebitis ſuper duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Iſraël. Non negligendum eſt autem, id quod ſuperius & inferius dicitur. Superius enim dictum eſt, ponam ſuper ſedem meam. Nunc autem dicitur, ſedebunt ſuper ſedem tuam. Et hoc quid erit? Nempe id quod dicitur: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt. Sedes patris, ſedes & filij eſt, quia ego & pater unum ſumus. Aut quomodo intelligitur, ponã ſuper ſedem meã, & ſedebunt ſuper ſedẽ tuã, niſi quod per concordẽ & non diſſimilem à ſe innaſcibilis unigenitiq; naturam, & pater in filio, & in patre filius eſt? deitatis in utroque nec genere, nec uoluntate diſſidente ſubſtantia, cum paternæ maieſtatis gloria unigenito congenita ſit: atque ob id ſedem filij, ſedem ſuam pater nuncupat, quia & ex ſe & in gloria indemutabilis diuinitatis ſuæ unigenitus & uerus deus natus ſit, nec contumeliam cõmunicatarum cum eo ſediũ ſentiat, cui ex ſe genito in naturæ ſimilitudine nulla diuerſitas eſt dignitatis. Deinde eorũ habitatio qui in ſeculum ſuper ſedẽ ſeſſuri ſunt ita oſtenditur. Quoniã elegit dominus Sion, præelegit eam in habitationem ſibi. Hæc requies mea in ſeculum ſeculi, hic habitabo quia præelegi eam. Non montẽ ſcilicet Sion deſertũ & inutilem elegit, neq; ciuitatem erutam & euerſam. Locis enim deus non cõtinetur, neq; omnipotens & æterna ſubſtantia, aut in deſertis montium ſolitudinibus, aut in urbium ruinis iam deformiũ conquieſcit, ſed elegit eorũ requiẽ, de quibus dominus in euãgelio ait: Nemo uenit ad me, niſi pater qui miſit me adducat illũ. Illam Siõ ſanctã & cœleſtẽ Hieruſalem elegit, concordẽ ſcilicet fideliũ cœtum, & ſanctificatas ſacramẽtis eccleſię animas, in qbus tanq; rationabili & intelligẽti & emũdata & æterna ꝑ reſurrectiõis gloriã domo, rationabilis & intelligẽs & impolluta & æterna inenarrabilis diuinitatis natura requieſcat. Nõ quod ex ea, in qua eſt infinitatis ſuę immenſitate deſiſtat, ut humanarũ mentium anguſtijs coarctetur, ſed quia per digni ſe habitaculi ſedẽ, qui & ubiq; & idẽ & totus & ſemper eſt, in

θήρα, Sic Hieronymus uenationem uertit χήρα uiduam ſonat.

ſanctis probatiſq; requieſcat: ubi nulla offenſio, nulla demutatio, ſed in ſeculum
ſeculi, id eſt, in æterna tempora digna & placens habitatio ſit electa. Dehinc ſequi
tur: Viduam eius benedicens benedicã.) Quidã translatorum interpretatus
eſſe ita repertus eſt. Captionẽ eius benedicens benedicã, tanq; uenatoribus & pi-
ſcatoribus hominum effectis apoſtolis hæc eorum benedicta ſit captio. Maxime
quod Bethſaida ex qua apoſtoli ſunt, per interpretationẽ linguæ Hebraicæ do-
mus uenantiũ nuncupetur. Sed nobis ſequenda eſt prima illa, & ſub Iudæorum
temporibus ante domini aduentũ ad eccleſiæ doctrinã conſignata trãslationis au
toritas. Viduam eius benedicẽs benedicã. Quanta uiduarũ dignitas eſt, & hone
ſta unius thori conſcientia, & felicis cõtinentiæ indemutata cõſtantia: Hæc enim
benedicitur, & benedicendo benedicitur, ex iudicio ſcilicet benedicentis, benedi-
ctione ſit digna. Sed Apoſtolus gentiũ doctor hortatur nos & aliud de uidua quæ
benedicenda eſt ſentire. Lege enim nõ per uirtutẽ ſpiritualis efficientiæ, ſed per fi
nem obſeruantiæ eius emortua, uiduã eam eſſe quæ ex Synagoga effecta eccleſia
ſit, docet, dicens: An ignoratis fratres, ſcientibus enim legẽ loquor, quoniam lex
dominatur homini, in quantũ temporis uiuit: Quæ enim ſub marito eſt mulier,
uiuo marito iuncta eſt legi. Si aũt mortuus fuerit maritus, euacuata eſt à lege ma
riti. Ergo uiuente marito adultera uocabitur, ſi iungatur alij uiro. Si uero moriatᷣ
uir eius, liberata eſt à lege, ne adultera teneatur cõiuncta alij uiro. itaq; fratres mei
& mortificati eſtis legi per corpus Chriſti, ut & ipſi ſitis alterius, huius qui à mor-
tuis reſurrexit. Cõparatione uiduæ quæ mortuo marito libera quibus uolet nu-
ptijs ſit, deſinente iam lege, uiduã legis eccleſiam eſſe demõſtrat Chriſto legitime
copulandam: Hanc ergo legis uiduam benedicendo benedicet. Deinde ait:

Pauperes eius ſaturabo panibus.) Bonũ eſt in eccleſia pauperes non eſurire,
quia cũ inops paſcitur, aut ſitiẽs potatᷣ, aut nudus ueſtitur, aut infirmus uiſitatur,
aut carcere clauſus requiritᷣ, ei hæc officiorũ obſequia deferũtur, q in ſingulis no
bis eſurit, & ſitit, & alget, & infirmatᷣ, & clauditur, quiq; ait: Amen amẽ dico uo-
bis, quia quæ feciſtis uni ex minimis iſtis, mihi feciſtis. Per hãc ergo dictorũ eius fi
delem promiſſionẽ paupes eius panibus ſaturat. Saturat aũt & eos panibus qui
per humilitatẽ cordis cõtemptumq; ſeculi ſeipſos in paupertate cõſtituunt, quos
cibo uitæ perennis expleuit, ſicut alio loco dictũ eſt: Diuites eguerũt & eſurierũt,
inquirentes aũt dominũ nõ minuentur omni bono. Deinde ſequitur: Sacerdo-
tes eius induã ſalutari, & ſancti eius exultatiõe exultabũt.) Sacerdotes ſuperius
iuſticia induuntur, ſed profectũ honoris ſui ſumũt, ſalutari ſcilicet induuntur, con
formes effecti gloriç ſalutaris. Quia ſecundũ Apoſtolũ de cœlis ſaluificatorẽ no-
ſtrum expectamus, qui potens eſt ſecundũ operationẽ efficientiæ ſuæ corpus hu
militatis noſtrę cõformare corpori gloriæ ſuę. Hoc ergo ſalutari ſacerdotes indu-
untur, ſed domini & ſancti exultatione exultabũt. Supius exultabũt tantũ adhuc
in humilitatis corpore poſiti, & ſpe tantummodo æternitatis læti, cęterũ tunc per
fecta exultatione exultãtes, nõ ſpe, ſed ueritate, nõ imagine, ſed corpore. Eſt enim
plerũq; exultatio, quę demutari ſolet, uel caſu uel infirmitate, uel tẽpore. Ad hoc
uero hęc ſanctorũ exultatio ea eſt, ut exultatione cõſummatæ in ſe exultatiõis ex
ultent. Cauſa autẽ exultationis oſtẽditur: Illic producã cornu Dauid.) Cornu
regni inſigne eſt. Per hoc enim cornu unguentũ regiũ regnaturis infundebatur.
Illic cũ dicitur requies, ſignificatur de qua dictũ eſt: Hęc requies mea in ſeculũ ſe-
culi. In hac igitur requie cornu Dauid, id eſt, regnũ illius de quo prophetat Da-
uid, deus producit, non illud humanum, nec corruptibile, nec caducum, ſed illud
quod ſecundum regnum dei in ſeculum ſeculi eſt, & quorum erit regnum cœlo-
rum. Nempe de quibus dictum eſt: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum

eſt regnũ cœlorum, id eſt, in quos æternus rex, & cuius ſecundum Danielẽ regni finis nullus eſt, regnabit. Non occultus igitur hic rex eſt, hunc lex prædicat, hunc prophetæ pollicentur, hunc Ioannes pœnitentiæ prędicator oſtendit. Ille eſt enim ſecundum domini in euangelio dictum lucerna ardens, Chriſtum tenebris mundi huius oſtendens. Omnis igitur de eo prophetia lucerna eſt eius, ignorantiæ noſtræ nocti ſcientiæ lumen oſtendens, infideles atq; impios ueritatis luce confundens, & in unigenito paternæ maieſtatis gloriam docens. Et hoc illud eſt quod ſequitur: Paraui lucernã Chriſto meo, inimicos eius induam confuſione, ſuper ipſum autem florebit ſanctificatio mea.) Parata lucerna eſt, ne ad cognoſcendũ eum nox ignorationis exiſteret. Inimici eius cõfuſione induentur: uidebunt enim filium hominis in maieſtate patris ſui, & non ſalute, ſed confuſione induentur, terreno ſcilicet & indecoro corpore reſurgentes, ſuper ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea. Exaltauit, inquit, eum deus & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum PSAL. CXXXII.

PEr omnem doctrinæ ordinem gradibus ſcanditur, nam per gradus ad ſuperiora puehimur. In eo quod ita cœpit propheta, Ecce quàm bonum & quàm iocundum, docemur quid bonum atq; iocundum ſit, ut per cognitionem eorum in bonis iocundisq; maneamus. Seruata autem ſcienter ea ratio à propheta eſt, ut bonum iocundumq; ſociaret, quia non omne quod bonũ eſt, iocundum eſt, neq; omne quod iocundũ eſt, bonũ eſt. Iocundus eſt luxus, ſed bonus nõ eſt. Eſt enim in ipſa illa corporalis laſciuiæ amœnitate detrimentum & ſalutis & famæ. Bona eſt tollerantia iniuriæ maxime cum ad irreligioſitatẽ compellimur pœnis, famis, ſitis, frigoris, uigiliarũ, cõtumeliarum, dolorum, ſed iocunda non eſt. Illic enim iniurioſum perfectæ uirtutis officium eſt. Et ita per hæc nõnunq; & bonum iocundo, & iocunditas ſolet eo carere quod bonũ eſt. Videamus quid ſit illud quod bonum & iocundum eſſe propheta demonſtrat, ſcilicet habitare fratres in unũ. Non humanas cohabitationes, nec terrenarum domorum cõmunionem propheta Dauid dicit. Nam fratres ob hæc ipſa tectorum conſortia diſſidentes uidemus, & inimicos ſæpe eiuſdem domicilij habitatio cõtinet, & nonnunq; incrementum odijs ipſa illa cohabitandi indignatio ſubminiſtrat. Sed nouit eſſe Apoſtolus communem & religioſam domum, dicens: Vt ſcias quemadmodum te oporteat in domo dei conuerſari quæ eſt eccleſia dei uiui, columna & firmamentum ueritatis. Itaq; bonum & iocundũ eſt in unum habitare fratres. Cum in unum habitant, conuentum eccleſiæ congregant. Cum fratres nuncupantur, unicæ uoluntatis charitate concordes ſunt. Ad primam enim apoſtolorum prædicationẽ hoc præcipuum fuiſſe credentium præconium legimus, quod dicitur: Erat enim omnium credentium cor unum & anima una aſſenſu, eadem uoluntate non diſſonans fide, ſocia amoris ac ſententiæ unanimitate perfecta. Et hoc teſtatur ille gentium doctor, dicens: Vt ſitis omnes perfecti eodem ſenſu eadem ſententia. Et rurſum: Implete gaudium meum ut idipſum ſapiatis, eandem charitatem habẽtes, unanimes unum ſentientes, nihil per æmulationem, ſiue per inanem gloriam agentes, ſed in humilitate inuicem arbitrantes præcellere ſuper inuicem, non ſua, ſed aliorum unuſquiſq; ueſtrum contẽplantes. Hoc Apoſtoli gaudiũ eſt, idipſum nos ſapere, amore eodẽ cõtineri, per unius ſenſus ſententiã unanimes permanere, nõ per æmulationẽ ſeparare, neq; per inanis gloriæ ſtudiũ diſſidere, non ſua, ſed aliorũ unumquẽq; cogitare oportere, ut

Nimium uidemus in rem bonam.

γνώμῃ.

tere, ut

tere, ut ea quibus alienæ uoluntates in cōcordia detinendæ ſint cogitemus,quod alio in loco admonet,dicens:Si poſſibile eſt ex uobis ad omnes pacem habentes: Ex nobis uult eſſe,ut ſi poſſibile eſt pax ad omnes ſit,uoluntas noſtra omniū amicitijs dedita ſit,& ſi cæterorum natura nō habeat pacis affectū,dummodo non ex nobis cauſa aut interruptę,aut non cōſeruatæ pacis exiſtat. Hoc itaq; populo dei cōgruit,ſub uno patre fratres,& ſub uno ſpiritu unum eſſe,ſub una domo unanimes incedere,ſub uno capite unius corporis mēbra eſſe.Non enim oculus aurem odit,nec nares os execrātur,nec manus pedē ſpernit.Hæc enim ut officijs mutuis ſibi,ita & amore diſtricta ſunt. Hoc iocundū & bonū eſt habitare fratres in unū, in eodem eſſe,idē eſſe,nec congregatione fieri,nec amore diuerſos.Comparationem uero huius boni iocundiq; propheta cōſtituit,dicens: Sicut unguentū in capite quod deſcendit in barbā Aaron,quod deſcendit in oram ueſtimenti eius.)

Aaron unguento cuius compoſitio & confectio ex odoribus continetur unctus eſt in ſacerdotem. Hanc conſecrationem primi ſacerdotis ſui deo eſſe cōplacuit. Dominum quoq; noſtrū inuiſibiliter & incorporaliter unctum eſſe cognouimus, cum dicitur: Vnxit te deus tuus oleo exultationis. Vnctio iſta terrena non eſt,incorporea eſt,inuiſibilis eſt,nō in oleo ut ſacerdos & propheta,nō cornu ut rex,ſed oleo exultationis ungitur.Opus iſtud lætitię ſpiritualis eſt, & ad ſacramentū cœleſtis unctionis exultationis fructus adhibetur, non materialis creaturæ eſt, quia corporalia corporalibus indigebāt,Aaron myro cōfuſionis ungitur. Sed id quod corporale eſt,per efficientiā uirtutis ſpiritualis imbutum ſpeciē olei cœleſtis imitatur.Deniq; poſt hāc unctionem Aaron ſecundum legē Chriſtus eſt nuncupatus,poſtq; unctionis cōfuſio per id quod à deo confici demonſtrata eſt in ſpeciē unctionis inuiſibilis cōſecratur. Vt igitur hoc myrum omnes fœtentes odores & immundos cordium ſpiritus quocunq; infuſum fuerit extinguit, ſeq; in omnia in quo inferē odor hic ſuauitatis infundit: ita per hoc ſacramentū unctionis infuſæ, & per eā omni terrenorum ac ſordentiū ultionum noſtrorum fœtore deterſo deo iam quod ſuaue eſt,ſpiramus.Nouit hunc ſuaueolentiæ ſpiritum beatus apoſtolus Paulus,dicens:Ita Chriſti bonus odor ſumus deo in omni loco,in his qui ſaluantur,& in his qui pereunt.Et in iſtis quidē ex morte in mortem, iſtis autē odor ex uita in uitā. Vt odorem uitæ nos eſſe uiuentibus,ita odorē eſſe mortis, his qui in peccatis ſuis morerentur oſtendens:ipſe autē Chriſti odor ex nobis bonus deo eſt. Vt igitur placitū hoc in primo,id eſt,Aaron ſacerdote unguētum deo extitit, quo in exemplum olei exultationis perungebatur, & gratum deo ex ſe fidei & innocentiæ odorem præbet:ita bonum & iocundum eſt habitare fratres in unum, per quod unanimitas uoluntatis eiuſdem primis & maximis ſacramentis bonorū cœleſtium cōparatur.Deſcendit autem hoc unguentum à capite in barbam.Barba uirilis ætatis ornatus eſt.Neq; enim nos paruulos eſſe in Chriſto oportet, niſi ad id tantum quod dictum eſt,paruuli malitia,non ſenſu. Infideles autem omnes idem Apoſtolus paruulos eſſe,quia infirmi ſumere cibum firmum minime ualentes adhuc lactis egeant,obiurgat,dicēs: Lacte uos potaui,non cibo: nōdum enim poteratis,ſed neque adhuc poteſtis.De ſe autem ita: Cum factus ſum uir ea quæ ſunt paruuli dereliqui. occurrere uero in id feſtinat, in uirum conſummatum, in menſuram ætatis plenitudinis corporis Chriſti. Vnguentum hoc ergo in barbam Aaron,id eſt,cōſummatæ fidei uirum deſcendit à capite. Caput ſecundum Apoſtolum uiri Chriſtus eſt.Moſes unguentum hoc compoſuit & confudit, ſed componendum & confundendum deus docuit, & deus mediator in lege. De capite ergo,id eſt,de Chriſto deſcendit in barbā,& ab eo deſcendit,cui dictū eſt,unguentum exinanitū nomen tuum.Deſcendit autem in eum qui per ætatis firmitatē in-

Μύρον unguentum.

demutabilis eſſet fidei firmitate manſurus. Deſcendit aũt etiã in oram ueſtimẽti. Ora ueſtimenti ea ſunt, quæ uſq; ad pedes defluũt, per quod ad omne corpus hic ungenti odor à capite in barbam, & deinde ad ueſtimenti oram deſcendit. In his autem mulieribus quæ ungentes dominum typum eccleſiæ in euangelio prætulerunt, ita docemur, quod una caput, alia pedes unxerit, per quod quæq; earum ſignificatur in parte corporis omne corpus unxiſſe. Media itaq; corporis prætermiſſa ſunt. Nam dum ora ueſtimenti & barba memorantur, omne in his corpus oſtenditur. Additur etiam & alterius comparationis exæquatio, cum dicitur:

Sicut ros Hermon qui deſcendit in montem Sion.) Ros ab Hermon in Sion non deſcendit, multo enim à ſe interuallo hi montes diuiſi ſunt. Neq; ſanè natura fert ut ros à loco in locum deſcendat. Sion autẽ eſt ſecundũ doctrinam cœleſtẽ eccleſia, uel quæ nunc eſt, uel quæ erit ſanctorũ, quæ per reſurrectionem glorificatorum & lætantiũ angelorũ cœtu frequentatur. Hermon autem mons eſt in Phœnice, cuius interpretatio anathema eſt: quod enim nobis Anathema nuncupatur, id Hebraice Hermon dicitur. Fertur autem id de quo etiam neſcio cuius liber extat, quod angeli concupiſcentes filias hominum, cum de cœlo deſcenderent, in hunc montẽ maxime cõuenirent excelſum. Sed hæc prætermittamus. Quæ enim libro legis non cõtinentur, ea nec noſſe debemus: cõmemorata autẽ ob id tantum ſunt, quod nos hoc mõte dei per prophetã profeſſio cõmouebat. Certe hodie gentes mõtem hunc prophana religione uenerantur, & interpretationẽ nominis ſui, quod eſt anathema, ipſam illã impiæ ſuperſtitionis ſedẽ teſtãtur. Ros uero de cœlis eſt, & inter benedictionũ munera optari eũ meminimus, cũ Iſaac ad Iacob ait Et det tibi deus à rore cœli & ab ubertate terræ multitudinem. Ergo quia munera & benedictiones dei, quibus primũ omnia cum creata & facta ſunt benedixit, poſtea uero ex peccato Adæ in anathemate cõſtiterunt, gratum deo eſt ea rurſum in ſanctificationis ſedem redire atq; deſcendere. Benedictus enim homo fuit, ſed poſt benedictionẽ peccauit, & ſtatim impius fuit: ſed qui mauult peccatoris pœnitentiam quàm mortẽ, uult benedictionis ſuæ rorem ab Hermon in Sion deſcendere, id eſt, ex impietatis ſede in ſanctificationis locũ tranſire. Rore enim omnia uireſcunt, aluntur, augẽtur: ita principali illa dei benedictione homo gignitur, ſpirat, & creſcit. Eſt ergo bonũ atq; iocundũ ut à gentili errore, id eſt, profana Hermon ueneratione deſcendẽs ad Sion, id eſt, ad æternæ beatitudinis domũ trãſeat, & eum qui ſalute omniũ lætatur oblectet, ob id quoniam illic mandauit dominus benedictionẽ & uitam uſq; in ſecula, in Sion ſcilicet uel etiã in unanimitatẽ cohabitantiũ fratrũ. Benedictiones enim eccleſia ſola largiĩ, uitam æternã unanimitas promeretur. Qui dixit enim æternę uitæ uiã pãdens, diligite inuicẽ ſicut ego dilexi uos, nõ mendax eſt. Eſt enim ipſe ueritas, uia, uita, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum PSAL. CXXXIII.

Finem ſumunt cantica graduum, ſed aſcenſionibus ſuis dignum. Cum enim per ea ad cognitionem ſacramenti cœleſtis ſcandatur, neceſſe eſt, ut poſtea benedictio ei ad quem conſcenſum ſit debeatur. Vocat igitur omnes prophetia ad benedicendum, & tanquàm cõſummatis omnibus uniuerſos ad conteſtationem honoris debiti congregat, dicens: Ecce nunc benedicite dominum omnes ſerui domini.) In eo autem quod ait, ecce nunc, elaboratæ aſcenſionis perfectum opus eſſe ſignificat, ut iam nunc benedicant, quia proficiẽtes aſcenderint. Benedicendus eſt, quia nos in excelſum prouexerit, quia fidei gradibus in ſublime domus ſuę eleuauerit. Benedictione autem dei os peccatoris indignũ eſt, & idcirco ait: omnes ſerui eius

Nō omnium eſt deo accepta benedictio, neq; ſe promiſcuus putet placere poſſe; Soli iſtud competit dei ſeruo, non peccati ſeruo, nec ſeculi ſeruo. Omnis enim, inquit, qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Seruo igitur dei competit, ut dominū ſuum religioſo ore benedicat, ac ne ipſi quidem ſeruo hoc erit propriū, qui ſe ſeruum nomine ſolo profiteatur, qui etiam nunc cūctabundus & fluctuāns incerto fidei uoto circumferatur, cuius cogitatio & uoluntas in recordationem peccaminum, & in curas uoluntatum euagetur. Et idcirco cum dixiſſet: Ecce nunc benedicite dominū omnes ſerui eius. adiecit: Qui ſtatis in domo domini, in atrijs domus dei noſtri.) Qui ſtat, loco non mouetur, iam currit, iam aſcendit, iam immobilis manet, iam auide bibit beatā illā prophetę uocem: Statuit ſuper petram pedes meos. Et rurſum: In petra exaltaſti me: & audiet tanq; Moſi ſibi dici, tu autem ſta hic mecum. De peccatoribus autem ita legimus: Dilexerunt mouere pedes ſuos. Standum ergo eſt in domo domini, quia benedictio ſtantium placeat, & ſtantium in domo illa ſancta & cœleſti Hieruſalem, & angelorum frequentiū, ad quā per hanc eccleſiæ & conuentus noſtri domum ſcanditur. Et quia plures apud patrem manſiones ſunt, benedicunt dominum, non ſolum in domo ſtantes, ſed etiā in atrijs eius. Non omnis domus atrium eſt, domus eſt etiam quicquid extra atrium eſt. Interior autem & familiarior atrij ſedes eſt. Interius ergo ſtabunt, qui in atrio ſunt, quia ſit licet dignitas, in domo ſtare, præuenit tamen ille qui in atrio ſteterit. Diuerſos uero eſſe eos qui in domo, & eos qui in atrio ſint, alibi propheta demonſtrat, dicens: Plantati in domo domini, in atrijs dei noſtri florent. Maior fructus eſt effloruiſſe. Et licet plantatio habeat dignitatem, pręcellit tamen efflorеſcentium honor. Quia ut initium in plantatione eſt, ita gaudium boni operis in flore eſt. Reperi autem quoſdam ambiguos circa hoc, in atrijs domus domini fuiſſe, dicentes, idcirco hoc à translatoribus primis adiectum eſſe, quia ſub hiſdem uerſibus ſequenti pſalmo continetur, opinantibus ipſis ſcriptorum uitio in libris Hebraicis fuiſſe præteritum. Sed noui interpretes quæ uolunt tractent: nobis uero obſequendum eſt, & autoritati translationum, & uetuſtati. In hanc autē ſpem ſtandi in domo, & in atrijs domini, propheta nos hortatur, dicens: In noctibus extollite manus ueſtras in ſancta, & benedicite dominum.) Agimus enim, ſecundum Apoſtolum, ſub principibus harum tenebrarum, & nox nos ſeculi detinet, quæ per euangelicam prædicationem iam prodijt in lucem. Nox enim iam proficiſcitur, ſicut in die decenter ambulate. In hac igitur nocte ignorantiæ, inſidiarū, infirmitatum, cōcupiſcentiarum, uiciorum eleuandæ manus ſunt in ſancta, non ad prædicandum & orandum tantum, ſed etiam ad operandum. Preces enim nudę non proficiunt. Eleuanda autem opera noſtra ſunt in dei ſancta, id eſt, in nudis ueſtiendis, in eſurientibus cibandis, in ſitientibus potandis, in afflictis cōſolandis, in oppreſſis adiuuandis, in omnibus diligendis. Hæc enim nos in hac corporis noſtri infirmitate ſanctificāt, hæc deo placita & ſancta ſunt. Et hoc non ignorat propheta, dicens: Eleuatio manuum mearum ſacrificium ueſpertinum. Nunc enim in conſummationē ſeculi, quod eſt ueſpertinū, non in tauris & hircis, ſed in operibus bonis deo hoſtia eſt. Moſes nos docuit exemplo, qui cum eleuatis conſtituiſſet manibus uincebat: ſummiſſis uero in terram uincēdum populum ab hoſte prębebat, oſtendens per hanc formam, hoſtem noſtrum; ſi terrena opera noſtra ſint, uincere: ſi excelſa uero ſint, eſſe uincendum. Eleuandę igitur manus noſtræ ſunt in noctibus, ut plantemur in domo, ut in atrijs floreamus, & benedicendus eſt dominus, id eſt, cum dei benedictione ſemper orandum eſt, ne cum panem inopi præbeas, metu famis triſtis ſis: ne cum ſumptum indigenti offeras, damnum putes: ne cum nudum ueſte induas, exui te exiſtimes. Hilarem enim

Nihil tale Hieronymus.

datorem

datorem amat deus. Quid autem læta & benedicentia eleuatarum manuum
opera mercantur, oſtendit dicens: Benedicat te dominus ex Sion.) Dominus
ſcilicet eccleſiæ, & ſanctæ Hieruſalem, & ciuitatis uiuis gemmarum lapidibus ex-
tructæ. In deo uero æterno ut ſpem omnem noſtram poſitam cognoſceremus, ad-
iecit: Qui fecit cœlum & terram.) Eum ſcilicet eccleſiarum deum eſſe demon
ſtrans, qui cœlum feciſſet & terram, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui
eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Alleluia. Pſalmus CXXXIIII.

PSalmus ſecundum ſimplicitatem audientium abſolutus uidetur. Ea
enim ex maiore parte in eo continentur, quæ libro Exodi inſcripta
ſunt, Aegypti plagæ, Pharaonis pœna, regum mortes, & hoſtilis ter
ræ obtenta hæreditas: ſed ſecundum Apoſtolum quæ in lege ſunt,
umbra eſt futurorum, quæ in ea geſta ſunt, allegorumena non negli
genter audienda ſunt, quia ſub corporalium geſtorum fide in exemplum ſunt ſpi-
ritualium operum conſtituta. Magnæ autem diligentiæ res eſt, uirtutem uerborũ
collocatorum expendere, & ſcire quid cuiq; rei ſub eorum quæ dicta ſunt ſignifi-
catione ſit proprium. Vt enim nõ omnium eſt, herbarum genera uirtutesq; noſſe,
& ſi quis imperitus aut neſcius in agrum his ſalubribus herbis diuitẽ uenerit, om-
nia inutilia & promiſcue genita exiſtimans præteribit: at uero ſi peritus & doctus
hunc precioſum in his germinibus agrum fuerit ingreſſus, omnia quę ab alijs prę
terita erunt demetet, & ea quæ ab ignaris erunt neglecta mirabitur: ſciens quan-
do utile metendorum eorum tempus ſit, & in quę genera ſanitatum his utendum
ſit, & quantum ex his, aut quouſq; moderandum ſit: ſic & in diuinis ſcripturis eſ-
ſe intelligendum eſt, ut ſi eas impia auris & mens ruſtica audiat, tanquam ocioſas
& non neceſſarias negligat: at uero ſi calens ad cognitionem dei auditor ac lector
adſtiterit, & cui frequens lectio, & ſpiritualis gratiæ donũ ſcientiam dijudicandi
ſingula, intelligendiq; præſtiterit, mirabitur omnia, atq; his ſecundũ naturales eo-
rum uirtutes & efficientias utetur, nõ ignarus quando quid præſumendum ſit, &
in quã curationem eligendũ, quando ex eo corpori ſanatio, quando animę mede-
la tribuenda ſit, ne quid præproperum, ne quid importunum ac tardium, ſed colla
tis & uirtutibus, & temporibus, & rebus, non imperite his quæ ſibi comperta fue
rint utatur, quod quidem maxime in hoc pſalmo ita eſſe intelligitur. Incredibilem
enim in modum ea rebus geſtis uerba ſubiecta ſunt, ut cum fideliter illa quæ ge-
ſta ſunt enunciarent, maiorem tamen internę & ſpiritualis intelligentiæ profectũ
ex ſe ita collocata præſtarent. Neq; tantũ hæc ratio ſeruata eſt, ut res ipſæ quæ cor
poraliter geſtæ ſunt, ad oſtendendam dei magnificentiam commemorarentur, ue
rum etiam ut per cognitiones geſtorũ, & uirtutes nominum exemplum de ſe ge-
rendis in his quæ ſunt geſta, præberẽt. Itaq; neceſſarium eſt, hæc ſingula perſonis,
temporibus, uirtutibus diſcernere, ut ea quę incurioſæ aures tanquam nõ neceſſa
ria fortè perdiderint, ipſa illa ad humanę infidelitatis medelam ſanationemq; refe
rantur. Et hoc ipſis rebus in pſalmo docebimus, qui ita cœptus eſt: Laudate no
men domini, laudate ſerui dominũ, qui ſtatis in domo domini, in atrijs domus dei
noſtri. Laudate dominũ, quia benignus eſt dominus, pſallite nomini eius, quoni-
am ſuaue eſt.) Et contuendum in exordio pſalmi eſt, quòd ad laudem nos dei ad
uocat, cum in ſuperiore pſalmo ad ſolam benedictionem hortatus ſit. Præſtare au
tem laudi benedictionem non ambiguum eſt. Primus enim odor in benedictione
poſitus eſt, ſed conſummatur in laude, & laus non incipienda confuſe eſt, ſed ordi
ne ac modo confitenda eſt. Hoc enim primum eſt, laudate nomẽ domini. Nomen
ergo domini primum laudare admonemur, quia deus cœli ſit, quia deus terræ ſit,

quia deus mundi ſit, quia deus, quod fidei noſtræ & ſpei proprium eſt, Abrahæ, & Iſaac, & Iacob ſit. In his enim primum deo laus eſt. Sequens uero præceptum eſt, laudare ſerui dominum. Per cognitionem nominis dei ad ſcientiam eius proficimus. Iam enim non nomen domini, ſed dominum laudamus, cognoſcentes quur deus cœli ſit, quur terræ deus ſit, quur deus mundi, quur Abrahæ, & Iſaac, & Iacob ſit. Hæc enim primum pueriliſ doctrinæ rudimenta tranſgreſſi, deum nō iam per obedientiam ſubditorum, ſed per immenſæ uirtutis ſuæ magnificentiam laudamus, & laudamus ſerui eius. Neq; ſolum ſerui eius nudo tantū profeſſionis noſtræ uocabulo nuncupati, ſed ſtantes in domo eius iam non uagi, neq; erratici, ſed ſtantium firmitate ſtabiliti. Neq; tantummodo ſtantes, ſed etiam in atrio domini dei noſtri, internæ potius & mediæ domus ſede ſuſcepti. Per hunc igitur ordinem à ſeruis & à ſtantibus in domo atq; in atrio laus inchoatur. Laudandus deus ob id eſt, quia benignus eſt. Nam ut omnipotens ſit, naturæ ſuæ uirtus eſt: ut uero benignus ſit, nobis neceſſariū eſt, quos corporis infirmitas & conditio originis in peccatis detinet. Et quid ſpei eſt humanis delictis, ſi benignitas dei abſit? Sed dictorū ratio conſideranda eſt. Namq; qui laudandus eſt quia benignus eſt, pſallendū nomini eius eſt, quia ſuaue eſt. Pſallite nomini eius quoniam ſuaue eſt. Pſallite ubi dicitur, ad corporis opera refertur, ut per organi noſtri, id eſt, corporis multimoda opera conſonans deo fiat & apta laudatio. Pſallere ergo nomini eius iubemur, quia ſuaue eſt. Suaue enim eſt deo, corpora noſtra cōplacito miniſterio probabiliq; famulari, uel ipſum illud potius nomen domini ſuaue eſt. Et quid ſuauitatis in ſe habet, uel nomē eius, uel ei pſallere, continuo ſubiecit, dicens: Quoniā Iacob elegit ſibi dominus Iſraël in poſſeſſionē ſibi.) Initiū originis Iudæorū ſecundum ſanctificationē generis Abraham eſt. Ad hunc enim dei fuit ſermo. Et cur potius Iacob quàm Abrahā dominus elegit? Dehinc cū idem ſecundū nuncupationis allocutionē ſit Iſraël qui & Iacob, cur iterū additur, Iſraël in poſſeſſionē ſibi? Ordo exigebat principem electionis Abraham, non eum qui iam tertius in electione eſt Iacob commemorari: ratio quoq; ammonebat, ut ſignificatus Iſraël in Iacob intelligeretur: quin etiam illud accedit, quod qui Iacob eſt eligitur, qui Iſraël poſſidetur. Sed iam in exordio ſermonis monuimus, illa ex rebus corporaliter geſtis commemorata in pſalmo eſſe, in quibus futuri ſpecies tanquam in ſpeculo reluceret, ea quoq; geſtis rebus coaptata uerba eſſe, quæ cum ea quæ geſta ſunt, nunciaret, tamen intelligentiam nobis abſolutiorem eorum quæ ſpiritualiter in geſtis rebus præfigurabantur, afferrent. Dei nomen ſuaue eſt, non uni tantum genti, atq; ipſi irreligioſæ, ſed omnibus iam gentibus atq; linguis. Iacob enim ſibi elegit maiorē natu ſupplantantem, ementem primitias cibo & deſperatione uenales, abripientem benedictionem, impœnitentem poſt ſeruitutem, deinde poſt luctam deum uidentem, & Iſraël nuncupatum. Ante enim Iacob eſt, & ſic Iſraël. Circunſpiciamus eccleſiæ corpus, quæ per differentiam fidei & Iacob, & Iſraël habet, & hic cœtus populū legis fide ſupplantat, primitias eius accipit, benedictionē eius diripit, ſecū dū domini dictū dicentis: A diebus aūt Ioannis regnū cœlorū uim patitur, & uim facientes diripiunt illud. Iacob eſt ergo qui eligitur, domino dicente: Ego uos elegi, non uos me. Iſraël eſt qui poſſidetur in præteritis primogenitus, & benedictionibus cognitus, in ſeruitute multi temporis fidelis, in ſacramento luctæ potens, in promerendis rurſum benedictionibus pertinax, in dei cognitione & cōſpectu Iſraël. Nouit autem ſpiritus prophetiæ præpotentem hanc nominis dei in congregandis gentibus, & poſſidendis fidelibus ſuauitatem, dicens: Quia ego noui quàm magnus eſt dominus.) Officio quidem oris ſui propheta loquitur, ſed cognitione ſua uox iſta eius eſt, qui ait: Nemo nouit patrem niſi filius, & cui uolue-

rit fi

rit filius reuelare. Et filius quidem patrem, ſi cui uoluerit reuelabit. Sed magnitudinem eius nemo cognoſcit, propheta dicente: Cuius magnificentię non eſt finis. Cognitio huius ergo infinitatis ei ſoli erit propria, qui ſecundum perfectam originis ſuæ plenitudinem ipſe imago eſt infiniti. Quia ego cognoui quàm magnus eſt dominus: & deus noſter præ omnibus dijs.) Non præ dijs omnibus illis eſt, de quibus infra ait: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur. Nihil enim magnum, ſi metallis, & ſaxis, & lignis comparatus præfertur. Et quia iſti dij non ſunt, quærendum eſt quos deos dixerit. Non enim deorum multitudinem eccleſia cognoſcit. Error hic gentiū eſt, ut cœtus, & conceptus, & procreationes, & ſucceſſiones deorum aut fingat, aut credat. Nobis autem ſecundum Apoſtolum unus deus, ex quo omnia, & nos in ipſo, & unus dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum. Vnus ex uno deus ex deo eſt. Non recipit alterum innaſcibilis ut duo ſint, nec admittit quod eſt unus unigenitus ne deus ſit. Non ſunt duo innaſcibiles, non ſunt duo unigeniti. In eo autem unuſquiſque quod eſt, unus eſt, dum parem nec unigenitus habet, nec innaſcibilis admittit: neque unigenitus deus ex alio quàm innaſcibili deo ſubſiſtit. Videndum eſt autem, præ quibus omnibus dijs deus noſter ſit. Inuenio deos dici per prophetam ita: Deus ſtetit in congregatione deorum, in medio autem deos diſcernit. Et hoc quidem uidetur ambiguū, neceſſitatis abſolutæ nunciare quos deus ſignificet, ſed dominus in Euangelijs errore nos nuncupationis huius liberauit, dicens: Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. Et adiecit: Si ergo illos dixit deos, ad quos uerba dei facta ſunt, & non poteſt ſolui ſcriptura, indiſſolubilis dei ſermo eſt, homines deos nuncupantis. Inuenio & Moſem deum nuncupari, cum ei dicitur: Deum te poſui Pharaoni. Sed & Apoſtolus docuit dici alios deos, cum ait: Namque & ſi ſunt dij qui dicuntur ſiue in cœlo, ſiue in terra, ſicut ſunt dij multi, & domini multi, ſed nobis deus pater eſt, ex quo omnia, & unus dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia. Vnus quidem deus nobis eſt, & unus dominus, ſed multi dij ſunt qui uocantur in cœlo & in terra. Et quidem ſi hoc deorum nomen hominibus ſecundum ſententiam dei competit, multo magis, angelis, archangelis, thronis, dominationibus, principatibus, poteſtatibus dignum, quos Apoſtolus deos in cœlo nuncupari demonſtrat. Dij ergo ſunt qui uocantur, ſed præ omnibus deus noſter eſt, non comparatione, qui incomparabilis præcellit, ſed poteſtate præ cæteris eſt. Et quomodo præ cæteris ſit, mox oſtendit, dicens: Omnia quæ uoluit fecit in cœlo & in terra, in mari, & in abyſſis.) Soli deo congruit omnia facere quæ uelit. Sola enim perfecta uirtus in nullo impeditur, quo minus quod uelit & faciat, & ei ex quo omnia ſunt, nihil difficultatis occurrat. Inferioris ab eo naturæ eſt, ne totum quod uelit & faciat. Dum enim alij ſe debet, caret omnipotentię uirtute, quia in id ipſum quod ſubſiſtit, habeat alium autorem. Et qui non ſe ſibi debet, non omnia poteſt, dum à potiore ſubſiſtit. Sed uideamus quid ſit illud quod omnipotentia dei ſecundum uoluntatem ſuam fecerit in cœlo, & in terra, in mari, & in abyſſis. Et quidem magnum eſt, ſi cōtueamur indemutabilem cœli firmitatem, ſolem annuis curſibus indefeſſiſque moderatum, uiceſque anni definitis limitibus temperantem, perennes quoque lunæ uiciſſitudines & imperturbatos ortus, lapſus conuerſioneſque ſignorum. Iam uero terræ opes, & fœcundos eius fructus in uitam hominum, uolucrum, pecudum, beſtiarum: plena deinde incolis ſuis maria & ſpirantiū intra fluctus piſcium uitam: tum porrò quia plurali genere maria Græcitas eloquuta eſt, Oceani inæſtimabiles uices & capacis abyſſi imperſpicabilem naturam, qua refuſus in terram æſtus reſorbetur. Sed cum hæc ſecundū humanam opinionem plena miraculis ſint, ac de ipſis dici meri-

ἐν ταῖς θαλάσσαις, Latinus interpres uitauit amphibologiam in maribus

to debeat: Omnia quæ uoluit fecit in cœlo & in terra, in mari, & in abyſſis, uideamus quæ omnia ſint quæ uoluit & fecit. Educens nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiam fecit, qui producit uentos de theſauris ſuis. Præterito thronorũ, dominationum, principatuum & poteſtatum, cherubin & Seraphin, angelorum & archangelorum, cœli, terræ, maris, abyſſi, miraculo, in his omnia deus quæ uoluit fecit, in cœlo & in terra, in mari & abyſſo. Educens nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiam fecit, qui producit uentos de theſauris ſuis.) An hæc tantũ perfectæ in deo uoluntatis omnipotentia eſt, terram exhalare nubes? coruſcare pluuijs imminentibus fulgura? alternatis ſpiritibus flare uentos? Sed arguunt hanc opinionẽ noſtram uirtutes herbarũ, & naturę gemmarũ. Educẽs, inquit, nubes ab extremo terræ. Quid ẽm ſibi uult quod nubes deducunt & educunt ab extremo terræ? Exhalant quidem ualles uuidæ nebulas, ſed neq; ualles extrema terrę ſunt, neq; quiſquam nebulam id ipſum exiſtimauit eſſe quod nubem. Dehinc fulgura in pluuiam fecit. Quæ hic humani ſenſus intelligentia eſt? Fulgura nonnunquam ſine pluuijs uidemus, & pluuias ſæpe eſſe ſine fulgure. Non pluuiæ fulgura afferunt, neq; rurſum fulgura pluuias defundunt. Sequitur quoq;: Qui producit uentos de theſauris ſuis. Quę hic humani ſenſus intelligentia eſt? An ne in cõcauo aliquo & cõmunito theſaurorum loco conditos eſſe uentos exiſtimabimus, ex quibus uenti ſoleant tanquam precioſiſſima theſauri portio produci: & cũ ſolent mutationes uentorum frequentes & incertæ ſæpe & contrariæ cõmoueri, totiens negocioſus ad hæc deus ipſos iſtos ut demutentur, ut diſſideant ex ſecreto diuitiarũ ſuarum producit? Sed hæc à me uolenti uirtutem & rationem dictorum oſtendere, ita commemorata ſint, ut nihilo minus inuiſibilis & omnipotentis uirtutis eſſe intelligatur à mari, quod eſt ab extremo terrę, nubes educi, & inter pluuias fulgura coruſcare, & uentos ex occultis ſuorum ſpirituum ſedibus flare. Verum quia non in his tantum omnipotentia dei eſt, neq; in his ſolum quæ uoluit, fecit in cœlo & in terra, in mari & in abyſſis, & in his quæ corporaliter geſta eſſe memorantur, ſpiritualia ſignificari meminimus. Demonſtrandum eſt nunc, quid ſub his dictis per uirtutem prophetiæ intelligere debeamus. In eo quod omnia quæ uoluit fecit in cœlo & in terra, in mari & abyſſis, quantum cognitioni noſtræ permiſſum eſt, nihil amabilius deo homine eſt. Et ſubeſt cauſa, ut peculiare ei hoc animal ſit. Mundus uerbo conſtitit, homo autem cum conſilio efficitur, non uerbo, ſed opere cogitato: fit quoq; ad imaginem dei per inſpirationem, & ea dei uiuens anima perficitur: legem accepit, uoluntati ſuę permittitur, liber ab omnibus mundi dominus conſtituitur: paradiſi incola eſt, inuidia diaboli dignus eſt: poſt peccatum miſericordiæ reſeruatur, omnis ſeculi huius ætate ad cognitionẽ dei eruditur, iudex angelis præparatur, reuelationem eius creatura expectat, uanitati in ſpem & ipſa ſubiecta, ob pœnitentiam eius ex peccato angelorum in cœlis maximũ gaudium eſt. Hic ipſe per ſacramentum natiuitatis, ſecundũ hominem Ieſum Chriſtum aſſumptus eſt in eum. Iam ubiq; irreligioſum ante os eius religionẽ docet, iam pollutum ſtupris corpus continentia purum eſt, iam cæca quondam à cognitione dei mens, Iſraël facta eſt. Inuidia in mutationem boni proficit, iam ebrietas in ieiunia exarſit, iam odium in amorem demutatum eſt, iam uitia in uirtutum uita perempta ſunt. Fecit ergo dominus omnia quæ uoluit in cœlo & in terra, in mari & in abyſſis. Nihil enim in his omnibus charius homine ſuo habuit, ob quẽ etiam unigenitus eius deus homo extitit, & fecit ita: Educens nubes ab extremo terræ. Nubibus dominus præcepit, ne ſuper ſpinoſam & infœcundam uineam pluerent: Mandabo, inquit, nubibus ne pluant ſuper eam. Cognoui & nubem in qua locutus eſt deus: In columna, inquit, nubis loquebatur ad eos. Et teſtatur mihi Paulus

Deſtruit hiſtoriam

in hac nube nõ ſolum hoc quod legitur intelligendum, dicens: An neſcitis quia patres noſtri ſub nube fuerunt, & in Moſe baptizati ſunt? Nubem hanc itaq; ſignificat doctrinam apoſtolicam, quæ inumbrãs, & à calore defendens, æſtum omnem futuri iudicij excludit. Quod autem à nouiſſimis terræ ſunt, audiamus Apoſtolũ dicentem: Puto autem deus nos apoſtolos extremos oſtendit ſicut abortiuos. Dominus ipſe cum de loco & de dignitate inter diſcipulos ſermo eſſet, ait: Qui uoluerit in uobis eſſe primus, ſit omnium nouiſſimus. Has ergo nubes deus omnia quæ uult faciens, à nouiſſimis terræ educit, & hanc inumbrantem doctrinam terræ humilia exhalant. Fulgura in pluuias fecit. Fulgur eſt uirtutis cœleſtis agnitio, & hoc ipſe dominus teſtatur, dicens: Sicut enim fulgur exit ab oriente & patet uſque ad occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Et hoc quidem ita in domino, qui non in locis corporalibus, ſed ubiq; adueniens cernitur. Cæterum in ſingulis hodie quicunq; uirtutem dei annunciabunt, qui cognitionem eius per doctrinam præſtabunt, fulgura inter pluuias facti ſunt. Fulgura primum ipſi ſcientia coruſcantes, tum deinde uerborum imbrem profundentes. Et huius pluuiæ ex ſe profundendæ Moſes non iam ſpiritualiter per doctrinam, ſed corporaliter per gloriam fulgens, ita meminit: Attende cœlum & loquar, & audiat terra uerba ex ore meo. Expectetur ſicut pluuia eloquium meum, & deſcendant ſicut ros uerba mea, & ſicut pluuia ſuper gramen, & ut niues ſuper fœnum. Illa fulgura in has pluuias facta ſunt, uerba ſcilicet uiuificantia, & potantes irrigantia. Seruatus autem ordo eſt, ut poſt congregatas ex nouiſſimis terræ nubes, poſt fulgura conſtituta producat uentos de theſauris ſuis. Quos autem uentos producat, nõ ambiguũ eſt, eos nempe de quibus ait: Faciens angelos ſuos ſpiritus. Sunt enim angeli paruulorum quotidie deum uidentes. Hi igitur ſpiritus ad ſalutem humani generis emiſſi ſunt; neq; enim infirmitas noſtra niſi datis ad cuſtodiã angelis, tot tantiſq; ſpiritualium cœleſtium nequitijs obſiſteret. Opus ad id fuit naturæ potioris auxilio, & hoc ita eſſe ex his dictis docemur, quibus trepidũ ac pauentem Moſem dominus confirmat, dicens: Ecce angelus meus antecedet te. Hos igitur de theſauris ſuis uentos producit, tribuens in his auxilium humanæ infirmitati, ut hæc nos diuina præſidia aduerſus mundi potentes harum tenebrarum in hæreditanda nobis ſalute tueantur. Sequitur deinde hic ordo dictorum: Qui percuſſit primogenita Aegypti ab homine uſq; ad pecus, & miſit ſigna & prodigia in medio tui Aegypte in Pharaonem, & in omnes ſeruos eius, qui percuſſit gentes multas, & occidit reges fortes, Seon regem Amorreorum, & Og regem Baſan, & omnia regna Chanaan occidit, & dedit terram eorũ hæreditatem Iſraël populo ſuo.) Frequenter ſermo diuinus eum intelligendum eſſe deum cœli atq; terræ, & uniuerſitatis creatorem docet, qui Aegyptum percuſſerit, mare diuiſerit, Aegyptios demerſerit, populũ ſuũ magnis & mirabilibus uirtutibus eduxerit, in eremo manna aluerit, eiectis gentibus in terram repromiſſionis induxerit. Et quidem omnia hæc magnifica & præclara opera deum eſſe teſtantur. Neq; enim mediocris & moderatæ uirtutis eſt tanta geſſiſſe, admirandus in his intelligendus eſt. Sed docet nos Apoſtolus cum ueneratione geſtorum præformationem in his doctrinis atq; operis ſpiritualis agnoſcere, cũ lex ſpiritualis eſt, cũ geſta eius allegorumena ſunt, cũ ſub nube patres fuerunt, cum in Moſen baptizati ſunt, cum de ſpirituali petra biberunt, cum petra Chriſtus eſt, cum poſtremo ſecundũ exaltati in deſerto ſerpentis formam exaltandus eſt dominus. Ergo licet illa in Aegypto corporaliter geſta ſint, ſpiritualiter tamen nunc geruntur in nobis. Aegyptus in quo ſeculi forma eſt, uirtutibus & plagis dei percutitur, ſignis portentiſq; terretur, plagis dei percutitur, cum iudicium ſuum audit, cum damnationem ſuam cognoſcit, cum in ipſo

conſcientiæ ſuæ reatu quotidie iudicatur, cum principales ſuas originatiasq; uirtutes cruci ſuæ dominus confixit, locutus quoq; eſt tanquam ad uiuentem animalem q; Aegyptum, ut non habentem terram inanimemq; regionem, ſed incolas eius, quos rationales animalesq; conſtituerat, alioquin exiſtimaretur. Miſit ſigna & prodigia in medio tui Aegypte in Pharaonem, & in omnes ſeruos eius. In medio tui quid eſt? Cognoſcimus ex eo quod dictum eſt: Deus autē deus noſter ante ſecula operatus eſt ſalutem in medio orbis terræ. In medio itaq; orbis terræ loco, in quo dominus ſalutē nobis operans paſſus eſt, ſigna & prodigia miſit: dum crucis ſuæ horis ſol effugit, tremit terra, ſaxa rumpuntur, ſepulchra panduntur, mortui exurgunt. Hæc in medio tui Aegypte ſigna facta ſunt. Pharao tuus, id eſt, diabolus aquis necatur, baptizato populo, ipſe cum exercitu ſuo obrutus: percuſſæ deinde gentes multæ, extincti ſcilicet innumerabiles in nobis uitiorum incolatus, reges quoque fortes perempti. Fortes planè. Seon regem Amorreorum, & Og regem Baſan, & omnia regna Chanaan occidit. Et quid iſtud eſt? Tot regna euerſa ſunt, tot reges extincti ſunt, & horum tantum fit memoria? Fit quidem ſecundum geſtorum fidem paucorum memoria ex pluribus, ſed hi tantum memorantur, in quibus quamuis quidem res geſta cognoſceretur, tamen per conditiones uirtutesq; nominum ſpiritualis in his eſſet conditio ſubtexta. Nam Seon infructuoſæ arboris interpretatio eſt. Quod enim nobiſcū arbor infructuoſa, id Hebraice Seon nuncupatur, Amorreus uero exacerbans. Has ergo ſub horum nominum ſignificatione infructuoſas in nobis exacerbantibus uirtutes deleuit, infructuoſos ſcilicet principes, qui nos qui exacerbabamus dominū obtinebant. Et ob id ſecundum dictum Euangelicum exemplo infructuoſæ arboris exciſos. Og uero rex interpretationē habet maceriæ ſiue ualli. Baſa uero confuſionis ſiue pudoris. Regem hunc ergo confuſionis pudoriſq; noſtri extinxit, ſoluens ſecundum Apoſtolum maceriam, uel ualli, id eſt, quo ad cognitionem dei prohibebamur obſtaculum diruens. Occidit deinde omnia regna Chanaan. Maledictum Chanaan eſſe Geneſis docet, & eſſe ſeruum fratrum ſuorum, ob contumelioſam eius in patrem iniuriam. Interpretatio autem nominis Chanaan motio eſt. Quæ igitur nos in uitia & in maledictam impietatem commouebant, atq; in nos ui ſua ac poteſtate regnabant, dominus extinxit. Quod autem per uarias uirtutes quæ in filijs obedientiæ operantur, hæc regnant peccata in nobis, Apoſtolū audiamus dicentem: Non regnet amplius in mortali corpore ueſtro peccatum. Regna ergo hæc occiſa ſunt. Iam enim non dominantur in nobis. Sed occiſis his, quid conſequitur?

Dedit terram eorū hæreditatem Iſraël populo ſuo.) Data quidem terra eſt regum & gentium ſuperius memoratarū, ſed amiſſa rurſum eſt. Hodie à gentibus incolitur, Iſraël ubiq; exul eſt. Et quomodo terra quæ data eſt, hæreditas eſt? Manet ergo idē ordo, ut ſub his quę corporaliter geſta ſunt, ea quę ſpiritualiter eſſent gerenda, pręſcripta ſint. Data igitur corporū noſtrorū terra in hæreditatē eſt, quæ antea erat in Chanaan maledicta, in uitia mobilis, in Baſan confuſionis pudoriſq; plena, in Amorreo exacerbans & iritans, quam poſſidebat in Og infidelitatis maceria, quam occupauerat in Seon arbor infructuoſa. Hæc igitur terra, ſoluto infidelitatis uallo, & exciſa ex ea arbore infructuoſa, data eſt hæreditas, & data eſt Iſraël populo ſuo. Quæ autem hæc hæreditatis terra ſit, & qui ſit hic Iſraël, audiamus apoſtolum Paulum dicentem: Sicut portauimus imaginem terreſtris, portemus imaginem cœleſtis. Hæc eſt Iſraël, cui terræ beatæ huius continget hæreditas, cui conglorificati in domino, terreni corporis ſui erit æterna poſſeſſio. Hoc Chriſtianis eſt proprium, qui hoc in ſe nomen incolume per cœleſtis imaginem uſque ad finem retinuerint. Atq; ita ait: Domine nomen tuum in ſeculum.)

Nunquid

Nunquid à nobis optandum hoc deo eſt, aut æterna uirtus eget uoto noſtro, ut maneat in æternum? Vt in nobis potius maneat, optandum eſt. Sicuti cum dicimus: Sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Non utique ut hæc deo proueniant, optamus, ut ſanctificetur qui ſanctus eſt, ut uoluntas ſua fiat, cuius factum in uoluntate eſt. Noſtræ hæc potius rei uota ſunt, ut per egregia fidei noſtræ opera nomen eius ſanctificetur in nobis. Ait enim: Eſtote ſancti, quoniam ego ſanctus ſum: ut in nos regnū eius adueniat, & digni æterno regno per indultam nobis æternitatis ſubſtantiam ſimus, quia ſpes uitæ eſt, confiteri regnum eius. Et dicenti ſibi latroni: Domine memento mei dum ueneris in regnum tuum, reſpondit: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo: ut ſicuti uoluntati eius in cœlis ab indefeſſis & cœleſtibus uirtutibus paretur, ita & à nobis in terra pareatur, ne corporalis nos infirmitas ab exequenda eius uoluntate deflectat. In cœlis enim indefeſſis quotidie uocibus dicitur: Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus deus ſabaoth, pleni ſunt cœli & terra gloria tua. Vt nobis quoque nihil aliud in opere ſit, niſi per quod ſanctificatur nomen eius: nihil aliud in ſpe, niſi per quod etiam in nos regnum eius ſperamus, nihil aliud in uoluntate, niſi per quod deo æternæ à nobis laudes ſunt deferendæ. Profectus hic uoti noſtri indigentiæ res eſt, ut nobiſcum nomen eius maneat in æternum. Dehinc ſequitur: Et memoriale tuum in generationem & generationem.) Non ſicut ſæpe à ſeculo in ſeculum, neque à generationibus in generationes, ſed in generationem & generationem. Et hoc nō de nomine, ſed de memoria ſit. Memoriale enim eſt memoria operum dei, quæ libro legis continentur. Et quia lex & memoriale dei in generatione prima, Iudæorū ſcilicet, uſq; in plenitudinem temporū manſit, ſicuti plebi Sodomæ & Gomorræ uſq; ad plenitudinem peccati pœna dilata eſt, ita menſuram omnium impietatū cum prima generatio expleſſet, memoriale dei, & omnium operū ſuorum memoria in generationem alteram tranſijt. In Chriſtianos nempe, cū quibus hodie legis ueneratio eſt, & prophetia, & nomen domini. Tenuit autē hunc eundem in conſequentibus ordinem, dicēs: Quia iudicabit dominus populum ſuum, & in ſeruis ſuis conſolabitur.) Differt iudicari & conſolari, & differt populus & ſeruus. In ſeruis autem cōſolatio, in populo uero iudicium eſt. Populum dei Iſraël ſecundum carnem nuncupatū eſſe quis neſcit? Dictum autem ab Apoſtolo eſt: Qui in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Iudicabit ergo deus populum ſuum, ſed in ſeruis ſuis conſolabitur. Nempe illis de quibus dominus ait: Qui credit in me, non iudicabitur, ſed tranſiet de morte in uitam: qui autem non credit, iam iudicatus eſt. Conſolabitur autē dominus iudicato Iſraël in ſeruis ſuis. In omnibus enim fidelibus terra ſolatium habebit ex damno. Voluiſſet enim populum ſuum, quem in patribus eorum Abraham, & Iſaac, & Iacob elegerat, non iudicari, ob quem poſt diuerſas plagas Aegyptum afflixerat, ob quem in columna ignis & nubis aſtiterat, ob quem mare diuiſerat, aquam è petra eiecerat, manna è cœlo miſerat, legem poſuerat, ueniam tantis ſacrilegijs indulſerat, tot irreligioſorū regna deiecerat, prophetas miſerat, unigenitum ſuum naſci hominem uoluerat. Sed tot tantisq; beneficijs populus ingratus & colonus uineæ primus electus, in ipſum dominū uineæ parricidales manus intulit, deum quantum in ſe eſt, crucifixū in homine mortificans. Sed electi ſunt ſerui quibus uinea fructum eius reddentibus traderetur. In quibus dominus iudicato populo ſuo, pietatis ſuæ damnum conſolaretur. Itaq; conſolantur eum gentes in martyribus, & confeſſoribus, & fidelibus ſuis, fructus ex ſe cōmiſſæ ſibi gratiæ rependentes. Non noua autem, nec huius tantū prophetæ uox iſta eſt. Moſes in præclaro illo Deuteronomij cantico, cum peccata populi huius, & impietates

nouiſſimas,& fidem generationis alterius prædicaret,ait: Quoniam iudicabit dominus populũ ſuum, & in ſeruis ſuis conſolabitur. Sanctus etiam Eleazar cum à principibus populi ſui deguſtare*ementium ſacrificatum cogeretur,gloriam martyrij ſub hac eadem uoce conſummat. Sciens dominum in ſeruis ſuis uoluntatem eius operantibus iudicato populo cõſolandum,conuertitur deinde ad depellendũ errorem gentilium prophetico ſermone, ut ſtultas atq; irreligioſas ſuperſtitiones ex ipſis ſuperſtitionum cauſis coarguat,dicens: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur, aures habent & non audient: nares habent & non odorabunt,manus habent & nõ palpabunt: pedes habent & non ambulabunt, neq; eſt ſpiritus in ore eorum, non clamabunt in gutture ſuo. Similes illis fiant,qui faciunt ea,& omnes qui confidunt in eis.) Frequenter & in alijs pſalmis id ipſum de ſimulacris gentium dictum eſt, & prophetia omnis hoc laborat, ut humanũ errorem à ſtultiſſimis his irreligioſitatũ ſtudijs auertat. Addunt enim pleriq; his impietatibus ſuis autoritatem,ut precijs metallorum honorem dijs quos ſibi fecerint,quærant, auro eos argentoq; formando, ſed hoc tantum quod poſſunt largiuntur,imaginem ſcilicet oris,oculorum,nariũ, manuum & pedum,deos ſuos in forma mortui corporis adorantes,cui ſpiritus eſt ſine uoluntate, os mutum eſt, oculi hebetes, aures ſurdæ, nares inanes ſunt, manus diſſolutæ,pedes rigentes,omne corpus immobile eſt. Sed errori eorũ id quod nec ſperare audent,deputatur,ut eorum ſint ſimiles quos adorant,uenerantes ſint in conſortio ueneratorũ, ipſi ſimulacrorũ modo in emortuo corpore ſine uitæ ſpiritu relinquendi. Demonſtrato aũt errore gentili,ad doctrinæ ordinẽ propheticus ſermo ſe retulit,dicens: Domus Iſraël benedicite dominum, domus Aaron benedicite dominum,domus Leui benedicite dominum: qui timetis dominum, benedicite eum.) In his nominum atq; officiorum diſtinctionibus omnem eccleſiæ populum complexus eſt,ſed per nuncupationum & proprietatũ ſignificationem ipſa illa officiorũ merita diuiſit. In eo enim quod dicitur, domus Iſraël, & domus Aaron,& domus Leui,& qui timetis dominũ,aliud ab alio eſſe diſcernitur, ut ſecundum Apoſtolum ad Corinthios ſcribentem, quædam ſit in hominibus diſtinctio,cũ uocatis ſanctis,cũ omnibus qui inuocant nomen domini noſtri Ieſu Chriſti,ut aliud uocatos,aliud ſanctos, aliud inuocantes nomen domini eſſe ſignificet. Nunc autem primũ Iſraël nuncupari uidemus,ſecundo Aaron,tertio Leui,quarto timentes dominum. Et in Aaron ſacerdotes ſignificari non ambiguum eſt. Sacerdos enim in lege primus fuit Aaron, & exinde in ſucceſſione eius ſacerdotum honor manſit. In Leui autem miniſtros oſtendi abſolutum eſt: hæc enim tribus in miniſterium electa eſt. reliquus autem populus,cui nõ ſacerdotij, neq; miniſterij, ſed timoris officium eſt, in his qui timent dominum nuncupatur. Docet autẽ nos Apoſtolus ſuper omnes hos eſſe Iſraël,cum ait: Et quotquot regulæ huic obſecundabunt,pax ſuper eos,& miſericordia,& ſuper Iſraël. Sacerdotes & miniſtros officij ſui regula,in eo quod agunt,cõtinet,ſed præſtat longe uoluntate magis aliquid agere,quàm lege. Et optimum eſt per miniſterij ordinem nõ ſolum ſatisfacere miniſterio,ſed per doctrinæ ſcientiam,& fidei calorem ad cognitionem dei contemplationemq; contendere. Eum ergo qui deum intelligens & uidens eſſet,quod eſt proprium Iſraël,in primo benedicentium ordine collocauit, qui officiũ in quo eſſet,atq; honorem ſacerdotis,hac ipſa cogniti per fidem & contemplati dei uirtute præcelleret: quia cum plures ſint Aaron, id eſt ſacerdotes, pauci tamen Iſraël, id eſt,qui cognitione mentis deum contemplaturi ſint,reperientur. Hi ergo primum ad benedicendum aduocantur, cæteris alijs poſt eos, in eo quo & ipſi eſſent officio,benedicturis. Sed & benedicunt deum, & domus Iſraël, & domus Aaron, & domus

Suſpicor legendum, gentium ſacrificatum

domus Leui, & omnes qui timent deum, eum ſcilicet, qui eſt benedictus deus in Sion, qui habitat Hieruſalem ſanctum montem Sion, & ciuitatem cœleſtem eccleſiam primitiuorum manentium, & ſcriptorum in cœlis in domino noſtro Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Alleluia. Pſalmus CXXXV

CONfitemini domino quoniam bonus, quoniam in ſecula miſericordia eius &c.) Non eſt ocioſus ſermo propheticus, neq; ex inanibus ac ſuperfluis cauſis ſpiritualis loquela eſt. Si enim in uiris prudentibus expectari id maxime ſolet, ut ea quæ loquuntur, grauitate eorum doctrinaq; digna ſint, omniſq; ſermo nõ ſit fortuitus & uagus, ſed ex rationabilibus cauſis profectus, & expectationi audientium utilis, & autori congruus differentium, quanto magis id in cœleſtibus eloquijs opinandum eſt, ut quicquid in his excelſum eſt, diuinum, rationabile, & perfectum eſſe exiſtimetur. Sed plerũq;, imò ſemper uitio noſtro accidit, ut quæ legi in eccleſia audimus, auribus atq; animis noſtris longe ab his peregrinantibus negligamus, ut per audiendi incuriam uileſcat apud nos dictorum cœleſtium dignitas, cum in lectionis tempore rationem ſupputamus, iras concipimus, iniurias cogitamus, luxus recolimus. Tunc ad hæc occupatis nobis ſurdæ aures ſunt, & hebes mens eſt, & ſi quid fortè in aures noſtras eorum quæ leguntur, inciderit, uirtutem tamen dictorũ obrutus ſeculi curis animus non ſentit: & quorũ intelligentiam non ſequitur, leuem exiſtimabit autoritatẽ. Omnia autẽ quæ in libris propheticis ſunt, maximũ humanæ & ſalutis & doctrinę profectũ in ſe habẽt, noſtriq; cauſa uniuerſa ſcripta ſunt, ut nunc nobis inſtitutionem uitæ innocentis afferrent, nunc ſcientiam dei intimarent, nunc originis naturæq; noſtræ cognitionem tribuerent, nunc futurorum intelligentiam nõ ſpe tantũ, ſed ratione præſtarent, nunc cauſas uniuerſitatis huius ortuſq; proferrẽt, & humanum ſenſum tantarum rerum intelligentiæ incapacem ad capiendum horum cognitionem uarijs doctrinæ generibus diſtenderent. Partibus enim quibuſdam & diuiſionibus opus fuit, per quas ſenſim ſub uſu exercitationis aſſiduo opinio ſaltem incomprehenſibilis nobis huius intelligentiæ poſſet irrepere. Plures prophetæ ſunt, & ingentia eorum copioſaq; dicta. Plures etiam pſalmi ſunt, & in ſingulis multa & uaria cõgeſta ſunt. Et quanquam omnes unam atq; eandem in ſe doctrinæ formam complectantur, diuerſis tamẽ inſtitutis in eandem nos ſcientiæ uiam dirigunt, non omnia in unum congerentes, incapaces enim omnium ſumus, ſed partes partibus explicantes, ut per id quod ſingula cognoſcuntur, proficiatur ad multa. In hoc autem pſalmo, quia ſingulis eiuſdem rei argumenta diuerſa ſunt id cõtinetur, ut cauſam uniuerſitatis huius, id eſt, cur cœlum, cur terra, cur homines, cur cætera ſint, ex bonitate & miſericordia dei profectam intelligamus, per id quod dicitur: Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in ſeculũ miſericordia eius.) Ac primũ in eo quod ita cœptũ eſt, confitemini domino, duplicis intelligentię ſignificatio defert̃, ut aut deũ in confeſſione laudemus, quia bonus, quia miſericordia eius in ſecula ſit: aut peccata noſtra cõfiteamur, & ab eo indulgenda, quia bonus eſt, & cuius indeficiens miſericordia ſit. Vtrunq; enim naturę noſtrę eſt cõueniẽs, ut & eũ ad cuius cognitionẽ naſcimur laudemus, & ei qui bonus eſt & cuius miſericordia in ſecula ſit, cõfiteamur peccata ſub agnitione peccati. Nõ enim neceſſaria eſt cõfeſſio deo qui nihil ignoret, ut ea quę geſſeris cõfitearis. Quia porrò cõfeſſione iſta deus nõ eget, cuius agnitioni nihil occultũ eſt, cuius auditui nihil inuium eſt, cuius uirtuti nihil reliquũ, extra quẽ locus nullus eſt, Sed confeſſio eſt rei eius quę ignorabat̃ profeſſa cognitio, ex

alterius

alterius iudicij opinione in alterius intelligentię proficiens ſententiam: utile enim ſibi ac iocundum quiſq; eſſe ante exiſtimauerat, rapere, cædere, furari, ſuperbire, potare, luxuriari. Sed ubi hæc omnia æternæ damnationi obnoxia eſſe cognouit, cognitis his confitetur errorem. Confeſſio autem erroris, profeſſio eſt deſinendi. Deſinendum ergo à peccato eſt, ob quod peccati cœpta confeſſio eſt. Cæterū extra ueniam eſt, qui peccatū cognouit, nec cognitū confitetur. Confitendū aūt ſemper eſt, non quod peccandū ſemper ſit, ut ſemper ſit confitendū, ſed quia peccati ueteris & antiqui utilis ſit indefeſſa confeſſio. Docet autē ſpiritus ſanctus ſemper confitendū, cum ait per prophetam: Iuſtus ipſe ſibi accuſator eſt in primo ſermone ſuo. Iuſtus nō ſe ex præſentibus, ſed ex præteritis accuſat. Cui enim adeſt pręſentium accuſatio, iuſti nomen auferetur. Et audiamus ſe Apoſtolum Paulum ex præteritis arguentem, cum ait: Quia non ſum dignus uocari Apoſtolus, ea propter quod perſecutus ſum eccleſiam dei. Gratia autem dei ſum, quod ſum. Hæc eſt illa iuſti uiri uera confeſſio, qui iuſtitiam præſentem ex præteritorum conſcientia & confeſſione commendat. Ad quam & alibi per prophetam monemur: Confitere, inquit, peccatā tua prior, ut iuſtificeris. Ad hanc ergo confeſſionem in pſalmo uocamur: Quoniam deus bonus eſt, quoniam in ſecula miſericordia eius. Confeſſionis noſtræ hunc impenſiore maximæ fidei fiducia inuocantes, quia cui confitemur & bonus eſt, & neſcit miſericors eſſe deſinere. Confitemini deo deorū quoniam in ſeculum miſericordia eius.) Vt in Euangelijs reſponſione domini ad ſadducæos docemur, nō eſt deus mortuorū, ſed uiuorum, per quem & dictū eſt: Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes. Non dignatur deus corruptibiliū & mortalium deus eſſe, ſed eorum qui in cœleſtem gloriam transformandi exuti uetere homine terreno, nouum eum qui in cœlis eſt induerunt, qui conformes erunt corpori gloriæ dei. Et deos hos effici licet fidei eorum meritum exigat, tamen ea maxime cauſa eſt quoniam in ſeculum miſericordia eius. Nō ille eguit deorum deus nuncupari, ſed bonitatis & miſericordiæ ſuæ eſt, ut deos faciat, honorem nominis ſui ex affectu miſericordiæ & bonitatis impertiens. Confitemini domino dominorum, quoniam in ſecula miſericordia eius.) Deos plures nuncupari, ſiue in cœlo, ſiue in terra, Apoſtolus docuit, ut non ſolum humanæ naturæ iſtud, ſed ſpirituali competere uideatur cum ait: Sed & ſi ſunt dij qui nominantur in cœlo, & in terra, per cœli & terræ ſignificationem utriq; naturæ nomen hoc competens eſſe demonſtrans. Idem quoq; Apoſtolus deum dominum dominorū eſſe ſignificat, cum ait: Rex regum & dominus dominantium. Dominatus in uiles & degeneres indignus deo eſt. Rex ille regum eſt, & dominus dominorum, ut eſt deus deorū. Et deos quidem quos ſignificet non ambiguum eſt, de quibus dixit: Deus ſtetit in ſynagoga deorum. Reges autem idem Apoſtolus abſolute oſtendit dicens: Iam ſine nobis regnatis, & utinam regnaretis. Reges ſunt in quos non regnat peccatum, qui dominantur corporibus ſuis, quibus eſt huius ſubditæ & ſubiectæ ſibi carnis imperium. Hi ergo reges ſunt, & horum deus rex eſt: hi etiam domini ſunt, qui non erunt ſerui peccati, quia qui facit peccatum ſeruus eſt peccati. Dominandum ergo eſt peccato non ſeruiendum. Domini autem ſunt qui hæc peccati corpora dominationi ſuæ per ſubiectionem uitiorum ſuorū peccatorumq; ſubdunt. Nouit ſe eſſe Apoſtolus corporis ſui dominum, cum ait: Subijcio enim mihi corpus meum, & in ſeruitutem redigo. Qui in ſeruitutem redigit, domini neceſſe eſt iure in ſeruitutem eum qui ſeruiturus eſt redigat. Horum ergo talium dominorum deus dominus eſt, uocans eos per ſpem æternitatis, ut domini ſint, ut in his dominis deus dominus ſit. Et hoc non ob aliam cauſam niſi ob id quia in ſecula miſericordia eius, donans nobis per æternæ miſericordiæ ſuæ benignitatem, ut

effectis nobis dominis digni ſimus, quorũ ipſe ſit dominus. Qui fecit mirabilia magna ſolus.) In plurimis quidem humanorum operum geſtis multa magna & mirabilia extiterunt. Sed quicquid in his geſtum eſt, ad eum refertur cuius uirtus illa geſſit. Multa mirabilia Moſes in Aegypto egit, ſed teſtimonium magi incantatoresq́ perhibent, quia in operibus illis digitus dei eſt, ſicut ſcriptum eſt: Dixerunt ergo incantatores Pharaoni: Digitus dei eſt hoc. Ex quo oſtenditur uirtutem dei per Moyſen operatam fuiſſe, cuius tum illa miniſterio gerebantur. Magni quoque miraculi illud fuit, tum cum dicente Ieſu Naue ſol ſtetit contra Gabaon, & luna contra uallem Haylon. Neſcio quid hoc mirabilius effici poſſit, cum in uerbo hominis ſol & luna in diei unius moram excurſus ſui lege detenti ſunt. Sed uirtutis huius autorem ſcriptura mox addidit, dicens: Non fuit dies neque prius neque poſtea, ut ſic exaudiret deus hominem, quia dominus pugnauit pro Iſraël. In eo enim quòd Ieſus exauditus eſt, & pugnabat deus in Iſraël, uirtus eius in geſtis, qui & pugnabat, & exaudiuit oſtenditur. Qui fecit cœlos in intellectu, quoniam in ſeculum miſericordia eius.) Faciendorum cœlorum ſola miſericordiæ ſuæ cauſa eſt, neque enim eguit ut fierent. Sed qui bonus eſt, in id uniuerſa fecit, ut plures bonitatis ſuæ copijs uterentur. Fecit autem cœlos in intellectu non irrationabiles, neque informes, neque confuſos & inordinatos. Sed cum regionem cognitionis ſuæ qui infinitus eſt collocaret, cœlo ſuperiore atque primo eodemq́ in orbem collocato terminum quendam uirtutibus, quæ primum ad cognoſcendum ſe gignerentur incluſit. Neque enim gignendæ creationes uirtutem inconſpicabilis dei ferre potuiſſent, niſi naturæ temperatioris obiectu ſedem hanc moderatæ ad infirmitatem habitationis incoleret. Aquis etenim eleuatis illam ipſam primi cœli naturam temperauit, quæ ſuperni dei accenſa uirtute nequaquam ab inferioribus eſſet patienda naturis. Cœlum uero inferius non uniforme, ſed multiplex tetendit: quod totum firmamentum nuncupans, ualida ad ſuſtentationem aquarum ſuperiorum temperationemq́ aëris noſtri firmitate ſolidauit. Et idcirco plures cœlos doctrina prophetica prodidit, quia neceſſarium naturæ noſtræ fuit, per momenta quędam, & profectus rationabilium moderationum regionem hanc indulti nobis ad præſens habitaculi temperari. De numero uero cœlorum nihil ſibi humanæ doctrinæ temeritas præſumat. Apoſtolus uſque ad tertium tantum cœlum ſeſe raptum intelligit. Plures quidem thronos, dominatus, poteſtates, principatus connumerat, quibus neceſſe eſt, proprias ſedes habitationis congrue deputari. Sed & aliquorum cognitionem futuris temporibus promittit eſſe, quod ſignificat cum ait: Et ſuper omne nomen quod nominatur, non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro. Sed de numero Apoſtolus nihil docuit, & neſcio an tacuerit an ignorauerit. Nunc enim & profeſſus eſt, ſe ex parte cognouiſſe, & tamen cum raptus ad cœlum eſt, audiſſe ſe quæ non ſint loquenda teſtatur. Nobis ſufficit plures cœlos ſcire eſſe, quippe cum & cœli cœlorum, & aquæ quæ ſuper cœlos ſunt laudent deum. Sub inferiore autem ſuperioris circuli cœlo, quod firmamentum nuncupauit, terram inferius collocauit: quam mediam ſuſpendens, & confirmans, ita manendi ſede moderatus eſt, ut paribus undiq́ menſuris ponderibusq́ librata, & ſubſtrata conſiſteret, ut is qui infinitus eſt deus primo illi ſuperioris cœli circulo circunfuſe ſupereminens æqualibus ex omni transfuſione ſua ſpacijs omnia uirtutis ſuæ, ſpiritu in uſum ac naturam animantium temperato, ea quæ crearentur attingeret. Apoſtolus enim ait: Quia in ipſo uiuimus, & mouemur, & ſumus, per quod oſtenditur terram in ſpiritu eius tanquã in transfuſi ſpiritus ambitu conſtitiſſe, cum in deo omnes & uiuamus, & moueamur, & ſimus. Quòd autem in omnia temperationis ſpiritu transfuſus & penetrans ſit, id docet

propheta

propheta, dicens: Spiritus dei repleuit orbem terrarum. Itaque intus atque extra ambitu,atque aditu, & circumfuſus,& transfuſus oſtenditur. Quòd autem terra nō ſit in unam demerſa regionem, conſequenter ſpiritus ſanctus oſtendit,dicens: Qui firmauit terram ſuper aquas,quoniam in ſecula miſericordia eius.) Altius nos quærere ratio tractatus præſentis & loci nō ſinit. Satis ſit terram ſuper aquas pendula firmitate conſiſtere ex prophetica autoritate didiciſſe,inumbratum cœli temperatioris obtentu hoc firmamentum,quod extenſum tanquam pellis, & ſoli datum tanquam fumus aquas ſupernas infernasq; diſcernat, certe aquis pendulam contineri. Et in hoc ſicuti in omnibus ea cauſa eſt,quoniam in ſecula miſericordia eius.In eo autem quod ſequitur: Qui fecit mirabilia magna ſolus,quoniam in ſeculum miſericordia eius.) Non id intelligendū eſt,ut extra ſapientiam, & uerbum,& uirtutem,id eſt,unigenitū dei dominū noſtrum Ieſum Chriſtum ea feciſſe credatur,quippe qui ex perſona ſapientiæ dixerit: Ego eram apud eū cuncta diſponens. Sed qui diſponebat, ab eo cū quo diſponebat & genitus & natus eſt.Cū aūt opera filij opera patris ſint,& pater operetur in filio: per id enim,quod ait:Pater qui in me eſt ipſe opera ſua facit.& rurſum:Ego opera patris facio,ſolus operatur in eo,& per eum operando quem genuit. In cæteris uero abſoluta oſtendendæ miſericordiæ dei doctrina eſt,ut ſciamus omnia non ob aliam cauſam, niſi quia ſemper deus miſericors ſit,eſſe perfecta.De his autem quę de Aegypti negocijs intelligi ſpiritualiter oportet,tractatus pſalmi anterioris, inquantū exequi ualuimus,complexus eſt,ad quorum confirmationem etiam hoc quod in pſalmo dictum eſt accedit: Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones, quoniam in ſeculum miſericordia eius.) Vnam diuiſionem rubri maris liber Exodi docet,dicens:Et fecit mare ſiccum,& diuiſa eſt aqua. Et quomodo nunc rubrum mare in diuiſiones diuiditur? Niſi quia exiſtimo ſub relatione geſtorū ſpiritualis doctrinæ ordinem contineri. Euadentes enim Aegyptum quæ ſeculi forma eſt, & ad terram repromiſſionis quam ſecundum Euangelium beati hæreditabunt euntes per mare rubrum,id eſt,per eius turbidos ęſtus & fluctuantes motus tranſimus,in quo plures ad iter diuiſiones ſunt. Aliud enim per ieiuniū iter eſt,aliud per pudicitiam,aliud per eleemoſynam,per fidem,per ſpem,per charitatem.Et hæc omnia diuerſas neceſſe eſt habeant diuiſiones huius maris tranſeundi, omnibus tamen per has uiarum diuiſiones iter ſeculi tranſituris. Concluſio autē pſalmi, ut hæc omnia de futuris intelligantur,maiore fide firmat,cum ait: In humilitate noſtra memor fuit noſtri dominus, quoniam in ſeculum miſericordia eius. Et redemit nos de manu inimicorum noſtrorum.Qui dat eſcam omni carni, quoniam in ſeculū miſericordia eius.Confitemini deo cœli,quoniam in ſecula miſericordia eius.) Non enim tantum memor fuit hnmilitatis humanæ deus,cum ad liberandum populū ex Aegypto Moſen ducem elegit,ſed perfectius memor fuit humilitatis noſtrę,cum ipſam humilitatem noſtram corporeus natus aſſumpſit, cū hoc humile terrenumq; corpus gloria in ſe naturę cœleſtis abſorpſit.Neq; tunc redemit de manu inimicorum,cum eos à dominatu Aegyptiorū exemit.Nam poſtea inimicis ſubditi ſunt, & hodie iure alieni imperij coërcentur: ſed redemit nos, cū ſe pro peccatis noſtris dedit,redemit nos per ſanguinem ſuum,per paſſionem ſuam,per mortem, per reſurrectionem ſuam. Hæc magna uitæ noſtræ pretia ſunt. Magno enim,ait Apoſtolus,pretio redempti eſtis.Et redempti ab inimicis,à diabolo,ab angelis eius,à filio perditionis, à principibus aëris, à mundi poteſtatibus, ab inimica morte. Et redemit eſcam dando omni carni. Qui dat eſcam omni carni,id eſt, quæ redempta eſt,dat eſcam incorruptam, æternam,panis uiui,panis cœleſtis. Et in his ſingulis, quòd humilitatis noſtrę memor eſt,quòd redempti ſumus,quòd omnis redempto

rum caro eſcam accipit,ea cauſa eſt,quoniam in ſecula miſericordia eius.Et quid ei confitendum eſt? Confitemini enim deo cœli, quoniam in ſecula miſericordia eius.Quòd cœlum,terra,quod cętera ſunt,& ipſum illud,quòd ſumus qui nō fuimus,quòd erimus,quod nō ſumus,cauſam aliam nō habet,niſi miſericordiæ dei, quia ad cōſortiū bonorū ſuorū naſci nos uoluit ille q̃ bonus eſt. Vnus em̄ bonus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus,qui eſt benedictus in ſecula ſeculorū. Amen.

Pſalmus CXXXVI

SVper flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, cum recordaremur tui Sion,& reliqua.) Captos ſecundum Hieremiæ prophetiam Iudæos,& in Babyloniam deductos fuiſſe nō obſcura cognitio eſt.Neq; dubium eſt, per hunc eundem pſalmorū librum potuiſſe captiuitatē populo prophetari.Nam & in alio pſalmo manifeſtum eſt,abſolute euerſionem gentis iſtius atq; urbis prophetatam fuiſſe, cum dicitur: Deus uenerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum ſanctū tuum, poſuerunt Hieruſalem uelut pomorum cuſtodiam. Et in hoc quoq; præſenti pſalmo idipſum ſignificari uidetur, maxime cum quibuſdam placuerit, eum tanquā Hieremiæ titulo inſcribi,quia ab ipſo ſit antequam accidit denunciata captiuitas. Certe cum Hebræis ſenioribus ſecundum cognitionem, quam ab his adepti ſumus,pſalmus hic ſine inſcriptionis iſtius titulo eſt. Non dubium autem eſt, quin omnia in patribus, aut per patres noſtros geſta, futuri formam in his quæ geſta ſunt prætuliſſent,& idipſum ita eſſe, hic quoque pſalmorū liber teſtis eſt.Nanq; cum in LXXVII pſalmo omnia quæ in Aegypto atq; in deſerto, & in cæteris locis deinceps geſta eſſent recenſerētur,ea ipſa parabolica eſſe ita demōſtrata ſunt: Attende populus meum legem meam, inclinate aurem ueſtrā in uerba oris mei. Aperiam in parabolis os meū, loquar propoſitiones ab initio. Per idem quod & parabolæ & propoſitiones ſunt,rerum futurarum effectibus comparantur. Apoſtolus quoq; docet, ea ipſa quæ geſta ſunt, in præfiguratione geſta eſſe, dicens: Quia lex umbram habet futurorum bonorum, & omnia in præformationem acciderunt his.Scripta ſunt autem propter nos,in quos fines ſeculorum deuenerūt. Geſta igitur ipſa illa in exemplum,& ſcripta in doctrinam ſunt.Itaq; & hanc corporalem populi captiuitatem referri in exemplū ſpiritualis captiuitatis oportet. Captæ enim mentes noſtræ ſunt corporum ſeculiq; dominatu, captæ à dæmonibus ſunt iure potiorum,quæ imperium in nos ſuum per diuerſa miniſteriorū genera exercēt,dum nos ebrietas poſſidet:dum luxus ſubijcit: dum auaritia deuincit:dum ambitio occupat:dum maleuolentia obtinet:dum ira uſurpat: dum omnia in nobis regnant hęc incentiua uitiorum. Venit enim dominus,ſecundū prophetam,captiuitatem auertere,cum dicitur:Prædicare captiuis remiſſionem. Venit ligatos ſoluere,cum ait: Hanc filiam Abrahæ quam ligauerat ſatanas decem & octo annis,nónne oportuit ſolui die ſabbati? Venit ſeruientes in libertatem reducere,dicens:Amen amen dico uobis, quoniam omnis qui facit peccatū,ſeruus eſt peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum.Si uero filius uos liberauerit,uere liberi eritis. Capimur ergo & ligamur & ſeruimus non tam corpore quàm mente,Et mihi in pręſenti pſalmo omnis uirtus & ratio uerborum non tam corporalem captiuitatem tractare quàm ſpiritualem uidetur.Ecce enim & in querelis,& in locis,& in rebus,& in nominibus momenta ſunt,ut ſpiritualem potius captiuitatem hæc lamentabilis prophetæ querela ſignificet: Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, dū recordaremur Sion.In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra.) Affectus humani

ſenſus iſte eſt, ut inter iniurias præſentium calamitatum ad præteritorum bonorum recordationem ingemiſcat. Contemplemur enim animo captã Hieruſalem: ſeruientes dominis uictoribus reges: ſubditos antiſtitibus gentilium impietatum ſacerdotes: ereptũ omnibus ius matrimonij: ſubſtratum libidini Babyloniorum captiuæ uirginitatis pudorem, & ex gemitu eorum qui perpeſſuri erant iſta proclamaſſe digne prophetã exiſtimabimus: Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, cum recordaremur Sion. Sed quia Sion illa æternæ beatitudinis ſedes eſt, & mater cœleſtis nobis Hieruſalem, & frequentium angelorum, & primitiuorum in cœlis conſcriptorum ciuitas ſancta eſt, & illa Babylon ciuitas cõfuſionis, & irrationabili motu turbulenta, quę, ut Geneſis docet, à confuſarum linguarum hominibus nuncupata Babylon eſt. Illic enim loqui uniuerſarũ gentium linguis, cum unus omnium eſſet ſermo cœperunt. Et ipſum illud Babylonis uocabulum interpretationem habet confuſionis. Quiſquis ergo in crimine primi parentis Adæ exulem ſe factum illius Sion recordabitur, in qua ſine cupiditate, ſine dolore, ſine metu, ſine crimine uita eſt, & traditum ſe ſeculo confuſionis huius tanquam Babylonico, traditum corpori, quod uitiorum & appetitionum & cupiditatum perturbatione confuſum eſt, recte & ipſe ſpiritualiter captiuus proclamabit: Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion. In ſalicibus in medio eius ſ. o. n. Eos qui ſecundũ literam intelligenda omnia exiſtimant, interrogare uellem, quæ flumina Babyloniam prætermeant, ut illic captus populus conſederit, & non potius aut in plateis, aut in portis, aut in turribus, aut in domibus captiuitatem ſuam fleuerit: deinde cum quibus tympanis, aut citharis, aut organis captus ſit, quæ hiſtoria iſta illud locuta ſit, cum omni muſico apparatu Iſraelem uictoribus ſeruiſſe: poſtremo quæ unquã ſalices in media urbe fronduerint, ut illic tanquam in publica muſicorum apotheca organa ſuſpenſa penderent. Quæ ſi omnia geſtis negociorum corporalium inania ſunt, ſequenda ea ratio eſt, quæ ex propheticis autoritatibus ad ſpiritualem nos ſcientiam cohortatur. Flent omnes qui ſe captos in Babylonia ſentiunt, ſedent ſuper flumina. Omnia enim ſeculi & corporalium opera, modo fluminum ſine aliqua curſus ſui ſtatione præterfluunt, currunt nanque & elabuntur & tranſeunt. Quæ enim corporalis uoluptas non præterita iam nulla eſt? quod terrenum gaudium, non cum ipſo fugitiuo ſenſu præſentis fructus ſui tranſit? Super hæc igitur ſecularium captiuitatum flumina ſedentes, & flentes ad recordationem Sion, amiſſorum deſiderio & preſentium calamitate ingemiſcunt. Neque ſolum ſedent atque flent, ſed etiam in medio eius organa ſua in ſalicibus ſuſpendunt. Lignorum ſalicum natura ea eſt, ut arefacta licet ſi modo aquis alluendo alantur, uireſcant, deinde exciſa in humido fixa radicibus ſeſe ipſa demergant. Et ſub huius arboris natura ſanctos & fideles ſignificari prophetica autoritas eſt, Eſaia dicente: Exorientur tanquam fœnum in medio aquæ, & tanquam ſalix ſuper defluentem aquam. Oritur enim ex mortuo quiſque antea peccatis aridus, & ab anterioris uitæ radice deciſus, nunc eloquio dei, & ſacramento baptiſmi aquis uitalibus reuiuiſcit. Sed & cum feſtiuitas ſcenopegiorum Iudæis corporaliter traderetur, quod tabernaculum frondeum, cum ad futuræ lætitiæ, & tabernaculi exemplum ex electarum arborum ramis pararetur, etiam ex ramis fluuialis ſalicis effici iuſſum eſt, quia ex conuentu ſanctorum uirorum cœleſtis tabernaculi futura eſſet lætitia perfecta. Organa autem ſcriptura humana corpora, quorum honeſtis motibus & concinentibus operationibus, quæ deo placita ſunt, pſalmus eſſe ſignificat. In media igitur earum ſecularium confuſionũ captiuitate, hi qui amiſſam Sion recordantur, qui in Adam extorres factos ſe eſſe cœleſtis Hieruſalem meminerunt, qui & captos ſe eſſe in Babylonia

Babylonia ſentiunt:hi ſedentes & flentes corpora ſua in formam ſanctorum uirorum habitumq́ ſuſpendunt, à terrenis ſe deſiderijs erigentes. Sed licet per continentiæ ſtudium in ſalicibus ſuſpenſa noſtra ſint corpora, tamen ea quæ captiuos nos efficiunt,non quieſcunt. Sequitur enim: Quia illic interrogauerũt nos qui c. d. n. u. c. Et qui abduxerunt nos h. c. n. d. c. ſ.) Si quis humanæ naturæ conſuetudinem recolat, ſenſum omnem abſolutum habebit. Nanq́ qui laborant à uitijs deſinere,& eorum quæ impie geſſerunt obliuiſci uolũt,incentiuo tamen conſuetudinis ægre deſinentis agitantur,& ea quæ occulta ſunt uitia in nobis admiſcere ſe fidei ſacramentis,& inſerere pertentant,ut inter diuinos hymnos,& ſacras lectiones harum inimicarum captiuantium nos cupiditatum cogitatio ſubrepat. Nec ſanè deeſt hoc abſolutum in plurimis exemplũ. Multos enim iniquos uidemus legere atq́ diſſerere, & hos rurſum accidit diuerſatos eſſe ſemper in ſtupris, & impietatibus deprehendi. Sanctus uero quiſq́ qui organum ſuum in ſalice ſuſpenderit,iſtis qui ſe captiuos duxerant cõſortium Sion cantici negat,neq́ in inimicis ſibi uirtutibus ſanctarum cantionum uerba communicat. Quæ autem ſunt quæ captiuos ducant,nos Apoſtolus docet,dicens: Video aliam legem in membris meis militantem aduerſus legem mentis meæ, & captiuum me ducentem in legem peccati,quæ eſt in membris meis. Cum igitur inter cõcupiſcentiam carnis & ſpiritus pugna eſt, tum ea quæ captiuos nos conantur ſibi ſubdere pertentant occupare corpus eius,& dominari,& ſeſe doctrinis ſpiritualibus,ut per conſuetudinem his autoritatem adimant inſerere. Sed reſiſtendũ eſt, & prophetæ uoce reſpondendum: Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?) Terra noſtra retinenda eſt,& in libertatem tuenda. Polluta enim terrena corpora audire de canticis Sion nihil poſſunt. Et aliena à deo,licet noſtra ſint,erunt, ſi à lege peccati cœperint eſſe captiua. Sed memoria ſemper cœleſtis illius Hieruſalem,& ſanctæ Sion continenda eſt, uel dum redhiberi optatur, uel dum fletur amiſſa. Id enim ſequitur: Si oblitus fuero tui Hieruſalem, obliuiſcatur me dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis,ſi n. m. t. Si non propoſuero Hieruſalẽ principium lætitię meæ.) Cum obliuionis pœna recordationis memoria ſpondetur. Sed id quod ait,obliuiſcatur me dextera mea,obſcurum eſt per conditionem Latinitatis. Nam ſecundum Græcitatis proprietatem,qua dictum eſt ἐπιλαθέσθω ἡ δεξιά μου, non ut ipſa obliuiſcatur,ſed ne obliuio eius fiat oſtenditur. Et magni periculi res eſt, ſi dexteræ noſtræ fiat obliuio. Omnes enim qui ſpei bonæ pleni ſunt, dexteræ deputantur,peccatoribus in ſiniſtra collocandis. Conditionem ergo obliuiſcendæ dexteræ ſuæ, quam ſibi fide & expectatione præſumit,ſub pœna non recordatæ Hieruſalem ipſe propoſuit,ut à memoria dexteræ ſuæ,id eſt, qua in dextera locaretur,ſi ipſe memoriam Hieruſalem non retinuiſſet excideret. Addidit aliam pœnam obliuionis,dicens: Adhæreat lingua mea gutturi meo,ſi nõ meminero tui.) Scit infelix os ſuum eſſe à dei laudibus mutum: ſcit beatas illas ęternasq́ uirtutes throno dei adſiſtentes continuata uoce in dei laudibus permanere dicentes: Sanctus,ſanctus,ſanctus dominus deus ſabaoth. Scit & de his qui mortuorum modo taciti in dei laudibus uiuerent dictum eſſe: Sepulchrum patens eſt guttur eorum,quia in gutture eorum,tanquam in ſepulchro patente in laudes dei emortua uox ſileret. Huius igitur ſeſe ſilentij pœnæ ſub obliuionis cõditione ſubiecit,ſi memor Hieruſalem non fuiſſet. Sed etiam per id quod ſequitur: Si nõ propoſuero Hieruſalem in principio lætitiæ meæ. Vnicuiq́ noſtrum ſecundũ uoluntatis ſuæ ſententiam lætitiæ cauſa ſubiecta eſt, & ex affectu animi ſui initiũ gaudij ſumit,ut potator ex ebrietate,ut guloſus ex cibis,ut auarus ex pecunia,ut libidinoſus ex ſtupris. Hæc ergo unicuiq́ pro ut his delectatur lætitiæ afferunt cau-

ſam. Sed propheta Hieruſalem ſibi initium lætitiæ proponit, hinc exordium gaudij ſumens, quod in Hieruſalem receptus immortalis ex mortali erit: quod angelorum frequentiũ cœtui admiſcebitur: quod in regnum dei recipietur: quod conformis gloriæ ipſius fiet. Neſcit ergo alia gaudia, neq; aliud habet unde lætetur, ſolam ſibi Hieruſalem gaudij initium præponens. Et quia meminit per multas ſibi corporis infirmitates, per multas ſpiritus anguſtias, per multa ſubrepẽtium uitiorum incentiua eò eſſe ueniendum, ueretur, ne quid ſibi per naturam corporis ex uitijs adhæreſcat. Poſt hæc enim ad deum precatur, dicens: Memento domine filiorum Edom in diem Hieruſalem. Qui dicunt exinanite quoadusq; fundamentum in ea.) Edom interpretatur terrenum. Vitia itaque terreni corporis noſtri, quia ex natura corporis noſtri exeunt Edom filij nuncupantur. His Babylonijs, id eſt, confuſionibus & perturbationibus ſenſus noſtri imperant, ut nos ex ea plenitudine, qua repleti ſumus, euacuent. Scriptum eſt enim: Quoniam de plenitudine eius omnes accepimus. Quiſquis enim capax eſt domini, quoniam de plenitudine eius impletus eſt. Eſt autem hæc natura turbidi cõfuſiõq; per uitia corporis ſenſus, ut ſi ſemel nos in omnem peccati uoluntatem & conſuetudinem traxerit, omnibus nos bonarum uirtutum ſtudijs exinaniant. Hæc ergo uitia his ſenſus noſtri turbidis confuſionibus imperant, ut nos fundamento ipſo exinaniant.

Quiſquis enim ſanctus eſt, pro parte Hieruſalem ipſe eſt, quia ex conuentu beatorum uirorum, & cœleſti conſortio dignorum, Hieruſalem uiuorũ & precioſorum lapidum ciuitas erit, quam hęc terrena uitia uſq; ad fundamẽtum exinanire nituntur. Quod fundamentum in nobis ſit, Apoſtolus docet, dicens: Fundamentum autem alius nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus. Omne igitur religionis initium, omne fundamentum ſpei noſtræ euacuare tentant, ne qua in nobis memoria & recordatio dei reſideat, ne qua ſpes boni alicuius relinquatur. Fundamento enim fidei, quod eſt Chriſtus, eruto & euerſo, ne ipſius quidem ędificandæ nobis per pœnitentiam ueniæ conſolatio relinquetur.

Commemorata autẽ Hieruſalem captiuitate, & filiorum Edom in exinaniendis nobis uſq; ad fundamentum adhortatione, conſequens eſt, ut quatenus aduerſus hæc nobis prouidendum ſit propheta demonſtret. Demonſtrat planè non inopes nos, neq; imperitos relinquens cum ait: Filia Babylonis miſera, beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam r. n. Beatus qui tenebit & allidet p.t.a.p.)

Vellem percunctari eos, qui ocioſas eſſe ſpirituales pſalmorum intelligentias exiſtimant, quam hic à propheta Babylonis filiam dictã eſſe intelligãt. Et cum ſuperius ſuper Babylonis flumina ſeſſum atq; ploratum ſit, cur nũc Babylonis filia miſera ſit. Sed quia ſenſus legentis corporali intelligentia caret, ſpiritualis ratio tractanda eſt. Ad infelicem enim illam confuſionis & perturbationis noſtræ carnem ſermo omnis reuertitur, quæ ſecundum hiſtoriæ fidem ex cõfuſionis patribus genita eſt. Quia omnis caro ſuperioris carnis eſt filia. Ex his enim qui primum confuſis linguis confuſionis urbem quæ Babylonia eſt cõdiderunt, uniuerſarum gentium initia diſperſa ſunt. Hęc ergo miſera Babylonis eſt filia, id eſt, caro omnium; cui qui retribuet retributiones ſuas beatus eſt, ſi quis carnẽ ſuam dominatui animæ ſubiecerit. Quiſquis enim eam ſpiritui ſubiecerit, ille omnes eos, qui imperiti deo & ignari ſunt, omnibus uoluptatibus & deſiderijs ſuis ſubegerit, & captiuæ menti dominans imperabit. Sed cum per cognitionem deitatis uitia eius non dico abolitione, ſed morte perimuntur, cum religio, pudicitia, largitio, ſobrietas & charitas, impietatem, libidinem, ebrietatem, ſimultatem, odia conſumpſerit, omnibusq; operibus ſpiritus caro uicta famulatur, tunc beatus eſt, qui retributionem ſuam ei retribuit: id eſt, qui dominatum in eam ſpiritus, quo uti ipſa in ſpiritum

erat ſolita demutat. Neq; ſolum retributor retributionis ſuę beatus, ſed & ille beatus qui tenebit, & allidet paruulos ſuos ad petram. Vitia corporis non ſunt ſinenda coaleſcere, ſed in exordijs ſtatim enecanda ſunt. Perículoſæ ſunt iam robuſtæ cupiditates, & difficulter adulta quæq; perimũtur. Leuius autem eſt prorumpentes auellere, teneras excidere, flexibiles retorquere. Beatus itaq; eſt quiſquis in exordio inhoneſtas quaſque omnium cupiditatum appetitiones, quæ ex uoluntate carnis oriũtur, primum intra ius patientiæ ſuæ uirtutisq; cohibebit, deinde eas ad fidem atq; ad metum dei eliſas enecabit. Omnis enim qui ex peccatis ad religionem transfertur, peccata omnia in eam ad quam deceſſerit religionem eliſa com minuet. In eo autem quod paruulos miſeræ filiæ Babylonis tenet & allidit ad petram, & uirtus qua naſcentes cõhibet, & fides qua ne adoleſcãt allidit, oſtenditur. Et allidit ad petram. Petra autem ſecundũ Apoſtolũ Chriſtus eſt. In quem beatus eſt qui filiæ Babylonis paruulos, id eſt, tenera adhuc corporis uitia allidit & conterit. Ipſi unigenito deo ac domino noſtro gloria & laus in ſecula ſeculorũ. Amen

Pſalmus CXXXVII

Confitebor tibi domine in toto corde meo, quoniã audiſti uerba oris mei, & reliqua.) Duplicem in confeſſione ſignificationẽ eſſe in plurimis locis demonſtrauimus, aut peccati noſtri aut laudationis dei. Et hoc ita eſſe ex euangelicis dictis promptũ eſt noſcere. Nam cum ait dominus: Cõfitebor tibi domine pater cœli & terrę, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus ſeculi, & reuelaſti ea paruulis, laudem dei præſens ob reuelata paruulis, quæ ignorata eſſent prudentibus cõfitetur, docens ideo abſconſa ea eſſe his qui prudentes uiderentur, quia non ſecundum innocentiam paruulorum præceptis euangelicis credidiſſent. At uero ubi in eiſdem euangelijs dicitur: Et baptizabantur omnes in Iordane, cõfitentes peccata ſua, illic confeſſio peccatorũ ſuorum ſine ambiguitate ſignificationis alterius continetur. Maxima autem & utiliſſima eſt letalium uitiorum morbis in eorum confeſſione medicina: ſed confeſſio peccati non eſt tanquam rerum alijs ignoratarum profeſſio, ut ſi fur de furto, aut homicida de cæde interrogatus confitetur. Neq; tanquam ignorans qui ſcrutatur corda & renes deus eſſet, ad ſcientiã ſuam cõfeſſione tua indiget, cui promptum eſt non ſolum cogitata, ſed cogitanda perſpicere. Confeſſio autem peccati ea eſt, ut id quod à te geſtum eſt per cognitionem peccati confitearis eſſe peccatum. Nemo enim quod agit, ad id agendum non aut fructu oblectationis alicuius, aut iudicio bonę in eo opinionis aggreditur, dum aut rectum putat, aut eo gaudet: ſed cum per doctrinã dei uerĩq; rationem ea quæ ſub ſpecie aut utilitatis aut uoluptatis elegit, intelligit eſſe peccatum, per peccati intelligentiam peccatum id eſſe quod à ſe geſtum eſt confitetur. Nullus autem id quod peccatum eſſe confeſſus eſt, deinceps debet admittere, quia confeſſio peccati profeſſio eſt deſinendi. Cæterum in intellectis & confeſſis admittit. Confiteri enim, id tanquam recens cognitũ nõ poteſt, quod à ſe cum peccati cognitione ſit geſtum. Deſinendum ergo à peccatis eſt poſtquam in confuſione eſt cognitio peccati: & confitendum eſt, ut propheta docuit, corde toto non ex parte, neq; aliqua adhuc nobiſcum cognitorum peccatorũ operatione reſidente. Quid enim ſi quis de furto pœnitens iniquis & turpibus lucris pecuniam ſuam auxerit? Non erit quidem fur, ſed erit auarus & raptor. Aut ſi quis ex fornicatione deſinens, uino ſe nimio corrumpet, corpus quidem ſuum non polluet, ſed animam cõtaminabit. Et ſi quis à cædibus temperans maledicus eſſe perſiſtet, manum quidem homicidam non habebit, ſed linguam habebit. Et quomodo quis ex toto corde poterit confiteri

Quõ confitea mur deo

non exigua ſecum peccati parte reſidēte. Deterſis itaq; omnibus uitijs confeſſio/
ne opus eſt deſinendi,& orandum ſemper ad deum eſt, ut in cohibendis peccatis
extinguendisq; incentiuis eorum,pendula uoluntatis noſtræ ſtudia cōſirmet. Ob
quod iam confitens propheta per confeſſionem ac precem ſuam in portu ſe inno
centiæ collocatum ait: Confitebor tibi domine in toto corde meo, quoniam au
diſti uerba oris mei.) Duplex intelligentiæ huius,ut ſuperius iam diximus, ſen/
ſus eſt. Nam ſiue laudem deo cōfitetur,quia uerba oris eius audita ſunt: ſiue per
miſericordiā dei,cum diu oraſſet adiutus iam omnibus peccatis deſinētibus con/
fitetur. Fidei noſtræ utrunq; cōueniens, ut & deum laudemus, & cōfiteamur in/
tellecta peccata. Dehinc ſequitur: Et in conſpectu angelorū pſallam tibi.) Pa/
rum ſibi exiſtimat propheta eſſe,ut hominibus tantū præſentibus pſallat,quia ho
mines corporaliū tantum negociorum officia inſpiciunt. In eo enim quod pſallit,
motum cōplacitæ deo operationis oſtendit. Non ergo quæ uidentur in corpore
cerni deſiderat, ſed ea quæ ſpiritualiter naturæ ſpirituales cōtuentur gerere feſti/
nat. Scit enim ſe ſub ſpecula angelorū uitam omnem moresq; agere,& ubiq; hæc
diuinorum myſteriorū auxilia fidelibus cunctis adſiſtere,ut ſcriptū eſt: Præeſt an
gelus domini in circuitu timentiū eum. Legem etiam Moſi in manu mediatoris
per angelos fuiſſe diſpoſitā docet Apoſtolus. Nec non & Heliſæus abſolutiſſime
docuit humanas infirmitates angelorū auxilijs defendi,& in omnibus periculis ſi
fides maneat in nobis,adeſſe ſpiritualiū uirtutū defenſionem. Nanq; cum rex Sy
riæ capere Geth urbem,in qua idem Heliſæus propheta eſſet pararet, & noctur/
nis itineribus exercitū ſuū, qui antelucanus urbē obſideret deſtinaſſet, puer He/
liſæi cōſpecta obſidione dixit: O domine quid faciemus? & dixit Heliſæus: Noli
timere,quia plures ſunt nobiſcum,q̄ cum illis. Et orauit Heliſæus ad dominū;&
dixit: Adaperi domine oculos pueri huius,ut uideat. Et aperuit dominus oculos
pueri & uidit,& ecce mons erat plenus equis & curribus in gyro Heliſæi, & deſ/
cenderunt ad eos. Tantus & tam nobilis propheta ſolus contemplatione auxili/
orum ſpiritualiū dignus eſt. Sed oratio eius ad deum uiſum incorporalium etiam
puero ſuo meruit. In horum igitur adſiſtentiū humanis auxilijs angelorum con/
ſpectu pſallat propheta ſpiritualibus ſpiritualiū operum contemplatione placitu/
rus. Sed non ſolū coram angelis pſallit,ſed etiam id quod ſequitur efficiet: Adora
bo ad templū ſanctum tuum. Non in templo,ne quid ſecundū conſuetudinem Iu
dæorum corporaliter loqui uideretur,ſi adoret in templo, ſed ad templum, id eſt,
apud templū ſpiritu & corpore adoraturus. Templum autem deo eſſe ſanctū ſan
ctos quoſq; Apoſtolus docet dicens: Vos enim eſtis templū dei,& ſpiritus dei ha/
bitat in uobis. Habitatio ergo quæ ex nobis deo digna erit,deo templū eſt. Apud
hoc ergo templū deo ſanctum adorabit,nō ſine perfecta ratione doctrinæ, ne qua
hæreticis de incompoſitæ orationis confuſione ad ſtudia ſua pateret irreligioſita/
tis occaſio. Ait enim: Et confitebor nomini tuo ſuper miſericordiā tuam & ue/
ritatem tuam.) Cum dei nomini confitetur,tenet euangeliorum & legis congru
am fidem. Quod enim ſibi nomen eſſe ſciri deus uoluit,eodem dicto euangelij &
legis dominus Sadducæis reſurrectionem corporum abnegantibus reſpondens
oſtendit. Ait enim: De reſurrectione autem mortuorum nō legiſtis, quod dictum
eſt uobis à deo dicēte: Ego ſum deus Abraham,& deus Iſaac,& deus Iacob? Non
eſt deus mortuorum,ſed uiuentium. In abſoluto ergo hæreticorum error eſt, qui
alium atque alium euangeliorum & legis deum aſſerunt, cum dominus id quod
principale in lege eſt ad confirmationem ſpei euangelicæ cōmemorat. Eſt autem
& nomen aliud deo quod in euangelijs cognoſcimus domino dicente: Pater ue/
nit hora honorifica filium ſuum,ut & filius tuus honorificet te. Et poſt multa alia
ſequitur

ſequitur: Manifeſtaui nomen tuũ hominibus. Et quod nomẽ eſſet ſuperius oſtendit dicens: Pater uenit hora, honorifica filium tuum. Huius ergo nomen confitetur, adorat, qui & ſecundum legem deus Abrahæ & deus Iſaac & deus Iacob ſit, & ſecundum euangelia unigeniti dei pater eſt. Extinguit quoq; inſolentẽ eorum profeſſionẽ, qui humanæ naturæ & infirmitatis immemores & immiſericordem deum prædicantes peccatis pœnitentium ueniam & ſolatiũ non relinquunt, cum ad pœnitentiam, per quam à peccatis deſiſtitur, doctrina legis prophetarũ euangeliorum Apoſtolorũ eos qui peccauerint adhortetur, ut deſperatæ iam ſpei aliquantulum per eam ſolatij comparetur, ut amiſſis licet beatis & maximis & deo proximis, ne his ſaltem quæ talibus ſunt ſecunda careamus. Tollit etiam ſtultiſſimam eorum temeritatem, qui fruſtrato falſoq; corpore dominum in carne uiſum eſſe contendunt, ut eum pater ementita ueritate in habitu falſæ carnis oſtenderit, non recordantes poſt reſurrectionem corporis ſpiritũ ſe uidere credentibus apoſtolis dictum eſſe: Quid conturbati eſtis, & quæ cogitationes aſcenderunt in corda ueſtra? Videte manus meas & pedes meos, quoniam ipſe ego ſum, palpate & uidete, quoniam ſpiritus carnem & oſſa nõ habet, ſicut me uidetis habere. Ab horum igitur confeſſione confeſſionem ſuam propheta diſcernit, perfectæ fidei tenens ordinem, cum in nomine deũ Abrahę, & deum Iſaac, & deum Iacob, cum in miſericordia pœnitenti miſericordem, cum in ueritate uerbũ caro factũ confitetur. Cauſa etiã confeſſionis hinc ſumitur. Quoniã magnificaſti ſuper omnia nomen ſanctũ tuum: Non uni tantũ genti dei nomen eſt cognitum, ſed ſuper omnia magnificatum eſt, & in omnes magnitudo ſanctitatis extenditur. Non barbarus, nõ Scytha, non ſeruus, non liber, non mulier, non uir, non ętas ulla ſecernitur. Super omnia enim magnificatũ dei nomen eſt. Templa collapſa ſunt, ſimulachra mutata ſunt, aruſpices interuentu ſanctorum ſilent, augurũ fides fallit, unum dei nomen in omnibus gentibus ſanctum eſt. Adeſt enim ſemper in ſe ſperãtibus ſanctis ſuis, ut ubicunq; inuocatum fuerit, præſentem opem tribuat. Ait enim: In quacunq; die inuocauero te exaudi me.) Nullum diem iuſtus quiſq; ſine metu tranſigit, neq; anxia ſemper erga ſe fides ſecuri temporis ocium recipit. Scit omnes dies plenos inſidiarum ſibi eſſe, Diabolo atq; angelis eius excidium ſibi ſemper mouentibus. Scit diem illam domini occultam & inſperatã, & modo nocturni furis repentinam futuram. Vt igitur ſe in quacunq; die inuocantem exaudiat deprecatur: Nec diffidit propheta quid in quacunq; die exauditus obtineat. Sequitur enim: Multiplicabis me in anima uirtute tua.) Per inuentã fidei curam multiplicabitur ipſe in animæ uirtute. Ne quid in ſe tribulationibus, ne quid terroribus pateat, ſed cum tentationes ingruerint, cum metus incidet, omnia multiplicata animæ uirtute tolerent. Et quia certa ſpes iſta eſt, ut animæ uirtus diuinæ miſericordiæ multiplicet auxilio, debitã ob id ab omnibus deo cõfeſſionẽ fatetur dicens: Confiteãtur tibi domine omnes reges terræ, quia audierunt uerba oris tui. Et cantent in uijs domini, quoniã magna gloria domini. Quoniã excelſus dominus, & humilia reſpicit, & alta à longe cognoſcit.) Et quos reges terræ propheta ſignificet, iam in plurimis pſalmis oſtenſum eſt. Reges non gentiũ, ſed terrę, id eſt, ſui uniuſcuiuſq; corporis reges deſinente à ſe regno peccati: uocati em̃ ſumus in regnum cœlorũ, & regno mortis euerſo: mors enim regnauit ab Adam uſq; ad Moſen, & iam unuſquiſq; rex ſuus eſt ſecũdũ Apoſtolũ. Iam ſine nobis regnatis Horum igitur cõfeſſio deo digna eſt. Audierunt enim omnia uerba oris dei, & in reges ſe conſtitutos ſciunt. Neq; ſolum cõfiteantur, ſed & cantent in uijs domini, non tranſgredientes uias dei, ſed in his euntes. Viæ autem dei ſunt prophetę omnes & apoſtoli in unam uiam unũquenq; uia ſua dirigẽtes. Et quod ex omnibus

in unam concurratur propheta demonſtrat dicens: State in uijs domini & interrogate ſemitas dei æternales, & uidete quæ eſt uia bona, & ambulate in ea. Viæ ẽm domini æternæ. In his itaq; uijs domini cantandum eſt, & hymnis prophetalibus concinendum, quia magna dei gloria eſt. Magnificentiæ enim eius non eſt finis. Nam magnitudinem gloriæ ſuæ opera teſtantur, cœlũ, terra, æther, maria, homo ipſe qui rationis particeps horum cognitione perfectus eſt, ut per hæc uiſibilia inuiſibilem dei gloriam contueretur. Neq; ſolũ magna eſt dei gloria, ſed etiam excelſus eſt, & humilia reſpicit. Hinc eminentis celſitudinis ſuæ admiratio maxima eſt, quod humilia reſpicit qui excelſus eſt. Sed quæ humilia reſpicit? Nempe iſta: Cor contritum & humiliatum deus non ſpernet. Et rurſum: Et ſuper quem reſpiciam, niſi ſuper humilem & trementem uerba mea? Sed quia excelſus humilia reſpicit, habet in ſe aliam quoq; admirationem, quod & alta de longe cognoſcit, Superbæ & inſolentes cogitationes deum non fallunt, agnoſcit omnia, & nihil ſcientiæ eius impenetrabile eſt. Deus (ut ſcriptum eſt) propè eſt his qui tribulato ſunt corde. Non admiſcetur autẽ arrogantibus, neq; inſolentibus propè eſt. Vnicuiq; enim noſtrum pro fidei diuerſitate aut proximus eſt aut remotus: Spirituali uirtute ubi ſe dignum eſt acquieſcens, & ideo humilia de corpore, & à longe alta cognoſcit. Et qui per indignitatem abeſt ab inſolente, per uirtutem longe quæ licet ſunt, ſuperba cognoſcit. Si ambulauero in medio tribulationis uiuificabis me.) Non abnuit iuſtus iſte, ne in medijs tribulatiõibus ambulet. Scit enim quia tribulatio patientiam ſecundum Apoſtolum operatur. Scit improbabilem uirum non placere, ſcit uictorem militem niſi bello non futurũ, ſcit intentatam fidem languere, ſcit in tribulationibus ſecundum Apoſtolum gloriandum, ſcit imparem ſe tribulationibus ſine auxilio dei eſſe, & idcirco per deũ ſalutis ſuæ certus eſt. Et cum in medijs tribulationibus ambulet, per eaſdem ſe uiuificandum eſſe confidit. Ait enim: Super iram inimicorum meorum extendiſti manus tuas, & ſaluum me fecit dextera tua. Dominus retribuet pro me.) Iraſcentibus inimicis extenſa nos manus dei protegit. Tribulationes enim inimici afferunt iraſcẽtes fidei & ſpei noſtræ, quia aduerſarius noſter ſecundum Apoſtolum diabolus, tanquam leo rugiens ambulat, quærens nos deuorare. Sed ſuper iram inimicorum, per quos diabolus ſemper operatur, manus domini extenditur, & ſperantes in ſe ſaluos facit dextera eius. Virtus ſignificatur in dextera, & ideo dominus, qui dei uirtus & dei ſapientia eſt, non nunquam dei dextera cognominatur, per quem aduerſus omnes inimicos in omni tribulationum bello protegimur. Seruauit autem euangelicæ manſuetudinis propheta rationem, qua iniuriam reddere his qui nos perſequuntur inhibemur dicens: Dominus retribuet pro me. Illi enim uindicta ſeruanda eſt, qui in calumnia ueſtes dimitti & pallium iuſſit, qui poſt iniuriã alapæ unius præberi & maxillam alteram uoluit, qui uetuit malum pro malo reddi, plus uindictæ adepturis his qui æterno iudici ultionem præſentis iniuriæ reſeruaſſent. Concluſit deinde fideliſſime ſpei uoce: Domine miſericordia tua in ſeculum, opera manuum tuarum ne omittas.) Vt quia dei miſericordia in ſeculum eſt, extendens ſuper iram inimicorum manum ſuã, & fideles ſuos protegens dextera ſua, & pro his retribuens opera manuum ſuarum, non omittat hominem ſcilicet qui ait: Manus tuæ fecerunt me &c. Nonnunquam manu dei facta commemorari ſolent, homo uero ſemper manibus dei effectus, nobiliore in eum opere ex manuum commemoratione monſtrato. Vt igitur hunc non omittat precatur, ut ſit ei auxiliator aſſiduus per eum & in eo qui dicit: Ecce ego ſum uobiſcum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi, dominum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus CXXXVIII

DOmine probaſti me & cognouiſti me, tu cognouiſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam, & reliqua.) Omnis quidem propheticus ſermo ex diuini ſpiritus inſtinctu profectus eſt, & hoc non in obſcuro eſt, cum legimus: Hæc dicit dominus. Et iterũ: Audite uerba domini. Et rurſum: Quoniam dominus locutus eſt. Et in eodẽ: Os enim domini locutum eſt ita. De pſalmis autẽ ipſe dominus in euangelijs confirmat, cum de ſe loquẽs ait: Si Dauid in ſpiritu uocat eum dominum, quomodo dicitis quod filius eius eſt? Docens omnia Dauid ſpiritu prophetico elocutũ. Locutum autem de ſe, licet in hoc eodem loco oſtenderit, cum ab eo ait dominum ſe eſſe in ſpiritu nuncupatum, abſolutius tamen oſtendit in pſalmis ſacramentũ omne corporei aduentus ſui contineri, dicens: Hæc ſunt uerba mea quæ locutus ſum ad uos cum adhuc eſſem uobiſcum, quoniam oportebat omnia impleri quæ ſcripta ſunt in libro Moſi & prophetis & pſalmis de me. Nõ eſt ergo ambiguũ quin in pſalmis de eo ſcriptum ſit. Nam & ſi pleraq; in his talia ſint, ut ad perſonam patriarcharum, prophetarum, martyrum, apoſtolorum, generationis quoq; primæ & generationis ſequentis referri oporteat, tamen quia omnia in Chriſto & per Chriſtũ ſunt, quicquid illud in pſalmis, & ſub diuerſorum eſt perſonis prophetatum, omne de ipſo eſt. Quia doctrina omnis diuerſis licet præceptorũ generibus multiformis, hoc per diuerſos præſtat ut ipſe noſcatur. Hæc nobis propter præſentem pſalmum commemoranda neceſſario fuérunt, ne fortè ſine probabili autoritate præſumpſiſſe exiſtimaremur, ut ad perſonam Chriſti omnem hanc eius prophetiã referremus. Diligenter autem ea obſeruãda ratio eſt, ut quæcunq; homini illi, quem ex utero ſanctæ uirginis aſſumpſit, & in quo ſe naſci hominẽ qui deus erat uoluit, apta eſſe & congrua uidebũtur, cum debita cœleſtis naturæ ſuæ dignitate tractentur, neq; ſacramentum ſalutis noſtræ, qua in forma dei manens formam ſerui accepit, ad contumeliam indemutabilis ſuæ & inuiſibilis & incorporeæ & impaſſibilis ſubſtantiæ coaptemus. Quod enim homo fuit nobis profecit, ſibi nihil dempſit. Exinaniuit enim ſe in forma dei manẽs, ut forma ſerui eſſet, & non ut forma dei eſſe deſineret. Ait enim ipſe: Quæcunq; pater facit eadem & filius facit ſimiliter: nunquid in forma ſerui manens, uirtutem & diuinitatem, qua in forma dei manebat amiſit? Cum enim in corpore humilitatis noſtræ quęcunq; pater facit, eadem & ipſe facit, ſimiliter nihil per conſortiũ carnis à paternæ diuinitatis poteſtate degenerat: neq; id corpus quod aſſumptum eſt, uirtutem naturæ antea manentis aboleuit, cum in eo corpore quod aſſumptũ eſt, uirtus naturæ antea manentis operetur. Itaq; ſi quid infirmũ ex perſona eius dictum reperiretur, ad hominem referri oportebit, per quem habitabit in nobis. Verbũ enim caro factum eſt, & habitauit in nobis. Referendum autem ob id eſt, quia non alienæ aut ſimulatæ naturæ hominem aſſumpſit. Verbum nanq; caro factũ habitauit in nobis, non in uitia infirmitatesq; carnis ex uerbi uirtute deficiens, ſed naturæ noſtræ infirmitates homo natus aſſumens. Aſſumptio autem infirmitatis non fecit infirmum, quia aliud eſt naturam eſſe, aliud aſſumpſiſſe naturam. Et extra generis neceſſitatem uoluntatis acceſſio eſt. Non enim peccator fuit, ſed peccata ſuſcepit. Neq; infirmus extitit, ſed portauit infirmitates. Ipſe enim ſecundũ prophetã peccata noſtra ſuſcepit, & infirmates noſtras portauit. Et ne quid in impaſſibilem atque indemutabilem diuinitatẽ infirmitatis incidere exiſtimaretur, adiecit: Et nos putabamus eum in doloribus eſſe. Suſcepit ergo infirmitates, quia homo naſcitur: & putatũ dolere, quia patitur: caret uero doloribus ipſe, quia deus eſt. Et cum

inhabitauit in nobis,cumq́ infirmitates noſtras ſuſcepit,cum ſuſceptis infirmitatibus non dolet,non poteſt non eſſe qui habitat,nec à ſe defeciſſe qui ſuſcepit,nec abolitus deus eſſe qui non dolet.Et hæc quidem propter præſentem pſalmũ commemorata paucis ſunt,quia uideť ſtatim ex perſona hominis cœpiſſe,ne per hoc quod tanquam homo loquitur deceſſiſſe ex paternæ diuinitatis gloria uideretur. Ait enim: Domine probaſti me & cognouiſti me.) Apoſtolus cum nos patientiæ & ſpei doctrina erudiret ait:Tribulatio patientiam perficit, patiẽtia autem probationem, probatio uero ſpem,ſpes autem non confundit. Et hæc quidem in ſanctorũ quoq́ uita atq́ operibus fuiſſe cognoſcimus, ut multis paſſionibus tribulationibusq́ iactati,probabiles deo facti ſint. Si quis enim exulem Abraham, & in metu parricidij & cœlibatus, & in cæterarum paſſionũ iniurijs manſiſſe fidelem ſemper meminerit,ſi quis fugam Iacob,& præter æſtiuorum dierum laborem,hybernarũ noctium uigilias in cuſtodijs ouium recordetur,ſi quis Moſi quadraginta annorum ſeruitutem,& in eo acerba plebis opprobria, & magorum aduerſus eum æmulas poteſtates recenſeat,intelliget eos patientia & cõſtantia ſpei probatos, non immerito id eſſe præmij conſecutos, ut in Abrahæ ſemine gentes benedicerentur,ex Iacob Iſrael eſſet,Moſes Pharaoni in deum fieret.Longum eſt paſſiones cæterorum patriarcharum, prophetarum, apoſtolorũ,& beata illa atq́ inuicta Pauli in mari, in fluminibus, in terra,in ſolitudinibus, in urbibus, in proprijs,in exteris,in plagis,in uinculis,in carceribus,in theatris fidei documenta memorare.Certe hos omnes patientia probabiles reddidit, per quam non erubeſcendæ ſpei ſuæ fiduciam probauerunt. Sed hæc oportunius & plenius ſuis locis tractata patent,nunc ad eum ex cuius perſona pſalmum conſtare diximus, reuertendum eſt.Non confundenda autẽ perſona diuinitatis & corporis eſt. Omnis enim nũc in exordio ex perſona eius hominis, quem aſſumpſit,oratio eſt. Probaſti me & cognouiſti me. Probatus eſt, ut cognoſceretur, quia poſterior eſt probatione cognitio.Et uideamus ſecundum euãgelicam doctrinam hic dei filius quomodo ſit & probatus & cognitus.Humilitas nanq́ eius,per quam meruit ab omni cœleſti, terreſtri & inferno adorari, & in gloria dei patris eſſe,probatio eius fuit.Ita enim Apoſtolus ait:Fuit obediens uſq́ ad mortem,mortem autẽ crucis. Propter hoc exaltauit eum deus,& donauit illi nomen,quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine eius omne genu flectatur,cœleſtium,terreſtrium & infernorum. Et omnis lingua cõfiteatur,quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris.Propter hanc itaque uſq́ ad mortem crucis obedientiam infirmitas carnis aſſumptę & in nomine atq́ honore immortalitatis,& in patris dei gloria collocatur. Dei enim nomen donatur,& nomen non ſine honore donatur,honor autem qui donatur non alius poteſt eſſe quàm nominis.Nomen uero indulti honoris nõ aliud eſt quam quod gloria eſt paterna: ut qui in forma dei manens,formã ſerui accepit,propter obedientiam formę ſeruilis cũ crucis morte ſuſceptæ in gloria dei patris eſſet,cuius antea manebat in forma.Sed hæc Apoſtolus iam de perfectis locutus eſt.Demonſtrandum autem in euangelio eſt,ubi & probatus & cognitus eſt.Humilitas itaq́ eius probatio eſt. Vnigenitus nanq́ deus peccatorum remiſſor,ęterni regni dominus baptizari ſe tanq̃ peccator expoſcit.Officiũ iſtud baptiſta renuit,agnoſcens eum qui ſibi potius peccata donaret, ille autem ſuſceptã in ſe hominis iuſtitiam etiam ſacramẽto baptiſmi expleuit.Et peccati noſtri ipſe peccati neſcius particeps fieri non recuſat,& omnem in ſe humilitatẽ caducæ carnis aſſumens,Iordanem turbis peccatorũ mixtus ingreditur. Probatur in iſtis omnibus dum gerũtur,ſed uideamus an probatus agnoſciť. Ait enim euãgeliſta:Et baptizato Ieſu cõfeſtim aſcendit de aqua,& ecce aperti ſunt cœli,& uidit ſpiritũ dei deſcendentẽ de cœlo ſicut columbam

columbam uenientem in ipſum,& ecce uox de cœlo dicens:Hic eſt filius meus di lectus,in quo cōplacui.Probationem mox cōſecuta cognitio eſt. Et quem humilitas probabilem fecerat, hunc paterna uox filiū complacitū ſibi poſtq̃ probauit oſtendit.Eſt & probatio quā ſtatim cōſecuta cognitio eſt. In deſerto igitur tentationi diaboli ſubijcitur, ſeſeq; nunc in faſtigiū templi, nunc in excelſum montem patitur efferri. Cōtumeliæ itaq; & iniuriæ tam graui ſe dedit, dum in deſerto eſt, dum cōditione tentationis illuditur, dum eleuari poteſt in templū atq; montem. Sed tentationū probationem agnoſcentis teſtimoniū non reliquit. Ait enim ſcriptura: Tunc reliquit eum diabolus,& ecce angeli miniſtrabāt ei.Homo tentatur, homo circūfertur,ſed poſt hæc angeli miniſtrant. Per probationem cognoſcitur, per cognitionem dignus eſt miniſterio angelorum.In cæteris autem quoties probatus eſt,toties & cognitus eſt. Petrus autem paſſionē eius deteſtatus eſt, crucis in eo ſcandalum præ amore & confeſſæ iam à ſe diuinitatis cognitione non ſuſtinens.Sed quia eum ob infidelitatem crucis ſatanam nuncupaſſet,non multo poſt cum in monte gloriæ ſuæ habitu cōſtitiſſet tali à patris uoce cognoſcitur: Hic eſt filius meus dilectus,in quo complacui,hunc audite. Probationem quam tentatio Apoſtoli effecerat,paternæ uocis agnitio eſt conſecuta. Deinde ſequitur: Cognouiſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam.) In ſeſſione doctrinā ſignificari euangelica eſt autoritas. Seſſiones autem nobiſcum hæ ſunt quæ à Græcis cathedræ nuncupantur. Moſes cathedram habuit ſecundum domini dictum:Super cathedram Moſi ſederunt ſcribæ & phariſæi. Omnia ergo quæcunq; dicunt uobis,facite & obſeruate,ſecundū autem opera eorum nolite facere. Dicūt enim & non faciunt. Cum igitur doctrina phariſæorum ob id probabilis eſſe docetur, quia ipſi in Moſi cathedra ſederunt, doctrina neceſſario ſignificatur in cathedra. Cognouit itaq; ſeſſionem eius, cum dignitatem eius in omnibus prædicat, cum uoluntatem eius qui ſe miſit exequitur,cum humilitati corporis ſui gloriā poſtulans audit è cœlo:Et honorificaui & honorificabo.Sed doctrina eius nō minus in ſeſſione quàm in reſurrectione eius cognoſcitur.Nam ut ſeſſio doctrinæ præceptum eſt,ita & reſurrectio operationis effectus eſt. Sedens Ieſus docuit in monte, ſed poſt doctrinam ad opera deſcendit.Ita enim ſcriptū eſt: Et deſcendente eo de monte ſecutæ ſunt eum turbę.Et ecce leproſus quidam adorabat eum dicens:Domine,ſi uis potes me mundare:Et extendens manū tetigit eum Ieſus dicens: Volo,mundare.Ad ſanandam quoq; archiſynagogi filiam ſurrexit dominus. Scriptum eſt enim: Et ſurgens Ieſus ſequebatur eum cum diſcipulis ſuis. Cum autem perfectum illud in lauandis apoſtolorum pedibus humilitatis ſuæ officium expleuit,ita legimus:Surrexit à cœna,& poſuit ueſtimenta ſua,& accepto lintheo præcinxit ſe. Cognoſcitur itaq; in ſeſſione eius & reſurrectione doctrina atq; opus, quia & ſermone & opere dei in ſe patris gloriam prædicabat. Intellexiſti cogitationes meas de longe.) Scrutans corda & renes deus eſt. Et quomodo de longe cogitationes eius intellectæ ſunt? De longe,nō ad locum,ſed ad tempus refert. Non enim de longe ſe intellexiſſe ait,ut ſignificatio loci eſſe credatur, tanquā longe ab humanis operibus ſit, cum uiſu uirtutis ſuæ & ſcientia quæ cogitantur intelligat,ſed de longe intellexiſti ait,præteriti potius temporis ſignificans ætatem. Et ubi iſtud quod longe ante cogitationes ſuas cognouerit reperiemus? Nempe ubi dicit:Ecce puer meus quē elegi,dilectus meus in quo cōplacuit animæ meæ. Ponā ſpiritū meū ſuper eum,& iudiciū gētibus nūciabit.Nō clamabit,nō cōtendet, neq; quiſq̃ in plateis uocē eius audiet.Et huius ꝓphetię tū euāgeliſta meminit,cū his quos curabat,ut de ſe taceret iubebat.Has ergo cogitatiōes eius humilitatis ſcilicet & patientię lōge ante intellexit,q̃a de his erat ꝓphetarū ore teſtatus:
Semitam

τὴν τρίβον Semitam meam & directionem meā inueſtigaſti.) Eſt etiam de ſemita & directione antequam id ipſum tractetur non nihilum præloquēdum, id nanq; quod nobiſcum ſemita eſt, alia uirtute atq; intelligentia cum Græcis eſt. Tritam enim nuncupant, id eſt, frequenti greſſu diſcurſuq; contritam, per quam nō ſemel neq; aliquando, ſed ſemper ineundum ſit. Quod autem noſtri directionem tranſtulerunt, id illi ex Hebræo σχοίνου interpretati ſunt, σχοῖν☉ autem quarundam gentium conſuetudine certum & conſtitutum modum itineris ſignificat, ut quod nos miliarium, id illi σχοίνου nuncupent. Dominus itaq; noſter in eo corpore quod aſſumpſit iam tranſcurſam à ſe atq; tritam in prophetis ſemitam percurrit, & certū conſtitutumq; ſibi itineris ſui finem confecit. Quod autē per tritam prędicationis ſemitam ambulauerit, audiamus ipſum dicentem: Hieruſalem Hieruſalem quę occidis prophetas, & lapidas eos qui miſſi ſunt ad te. Quoties uolui congregare filios tuos ſicut gallina congregat pullos ſuos, & noluiſti? Quoties cum ait, frequentiam numeroſæ ſignificationis oſtēdit. Nihil ergo noui & egit & paſſus eſt, cum per nolentem congregari filios ſuos Hieruſalem toties & auditus & inhonoratus eſt in prophetis. Quod autem definitum & præſcriptum iter confecturus eſſet, oſtendit in eo cum ait: Ego te honorificaui ſuper terram, opus conſummaui quod dediſti mihi. Qui datum ſibi opus conſummat, modum præſcriptæ operationis expleuit. Scit autem ſibi conſtitutū eſſe quid gerere oporteat, cum ait Petro, gladio his qui ad comprehendendum eum uenerant reſiſtenti: Calicem quem dedit mihi pater meus, non uis ut bibam illum? Docens ſe ſibi traditū à patre paſſionis calicem eſſe bibiturum. Scit ſe etiam ſemitam ſuam directionemq; cōpleſſe, cum potato aceto ſpiritū traditurus ait: Conſummatum eſt, & mox tradidit ſpiritum. Hanc ergo ſemitam & directionem ſuam pater inueſtigauit. Inueſtigauit autem cum per prophetam de ſorte ueſtis prophetauit, ut ſcriptū eſt: Et ſuper ueſtimentum meum miſerunt ſortem. Et iterum cum de tradito inter latrones atq; ſuſpenſo recognitus eſt propheta diens: Et cum iniquis æſtimatus eſt. Et cum de oſſe intacto atq; impreſſo uulnere ante prædictum eſt: Os eius non confringetis, & uidebunt quem compunxerunt. Hæc itaq; & omnia quæ erant in paſſione pręſcripta, à deo perueſtigata ſunt ut fuerāt prophetata. Ac ne quid ex his quę geſſit ac paſſus eſt, incognitum fuiſſe patri exiſtimaretur, generaliter cuncta cōplexus eſt, dicens: Et omnes uias meas pręuidiſti.) Sed qui pręuidit, uidit antequā res eſſet. Præuidit etiam hoc, quia nō eſt dolus in lingua mea. Eſt enim ſecundū propriam profeſſionem, ueritas, uia & uita. Non recipit dolum ueritas, non enim mentitus eſt aut fefellit: lingua omnis eius officio functa eſt ueritatis, qua ait: Cœlū & terra præteribunt, uerba autem mea non præteribunt. Patrem deum prædicat, ſe uero eſſe & hominis & dei filium confitetur. Dolum prædicatio iſta nō habuit, quæ & de ſe & de honore eius qui ſe miſerat fatebatᷣ. Proficit deinde paulatim ſermo cœptus ab homine, & ad ſignificationē naturæ in eo cœleſtis extollitur, cum ait:

Ecce tu domine cognouiſti omnia nouiſſima & antiqua, tu formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, cōfortata eſt, non potero ad eam.) Perſonæ iſtud prophetæ non cōuenit, ut ex ſe dixiſſe uideatur, mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, ut mirabilis facta dei cognitio ex eo ſit, Moſe antea cognitionem nobis dei libro legis loquente. Sed ne ipſi quidem Moſi hoc eſſe proprium potuit, deum antequam flagrantem rubum cōſpicit neſcienti. Opinione quidem electi in Abraham & Iſaac & Iacob populi ſui religioſo, ueruntamen familiarem cognitionem ante hoc tempus, niſi à deo non adepto. Sed omnis ſermo iſte ei non competit qui ait: Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus. Et qui ait: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem

& quē miſiſti Ieſum Chriſtū. Sed hęc ſuo loco plenius proſequemur. Deſcendendum autē ad id eſt ſecundum ordinem dictorum. Ecce tu domine cognouiſti omnia nouiſſima & antiqua. Nouiſſima ſunt cum probaſti, cū cognouiſti, & cætera quæ propria ſunt eius hominis quē aſſumpſit. Antiqua ſunt quæ modū non habent, quæ indefiniti temporis ſignificant uetuſtatē. In principio enim erat uerbū & omnia per ipſum facta ſunt. Dehinc ut nouiſſima deus & antiqua cognouit, ita in eo quod ſequitur, tu formaſti me & poſuiſti ſuper me manū tuā, utrūq; ſignificat, ut quod formauit antiquū ſit, quod ſuperpoſuit manum nouiſſimū ſit. Quod enim ſecundum naturā diuinitatis formatus ſit, Apoſtolus docet dicens: Qui cū in forma dei eſſet. Quod enim in forma eſt, formatur in formam, & quidem paternæ naturæ & diuinitatis formam. Et neſcio an quod formatus in forma ſerui eſt, referri poſſit ad patrem ut formatus ab ipſo ſit. Sapientia enim ipſa ſibi ædificauit domum. Sed hinc nec temporis, nec quæſtionis eſt amplius loqui. Quod autem proprie ad corpoream natiuitatē referri oporteat, & poſuiſti ſuper me manū tuam, ita docemur ex perſona patris. Inueni Dauid ſeruum meū, oleo ſancto meo unxi eum. Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachiū meum confortabit eum. Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere eum. Et nō eſt ambiguum omnem hunc pſalmū ad perſonam domini eſſe referendū, quia ea omnia in eo ſint, quæ & diuinitati ipſius propria ſint, & à naturæ noſtræ infirmitate non diſſentiant. Et quia utroq; in tēpore, id eſt, nouiſſimo & antiquo, uel ipſe prædicando, uel in Apoſtolis & prophetis loquendo, cognitionē ex ſe dei mirabilem fecit, ait: Mirabilis facta eſt ſciētia tua ex me. Sed mirabilis quomodo? Nēpe dum omnia eſſe intra deum docentur, dum deus eſſe in omnibus prędicatur, dum immenſa & incōprehenſibilis natura intus atq; extra manens locos omnes quibus contineri poſſit excedat. Mirabile eſt deum ubiq; eſſe, & nuſq; abeſſe. In omnibus eſſe & totum eſſe & extra locos ac tempora pro infinitate atq; æternitate ſua ſemper eſſe. Hoc mirificum, hoc confortatū, id eſt, ſine infirmæ iam intelligentiæ opinione firmatum. Sed quid eſt iſtud quod dicitur non potero ad eam? unigenitus ait: Omnia quæ patris ſunt mea ſunt. Et ſicut habet pater uitā in ſemetipſo, ita & filio dedit uitam habere in ſemetipſo, & ſicut pater uiuificat mortuos, ita & filius quos uult uiuificat, ſimiliter & ego & pater unū ſumus. Nulla diſcretio poteſtatis in uerbis eſt, nulla etiam differentia uirtutis in factis eſt. Quod unum ſumus, plæriq; irreligioſorum ad uoluntatis tātum concordiam retulerūt. Sed cum dicitur, uel operibus meis credite, quia pater in me, & ego in patre, non tantū uoluntatis unitas, ſed etiam diuinæ uirtutis oſtenditur. Ergo cum omnia quæ pater facit, faciat & filius eadem ſimiliter, quærendū eſt, quid ſit quod dictum eſt, nō potero ad eam. Sed cum audio pater maior me eſt, Et rurſum: non poteſt filius à ſe facere quicq; niſi quod uiderit patrem facientem, hęc mihi intelligentiam ſuggerūt dicti huius, non potero ad eam. Eſt enim pater maior filio, ſed ut pater filio, generatione non genere. Filius enim eſt, & ex eo exiuit, & licet paternæ nuncupationis proprietas differat, tamen natura non differt. Natus enim à deo deus non diſſimilis eſt à gignente ſubſtantia. Non poteſt ergo ad cū ex quo eſt exæquari. Nā quàmuis alter in altero per uniformem ac ſimilē eiuſdem naturæ gloriā maneat, tamē & ex quo genitus eſt nō exæquari in eo uidetur poſſe quod genuit. Et uideamus an hoc quod nō potero ad eā, ad dignitatē paternæ cōfeſſionis relatum ſit. Sequitur enim: Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlū tu illic es, ſi deſcendero ad infernū ades. Si ſumpſero pennas meas ante lucē & habitauero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.) Non excedit paternā filius infinitatem, neq; naturā quæ

ultra locos omnes eſt is qui in ſinu eſt tranſgredit̃. Sit licet in cœlo, ſit in infernis &
ultra poſtrema maris euolet, adeſt tamen ille ubicũq; qui ubiq; eſt. Nec ſubterfu-
gi poteſt intra quẽ omnia ſunt, & qui in omnibus eſt. Et nc quid irreligioſe ad con
tumeliam indemutabilis atq; impaſſibilis ſubſtãtiæ opinemur ex eo quod dictũ
ſit, aut à facie tua quò fugiam, ut uideatur fugã ob paſſionis metum cogitaſſe, di-
ctorũ uirtus noſcenda eſt, ut incolumi dignitate hæc neceſſario cõmemorata eſſe
intelligãtur. Nemo autẽ eorum qui in ſtudijs doctrinæ cœleſtis demorant̃ poterit
ambigere deũ atq; hominẽ dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum cõfiteri. Et hominẽ
quidem in tempore, deũ uero ſemper, & ante hominẽ & poſt hominem. Vtrũq;
uero deũ ſcilicet atq; hominem, tunc tantũ cum in homine fuit. Erat enim in for-
ma dei & formã hominis accepit: Et rurſum: in gloria dei patris eſt, forma ſeruili
in gloriã eius cuius in forma ante manebat proficiente, corruptionis ſcilicet na-
tura per profectũ incorruptionis abſorpta. Cum igitur pſalmũ hunc cœptũ ex per
ſona hominis quẽ aſſumpſit meminerimus, diligẽter cõtuendum eſt, ut intelliga-
mus quid diuinitati eius, quid homini ſit aptandum: atq; ita ut ſenſum noſtrum
dictis magis applicemus, quàm per fallacis intelligentiæ opinionẽ ſenſui dicta ſub
damus. Ait enim: Quò ibo à ſpiritu tuo, aut à facie tua quò fugiã? Diuerſa ſignifi
catio eſt ſpiritus atq; faciei. Et à ſpiritu quidẽ abibo, à facie autem fugiã. Dehinc
ſequitur: Si aſcendero in cœlum illic es, ſi deſcẽdero in infernũ ades. Non eadem
eſt aſcenſio in cœlum, quæ & deſcenſio in infernũ. Tertium deinde eſt, ſi ſumpſe
ro pennas meas ante lucẽ, & habitauero in poſtremis maris, & enim illuc manus
tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Iam nõ hominis hęc uox eſt, ut pennas
ſumat, ut ſuas ſumat, ut trans oceanũ habitet, ut deducatur illuc manu dei, ut te-
neatur dextera dei. Potioris iſtud naturæ eſt. Et quis hic ſit qui confidenter hæc
dicat, ipſa dictorum ratio monſtrabit. Oſtendens igitur unigenitus deus eã quæ
per ſe mirabilis facta eſt, & ad quã non poteſt paternæ admirationis confeſſionẽ,
utrumq; in ſe tempus & naturam utranq; ſignificat, ſcilicet eam qua & in ſpiritu
& in corpore manens docuit. Cum enim ait, quò ibo à ſpiritu tuo, tẽpus illud quo
& ipſe ſpiritus in ſpiritu paternæ gloriæ ante aſſumptionem hominis mãſit oſten
dit. Nõ enim poterat ſpiritu quoq; abeſſe qui ſpiritus eſt, quia nec hic falli poteſt,
nec ille deficere. At cum ait: A facie tua quò fugiam, aſſumptæ à ſe infirmitatis
docuit ætatem: humana enim infirmitas faciei dei non patitur occurſum, quia di
ctum Moſi eſt: quis eſt homo qui uidebit faciem meam & uiuet? Quod non ſuſti
nemus defugimus, quia infirmitatis humanæ eſt occurſum naturæ inconſpica-
bilis fugere. Et fugit quidem quantum ad impatientiam uiſionis. Sed quia ſecun
dum prophetam uultus dei ſuper facientes mala, naturæ quoque humanæ eſt,
iudicium dei quod ſignificatur in uultu fugere non poſſe. Non enim tanquàm
peccator, qui peccati neſcius eſt loquebatur ut fugeret, ſed paternam infinitatem
extra omnia manentem cum in ſpiritu ante docuiſſet, nunc quoque ex hominis
perſona qui nuſquàm deum fugere poſſet oſtendit. Sequitur quoque ratio dicto-
rum, ut utrunque ex eo quod & homo & deus erat dixerit. Si aſcendero in cœlũ
tu illic es, hoc diuinitatis eſt proprium. Nemo enim aſcendit in cœlum niſi qui de
ſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Terreni enim corporis natura
aſcenſionem hanc niſi in cœleſtem gloriam demutata non obtinet. Si deſcendero
in infernum ades. Humanæ iſta lex neceſſitatis eſt, ut ſepultis corporibus ad infe-
ros animæ deſcendant. Quam deſcenſionem dominus ad conſummationem ueri
hominis non recuſauit. Id autem quò abibo aut quò fugiam, & illic es, & ades, ad
ſignificationem doctrinæ eius quæ mirabilis ex eo facta eſt pertinet, per quã deus
omnia eſſe & in omnibus eſſe ſit cognitus. Vt licet faciem dei homo fugiat quia
non

non ſuſtinet,licet de ſupernis ad inferos mortis lege deſcendat, deus tamen ubiq; ſit ſemper,& in omnibus.Et quia per hęc ſuperiora diſcretū ex utroq; in quo erat naturę genere prædicauit,dei ſcilicet atq; hominis,tertio unitatē naturæ iam in ſe proficiētis oſtendit dicens:Si ſumpſero pennas meas ante lucē, & habitauero in poſtremis maris.Et enim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Cū ſumpſit pennas iā corpore nō grauatur.Cum ſuas ſumpſit,docet hāc euolādi ſemper ſibi fuiſſe uirtutē.Cū ante lucē ſumpſit,tēpus reſurrectionis oſtēdit:Cum in poſtremis maris eſt,loca ut deus humanę demorationis excedit. Cum deducit manu,nō timet.Cū tenetur dextera dei,nō demutat aut decidit.Donauit enim illi deus nomē quod eſt ſuper omne nomē,ut in nomine eius omne genu flectatur cœleſtiū, terreſtriū,& infernorū,& omnis lingua cōfiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris.In eo eñ quod datur ei nomē ſuper omne nomē, manu ac poteſtate dei patris in gloria ipſius homo ſuſceptus aſſumit.Pennas aūt ad demutationē terrenorum corporū in ſpiritualē atq; æthereā naturam referri ꝓphetica autoritas eſt,cū ad inopē fidei & bonorū operum pauperē dicitur: ne extendas te cū ſis paup diuiti,ſenſu aūt tuo abſtine.Præparauit enim ſibi pennas ut aquila,& reuertetur in domum eius qui præeſt ei. Pauperem extendentē ſe in opes diuitis arguit,quod infidelitatis ſuæ inopiam fidelium exæquet opulentiæ. Diues enim nō humanis opibus,ſed cœleſti theſauro parat ſibi pennas quibus reuertatur in domū eius qui præeſt ei.Reuertitur enim unde decidit, unde per peccatū primi hominis expulſus eſt.Et quis eſt iſte cuius hæc domus eſt,& qui ei præeſt? Nēpe ille qui dixit.Amē dico tibi hodie mecū eris in paradiſo. Meminit & alibi dicens cum de ſpiritualiū indefeſſa iā æternitate tractaret,pennigerabūt tanq; aquilę, naturam euolandi in cœlū in reſurrectionis demutatione ſumpturi. Sed hic pennas ſumit uolaturus,nō alienas,non nouas,ſed proprietatis uſurpatione præſumptas, quia poſt paſſionis uoluntariæ ſacramentum & naturæ & poteſtatis pennas ad cœlum ſe habuerit efferendi. Sequitur etiam idem ordo dictorum, & ex utriuſq; naturæ intelligentia hominis ſcilicet & dei ſermo decurrit. Ait enim: Et dixi forſitan tenebræ conculcabunt me.) Vox iſta humana eſſe exiſtimatur,quia uidetur quibuſdam aut irreligioſis aut imperitis ſub illa paſſionis timiditate trepidare,quaſi uero nunc ſermo iſte timoris alicuius habeat profeſſionem,& non magis ſuſceptę mortis ſignificauerit uoluntatem,nullo eius metu ac terrore pręlato. Non enim ait tenebræ conculcabūt me,ſed ait, forſitan tenebræ cōculcabunt me. Quod fortuitu adiecit, incertum humanæ de ſe opinionis, qua timere inferos creditus eſt irriſit terrorē.Non enim cōculcari ſe certus,idem rurſum an conculcetur incertus eſt. Vt autē hoc quod ait,forſitan tenebræ conculcabunt me, non ad naturæ ſuæ trepidationem poſſet intelligi,ſed impiæ de ſe intelligentiæ ſignificaret incertum,continuo ſubiecit: Et nox illuminatio in delicijs meis.) Quomodo enim conculcatur à tenebris cui mors illuminatio in delicijs ſit futura? Domino itaq; paſſio iſta delicię ſunt,dum portas æreas confringit,dum uectes ferreos conterit,dum omnē poteſtatem deſpoliat,dum de his in ſe triumphat, dum eum quē ad imaginem ſuam fecerat redimit,dum delicijs paradiſi reſtituit.In his igitur paſſionis oblectamentis atq; delicijs nox ei illuminatio eſt,& illuminatio ob id, quia tenebræ nō obſcurabuntur à te per naturæ unitatem ad indemutabilem diuinitatis ſimilitudinem.In filio pater eſt,& operibus ipſis teſtantibus, quod in eo pater ſit cōfidenter ait:Nō obſcurabuntur à te,quia ex perſona patris dictū in pſalmis meminerimus, cū ipſo ſum in tribulatiōe. Et ipſe dominus in euāgelijs,cū de apoſtolorum trepidatione loqueretur ait:Ecce uenit hora ut diſpergat uuuſquiſq; ueſtrum,& me ſolū relinquatis,Sed non ſum ſolus,quoniā pater mecū eſt. Siue uir-

tute qua ſimilia patri poteſt,ſiue natura & genere & diuinitate, qua ex deo natus eſt, pater cũ eo eſt. Cõfidenter ergo ait,quia tenebræ nõ obſcurabuntur à te. Non enim ſentit uirtus indemutabilis tenebras, & infernã noctem lux uera nõ patitur. Sequitur enim: Et nox ſicut dies illuminabitur, ſicut tenebræ eius ita & lumen eius.) Hoc totum ad id refertur quod dictũ eſt à te. Tenebræ nõ obſcurabuntur à te,& nox ſicut dies illuminabitur à te,& ſicut tenebræ eius,ita & lumẽ eius à te. Semel dictũ à te refertur ad plurima. Ideo autẽ in delicijs nox eſt,quia ſicut dies illuminabitur: illuminabitur autẽ ob id,quia ut tenebræ ita & lumen à deo ſint,potente tenebrarum conditore cõdere lumen in tenebris. Et audiamus iſtud euangelicum docentẽ ita,& lux lucet in tenebris,& tenebræ eam nõ comprehenderunt, Illo potente ut lux ſit in tenebris,tenebris non potentibus obſcuritatis ſuæ nocte lumẽ indefeſſi luminis cõprehendere. Sequit̃ deinde: Quia tu domine poſſediſti renes meos, ſuſcepiſti me de utero matris meæ. Cõfitebor tibi quia terribiliter mirificatus ſum.) Tenet etiã nũc ordinẽ ſignificationis utriuſq; ut ſe & hominẽ & deũ doceat. Cũ enim poſſident̃ à deo renes eius,& à matris utero ſuſcipit̃,corporalis in eo cõditio monſtratur. In renibus enim uoluptatis eſt cauſa. Sed cuius renes à deo poſſidẽtur,nõ exeunt in uoluptates corporis incentiuæ laſciuiæ. Et q ab utero matris ſuſcipitur,nõ ad opera ſeculi à deo ſuſceptus excedit. Omnis igit̃ eius uoluntas ac labor eſt patrẽ prædicare,uoluntatẽ patris explere, acceptũ à patre calicẽ bibere. Hæc enim hominis ſui quẽ aſſumpſit officia ſunt. Sed cũ ait: cõfitebor tibi,quia terribiliter mirificatus ſum,confeſſionẽ omnẽ terribilis de ſe admirationis ad gloriã diuinæ ſubſtantiæ ſuæ reddit. Mirificatus eſt enim ob id, quia deus poſſedit renes eius,quia à matris utero ſuſceptus eſt. Per id enim quod uoluntas & operatio deo dedita fuit,mirificari terribiliter ꝓmeruit. Mirificatus aũt terribiliter eſt,dũ hora crucis tenebrę ſunt,dũ tremit terra, dũ ſaxa rumpuntur,dũ patent ſepulchra,dũ mortui reſurgunt,dũ in eodẽ corpore ipſo conſpicitur, dum clauſis ianuis ſoli ſibi penetrabili aditu aſſiſtit,dũ ad cœlos eleuatur,dum apoſtoli gentiũ linguis loquũtur,dum umbræ eorũ morbis medentur, dum claudis nummum poſcentibus curſus donatur,dũ eleemoſynis inopũ mortuus redditur, dum perſecutores fiunt prædicatores,dũ diſſolutis cathenis cantatur in carcere,dum in martyrio à martyre uidetur in cœlis, dum poſtremo in eo quo eleuatus eſt corpore à dextris dei ſedet,cuius in gloria & manebat & permanet. Omnẽ autem eam qua terribiliter mirificatus eſt dignitatem ad opus eius refert,cuius & paruit uoluntati,dicens: Mira opera tua & anima mea nouit ualde.) Quod enim, inquit,terribiliter mirificatus ſum,opus tuum eſt. Eadem autem & in euangelijs ratio ſeruata eſt,ut cum ad demonſtrationem uirtutis ſuæ dixerit, quæcunq; pater facit,eadem & filius facit ſimiliter, Et rurſum: Sicut pater uiuificat mortuos, ſic & filius quos uult uiuificat: tamen dignitatem operum omnium patri deferens,cum dicat non poteſt facere filius à ſe quicquàm niſi quod uiderit patrem facientem, conteſtatam de ſe poteſtatem per reuerentiæ honorem ei,cui omnia meminerat confitenda,ſubiecit non ſibi adimens,quod ſimilia patris poſſet, ſed eum per quẽ ſimilia poſſet oſtendens. Hæc igitur quibus terribiliter mirificatus eſt, licet quia potuit uirtutis ſuæ fuerint,tamẽ patris operibus uniuerſa ea detulit dicens, mira opa tua,& anima mea nouit ualde. Humanæ infirmitatis uox iſta nõ eſt, ut mira opera dei ſe noſſe iactet. Soli hoc competit qui ait,nemo nouit patrem niſi filius. Nouit enim non utcunq;,non leuiter. Nouit autem ualde per eam fiduciam qua dicit: Pater in me,& ego in patre. In eo enim quod ait ualde, perfectam ſcientiam intimę cognitionis oſtendit. Et quia omnia mira opera dei ualde anima ipſius nouit,eruditionem doctrinæ in nos ſuæ memorat, quia nobis paternæ operationis

iam

tam nō ſint occultata myſteria,dicens: Nō eſt occultatū os meū à te,quod feci/
ſti in occulto.) Os Chriſti eccleſiam eſſe & prophetica & apoſtolica autoritas Os oſſis.
eſt.Nam cum ſecundum ea quæ in Geneſi dicta ſunt de Adā atq; Eua apoſtolus τὸ ὀστοῦν
tractaret,ita ait:Hoc nunc os ex oſſibus meis,& caro de carne mea,Ad expoſitio/
nem dicti huius adiecit,dicens:in eccleſia hoc myſteriū magnum eſt, ego autem
dico in Chriſto & in eccleſia.Quod autem per miſericordiam dei patris eccleſiæ
hæc occultata non fuerint,ipſe dominus in euangelijs teſtatus eſt,cum ait:Conſi/
tebor tibi pater domine cœli & terræ,quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & pru/
dentibus,& reuelaſti ea paruulis:ita pater quia ſic fuit placitum ante te.Ab eo igi
tur nobis non occultantur quæ facta ſunt in occulto. Nobis quidem non occulta
ſunt,ſed ſeculi huius prudentibus facta ſunt in occulto.Quod autem omnia eccle
ſiaſticæ ſpei ſacramenta in occulto fuerint, teſtatur & apoſtolus, dicens: Prout
poteſtis intelligere intellectum in ſacramento Chriſti, quod alijs temporibus non
eſt cognitū filijs hominū,ſicut nunc reuelatū eſt ſanctis eius apoſtolis & prophe/
tis,in ſpiritu eſſe gentes cohæredes & concorporales & comparticipes pollicita/
tionis eius in Chriſto. Et iterū: ſecundum diſpenſationem dei quæ data eſt mihi
ad uos ad implendum uerbum dei,ſacramentum quod abſconditum fuit ante ſe/
cula & generationibus,nunc manifeſtatum eſt ſanctis eius, quibus uoluit oſten/
dere diuitias gloriæ ſacramenti dei inter gentes, quod eſt Chriſtus in nobis ſpes
gloriæ.Occultum itaq; myſterium fuit quod reuelatum eſt,eſſe deo gentes cohæ
redes & concorporales & comparticipes pollicitationis eius in Chriſto. Occul/
tum autem myſterium eſt,quibus uoluit oſtendere diuitias gloriæ ſacramenti dei
inter gentes quod eſt Chriſtus in nobis ſpes gloriæ. Occultum igitur hoc myſte/
rium fuit.Quod eſſet Chriſtus in nobis,hoc pater reuelauit. Petro enim dictum
eſt,non caro & ſanguis reuelauit tibi,ſed pater meus qui in cœlis eſt. Reuelatum
autem eſt Chriſtum eſſe in nobis in pauperibus,in tribulatis corde, in humilibus
terræ,in purgamentis mundi, in eccleſiæ infimis. Infimum eſt enim eccleſiæ, id
eſt,omni humilitate ſummiſſum. Hoc ergo occultum myſterium reuelatum eſt,
quod eſt Chriſtus in nobis.Non per Apoſtolum hæc tantum dominus,ſed etiam
in hoc eodem pſalmo ita loquitur dicēs:Non eſt occultatum os meum à te, quod
feciſti in occulto: Et ſubſtantia mea in inferioribus terræ.) Non in inferno ſi/
cut ſuperius cum de paſſione tractabat,ſed in inferioribus terræ cum de reuelatis
à patre quæ in occulto fuerant prædicabat. Occultum autē fuerat quod eſt Chri/
ſtus in nobis,id eſt,ſubſtantia mea in inferioribus terrę.In inferioribus ſcilicet om
nium humilitatis officijs.Procedit deinde ſecundum profectum euangelicum ſer
mo pſalmi,cum ait:Imperfectum tuum uiderunt oculi mei,& in libro tuo omnes
ſcribentur dies,replebunt̄, & nemo in eis. Atq; ut omnia ſecundū doctrinā cœle
ſtem intelligere poſſimus,id quod difficultatē affert abſoluendū eſt. Quod enim
Latini translatores imperfectū interpretati ſunt, id in Græcis libris ἀκατέργαστον
ſcribitur.Nec querimur de translatoribus. Vereor enim ne nō aliter ſignificari ab
his potuerit.Id autem quod Græce eſt ἀκατέργαστον ſignificat id quod ſine opera/
tione maneat,ut ſit id ipſum cū factum tamē non ſit.Imperfectū autem nobiſcū ἀτελὲς
id demonſtrat,quod cœptum,nec conſummatū ſit.Sed ſi interius uerbi huius uir
tutem pertractemus,poteſt nō ſanè à Græcitatis proprietate eſſe diuerſum. Deo
aūt ſoli propriū poteſt eſſe ut ſit,& infectus ſit,quia quod eſt, non eſt neceſſitatis
ut fiat.Quod aūt ſit,nō eſt anteq; fiat.Sed quia ęternus eſt manet,neq; factus eſt.
Hoc ergo imperfectū,&(ut ad intelligētiæ profectū dicere audeamus) inoperatū
dei oculi eius uiderunt.Imperfectū enim tuū uiderūt oculi mei.Sed qui tandē ocu
li?Nūquid ſpirituales illi quibus deū patrē ſolus unigenitus uidet? Sed iſti non e/

gent his quæ ſequuntur. Et in libro, inquit, tuo omnes ſcribentur, dies replebuntur, & nemo in his. Profectum indemutabilis illa unigeniti dei natura nõ expetit. Et qui tandem ei erit profectus, ut omnes oculi eius in libro ſcribãtur, ut dies repleantur, ut in his nemo ſit? Hoc totum contumelioſum & impudens eſt opinari. Sed quemadmodum os eius, in quo eccleſiæ corpus oſtenditur, quæ occulta erant nõ occultata ſunt, & oculi eius hoc quod imperfectũ dei eſt, uiderunt. Os autẽ ad eccleſiam referri (quæ corpus eſt Christi) ſuperius admonuimus. In corpore uero oculũ principalis eſſe officij ac uirtutis nemini dubium eſt. Et quia oculi potiores cæteris membris ſunt, in his apoſtolos ſignificari nõ ambigendũ eſt, per quos lumen eccleſiæ & operationis diuina myſteria prębẽtur. Quod dominus manifeſte in euãgelijs oſtendit. Nãq; cũ apoſtolos ſal terræ, lumẽ mundi, & lucernam domus in candelabro ob egregia & conſpicabilia ad cõparationis exemplũ fidei ſuę opera nuncupaſſet: rurſum uocãs eos à terrenis & corruptibilibus theſauris, & à ſeculi lucris, eſſe oculos corporis dixit ita: Lucerna corporis tui, eſt oculus tuus. Si oculus tuus ſimplex eſt, totum corpus tuum erit lucidũ, ſi autẽ oculus tuus nequã eſt, totũ corpus tuum tenebroſum erit. Si ergo lumẽ quod in te eſt tenebræ ſunt, tenebræ ipſæ quãtę erunt? Extra corporalẽ intelligentiam locus iſte eſt, & idcirco ſpiritualiter intelligendus eſt. Apoſtoli itaq; qui eccleſiæ, id eſt, Christi corporis oculi ſunt, lucidi & ſimplices iubentur eſſe, corpore toto lucido his ſimplicibus manſuro. Si autem nequã fuerint, toto corpore neceſſario tenebroſo futuro nulla ſcilicet tenebris ſpes luminis reſidua, ſi lumẽ ipſum in tenebris ſit. Ex quo ingenti periculo ſacerdotes, qui eccleſiæ oculi ſunt, negocijs ſeculi, curis pecuniæ, & familiarium rerum incrementis & conuiuiorum luxibus occupantur. Eccleſiæ enim lumen ſunt, id eſt, corporis oculi. Et ſi lumen ipſum auariciæ & laſciuiæ nocte tenebreſcat corpori, id eſt, eccleſiæ, cui per naturam ſuam tenebræ ſunt, quantæ inſuper tenebræ de exemplo tenebroſi luminis inuehentur? Hi ergo oculi eius imperfectum dei uiderunt. Imperfectum autem dei diximus, quod factum non ſit, & maneat in quo æternitas infectæ diuinitatis oſtenditur. Sed audax forte eſt ut initialem illam dei patris æternitatem uiſam ab apoſtolis aſſeramus. Maxime cũ dictum ſit, deum nemo uidit unq; niſi unigenitus filius qui eſt in ſinu patris. Sed nihil noſtrum dicimus, nihil audax prædicamus. Dicat ille qui dixit, qui me uidet, uidet & patrem, non ipſum ſe patrem eſſe ſignificans. Non enim roganti Philippo ut ſibi patrem oſtenderet, reſpondit: ego pater ſum, ſed ait: qui uidet me, uidet & patrem. Per indifferentis naturæ uirtutem eum de quo quærebatur patrẽ conſpici in ſeſe reſpondit, & id adhuc abſolutius ſubiecit: Quomodo tu dicis oſtende nobis patrem? Non credis mihi, quoniam ego in patre & pater in me eſt? Verba quæ ego loquor uobis, non à me loquor, ſed pater qui in me manet ipſe facit opera. Credite mihi, quoniam ego in patre & pater in me. Sin autẽ, uel propter opera ipſa credite. Arguit non intelligentem & adhuc de patre quærentem, & per operum efficientiam uirtutem patris in unigenito non contuentem. Manet enim pater. Eſt nanq; genitus ex eo, non eſt in eo nouæ creationis aliena natura. Virtute filius eſt, diuinitate filius eſt, ſubſtantia filius eſt, generatione filius eſt. Opera teſtantur, poteſtates loquuntur per naturæ progeniem in filio patrem eſſe, & per legitimæ originis ſubſtantiam filium in patre eſſe. Non diſſentit hæc ab unigenito nata generoſitas, una ambo ſunt, pater uidetur in filio, & uidetur non per inuiſibilis nobis naturæ contemplationem, ſed per operum admirationẽ. Filij enim opera opera patris ſunt, nõ imbecillo ad efficienda ea filio, neq; diuerſa uirtute naturæ, ſed id filio efficiẽte, qcquid is à quo ipſe eſt genitus efficiat. Atq; ideo per id quod in maieſtate operũ filius contẽplabilis eſt, pater quoq; uidet in filio. His ergo oculis qui

His qui æternitatē in filio paternæ uirtutis cõtuentur, id eſt, apoſtolis id precatur, ut in dei libro ſcribanſ. Maneãt ſcilicet in memoriã æternã, pro quibus tali prece in euãgelijs orauit: Pater manifeſtaui nomē tuũ hominibus, quos dediſti mihi de ſeculo: tui erãt, & mihi eos dediſti, & uerbũ tuum ſeruauerunt. Nũc cognouerũt, quoniã omnia quæ dediſti mihi dedi eis, & ipſi acceperũt & ſcierunt uere quoniã à te prodierunt, & crediderunt quoniã tu me miſiſti. Ego pro his rogo, nõ pro ſeculo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi. Pro his ergo orat, ut in libro dei ſcribantur. Et ſi fortè ambigant, cur non in libro uiuentium ſcripti ſunt, mihi maioris dignitatis uidetur eſſe in libro dei ſcribi, quia peccatores de libro uiuentium delentur, iuſti autem in libro dei ſcribuntur. Quod utrumq; ſub his dictis ſignificatur: Deleantur de libro uiuentiũ, & cum iuſtis nõ ſcribantur. Pro reſurrectionis enim diuerſitate, quia ſtella à ſtella differt in gloria, plures in libro uiuentiũ erunt. Iuſti aũt in libro dei ſcribentur, quia peccatores nõ modo cũ iuſtis non ſcribentur, ſed ne in libro quidē uiuentium relinquentur. Sed contuendũ eſt qui profectus eorũ ſit qui in libro dei ſcribentur. Nempe iſte: Die replebuntur, & nemo in his. In quibuſdam codicibus ita legimus: Die formabuntur. Nec multum differt repleri & formari. Formamur enim ut conformes ſimus gloriæ corporis dei. Et apoſtoli dictum eſt. Filioli quos iterũ parturio, donec Chriſtus formetur in uobis. Replemur autem ſecundum dictũ prophetæ: Replebimur ab ubertate domus tuæ. Die itaq; replebuntur, id eſt, uero lumine. Lux enim Chriſtus eſt. Erat enim lux uera quæ illuminat omnē hominē uenientem in hunc mundũ. Non iam ignorantiæ nocte deterriti, neq; tenebris huius ſeculi cæci, ſed ueritatis luce illuminati & die repleti. Quod autē repletum eſt, nihil præter id ex quo impletũ eſt recipit. Nox enim in eũ qui die repletus eſt, nõ penetrat ſecundũ illud Apoſtoli: Quæ enim participatio eſt luci ad tenebras? Neq; ſedē Chriſti accipit ſpiritus mundi, ut ſcriptum eſt: Vos enim non ſpiritum huius mũdi accepiſtis, ſed ſpiritum qui à deo eſt. Neque qui mundo mortuus eſt uiuit ſicut Apoſtolus docet: Viuo enim iam non ego, uiuit autem in me Chriſtus. Qui die repletus eſt, diē tantum in ſe habet, & ideo ait: Die replebuntur & nemo in his. Nemo in his erit præter diē, quo repleti ſunt, nõ pecuniȩ æſtus, nõ uoluptatũ ſtimulus, nõ ambitiõis ardor, nõ odiorũ malignitas, nõ inuidiæ aculeus, non cõuiciorum furor, nõ ſuperbiæ amentia, non cætera quæ diaboli ſunt arma atq; uirtutes, ſed lux uera, ſed dies ſola qua repleti ſunt. Cȩterarum quoq; iã rerum effecti ſunt incapaces, & dignum planè hi qui ſola die pleni ſunt teſtimoniũ ſumunt. Sequitur enim: Mihi autē nimis honorificati ſunt amici tui deus, nimis cõfortatus eſt principatus eorum. Dinumerabo eos & ſuper arenam multiplicabuntur.) Quid cum his dictis homini cõmune, ut eos qui ſuper arenam multiplicabuntur dinumeraret? Ei tantum iſtud competit, cui ſine recenſione & calculo innumerabilis numeri cognitio eſt. Amici autem eius nimis honorificati ſunt. Nimis cum dicitur, non ſecundum Latinitatis conſuetudinem intelligendum eſt. Nimis enim nobiſcum id ſignificare ſolet quod neceſſarium modum inutiliter excedat. Sed Græci id quod noſtri nimis tranſtulerũt, λίαν interpretati ſunt, in quo magis ualde quàm nimis cõtinetur. Valde ergo honorificati amici eius ſunt. Et amicum quidē Abrahã deo fuiſſe cognoſcimus. Amicum & Moſen lex eſſe deo locuta eſt. Euangelia uero plures iam deo amicos eſſe ſignificant domino dicente. Iam non dico uos ſeruos, quia ſeruus neſcit quid uelit dominus eius, ſed uos dico amicos, quoniam perſtitiſtis mecum in omnibus tentationibus. Hos igiť quos nũc amicos nuncupat, ut ſuperius oſtēdimus, & à patre ſibi datos, & patris eſſe cõfeſſus eſt, ſecundũ id quod ait: Et mea omnia tua ſunt, & tua mea, amicos patris eſſe eos dicit. Nõ ſolũ aũt ipſi honorificati ſunt, ſed etiã principatus

eorũ cõfortati ſunt. Ipſi quidem honorificantur cũ amici ſunt, cũ die pleni ſunt, cũ in his nemo eſt. Sed principatus eorum confortantur, eccleſiæ ſcilicet ab ipſis cœptæ, ab his principia ſumentes, quæ ſuper terram toto in orbe fundatæ fortibus principijs conſtiterint. Et ut ad eccleſiæ populos referri iſtud neceſſario intelligeretur adiecit: dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabũtur. Nunquid numerus eorum incertus eſt, qui in libro dei ſcribuntur? Ergo nulla eſt difficultas in numero, quorum ueritas maneat in ſcripto. Sed id quod dictum eſt: Super arenam multiplicabuntur, non ad homines tantum exiſtimauerunt, quod Abrahæ dictũ eſſet: Et erit ſemen tuum ſicut arena maris. Vt quia Abrahæ ſemen, ſicut arena maris eſt, ad id quod ſuper arenam multiplicabuntur amicis dei multitudo angelicæ numeroſitatis accedat. Non enim aliter ſibi conuenire ſicut arena maris & ſuper arenam maris putauerunt, niſi hominum multitudini connumeraretur copia angelorum. Sed nos uniuſcuiuſq; ſenſui nõ contraimus. Quid autem ſecundum donum ſpiritualis gratiæ ſenſerimus, ſine cuiuſq; contumelia tractabimus. Promiſſiones duas Abrahæ fuiſſe in Geneſi accipimus, unam Iſmahelis generationem deo dicente: Quia omnem terram quam tu uides tibi dabo eam, & ſemini tuo in æternum, & faciam ſemen tuum tanq; arenam maris. Si poteſt quis enumerare arenam maris, ita & ſemẽ tuũ dinumerabitur. Nato uero Iſaac & in holocauſtum quantũ ad Abrahã ſpectat oblato, hęc ſequẽs repromiſſio fuit: Niſi bene dicens benedicã tibi, & multiplicans multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenã quæ eſt ad oram maris. Et ſi ſecundum Apoſtolũ hæc duo teſtamenta ſunt, unum ſecundum Iſmahelẽ in ſeruitutem generans, aliud ſecundum Iſaac in libertatem matris noſtræ Hieruſalem quę in cœlis eſt educens, dum neceſſe eſt ſeminum in ſtellis & in arenis numeroſitas prædicetur. Ergo amici dei ſuper arenam maris dinumerantur. Quis enim ambigat ſecundum eccleſiam toto in orbe numeroſam multitudinem gentis Iudæę copia in Chriſto credentium præueniri? Atq; ideo ſuper arenam multiplicabuntur, quia copioſiores his erunt qui ex legis impio populo terreni & aridi ſignificantur in arenis. Hinc ſequitur: Et ſurrexi & adhuc tecum ſum.) Surrexi ad reſurrectionis gloriam ſpectat. Sed ſecundum pręſcientiam dei id quod futurum eſt tanquàm præteritum loquitur, ob ſcientiam atq; uirtutem qua quæ futura ſunt facta ſunt, ut etiam noſmetipſi facta eſſe exiſtimamus quæ futura eſſe confidimus. Id autem & adhuc tecum ſum, nõdum tẽporis eſſe ſignificat ut reſurgat, quia nondũ tempus ſit paſſionis, cũ ſe adhuc eſſe cũ deo profiteatur. Ipſe enim ait: A deo exiui & ueni. Adhuc ergo tecum ſum, quia nondum tẽporis eſt, ut ante ueniã & ueniã in mundũ, ut quę prophetata ſunt expleamus. Quod autem ait: ſi occidas deus peccatorem: nunquid qui uenit ſaluare quod perierat & peccatorẽ redimere, peccatorẽ precatur occidi? Abſit ut uelit occidi. Sed peccator occiditur cum ſeculo moritur, cũ Chriſto cõmoritur, ut uiuat in Chriſto. Beatus Apoſtolus ait: Quotidie morimur. Et rurſum: Mortuus ſum legi ut uiuã Chriſto. Morimur aũt ita, quando in nobis per fidẽ perempta peccata moriuntur. Audiamus adhuc quomodo deus peccatores occidit per id quod dicitur: Mortificate ergo mẽbra ueſtra ſuper terrã, fornicationẽ, immundiciam, libidinẽ, concupiſcentiã malam, & auariciam. Sic peccator occiditur, cum in generationẽ uitę ſpiritualis uiciorũ omnium & peccatorũ morte renouatẽ. Sequitur deinde: Viri ſanguinũ declinate à me. Quoniã dices in cogitatione, accipiẽt in uanitatẽ ciuitates ſuas.) Latina trãslatio dũ uirtutẽ dicti ignorat, magnã intulit obſcuritatẽ, nõ diſcernẽs ambigui ſermonis ꝓprietatẽ. Quod enim nobiſcũ ſcribit: quoniã dices in cogitatione, cũ Græcis hoc modo eſt ὅτι ἐρεῖς εἰς διαλογισμόν, & illud ἐρεῖς ꝓnunciatione diſtinguit, ut aut dicis intelligatur, aut cõtentio.

utrunq;

utrūq; enim ſub ijſdem uerbis ſignificatur hoc dicto. Sed hi qui Hebraici ſermonis ſcientiā cōſecuti ſunt, nō dicis, ſed cōtentiones in eo quod ἰψέω translatum eſt prodiderunt. Et ſanè id ita eſſe ratio & intelligentia monſtrabit: Viri, inquit, ſanguinum declinate à me. Memini in Ezechiele dictū æque reos ſanguinis futuros, quorū adulanti ſilentio plures in interitum incidiſſent, ita: Fili hominis ſpeculatorem dedi te domui Iſraël, & audies ex ore meo uerbū, & cōminaberis. & ſi non diſtinxiſti, neque locutus es, ut diſtingueres iniquo, ut ſe auerteret ab itineribus ſuis & uiueret: iniquus ille in iniquitate ſua morietur, ſed ſanguinem eius de manu tua requiram. Inuenio & alium ſanguinem de quo dictū eſt: uirum ſanguinum & doloſum abominabitur dominus. Vt igitur uiri ſanguinū ſunt, quorum adulans doctrina eſt, ita & uiri ſanguinū ſunt, quorum doloſa eſt doctrina. Doloſa autem doctrina eſt hæreticorum, ſub nomine dei blaſphema, ſub prætextu religionis impia, ſub ueritatis ſpecie fallax. Quorum in animo & cogitatione ſolum contentionis ſtudium perſiſtit, nihil ad ſalutem hominum laborant, nihil ad ſpem acquirunt, nihil pacificum cogitantes. Vt omnibus his in contentionibus labor ſit & pugnam meditentur. Iſti infelices animas extingunt, & in uanum eccleſias ſibi congregant, quas ciuitates dei ſecundum propheticam euangelicamq; conſuetudinem nuncupari frequens & plurima autoritas eſt. Hoc ergo ſignificatur his dictis: Viri ſanguinum declinate à me, quia cōtentiones in cogitatione, accipient in uanum ciuitates ſuas. Viri ſanguinū ſunt, & deperditarum animarum reatum declinare iubentur, quia cōtentiones in cogitatione ſunt. Hi in uanū ciuitates dei accipient, infructuoſarū eccleſiarum cœtus per ſchiſmatū diſſidia reddentes. Sed planè quia pax & iuſticia & ueritas eſt, affectū in eos ſuū oſtēdit, dicēs: Nōne odientes te ô domine odiui, & ſuper inimicos tuos tabeſcebā? Perfecto odio oderam illos, inimici facti ſunt mihi.) Eſt religioſum odiū, quotiens is nobis odio eſt qui deum odit. Inimicos quidem noſtros amare pręcipimur, ſed noſtros, nō & dei. Nam iuxta deum, & patrē, & matrem, & cōiugem, & filios, & fratres odiſſe deuotum eſt. Odit ergo odientes deū & inimicorū odio tabeſcit, & odit odio perfecto & inimici ſibi facti ſunt. Nō eñ filius diuerſus à patre eſt, ut nō alterius inimicus utriuſq; fiat inimicus. Cōcludit deinde libertatis ſuæ fiduciā. Simulq; ut ea quæ per præſentiā tanq; geſta memorauerat nūc ad demonſtrationē temporis gerēda monſtraret, dixit Proba me deus & ſcito cor meū, interroga me & ſcito ſemitas meas. Et uide ſi uia iniquitatis in me eſt, & deduc me in uiam æternā.) Humanę naturæ fiducia iſta nō eſt ut probari ſe uelit, ut ſciri cor ſuū poſtulet, ut cognoſci ſemitas ſuas expectet, ut inſpici nō metuat ſi uia iniquitatis in ſe ſit, ut per hāc cognitionē in æternā uitā deducatur. Vox iſta eius tantū poteſt eſſe qui dixit: Ecce uenit princeps huius mūdi, & nō inuenit in me quicq;. Solus eñ extra peccatū eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amē.

Palàm eſt ex hoc loco Hilarium aliud legiſſe quàm hodie reperimus in noſtris codicibus in quibus ita ſcriptum eſt. ὅτι ἐρισαί εἰσι ὑς διαλογισμούς.

PSALMVS CXXXIX.

ERipe me domine ab homine malo, à uiro iniquo libera me. Quia cogitauerunt maliciā in corde, tota die cōſtituebant prælia. Et reliqua.

Cœptus eſt pſalmus ex perſona hominis inter multas infeſtatiōes inimicorum anxij, aduerſus quem multæ inſidiæ & doli plures ſint, & conuenire hæc omnia in perſonam huius prophetæ Dauid uidentur, cuius uita infeſtata undiq; & plena ſemper periculis fuit. Saul eū in deſerto, illum in urbibus bello ac dolis ſequebatur, perſequente quoq; filio ipſius Abeſſalon & multa aduerſus regnum uitamq; eius moliente & audēte, multis præterea alijs & domeſticis & extraneis inſidijs ſubiectus ſemper fuit. Sed nihil ſpeciale ex his omnibus in pſalmo cōtinetur, ut proprie ex perſona eius oratio eſſe credatur.

Generalis autem fortè & ex ſpiritu prophetiæ pſalmus eſſe noſcitur unumquemq; noſtrũ per orationis exemplum cum in medijs inſeſtantiũ in nos odijs iactemur erudiens, quali deũ prece oporteat deprecari. Sed contuenti mihi penitus quaſdã uirtutes proprietatesq; uerborũ, quæ ultra humani ſermonis conſuetudinẽ altius neſcio quid & ſublimius eloquuntur, eius potius hominis in quo ex partu uirginis ad ſacramentũ humanæ ſalutis unigenitus dei filius natus eſt, repertus eſt pſalmus iſte intelligi oportere. Secundũ enim eam quæ in ſe fuit generis prius naturã dei uidelicet atq; hominis, nõ modo in euangelijs, ſed etiã in prophetis, ita coaptatis ad utrũq; dictis locutus eſt, ut dum diuinitatis ſuę impaſſibilẽ atq; immutabilẽ uirtutem docet, infirmitatẽ quoq; naturæ corporeę nõ taceret. Rurſumq; cum ex ſuſceptione carnis infirmitatis in eo ſermo eſſet, præconium quoq; mox nõ infirmãdæ ex aliquo diuinitatis adſiſteret. Quod enim deus eſt, naturę ſuę eſt. Quod aũt homo fuit, naturæ noſtræ aſſumptio eſt. Loquitur itaq; in pſalmo ex infirmitatis noſtræ quã aſſumpſit affectu, cũ traditorẽ ſuum nouit, cum cõſilia aduerſus ſe inita proſpicit, cum quæſtionũ prælia & obtrectationũ uenena perpetitur, cum tentationũ ſcandala & uerborum laqueos euitat, cũ patri confitetur, cum ad eum orat, cum ei omnis uirtus ab eo eſt, cum licet ex infirmitate corporis anxius ſit, nõ ſolum tamẽ ſe relinquendũ in die paſſionis meminerit. Hæc igitur omnia ex perſona eius in pſalmo cõtineri docemur, atq; ita, ut in his quæ naturæ humanę ſocietas permittit, perſonæ etiã noſtræ ex aliquo intelligi poſſit oratio. Hoc enim quod ita cœptũ eſt: eripe me domine ab homine malo, à uiro iniquo libera me, ad communem quoq; credentiũ omnium precẽ pertinet. Omnes enim inſidiæ quaſcũq; nobis ſpirituales nequitiæ prætendunt, maxime per homines aptãtur, & occaſiones uitijs noſtris alienæ naturæ peruerſitas ſubminiſtrat. In lites nos iniquus exagitat, in anxietates aduerſantium & inſidiantiũ nobis terror impellit. In libidinem facultas ſe in id præbẽtis loci inuitat. Oculus enim meretricis, laqueus peccatoris eſt. Oramus ergo in his malis poſiti dicentes: Eripe me domine ex homine malo, à uiro iniquo libera me. Sed propria hæc eſſe oratio domini ex conſequenti docetur, cum ait: Qui cogitauerunt mala in corde. Cogitationes cordis noſſe non noſtrum eſt, ſed eius de quo dictum eſt. Scrutãs corda & renes deus. Eius quoq; qui dixit, ſciens cogitationes eorũ. Quid cogitatis mala in cordibus ueſtris? Ille occultos omnes malignorum cordiũ ſenſus impenetrabiles atq; inuios aditus obeunte natura uirtutis ſuæ cõtuetur. Sed qui eripi ſe de homine uno malo & iniquo deprecatus eſt, in quo ſignificare traditorẽ ſuum exiſtimatur, iam de plurimis mala in corde cogitantibus loquitur, dicens: Qui cogitauerunt malicias in corde, tota die conſtituebant prælia. Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentes, uenenũ aſpidũ ſub labijs eorum.) Non omni die aduerſum Dauid armis certatum eſt, neq; ſemper inſtructa ſunt prelia. Aduerſum aũt dominum ſecundũ euangelicas narrationes eius nullũ tempus uacuũ fuiſſe ab inſectantiũ odijs inuenimus. Paralyticũ ſanat, mox de eo ob illicitã, ut putabant, peccati indulgẽtiam uenenato ore diſſerit. Aridã manũ reformat, ſtatim uiolatę legis reatus aſcribit. Dęmoniacos curat, cõtinuo per Beelzebub dęmonũ principẽ hæc ꝓficere arguit. Nihil eſt quod non ei plenũ ſemꝑ inſidijs ſit, quod nõ uiperęę linguę ueneno obiectũ ſit. Noſtra quoq; omniũ uita, maximeq; eorũ qui religiõi ſtudẽt, qui aduerſantiũ uirtutũ ſuſtinent bella atq; obtrectationũ uenenata iacula ſuſcipiũt, fraudulẽtę blãdiloquẽtię ueneno appetit. Et hęc omnia ꝑ homnies, in ꝗbus ſpirituales nequię operant, inſiſtũt. Scriptũ eſt enim: Excitauit dominus Sathanã Salomõ, Ader Idumeũ, & aduerſatus eſt Ader nõ ut homo, ſed ut Sathanas Salomoni omnibus diebus uitæ eius. Et Salomoni quidẽ quia meruit, Ader in Sathanan à deo eſt excitatus, ſed per iſtiuſ-

modi

modi homines hæc multimoda infeſtantiũ in nos odia deſæuiunt, inimicæq; uirtutes horũ miniſterio graſſantur. Interceſſio autem diapſalmatis attuliſſe uidet̃, aut perſonæ, aut ſenſus demutationem. Fit autem repetitio orationis eiuſdem, ita tamen ut abſolutius ea quæ in confuſum ante adiecta ſunt recenſeantur, & quæ ſuperius fuerat de uerbis, nunc ſit querela de factis: Cuſtodi me domine de manu peccatoris, ab hominibus iniquis eripe me, qui cogitauerunt ſupplantare greſſus meos.) Ab uno tantũ cœpta deprecatio refertur ad plures, ut ſignificaret, & in uno traditorem, & in pluribus populus noſceretur. Et uni quidẽ, & nunc & ſuperius maliciam & peccatum, & iniquitatẽ exprobrat, in plurimis uero cogitatas ſupplantationes, abſconſos laqueos, extẽſas funium captiones & cõtinuata ſemitis ſcandala arguit, dicens: Qui cogitauerunt ſupplantare greſſus meos, abſconderunt ſuperbi laqueũ mihi: Et funes extenderunt in muſcipulam pedibus meis, cõtinuata ſemitis ſcãdala poſuerunt mihi.) Cogitauerũt enim ſynagogæ principes ſupplantare greſſus eius, cũ poſt depulſam necem Lazari de eo occidendo cogitant, cum ob receptos oculos cæco illi à natiuitate maledicunt, cum taceri de eo decernunt, cum mortẽ confeſſoribus eius denunciãt. Egregium itaq; diuinarum operationum ſuarum greſſum atq; curſum iſtiuſmodi rebus ſupplantare cogitauerunt. Abſcõderunt autem laqueos ſuperbi cum Saducæi fraudulentiã ſimulatę de reſurrectione interrogationis occultant, cum reſponſionis laqueũ captioſo ſermone prætendunt. Superbi, cum admiſceri peccatoribus dedignantur, cum conuiuia publicanorum ei qui peccatorum eſt remiſſor exprobrant. Funes etiam extenderunt in muſcipulam pedibus eius, cum tributum poſcitur, cum de dando cæſari tributo interrogatur. Abſconſus autem ſuperius laqueus fuit, nunc autem funes extenſi ſunt. Validior hic interrogationis laqueus eſſe noſcitur in funibus, cũ per extenſum interrogationis laqueum copioſæ ab eo profeſſionis reſponſio aduerſus nomen cæſaris quæreretur. Continuantes autem ſemitæ ſcandala poſuerunt ei, cum de mandatis legis interrogaretur, cum diues legi utpote ſatisfaciens, quid ſibi adhuc deſit requirit, cum apud eum de repudij cõditione tractatur. Hæc enim interrogationũ ſcandala uiæ ſuæ doctrinæq; legis continuata ſtatuerunt, ut ſub ſpecie ac earum familiaritate quæ in lege ſcriptæ ſunt quæſtionum, hæc ei ubiq; continuantium ſemitæ interrogationum & reſponſionum ſcandala ponerentur. Nobis autẽ meminimus uitæq; noſtræ ubiq; ſcandala, ubiq; funes, ubiq; laqueos occurrere, nihilq; eſſe ubi non prætentę nobis ſemper inſidię ſint. Et difficile eſt nunc laqueo uentrem abſoluere, quia confuſio illis eſt, quorum deus uenter eſt. Rarum etiam eſt nunc à laqueo oculũ liberare, quia qui ad concupiſcentiã uidit, iam mœchatus in corde eſt. Arduum quoq; eſt linguam laqueo eximere, de omni enim ocioſo uerbo in die iudicij erit ratio reddenda. Maximi etiam laboris eſt cor à laqueo referre. Malę enim cogitationes de corde exeunt. Hi omnibus nobis laquei ubiq; prætenti ſunt, & orandus eſt dominus, ut ab his omnibus laqueis fidei noſtræ pennis & ſpiritus euolemus. Dehinc ſequitur: Dixi domino deus meus es tu, inhauri domine uocẽ orationis meæ. Domine uirtus ſalutis meæ obumbraſti ſup caput meũ in die belli. Ne tradas domine à deſiderio meo peccatori, cogitauerũt aduerſum me, nõ tradas me domine, ne unq; exaltent̃.) Et hic intercedens diapſalma uidetur aliquã demutationẽ attuliſſe, & nõ exiguam quidem; Nãq; cũ ſuperius de cogitata ſupplãtatione, de abſcõditis laqueis, de extẽſis muſcipulis, de ſcãdalis poſitis ſermo omnis fuiſſet, nũc ad deũ refert̃ oratio. Dixi domino deus meus es tu. Nõ leuis atq; exiguę fiduciæ eſt domino dixiſſe, deus meus es tu. Loqui iſtud mẽs libidinoſa, auara, inſolẽs, ebria fideliter nõ poteſt. Renũciandũ his omnibus, & à ſeruitute eorũ ac famulatu deſinendũ eſt, ut ab his deſi-

nentes

nentes dicere audeamus:Dixi domino deus meus es tu. Et hęc quidē pſonæ noſtræ quā in quantū fas eſt pſalmo admiſcemus, ita coaptata ſunt. Sed & domino quoq; uſitatum & frequēs & propriū eſt, ut diximus: Dixi domino deus meus es tu. Nunq; confeſſionis huius honorem negauit, ut & dominū cōfiteretur, & deū, dicens: Confitebor tibi pater domine cœli & terræ. Et rurſum: Ad deum meum, & deum ueſtrum. Oratio quoq; ei ad deum ſemper omnis fuit. Lazarum ſuſcitaturus orat, panes & piſces benedicturus ipſo ad cœlum aſpectu precatur, calicē bibiturus pernox orat. Per confeſſionem itaq; domini & dei ſui, ſequitur: Inhauri domine uocem orationis meæ. Honoris confeſſio præceſſit, cum dominū ſuum, & deum dicit. Exaudiendæ autē orationis precatio cōſequitur cum ſe orat audiri. Sed in eo quod ſequitur, domine uirtus ſalutis meæ, non cōmunis eſt fiducia & profeſſio. Nō enim ait, ſalus uirtutis meæ. Humani nanq; uoti res iſta eſt, ut uirtuti noſtræ ſalutē precemur, ut ſanitas his in quibus ualemus à deo ſit. Hæc autem econtrario precatio eſt, ut non uirtutis ſuæ ſalus, ſed ſalutis ſuæ uirtus à deo ſit. Qui ſaluti uirtutem precatur, iam de ſalute non ambigit, & certus eſt nihil in ſe caducum, nihil mortale eſſe. Sed & quod aſſumpſit infirmo ut uirtus præſtetur, orat, per corpus quod dominus in ſe gerebat. Quod tametſi ſecundum nos morti deditum erat, non tamen erat obnoxium corruptioni ipſo per prophetā loquente. Quoniā non derelinques animā meam in inferno, nec dabis ſanctū tuum uidere corruptionē. Non eſt igitur de ſalute naturæ huius in ſe infirmæ incertus, ſolam à deo uirtutem eius, quæ in ſe ſit ſalutis orat. Et orat per hanc confidentiam qua ait: Obumbraſti ſuper caput meū in die belli. Si ex perſona cuiuſq; hominis pſalmus hic omnis eſt, quomodo ſibi tam diuerſa conuenient, ut cum dictum ſit, Eripe me domine ab homine malo, & cuſtodi me de manu peccatoris domine, nūc rurſum ſecurus de omnibus dicat: Obumbraſti ſuper caput meum in die belli? & cum ſuperius ex metu fuerit oratio, nunc ſit gratulatio ex ſecuritate? Hoc autē totum dici ab eo ex ratione poterit, qui gerens hominis deiq; naturam, habeat & ex hominis infirmitate trepidationis affectum, & ex conſcientia diuinitatis fiduciā ſecuritatis. Scit autē ſe in die glorioſi illius belli quo mortē perimet, quo diabolū uincet, quo omnes poteſtates inimicas triūpho crucis ſuę cōfiget, obumbratū protectūq; iri. Nanq; cum ex perſona dei patris dictū de eo ante fuerit, cū ipſo ſum in tribulatione, & rurſum, manus mea auxiliabitur ei & brachium meum cōfortabit eum, Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non adijciet noceri ei: quid profecit inimicus Iudam ad uoluntatē traditionis inſpirans? Permiſſum corpus paſſioni eſt, ſed permiſſi ſibi corporis dominata mors non fuit. Sanctus enim non uidit corruptionem. Et iniquitatis filius cum eum traderet, ad nocendum ei quid adiecit? Non modo in uitam corpus redijt ex morte, ſed etiam ad diuinitatis gloriā natura corruptionis abſorpta eſt. Securus itaq; & confidens obumbratum ſe eſſe in die belli, etiam hoc precatur. Ne tradas domine à deſiderio meo peccatori. Qui ait: Non ueni uoluntatem meam facere, ſed uoluntatem eius qui me miſit, ſuſceptum opus etiam pro obedientiæ obſequela feſtinat implere, ſed ita, ut meminerimus eſſe in eo uoluntatis officium. Vult nanq; quæ pater uoluit. Id enim quod ait: Non ueni uoluntatem meam facere, ſed uoluntatem eius qui miſit me, eū à quo eſt miſſus, cuiq; obedit, oſtendit, non tamen ſibi detrahit uoluntatem. Omnia ergo quæcunque patri placita ſunt, conſummare optat, & uniuerſa quæcunque ſibi in paſſione deſideria ſunt, exequi properat, ne quid ex his ſit, quod præueniens peccator impediat deſiderio. Deſiderauit cum diſcipulis paſcha manducare, feſtinato paſchæ cœnam peregit. Deſiderauit calicem paſſionis bibere, dicens: Calicem quem pater meus mihi dedit, nō bibam illum? Quærentibus ſe ultro his

qui ad

qui ad comprehendendum eum uenerant, & interrogantibus quis Ieſus eſſet, ingeſſit. Scit ſibi aceti poculum eſſe potandum, hoc ut bibat, poſtular, magnũ in eo cum bibiſſet, uoluntatis ſuæ fructum capiens, ait: Conſummatum eſt. Quo in uerbo deſiderabilis uoti gratulatio continetur. Liberari animam ſuam à framea in pſalmis frequenter orauerat, os non cõminuendum ſignificauerat, ſortitu ueſtem ſuam obtinendam denunciauerat. Hæc omnia quæ deſiderij ſui ſint ad prophetiæ fidem, ut impleantur orat, ne quid ex his peccatori ſit poteſtatis, ne paſcha præueniat quæ deſiderio deſideratur, ne calicem paſſionis ingerere nõ audeat. Nam ad primam domini reſponſionem peccator omnis qui ad comprehendendũ eum uenerat, procidit: ne acetum quod potandum eſt, nõ præſto ſit: ne antequam ſpiritũ amittat, lancea miles latus fodiat: ne frangendi oſſis manente adhuc ſpiritu pateat occaſio: ne quid ex prophetia minus fiat: ne aliquid peccatori ex deſiderijs ſuis tradatur, ſed in ſe omnia quæ & deſiderata ſibi, & prophetata ſunt, impleantur. Orat autem de his, non quod implenda non eſſent, ſed ut de ſe prophetata intelligi poſſint. Cogitauerunt, inquit, aduerſum me, nõ derelinquas me ne quando exaltentur. Multa aduerſus eum cogitata ſunt, ſed maxime illud, ut pecunia militibus collata, fama ab his furati corporis uenderetur. Sed eo in corpore rurſus adſtante, inanis hæc impiæ cogitationis meditatio fuit. Nec relictus peccatoribus exaltandi ſe locus ullus eſt. Impletur prophetia, pendet in ligno, uita eorum aceto ac felle potatur, anima eius à framea liberatur, os non conteritur, ſors ſuper ueſtem mittitur, nihil è deſiderijs unigeniti filij dei peccatori traditur, tertia die reſurrexit, nõ relinquitur in inferno, nec corruptionem ſanctus uidet, & omnia quæ geruntur in domino, ad confundendas & conſternandas impiorum cogitationes habent in ſe & rerum præſentium admirabilem efficientiam, & prophetiæ indemutabilem ueritatem. Dehinc ſequitur: Caput circuitus eorum labor labiorum ipſorum operiet eos. Cadent ſuper eos carbones, in igne deijcies eos, in miſerijs nõ ſubſiſtent.) Poſt ſuperiorem ſermonem, in quo omnis oratio ad deum, de ſe nunc etiam interuentu diapſalmatis demutauit ordinem ſenſus. Retulit enim peccatorum iuſtiſſimam pœnam, quos primum ipſum illud circuitus ſui caput, deinde labor labiorũ ſuorũ, & omne maledictionis opus operiet. Vt enim omnibus ſanctis caput Chriſtus eſt, ita omnibus iniquis caput diabolus eſt. Teſtatur autẽ frequenter impios erga ſe circuitus dominus, cum ait: Circundederunt me gemitus mortis. Et rurſum. Tauri pingues obſederũt me. Et iterum: Circundantes circundederunt me. Et ſtatim: Circundederunt me ſicut apes. Quod autem principe diabolo hæc geſta ſunt, teſtantur Euangelia, cum dicunt: Et immiſit ſe diabolus in cor Iudæ, ut traderet eum. Laboratum eſt autem multa uoce populi, cum clamatum eſt: Crucifige, crucifige, Operiet igitur eos caput circuitus & labor labiorum eorum, ut cum alij immortalitatis gloriam induantur, illi impietatis ſuæ pudore & damnatione diaboli operiantur. Et quæ ea damnatio eſſet qua operirentur, adiecit: Cadent ſuper eos carbones ignis, ſuper terram deijciet eos, in miſerijs non ſubſiſtent. Hæc impiorum operimenta ſunt, hæc irreligioſorum æterna ueſtis eſt, ut aduerſus decidentes carbones & ingruentes miſerias non ſubſiſtentes tali cum ipſo circuitus ſui capite & labore labiorum damnationis ſuæ onere deprimantur. Tenuit autem etiam nunc eum ordinem, quo in ſuperioribus uſus eſt, ut cũ in pluribus populum oſtendat, nunc in uno Iudam ſignificare uideatur, dicens: Vir linguoſus non dirigetur ſuper terram, uirum iniuſtũ mala capient in interitu.) In linguoſo anceps & dubium & fallax os proditoris oſtenditur, qui ſero criminis ſui ſcelere comperto, laqueo ſe uita & fide profugus ſuſpendit. Nihil enim directũ in eo, nihil ſimplex, nihil abſolutum fuit. Fur antea, dehinc proditor, poſtremo ipſe

indignus ultor. Nunc mulierem effuſo in caput domini unguento, damni inutilis arguens, nunc Iudæis omnes domini aditus & egreſſus nuncians, nunc de precio iuſti ſanguinis paciſcens. Linguoſus ſemper in uerbis, ut in eum prophetæ dictum competenter aptetur: De multiloquio non effugies peccatum. Hic ergo in hoc multiloquio ſuo peccator non directus in uitam eſt, neq; rectum fidei iter tenuit, ſed, ut dignum eſt, mala eum interitu ceperunt. Impius in deum cum fuiſſet, poſtea in ſemet quoq; ipſum impius manſit. Fur pecuniæ, uenditor ſanguinis iuſti, proditor dei, & quantũ in ſe eſt, parricida, nec uitæ ueniam potuit habere, nec mortis. Non neſcius itaq; huius uindictæ ſuæ unigenitus deus eſt. Ait enim:

Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis, & uindictam pauperũ.) Pauper dominus ſecundum hominem eſt. Paupertauit enim ſe ſecundũ Apoſtolum, ut nos locupletaremur, cum in ſeculi rebus nihil niſi corpus fuit. Huius enim ſalutis cauſa naſci inops uoluit ex uirgine, nõ pecuniam, nõ agrum, nõ pecus, cœlorũ dominus elegit. Pauper ergo in homine tantum ſuo fuit, ſed non ſolum iudicium inopis, ſed & uindictam pauperũ dominus faciet, Iudicium inopis referri ad damnationem eorum, qui iniuſti in dominum extiterunt, oportet. Conuenit enim eos ſecundum iudicium, nõ ſecundum uindictam iudicari. Inferioris naturæ eſt, qui debeat uindicari. Vindicantur cęteri pauperes, id eſt, qui dominũ exemplo paſſionis ſequuti ſunt, qui ex contemptu ſeculi & pecuniæ pauperes fuerunt. Fit ergo iudicium inopis, cum ob paſſionem domini impij iudicantur. Pauperes uero uindicantur, quorum ſub ara occiſorum ſanguis clamat, uindictam in impios poſtulans, qui quotidie in gloria martyrij manentes, dei nomini cõfitentur. Et ſermo ipſe, quo pſalmus clauditur, ita loquitur: Attamen iuſti cõfitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cũ facie tua.) Iuſtorũ confeſſio poteſt etiam corporalis uideri, quia plures in carne adhuc licet poſiti, dei nomini confitentur. Recti autem habitantes cũ facie dei, nihil in ſe corporale retinere intelliguntur. Natura enim carnis dei non patitur aſpectum, ipſo dicente: Nemo uidebit hominum faciem meam & uiuet. Hoc iam cœleſtium eſt, & transformatorũ, & terrenam corruptionem cœleſti incorruptione mutantium, quos iam diuinitatis honore claros conregnaturos ipſi deo patri tradet in regnum dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus CXL.

DOmine clamaui ad te exaudi me, intende uoci orationis meæ, cũ clamauero ad te, & reliqua.) Omnium ſanctorum fidelis oratio clamor eſt deo. Fidei enim ad eũ non uocis clamore clamatur. Moſes inſtante Aegyptiorum rege, mœſtus ſtabat in littore, ſed tacente licet eo, excelſæ mentis fidelem orationem dominus audiuit, dicens: Quid proclamas ad me? Martyrum quoque ſanguis uoce corporis caret, ſed indignitas necis eorum deo clamor eſt, ipſo domino de Abel ad Cain dicente: Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me. Sic & ſub ara dei, martyrum animæ proclamare ſcribuntur, magna uoce dicentes: Quouſq; dominus ſanctus & uerus non iudicas, & uindicas ſanguinem noſtrum de habitantibus in terra? Si igitur non humilia, nec terrena, nec corporalia fidei ſpiritu oremus, tacens licet oratio noſtra, deo clamor eſt. Atq; ideo propheta totus ad deum ſpiritu orationi intentus, ita cœpit: Domine clamaui ad te, exaudi me.) Et ut clamorem iſtum non uocis, ſed fidei doceret eſſe, adiecit: Intende uoci orationis meæ dum clamabo ad te.) Clamor etiam inuitis nobis penetrat in auditum, ac ſe ſponte in aures noſtras ui nitente uocis immittit. Sed quia propheta non tali clamore clamat, orat ut clamante ſe deus in uocem orationis intendat. Per id namq; quod intenditur, fidei inſpectio eſt, nõ clamoris auditio. Id enim quod interius eſt intenditur. Cæterũ clamorem intendi

non

non neceſſe eſt,per ſemet ipſum omnem ſenſum aurium occupantem.Dehinc ſe/quitur: Domine dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.) Quo/rum pura & recta & ſynceris oratio eſt,hi dicere poterunt:Dirigatur oratio mea. Cæterum ſi externarum cogitationum interuentu deprauabitur, non dirigetur. Sed quod ait: dirigatur ut incenſum, intelligendum eſt quid ſibi uelit comparatio propoſita incenſi.Et primum natura incenſi ea eſt,ut in altum ſe de humilibus ex/tollat, ſpirans optime, & ſeſe nobis in ſenſum ſuaueolentiæ immittens. Dein ex quatuor odoratiſſimis generibus in maximam ſubtilitatem comminutis compo/nitur,ſtacte,onyche,galbano,thure,quæ omnia hęc in forma orationum fidelium conſtituta eſſe,beati Ioannis Apocalypſis oſtendit,cum ait:Et illi quidem uiginti/quatuor ſeniores prociderunt ante agnum,habentes quiſque citharam & phialas aureas plenas odoribus,quæ ſunt orationes ſanctorum. Quatuor autem genera orationum Apoſtolus eſſe ſignificat,ad Timotheum ſcribens: Exoro ergo primo omnium fieri precationes,orationes,poſtulationes,gratiarum actiones.Humilita tis noſtræ eſt deprecari, magnificentiæ dei eſt orari, fidei eſt poſtulare, confeſſio/nis & laudis eſt gratulari. Et fortè quatuor illa genera odorum ad unum thymia/ma ex partibus ſubtiliſſimis comparata ſingulis quoq; generibus poterũt cõſum/mandæ orationis aptari. Quanq; ſpeciem quoq; quatuor elementorũ, horũ qua/tuor odorũ natura & ſpecies ſignificare uideatur. Vt thus,quod perlucidum eſt, ſpiritui comparetur, ſtacte uero aquis, galbanum & onyx, terræ & igni, ut per hæc omnium quæ in cœlo,& infra cœlum, & in terra,& in aquis ſint, placita deo incenſi modo hæc offeratur laudis oratio. Sed hæc his quos profundioris ſcientiæ cognitio delectat, relinquamus,nobis ſufficit prophetica atque apoſtolica autori/tas,quę & incenſum orationes eſſe ſignificat,& orationes deprecatur dirigi ut in/cenſum. Sed qui deprecatus eſt orationem ſuam dirigi ut incenſum, etiam illud poſt hæc ait: Alleuatio manuum mearum ſacrificium ueſpertinum.) Plurimis locis tractauimus, in alleuatione manuum excelſi operis officium monſtrari, ut cũ Moſes eleuatis manibus ſtare pręceptus eſt, populo in alleuatione & demiſſio ne manuum ſuarum uel uictore,uel uicto.Apoſtolus quoq; orantes iubet eleuare manus puras. Et cum ait: ſine ira & contentione,non habitum orandi conſtituit, ſed præſcriptum diuinæ operationis adiecit.Deniq; dominus per Eſaiam prophe tam orationes impiorum improbans,ita loquutus eſt: Si extendatis manus,auer/tam oculos meos à uobis.Non utiq; ſi eleuetis,ſed ſi extendatis manus,quia habi tus orandi in manibus extendendis eſt:perfecti autem operis efficientia eſt in ele/uandis.Manuum ergo eleuatio ſacrificium ueſpertinum eſt.Non enim ſanguine & holocauſtis nos, in quos conſummatio ſeculorum deuenit, ſacrificamus deo. Sed quod ſacrificium ueſpertinum placitum ſit, audiamus dominum in Euange/lijs dicentem: Venite benedicti patris mei,poſſidete præparatum uobis regnum à conſtitutione mundi.Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram,& ſuſcepiſtis me: infirmus, & uiſitaſtis me: in carcere fui,& liberaſtis me. Et reſpondentibus illis quod nunquam his officijs humanæ neceſſitatis eguiſſet,dicet: Amen dico uobis, quandiu feciſtis uni ex his fratribus minimis,mihi feciſtis.Hoc ſacrificium ueſpertinum,id eſt,temporum nouiſſimo/rum eſt, in hoc manus eleuandæ ſunt, quia iſtiuſmodi orationibus iam ab initio mundi benedictis dei,regni cœleſtis præparata poſſeſſio eſt. Sed meminit prophe ta,præter clamorem fidei, præter orationem, quæ dirigenda eſt ut incenſum, & præter eleuationem manuum, in qua ſacrificium ueſpertinũ eſt, & aliud ſibi ad/huc opus conſummandæ in ſe iuſtificationis optandum,dicti ſcilicet huius Euan/gelici memor.Ex uerbis tuis iuſtificaberis,aut ex uerbis tuis condemnaberis.Re/

colens quoq; de omni ſe uerbo ocioſo rationem in die iudicij redditurum, neceſſario deprecatus eſt, dicens: Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circunſtantiæ labijs meis.) Nō leuem cuſtodiam ori orat apponi, oſtium ſcilicet circunſtantiæ, ut cuſtodia illa non obſeruatio ſit aliqua, ſed clauſtrum. Periculoſus enim linguæ & promptiſſimus lapſus eſt, & ex ea maledictum, mendaciū, periurium, obtrectatio, motu facili, & aditu patenti efferuntur. Oremus ergo nobis circunſtantiæ oſtium. In eo enim libro, qui nobiſcum Salomonis inſcribitur, apud Græcos autem atq; Hebræos ſapientia Sirac habetur, ita monemur: Ecce circunualla poſſeſſionem tuam ſpinis, argentum & aurū tuum cōſtitue, & ori tuo fac oſtium & ſeram, & uerbis tuis iugum & menſuram. Oſtium & ſeram ori iuſſit apponi, ne uerbis eſſet facilis egreſſus. Hiſdem autem uerbis iugum menſuramq; conſtituit, ut rationis iugo ſubdita, librata per menſuram moderatione penderent. Tendit adhuc propheta ad iuſtitiæ perfectionem. Namque poſt fidei clamorem, poſt orationem, poſt opera, poſt oſtium oris conſummari ſe quoq; officio cordis orat, dicens: Non declines cor meum in uerba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis, cum hominibus operantibus iniquitatem.) Cum ex innocentiæ ac iuſtitiæ ſtudijs in uitioſam uoluntatem decidimus, tum cor noſtrum in mala uerba declinat, non ut peccatum excuſemus, omne enim peccatum inexcuſabile eſt, ſed ut excuſationes excuſemus. Crimen enim cædis atq; adulterij, & talium cæterorū per naturam atq; indignitatem facti inexcuſabile eſt. Sed qui in eo deprehenſus erit, non dicet, adulterium aut cædes non habet crimen, ſed dicet mulier importuna, incontinens, adblandiens pellexit, & in uoluntatem coēgit. Vel alius ille dicet, conuitijs mouit iram, iniurijs armauit dolorem, caſus litis dolore cædem peregit. In hęc uerba cor ſe, poſtquam ab eo peccatū eſt, declinat, ut per excuſationes peccati quod admiſit, ſe excuſet. Cor autem rectum atq; purum in hæc uerba excuſationum non declinat, ſed manet inuiolatum atq; conſtans ſine ſolicitudine uerborum ad excuſandas excuſationes quærendorum, cum uitę innocentia peccati excuſatione nō egeat. Et hæc quidem in corporalibus rebus ita ſunt. In his uero quæ ſpiritualia exiſtimantur, id eſt, in hæreſeos doctrina, incredibile eſt quo cordis labore, qua uerborum exquiſitione excuſationes ſuas hæretici excuſent. In quę omnia ne declinetur cor ſuum iuſtus expoſcit, ne per hanc declinati cordis ad excuſandas excuſationes neceſſitatem cum electis eorum combinetur: Et non combinabor, inquit, cum electis eorum.) Combinari cum electis iniquorum nō uult propheta. Meminit enim numerum hunc rebus immundis deputatum, cum ad Noē de recondendis in arca animabus conſtitueretur præceptum: A pecoribus autem mundis induces ad te ſeptem & ſeptem, & à pecoribus immundis bina & bina. Eſt & maius adhuc, & abſolutius, inutilis huius numeri exemplum. Dominus enim noſter Ieſus Chriſtus omnes immundicias noſtras & peccata noſtra auferens, fecit ſecundum Apoſtolum utrunq; unum, & ſecundum eundem, ut duos conſtitueret in ſe unum nouum hominem, faciens pacem, ut reconciliaret ambos deo in corpore uno, internum ſcilicet hominem & externum fecit unum. Non ergo combinamur, ſed unimur, quia unitas fidei eſt, at uero combinatio conſortium factionis. Non modo autem non combinari ſe propheta cum electis iniquorum non optat, ſed etiam quia homini errare debitum eſt, ſi quid forte ſecus & humanitus geſſerit, corripi ſe à iuſto in miſericordia & argui mauult. Formam namque in ſe naturæ noſtrę infirmitatiſq; conſtituit. Plures etenim noſtrum cum lapſi fuerint, cum errauerint, emendari ſe iuſte miſericordiæ arguitione faſtidiunt, & combinari malunt peccatoribus, quàm per iuſtorum correptionem ad pœnitentiam retorqueri. Tenuit autem egregie rationem ueri propheticus ſermo, dicens:

Corripiet

Corripiet me in miſericordia, & increpabit me.) Eſt enim miſericordiæ modus,& miſerandi adhibenda iuſtitia eſt. Proh dolor, quid poteſt eſſe erga eos, quorum crimina grauia ſunt? Sed miſericordiæ locus nullus eſt. Miſericordia enim ſe ad ueniam de deo orandam his quæ ſunt geſta, deflectit. Cæterum ueniam præſtare illicitis, non eſt miſericordiam præſtare, ſed iuſtitiam miſericordiæ non tenere. Quam rationem diligentiſſime Apoſtolus Ioannes retinuit, dicens: Si quis ſcit fratrem ſuum delinquere, ſed non ad mortem, petat, & dabit illi deus uitam. Eſt enim peccatum ad mortem, ſed non pro eo dico. Quod autem iuſtus in miſericordia corripere atque arguere eum qui lapſus ſit, debeat, beatus Paulus docet, dicens: Fratres, & ſi præuentus fuerit homo in aliquo delicto, uos qui eſtis ſpirituales, conſummate eum in ſpiritu lenitatis. Sed ipſe quidem rationis iuſtæ miſericordiæ immemor fuit. Præuentum enim in delicto non uoluntate delinquentem, conſummari per arguitionem iubet. Atque ideo propheta cum ait: Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me, & fidei ſuæ, & humanæ infirmitatis memor, corripiendum ſe in his ait, quæ iuſtæ miſericordiæ arguitione ſunt digna. Orat autem & aliud, ne doctrinis uidelicet peccatorū imbuatur, neue uſque ad peccandi uſum per miſericordiam decidat: Oleum peccatoris non impinguet caput meum.) Vult eum qui nos doceat atque arguat conſcientiæ puræ eſſe. Dominus uero in Euangelijs, cum de ieiuniorum puritate loqueretur, ait: Vos autem cum ieiunatis, ungite caput ueſtrum, & faciem ueſtram lauate. In abluenda facie, nitorem puræ conſcientiæ exegit, ne quid in nobis ſordidum, ne quid oblitum adhæreret. In capite uero ungendo, doctrinis nos atque operibus ſpiritualis inſtitutionis perfectos eſſe præcepit. Oleum enim luminis pabulum, & doctrina atque opus ſpirituale cœleſtis nobis gloriæ cauſa eſt. Vt enim lumen ex oleo luminis habet cauſam, ita ut lucem ſpiritualis gloriæ retineamus, doctrina atque operatio præſtat: ut caput noſtrum ſedes ſcilicet & prudentiæ uitæ & omnium ſenſuum, oleo operationis doctrinæque pingueſcat. Sed oleum hoc nō à peccatore ſumendum eſt, & orandus eſt deus, ne hoc peccator infundat. Vt enim a ſancto & à fideli uiro argui ſe uelle prudentis eſt, quia ægris animis, & peccatorum morbo languentibus, utilis eſt ſeueræ obiurgationis ſub honeſto autore medicina, ita miſerum eſt per peccati miſerationem uſque ad ipſam peccantium miſericordiam decidiſſe. Hoc ergo utrunque à ſe deteſtatur propheta. Sequitur deinde: Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum, abſorpti ſunt continuati petræ iudices eorum.) Cauſam quur abſorbeantur continuati petræ eam dicit, quia adhuc ſit oratio ſua in beneplacitis eorum. Orat propheta eadem quæ ſuperiora ſunt, ne oleum peccatoris caput ſuum impinguet. Hoc propheta orat. Sed peccatores ne hac quidem prophetæ oratione terrentur, ut ab his quæ placita ſunt ſibi deſiſtant. Nemo enim in peccatis, niſi qui his delectetur, perſeuerat, & cauſam in unaquaque re permanendi uoluptatis oblectatio ſubminiſtrat. Ergo qui adhuc orante eo, in beneplacitis eorum ſunt, id eſt, quia quod erant, non demutatur per eos uoluntate peccandi, & peccatores eſſe perſiſtunt, nec oratio finem accipit, quia tam diu in beneplacitis eorum eius oratio eſt, quàm diu beneplacitum illis fuerit peccare. Idcirco abſorpti ſunt continuati petræ iudices eorum. Petram non nouimus niſi Chriſtū, quia dictum eſt de eo: Petra autem erat Chriſtus. Quo adueniente cum ei hi peccatorum electi & iudices ipſi continuabuntur, abſorbentur. Mors enim tunc, & corruptio, & peccatum abſorbebitur, ut ſcriptum eſt: Abſorpta eſt mors in cōtentionem. Vbi eſt aculeus tuus? ubi eſt contentio? Aculeus enim mortis peccatum eſt. Abſorbentur autem continuati petræ horum iudices, cum illo ſuo principe, de quo dictum eſt: Et tunc reuelabitur ille impius, quē dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & euacuabit

 eum

cum præſentia aduentus ſui. Per hanc ergo aduentus domini præſentiam euacua buntur abſorpti, & abſorpti iudicio ſanctorum. Sequitur enim: Audient uerba mea quia potuerunt.) Potuerunt uel abſorbere, uel audire. In præſentia enim do mini abſorbentur propheticæ ueritatis arguitione, & impiæ ſuæ falſitatis oppro- brio. Necp ſolũ audiẽt uerba quæ poſſunt, ſed etiam id quod ſequitur his accidet. Tanquam craſſitudo terræ erupta eſt ſuper terram.) Quod autem craſſitudo impietatis uitiorum aut comes ſit, aut cauſa, propheta teſtatur, dicẽs: Incraſſatum eſt cor populi huius. Sed & Moſes irreligioſitatem populi inſolentis pronunciãs ait: Manducauit & bibit Iacob, & repletus eſt, & incraſſatus, & calcitrauit dile- ctus. Virtutem dicti huius ex ipſa terræ natura abſolutius intelligimus. Namque ſcimus craſſiores pinguioresq́ terras in eas ſcrobes, è quibus effoſſæ ſunt, ex ſoli- do nõ redire, quia erumpente earum craſſitudine, rerum ipſarum ſunt incapaces. Itaq; ſecundũ id quod ait: Tanquam craſſitudo terræ erupta eſt ſuper terram, do- cuit exemplo, quia omnis terræ noſtræ, id eſt, corporis craſſitudo ex naturæ ſuę le ge uitijs effoſſa erumpit, & capax ſui non eſt, id eſt, perniciem ſuam ne in ſe reſor- mari poſſit, exæſtuans. Erumpente autem hac craſſitudine, ſuper ſe habet mœro- rem propheta, dicens: Diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum.) Se diſſipari, ſe diſpergi, ſe ſecus infernũ abigi in peccatorũ calamitate exiſtimat. Si enim unũ membrum compatitur, compatiuntur & omnia membra. Omnes enim inuicem unius corporis membra ſumus, ut & in altero pſalmo ait: Diſperſa ſunt omnia oſ- ſa mea. Nõ utiq; ea oſſa, per quæ corpus noſtrũ in hanc firmitatẽ uirtutis ſuæ con tinetur, ſed quia omnes unum corpus ſumus, & inuicem membra ſumus, corpo- ris noſtri oſſa ſunt cæteri, uellet potius non erumpere craſſitudinem terræ eorum, neq; diſſipari oſſa ſecus infernũ, ſed omnes magis hac quæ conſequitur, uoce uo- ti uti. Quia ad te domine oculi mei, in te ſperaui, nõ auferas animam meam, cu ſtodi me à laqueo quem ſtatuerunt mihi, & à ſcandalis operantium iniquitatem.) Intenti prophetæ ad deum oculi, nõ deflectuntur in aliquas ſuperfluarum rerum admirationes, non ad contumeliam pudicitiæ honeſtas humanorum corporum ſpecies contuentur, non capiuntur aut precioſarum ueſtium opere, aut blando ar- genti nitore, aut illecebroſo auri, aut inani honore gemmarũ, aut factioſo ſpecta- culi theatralis certamine, aut ambitioſa poteſtatum ſecularium pompa, ſed in om nia magnifica dei opera ad admirationem eius qui eſt operatus, intendunt. Neq; ſolum oculis, ſed etiam mente ſemper intentus eſt, dicens: In te ſperaui, non aufe- ras animam meam. Ablatio animę nõ abolitio eius eſt, ſed cum à gloria conſtituti ſibi honoris aufertur, cum ab expectatione & affectu ſpei ſuæ decidit. Multa au- tem animæ ſuæ pericula non ignorat eſſe, cum ait: Cuſtodi me à laqueo quem ſta tuerunt mihi, & à ſcandalis operantium iniquitatem. Vbique laquei, ubique ſunt ſcandala, mundus omnis plenus inſidijs eſt, ſiue per principem aëris huius, ſiue per ſpirituales uirtutes in cœleſtibus, ſiue per filios inobedientiæ, in quibus ſpiri- tus erroris operatur. Habemus enim laqueos in hominibus malæ adhortationis, periculoſi exempli, & elicitæ neceſſitatis, cum nos ad uoluptates hortantur, cum in proſperis rebus ſuis in deum impij ſunt, cum per cõtumelias & iniurias ad mo- tum nos turbulentæ uoluntatis exagitant. Differt autem laqueus à ſcandalo. La- queus enim eſt adhortatio uoluptatum, & ingeniũ appetitionis inhoneſtæ, quod modo laquei fallens capit. Scandalum autem eſt uxor irreligioſa, filius iniquus, & cætera deinceps domi nomina, & omnis ex eccleſia frater, aut contumelioſus, aut auarus, aut ebrioſus, aut turpis. In his enim nobis eſt ſcandalum, quotiens ad ne- ceſſitatem iraſcendi, arguendi, inhibendi, uindicandi ex illa quieta fidei noſtræ manſuetudine prouocamur. Nouit autem unum, qui per omnes iniquitatem opę

Laqueus *Scandalum*

rantes

rantes, ipſe potius in his laqueis ſemper operetur, dicens: Cadent in retiacula eius peccatores.) Eius ſcilicet qui operatur in plurimis. Quicquid enim iniquitatum homines gerunt, à diabolo ſuggeritur. Quem nunc ſub ſingulari numero demonſtrat, cum ſuperius ſub plurali miniſteria eius ſignificaſſet in plurimis. Plures in eo, & eum ſignificat in pluribus. Atq; ideo iniqui laqueos prætendunt, & in retiaculo eius cadent peccatores, iniqui retiaculi ſui laqueos prætendunt. Cadent autem peccatores, non tunc peccatores cum ceciderint effecti, ſed cadentes ob id quia peccatores ſunt, captioni retiaculi effecti per id quod peccatores ſunt opportuni. Propheta autem per ſpem ſuam ac fidem tutus, confidenter de ſe ait:

Singulariter ſum ego donec tranſeam.) Scit impiam eſſe, ut ſupra oſtendimus, combinationem. Deo autem deditus, nullis alijs ſeculi negocijs occupatus eſt & ſingularis, donec tranſeat. Et quid eſt illud quod tranſeat? Scandala ſcilicet, & retiacula, & laqueos. Et quò tranſeat quærendũ eſt. Nempe eò quò dictum eſt: Fidelis enim & ſanctus & uerus eſt, qui ait: Qui autem credit in me, non iudicabitur, ſed tranſiet de morte in uitam, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus CXLI. intellectus Dauid cum eſſet in ſpelunca oratio.

VOce mea ad dominum clamaui, uoce mea ad dominũ deprecatus ſum, & reliqua.) Pſalmi huius ratio titulo cõtinetur, ſed potius ſpirituali quàm corporali intelligentia, & ideo in titulo intellectus oratio eſt. Nam ſi ſimplex ſecundum Dauid geſta ſenſus eſſet, oratio tantum pſalmi titulo fuiſſet inſcripta. Sed quia ad orationis cognitionem ſpirituali intelligentia opus eſſet, idcirco intellectus oratio, quia ſit intelligenda præſcribitur. Scimus enim eſſe & illum Dauid, cuius tabernaculum quod ceciderat, excitatum eſt, iuſtum orientem regnantem, id eſt, dominũ noſtrum dei filiũ, qui frequenter fugerit, frequenter latuerit, frequenter orauerit. In ipſo quoq; tempore paſſionis & fleuerit, & ad deum in tribulatione clamauerit, non ob naturalem quaſi paſſionis metum, ſed affectum hominis quem gerebat, oſtendens, ut per hanc orationem & filius dei ad quem oraret, & ipſe non ſimulatus homo, ſed uerus poſſet intelligi. Eius itaq; eſſe hæc intelligitur oratio. Dauid quidem in ſpelunca loquitur, ſed prophetat in Chriſto. Dauid fugit, ſed fugam domini ſui non tam per uerba quàm per fugam prophetat. Dauid ſpiritu defecit, ſed & domini: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem. Dauid ſemitas deus cognoſcit, ſed & filiũ nemo nouit, niſi pater. Dauid in fidei ſuæ uijs laquei abſconſi ſunt, domino quoq; in prædicationis ſuæ curſu ubiq; parantur inſidiæ. Hic in ſpelunca orat, ille orat in corpore. Seruus dominum prophetat Chriſtum, Dauid ille illum Dauid omnium paſſionum prophetat exemplo. Atq; ideo hæc non tam de ſe ipſo, quàm de domino per Dauid dicta intelligitur oratio: Voce mea ad dominum clamaui, uoce mea ad dominum deprecatus ſum. Effundo in conſpectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipſum pronuncio. In deficiendo ex me ſpiritũ meũ.) Egregie uerborum ordo diſpoſitus eſt. Primum uoce clamatur. Omnis enim fidelis uiri etiam facta & ſpiritualis expectatio deo clamor eſt. Deinde uoce oratur, id eſt, deſiderij fidei petitio uerbis uocis effertur, ſecundum illud Apoſtoli: Pſallam ſpiritu, pſallam & mente. Tertio in conſpectu domini oratio effunditur, non uerbis ſcilicet de lingua excidentibus, ſed de profundo & interno fidei fonte oratio precantis effunditur. Et effunditur in conſpectu dei non negligenter, neque ex ſecuritate, ſed tanquam domino præſente. Qui enim oratur, ut exaudiat, præſens neceſſe eſt eſſe credatur. Qui autem præſens exiſtimatur, non abſentis diſſi

mulatione, ſed præſentis honore reuerendus eſt. Quarto quoq; tribulationem ſuam pronunciat. Non impeditur cum tribulatur, quin ſemper ad deum omniũ anguſtiarum ſuarum & paſſionum moleſtias referat. Neq; ſanè leues tribulationes ſunt, quas ante deum effuſa oratione pronunciat, ſed in eo cum deficit ab eo ſpiritus ſuus. At uero nos leues tantũ tentationes ab aſſiduitate orationis impediunt, & quantulumcunq; in ſecundis modo rebus animi noſtri conſtantiam à deuotionis officio repentinus exiguæ difficultatis motus auertit. At uero hic nec deficiente quidem ſpiritu ſuo ceſſat, & tribulationem ſuam pronunciare, & orationem effundere, & uoce orare, & ipſa ſpiritualis fidei uoce clamare: Tu cognouiſti ſemitas meas. In uia hac qua ambulabam abſconderunt laqueum mihi.) Hæc tam illius quàm huius Dauid oratio eſſe poterit exiſtimari, quia ut diximus, omnia domini dicta atq; geſta, & ſerui fide & prophetæ præfigurauit exemplo. Nunquam uero pſalmorũ prophetia quotienſcunq; ex perſona domini profertur, nõ aliquid peculiare eius ac propriũ, quod alij cum eo cõmune eſſe nõ poſſit, adiecit, ut quia multa ex perſona eius hominis quem aſſumpſit cõmemorata, perſonis hominum eſſent naturiſq; cõmunia, pſalmi potius de eo prophetia ea quæ proprie ex perſona eius dicerentur oſtenderet, ut illud nunc: Conſiderabam ad dexteram & uidebam, quia nõ eſt qui cognoſcat me. Perijt fuga à me, & nõ eſt qui requirat animam meam.) Dauid enim licet fugeret, nõ tamen incognitus erat, neq; ſolum ad dexteram contuebatur, ſed etiam ad ſiniſtram ei conſpectus patebat. Illud autem quomodo perſonæ eius aptabitur: Perijt fuga à me: Dehinc illud, & nõ eſt qui requirat animam meam. Poſtremo etiam illud quo pſalmus concluditur: Me expectant iuſti donec retribuas mihi. Contraria ſibi iſta ſunt ex perſona hominis intellecta. Si enim ſunt iuſti expectantes, quomodo nemo cognoſcit? Quomodo animam nemo requirit? Per id enim nemo animam requirit, & nemo cognoſcit, quia reſpiciente eo à dextris, nemo iuſtus eſt uiſus. Sed hæc omnia in domino tempore paſſionis impleta ſunt, cũ euntem eũ ad crucẽ, eorũ nemo comitatus eſt, quos ad poſſeſſionem regni cœleſtis ſecundũ Euangelicam diſpoſitionem ſeparatos à ſiniſtra ad dexteram præparabat, ob quos & homo erat natus, cum in tot tantiſq; crucis ipſius ſignis deum nemo cognouit, cum frequenter antea latens ſe his qui eum quærebant, & prodidit, & ingeſſit. Et per oblationem ſpontaneæ uoluntatis fuga ab eo perijt, cũ nullus uirtutem uitæ eius quæ in anima ſignificatur, inquirit. Corpus enim quod cruci affixerant contuentes, poteſtatem animæ quæ ſe ſignis & factis deum probauerat, nemo quærebat. Iam illa quæ ſequuntur, licet cõmunia uideantur eſſe cum cęteris, tamen etiam per eum tempore paſſionis omnia dicta geſtaq; ſunt. Clamaui ad te domine, dixi tu es ſpes mea, portio mea in terra uiuentium.) Clamans dixit, tu es ſpes mea, cum ait: Pater commendo in manus tuas ſpiritum meum. Pars eius in terra uiuentium eſt, cum latroni die eodem incolatum paradiſi promittit, id eſt, ſortem, & regnum hæreditatis ſuæ, ut licet ad inferos adiret, tamen per ſpiritualem poteſtatem doceret à paradiſo non abeſſe. Redit deinde ad orationis ſuæ modeſtiam, dicens: Intende orationem meam, quia humiliatus ſum nimis.) Humiliatus eſt enim, formam ſerui accipiens, & obediens factus uſque ad mortem, & mortem crucis. Libera me à perſequentibus me, quia confortati ſunt ſuper me. Educ de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo domine.) Quanquam enim poteſtatem haberet ponendi animam ſuam, & reſumendi, tamen ſemper per reuerentiam filij, honorem paternæ maieſtatis reſeruauit, cum orat: Pater clarifica me, cum proclamat: Deus meus quare me dereliquiſti? in his enim non eſt infirmitatis ſuæ confeſſio, ſed paternæ uirtutis prædicatio. Liberari ergo ſe nunc ſimiliter à perſequentibus orat,

quia

quia confortati ſunt. Confortati enim ſunt, cum crucifigere audent, cum per car-
nem deum neſciunt, cum eos habitus humilitatis & formæ in eo ſeruilis hortatur.
Deinde rogat, ut anima ſua educatur è carcere. Si in carcere poſitus etiam ante
Noë tempora reſurrectionem ſecundũ beatum Petrum dominus prædicauit, car-
cer eſt inferi, à quo ſe educi rogat, ut & in altero pſalmo erat prędicatum, non con
tineat ſuper me puteus os ſuum. Oratio omnis iſta ad confeſſionem, ut diximus,
uirtutis paternæ eſt. Sed adiecit & cauſam, quur ſeſe de carcere oret educi: Ad cõ
fitendum, inquit, nomini tuo. Reſurrectio eius paternæ in ſe uirtutis operatio eſt,
quia poteſtas ei omnis ex patre eſt. Sed per quod ſit dei nomini confitendum, ſub-
iecit dicens: Me expectant iuſti donec retribuas mihi.) Omnium apoſtolorũ
fides uſq; ad reſurrectionis tempus fuit trepida, quam in domino contuentes, ex-
pectationis ſuæ ſecuritate firmati ſunt. Et hinc illud eſt à domino dictum: Triſtis
eſt anima mea uſq; ad mortem. Nõ enim ait, propter mortem, quia licet ſe paſſio-
ni daret, non tamen uirtus æterna dolorem paſſionis exciperet. Sed quia apoſtolo
rum metus per humilitatem paſſionis exortus, adeo ut & firma illa ſuperædifican
dæ eccleſiæ petra trepidaret, poſt mortem & reſurrectionem domini in eadem tre
pidatione eſſe deſineret, idcirco uſq; ad mortem triſtis eſt, poſt quam trepidantis
fidei eſſent ſecuritate firmandi. Expectant ergo iuſti donec ſibi retribuatur à
deo. Et quid ei à deo retribuatur, Apoſtolus docuit, dicens: Propter hoc exaltauit
eum deus, & donauit ei nomen quod eſt ſuper omne nomẽ, ut in nomine Ieſu om
ne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confi-
teatur, quia dominus Ieſus in gloria dei patris eſt. Hæc ei à deo retributio eſt, ut ei
corpori quod aſſumpſit, paternæ gloriæ donetur æternitas. Quæ autem ſit iuſto-
rum expectatio, idem Apoſtolus docet, dicens: Noſtra autem conuerſatio in cœ-
lis eſt, unde & ſaluatorem noſtrum expectamus Ieſum Chriſtum, qui transforma
bit corpus humilitatis noſtræ, conformatum corpori gloriæ ſuæ. Expectant ergo
eum iuſti dum retribuatur illi, ſcilicet ut conformes fiant gloriæ corporis eius, qui
eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus CXLII ipſius Dauid quando perſequebatur eum Abeſſalon.

DOmine exaudi orationem meam, auribus percipe obſecrationem
meam, in ueritate tua exaudi me in tua iuſtitia. & reliqua.) Pſalmi
ſuperſcriptio nulla eſſe ſecundum Hebræos uidetur. Id enim ab
his qui utraq; lingua eruditi ſunt traditur, translatores cæteriq; nihil
omnino de rebus geſtis, id eſt, de Abeſſalon in Dauid patris ſui in-
ſectatione ſcripſerunt. Sed hi ſeptuaginta ſeniores quibus legis ac prophetarum
ſcientia ultra pręſcriptum & ambiguitatem literæ fuit, addendum hoc pſalmo iu-
dicauerunt. Cauſam uero iudicij iſtius in exordio pſalmorũ docuimus, per quam
nihil in pſalmis niſi propheticum cognoſcimus oportere tractari. Cum enim nec
geſtis ſermo, nec temporibus ordo conueniat, reliquum eſt, ut in exemplum ac ſci
entiam gerendorum & geſta omnia in Dauid, & ab his intellecta eſſe doceamur.
Appoſita ergo nunc pſalmo ſuperſcriptio eſt quæ non extat in libro: ut ubi ex-
tat, id eſt, ſicut in pſalmo tertio, in quo à facie eius qui nunc perſequi inſcribitur fu
gerit, ad ſcientiam propheticæ intelligentiæ uocaremur. Prophetat ergo nunc Da
uid paſſionibus ſuis dominicas paſſiones, nõ de Abeſſalon conquerens, ſed de his
qui Abeſſalon ad impietatis crimen ignirent. Ignita enim ſecundum Apoſtolum
diaboli ſunt iacula, quæ ſe in cor Iudę ut dominus traderetur iniecerint, & nunc in
filijs inobedientiæ operentur. Ob quod dominus aſſumpta peccati carnis ſimili-
tudine, de peccato condemnauit peccatum in carne. Tractabimus ergo pſalmum

Per quod quia nõ mortuus ſeculi, ſed tanquam mortuus ſeculi in obſcuris eſt collocatus, meditabitur ſemper, quia antiquorum dierum memor ſit per trangreſſionem legis mortem introiſſe peccati. In eo autem, quod & memor antiquorum dierum & in operibus dei meditatus eſt, atq; meditabitur, quanquam per fidẽ ſuam cœperit, tamen nõ proprium ſuum eſſe ne inſolens exiſtimetur, ſed per auxilium dei ad quem orauit ſibi indultũ eſſe demonſtrat, dicens: Expandi manus meas ad te anima mea ſicut terra ſine aqua.) Terra ſine aqua arida & infœcunda eſt, & irrigari ſemper imbre pluuiæ cœleſtis expectat. Ita & ſancti anima naturæ ſuæ conſcia immadeſcere ſe dono diuini eloquij deſiderat. De quo Moſes ait: Expectetur ſicut pluuia dictum meum, & deſcendant ſicut ros uerba mea, ut pluuia ſuper gramen, & ut niues ſuper fœnum. Arens ergo & ſitiens anima tali propheticæ doctrinæ imbre perſunditur, ut mortua & ieiuna ariditate naturæ in uberes fructus præceptorum dei cognitione reuireſcat. Iam in his quæ ſequuntur humanæ fidei & conſcientiæ confeſſio eſt, per diapſalmatis interceſſionem impatientia prophetici deſiderij monſtrata. Velociter exaudi me domine defecit ſpiritus meus.) Moras corporis ſui propheta non patitur, & ſecundum illud Apoſtoli: Diſſolui melius eſt, & cum Chriſto eſſe. Et illud: Miſer ego homo quis me liberabit de corpore mortis iſtius? Et illud: Quia in hoc ueteri tabernaculo congemiſcimus deſiderantes ſuperindui. Tædium & ipſe in corpore mortis patitur, ſed uelocitatem auxilij, quod ob defectionem ſpiritus deprecatur, cum gratia diuini in ſe muneris optat expleri. Quid enim ſibi proderit exauditum eſſe uelociter, niſi tanquam fidelis, & deo placens & beatis locis quieturus excedat è corpore? Et idcirco ait:

Non auertas faciem tuam à me, & ſimilis ero deſcendentibus in lacum.) Lacum pœnalem inferorũ locum ſcriptura cõmemorat, ut in his pſalmis ait: Tu domine abſtraxiſti ab inferno animam meam, ſeruaſti me à deſcendentibus in lacũ. Ergo niſi facies dei, qui utiq; Chriſtus eſt, qui imago dei inuiſibilis eſt, unicuique ſancto affuerit, erit illis ſimilis qui pœnæ infernæ deputati è uita ſine ſpe quietis exceſſerint. Sed de ſpe ſua propheta non ambigit, neq; extra Euangelicæ ſecuritatis fiduciam eſt. Tempore quidem ipſe anterior, ſed in ſpiritu Apoſtolici gaudij particeps, qui reſurrectionem domini contuentes æternitatem caducorum corporum crediderunt. Id enim in conſequentibus ait: Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam, quia in te ſperaui.) Matutinæ huius miſericordiæ gaudium locis plurimis demonſtratur, uelut tum cum ait: Ad ueſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Hoc enim reſurrectionis eſt tempus, in quo per miſericordiam dei poteſtas mortis infracta eſt. Quam miſericordiam, quia in ea propheta ſperauit, optat audire. Dehinc ſequitur: Notam fac mihi uiam in qua ambulẽ, quia ad te leuaui animam meã.) Apoſtolus per ſpeculum, & in ænigmate uidet, & pro parte ſcit, & pro parte prophetat. Propheta quoque tanquam per naturam humanæ fragilitatis ignorans, notas ſibi fieri in quibus ambulet uias orat. Non enim hæ ſeculi uiæ utiles ſunt, ſpirituales illas & cœleſtes ille noſſe deſiderat. Id enim ait: Quia ad te leuaui animam meam. Non in humilibus eſt anima illius, ſed in excelſis. Et idcirco excelſarum uiarum poſtulat notionem. Scit enim eſſe inimicos ſibi qui ſe in alias auocent, qui in uoluntatem alteram deducant. De inimicis iſtis ſpiritualibus Apoſtolus multa, & frequenter ingeſſit. Ab his ergo ſe eripi orat, & uiam illam tribulatam, quæ ad cœlum agit cognoſcere rogat, & de uoluntate domini doceri, & per ſpiritum eius in terram rectam deduci, id eſt, ut conſtituatur in hominem non uitijs peruerſum. Nam in rectam terram ſe dirigi quomodo optaſſet, cum elementi huius natura exiſtimabitur, niſi quod ſecundum primi hominis naturam, cui poſt peccatũ dictum: Terra es, & in terram ibis, conſtituiſſe

hominem

hominem rectum indeflexumq́; deſiderat? Id enim ſub his dictis continetur:

Notam fac mihi uiam in qua ambulem, quia ad te leuaui animam meam. Eripe me de inimicis meis domine, ad te confugi, doce me facere uoluntatem tuam, quia tu es deus meus. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, propter nomen tuum domine uiuificabis me.) Conſonans Apoſtoli confeſſio eſt ad id quod ait: Doce me facere uoluntatem tuam: illud quod per eum dictum eſt, & qui putat ſe ſcire, nondum ſcit quemadmodũ oporteat ſe ſcire. Quod ſi nec orare quidem adhuc ſcimus, & loqui deſideria noſtra non nouimus, ſpiritu potius pro nobis inenarrabilibus gemitibus poſtulante, & imperitiam noſtram arcanæ ſcientiæ effectu repenſante, ſecundum hoc Apoſtoli dictum: Quid enim oremus ſecundũ id quod oporteat neſcimus, ſed ipſe ſpiritus pro nobis poſtulat gemitibus inenarrabilibus, non incondite propheta creditur orare ut uoluntatem dei doceatur explere. Et competens illa humanæ uerecundiæ profeſſio eſt, ut quod per ſpiritũ dei in terram rectam deducendus ſit, id nõ meriti eſſe ſui arroget, neq; per ſatisfactionem pij obſequij id ſibi poſtulet, ſed totum hoc ad clarificandum in ſe dei nomen expectet, ut propter honorem dei nominis in terra recta eſſe ſtatuatur. Et quia hanc terram rectam ſcit ſibi non in corpore mortis huius poſſe concedi, quia labes carnis humanæ per admixtam in ſe uitiorum conſuetudinem aboleri penitus niſi cum naturæ demutatione non poſſit, uiuificari ſe, quaſi nondum uiuat expoſtulat, dicens: Viuificabis me in æquitate tua. Educes de tribulatione animam meam, & in miſericordia tua diſperdes inimicos meos. Et perdes omnes qui perſequuntur animam meam, quoniam ſeruus tuus ego ſum.) Habuit quidem, ut diximus hoc iuſtitia uerecundiæ, ut quicquid aliud ſibi beatitudinis ſperat, id pro magnificentia dei potius, quia deo beata & æterna & bona tribuere ſit dignum, quàm pro merito ſuo poſtulet, ſed tamẽ præferens honorem & miſericordiam dei merendi quoq; id per ſe non excluſit officium. Nam cũ uiuificandus ſit, uiuificandus tamen eſt in æquitate, quia æquum ſit uitam retribui ſtipendijs ſanctitatis. Et cum per miſericordiam dei educto eo de tribulatione diſperdendi ſint eius inimici, iam nõ eſt miſericordia indiſcreti confuſiq; iudicij, cum quæ à tribulatione educit, eadem diſperdit inimicos, quia ex meritorum diuerſitate uel in pœnam, uel in miſericordiæ iudicium temperetur. Non leues autem ſibi eſſe inimicos propheta demonſtrat, ſed eos qui etiam animam perſequantur: non quod cum corpore poſſit occidi, ſed quod ita diabolicis infeſtationibus fatigetur, & ſub iniectorum ſibi uitiorum incentiuis aduratur, ut à deo mereatur occidi. Verum ut etiam inimici ſui pereant, quanquam ad id potiſſimũ & nomen & miſericordia dei eſt, tamen etiam ea cauſa eſt, quod ſeruus dei eſt, cuius animam perſequantur, & liberalitas admiſcetur & meritum, atq; ad domini miſericordiam ſerui quoq; & fides & nomen adiungitur, ut miſericordia dei quanquam omnibus prompta ſit, his tamen qui ſerui eius ſunt intelligatur aſſiſtere per eum, & in eo qui ait: Ego ſum uobiſcũ omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi, dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus & nunc & ſemper, & in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus CXLIII. Pſalmus Dauid in Goliam.

BEnedictus dominus deus meus, qui docet manus meas ad bellum, & digitos meos in prælium. Miſericordia mea & refugium meum ſuſceptor meus & liberator meus. & reliqua.) Et huic quoq; pſalmo addendam hanc ſeptuaginta ſuperſcriptionẽ putauerunt: Pſalmus Dauid in Goliam, cum neq; in Hebraicis libris reperiatur, neque translatores alij quicquam aliud quàm ſimplicem titulũ præſcripſerint, id eſt,

Dauid

Dauid. Quod nõ ſine ſpirituali ratione effectum fuiſſe pſalmi ipſius textu docetur, nihilq́ hic pſalmus proprium habet, quod ad gratulationem perempti Goliæ poſſit referri, cum magis illic & geſtis & tempori multa cõtraria ſint. Cum enim dicitur: Subijciens populum meum ſub me, nũquid tum Dauid rex erat: aut quis tum ei populus ſubiectus eſt, ſi allophylorum non erat ſuus? Sed ne ipſe quidem Iſrael Saul adhuc regnante poterat eſſe ſubiectus. Deinde & illud: Domine inclina cœlos & deſcende, tange montes & fumigabũt. Coruſca coruſcationes & diſſipabis eos: quæ eſſe intelligetur ob humanum tempus oratio? Aut cum ſecundum titulum Golia eſſet occiſus, quid ſibi hæ preces uolũt: Eripe me & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum? Aut cum rex tantum unus in Iſrael eſſet, quid eſt illud, quod dicitur: Qui das ſalutẽ regibus? Numerus plurimorum intelligentiam eius temporis, quo unus tantum habeatur, excludit. Sed cum nec in Hebraicis libris ita ſit, neq́ translatores cæteri horũ aliquid addiderint, intelligimus ſeptuaginta hos ſeniores uoluiſſe nobis ſpiritualis ſcientiæ ſenſum dare, ut in Dauid & Golia bellum præfiguratũ eſſe ſatanæ dominiq́ ſciremus, cum neq́ ſuperſcriptio extaret in libris, neq́ rebus geſtis prophetię ſermo concineret. Affert autem plerunq́ nobis difficultatem intelligentiæ ratio Latinitatis, quæ nominibus pronomina nõ eſt ſolita præponere, ut in Dauid nomine accidit. Ceſſante enim pronomine incertum eſt utrum in illum, aut per illum pſalmus extiterit. Cum enim ſcribitur pſalmus Dauid, utrum ab illo dictus ſit, aut propter illum ambiguum facit nominis ſola præſcriptio. Græcitas uero cum per Dauid pſalmum ſcriptum eſſe ſignificat, ita titulũ inſcribit: pſalmus τ̃ Dauid. At uero cum de Dauid uult pſalmũ qui ſit ſcriptus intelligi, ita ſuperſcribit τῷ Δαβὶδ, diſcernens per utriuſq́ pronominis propriã ſignificationem, utrum Dauid ſcripti pſalmi autor an cauſa ſit, ut ſuperſcriptio pſalmi iſtius cõtinet, τῷ Dauid. Id enim eſt quod propter eum, uel illi potius quàm ab eo ſcriptus ſit. Ex qua etiam pſalmi ſuperſcriptione mõſtratur, in eum hominẽ quem dominus aſſumpſit in eo naſcens, & quem Dauid ſæpiſſime nominari docuimus, pſalmum hunc ſpiritus uirtute & ore cantatum. Benedictus dñs deus meus, qui docet manus meas in bellum, & digitos meos in prętlium.) Si ob id gratulationi interfecti Goliæ deputatur hic pſalmus, quia dictum eſt: Qui docet manus meas in bellum, accipiant exemplum perſonæ hoc potius domini conuenire. Nam in ſeptimodecimo pſalmo, qui totus ex perſona domini conſiſtit, id ipſum dictum ita meminimus: Qui docet manus meas in prælium, & poſuiſti ut arcum æreum brachia mea. Quod autem nihil in illũ Dauid referri poſſit, in omni quidem pſalmo, ſed maxime his dictis docetur: Audiuit de templo ſancto ſuo uocem meam, & clamor meus in conſpectu eius introiuit in aures eius. Et commota eſt & contremuit terra, & fundamenta montium conturbata ſunt. Et illud: Clamauerunt, nec erat qui ſaluos faceret, ad dominum, nec exaudiuit eos. Et comminuam illos, ut puluerem ante faciem uenti, ut lutum platearum delebo eos. Eripies me de contradictionibus populi, conſtitues me in caput gentium. Populus quem non cognoui ſeruiuit mihi, ad auditum auris obediuit mihi. Rebus ipſis inepta eorum intelligentia coarguitur, qui hæc Dauid de ſe ipſo dixiſſe cõtendunt, cum omnia in eum quem dominus in eo natus aſſumpſit, ſecundum ſpiritualem rationem & geſta conueniant. Manus igitur eius edoctæ ad bellum ſunt, cum uicit ſeculum. Ego enim ait, uici mundũ: cum extenſis in crucem inuictiſſimis armis ipſius paſſionis inſtruitur. Et poſuiſti, inquit, ut arcũ æreum brachia mea: cum de omnibus uirtutibus ac poteſtatibus in ipſo ſe trophæo glorioſæ crucis triumphat, & principatus poteſtates traduxit cum fiducia triumphans in ſemetipſo, cum diſſidẽtia inter ſe cœleſtia & terrena pacificat. Et in ipſo,

inquit, reconciliari omnia in eum pacificans per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue quæ in terra ſunt, ſiue quæ in cœlis. Ad hoc igitur bellum manus eius edoctæ ſunt, in quo arcus æreí certamine uincitur:de honeſtatione potentes triumphantur: pace reconciliatur inimici. Sed poſt manuum bellum, ſuccedit & digitorum prælium. Omnis enim in eo habitus & pugna paſſionis oſtẽditur. Manus enim extenduntur, & digiti configuntur in pſalmis: uetus ſcilicet chirographum, ſecundum Apoſtolum delens & affigens illud cruci. Etiam eas partes manuum commemorat in prælio, cum quibus omnia ueterum criminum peccata confixa ſunt. Dehinc ſequitur: Miſericordia mea & refugium meum, ſalus mea, liberator meus es tu. Protector meus, & in ipſo ſperaui.) Caret iſta difficultate. Omnia enim in euangelijs ita geſta ab eo atq; dicta ſunt, ut honorem maieſtatis paternæ per humilitatis noſtræ confeſſionem, quorum habitum aſſumpſerat, prædicaret. Illud autem, quod ait: Subijciens populum meum ſub me, non ex perſona unius Iudaici populi dictum exiſtimandum eſt, cum uniuerſitatem eccleſiæ unum populum in pſalmo alio nuncupauerit, dicens: Populus quem non cognoui ſeruiuit mihi. Quod autem etiam hic, qui eum non cognouit ſuus ſit, euangelia docent cum aiunt: In ſua uenit, & ſui eum non receperunt. In mundo erat, & mundus per eum factus eſt, & mundus eum non cognouit. Sed ne forte hic populus quem cognouit, & ſibi ſeruiuit, non ſuus fuiſſe, quia non erat cognitus exiſtimetur, diuina illa Moſi cantio errorem hunc omnem ambiguitatis excludit, dicens: Cum diuiſiſſet excelſus gentes, ſtatuit fines gentium ſecundum numerum angelorum ſuorum, & facta eſt portio domini Iacob, funiculus hæreditatis eius Iſrael. Iſte in hæreditatem æternam fuerat electus. Et ideo quia ille portio domini erat, cæteri quaſi incogniti habebantur, quia illi eſſent per priuilegium portionis electi. Sui autem omnes, quia ſibi quod ſunt tanquam autori ſuo debent. Subditi autem ei ſunt, cum dicitur: Sicut dediſti ei poteſtatẽ omnis carnis, ut omne quod dediſti ei, det illi uitam æternam. Et illud: Omnia data ſunt mihi in cœlo & in terra. Data autem nondum ei primum, quia iam in mundo erat, per quem mundus erat factus, qui gloriam repetit, quam ante conſtitutionem mundi habuerat apud patrem: ſed data poſt hominis aſſumptionem, quia ita dictum eſt: Qui cum in forma dei eſſet, formam ſerui accepit. Propter quod exaltauit illum deus, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Quid ergo uel cui donatur? Non ei utiq; qui in forma dei erat donatur, ut dei forma ſit. Erat enim, & quia erat iam non egebat hoc dono. Sed fuit cauſa donandi, quia in forma dei erat, formam ſerui accepit, & ſe de forma dei euacuans, formam ſerui aſſumens, uſq; ad mortem obediens fuit. Obedientiæ ergo illi, per quã habitus ſeruilis aſſumitur, & ipſi habitui ſeruili id donat, ut quod erat eſſet, in forma ſcilicet dei eſſet. Damnum enim ad detrimẽtum ſui euacuatę formæ dei neſcit, aſſumptioni potius ſeruili formam dei rurſus adquirens: ita neque uirtus in humilitatem ſeſe licet cohibens defecit ex ſeſe, cum quod erat eſt: & humilitas cohibita in ſeſe uirtute ſuſcepta, cum quod non erat eſſe cœpit, profectum eius quæ à ſe non defecerat uirtutis accepit. Et hæc quidem Euangelici ſacramenti, & humanæ ſpei ueritas eſt, humanam naturã corruptibilemq; carnem per huius gloriæ demutationem in æternam transformatã eſſe ſubſtantiam. Sed huius tanquam difficillimi facti admirationem, & maximæ ac pulcherrimæ ſpei donum, etiam præſenti pſalmo propheticus ſermo teſtatur, ad id quod dixerat.

Subijciẽs populum meum ſub me. Domine quid eſt homo, quia innotuiſti ei, aut filius hominis, quod deputas eum? Homo uanitati ſimilis factus eſt, dies eius ſicut umbra pretereũt.) Non differenter in octauo quoq; pſalmo proclamat ſpiritus ſanctus: Quid eſt homo quod memor es eius, aut filius hominis, quoniam

uiſitas eum? Confeſſio iſta pulcherrima eſt, ut indignum ſe homo tanto munere ipſe teſtetur. Et cum ſe indignum confitetur, gratiam eius, qui ſibi hæc largiatur extollit. Quod enim meritum homini eſt, ut ei ſe cognoſcibilem deus præſtet: ut incognoſcibilis natura cognitioni noſtræ ſeſe ipſa ſubmittat? Aut quæ dignitas eſt filij hominis ut deputetur? Deputatur autē quicquid de eo in quo eſt in aliud deſtinatur. Rei naturam uerborum uirtus eloquitur. Homo uanitati ſimilis effectus, & cuius dies tanquam umbra prætereunt, per indultam cognitionem dei deputatur. Vanitas ſeculum eſt, cuius habitus & forma tolletur. Deo enim inane eſt quicquid quāuis extet, tamen non ita ſubſiſtit ut maneat: & umbra quęcunq; etiam ſi ſit, tamen nō eſt, quia cum ſit abeunte eo, per quem efficiebatur exinanitur. Homo itaq; non umbra, ſed umbrę ſimilis, non uanitas, ſed ſimilis uanitati per interceſſionem mortis effectus. Per indultam uero ſibi cognitionem dei deputatur, & in quid deputetur cognitio indulta teſtatur. Si enim cognitus fieri deus homini, niſi aſſumpto homine nō potuit, quia incognoſcibilem cognoſcere, niſi per naturam noſtram natura noſtra non potuit, & per hanc cognitionem homo qui deputatur, neceſſe eſt ut inde deputetur, in quo deum ipſe cognouit, ſcilicet, ut conformis deo fiat, quia hæc ſit deputatio cognitionis indultæ. Et quia ex perſona eius hominis, quem dominus aſſumpſit, hæc omnis oratio eſt, ſcit cum quanta ſe dignitate deus legibus mortis abſoluat, & iniquorum manibus per gloriam reſurrectionis abripiat dicens: Domine inclina cœlos tuos & deſcende, tange montes & fumigabunt. Coruſca coruſcationes & diſſipabis eos, emitte ſagittas tuas & conturbabis eos. Emittes manum tuam de alto.) Simile his dictis pſalmo, cuius ſuperius meminimus, continetur: Et inclinauit cœlum & deſcendit, & carbones ſucceſi ſunt ab eo, & ignis à facie eius exardeſcit, & aſcēdit fumus in ira eius. Miſit ſagittas & diſſipauit eos, & fulgura multiplicauit & cōturbauit eos. Miſit è ſummo & accepit me, aſſumpſit me de multitudine aquarum. Eripuit me de inimicis meis fortiſſimis.) In eo autem quod fortiſſimos dixit, poſſumus intelligere quos dixerit: nempe de quibus Apoſtolus ait: Nō eſt nobis pugna aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus mundi potentes, aduerſus ſpirituales nequitias in cœleſtibus, ſatana ipſo ſe in cor Iudæ, ut dominum traderet inſerente. Sed & in hoc pſalmo hoc contuendū eſt: Coruſca coruſcationes, & diſſipabis eos, emitte ſagittas tuas & cōturbabis eos. Nō illos ſuperius, de quibus ita memorarat oſtendit, quod neceſſe eſt ad montes hos referri, qui ad ſolum dei tactum fumabunt. Et ne de terrenis iſtis montibus dictum exiſtimemus, pſalmo alio admonemur, cum dicitur: Vt quid ſuſpicitis montes coagulatos? Et quantum intelligi conceditur, montes interdum etiam diabolicas poteſtates, ut nunc in hoc loco ſignificari arbitramur, qui conſtitutione diuinæ legis tranſgreſſa, tanquam ex lactis ſynceritate uitioſa coagulari corruptione coagulauerint. Et hos eſſe potentiſſimos inimicos ſuos pſalmus anterior locutus eſt. Deſcendit ergo dominus inclinato cœlo ſuo, non corporali motu, ut declinatum deſcendente eo cœlum ſit, ſed per corporalem ſignificationem ſpiritualis ſenſus inſtruitur, ut cum deo ſomnus, uigiliæ, memoria, obliuio, diſceſſus & acceſſus aſſcribitur, quia ſecundum meritorū noſtrorum differentiam unicuiq; noſtrum, aut dormiens, aut uigilans, aut immemor, aut recordans, aut deſit, aut adſit. Atq; ita inclinatum declināte eo cœlum eſt, quia cum deſcendente eo ad aſſumendum hominem famulatus cœleſtis aſtiterit: cum Maria euangelizatur, cum paſtores æthereum cœtum & ſonum uident atque audiunt, cum poſt tentationē diaboli angeli miniſtrant, cum ipſe totus in forma licet ſerui, tamen in paternæ maieſtatis uirtute ſe geſſit, ſic inclinatur cœlum, cum ad terras cœleſtiū uirtus honorq; deducitur. In eo autem quod tacti mōtes fumant,

potius quàm uruntur, cum tamen id quod fumat uratur, deinde cum coruſcantibus coruſcationibus diſſipantur potius quam illuceſcunt: tum quod emiſſis ſagittis conturbantur magis quam configuntur, non ſine maxima ratione ſpiritualis intelligentiæ, ita dicitur. Et quidē iam & alius pſalmus his paria ſignificat, cum ait: Præparans montes in uirtute tua accinctus potentia. Aduentu enim domini cōfracta & obtrita diaboli poteſtas eſt, cum fidei ſanctorum hominum ſubiectus eſt. Non quod non adhuc potentiæ ſuæ maximas habeat uires, ſed per id quod utcunque ſubiectus eſt, præſentis ſubiectionis cōditione ultioni & pœnæ legitime pręparatur. Vt nunc per hanc eandem ſubiectionem uirtute dei tactus fumet, licet nondum totus uratur, ſed per id quod interim fumare potuit, & uri poſſe noſcēdus eſt. Vritur non ille tantum, ſed & omnes eius. Non uni tantum præparatus hic ignis eſt domino docente: Abite in ignem æternum, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Hi ergo montes tacti à domino fumabūt. Diſſipabuntur etiam per coruſcatas coruſcationes, lumen ſcilicet eorum, de quibus dictū eſt: Vos eſtis lumen mundi, non ferentes. Domini nanque aduentus, tanquam fulgor ab oriente uſque in occidentem apparens intelligetur. Sed interim coruſcationes multæ ſunt, id eſt, apoſtolicæ prædicationes, & ſplendor doctrinæ dei, quæ condenſam illam & conſpiratam dæmonum uirtutem coruſcationis luce diſperget. Sagittæ enim emiſſæ cōturbabunt eos. Meminit eadem quoque prophetia, & loco alio harum ſagittarum: Sagittæ, inquit, paruulorum factæ ſunt plagæ eorū. Paruulorū, ut Apoſtolus ait, malicia non ſenſu. Horum igitur, id eſt, fidelium ad innocentiam renatorum uerba, tanquam ſagittæ emiſſæ illos fumantes montes conturbabunt, cum regni cœleſtis beatitudo & æternitas prædicetur: cum honor ſeculi cōtemnatur, & Chriſti gloria ſperetur: cum luxus & ebrietas relinquatur, & corpus ieiunijs purgetur: cum auaritia uincatur, & largitio exerceatur: cum uirgines corpus ſuū oderint, cum uiduæ fuiſſe uirgines maluiſſent: cum confeſſores uitam ſuam deteſtentur, cum mori martyribus ſit optabile. Et hoc totū ſagittæ iſtæ, id eſt, doctrinæ & orationum uerba præſtiterint, quæ emiſſæ eos, qui his aduerſabātur conturbant: cum ceſſante regno eorum Chriſti regni expectatio prædicatur. Sed ex alto manus domini emittitur. Manum autem dei dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſignificari in ſpiritu non obſcura doctrina eſt. Per eum enim facta ſunt omnia. Et ſcriptum legimus: Manus enim, inquit, mea auxiliabitur ei. Quia per filium dei homo aſſumptus laqueis mortis, & à iudicio iniquæ damnationis per gloriam reſurrectionis eripitur. Sequitur enim: Eripe me de aquis multis.) Aquas populos dici uſitata cognitio eſt, ut etiam per Eſaiam dicentem docemur: Propter hoc ecce dominus inducet ſuper uos aquam fluuij ualidam & multā & regem Aſſyriorum. Quorum uirtus atque uita in abolendū finem exemplo aquæ transfluentis elabitur. Vt hic idem propheta ait: Perierunt ſicuti aquæ præterfluentes, quia natura eorū ceſſante incremento maris, in quod ferūtur, eximitur. Et de manu iniqua filiorū alienorum.) Dei enim eſſe deſtiterant, de quibus dictum eſt: Filij alieni inueterauerūt. Et quibus dictū eſt: Vos de diabolo patre eſtis. Sed nō ſolum filij alieni ſunt, dominū ſuum nō recipiendo, ſed etiam id quod ſequitur: Quorum os locutū eſt uanitatem.) Vanitas oris & cōfuſionis fuit illa, qua dictū eſt: Nos nō habemus regem, niſi Cęſarem. Regem enim ſeculi, id eſt, uanitatis populus in regnū æternū electus elegit. Et dextera eorū dextera iniquitatis.) Iniqua dextera eſt cum palmis cædit, cum uirgis laniat, cū calamo collidit, cum coronam ſpineam coarctat, cum clauo manus ac pedes figit, cum fel aceto admiſcet: cum omnia iniquitatis opera cōſummat. Poſt quæ potenter à domino geſta atque perfecta, nouo nobis glorioſæ uictoriæ erit cantico cōcinendū. Ait enim: Deus canticum

ticum nouum cantabo tibi, pſalterio decachordo pſallam tibi.) Et quod hoc nouum canticum ſit contuendum eſt. Plures autem nouũ canticum cantantes pſalmi reperiuntur. Nonageſimus enim quintus pſalmus, ita cœpit: Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Et rurſum: Annunciate inter gentes gloriã eius, in omni populo mirabilia eius. Et rurſum: Commoueatur à facie eius omnis terra, dicite in nationibus dominus regnabit. Hoc canticũ nouũ, quòd omnis terra cantat, quòd iam non intra Iudęæ limbos atq; fines cognitio eius, qui omnia creauit eſſe celebratur: quòd iam inter gentes gloria dei inuiſibilis nunciatur: quòd omnes patriæ gentium laudationem honoris debiti cõfitentur, quòd in nationibus deus regnaturus oſtenditur. Nouum hoc inter tot errores ſeculi canticum eſt, & errantibus antea gentibus inopinatus hic hymnus, per quem deus inuiſibilis, incorporeus, æternus, & iuſti iudicij iudex, & beatæ hæreditatis rex eſſe cantatur. Eſt & nonageſimus ſeptimus pſalmus canticum nouum cantans: Cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit dominus. Sed neſcio an idcirco ſit canticum cantandum, quia mirabilia deus fecerit. Olim cœlum pulcherrimum atq; immobile manet. Olim in eo aſtra indefeſſis officiorum ſuorum curſibus perſeuerãt. Olim tempora alterno & indemutabili recurſu temperãtur. Olim terra annuis fructibus diues eſt. Olim homo maxime mirabile opus dei naſcitur. Et ſi nihil poſtea deus mirabile quum hæc creauit adiecit, quæro quod nouũ canticum ob mirabilia facta cantandum ſit. Et nõ diu nos pſalmus patitur errare. Ob quæ enim mirabilia nouum canticum cantaret oſtendit dicens: Liberauit eum dextera eius, & brachium ſanctum eius. Notum fecit dominus ſalutare ſuum ante conſpectum gentium.) Hoc nouum canticum eſt, hoc mirabile dei eſt, quod liberauit eum dextera eius, quod ſibi ipſi ſalutem uirtus ſua tribuit. Poteſtatem, inquit, habeo animam meam ponendi, & poteſtatem habeo animã meam reſumendi. Nam externo eguit unigenitus dei filius ad ſaluandum hominem, in quo naſci uoluit, auxilio, & in gloria paternę maieſtatis manẽs ſua in ſe uſus eſt poteſtate, per quam reſurrectionis gloriam ſalutare ſuum notum gentibus fecit, cum in eo naturæ ſuæ carnem in æternæ ſalutis ſubſtantiam transformatã eſſe cognoſcunt. Cantat & centeſimus quadrageſimusnonus pſalmus canticum nouum. Et cur ſit hoc canticum nouum mox propheta ſubiecit, dicens: Exaltabit manſuetos in ſalutem. Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. Et exultationes dei in gutture eorum, & gladij bis acuti in manibus eorum. Ad faciẽdam uindictam in nationibus, increpationes in populis. Ad alligandos reges eorum in manicis & compedibus, & nobiles eorum in uinculis ferreis. Vt faciant in his iudicium conſcriptum, gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius. Hoc canticum nouum eſt dei ſanctos iudicij æterni ſumere poteſtatem. Sancti enim ſecundum Apoſtolum mundum iudicabũt. Hoc igitur nouum cantatur à nobis, ultio in nationes, arguitio in populos, manicæ & compedes regum & nobilium uincula ferrea, & conſcripti in eos iudicij ſententia. Quod etiã in huius pſalmi nouo cantico ſimile cantatur: Deus cantionem nouam cantabo tibi, in pſalterio decachordo pſallam tibi. Qui das ſalutem regibus. In decachordo igitur pſalterio, id eſt, uel quod decẽ chordarum illud pſalterium ſit, uel quod decem uerborũ organo atq; geſtis cantio noua iſta cantatur: uel quod homo ipſe decem quibuſdam chordis manibus ac pedibus extentus, perfectus ſpiritualium operum ſuorum geſtu motuq; ſic pſallat, ut cantionem nouam hanc cantet. Qui das ſalutem regibus.) Regibus quibus dictum eſt: Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatum uobis regnum à conſtitutione mundi. Qui nobiles ligabunt, qui reges manicis & compedibus cõſtringẽt, qui iudicabunt, arguent, uindicabunt. Et quomodo ſalus regibus detur oſtendit.

πατριαὶ

Qui, inquit, liberas Dauid ſeruũ tuum.) Eum nempe Dauid, de quo hic idem liber ex perſona dei patris alio pſalmo prophetat: Poſui adiutorium ſuper potentem, & exaltaui electum de plebe mea. Inueni Dauid ſeruum meum, oleo ſancto meo unxi eum. Manus enim mea auxiliabitur ei. Ipſe inuocabit, pater meus es tu deus meus, & ſuſceptor ſalutis meæ. Et ego primogenitũ ponam eum excelſum ſuper omnes reges terræ. Et ſedes eius ſicut ſol in cõſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum, & teſtis in cœlo fidelis. Et rurſum in pſalmo eodem ex perſona eius ad patrẽ: Sicut iuraſti Dauid in ueritate tua, memor eſto domine ꝙprobrij ſerui tui, quod continui in ſinu meo multarum gentium. Quod exprobrauerunt inimici tui domine, quod exprobrauerunt cõmutationem Chriſti tui. Opprobria multarum gentium in ſinum ſuum Dauid hic unus excepit. Ipſe enim peccata noſtra ſuſcepit, et infirmitates noſtras portauit, liuore eius nos ſanati ſumus. Ita dum hic Dauid liberatur, & legi mortis eximitur, ſalus quoque regibus datur. Ipſe eſt enim primogenitus ex mortuis. Et ut in Adam omnes morimur, ita & in Chriſto omnes reſurgemus. Liberatio ergo eius ſalus regum eſt. Regnabunt enim conformes gloriæ ſuæ per aſſumptam ab eo naturæ noſtrę conditionem, rurſum omnes in naturę eius communione manſuri. Eripitur ergo hic Dauid de gladio malignorum. Spiritum enim Ieſus poſuit cum uoluit, nec expectauit, ut animam impreſſum uulnus emitteret. Ius animę eius manus irreligioſa non habuit. Ait enim: De gladio maligno erue me. Quanquã enim exanimi iam corporis latus miles tranſfoderit uſus miniſterio ſæuitiæ, cæterum poteſtas ſpiritus emittendi, cauſam uiolandæ in ſe animæ non reliquit. Conſummat deinde cantionem nouam nouę confeſſionis hymno, terrena iudicia & ſecularium bonorũ gaudia falſa condemnans, cum ait: Quorum os locutum eſt uanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum filij ſicut nouella plantatio ſtabilita in iuuentute ſua. Filiæ eorum compoſitæ circum ornatæ quomodo ſimilitudo templi. Et promptuaria eorũ plena eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtoſæ abundantes in egreſſibus ſuis, boues eorum craſſæ. Non eſt ruina macerię, non tranſitus, neq; clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populũ cui hæc ſunt, beatus populus cuius dominus deus eius.) Et hæc ſunt, quantum arbitror, huius ſeculi bona cõmuni uniuerſorum beata iudicio, res ſeculi loqui atq; agere, rapere aut emere honores, ſub precio falſo diteſcere, gloriari in adultæ ætatis liberis, quorum effloreſcentes anni nouellæ exultationis firmitate cõfidant, optare ſpecioſi corporis filias, atq; eas in modum templi damno inutili pecuniæ ingẽtis ornare, multiplicatis horrea fructibus rumpere, quę congeſtas opes in promptuaria alia anguſtis his quæ in ſe cõduntur eructuent, geminatis quoque oues fœtibus uelle, quas egreſſas nullus feræ occurſus imminuat, delectari boum ſuorum ſagina, circumſepta etiam domorũ firma præbere, ne tranſeundi per ea cuiquam ſit poteſtas, non flere, non lugere, nõ gemere, ſed proſpero felicitatis ſuæ curſu nulla aduerſæ calamitatis moleſtia impediri. Beatum hunc populum cui hæc eſſent dixerunt, ſed propheta ſcit falſam eſſe huius beatitudinis opinionem. Quid enim hæc tot & tanta ſeculi bona ad uitam, quæ morte intercipienda eſſet adquirerent? Et ideo qui populus beatus eſſet oſtendit dicens: Beatus populus cuius dominus deus eius. Deus ille dominus, qui cum ſuperiora hæc terrena præſtiterit, æternitatem tamen illis qui his recte utuntur impertiet, qui cohæredes nos filij ſui in ipſo ante cõſtitutionem ſeculi elegit, qui erit deus omnia in omnibus, ipſi gloria, laus, honor, uirtus, imperium patri in filio, filio in patre & in ſpiritu ſancto, & nunc & ſemper & in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus

Pſalmus CXLIIII. Laudatio ipſi Dauid.

EXaltabo te deus meus rex meus, & benedicam nomen tuum in ſeculum & in ſeculum ſeculi, & reliqua.). Abſolutus eſt pſalmus dei tantum laudibus occupatus. Sed & titulus ipſe ſolam contineri in pſalmo prædicationem dei edocet. Adiecto autem ſecundum Græcitatis conſuetudinem nunc quoque ut in cæteris alijs pronomine oſtendit illum Dauid iſto laudante laudari. Et quis hic ſit quem pſalmus hic laudet clamant omnium temporum omnes prophetiæ, ut hic ipſe propheta ſæpe de eo ita conteſtatus eſt: Sedes tua deus in ſeculum ſeculi, uirga æquitatis, uirga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem, propterea unxit te deus deus tuus. Et rurſum: Et adorabũt eum omnes reges, & omnes gentes ſeruient ei. Erit nomen eius benedictum in ſecula, ante ſolem permanet nomen eius. Et benedicentur in eo omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabũt eum. Huius igitur laus cantatur hoc pſalmo, ex cuius perſona dictum meminimus, Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſce à me, & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam, & poſſeſſionem tuã terminos terræ. Reges eos in uirga ferrea. Cuius regni perennitatem Daniel ita conteſtatus eſt dicens: Et in diebus regum illorum excitabit deus cœli regnum aliud quod nũquam corrumpetur uſq; in ſecula, regnumq; alteri populo non relinquetur, cõminuet & uentilabit omnia regna, & hoc regnum in æternum. Et rurſum: Et ecce cum nubibus cœli, ſicut filius hominis ueniens, & uſq; ad uetuſtum dierum peruenit, & oblatus eſt ei & datus eſt ei principatus & honor & regnum, & omnes populi tribus & linguæ ſeruiẽt ei, & poteſtas eius poteſtas perpetua, quæ nunquam tranſibit, & regnum eius nõ corrumpetur. Hic igitur rex laudatur per iſta quæ pſalmo cõtinentur: Exaltabo te deus meus & rex meus, & per illud, Sancti tui confitebuntur tibi, gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur. Notam faciant filijs hominum potentiam tuam & gloriam magnificentiæ regni tui. Regnum tuum regnum omnium ſeculorum, & dominatio tua in omni generatione & progenie.) Et quanquam hic ob æterni regni gloriam, quia ſanctis cõregnantibus ipſe regnabit, laus deo prophetæ cõfeſſione cantetur, tamen ita laudationis ipſius ratio & ordo diſpoſitus eſt, ut ea quæ de eo dicta ſunt ex ſenſu communis intelligentiæ prædicẽtur, ut in quantum humani ſermonis cõſuetudo permittit, de immenſa illa & incomprehenſibili dei natura licet non ad perfectam cognitionis ueritatẽ, tamen ad admirationem nos ingentis illius eius uirtutis inſtituat. Poſſumus enim eum maxime quantum in nobis eſt admirari, cognoſci autem à nobis, quantus ipſe eſt non poteſt. Verum cum nomen in pſalmo ſimplex dei & abſoluta laudatio eſt, meminiſſe debemus patrẽ in filio & filiũ in patre laudari. Et cum ex ſubſtantiæ ſimilitudine ac proprietate naturæ alter in altero ſit, & ambo unũ ſint, & qui uidet patrem, uideat & filiũ, nõ differre quis ex duobus laudari exiſtimetur, cum utrũq; ſibi inuicem & uirtutis atq; operum ſimilitudo, & indifferẽtis naturæ ex patre deo genita, & in filio dei nata diuinitas unũ eos eſſe teſtetur. Cœptus ergo ita pſalmus eſt: Exaltabo te deus meus, & rex meus, & benedicam nomen tuũ in ſeculũ & in ſeculũ ſeculi. Per ſingulos dies benedicam te, & laudabo nomen tuũ in ſeculũ & in ſeculũ ſeculi.) Ratio & uirtus propheticę magniloquentię per intentã audiendi diligentiam noſcenda eſt. Ait enim: Exaltabo te deus meus & rex meus. Multi deũ per ea quę in operibus mundi ab eo inſtituti cognitioni noſtræ ſunt ſubiecta magnificant, ſed pauci ſunt, qui regẽ ſibi futurũ uelint credere, dum aut curã negant humanorũ operum

deo eſſe, aut ad conſolandam eorum qui impie egerunt cõſcientiam, præſumpta animæ & corporis abolitione, nolunt diuinum in bonos & malos cõſtitutum eſſe iudicium. Sed propheta hinc prædicandi dei ſumit exordiũ, quod ſibi rex ſit: Sed & nũc quidem nomen eius, qui ſibi rex atq; deus ſit, ob expectationẽ regni benedicit, cum ait: Benedicam nomen tuũ in ſeculum. Sed quia ſcit ſe gratiam deo atq; regi ſuo, etiam tum cum in regno eius maneat debere, quia demutata caduci corporis ſui infirmitate, depulſoq; inimicæ mortis imperio, regi ſuo conformis & cõæternus adſiſtat, adiecit: & in ſeculum ſeculi, id eſt, in illo ſeculo, quo habitu ſeculi huius exempto, iam in ſeculum ſeculi æternitatis ſucceſſione renouabitur. Et in hoc quidem ſeculo quiſq; benedicens deum poteſt non ſemper in benedictionis officio permanere, dum aut luctu impeditur, aut metu occupatur, aut ægritudine anxius detinetur, & aut repoſcẽte animo, aut ingrato in benedictionibus dei mutus eſt, ſed perfectio prophetalis fidei ab iſtiuſmodi infirmitatũ demutationibus libera eſt dicens: Per ſingulos dies benedicam te. Nullum uacuum habet tempus, & dies ei nulla eſt ocioſa, quin ſemper in benedictionũ confeſſione uerſetur. Accidit autem frequenter, ut de quibus bene loqui poſſumus, laudare eos non poſſimus. Abſtinere à malo, benedictione dignum eſt. Sed ſolum malum non admittere non habet laudem, niſi mali abſtinentiam etiam gloria boni operis cõſequatur. Et beneficum quidem in nos benedicere poſſumus, quia natura exigit, nõ obtrẽctare nos illis, quorum beneuolentia cõfouemur. Sed ſi & alijs uitijs aſperſi ſunt, noſtro quidem commodo benedicuntur, ſed ueri iudicio nõ prædicantur. Perfectio autem dei nihil in ſe eſſe patitur pro parte. Nam ut benedictus ita & laudabilis eſt, habens & ex his, quibus beneficentia in nos utimur benedictionis noſtræ confeſſionem, & ex perfectarum in ſe uirtutum admiratione præconiũ. Ob quod benedicturus per dies ſingulos propheta etiã id adiecit: Et laudabo nomen tuum in ſeculum & in ſeculũ ſeculi. Cum benedictũ laudat, & laudat in ſeculum ſeculi, in nullo prophetę officium infirmũ eſt, nec benedictione, nec laude, nec tempore. Dehinc ſequitur: Magnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non eſt finis.) Hęc dei prima & præcipua laudatio eſt, quod nihil in ſe mediocre, nihil circumſcriptum, nihil emenſum, & magnitudinis ſuæ habeat & laudis. Virtus eius opinione non clauditur, locis non cõtinetur, nominibus non enunciatur, temporibus nõ ſubditur, arctus ad id ſenſus noſter eſt, ingenium hebes eſt, ſermo mutus eſt. Finem magnificentia ipſius neſcit, & aliquã emetiendi ſe opinionem immenſa magnitudo non patitur. Extenta ubiq;, extenta ſemper eſt, hanc habens infinitatis ſuæ laudem, cęterum omnem intelligentiam infinitæ huius in ſe qualitatis excedens. Et quia hæc uel immenſæ magnitudinis cognitio uel laudatio operum dei, non omnium gentium eſt, quibus à conſtitutione mundi uita & ſenſus fuiſſet futuraq; eſſet, conſequenter ſubiecit: Generatio & generatio laudabit opera tua) Non utiq; generationes & generationes, quæ & temporibus & gentibus multæ atq; diuerſæ ſunt, ſed generatio quæ ab Abraham cœpit, quæq; per ſignũ circunciſionis deputatur in legem, & generatio quæ renouatur in Chriſto, quæ ex doctrinis propheticis ad fidem euangelicæ iuſtificationis inſtruitur. Harum igitur generationũ proprium eſt dei opera laudare. Laudari autẽ opera dei non alia ratio ammonet, q̃ quod omnia ab eo potenter effecta ſunt, qui præconium habeat non aliquid egiſſe, ſed potenter egiſſe. Et ideo ſubiecit: Et potentiam tuam pronunciabunt.) Sed potentia operum ea demum prædicãda eſt, quæ magnificentiam exequatur operantis, ut potentis magnificentiæ potens intelligatur operatio. Ob quod conſequitur: & magnificentiam maieſtatis tuæ. Sed magnificentia ſi quod in ſe eſt tantum ſibi habeat, habet admirationem non habet

laudem. Et ocioſa alijs eſt potentis operatio, niſi per operantis ſanctitatem uſum aliquem ex ſe illis qui laudabunt & admirabũtur impertiet. Ex quo competenter hoc ſequitur: Et ſanctitatem tuã loquentur.) Et ſanctitas quidẽ iam bona eſt, neq; tantum ſibi proficit, neq; hoc quod ex ſe eſt, intra uſum cõmodi proprij conſumit. Nam etiam ad prouocandum in ſe aliorum beneficentiam ſanctitatis officijs ſeſe ipſa commendat. Sed nihil de ſe dignum admiratione præſtabit, ſi ſibi ſola ſit. At uero hoc proprium eſt & mirabile ſanctitatis, cum hoc quod in ſe eſt in uſum aliorum, quibus eſt ſancta, concedat, ipſa aliquo non egens, niſi fortè per beneuolentiam eo tantum ut ſe alius utatur. Ad id ergo quod dictum eſt: Et ſanctitatem tuam loquentur, merito ſubiecit: Et mirabilia tua narrabunt.) Et mirabile quidem eſt ſanctitatem nihil ſibi proficientem in uſum alienæ beatitudinis exuberare, ſed mirabilius eſt ſanctitatem plenam eſſe erroris, niſi non indiſcretam ſe utentibus aut abundantibus præſtet, dum bonis ac malis promiſcua, & tanquam ex naturæ neceſſitate ſe prębens, admirationem non habeat ſanctitatis. Et idcirco mox ſubdidit: Et uirtutem terribilium tuorũ dicent.) Vt ſanctitatem loquentes, & mirabilia narrantes, dicant quoq; terribilium uirtutem, media admiratione inter ſanctitatem atq; terrorem, dum & terror ſuauis, & terribilis ſuauitas, admirabilem facit & terrorẽ ſuauem & terribilem ſuauitatẽ. Ob quod ingentem hanc admirandæ temperationis magnitudinem propheta intelligens ſubiecit: Et magnitudinem tuam narrabunt.) Magnitudinis enim infinitæ eſt in deo quod terribile eſt ſuaue eſſe, & quod ſuaue eſt eſſe terribile. Magnitudo autem non habet modũ, ne ſi moderata ſit, iam magnitudo nõ ſit per id quod modo nõ caret. Vt ergo propriæ admiratio ſanctitatis atq; terroris in magnitudinis ſuæ infinitate conſiſtat, menſura eſt, & ſemper abundans, nec tempore definita nec copia. Et idcirco cõnexuit: Memoriã abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt.) Quia nec memoria obliuione intercipitur, nec abundantia per inopiam detrahitur. Tenuit autem ordinem propheta rationis, ut memoriam & abundantiam ſuauitatis conditione & moderatæ & conſeruatæ magnitudinis temperaret dicens: Et iuſtitiam tuam exultabunt.) Infinita quidem eſt memoria & abundantia ſuauitatis, quia nequaquam deus aut obliuiſcitur, aut ſuauis eſſe deſinit, ſed infinitatem memoriæ atq; abundantiæ iuſtitia interiecta moderatur. Moderatur autem non prębendi modo, ſed utendi, dum quod per abundantiam & memoriam dei ſemper æquus omnibus patet, id ab iniquis utendi indignitate non capitur. Sanctitas dei iter populo ſuo diuiſo mari præbuit, ſed eadem ſanctitas & terribilis fuit uirtus, cum ingreſſis in ipſum iter impijs, ubi fuerat ſalus religioſorum, ibi pœna conſtitit impiorum. Circunſtant alios firmitate muri ſolidatæ undæ, alios refuſæ ipſæ illæ, quæ conſtiterant abſorbent. Ad iſtos pelagus naturam ſuam neſcit, hos per naturam ſuam punit. Ad iſtos ex mari terra eſt, iſtis quod erat mare eſt. Horum ſalus ſanctitas eſt, horum mors terror eſt. At cum tribus pueris in camino cantantibus circumſtantes flammis, quas illi non ſentiunt, aduruntur, illis in roris humore ignis temperatur, hos exæſtuans ignis amburit. Ipſę intus extraq; flammæ ſunt, quarum pro diuerſitate meritorũ, & defecit à ſe natura, nec deficit. Nam quod eſt manet erga eos ignis eſſe quos urit, & quod neceſſe eſt in his eſſe, quibus ros eſt. Atq; ita magnitudinẽ memoriæ & ſanctitatis dei iuſtitia ſola moderat̃, cum per iuſtitiã dei ad iniquos atq; iuſtos, & terrorẽ ſanctitas, & terror temperet ſanctitatem. Et iuſtitia quidẽ recta atq; utilis eſt, ſed tamen eadẽ ipſa aliquando prædura eſt, ita ut ſibi uti bonitate nõ liceat, dum pro diuerſitate iudicij decernendo quod iuſtũ eſt, ſit ſeuera. Sed dei iuſtitia iuſtitiæ nõ coæquatur humanæ. Neq; enim naturæ legi ſubdita eſt, per quã eſt lex ſtatuta naturæ, ut neceſſitatẽ nõ habeat bona

non

ſanctitas ita eſſe non poteſt infidelis in dictis. Scit propheta eſſe & aliud ſanctitatus dei opus in eo quod ſequitur:) Suffulcit dominus omnes qui ruunt & erigit omnes eliſos.) Adeſt omnibus dei ſanctitas, & humanis auxilijs non ſubtrahit. Sed ſeruat etiam nunc iuſtitiæ & miſericordiæ prophetationẽ. Suffulcit enim dominus non collapſos, ſed cadentes. Quos & ſi trahat pronus naturæ lapſus in caſum, pœnitentia tamen quæ autor eſt deſinendi, ne penitus iam ceciderit, ſi ſtet in lapſu, ſuffulcit. Ruere enim nõ ruiſſe, poteſt in id confirmatum eſſe ne ruerit. Sed & eriguntur alliſi. Differt autem ui exteriore collidi, & ruiſſe ſuo caſu. Alliditur nanq; ille, quem per diaboli inſtinctum calens ætas præcipitauit in caſum, quem ignoratio compulit in errorem, quem fraudulentis uſa blandicijs naturæ infirmitas egit in crimen. Hic potius eliditur ꝙ ille qui uoluntate permanſerit, quem* uitioſus oblectet, quem nõ pœniteat admiſſi: habet enim ueniam & apud deum ſolatium pœnituiſſe de geſtis. Nec temperamento ſeueritatis indignũ eſt, quod per admiſſi dolorem affectum profitetur inuiti. Et cur cadẽtes ſuffulciat & alliſos corrigat conſequentibus docet dicens: Oculi omnium in te ſperant domine, & tu das eſcam illorum in tempore oportuno. Aperies tu manum tuam, & imples omnem animam benedictione.) Totis itaq; in deum alliſi & cadentes oculis aſpectant, neq; quiſquã ita de ſe confidat, ut nõ ſemper cadere, ſemper ſe uereatur alliди. Ab illo ſperãdum, ne caſu periclitemur, ne allidamur infirmitate naturæ. Omnia autem nobis uitæ ſubſidia ex ipſo ſunt, cum opportunitate fructuum indultis cibis uiuimus, cum manum aperiendo animas noſtras donis ſpiritualibus replet, & cum ex uirtutis ſuæ fonte copia in nos eorum quæ ſibi beneplacita ſunt exuberet. Quod utrunq; in his quæ conſequũtur diſcernit ita: Iuſtus dominus in omnibus uijs ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.) Iuſtus in uijs eſt, cum infirmitatem noſtram in æternum regnum ſuum confirmata donorum ſpiritualium communione deducit. Sanctus autem in operibus ſuis, cum uniuerſis fructus in temporum oportunitate ſuppeditat. Sanctitatem ſuam in omnium alimonia docens, iuſtitiam uero in replendis beneplacito animis conſeruans. Poſt hæc ſequitur: Propè eſt dominus inuocantibus eum.) Non longe abeſt, qui per naturæ ſuæ uirtutẽ, & ipſe ubiq; ſemper eſt, & totus ſemper ubiq; eſt, ſecundũ illud Apoſtoli: Quia in ipſo ſumus, & in ipſo uiuimus ac mouemur. Propè eſt ergo inuocantibus, cum nihil ſit quod ſine eo ſit. Sed quibus inuocantibus propè ſit ex ſubiectis docet: Omnibus inuocantibus eum in ueritate.) Non ex ocio inuocantibus, neq; ex infidelis ambiguitatis incerto, ſed uerum deum fideli inuocantibus ueritate. Et cum propè adſit, quid inuocantibus ſe in ueritate tribuat, demonſtrat dicens: Voluntatem timentium ſe faciet. Non turbidorum uoluntatẽ, neq; uitioſorum cupiditates deus faciet, ſed timentium ſe. Per metum innocẽtes, per fidem honeſtas, per reuerentiã uerecundas & uoluntates non ocioſas, neq; mutas, neq; ſperare aliquid à ſe quodã cõtemptu ſilentij dedignantes, ſed quas eloquatur oratio, quas preces conteſtentur. Et ideo ſubiecit: Et orationẽ eorum exaudiet. Voluntas ergo ea à deo fit, quæ uoce orationis audit̃. Sed quæ uoluntas fiet orantiũ? Et ſaluos, inquit, faciet eos. hoc uolunt timentes deum, hoc ut audiantur orant, ut non dominetur eorũ æterna mors, non in interitum perpetui iudicij deputentur, ſed ſub cuſtodia dei tuti ſint. Sequitur enim. Cuſtodit dominus diligentes ipſum.) Saluos ergo faciet eos cuſtodiendo, id eſt, ęterni regni participes reſeruando, ſed eos qui & timebunt & precabuntur & diligent. Dehinc ſequitur: Et omnes peccatores diſperdet.) Qui nec ut homines timuerint, nec ut ſubditi orauerint, nec ut donati uita mundoq; dilexerint. Concluſit autẽ propheta honoris debiti confeſſionẽ dicens: Laudationẽ domini loquetur os meũ.) Laudaſſe non

ſufficit

Forte* uitij uſus

ſufficit, niſi & laudare non deſinat. Laudabit enim adhuc, cum iam tamen laudet. Sed cum ille laudet, omne quoq; ad benedictionem dei humanum genus adhortatur: Et benedicat omnis caro nomen ſanctũ eius.) Per officij ſui & fidei conſtantiam ſemper quidem ille laudabilis: Sed propheta hæc curat, ut omnes deum benedicant, & optat. Non enim ait benedicẽt, tanquam certus ſit id futurum, ſed ex uoti affectu ait, benedicant, ut illud potius intelligeretur optare quàm confidere ſic futurũ. Deinde benedictionem nõ temporariam eſſe poſtulat, ſed æternam in ſeculum & in ſeculum ſeculi. Nobis potius optandum, ut in æternum benedicamus æternum, quia in æternum benedicens æterno ille neceſſe eſt maneat coæternus, domino ſcilicet noſtro unigenito & primogenito dei filio Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus CXLV. Pſalmus Dauid Alleluia Aggæi & Zachariæ.

LAuda anima mea dominũ, laudabo deum in uita mea, pſallam deo meo quàm diu ero, & reliqua.) Etiam huic pſalmo addere aliquid translatoribus uiſum eſt. Nam cum Hebræis ſolæ alleluiæ ſit prælata confeſſio, illis placuit Aggæum & Zachariam in titulo anteferre. Hoc eo, ut pſalmum eſſe propheticum noſceremus, quia per hos prophetas, ſub quibus ædificata rurſum Hieruſalẽ eſt, ipſo illo tum tempore æternæ Hieruſalem ædificatio prædicatur, etiam euangelio teſtante, cum ingreſſuro templum domino, & nummulariorũ menſas, & ementium ac uendentium negocia ſubuerſuro, ita ſcriptum eſt: Hoc autem factũ eſt, ut impleretur quod dictum eſt per Zachariam prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion, ecce rex tuus uenit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam & pullum nouellũ ſubiugalem. Et ut arbitror huius Hieruſalem potius & Sion regem pſalmus oſtẽdit, qui ita cœpit: Lauda anima mea dominum, laudabo dominũ in uita mea, pſallam deo meo quàm diu ero.) Scienter & de prophetæ doctrina dictorum ordinem tenuit. Primum enim eam hortatur ad laudem, quæ in hanc eſt conſtituta naturam, ut maneat æterna, tum deinde quia per donum reſurrectionis glorificato corpore totum ſe ei meminerit coæternum, tanq; de futuro confidens ait: Laudabo dominum in uita mea. Non enim ea uita quæ nunc eſt per infirmitates corporis ſua eſt. Ab Adam nanq; ita cœpit, non cum Adam inchoata eſt. Quam non uitam, ſed mortem eſſe Apoſtolus nouit dicens: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. In hac ergo uita ſua deum, qualis primum in homine eſt cõſtituta laudabit. Tum tertio ne in hoc eodem nũc corpore irreligioſus exiſtimaretur, adiecit: Pſallam deo meo quàm diu ero.) In omni autem hoc pſalmorum libro in pſallere religioſas operationes corporis ſignificari meminimus apta & conſona corporei motus uarietate placituri. Poſt q; ſtultas hominum opiniones, & inanes in regum nominibus religiones, quos ſibi deos antiquitas confinxit, redarguit dicens: Nolite confidere in principibus, in filijs hominum, in quibus nõ eſt ſalus. Exibit ſpiritus eorum, & reuertentur in terram ſuam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.) Cõfidere uetuit in regibus. Et quibus regibus: Subiecit, & in filijs, inquit, hominum. Et quibus filijs hominũ: quibus non eſt ſalus. Et cur ſalus non ſit oſtendit: Exibit ſpiritus eorum, & reuertẽtur in terram. Et reuerſuris in terrã quid erit? In illa die peribũt cogitationes eorũ. Corruptæ ipſi ſcilicet originis, quia eſſe filij hominũ perſtiterũt, nec filij dei eſſe uoluerũt. Nullius quoq; ſalutis, quia exeunte ſpiritu, & in terram corporibus diſſolutis, cogitationes eorũ corporeæ atq; terrenæ cum terreno corpore interibunt. Sed ut ita in iſtiuſmodi reges fiduciã non conferas, in quem ſperandum eſſet oſtendit: Beatus cuius deus Iacob adiutor

eius,ſpes eius in domino deo ipſius qui fecit cœlum & terrã, mare & omnia quæ in eis ſunt. Qui cuſtodit ueritatem in ſeculum,facit iudiciũ his qui patiuntur iniuriam.) Non eſt caduca cogitatio in regẽ iſtiuſmodi ſperare,& ſpes illa nõ interit quæ in creatorem cœli & terræ & maris & omnis uniuerſitatis huius extenditur. Hic ſperandus adiutor eſt,in quo dolus nõ eſt. Nam cum ſecundũ prophetiã omnis homo mendax ſit,ueritatẽ in ſeculo ſolus ille cuſtodit,& cuſtodiens ueritatem iudicium facit ob eos qui patiuntur iniuriã. Beatus ille eſt quem adiuuando ex Iacob faciet Iſraël. Spes eius æterna eſt, qui in creatore cœli & terræ mariſq; cõfidit. Creator autem horum omniũ hic & uerus & iudex eſt, & ueritatem cuſtodiendo & faciendo iudiciũ. Neq; ſolum iudicium facit ſed etiam id quod ſequitur: Dat eſcam eſurientibus.) dominus ſoluit cõpeditos,dominus ſapientificat cæcos,dominus erigit eliſos,dominus diligitiuſtos. Dominus cuſtodit proſelytũ,pupillum & uiduã ſuſcipiet,& uiam peccatorũ exterminabit.) Hęc quidem & corporaliter intelligere nõ ocioſum eſt. Sed altius neſcio quid & maius ſermo cõplectitur: Dat, inquit, eſcã eſurientibus. Videamus quã eſcam,& quibus eſurientibus. Et hę equidem eſcæ corporales nõ tamen ſemper præbentur à deo cum eſuritur à nobis. Annuum nanq; hoc carum munus eſt, & ideo intra tẽpus præbentur ut intra tempus ne quis eſuriat. Eſt igitur alia eſuritio,& ſunt aliter eſurientes,quibus eſurientibus eſca præbetur. Scriptũ nanq; eſt in Amos propheta: Ecce induco famem ſuper terram,non famem panis,neq; ſitim aquæ,ſed famem ut audiatur uerbum dei. Hanc igitur eſcam prędicationis eſurientibus dominus impertit, quæ cũ in cibum fuerit aſſumpta,uincula diaboli reſoluuntur. Ligauit enim ſecundum euangelia decem & octo annis Abrahæ filiam. Compedes quoq; auariciæ,libidinis,ebrietatis cibus talis abſoluit,& abſolutis compedibus cæcis ſapientiã præſtat. Si de corporalibus donis propheta loqueretur,cõmemoraſſet potius cæcis lumen indultum. Sed quia per cibum uerbi eſuritione depulſa,ſoluebantur cõpedes ſeculi, etiã cæcitas ſeculi ſapientiæ impertione depellitur. Alimur enim poſt ingentẽ famem diuinæ cognitionis ſpiritualibus cibis,& compedibus quibus currere ad æterna nõ ſinimur abſolutis,diſcuſſa per indultam ſapientiam cæcitate creatorem noſtrum oculis intelligentię contuemur. Deſinit ergo fames longa,compedes graues,cæcitas ſtulta,& id quod ſequitur ſuccedit: Alliſi eriguntur,iuſti diliguntur,aduenæ ſiue proſelyti cuſtodiuntur,pupillus & uidua ſuſcipitur,& uia peccatorũ diſperditur. Quiſquis ille eſt qui modo dei eſt,& ſi non uniforme tamen proprium habet munus, ut alliſus licet ſit,nunc eſuriat,ſi nunc compeditus & ſtultus ſit, tamen erigi poſſit ne iaceat in æternum,ut iuſtus ob iuſticiam diligatur, ut aduena & ſi non tanquàm iuſtus diligitur,tamẽ uel ob hoc,quia aduenerit reſeruetur. Vt pupillus,quia patrem ſibi diabolum adiurauerat,exemplo Apoſtolorum nõ orphanus relinquatur, ut uidua ſuſcipiatur in ſponſam poſtea quàm ſibi in Chriſto confixus hic mundus eſt. Omnem enim credentiũ fidem cui per adimpletionẽ temporũ lex tanq̃ uir primus emortuus ſit,uiduã Apoſtolus nuncupauit. Sed nõ ſolum uidua ſuſcipitur,ſed etiam uia peccatorũ exterminatꝰ. Quibus in interitũ demerſis Hieruſalẽ ſancti illius regis ciuitas incoletꝰ. Non iſta utiq;,quę deſolata & ſubuerſa prophani parricidij luit pœnas. Cõcluſit em̃ ita: Regnabit dominus in æternũ,deus tuus Siõ in generationẽ & generationẽ.) Vbi illa Sion eſt in qua regnaturus eſt dominus,niſi fortè in ea quæ ꝓphetas occidit & lapidat eos qui ad ſe miſſi ſunt? Hæc utiq; hodie iam nõ eſt. Et quomodo dominus in æternum regnabit regni ſui ſede ſubuerſa? Sed regnabit in ea quæ mater cœleſtis eſt,quæ uiuis ex lapidibus extructa & ſanctis ciuibus plena,per generationem legis & generationem fidei frequentabitꝰ, à domeſticis dei & domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorũ. Amen.

or fuerat cōgregatio prędicanda,quia non niſi cōgregatus Iſraël Hieruſalem ædi/ficare poſſet euerſam. Tenet deinde ordinē cōpetenter,dicens: Qui ſanat contritos corde & alligat cōtritiones eorū.) Cōgregato enim Iſraël & in unam quæ ædificatur ciuitatē collecto, omnes humanæ infirmitates & labes corporeæ auferen/tur. abſorpta enim corruptione & omnibus humanę naturæ uicijs deuoratis, incorruptio æterna & in nullis anxietatū mortibus cōterenda ſuccedet. Venit enim dominus ſecundū euangelia ſanare contritos corde, prædicare captiuis remiſſionem & cæcis uiſum, dimittere cōfractos in requiē, prædicare annum domini acceptum & diem retributionis. Et hæc quidē pro parte iam cœpta ſunt, quia per ſpeculum & in ænigmate & in imagine futurorū ſecundum Apoſtolum demoramur. Sed tamen nondum nobis eius tēporis fructus eſt quo ſecundum prophetā dicere ade/pta ſpei cōſummatione poſſimus: Conuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit mihi. Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à la/chrymis, pedes meos à lapſu: Placebo domino in regione uiuorum. Sanata enim cum omnimodis contritione, & ne perpetuo rurſum ſubeat alligata, his omnibus humanarū paſſionū infirmitatibus liberati, placebimus deo in regione uiuorum, anima noſtra in requiem ſuam, ex qua per tranſgreſſionē primi parentis ſui Adæ eiecta eſt, reuertente. Sed poſt prædicationē ſancti cordis etiam id ad præconium diuinæ bonitatis adiectum eſt: Numerans multitudinem ſtellarum, & omnibus his nomina uocans.) Si laus deo ob ædificatam corporaliter Hieruſalem defertur, quid hic numerus ſtellarum & omnibus his nomina tanquam ad præcipuā diuini operis laudationem proferuntur? Aut nunquid laudabilius deo eſt numeraſſe & nuncupaſſe ſtellas quàm creaſſe, cum creatio & numerū fecerit, & nomina impo/ſuerit, & uocabulis nomina numerūq; diſcreuerit? Sed numerātur hic ſtellæ quas Abraham cōtuitus in cœlo eſt, quas Iſaac accepit in ſemine, quas Paulus diſcreuit in gloria. Quod autē nominibus ſuis uocentur audiamus eum qui uocaturus eſt, dicit enim in euangelijs: Nolite mirari iſta, quoniam uenit hora in qua omnes qui ſunt in monumentis audient uocem eius & procedent. Vocantur ergo & prodi/ent. Adeo autē enumerantur per deum, ut capilli quoq; qui in ſingulis nobis innumerabiles eſſe exiſtimantur, in numero ſint eodem domino dicente: Nónne & ca/pilli capitis ueſtri numerati ſunt? Hoc deo potius dignum, hoc in miſericordia eius pręferendum, ut eos quos cōtritos corde ſanauerit, quorū alligauerit contritiones, nominibus uocet, proprietate numeret, cœleſti luce clarificet. Ob quæ mirabilia eius atq; præclara ait: Magnus dominus noſter & magna uirtus eius, & ſapientiæ eius nō eſt numerus. Suſcipiens māſuetos dominus, humilians aūt peccatores uſq; ad terram.) Hoc enim manſuetorū proprium eſt, quia ſecundum euangelia manſueti poſſidebunt terrā, ut digni apud deum ſint nuncupatione, numero, clari/tate. Magnus eſt dominus, cū diſperſiones cōgregat. Magna uirtus eius, cum contrita clarificat. Innumerabilis ſapientia eius eſt, cum uniuerſa & nominibus diſcernit & numero. Sed qui ſuſcipit manſuetos, humiliat quoq; peccatores uſq; ad ter/ram: poſt meritū ſanctitatis impietatis pœna ſubiecta eſt, cum ſuſceptis manſue/tis in claritate ſtellarum, peccatores uſq; ad terram humiliati internæ legis iudicio deſtinantur. Ob quæ nos tanquam cunctantes & hæſitantes propheta cohortatur ad laudem, dicens: Inchoate domino in confeſſione, pſallite deo noſtro in cithara. Qui operit cœlum nubibus, qui parat terræ pluuiam: Qui producit in monti/bus fœnum: Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.) Frequēter admonet propheticus ſermo, ut eum uniuerſitatis huius eſſe dominum credamus, quem omnis lex deum locuta eſt, qui ſe nuncupari deum Iſraël uoluerit, ut nunc in eodem hoc pſalmo cum dixiſſet: ædificans Hieruſalem & con

gregans diſperſos Iſraël,ad laudem eius cohortans adiecit: Qui operit cœlum nubibus, qui parat terræ pluuiam:ut nō alius atq; alius legis latæ & creationis iſtius deus poſſet intelligi. Ita autem temperata doctrinæ iſtius ratio eſt, ut ea creationis enumeratæ & nomina commemorarentur & genera, quæ cum creatorem deum eſſe latæ legis oſtenderent,ſignificationem tamen in ſe inſtitutionis typicæ & propheticæ continerent. Vt nunc cōfiteri deum ob id admonemur,quia operit cœlum nubibus, quia parat terræ pluuiam, quia producit in montibus fœnum, quia dat iumentis eſcam ipſorum,& herbam ſeruituti hominum,&pullis coruorū inuocantibus eum. In his enim omnibus dei & prouidentia ſignificatur & bonitas, ut ſubtecto nubibus cœlo, terris pluuias infundat, ut uertices colliū fœno ueſtiat, ut iumentis pabulum præbeat,& auibus cibos præſtet,quia ab eo alimoniam uniuerſa quæ creauit expectent.Sed hæc omnia diligentius introſpecta ſignificationis alterius uirtutem in ſe habent. Scimus enim eſſe nubes quibus deus ne ſuper uineam pluant mandat, ſicut per Eſaiam dictum eſt: Et nubibus mandabo, ne pluant ſuper eam pluuiam. Vinea enim domini ſabaoth domus Iſraël eſt.Nouimus nubes quæ præ fulgore eius in conſpectu domini tranſeunt: præ fulgore,inquit,eius in conſpectu eius nubes tranſierunt. Nouimus nubes quas deus in aſcenſum ſuum poſuit.Et poſuit nubem aſcenſum ſuū.Nouimus nubes ad quas uſq; dei ueritas eſt,Et uſq; ad nubes ueritas tua. Et has nubes aliquot locis ſanctorū doctrinam ſignificare ratio abſoluta eſt, quæ uetitæ infidelibus pluere, eloquio arida impiorum corda non rigant. Quæ cum dominus adſit eſſe ceſſabunt, ut orto ſole ſtellarum lumen hebetatur,ita & doctrinę nubiū domino ipſo iam per ſe fulgente prætereunt.Per quas etiam ad dominum conſcenditur,dum diuina prædicatio iter nobis regni cœleſtis oſtendit. Et ideo hæ nubes nobis poſitæ ſunt in aſcenſum,ueritas quoq; dei uſq; ad nubes eaſdem eſt,quia in ſe ueram dei cognitionem hæc doctrina prophetica continet. Hæc ergo ad commemorationem dei laudum creaturarum genera electa ſunt, quæ cum præconium in ſe creatoris oſtenderent, parabolicam tamen,ſiue ut Apoſtolus ait, allegoricam nobis doctrinam ita cōmemorata præberent. Cœlum ergo nubibus ſubtegitur, id eſt, prophetica doctrina rebus eſt ſubiecta diuinis. Pluuia terris infunditur, eloquia ſcilicet harum ſubtectarum nubium profunduntur, per quæ infructuoſi ipſi atq; aridi ad eliciendos ex nobis fructus dono diuini imbris excitamur. Et hæc eloquia diuina tanquam imbrem intelligenda eſſe,Moſes teſtatus eſt,dicens:Expectetur ſicut pluuia eloquium meum,& deſcendant ſicut ros uerba mea,ut pluuia ſuper gramē. Hæc ergo terræ pluuia præparatur,per quam fœnum in montibus producitur, & iumentis in eſcam propriam præbetur.Opinor fœcundiores eſſe montibus ualles,quæ circumiectorum collium concauo decliui in ſe humore pingueſcant. Et quid rationis eſt,ut ad eſcam iumentorum produci fœna laudentur in montibus? Et quanquam plures montes fœcundis uerticibus atq; herbidis ſunt,tamen rerum corporalium nominibus ſpiritualis doctrina conferta eſt. Producunt ergo montes iumentis in eſcam ſuam fœnum,ſed montes qui exultauerunt ſicut arietes,in quos frequenter propheta oculos erexit,dicens: Leuaui oculos meos in montes. Hi ergo montes,patriarcharum,prophetarum, Apoſtolorum, martyrū altitudines fœnum pecoribus producunt.Et quibus tandē pecoribus? Eſaiam audiamus: Agnouit,inquit,bos poſſeſſorem ſuum,& aſinus præſepe domini ſui,Iſraël uero me non cognouit.Et quia per hebetis naturæ irreligioſam ignorationem pecora ſunt dicta, cibus quoq; eorum ſignificatur in fœno.Hoc ergo fœnum,his iumentis prębetur in montibus.In pluribus autem codicibus inſertum hunc uerſum deprehendimus, & herbam ſeruituti hominum,ut ea quæ ſuperius dicta ſunt,de homine dicta eſſe per nuncupationem

tionem ipſius hominis intelligerentur. Sed nos non egemus hoc ſenſu. Nam licet non impediat adiectus: nō tamen eum, tanquā non alijs ad huius intelligentię confirmationē uti poſſimus, amplectimur. Hic enim ordo dictorum eſt; qui operit cœlum nubibus, qui parat terræ pluuiā, & reliqua. Si ergo per nubiū pluuiā producto iumentis in montibus fœno, ut allegorica doctrina poſſet intelligi, hæc herba ſeruituti hominū prębetur, qui pecudea ignoratione depoſita, deum tandem rationabiliter cōperiſſent: ſiue, quod abſolutius intelligi poteſt, in herba fructus humanis cibis præſtiti edocentur, quia omnes fructus per herbam confirmantur in meſſem: deo utrunq; laudi eſt, infirmitati eum noſtræ uel corporales cibos, uel ſpiritalia in prophetis uitæ pabula præbuiſſe. Sed id quod ſequitur quomodo intelligi oportebit? Et pullis coruorū inuocantibus eum.) Deum inuocare proprium hominis officiū eſt, qui ſolus ex uniuerſis animantibus particeps rationis effectus eſt. Coruorum uero pulli deum quomodo uocant? Et cur pulli coruorū potiuſquā cæteri, quorum natura hebes, improuida, nulla dei cognitione donata ſit? Aut quæ eſca præbetur? Nunquid ut fœnum iumentis, & ut herba hominibus, corruptorū cadauerum fœtidas ſordes deus orantibus ſe coruorū pullis & pecudum mortes ad cibum uitæ præſentis impertiet? Hæc ita intelligere non dicam erroris, ſed irreligioſitatis extremæ eſt. Quid ergo intelligi oporteat, pro ut ipſi dono gratiæ cœleſtis adepti ſumus loquemur. Coruum in forma peccatoris conſtitutū eſſe tum cum ex arca emiſſus non redijt meminimus. Cum enim conſiſtendi nuſquā locus eſſet aquis in uniuerſa diffuſis, ipſe columba poſtea nō reperta requie reuertente non redijt. Cum enim illic arca eccleſiæ formam habuerit, is qui eccleſiā cum nunq; alibi poſſit cōſiſtere dereliquit, peccatoris in eo exemplū eſt cōſtitutū: qui cum nullam aliam præter quàm eccleſiæ requiē habeat in ſeculo, mauult tamen in inanibus ſeculi demorari. Hanc quoq; auem legimus in paſtum Helię deputatā, cibos ſemper ei fuiſſe ſolitā inferre. Et hoc totū, cum impijſſime omnis populus & irreligioſiſſime diuerſaretē. In famulatū ergo tanti prophetæ hęc auis, quæ in forma peccatoris erat cōſtituta, delecta eſt. Cum enim anterior populus improbabilis repertus eſt, tum dei prædicatio qui cibus & eſuritio eſt prophetarū, per eorum qui peccatores erant officia expletur. Nos enim uel cæteri ante nos ex impudentibus & procacibus, & immundis, & cruentis geniti atq; nati, tanquā pulli coruorū deum inuocamus, agnitione, cōfeſſione, famulatu, ut ex iumentis & pecoribus per agnitionem dei homines effecti, ratiōis ſcilicet participes; ex rationis ignaris, quibus quotidie à deo, producente in prophetis doctrinę prædicationē tanquā in montibus fœnum, cibi cœleſtis præbetur alimonia. Vt autē omnia hæc quæ allegorice cōmemorata ſunt in profectū humanæ ſalutis geri intelligerentur, pſalmi cōcluſione confirmat. Ita enim ait: Non in uiribus equi uoluntatē habet, nec in tabernaculis uiri bene placitum eſt ei. Beneplacitū eſt domino ſuper timentes eum, & omnes qui ſperant ſuper miſericordia eius.) Contraria iſta ſibi ſunt, ſi corporaliter intelligātur. Quo modo enim deus iumentis fœnum producit in montibus, cui nō eſt beneplacitum in equis? Neceſſitatis nanq; miniſteriū nō prouidentiæ benignitas eſt, alimoniam prębere nō placitis. Sed quia omnis dei miſericordia curam habet humanę ſalutis, allegorice ſuperius dicta cōcluſionis abſolutione cōſummat. Non pecorū ſpeciem atq; uirtutē, nec precioſarū domorū deo ornamenta placuiſſe, quæ maxima eſt humanę opinionis ambitio, habere nobiles equos, domos pulchras: ſed placere tātum timentem, ſperantē, & poteſtatē dei & miſericordiam ſpe metuq; teſtantē. Miſericors enim & potens eſt, qui dixit: Qui credit in me nō iudicabitur, ſed tranſiet de morte in uitā: & potens mortē demutare uitā, & miſericors iudicij amouere terrorem, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorū. Amen.

Pſalmus. CXLVII. Alleluia alleluia. Aggæi & Zachariæ.

LAuda Hieruſalem dominum, lauda deum tuum Sion.) Et reliqua. Et huic pſalmo et ei qui ante ſuperiorē fuit, Aggæi & Zachariç cum in Hebraicis nō extet nomē, aſcribitur, ut & per hunc & per eos, ſicut ſuperius oſtendi, æternæ Hieruſalē prophetia poſſit intelligi. Lauda Hieruſalem dominum, lauda deum tuum Sion.) Non differt Hieruſalem à Sion, nam ſecundum locorum nomina urbis ipſius locus idem eſt, ſed nominum interpretatio geminam hanc eiuſdem urbis commemorationem neceſſario deſyderabat. Hieruſalem enim eſt ciuitas pacis. Et quia domini noſtri regnum in pace & unanimitate ſanctorū eſt: & factus eſt, inquit, in pace locus eius: conuentus ille beatorum qui dei regnum eſt, Hieruſalem tanquam ciuitas pacis eſt dictus. Ciuitatem uero hanc uiuis, ut ait Apoſtolus, lapidibus extructā ſanctorum cœtus conformis gloriæ dei ex reſurrectione conſummat. Qui ſe qualis futurus eſſet per fidem in corpore domini ante ſpeculatus eſt, & idcirco etiam Sion nuncupatur. Corpus quidem domini ſecundum interpretationis uirtutem, quia in eo ſpem noſtram fide contemplamur in omnibus ſcripturis Sion nuncupari exiſtimatur, quia Sion ſpeculatio eſt. ſed & ciuitas illa quæ Hieruſalem eſt, quæ propter unanimitatem ciuitas pacis eſt, etiam propter conformationem in ſe corporis dei, in quo ſe ante ſpeculata eſt, Sion nuncupatur. Et cuius gloriam adepta eſt, accepit quoq; eius & nomen. Ergo & conuentus ille pacificus, & gloria illa corporum demutatorum in Hieruſalem, & Sion nomine quod utrunq; unum eſt, non ſaxa inanima, neq; ædificationem hebetem, ſed rationale animal fundamentorum uiuarumq; lapides gemmarum & ciues ſanctitatis & dei in domeſticos ſuos deputans hæc ciuitas eſt, quæ ex ſenſu beatitudinis ſuæ, & confeſſione præconij aduocatur ad laudem. Et propheta cauſam laudationis adiecit: Quoniam confortauit ſeras portarum tuarum benedixit filijs tuis in te. Qui poſuit fines tuos pacem, & adipe frumenti faciat te.) Hæc eſt illa beatæ terræ hæreditas, quam dominus in euangelio manſuetis ſpopondit, dicens: Beati manſueti, quoniam ipſi hæreditabunt terram. Plurimis in locis prophetæ beatitudinis huius tempus prædicauerunt, & firmitatem ciuitatis huius æternæ, cuius ita portæ & ſeræ confirmatæ ſunt, ut aduerſarijs nobis inimiciſq; uirtutibus impenetrabilis, inuia, indiſſolubiliſq; perſeueret, nullis egens ad corporis animæq; ſubſtantiam æternitate, firma, benedicta in incolis eſt, uoluntate pacifica, uitæ ſubſtantia copioſa. Sed ad hanc dei prædicationem etiam illud adiungitur: Qui emittit eloquium ſuum terræ uelociter currit ſermo eius.) Prædicationis regni dei non fuit lenta præparatio, ſed in omnem terram indefeſſa mobilitate & celeri tranſcurrit. Vbi enim non ſtatim cum dominus gloriam in corpore natus oſtendit, apoſtolicæ & propheticæ doctrinæ curſus egreſſus eſt? Per hanc nanque uelocem tranſcurſionem ædificatio beatæ huius ciuitatis eſt cœpta, quæ auditis opulentiæ ſuæ copijs ubiq; uiuis fidelium lapidibus ſtructa uſq; ad incolatus ſui plenitudinem comparatur, cuius in congregandis omnibus ex quatuor partibus mundi uelox ſermo percurreret, rurſum ad confrequentandam hanc beati regni ciuitatem cœtu conſummatæ plenitudinis congregandis. Sed & prædicatio alia connectitur: Qui dat niuem ſicut lanam, nebulam ſicut cinerem ſpargit. Mittit cryſtallum ſuam ſicut buccellas, ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit.) Vitæ uia, ſicut dominus in euangelijs ait, anguſta & tribulata eſt, neq; niſi per maximas difficultates & moleſtias hac ad cœlorum regnum uia pergitur. Quod quidem de moleſtijs huius ſeculi dictum fuiſſe intelligi oportet. Per præſentes enim uexationes in requiem

æternam

æternam aditur. Et quamuis rerum præſentium laboribus quaſi quadam uiolentia aſperrimæ hyemis uramur, tamen poſt harum præſentium acerbitatum rigores, deo eos reſoluente, in placidis, & tranquillis, & ſerenis quieſcimus. ſecundum enim dictum propheticum & allegoricam conſuetudinem nunc in niue, & nebula, & cryſtallo, quæ omnia per naturam ſuam urunt atq; mortificant, ſecularium in nos moleſtiarum & calamitatum dolorem, & nocturnos ignorantiæ rigores ſignificari credendũ eſt. Scit hic idem propheta beatæ huius ciuitatis participem neq̃uaq̃ iam frigore iſto iniuriæ ſecularis urendum, dicens: Per diem ſol non uret te, neq; luna per noctem. Hæc enim omnia quibus per præſentes calamitates adurimur, rurſum dei bonitate reſoluti liquimur. Nix nanq; lanæ mollitudine defluens, tegens omnia intra ſe detinet, pruina quoq; nebulæ deſcẽdentis cineris modo ſparſa conſtringit, cryſtallum etiam ultra conſuetudinẽ grandinis duratũ, & in fruſta ſolidatum habet in ſe & impetũ, & rigorem. Et ſi hæc perpetuo permanerent, nunquid nõ uniuerſa horum frigore peruſta ſemper arerent? Quis enim ferre æternas corporis calamitates indeficientesq; poſſet, ſi ſeries mali noſtri ſempiterna traheretur? Sed diſſolutis infirmitatibus corporis regni beati huius tempus æternum eſt, ubi nõ flendum, non dolendũ, non corporeæ cupiditatis demutatione labendum eſt, ſed in his uiuendum, quæ inquit oculus non uidit, & auris nõ audiuit, & in cor hominis nõ aſcendit. Ceſſat in bonis futuris intelligentiæ auditus & aſpectus, nec cõſpectui ſubijcitur, nec auditu capitur, nec mente percipiĩ, quicquid illud beatis æternis, beatum æternumq; promittitur. Soluuntur igitur hęc omnia niuis pruinæ cryſtalli frigora tanquam flatu repenti, tum cum poſt hos ſecularis noctis rigores tempora illa regni æterni in unam atque indemutabilem tranquillitatem dei ſpiritus temperabit. Atq; ut ſub niuis & nebulæ & cryſtalli frigore intolerabili ſi maneret, dei tamen ſpiritu in deliquium ſoluendo, ſignificaſſe illam æterni regni æterno populo beatam temperiẽ noſceremus, Pſalmum propheta tali confeſſione concluſit: Ante faciẽ frigoris eius quis ſuſtinebit? Emittet uerbũ ſuũ, & liquefaciet ea, flabit ſpiritus eius, & fluent aquæ. Qui annunciat uerbũ ſuum Iacob, iuſticias & iudicia ſua Iſraël.) Peculiaris hæc in Iacob & Iſraël dei uoluntas eſt, nõ in eum Iſraël, neq; in eum Iacob, qui hoc corporis nomen ad ſolatiũ ueluti generoſæ in ſe ſtirpis amplectitur, ſed eum Iacob qui ſupplantauit priorem, qui primogenita ſpe æternitatis emit, cui Iſraël de deo uidendo cognomen eſt, qui ipſe Hieruſalem & pacis eſt ciuitas, quia ædificatus ſupra petram fidei, cõfirmatis portarũ ſeris fortiores portarũ portas inferi obtinebit. Qui in uerbo cõgregatur, qui nõ inopia eget, non ſecularis rigoris frigore aduretur, ſed liquefactis omnibus, & dei ſpiritu abſolutis, tẽperie æternæ ſerenitatis utetur, huic pronunciatur hoc uerbũ, hic per ſpiritualem intelligentiã has dei iuſticias & iudicia expectat, conſors boni huius nulla gẽs alia eſt, neq; hanc iudicij gloriã infidelitas irreligioſa cognoſcit. In ſua enim uenit & ſui eum non receperũt. Quotquot receperunt, dedit his poteſtatẽ filios dei fieri, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorũ. Amen.

Pſalmus CXLVIII. Alleluia.

LAudate dominum de cœlis, laudate eum in excelſis &c.) Superiores tres pſalmi, quibus prophetia nos ad laudẽ domini aduocat, beatæ illius ſpei noſtræ diſtributionem ipſo collocationum ſuarum ordine ſunt ſequuti. Primus enim eorum ob ſpem æternitatis, & cœleſtis regni expectationem cantatus eſt. Secundus ob ædificationem ſanctæ ciuitatis, & congregationem ſanctorum qui ad plenitudinem ſanctæ huius ciuitatis conueniant, ſubſequutus eſt. Tertius ille iam ob gratulationem

exædificatæ ciuitatis, & æterna pace fundatæ, & poſt ſeculi urens arensq́ue frigus cœleſti ſpiritu temperatæ, in hunc hymnum eſt comparatus. Doctrinæ ergo idem eſt ordo qui rerum. Nam ſecundum propheticam & apoſtolicam prædicationem, beati iſtius regni & ciuitatis æternæ in his ordo diſpoſitus eſt, in reſurrectionis demutatione, in congregatione ſanctorum, in dominicorum ciuium cum frequentatione incolatu. Poſt quæ iam in æterna beatitudine omnibus conſtitutis ad canendas dei laudes hoc conſequenti pſalmo chorus cœleſtium uirtutum poteſtatumq́ue contrahitur, ut ob depulſam ſeculi uanitatem creatura omnis ex magnis officiorum ſuorum laboribus abſoluta, & in beato regno æternitatis aliquando reſpirans, deum ſuum & læta prædicet & quieta, & ipſa ſecundum Apoſtolum in gloriam beatæ æternitatis aſſumpta, cum ait: Etenim expectatio ipſius creaturæ reuelationem filiorum dei expectat. Vanitati enim creatura ſubiecta eſt, non ſponte, ſed propter eum qui ſubiecit eam in ſpe, quia & ipſa creatura liberabitur a ſeruitute corruptionis in libertatem claritatis filiorum dei. Hinc ergo hymnus eſt libertatis indultæ, quod officiorũ neceſſitate abſoluta, & antea in uſus humani ſubiecta ſeruitij, iam conformata tandem filiorum dei gloria in æternã beatitudinem creationum elementa requieſcunt. Cuius beatitudinis longo iam diu ſecundum apoſtolum Petrum deſiderio detinebantur, cum ait: Hæc quæ modo uobis nunciata ſunt per eos qui uobis ſpiritu ſancto euangelizauerũt quæ miſſa ſunt è cœlo, in qua re concupiſcunt angeli proſpicere. Expectatio itaq́ue cœleſtium eſt beatitudo terrena, & corruptionis noſtrę demutatio diuinarum creationũ demoratur elementa, proſpicere hanc euangelicę prædicationis ſpem concupiſcentia, gloriã ſuam ex gloriæ noſtræ conformatione ſuſceptura: qua iam ſecundum prophetiam pſalmi adepta, in conſonam laudem præceptę beatitudinis aduocantur: Laudate dominum de cœlis, laudate eum in excelſis.) & reliqua. Abſoluto quidẽ ad intelligentiam ſermone, propheta omnes cœleſtes uirtutes adhortatur ad laudem non ſine perfecta ratione doctrinæ. Primũ enim errorem hunc humanæ ignorationis auertit, quo fortuitis concurſibus hunc mundi habitum in ſe coiſſe, atq́ue ita ex inordinatione in ordinem conſtitiſſe, quidam auſi ſunt opinari. Tum quod alij hunc ipſum mundum deum eſſe qui ſe agitet ac moueat, & inanimã temperiem curſu dimenſæ rationis moderetur, exiſtiment. Poſtremo quod quædã ſibi ex his ipſis unuſquiſq́ue legit elementis, aut cœlum, aut ſolem, aquam, aut aëra, quibus dei honorem inani atq́ue impia religione deferret. Omnem igitur errorẽ ignorationis excluſit, dicens: Quoniã ipſe dixit & facta ſunt, ipſe præcepit & creata ſunt. Nullus igitur hic fortuitorũ cõcurſus, nulla naturæ propriæ uirtus, nulla æternitatis ex ſemet ſubſtantia in his quæ creata docentur, admittitur. In quo dicto etiam id docetur, quod & Geneſis diſtinxit, & euangelia teſtata ſunt, & Apoſtolus prædicauit, dei iuſſu facta eſſe omnia, non per ſe extitiſſe, tanquam ipſa illa materia obedientiæ uitalis exiſteret, cum eſſe ac ſubſiſtere iubetur: ſed omnia ex mandato creata eſſe, & dictum fuiſſe ab eo qui dicebat ut fieret. Ita enim Geneſis eſt loquuta: Et dixit deus, & fecit deus. Et nunc propheta ait: Dixit & facta ſunt. Non enim ſibi præcepit ut fierent, ſed ſunt facta cum dixit: facta autẽ ſunt per eum, de quo euangeliſta teſtatus eſt: Omnia per ipſum facta ſunt, et ſine ipſo factum eſt nihil. Et Apoſtolus ait: Qui eſt imago dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in ipſo condita ſunt omnia in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia, ſiue ſedes, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum, & in ipſo condita ſunt. Et ſapientia de ſe ita loquuta eſt: Ego eram apud illum componens, mihi aggaudebat cum lętaretur orbe perfecto. Ceſſat ambiguitas intelligentiæ, & nunc ueteris teſtamenti autoritate coniuncta, patri filium ante ſecula manentem in creandi mundi exordio

exordio adſtitiſſe. Cauſam etiam propheta aliam laudis adiecit: Quoniam ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. Statuit eum in ſeculum ſeculi.) Manent enim ex nihilo ſubſtituta, & gratiã ex eo quod ſunt, creatori ſuo debent, cum ſenſum uitæ ſuæ bonitate eius, & uirtutem, & ſcientiã, per quem uiuere ſeu ſentire cœperũt. Viuunt autem adeo, ut et in ſeculum ſeculi maneãt, & ſecundum Apoſtolum, reuelationem filiorum dei expectent, à corruptionis ſeruitio in conſormem eorum gloriam liberanda. Contuendum autem eſt, in his creaturis quæ in ſeculum ſeculi ſunt ſtatutæ, neq; cœlum hoc quod firmamentum nuncupatur, neq; terram, quæ arida dicta eſt, cõmemoratam fuiſſe cum à propheta dictum ſit: Ecce ego facio cœlum nouũ, & terram nouam. Et dominus in euangelio dixit: Cœlum & terra præteribunt, uerba autem mea non præteribunt, de quibus nõ huius loci ſermo eſt. Tantum illud ad admonitionẽ cõmemorandum à nobis fuit, non diſſolubiles creationes nunc ad laudem dei fuiſſe numeratas, ſed eas quæ in æternitatis ſunt ſubſtantia conſtitutæ. Ac ne fortè quod in æternũ manerent, naturale illis eſſe ex ſubſtantiæ ſuæ beatitudine crederetur, ſubiecit: Præceptũ poſuit, & non præteribit.) Vt hoc quod ſunt, id eſt, ut maneant in æternum, non naturę ſuæ eſſe intelligant, ſed pręcepti eius ſit, qui potens ſit rebus ex nihilo ſubſtitutis naturã æternitatis afferre. Non enim, inquit, præteribit præceptũ, id eſt, mandati eius non erit finis: quia in æternum manent, quibus æternitatem uirtus æternitatis indulſit. Poſt quæ rurſum terrena cætera aduocantur ad laudem, quæ & ſi non omnia ſunt horum cœleſtiũ & beatorum bonorum conſortia, partim per irrationabilem ſenſum, partim per inanimalem naturã, partim per impietatis offenſam, tamen deum per id quod talia ſunt inſtituta, ipſa inſtitutionis in ſe habitę prouidentia prædicãt. Ait enim ita: Laudate dominum de terra dracones, & omnes abyſſi, & reliqua. Omnia laudem dei concinunt, licet quædam ſenſu laudis carentia ſint, ſed per inſtitutionis ordinem qualitatemq; gignendi præconium creatoris oſtendunt. Detenti in terra dracones, eorumq; plures in abyſſis demerſi, ut nos intra metũ & religionẽ, dum ipſi intra abyſſum terramq; religati impietatis noſtræ pœnis præparantur, coërcerent. Natura ignis, niuis candor, cryſtalli glacies, procellæ ſpiritus, montiũ celſitas, diſtinctio collium, arborum fructus, beſtiarum uarietas, pecorum utilitas, ſerpentum niſus, uolucrum uolatus, regum poteſtas, populorũ famulatus, principum dignitas, iudicum æquitas, ętatum omnium & ſexuum mores, ſtudia, uirtutes. Hæc itaq; omnia in diuerſos ineffabilesq; uſus formata, diſtincta, animata, perfecta, creatoris prouidentiã laudant. Et eorũ quæ aut inanimalia, aut irrationabilia ſunt qualis laudatio eſſet oſtendit, dicens: Quæ faciunt uerbum eius, ut ex eo quod in hunc officiorũ ſuorum ſint ordinem conſtituta, pręconium eius à quo ita ſint inſtituta teſtentur. Regibus uero & cęteris talibus tanquã rationis cõſortibus, hæc laudandi cauſa propoſita eſt: Quia exaltatum eſt nomen eius ſolius, confeſſio eius ſuper cœlum & terram.) Et hic quidem deus regum, & populorũ, & principum, & iudicum ætatum omnium conſtitutione laudabilis eſt, qui humanæ uitæ curſum tali diuerſorũ officiorũ temperatione contineat. Tamen quia omnis ſuperior laudatio beati illius regni tẽpus oſtendit, hanc cauſam adiecit, quia exaltatũ eſt nomen eius ſolius. Tum enim deus unus etiam ab inuitis, & intelligetur, & uidebitur, religato diabolo, & angelis eius pœnæ cum eo æterni ignis addictis, & omni ſpiritualium nequitiarũ poteſtate ſublata, cum iam non peccatum, non mors, non terrenus hic mundus ſit. Ait enim: Confeſſio eius ſuper cœlum & terrã, & exaltauit cornu populi ſui.) Id eſt, in illo beatæ ciuitatis illius ſeculo, ubi cornu populi ſui dominus exaltabit, & incorruptionem quæ ſignificatur in cornu per honorem immortalitatis impertiet. Tum enim cœlum nouum & terra noua erit, cum his

præſenti-

præſentibus diſſolutis,noua illa & æterna ſuccedente,deo confeſſio eius ſuper cœlum & terram reddetur: quia non in hoc ſeculo,neq; in hoc aëre, ſed in ſuperioribus locis ſedes beati illius regni eſt conſtituta. Et quia illud ſanctorum eſt regnum per quod regnante domino ad beatũ regnum dei patris aſcendent, pſalmũ ita propheta cõcluſit. Hymnus omnibus ſanctis eius,filijs Iſraël populo appropinquanti ſibi.) Sanctorum omnis hic hymnus eſt,qui deum non ut cæteri reges,aut principes,aut iudices pro uirtutis & confeſſionis admiratione laudent,ſed pro gaudio conſummatæ in ſe beatudinis & gratulatione cantantiũ. Sancti ſcilicet, qui Iſraël filij ſunt deo propinquantes,non illi utiq; de quibus dictum eſt: Plebs hæc labijs me honorat,cor autem eorum longe eſt à me,ſed hi qui merebuntur audire,Propè eſt dominus omnibus inuocantibus eum. Illis ergo proprius hic hymnus eſt, qui deo propinquabunt, qui per hoc ſanctæ Hieruſalem regnum beatum æterno regno proximum,poſt regnum domini noſtri Ieſu Chriſti in regnum dei patris domino cõgregante tranſibunt,apoſtolo dicente: Cum tradet regnum deo patri,cum euacuauerit omnem principatum & omnem poteſtatem & uirtutem. Oportet enim eum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius. Omnes enim ſubijciet ſub pedibus eius. Nouiſſima enim euacuabitur mors. Cum dixerit: omnia ſunt ſubiecta præter illum qui ei ſubiecit omnia,tunc ipſe ſubiectus erit illi qui ei ſubiecit omnia,ut ſit deus omnia in omnibus,hic ergo populus eſt propinquans regno dei patris per regnum filij dei proximus. Regnat itaq; dominus traditurus deo patri regnum, non regni poteſtate cariturus, ſed nos qui regnum eius ſumus, deo patri traditurus in regnũ. Regni traditio noſtra prouectio eſt, ut qui in regno filij erimus, in regno quoq; ſimus & patris, digni per id regno patris, quia digni regno erimus & filij, proximi tum patris regno cum filij erimus regnum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus. CXLVII. Alleluia.

CAntate domino canticum nouum, laus eius in eccleſia ſanctorum. Et reliqua. Superior pſalmus omnem creationum diuerſitatem ad laudem dei creatoris eſt adhortatus, & ordo à cœleſtibus cœptus cuncta terræ ac maris, & aëris animantia percurrit, uniuerſo quoq; genere ætatum, ſexuum, poteſtatũ ad honorem debitæ confeſſionis admonito,ut gloriam eius,qui ſe ad uitam animaſſet, firmaſſet, ornaſſet pius gratiarum ſermo celebraret. Poſtquam (ut dignum fuit) propheta pſalmi huius fine proprium officij ſui munus expleuerat,omnibus quidem ad laudem diuinam adhortatis,hymnum tantum eſſe ſanctorum eius oſtendit. Filijs ſcilicet Iſraël populo qui fieret deo proximus,cum uniuerſitas omnis deum ex uitæ ſuæ ſenſu,& gratulatione laudaſſet,Iſraël tamen eius ſolus appropians hymnũ de cognitionis ac dignationis diuinæ familiaritate cantaret. Poſt quæ nunc ad cantandũ deo nouum canticum.

Aberat finis huius operis,quod extremæ paginæ ferè ſoleant,uel elabi,uel exſcindi.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE PATRIS ET FILII VNItate,& aliquot locorum ſacræ ſcripturæ interpretatio.

Deus quomodo uelit intelligi

DEVS qui ubiq; eſt,& ubiq; totus eſt,ita regionem intelligentiæ excedit, extra quem nihil eſt, cui ſemper eſt ut ſemper ſit, ut hoc modo ſe uelit in ueritate ſacramenti intelligi. Hoc imperſpicabilis naturæ eſt nomen in patre, quod deus inuiſibilis,ineffabilis,infinitus:ad quem & eloquendum ſermo ſileat, & inueſtigandum ſenſus hebetetur, & complectendum intelligentia coartetur.Deficit ergo in nuncupatione confeſſio,& quicquid illi ſermonum aptabitur,deum ut eſt,quantusq; eſt, nonloquetur. Perfecta ſcientia eſt,ſic deum ſcire,†ut licet ignorabilem, nõ tamen inenarrabilem ſcias. Credendus eſt,intelligendus,adorandus eſt,& ijs officijs eloquendus.Eſt autem filius progenies ingeniti,unus ex uno,uerus à uero,uiuus à uiuo,perfectus à perfecto,uirtutis uirtus,ſapientię ſapientia,gloria gloriæ,imago inuiſibilis dei,forma patris ingeniti.Habet igitur natiuitatis huius utiq; ſecretum,& ſi quis forte intelligentiæ ſuæ imputauerit generationis huius ſacramentum non poſſe conſequi, cum tamen & pater ſit abſolute intellectus, & filius nec maior eo, nec minor, ſine dolore à me audiet, ignoro, ego neſcio, non requiro. Conſolabor me tamen:Archangeli neſciunt,Angeli non audierunt,Propheta non ſenſit,Apoſtolus interrogauit,filius ipſe non addidit.Ceſſat dolor querelarum. Non te quiſquis es qui hæc quæris, reuoco in excelſum, non in amplitudinem tendo, non deduco in profundum.Hæc de natura diuinitatis attigimus,non ſummam intelligentiæ comprehendentes,ſed intelligentes incõprehenſibilia eſſe quæ loquimur.Nullum ergo,dicis,officium fidei eſt,ſi nil poterit cõprehendi. Imò hoc officium fides profiteatur. Deinde quæritur incomprehenſibile ſibi eſſe ſe ſcire.Supereſt de inenarrabili generatione filij adhuc aliquid,imò aliquid illud adhuc totũ eſt. Aeſtuo, differor, hebeſco, & unde incipiam neſcio: Neſcio enim quando natus ſit filius, & nefas mihi eſt ſcire quando natus ſit filius. Quem imprecer? quem implorem? ex quibus libris ad tantarum difficultatum narrationem uerba præſumam? Euoluam Græciæ ſcholam? Sed legi: Vbi ſapiens? ubi ſcriba? ubi conquiſitor ſeculi? In hoc ergo mundo Sophiſtæ multi & ſapientes ſunt, ſapientiam autem dei reprobauerunt. Scribam legis conſulam? Sed ignorat,& crux Chriſti ſcandalum eſt. Hortabor forte uos conniuere,& tacere:Quia ad uenerationem eius ſatis ſit,quod in Euangelijs prædicatur tanta inter homines feciſſe ſtupenda prodigia. Conſtat enim mecum in patrocinium meditatarum difficultatum piſcator egens, ignotus, indoctus, manibus lino occupatis, ueſte humida, pedibus lino oblitus totus è naui.Quærite & inuenite,utrum mirabilius fuerit,mortuos ſuſcitaſſe,an imperito ſcientiam iſtius doctrinæ intimaſſe. Ait enim:In principio erat uerbum. Tranſeunt tempora,tranſmittuntur ſecula,tolluntur ætates, piſcator meus illiteratus liber à tempore eſt,uicit omne principium. Tractantes ante paucos dies de indifferenti natura dei patris,& dei filij,& quod dictum eſt:ego & pater unum ſumus,demonſtrauimus filium non ad ſolitarium deum proficere,ſed ad unitatem indiſcretæ ſecundum generationem diuinitatis:dum neq; aliunde,quàm ex deo natus eſt, & ex deo deus non poteſt non id eſſe, quod deus eſt. Percurſisq;, etſi non omnibus, tamen ad intelligentiam ſufficientibus, dictorum diuinorum atque Apoſtolicorum teſtimonijs, quibus inſeparabilis natura ac poteſtas patris & filij doceba-

†Forte ſic legendum eſt: ut licet inenarrabilem, non tamen ignorabilem

Recte quędã ignoramus circa diuinitatem

Fidei officium

Sophi circa res diuinas hallucinantur

tur,uſq;

Coloſ. 2

tur,uſq; ad hunc apoſtolicæ fidei locum uenimus quo ait: Videte ne quis uos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum: quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. In quo per inhabitantem in eo corporalem diuinitatis plenitudinē, uerum & perfectum, & paternæ naturæ deum demonſtrari docuimus. Ita & inhabitans plenitudo nec diuerſum intelligeretur, nec unicum, cum & corporalis habitatio proprietatem naturalis unitatis in deo, qui ex deo ſubſtitiſſet, doceret: & habitans in Chriſto deus, ſubſiſtentis Chriſti natiuitatem, dum eius eſt & habitator, oſtenderet. Per quod impietati eorum ſatis ſuperq; arbitror fuiſſe reſponſum, qui id quod à domino dictum eſt: Qui me uidet, uidet & patrem, Et: Pater in me, & ego in patre, Et: Ego & pater unum ſumus, Et: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt, ad unitatem & concordiam uoluntatis tantum referrent; ut quia dicti fides maneret, tamen dicti intelligentiam fallacis doctrinæ religio ementita corrumperet, & cum negari non poſſet in ijs uoluntatis aſſenſus, in quibus naturæ unitas prædicatur, ad abolendam tamen eam, quæ ſecundum natiuitatem eſt unitatem, ſocietas tantum concordiæ crederetur. Sed beato Apoſtolo poſt multa naturalis ueritatis non ambigua præconia, corporaliter habitantis diuinitatis plenitudinem in Chriſto docente, abſciſſa eſt omnis impietas falſæ aſſertionis: cum naturalem unitatem incorporalis diuinitatis habitatio corporaliter efficeret, ut id quod non ſolus eſt filius, ſed quod in eo manet pater: neq; ſolum manet, ſed & operatur & loquitur, neq; ſolum operatur & loquitur, ſed & uidetur, ne ſint nuncupatiua, ſed uera: dum habet in ſe per ſacramentum natiuitatis & uirtus uirtutem, & poteſtas poteſtatem, & natura naturam tenens per natiuitatem ipſa. Quod cum eſt, & ex ſe per imaginem referens quod in ſe eſt, dum & imago eſt autoris, & ueritas: Quia perfecta natiuitas perfectam imaginem præſtat, & plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitans, naturalem obtinet ueritatem. Et hæc quidem quamuis ita ſe, ut ſunt, habeant: quia naturalis ex deo deus non poteſt niſi in ea natiuitatis ſuæ natura eſſe, qua deus eſt, & uiuentis naturæ indifferens unitas inſeparabilis à ſe eſt ſub uiuentis natiuitate naturæ, tamen per fidei euangelicę ſalutarem confeſſionē ſubrepunt Hæretici ad ueritatis excidiū, ut naturalem filio detrahant unitatem, dum aliter atque ad aliud dicta, aliter atque in aliud intelligenda componunt. Negantes itaq; dei filium, utuntur ea autoritate qua dixerat: Quid me dicis bonum? nemo eſt bonus, niſi unus deus. Vt quia unum deum profeſſio eius locuta ſit, quicquid illud exinde in dei nomine erit, iam non in natura dei maneat, quia deus unus eſt. Atque ut id quod ipſe, quod deus dicitur, nuncupatione potius, quàm ueritate ſit, hinc confirmare nituntur, quia dixerit: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et ut extra proprietatem ueri dei ſit, id adijciunt: Non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem. Quid quod & illud? Quia uado ad patrem, quoniam pater maior me eſt. Poſtremo iam quaſi indiſſolubili abnegatæ diuinitatis profeſſione ſubuertiſſe ſe fidem eccleſiæ gloriantur, cum relegunt: De die autem illa, & hora, nemo ſcit, neque Angeli in cœlis nec filius, niſi pater ſolus. Non enim uidetur exæquabilis per natiuitatem eſſe natura, quæ ignorationis ſit neceſſitate diuerſa: Et pater ſciendo, & filius neſciendo manifeſtent diſſimilitudinē diuinitatis: quia & ignorare deus nihil debeat, & ignorans non comparandus ſit ſcienti. Sed hęc omnia nec ratione intelligentes nec temporibus diſcernentes, nec ſacramentis euangelicis apprehendentes, nec dictorum uirtutibus ſentientes, ſtulto atque imperito furore aduerſus diuinitatis naturam loquuntur, ad implendas aures ignorantium ſola hæc & nuda memorantes, aut abſolutio-

Vnitatem quidam putauerunt tantummodo eſſe uoluntatem

Negantes filium quibus nitantur argumentis

Intelligentiæ diuinæ ſcripturæ amuſſes quædam

abſolutionibus eorum tacitis,aut cauſis cum dictorũ intelligentia,aut ex propoſi/
tis, aut ex conſequentibus expetatur. Quorum quidem ſuperius memoratorum
rationem ex ipſis uel Euangelicis uel apoſtolicis profeſſionibus præſtituri, admo/
nendos eſſe omnes cõmunis fidei exiſtimamus,ut in qua cõfeſſione æternitas ui/
tæ eſt, in eadem ſit intelligentia æternitatis. Neſcit planè uitam ſuam, neſcit, qui
Chriſtũ Ieſum ut uerũ deum,ita & uerum hominem ignorat.Et eiuſdem periculi
reatus eſt,Chriſtum Ieſum,uel ſpiritum deum,uel carnem noſtri corporis denega
re. Omnis ergo,inquit, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego *Matth. 10*
eum coram patre meo qui eſt in cœlis: Qui autem negauerit me coram homini/
bus,negabo & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt. Hæc uerbũ caro factũ
loquebatur,& homo Chriſtus Ieſus dominus maieſtatis docebat,mediator ipſe in
ſe ad ſalutem eccleſiæ conſtitutus, & ipſo illo inter deum & homines mediatoris
ſacramento utrunq; unum exiſtens,dum ipſe ex unitis in idipſum naturis naturæ
utriuſq; res eadem eſt. Ita tamen,ut neutro careret in utroq;, ne forte deus homo
naſcendo eſſe deus desineret:& homo deus rurſum manendo homo nõ eſſet.Hęc
itaq; humanæ beatitudinis fides uera eſt, deũ & hominem prædicare, uerbum &
carnem confiteri,neq; deum neſcire quod homo ſit,neque carnem ignorare quod
uerbum ſit.Quum autem contra naturam ſenſus noſtri deus manens homo naſci
tur,iam non eſt contra naturam ſpei noſtræ, ut natus homo deus maneat,cum po
tior natura in inferiorem nata fidem pręſtet,inferiorem in naturam naſci poſſe po
tiorem.Et quidem ſecundũ legem & conſuetudinẽ mundi,promptius magis ſpei *Superior na/*
noſtræ,ut natus homo deus maneat,quàm diuini ſacramenti effectus eſt. Namq; *tura in infe/*
mundus in ijs quæ naſcuntur, habet incrementi uirtutem, nõ habet diminutionis *riorem po/*
poteſtatem. Cerne arbores,ſata,pecudes,ipſum quoq; participem rationis homi/ *teſt deſcen/*
nem contuere, ſemper proficit augmento, nunq; uero diminutione contrahitur, *dere*
nec ſeſe caret quod excreuit ex ſeſe. Nam tametſi & ætate marceſcat, aut morte
perimatur,habet quidem aut diminutionem in tempore, aut finem in conſtitutio
ne uiuendi.Cæterum hoc quod ſit non habet in uirtute non eſſe, ut nouum ſe per
diminutionẽ condat ex eodem,id eſt,ut ex ſene decedat in paruulũ. Naturæ ergo
noſtræ neceſſitas in augmentum ſemper mundi lege profecta, non impudentem
profectum naturæ potioris expectat,cui & incrementum ſecundum naturam eſt, *Incrementum*
& diminutio contra naturam eſt.Deo itaq; proprium fuit,eſſe aliud quàm mane/ *ſecundum na/*
bat,nec tamen nõ eſſe quod manſerat: naſci in hominem deum, nec tamen deum *turam eſt*
eſſe deſinere,contrahere ſe uſq; ad cõceptum & cunas,& infantiam,nec tamẽ dei
poteſtate decedere.Hoc non ſibi,ſed nobis eſt ſacramentũ: neq; aſſumptio noſtra
deo profectus eſt,ſed cõtumeliæ ſuæ uoluntas noſtra profectio eſt:dum nec amit/
tit ille quod deus eſt,& homini acquirit ut deus ſit. Natus igitur unigenitus deus
ex uirgine homo, & ſecundum plenitudinem temporũ in ſemetipſo perfecturus
in deum hominem,hunc per omnia Euangelici ſermonis modũ tenuit,ut ſe dei fi/
lium credi doceret, & hominis filium prædicari admoneret: loquutus & currens
homo,uniuerſa quæ dei ſunt loquens,deinde & gerens deus uniuerſa quæ homi/
nis ſunt:ita tamẽ,ut ipſo illo utriuſq; generis ſermone nunquam ſine ſignificatio/
ne & hominis loquutus,& dei ſit. Vno tamen deo patre ſemper oſtenſo, & in na/
tura unius dei per natiuitatis ueritatem profeſſo:nec tamen ſe deo patri non & fi/
lij honore, & hominis conditione ſubdente, cum & natiuitas omnis ſe referat ad
autorem, & caro ſe uniuerſa ſecundũ deum profiteatur infirmam. Hinc itaq; fal/
lendi ſimplices atq; ignorantes Hęreticis occaſio eſt,ut quæ ab eo ſecundũ homi/ *Hereſes circa*
nem dicta ſunt, dicta eſſe ſecundũ naturæ diuinæ infirmitatẽ mentiantur. Et quia *diuinitatẽ un/*
unus atq; idem eſt loquens omnia quæ loquitur, de ſeipſo omnia eum locutũ eſſe *de ortæ ſint*

contendant. Nec ſanè negamus, totum illius uiri qui eius naturæ eſt, fuiſſe ſermo
nem: Sed ſi Ieſus Chriſtus & homo & deus, & neq; cũ homo ſit, tum primũ deus,
neq; tum cum homo, tum nõ etiam & deus: neq; poſt hominem in deo non totus
homo, totus deus, unum atq; idem neceſſe eſt dictorũ eius ſacramentũ eſſe quod
generis. Et cum in eo ſecundũ tempus diſcernis hominem à deo, dei tum atq; ho/
minis diſcerne ſermonẽ. Et cũ deũ atq; hominem in tempore cõfiteberis, dei atq;
hominis in tempore dicta dijudica. Cum autẽ ex homine & deo rurſus totius ho/
minis, totius etiam dei tempus intelligis, ſi quid illud ad demonſtrationẽ eius tem
poris dictum eſt, tempori coaptato quæ dicta ſunt: ut cũ aliud ſit ante hominem
deus, aliud ſit deus & homo, aliud ſit poſt hominem & deum totus homo, totus
deus, nõ confundas temporibus in generibus diſpenſationis ſacramentum: cum

Alius atque alius eſt ſermo filij

pro qualitate generum ac naturarum, alium ei in ſacramento hominis neceſſe eſt
ſermonem fuiſſe nõ nato, alium adhuc morituro, alium iam æterno. Noſtri igitur
cauſa hæc omnia Chriſtus Ieſus manẽs quod erat, & corporis noſtri homo natus
ſecundum conſuetudinem naturæ noſtræ locutus eſt, non tamen omittens nõ na/

Chriſtus naturæ noſtræ ſe attemperauit

turæ ſuæ nõ eſſe quod deus eſt. Nam tametſi in partu, & paſſione, & morte natu/
ræ noſtræ res peregerit, res ipſas omnes tamen uirtute naturæ ſuæ geſſit, dum ſibi
ipſe origo naſcendi eſt, dum pati uult, quod eum pati nõ licet, dum moritur qui ui
uit. Et tamen cum hæc deus per hominem agit, per ſe natus, per ſe paſſus, & ex ſe
mortuus, nõ & hominem ſe nõ egit, dum & natus & paſſus, & mortuus eſt. Hæc
autẽ ante conditionem mundi ſacramenta ſunt cœleſtiũ myſteriorũ conſtituta, ut
unigenitus deus homo naſci uellet, manſuro in ęternũ in deo homine: ut deus pa/
ti uellet, ne paſſionibus humanæ infirmitatis diabolus deſæuiens, legem in nobis
peccati deo infirmitatẽ noſtram aſſumente redimeret: ut deus mori uellet, ne qua
inſolens poteſtas aduerſus deũ eſſet, neq; creatæ in ſe uirtutis poſſet uſurpare na/
turam, cum ſe immortalis deus intra legem mortis habuiſſet. Naſcitur itaq; deus
aſſumptioni noſtræ, patitur uero innocentiæ; poſtremo moritur ultioni, dum &
homo noſter in deo permanet, & infirmitatũ noſtrarum paſſiones deo ſociæ ſint,
& ſpiritalis nequitiæ ac malitiæ poteſtates triumpho carnis deo per carnem mori
ente ſubduntur. Huius ergo ſacramenti Apoſtolus conſcius, & per dominum ip/
ſum fidei ſcientiam adeptus, cum nõ ignoraret incapacem eſſe mundũ & homi/
nes eius philoſophiæ ait: Videte, ne quis uos ſeducat per philoſophiam, & inanẽ
deceptionem ſecundum traditionem hominum, ſecundũ elementa mundi, & nõ
ſecundum Chriſtum: quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporali/
ter, & eſtis in illo repleti qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis. Expoſita
itaq; habitantis corporaliter in eo diuinitatis plenitudine, ſacramentũ aſſumptio/

Repletos nos eſſe in Chriſto quid ſit in Paulo

nis noſtræ cõtinuo ſubiecit, dicens: Et eſtis in illo repleti. Vt enim in eo diuinitatis
eſt plenitudo, ita nos in eo repleti ſumus. Neq; ſanè ait eſtis repleti, ſed in illo eſtis
repleti: quia per fidei ſpem in uitam æternã regenerati, ac regenerandi omnes nũc
in Chriſti corpore manent, replendis poſtea ipſis non iam in eo, ſed in ipſis ſecun/
dum tempus illud de quo Apoſtolus ait: Qui transfigurabit corpus humilitatis
noſtræ conforme corpori claritatis ſuæ. Nunc igitur in eo repleti ſumus, id eſt, per
aſſumptionem carnis eius, in qua diuinitatis plenitudo corporaliter inhabitat, &
huius ſpei noſtræ non exigua in eo poteſtas eſt. Nam quod repleti in illo ſumus,
hoc eſt caput & principium omnis poteſtatis, ſecundum illud; ut in nomine Ieſu
omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Confeſſio enim hæc
erit, quia Ieſus in gloria eſt dei patris, & natũ in homine, iam nõ in infirmitate no/
ſtri corporis manere, ſed in dei gloria. Et hoc lingua omnis confitebitur. Et cũ cœ/
leſtia & terreſtria genua flectent, hoc caput omnis principatus & poteſtatis eſt, ut

& om/

& omnia genua flectendo ſubiecta ſint, in quo ſumus ſubiecti, & cui ſumus ſubiecti, & quia per habitantē in ſe corporaliter diuinitatis plenitudinē in dei patris ſit gloria cōfitendus. Demonſtrato autē & naturæ ſuæ & aſſumptionis noſtrę ſacramento, cum in eo plenitudine diuinitatis manente, nos in eo per id quod homo natus eſt repleamur, reliquam diſpenſationem ſalutis humanæ exequitur dicens: In quo & circuncíſi eſtis, circunciſione nō manu facta, in expoliatione corporis carnis, ſed in circunciſionem Chriſti, conſepulti ei in baptiſmate, in quo & conreſurrexiſtis per fidem operationis dei, qui excitauit eum à mortuis. Circuncidimur itaq; nō circunciſione carnali, ſed circunciſione Chriſti, id eſt, in nouū hominē renati. Cū enim conſepelimur baptiſmate, ei mori neceſſe eſt, & ueteri homini, quia regeneratio baptiſmi reſurrectionis eſt uirtus. Et hæc reſurrectio Chriſti eſt, nō expoliari carne præputij, ſed totos cōmori ei, & per id poſtea totos uiuere: In eo ēm reſurgemus, per eius fidem qui eū ſuſcitauit à mortuis. Credendus ergo deus eſt, cuius operatione Chriſtus excitatur à mortuis, quia fides iſta conreſurgit in Chriſto, conſummaturq; deinde omne adſumpti hominis ſacramentū. Et uos mortui, inquit, cū eſſetis in delictis, & præputio carnis ueſtræ, uiuificauit cum illo donatis nobis omnibus delictis, delens quod aduerſum nos erat chirographum in ſententijs, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci, exutus carne, & poteſtates oſtentui eſſe fecit, triumphatis eis in ſemetipſo. Apoſtolicam fidem ſeculi homo nō capit, & ſenſus ſui dicta alius præterq; ipſius ſermo nō explicat. Deus Chriſtum à mortuis excitat, Chriſtū, in quo corporaliter diuinitatis plenitudo inhabitat, ſed conuiuificauit nos in illo, donans nobis peccata, & delens chirographum legis peccati, quod per ſententias anteriores cōtrarium nobis erat. Hoc tollens de medio, & cruci affigens, mortis lege carne ſe ſpolians, poteſtates oſtentui reddens, triumphatis ijs in ſemetipſo. At de triumphatis poteſtatibus in ſeipſo, atq; oſtentui redditis, deletoq; chirographo, uiuificatis nobis, iam ſuperius tractauimus. Hoc uero ſacramentū quis uel apprehendet, uel loquetur? Suſcitat operatio dei Chriſtū à mortuis, & hæc eadē operatio donat peccata, delet chirographū, affigit cruci, carne ſe exuit, poteſtates oſtentui reddit, & de ijs in ſemetipſo triumphat. Habes & Chriſtū hæc ipſa in ſe, quæ deus operatē, operantē. Chriſtus enim mortuus eſt, carne ſe expolians. Tene ergo Chriſtū hominem à deo excitatum, tene deum Chriſtū ſalutis noſtræ operationes cū eſſet moriturus operantem, ut cū hæc deus operatur in Chriſto, operans licet deus, ſpolians ſe tamē Chriſtus carne moriturus ſit. Et cum mortuus ſit Chriſtus, operās ante mortem deus, mortuum tamen Chriſtū operatio dei excitet, cū ipſe ſit Chriſtum à mortuis excitans, qui eſt ante mortē Chriſti operatus, & idem ſit ſpolians ſe carne moriturus. Iam ne Apoſtolicæ fidei ſacramentū intelligis? iam ne Chriſtū cognitum habes? Quæro enim à te, qui ſit carne expolians? & quæ ſit caro illa ſpoliata? Duplicis enim ab Apoſtolo teneo intelligentiæ ſignificationem, ſpoliatæ carnis, ſeq; carne ſpoliantis. Et inter hæc Chriſtū audio per operationem dei à mortuis excitatū. Et cum ſit Chriſtū à mortuis excitans deus, ſitq; & Chriſtus excitatus à mortuis, interrogo, quis eſt carne ſe ſpolians? & quis eſt Chriſtū à mortuis excitans, noſq; uiuificans cum Chriſto? Si enim nō idem eſt Chriſtus mortuus, qui eſt caro ſpoliata, carnis ſpoliatæ nomen oſtende: & rurſum naturam eius qui ſe carne ſpoliauit expone. Eundem enim eſſe inuenio deum Chriſtū à mortuis excitatum qui ſe carne ſpoliauit: & rurſum ſpoliatam carnem Chriſtū à mortuis excitatū: deinde principatus & poteſtates oſtentui reddentem, & triumphantem reperio in ſemetipſo. Sentis ne quod à ſe differat caro ſpoliata, & carne ſe ſpolians? In ſemetipſo enim triumphat, id eſt, in ea qua ſe carne ſpoliauit. Vides ne ita deū & hominem prædi-

Commori Chriſto eſt uere uiuere

Paulus optimus eſt ſui interpres

Chriſtum à mortuis ſuſcitatum quomodo intelligatur

Alia à Chriſto diuinitati accommodantur, alia humanitati

cari, ut mors homini, deo uero carnis excitatio deputetur? Non tamen ut alius ſit per quem mortuus reſurgat: Spoliata enim caro Chriſtus eſt mortuus, & rurſum Chriſtum à mortuis excitans idem Chriſtus eſt carne ſe expolians. Naturam dei in uirtute reſurrectionis intellige, diſpenſationem hominis in morte cognoſce. Et cũ ſint utraq; ſuis geſta naturis, unum tamẽ Chriſtũ Ieſum eũ eſſe memento, qui utrunq; eſt. Quanq; enim meminerim frequenter ad deũ patrem per Apoſtolum referri Chriſtum à mortuis excitatum, ſed nõ eſt Apoſtolus extra Euangelicam fidem dictis ſuis ipſe cõtrarius, maxime domino dicente: Propter hoc diligit me pater, quod ego pono animam meam, ut iterum ſumam eam: nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à me: poteſtatem habeo ponendi eam, & iterum ſumendi eam. Hoc mandatum accepi à patre. Vel cum poſtulatũ ab eo eſſet, ut ſignũ ad fidem de ſe oſtenderet, ait de templo corporis ſui: Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud. Cum enim & per accipiendæ animæ poteſtatem, & per ſuſcitandi templi uirtutem unum ſibi reſurrectionis ſuę deum doceat, totũ hoc tamen ad mandati paterni referens autoritatem, nõ contrarie intelligitur Apoſtolus, Chriſtum dei uirtutem, & dei ſapientiam prædicans, omnẽ operis ſui magnificentiam per id ad gloriam patris retuliſſe: quia quicquid gerit Chriſtus, uirtus dei & ſapientia gerit, deus ſine dubio gerit, cuius & ſapientia & uirtus eſt Chriſtus. Denique nunc per operationem dei excitatus Chriſtus à mortuis eſt: quia opera dei patris ipſe natura à deo nõ differente operatus eſt, & in eo deo fides eſt reſurrectionis, qui Chriſtum ſuſcitauit à mortuis. Hanc ergo Apoſtolus geminæ in Chriſto ſignificationis tenuit prædicationẽ, ut & infirmitatẽ in eo hominis, & uirtutẽ dei ac naturam doceret, ſecundũ illud Corinthijs dictum: Nam & ſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed uiuit ex uirtute dei. Mortem infirmitatem oſtendens. Et illud ad Romanos: Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quod autem uiuit, uiuit deo: Sed & uos deputate uoſmetipſos mortuos quidẽ eſſe peccato, uiuere autẽ deo in Chriſto. Mortẽ peccato, id eſt, corpori noſtro aſcribentes, uitam aũt deo, cui eſt naturale quod uiuit, & per id corpori noſtro mori oportere, ut deo uiuamus in Chriſto Ieſu, qui peccati noſtri corpus aſſumens, totus iam deo uiuit, naturæ noſtræ ſocietate in cõmunione diuinæ immortalitatis unita. Hæc igitur demonſtranda à me paucis fuerunt, ut utriuſq; naturæ perſonam tractari in domino Ieſu Chriſto meminiſſemus, quia qui in forma dei manebat, formam ſerui accepit, per quã obediens uſq; ad mortem fuit. Obedientia enim mortis nõ eſt in dei forma, ſicuti nec dei forma ineſt in forma ſerui. Per ſacramentũ autẽ Euangelicæ diſpenſationis nõ alius eſt in forma ſerui, quàm qui in forma dei, quanq; tamẽ formam ſerui accipere, & in forma dei manere nõ idem ſit. Cumq; accipere formam ſerui non niſi per euacuationem ſuam nõ ſit impotens, qui manebat in dei forma, nõ conueniunt ſibi formæ utriuſq; concurſu, ſed non alius eſt atq; diuerſus, & qui ſe exinaniuit, & qui formam ſerui accepit. Accepiſſe enim nõ poteſt eius eſſe qui nõ ſit, quia eius ſit qui ſubſiſtat accipere. Ergo euacuatio formæ nõ eſt abolitio naturę: quia qui ſe euacuauit, nõ caret ſeſe: & qui accepit manet: & cũ ipſe ſit euacuans, & accipiẽs, habet quidem in eo ſacramentũ quod ipſe euacuet & accipiat, nõ tamẽ habet interitum, ne nõ extet euacuans, & ne non ſit accipiens. Itaq; euacuatio eò proficit, ut proficiat forma ſerui, nõ ut Chriſtus, qui in forma dei erat, Chriſtus eſſe nõ maneat, cum formam ſerui non niſi Chriſtus acceperit. Qui cum ſe euacuauerit, ut manens eſſet in ſpiritu, idem Chriſtus homo eſt factus in corpore: demutatio habitus, & aſſumptio naturæ naturam manentis diuinitatis non perimit: quia unus atque idem Chriſtus ſit & demutans habitum, & aſſumens. Oſtenſa itaque ſacramentorum diſpenſatione, per quam Hæretici ignorantes quoſque fallerent, ut ea

Ioan.2 · *Chriſtus ſapientia eſt patris* · *2.Cor.13* · *Rom.6* · *Mors peccato, id eſt, corpori adſcribenda*

ut ea quæ pro aſſumpti hominis natura dicta geſtaq́ſunt,omnia infirmitati diui/ nitatis aſcriberent, & formæ dei deputarent quicquid formæ ſerui aptatū proprie eſt.Nunc ipſis propoſitionibus eorum reſpondendum eſt. Tutò enim iam dicto/ rum ſingulorum genera dijudicabuntur, cum uerbū & carnem,id eſt,deum & ho minem Ieſum Chriſtum ſola fide ſit confiteri. Deum igitur dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ex eo negandum per naturam Hæretici exiſtimant,quia dixerit: Quid me dicis bonum?nemo eſt bonus,niſi ſolus deus.Omnis reſponſionum ra/ tio neceſſe eſt ut ex interrogationum cauſis proficiſcatur: ad id enim reſpondebi/ tur,unde quæritur.Et primum requiro à dicti huius calumniatore,utrum ne id ar/ guere dominū exiſtimet,cur bonus dictus ſit,quum maluerit malus dici? Id enim ſignificare uidetur hoc dicto,quid me dicis bonū?Non opinor quiſquam tam ue/ cors erit, ut malitiæ profeſſionem ei uelit aſcribere,qui dixerit: Venite ad me om/ nes qui laboratis & onerati eſtis, & ego uos reficiam: diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. Mitem ſe profitetur atq; humilem, & iraſci creditur cur bonus dictus ſit.Profeſſionum hæc diuerſitas diſſidet,ut bonitatis ſuæ teſtis nomen in ſe bonitatis accuſet.Non ergo iraſci intelligitur ſe bonū dici.Et quærendū eſt,quam aliam de ſe profeſſionem arguat, qui non credendus eſt nomen in ſe bonitatis ar/ guere. Videamus itaq;, quid niſi bonum interrogans dixerit,Ait enim, magiſter bone,quid boni faciam? Duas igitur res cōnuncupauit,& bonum,& magiſtrum. Et quoniam non arguit ſe bonum dici, hoc neceſſe eſt arguat, quod magiſter bo/ nus dictus ſit:Ita autem arguit ſe magiſtrū bonum dici, ut fidem interrogantis po tius, quàm magiſtri in ſe uel boni nomen argueret. Iuuenis enim inſolens,per ob/ ſeruantiam legis,& finem legis,qui Chriſtus eſt,inſciens,& iuſtificatum ſe in ope ribus bonis exiſtimans, & intelligens ueniſſe eum ad oues perditas domus Iſraël, & impoſſibile eſſe legi per fidem iuſtificationis ſaluare credentes, tanquam com/ munium præceptorum,& in lege ſcriptorum,magiſtrum interrogat,dominum le gis & unigenitum deum deteſtatus. Itaq; dominus ad hanc de ſe irreligioſæ fidei profeſſionem,quod tanquam magiſter legis interrogaretur, reſpondit: Quid me dicis bonum?Atq; ut ſignificaret, quatenus deus intelligendus & profitendus eſ/ ſet,ſubiecit:Nemo bonus,niſi ſolus deus.Nō reſpuens bonitatis nomē, ſi ſibi hoc tanquam deo deputaretur. Deniq; oſtendēs ſe magiſtri in ſe boni,per fidem eius, qui tanquam hominem interrogabat,nomen arguere,poſt iactantiam iuuenis, & gloriam legis impletę ita reſpondit: Vnum tibi deeſt,uade,quodcunq; habes uen de,& da pauperibus,& habebis theſaurum in cœlo,& ueni,ſequere. Non refugit de ſe bonitatis nomen,qui cœleſtem theſaurum pollicetur: nec magiſtrum ſe non uult uideri,qui ducem ſe huius perfectæ beatitudinis præſtat:terrenę autem de ſe opinionis fidem arguit,bonitatem in ſolo deo docens eſſe:& ut ſe & deum,& bo/ num ſignificaret,& bonitatis eſt uſus officijs, cœleſtes theſauros pandēs, & ſe ad eos præuium tribuens.Ita & quæ ſibi tanquam homini tantum deferebantur, de/ teſtatur,neq; ſe ab ijs quæ deo deputabat,profeſſus eſt alienū eſſe:cum unum bo/ num deum confitens,ea ipſe loqueretur atq; ageret,quę unius dei uirtutis,bonita tis atq; naturæ ſunt. Quàm igitur bonitatis nomen non refugerit, ſed neq; magi/ ſtri honorem recuſauerit, ſed fidem eius, qui in ſe nihil niſi corporeum & carnale ſapuiſſet,arguerit,hinc intelligitur,quod aliter ad Apoſtolos magiſtrum ſe confi/ tentes locutus eſt,dicens: Vos uocatis me magiſtrum & dominū,& bene dicitis, ſum etenim.Et cū alibi dixiſſet:nec uocemini magiſtri, quia magiſter ueſter unus eſt Chriſtus. Vbi cum fide magiſter eſt, ibi adeo laudat, ut & profiteatur hoc no/ men: hic uero boni magiſtri nomen non recognoſcit,ubi nec dominus intellectus eſt eſſe,nec Chriſtus,ſolum unum deū bonum prædicans:nō ſe utiq; à deo diſcer/

Calumniæ Hæreticorū

Matth. 11

Bonum ſe dici Chriſtus non arguit

Magiſter legis non uoluit Chriſtus dici

Matth.23

nens, qui & dominum ſe profeſſus eſt & Chriſtū, ducem theſauri cœleſtis oſten-
dens. Tenuit autem huius ſemper dominus modum in docendo nominis, ut pa-
trem deum unum prædicans, à ſacramento dei non ſe ſeparet unius, dum per na-
turam natiuitatis neque alium deum ſe profitetur eſſe, neque ipſum: quia eum
nec diuerſi generis deum eſſe natura in eo unius dei patitur, neque natiuitas ad-
mittit non perfectum ei eſſe, quod filius eſt: per quod ita omnem ſermonis ſui ſi-
gnificationem temperarat, ut quicquid deo patri honoris proteſtaretur, modeſtiſ-
ſima confeſſione etiam ſibi proprium eſſe monſtraret. Cum enim ait: Credite in
deum, & in me credite: quæro in quo natura ſe diſcreuerit, qui non diſcreuit in ho-
nore? Dicens enim, & in me credite, cum dixiſſet, in deum credite, an ne per ſe
quod ait, in me, non & ſuam intelligitur ſignificaſſe naturam? Naturam plane ſe-
para, ſi fidem ſeparas. Si credidiſſe ſine Chriſto in deum uita eſt, Chriſtū à dei &
nomine & proprietate auelle. Quod ſi ad uitam proficit credere in Chriſto eos
qui in deum credunt, uerbi uirtutem diligens lector expendat: Credite in deum,
& in me credite. Cum enim ait, credite in deum, & in me credite, uiuens ſe fidei
dei & naturæ eius uerbum, cum memorato deo, & in quem credi oporteret, & in
ſe docuerit eſſe credendum, deum ſe per id docens, cum credendum in eo ſit ab ijs
qui in deū credant. Occaſionē tamen irreligioſo unionis excluſit: quia cum, & in
deū & in ſe credendum profeſſus ſit, fidem de ſe ſolitario nō reliquit. Quanq; igi-
tur in plurimis ac penè omnibus dictis ſacramenti huius præſtiterit abſolutionē:
ne quando confeſſus deum patrem, ab eius unitate diſcederet, neque ſe in unitate
ipſius collocans, eundem tamen unum & ſolitarium profiteretur: tamen etiam ex
hoc uel maxime intelligitur ſacramentū & unitatis & natiuitatis doceri, cum ait:
Ioan. 5 Ego autem habeo teſtimonium maius Ioanne, opera quæ dedit mihi pater ut per-
ficiam ea: ipſa opera quæ facio teſtimonium perhibent de me, quia pater me mi-
ſit, & qui me miſit pater, ipſe teſtificatus eſt de me, neq; uocem eius unquam au-
diſtis, neq; figuram eius uidiſtis, & uerbū eius non habetis in uobis manens, dum
Patrem de quem miſit ille, huic uos non creditis. Patrem teſtatum eſſe de filio quomodo ue-
filio teſtari ro intelligitur, cum nec ipſe uiſus ſit, nec uox eius audita ſit? Memini quidem de
cœlis auditam uocem fuiſſe, dicentem: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi be-
ne complacui, ipſum audite. Et quomodo uox eius audita non eſt, cū paternę uo-
cis ſignificationem in ſe audita contineant? Sed forte in Hieroſolymis manentes
non audierunt, quia in deſertis locis Ioannes ſolus audierit. Quærendum ergo in
Hieroſolymis quomodo teſtatus eſt pater: non enim iam teſtimonio utitur Ioan-
nis, uocem è cœlo audientis, ſed habet teſtimonium maius Ioanne. Et quod hoc
eſſet, continuo ſubiecit: Opera enim quæ dedit mihi pater ut perficiam ea, ipſa te-
ſtimonium perhibent de me, quia pater me miſit. Agnoſco teſtimonij autoritatē:
neq; enim quiſquam niſi filius à patre miſſus hæc ageret: opus ergo ſuum teſti-
monium eſt. Sed quid tandem ſequitur? Et qui me miſit pater, ipſe teſtificatus eſt
de me, neq; uocem eius unquam audiſtis, neq; figuram eius uidiſtis, & uerbum
eius nō habetis in uobis manens. Extra crimen ergo ſint ignorantes teſtimonium
patris? qui in ijs unquam auditus, uel uiſus ſit, ut in ijs non maneat uerbum eius?
Sed non ſunt ſubuenti incognita ſibi excuſatione teſtimonij: quia teſtimonium
Filij de pa- de ſe patris operum ſuorum teſtimonium eſſe profitetur: Opera ergo de eo te-
tre teſtimo- ſtantur, quod à patre ſit miſſus, ſed hoc operum teſtimonium patris eſt. Et cum
nium quale operatio filij teſtimonium patris ſit, eam neceſſe eſt operari in Chriſto naturam
intelligendum eſſe, per quam teſtis & pater eſt: atq; ita ſimul Chriſtus operans, in
eius opere pater teſtans, oſtendunt ſe inſeparabilis ſecundum natiuitatem eſſe na-
turæ, cum dei de Chriſto teſtimonium ea ipſa Chriſti eſſe ſignificetur operatio.

Non

Non ſunt itaq; extra reatũ non cogniti ſibi teſtimonij, cum opus Chriſti teſtimonium dei patris ſit:neq; in eo quod teſtantis uocem nõ audierint, & figuram non uiderint,& uerbum eius manens non habuerint,idcirco ſine teſtimonij ſunt conſcientia,ad id quod dictum eſt:neq; uocem eius audiſtis,neq; figuram uidiſtis,& uerbum eius nõ habetis in uobis manens:ut cum teſtatus de eo pater fuiſſet,cauſa tamen neq; uocis auditæ,neq; uiſæ figuræ, aut uerbi in his non manentis poſſet intelligi.continuo ſubiecit:Quoniam quem miſit ille,huic uos non creditis,Se credito,& uocem dei audiendam, & figuram uidendam, & uerbũ eius in his qui credunt eſſe demonſtrans, cum per naturæ unitatem in ſe pater & loqueretur & haberetur.Nunquid non & patrem ſignificat, cum miſſus ab eo ſit? Nunquid ſe per aliquam naturæ differentiam à patre diſcernit? cum hinc pater teſtans de eo, neq; auditus,neq; uiſus ſit, nec intellectus ſit:quia miſſo ſibi à patre creditũ non ſit.Non ſe ergo unigenitus deus à deo ſeparat,patrem deum confitens,ſed per ſignificationẽ patris deo patre demõſtrato,ſe quoq; in dei honore cõſtituit. Nanq; in hoc ipſo eodem ſermone,in quo operibus ſuis teſtari ſeipſum à patre eſſe miſſum docet, & patrem teſtantem, quod ab eo miſſus ſit ſignificat,cum dixiſſet:Et honorem eius qui eſt ſolus deus non quæritis: non tamen dictum hoc nudum,& non antea ad unitatis fidem præparatum reliquit.Superius enim ita ait:Non uultis uenire ad me,ut uitã habeatis.honorem ab hominibus non accipio,ſed cognoui uos,quia dilectionem dei non habetis in uobis.Ego ueni in nomine patris mei, & non accepiſtis me:Si alius uenerit in nomine ſuo,illũ accipietis. quomodo poteſtis uos credere,qui honorem ab inuicem accipitis, & honorem eius qui eſt ſolus deus non quæritis?Honorem improbat hominum,quia honor potius quęrendus à deo eſt,& infidelium eſt honorem ab alterutro accipere: quid enim homini honoris impertiet? Cognitum ſibi ait dilectionem dei in his non eſſe,& non manentis in his dilectionis dei hanc docet cauſam,quia ſe uenientem in nomine patris non accipiunt.Quid ergo eſt eum in nomine patris uenire?nunquid aliud, q̃ in nomine dei? Aut nunquid non idcirco in his dilectio dei non eſt,quia non ſuſceptus eſt in nomine domini ueniens? Aut nunquid in ſe non & naturam ſignificauerat dicens:Non uultis uenire ad me,ut uitam habeatis? Nam & in eodem ipſo ſermone iam dixerat:Amen amen dico uobis,quia uenit hora,& nunc eſt, in qua audient mortui uocem filij dei, & qui audierint uiuent. Cum in nomine patris uenit,neq; ipſe pater eſt,nec tamen non in ea eſt diuinitatis natura, qua pater eſt, quia & filio,& deo proprium eſt in nomine patris uenire.Deinde & alius accipiendus in nomine eodem ueniens,ſed hic homo eſt, à quo ſibi honorem homines ſperabunt,& cui honorem reddent uiciſſim:cum tamen ſe idem in nomine patris ueniſſe fallet.Et hic quidem Antichriſtum ſignificari non obſcurum eſt, mendacio paterni nominis gloriantem:& cum hunc honorabũt, atq; ab eo honorabuntur,hunc enim ſpiritũ erroris excipient,honorem eius qui eſt ſolus deus nõ quærent.An ne cum ob hoc dilectionem dei nõ habeant, quia uenientem ſe in nomine patris non acceperint,& rurſum uenientem alium in eodem nomine recipientes,& honorem ab alterutro accipientes,honorem eius qui ſolus deus eſt,non requirant,ſeparare ſe Chriſtus ab honore unius dei poterit intelligi? cũ idcirco non quæratur honor ſolius dei, quia Antichriſtum ſuſcipiendo non ſit ille ſuſceptus. Nam cuius repudiatio honoris ſolius dei ſuſceptio,ipſius nimirum ſolius dei prętermiſſio eſt,in huius honore neceſſe eſt ſolius dei eſſe honorem,in cuius ſi ſuſceptione digne manſiſſent,honorem ſolius dei quęſiſſent.Et hic quidem ipſe ſermo teſtis eſt nobis,in cuius exordio cõtinetur,ut omnes honorificent filium,ſicut honorificant patrem qui miſit illum. Nunquã niſi naturalia exæquantur in honore,

Honorẽ apud hoĩes uenantur Ethnici

In nomine patris ueniſſe Chriſtum

Antichriſtus

neq; exæquatus honor ſeparat honorãdos,cum ſacramento tamen natiuitatis po
ſcitur honoris æqualitas,cum filius ita honorãdus ſit,ut pater. Et cum eius qui ſo/
lus eſt deus honor quæritur,non eſt extra unius dei honorem , cuius honor idem
atq; unus & dei eſt:quia ut honorificans filium,nõ honorificat patrem,ita & ſoli/
us dei honorem nõ quærens,non quærit & Chriſti. Et q̃ unus atq; idem utriuſq;
Mors Lazari etiam ex eo docet,cum ait,nunciata ſibi Lazari infirmitate : Infirmitas iſta nõ eſt
Ioan. 11 ad mortem,ſed pro gloria dei,ut honorificetur filius dei per eum. Lazarus mortu
us eſt,ut filius dei glorificetur per Lazarum . Nũquid ambigitur in gloria filij dei
eſſe gloriam dei? cum mors Lazari,quæ deo ſit gloria,gloriam ſit filij dei operatu
ra? Atq; ita & naturalis per natiuitatem unitas dei patris in Chriſto docetur, cum
infirmitas Lazari pro gloria dei eſt: & ſacramentum fidei retinetur , cum per La/
zarum glorificandus ſit dei filius,deo per id in dei filio cõſitendo , cum glorifican
do per Lazarum deo,dei ſit filius glorioſus. Inſeparabilis ſacramento diuinæ na/
turæ eſt uiuentis à uiuente natiuitas,nec demutationem generis accipit filius dei,
ne non in eo paternæ naturæ ueritas maneat . Nam in his ipſis ſignificationibus,
quibus confeſſo uno tantum deo abnegaſſe in ſe naturam dei uidetur, ſub ſolius
demonſtratione, in unitate ſe tamen naturæ paternæ unius dei fidem non cõuel/
lens locauit. Interrogatus enim à ſcriba, quod in lege eſſet principale mandatũ,re
ſpondit: Audi Iſrael,dominus deus tuus deus unus eſt,& diliges dominum tuum
ex toto corde tuo,& ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis,hoc eſt primũ
mandatum . Secundũ autẽ ſimile eſt huic: Diliges proximũ tuum ſicut teipſum:
maius autem horum mandatum non eſt. Alienaſſe ſe à natura & religione unius
Matthei 22 dei exiſtimatur,cum principalis mandati hæc ſit profeſſio: Audi Iſrael: Dominus
deus tuus unus eſt deus? Deinde in cõſequenti ſe quidem mandati religione con/
ſtituat,cum ad proximi nos dilectionẽ lex , ſicut ad unius domini fidẽ uocaret. Et
quidẽ reſponſio Scribæ nõ eſt negligenda,dicentis : Bene magiſter in ueritate di/
xiſti,quod unus ſit deus,nec eſt alius pręter illũ ita diligendus ex toto corde,& ex
totis uiribus,& ex totis uirtutibus,& ex tota anima,& diligere proximũ tanq; ſe/
ipſum,hoc maius eſt omnibus holocauſtomatibus & ſacrificijs. Reſpõſio Scribæ
uidetur cum dictis dei cõuenire , unius dei charitatẽ intimã internamq; profiten/
tis , & dilectionẽ proximi ſecundũ propriæ dilectionis ueritatẽ pollicentis, & ſu/
per ſacrificiorũ holocauſtomata charitatẽ in deũ & hominẽ intelligẽtis. Sed quod
ſequitur uidendũ eſt: Videns aũt Ieſus quòd ſapiẽter reſpondiſſet, dixit illi: Non
longe es à regno dei. Quid ſibi uult iſta moderatæ reſponſionis profeſſio? cum ho
minem ad cœlorũ regnũ fides iſta cõſummet,unũ deum credere, & eum tota ani
ma,& totis uiribus , & toto corde diligere : proximũ quoq; ita ut ſeipſum amare,
quòd Scriba hic nõ iam in regno dei ſit,ſed nõ longe à regno dei? Sed alia iſtud ſi/
gnificatione nudũ ueſtientibus,& ægrotũ uiſitantibus, & eſurientẽ alentibus,ac
ſitientem potantibus,& clauſum carcere frequentãtibus datur: Venite benedicti
patris mei,poſſidete paratũ uobis regnũ à cõſtitutione mũdi: uel illis quibus hæc
pauperies ſpiritus merces eſt: Beati pauperes ſpiritu, quoniã ipſorũ eſt regnũ cœ
lorum . Perfectus hic fructus eſt , & abſoluta poſſeſſio , & præparati regni non
incerta traditio. Aut nunquid adoleſcens minus aliquid horũ confitebatur? Nam
exæquata ad amorẽ ſui dilectione proximi , quid de boni operis conſummatione
nõ egerat? Interdũ enim indulgentẽ officioſumq; eſſe nõ perfectæ charitatis eſt:
Perfectæ cha/ Perfecta aũt charitas omne cuiuſq; modi indulgentiæ implebit officiũ,cum nõ re
ritatis officiũ liquerit quod alteri debeat,qui tantũ alteri,quantum ſibi reddat. Sed ignoratione
cõſummati ſacramenti detentũ Scribã , per profeſſionẽ fidei dominus collaudãs,
& non longe eum à dei regno eſſe reſpondens,non tamen eum in ipſa beatæ fidei

poſſeſſione

poſſeſſione conſtituit: Tendebat enim felici curſu,& ſi ignorantem,& prælatum omnibus dilectione dei & proximi, ſuæ ipſum dilectioni exæquauit. Cum tamen & ipſi proximi charitati amorē dei prętuliſſet, iam nō holocauſtomatū & ſacrifi/ciorum præſcriptis cōtinebatur, non erat longe iſte ab euangelico ſacramento. Et cur nō longe à regno dei ſit, cum futurus magis in dei regno ſit, ex ipſis domini dictis intelligendū eſt. Sequitur enim: Et nemo tamen audebat interrogare eum. Et reſpondens dixit in templo docens: Quomodo dicunt Scribæ Chriſtū filium eſſe Dauid: Ipſe enim Dauid dicit in ſpiritu ſancto: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellū pedum tuorū. ipſe Dauid di/cit eum dominum, & unde filius eius eſt: Non longe ergo à dei regno eſt Scriba, unū deum cōfitens, qui ultra omnia eſſet diligendus. Sed admonet ſua ipſius pro/feſſione, cur ſacramentū legis ignoraret, & Chriſtū deum filium dei neſciat per natiuitatis naturā in fide unius dei confitendū. Et quia per unius domini ſecundū legem profeſſionem dei filio in unius domini ſacramento manere nō relinqui uidebatur, Scribā admonet, quomodo Chriſtū Dauid filium diceret, cum Dauid eum dominū ſuum eſſet profeſſus; nec natura ſineret, ut qui tanti Patriarchæ eſſet fili/us, eſſet & dominus. Hoc ideo, ut Scriba ſecundū carnem, & beatæ uirginis par/tum, quæ ex Dauid eſſet, ſolū eum intelligens, dominū potius ſecundū ſpiritum Dauid meminiſſet eſſe, ꝙ filium. Et quod dictū eſt: Audi Iſrael, dominus deus tu/us deus unus eſt, à domini unius ſacramento Chriſtū non ſepararet: cum tantus Patriarcha & Prophetes eum, qui ex utero domini ante luciferū genitus fuiſſet, dominū ſibi profiteretur: nō utiꝗ immemor legis, neꝗ ignorans dominū alium non cōfitendum, ſed eum qui naturali ſacramento natiuitatis ex incorporalis dei utero ſubſtitiſſet, abſꝗ uiolatæ legis fide deū eſſe intelligendū, cum unus ex uno, per unius dominij naturā habet in ſe naturale quod dn̄s eſt. Quis ergo nūc etiā relictus eſt ambigēdi locus: Dn̄s ipſe pręcipuū mandatū legis in unius dn̄i cōfeſſione ac dilectione docens eſſe, nō ſuo ad Scribā, ſed Prophetæ teſtimonio uſus eſt, eſſe ſe deū, dn̄m ſe tamen per id quod dei filius eſt eſſe ſignificans. Per id enim in ſacramento dei unius per natiuitatē manet, quia dei in ſe naturā diuinitas tenens in deū alterū nō excedit diuerſitate naturæ, ne patri adimat, ne nō dn̄s ſit, nec filio nō uel acto perficiat, ne nō ſit & dominus. Atꝗ ita neꝗ autoritatē pater amittit, nec naturā filius, & non ita nō dominus, nō unus non eſt, neꝗ unigenitus domi/nus ſeparat̄ ab uno, cū ex uno domino unus ipſe ſubſiſtat in dominū: dominum unū ita ex lege docens, ut ſe quoꝗ dominū Propheta teſte cōfirmet. Tendat per cæteras impij furoris propoſitiones fidei Euāgelicæ reſponſio, & his ipſis, quibus impugnat̄ repugnet, & arma excidij cōuincens, unius ſpiritus dicta, unius quoꝗ fidei demōſtret eſſe doctrinā. Neꝗ enim alius Chriſtus, ꝙ qui eſt prædicatus, de/us ſcilicet uerus, et in dei unius ueri gloria manēs. Et ſicut ſe dn̄m ex lege, dum negare uideretur eſt profeſſus, ita & in Euāgelijs uerū ſe dominū, dum non cōfiteri exiſtimatur, oſtēdens. Hoc enim ſe dicto eius, ne eum uerū deū eſſe Hæretici confiteantur excuſant: Hæc eſt aūt uita æterna, ut cognoſcāt te ſolū uerū deū, & quē miſiſti Ieſum Chriſtū. In eo nanꝗ quod ait, te ſolū uerū deū, ſeparare ſe à ueritate dei, per exceptionē ſolitarij exiſtimat̄, cum ſolus uerus deus, niſi ſe tantū ſolitariū deū nō patiatur intelligi. Et uere iſtud fides apoſtolica non patit̄, duos ueros deos credi: quia naturæ unius dei nihil alienū à natura eiuſdē exæquandū ſit ueritatis. Nō erit em̄ in dei unius ueritate deus unus, ſi extra naturā unius dei ueri alterius & generis, & non ſecundū natiuitatē naturalis ſibi deus uerus exiſtat. Sed ut hoc ipſo eodē dicto nō ambigue ipſe ſe in unius dei ueri natura deū uerū ꝓfeſſus eſſe intelligat̄, à ſuperioribus huic tamen dicto cōtinuatis atꝗ iūctis profeſſionibus

Mādatū præcipuū legis.

Forte propoſitionibus

reſponſionis noſtræ ſermo deſcēdat, ut per gradus demonſtratæ fidei, iam in ipſo apice ueri dei Chriſti libertas noſtræ fiduciæ conquieſcat. Poſt ſacramentū itaq; ſermonis eius quod dixerat: Qui me uidet, uidet & patrem. Et: Non creditis, quia ego in patre, & pater in me eſt, uerba quæ ego loquor uobis, à me ipſo nō loquor, ſed pater qui in me eſt, ipſe facit opera: credite mihi, quia ego in patre, & pater in me eſt: ſin autem, propter opera ipſa credite. Poſt multiplicem ergo hunc ingentium myſteriorum ſermonem, ſequitur reſpondentium diſcipulorum ſermo iſte: Nunc ſcimus, quia noſti omnia, & non habes neceſſe, ut aliquis te interroget: In hoc credimus, quia à deo exiſti. Virtutibus in eo dei agētibus, naturam quoq; dei intellexerunt. Neq; enim noſſe omnia, & cordium cogitationes ſcire, miſſi à deo potius poſſet eſſe q̃ nati. In hoc ergo ſe credere profitentur quod à deo exierit, quia naturæ in eo dei eſſet poteſtas. Intelligentiam autem eorum collaudans dominus reſpondit, nō utiq; quòd miſſus eſſet, quòd à deo exiſſet, ſed profectum natiuitatis ex incorporali deo ſub exitionis ſignificatione teſtans: nam & ipſe natiuitatem ſuam ſub exitionis demōſtratione fuerat elocutus dicens: Vos me amaſtis & credidiſtis, quia à deo exiui, & à patre in hunc mundum ueni. A deo patre in hunc mundum uenerat, quia à deo exierat. Nam ut natiuitatem ſuā in exitione ſignificaſſe intelligeretur, ſubiecit ſe à patre ueniſſe. Et cū per id à patre uenerit, quod à deo exierit, exitio eius à deo abſoluta natiuitas eſt, quam paterni nominis eſt cōfeſſio proſequuta. Intelligentibus itaq; Apoſtolis hoc exitionis ſacramentum, hoc locutus: Modo creditis: Ecce ueniet hora, & uenit, ut diſpergatur unuſquiſq; in ſua, & me ſolum relinquatis: ſed non ſolus ſum, quoniam pater mecum eſt: ut exitionem illam non alienationem à deo patre doceret eſſe, ſed natiuitatem naturam in ſe dei patris naſcendo retinentem, ſubiecit non ſe ſolum eſſe; ſed patrem ſecum eſſe, uirtute utiq; atq; natiuitate naturæ: cum ſecum pater retineretur manens, eſſetq; in loquente ſe atq; operante & operans & loquens. deinde ut cauſam totius huius ſermonis oſtēderet, adiecit: Hæc locutus ſum uobis, ut in me pacem habeatis, in hoc uero ſeculo preſſuram habebitis, ſed confidite, quia ego uici mundum. Locutus ergo iſta eſt, ut pacifici in eo manerēt, neq; diſſenſionum ſtudio ſuper fidei diſputationibus diſſiderēt. Cumq; ſolus relinqueretur, nō ſolus eſſet, ut qui à deo exiſſet, eum à quo exiſſet deum in ſe haberet: deinde in ſeculo uexati, patientes eius promiſſionum eſſent, qui mundum à deo exiens, deum ſecum habendo uiciſſet. Poſtremo totius myſterij fidem locuturus, eleuans in cœlum oculos ait: Pater uenit hora, honorifica filium tuum, ut filius tuus honorificet te, ſicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, ut omne quod dediſti illi det eis uitam æternam. An'ne tibi infirmus uidetur, cum honorari ſe rogat? Sit planè infirmus, niſi honorificari ſe idcirco poſtulet, ut ipſe honorificet honorātem. De honore accipiendo & reddendo iam dudum tractauimus, & eadem reuoluere admodum ocioſum eſt. Certe non ambigitur gloriam idcirco poſci, ut glorificetur impartiens. Sed fortè in eo imbecillus eſt, quod poteſtatem omnis carnis accepit. Sit quoque acceptio poteſtatis imbecilla, niſi potens ſit illis quibus accepit uitæ tribuere æternitatē. Sed in eo ipſo quoq; quod accepit naturæ aliqua infirmitas arguetur: Sit planè acceptio infirmitas, niſi Chriſtus ex natiuitate potius q̃ ex innaſcibilitate deus uerus eſt. Quod ſi acceptio poteſtatis ſola eſt ſignificatio natiuitatis, in qua accepit id quod eſt, nō eſt infirmitati datio deputanda, quæ totum hoc naſcentem cōſummat eſſe quod deus eſt. cū enim innaſcibilis deus ad perfectam diuinæ beatitudinis natiuitatem unigenito deo autor ſit, autorem natiuitatis eſſe ſacramentum paternum eſt. Cæterum nō habet contumeliam, qui ſe autoris ſui imagine gemina natiuitate cōſummat; dediſſe enim poteſtatem omnis carnis, & ad id

Pacē habere in mūdo, eſt ſuperſedere diſputationibus

Honorificari filiū à patre

ad id dediſſe, ut det ei uitam æternam, habet in dante quod pater eſt, in accipiente quod deus eſt: cum & in eo ſignificetur pater eſſe quod dederit, in eo filius deus maneat, quod uitæ æternæ dandæ ſumpſerit poteſtatem. Naturalis igitur filio & congenita omnis poteſtas ſit: quæ cum data ſit, non alienat eum per id ab autore, quia data eſt, cum quod ſit autoris, hoc datum ſit, dare ſcilicet uitam æternam, & corruptionem in incorruptionē mutare. Dedit itaq; pater omnia, & accepit filius omnia, neq; ambiguum eſt, cum dixerit: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt. Et hic quidem non creationum ſpecies, neq; elementorum diuerſas ſubſtitutiones præſens ſermo ſignificat, ſed beatæ atq; abſolutæ diuinitatis nobis gloriam pandens, deum in ijs oſtendit intelligendum eſſe, quæ ſua ſunt in uirtute, in æternitate, in prouidentia, in poteſtate: non quod hæc deus ita habeat, tanquam aliud quid extra iſta eſſe credendus ſit, ſed quod in ijs aliquantula ſenſus noſtri opinione ſignificatum ſit, ipſe quæ habeat unigenitus. Igitur in ijs ſe docens ſubſtitiſſe, quæ patris ſunt, cum ex ſe ſumpturum ſanctum ſpiritum dixiſſet, adiecit: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt, propterea dixi de meo accipiet. Omnia quæ patris ſunt, ſua ſunt: tradita utiq; & accepta, ſed data non infirmant diuinitatem, quæ in ijs eum conſtituunt eſſe quibus pater eſt. Et in ijs nunc gradibus præmiſſæ de ſe intelligentiæ uſus eſt, ut cum ſe à deo exiſſe docuiſſet, ſecumq; eſſe patrem profeſſus ſit, ſeq; mundum uiciſſe teſtatus eſſet, & honorandus à patre patrem honoraturus eſſet, & accepta poteſtate in dando uniuerſæ carni uitę æternitate eſſet uſurus, tum poſtremo omnia hæc tali abſolutione concluſerat: Hæc eſt autē uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Vitæ æternæ fidem, uel loqui Hæretice diſce credere, & ſepara à deo Chriſtum, ſi potes à patre filium, à deo uero ſuper omnia deum, à ſolo unum: Vnus enim dominus eſt Chriſtus Ieſus. Si uita æterna eſt in deum ſolum uerũ credidiſſe, ſine Chriſto confitendum eſt ſolum uerum deum ſalutem non dediſſe. Si uero ſeparato Chriſto à ſolo uero deo, in confeſſione ſolius dei ueri uita æterna non capitur, non intelligo quomodo nobis à deo uero ad fidem ſeparandus ſit, qui non ſit ſeparabilis ad ſalutem. Quanquam igitur ſciam moroſas difficultates tantarum quæſtionum legentium deſiderijs graues eſſe, tamen dilata ad modicum totius ueritatis demonſtratione indulgeri mihi exiſtimo, non ſine aliquo fidei profectu. Iis ipſis dictis Euangelicis tecum Hęretice luctantibus, cum audis profeſſionem domini dicentis: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, quæro quid ſit quod ſenſum moueat, ne uerus deus Chriſtus ſit? Non enim dico nunc quid de Chriſto credideris, ſi nō ſignificatio aliqua alia ſubiecta demonſtrat. Non habes quicquam præterquam Chriſtum Ieſum: nō filium hominis, ut de ſe ſolet dicere: non filium dei, ut profiteri ei de ſe uſitatum eſt: non deſcendentem panem uiuum de cœlis, quod cum multorum ſcandalo de ſe frequentat, ſed dicens: Habet te ſolũ uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Omnem enim & pręnominis & cognominum ſuorum uel naturalium uel aſſumptorum conſuetudinem prætermiſit, ut confitendus ſolus uerus deus & Chriſtus Ieſus eſſet, ſignificatione qua deus eſt. Sed forte quod ait: Te ſolũ, cõmunionem atq; unitatem ſuam à deo ſeparat. Separet ſanè, ſi non ad id quoq; ait: te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et ſenſum audientis interrogo, quid credendus ſit Chriſtus Ieſus? cũ ad id quod pater ſolus deus uerus credendus ſit, credendus & Chriſtus ſit. Sed ſolus forte pater uerus deus Chriſto nō relinquit ut deus ſit? Nō relinquat ſanè, ſi unus deus pater Chriſto nō relinquat ut unus ſit dominus. Ita ſolus deus pater uerus. Quod ſi unus deus pater Chriſto non adimit ut unus ſit dominus, ita ſolus deus pater uerus Chriſto Ieſu nō aufert ut deus uerus ſit

Omnia patris filij eſſe

Vita æterna que

Inutiliter patrē credimus niſi & filium crediderimus

Pater uerus deus filium uerum deū cōfirmat

ſit,cum ad uitæ æternæ meritum hoc proficiat, ut cum credatur ſolus deus uerus, credatur & Chriſtus. Quid, rogo, nunc ſtultitiæ tuæ ſenſu Chriſto deputas Hæretice ut eſſe credatur? Chriſto, qui uitam æternam tribuit, qui honorificandus à patre patrem honorificauit, qui mundum uicit, qui ſolus relinquendus ſolus non eſt,ſed ſecum habet patrem, qui à deo exiuit, atq; à patre uenit,quid in tantis uirtutibus nato naturæ ac ueritatis imparties? Solum enim uerum deum patrem inutiliter credimus,niſi credamus & quem miſit Ieſum Chriſtum. Quid hæres? quid moraris? quin Chriſtus cōfitendus ſit,doce.Nam qui quę ſcripta ſunt negas,quid reſtat niſi ut quę nō ſcripta ſunt credas? O infelix uoluntas,& ueritati obnitēs falſitas.In fide & cōfeſſione ueri dei patris Chriſtus unitus eſt. Rogo qua fide uerus deus negatus creatura eſſe dicatur, cum fides nulla ſit in ſolum uerum deum credidiſſe ſine Chriſto? Sed anguſtum te,Hæretice, & diuini ſpiritus incapacem cœleſtium dictorum non adit ſenſus, & uipereo inſpiratus errore Chriſtum uerum deum neſcis in fide ſolius ueri dei ad uitæ æternitatem confitendum.Sed eccleſiæ fides ſolum uerum deum patrem confeſſa confitetur & Chriſtum,neq; Chriſtum confitendo non & ſolum uerum deum patrem confitetur, neq; rurſum ſolum uerum deum patrem confeſſa non confitetur & Chriſtū.Per id enim Chriſtum confeſſa deum uerum eſſe,quod ſolum uerum deum confeſſa ſit patrem, ita quod ſolus pater deus uerus eſt,deum uerum eſſe confirmat & Chriſtum.Non enim unigenito deo naturæ demutationem naturalis natiuitas intulit,nec qui ex ſubſiſtente deo ſecundum diuinæ generationis naturam deus ſubſtitit, ab eo qui ſolus uerus deus eſt,ſeparabilis eſt ueritate naturæ.Tenuit enim natura ueritatis ſuæ ordinem, ut natiuitatē ueritas naturalis inueheret,nec alterius in ſe deū generis deus unus efferret: atq; ita ſacramentum dei nec in ſolitudine, nec in diuerſitate conſiſtit:cum neq; alter deus deputetur, qui ex deo cum naturæ ſuæ proprietate ſubſtiterit,neq; in unione maneat,quem patrem natiuitatis ueritas doceat cōfitendum. Non deſeruit igitur natus deus naturæ ſuæ proprietatem, & naturali in eo uirtute ſubſiſtens eſt,cuius in ſe tenet naturali natiuitate naturam.Nō enim in eo deus aut demutatus aut degener eſt, cū ſi quod uitium natiuitas intuliſſet, eius potius naturæ contumelia ſit, per quam natiuitas inhæret, dum quod ex ſe eſt deſineret eſſe quod ſuū eſt.Atq; ita non eundem mutatio corrumpebat, qui in ſubſtantiam nouam natiuitate ſubſtiterat,ſed eum ita pater exinaniuerat,non ut ille qui in natiuitate filij impotens naturæ ſuæ tenere conſtantiam, externum aliquid à ſe alienumq; genuiſſet.Non eſt autem,ut ſæpe iam cōmemorauimus,in unitate dei patris & dei filij humanarum uitium opinionum,ut ſit uel extenſio,uel ſeries,uel fluxus,ut aut riuum fons effundat ab origine,aut ramum arbor extendat in caudice, aut calorem ignis emitat in ſpatiū.Hęc enim à ſe inſeparabili protentione manent potius detenta, quàm ſibi ſint diſtantia, dū & calor in igne eſt, & in arbore ramus eſt,& riuus in fonte eſt: & hæc ipſa res ſola ſibi res eſt potius, quàm res ex re ſubſtituta ſit:quia non aliud arbor quàm ramus,neq; ignis quàm calor, neq; fons poteſt eſſe quàm riuus. At uero unigenitus deus ex perfecta atq; inenarrabili natiuitate ſubſiſtens deus eſt,ut uera progenies inæſtimabilis dei, eſt & incorporalis naturæ generatio incorporalis, eſt deus uiuus & uerus à uiuente & uero, & inſeparabilis à deo naturæ deus,dum ſubſiſtens natiuitas non alterius naturę deum perficit, neque generatio quæ ſubſtantiam prouehebat, ſubſtantiæ naturam demutauit in genere,ſed diſpenſatione aſſumptæ carnis,& per exinanientis ſe ex dei forma obedientiam, naturę ſibi natiuitatem Chriſtus homo natus intulerat,nō uirtutis naturæq; damno,ſed habitus demutatione. Exinaniens ſe igitur, ex dei forma

ſerui

ſerui formam natus acceperat, ſed hanc carnis aſſumptionem cũ ea qua ſibi natu/ralis unitas erat patris natura non ſenſerat:& nouitas temporalis licet maneret in uirtute naturę,quæ amiſſa uidebatur,cum forma dei naturæ ſerui ſecundũ aſſumptum hominem unita eſt.Sed ſumma diſpenſationis hęc erat,ut totus nunc filius, homo ſcilicet & deus, per indulgentiam paternæ naturæ ineſſet, & qui manebat in uirtute naturę, maneret quoq; in genere naturæ:Id enim homini acquirebat ut deus eſſet,ſed manere in dei unitate aſſumptus homo nullo modo poterat,niſi per unitatem dei in unitatẽ dei naturalis euaderet: ut per hoc quod in natura dei erat deus uerbum,uerbũ quoq; caro factum,rurſum in natura dei ineſſet. Atq; ita ho/mo Ieſus Chriſtus maneret in gloria dei patris, cũ in uerbi gloriam caro eſſet uni/ta, rediretq; tunc in naturæ paternæ etiam ſecundũ hominem unitatem uerbum caro factum,cũ gloriam uerbi caro aſſumpta tenuiſſet. Reddenda igitur apud ſe/ipſum patri erat unitas ſua,ut naturæ ſuæ natiuitas in ſe rurſum glorificanda reſi/deret,quia diſpenſationis nouitas offenſionem unitatis intulerat,& unitas,ut per/fecta antea fuerat,nulla eſſe nunc poterat,niſi glorificata apud ſe fuiſſet carnis aſ/ſumptio.Et idcirco tanto antea pręparato ad fidei huius intelligentiam ſenſu cum dixiſſet: Hæc eſt autem uita æterna,ut cognoſcant te ſolum uerum deũ, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, ſubiecit ſecundũ diſpenſationem ſuam obedientiam: E/go te clarificaui ſuper terram, opus conſummaui quod dediſti mihi ut faciam. Poſt quæ ut meritum obedientiæ & ſacramentũ diſpenſationis intelligeretur,ad/iecit: Et tunc clarifica me tu pater apud temetipſum, claritate quam habui priuſ/quam mundus eſſet apud te. Qui manere Chriſtum in natura dei denegat,& in/ſeparabilem eſſe atq; indifferentẽ ſolo uero deo non credit,reſpondeat quæ huius petitionis ſit ratio,& nũc clarifica me tu pater apud temetipſum.Quid enim cau/ſæ eſt,ut eum pater clarificet apud ſemetipſum?Aut quæ uerbi huius ſignificatio eſt,quiúe ſignificationis effectus eſt?Pater namq; non eget gloria,nec ſe exinani/uerat de forma gloriæ ſuæ.Quomodo autem apud ſemetipſum glorificaturus eſt filium,& ea gloria quam habuit apud eum ante mundi cõſtitutionem? Sed apud deum habere qui ſenſus eſt?Non enim ait,gloriam quam habebam antequam ſe/culum eſſet,cũ eſſem apud te, ſed gloria quam habui apud te. Eſſe enim apud te, conſiſtentem ſignificat:habere autem apud te,naturę ſacramentũ docet.Et glori/ficabor apud te,nõ idem eſt quod glorifica me.Non enim ſeipſum glorificari tan/tum ita ut ſibi aliquid ſit propriũ gloriæ rogat, ſed apud ſemetipſum patrem glori ficari ſe ab eo precatur. Vt enim in unitate ſua maneret ut manſerat,glorificatu/rus eum apud ſe pater erat: quia gloriæ ſuæ unitas per obedientiam diſpenſatio/nis exceſſerat, ſcilicet ut in ea natura per glorificationẽ rurſus eſſet, in qua per ſa/cramentum diuinæ natiuitatis unitus,eſſetq; patri apud ſemetipſum glorificatus, ut quod apud eum ante habebat maneret,nec alienaret ab eo formæ dei naturam formæ ſeruilis aſſumptio. Sed apud ſemetipſum glorificaret formam ſerui,ut ma neret in ſe dei forma:Quia in dei forma manſerat, idem erat in ſerui forma. Et cũ ſerui forma glorificanda eſſet, in dei forma apud eum ipſum glorificanda erat, in cuius formam formæ ſeruilis erat habitus honorandus. Non noua uero hæc, ne/que nunc primum Euangelicis doctrinis cõſignata uox domini eſt, & hoc ipſum glorificandi filij apud ſemetipſum dei patris ſacramentum pulcherrima ſpei ſuæ illa gratulatione teſtatus eſt. Dum enim Iuda ad proditionem exeunte, gaudio conſummatæ ſuæ diſpenſationis elatus eſt,hæc dixit: Nunc honorificatus eſt fi/lius hominis,& deus honorificatus eſt in eo.Si deus honorificatus eſt in eo,& de/us honorificat eum in ſe, & deus protinus honorificauit eum:quid limo corporis graues animæ,& ſordentes peccatis conſcientia facti, cœnoſæque mentes uſque

Clarifica me apud temetipſum

ad

ad iudicium diuinæ de ſe profeſſionis inflamur, & arbitros nos diuinæ naturæ deputantes, impijs ad deum calumniæ noſtræ diſputationibus bellamus? Quanta enim potuit dominus uerborum ſimplicitate Euangelicam fidem locutus eſt, & in tantum ad intelligentiam noſtram ſermones aptauit, in quantum naturæ noſtræ ferret infirmitas, non tamen ut quicquam minus dignum naturæ ſuæ maieſtate loqueretur. Et primam quidem dicti ſignificationem non ambiguam exiſtimo, cum ait: Nunc honorificatus eſt filius hominis. Gloria enim omnis non uerbo, ſed carni acquirebatur, id eſt nō natiuitati dei, ſed nati hominis diſpenſationi. Hoc uero quod ſequitur quid ſignificet interrogo, & deus honorificatus in eo? Honorificatum enim in eo deum audio, & quid iſtud ſit ſecundum intelligentiam Hæretice ignoro. Deus in eo honorificatus eſt, in filio utique hominis: ut qui ante filius hominis, idem ſit & filius dei. Et cum non alius ſit filius hominis, neque alius filius dei, uerbum enim caro factum eſt, eum qui filius dei eſt ipſum eſſe neceſſe ſit hominis filium, requiro quis in hoc filio hominis, qui & filius dei eſt, glorificatus eſt deus? Et quia in filio hominis, qui & filius dei eſt, glorificatus deus eſt, uideamus quid ſit hoc quod tertio ſubditur: Si deus glorificatus eſt in eo, & deus honorificauit eum in ſe. Quod iſtud, rogo, ſacramenti myſterium eſt? Deus in filio hominis glorificato glorificatum deum glorificat in ſeſe. In filio hominis dei gloria eſt, & gloria dei in gloria filij hominis dei glorificati in ſeſe. Homo utique non per ſe glorificatur, neque rurſum qui in homine glorificatur deus, licet gloriam accipiat, non tamen aliud ipſe quàm deus eſt. At uero cum glorificato filio hominis glorificans deū deus glorificat in ſeſe, inuenio naturæ gloriam in gloriam naturæ naturam glorificantis aſſumi: Non enim ſe deus glorificat, ſed glorificat in homine deū glorificans in ſeſe. Quod autē glorificat in ſeſe, licet non ſe glorificet, tamen in naturæ ſuæ gloriam naturam glorificans aſſumit. Et cum glorificans deū deus, quia glorificatus in homine ſit, glorificat in ſeſe eum quem glorificauit deum in ſeſe demonſtrari, cū eum glorificat in ſeſe. Affer nunc, quiſquis es Hæretice, flexuoſæ doctrinæ tuæ ineuolubiles quæſtiones, quæ cum ſe nodis ſuis illigent, in nullo tamen hærendi moleſtiam continebunt. Filius enim hominis glorificatur, & glorificatur in eo deus, & deus glorificatum eum in homine glorificauit in ſeſe: Non enim ipſum eſt glorificari filium hominis, quod & glorificari in filio hominis deum, uel glorificare in ſeſe glorificatum in homine deum. Loquere hoc ſecundum impietatis tuę ſenſum uerbis tuis, quid uelis eſſe glorificari in filio hominis deum: utiq; aut Chriſtum neceſſe eſt eſſe qui glorificatur in carne, aut patrem qui glorificatur in Chriſto. Si Chriſtus eſt, deus certe Chriſtus eſt qui glorificatur in carne: ſi pater eſt, ſacramentum unitatis eſt, cum pater glorificatur in filio. Aut Chriſtū confitendo, deum etiam inuitus loqueris, aut patrem deum intelligendo, naturam dei patris non negabis in Chriſto. Atque hęc de glorificato filio hominis & glorificato in eodem deo dicta ſint. De eo uero quod glorificatū in filio hominis deum deus glorificat in ſeſe, in quo tandem tibi relictam facultatem exerendæ impietatis exiſtimas, ne ſecundū naturæ ueritatem uerus deus Chriſtus ſit? Chriſtus enim deus natum hominem glorificat in ſeſe. Nunquid extra ſe eſt quod glorificat in ſeſe? Reddit enim in ſe Chriſto gloriam, quam apud ſe habuit. Et cum in formam dei aſſumptio formæ ſeruilis aſſumitur, in ſe glorificatur glorificatus in homine deus, qui ante euacuantis formæ diſpenſationem in ſe erat, & per formam ſui & natiuitatis unitus. Natiuitas enim non nouę neq; alienę naturę deū fecerat, ſed naturalis filius patri naturali generatione ſubſtiterat, & cū poſt natiuitatem hominis glorificatus in homine, in naturæ ſuæ rurſum gloriam clareſcit, in ſe eum deus clarificat, cū in naturæ paternæ gloriam

Perſpicuitas ſacræ ſcripturæ

ab ea

ab ea per diſpenſationem euacuatus aſſumitur. Concludit autē audaciſſimum im pietatis tuæ furorem apoſtolica fides, ne cum licentia liberæ intelligentię uageris, quum ait: Omnis lingua confitebitur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. *Philip.* Quem enim in ſeſe pater glorificauit, in his ſine dubio intelligendus eſt eſſe qui bus pater eſt: cum & in ſe eum glorificauerit, & in gloria eius ſit confitendus. Nō enim hic nunc tantummodo in dei gloria eſt, ſed in gloria dei patris eſt, necꝫ pater glorificauit gloria exteriore, ſed glorificauit filium gloria in ſeſe: in eam eum quæ ſua eſt gloria reſumendo, & in eam gloriam, quam apud eum habuit, & ea gloria eum & apud ſeſe glorificat in ſeſe. Atqꝫ ea gloria ita inſeparabilis à fidei huius cō functione intelligitur etiam ſub hominis humilitate ſic dicens: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtū, cum ſine Chriſto, ſolo deo patre cognito, uita æterna nō ſit, & Chriſtus glorificatus in patre ſit. Si autem ea demū uita æterna eſt, ſolum uerum deum noſſe, & quem mi ſiſti Ieſum Chriſtum, nō exiſtimetur planè uerus deus Chriſtus, ſi uita ſit in deum credidiſſe ſine Chriſto: Et quod ſolus deus pater deus uerus eſt, non pertineat ad deum Chriſtum, niſi gloria Chriſti omnis in ſolo uero deo patre ſit. Si enim in ſe eum glorificat pater, & ſolus pater deus uerus eſt, & extra ſolum uerum deum Chriſtus eſt, quia glorificatum in deum Chriſtum glorificet, pater uerus deus ſolus in ſeſe. Et quod à ſolo uero glorificatur in ſeſe, non alienatur à ſolo uero, quia in ſe ſolo glorificatur à uero. Sed forte piæ huic fidei noſtræ impia perfidiæ tuæ occurrat aſſertio, ut aliena ab intelligentia dei ueri ſit hæc neceſſitatis confeſ ſio: Amen amen dico uobis, non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uide rit patrem facientem. Si duplicem reſponſionem duplex Iudæorū indignatio exi git, ſit hæc planè infirmitatis profeſſio, nil à ſe facere filium poſſe, niſi quod facien tem uiderit patrem. Quod ſi Iudæis & uiolati ſabbati reatum obijcientibus, & æqualitatem in Chriſto dei per profeſſum ſibi deum patrem non ferentibus, ſub eodem dicto ad utrunque reſponſum eſt, putas ne per confeſſionem reſponſio nis poſſe dictorum occultari ueritatem? Et quanquam in alio libello tractatus hic à nobis locatus fuerit, tamen non modo quia non obeſt, ſed etiam ad religionem proficit retractari, eundem ipſum quia cauſa poſtulat reuoluamus. Hinc autem primum reſponſionis neceſſitas orta eſt, & propter hoc perſequebantur Iudæi Ie ſum, & quærebant eum interficere, quoniam hæc faciebat ſabbato. Ira itaque eo rum uſque ad cupiditatem interficiendi eum accendebatur, propter opera ſabba to geſta. Sed & uideamus quid dominus reſponderit: pater, inquit, meus uſqꝫ mo do operatur, & ego operor. Quod rogo iſtud opus patris eſt, Hæretice? demon ſtra: per filium enim & in filio omnia ſunt, uiſibilia & inuiſibilia, & tu qui ul tra Euangelium ſapis, neceſſe eſt ut alijs alibi arcanorum doctrinis cognitionem paterni nominis adeptus ſis, ut operantem nobis patrem oſtendas. Quod ſi pater operatur in filio, ſecundū quod ipſe ait: Verba quæ loquor uobis ego nō loquor, ſed pater in me manens ipſe facit opera ſua: uides ne quid hoc ſit: pater meus uſ que modo operatur? Hoc enim ideo ait, ut paternæ in ſe naturæ intelligeretur poteſtas, in ſabbati opere poteſtatis ſuæ uſus natura. Cum in ſe operante pa ter operetur, ipſe neceſſe eſt patre operetur operante, atque ideo ait: Pater me us uſque modo operatur, ut ipſum illud hoc præſens dictorum atque geſtorum per ſe opus paternæ in ſe naturæ exiſtimaretur operatio. Id enim quod uſque modo operatur, unum atque idem dicti temporiſqꝫ momentum eſt, ut non aliud aliquod opus eſſe patris, quàm ſuum hoc quod agit crederetur: cum per id quod uſque modo operatur pater, hæc ipſa eſſet patris ſub eodem tempore ſermonis operatio. Ac ne fides intra cognitionem tantum patris relicta uitæ æternæ ſpei eſſet

Filium nihil facere niſi quod patrem uiderit facientem

eſſet, continuo ſubiecit: & ego operor, ut hoc ipſum quod modo operatur pater
operetur & filius, ac ſic perfectam fidem docuit, cum id quod modo eſt, eiuſdem
temporis opus ſit, & id quod pater operatur, operat̃ & filius, extra ſingularis dei
Deus quid ſit ſit unionem. Denicꝫ pro captu, pro uiribus, pro fide noſtra intueamur deus quid
ſit, & uideamus an illi poſſit aliquid comparari. Certe hoc eſt deus, quod & cũ di-
citur non poteſt dici, cum æſtimatur nõ poteſt æſtimari, cum comparatur nõ po-
teſt comparari, cum definitur, ipſa definitione ſua creſcit. Qui cœlum manu ſua
operit, pugno omnem mundum claudit, quem totum omnia neſciunt, & metuen
do ſciunt, cuius nomini & uirtuti famulantur. Hunc orbis ex ipſa elementorũ ſibi
Ratio filius ſuccedentiũ momentanea uiciſſitudine teſtatur. Ratio quædã eſt, quæ apud Græ
cos λόγος appellatur, quæ inter patrem & filiũ perſonas uel uocabula diſtinguit,
VARIA quia ipſe filius ratio dicitur, quæ tamen ratio multis nominibus appellatur: modo
CHRISTI enim uerbum, modo uirtus, modo ſapientia, modo dextera, modo brachium, mo-
VOCA- do margarita, modo theſaurus, modo retia, modo aratrum, modo fons, modo pe-
BVLA tra, modo lapis angularis, modo agnus, modo homo, modo uitulus, modo aquila,
modo leo, modo uia, modo ueritas, modo uita, cum ſit deus omnia & in omni-
Verbum bus: Et per hæc uocabula diuinarum diſpenſationũ myſteria cognoſcuntur. Nam
Virtus & ob hoc Verbum nuncupatur, quia & proprie diuino ore proceſſit, & nihil pa-
Sapientia ter ſine eo aut iuſſit, aut fecit. Virtus dicitur, quia uere de deo, & ſemper cũ deo,
Dextera & omnis poteſtas patris in ipſo conſiſtit. Sapientia appellatur, quia de corde pa-
Brachium tris aduenies̃ arcana in cœleſtibus reſerauit. Dextera nuncupatur, quod per eum
Margarita omnia opera diuina perfecta ſunt. Brachium dicitur, quia ab ipſo omnia continen
Theſaurus tur. Margarita appellatur, quia nihil illo precioſius inuenitur. Theſaurus dicitur,
Rete ut in ipſo omnes diuitiæ regnorũ cœleſtiũ quæ reconditæ ſunt, agnoſcantur. Re-
Aratrum tia dicitur, quia per ipſum, & in ipſo de mari ſeculi, Gentium quaſi multitudo pi-
Fons ſcium in eccleſia congregantur, ubi bonorum malorumcꝫ diſcrimina cognoſcun-
Petra tur. Aratrum nuncupatur, quia ſigno crucis ſuæ Gentium pectora ſubiguntur, ut
Lapis an- neceſſario ſemini præparentur. Fons aquæ appellatur, quia ex eo ſitientium cor-
gularis da cœleſtis aquæ gratia irrigantur. Petra dicitur, quia credentibus fortitudinem,
Agnus incredulis duritiem præſtat. Lapis dicitur angularis, quia utrosꝗ parietes ueteris
Homo ac noui Teſtamenti, unus mediator in ſemetipſo continens copulauit. Agnus ap-
Vitulus pellatur, ut innocentia Chriſti, & paſſio demonſtretur. Homo dicitur, quia ſecun-
Aquila dum carnem propter nos homines naſci dignatus eſt. Vitulus dicitur, quia prop-
Leo ter noſtram ſalutem pati ſuſtinuit. Aquila dicitur, quia poſt uenerabilem reſurre-
Via ctionem, quaſi remis alitum ad patrem reuolauit. Idem leo dictus eſt, quia ipſe eſt
Veritas rex regum, qui mortem ac diabolum uirtutis ſuæ poteſtate comminuit. Via eſt,
Vita quia per ipſum acceſſum habemus ad deũ patrem. Veritas eſt, quia mendacium
neſcit. Vita eſt, quia ipſe uniuerſa uiuificat. Vides ergo, quia per hæc uocabula ſi
gnificationes diſpoſitionum & operum diuinorum præoſtenſæ ſunt, non tamen
ipſe deus per hæc proprie definitus eſt. Eſt ergo pater deus immenſus, æternus, in-
comprehenſibilis, inæſtimabilis, eſt & filius eius dominus noſter tantus, quantus
eſt pater, ſed nõ aliunde, ſed de patre: quia inquit, de patre exiui, hoc eſt lumen de
lumine. Quod ſi filium dei, ut iam dictum eſt, uiſum à patribus approbamus, ut
non totum in illo quod dei eſt uideretur, ſed diſpoſitiones rerum futurarum, quæ
ſuis quibuſcꝫ temporibus complendæ erant, in ipſo per imaginem cerneren-
tur: nam filium quis uidere potuit, antequam conſpicabilem materiam
cum placuit adſumpſit? uel ipſum hominem induere digna
tus eſt? Quia & ſi Abrahæ uiſus eſt, ſed in forma hu-
mani corporis uiſus eſt, qua de eius fuerat carne,

INDEX RERVM IN- SIGNIORVM APVD HILARIVM.

Aron primus ſacerdos in lege 680
Abraham deum agnouit cũ tres uideret uiros ſpecie ſimiles &c. 53
Abraham adorauit deũ in homine 68
Abrahæ duas promiſſiones factas 704
Abraham conſpiciens uirum, futurum corporationis ſacramentũ nouit 54
Abſit, quid 387
ἀκατέργαστον 701
Achimelech quid ſignificat 460
Actorum locus, multitudinis credentiũ erat cor unum &c. 249
Adoratores ueri 28
Adulterium ſeparat coniugium 338
Adulterium in corde 488
Adulterij crimen tempore Hilarij capitale 730
Aeternum quid 248
ἀλαλαγμός quid proprie 515
Alexãdria male ſentiẽs de Chriſto 106
Alexandria uerbo domini priuata 204
Alienis operibus ac meritis nemo iuuatur 420
Allegoria non excludit ſenſum hiſtoricum 619
Allegoria licet falſa, non improbatur tamen 505
Allegoriæ legis ueteris 559. 566
Allegoricus ſenſus quomodo querendus 505
Amorræus quid 678
Angelus dei etiam filius dei dictus 53. 57
Angelus ad Agar loquens deus fuit 56
Angelus domini, & deus, idem Ibidẽ
Angelus eſt nomen officij non naturæ 66. 71
Angelus Chriſtum cõfortauit, uariant codices 203
Angeli ante mundum creati 283
Angeli præſunt orationibus 392
Angeli, ſpiritus miniſterij 658
Angelorum miniſterium erga homines 677
Animæ Chriſti mentio 195
Animam in Chriſto ponere & reſumere cui conueniat 211
Anima deo quomodo tribuitur Ibidẽ
Animæ captiuitas 641
Animæ indumenta 658
Animæ ad inferos deſcendunt 698
Animæ laquei 714
Animi contagium 558
Annus domini acceptus 513
Antiochus rex à martyre reprehenſus 262
Antiochena ſynodus 268
A patre uenire, quid 95
Apoſtolorum ſapiens imperitia 22
Apoſtoli ſortiti ſunt claues regni cœlorum ob diuinitatis Chriſti confeſſionem 95. 469
Apoſtoli ſententia Rom. x. Si dixeris in corde tuo declaratur 216
Apoſtoli quomodo fratres Chriſti 224
Aquarum mentio 636
Aquæ populos ſignificant 724
Arelatenſis ſynodus 275
Arij dogma 8. & 28
Ariani Antichriſti ſunt diſcipuli 25
Arianorum fides circa trinitatem 80
Ariani ὁμοούσιον euitant 265
Ariminenſis ſynodus 282
Articuli Græci uis 225
Aſcendo ad patrem meum, locus declaratur 222. 224
Athanaſius prædicare Chriſtum prohibetur 264
Auxentij de Chriſto error 281
Auxentius epiſcopus Mediolanẽ. 284

B

Baptizare in nomine patris & filij &c. quomodo intelligendum 17
Baptiſmi ordo apud ueteres 384
Baptiſmus martyrum 559
Barabbæ interpretatio 429
Baſan ciuitas 533

Baſan quid 678
Beatus uir quinq; in ſe habet 440
Beati qui 551
Biterenſis ſynodus 260
Blaſphemia in ſpiritum 426
Bonus paſtor ſit bonus, ſimul & doctus 128
Bonus quomodo nemo niſi ſolus deus 158
Bonitatis dei uſus 450
Bonitatis nomen Chriſtus non reſpuit 159

C

Calumniæ hæreticorum 749
Cameli natura, & quid ſignificet 396
Cananæi qui 382
Canticum quid 437
Canticum pſalmi quid 438
Captioſæ quæſtiones 7
Carbones deſolationis 682
Caro mea uere eſca, & ſanguis meus &c. 134
Caro ſpoliata & Chriſtus mortuus 156
Carne ſe ſpolians quid Ibidem
Cathedræ peſtilentiæ 441
Cædar quid 623
Cellæ ſeptuaginta interpretum 447
Centurio quis fuerit 348
Ceremoniæ abolitæ 6
Chanaan quid 678
Charitas perfecta 163
Charitatis perfectæ officium 752
Charitatis ordo 393
χίμαῤῥοι 521
Chriſti incarnatio 26
Chriſtus peculiari modo filius dei 34
Chriſtus naturæ noſtræ ſe attemperauit 746
Chriſtum filium dei eſſe, neceſſario credendum 99
Chriſtus ſapientia uera ex natura 367
Chriſtum deum, & meum deũ eſſe 67
Chriſti conceptionis & partus dignitas 26
Chriſti uaria epitheta 760
Chriſtus quomodo uiuat per patrem, & nos uiuamus per eius carnem 134
Chriſti honor eſt inſeparabilis ab honore dei 168
Chriſti diuinitas 101
Chriſtus eſt deus nomine, natura, natiuitate poteſtate, & profeſſione 109.111.112
Chriſtum ſignauit pater deus 146
Chriſti exinanitio Ibidem
Chriſti exitio à deo, quid ſit 165
Chriſtus non erat ſeruus, ſed factus eſt, quomodo intellig. 223
Chriſtus deus, ſpiritus & uirtus 226
Chriſtus quomodo ab angelo confortatus 203
Chriſtus affuit condendo cœlo 252
Chriſtum à mortuis ſuſcitatum, quomodo intellig. 747
Chriſtum factum de muliere, quomodo intelligendum 256
Chriſti proprium offitium 410
Chriſti gloria in terris manet 488
Circumciſio duplex 155
Clarificatio Chriſti quid ſit 34
Clauis pſalmi 438
Clericis ſecularia negotia periculoſa 442
Cœlum uiſibile præteribit 382
Cœli multi 683
Cognoſci à deo quid 446
Commori Chriſto quid 747
Communionem pij cum hæreticis non habent 260
Communis ſenſus dicit unũ eſſe in natura, quæ eadem nomina habent naturarum 130
Comparatio ad diuina nulla perfecta 9
Conceptionis Chriſti dignitas 26
Concordiæ laus 668
Confeſſio uera 608
Confeſſio erroris uera 682
Confeſſio peccatorum qualis eſſe debeat erga deum 689
Conſtantium imp. uocat antichriſtum Hilarius 261
Conſtantius donat Chriſtianis uectigalia ut à Chriſto auocet 264
Corpus Chriſti abſq; peccato 197
Corporalis habitatio quæ ſit 159
Corporaliter plenitudo diuinitatis in Chriſto habitat Ibidem
Corporalia docent ſpiritualia 625

Coruorum pulli quomodo deum uocant 737
Creaturarum præparatio eſt deo coæterna 252
Creatura quomodo Chriſtus 255
Credentium paucitas 308
Crux, fidei eſt documentum 585
Cruce probantur Chriſtiani 608

D

Dandū omnibus quomodo intellig. 339
Dauidis patientia 473
Dauidis paſſio, Chriſti paſſionis exemplum eſt 474
Deſerere dei, eſt tradere ſatanæ 626
Dei magnificentia & uirtus intelligenda 3
Deus inenarrabilis 20
Deus ſpiritus eſt, quomodo intellig. 28
Deus unus eſt, quomodo intellig. 49
Dei filio proprium 60
Deo patri proprium Ibidem
Deus ſupra terrā quomodo ſit uiſus 61
Deus eſt & uerus deus 67
Deus uideri uoluit homo infirmus antequam naſceretur 69
Deus non per difficiles quæſtiones ad uitam nos uocat 217
Deus nō intelligitꝛ niſi per deum 70
Deum de deo, ex lege & prophetis quo modo confitemur 78
Deus corporali modo quare loquatꝛ 87
Deum dari & deum eſſe differt 109
Deus aliquando honoris nomen eſt 110
Deus eſt Chriſtus, unus cum deo ſpiritus 139
Deus quomodo ſciat aut neſciat 182
Deus nec mortuus eſt, nec ſepultus 212
Deus eſt nomen plenæ & perfectæ diuinitatis 238
Dei in forma eſſe, eſt manere in natura dei 241
Dei ſermo, pro filio dei 251
Deo quæ ſunt reddenda 409
Deus non mutatur etiamſi puniat malos 451
Deus quomodo cognoſcat aut ignoret 446
Deus pios non deſeret 476
Dei non omnia ſcrutanda 557
Deus eſt ubiqꝫ ut anima in membris 612, 613
Deus quomodo ubiqꝫ adſit 639
Dei uirtus, officiorum & membrorum habet nomina 657
Deus noſter præ omnibus dijs quomodo intelligendus 675. 682
Deus legis & Euangelij unus 690
Dij numeroſi 2
Diaboli miniſteria 627
Diapſalma quid 438
Dies ultimus quare abſconditus 419
Dies pro ætate hominis 461. 483
Dies cœpit à ueſpera Iudæis 482
Dilectio dei ſine Chriſto inutilis 410
Diripi regnum cœlorū quid ſit 356
Dionyſius Mediolanē. epiſcopus 275
Diuina uirtus ex miraculis 32
Diuina neqꝫ abolitioni neqꝫ exordio obnoxia 3
Diuina per fidem aſſequuntur 6
Diuina quomodo contemplanda 209
Diuinis non præiudicat humana intelligentia 241
Diuinitas Chriſti 101
Diuitiarum incommoda 109
Doech mulio Saulis 461
Dolor & timor Chriſti qualis fuerit 192
Domus dei uera 645
Dominus creauit initium uiarum ſuarum, explicatur 250

E

Ebrietatis initium 642
Eccleſiæ fundamentum quod 97. 386
Eccleſiæ diſſidium unde 106
Eccleſiam ſyllogiſmi non ſuſtinent 34
Eccleſia in diſſenſionibus fide cōfirmatur 106
Edom quid 688
Effectus quidam noſcuntur, quorū cauſæ ſunt ignotæ 257
Ego & pater unum ſumus, quomodo intelligitur 40
Eleuſius epiſcopus pius 308
Epiſcopi ſummum officium 127
Epiſcopus eccleſiæ ſit bonus ſimul & doctus 410
Epiſcopus eccleſiæ duplicem curam habet in refellendis falſis doctrinis 129
Error plurimorum periculoſus 79. 80
Eſaias diſſectus eſt 261

Eſaiæ loci interpretantur 65.73
Eſca eſurientium 733
Eſdra pſalmos collegit 434
Eſſe in forma dei; quid ſit 241
Eſſentia quid 290
Ethnici uenantur honorem apud homines 751
Euacuare poteſtatem 231
Euſebius Vercellenſis epiſcopus 275
Exire à deo 94
Exire ex deo, & à patre uenire non ſunt idem 95
Exire ſignificationem natiuitatis habet non inchoationis 96
Exitio Chriſti à deo quid 165
Exodi locus: Dedi te deum Pharaoni, quomodo intellig. 109
Ex quo omnia, per quem omnia, quid ſit 144

F

Facere opera dei non conuenit creaturæ 119
Fides captioſas quæſtiones reijcit 7
Fide præcepta expleamus 17
Fidei officium in trinitate 21
Fidei calor ad reſpondendum hereticos incitet 104
Fides ſubinde noua in ſcriptis 277
Fides uera quæ ſit 108
Fides iuſtum conſummat 215
Fides uera non habet periculum 215
Fidei confeſſio non ſit coacta 274
Fides multæ tempore Hilarij 277
Fides nō in quæſtione philoſophiæ 279
Fides uera non eſt ambigua 341
Fidei uirtus 355
Fides myſteria regni dei percipit 375
Fides eccleſiæ fundamentum 386
Fides aperit prophetiæ recondita 434
Fides & cognitio differunt 582
Filij ratio qualis 20
Filius à patre & in patre quomodo 31
Filius eſt angelus dei & angelus 53
Filij nomen proprietates adiectas habet 91
Filij natiuitas quomodo intelligenda 113
Filius in patre & pater in filio per uiuentis naturæ perfectam natiuitatem 122
Filius quomodo neſcit diem 180
Filius ſubiectus patri, quomodo 227
Filius quomodo tradet regnum deo patri declaratur 229
Filius primogenitus meus Iſraël 243
Filius quomodo clarificet patrē &c. 35
Finis 229.230 & 459
Fœminę cōſtantia & libere dictū 262
Foliorum quis uſus 443.444
Fratres Chriſti apoſtoli 224
Fratres Chriſti qui 374

G

Galaad mons 496
Galatia Chriſtum negat 106
Gallicani epiſcopi 260
Genealogię eloquia abominatur Chriſtianus 209
Generatio filij non poteſt per creata comprehendi 251
Generationis ratio in Chriſto ſimplex (327
Geneſis locus: Faciamus hominem interpretatur 50.51.65
Genuiſſe deum legimus filios ſed ſine proprietatis ſignificatione 243
Germinij ſcientia de Chriſto 281
Gloria dei per glorificationem humanitatis apparuit 235
Gloriam Chriſtus carni quæſiuit non uerbo 170
Gloria quædam expetenda 460
Græce linguæ utilitas 519.589

H

Habitatio dei 632 & 663
Hæreditas domini 647
Hæreſeon origo 8.17.745
Hæreſes confortantur 25
Hæreſes ex literis ſacris oriuntur 316
Hæreticorum teſtimonia falſe adducta contra trinitatem 45 & 46
Hæreticorum doli in docendo 82
Hæreticis nulla concordia 107
Hæreticorum opiniones de Chriſto 108
Hæreticorum obiectiones quod Chriſtus non eſt deus 129
Hæreticorum cauilli Chriſti diuinitatem negantes 152
Hæretici erroris occaſio 154
Hæreticorum obiectiones contra Chriſtum 221

Hęretici damnati reges & principes cō tra pios incitant 266
Hæreticorum aſtutiæ 282
Hæretici ſobrij 509
Hebion photinus 106
Hebionis error 18
Hermon mons 771
Hierachæ error de Chriſto 47.81
Hierachæ fides 84
Hieremię locus: Non deputabitur alter ad eum enodatur 61
Hilarij confeſſio fidei 88.89
Hilarij lapſus 196 & 197.206
Hilarius ſub quo Cæſ. uixit 264
Hilarius in exilium miſſus eſt 276
Hilarius origenem ſecutus 456
Holocauſtum quid 520
Homo conditus eſt ad imaginem patris & filij 65
Homo genitus quomodo maneat in pa tre gignente 120
Hominem in tria diuidit 302
Hominem mortuum ſtatuta aut felici/ tas aut pœna excipit 459
Hominibus quomodo placendū ſit 471
Hominis formati triplex perfectio 581
Hominis officium 737
Honor Chriſti inſeparabilis ab honore dei 162
Humana ſapientia 149
Humiliatio pijs bona 579
Humilitatis laus 614
Hymni qui 478
Hypocritarum fraudulentia 346

I

Iacob luctatus eſt cum deo 69
Iactantia à fidelibus procul ſit 332
Ianuis clauſis uenit Ieſus 271
Ieſus quid 472.584
Ieiunium uerum 340
Ieiunium inutile 612
Ignorantia non excuſat 615
Imago dei Chriſtus 147.148
Impietas quid proprie 441
Impietas extrema quę 465
Impius & peccator differunt 441
Impiorum pœnæ 444
Infidelitas ducit in errores 41
In forma dei eſſe, quid 241
In Ioanne quid contuendum 529
Inimici crucis Chriſti 232
Inimici qui diligendi 705
Iniquitas quid 658
Ioannis locus cap. 17 Hæc eſt uita æter na &c. declaratur 36
Ioannis locus de ianuis clauſis 38
Ioannis locus: Pater meus uſq; adhuc operatur, quomodo intellig. 113
Ioannis locus cap. 14 Domine oſtende nobis patrem, enodatur 124
Ioannis locus cap. 6 Caro mea uere eſt eſca &c. declaratur 134
Ioannis locus cap. 17 Hæc eſt uita æter/ na declaratur 167.168
Ioanis locus. Non poteſt filius à ſe face/ re quicq̃ &c. declaratur 172.173
Ioannis locus. Pater maior me eſt de/ claratur 697
Ioannis locus. Qui uidit me, uidet & patrem decl. 702
Ioſeph aliam uxorem habuit 327
Ira dei quid 451
Iſrael uerus qui 74
Iſraēl quid & quos ſignificet 74
Iubilum quid 515
Iudæ malitia deſcribitur 709.710
Iudæi Chriſtum filium dei eſſe uerum confeſſi ſunt 102
Iudæi reiecti 465
Iudæorum ſuperſtitio 661
Iudex filius oſtenditur ex lege 68
Iudex uiduarum deus quare 526
Iudicia dei quæ ſcrutanda 557
Iudicij dies quare abſconditus 184
Iulianus Cæſar 276
Iuſtificationes diuerſæ 574
Iuſtitia dei miſerādi uolūtatē habet 730
Iuſtitiæ inanis iactantia 353

L

Lætitiæ cauſæ uariæ 687
Laqueus ſpiritualis, & quid differat à ſcandalo 714
Lazarus quare fletus ſit à Chriſto 210
Lazari mors 752
Lazarum quare Chriſtus defleat 541
Lex uetus cum prophetis quomodo legenda 505
Lex dei quomodo legenda 550

Lex naturalis 600
Lex quid ſit 552.553
Lepra morbum animi deſignat 347
Lex non iuſtificat 159.472
Legis ratio cum uxore demortui fratris
Lex Chriſtum præfigurauit 336 (326
Legis dominicæ meditatio 442
Legis Moſaicæ ſecreta 446
Liberum arbitrium 450.568.598
Liberi arbitrij uires 346.362
Liberi arbitrij uires extenuat 635.& 636
Libertas naturæ eſt uelle in Chriſto 114
Ligare & ſoluere quid 393
Linguæ doloſæ 621
Linguæ Græcanicæ uſus 519
Linguæ humanæ officium 461.462
Loquendi cauſa 261
Lucæ locus cap.18 Nemo bonus niſi deus declaratur 158.159
Lucifer Sardiniæ epiſcopus 275
Lugendum quid ſit 334
Luminis natura 335

M

Magni conſilij angelus 53
Mala quæ proprie 627
Mandatum domini 552.553
Manichæi error 47
Manichæi error de filij natiuitate 83
Manus dei 724
Manus patris eſt manus filij 116
Marcelli error 279
Marcion legem odit Ibidem
Mariam cognouit Ioſeph poſt partum quomodo intellig. 327
Marſorum cantus 488
Matrimonij locum intactum relinquit 394
Matthæi locus cap.16 de petra interpretatur 25
Matthæi locus cap. 16 Tu es filius dei uiui excutitur 97
Matthæi locus uade poſt me ſatana declaratur 387
Matthæi locus. Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem decl. 717
Medij ſoli iudicabuntur 445
Melchiſedech de filio deo mentionem facit 240
Meritum hominis nullum 723
Merces nulla 399
Mentis humanæ ſapientia 149
Memoriale dei 679
Mortem pij optant 719
Mediolanenſes ſacerdotes uexauit Cōſtantius 264
Minimum quid 364
Miſericordia matutina 719
Mors domini 635
Montani error 279
Morbis aues quædam uiſæ medentur 581
Morientium conſolatio 193
Mors uiuorum 636
Mors umbræ ſimilis 723
Mors à peccatis liberat 720
Moyſi ex rubo deus filius locutus ē 71
Moyſes unum deum prædicans, de filio ſignificat 63
Mundum quidam dicunt eſſe deū 516

N

Naſci deum quomodo intelli. 222
Naſci ante ſecula deum quid 254
Natiuitatem intemporalem ſenſus humanus non apprehendit 247
Natiuitatis filij uera intelligentia 113
Natum ſemper eſſe quid 249
Naturam quidam uenerati ſunt 2
Naturę inſtinctus impellit ad uitia 441
Natura ſuperior poteſt in inferiorem deſcendere 745
Neceſſitas an filij ſit 175
Neophytus in ſacerdotem non eligatur 562
Neſcire dei & ſcire 182.183
Neſcit diem filius quomodo intelligatur 180 & 181. 191.192
Niceæ trecenti decem & octo epiſcopi fuerunt 270
Nicena fidei confeſſio 268
Nicolaus falſus propheta 415
Non deputabitur alter ad eum interpretatur 61
Nubes ſunt ſanctorum doctrinæ 736
Numerorum myſteria in pſalmis 435

O

Obedientia mortis non eſt in dei forma 157

Obedientia Chriſti 312
Oblatio munerum Chriſto quid ſigni/ficet 328
Obſequium amoris differt à timoris officio 590
Oculi mentis eleuandi ſunt 625
Oculi corporis Chriſti ſunt Apoſtoli 598 (602
Odium honeſtum
Odium impio eſt pius 581
Odium religioſum 705
Og quid 678
Ogdoas in Euangelio 436
Olei fructus 340
Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt, quomodo intelligitur 149
Oleum peccatoris 482
ὁμοούσιον uitant Ariani 265
ὁμούσιον & ὁμοιούσιον quid 265
Operationes dei per membra noſtri corporis ſignificantur 242
Operimenta impiorum 709
Opiniones de deo ſint religioſæ 3 & 4
Opiniones uariæ de deo 499
Opus dei qui laudent 728
Opus patris, & filij opus, unum opus dei eſt 115
Operum demonſtratio ingerit fidem natiuitatis 114
Opera dei facere non poteſt conuenire creaturæ 119
Operum uiæ domini an Chriſtus initium ſit 254
Operibus alienis nemo iuuatur 420
Opera noſtra qualia eſſe debeant 672
Opulentia ſine ocio fol. 1
Opulentia inſolentes facit 465
Orandi modus 718
Orandum ſecundũ domini uerbũ 569
Oratio ſit ex fide 498
Oratio uera 502
Oratio rememorationis 548
Oratio ſapientiam acquirit 581
Oratio ex corde fluat 611
Oratio fidei exauditur 710
Orationi promptæ ſunt dei aures 478
Orationes quæ deſpiciantur 479
Orationum armis pugnandum 515
Orationum quatuor genera 711
Oſeæ uerſus: Saluos faciam illos in domino deo ipſorum &c. 58
Oſij impij uita prolongatur 368
Otium ſine diuitijs fol. 1
Otium periculoſum nocturnæ uigiliæ (573

P

Pannonia de Chriſto peſſime ſentit 106
Panis cœleſtis ſacramentum in fide reſurrectionis accipitur 354
Panum quinque incrementum 32
Panem doloris comedere quid 646
Parentes quomodo odio ſunt habendi 226 (598
Participes Chriſti
Partus Chriſti dignitas 26
Pater natura 8
Patris natura 19
Patris omnia eſſe filij 755
Patris iuſſu per filium omnia ſunt condita 49
Pater & filius ſunt nomina rerum, ſed unum eſt naturæ poſſeſſio 118
Pater & filius unũ ſunt nõ unus 122
Pater in filio non tanquam aliud in alio 126
Pater deus ſignificatur in ſpiritu dei 137
Pater eſt maior, ſed filius nõ minor 179
Paulus optimus ſui interpres 747
Paulus Chriſtum deum eſſe ſcribit uerum 142.143
Paulus Samoſatenus hæreticus 515
Paulus Treuerorum epiſcopus 264
Pax offerenda 358
Pacis fructus 630 & 631
Pacem habere in mundo quid 754
Pacis utilitas 624
Peccatum quid 658
Peccare in cœlum quid ſit 690
Peccatũ in ſpiritũ ſanctũ 344.371.372
Peccata Iudæorum uaria narrantur 629.630
Peccatorẽ quomodo deus occidat 704
Peccatorum uia quid 441
Peccatorum remiſſio bonitatis dei eſt 522
Pedes mentis 626
Pedem nõ dare in commotionem quomodo intellig. Ibidem
Periurio lex pœnam poſuit 338
Perſonæ in Chriſto non ſunt confundendæ 693 & 694.698

Petræ interpretatio 25
Petri locus 381
Petri locus de deſcenſu Chriſti ad inferna 717
Petrus ædificationi eccleſiæ ſubiacet 88. 662
Phinees zelus 609
Photinus à Sabellio & Ario diſſentit (108
Photinus Syrmius 268
Photini blaſphemia 279
Photini hæreſis unde ſit orta 316
Pietas in animis 7
Pietas non ambigit de diuinis 216
Piſcatores quare in apoſtolos ſelecti (333
Plenitudo diuinitatis in Chriſto corporaliter 150
Pœnę ſenſus quatenus in Chriſto 477
Pœnitentia eſt à peccatis deſinere 457
Pœnitentia peccati 608
Pœnitentiæ uox Ibidem
Pœnitentiæ mentio in ueteri & nouo teſtamento 691
Populi iudicium in re fidei 275
Populum dei ut cibum panis qui comedant 470
Populi prima ratio 631
Porci hæreticis comparantur 345
Prædicare ſuper tecta 360
Præuaricatores qui 600
Pronomina proprietatem dicunt 90
Propheta quare prædixerit, non ſolum deum, ſed deũ uerũ benedicendũ 73
Prophetarum nomen æditum aliquorũ antequam naſcerentur 433
Prophetæ Chriſtum uerum deum eſſe oſtendunt 73
Proprietas cognitionis arguit proprietatem generationis 93
Prouerbiorum uſus 651
Prouidentiam dei omnia laudant 741
Pſallere quid ſit in libro pſalmorum 732. 734
Pſalmus quid 437. 438
Pſalmus cantici quid 438
Pſalmi locus unxit te deus deus tuus interpretatur 57. 58
Pſalmi 81 locus: Ego dixi dĳ eſtis declaratur 118
Pſalmorum autores qui certi, qui dubĳ 433
Pſalmi ſine titulis Ibidem
Pſalmi canunt Euangelicam hiſtoriam 434
Pſalmorum obſcuritas Ibidem
Pſalmorum argumenti ſumma Ibidē
Pſalmorum uaria diuiſio Ibidem
Pſalmis lxx addiderunt numeros 435
Pſalmorum tituli quid habeant myſterĳ 437
Pſalmi titulus in finem, quid uelit 437
Pſalmorum claues 439
Pſalmorum intelligentia à perſona & in quem 439
Pſalmi graduum 620
Pſalmos qui cum fructu legunt 628
Pſalmorum difficilis intellectus 643
Pſalmi Chriſtum præfigurant 693
Pſalterium quid ſit 435
Pſalterium eſt Chriſti corpus 435
Pſalterium decachordum 725
Puerorum ſimplicitas 391

Q

Quæſtiones captioſæ 7
Quæſtionibus difficilibus deus nos nō uocat ad uitam 217
Qui plantat & qui rigat, unum ſunt 131
Quincꝫ in beato uiro 440
Qui in te eſt deus &c 59

R

Racha 337
Rachel eccleſiæ typus 328
Regnum Chriſti ſunt beati 234
Regnum cœlorum diripi quid ſit 366
Regnum cœlorum phariſæi quomodo claudant 412
Religio falſa placita magis quàm docenda conquirit 189
Religionis ſub ſpecie Chriſtum oppugnare grauior eſt iactura 263
Religioſæ uitæ doctrina 523
Renes uoluptatum cauſa 700
Repletos nos eſſe in Chriſto, quid ſit apud Paulum 746
Reſipiſcentiæ ſpatium 260
Reſurrectio eſt finis uitæ & mortis 235
Reſurrectio credenda 409
Rhamnus quid 489

S

Sabellij error 18
Sabellij error teſtimonijs confutatur 25
Sabellij dogma 47.81.279
Sabellij impia ſcientia 84
Sabellium confutat 107
Sabellius & Ariani quomodo diſſentiant Ibidem
Sacerdotum luxus taxatur 702
Sagittæ domini 622
Sal terræ apoſtoli 335
Salicis ligni natura 686
Salomonis locus. Dominus creauit me declaratur 250
Salus non ex meritis 612
Samaria adorauit uaccas 535
Sancti quare defleant tardam corporum diſſolutionem 623
Sapientia mundi ſtulta 22
Sapientia humana in diuinis iudicare neſcit 33
Sapientiæ opus 367
Sapientia ex timore originem habet 524
Sapientia, qui eſt, filius dei, quomodo dicitur creata 15
Sardicenſis ſynodus 268.299
Satan nihil in hominem poteſt niſi conceditur 331
Satan ignita habet iacula 717
Satan animã hominis curat occidi 720
Satanæ bellum in Dauid & Golia præfiguratur 721
Satanæ compedes 733
Saturninus hæreticus 260
Scandalum ſpirituale quo differat à laqueo 714
σχοῖνος quid 696
Scripturis diuinis hæretici conuincendi 8
Scriptura perperam intellecta erroribus anſam dat 17
Scripturarum uerus uſus 279
Scripturæ ſacræ perſpicuitas 758
Scripturæ quomodo tractandæ 693
Scripturarum intelligentia dei donum eſt 641
Seleuciana ſynodus 265
Senſus humani imbecillitas 247
Seon quid 672
Sermo dei ab æterno æternus 22.23
Sermo dei pro filio dei 251
Serpentis prudentia 359
Sichima 495
Simon Samaritanus 415
Sion mons 636
Sophiſticæ captiones uitandæ 245
Spiritus ſancti ratio 27
Spiritus ſanctus pro patre & filio nonnunquam intellig. 28
Spiritus ſanctus unus in ueteri & nouo teſtamento 29
Spiritus ſancti officium Ibidem
Spiritus ſanctus à patre procedere, & à filio mitti quomodo intelligatur 136
Spiritus paracleti ſignificatio eſt in ſpiritu dei 138
Spiritus Chriſti idem etiam ſpiritus dei &c. 137.139
Spiritus dei, quid ſignificet 137.138
Spiritus ſancti cauta confeſſio 259
Spiritus blaſphemia nõ remittitur 426
Stare in domo domini 672
Stellæ ortus Magis quid ſignificet 328
Stulta mundi ſapientia 22
Subiectio Chriſti 230 & deinceps 301.305.309
Subſtantiæ tres in deo 47.298
Sudorem ſanguinis Chriſtũ ſudaſſe in aliquibus codicibus non eſt 203
Superbi qui 602
Superſtitio Iudæorum 661
Synagoga modio comparatur 335
Syrmienſis ſynodus 269

T

Temeritas definiendi de Chriſto 213
Templum dei 690
Tempus quid 23
Tempora omnia uel opinione uel ſcientia complectuntur 248
Tertullianum erroris incuſat 340
Teſtimonia contra Sabellium & alios 25
Thomas Chriſtum uerum deum agnoſcit 110
Timentes deum ab errore diu non detinentur 86
Timentes dominũ ſoli exaudiuntur 731

Timor quid 649
Timor dei bonus Ibidem
Timor mortis in Chriſto quomodo intelligitur 192 & 193
Tituli pſal. quid habeant myſterij 437
Toloſſanam eccleſiam Cōſtantius crudeliter perdidit 264
Topazius lapis 604
Traditio regni 230.233.234
Τράγοι 521
Tria in diuinis 297
Triſtitia Chriſti 201.202
Triſtitia quomodo in Chriſto 425

V

Væ uox dolentis 412
Valens hæreticus 260
Valentis error 268.269
Valentini error 47.81
Valentini ridiculum cōmentum 82
Verbum domini ſæpe repetendū propter noſtram infirmitatem 83
Verbum dei in Ieſu quomodo 195
Verbum habitare in nobis eſt noſtræ carnis aſſumptio 225
Verbi dei miniſterium nihil uenale habeat 357
Verbum dei in quibus 587
Verbum dei ſoli comparatur Ibidem
Veritas intelligitur obiectis falſis detectis 64
Veritas in præceptis eſt dei 585
Verum eſſe, nō ſeparatur ab eſſe 67
Veſpertinum ſacrificium 711
Veſtis Chriſti diuiſa qd ſignificet 430
Via peccatorum 441
Viæ domini diuerſæ 553
Viæ domini multæ 649
Vigilare dei & dormire quid 626
Vincula fidem impedientia 640
Vinum ex aqua factum 32
Virga inſigne poteſtatis 630
Virga apoſtolica 456.457
Vita æterna quæ 90.755
Vnctio data ob meritum 226
Vnctus Chriſtus ſecundū carnē Ibidē
Vnxit te deus &c. interpretatur 57
Vnitas filij & patris quomodo intelligenda 744
Vocationes duæ ex Iſraël 400
Vota qualia debeant eſſe 509
Vrſatij blaſphemia 269
Vrſatius hæreticus 260
Vt anima in mēbris, ita deus ubiq; 612
Vt & ipſi unum ſint in nobis, quomodo intelligatur 135
Vulpes pſeudoprophetæ 349
Vulpis aſtutia Ibidem
Vulpes eſt ſatan 504

Z

Zabulus pro diabolus 371
Zachariæ ſanguinis ultio 414
Ziphei quid ſonet Hebraice 474
Zona ſine auro & argento 357

FINIS

EXCVSVM BASILEAE IN OFFICINA FROBENIANA PER HIERONYMVM FROBENIVM AC NICOLAVM EPISCOPIVM ANNO M. D. XXXV MENSE AVGVSTO.

INDEX CHARTARVM
aa bb abcdefghiklmnopqrstuxyz ABCDEFGHIKLMNOP QRSTVXYZ AaBbCcDdEeFfGgHhIiKkLlMmNnOoPpQq RrSs Omnes terniones præter Rr quaternionem.

ERRATORVM IN HOC OPERE [illegible]T AE[illegible]ITIONEM recognito caſtigatio, ubi nota ex duobus numeris priore ſignificari paginam, poſteriore uerſum.

Pagina 1. *uerſu* 9. *religioſum.* 12.17 *affirment.* 29. 16 *uobis.* 34. 32 *filium.* 63.18 *ordo.* 80. 5 *tamen.* 106.11 *prædicaui.* 121.29 *autem.* 122 19 *poßit.* 127.38 *etiam.* 147.13 *Euangelicæ.* 163.21 *carcere.* 165.39 *oſtenderet.* 167 *ult. proficiat.* 168.16 *patrem.* *Ibidē* 34 *qui in ſubſt.* 169.1 *potius de.* 174.26 *ſacere.* 180.10 *opinione.* 181.14 *non.* 205.30 *permittebat.* 205.24 *igne. Ibidem* 37 *hymnis.* 206.3 *ſentiat.* 208.24 *exiſtimetur.* 209.16 *hebetis.* 224 *de in margine, deus relatiue &c.* 226.2 *Per.* 253.31 *regno.* 236.25 *dele alterum de.* 250 *in margine, creauit me initium.* 286.32 *apud.* 288.38 *ineo.* 281.25 *gignentis.* *Ibidē* 26 *tamen.* 294.37 *proficit.* 297.5 *pro agnus, quidam legunt, ambiguus.* 308.1 *expoſitione.* 309.1 *periclitatur.* 312. 34 *differre.* 314.6 *autoritate.* 315.24 *Si.* *Ibidem* 35 *autem.* 329.20 *interrogaui.* 321.10 *miſerere.* 348.9 *Succedit.* 352.23 *tuum.* 369. 16 *præſcripto.* 373.3 *noctibus.* 394.1 *Neq; enim pbas eſt, uos ex præſcripto.* 397.25 *reſponſione.* 400.8 *poſſumus.* *Ibidē* 15 *inſtruendæ cauſa ſint.* 402.38 *Templum.* 408.16 *quomodo.* 411.5 *iudicium.* 412.14 *longe.* 435.1 *ſire librum.* *Ibidem* 16 *muſici.* 439.2 *feſtiuus.* 440.1 *coarguunt.* 444 *ult. carebunt.* 447.35 *transferentium.* 450.30 *idcirco à nobis expetit.* 451. 34 *conſtitutione.* 455. 24 *Iſrael.* 457. 21 *confractio.* 460. 4 & 13 *Achimelech.* *Ibidem* 6 & 40 *Goliæ.* *Ibidem* 9 *ſacerdotum.* *Ibidem* 17 *imperium. Ibidem ult. eloquenda.* 467.26 & 32 *Achimelech.* 468.24 *diluuium.* 472. 10 *etiam.* 476.26 *noſtræ,* & 28 *Quoniam.* 477. 27 *admittebat.* 480. 29 *detrahen.* 481. 3 *licet,* & 4 *amitterent,* & 22 *ſubiecit.* 483.45 *contumeliam.* *Ibidē ult. Neq; enim uel Dauid, uel dominus unius tantum.* 485.17 *Atq;.* 487.10 *ſublimius.* 489.45 *uindictam.* 492.8 *inſectandi.* 500.15 *conſeſſus.* 564.47 *Apoſtolo.* 505.18 *præſcribitur.* 514.30 *pſallat.* 545.31 *Et in ſeruis.* 555.7 *uias. Ibidē* 32 *onus,* & 33 *grauis.* 557.34 *Euangelia.* 562.42 *Humilidata eſt.* & *penult. adhæſit.* 593.22 *pronuntiationem.* *Ibidem* 39 *futurorum.* 569.6 *ſuſpitio.* 576. 6 *cognoſcendæ.* *Ibidem* 27 *Aaron.* 571.37 *obſeruan.* 572.10 *conſolatur.* 574.38 *faciem.* 575.6 *transferemur imaginem.* 584.6 *itaque cui.* 588.43 *tribulationum.* 590.11 *uarietate.* 591.39 *iunior.* 594. 41 *dele alterum illud.* 619.17 *negotio.* & 20 *Achimelech.* 673.30 *tardum.* 685.24 *meus.* 692.17 *humilia de prope &c.* 707.25 *laqueum captioſe.* 716.33 *quaſi.* 725.26 *Non pro Nam.*

FRO BEN.